BIBLIOTECA NAZIONALE VITTORIO EMANUELE
8
8 H
56

Ex Bibliotheca
majori Coll. Rom.
Societ. Jesu

55
H
11

Digitized by Google

Digitized by Google

Nyder.

Digitized by Google

R. P. F. IOANNIS NIDER

ORDINIS PRÆDICATORVM THEOLOGI

PRAECEPTORIVM:

SIVE

ORTHODOXA ET ACCVRATA DECALOGI EXPLICATIO,

LAVDATI SCRIPTORIS, QVI INTER CLASSICOS A R. P. I. AZORIO CENSETVR, OPVS EXIMIVM AC ſolidum, vbi varij caſus conſcientiæ ſumma religione petractantur:

IN LVCEM ET NITOREM RESTITVTVM PER R. P. RICH. GIBBONVM è SOCIETATE IESV: à quo collatione diuerſorum exemplarium emendatum, ſummarijs auctum, citationibus veterum Patrum, & aliorum auctorum illuſtratum.

DVACI,

Typis IOANNIS BOGARDI.

Anno M. DC XI.

Digitized by Google

Digitized by Google

HOC PRAECEPTORIVM IOANNIS NIDER magna cum vtilitate recudetur. Actum Duaci 22. Iunij 1611.

Georgius Colvenerius S. Th. Doctor, & Regius ordinariusque Profeſsor, ac librorum Cenſor & Viſitator.

Digitized by Google

Digitized by Google

AMPLISSIMO, ET VENERABILI VIRO DOMINO D. PETRO PIERART COENOBII MARCHIANENSIS ARCHIMANDRITÆ LONGE DIGNISSIMO

SE SVAQVE D. C. Q.

AMPLISSIME PRÆSVL,

Doluit D. Hieronymus ſuo tempore, quòd cùm ſingulæ artes ſuum haberent opificem, ſolam ſcripturam ſacram ab omnibus paſſim tractari: indignum profectò. Lege cauit olim

Alexander ille Magnus, ne quis ſui effigiem præter Apellem depingeret, ne forſan imperitus quiſpiam Majeſtatem Regiam contaminaret. At! hoc ævo noſtro (proh dolor!) quot ſcripturiones ſacræ Scripturæ dignitatem ſtylo inſolenti contaminant! illotis manibus polluunt! à genuino ſenſu diſtorquent! pleni ſunt annales, plenæ ſunt omnium voces: nullus huius ſacris infulis parcit. Et quo tandem fine, aut bono? Nullo. Proijciunt *Quiſquilias, apinas, & ſpolia veti*, fœtus informes, imbecilles, qui cùm ne leues quidem cæleſtis auræ ſtricturas, aut minimum Lamiarum perſpicilium ferre poſſint, eo ipſo temporis veſtigio,

gio, quo vagiunt in cunis, deli-
teſcunt in tumulis. Nihil magis ſtudijs promovendis, & mentibus erectis obnoxium eſt, quàm librorum diverſitas, & auctorum multitudo, quos ſi quis percurrere velit, eveniet, quod in peregrinatione agentibus, qui habent multa hoſpitia; amicitias verò nullas. Oportet quibuſdam ingenijs innutriri, ijſque antiquioribus, & ſolis: Scripta enim Antiquorum, & conſilia Senum haſtæ ſunt Iuvenum. Quocirca factum eſt, vt potius in recudendis veteribus, quàm in novis evulgandis, animum, manumque applicarim, mecum altiori mentis obtutu ſępius repetens grave Litteris illatum, & Poſteritati diſpendium,

Digitized by Google

pendium ſive temporum injuriâ, ſive Typographorum incuriâ, ſcripta nimirum ipſa gravium auctorum inter Antiquitatis rudera iacere, Cimmerijs tenebris obruta eſſe, quæ in mera nunc meridie verſarentur, ſi illa huiuſce ævi noſtri ingeniorum lumen accenderet. Grave, inquam Litteris illatum, & Poſteritati diſpēdium. Non quòd hæc ætas noſtra ſuis careat Litterarum cultoribus, & ſuis Mæcenatibus: habet hæc ętas, & Belgium noſtrum (ſine palpo, & poppyſmo dicam) tanquam ex equo Troiano ſuos Litterarum cultores, & ipſos Sacrorum Antiſtites, Muſarum Atlantes, & Patronos: ſed quòd Sæculo jam tot annis retro-actis ſeneſ-

ſeneſcente, ſeneſcat & priſcorûm auctorum memoria. Verùm Antiquitatis ego nō immemor adsū, ANTISTES AMPLISSIME, AD REVERENDÆ TVÆ DOMINATIONIS ARAM, exiguam adfectus, cultuſque mei depoſiturus arrham. Expoſitio eſt IOANNIS NIDER in Decalogum: quam vt vidi, placuit vel ipſius argumenti cauſa. Quid enim vtilius, quàm eas leges, tabulis olim lapideis inciſas, & ab ipſo Deo Moyſi datas, ſine quibus nec ſarta manet, nec tecta vita, nec ſalus noſtra, eaſdem typis Ætati noſtræ, & Æternitati conſecrare? Nolui tamen hac in parte mei vnius judicium ſequi, res ſupra ſenſum noſtrum erat: ideo doctiſſimos ſacri noſtri Ly-

Digitized by Google

cei Theologos conſulendos eſſe cenſui, qui, quem profero Auctorem, lucis publicę iure dignum, donandumque cēſuerunt. Quorum perſpecto iudicio, quærendus mihi ęrat, qui corrigendo & perpurgando operi manum admoueret. Adivi Patres Societatis IESV, qui, vt ſunt ad huiuſmodi res litterarias promouendas nūquam non parati, operam ſuam non denegarunt. Quo factum, vt eorum vnus, nimirum R. P. RICHARDVS GIBBONVS eiuſdem Societatis Theologus, Superiorum ſuorum permiſſu & approbatione rem aggreſſus, feliciter abſoluerit. Nam & ſacræ Scripturæ, & ſanctorum Patrum annotatis locis; adiectis pręterea ad

ſingula

Digitized by Google

ſingula capita argumentis, quibus quid quoque contineatur, ijſdem per numeros diuiſis, momēto perſpicias; Indicem poſtremò copioſum confecit, & ſublatis mendis, Auctorem ſuę, quantum licuit, priſtinę integritati reſtituit. Hunc igitur à centum annis qui lucem non adſpexit, ſub ampliſſimi nominis veſtri patrocinio, fiſus faventi benevolentiæ veſtrę Favonio, lucis publicę facio. Hoc quantulumcūque mei eſt, ſpero R. D. V. pręceptorum divinorum obſervantiſſimę non ingratum futurum, lucemque accepturum à virtutum veſtrarū luce. Sed demiraberis fortaſſe, quod è tam multis, quos Athenę Duacenę ſuſpiciunt, te potiſſimū

cei Theologos conſulendos eſſe cenſui, qui, quem profero Auctorem, lucis publicę iure dignum, donandumque cēſuerunt. Quorum perſpecto iudicio, quærendus mihi ęrat, qui corrigendo & perpurgando operi manum admoueret. Adivi Patres Societatis IESV, qui, vt ſunt ad huiuſmodi res litterarias promouendas nūquam non parati, operam ſuam non denegarunt. Quo factum, vt eorum vnus, nimirum R. P. RICHARDVS GIBBONVS eiuſdem Societatis Theologus, Superiorum ſuorum permiſſu & approbatione rem aggreſſus, feliciter abſoluerit. Nam & ſacræ Scripturæ, & ſanctorum Patrum annotatis locis; adiectis pręterea ad ſingula

Digitized by Google

ſingula capita argumentis, quibus quid quoque contineatur, ijſdem per numeros diuiſis, momēto perſpicias; Indicem poſtremò copioſum confecit, & ſublatis mendis, Auctorem ſuę, quantum licuit, priſtinę integritati reſtituit. Hunc igitur à centum annis qui lucem non adſpexit, ſub ampliſſimi nominis veſtri patrocinio, fiſus faventi benevolentiæ veſtrę Favonio, lucis publicę facio. Hoc quantulumcūque mei eſt, ſpero R. D. V. pręceptorum divinorum obſervantiſſimę non ingratum futurum, lucemque accepturum à virtutum veſtrarū luce. Sed demiraberis fortaſſe, quod è tam multis, quos Athenę Duacenę ſuſpiciunt, te potiſſimū

 ſtylo

ſtylo interpellem,& huic noſtro operi patrocinari exoptem. Cauſas cognoſce,& ignoſce. Atheneũ illud tuũ Attali velut Gaza fũdatũ, Dędali velut manu fabricatũ, Phœbi ſtudijs florentiſſimum, in omnibus verè Regium, cui jam pridem officina noſtra auctorum magnam copiam annuatim ſuppeditavit, mihi aurem vellicavit, & ad id currenti ſponte calcar addidit. Me invitauit & tua humanitas, quę nullum repellit; comis,& benevolus animus

Omnibus incutiens blandum per
pectora amorem:

Tuus & iſte ævi aurei candor,

In quo veteris veſtigia Recti,
Et mores video fuſos meliore metallo.

His

His tanquam Corollarium acceſſit munificentię tuę fons inexhauſtus, qui in omnes Togę candidatos velut Amaltheę cornu vberrimè redundat, & effunditur. Finio,

AMPLISSIME PRÆSVL,

& vota nuncupo, vt R. D. V. valeat & vivat, æternumque ad regiminis ſui clavũ ſedeat hujus Academiæ bono, & Reip. Chriſtianæ ornamento. Hoc iterum vovet & optat

Tuus in ævum cultu, & adfectu

Cliens

I. Bogardus I. F.

Digitized by Google

SVMMA PRIVILEGII ARCHIDVCVM.

ALBERTI ET ISABELLÆ CLARÆ EVGENIÆ, Archiducum Auſtrię, Ducum Burgundiæ, Brabantiæ, &c. Sereniſſimorum Bęlgicę Principũ Priuilegio cautum eſt; nequis *R. P. F. Ioannis Nider Præceptorium illuſtratum Summarijs R. P. Richardi Gibboni è Societate Ieſu Theologi*, prętcr volũtatẽ Ioannis Bogardi Typographi Duacẽſis intra ſexẽniũ excudat; aut alibi excuſum in inferioris Germanię ditiones importet. Qui ſecùs faxit, cõfiſcatione librorum, & alia graui pœna mulctabitur; vti latius patet in litteris datis Bruxellę vltima Auguſti, M. DC. XI.

Signat.

DELLAFAILLE.

Digitized by Google

FACVLTAS R. P. PROVINCIALIS SOCIETATIS IESV in Prouincia Belgica.

FRANCISCVS FLORENTINVS *Prouincialis Collegiorum Societatis Ieſu in Prouincia Belgica, iuxta Priuilegium eidem Societati à Sereniſſimis Archiducibus die* 18. *Martij*, *Anni* 1610. *conceſſum, permittit Ioanni Bogardo Duacenſi Bibliopolæ*, vt Præceptoriũ R. P. F. Ioãnis Nider, *à R. P. Richardo Gibbono cum varijs exemplaribus antiquis collatum*, *Summarijs auctum*, *&* *citationibus veterum Patrum illuſtratum*, *ſolus imprimere ac liberè divendere poſſit. Datum Duaci* 10. *Martij* 1611.

Fr. FLORENTINVS.

Digitized by Google

LECTORI CHRISTIANO

BALTHASAR DE COLLEM MAGNORAMVS.

AVDI Lector. Huic faue labori,
Si faues fidei, ſacræque Legi,
Imo ſi tibi, vel tuæ ſaluti.
En dantur tibi NIDER *erudita*
Explanata manu, pioque ſenſu
Antiquæ documenta Legis, illa
Olim tradita Moyſi, & perenni
Saxo inciſa, DEI STYLO *potenti.*
Hæc incide animo, intimoque cordi.
Hæc tu volue manu, reuolue mente:
Hæc ſint ſemper in ore; ſi nepoti,
Si faues tibi, vel tuæ ſaluti.

Digitized by Google

ANTONIVS SENENSIS IN SVA BIBLIOTHECA FRATRVM PRÆDICATORVM HÆC HABET DE HOC NOSTRO AVCTORE.

FRATER Ioannes Nider natione Sueuus, magiſter in Theologia eruditiſsimus, verum fuiſſe ſpeculum obſeruantiæ regularis, & ſcientiarum omnium promptuarium vberrimum & nobiliſsimum memoratur. Quantæ autem fuerit & eruditionis, & in dicendo vbertatis, quàm eloquens, doctus, & concionator excellens, aperte demonſtrat in his quæ tranſmiſit ad poſteros. Scripſit

Præceptorium diuinæ legis.
Tractatum de contractibus mercatorum.
Alium de ſæcularium Religionibus.
Alium de abſtinentia eſus carnium.
Alium de reformatione ſtatus cœnobitici.
Conſolatorium timoratæ conſcientiæ.
Sermones quadrageſimales.
Tractatum de vigore conſuetudinis, & diſpenſatione Canonica.
Tractatum de perfecta paupertate.
Alium de lepra morali.
Alium de vera & falſa nobilitate.
Alium de formicarum moralitate.
Dialogum ſtudioſi & pigri.
Speculum perfectionis.
Diſpoſitorium moriendi.
Sermones de Tempore & de Sanctis.

Claruit Anno 1435.

++

AD LECTOREM
TYPOGRAPHVS.

DAMVS tibi, Lector, & in lucem proferimus Præceptorium diuinæ legis, ſeu mauis, perfectam & accuratam decalogi explicationem, auctore IOANNE NIDER, ex docta & ſacra Prædicatorum familia. Maius eſt opus, quàm vt vendibile fiat ex noſtra laude; nec alium quàm teipſum iudicem poſtulamus. Lege, facile perſpicies quàm doctus, quàm ſolidus, quàm in explicandis rebus arduis & difficilibus ſit perſpicuus. Porrò quid nos præſtiterimus, intelliges, ſi hanc editionem, in quam tamen quoſdam leuiores errores irrepſiſſe non negamus, cum alijs aliorum quorumuis editionibus contuleris: nam præter næuos, quos non paucos ſuſtulimus, ſingulis capitibus argumenta adiecimus; capita pro argumentorum ratione numeris diſtinximus; denique quod à nobis fieri potuit, auctoritates Doctorum, quibus vtitur hic auctor, adiectis locis, vnde petitæ ſunt, indicari curauimus. Hæc te monitum voluimus. Tu noſtro labore fruere, & Vale.

Digitized by Google

INDEX AVCTORVM, QVIBVS NIDER IN HOC OPERE VSVS EST.

ALbertus Magnus.
Alexander de Hales.
D. Ambroſius.
D. Anſelmus
Archidiaconus.
Ariſtoteles.
Armachanus.
Aſtaxanus.
D. Athanaſius
D. Auguſtinus.
Auicenna.
Azo.
Bartholomæus Anglicus.
Bartholomæus Piſanus
D. Baſilius Magnus.
Beda Venerabilis.
D. Benedictus Abbas.
Bernardus Claremontenſis.
D. Bernardus.
Bernardus gloſſator Decret.
Boëtius.
D. Bonauentura.
Cæſarius dialogiſta.
Clemens Papa.
Concilium Acquirēſe.
D. Cyprianus.
D. Damaſus Papa.
D. Dionyſius Areopagita.
Durandus.
Euſebius Cæſarienſis.
Gaufridus.
Gloſſa
Gratianus.
Gregorius Papa X.
Gregorius Magnus.
Gregorius Turonenſis.
Guilielmus Altiſiodorenſis.
Guilielmus Durandi.
Guilielmus gloſſator Raymundi.
Guilielmus Pariſienſis.
Guilielmus Peraldus
Guilielmus Rode.
Henricus de Gandauo.
Henricus de Haſſia.
Hermes Triſmegiſtus.

D. Hieronymus.
Hiſtoria Caroli Magni.
Hiſtoria Martiniana.
Hiſtoria Scholaſtica.
Hoſtienſis.
Hugo gloſſator Decr.
Hugo de S. Victore.
Humbertus.
Innocentius Papa.
Ioachim Abbas.
Ioannes Andreas.
Ioannes Caſſianus.
D. Ioannes Chryſoſtomus.
D. Ioãnes Damaſcenus.
Ioannes Gerſon.
Ioannes Kunſheym.
Ioannes Scotus.
Ioannes de Tambaco.
Ioſephus Iudæus.
D. Iſidorus.
Liber de Cauſis.
Lucanus.
Magiſter Mathæus.
Magiſter Sententiarũ.
M. Tullius Cicero.
Martinus Papa.
Nicolaus Gorram.
Nicolaus de Lyra.
Odo Epiſcopus Pariſienſis.
Origenes.
Ouidius.
Panormitanus.
Petrus Aureolus.
Petrus Damianus.
Petrus Lombardus.
Petrus de Palude.
Petrus Rauennas.
Petrus de Tarentaſia.
Plato.
Porphyrius.
Proſper Aquitanicus.
Ptolemæus.
Raymundus.
Richardus de media villa.
Rufinus.
Seneca philoſophus.
Sigebertus
Socrates Philoſophus.
Strabus.
D. Thomas Aquinas.
Valerius Maximus.
Vdalricus.
Venturinus.
Vincentius Beluacẽſis.
Virgilius.
Vitæ Patrum.
Vitæ Philoſophorum.

INDEX CAPITVM.

PRAECEPTVM I.

DE obſeruatione, obedientia, & diſtinctione præceptorum. Cap. 1.
De fide. Cap. 2.
De Spe. Cap. 3.
De Dilectione. Cap. 4
De errore multiplici circa dilectionem, & quomodo poſsint cognoſci peccata mortalia. Cap. 5
De ſeruitute Dei, & veneratione Sanctorum. Cap. 6
De Sacrificijs, oblationibus, & decimis. Cap. 7
De veneratione imaginũ, & reliquijs Sanctorũ. Cap. 8
De ſpeciebus ſuperſtitionum, & de grauitate peccati huius, ac de remedijs licitis & illicitis, & quibus ex cauſis dæmones ſciant futura. Cap. 9
De falſa tranſlatione hominum, & ſomnijs, & ſortibus (Cap. 10.
Enumerat varias ſuperſtitionum ſpecies, & dubia, quæ ex illis oriuntur, diſſoluit. Cap. 11
De ſuperbia, & eius ſpeciebus. Cap. 12
De iactantia, & remedijs ſuperbiæ. Cap. 13
De vana gloria & eius remedijs. Cap. 14
De hypocriſi, quid ſit, qualiter committatur, & de ſimulatione. Cap. 15.
De præſumptione nouitatum. Cap. 16
De veſtibus pretioſis. Cap. 17
An mulieres peccent mortaliter, ſe ornantes Cap. 18.
De tentatione Dei. Cap. 19
De accidia, ſpeciebus eius, & remedijs. Cap. 20
De erubeſcentia Chriſtum ſequẽdi, & remedijs. Cap. 21
De contemptu, & inobedientia. Cap. 22

PRAECEPTVM II.

De Aſſumptione nominis Dei, & iuramento. Cap. 1
De periurio, & quando ſit mortale. Cap. 2

Digitized by Google

Quomodo iuramentum multipliciter fiat. Cap. 3
De blaſphemis iurantibus illicite per creaturas; & adiurantibus illicite. Cap. 4
De voto, eius fractione, & diſpenſatione Cap. 5.

PRAECEPTVM III.

De feſtis, & horum tranſgreßione. Cap. 1
De ſanctificatione feſtorum. Cap. 2
De ſacramentis, & primùm de Baptiſmo. Cap. 3
De Confirmatione. Cap. 4
De Sacramento Ordinis. Cap. 5
De extrema Vnctione. Cap. 6
De Matrimonio. Cap. 7
De Pœnitentia, & primò de contritione. Cap. 8
De confeſsione. Cap. 9
De ſatisfactione. Cap. 10
De remedijs recidiuationis, & periculis procraſtinantium, & an poſsit vnus viuus pro alio viuo peccatore ſatisfacere. Cap. 11
De Sacramento Euchariſtiæ. Cap 12
De ſanctificatione locorum, ſcilicet Eccleſiæ, Altaris, & Cœmiterij. Cap. 13
De ſanctificatione Sabbati, de labore, otio, & mechanicis. Cap. 14

PRAECEPTVM IV.

De dilectione ſui. Cap. 1
De dilectione proximi. Cap. 2
De numero & gradu diligendorum. Cap. 3
De dilectione proximi, prout cadit ſub conſilio. Cap. 4
Quomodo filij debent parentes honorare. Cap. 5
De honoratione patris ſpiritualis. Cap 6
De Prælato ſæculari honorando. Cap. 7

PRAECEPTVM V.

De homicidio, læſione, & peccatis clamantibus. Cap. 1

Digitized by Google

De cauſis homicidij,ſcilicet ira & inuidia. Cap.2
Quomodo ira ſit capitale vitium, & de filiabus eius. (Cap.3
De maledictione, & remedijs iræ. Cap.4
De inuidia, & eius remedijs. Cap. 5
De filiabus inuidiæ, & primò de odio. Cap. 6
Quomodo inimici ſint diligendi, vel odiendi. Cap. 7
De reconciliatione, calumnia, & oratione pro perſequentibus. Cap.8
De dilectione inimicorum, & rancore. Cap. 9
De detractione fugienda, & nocumento eius Cap. 10
De correctione fraterna. Cap. 11
De ordine fraternæ correctionis. Cap. 12
De ſcandalo, & quæ ſint propter ſcandalum vitanda (Cap.13
De irriſione. Cap.14

PRAECEPTVM VI.

De mœchia & luxuria. Cap. 1
De ſpeciebus, & occaſionibus luxuriæ, ſcilicet cantu, & oſculis. Cap. 2
De chorea, & quando ſit peccatum mortale. Cap.3
De actu coniugali licito, fragili, & impetuoſo. Cap. 4
De gula & temperantia, & harum ſpeciebus. Cap.5
De ſobrietate & ebrietate, & filiabus Gulæ. Cap.6
De abſtinentia & ieiunio. Cap. 7
Qui teneantur ad ieiunandum, & quis poſſit diſpenſare. Cap. 8

PRAECEPTVM VII.

De auaritia, & appetitu diuitiarum. Cap. 1
De obduratione, miſericordia, & eleemoſyna. Cap. 2
Quando homo teneatur ad eleemoſynam, & quādo nō. (Cap.3
De furto, & rebus inuentis. Cap.4
De emptione & venditione. Cap.5
De contractibus vſurarijs, & ludis. Cap. 6
De reſtitutione. Cap. 7

De

De ſuffragijs mortuorum. Cap. 8
Per quæ animæ defunctorum iuuari poſſunt. Cap. 9

PRAECEPTVM VIII.

De mendacio & quando ſit mortale. Cap. 1
De peccatis oris, promiſſione, iactantia, adulatione, item de mendacio in opere. Cap. 2
De falſo teſtimonio. Cap. 3

PRAECEPTVM IX.

De ignorantia, quid, quotuplex, & quàm periculoſa ſit. Cap. 1
De cognitione propria & defectu. Cap. 2
De *ignorantia, quando excuſat, & quotuplex ignorantia.* Cap. 3
De concupiſcentia. Cap. 4

PRAECEPTVM X.

De *concupiſcentia alienarum rerum.* Cap. 1
De *pænis tranſgredientium decalogum: de inferno, tenebris, igne, frigore &c.* Cap. 2
De *pænis interioribus damnatorum.* Cap. 3
De pæna damnatorum reſpectu ſuperiorum. Cap. 4
De *præmio ſeruantium decalogum, & de gaudijs quinque ſenſuum.* Cap. 5
De *viſione corporali delectabiliſsima, & aliorum ſenſuum perfectione.* Cap. 6
De dotibus corporis. Cap. 7
De *aurea, aureola, & fructu.* Cap. 8
De *fructibus beatorum.* Cap. 9.
De *ſocietate iucundiſsima, amicitia, concordia & honore beatorum.* Cap. 10
De interioribus gaudijs iraſcibilis, concupiſcibilis, quietatione intellectus, & ratione ſcibilium. Cap. 11
De dotibus animæ, ſcilicet viſione, delectatione, & comprehenſione. Cap. 12.

FINIS.

Digitized by Google

R. P. F. IOANNIS NIDER ORDINIS PRÆDICATORVM IN EXPOSITIONEM DECALOGI,

PROLOGVS.

DEcalogi legem ſacratiſsimam, primum diuinitus protoplaſtorum inſertam cordibus, & denuò Dei digito in tabulis exaratam lapideis, poſtremoque per incarnatum Altiſsimi Verbum propalatam chriſticolis, vbi cuidam ait, Si vis ad vitam, ingredi, ſerua mandata: *Hanc normam cunctorum fidelium regulam, iter, & directorium eſſe conſiderans, & fratrum mei ordinis (qui* Prædicatorum *eſt) votis ſatisfacere cupiens; per multorum temporum curricula, ex famoſorum dictis, diuinæ ſophiæ præceptorum, tam pro prædicantium, quam pro confeſſorum debitis exercitijs, particularia & ſpecialia Dei & Eccleſiæ mandata, in vnum Præceptorium colligere in ſequentibus ſtudui: ſingula decalogi præcepta ſubdiſtinguendo per ſpecialia capitula, vt ita præcepta paterent cuique lucidius. Pro quo labore, mihi precor, à lectore ſequentium, orationem impertiri quantulãcũq; paruulam, vt æternæ ſapientiæ à qua cuncta bona procedunt, pro præmio copulari in patria tandem merear.*

Exod. 31.
Matth. 19.

Digitized by Google

R. P. F. IOANNIS NIDER PRÆCEPTORIVM, SEV EXPOSITIO DECALOGI.

De obſeruatione, obedientia, & diſtinctione præceptorum.

CAPVT I.

ARGVMENTA.

1. *Tria circa præcepta generatim tractanda.*
2. *Quàm Strictè Deus velit præcepta ſua obſeruari.*
3. *Septem ſunt quæ ad ſeruandum Dei mandata nos inducāt.*
4. *Obſeruationis præceptorum quintuplex vtilitas.*
5. *Mala quæ incurrunt non cuſtodientes præcepta.*
6. *Cur leue ſit mandata Dei cuſtodire.*
7. *Vitiorum via quare difficilis & ardua.*
8. *Vitia vt dulcia videantur, quid faciat.*
9. *Lex quintuplex, & cuiuſque deſcriptio.*
10. *Deus in Decalogo qua ratione hominibus prouidit.*
11. *Decalogi multiplex diſtinctio.*

12. 13. *Primum Decalogi mandatũ quid præcipiat, aut vetet.*

SVNT igitur tria principialiter prænotanda præceptorum præambula. Primò, quàm ſtrictè Deus velit pręcepta ſua cuſtodiri. Secundò, quàm rationabile ſit Deo in præceptis ſuis per obediētiam ſubijci. Tertiò, quomodo præcepta habeant diſtingui.

2. Quantum ad primum, illud docet ſcriptura multipliciter. Nam pro transgreſſione præcepti vnius, de non edendo fructum vetitum, primi parentes & tota poſteritas damnata eſt. Gen. 3. Item præcepta iubentur meditanda in domo, extra, in via, dormiendo, & vigilando. Deutero. 6. Item primum præceptum per blaſphemiam quidam

Digitized by Google

quidã tranſgrediens, à Deo iubetur extra caſtra ab omnibus lapidari. Leui. 24. Item quidam modica ligna ſabbato colligens, ſimiliter lapidatur. Numer. 15. Item Saul ſecũdum ſonum litterę, contra Dei præceptum ſeruans victimanda, de regno eijcitur, & à dęmone poſſidetur. 1. Reg. 15. & 16. Item Oza arcam contra Domini præceptum tangens, ſubitaneè à Deo occiditur. 2. Regum. 6. Item Propheta bonus, contra Dei præceptum manducans, paterno ſepulchro priuatur & vitâ. 3. Reg. 13. Quæ tria exempla ſunt contra excuſantes ſe, in tranſgreſſione Dei præceptorum, vt inquiunt, per intentionem bonam. Ideo dicit Pſal. 118. *Tu mãdaſti mãdata tua cuſtodiri nimis*, id eſt valde.

3. Quoad ſecundum, ad ſeruandum Dei mandata ſeptem nos inducere debent. Primò ſumma auctoritas Dei præcipientis, qui habet in nos vniuerſale, & plenum dominium: tum quia creauit, tum quia regit, ſeu gubernat cuncta. Ad talem autem principem pertinet condere leges nobis, & nos obedire ſibi, & honorare corde, verbo, & factis: ideo præceptis frequenter præmittit. Exodi 20. *Ego Dominus Deus tuus.* Secundò ad idem nos debet inducere immenſa Dei dignitas & maieſtas, quam habet per potentiam, eminentiam, pulchritudinem, & alia ſua propria: propter quę merito deberemus eum reuereri, & ei obedire, & eum honorare. Magnum enim eſt nõ obedire prælato minori, maius ſuperiori, ſed maximum infinitæ dignitatis principi: vt per ſimile patet in politia humana. Tertiò præceptorum rationabilitas: tum quia procedunt à ſapientiſſimo, tum quia ſunt omnia ſecundũ dictamen rectæ rationis naturalis: vt declaratur in 3. li. ſententiarum diſti. 37. Ideo Rom. 7. dicitur: *Mandatum ſanctum, iuſtum, & bonum.*

4. Quartò præceptorum maxima vtilitas, quia quintuplex. Nam bona Eccleſię propria facit obſeruatio mandatorũ, ſecundũ illud Pſal. 118. *Participẽ me fac Deus omniũ timentium te, & cuſtodientium mandata tua.* Totum hominem rectificat. Eccleſiaſtici 15. Dedit Deus homini mãdata, quæ ſi ſeruaret, ſeruarent eum, ſcilicet in iuſtitia, & æquitate, & rectitudine. Amicum Dei conſtituit. Io. 15. *Vos amici mei eſtis, ſi feceritis quæ præcipio vobis.* Manſionem Trinitatis ſacratiſſimæ efficit. Io. 14. *Si quis diligit me, & pater meus diliget eum, & ad eum veniemus, & manſionem*

Digitized by Google

apud eum faciemus. Ad vitam æternam ducit: quia *ſi vis ad vitam ingredi, ſerua mandata.* Mat. 19. Sed aduerte, quod oportet omnia ſeruare: quia dicitur Iaco. 2. *Si quis in vno offenderit, factus eſt omnium reus,* ſic videlicet, quod qui in vno peccato mortali Deum offendit, inimicus Dei conſtituitur, & ſi ſic decedit, æternaliter damnabitur, nõ tamen tantâ pænâ, quantâ ille, qui in multis præceptis transgreſſor reperitur. Pudor eſt certè, pro temporali precio, tam promptè ſeruire homini; & Deo, pro mercede æterna, tam ſegniter obſequi.

5. Quintò ad ſeruandum Dei præcepta mouere nos debet malorum multiplicitas, quam incurrunt Dei præcepta non ſeruantes. Nam aufert homini ſeipſum: tum quia in ſeruitutem diaboli redigit, quia omnis qui facit peccatum, ſeruus eſt peccati. Ioan. 8. Tum etiam, quia

Matth. 26. *melius eſſet homini iſti, ſi natus non fuiſſet,* ſi ſic moritur. Aufert homini omnia bona opera, *quia ſi charitatem non habuero nihil ſum.* Dicit Apoſtolus 1. ad Corinth. 13. Aufert etiam fraternitatem Eccleſię, quam credimus in articulo, Sanctorum communionẽ, de qua Pſal. 118. *Particeps ego ſum omnium timentium. &c.* vt prædictum eſt. Aufert ſocietatem ſanctorum in patria, & vitam æternam: de qua Apo. ad Gal. 5. enumeratis præceptorum transgreſſionibus ſic concludit: *Qui talia agunt regnum Dei non poſſidebunt.* Sextò nos mouere debet beneficiorum diuinorum magnitudo & multitudo, in tolerãdo mala noſtra vt pæniteamus: dando Euchariſtiam & ſacram vnctionem, vt ſanemur; vocando nos variè, vt reſurgamus; cuſtodiendo, ne moriamur; & vitam æternã promittendo, ne deſperemus. Vnde ſi tot beneficijs ingrati fuerimus, grauius peccamus. Cuius exemplum habemus Mat. 18. in ſeruo, cui debita dimiſſa fuerant, qui alteri dimittere noluit: & Mat. 25. de ſeruo nequam, qui Domini talentũ abſcondit. Septimò nos mouere debet mandatorum poſſibilitas, nam leue eſt mandata Dei ſeruare. Math. 11. *Iugum enim meum ſuaue eſt & onus meum leue.* Et 1. Ioan. 5. *Mãdata eius grauia nõ ſunt.* Et Hiero. in expoſitione fidei Catholicę: Anathema ſit, inquit, qui dicit Deum aliquid nobis præcepiſſe, & hominem implere illud non poſſe.

6. Ratio leuitatis eſt quintuplex. Nam leuia facit, primò charitas, quę omnia ſuffert, omnia ſuſtinet, ſecundũ Apoſto-

Digitized by Google

Apoſtolũ,1. Corinth.13. Vnde paruus in charitate laborat, præceptis parendo: de quibus Mat. 7. *Arcta eſt via, quæ ducit ad vitã.* Et Pſal.16. dicit, *Propter verba labiorum tuorum ego cuſtodiui vias duras.* Sed magnus in charitate, viam mandatorũ currit, dicẽte Pſal.118. *Viam mandatorum tuorum cucurri, cùm dilataſti cor meum,* ſcilicet in charitate. Secundò, quia natura ad mandatorum obſeruationẽ inclinat: omnia enim bonum appetunt.1. Ethi. Tertiò, quia præmium maximum promittitur, quod *Oculus non vidit, Deus abſque te, quæ præparaſti expectantibus te.* Iſa.64. Quartò, quia coadiutor eſt Chriſtus, qui ſecundũ Apoſt. *Operatur in nobis velle & perficere pro bona volũtate:* Phil.2. Quintò, quia iuuant nos virtutes infuſæ, Angelus noſter, oratio, Eccleſię ſacramenta, & multa ſimilia.

7. Via autem vitiorum in ſe, viceuerſa, propter quinque dura eſt. Primò, propter iuſtitiam Dei, quæ non ſinit hic peccatum impunitum: vnde Aug. 1. confeſ. Iuſſiſti Domine, & ita eſt, vt pœna ſit ſibi omnis animus inordinatus. *Cap.12.* Secundò, quia eſt contra naturam, eo quod cõtra rationem: vnde 2. ethi. in definitione virtutis dicitur, eſſe determinata ratione, prout ſapiens determinabit. Tertiò, quia ęternum ſupplicium meretur, propter quod vitioſis Math.25. iudex dicet. *Diſcedite à me maledicti in ignem æternum.* Quartò, quia vitia ſibi contrariantur, puta prodigalitas auaritię, & ſic de alijs: vt dicit Phil.4. ethico. Quintò, quia viam vitiorum non adiuuant ſancti Angeli, nec Deus, qui neſcit patrocinium præſtare criminibus.

8. Sed quid facit vitia dulcia? Reſpondeo, quod quinque: corpus animale; habitus radicati; multitudo delinquentium; ſuaſus inimicorum; & affectus tepidus ad ardua. De primo dicitur Gal. 5. *Caro concupiſcit aduerſus ſpiritum, & ſpiritus aduerſus carnem.* Et iterum: *Manifeſta ſunt opera carnis: quæ ſunt fornicatio, immunditia, luxuria. &c.* De radicatis habitibus malis dicit Phil.2. ethi. quod promptè, & delectabiliter faciunt vitia operari, à quibus difficile eſt recedere. Vnde Iere.13. *Si Æthiops poteſt mutare pellem ſuam, aut pardus varietates ſuas, & vos poteritis benefacere, cum didiceritis malum.* De tertio, videlicet de multitudine delinquentium, patet in Pſal.17. dicẽte: *Cum ſancto ſanctus eris: & cũ peruerſo peruerteris.* Hinc eſt quod Petrus inter Chriſti diſcipulos manens, ſanctus fuit: ſed

Digitized by Google

cum in turba popularium fuit, ter Chriſtum negauit. De quarto, videlicet de ſuaſu inimicorum dicit Apoſt. 2. ad Corinth. 11. Ipſe ſathanas *transfigurat ſe in angelum lucis:* ſicut fecit Chriſto Matth. 4. dicens, *Si filius Dei es, dic vt lapides iſti panes fiant.* De quinto, videlicet affectu tepido, & ſenſualitate remurmurante ait Chriſtus Matth. 26. *Spiritus quidem promptus eſt: caro autem infirma.*

9. Quantum autem ad tertium, de diſtinctione præceptorum, notandum, quod ſecundum ſanctum Tho. prima ſecundæ: quæſtione 91. Lex quintuplex eſt. Vna generalis, quam Deus naturaliter cuilibet indidit rei: vt ſuo creatori obediret: hanc legem nulla creatura tranſgreditur irrationalis. Nam cęlum quotidie circuit, de quo in Pſal. 148. *Statuit ea in æternũ, & in ſæculũ ſæculi: præceptum poſuit, & non præteribit.* Quatuor elementa, & aues iura naturalia ſeruãt, & alia ſimiliter naturalia. Secunda lex eſt naturæ. de qua Ro. 2. *Gentes quæ legem non habent: naturaliter ea quæ legis ſunt faciunt.* Hæc dictat virtutes eſſe faciendas, vitia fugienda. Quæ volumus, vt faciant nobis homines: eadem eis faciamus, & ſimiliter de dimiſſione. Vnde Matth. 7. ſaluator. *Omnia quæcunque vultis, vt faciãt vobis homines, & vos facite illis.* Hæc eſt enim lex & Prophetæ. Lex hæc etiam ad felicitatem naturalem, per virtutes morales, docet venire: vt patuit in Philoſophis. Tertia eſt lex humana ciuilis, quam prælati ſęculares ſtatuunt: de qua Prouer. 8. *Per me reges regnant: & legum conditores iuſta decernunt.* Quarta, humana eccleſiaſtica per Apoſtolos, & concilia, ac dioceſanos, & ſuperiores ſpirituales tradita, de qua decretorum, & decretalium libri pleni ſunt. Quinta, diuina principaliter in decalogo contenta: de qua vbi thema. Hæ leges omnes tunc rectę ſunt, cum ab æterna lege, id eſt a diuina ratione omnia ritè præconcipiente, deriuantur, diriguntur, & mouẽtur, ſecundum Tho. ibidem.

10. In decalogo itaque Exo. 20. Deus hominibus prouidit, vt dicit ſanctus Tho. ibidem quæſt. centeſima, ſicut princeps reipublicæ prouidere debet, ad quem ſpectat tria prouidere in ſubditis. Primò, quomodo ſe benè habeant ad ſuperiorem. Secundò, quomodo ſe benè habeant inferiores ad ſe mutuo. Tertiò, quomodo quiſque ſit intra ſe benè ordinatus. Secundum hæc igitur principaliter, primò neceſſaria ſunt præcepta, ordinantia ſubditos

ditos debitè ad principem ſuum. Primò ſic, quod fideliter obediatur ei, & cõtemnantur inimici principis, quod Deo facimus colendo eum, non dæmonia. Secundò, vt ſic honoretur cautè, ita quod ore non in vanum nomen eius aſſumatur. Tertiò, quod obſequijs certo die honoretur. Secundò, neceſſaria ſunt præcepta, pacem inter famulos ad inuicem conſeruantia. Primò ſic, quod propinquis ſubueniamus: honorando parentes. Secundò, vt proximum corpore nõ lędamus per occiſionem. Tertiò, nec in perſona coniuncta, puta vxore, vel filia. Quartò, ne in rebus per furtum. Quintò, non verbo per falſum teſtimonium. Tertio neceſſarium eſt, vt quiſque Dei famulus intra ſe pacificè regatur: quod regimen nullus princeps, Deo dempto, facere poteſt, quia interiora non videt; ideo voluntas duobus vltimis pręceptis compeſcitur, ne cupiamus vxorem proximi, nec res eius. Et ſic ſatisfit pręcepto triplicis dilectionis: ſcilicet Dei per tria; proximi per quinque; & ſui per vltima duo. Deus enim Matth. 22. tria in genere præcipit: videlicet ſui dilectionem, dicendo: *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo.* Dilectionem proximi ibi; *& proximum tuum.* Dilectionem ſui, ibi; *ſicut te,* id eſt, ſicut te debes diligere.

11. Ingrediendo igitur decalogum, Notandum Primò ſecundum Tho. prima ſecundæ quæſt. 100. quod decalogus, tanquam capitalia quędam præcepta, continet omnia prę cepta alia, videlicet legis naturalis, & quę ſcriptura, & ſapientes alij tradiderunt. Secundò notandum, quod quædam præcepta, ſecundum eundem ibidem, ſunt affirmatiua: vt illa duo, Sabbata ſanctifices. Habeas in honore parentes. Alia ſunt negatiua: vt omnia alia octo, ſecundum eum. Aliquod tamen ſecundum Bonauen. in 3. diſt. 37. eſt plus affirmatiuum, quàm negatiuum, vt primum præceptum. Affirmatiua ſemper ligant, non pro ſemper, id eſt non pro omni tempore, & hora. Negatiua vtroque modo. Tertiò notandum, quod ſecundum Ioſephum, quinque pręcepta erant in vna tabula, prima videlicet quinque, alia quinque erant in alia tabula. Sed quia duæ tabulæ erant continentes totum decalogum, ſignificabant quod duo mandata, ſcilicet dilectionis Dei & proximi, continerent totum decalogum: ideo ſecundum Auguſtinum, ſequendo ſignatum non litteram, prima tabula

Lib. 3. antiquit. cap. 4.

Queſt. 71. in Exod. tom. 4

Digitized by Google

bula continebat tria præcepta prima, Deo ſeruientia: ſecunda continebat alia ſeptem, ad proximum pertinentia.

12. Eſt itaque primum mandatum Exod. 20. ſic poſitũ: *Ego ſum Dominus Deus tuus, qui eduxi te de terra Ægypti, de domo ſeruitutis. Non habebis Deos alienos coram me. Non facies tibi ſculptile, neq; omnem ſimilitudinem quæ eſt in cælo deſuper, & quæ in terra deorſum, nec eorum quæ ſunt in aquis ſub terra. Non adorabis ea, neque coles.* Hoc præceptum partim eſt affirmatiuum, videlicet, *Ego ſum Dominus Deus tuus*; & reſiduum eſt negatiuum. Vnde Chriſtus exponit. Matth. 4. hoc præceptum dicens. *Dominum Deum tuum adorabis, & illi ſoli ſeruies*: ſcilicet, cultu latriæ. Nam ſecundum Hiero. in prima parte præcipitur cultus latriæ: id eſt honor Deo debitus. Præceptum igitur hoc primum, continet plura præcepta particularia, quæ in 22. capitulis ſequentibus recitabuntur: quędam affirmatiua, & quædam negatiua. Cum enim à Domino Deo habeamus tria, animam, corpus, & res: iuſtiſſimum eſt, vt ei ſeruiamus iſtis, & Deum colamus. Sed ſecundum Aug. in Enchiridio: Deus colitur optimè fide, ſpe, & charitate: quibus anima, Deum colimus. Secundò debemus colere corpore, per adorationem. Tertiò rebus, per oblationem, decimam, & ſimilia. Alia pars pręcepti eſt negatiua tripliciter. Fuerunt enim quidam, qui coluerunt plures Deos, ſine inſtitutione imaginum, videlicet ſolem, lunam, & ſimilia. Contra quos dicitur: *non habebis Deos alienos.* Alij coluerunt ſub imaginibus plures Deos. Contra quos dicitur: *non facies tibi ſculptile &c.* non tamen tales coluerunt imagines, ſed imaginata, ſicut nos hodie vnũ Deũ. Alij ipſas imagines adorauerunt. Contra quos concluditur: *Non adorabis ea, neque coles.* Vnde omnis ſuperſtitio in hoc præcepto prohibetur.

Cap. 3. tom. 3.

13. Item hic prohibentur quædã capitalia vitia, prout ſunt mortalia. Primò, ſuperbia? Nam dicit Thom. ſecũda ſecundæ q. 162. arti. 5. quod humilitas propriè reſpicit ſubiectionem hominis ad Deum, & è conuerſo ſuperbia defectum huius ſubiectionis, ſcilicet ſecundum quod aliquis extollit ſe ſuper id, quod eſt ſibi præfixum ſecundum diuinam regulam, vel menſuram, qua menſus eſt nobis Deus. Vnde Eccleſiaſtici 10. *Superbia hominis eſt apoſtatare à Deo*: vbi etiã inobediẽtia notatur. Secundò prohibetur hic accidia, quam tædet diuini obſequij. &c.

DE

Digitized by Google

DE FIDE.
CAPVT II.

ARGVMENTA.

1. *Propoſitio rerum tractandarum.*
2. *Quæ quilibet ſimplex Chriſtianus explicitè credere teneatur.*
3. *Quomodo articulos fidei in Symbolo tõtẽtos credere debeat.*
4. 5. 6. *Id fuſiùs explicatur.*
7. *Quid interdum ſimplices teneantur explicitè credere præter Symboli articulos.*
8. *Quomodo credendum nobis ſit, colendo Deum corde.*
9. *Quomodo ore fidem profitendo.*
10. *Martyrium an, & quomodo cadat ſub præceptum.*
11. *An, & quot modis quis poſſit eſſe martyr ſine morte?*
12. *An imperfecta charitate præditus, martyrio ſe offerre poſſit, aut expediat. Fides opere monſtranda.*
13. 14. *Contra fidem peccant. 1. negligentes eam diſcere. 2. in fide dubitantes. 3. nimium ſcrutantes res fidei. 4. ore negantes licet corde teneant. 5. Hæretici & illis credentes.*

1. CIrca primum præceptum particulare, videlicet de tenenda vera fide, quę ſub pręcepto cadit. Marc. vlti. *Qui crediderit, & baptizatus fuerit, ſaluus erit: qui verò non crediderit, condemnabitur:* tria principaliter ponentur. Primò, quæ & quot credenda ſint ſimplici Chriſtiano, id eſt non habenti curam animarum, nec officium docendi publicè ſcripturam ſacram. Secundò, quomodo, & qualiter credere debeamus credenda. Tertiò, quotuplices homines præceptum hoc transgrediantur.

2. Quantum ad primum notandum ſecundum Tho. ſecunda ſecundæ quæſt. 2. ar. 8. & ſecundum alios Doctores, quod cuilibet ſimplici ſufficit ad ſalutem, credere explicitè ea quæ continentur in ſymbolo Apoſtolorum: & quia ibi articuli communes continentur ordinatè, breuiter, & vtiliter, idcirco ſtatuit Eccleſia, tales eſſe credẽdos à ſingulis, & addiſcendos eſſe. Et ſunt numero 12. articuli, conſiderando auctores eorum qui fuerunt 12. Apoſtoli: ſed diſtinguendo ſecundum credita, ſunt 14.

ſcilicet

Digitized by Google

ſcilicet ſeptem de Diuinitate,& ſeptem de Humanitate; quia fides videt ea,in quibus felicitabimur. *Eſt* autem *vita æterna*, vt dicitur per Chriſtum Io. 7. *Vt cognoſcant te ſolum verum Deum,& quem miſiſti Ieſum Chriſtum.* Primus igitur articulus reſpicit vnitatem diuinæ eſſentiæ: Secundus patrem: Tertius filium: Quartus ſpiritum ſanctum. Tres alij concernunt operationem Dei ad extra, quoad triplex opus. Primum naturę ibi: Creatorem cæli & terræ. Secundum opus eſt gratiæ: Credo Eccleſiam ſanctam Catholicam, ſanctorum communionem, remiſſionem peccatorum; & ſub his continentur omnia ſacramenta. Tertium gloriæ: Carnis reſurrectionem, & vitam æternam. Amen. Septem de humanitate ſunt. Primus: Conceptus de ſpiritu ſancto. Secundus: Natus ex Maria virgine.Tertius: Paſſus,crucifixus,mortuus,& ſepultus. Quartus, Deſcendit ad inferna ſecundum animã. Quintus,Reſurrexit à mortuis. Sextus, Aſcendit ad cęlos,ſedet ad dexteram Dei patris omnipotentis. Septimus, Inde venturus eſt iudicare viuos & mortuos.

3 Hos articulos ſic ſcire ordinate, ſic diſtinguere, & enumerare, non eſt neceſſarium cuilibet ſimplici fideli; ſed ſufficit & exigitur primò,quod credat, intelligat, & aſſentiat in genere,& implicitè omnibus,quę credit Eccleſia Catholica,& quod nulli articulo explicite diſſentiat, & ſic ſimplices omnia credunt, licet implicitè ſolũ, quæ maiores credunt, inquantum maiores adhærent doctrinę diuinæ. *Sic enim ſecundum Grego.* ſuper Iob primo. *Boues arabant,& aſinæ*,id eſt ſimplices,*paſcuntur iuxta eas.* vnde Apoſtolus.1.Corinth.4.*Imitatores mei eſtote ſicut & ego Chriſti.* Secundò exigitur,quod quis in ſpecie cognoſcat illos articulos & explicitè,ſeu iſta de quibus feſtiuatur in Eccleſia, in feſtis principalibus anni. Vnde dicit Tho. vbi prius articulo. 7. poſt tempus gratię reuelatæ, tam maiores quàm minores,tenentur habere fidem explicitam de Chriſti myſterijs,præcipuè quantum ad ea, quæ communiter in Eccleſia ſolennizantur, & publicè proponuntur. ſicut ſunt articuli incarnationis, vt ſupra. Et quia vt dicit Thom.vbi ſupra,arti.8.Myſterium Chriſti explicitę fidei, credi non poteſt ſine fide Trinitatis, quæ in myſterio Chriſti hic continetur, vt puta quod filius Dei carnem aſſumpſerit, & per gratiã ſpiritus ſancti mundum renouauerit,& iterum de ſpirituſancto conceptus

ptus

ptus fuerit; ideo poſt tempus gratiæ diuulgatæ tenentur omnes ad explicitè credendum myſterium Trinitatis: & etiam omnes qui renaſcuntur in Chriſto, hoc adipiſcuntur per inuocationem Trinitatis, ſecundum illud Matth. vlti. *Euntes in mundum vniuerſum docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris, & filij, & ſpiritus ſancti.* Hæc Tho.

4 Hic declarat de articulis latius Ioannes Kunsheym, tractatu de eruditione confeſſorum ſic: Tenetur, inquit, ſimplex, vt in ſpecie cognoſcat & credat articulos, ſeu iſta de quibus feſtiuatur in feſtis principalibus anni. Tenentur enim tales (iuxta illud quod celebratur in feſto Trinitatis) credere quod tres perſonæ in diuinis, ſunt vnus Deus Creator omnium rerum, in cuius Trinitatis, ſeu perſonarum nomine baptizantur. Item tenentur credere (ſecundum feſtum natiuitatis Chriſti) quod filius Dei natus eſt ex virgine Maria. Item circa paraſceuem, quod Chriſtus ſit paſſus pro nobis, mortuus, & ſepultus. Item circa Paſcha, quod reſurrexit, & quod reſurgemus verè. Item circa Aſcenſionem, quod aſcendit in cęlum. Circa Pentecoſten, Chriſtum miſiſſe ſpiritum ſanctum Apoſtolis, & Eccleſiæ: quod vna Eccleſia ſit, extra quam non eſt ſalus, & vnum caput Eccleſiæ in terris. Circa corporis Chriſti feſtum, quod Chriſtus vere continetur in Euchariſtia. Et conſequenter ſacramentum pœnitentiæ, & omnia alia ſacramenta, in medicinam à Chriſti paſſione nobis effluxa. Circa feſtum omnium ſanctorum, quod fiet finale iudicium, reſurrectio mortuorũ, remuneratio bonorum in æterna beatitudine, in regno cælorum, malorum punitio, in æterna damnatione, in inferno, & per conſequens, quod bona ſunt facienda, & mala cauenda. Hęc ſunt, quæ quilibet fidelis adultus explicitè credere tenetur, & aſſenſus debet eſſe reſpectu omnium articulorum, & credendorum, vt primò tactum eſt: ſed apprehẽſio in ſpecie, non eſt niſi eorum quæ iam ſunt ſecundò enumerata.

5. Ratio autem dictorum eſt ſecundum Bonauenturã, in 3. circa diſti. 37. quia ſi aliquis excuſaretur de infimis, ſeu ſimplicibus, à talibus credendis explicitè in Eccleſia, hoc maximè eſſet ex ignorãtia, ſed hoc non: cum articuli tales ſint de tam manifeſtis, quod non poſſunt latere ſine culpa. Sunt enim aliqui articuli tam manifeſti, quod nullus

lus Chriſtianus, habens vſum rationis, ignorat eos: niſi omnino negligat, & contemnat Dei cultum & ſalutem propriam, & per conſequens, talium ignorantia non eſt ſine culpa, niſi forte quis excuſaretur de illorum notitia per defectum Doctoris, vel per breuitatem vitæ poſt inceptum vſum rationis, vel per imbecillitaté vſus rationis. Nam propter vltimum, vt dicit Scotus in 3. diſt. 25. non requiritur in quolibet neceſſario, etiam pro ſtatu iſto, quod omnes iſtos articulos explicitè & diſtinctè credat, quia Deus nullum obligat ad impoſſibile extra de re.iu.li. 6. Nemo enim poteſt ad impoſſibile obligari: & ideo ſi quis rudis eſt, quod nō poteſt conſiderare quid ſit natura, & quid perſona; non eſt neceſſe quod habeat actum explicitum de articulo pertinente ad naturę vnitatem, & perſonarum Trinitatem diſtinctè, ſicut habent clerici litterati, ſed ſufficit ſibi, ſi non poteſt huiuſmodi diſtinctionem intelligere, quia nec terminos, quod credat ſicut quilibet credit, vſum habens rationis. Hęc Scotus. Non tamen videtur aliquis tam groſſus, vtens ratione, qui non poſſit aliqualiter manuductionibus, & exemplis ad myſterium Trinitatis intelligendum aptari.

6 Diciturētiam ſecundo, niſi quis excuſetur propter breuitatem vitæ, vnde quærit Altiſiodoren. in 3. ſuo materia de fide, in quo inſtanti primò homo teneatur credere, ſub pœna priuationis charitatis dabilis. Et ponit caſum, quod paruulus ſtatim poſt baptiſmum deferatur ad paganos, & ibi moretur vſque ad adultam ætatem. Reſpondet, quod ſecundum Apoſtolum. Rom. 1. *Inuiſibilia Dei à creatura mundi, per ea quæ facta ſunt, intellecta conſpiciuntur*. Ergo ad hoc quod aliquis credat, oportet quod prius conſideret viſibilia, & conferat illa ſuæ cauſę, ſed ad omnia iſta exigitur temporis tractus, ideo impoſſibile eſt per ſe, quod aliquis in primo inſtanti vſus rationis credat: nullus autem tenetur ad impoſſibile per ſe, vnde nullus tenetur credere in primo inſtanti ætatis adultę. Iudex enim ſæcularis dat inducias ad credendum in ſe, ſed quantum præciſe tempus Deus det ad huiuſmodi deliberationem, nullus ſcit niſi Deus. Ex quo patet, quod hoc argumentum non valet: iſte eſt adultus, & nunquam credidit in Deum, & ſic decedit, ergo damnabitur. Ratio eſt, quia nunquam fuit in hora, vel mora credendi, & ideo iudicatur vt paruulus, donec tempus deliberationis

Digitized by Google

berationis fuerit elapſum. Hęc ibi. Dicitur etiam notãter, niſi quis excuſaretur propter defectum Doctoris. Vnde dicit Tho. in 3. di. 25. Si quis de myſterio incarnationis credendo, vel huiuſmodi, inſtructorem non haberet, ei Deus reuelaret niſi ex culpa ſua remaneret. Vnde explicatio eorum, quæ ſunt de neceſſitate ſalutis, vel diuinitus homini prouideretur per prędicatorem fidei (ſicut patet de Cornelio actuum 10.) Vel per reuelationẽ, qua ſuppoſita, in poteſtate liberi arbitrij eſt, vt in actum fidei exeat. Idem etiam ponit Tho. 2. 2. q. 2. ar. 7. vbi recitat exemplum famoſum, quod etiam refert Vincentius in ſpeculo hiſtoriali lib. 24. ca. 172. Nam in Conſtantinopoli quidam laminam aurcam inuenit, & ſub ea virum iacentem cum hac ſcriptura, Chriſtus naſcetur ex virgine Maria, & credo in eum. Sub Conſtantini & Hirenæ temporibus, O ſol, iterum me videbis. Pro tunc autem Hirena, ſiue Helena mater, cum filio ſuo ſcilicet Conſtantino imperauit.

7. Tertiò etiam oportet quemlibet ſimplicem, interdum explicitè credere articulos non expreſſè contentos in ſymbolo Apoſtolorum: Puta cum Eccleſia condemnat aliquem articulum contra hæreticos in certa terra. Vnde ſecundum Tho. & Scotum in 3. Si ſit aliquid quod credendum eſt, quod tamen communiter non prædicatur in Eccleſia, ſed proponitur ſpecialiter in vno loco de nouo, non eſt illud neceſſarium ſimplici credere firmiter, illi tanquam vero adherendo, immo neceſſarium eſt magis illi non adhærere, quouſque ſciat illud credi ab Eccleſia tanquam verum. Et ſi hoc ſibi conſtiterit tenetur illi firmiter adhærere. Sicut in moralibus, quando ſunt altercationes de aliquo peccato, quando eſt peccatum mortale; vt ſi vnus dicat expertus in ſcientia, quod non licet ſic mercari, alius dicit quod ſic, tutius eſt ſic non procedere, quouſque veritas pateat aliunde. Sic dicit Sco. in forma, & directè concordat Tho. Ex quo patet, quod ſi quis inter hæreticos nutritur, nullum habens Doctorem Catholicum, ſi errat in neceſſario credendis, non in toto excuſatur. Quia aut nimis cito credit alicui errori, aut diuinum auxilium non inuocat; aut ſuis peccatis exigentibus informatorem habere non meruit, vt dicit Altiſſiodoren.

8 Secundò principaliter ſciendum eſt, quomodo, & qualiter

qualiter credere debeamus, Deum colendo. Vbi notandum, quod modus fidei neceſſariò eſt debitè habendus, videlicet in corde per aſſenſum, in ore per verbum, & in opere per prçceptorum Dei exercitium. Quoad primũ de credendo in corde, ſciendum, quod actus habitus fidei, eſt credere, & noſcere, ſeu intelligere, & firmiter aſſentire, ac adhærere his, quç lex Chriſtiana nobis proponit credenda. Et ſic credere ſeu fides, habet duo, ſcilicet apprehenſionem ſeu cognitionem, & aſſenſum ſiue adhæſionem. Et quidam plus habent de primo, quidam plus de ſecundo; omnes tamen fideles vtrumque habent: & ſecundum, videlicet aſſentire, ſeu adhærere eſt magis meritorium quàm primum, videlicet cognoſcere ſeu apprehendere. De primo nonnunquam ſçpe plus habent litterari, & de ſecundo è cõuerſo ſimplices amplius: patet illud, quia ſimplices firmius credunt nonnunquam dictis ſcripturæ quam litterati: cuius ſignum eſt, quod ſimplices ſçpe plus operibus demonſtrant ea, quç ſcriptura iubet, quam litterati faciant: ſi enim litterati firmiter aſſentirent, & perfectè vtique in opus exirent. Signũ enim magnæ fidei eſt, quando fides cordis in opus exuberat, per opera bona ex fide procedentia. Signum verò paruç fidei eſt, quando modicum redundat in virtutum exercitia. Illa vtique, quibus in ſpeciali per fidem eſt aſſentiendum, comprehenduntur in articulo ſymboli: vt ſupra patuit.

9 Secundò etiam exigitur, quod quis interdum fidem profiteatur ore: vnde Rom. 10. *Corde creditur ad iuſtitiã: ore autem confeſſio fit ad ſalutem.* vbi ſecundum glo. Corde credere ſufficit ad iuſtificationem, ſed oris confeſſio exigitur, cùm quis in martyrio de fide quçritur, quòd martyrium multi fugerunt corde credentes, ſed ore damnabiliter veritatem negantes. vnde Lucæ 9. Chriſtus ait: *Qui me erubuerit & meos ſermones, hunc filius hominis erubeſcet cum venerit in maieſtate ſua.* Et Matth. 10. *Qui me confeſſus fuerit coram hominibus, confitebor & ego eum coram patre meo.* Dicit autem Tho. 2.2.q.3.arti.2. Confeſſio fidei eſt præceptum affirmatiuum: ideo licet ſemper liget, non tamen pro ſemper: ſed eſt neceſſaria ad ſalutem in aliquo loco, & tempore, quando ſcilicet per omiſſionem huius confeſſionis, ſubtraheretur honor debitus Deo, vel etiam vtilitas proximis impendenda; puta ſi aliquis interro-

Digitized by Google

interrogatus de fide taceret, & ex hoc crederetur, vel quod non haberet fidem, vel quod fides non eſſet vera, vel alij per eius taciturnitatem auerterentur à fide. In huiuſmodi enim caſibus, confeſſio fidei eſt de neceſſitate ſalutis. Item dicit ibi, In caſu neceſſitatis, vbi fides periclitatur, quilibet tenetur fidem ſuam propalare, vel ad inſtructionem aliorum fidelium ſiue confirmationem, vel ad reprimendum infidelium inſultationem. Si tamen turbatio infidelium oriretur de confeſſione fidei manifeſta, abſque vtilitate fidei, vel fidelium: non eſſet laudabile, in tali caſu fidem publicè confiteri. Vnde Mathęi ſeptimo: *Nolite ſanctum dare canibus, neque margaritas ſpargere ante porcos: ne conuerſi dirumpant vos.* Sed ſi vtilitas aliqua fidei ſperetur, aut neceſſitas adſit, contempta turbatione infidelium, debet homo fidem publicè confiteri, ſecundum illud Matth. 15. *Sinite illos* (ſcilicet turbari) *cæci ſunt, & duces cæcorum.*) Hæc ibi.

10 Sed quęres: Tenetur ne aliquis ſub pręcepto, martyrium ſubire propter Chriſtum? Reſpondet Tho. quodli. 4. q. 10. arti. 2. Illud quod hic quæritur, non cadit abſolutè ſub præcepto, id eſt, non eſt præceptum abſolutè, ſicut honorare parentes: ſed cadit ſub pręcepto ſecundũ pręparationem animi, id eſt, in caſu; ſic ſcilicet quod homo habeat animum præparatum ad faciẽdum illud, quod debitum redditur ex aliqua cauſa occurrente. Cum enim opus eſſet, & hoc exigeret ſalus aliorum, homo debet eſſe paratus ad hoc faciendum. Per hunc namque modum, ſuſtinere martyrium propter Chriſtum cadit ſub pręcepto; quia ſcilicet homo debet habere animum paratum, vt prius permitteret ſe occidi, quam Chriſtum negare, vel mortaliter peccare. Et ſic etiam relinquere propria bona cadit ſub præcepto: quia deberet eſſe paratus animus Chriſtiani, magis ſuſtinere rapinam bonorum ſuorum, quàm Chriſtum negare, vel mortaliter peccare. De hoc tamẽ multum ſecum cogitare, & ad particularia deſcendere, an homo potius vellet tali, vel tali horribili morte plecti, quàm fidem negare, vel mortaliter peccare, cauere debent ſimplices, pręſertim ne ſeipſos cogitãdo, vel alloquendo tentent. Sufficit enim in genere, de hoc habere bonum propoſitum, & ſperare quod per Dei gratiam bene acturi eſſent, ſi neceſſitas adueniret. In neceſſitatis enim articulo, multi prius etiam in fide exigui,

reperti

reperti ſunt, diuino aſſiſtente auxilio, martyrium animoſiſſimè toleraſſe. Vnde Tho. quodli. 1. q. 8. dicit, Contritus tenetur in generali, velle pati magis quamcunque pœnam, quam peccare. Ideo Anſelmus libro de ſimilitudinibus dicit, quod aliquis debet magis eligere eſſe in inferno ſine culpa, quam in paradiſo cum culpa: quia innocens in inferno non ſentiret pœnam, & peccator in paradiſo non gauderet de gloria. Et quia contritio non poteſt eſſe ſine charitate, per quam omnia dimittuntur peccata: ex charitate enim plus homo diligit Deum quam ſeipſum: peccare autem eſt facere contra Deum, puniri autem eſt aliquid pati contra ſeipſum: ideo charitas hoc requirit, vt quamlibet pœnam homo contritus præeligat culpę. Sed in ſpeciali deſcendere ad hanc pœnam, vel ad iſtam, non tenetur: quinimmo ſtultè faceret, ſi quis ſeipſum, vel alium ſollicitaret ſuper huiuſmodi particularibus pœnis. Manifeſtum eſt enim, quod ſicut delectabilia plus mouent in particulari conſiderata, quam in communi, ita terribilia plus terrent, ſi in particulari conſiderentur. Et aliqui ſunt, qui in minori tentatione non cadunt, qui forte in maiori caderent. Sicut aliquis audiens adulterium, non incitatur ad libidinem, ſed ſi per conſiderationem deſcendat ad ſingulares illecebras, magis moueretur. Et ſimiliter, aliquis non refugeret pati mortem pro Chriſto, ſed ſi per conſiderationem deſcenderet ad conſiderandum ſingulas pœnas, magis retraheretur. Et ideo deſcendere in talibus ad ſingularia, eſt inducere hominē in tentationem, & prębere occaſionem peccandi. Hæc Thom.

Cap. 190.

11 Vtrum autem quis poſſit effici martyr, ſine morte? Reſpondetur quod ſic, ſex modis. De tribus dicit Ber. Triplex eſt martyrium, eſt martyrium ſine ſanguine, ſcilicet parcitas in vbertate, quam habuit Dauid. Largitas in paupertate, quam habuit Tobias, & vidua. Et caſtitas in iuuentute, qua vſus eſt Ioſeph in Ægypto. Secundum Greg. etiam triplex eſt, videlicet patientia aduerſorum. vnde dicit, Sine ferro martyres eſſe poſſumus, ſi patientiam veraciter in animo cuſtodimus. Compaſſio afflictorum: vnde dicit, Omnis qui dolorem exhibet, in aliena neceſſitate, crucem portat in mente. Dilectio inimicorum. Vnde dicit Ferre contumelias, odientem diligere, martyrium eſt in occulta cogitatione.

In ſentientijs.

Hom 35. in Euangelia.

12 Sed

12 Sed quæritur an habens charitatem imperfectam, poſſit ſuſtinere martyrium? Hanc quæſtionem mouet ſanctus doc. quodl. 4.q. 22. ſub hac forma. Vtrum aliquis abſque perfecta charitate, poſſit ſe ad martyrium, offerre? Reſpondet, in operibus virtutum duo ſunt attēdenda: ſcilicet illud quod fit, & modus faciendi. Contingit autem idem factum, quod fit ſecundum aliquam perfectam charitatem, fieri etiam non ſolum ab habente paruam charitatem, ſed etiam à non habente virtutem: ſicut aliquis non habens iuſtitiam, poteſt facere aliquod opus iuſtum. Sed ſi attendimus ad modum faciendi, is qui non habet virtutem, non poteſt operari ſicut ille qui habet, nec ille qui habet paruam, ſicut ille, qui habet magnam, qui operatur faciliter, & promptè, & delectabiliter, quod non facit ille, qui caret virtute, vel qui paruam habet. Sic ergo dicendum eſt, quod hoc opus, quod eſt offerre ſe martyrio, vel etiam martyrium ſufferre, poteſt facere non ſolum charitas perfecta: iuxta illud Ioan. 15. *Maiorem charitatem nemo habet, vt animam ſuam ponat quis pro amicis ſuis*: ſed etiam imperfecta charitas: vnde gloſ. ſuper illud Pſal. 118. *Dilexi mandata tua ſuper aurum & topazion:* dicit, Minima charitas plus diligit Dei legē, quàm milia auri & argenti, & eadē ratione quàm omnia temporalia. Et quod plus eſt, ille qui caret charitate, ſe offerre poteſt martyrio, & ſufferre: ſecundum illud. 1. Corint. 13. *Si tradidero corpus meum ita vt ardeam: charitatem autem non habeam: nihil mihi prodeſt.* Sed charitas perfecta hoc facit promptè, & delectabiliter, vt patet de Laurentio, & Vincentio, qui in tormentis hilaritatem oſtenderunt: hoc autem non poteſt facere charitas imperfecta, vel etiam ille, qui charitate caret. Hæc Tho. Sed an expediat imperfecto, ſe ſubijcere ſponte martyrio? Reſpondetur, quod niſi diuinitus quis ſit motus, hoc incautum eſt, & tales in magna multitudine reperiuntur fidem negaſſe: vt patet per Euſebium, lib. 6. Eccle. hiſt. ca. 30. Tertiò exigitur, vt fidem quilibet fateatur opere, ſi vult ad vitam ingredi, & meritoriè agere. Nam *fides ſine operibus mortua eſt.* Iaco. 2. *Et ſi vis ad vitam ingredi, ſerua mandata:* vbi thema.

13 Tertiò principaliter videndum eſt, quot ſunt genera huiuſmodi, qui pręceptum de fide tranſgrediuntur. Sunt autem quinque. Primò fidem addiſcere negligentes. Nā in decretis per Aug. de conſe. di. 4. Statutum eſt, quod

patrini tenentur filios docere ſymbolum Apoſtolorum. Et ratio eſt, quia ibi ea, vel paulo plura continentur, quàm quilibet credere teneatur, & ordinatè ibi articuli ponuntur, & memoriæ facilius imprimuntur. Tenentur inquam diſcere neſcientes, niſi excuſarentur, vt ſupra, imbecillitate ingenij, carentia Doctorum, aut propinquitate pueritię. Secundò in fide dubitantes. Nam tales dicuntur hæretici qui dubitant de fide Catholica, vt patet auctoritate, extra de hæreticis: libro 5. vbi dicitur, Dubius in fide infidelis eſt, nec eis omnino credendum eſt, qui fidem veritatis ignorant. Hæc ibi. Non credendum dicit Apparatus, id eſt, teſtimonium eorum non recipiendum. Et patent illa de Thoma Ioan. 20. cui Chriſtus: *Noli eſſe incredulus, ſed fidelis.* Vnde & Didymus dicitur ideo quia dubitauit. Ratione etiam patet, quia dubitans, non eſt in fide, eo quod non aſſentiat alicui articulo certo, vel omnibus. Et qui non eſt in fide, eſt contra fidem: ſecundum illud Matth. 12. & Luc. 11. *Qui non eſt mecum contra me eſt.* Sic Apoſtoli fuerunt tempore paſſionis Chriſti, licet confirmati fuerint in aduentu ſpiritus ſancti. Nam gloſ. ſuper illud Pſal. 74. *Ego confirmaui columnas eius:* dicit Apoſtolos, qui in paſſione titubauerunt. Idem dicere videtur beatus Auguſt. ſatis expreſſe libro de origine ad Venatum: vbi dicit latronem bene de Chriſto, & Apoſtolos malè de Chriſti diuinitate ſenſiſſe. Tertiò prǫſumptuoſe fidei articulos ſcrutari volẽtes, ſicut Auguſtinus ante conuerſionem fecit, contra illud Eccle. 3. *Altiora te ne quæſieris, & fortiora te ne ſcrutatus fueris, & qui ſcrutator eſt maieſtatis opprimetur à gloria.* Vnde Bern. Fidem ſcrutari præſumptuosè, temeritas eſt; credere, pietas eſt: noſcere vero, vita æterna eſt.

3 confeſſ. cap. 5.

Lib. 5. ad Eugen. de conſideratione poſt medium.

14 Quartò fidem ore negantes, licet corde teneant: tales mortaliter peccant, vt ſupra patuit: quales fuerunt Nicodemus, Ioſeph ab Arimathia, & multi principes Iudæorum in Chriſtum credentes, ſed ne extra ſynagogam eijcerentur, eum non fatentes: de quibus habetur Ioan. 12. peccauerunt enim mortaliter: Dicit ibi Nico. de Ly. quia principes erant, qui plus tenebantur fidem aſtruere: & quia erat de neceſſitate ſalutis Chriſtum confiteri ibi, & ibidem dicitur: *Dilexerunt gloriam hominum magis quàm gloriam Dei.* Nam vt dicit Tho. Secunda ſecundæ q. 131. Quando quis gloriam ſuam prǫfert teſtimonio Dei, ſicut contra prǫfatos principes dicitur, peccat. Similiter

Digitized by Google

liter & Petrus, ter peccauit mortaliter, negãdo Chriſtũ, vt probat Thomas in quodlib. ſuis. Quintò hæretici & ipſis credentes, eorum defenſores, receptatores, & fautores. Omnes iſti quinque etiam ſunt excommunicati, quando vitium eorum in aliquem actum exteriorem publicè, vel occultè progreditur, vt plura iura expreſſe dicunt.

DE SPE.

CAPVT III.

ARGVMENTA.

1 *Spes cadit ſub præceptum.*
2 *Spes quid ſit, & de quibus hic agendum.*
3 *Actus Spei quis.*
4 *Quæ ſperare debemus, petenda ſunt à Deo, & in oratione Dominica continentur.*
5. 6. *Oratio quandoque eſt in præcepto, vt diuerſis caſibus explicatur.*
7 *Contra Spem peccant 1. Deſperantes, vbi quæ deſperatio ſit, aut non ſit peccatum.*
8 *Deſperatio cur ſit peccatum.*
9 *Peccant 2. Præſumentes, vbi de duplici præſumptione, & cur ſit peccatum, & cur minus quàm deſperatio.*
10 *Peccare ſub ſpe veniæ cum propoſito abſtinendi à peccato & pœnitendi, non eſt præſumptionis, ſed minuit peccatum.*
11 *Caueant 1. inordinatam ſpem in quibuſdam Sanctis ponentes. 2. ſpem in homine collocantes. 3. pœnitentiam procraſtinantes vſque in finem, quos multis de cauſis difficilè eſt conuerti.*
12 *Peccant 3. orationem Dominicam & Symbolum Apoſtolorum non addiſcentes.*

1 SEcundò ſpes cadit ſub præcepto: vt dicit ſanctus Tho. 2. 2. q. 22. arti. 1. vnde Iere. 17. *Maledictus qui confidit in homine, & ponit carnem brachium ſuum, & à Domino recedit cor eius.* Vnde ſpe etiam colitur Deus corde, quia procedit ab habitu infuſo.

2 Eſt autem ſpes (vt dicit magiſter in 3. diſtin. 26.) certa expectatio futuræ beatitudinis, veniens ex Dei gratia & ex meritis præcedentibus: hic autem tria principaliter ſunt videnda. Primò, quæ principaliter ſperare

& appetere debeamus. Secundò, quomodo contra hoc mandatum excedant deſperantes. Tertiò, quomodo præſumentes.

3 Circa primum pro intellectu habitus ſpei, & exercitio eius actus, eſt ſciendum, quod actus huius ſecundę virtutis, eſt confidere firmiter, vel certa confidentia, quã quilibet debet habere quãdoque in actu, ſed sẽper in habitu, de hoc quod ęternaliter ſaluetur: quæ confidentia debet inniti ex vna parte ſuper diuina gratia, & miſericordia, cui debet confidere quod ipſum ſaluabit; & ex alia parte ſuper proprijs meritis, quę ad hoc vult habere, gratia adiutrice. Debet enim firmiter proponere in corde ſuo, quod peccata vitando, & bene viuendo, velit mereri vitam æternam: quia ſine hoc propoſito, eſſet magis prǽſumptio quàm ſpes, ſicut ſunt qui confidunt fatuè quod ſaluabuntur, tamen nihil facere volunt, vel dimittere pro ſalute ſua.

4 Illa autem quæ ſunt ſperanda, & deſideranda (quia non poſſumus virtute propria conſequi) debemus ea petere à Deo. Et iſta ſub numero ſeptemplici enumerantur breuiter, vtiliter & ordinatiſſime, Matth. 6. in oratione Dominica, in qua ſecundum Tho. 2. 2. q. 83. arti. 9. Inuocamus primo Deum, rememorando quis eſt: quia *Pater noſter:* puta fideliſſimus, pijſſimus, ditiſſimus, ſummus, & prudentiſſimus. Pater, inquam, creatione, gubernatione, redemptione, gratificatione, & glorificatione. Sed vbi eſt? *In cælis* ſpecialiori effectu, & ſumma poſſeſſione. Primum igitur dicitur, *Pater noſter*: vt nihil diffidamus. Secundum additur *in cælis*: vt cor ſurſum habeamus. Poſt hoc ſeptem per ordinem petimus; vbi ſicut eſt ordo, ita & dignitas ſeptem bonorum. Petimus enim primo *Sanctificetur nomen tuum*, id eſt, honorificetur & laudetur: vt memoria tui nominis, quo Deus noſter, & pater diceris, ſemper, & vbique in reuerentia habeatur; & hoc in cunctis operibus, principaliter debemus intendere. Et perfectiſſime fiet in patria, vbi memoria eo fecundabitur, intellectus vnietur, & voluntas amore amplexabitur. Nõ autem ſic petitur, ſecundum Auguſti. in ſermone Domini in monte, quaſi non ſit ſanctum nomen Dei, ſed vt ſanctum habeatur ab hominibus: id eſt ita innoteſcat illis Dominus, vt non ęſtiment aliquid ſanctius, quod magis offendere timeant. Sed quia perfectè in nobis ſanctificari non poteſt nomen patris, niſi in patria tuto loco: ideo dicimus

dicimus ſecundo, *Adueniat regnum tuum.* Eſt autem ſola debita via ad hoc regnum, vt voluntas Dei impleatur: quæ præceptis innoteſcit clare. Ideo tertio dicitur, *Fiat voluntas tua, ſicut in cœlo, & in terra.* Ad hęc autem præcepta continuanda meritoriè, neceſſarius eſt panis, & ſubſidium tam corporis, quàm animæ: quod petimus quarto dicendo, *Panem noſtrum quotidianum,* &c. Et hæc quatuor ſunt bona poſitiua: reſidua ſunt liberationis à malis, quæ ſunt tria. Primum & peſſimum eſt culpa præterita, contra quam dicimus, *Dimitte nobis,* &c. Tenemur enim ad pænam æternam, ad iram Dei, & ad multa mala alia ſuſtinenda. Secundum eſt futurum malum, in quod incidere poſſumus, inclinante tentatione, contra quod dicimus: *Et ne nos inducas in tentationem.* Vltimo petimus: *libera nos a malo,* pœnę ſcilicet: & ab omni quod poteſt impedire ſeruitium Dei. *Amen.* i. fiat quod optamus.

5 Sed notandũ quod oratio quãdoque eſt in præcepto ſecundum Tho. in diuerſis locis: vt in 4. di. 15. & ſecunda ſecundæ q. 83. Primò, ad horas canonicas tenentur miniſtri Eccleſiæ, quia medij ſunt inter Deum & populum; quia nutriuntur à populo; & quia ad Euchariſtię ſacramentum debent eſſe diſpoſiti amplius. Vnde beneficiati, & in ſacris conſtituti, & religioſi profeſſi ad horas tenentur. Secundò, quilibet tenetur interdum pro ſe orare, & ſibi procurare bona ſpiritualia, quæ nec Mariæ virgini data ſunt ſemper ſine oratione: præſertim tamen ad hoc tũc aliquis tenetur, quãdo grauiter tentatur, nec aliter poteſt adiuuari. Tertiò, pro proximo in caſu neceſſitatis, quo per alium non iuuaretur in tẽtationibus ſuis in mortalibus, me ſciente hoc: & cum nec ſe alio modo iuuare poſſet. Tunc enim locum habet illud Ambro. paſce fame (ſcilicet ſpirituali) morientem: ſi non pauiſti, occidiſti: ſed hoc difficile eſt ſcire. Quartò, Dominicis diebus, & in feſtis præcipuis, ad conformandum ſe miniſtris Eccleſię. Hæc ſententialiter Tho. ſuper. 4. di. 15. *Apud Gratianũ diſt. 86. C. Paſce*

6 Quintò, quando quis vouit aliquid orare. Sextò, ſi ſatisfactionem in pœnitentiæ ſacramento per orationẽ recipit per ſe. Septimò, ſi ſatisfactionem orationum pro alio promiſit. Octauò, ex beneficio recepto in eleemoſyna ſpirituali, vel corporali pro dante beneficium: ſicut pauperes pro diuitibus, à quibus eleemoſynam recipiunt, & diuites pro clero, à quo ſermonem & ſacramenta recipiunt, niſi aliunde refundant. Præfati autem vltimi

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

Digitized by Google

quatuor modi ſunt ſaltem debiti,& ſi non præcepti ſéper,quoad omnes.

7 Contra hoc mandatum ſpei exceditur, Primò per deſperantes. Vbi ſciendum ſecundum Tho. & Bonauen. ſuper ſecundo circa finem,quod deſperatio non eſt ſemper peccatum in ſpiritum ſanctum. Aliquando enim quis deſperat,ſecũdum Bonauen.ex puſillanimitate: ita quod in ipſa deſperatione non venit complacentia, ſed dolet, & renititur contra ipſam, & ſic non eſt in ſpiritum ſanctum: quia ex tali deſperatione non proijcitur homo in profundum. Poteſt enim hoc ex vehementi dæmonis tentatione prouenire,vel aliquando ex naturali infirmitate: vt ex mania,vt crebro contingit reperire in feminis. Vnde Bonauen. ſuper ſecundo dicit: Deſperat aliquando quis ex puſillanimitate,ita quod in ipſa deſperatione non venit complacentia: ſed dolet, & renititur contra ipſam,& ſic non eſt peccatum in ſpiritum ſanctũ. Hęc in ſecundo diſt.43. Eſt alia deſperatio,qua quis deſperat, diffinitiuè abſcondens ſe quaſi à facie diuinæ miſericordię,ſecundum quod Cain fecit,qui dixit, A facie tua eijcis me hodie: & hoc ſimpliciter eſt peccatum in ſpiritum ſanctum,quia eſt in contumeliam diuinæ miſericordiæ: cui ſuam pręfert iniquitatem, ſicut ait Cain: Maior eſt iniquitas mea: quàm vt veniam merear. Ex hoc tamen. Gen.4.b.iudicatur infidelis; aut quia talis beneſentit de alijs,& male de ſe; aut certè quia non æſtimat Deum miſereri velle. Et tale peccatum in ſpiritum ſanctum ſemper habet coniunctam malitiam, pro eo quod qui ſic deſperat,in tali culpa vult vitã ſuam finire. Vnde tales deſperatiſſimi frequenter ſibi inferunt mortem. Et Tho. dicit quod deſperatio,inquantum deſperatio, eſt ſpecies peccati in ſpiritum ſanctum. quæ non prouenit ex hoc, quod aliquis neget remiſſionem peccatorum, ſed remiſſionem peccatorum quã fieri credit, vt liberius vacet peccatis,ſponte à ſe abijcit,dum non vult tendere in hoc, quod remiſſionem peccatorum conſequatur.

Gen 4.

8 Cauſa autem quare deſperatio eſt peccatum ſecundũ Tho.vbi prius. Quia omnis motus appetitiuus conformiter ſe habens intellectui falſo,eſt ſecundum ſe malus: & è conuerſo bonus,de Deo verè æſtimato. Sed circa Deum vera æſtimatio intellectus eſt, quod ex ipſo prouenit homini ſalus,& venia peccatoribus datur, ſecundũ illud Ezechiæ 18. *Nolo mortẽ peccatoris: ſed vt conuertatur*

2.2.q.20. ar.1.

Al vera de Deo æſti-matio.

&

& viuat. Falſa autem opinio peccatorum eſt, quod homini pænitenti peccatori veniam deneget; vel peccatores ad ſe conuertat per gratiam iuſtificantem. Et ideo ſicut motus ſpei, qui conformiter ſe habet ad æſtimationẽ veram, eſt laudabilis & virtuoſus: ita oppoſitus motus deſperationis, qui ſe habet conformiter æſtimationi falſę de Deo, eſt vitioſus & peccatum.

9 Secundò peccant contra ſpem præſumentes. Vbi notandum ſecundum Bonauen. quod præſumptio duplex eſt. Vna eſt de meritis: alia eſt de impunitate. Prima eſt, qua quis de meritis ſuis præſumit; & eſt ſuperbię. Secũda eſt, qua quis præſumit de impunitate, dans totum diuinæ miſericordiæ, & auferens ei omnino rigorem iuſtitiæ: & hoc eſt peccatum in ſpiritum ſanctum, quia claudit viam ad gratiam, & ad culpam aperit. Et ſecundum Thom. pręſumptuoſus non peccat ex hoc, quod miſericordiam Dei nimis magnam arbitratur, cum ſit infinita: ſed iuſtitiam eius contemnit, & in hoc etiam miſericordię derogat, abutens ea, ac ſi non eſſet iuſta. Et vt dicit ſecunda ſecundę q.22. ar. 2. Præſumptio ideo peccatum eſt, quia ſicut falſum eſt, quod Deus pęnitentibus non indulgeat, vel quod peccantes ad pænitentiam non reuocet: ita falſum eſt, quod in peccato perſeuerantibus veniam concedat, & à bono opere ceſſantibus gloriam largiatur; cui æſtimationi conformiter ſe habet pręſumptionis motus, & ideo pręſumptio eſt minus peccatum, quàm deſperatio, quanto magis eſt proprium Deo miſereri & parcere, quàm punire, propter eius infinitam bonitatem. Illud enim ſecundum ſe conuenit Deo: hoc autem propter peccata noſtra. Vnde peccare, cum propoſito perſeuerandi in peccato ſub ſpe veniæ, ad præſumptionem pertinet; & hoc non diminuit, ſed auget peccatum.

10 Peccare autem ſub ſpe venię quãdoque percipiendæ cum propoſito abſtinendi à peccato, & pænitendi de peccato, hoc non eſt pręſumptionis, ſed hoc peccatum diminuit; quia per huiuſmodi videtur habere voluntatem minus firmatam ad peccandum: ideo magiſter dicit lib. 2 diſt. 22. quod Adam minus peccauit, quia ſub ſpe venię peccauit. Hæc Tho.

11 Caueant hic primo inordinatam ſpem in quoſdam ſanctos ponentes, qui ſeruiunt beatę Barbarę, Catharinæ, & ſimilibus, qui licet benefaciant his ſeruiendo, vi-

deant tamen vt ſpem ſuam, cum executione Dei vocationum, & mandatorum roborent. Secundò caueant, ſpem in hominem aliquem nimis ponentes; ſicut faciunt parentes interdum propter liberos, negocia, & opera contra præcepta Dei actitantes: contra quos dicitur Iere. 17. *Maledictus qui confidit in homine, & ponit carnem brachium ſuum; & à Domino recedit cor eius.* Caueant tertio pænitentiam procraſtinantes, & ſic ſperantes tandem côuerti in fine, quod difficile eſt, non impoſſibile, propter ſex: videlicet propter infirmitatem, vſum rationis & voluntatis tardantem; propter dolorem, mentem prępedientē; propter habitum vicioſum, ad mala inclinantem; propter timorem mortis, naturam terrentem; propter familiam relinquendam, perſtrepentem; & dæmonem tentantem.

12 Tertiò peccant contra hoc pręceptum, orationem Dominicam, & ſymbolum Apoſtolorum non addiſcentes: quia ibi continentur ſperanda.

DE DILECTIONE.

CAPVT IV.

ARGVMENTA.

1 *Dilectio cadit ſub præceptum, & quęnam de ea dicenda.*
2 *Quam ſtrictè præcipiatur dilectio Dei.*
3. 4. *Dilectionis Dei neceſſitas.*
5. 6. 7. *Vtilitas Dilectionis Dei ex ſeptem præcipuè rebus comprobatur.*
8 *Dilectio Dei tripliciter præcepta intelligitur.*
9 *Dilectio duplex Concupiſcentiæ, & Amicitiæ & vtriuſque deſcriptio.*
10 *Deo propriè nihil bonum eſt, quod non ſit ipſemet Deus. Quare Deum ſuper omnia diligere, eſt Deum diligere propter ſe.*
11 *Cur Deus propter ſe diligendus ſit, variæ rationes.*
12 *Deus non præcipuè diligendus vt det nobis vitam æternam.*
13 *Deus propter beneficia, non tanquam finem, ſed tanquam occaſionem aut diſpoſitionem diligendus.*
14 *Ratio cur Deus non præcipuè propter beneficia diligendus.*
15 *Qui peccent contra modum diligendi Deum.*
16 *Præceptum de diligendo Deo ordinate implendum.*

17 Præ-

Digitized by Google

17 *Præceptum* Diliges Dominum Deum tuum &c.*quomodo intelligendum.*
18 *Vltimatè, non tamen immediatè omnia in ſolum Deum ordinanda.*
19 *Alia opera bona, præter Dei dilectionem, facienda, ob acquirendam vitam æternam.*
20 *Actualiter in Deũ tendere per bona opera nõ eſt neceſſariũ.*
21 *Actus noſtri vt ſint boni meritoriè, à charitate habent.*

1 TErtiò dilectio cadit ſub præcepto, qua ſibi ſeruire debemus. De qua dilectione, primò videbitur, quàm ſtrictè præcipitur, & quàm neceſſaria eſt. Secundò, quàm vtilis. Tertiò, qualiter cadat ſub præcepto. Quartò, quàm rationabiliter, & cur præcipitur. Quintò, quot modis contra eam peccetur.

2 Quantum ad primum quàm ſtrictè præcipiatur Dei dilectio, patet per plura. Nam Exodi 20. Deum diligentibus & Deum odientibus terribilis pæna indicitur, & præmium promittitur, cum poſt primum præceptum immediatè additur: *Ego ſum Dominus Deus tuus, fortis, zelotes, viſitans iniquitatem patrum in filios, in tertiam & quartam generationem eorum, qui oderunt me: & faciens miſericordiam in milia, his qui diligunt me, & cuſtodiunt præcepta mea.* Prima pars vt dicit Tho. ſecunda ſecundæ q. 108. habet veritatem de pæna temporali, qua filij puniuntur, qui ſunt aliquid parentum: & ſic de cognatis, qui ſæpe viuunt vſque ad quartam generationem. Secundò, ſecũdum magiſtrum in 2. diſt. 33. habet veritatem de filijs & cognatis, imitantibus peccata parentum. Sed tertio, nũquam intelligitur quod filius, vel alius puniatur pæna culpæ vel æterna, pro peccato alterius. Secunda pars patet, quia ſæpe tota terra vna melius habet pro perfecto in charitate homine: vt patet de Ioſeph, Dauid, Abrahã: & de Elia cælum aperiente ad pluendum.

3 Item neceſſitas oſtenditur, Deut. 6. vbi ſic dicitur: *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua: & ex tota fortitudine tua.* Matth. 22. additur *ex omni mente tua. Eruntque verba hæc, quæ præcipio tibi hodie, in corde tuo, & narrabis ea filijs tuis, & meditaberis ſedens in domo tua, & ambulans in itinere, dormiens atque conſurgens: & ligabis ea quaſi ſignum in manu tua: eruntque & mouebuntur ante oculos tuos: ſcribeſque ea in limine & oſtijs domus tuæ.* Non tamen debent ad litteram (dicit Gloſ.) in

manu

manu corporali ligari, ſed ſpirituali, id eſt in omni opere adiungi. Ideo dicitur *quaſi*. Alias ſicut phariſęi faceremus: ſi in manibus corporeis ea deferremus: nec ſcribere ad litteram in liminibus, & oſtijs oportet: ſed in omni egreſſu ad opus debent ſeruari. Nam ſecundum Tho. dilectio Dei & proximi debet eſſe regula omnium humanorum actuum. Item Matth. 22. Exiſtens ſine veſte charitatis, licet in nuptijs ſit Eccleſiæ quoad fidem, tamen ligatur manibus & pedibus, proijcitur in tenebras exteriores, vbi erit fletus & ſtridor dentium.

4 Item 1. Cor. 13. oſtenditur quod nulla eloquentia, nec ſcientia, nec miracula, nec elargitio eleemoſynarum, nec paſſio, valet ſine charitate. *Si*, inquit, *linguis hominum loquar & Angelorum: charitatem autem non habuero: factus ſum velut æs ſonans, & cymbalum tinniens. Et ſi habuero prophetiam, & nouerim myſteria omnia ſcripturæ, & omnem ſcientiã: Et ſi habuero fidem ita vt montes transferam: charitatem autem non habuero, nihil ſum:* ſcilicet quia vita charitatis careo. *Et ſi diſtribuero in cibos pauperum omnes facultates meas, & ſi tradidero corpus meum ita vt ardeam: charitatem autem non habuero: nihil mihi prodeſt.* Item 1. Corin. vlti. *Si quis non amat Dominum Ieſum Chriſtum, ſit anathema*, ſcilicet maledictus, ſecundum Gloſ. quia maledicetur in iudicio illa maledictione, de qua Matth. 25. *Ite maledicti in ignem æternum.*

5 Quàm vtilis vero ſit dilectio, patet ex ſeptem. Primò filium Dei conſtituit charitas: quia *miſit Deus ſpiritũ filij ſui: in quo clamamus Abba pater.* Roma 8. & Gala. 4. & Ioan. 1. *Dedit eis qui eum receperunt poteſtatem filios Dei fieri, qui credunt in nomine eius.* Nam charitas peccatorem de infinita diſtantia, in quam cecidit per mortale peccatum à Deo, in qua fuit in regione longinqua filius prodigus, eleuat ad vnionem cum patre cæleſti: hoc enim gratiæ officium eſt, dicit Albertus 2. de mirabili ſcientia Dei. Secundò, facit mereri, quolibet opere moraliter bono, vitam æternam, aut eius augmentum: quia *ſi filij, & hæredes*, vt dicitur Gala. 4. & Roma. 8. Tertiò, facit quod per modica bona temporalia in charitate pro Deo data, & ſic de alijs, tantum meretur quis, quantum alius per multa temporalia data: vt patet de vidua, cum duobus minutis miſſis in gazophylacium, Lucæ 21. quę Chriſti teſtimonio plus quam omnes miſit. Et de ſancto Petro: cui licet modicum reliquerit: cum ait Matth. 19. *Ecce nos reliqui-*

Digitized by Google

reliquimus omnia & ſecuti ſumus te, quid ergo erit nobis? Reſpondit: *Amen dico vobis &c. centuplum accipietis, & vitam æterna poſſidebitis.* Non enim, vt dicit ſuper eodem Greg. quantum, ſed ex quanto, id eſt ex quanta charitate quis dat, Deus ponderat: tunc ſcilicet quando non adeſt facultas exterior. Quartò, facit interdum nihil habentem de bonis exterioribus, tantum mereri de præmio eſſentiali, quantum alius meretur qui multum dat: vt patet in eo videlicet, qui in paupertate exiſtens, ex magna charitate vellet dare centum florenos, & non poteſt dare: tantum in caſu poteſt mereri, ſicut qui centum florenos dat. Exempli gratia: pauper nihil habens, in charitate tamen exiſtens vt duo quoad gradum, qui perfectum animum habet dandi alteri mendico decem florenos, tantum meretur de præmio eſſentiali, quantum diues ex æquali charitate dans actu decem florenos: ſecundus tamen præmiũ accidentale habebit, quia gaudebit de eo quod voluntatem dandi habuit, & quod dedit: & pauper mendicus pro eo intercedet, ſed hæc modica ſunt reſpectu eſſentialis pręmij, quod erit de creatore. Hoc probat ſententialiter ſanctus Thom. prima ſecundæ quæſt. 20. articu. 4.

6 Quintò, impetrat & meretur ſcientiam magnam in patria, & gaudium: ſic quod ſi ſimplex vetula in charitate decedit, quæ habet charitatem vt quatuor, & magiſter in Theologia, ſi decedit in charitate vt duo: vetula habebit clariorem, & perfectiorem ſcientiam de viſis in Deo, quàm Theologus; licet de habitibus ſcientificis acquiſitis, magiſter plus habiturus ſit de ſcientia: ſed hoc modicum eſt reſpectu ſcientiæ, de Deo immediatè habendæ. Rationem huius aſſignat Thomas in prima parte, quæſtione duodecima, articulo ſexto. Quia magnitudinem charitatis viæ, ſequitur in patria magnitudo luminis gloriæ; & magnitudinem luminis gloriæ, ſequitur intimior vnio, & viſio diuinę eſſentię; & quanto intimius videtur Deus, & vnitur alicui intellectui, tanto plura, & intenſius ſciet quis ea, quæ relucent in Deo: & per conſequens maior delectatio ſequetur, & maius gaudium. Charitas enim ſinum cordis primo aperit, id eſt capaciorē reddit.

7 Sextò, charitas facit quod *diligentibus Deum, omnia cooperantur in bonum.* Roma. 8. His cęlum eſt præmium; infernus à peccatis prohibitorium, & ſimiliter limbus & purgatorium; bona temporalia ſuſtentamentum; & omnis aduerſitas lucrum, per patientię meritum: quia dicit Greg.

Greg. *nulla nocebit aduerſitas ſi nulla dominetur iniquitas.* Nulla enim prudenti poteſt adeſſe mala fortuna: quia vt dicit Boeti. de conſola. In poteſtate eius eſt aduerſis bene vti, & proſperis. Septimò, in via facit omne opus leue. *Iugum enim* (inquit Chriſtus) *meum ſuaue eſt, & onus meum leue.* Matth. 11. immò *finis præcepti eſt charitas.* Primæ Timot. primo.

8 Tertiò qualiter cadat dilectio Dei ſuper omnia, ſub præcepto, videndum eſt. Vbi notandum, prout elicitur ex varijs dictis: ſcilicet Tho. & aliorum, videtur quod tripliciter dilectio Dei intelligitur præcepta. Primò placabiliter ſeu fauorabiliter. Secundò ordinabiliter. Tertiò appretiabiliter. Primò debet diligi placabiliter ſuper omnia, ſic quod velis Deo bonum, & complacentiam in hoc habeas, ſine relatione ipſius in quodcũque aliud bonum. Pro cuius intellectu notanda ſunt aliqua. Primò, quid ſit diligere? Reſpondetur ſecundum philoſophum in rhet. Eſt alicui bonum velle: vt diligere hominem eſt ſibi bonum velle. Secundò, quid ſit homini bonum? Reſpondet Philoſophus. 1. Ethic. 10. Felicitas ſua, virtutes, & ſcientię: & hæc nunquam obſunt ſibi, quantum eſt de ſe: ſimiliter & bona temporalia, & mala pœnæ deſeruientia ad virtutes.

Lib. 2. cap. 4.

9 Tertiò nota, quod duplex eſt dilectio in hominibus, quædam concupiſcentię, quæ vtilitatis noſtræ gratia eſt: puta cum aliquis diligit aliquam rem propter ſe diligentem; & ſic diligimus aſinum, capram, cibum, & ſimilia, quia vtilia nobis ad honorem, ad delectationem, vel ad commodum noſtrum: & tali dilectione diligit homo ſe principaliter non aliud. Alia eſt dilectio amicitię, puta cum quis diligit aliquem hominem, propter ipſum dilectum hominem: vt cum quis videt aliquem ſapientem, virtuoſum, & huiuſmodi, & ſibi iſta vult ineſſe, & complacet in eis, diligit eum dilectione amicitiæ.

10 Quartò nota, quod propriè Deo nihil bonum eſt, niſi id quod ipſe eſt: videlicet quod eſt omnipotẽs; omniſciens; miſericordiſſimus: patientiſſimus; ditiſſimus; & ſimilia. Nam ieiunare, orare, virtutes acquirere, vitia vitare, non ſunt Deo bona: licet coram nobis ei ſint honorifica: quia bonorum noſtrorum non indiget, ſed nobis præfata bona ſunt, & per ea coram nobis glorificatur pater, qui in cælis eſt. Ex quo patet quid ſit Deum ſuper omnia diligere, quia ſibi bonum velle, videlicet meditari, velle,

velle, & complacentiam habere, quod eſt omnipotens, ſapientiſſimus, optimus, & ſimilia. Et ſic amamus ſecundo amore, videlicet amicitię non propter aliud, nec relatiuè ad aliud: non autem diligere debemus eum primo amore, ſcilicet concupiſcentiæ, videlicet vt velimus ſibi bonum maximè, quia nobis dona dat, quia tunc nos plus diligeremus. Vnde Ber. li. de diligendo Deum: abſque intuitu præmij diligendus eſt Deus: verus enim amor in ſe ipſo contentus eſt. Et iterum: licet Deus ſit abſque intuitu præmij diligendus, non tamen abſque præmio diligitur. Vnde quanto quis purius diligit Deum propter ſe, & quanto minus habet reſpectum ad ſe diligentem: tãto Deo dilectio plus placet, & amplius homo meretur. *In principio libri.*

11 Ratio autem quare ſic diligere debemus Deũ propter ſe eſt, Prima, quia niſi ſic tunc non diligeremus eum nobiliori modo, quàm diligimus equum, aſinum, &c. quibus bonum volumus propter nos. Item naturaliter mater filio vult bonum, ſæpe ſine omni reſpectu vtilitatis propriæ: vt in caſu quo filius iuuenis moreretur, ergo plus tenemur Deo. Item, idem patet in amicis veris, ad quos exigitur, vt non diligant vtilitatis aut delectationis gratia, ſed amicum propter ſe. Item, experiẽtia eſt quod quis diligit propter ſe eum, quem nunquam videbit vltra mare exiſtentem: vt ſi audis de probo milite in armis & virtutibus, vis ſibi bonum, & complacẽtiam habes in eo, licet nulla vtilitas tibi inde ſequeretur. Cur ergo non diligeremus Deum propter ſe, ſine reſpectu ad aliud ab eo? Ex quo patet, quàm multum merentur, qui Dei perfectiones ſæpe meditando conſiderant: & corde ſibi in hoc complacent. Optimus enim actus eſt diligere Deũ.

12 Hic quæritur primo, an Deum diligere poſſim, vt det mihi vitam æternam, ſeu cælum? Reſpondetur non: ſed per plura opera alia Deo ſeruire poſſumus, propter vitam æternam. Nam differunt ſeruire Deo, & diligere: ſicut genus, & ſpecies. Vnde opera bona debeo facere plura, & conari implere alia præcepta, & alia propter vitam æternam, quia opera talia bona, ſunt vię ad cælum: ſed diligere Deum non debeo, vt vitam æternam mihi donet, quia ſic ordinarem Deum in creaturam, & in vtilitatem meam, quod illicitum eſt. Tum quia hoc eſſet vti fruendis: quod nunquam licet vt dicit Aug. 1. de doctrina Chriſtiana. Tum quia ſic me principaliter quærerẽ. Tum etiam, quia deteriora debent eſſe gratia meliorum, ſecũ- *Cap. 4. & 5.*

dum

dum philoſophum in polit. quod hic non fieret.

13 Secundò quęritur, poſſum ne diligere Deum propter beneficia, quæ mihi dedit? Reſpondit Tho. ſecunda ſecundę q. 27. ar. 3. Si ly propter dicat cauſam finalem, non debeo: quia ſic vterer eo: ſi autem dicat cauſam occaſionalem, vel motiuam: poſſum ſecundum illud Pſal. 118. *Inclinaui cor meum ad faci. iuſtifi. tu. in æternum propter retributionem.* Beneficia enim quę Deus nobis dedit, velut facule nos accendere debent ad Deum diligendum, & occaſionem præſtare. Hæc autem quæſtio ſicut & præcedens, & ſimiles, aut nunquam, aut caute debēt prędicari ſæcularibus.

14 Tertiò quęritur, cur tam durum apparet ſæcularibus, Deum à nobis non debere diligi propter beneficia? Reſponſio ſecundum Guil. Pariſien. lib. de virtutibus. Hoc faciunt carentia Doctorum realium, & ignorantia ſæcularium, quæ prouenit ex eo quod ſe quærunt, non quæ Dei ſunt, quod charitas Dei non facit: ſed dilectio curua. Quærunt enim homines nimis terrena, honores, diuitias, & ſimilia: quæ licet ſint minima bona, tamen in eis contentantur. Similes pueris qui in piro plus amorē figunt, quàm in tota domo.

15 Contra hunc modum diligendi Deum, peccant directè quidam peccatores, qui vellent quod Deus non noſceret peccata eorum, vel vt ſibi peccata eorum placerent: contra quos in Pſal. 49. dicit Dominus: *Exiſtimaſti inique quod ero tui ſimilis: arguam te, & ſtatuam contra faciem tuā:* tales enim vellent Deum non eſſe omniſcientem, vel ſummè bonum. Et hoc eſt Deum velle non eſſe Deum: quia ſcientia ſua eſt deuſmet. Secundò contra hoc faciūt odientes Deum: vellent enim eum non eſſe iuſtum punientem: immo triſtantur quod iuſtus eſt, vt faciunt etiā damnati. Dicit autem Thom. 2. ſecundę q. 34. quod odire Deum inter omnia peccata grauius eſt: quia in eo, per ſe eſt auerſio ab incommutabili bono; in alijs autem, eſt auerſio per accidens. Verum licet Deus clarè viſus à nullo poſſit odiri, quia ſic in eo nec apparens, nec verum malum videretur: tamen oditur à malis viſus in ſuis effectibus, videlicet punitionis. Sicut enim videns per croceum vitrum pulchrum hominem, iudicat pulchrum & bene coloratum hominem, pallidum vel croceum eſſe: ſic peruerſi per pænas à Deo inflictas, eum iudicant crudelem, ſecundum illud Pſal. 54. *Super cecidit ignis* (ſcilicet peccati

Digitized by Google

peccati & malorum affectuum) *& non viderunt ſolem.*

16 Secundò,præceptum de diligendo Deum ſuper omnia debet fieri ordinabiliter,ſic videlicet quod nos, & omnia noſtra in Deum referamus,& in ſuam gloriam vltimate;ita quod quicquid diligimus, volumus, agimus, propter Deum & eius gloriam diligamus, agamus & omittamus: quia tunc in omnibus rebus plus diligimus Deum,quàm res ipſas,quando ſuam gloriam in omnibus quærimus vltimate, quia propter quod vnumquodque tale,& ipſum magis. Primo poſteriorum.

17 Et ſecũdũ hoc intelligi debet pręceptũ,*Dilige Dominũ &c.* Matth.22. Mar.10. Lucę 10. Quod breuius & clarius ſic exponit Thom. tractatu de perfectionę ſpiritualis vitę. Et eſt mẽs ſancti Auguſt.li.1.de doctrina Chriſtia. Nã dilectio eſt actus volũtatis,quæ ſignificatur per cor: quia ſicut cor eſt principium materiale omnium motuum corporalium, ita voluntas, quantum ad intentionem finis vltimi, qui eſt obiectum charitatis,eſt principium omniũ actuum quarumcunque potentiarum, quę mouentur à voluntate. Hæ autem ſunt tres, ſcilicet intellectus, qui ſignificatur per mentem: Vis appetitiua inferior, quæ ſignificatur hic per animam;vnde ſecundum eam dicimur agere vitam animalem: Et vis executiua exterior,quæ ſignificatur per fortitudinem, ſiue virtutem, ſiue vires. Præcipitur ergo nobis,quod tota noſtra intentio feratur in Deum: ſic quod omnia actu, vel habitu in Deum referantur,ſicut in finem. Quod impletur cum aliquis vitã ſuam ad Dei ſeruitium ordinat,& per conſequens omnia quæ propter ſeipſum agit,virtualiter ordinantur in Deũ, niſi ſint talia,quæ à Deo abducant, ſicut peccata. Et ſic diligitur Deus ex toto corde. Secundò, vt intellectus noſter totaliter ſubdatur Deo,ſic quod homo credat ea, quæ diuinitus traduntur ſecundum illud 2. Corinth.10. *In captiuitatem redigentes omnem intellectum in obſequium Chriſti.* Et etiam in meditatis Dei perfectionibus ei talia ineſſe velimus,& omnia memorata alia,ſcilicet beneficia,in Deum ordinemus. Et hoc eſt tota mente diligere. Tertiò,vt appetitus noſter inferior reguletur ſecundum Deum: Et quęcunque homo amat,ſperat, & ſic de alijs paſſionibus,in Deo amet:vniuerſaliter omnem affectionem ad Dei dilectionem referens,non in voluptates carnis. Et qui ſic perdit animam ſuam, in vitam æternam cuſtodit eam. Ioan.12. Et hoc eſt ex tota anima diligere.

Ca.5.& 2. 2 q.44.ar. 5.in corp. cap. 22.

Quartò,

Quartò, vt omnia exteriora noſtra verba, & opera ex diuina charitate deriuentur: & in Dei honorem dirigantur, ſecundum illud. 1. Corinth. vlt. *Omnia opera veſtra in charitate fiant*. Et ſic diligitur Deus ex tota fortitudine: & talis perfectio Deum diligendi cadit ſub pręcepto. Quod autem omnia ſint in Deum referenda & ſuum honorem, patet. 1. Corinth. 10. *Siue manducatis, ſiue bibitis, ſiue quid aliud facitis, omnia in gloriam Dei facite, vt in omnibus honorificetur Deus.* Sic enim fit debita recompenſa Deo, qui omnia in nos ordinauit, vt dicit magiſter in 2. diſt. 1. Quia 1. Corinth. 3. *Omnia noſtra ſunt*: ius id docet naturale, vt cuius eſt arbor vel ager, eius etiam totus ſit fructus. Sed totum quod ſumus & poſſumus, & à Deo accepimus, & Dei proprium eſt: ergo fructus operum noſtrorum Deo cedere debent. Sed per talia Deo nullam vtilitatem adijcere poſſumus. Cum ſecundum Pſal 15. Bonorum noſtrorum non indigeat: ideo oportet vt ad eius fiant honorem. Item cuiuſlibet veri ſerui, omnia opera cedunt Domino lege ciuili, ſed Dei ſerui ſumus per omnia, à quo animam, corpus, & res, & quicquid in illis boni continetur habemus: ergo noſtra opera Dei honori ſeruire iuſtiſſimum eſt.

18 Notandum tamen, quod quamuis omnia ſint in Deũ ordinanda vltimate, nõ tamen de neceſſitate ſunt omnia immediatè, & in ſolum Deum ordinanda. Quia ſunt multi fines ad inuicem ſubordinati in quos res rectè ordinari poſſunt: vltimate tamen totum eſt in Deum ordinandum. Exempli gratia comedere debes vt viuas, non è conuerſo: viuere vt opera licita facias, ad quæ creatus es. Operari bene, vt vitam ęternam habeas, quæ ſunt videre Deum beatificè, & eo frui: & vitam æternam habere, nõ propter commodum proprium vltimate, ſed propter gloriam Dei quæ ibi plus exercetur.

19 Sed quæritur. Cum non debeam Deum diligere propter vitam æternam ex prima expoſitione: poſſum ne alia bona opera facere præter Deum diligere, videlicet Deum laudare, orare, ieiunare, & ſimilia propter acquirendam vitam æternam? Reſpondetur quod ſic: ratio eſt, quia omnia prænumerata opera bona vię, non ſunt formaliter Dei dilectio, ſed effectus dilectionis: dilectio enim Dei facit quem Deum colere, orare, ſanctificare ſabbatum, multa pręcepta ſeruare, & ſimilia. Et talia, tanquam minus bona, ordinantur in maius bonum, ſcilicet in

Digitized by Google

in vitam æternam: videlicet in Dei viſionem claram & dilectionem, & hic eſt rectus ordo.

20. Secundò quæritur an ad bonitatem actuum noſtrorum requiratur, vt quis actualiter tendat per res prænominatas in Deum ordine tacto? Reſpondetur, quod non oportet actualiter ſic tẽdere: ſed vt actus noſtri ſint verè boni ſufficit, & requiritur, vt cadant ſuper debitam materiam: & vt alias ſint bene circunſtantionati, & referantur in Deum actualiter vel virtualiter: tamen quanto plus quis actu in Deum referret, tanto plus mereretur. Sicut mercator ad remotam terram paruam rem portãs, lucratur plus quàm alter, cum ęquali re in propinquo manens. Oportet enim ad minus hominem taliter eſſe diſpoſitum in animo, per habitum acquiſitum ex actualibus relationibus in Deum, aut per habitum infuſum, aut per generalem intentionem faciendi omnia propter Deum: quod ſi ſe reſolueret, & actualiter cogitaret de Deo, & de relatione in ipſum, ſtatim referret in eum. Exemplum in ſimili. Pater amat filium, propter quem ditãdum mercatur, circuit maria, terras perambulat, nõ ſemper actualiter talia ordinans in filij ditationem: ſed ſufficit quod labores prænominati imperati ſint aliquando à dilectione filij, cuius imperij virtus manet in ſequentibus. Simile de volente ire Romam: non oportet quod in itinere peregrinus talis, ſemper actu cogitet de fine ſcilicet de Roma: ſed mediante vna ciuitate attingit aliam, & ſic eſt in propoſito.

21 Tertiò quęritur an ad hoc quod actus noſtri ſint boni moraliter, vel meritoriè, exigatur, quod à charitate, ſeu à dilectione Dei incipiant, & terminentur, originentur, & ordinentur? Reſpondetur quod ſic. Nam quod oriri oporteat à dilectione Dei: patet per Augu. in de ſpiritu, & littera, dicentem: Non eſt fructus bonus, qui de radice charitatis non ſurgit. Charitas autem eſt Dei dilectio, ex acquiſito habitu vel infuſo procedens. Quod etiam nullus actus ſit bonus moraliter, niſi immediatè tendat in Deum, vt Dei dilectio primariò expoſita, vel immediatè tendat per alia opera in Deum vt finaliter, patet per Augu. de ciuitate Dei, libro decimonono: vbi dicit nullas eſſe veras virtutes, ſi in Deum finaliter non referantur. Ex quibus patet, neceſſarium fore actus noſtros originari, & terminari à Deo in Deum: verbi gratia. Ad hoc quod dilectio tua, vel proximi ſit bona mo- *Cap. 25.*

C raliter,

raliter, exigitur vt Dei dilectio ſit cauſa dilectionis proximi, & quod proximum diligas finaliter propter Deum Sic de eleemoſyna, & de alijs. Sed vt ſint opera noſtra etiam meritoria, oportet vt ex infuſa dilectione procedãt, videlicet ex charitatis habitu. 1. Corinth. 13.

DE ERRORE MVLTIPLICI CIRCA dilectionem; & quomodo poſſunt cognoſci peccata mortalia.

CAPVT V.

ARGVMENTA.

1 *Quinam peccent contra hoc præceptum dilectionis Dei.*
2. 3. *Regulæ ad dignoſcendum peccata mortalia à venialibus.*
4 *Deus ſuper omnia diligẽdus appreciatiue, & ratio huius.*
5 *Qui peccent contra hoc præceptum.*
6.7.8. *Alia regula ad diſcretionem peccatorum.*
9 *Traduntur tredecim aliæ regulæ ad prædictarum regularũ intelligentiam.*
10 *Deum ſuper omnia diligere quando teneamur.*
11 *Præceptum de dilectione Dei in via impleri poſſe oſtẽditur.*
12 *Plus diligendus Deus ex eo, quod pluribus; quàm quod vni ſoli, naturæ, gratiæ, & gloriæ, beneficia contulit.*
13 *Deum ſuper omnia diligere rationi conſentaneum eſt, & ad id tenemur multas ob cauſas.*

1 Contra hoc præceptum faciunt plurimi, creaturam ſibi pro fine ſtatuendo: quam creaturam plus Deo diligunt, vt honores, diuitias, voluptates, ſcientiam, & plura alia. Pro cuius intellectu notandum ſecũdum Tho. prima 2. q. 1. quod ſemper eſt aliquid in corde hominis, quod homo ſummè diligit, & in quod maximè vitam ſuam ordinat. Et hoc dicitur vltimus finis hominis. Et ad illud habet homo quaſi ſpecialiter faciem animæ, id eſt ſupremam intentionem conuerſam. Et ſi hoc eſt Deus, tunc homo eſt in ſtatu ſalutis: & ſi ſubito moreretur, ſaluaretur. Si verò eſt creatura: iam eſt in ſtatu damnationis.

2 Vnde regula talis à Doctoribus ſacræ Theologiæ elicitur. Et ſit prima, ad noſcendum peccata mortalia à venialibus. Quando amor vel affectio ad creaturam, ad

ſe vel

Digitized by Google

ſe vel alium tantum creſcit, vel eſt amor tam magnus, quod in eo conſtituitur vltimus finis, id eſt quod aliquis nec actu, nec habitu ordinat illam creaturam, vel eius dilectionem, aut etiam ſeipſum in Deum: ſed vellet cum tali creatura contentari, & non curare Deum offendere, nec præceptum eius tranſgredi propter illam creaturam, eſt mortale peccatum: quia eſt aliqualis contemptus Dei. Et licet non ſit formalis, tamen eſt fruitio creaturæ, & præponitur creatura Deo: vel etiam cum aliquis vellet cum creatura hic ſemper manere, non curando de beatitudine. Licet enim non ſint rudes ſuper hoc tentandi: tamen ſemper talis amor eſt peccatum mortale. Quando autem aliquis diligit creaturam pluſquam deberet, ſed tamen propter hoc nollet Deum offendere, nec amicitiã eius perdere, nec tranſgredi eius præceptum: non oportet quod tunc ſit mortale.

3 Alia regula, ſecunda videlicet ſatis concordans cum prima eſt: quod quando aliquid committitur notabiliter contra dilectionem Dei: hoc eſt mortale; * quando non tunc eſt veniale. Quando autem aliquid ſit contra dilectionem Dei, poteſt attendi penes hoc, quod repugnat charitati & amicitiæ, quam ad Deum habere debemus ſuper omnia.

* lego quoniam.

4 Tertio modo diligendus eſt Deus ſuper omnia appreciabiliter, ſic quod tam carè habeamus & appreciemur Deum, quod propter nullam creaturam eo carere vellemus: ſed omnibus alijs à Deo, eum eis pręponimus: & quod tam firmo amore Deo adhæreamus, quod propter nullam creaturam, nec propter omnes ſimul, aliquid faciamus aut velimus contrarium diuinæ dilectioni: id eſt contrarium Dei præceptis. Quæ enim deliberatè fiunt contra diuina præcepta, ſunt contraria diuinæ dilectioni & charitati: quia ſunt peccata mortalia quę tollunt charitatem. Illud etiam videtur velle Sco. in 3. diſt. 27. vbi dicit quod homo debet Deum extenſiuè diligere ſuper omnia, ita quod nullum aliud, nec omnia alia ſimul, ſint æque appreciabilia ſicut Deus: ſed quod omnia alia vellet citius non eſſe, quàm Deum non eſſe. Et debet etiam intenſiuè Deum diligere ſuper omnia, ita quod facilius deberet inclinari ad contrarium dilectionis cuiuſcunque alterius, quàm ad contrarium dilectionis Dei. Eſt autem ratio horum: quia Deus eſt illa pręcioſa margarita, quàm negociator ille inuenit, qui abijt & vendidit vniuerſa quę

habuit,& emit eam. Matth. 13. Item cum Deus infinitus ſit in bonitate, miſericordia, & ſimilibus attributis intẽſiuè, & extenſiuè: ideo pro infinitis mundis non deberet offendi, ſecundum Anſel. lib. Cur Deus hom. Item ſtultiſſimus eſſet, qui contempto theſauro grandi, papiliones inſequeretur, ſicut pueri: quod tamen faciunt, qui creaturam pluſquam Deum diligunt.

5 Contra hoc præceptum faciunt, quicunque intuitu alicuius lucri tẽporalis conſequendi, vt fit in emendo vel vendendo: Aut delectationis, vt fit luxuriando: Aut honoris, vt fit ſuperbiendo, vel vanè gloriando, faciunt cõtra Dei præceptum. Tales non diligunt Deum ſuper omnia, ſed diligunt creaturam pluſquam Deum: quia propter eam plus placet eis talis creatura, quàm diuina volũtas in pręceptis: & appreciantur verè, vel interpretatiuè, creaturam pluſquam Deum. Vnde Auguſti. libro de libero arbitrio, definiens peccatum mortale dicit: Eſt ſpreto incommutabili bono, rebus mutabilibus adhærere. Vnde Matth. 10. *Qui amat patrem aut matrem pluſquam me, non eſt me dignus: aut qui amat filium aut filiam ſuper me, non eſt me dignus.* Secundò contra hoc præceptum faciunt, qui amore alicuius perſonæ, vt Adam reſpectu Euæ: & malo amore capti, reſpectu perſonę dilectæ ne perſonam talem contriſtent, negligunt Dei præceptum, & contra ipſum faciunt, Dei beneplacitum nõ curantes. Tertiò qui timore alicuius perſonæ, vt ſerui propter dominos, Deo obedire in præceptis omittunt: & ſic creaturam vilem creatori precioſiſſimo pręponunt.

Cap. 16.

6 Ex dictis patere poſſunt Doctorum quędam regulæ, & ſit tertia in ordine. Quicquid cõmittitur vel omittitur contra præceptum Dei, vel Eccleſiæ, vel legis naturæ, vel ſuperioris, ſi talia pręcepta ſint de neceſſitate ſalutis, vel contra votum ſolemne, vel priuatum, vel contra iuramentum licitum, ſemper eſt peccatum mortale. Quia eſt dictum, vel concupitum contra legem æternam. Sic enim definit Auguſt. & allegatur per Magiſtrum 2. diſt. 35. Quando verò citra, tunc non oportet quod ſit mortale. Item patet quod talia ſub Dei mandatis præceptiuis continentur.

Cõtra Fauſtum li. 22. cap. 27.

7 Alia regula eſt, quarta videlicet. Quando aliquid fit contra conſcientiam, verè vel falsè dictãtem aliquid eſſe mortale, eſt mortale peccatum, quia eſt ſpreto, verè vel interpretatiuè, incommutabili bono, rebus mutabilibus adhærere

adhærere, vt beatus Auguſt. definit peccatum mortale in de libero arbi. & eſt contra tertiam expoſitionem, & contra Apoſtolum Roma. 14. *Qui diſcernit, ſi manducauerit damnatus eſt, quia non eſt ex fide.* gloſ. id eſt, ſecundum conſcientiam. Vnde conſcientia erronea ligat, non inquantum erronea, ſed inquantum conſcientia. Cap. 16.

8 Item, vel qui facit contra conſcientiam formidantem probabiliter vel dubitatiuè, an aliquid ſit mortale, tunc ſemper eſt mortale peccatum. Quod autem non ſit contra conſcientiam, adhuc poteſt eſſe mortale, ſi conſcientia non ſit ſatis inſtructa & ſufficienter. Vnde eſt regula magiſtralis: Dubitans de aliquo an ſit illicitum, & ſtante dubio, illud agens, peccat. Sed hanc regulam exponit Cācel. Pariſien. Ioan. de Gerſon tractatu de pollutione, vna cum Guilhel. Altiſio. dicens, intelligendam eſſe de dubio tali quod eſt vehemens, & magis, aut ęquè ſaltem inducit mentem credere, quod mortale eſt illicitum, ſicut quod eſt licitum: immo Albertus adhuc facilior eſt. Secus eſt, vbi mens plus inclinatur & iudicat quod eſt licitum, quàm illicitum: quamuis non habeat vſquequaque certitudinem euidentem aut fixam, quia nec hoc ipſum requiritur. Item Cancel. in de vita animę, dicit iſtam regulā, Exponens ſe diſcrimini peccati mortalis, peccat mortaliter: debere intelligi non de omni dubio, ſed de probabili & vehementi. Probatur per illud Eccleſiaſt. 3. *Qui amat periculum, peribit in illo.* Exemplum ponitur de ſcienter ponente ſe dormitum prope ſerpentes, qui ſe periculo committit intoxicationis. Conſideratione 3.

9 Pro intellectu talium ſunt notandæ regulæ 13. quas ponit in diuerſis locis Cancel. in floribus regularum moralium. Et lib. 4. de conſolatione Theologiæ: Prima: Æquitas, quam nominat Philoſophus epiikiam, prępönderat iuris rigori. Eſt autem ęquitas iuſtitia, penſatis omnibus circūſtantijs particularibus, dulcore miſericordię temperata: hoc intellexit qui dixit: Ipſæ etiam leges cupiunt, vt iure regantur. Et ſapiens: *Noli eſſe iuſtus nimis:* alioquin ſumma iuſtitia, ſūma iniuſtitia fit. Et Pſal. 118. *Omnia mandata tua æquitas:* Dei ſcilicet, id eſt cum ęquitate penſanda. Secunda: Ambulandum eſt in via virtutum via regia, vt nec ſtrictius fiat Dei mandatum, nec latius quàm ipſe mandauerit: quamuis inde ſumere poſſint aliqui aut malitiæ velamen, aut è contra in deſperationem corruere; nō tamen omnibus, pro omni tempore

&loco, prædicandam aſſerimus quamlibet veritatem. Tertia; Bonarum mentium eſt ibi agnoſcere culpam, vbi culpa non eſt. Agnoſcere, inquam, non per aſſenſum firmum, hoc enim ſtultum periculoſumque foret: ſed ſic vt doleat, aut pæniteat homo poſtmodum, quaſi veraciter in culpa teneretur: hoc intelligitur de præteritis. Ratio dicti eſt, quia certiſſimum eſt, quod ſine Dei gratia damnati ſumus. Et quod nullus omnimodè certus eſt ſe eſſe in gratia, nihilque noſtrum eſt, & à nobis, niſi peccata. Quarta: Loquendo de futuris agibilibus, vel credibilibus, non reputetur culpa, vbi culpa nõ eſt: alioquin cauſaretur erronea conſcientia hic, contra quam ſi aliquid attentetur fieri, iam culpa eſt, ſi fluctuet animus. Quinta: Sub hac dubitatione fluctuans, velut ad vtrumlibet, neſciens quid acturus ſit, conſilium eſt vt non agat: quia exponeret ſe diſcrimini, quo caſu certum habeat quod peccet. Sexta: Si vis quicquam ſecurus agere, certus ſis illud eſſe bonum, neque virtuti contrarium. Sed refert qua certitudine: ſufficit nempe certitudo moralis, quę eſt infima, nec exigitur ſecunda certitudo ſupernaturalis, quæ eſt nobiliſſima claræ euidentiæ, prout videtur Deus in gloria; nec Prophetalis reuelatio, vt in Prophetię dono; nec adhærentiæ quę diuinæ auctoritati innititur, vt in articulis fidei, & ſacræ ſcripturæ; nec tertia certitudo exigitur naturalis, quę habetur ex demonſtratione, vt prima principia. Eſt autem moralis, ſiue ciuilis certitudo, quæ tangitur ab Ariſtotele in principio ethicorum, cuius ſententia eſt. Diſciplinati eſſe, in vnaquaque re certitudinẽ quærere, iuxta exigentiam materiæ. Æquè enim viciosũ eſt (inquit) perſuadentem quærerę mathematicam, & moralem demonſtrare. Non enim conſurgit certitudo moralis ex euidentia demonſtrationis, ſed ex probabilibus coniecturis groſſis, & figuralibus magis ad vnam partem quàm ad alteram. Hæc certitudo moralis ſufficit, vt vel non ſis in peccato, dum facis quod in te eſt, id eſt dum bene vteris donis iam habitis; aut ſaltem peccatum non incurris nouum per temeritatem. Exempli gratia in celebrando. Orta eſt enim ex diligentia tuæ præparationis excuſatio. Septima regula. Certitudo moralis, per doctrinam, colligitur altero trium modorum, quorum vnus prouenit ex alterius auctoritate. Alius ex propria eruditione. Tertius ab experimentali certitudine. Sub primo viuunt inſipientes & animales: qui aut non habent

bent claram ſuæ complexionis harmoniam, vel aliam gratiam gratis datam, qua faciliter concipiuntur agenda ab eis, qui ſcripturas intelligunt, vt Auguſt. Tales ab alijs recipere habent intelligentiam ſcripturarum, & alijs credere & obedire literatioribus. Sub ſecundo ſunt proficientes & rationales, qui proueniunt ſcilicet ex propria eruditione, & oritur hic modus, nutriturque ex ſtudioſa perſcrutatione diuinorum mandatorum, in ſacra ſcriptura contentorum, quæ legi debent puro, fideli, & integro corde. Sub tertio ſunt perfecti & ſpirituales, ſcilicet ſub experimentali cõſuetudine: de quibus Apoſtolus. 1. Cor. 2. *Spiritualis homo omnia iudicat: & ipſe à nemine iudicatur.* Et alibi dicitur. Eccleſ. 23. *Nihil dulcius quàm reſpicere in mandatis Dei:* habentes enim virtutum habitus, ex eiſdem inclinantur ad rectè iudicandum de agibilibus eorũ, non ex habitu ſcientię ſolum, ſed ex naturali virtutis inclinatione. Puta quod religionum inſtituendarum principalis cauſa fuit auctoritas regiminis, cui obedientia præſtaretur plus quàm propriæ rationi, quæ in plurimis dubia eſt valde & debilis, & incerta: humana enim agibilia tantam habent variabilitatem (dicente Ariſtotele, & teſte experientia) vt vſu magis quàm arte conſtare videantur. Octaua eſt. Certitudo moralis non ſemper ſcrupulos omnes abijcit, ſufficit tamen vt contemnat, vel ſuperet, ſic operando quaſi non ſint. Eſt autem ſcrupulus in propoſito, vacillatio ſeu dubitatio quædam, conſurgens cum formidine ex aliquibus coniecturis debilibus & incertis: alioquin ſi ex vehementibus argumentis, & probabilioribus pro hac parte, quàm pro altera dubitatio conſurgeret, iam non ſcrupulus ſolus, vel leuis dubitatio cum trepidatione dici oportet, ſed moralis de trãſgreſſione certitudo. Nona regula eſt. Moralis certitudo non poteſt ſub vna regula tradi, quæ ſufficiat in omni caſu conſcientiam agentis reddere ſecuram, ſe non deliquiſſe. Id ex euentu rerum perpendi ſæpius ſolet: propterea cõſtitutę ſunt in figura tres ciuitates refugij, fides, ſpes, charitas, continentes lauacrum pænitentiæ, & immunitatis aſilum: quatenus pax conturbata per ea, quæ ſe feciſſe formidat homo, reformetur. Decima regula eſt. Omnis agens contra conſcientiam, ædificat ad gehennam, * ſi conſcientia ſit fixa, quod id quod agitur eſt mortale, vel * veniale ſolum, quantum eſt ex parte vnius circumſtantiæ, quæ eſt facere contra conſcientiam, ſi

* *Gerſon.* vel mortaliter ſi.
* *Gerſon.* venialiter ſolùm.

conſcien-

conſcientia iudicet illud ſolum eſſe veniale. Vndecima: Exponere ſe periculo peccati mortalis, eſt peccatũ mortale. Vel ſic: agere incertum, & dimittere certum in materia morali, eſt peccatum mortale, ſi tale ſit incertum quod ſit mortale, non ſolum per coniecturas leues, aut ex ſuſpicione trepida, aut ſcrupuloſa proueniente ex nimio timore cadendi in via Dei: ſed intelligitur, dum tale eſt vehementer & probabiliter incertum, æquè ſicut oppoſitum vel magis; tunc enim illud quod agitur non carebit mortali culpa, aliter non oportet. Idem dicit Altiſio. Albertus adhuc eſt benignior in libro de homine: vbi ſic quęrit: Vtrum conſcientia ſemper obligat ad faciendum? Reſpondet, ſine præiudicio, loquendo dicimus, quod nõ obligat ad faciendum, niſi ſit vt opinatum, vel vt creditũ, vel vt ſcitum, illud quod eſt in conſcientia. Et tunc obligat, ſiue conſcientia ſit erronea, ſiue non erronea. Non autem obligat ſecundum eundem, ſi eſt vt dubitatum, aut vt ambiguum. Duodecima regula eſt: Conſilium ſalubre eſt, frequenter agere contra ſcrupuloſos leues & trepidos, citando eos ad aliorum iudicium: quatenus ex conſuetudine fiat homo robuſtus, ſolidus, & tranquillus in exercitio ſpirituali. Exemplum in domificatoribus & fundibularijs. Tredecima: In nullo caſu eſt perplexus aliquis inter duo peccata, quin ei pateat exitus abſque nouo peccato. Nam ſi iurauerat quiſpiam ſe occiſurum Petrum innocentem, & non occidat eum, ipſe non peccauit nouiter, ſed iam peccauerat iurando. Si autem dictet ſibi conſcientia erronea, quod Petrus innocẽs eſt ſtatim occidendus ab eo: dimittat hanc conſcientiam, & liberatus eſt. Si poſtremò incidant duo præcepta incompaſſibilia ex culpa ſua, agat id quod de ſe eſt magis obligatorium, & à nouo peccato immunis exiſtet.

10 Dubia plura hic occurrunt. Primò, quando homo teneatur diligere Deum ſuper omnia. Reſpond. quod nõ ſemper, & pro ſemper, quia eſt pręceptum affirmatiuum. Ratio eſt, quia actualiter Deum diligere ſemper, eſſet impoſſibile, propter humanam infirmitatem, neceſſitatẽ, & propter multa impedimenta. Dicit tamen Sco. in 3. diſt. 37. quod ad actualiter implendum obligat diebus feſtiuis: ita quod omni die feſtiuo, & potiſſimè Dominicis diebus, & in principalibus feſtis, teneatur homo ſe recolligere, & Deum ſuper omnia actualiter diligere, vt patebit de ſanctificatione ſabbati clarius. Et licet pro

tunc

tunc teneatur ex præcepto: tamen omni momento tenetur peccata vitare, & bene agere. Et forte nimis inchriſtianum eſſet ſiue foret, non quotidie de mane ſaltē, aliqualiter cor ad Deum conuertere. Et quamuis præpeditus legitimè, excuſetur de audientia miſſæ interdum die Dominico: tamen nunquam videtur quis excuſari, quin in die tali teneatur Deum diligere ſuper omnia, quia ſolo corde impleri poteſt. Vnde dicit Sco. in 3. diſt. 27. ſi aliqua neceſſitas excuſat ab executione audientiæ miſſæ Dominico die, neceſſe eſt ſupplere in aliquo æquiualente: vt ſaltem die illo, deputato in ſpeciali cultui diuino, aliquis actus habeatur relatus immediatè in Deum ad eius reuerentiam.

11 Dubitatur ſecundò, an præceptum hoc de dilectione, in via poſſit impleri à nobis? Reſpondetur ſecundum Thom. in li. de perfectione ſpiritualis vitæ. Triplex eſt gradus Deum diligendi. Primus, vt diligatur quantum diligibilis eſt, & hic à ſolo Deo attingitur. Ratio, quia ſimpliciter infinitè bonus, diligibilis, & amabilis eſt: & ſic nec in patria à creatura quacunque diligitur. Secūdus, vt diligatur Deus ſecundum totam virtutem alicuius diligentis, & ſic ſolum in patria à nobis perficietur. Et ad hoc hic ſuſpirare debemus. Ibi enim omnia noſtra, ſcilicet Cor, id eſt intentio; Mens, id eſt intellectus; Anima, id eſt omnis noſter appetitus, & Fortitudo, id eſt exteriora noſtra totaliter in Deum ferentur dilectiuè. Tertius gradus eſt Deum diligendi, ſicut expoſitum eſt tripliciter hoc præceptum, & ſic in via impleri poteſt. *Cap. 4. 5.*

12 Dubitatur tertiò, an Deum plus amare deberes, ſi pro te ſolo mundum creaſſet, redemiſſet, & glorificaturus eſſet te ſolum in patria, & non alijs vel pro alijs hæc faceret, vel facturus eſſet? Reſpōdet Hugo. li. ſoliloquij ſui, vbi homo cū ſua anima loquitur: Quod immo plus, quia plura ſic ſingulis contulit. Nam anima dicit: Ecce [illegible] ecè dilectum & electum diligo. Sed hanc huius dilectionis meę iniuriam patior, quod ſolum diligens, ſola nō amor: vbi reſpondet homo. Caue anima ne (quod abſit) non ſponſa, ſed meretrix dicaris, ſi munera dantis, id eſt Dei beneficia, pluſquam amātis affectum diligas. Et poſt hoc oſtendit, quod tria, velut arras quaſdam, quælibet anima à Deo ſponſo ſuo recepit. Primò, quædā cōmuniter. Secundò, quædam ſpecialiter. Tertiò, quędam ſingulariter. Cōmuniter, vt cælum & terrā, & eorum ornatum, quo partici- *Nonnihil ante medium.*

conſcientia iudicet illud ſolùm eſſe veniale. Vndecima: Exponere ſe periculo peccati mortalis, eſt peccatū mortale. Vel ſic: agere incertum, & dimittere certum in materia morali, eſt peccatum mortale, ſi tale ſit incertum quod ſit mortale, non ſolum per coniecturas leues, aut ex ſuſpicione trepida, aut ſcrupuloſa prouenienté ex nimio timore cadendi in via Dei: ſed intelligitur, dum tale eſt vehementer & probabiliter incertum, æquè ſicut oppoſitum vel magis; tunc enim illud quod agitur non carebit mortali culpa, aliter non oportet. Idem dicit Altiſio. Albertus adhuc eſt benignior in libro de homine: vbi ſic quęrit: Vtrum conſcientia ſemper obligat ad faciendum? Reſpondet, ſine præiudicio, loquendo dicimus, quod nō obligat ad faciendum, niſi ſit vt opinatum, vel vt creditū, vel vt ſcitum, illud quod eſt in conſcientia. Et tunc obligat, ſiue conſcientia ſit erronea, ſiue non erronea. Non autem obligat ſecundum eundem, ſi eſt vt dubitatum, aut vt ambiguum. Duodecima regula eſt: Conſilium ſalubre eſt, frequenter agere contra ſcrupuloſos leues & trepidos, citando eos ad aliorum iudicium: quatenus ex conſuetudine fiat homo robuſtus, ſolidus, & tranquillus in exercitio ſpirituali. Exemplum in domificatoribus & fundibularijs. Tredecima: In nullo caſu eſt perplexus aliquis inter duo peccata, quin ei pateat exitus abſque nouo peccato. Nam ſi iurauerat quiſpiam ſe occiſurum Petrum innocentem, & non occidat eum, ipſe non peccauit nouiter, ſed iam peccauerat iurando. Si autem dictet ſibi conſcientia erronea, quod Petrus innocēs eſt ſtatim occidendus ab eo: dimittat hanc conſcientiam, & liberatus eſt. Si poſtremò incidant duo præcepta incompaſſibilia ex culpa ſua, agat id quod de ſe eſt magis obligatorium, & à nouo peccato immunis exiſtet.

10 Dubia plura hic occurrunt. Primò, quando homo teneatur diligere Deum ſuper omnia. Reſpond. quod nō ſemper, & pro ſemper, quia eſt pręceptum affirmatiuum. Ratio eſt, quia actualiter Deum diligere ſemper, eſſet impoſſibile, propter humanam infirmitatem, neceſſitaté, & propter multa impedimenta. Dicit tamen Sco. in 3. diſt. 37. quod ad actualiter implendum obligat diebus feſtiuis: ita quod omni die feſtiuo, & potiſſimè Dominicis diebus, & in principalibus feſtis, teneatur homo ſe recolligere, & Deum ſuper omnia actualiter diligere, vt patebit de ſanctificatione ſabbati clarius. Et licet pro

tunc

Digitized by Google

tunc teneatur ex præcepto: tamen omni momento tenetur peccata vitare, & bene agere. Et forte nimis inchriſtianum eſſet ſiue foret,non quotidie de mane ſaltē, aliqualiter cor ad Deum conuertere. Et quamuis præpeditus legitimè,excuſetur de audientia miſſæ interdum die Dominico: tamen nunquam videtur quis excuſari, quin in die tali teneatur Deum diligere ſuper omnia, quia ſolo corde impleri poteſt. Vnde dicit Sco.in 3.diſt. 27. ſi aliqua neceſſitas excuſat ab executione audientiæ miſſæ Dominico die,neceſſe eſt ſupplere in aliquo æquiualente: vt ſaltem die illo,deputato in ſpeciali cultui diuino,aliquis actus habeatur relatus immediatè in Deum ad eius reuerentiam.

11 Dubitatur ſecundò,an præceptum hoc de dilectione,in via poſſit impleri à nobis? Reſpondetur ſecundum Thom.in li. de perfectione ſpiritualis vitæ. Triplex eſt gradus Deum diligendi. Primus,vt diligatur quantum diligibilis eſt,& hic à ſolo Deo attingitur. Ratio, quia ſimpliciter infinitè bonus,diligibilis,& amabilis eſt: & ſic nec in patria à creatura quacunque diligitur. Secūdus, vt diligatur Deus ſecundum totam virtutem alicuius diligentis,& ſic ſolum in patria à nobis perficietur. Et ad hoc hic ſuſpirare debemus. Ibi enim omnia noſtra, ſcilicet Cor,id eſt intentio; Mens,id eſt intellectus; Anima, id eſt omnis noſter appetitus,& Fortitudo, id eſt exteriora noſtra totaliter in Deum ferentur dilectiuè. Tertius gradus eſt Deum diligendi, ſicut expoſitum eſt tripliciter hoc præceptum,& ſic in via impleri poteſt. *Cap. 4. & 5.*

12 Dubitatur tertiò, an Deum plus amare deberes, ſi pro te ſolo mundum creaſſet,redemiſſet,&glorificaturus eſſet te ſolum in patria,& non alijs vel pro alijs hæc faceret,vel facturus eſſet? Reſpōdet Hugo.li.ſoliloquij ſui, vbi homo cū ſua anima loquitur: Quod immo plus, quia plura ſic ſingulis contulit. Nam anima dicit: Ecce vncè dilectum & electum diligo. Sed hanc huius dilectionis meę iniuriam patior,quod ſolum diligens,ſola nō amor: vbi reſpondet homo. Caue anima ne (quod abſit) non ſponſa,ſed meretrix dicaris,ſi munera dantis, id eſt Dei beneficia,pluſquam amātis affectum diligas. Et poſt hoc oſtendit,quod tria,velut arras quaſdam, quælibet anima à Deo ſponſo ſuo recepit. Primò,quædā cōmuniter. Secundò,quædam ſpecialiter. Tertiò,quędam ſingulariter. Cōmuniter, vt cælum & terrā, & eorum ornatum, quo partici- *Nonnihil ante medium.*

Digitized by Google

participant piſces, aues & beſtiæ. Specialiter intellectũ, memoriam, voluntatem, dominium terrę, redemptionẽ in paſſione, & glorificationem. Singulariter verò quod in vtero mortuus non fuiſti, quod peccantem te expectauit, pęnitentiam dedit, & innumerabilia alia. Communia finaliter Deus propter te creauit, quæ licet Deus amet, plus tamen te, quia in tuum obſequium: quæ ſi Deus nõ creaſſet, quot oblectamentis careres? Specialia propter te in via fecit,* vt per ſocietatem, ſine qua nullius boni iocunda eſt poſſeſſio, per proximos homines haberes. In patria vero quot indicibilibus careres gaudijs, ſi ſola ſaluareris? Plus ergo tibi contulit alia diligendo: quàm ſi ſola amareris. Nec putes diſtrahi Deum: qui infinitus non minus te diligit, plures diligendo. Omnia enim vt ait Apoſtolus. 1. Cor. 3 noſtra ſunt. Hęc eſt ſententia ibi Hugonis.

* *lego,* vt Societatem *expungendo* per

13 Quartò videndum eſt, quàm rationabile ſit Deum diligere ſuper omnia, & quare teneamur. Primò, quia ſimpliciter ſummæ bonus eſt, immo bonitas ipſa: & ſic eſt amabilis infinitè, & deſiderabilis; ideo ſi poſſibile eſſet infinitè à nobis diligendus foret. Vnde Bern. de diligendo Deum. In qualibet alia affectione noſtra oportet ſeruare modum, & terminum conſtituere, vltra quem aſcendendo, fieret affectio vituperabilis: vt patet de dormitione & vigilia; gaudio & triſtitia; & ſic de ſimilibus animæ paſſionibus. In dilectione autem Dei, per quàm maximè attingimus finem noſtrum vltimum, non poteſt eſſe exceſſus. Item naturale eſt vt bonum diligatur, & melius amplius: ergo optimum, ſummæ diligendum eſt: demonſtratio enim naturalis iſta eſt. Et hæc ſcilicet bonitas diuina, debet eſſe finis & cauſa noſtrę dilectionis; ſed omnia quæ in ſequẽtibus dicentur, debent eſſe occaſiones, & cauſæ efficientes: admonentes nos, vt Deum propter ſeipſum finaliter diligamus, & propter hoc ſolũ quia bonus eſt. Secunda ratio, quia ipſe prior dilexit nos, & pluſquam noſipſos diligamus: quia ſecundum Auguſt. de catechiſandis rudibus. Nulla maior eſt ad amorem inuitatio, quàm præuenire amantem. Et nimis durus eſt, qui preimpendentem dilectionem reamare negligit: dilexit enim nos Deus, infinitè perfectus, miſeros, dilexit æternaliter; dilexit neſcientes & reſiſtentes. Epheſ. 2. *Deus cum diues eſſet in miſericordia, propter nimiam charitatem ſuam qua dilexit nos, & cum eſſemus mortui peccatis,*

verſus medium.

Cap. 4.

Digitized by Google

conuiuificauit nos in Chriſto. Cuius gratia ſaluati eſtis. Ioan.3. *Sic Deus dilexit mundum: vt filium ſuum vnigenitũ daret: vt omnis qui credit in eum non pereat: ſed habeat vitam æternam.* Tertia ratio, quia pater noſter eſt, amplius quã parentes carnis: eo quod Deus nos, & parentes creauit vt dicit Damaſc.li.1.c.15. Vnde cum naturale ſit ius & diuinum parentes diligere: plus Deum tenemur diligere. Perpendamus quanta beneficia contulit in ſingulis membris corporis, & potentijs animę: de quibus, ſi oculis priuati à medico gratis reſtitutionem reciperemus, grati valde eſſemus ei. Vnde plus ei dilectio exhibenda eſt qui totum corpus dedit. Quarta, quia noſter gubernator: regit enim, fouet & protegit: multum diligitur rex optimè regens: ergo ſummæ diligatur qui cælum, terramque & omnia elementa, optimo ordine regit propter homines electos potiſſimè. Rom. 8. *Scimus quoniam diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum.* Nam ſecundum Aug. Deus mala fieri non ſineret: niſi meliora inde elicere ſciret. Item multum diligitur paterfamilias, qui regendo cibaria & neceſſaria miniſtraret: plus ergo diligendus eſt, qui propter noſtrum commodum omnia creauit. *Omnia* enim ſecundum Apoſtolum.1. Cor.3. *noſtra ſunt.* Angeli nunc miniſtrando, tandem in patria collętando, mala etiam propter nos in bonum vertuntur; magnum beneficium, quod generalem influentiam nobis, & alijs propter nos irradiat, quam ſecundum Grego. ſi ad inſtans ſubtraheret, in nihilum omnia fluerent. Quinta, quia noſter eſt. Quanta enim nobis bona in hoc contulit, qui eramus in captiuitate diaboli, morti æternæ addicti, prę-cio carentes redemptionis, quos per filium ſuum vnigenitum, dilectiſſimum ſibi, per eius vitam perfectiſſimam, per mortem, crucemque redemit. *Qui* (Rom.8.) *proprio filio ſuo non pepercit: ſed pro nobis omnibus tradidit illum.* Et quamuis omnia Dei beneficia ſint innumerabilia multitudine, & inęſtimabilia magnitudine: crebro præ oculis cordis tenenda ſunt, velut ſcintillæ diuinę charitatis ad nos calefaciendum apta. Ea tamen quę moriendo pertulit, tanquam ingens ignis debent nos maximè mouere ad Deum diligendum. Sexta, quia ſuam præſentiam veriſſimè quotidie in Euchariſtię ſacramento, cum immolatur, porrigit, paratus nos exaudire, amplius quàm ſi oculis videremus directè corporeis. *Beati,* inquit, *qui non viderunt, & crediderunt.* Ait enim de hoc. *Ego vobiſcum ſum vſque*

De fide orthodoxa.

In Enchir. cap.11.

Digitized by Google

vſque ad conſummationem ſaculi. Matth. vlti. Septimò, quia promiſit ſe diligentibus præmium inexcogitabile. Quia Ioan. 14. *Si quis diligit me, ſermonem meum ſeruabit; & pater meus diliget eum, & ad eum veniemus, & manſionẽ apud eum faciemus:* quod erit in patria perfectiſſimè.

DE SERVITVTE DEI ET VENERAtione Sanctorum.

CAPVT VI.

ARGVMENTA.

1 *Cultus Deo corpore exhibendus.*
2 *Adoratio quæ in primo mandato præcipitur aut eſt interior, aut exterior.*
3 *Varij corporis geſtus, quibus Deo reuerentia exhibetur.*
4 *Sancti venerandi; ſed aliter quàm Deus.*
5 *Defunctum, quem probabiliter quis credit eſſe in cælo, an venerari & inuocare poſſit?*
6 *Geſtus ad deuotionem, qui magis accommodati.*
7 *Corporis obſequia, cur Deo exhibenda.*
8 *Quando teneamur ad ea exhibenda.*
9 *Quinam peccent contra hoc præceptum.*

1 QVartò hic mandatur nobis ſeruitus Deo exhibenda à noſtro corpore. Hoc enim Chriſtus oſtendit cum dixit Matth. 4. *Dominum Deum tuum adorabis, & illi ſoli ſeruies.* Vbi primò videndum de ratione ſeruitutis corporalis: quàm Deo tenemur: & quot ſint quibus corporaliter Deo ſeruire debemus. Secundò cur illa facere debemus: & quando. Tertiò qui contra hoc faciunt.

2 Quoad primum notandum, quod ſecundum Hiero. in primo mandato præcipitur latria, id eſt ſeruitus, adoratio ſeu reuerentia, & honor Deo ſoli exhibenda. Et hoc fit corde per fidem, ſpem, & charitatem. Sed corpore* fit ſicut in præcedenti capite dictum eſt. Rebus verò alijs, per plura alia. Et de tali dicit Tho. 2. 2. quæſt. 85. quod adoratio duplex eſt. Vna interior, in vera mentis deuotione. Alia exterior, in corporis exhibitione, quæ fit alicui tanquam ſupremo omnium Domino: & talis cultus eſt ſoli Deo debitus, quia Deus eſt ſummus noſter Domi-

* lego fit per adorationẽ ſicut in primo ca. dictũ eſt. *vbi ſub finẽ hoc dicitur, non in præcedenti cap. in quo nihil de hac re.*

Digitized by Google

Dominus, Rex & Pater ratione creationis. Vnde in recognitionem noſtræ ſubiectionis ad talem Dominum, ei obſequia exhibere tenemur corporalia, ſicut & ſerui Dominis temporalibus corporaliter ſeruiunt, & etiam reuerentiam eis faciunt corporalem. Et hoc tangitur Malach. 1. *Si ego pater veſter: vbi honor meus?* Patris enim eſt producere, & gubernare. Vnde Apoſtolus Rom. 12. *Exhibeatis corpora veſtra, hoſtiam ſanctam, viuentem, Deo placentem, rationabile obſequium veſtrum.*

3 Exhibetur autem reuerētia & honor, ac ſeruitus Deo à noſtro corpore, multipliciter per geſtus. Quidam ſunt communes: Alij quibuſdam ſpeciales. Cōmunes ſunt Inclinatio capitis, & Oratio vel Laus Dei vocalis: Pectoris tunſio per manum: Dorſi inclinatio: Genuflexio: Ambulatio ad loca ſancta: Totius carnis maceratio per ieiunium Eccleſię, & totius corporis Proſtratio: Vel manuum ad modum crucis extenſio: Fletus & gemitus, ac his ſimilia: quæ Deo reuerenter exhiberi poſſunt, in recognitionem vniuerſalis ſui Dominij. Sed notandum, quod talium geſtuum quidam fiunt communiter in Eccleſia, vel in publico: & talibus reuereri debemus in publico. Quia de hoc Matth. 5. dicitur: *Sic luceat lux veſtra coram hominibus, vt videant opera veſtra bona, & glorificent patrem veſtrum qui in cælis eſt.* Alia verò, licet ſint ſigna humilitatis, & Dei obſequia, tamen ſi non ſolent fieri à multis deuotis in publico, debent fieri ſolum in ſecreto: vt ſunt manuum ad modum crucis expanſio: magna pectoris tunſio: Et de his dicitur Matth. 6. *Tu autē cum oraueris intra in cubiculum &c.* Nam ſecundum Gloſ. ſuper illud Matth. 17. *Hoc genus dæmoniorum non eijcitur, niſi in ieiunio, & oratione:* Oratio hic capitur pro talibus geſtibus, quibus Deo ſeruimus, & eis mediantibus continuè oramus. Alij geſtus corporis ſunt quibuſdam deuotis ſpeciales, vt crinium abſciſſio: Oculorum ad cęlum leuatio: Aurium ad Dei verba vel laudes attentio: Narium in hoſpitalibus coram infirmis fætidis afflictio: Omnium ſex operum miſericordiæ exhibitio. Quia *quod minimo feciſtis, mihi feciſtis.* Matth. 25. Linguæ per abſtinentiam aliquorum delectabilium licitorum cruciatio: Veſtium durarum induitio, quibus tactus affligitur: Et per caſtitatem coniugalem, vidualem ac virgineam, corporis ſui immolatio. Talia enim corporis obſequia Deo exhibere debemus.

4 Sed

4 Sed diceres, Poſſumus ne talibus ſanctos venerari? Reſpond. quod ſic, ſaltem quo ad aliqua, aliter tamen quàm Deum veneramur: talia enim debemus Deo exhibere in recognitionem vniuerſalis ſui dominij, & talis honor iſto modo nullatenus exhibendus eſt ſanctis: ſed eoſdem geſtus, aliquos ſaltem, exhibere poſſumus sãctis tanquam Dei amicis, quorum reſpectu ſumus inferiores, qui ſunt Domini noſtri, ſed non principales potẽtes nos iuuare. Vbi notandum quod venerari ſeu adorare poſſumus aliqua tripliciter. Latria, dulia, & hyperdulia: vt declarat Thom. in 3. diſt. 9. Et communiter Doctores ibidem. Latria idem eſt quod ſeruitus Deo exhibita: & poteſt fieri vel potuit licitè his videlicet, Trinitati perſonarum diuinarum; Tribus Angelis quos Abraham vidit; Columbæ ſuper Chriſtum apparenti; Voci paternæ; Scripturæ ſacrę verbis, inquantum à Deo proceſſerunt; Humanitati Chriſti Deo vnitę; Cruci Chriſti; Imagini Chriſti; Sacramento Euchariſtiæ; Veſtimentis, clauis, & lanceę Chriſti. Dulia verò ſeruitus eſt exhibita creaturæ, & veneratio qua honorare poſſumus hæc, videlicet Angelum; animam beatam; beatam virginem; imaginem vtriuſque; Corpus alicuius ſancti, canoniſati, præſertim & publicè; Pulueres eiuſdem, oſſa, talos, veſtes, vngues, & ſimilia contrectata à ſanctis, canoniſatis prçſertim. Et materiam, de qua poteſt percipi, quod fuerit in corpore alicuius talis ſancti. Sed hyperdulia, id eſt maior dulia: qua venerari poſſumus Chriſti crucem; Mariam virginẽ, & ſex ſacramenta alia ab Euchariſtia. Hæc Henricus de Gandauo in quodl. & Bern. Claremontenſis ibidem. *Quodl. 10. q. 6.*

5 Sed quęritur, poſſet ne aliquis licitè aliquem defunctum, quem probabiliter crederet eſſe in cælo, venerari, & inuocare? Reſpondit Hoſti. & Ioan. Andreę in nouellis: de reliquijs & earum veneratione ca. Cum ex eo. Reliquiæ omnino de nouo inuentæ, non debent venerari ſine licentia ſummi pontificis: ſic quod publicè & per vniuerſalem Eccleſiam venerentur. Tamen ſi antiquę reliquiæ nouiter inuenirentur, licet eas venerari ſecretè: tamen licet deuotionem ad talem, de quo quæritur, habere, & eum in occulto precari. Item ibidem capitulo audiuimus. Refert tamen Hoſtien. ex tolerantia Romanę Eccleſię magnificum Carolum in ſola capella Aquiſgrani, & non in alijs Eccleſiis venerari. Hæc de Ioan. Andreæ. Idem patet de quibuſdam ſanctis patribus ordinis fratrũ

Prędi-

Digitized by Google

Prædicatorum, vt de fratre Merculino, & de fratre Ambroſio: qui in quibuſdam ciuitatibus Italię de Papæ licentia feſtiuantur, licet non ſint canoniſati vniuerſaliter per Eccleſiam.

6 Sed quæreres, qui geſtus ſunt meliores pro deuotione? Reſpondetur ſecundum Humbertũ quod genuflexio, manuum aliqualis protenſio, & oculorum in cęlum leuatio, videntur corpus, Cor, & ſenſum ſurſum eleuare occaſionaliter, plus quàm alia: vni tamẽ ſeruit quod non alteri; ergo eligat quiſque ſibi accommodum.

7 Quoad ſecundum: Cur iſta Deo debemus à corpore exhibere, qui bonorum noſtrorum non indiget? Reſpõdeo, ideo primo, quia ſic Deus honoratur, quẽ honorem nobis facit vtilem. Secundò vt proximus ædificetur per hoc. Tertiò, vt per talia exteriora, ad intra deuotione calcamus. Retinent enim animum, vt minus ad mala profluat: quia ſigna ſenſibilia plus mouent. De corpore vero ſunt ſpeciales rationes, nam quia Deus corpus noſtrum creauit, rexit, aſſumpſit, redemit, ac glorificabit: dignũ eſt vt ei obſequia præbeat, à quo talia ſunt, & erũt.

8 Sed quęris quãdo tenemur ad corporalia obſequia Deo exhibenda? Reſpondetur ſecundum Scotu in 3. diſt. 27. quod die Dominico, & in magnis feſtiuitatibus, pedibus ire debes ad Eccleſiam, audire miſſam totam propter præceptum, & reuerenter inclinare ad eleuationem corporis Chriſti: immo hoc tenetur ſacerdos docere populum, vt habetur extra, lib. 3. de cele. miſſarum ca. Sanc. Similiter quando portatur corpus Chriſti per ciuitatem. Et quando quis vadit prope locum vbi ſituatur, debet reuereri tantum Dominum. Caute tamen Scotus de hac materia ſic, vbi ſupra, dicit: Quando homo teneatur Deũ diligere gratuite ex præcepto, forte determinauit illud præceptum diuinũ, Sabbata ſanctifices: & maneat vnuſquiſque apud ſe recolligendo ſe & aſcendendo ad Deum ſuum. Et Eccleſia ſpecificauit quantum ad miſſam audiendam: de conſ. diſt. 1. miſſas. Hęc ille diſt. 27.

9 Quoad tertium notandum, quod contra talem cultum Dei faciunt, Primò, malè Euchariſtiam ſumentes, Secundò loca ſancta deſtruentes, Tertiò Coram Euchariſtia, & reliquijs ſanctorum ac cruce, irreuerenter ſe habentes. Quis enim Dominus ſuſtineret à ruſtico, vt lutoſis pedibus irreuerenter ante eius menſã ambularet? Similes exceſſus pondera ſecundũ geſtus ſupra allegatos.

D E

DE SACRIFICIIS, OBLATIONIBVS, & Decimis.

CAPVT VII.

ARGVMENTA.

1 *Sacrificium & Oblatio quid ſint.*
2 *Sacrificia Deo offerre etiam nunc tenemur.*
3 *Sacrificium duplex, Interius, & Exterius.*
4 *Oblationes quando fuerint præcepta: quibus rationibus quis ad eas teneatur; & cuius quantitatis aut ſpeciei eſſe debeāt.*
5 *Oblationes cur ſolu Sacerdotibus debeantur.*
6 *Oblationes quales dandæ ſint.*
7 *Decimæ de quibus rebus dandæ ſint.*
8 *Decimas tenetur pauper ſoluere, etiam diuiti ſacerdoti.*

QVintò mandatur nobis ſeruitus diuina, Deo exhibenda per opera exteriora tripliciter, Sacrificijs, Oblationibus, & Decimatione. Sacrificia, vt dicit Tho. ſecunda ſecundæ q. 85. propriè dicuntur, quando circa res Deo oblatas aliquid fit: ſicut quod animalia occidebantur à ſacerdote, & panis benedicitur hodie. Vnde Sacrificiū dicitur, quia aliquis ſacrū eo facit. Oblatio verò eſt Deo oblatū: etſi nihil circa ipſum fiat. *Art. 3. ad 3.*

2 Sed quæritur. Tenemur ne hodie ſacrificia propriè offerre? Reſpondetur quod ſic. Vbi notandum ſecundū eundem, quod lex naturalis dictat Deo ſacrificium offerendum, videlicet quod homo ſenſibilibus rebus vtatur, offerens eas Deo in ſignum debitæ ſubiectionis, & honoris: ſecundum ſimilitudinem eorum, qui hodie in quibuſdam regnis, dominis eorum aliqua offerunt in recognitionem dominij: ſecundum illud Eccl. 35. *Non apparebis ante conſpectum Dei vacuus.* *Ibid. art. 1. in corpore.*

3 Eſt autē duplex ſacrificiū. Vnū principale interius, quo anima ſe offert Deo in ſacrificiū, ſicut principio ſuæ creationis: & ſicut fini ſuæ beatificationis: de quo Pſ. 50. *Sacrificium Deo ſpiritus contribulatus: cor contritum, & humiliatum Deus non deſpicies.* Et ad hoc ſacrificium omnes tenemur. Aliud eſt exterius, quo Chriſtus à ſacerdote in Euchariſtia ſacrificatur, & etiam alij actus exteriores aliarum virtutum, quæ in diuinam reuerentiam aſſu-

muntur:

Digitized by Google

muntur: quorum aliqui cadunt ſub præcepto, alij ſub conſilio. Vnde quilibet Chriſtianus pro modulo ſuo, miſſæ ſacrificio debet cooperari; quod ſacrificium dignius eſt omnibus ſacrificijs: quia ibi Societas Angelica; Fons omnis gratiæ; Memoriale Chriſti charitatis ſummæ, quam patiendo exhibuit; Actio ſacerdotis digniſſima; & Præſentia veriſſima infiniti boni. Sunt autē quinque genera hominū participātium de hoc ſacrificio miſſæ. Primò fideles, etiam peccatores. Secundò fideles in charitate, exiſtentes extra materialem Eccleſiam. Tertiò aſtantes miſſę, ſiue ſint in charitate, ſiue extra. Quartò offerentes bona ſua, de quibus omnibus patet quod in canone orat ſacerdos. Quintò ſacerdoſmet, qui, ſi diſpoſitus, eſt plus omnibus percipere poteſt, ſed præcedentes plus & minus, ordine quo numerati ſunt.

4 Secundò de oblatione quæritur. Primò quando ſit præceptum offerre? Reſpond. Thom. vbi prius q. 86. Ratio naturalis dictat, quod eis, qui diuino cultui miniſtrant ad ſalutem totius populi, populus totus neceſſaria victus miniſtret: ſicut & his qui communi vtilitati inuigilant, ſcilicet principibus, & militibus, & alijs huiuſmodi ſtipendia victus debentur: probat hoc Apoſt. 1. Cor. 9. per humanas conſuetudines dicens: *Quis militat ſuis ſtipendijs vnquam?* Vnde vt habetur Gene. 47. Rex gentilis Pharao ſacerdotibus ſpecialem terram dederat, & omnibus ſæcularibus præ fame poſſeſſiones ſuas vendentibus, ſacerdotes terram ſuam quietè poſſidebant, & eis cibaria ex horreis publicis porrigebantur. Sequitur in dictis Thom. poſtea, quod contingere poteſt quod aliquis ad oblationes teneatur quadruplici ratione. Primò ex præcedenti conuentione: ſicut cum alicui conceditur aliquis fūdus Eccleſiæ, vt certis temporibus certas oblationes faciat: quod tamen habet rationem cenſus. Secundò propter præcedentem deputationem ſiue promiſſionem, ſicut cum aliquis offert donationem inter viuos, vel cum relinquit in teſtamento Eccleſię aliquam rem mobilem, vel immobilem in poſterum ſoluendam. Tertio modo propter Eccleſiæ neceſſitatem: puta ſi miniſtri Eccleſiæ non haberent vnde ſuſtentarentur. Quartò propter conſuetudinem: tenentur enim fideles in aliquibus ſolennitatibus ad aliquas oblationes conſuetas. Et ideo illi qui debitas oblationes non reddunt, poſſunt puniri per ſubtractionem ſacramentorum; non per ipſum

Art. 4. in corpore, & q 87. art. 1. in corpore.

Ibid. art. 1. in corp.

Digitized by Google

ſacerdotem, cui ſunt oblationes faciendę, ne videatur pro ſacramentorum exhibitione aliquid exigere: ſed per Superiorem aliquem. Hæc ille. Sed quæritur, quantæ quantitatis debet eſſe oblatio, vel cuius ſpeciei? Reſpond. idē: quod quoad talia, in vltimis duobus caſibus remanet oblatio quodammodo voluntaria, ſcilicet quoad quantitatem & ſpeciem. Alicubi enim offertur panis & vinum; alicubi animalia; alicubi pecunia; alicubi candelæ, & ſimilia.

Vbi ſupra corp. art. 2. in contra.

5 Quæritur cur ſolis ſacerdotibus debeantur oblationes? Reſpond. Thom. ex Damaſ. Papa diſt. 10. q. 1. oblationes, quæ intra Eccleſiam offeruntur, tantummodo ſacerdotibus, qui quotidiè Domino ſeruire videntur, licet comedere & habere. Et ratio eſt prima, quia ſacerdos quodammodo conſtituitur ſequeſter, & medius inter populum & Deum, ſicut de ipſo Moyſe legitur Deuter. 5. *Ego*, inquit, *ſequeſter & medius fui inter Deum, & vos.* Et ideo ad eum pertinet diuina dogmata, & ſacramenta exhibere populo. Secunda: ea quæ ſunt populi, puta preces, & ſacrificia, & oblationes per eum Deo debent exhiberi: ſecundum illud Hebr. 5. *Omnis Pontifex, ex hominibus aſſumptus, pro hominibus conſtituitur, in his quæ ſunt ad Deum, vt offerat dona & ſacrificia pro peccatis.* Et ideo oblationes, quæ Deo in populo exhibentur, ad ſacerdotes pertinent: non ſolum vt eas in ſuos vſus conuertant, verumetiam vt eas fideliter diſpenſent, partim quidem exponendo eas in his, quæ pertinent ad cultum diuinum: partim verò in his, quæ pertinent ad proprium victum, quia qui altari deſeruiunt, cum altari participant. 1. Corinth. 9. partim etiam in vſus pauperum, qui ſunt, quantum fieri poteſt, de rębus Eccleſiæ ſuſtentandi, quia & Dominus in vſus pauperum loculos habebat: vt dicit Hiero. ſuper Matt. Ea autem quæ dantur alias pauperibus, nec ſunt propriè ſacrificia, nec oblationes, licet dentur propter Deum: quia non immediatè Deo offeruntur.

T. ex Damaſ. C Hāc cōſuetudinem.

Refertur 12 q. 1. C. Habebat.

6 Quæritur, qualiter ſint oblationes dandæ? Reſpond. Dominus Alber. ſuper miſſam: Oblatio exterior debet eſſe Vtilis valore; Pinguis deuotione; Oblata in charitatis dilectione, & Munda in acquiſitione. Vtilis quidem, vt poſſit miniſtris Dei conuerti ad vtilitatem. Vnde Malach. 1. Malè offerre dicitur, qui debile offert. Similiter qui falſam monetam offerunt. Pingue autem, vt plus de cordis deuotione procedat, quàm de manu: ſicut vidua

duo

duo æra. Lu. 21. Munus enim extrinſecum recognitio debet eſſet cenſualis, vt ipſe, qui offert munus, recognoſcat quod Dominus Deus in ipſum habeat Dominium, cui animam, corpus & res ſubdit. Simile factum eſt in temporalibus, Lu. 2. vbi dicitur, quemlibet dediſſe denarium cenſualem Imperatori Romanorum. Poſſumus etiã intendere per oblationem, ſacerdotis promotionem pro vitæ accommodatis: Reuerentiam exhibendam ſancto, cuius ſolennitas agitur ad profectum viui, vel mortui pro quo miſſa valebit. De deuota oblatione dicitur Eccleſiaſt. 7. *De negligẽtia purga te cum paucis*: vbi gloſ. Quãuis parua oblatio ſit, multorum delictorum purgat negligentiam. Super quæ Tho. ſecunda ſecundæ q. 54. art. 3. ſic dicit: Parua oblatio cum humili mente & pura dilectione facta (vt ibidem dicitur) non ſolum purgat peccata venialia: ſed etiam mortalia. De 3. Matthæi quinto: *Si offers munus tuum ad altare, & ibi recordatus fueris &c.* De 4. Prouerb. 3. *Honora Dominum de tua ſubſtantia.* Et ſecundum Thom. vbi ſupra, oblatio tripliciter vitiatur & refutatur. Primò ſi merces meretricis eſt, propter ſcandalum; ne Eccleſia videatur fouere peccata, ſi de lucro peccati oblationem recipiat. Secundò, de illicitè acquiſitis, quia de tua ſubſtantia eſſe debet. Tertiò, ſi oblatio vergat in detrimentum alterius, vt ſi filius offerat, de quo patrem nutrire debet: quod improbat Chriſtus Matth. 15.

Ad 2.

2. 2. q. 86. art. 3. in corp. & ad 1.

7 Tertiò de decimis quęritur, de quibus rebus ſint dandæ? Reſpondetur ſecundum Doctores, quod de perſona propria, ſi eſt conſuetum. Et de rebus proprijs extrinſecis, ſecundum quod conſuetudo iubet. Vnde dicit Thom. quodl. 2. q. 4. art. 3. Nulla conſuetudo contraria ſoluit hominem ab obligatione reddendi decimas, quia hæc obligatio fundatur ſuper ius diuinum, & ſuper ius naturale. Vnde ſemper tenentur homines reddere decimas, ſi Eccleſia exigat, etiam contraria conſuetudine non obſtante: & in terris, in quibus eſt conſuetudo quod decimę ſoluantur, ipſa conſuetudo quaſi expoſtulat decimas. Vnde peccaret qui non redderet. Sed in terris in quibus non eſt conſuetudo communis, quod decimæ dẽtur, & Eccleſia non petit, videtur Eccleſia remittere dũ diſſimulat: alias homines Italiæ, & orientalium partium damnarentur, vbi decimas non ſoluunt. Hęc Tho. Et poſtquam probauit quod in ſimili Apoſtolus non poſtu-

Digitized by Google

lauit victum ab his quibus prædicabat, propter ſcandalũ tollendum: addit Thom. Rectores, inquit, Eccleſiarum non bene facerent, ſi in terris talibus decimas exigerent, in quibus non eſt conſuetum dari: quando probabiliter crederent quod ex hoc ſcandalum naſceretur. Hæc ille.

8 Dubitatur vtrum pauper teneatur ſoluere decimas diuiti ſacerdoti? Reſpondetur ſecundum Tho. quodli. 6. q. 5. ar. 4. Reddere debitum eſt actus iuſtitiæ, & ideo ad hoc quod alicui reddatur, quod ei debetur; non refert vtrum ſit diues vel pauper. Decimæ autem ſacerdotibus debentur, in communi quidem ſecundum ius naturale: naturalis enim ratio dictat, quod illi qui pro populo in ſpiritualibus laborant, à populo ſtipendia ſuæ accipiant ſuſtentationis. Et ſecundum hoc etiam in nouo teſtamẽto eſt iure diuino ſancitum. Nam 1. Corinth. 9. Dominus ordinauit his, qui Euãgelium annunciant, vt de Euãgelio viuant. In veteri autem teſtamento quantitas fuit determinata, ſcilicet decima: & idem ſtatuit Eccleſia in nouo teſtamento ſoluendum. Vnde cum ſacerdotibus decimæ debeantur, tam de iure naturali, quàm diuino, & etiam ex ſtatuto Eccleſię: quamuis ſacerdos ſit diues, nihilominus pauper tenetur ei decimas ſoluere. Sed dicis, aliâs habet vnde ſuſtentetur: cur ergo ſibi dabitur? Reſpondetur primò, quod decimarum ſolutio, etiã propter pauperes eſt inſtituta ſuſtentandos: ſed his ſacerdos prouidere debet de decima. Secundò, quod effectum eſt alicui debitum per ſtatutum Eccleſię, nihilominus ei debetur, quamuis ſit diues. Qui enim in ſimili emit rem aliquam, debet ſoluere tantum quantum valet, ſiue à paupere, ſiue à diuite emat. Addit Raymundus in ſumma: Clerici habentes ſufficiens patrimonium vel redditus, recipientes adhuc decimas, ſi tales deſeruiunt Eccleſiæ, & decimas percipiunt, non vt eas in malos vſus, ſed in pios conſumant, non peccant: aliâs ſacrilegium committunt: decima ſexta quęſtione prima, quoniam. Aliæ difficultates hæ ſunt, ſcilicet an laici ſine feudo poſſint decimas habere: ſed hoc ad præſens relinquo.

DE

DE VENERATIONE IMAGINVM, ET reliquijs ſanctorum.

CAPVT VIII.

ARGVMENTA.

1 *Creaturæ pro Deo non colendæ.*
2 *Imagines non venerandæ cultu Deo debito; vbi quid adorare, & quomodo ſancti venerandi, & cur imagines à Chriſtianis fiant?*
3 *Cur imagines in veteri teſtamento fieri prohiberentur, & à quibus ſint nunc introductæ.*
4 *Imagines triplici de cauſa inuentæ.*
5 *Sanctorum reliquiæ quare venerandæ.*
6 *Ad orientem cur adoremus & altaria conſtruamus.*

1 SExtum mandatum eſt negatiuum, ſicut & ſequentia: *Non habebis Deos alienos coram me.* Contra hoc facerent, qui etiam ſine imaginibus ſolem aut lunam, vel aliquid aliud pro Deo colerent, ſicut quidam fecerunt. Sed hic error etiam inter paganos multos extinctus eſt: ideo nihil de iſto iam opus eſt dicere.

2 Sed conſequenter ſeptimo mandatur, quod nec imagines Deorum habere debemus, eas venerando deitatis cultu. Contra hoc faciunt imaginibus abutentes. Vnde quia hic monemur adorare Deum, & cauere ab imaginũ cultu malo: ideo hic tria videnda ſunt. Primò de inſtitutione imaginum. Secundò de veneratione reliquiarum. Tertiò verſus quas mundi partes adorare debeamus. Pro primo notandum, quod adorare eſt ſe totum adorato ſubijcere, propter eminentiam virtutis & ſanctitatis, totamque ſpem in ipſum ponere: vnde & cultus, ſiue ſeruitus dicitur, & ſic Deo competit ſoli, nam ſine eo nihil poſſumus. Ioan. 15. Venerari verò ſanctos poſſumus, nos eis ſubijciendo tanquam Dei amicis & noſtris interceſſoribus, & hęc ſpecies eſt ſuffragij. Sed diceres. Cur faciunt Chriſtiani imagines contra illud præceptum, *Non facies tibi ſculptile?* Reſpond. primò, quòd Deus abſolutè non prohibuit fieri imagines: quia iuſſit Cherubin effigiari obumbrantia propiciatorium. Exo. 25. Sed prohibuit modo qui ſequitur, ſcilicet, *nõ adorabis ea, neq. coles ea:*

non, videlicet ſicut gentiles, qui putabant aut aliquid diuini in imagine eſſe, aut creatum quid Deum effigiare.

3 Fuit tamen in veteri teſtamento prohibitum fieri imagines, maximè Dei. Tum propter pronitatem populi ad idolatriam pro tunc, & inter idolatras commorantis: Tum etiam, quia Deus nondum homo factus fuit, vnde nec effigiari debuit: hodie autem introductus eſt vſus imaginum. Primò à Chriſto, qui ſuam imaginem Abagaro regi panno impreſſam miſit: vt refert Euſebius in Eccleſiaſt. hiſt. Et Damaſius lib. ſententiarum ſuarum. Secundò ab Apoſtolis, nam tempore eorum hæ fuerunt. Vnde Lucas imagines virginis Mariæ, & filij eius ſculpſiſſe legitur. Et Apoſtolorum ſanctus Seruacius imaginē Chriſti crucifixi, ſecū detuliſſe reperitur in ſua hiſtoria. Tertiò à continuato ritu Eccleſiæ, quæ approbationem imaginum in Concilio Romano, ferre mille Epiſcoporum congregato definiuit.

Lib. 1. cap. 13.

4 Sed cur inuentæ ſunt? Reſpond. ſecundum Tho. in 3. diſt. 9. Triplici de cauſa, ſecundum tres partes imaginis animæ. Ex parte memoriæ, ad frequentem recordationē ſalutis noſtræ, & inſtrumentorum ſalutis. Ex parte intellectus, ad informationem rudium qui litteras ignorāt, qui docentur imaginibus loco litterarum. Ex parte voluntatis, ad maiorem excitationem deuotionis. Plus enim mouent viſa, quàm audita. Et ſic inſtitutæ ſunt propter memoriæ labilitatem, intellectus ruditatem, & affectus tarditatem. Item notandum, quod ſecundum Doctores communiter diſt. 9. tertij, adoratur Deus in quibuſdam ſignis latria, puta Euchariſtia, imagine crucifixi, imagine crucis, & in ſcriptura ſacra, potiſſimè in Euangelio poſſet à prudente adorari. Veneramur etiam ſanctos in quibuſdam dulia: vt in imaginibus ſanctorum, * aliorum Eccleſijs, altaribus, reliquijs & ſimilibus.

Quæſt. 2. art. 2.

** lege, illorum*

5 Quoad ſecundum: Cur venerandæ ſunt reliquiæ ſanctorum? Reſpondetur ſecundum Damaſce. in hiſt. Barlaam, vbi recitatur de proceſſione ſanctorum patrum portantium reliquias, quod quadruplici de cauſa: Primò, vt ex veneratione eorum auxilium ſentiamus. Secundò, vt exempla eorum, quorum ſunt, hic imitemur. Tertiò, vt requiem patriæ, vbi animæ eorum ſunt, ſperemus. Quartò, vt nos in puluerem redigendos memoremur.

Cap. 23.

6 Quoad tertium ſecundum Tho. vbi ſupra: Ad orientem adoramus, & altaria conſtruuntur quintuplici de

Quæſt 3. art. 2.

cauſa.

Digitized by Google

cauſa. Primò, in ſignum quod à Chriſto eſt noſtra illuminatio, qui eſt lux mundi: ſicut ſol eſt ab oriente. Secũdò, quia oriens eſt nobilior pars orbis, in ſignum nos ibi vertimus, quòd credamus omnia nobis à Deo conferri, & nobiliora vt gratuita immediatè. Tertiò, ſicut motus incipit ab oriente per Angelum: ita omnis noſtra actio à Deo. Quartò, quia paradiſus eſt ibi à quo cecidimus, ideo memoremur vt in cæli paradiſum intremus. Quintò, quia ab oriente ad iudicium veniet Chriſtus.

DE SPECIEBVS SVPERSTITIONVM, ET de grauitate peccati huius, ac de remedijs licitis & illicitis, & quibus ex cauſis dæmones ſciant futura &c.

CAPVT IX.

ARGVMENTA.

1 *Superſtitio omnis prohibita.*
2 *Superſtitionis variæ ſpecies*
3 *Superſtitionis peccati grauitas.*
4 *Superſtitionis peccatum quando mortale.*
5 *Remedia pro ſuperſtitione euitanda quæ licita.*
6 *Maleficia vnde ſuam ſumant efficaciam.*
7 *Futura quibus ex cauſis ſciant & prædicant dæmones.*

1 OCtauò prohibetur hic omnis Superſtitio, Diuinatio, & ſimilia: in quibus illud quod à ſolo Deo, vel à ſanctis expectare debemus, à creaturis illicitè requirimus. *Non*, inquit, *adorabis ea*, *neque coles*. Circa hanc materiam videndum. Primò, de ſpeciebus ſuperſtitionum. Secundò, de grauitate huius peccati. Tertiò, de remedijs licitis & illicitis.

2 Quoad primum ſecundum Iſidorum 8. Etymo. & ſecundum Thom. 2. 2. q. 92. Superſtitionis ſunt capitales 14. ſpecies. Prima eſt phitonum hominum, videlicet in quibus dæmon loquitur: Ad quam reduci videntur putantes ſe localiter ad Herodianam traduci. Item quædam mulieres in quatuor temporibus extaſim per dęmonem patientes. Secunda eſt ſomnia habentium, & deceptoriè ibi iudicantium: Tertia mathematicorum, qui ſecundum natiuitates hominum, & ſecundum influxus cęleſtium, iudicant definitiuè de voluntatibus humanis: *Cap. 9.*

Digitized by Google

nam Mathematici iudicant ſecundum conſtellationes. Quarta ſortilegiorum. Quinta ariolorum, id eſt in aris idolorum reſponſa dantes. Similiter geomantici in terreſtribus iudicantes: vt in inſpectione vnguis, calibis politi, ſpatula, manu, & in ſimilibus, futura vel ſecreta prædicentes. Sexta auguria practicantium, auditu ſcilicet & cantu, & volatu, & motu auium iudicantium. Septima carminatorum per verba, & exorciſtarum, dæmones & illicitè ſerpentes adiurantes. Octaua ſit per remedia ſuperſtitioſa alia pro ſanitatibus, vel alijs exercendis, vt in ligaturis, verbis inordinatis, vel inuſitatis characteribus, & huiuſmodi. Nona aruſpicum, id eſt horarum, & dierũ vani inſpectatores. Decima necromanticorum, id eſt mortuos ſuſcitantium: vt 1. Regum 28. Et hodie ex dubio fidei morituros ad redeundum inuitantium. Vndecima eſt transformantium ſe, vel alia, in ſimilitudines animalium, vt in lupos, & beſtias alias. Duodecima fortunam inculpantium, aut euſortunium. Tertiadecima artẽ illicitam addiſcentium, vt diuinationes, artem notoriam, & ſi quæ ſunt ſimiles. Quartadecima maleficorum, qui nituntur immutare corpora à ſanitate certa, generationẽ impedire, animum in amorem vel odium concitare, & his ſimilia.

3 Quoad ſecundum de grauitate huius peccati, notandum hoc primò. Prohibitum eſt in ſacra ſcriptura multiplici pæna, etiam ſub pæna mortis animæ & corporis. Vnde Leuit. 19. *Anima quæ declinauerit ad magos, & ad ariolos, & fornicata fuerit in eis, ponam faciem meam contra eam, & interficiam eam de medio populi mei.* Item ibidem 20. *Vir, ſiue mulier in quibus phitonicus vel diuinus ſpiritus fuerit, moriatur, lapidibus obruent eos, ſanguis eorum ſit ſuper eos.* Vnde propter hoc peccatum Ochozias infirmus mortuus eſt. 4. Reg. primo. Et Saul 1. Paralip. 10. Item ſecundum canones: Si diuinatorum & maleficorum peccatum occultum ſit: imponitur pænitentia 40. dierum, Extra eodem cap. 1. Si notorium, Euchariſtia denegatur: de conſecra. diſt. 2. pro dilectione. Si ſit clericus, deponendus eſt, & in monaſterio detrudendus. Si laicus, excommunicandus: 26. q. 5. non oportet. Tales etiam infames ſunt, & qui ad eos concurrunt: vnde nec ad accuſationem debent admitti. 2. q. 8. Quiſquis nec. Item tales ſecundum leges debent plecti pæna capitis. Et ſi accedant ad domum alterius, debent cremari, & bona eorum

omnia

Digitized by Google

omnia debent publicari. C. de maleficis. l. nemo. l. culpa. & l. nulla. Contra omnes diuinatores & maleficos iura ciuilia ſæuiſſima ſunt. Vnde lib. 9. C. de maleficis & mathematicis, & cęteris ſimilibus, vt dicit Azo in ſumma: *Tit. 18.* Diuinantes circa ſomnia, vel in garritu auium, & in ſimilibus, talibus non permittitur ad limen alterius accedere: alioquin concremantur, nec aliquis debet eos ſuſcipere, vel conſulere. Alioquin deportatur in inſulam, & omnia bona publicantur. Qui autem arte magica vitæ innocentum inſidiantur, animos mulierum ad libidinem flectunt, hi beſtijs ſubijciuntur: vt l. multi. Item nemini permittitur diuinare: alioquin ſupplicium capitis feret gladio vltore proſtratus: vt in ſupradictis legibus patet. Item beatus Auguſt. dicit: & habetur 26. q. 7. non obſeruabitis: vbi enumeratis multis ſuperſtitionibus ſic concludit: Qui has, & quaſcunque diuinationes, aut fata, aut auguria obſeruat, aut attendit, aut conſentit obſeruantibus, aut talibus credit, aut ad domum eorum vadit, aut in ſuam domum introducit, aut interrogat: ſciat ſe fidem Chriſtianam, & Baptiſmum præuaricaſſe, & paganum, & Apoſtatam, & Dei inimicum, iram Dei grauiter in æternum incurrere, niſi Eccleſiaſtica pęnitentia emendatus Deo reconcilietur.

4 Sed dubitatur an ſemper ſit peccatum mortale talibus eſſe implicatum? Reſpondeo ſecundum quoſdam, quod actum diuinationis, & huiuſmodi, poteſt quis tripliciter exercere. Primò ſic: quod credat per illum actum realiter aſſequi quod intendit: puta alicuius amorem, vel furti reuelationem, vel futuri euentus pręcognitionem de contingentibus. Certum eſt, quod qui talia credit conſequi poſſe per actum illum, oportet quod credat in illo actu aliquid exiſtere diuini numinis, quæ à Deo ſolo expectare debemus: aut quæ ſoli Deo conueniunt: vt immutare voluntatem, aut contingentia futura certitudinaliter prędicere. Et tunc talis fidem abnegat: vt in auctoritate Augu[illegible]mediatè tactum eſt. Et ſic de grauiſſimis peccatis mortalibus vnum eſt, quia fidem tollit debitam. Secundo modo ſic fieri poteſt, quod licet aliquis non credat per actum illum realiter aſſequi quod intendit, tamen vult curioſè experiri, vtrum aliquid efficaciæ ſit in tali actu vel non. Et hoc iterum eſt peccatum mortale minus primo. Ratio eſt, quia talis eſt dubius & fluctuans in fide: poſtquam contra veritatem & firmitatem fidei,

proponit

Digitized by Google

quem deuoret: cui reſiſtite fortes in fide.

Cap. 3 4. 5. 7 Dubitatur iterum quibus ex cauſis dæmones ſciant futura interdum: & vnde tam miros effectus poſſunt, cum Deus permittit, efficere? Reſpond. ſecundum Aug. lib. de natura dæmonum, aſſignando ſententialiter 7. cauſas, non quod futura contingentia ſciant, ſed coniecturant probabiliter. Prima, quia vigent ſubtilitate naturali plus quàm homines. Secunda, plura ſciunt quàm nos propter experientiam temporum. Tertia, propter celeritatem motus dęmon multa futura prædicere poteſt: quæ hominem latent. Quarta, nam potentia (cum Deus permittit) poſſunt morbos immittere, & hos prędicere. Quinta, per ſigna futura poſſunt prædicere ſubtilius, quàm medicus, videndo pulſum & vrinam. Nam ſicut medicus videt per ſigna aliquid in infirmo, quod homo ſimplex non videt: ita dæmon, quod nullus homo naturaliter videt. Sexta, ex ſignis quæ procedunt ab animo hominis, coniecturant ea quæ ſunt, vel erunt in anima, aſtutius prudenti viro. Sciunt enim qui inſtinctus eorũ ſunt veriſimiliter ſecuturi. Septima, acta Prophetarum, & ſcripta noſcunt: ex quibus futura prędicere poſſunt. Et hæc tanguntur 26. q. 4. cap. Sciendum.

DE FALSA TRANSLATIONE HOMINVM, & ſomnijs & de ſortibus &c.

CAPVT X.

ARGVMENTA.

1 *Vetulæ quæ putant ſe de loco in locum transferri, verè non transferuntur.*
2 *Somnijs etſi non ſemper, interdum tamen habenda fides eſt.*
3 *Somnia quinque modis ſigna futurorum.*
4 *Diuinare ex aſtris an liceat.*
5 *Sortibus vti quid ſit.*
6. 7. *Sortibus vti contingit bene aut malè; & malè octo modis.*
8 *Sortibus vtitur quis licitè quinque modis.*

1 QVoad primum modum notandũ, quod prout habetur 26. q. 5. Epiſcopi ex Concilio Acquirenſi; tales perſonæ non transferuntur à dæmone localiter ad loca, in quibus dicunt ſę fuiſſe; ſed ipſe Sa-

ipſe Sathanas, cum mentem cuiuſque mulieris ceperit, & hanc per infidelitatem ſibi ſubiugauerit, illico transformat ſe in diuerſarum formarum ſpecies: & mentem, quã captiuam tenet, in ſomnis deludens, modo per lęta, modo per triſtia, imaginariè ſolum deducit, non veraciter. Et cum ſola anima hoc patiatur infidelis, hæc non in animo, ſed in corpore euenire opinatur. Exemplum refertur de vetula, quam cum conuertere non poſſet frater prædicator: ad hanc ex condicto venit frater, quãdo in cubella ſe trãſituram dixit verſus dominam Herodiadem vel Venerem. Nam protunc vetula ſine motu locali dormire cæpit, & cum iam ſe ſomniaret verſus Herodiadem vehi, & manus læta proijceret: verſum eſt ex motu vas, & vetulam cum confuſione ad terram proiecit. Eadem de cauſa ficta ſunt interdum, & imaginaria ſolum, quando quędam in quatuor temporibus ſe in raptu dicunt videre animas purgatorij, & plura alia fantaſmata. Nec mouere debet, quod quarundam vetularum pedes protunc aduſti non ſentiunt ignem, quia dæmon fantaſmata in imaginatione mulieris tanto incédere poteſt, vt anima extra nihil ſentiat. Exemplum de habentibus morbum caducum, qui etiam aduſtionem non ſentiunt in infirmitate ſua: quia anima in interioribus paſſionibus, vel doloribus preſſa, extra non ſentit ignem. Item naturaliter quidam (ſpecialiter mulieres quędam) faciliter ex imaginationibus poſſunt rapi ad intra, adeo vt non ſentiant exteriora: vt ponit exemplum Aug. 14. de ciuitate Dei cap. 24. de quodam Reſtituto nomine, qui ad modicum alicuius gemitum ſe ad interiora cõuertere poterat, vt nec voces, nec puncturas, nec vellicantes ſentiret, immò tanquam in defuncto nullus anhelitus ſentiebatur.

2 Quoad ſecundum de ſomnijs, notandum, quod raro aliquis debet tenere de ſomnijs, & iudicare. Interdum tamen poteſt, & de aliquibus debet. Primum patet: quia cauſę ſomniorum ſunt tam varię, quod pauci ſciant à quo fiant. Nam ſecundum Greg. libro 4. Dialo. aliquando fiunt plenitudine ventris. Aliquando ventris & capitis exinanitione: & hæc experientia didicimus. Aliquando dæmonum illuſione. Eccleſiaſt. 34. *Multos errare fecerunt ſomnia.* Aliquando Dei reuelatione. Gene. 27. ait Ioſeph: *Audite ſomnium meum quod vidi.* Aliquando cogitatione naturali, ſimul & illuſione. Vnde Eccleſ. 5. *Vbi multa ſunt ſomnia:* Cap. 48.

ſacerdotem, cui ſunt oblationes faciendę, ne videatur pro ſacramentorum exhibitione aliquid exigere: ſed per Superiorem aliquem. Hæc ille. Sed quæritur, quantæ quantitatis debet eſſe oblatio, vel cuius ſpeciei? Reſpond. idē: quod quoad talia, in vltimis duobus caſibus remanet oblatio quodammodo voluntaria, ſcilicet quoad quantitatem & ſpeciem. Alicubi enim offertur panis & vinum; alicubi animalia; alicubi pecunia; alicubi candelæ, & ſimilia.

Vbi ſupra corp. art. 2. in contra.

5 Quæritur cur ſolis ſacerdotibus debeantur oblationes? Reſpond. Thom. ex Damaſ. Papa diſt. 10. q. 1. oblationes, quæ intra Eccleſiam offeruntur, tantummodo ſacerdotibus, qui quotidiè Domino ſeruire videntur, licet comedere & habere. Et ratio eſt prima, quia ſacerdos quodammodo conſtituitur ſequeſter, & medius inter populum & Deum, ſicut de ipſo Moyſe legitur Deuter. 5. *Ego*, inquit, *ſequeſter & medius fui inter Deum, & vos.* Et ideo ad eum pertinet diuina dogmata, & ſacramenta exhibere populo. Secunda: ea quæ ſunt populi, puta preces, & ſacrificia, & oblationes per eum Deo debent exhiberi: ſecundum illud Hebr. 5. *Omnis Pontifex, ex hominibus aſſumptus, pro hominibus conſtituitur, in his quæ ſunt ad Deum, vt offerat dona & ſacrificia pro peccatis.* Et ideo oblationes, quæ Deo in populo exhibentur, ad ſacerdotes pertinent: non ſolum vt eas in ſuos vſus conuertant, verumetiam vt eas fideliter diſpenſent, partim quidem exponendo eas in his, quæ pertinent ad cultum diuinum: partim verò in his, quæ pertinent ad proprium victum, quia qui altari deſeruiunt, cum altari participant. 1. Corinth. 9. partim etiam in vſus pauperum, qui ſunt, quantum fieri poteſt, de rębus Eccleſiæ ſuſtentandi, quia & Dominus in vſus pauperum loculos habebat: vt dicit Hiero. ſuper Matt. Ea autem quæ dantur alias pauperibus, nec ſunt propriè ſacrificia, nec oblationes, licet dentur propter Deum: quia non immediatè Deo offeruntur.

T. ex Damaſ. C. Hâc cõſuetudinem.

Refertur 12 q. 1. C. Habebat.

6 Quæritur, qualiter ſint oblationes dandæ? Reſpond. Dominus Alber. ſuper miſſam: Oblatio exterior debet eſſe Vtilis valore; Pinguis deuotione; Oblata in charitatis dilectione, & Munda in acquiſitione. Vtilis quidem, vt poſſit miniſtris Dei conuerti ad vtilitatem. Vnde Malach. 1. Malè offerre dicitur, qui debile offert. Similiter qui falſam monetam offerunt. Pingue autem, vt plus de cordis deuotione procedat, quâm de manu: ſicut vidua

duo

Digitized by Google

duo æra. Lu. 21. Munus enim extrinſecum recognitio debet eſſe cenſualis, vt ipſe, qui offert munus, recognoſcat quod Dominus Deus in ipſum habeat Dominium, cui animam, corpus & res ſubdit. Simile factum eſt in temporalibus, Lu. 2. vbi dicitur, quemlibet dediſſe denarium cenſualem Imperatori Romanorum. Poſſumus etiã intendere per oblationem, ſacerdotis promotionem pro vitæ accommodatis: Reuerentiam exhibendam ſancto, cuius ſolennitas agitur ad profectum viui, vel mortui pro quo miſſa valebit. De deuota oblatione dicitur Eccleſiaſt. 7. *De negligẽtia purga te cum paucis*: vbi gloſ. Quãuis parua oblatio ſit, multorum delictorum purgat negligentiam. Super quæ Tho. ſecunda ſecundæ q. 54. art. 3. ſic dicit: Parua oblatio cum humili mente & pura dilectione facta (vt ibidem dicitur) non ſolum purgat peccata venialia: ſed etiam mortalia. De 3. Matthæi quinto: *Si offers munus tuum ad altare, & ibi recordatus fueris &c.* De 4. Prouerb. 3. *Honora Dominum de tua ſubſtantia*. Et ſecundum Thom. vbi ſupra, oblatio tripliciter vitiatur & refutatur. Primò ſi merces meretricis eſt, propter ſcandalum; ne Eccleſia videatur fouere peccata, ſi de lucro peccati oblationem recipiat. Secundò, de illicitè acquiſitis, quia de tua ſubſtantia eſſe debet. Tertiò, ſi oblatio vergat in detrimentum alterius, vt ſi filius offerat, de quo patrem nutrire debet: quod improbat Chriſtus Matth. 15.

Add.

2. 2. q. 86. art. 3. in corp. & ad 1.

7 Tertiò de decimis quęritur, de quibus rebus ſint dandæ? Reſpondetur ſecundum Doctores, quod de perſona propria, ſi eſt conſuetum. Et de rebus proprijs extrinſecis, ſecundum quod conſuetudo iubet. Vnde dicit Thom. quodl. 2. q. 4. art. 3. Nulla conſuetudo contraria ſoluit hominem ab obligatione reddendi decimas, quia hæc obligatio fundatur ſuper ius diuinum, & ſuper ius naturale. Vnde ſemper tenentur homines reddere decimas, ſi Eccleſia exigat, etiam contraria conſuetudine non obſtante: & in terris, in quibus eſt conſuetudo quod decimę ſoluantur, ipſa conſuetudo quaſi expoſtulat decimas. Vnde peccaret qui non redderet. Sed in terris in quibus non eſt conſuetudo communis, quod decimæ dẽtur, & Eccleſia non petit, videtur Eccleſia remittere dũ diſſimulat: alias homines Italiæ, & orientalium partium damnarentur, vbi decimas non ſoluunt. Hęc Tho. Et poſtquam probauit quod in ſimili Apoſtolus non poſtu-

Digitized by Google

lauit victum ab his quibus prædicabat, propter ſcandalũ tollendum: addit Thom. Rectores, inquit, Eccleſiarum non bene facerent, ſi in terris talibus decimas exigerent, in quibus non eſt conſuetum dari: quando probabiliter crederent quod ex hoc ſcandalum naſceretur. Hæc ille.

8 Dubitatur vtrum pauper teneatur ſoluere decimas diuiti ſacerdoti? Reſpondetur ſecundum Tho. quodli. 6. q. 5. ar. 4. Reddere debitum eſt actus iuſtitiæ, & ideo ad hoc quod alicui reddatur, quod ei debetur, non refert vtrum ſit diues vel pauper. Decimæ autem ſacerdotibus debentur, in communi quidem ſecundum ius naturale: naturalis enim ratio dictat, quod illi qui pro populo in ſpiritualibus laborant, à populo ſtipendia ſuæ accipiant ſuſtentationis. Et ſecundum hoc etiam in nouo teſtamẽto eſt iure diuino ſancitum. Nam 1. Corinth. 9. Dominus ordiuauit his, qui Euãgelium annunciant, vt de Euãgelio viuant. In veteri autem teſtamento quantitas fuit determinata, ſcilicet decima: & idem ſtatuit Eccleſia in nouo teſtamento ſoluendum. Vnde cum ſacerdotibus decimæ debeantur, tam de iure naturali, quàm diuino, & etiam ex ſtatuto Eccleſię: quamuis ſacerdos ſit diues, nihilominus pauper tenetur ei decimas ſoluere. Sed dicis, aliâs habet vnde ſuſtentetur: cur ergo ſibi dabitur? Reſpondetur primò, quod decimarum ſolutio, etiã propter pauperes eſt inſtituta ſuſtentandos: ſed his ſacerdos prouidere debet de decima. Secundò, quod effectum eſt alicui debitum per ſtatutum Eccleſię, nihilominus ei debetur, quamuis ſit diues. Qui enim in ſimili emit rem aliquam, debet ſoluere tantum quantum valet, ſiue à paupere, ſiue à diuite emat. Addit Raymundus in ſumma: Clerici habentes ſufficiens patrimonium vel redditus, recipientes adhuc decimas, ſi tales deſeruiunt Eccleſiæ, & decimas percipiunt, non vt eas in malos vſus, ſed in pios conſumant, non peccant: aliâs ſacrilegium committunt: decimaſexta quęſtione prima, quoniam. Aliæ difficultates hæ ſunt, ſcilicet an laici ſine feudo poſſint decimas habere: ſed hoc ad præſens relinquo.

Digitized by Google

DE VENERATIONE IMAGINVM, ET reliquijs ſanctorum.

CAPVT VIII.

ARGVMENTA.

1 *Creatura pro Deo non colenda.*
2 *Imagines non veneranda cultu Deo debito; vbi quid adorare, & quomodo ſancti venerandi, & cur imagines à Chriſtianis fiant?*
3 *Cur imagines in veteri teſtamento fieri prohiberentur, & à quibus ſint nunc introducta.*
4 *Imagines triplici de cauſa inuenta.*
5 *Sanctorum reliquia quare veneranda.*
6 *Ad orientem cur adoremus & altaria conſtruamus.*

1 SExtum mandatum eſt negatiuum, ſicut & ſequentia: *Non habebis Deos alienos coram me.* Contra hoc facerent, qui etiam ſine imaginibus ſolem aut lunam, vel aliquid aliud pro Deo colerent, ſicut quidam fecerunt. Sed hic error etiam inter paganos multos extinctus eſt: ideo nihil de iſto iam opus eſt dicere.

2 Sed conſequenter ſeptimo mandatur, quod nec imagines Deorum habere debemus, eas venerando deitatis cultu. Contra hoc faciunt imaginibus abutentes. Vnde quia hic monemur adorare Deum, & cauere ab imaginũ cultu malo: ideo hic tria videnda ſunt. Primò de inſtitutione imaginum. Secundò de veneratione reliquiarum. Tertiò verſus quas mundi partes adorare debeamus. Pro primo notandum, quod adorare eſt ſe totum adorato ſubijcere, propter eminentiam virtutis & ſanctitatis, totamque ſpem in ipſum ponere: vnde & cultus, ſiue ſeruitus dicitur, & ſic Deo competit ſoli, nam ſine eo nihil poſſumus. Ioan. 15. Venerari verò ſanctos poſſumus, nos eis ſubijciendo tanquam Dei amicis & noſtris interceſſoribus, & hęc ſpecies eſt ſuffragij. Sed diceres. Cur faciunt Chriſtiani imagines contra illud pręceptum, *Non facies tibi ſculptile?* Reſpond. primò, quòd Deus abſolutè non prohibuit fieri imagines: quia iuſſit Cherubin effigiari obumbrantia propiciatorium. Exo. 25. Sed prohibuit modo qui ſequitur, ſcilicet, *nõ adorabis ea, neq. coles ea:*

non, videlicet ſicut gentiles, qui putabant aut aliquid diuini in imagine eſſe, aut creatum quid Deum effigiare.

3 Fuit tamen in veteri teſtamento prohibitum fieri imagines, maximè Dei. Tum propter pronitatem populi ad idolatriam pro tunc, & inter idolatras commorantis: Tum etiam, quia Deus nondum homo factus fuit, vnde nec effigiari debuit: hodie autem introductus eſt vſus imaginum. Primò à Chriſto, qui ſuam imaginem Abagaro regi panno impreſſam miſit: vt refert Euſebius in Eccleſiaſt. hiſt. Et Damaſius lib. ſententiarum ſuarum. Secundò ab Apoſtolis, nam tempore eorum hæ fuerunt. Vnde Lucas imagines virginis Marię, & filij eius ſculpſiſſe legitur. Et Apoſtolorum ſanctus Seruacius imaginē Chriſti crucifixi, ſecū detuliſſe reperitur in ſua hiſtoria. Tertiò à continuato ritu Eccleſię, quę approbationem imaginum in Concilio Romano, ferre mille Epiſcoporum congregato definiuit.

Lib. 1. cap. 13.

4 Sed cur inuentæ ſunt? Reſpond. ſecundum Tho. in 3. diſt. 9. Triplici de cauſa, ſecundum tres partes imaginis animæ. Ex parte memoriæ, ad frequentem recordationē ſalutis noſtræ, & inſtrumentorum ſalutis. Ex parte intellectus, ad informationem rudium qui litteras ignorāt, qui docentur imaginibus loco litterarum. Ex parte voluntatis, ad maiorem excitationem deuotionis. Plus enim mouent viſa, quàm audita. Et ſic inſtitutæ ſunt propter memoriæ labilitatem, intellectus ruditatem, & affectus tarditatem. Item notandum, quod ſecundum Doctores communiter diſt. 9. tertij, adoratur Deus in quibuſdam ſignis latria, puta Euchariſtia, imagine crucifixi, imagine crucis, & in ſcriptura ſacra, potiſſimè in Euangelio poſſet à prudente adorari. Veneramur etiam ſanctos in quibuſdam dulia: vt in imaginibus ſanctorum, * aliorum Eccleſijs, altaribus, reliquijs & ſimilibus.

Quæſt. 2. art. 2.

* lege, illorum

5 Quoad ſecundum: Cur venerandæ ſunt reliquiæ ſanctorum? Reſpondetur ſecundum Damaſce. in hiſt. Barlaam, vbi recitatur de proceſſione ſanctorum patrum portantium reliquias, quod quadruplici de cauſa: Primò, vt ex veneratione eorum auxilium ſentiamus. Secundò, vt exempla eorum, quorum ſunt, hic imitemur. Tertiò, vt requiem patriæ, vbi animę eorum ſunt, ſperemus. Quartò, vt nos in puluerem redigendos memoremur.

Cap. 23.

6 Quoad tertium ſecundum Tho. vbi ſupra: Ad orientem adoramus, & altaria conſtruuntur quintuplici de

Quæſt 3. art. 2.

cauſa.

Digitized by Google

cauſa. Primò, in ſignum quod à Chriſto eſt noſtra illuminatio, qui eſt lux mundi: ſicut ſol eſt ab oriente. Secũdò, quia oriens eſt nobilior pars orbis, in ſignum nos ibi vertimus, quòd credamus omnia nobis à Deo conferri, & nobiliora vt gratuita immediatè. Tertiò, ſicut motus incipit ab oriente per Angelum: ita omnis noſtra actio à Deo. Quartò, quia paradiſus eſt ibi à quo cecidimus, ideo memoremur vt in cæli paradiſum intremus. Quintò, quia ab oriente ad iudicium veniet Chriſtus.

DE SPECIEBVS SVPERSTITIONVM, ET de grauitate peccati huius, ac de remedijs licitis & illicitis, & quibus ex cauſis dæmones ſciant futura &c.

CAPVT IX.

ARGVMENTA,

1 *Superſtitio omnis prohibita.*
2 *Superſtitionis variæ ſpecies*
3 *Superſtitionis peccati grauitas.*
4 *Superſtitionis peccatum quando mortale.*
5 *Remedia pro ſuperſtitione euitanda quæ licita.*
6 *Maleficia vnde ſuam ſumant efficaciam.*
7 *Futura quibus ex cauſis ſciant & prædicant dæmones.*

1 OCtauò prohibetur hic omnis Superſtitio, Diuinatio, & ſimilia: in quibus illud quod à ſolo Deo, vel à ſanctis expectare debemus, à creaturis illicitè requirimus. *Non*, inquit, *adorabis ea*, *neque coles*. Circa hanc materiam videndum: Primò, de ſpeciebus ſuperſtitionum. Secundò, de grauitate huius peccati. Tertiò, de remedijs licitis & illicitis.

2 Quoad primum ſecundum Iſidorum 8. Etymo. & ſecundum Thom. 2. 2. q. 92. Superſtitionis ſunt capitales 14. ſpecies. Prima eſt phitonum hominum, videlicet in quibus dæmon loquitur: Ad quam reduci videntur putantes ſe localiter ad Herodianam traduci. Item quædam mulieres in quatuor temporibus extaſim per dæmonem patientes. Secunda eſt ſomnia habentium, & deceptoriè ibi iudicantium: Tertia mathematicorum, qui ſecundum natiuitates hominum, & ſecundum influxus cęleſtium, iudicant definitiuè de voluntatibus humanis: *Cap. 9.*

nam Mathematici iudicant ſecundum conſtellationes. Quarta ſortilegiorum. Quinta ariolorum, id eſt in aris idolorum reſponſa dantes. Similiter geomantici in terreſtribus iudicantes: vt in inſpectione vnguis, calibis politi, ſpatula, manu, & in ſimilibus, futura vel ſecreta prædicentes. Sexta auguria practicantium, auditu ſcilicet & cantu, & volatu, & motu auium iudicantium. Septima carminatorum per verba, & exorciſtarum, dæmones & illicitè ſerpentes adiurantes. Octaua ſit per remedia ſuperſtitioſa alia pro ſanitatibus, vel alijs exercendis, vt in ligaturis, verbis inordinatis, vel inuſitatis characteribus, & huiuſmodi. Nona aruſpicum, id eſt horarum, & dierũ vani inſpectatores. Decima necromanticorum, id eſt mortuos ſuſcitantium: vt 1. Regum 28. Et hodie ex dubio fidei morituros ad redeundum inuitantium. Vndecima eſt transformantium ſe, vel alia, in ſimilitudines animalium, vt in lupos, & beſtias alias. Duodecima fortunam inculpantium, aut euſortunium. Tertiadecima artẽ illicitam addiſcentium, vt diuinationes, artem notoriam, & ſi quæ ſunt ſimiles. Quartadecima maleficorum, qui nituntur immutare corpora à ſanitate certa, generationẽ impedire, animum in amorem vel odium concitare, & his ſimilia.

3 Quoad ſecundum de grauitate huius peccati, notandum hoc primò. Prohibitum eſt in ſacra ſcriptura multiplici pœna, etiam ſub pœna mortis animæ & corporis. Vnde Leuit. 19. *Anima quæ declinauerit ad magos, & ad ariolos, & fornicata fuerit in eis, ponam faciem meam contra eam, & interficiam eam de medio populi mei.* Item ibidem 20. *Vir, ſiue mulier in quibus phitonicus vel diuinus ſpiritus fuerit, moriatur, lapidibus obruent eos, ſanguis eorum ſit ſuper eos.* Vndę propter hoc peccatum Ochozias infirmus mortuus eſt. 4. Reg. primo. Et Saul 1. Paralip. 10. Item ſecundum canones: Si diuinatorum & maleficorum peccatum occultum ſit: imponitur pœnitentia 40. dierum. Extra eodem cap. 1. Si notorium, Euchariſtia denegatur: de conſecra. diſt. 2. pro dilectione. Si ſit clericus, deponendus eſt, & in monaſterio detrudendus. Si laicus, excommunicandus: 26. q. 5. non oportet. Tales etiam infames ſunt, & qui ad eos concurrunt: vnde nec ad accuſationem debent admitti. 2. q. 8. Quiſquis nec. Item tales ſecundum leges debent plecti pœna capitis. Et ſi accedant ad domum alterius, debent cremari, & bona eorum

omnia

omnia debent publicari. C. de maleficis. l. nemo. l. culpa. & l. nulla. Contra omnes diuinatores & maleficos iura ciuilia ſæuiſſima ſunt. Vnde lib. 9. C. de maleficis & mathematicis, & cęteris ſimilibus, vt dicit Azo in ſumma: *Tit. 18.* Diuinantes circa ſomnia, vel in garritu auium, & in ſimilibus, talibus non permittitur ad limen alterius accedere: alioquin concremantur, nec aliquis debet eos ſuſcipere, vel conſulere. Alioquin deportatur in inſulam, & omnia bona publicantur. Qui autem arte magica vitæ innocentum inſidiantur, animos mulierum ad libidinem flectunt, hi beſtijs ſubijciuntur: vt l. multi. Item nemini permittitur diuinare: alioquin ſupplicium capitis feret gladio vltore proſtratus: vt in ſupradictis legibus patet. Item beatus Auguſt. dicit: & habetur 26. q. 7. non obſeruabitis: vbi enumeratis multis ſuperſtitionibus ſic concludit: Qui has, & quaſcunque diuinationes, aut fata, aut auguria obſeruat, aut attendit, aut conſentit obſeruantibus, aut talibus crędit, aut ad domum eorum vadit, aut in ſuam domum introducit, aut interrogat: ſciat ſe fidem Chriſtianam, & Baptiſmum præuaricaſſe, & paganum, & Apoſtatam, & Dei inimicum, iram Dei grauiter in æternum incurrere, niſi Eccleſiaſtica pęnitentia emendatus Deo reconcilietur.

4 Sed dubitatur an ſemper ſit peccatum mortale talibus eſſe implicatum? Reſpondeo ſecundum quoſdam, quod actum diuinationis, & huiuſmodi, poteſt quis tripliciter exercere. Primò ſic: quod credat per illum actum realiter aſſequi quod intendit: puta alicuius amorem, vel furti reuelationem, vel futuri euentus pręcognitionem de contingentibus. Certum eſt, quod qui talia credit conſequi poſſe per actum illum, oportet quod credat in illo actu aliquid exiſtere diuini numinis, quæ à Deo ſolo expectare debemus: aut quæ ſoli Deo conueniunt: vt immutare voluntatem, aut contingentia futura certitudinaliter prędicere. Et tunc talis fidem abnegat: vt in auctoritate Augu[illegible]mediatè tactum eſt. Et ſic de grauiſſimis peccatis mortalibus vnum eſt, quia fidem tollit debitam. Secundo modo ſic fieri poteſt, quod licet aliquis non credat per actum illum realiter aſſequi quod intendit, tamen vult curioſè experiri, vtrum aliquid efficaciæ ſit in tali actu vel non. Et hoc iterum eſt peccatum mortale minus primo. Ratio eſt, quia talis eſt dubius & fluctuans in fide: poſtquam contra veritatem & firmitatem fidei,

proponit

Digitized by Google

proponit experiri talia, quæ ſcit, vel ſcire deberet, per fidem Catholicam eſſe reprobata. Tertio modo, ſi ex ſola leuitate vel ſimplicitate hoc exerceat, nihil tamen in hoc credens eſſe virtutis & efficacię, nec etiam experiri intẽdit an in hoc aliqua efficacia exiſtat, ſed ſolum leuitate & ſimplicitate hoc facit. Et hoc videtur quibuſdam eſſe veniale peccatum, maximè apud laicos & idiotas. Sed quantum ad clericos, qui tenentur hoc ſcire iure prohibitum, ſemper eſt mortale peccatũ, qui à excommunicãdi ſunt ſecundum iura. Excommunicatio autem à iure ſolum pro mortali infligitur.

5. Quoad tertium dubitatur, quæ ſunt remedia licita homini pro adeptione bonorum quorumcunque, & pro euitandis malis quibuſcunque? Reſpond. quinque. Primò, faciat homo id quod poteſt ex propria induſtria, ex propria potentia, & virium ſuarum exercitatione. Quod Apoſtolus 1. Cor. 9. iubet dicens: *Abundetis in omne opus bonum.* Secundò, homo recurſum habeat pro conſilio ad alios homines, qui ſunt in hoc prudentiores: & ſuper hoc imploret auxilium potentioris, vt cum perito in arte medicandi, ſi eſt infirmitas naturalis. Ideo Eccleſiaſt. 38. *Honora medicum propter neceſſitatem, etenim eum creauit altiſſimus &c. à Deo enim eſt omnis medela.* Tertiò, ſe commendet precibus iuſtorum huius vię. Vnde Eccleſiaſt. 37. *Cum viro ſancto aſſiduus eſto, quemcunque agnoueris obſeruantem timorem Dei, cuius anima eſt ſecundum animam tuã.* Quartò, deuotè inuocet ſanctos patriæ, de quo Iob. 5. dicitur: *Voca ſi eſt qui tibi reſpondeat, & ad aliquem ſanctorum conuertere.* Quintò, ad Deum immediatè pro adiutorio recurrat humiliter. Sicut in veteri teſtamento ſancta virgo Sara fecit, Tobiæ 3. quæ ait: *Hoc pro certo habet omnis qui colit te, quia vita eius ſi in probatione fuerit, coronabitur. Si autem in tribulatione fuerit, liberabitur: & ſi in correptione fuerit, ad miſericordiam tuam peruenire licebit.* Et Ioſaphat Rex Iuda in tribulatione inimicorum exiſtens, 2. Paralip. 20. ait: *Cum ignoramus quid agere debeamus: hoc ſolum habemus reſidui, vt oculos noſtros dirigamus ad te.* Et ſi intentum non adipiſcitur quis per primã viam, addat ſecundam, & ſic ſi oportet tertiam vſque ad vltimam. Quia ſi perſeuerauerit, & ſi ad ſalutem eſt, vtique exaudietur, aut in propria petiti forma, aut in æquiualenti. Exempli gratia. Si vis carere vitio, aut occaſione eius, aut habere virtutes, deuotionem, & huiuſmodi ſpiritualia bona, ſiue habere

Digitized by Google

habere temporalia, vel carere malis huius vitę aliquibus, primò, primum arripe. Secundò, adde ſecundum: ſic conſequenter. Sed alia remedia quærere ſuperſtitioſa, illicitum eſt. Sunt autem tria, quibus non prohibemur vti in remedium. Primò herbis, lapidibus, & ſimilibus, quæ naturalem habent virtutem, de quo ratio ſecundum naturales & medicos reddi poteſt. Vnde beatus Hieronymus dicit & ponitur 26.q.7. Dæmonium ſuſtinenti, licet petras & herbas habere, ſine incantatione. Item verbis ſacris, quæ alicuius auctoritatis ſunt, & alijs ſacris rebus. Vnde ſi aliquis colligat herbam medicinalem cum Symbolo diuino, vel oratione Dominica, vel ſcribat in charta Symbolum, vel Dominicam orationem, & ponat ſuper aliquem infirmum, vt ſic in iſtis tantum Deus creator omnium honoretur, non reprobatur, dummodo nulla alia ſuperſtitio admiſceatur: vt habetur ex conſilio Martini Papæ 26. quęſtione 5. nō liceat. Tertiò * in ieiunijs, orationibus eleemoſynis, & alijs operibus quę ſunt de genere bonorum, quæ certum eſt placere Deo. * Expungo in

6 Sed dubitatur vnde maleficia efficaciam habeant? Reſpondetur ex quinque. Primò, ex parua confidentia, quam homines habent in Deum: ideo permittit eos à dæmonibus impediri, ſecundum illud Pſal. 90. *Quoniã in me ſperauit liberabo eum*, ſcilicet iuſtum. Et per argumentum à contrario ſenſu, qui non ſperant in Deum, dęmonis poteſtati relinquuntur. Secundò, ex errore, qui in hominibus eſt: cuius pęna frequenter eſt effectus maleficij, ſecundum illud Roma. 1. *Cum cognouiſſent Deum, non ſicut Deum glorificauerunt &c. & obſcuratum eſt inſipiens cor eorum.* Tertiò, vt fides probetur bonorum, ſecũdum Augu. quod probat per illud Deuter. 13. *Si ſurrexerit in medio tui Propheta, aut qui ſomnium ſe vidiſſe dicat, & prædixerit ſignum, aut portentum, & euenerit quod locutus eſt, & dixerit tibi, eamus & ſequamur Deos alienos quos ignoras, & ſeruiamus eis, non audias verba Prophetæ illius, aut ſomniatoris. Quia tentat vos Dominus Deus, vt palam fiat an diligatis eum aut non.* Quartò, propter pactum expreſſum, vel tacitum cum dæmonibus initum, & ſocietatem: qualiter fit in omni ſuperſtitione, vt dicit Aug. de doctrina Chriſtiana, lib. 2. quæ ſocietas omni (vt ibi dicit) penitus fugienda eſt Chriſtiano. Quintò, ex deſiderio diaboli, qui conatur continue decipere nos. 1. Pe. 5. *Aduerſarius veſter diabolus, tanquam leo rugiens circuit, quærens* *Cap. 24.*

quem

quem deuoret: cui reſiſtite fortes in fide.

7 Dubitatur iterum quibus ex cauſis dæmones ſciant futura interdum: & vnde tam miros effectus poſſunt, cum Deus permittit, efficere? Reſpond. ſecundum Aug. lib. de natura dæmonum, aſſignando ſententialiter 7. cauſas, non quod futura contingentia ſciant, ſed coniecturant probabiliter. Prima, quia vigent ſubtilitate naturali plus quàm homines. Secunda, plura ſciunt quàm nos propter experientiam temporum. Tertia, propter celeritatem motus dęmon multa futura prædicere poteſt: quæ hominem latent. Quarta, nam potentia (cum Deus permittit) poſſunt morbos immittere, & hos pręcicere. Quinta, per ſigna futura poſſunt prædicere ſubtilius, quàm medicus, videndo pulſum & vrinam. Nam ſicut medicus videt per ſigna aliquid in infirmo, quod homo ſimplex non videt: ita dæmon, quod nullus homo naturaliter videt. Sexta, ex ſignis quæ procedunt ab animo hominis, coniecturant ea quæ ſunt, vel erunt in anima, aſtutius prudenti viro. Sciunt enim qui inſtinctus eorũ ſunt veriſimiliter ſecuturi. Septima, acta Prophetarum, & ſcripta noſcunt: ex quibus futura pręicere poſſunt. Et hæc tanguntur 26. q. 4. cap. Sciendum.

Cap. 3 4. 5.

DE FALSA TRANSLATIONE HOMINVM, & ſomnijs & de ſortibus &c.

CAPVT X.

ARGVMENTA.

1 *Vetulæ quæ putant ſe de loco in locum transferri, verè non transferuntur.*
2 *Somnijs etſi non ſemper, interdum tamen habenda fides eſt.*
3 *Somnia quinque modis ſigna futurorum.*
4 *Diuinare ex aſtris an liceat.*
5 *Sortibus vti quid ſit.*
6. 7. *Sortibus vti contingit bene aut malè; & malè octo modis.*
8 *Sortibus vtitur quis licitè quinque modis.*

1 QVoad primum modum notandũ, quod prout habetur 26. q. 5. Epiſcopi ex Concilio Acquirenſi; tales perſonæ non transferuntur à dæmone localiter ad loca, in quibus dicunt ſe fuiſſe; ſed ipſe Sa-

ipſe Sathanas,cum mentem cuiuſque mulieris ceperit, & hanc per infidelitatem ſibi ſubiugauerit, illico transformat ſe in diuerſarum formarum ſpecies: & mentem, quā captiuam tenet,in ſomnis deludens,modo per lęta, modo per triſtia, imaginariè ſolum deducit, non veraciter. Et cum ſola anima hoc patiatur infidelis, hæc non in animo,ſed in corpore euenire opinatur. Exemplum refertur de vetula, quam cum conuertere non poſſet frater prædicator:ad hanc ex condicto venit frater, quādo in cubella ſe trāſituram dixit verſus dominam Herodiadem vel Venerem. Nam protunc vetula ſine motu locali dormire cæpit,& cum iam ſe ſomniaret verſus Herodiadem vehi,& manus læta proijceret: verſum eſt ex motu vas,& vetulam cum confuſione ad terram proiecit. Eadem de cauſa ficta ſunt interdum, & imaginaria ſolum, quando quędam in quatuor temporibus ſe in raptu dicunt videre animas purgatorij,& plura alia fantaſmata. Nec mouere debet, quod quarundam vetularum pedes protunc aduſti non ſentiunt ignem, quia dæmon fantaſmata in imaginatione mulieris tanto incēdere poteſt,vt anima extra nihil ſentiat. Exemplum de habentibus morbum caducum, qui etiam aduſtionem non ſentiunt in infirmitate ſua: quia anima in interioribus paſſionibus,vel doloribus preſſa, extra non ſentit ignem. Item naturaliter quidam (ſpecialiter mulieres quędam) faciliter ex imaginationibus poſſunt rapi ad intra, adeo vt non ſentiant exteriora: vt ponit exemplum Aug. 14. de ciuitate Dei cap. 24. de quodam Reſtituto nomine, qui ad modicum alicuius gemitum ſe ad interiora cōuertere poterat, vt nec voces,nec puncturas, nec vellicantes ſentiret, immò tanquam in defuncto nullus anhelitus ſentiebatur.

2 Quoad ſecundum de ſomnijs,notandum, quod raro aliquis debet tenere de ſomnijs, & iudicare. Interdum tamen poteſt,& de aliquibus debet. Primum patet: quia cauſę ſomniorum ſunt tam varię,quod pauci ſciant à quo fiant. Nam ſecundum Greg. libro 4. Dialo. aliquando Cap. 48. fiunt plenitudine ventris. Aliquando ventris & capitis exinanitione: & hæc experientia didicimus. Aliquando dæmonum illuſione. Eccleſiaſt. 34. *Multos errare fecerunt ſomnia*. Aliquando Dei reuelatione. Gene. 27. ait Ioſeph: *Audite ſomnium meum quod vidi*. Aliquando cogitatione naturali,ſimul & illuſione. Vnde Eccleſ. 5. *Vbi multa ſunt ſomnia*:

Digitized by Google

ſomnia: multa ſunt vanitates. Et ſupra: *Multas curas ſequitur ſomnia.* Aliquando fiunt cogitatione, ſimul & reuelatione Dei. Danie. 7. vbi oſtenditur quod ſomnium Pharaonis cępit à cogitatione, & terminabatur in reuelatione. Quidam tamen aliqualiter, ſed cautè iudicare poſſunt interdum de ſomnijs: vt ſi poſt ſomnium de cruce, aqua, vel calice expertus es tibi tribulationem ſæpe ſubſecutam, timere potes quod eueniat: Et patientia, & oratione, & alijs te contra tentationem pręparare: & forte ideo Deus reuelauit. Similiter ſi de extremo iudicio te ſomnias damnatum, poſtea ſcrutare conſcientiā. Sed nunquam curanda ſunt ſomnia de theſauris inueniendis; De inimico inuadendo, & ſimilibus.

3 Poſſunt autem quintupliciter, vt dicit Thom. ſomnia ſigna eſſe futurorum. Primò, quando eſt cauſa effectus futuri; vt quia ſomniaſti te iturum ad Eccleſiam certam, ideo poſtea vadis. Secundò, ſomnium eſt ſignum futuri, cuius cauſa in ſomniante eſt: vt cholera preſſus ſomniat de nigro: & ſic vtuntur medici ſomnijs. Tertiò, interdū à caſu euenit de quo quis ſomniauit, vt de igne ſomniaſti, & eadem die à caſu domus incineratur. Quartò, quādo impreſſio aëris vel cæli, corpus dormientis alterat, ſequitur interdum ſimile ſomnium: vt ſi aër vel cælum eſt diſpoſitum influere humide, corpus facit ſomniare animam de pluuia. Et eſt hoc commune in formica, muſcis, pulicibus, & gallo, & in brutis alijs: quæ ex talibus immutantur: & iudicant prudentes ex talibus quoſdam euentus naturales. Quintò, quando ab Angelis bonis vel malis, influxus aliquis de futuro recipitur; tamen qui haberet de ſomnio diſcretionem ſpirituum, quæ eſt ſecundum Apoſt. 1. Cor. 12. gratia ſpecialis ſpiritusſancti, iudicare poſſet & deberet de ſomnio; vt ſancti, & Prophetæ ſancti (inquit Grego. vbi ſupra) viſiones & reuelationes quodam intimo ſapore diſcernunt, vt ſciant quid à bono ſpiritu percipiant, vel quid ab illuſore patiantur.

2.2.q.95. art.6. in corp.

4 Quoad tertiū notādum eſt, quod Geneſ. 1. dixit Deus: *Fiant luminaria in firmamento cæli, & diuidant diem ac noctem, & ſint in ſigna.* gloſ. ſerenitatis & tempeſtatis, *& tempora.* gloſ. veris, æſtatis, autumni, & hiemis. Vnde primum miniſterium, quod faciunt nobis corpora cęli eſt, quod faciunt diem ad laborandum hominibus: & noctē pro quiete noſtra. Secundò ſeruiunt, inquantum ſunt ſigna naturaliū effectuum, vt pluuiæ, ſiccitatis, caloris, & ſimilium,

Digitized by Google

ſimilium,ſed non ſic ſunt ſigna eorum quæ dependent à libero arbitrio noſtro: ſic quod aliquis ex eis iudicare poſſit hunc furem omnino fiendum, luxurioſum, & huiuſmodi. Nam & Ptolomæus ait, Sapiens dominabitur aſtris. Nam hęc diuerſimode influunt, ſecundum quod Deo ſeruimus, vel non. Vnde Leuit. 26. *Si non feceritis mandata mea, &c. Dabo cælum vobis deſuper ferreum, & terram æneam: & conſumetur incaſſum labor veſter. Si autem in præceptis meis ambulauritis, dabo vobis pluuias temporibus ſuis, & terra gignet germen ſuum.* Vnde ſecundum Thom. li.3.contra gentiles: Tria ſunt in homine, videlicet corpus ſeu corporalia, intellectus, & voluntas. Item tria alia ſunt in cæleſtibus, videlicet cælum, Angelus, & Deus. Cęlum ſolum poteſt in corpus, vt illuminando, frigefaciendo, & calefaciendo. Angelus bonus poteſt intellectũ illuminare; & malus non poteſt intellectui quicquam imprimere; Deus ſolus poteſt voluntatem vertere ad placitum: poteſt etiam in intellectum, & in corpus imprimere quicquid vult. Quicquid vltra per fata aſtris aſcribitur de actibus, ad liberum arbitrium pertinentibus, eſt ſuperſtitioſum, vel ſuperſtitioni propinquum. *A Cap. 84. deinceps.*

5 Quoad quartum de ſortibus, notandum ſecundum Tho. ſecunda ſecundæ q. 95. ar. 8. Et ſecundum Nicolaũ de Lyra ſuper illo Actuum 1. *Sors cecidit ſuper Matthiam:* quod vti ſortibus, eſt ex vario euentu, ſeu diſpoſitione alicuius rei ſenſibilis propoſitæ, determinare aliquod dubium, vel incertum. Sicut ex feſtucis propoſitis, per hoc quod aliquis accipit breuiorem vel longiorem: ſeu in proiectione taxillorum, ex hoc quod aliquis proijcit plura vel pauca puncta, vel ex ſimilibus, aliquod dubium inter homines determinatur.

6 Secundò notandum, quod ſortibus vti contingit dupliciter. Aliquando eſt malum: aliquando eſt bonum. Malum eſt octo modis. Primò, quando quis ea intentione vtitur ſortibus, quaſi actus humani, qui requiruntur ad ſortes, vel euentus eorum, ſubdantur diſpoſitioni ſtellarum: hoc enim falſum eſſet, non carens dæmonum ſuggeſtione. Secundò, quando quis expectaret ſortium iudicium à dæmonibus: quod fit, quando fiunt in quibus veriſimile eſt dæmonis ibi eſſe opus. Sicut legitur Ezec. 21. *Quod Rex Babylonis ſtetit in biuio in capite duarum viarum diuinationem quærens commiſcens ſagittas, interrogauit idola, exta conſuluit.* Tertiò, quando quis expectaret ſortialium

tialium actuum euentus euenire à fortuna, & hoc ſolum locum haberet in ſorte, quę vocatur diuiſoria; vt ſi quęratur iudicio ſortium, quid cui ſit exhibendum, ſiue illud ſit res poſſeſſa, ſiue ſit honor, ſiue dignitas, ſiue pęna, aut aliqua actio: & talis ſors non videtur habere, niſi fortè vitium vanitatis. Sicut ſi aliqui non valentes aliquid diuidere concorditer, velint ſortibus ad diuiſionem vti, quaſi fortunæ exponentes quis quam partem accipiat, vt Tho. dicit. Sed Nicola. de Lyra ſic dicit: Si diſpoſitio, vel euentus ſortium expectetur in fortuna tantum, nullum eſt vitium, ſi mittantur ſortes, ad terminandum inter homines quis quam partem accipiat alicuius rei, & hoc ex communi committitur conſenſu fortunę. Cauſa tamen motiua poteſt eſſe peccatum, vt ſi propter cupiditatem propriam, vel aliud vitium non poſſumus concorditer alio modo diuidere.

7 Quartò, quando quis expectaret ſortium iudicium, vel euentum ſolum à Deo, vel à ſanctis Angelis. Et licet hoc de ſe non ſit illicitum, quando fieret in neceſſitate & cum reuerentia, tamen fit quadrupliciter cum peccato. Primò, ſi abſque vlla neceſſitate ad ſortes recurratur, hoc enim videtur ad Dei tentationem pertinere, vt dicit Ambro. ſuper Luc. Qui, inquit, ſorte eligitur, humano iudicio non deprehenditur. Secundò, ſi quis etiam in neceſſitate abſque reuerentia debita ſortibus vtatur. Videant tales (dicit Beda ſuper act. 1.) hoc ipſos Apoſtolos, non niſi collecto fratrũ cętu, & precibus ad Deum fuſis egiſſe. Tertiò, ſi diuina oracula ad terrena negocia conuertantur: vnde Aug. ad inquiſitiones Ianuarij: his qui de paginis Euangelicis ſortes legunt, & ſi optandum ſit quod hoc faciant, id eſt permittendum ne maius malum fiat, vt potius quàm ad dęmonia conſulenda concurrant: tamen mihi diſplicet illa conſuetudo ad negocia ſæcularia, & ad vitæ huius vanitatem, diuina oracula velle conuertere. Quartò, ſi electionibus Eccleſiaſticis, quæ ex Spiritusſancti inſpiratione fieri debent, aliqui vtantur ſortibus contra prohibitionem: extra de ſortil. ca. vlt. Nec obſtat quod Mathias eſt ſorte electus: hoc enim adhuc non erat prohibitum. Item cum reuerentia ſpeciali Spiritusſancti inſtinctu fiebat: quod in conſequentiam non eſt trahendum: vnde Beda vbi ſupra, dato Spiritu ſancto, ſtatim 7. diaconi non ſortibus, ſed electione facti ſunt.

8 Sortibus tamen licitè quis vti poteſt quintupliciter.

Primò,

Digitized by Google

Primò, quando præfata vitat, licet vtatur ſorte in temporalibus dignitatibus, quia talia officia ordinantur ad terrena diſponenda. Secundò, in diuiſione rerum temporalium, dummodo vitentur vitia prius tacta. Tertiò, quãdo neceſſitas aliqua ab electione dignitatis Eccleſiaſticæ immineret. Tunc enim licitum eſt cum debita reuerentia, ſortibus diuinum auxilium implorare: vnde Augu. in Epiſtola ad Honoratum: Si inter Dei miniſtros ſit diſceptatio, qui eorum in tempore perſecutionis maneant in fuga omnium, & qui eorum fugiant, ne morte eorum omnium deſeratur Eccleſia: ſi hęc diſceptatio aliter non poterit terminari, quantum mihi videtur, qui maneant, & qui fugiant, ſorte eligendi ſunt. Et hoc modo vſi ſunt ſortibus ſancti viri, qui in veteri & nouo teſtamento leguntur vſi fuiſſe ſortibus, ſicut Ioſue Achor reperit: ibidem 7. Saul Ionatham: 1. Reg. 14. & Zacharias ſorte exijt. Luc. 1. Quartò, licitum eſt, vt dicit Aug. 1. de doctrina Chriſtiana. Si tibi abundaret aliquid quod oporteret dare ei qui non haberet, nec duobus dari potuiſſet: ſi tibi occurrerent duo, quorum neuter alium vel indigentia, vel erga te aliqua neceſſitate ſuperaret: nihil tutius faceres quàm vt ſorte eligeres, cui dandum eſſet, quod dari vtrique non poſſet. De talibus ſortibus dicitur Prouerb. 16. *Sortes mittuntur in ſinum ſed à Domino temperantur.* Quintò, fit licitè ſecundum Inno. & Hoſtien. pro litibus dirimendis in his, quæ temporalia ſunt: quando fit ſorte ſimplici cum palcis, vel huiuſmodi: cõcordat Gaufridus.

Cap. 28.

ENVMERAT VARIAS SVPERSTITIONVM Species, & dubia quæ ex illis oriuntur diſſoluit.

CAPVT XI.

ARGVMENTA.

1 *Superſtitionis duo genera, Idololatria & Diuinatio.*
2 *Diuinationis quindecim ſpecies enumerantur.*
3 *Præſtigium quid ſit, & quot modis fiat.*
4 *Dæmon quinque modis illudit ſenſibus,*
5 *Quomodo virgines in maleficorum vnguibus ſeu ſpeculis videant res furto ſublatas, & ſimilia.*
6 *Quid veritatis inſit his quæ feruntur de monte Veneris.*
7 *De feminis & viris, quos ferunt in monte Bernẽſi latitare.*

Digitized by Google

8 *Nocturnorum exercituum cauſæ & modi declarantur.*
9 *De ſilueſtribus hominibus & Satyris.*
10 *Malefici an poſſint facere vera animalia?*
11 *An opere dæmonum tráſmutari poſſint homines in beſtias?*
12 *Lupi quidam cur homines tam crudeliter deuorent.*
13 *De raptis feminis in angaria quid ſentiendum.*
14 *De ſpiritibus qui noctu in ſtabulis apparent.*
15 *De infantibus ſuppoſititiis.*
16 *An poſſit dæmon homines de loco in locum transferre?*
17 *Strepitus nocturni à quibus excitentur.*
18 *Dæmones poſſunt & audent homines multis modis grauiter lædere.*
19 *Malefici poſſunt verè ſuis maleficijs homines lædere, & quibus modis.*
20 *An licitum ſit maleficia tollere, & quomodo?*
21 *An qui in gratia ſunt, ita lædi poſſint à maleficis, ſicut qui ſunt in peccato mortali.*
22 *Cur malefici res illas, quibus vtuntur, per ſacramenta Eccleſiæ vel alia ſacra tangi velint.*
23 *Cur plura fiant maleficia ſacratioribus anni temporibus.*
24 *Quid cauſæ, cur plures feminæ maleficæ, quàm viri.*
25 *Eſſe dæmones Incubos, & Succubos.*
26 *Dari poſſe regulas, quibus quid ſuperſtitioſum eſſe dignoſcatur, & quænam illæ ſint.*
27 *Faſcinationes vetularũ an, & quã vim habeant in pueris.*
28 *Puerperæ cur purgationis ſuæ tempore plus varijs phantaſmatibus vexentur, quàm aliæ infirmæ.*
29 *An, & quibus adhibitis circumſtantijs, liceat per carmina vel verba ſacra infirmos vel iumenta benedicere, & talia ſecum deferre.*
30 *Vnde ortum habuerint benedictiones & carminationes, quas vetulæ ſuper infirmos proferunt.*
31 *An licitè credi poſſit dæmoniacos iuuari per herbarum vel lapidum applicationem.*
32 *An liceat dæmones adiurare.*
33 *Vtrum liceat irrationales creaturas adiurare.*
34 *An homini hominem adiurare liceat.*
35 *An non Exorciſtis dæmones liceat adiurare.*
36 *An maleficæ vaccas lactè priuare valeant, & quod huic malo remedium adhibendum.*
37 *An ſacra verba contra grandines & tempeſtates vſurpãda.*
38 *De Genethliacis, & bene vel malè fortunatis.*
39 *An, & quomodo differat aliquẽ eſſe bene vel malè natum, fortuna-*

Digitized by Google

fortunatum, gubernatum, cuſtoditum.
40 *Vtrum homo poſſit vniuerſaliter eſſe bene fortunatus.*
41 *Vtrum diuinatio per aſtra licita ſit.*
42 *Vnde ſit quod Aſtrologi frequenter vera pronuncient etiam in actibus humanis.*
43 *An Augurium ſit licitum.*
44 *An liceat ominando cognoſcere futura.*
45 *An ex phyſiognomia diuinare liceat.*
46 *Vtrùm per artem notoriam acquiri poſſit vera ſcientia.*
47 *An ſaliatores diuinando peccent.*
48 *Vtrum dies, annos, menſes obſeruare liceat.*

DE alijs autem ſupra enumeratis modis ſuperſtitioſis, vt melius agnoſcantur, & vitentur à fidelibus, mouebuntur plures breues & vtiles quęſtiones numero 45. & ſoluentur. Primò tamen notandum eſt ſecundum Thom. ſecunda ſecundæ q. 92. & 93. quod cum ſuperſtitio ſit religio ſupra modum ſeruata; ſuperſtitionis duo ſunt genera, Idolatria ſcilicet, & Diuinatio: per quam quis aut occulta, aut futura inueſtigare nititur, per pacta aut occulta, aut manifeſta inita cum dæmonibus.

2 Diuinatio autem, vt dicit Iſidorus lib. 8. Etymo. habet plures ſpecies. Et ſecundum Tho. numerantur: de quibus infra dicetur diſtinctius. Vna eſt *præſtigium*, qua oculi hominum pręſtringuntur. Alia *ſomniorum* diuinatio. Tertia *pythonica*, per quam futura dicuntur per viuos, aut per arreptitios, aut per pythones. Quarta *necromantia*, qua adhibitis præcantationibus quibuſdam, & ſanguine, videntur reſuſcitari mortui, diuinare, & ad interrogata reſpondere. Quinta *geomantia*, qua in materia terreſtri, ſcilicet vngue, ferro, vel lapide, futura prænunciantur per aliquas figuras, vel ſigna inanimata. Verumtamen ad hoc genus pertinet diuinatio, quæ fit ex conſideratione eorum, quæ eueniunt ſerio per protractionem punctorum: ſed ibi non fit inuocatio dæmonum niſi tacita. Sexta *hydromantia*, quæ in aqua idem facit. Septima *aëromantia*, in aëre. Octaua in igne *pyromantia* idem facit. Nona *aruſpicium*: per quod in viſceribus animalium immolatorum in aris dęmonum, idem fit, ſcilicet inueſtigatio occultorum vel futurorum. Et per omnes iſtas ſpecies fiunt talia, per expreſſam dęmonum inuocationē: ſequentes autem per tacitam. Vnde decima eſt *matheſis*,

Etymo. cap. 9.
2. 2. q. 95. art. 3.

Digitized by Google

quæ ex ſideribus natiuitates hominum conſiderat, & diuinat futura. Vndecima eſt *Augurium*, à garritu auium dicta; licet ſe extendat ad motus vel voces auium, ſeu quorumlibet animalium, ſiue per ſternutationes hominũ fiat, vel membrorum ſaltus. *Auſpicium* tamen ab inſpe-ctione auium dictum, ad oculos propriè pertinet. *Augurium* verò propriè ad garritum auium: quia in duobus iſtis principaliter diuinatio in auibus fieri ſolet. Duodecima eſt *Omen*, & fit in verbis, & circa eadem, quando quis verba hominum certa intentione dicta, alia intentione retorquet ad futurum, quod vult prænoſcere. Sicut Maximus Valerius dicit: Ominum obſeruatio aliquo cõtractu religioni innixa eſt: quoniam non fortuito motu, ſed diuina prouidentia conſtare creditur, quæ fecit cæſos. Tertiadecima eſt *Chiromantia*, quando aliquæ diſpoſitiones figurarum conſiderantur, in aliquibus corporibus viſui occurrentes, vt ex lineamentis manus conſideratis. Quartadecima eſt *Spatulamantia*, & eſt Diuinatio facta in figuris ſpatulæ alicuius animalis. Quintadecima *Sortilegium* eſt, quod fit per conſiderationem figurarum, quæ proueniunt ex plumbo liquefacto in aquam proiecto, ſiue ex quibuſdam ſchedulis ſcriptis, vel nõ ſcriptis, in occulto repoſitis, dum conſiderat quis quam accipiat: vel etiam ex feſtucis inęqualibus propoſitis, quis maiorem vel minorem accipiat: vel etiam ex taxillorum proiectione, quis plura puncta proijciat; vel etiam dum conſideratur quid aperienti librum occurrat; quæ omnia ſortium nomen habent.

Lib. 1. ca. 5

3 Primò igitur quęritur de præſtigijs: quot modis oculi hominum poſſint deludi? Eſt autem pręuidendum, quod pręſtigium eſt ſenſuum quædam deluſio, oculorum præſertim: Et dicitur à præſtringo: quia aciem oculorum præſtringit. Dicit Iſido. 8. etym. ca. 9. Ita quod res videãtur aliter eſſe quàm ſint. Et vt Alexan. de Hales parte 2. dicit, Pręſtigium propriè ſumptum, eſt illa illuſio dæmonis, quæ non habet cauſam ex parte mutationis rei, ſed ſolummodo ex parte cognoſcentis qui deluditur, ſiue quantum ad interiores ſenſus, ſiue quantum ad exteriores. Reſpond.* Alexan. de Hales parte ſecunda, quod tribus modis in genere poteſt fieri præſtigium. Vna deluſio namque fit abſque dæmonibus, & artificialiter, ſola videlicet agitatione hominum oſtendentium & occultantium: ſicut fit in traiectionibus per ioculatores, vel per

**Vide Alexan. 2. p. q. 184. & nihil inuenies forte auctor lapſus eſt memoria.*

per mimos. Alius modus fit etiam ſine virtute dæmonũ & naturaliter, virtute quorundam corporum mineraliũ: quæ qui habent, poſſunt ſecundum quandam virtutem, huiuſmodi corporibus inditam, rem oſtendere vel facere apparere, non ſicut eſt: vnde ſecundum Tho. prima parte q. 114. art. 4. & ſecundum alios plures, quædam herba accenſa fumigans, facit trabes apparere ſerpentes. Tertius modus deluſionis eſt, qui fit per dæmones, Deo tamen permittente: habent enim dæmones quandam poteſtatē ex ordine naturæ ſuper quaſdam res inferiores: quàm poſſunt exercere circa iſtas res quando Deus ſinit, & tūc etiam res apparent aliter quàm ſint.

4 Poteſt enim dæmon quinque modis aliquem illudere, quod iudicat rem aliter quàm eſt. Primo modo, artificiali traiectione. Secundo, naturali applicatione alicuius rei, de quibus dictum eſt, quia poteſtatem habet in hoc plus quàm homo, & ſcientiam, & cùm Deus permittit exequi. Tertio modo, poteſt in aſſumpto corpore ſe oſtendere eſſe aliquam rem, quæ non eſt, vt lactucā; ſicut accidiſſe videtur moniali, de qua refert Greg. 1. lib. dialogorum: vel in maſſa auri, vt de beato Antonio factum legitur: vel lupum, vt infra dicetur, ſe oſtendere poteſt, & ſic tegere rem alienā, ſuo aſſumpto corpore. Quarto, poteſt turbare organum viſus, vt videatur res nubiloſa, quæ eſt clara, & huiuſmodi. Sicut etiam poſt fletum, lumen apparet aliter, quàm ante. Quinto modo, in imaginatiuam potentiam operando, transmutatione ſpecierũ ſenſibilium ſecundum Tho. vel humores varios mouendo, vt appareant ignea, vel aquea, & huiuſcemodi. Sicut in melancholicis naturaliter fit, vel in maniacis.

Cap. 9. nu. vlt.

Cap. 4.

5 Quæſtio ſecunda: vnde proueniant res viſæ, quas vident virgines in ſpeculis, ſiue vnguibus maleficiorum, ad * furta ſublata, & huiuſcemodi reperienda? Et cur malefici potius recipiunt virgines mares vel feminas, quàm corruptos? Reſpond. ſecundum Guiller. Pariſi. in vltima parte de vniuerſo: quod opere dæmonum fit per modum vnum, vel plures, præcedenti dubio expreſſos. Virgines autem tantum ad hoc idoneas dæmon mentitur triplici de cauſa: licet corruptis idem oſtendere valeret. Prima, vt fingat falſo ſe caſtitatem amare, quam odit, quia caſtiſſimam Virginem ſummè odit, quæ contriuit caput eiuſdem ſerpentis, vnde inſidiatur calcaneo eius. Vnde Deus ait ſerpenti: *Inimicitias ponam inter te & mulierem, & ſe-*

* *Lege* furto.

Parte 2. ca. 18.

men tuum & ſemen illius, ipſa conteret caput tuum: & tu inſidiaberis calcaneo eius. Geneſ. 3. Secundò, vt ſic animas maleficorum, & ei credentium decipiat, ad amicitiam dęmonum inclinatas per infidelitatis vicium, ſub ſpecie boni, non ſub ſpecie mali. Tertiò, vt corpora ſic lædat innocentum, vel minus vicijs infectorum. Nam poſtea, vt per experientiam patet, tales habent viſum frequenter horribiliorem quàm antea, ex veſtigijs dæmonum relictis in oculis, vel facie videntis.

6 Quæſtio tertia: an veritas aliqua ſubſit his, quę dicũtur de monte Veneris, vbi cum pulcherrimis feminis dicuntur quidam frui luxuria, & voluptate ad placitum? Reſpond. Guiller. vbi ſupra lib. de vniuerſo, quod fictitiũ eſt totum, licet dæmonum opere tales homines illudantur modis tactis in primo dubio: vt in veritate eis fieri videatur, quod tantum in apparentia fit. Vnde refert, quod quidam miles ſe ſic putabat frui quadam femina luxurioſe, qui euigilans ſe reperit in luto quodam, realiter amplecti quoddam cadauer mortuæ beſtiæ.

Cap. 21. prope finē.

7 Quæſtio quarta: an veritas ſit (quod quædam in linea Rheni biguttę famant, & eis credentes) de quodam monte circa Bernenſe oppidum, in quo referuntur eſſe abſconditi in antro viri, & feminæ deuotiſſime viuentes, nullam communionem habentes cum alijs fidelibus, niſi quod in feſtiuitatibus pro Sacramentis recipiendis, transferuntur per aëra ad quoſdam ſibi notos presbyteros in parochijs? Reſpond. quod dæmonis iſta opera ſunt, prout funditus inueſtigaui, & laquei innocentum, ſicut in præcedentibus duobus dictum eſt dubijs. Noui enim quandam deuotam ſanctimonialem, quam diabolus quidã multo tempore impugnauit, etiam viſibiliter, qui hanc de monaſterio conabatur educere illæſam, ſub tali de quo quæritur mendacio: ſed mentita eſt iniquitas ſibi. Nam ipſa reſtitit de conſilio prudentum, & dæmonẽ non curauit.

8 Quæſtio quinta; Quid ſentiendum eſt de nocturnis exercitibus, qui aliquando dicuntur videri, & vnde proueniant tales apparentię, & cur appareant? Reſpond. ſecundum Thom. in 4. diſtinct. 45. quod aliquando viuentibus tales apparent. Et poteſt contingere, quod ſeptem modis ſit apparentia talium exercituum. Aliquando operæ & præſentia bonorum Angelorum, ſicut Heliſęo factũ eſt in adiutorium, contra Syrios eum capere volentes. 4. Reg.

Vide Guil citato c. 22

4.Reg.6. Aliquando fiunt exercitus dæmonum ab eiſdẽ, viuos deludere volentes: ſicut rex dæmonum cum ſuis apparuit beato Martino in ſpecie Chriſti, Martinum coronare geſtiens pro meritis. Ita in vitas patrum de quibuſdam legitur. Item in libro Dialogorum beati Gregorij de congregatione dæmonum, iudicia inter ſe diſcernentium ſuper reos legimus. Aliquando fit apparentia ſanctorum in patria exiſtentium, qui propria virtute ad viuos veniſſe leguntur eis in adiutorium; ſicut ſanctus Felix martyr, qui ciuibus Nolanis apparuit à Barbaris obſeſſis, & idem credendum eſt de alijs ſanctis, prout Aug. recitat libro de cura pro mortuis habenda. Aliquãdo fit ab animabus, quæ ſunt in purgatorio, vt ſuffragia expetant, vt beatus Greg. 4. Dialogorum probat multipliciter. Et Guiller. ſimiliter. Aliquando fit ab animabus damnatis ad eruditionem hominum, & ad terrorem. Aliquando fieri poteſt eruditione, & immiſſione bonorum Angelorum, in ſpiritum viuentis alicuius, ſine reali apparentia. Aliquando etiam fieri poteſt mera deceptione dæmonum, ſicut in primo dubio dictum eſt. Ex quo patet falſum eſſe, quod damnatæ animæ nunquam infernum exeant: immò hoc aliquando fit (dicit ſanctus Tho.) ſed pro tunc damnationem ſecum ferunt. Vnde dicit Tho. etiam modum, quo iſtæ apparitiones fiunt, aſſignando: Quamuis, inquit, animę ſanctorum, vel damnatorũ pręſentialiter aſſint, vbi apparent, non tamen credendum eſt hoc ſemper accidere. Aliquando enim huiuſmodi apparitiones fiunt vel in dormiendo, vel in vigilando, operatione bonorum vel malorum ſpirituum: ad inſtructionẽ vel deceptionem viuentium. Sicut etiam & viui homines aliquando alijs apparent, & eis multa dicunt in ſomnis, cum tamen conſtet eos non eſſe præſentes: ſicut Aug. per multa exempla probat in li. de cura pro mortuis habenda.

Lib. 3. c. 7.

A cap. 40.

9 Quæſtio 6. an verum ſit, quod aliqui homines ſint ſilueſtres? Reſpond. Alber. in de animalib. quod ſic, vel ſaltem monſtra hominum ſunt. Sunt enim in quintuplici differentia, quæ in ſiluis apparent in humana ſpecie. Aliquando veri homines rationales, ſicut plures patres ſancti leguntur in vitas patrum, nudi & hirſuti quodammodo, vel tecti folijs eremiticam vitam ſoli duxiſſe; & aliquando pro beſtijs à tyrannis à caſu in retibus ferarum capti. Aliquando ſunt monſtra quædã in humana natura,

Digitized by Google

rationabilia tamen, ſicut ſatyri: qualem vidit beatus Antonius, cùm Paulum primum eremitam quæſiuit, ſicut ſcribit beatus Hiero. Ait enim ſatyrus ille ad Antonium: Mortalis ego ſum, vnus ex accolis eremi, legatione fungor gregis mei, precamurque vt communem Dominum pro nobis depreceris, quem pro ſalute mundi olim veniſſe cognouimus, & in omnem terram exiuit ſonus eius. Erat autem homuncio aduncis naribus, fronte cornibus exaſperatus, cuius extrema pars corporis in caprarum fines deſinebat. Aliquando ſunt qui apparent veri homines, ſed neglecti, & velut beſtiæ facti, ſicut hodie ſunt circa terram Galliciam, in Hiſpanijs inſulis, homines domeſticos fugientes, velut feræ, vt docet experientia. De talibus etiam videntur fuiſſe mas & femina circa Saxoniam capti per venatores, de quibus refert Alber. in de animalibus, quòd omnino ſpeciem humanam videbantur habere, ſed velut moriones eſſe videbantur: vir enim viuus, ſed femina mortua capiebatur. Aliquando ſunt Pigmęi, quod animal ſecundum Alber. vbi prius, eſt multum ſimile homini, quia erectè incedit, manibus vtitur ad opera quædam, loquitur lingua. Et tamen ſimpliciter plus eſt beſtia quàm homo: licet ſit nobilius animalium infra hominem. Aliquando etiam dæmones in ſiluis apparent eſſe homines vel feminæ, vt decipiāt incautos: ſicut communiter habetur in Vitas patrum.

10 Quęſtio ſeptima, an verum ſit quod malefici poſſint facere vera animalia arte ſua? Reſpond. ſecundum Alber. vbi ſupra, quod ſic Deo permittente. Aliquando imperfecta quædam animalia procurare poſſunt fieri, non in inſtanti, ſicut Deus facere poteſt; ſed motu quodam, licet ſubito: ſicut patet de maleficis ſecundum Aug. Et Exo. 7. vbi gloſ. Strabi ſuper iſto: *Vocauit Pharao ſapientes*, dicit quod dæmones diſcurrunt per mundum, & colligūt diuerſa ſemina: & ex eorum adaptatione poſſunt prorumpere diuerſas ſpecies. Et gloſ. ibidem ſic dicit: Dum per incantationem dæmonum malefici aliquid efficere conantur: diſcurrunt per mundum, & ſemina ſubito eorum, de quibus hoc agitur, afferunt; & ſic ex illis, permittente Deo, nouas ſpecies rerum producunt: licet ergo dæmonum opere fieri poſſint, Deo permittente, vera talia, non illuſoria, id eſt ſolum apparentia, tamen talia dicuntur ſigna mendacia ſemper, quia dæmones talia ſolum & principaliter faciunt, ad ſeducendum omnes videntes,

dentes,

Digitized by Google

dentes. Propter quod 2. Theſſal. ſecundo dicit Apoſtolus de Antichriſto: Quod *Aduentus eius erit ſecundum operationem ſathanæ in omni virtute, & ſignis, & prodigijs mendacibus*. Sancti autem miracula Dei virtute increata impetrant, vtilia fidei, & inſtantanee cum placet altiſſimo.

11 Quæſtio 8. An opere dæmonum transformationes poſſunt fieri hominum in beſtias, ſicut in lupos & huiuſmodi? Reſpōd. quod non. Vnde 26. q. 5. epiſc. ex Cōcilio Acquirenſi ſic dicitur: Quiſquis credit poſſe fieri aliquam creaturam, aut in melius aut in deterius immutari, aut transformari in aliam ſpeciem, vel in aliam ſimilitudinē niſi ab ipſo creatore, qui omnia fecit, & per quem omnia facta ſunt: proculdubio infidelis eſt, & pagano deterior. Idem latè oſtendit beatus Augu. de ciuita. Dei li. 18. c. 17. vbi oſtendit quod dęmones faciunt tales transformationes, non realiter, ſed viſum humanum decipiendo. Sicut oſtenſum eſt dubio primo multis modis. Vnde Augu. ibi dicit, quod famoſiſſima maga Circes mutauit ſocios Vlyſſis in beſtias. Et quædam ſtabulariæ mulieres conuertebant hoſpites ſuos in iumenta onera portantia. Refert etiam ſocios Diomedis in aues conuerſos: & poſtea lōgo tempore circa templum Diomedis volabant. Et quidam Pręſtantius nomine narrauit de patre ſuo, qui dicebat ſe caballum fuiſſe, & annonam ſe cum alijs animalibus baiulaſſe. Nam vt Augu. ibidem ſoluit, in primo ſola apparentia fuit, & oculorum deceptio. In ſecundo, & quarto, vera onera fuerunt, quæ dæmones inuiſibiliter præſentes portauerunt. In tertio verò, ſocij Diomedis per dæmones fuerunt de medio ſubito ſubtracti, & aues verę loco eorum immediatè poſitæ, quæ ibi volauerunt: in nullo autem prædictorum de homine verè factum fuit irrationale animal: ſed ſolum apparenter. Dicit tamen Tho. parte prima q. 114. ar. 4. quod omnes trāſmutationes corporalium rerum, quæ poſſunt fieri per aliquas virtutes naturales, ad quas pertinent ſemina, quæ in elementis huius mundi inueniuntur: poſſunt fieri per operationes dæmonum, huiuſmodi ſeminibus adhibitis. Sicut cum aliqua res transmutatur in ſerpentes, vel ranas, quæ per putrefactionem generari poſſunt. Illæ verò tranſmutationes corporalium rerum, quæ non poſſunt virtute naturæ fieri, nullo modo operatione dæmonum, ſecundum rei veritatem perfici poſſunt: ſicut quod corpus humanum mutetur in corpus beſtię, aut quod corpus

pus hominis mortui reuiuiſcat. Quod ſi fieri videatur: apparentia eſt, ſicut oſtenſum eſt quæſtione prima.

12 Quæſtio nona. Vnde ergo prouenit quod quidam lupi tam crudeliter, aſtute, & particulariter homines cōedunt? Reſpond. ſecundum Alber. in de animalibus, & ſecundum alios: quod ex ſeptem cauſis prouenire poteſt. Aliquando propter famis augmentum: ſicut & cerui aliquando, & aliæ beſtiæ hominibus appropinquant. Aliquando propter ferocitatem virium. In frigidis enim regionibus ſunt corpore minores, & magis aſperi, & feroces: ſicut etiam tempore coitus, & quando habent catulos, vt Ariſto. dicit li. de animalibus, ſunt magis ſæui, ſicut caniculę. Aliquando propter aſtutiam, & ſenium. Lupi enim quanto ſunt ſeniores, tanto deteriores, & nocent hominibus, quia non poſſunt venari beſtias propter ætatem, & dentes eorum conſtringuntur. Aliquando propter experientiam humanarum carnium, quæ quia optimè complexionatę ſunt, & per conſequens dulciores ſunt. Vnde ſicut voluptas leccatorem trahit ad voluptuoſum cibum: ſic humanæ carnes à lupis aut in ſepulchro, aut poſt bellum hominum, vel alio modo guſtatę. Aliquando propter cerebrum rabidum. Efficiuntur enim ſicut canes rabidi: & tunc quemcunque inuenerint, trucidant: ſicut & canes aliqui. Aliquando propter operationem dęmonum, vt homines credant homines, & vetulas falſo in beſtias mutari, ſicut pagani putabant. Vnde dæmonis opere potuit illud fieri, quod refert Vincen. in ſpeculo Hiſtoriali lib. 6. cap. 40. In Gallia, inquit, antę Chriſti incarnationem, & ante bellum Punicum lupus vigili è vagina gladium abſtulit. Et Guiller. vbi ſupra refert de quodam viro, qui ſe conuerti putabat in lupum certis temporibus, quibus in antris latitabat. Illuc enim certo tempore iuit, & opere dæmonis velut dormiens iacuit: & ſibi interim, cum fixus maneret, videbatur quod lupus ipſe factus, circumiret pueros deuorando. Et cum illud realiter ſolum dęmon, quendam lupum poſſidens faceret, putabat falſo ſe ſomnians circumire: quo modo tandiu dementatus eſt vir ille, quouſque inuentus eſt iacere in ſilua raptus mentaliter. Aliquando etiam fit propter occultum, vel manifeſtum Dei iudicium, quod dæmonum, vel diuino inſtinctu lupi, propter peccata parētum vel puerorum, tales damnificant: ſicut factum eſſe legimus 42. pueris, qui deridendo Hęliſeum, dicendo:

Aſcende

Digitized by Google

Aſcende calue: Aſcende calue: à duobus vrſis, de ſilua exeuntibus, ſtatim iugulati ſunt. 4. Reg. 2. Et de leone, qui Prophetam, Dei iuſſum non implentem, occidit. 3. Reg. 13. Sic etiam vt in hiſtorijs legimus tempore Auiti Epiſcopi Vien. Letaniæ minores, quæ ante Aſcenſionem Domini celebrantur triduo, inuentæ ſunt, quando lupi ciuitates intrantes, ibi homines vorauerunt publicè. Hęc Deus comminatus eſt Leuit. 16. dicens: *Si non feceritis mandata mea, emittam in vos beſtias agri, quæ conſumant vos & pecora veſtra.* Et Deutero. 32. *Dentes beſtiarum immittam in eos, cum furore trahentium ſuper terram, atque ſerpētium.* Quod oſtendit Deus effectu, 4. Reg. 17. quando leones immiſit, qui deuorabant idolatras in terram Samariæ loco verorum Dei cultorum poſitos.

13 Quæſtio decima. Quid de raptis feminis in angaria, & aliâs, quæ reſtitutę ſenſibus mira dicū̃t de animabus in purgatorio, in inferno, de furtis perditis, & ſimilibus? Reſpond. quod ſuperſtitioſæ agunt iſta opere dæmonū̃ deluſæ: ſicut in prima quæſtione dictum eſt. Nec obſtat quod candelam aduſtam non ſentiant, quando ſunt in raptu: quia diabolus mentem interiorem ſic ſtringit, quod exterius nihil ſentiunt. Sicut fit aliquando in melancholicis, vel etiam naturaliter. Sicut de quodam viro, nomine Reſtituto refert beatus Auguſt. de ciuit. Dei, qui quando voluit rapiebatur à ſenſibus, adeo quod etiam vellicantes non ſenſit.

14 Quæſtio 11. Vtrum dęmones ſint, qui nocturno tempore in collis equorum quaſi ſtrepas faciunt de crinibus, vbi guttæ cereæ reperiuntur, & plura in ſtabulis beſtiarum facere videntur? Reſpond. Guiller. quod ſic, niſi homines talia ex aſtutia facerent artificialiter. *Ca. 22. cit.*

15 Quæſtio 12. Vtrum dæmonum opere campſiones puerorum fiant, ſic quod infantes ponantur, qui non impinguantur, ſed ſemper miſeri ſunt? Reſpond. Guiller. quod ſic, quando parentes infantes non orationibus & cruce muniunt: tunc enim dęmon vicem infantis gerere poteſt, vel tranſlationem facere Deo permittente. Vix tamen talia ſunt credenda fieri opere dęmonum: niſi literatorum iudicia aſſint. *Ca. 23. cit.*

16 Quæſtio 13. Vtrum dæmon localiter poſſit transferre aliquem hominem, de loco ad locum inuitum? Reſpond. Guiller. quod ſic. Sicut etiam bonus Angelus tulit in cincinno capitis Abacuch de Iudęa in Chaldęam. *Citat. capi 21.*

Exem-

Exemplum aliud habes dubio 3. Sed vt in præcedenti dubio dictum eſt, & in ſolutione primi dubij: credendum eſt talia ſolum vt plurimum in ſpiritu .i. in imaginatiua hominis fieri, non realiter, niſi forte raro, vt tenet Dominus Alber. & Vdal. in ſumma. Quod autem aliquando corporaliter fiat & localiter, patet de puero quinquenni cuiuſdam nobiliſſimi viri: qui puer monachus protunc factus, à monaſterio nocte illatus eſt piſtrino clauſo, vbi repertus mane, ſe per quoſdam dixit ad magnum conuiuium delatum, & vt comederet iuſſum, & per ſuperiora à piſtrino immiſſum, vt refert Pet. Damiani. Et habetur in ſpeculo hiſtoriali lib. 26. c. 43. Quod autem aliqui maleficiati, vel amore mulierum capti, dicunt ſe non poſſe continere, quin oporteat eos currere ad amaſias, verum eſt in parte, & in parte falſum: Nam ſi Dei gratiam vellent inuocare, & facere quod in ſe eſt, vt contererentur de peccatis, Deus illa eis dimitteret, & gratiam infundẽdo robur reſiſtendi dæmoni tribueret. Et ſic eos ad peccandum nemo poſſet cogere, vel mouere localiter. Sed ſi illa renuunt; non mirum eſt ſi in poteſtate dęmonis poſiti, eorum Dominus eis dominatur diabolus, vel voluptatis appetitus. Dicit enim beatus Augu. in homelia ſuper illo verbo Ioan. 6. Nemo poteſt venire ad me, niſi pater meus traxerit eum. Trahit vnumquemque ſua voluptas: oſtendis oui viridem ramum, & te ſequitur, nullo ſcilicet corporaliter trahente. Sic Chryſo. dicit ſuper Matth. 20. de aſina, quam Chriſtus equitauit, quod cum dęmon voluntatem hominis peccato poſſidet; quaſi ad libitum trahit quò placet. Exemplum dans de naui in mari, perdito gubernaculo, quę ad venti libitum proijcitur: ita equo potenter inſidens; ita rex tyranni habens poſſeſſionem.

Tractatu 26. in Ioã.

17 Quæſtio 14. Quis faciat illos ſtrepitus, & luſoria illa, quæ audiuntur aliquando, & videntur: vt in inquietationibus domorum nocturnis, vbi proijciuntur lapides, vel inquietantur pulſu homines, vel videntur incendi fantaſtici ignes, vel alię ludicrę operationes? Reſpõd: ſecundum Guiller. & Caſſianum in collat. patrum: Quandoque illa fiunt, & ſępe opere dæmonum talium, qui plus nocere non poſſunt hominibus, niſi in talibus, poteſtate diuina ligati. Ridiculoſi enim tales inutiles effectus, dæmonum malignorum opera oſtendunt. Aliquando fiunt ſtudio malignorum hominum, qui domos volunt

Cit. cap. 21.

Digitized by Google

volunt euacuari hominibus, vel lucrari temporalia ſub titulo falſo apparentium animarum, vel ſub illo prætextu introducere luxuriam, vel furtum committere. Aliquando etiam fieri poſſunt ex curioſitate hominum, volentiũ terrere proximos ioco, vel ex fantaſticis & melãcholicis debilitatibus, prout experientia docet in pręfatis eos, qui mundum immundum nouerunt. Animæ enim, ſiue ſint damnatę, ſiue in purgatorio, ſiue in cælo, nullatenus ſunt credendę talia facere: quia primis non legitur permiſſum; reliquis, quia in charitate ſunt, iſta truffatoria inutilia non conueniunt. Vnde non eſt dubium, quin dęmones aliquando tales etiam inquietudines faciant, vt error paganicus redeat; quo credebatur animas defunctorum circa tumulos, vel circa aras habitare, non in inferno: ſi autem adeſſent animæ de purgatorio, tales veriſimiliter, aut vtilia opera, vel ſalubria facerent & oſtẽderent, aut auxilia à viuis peterent. Sicut beatus Greg. ponit exemplum in 4. dialogorum. *Cap. 40.*

18 Quæſtio 15. An dæmones poſſint, & audeant grauiter homines lædere? Reſpond. ſecundum Tho. quod ſic: poſſunt enim Deo permittente quintupliciter lædere, videlicet in rebus; fama; corpore; vſu rationis; & in vita. De rebus patet Iob. 1. & 2. cui pecora, domum abſtulit, & liberos. De fama patet in legenda beati Hiero. vt refert Ioan.* And. in Hieronymiano: quod diabolus ſe transformauit in formam ſancti Siluani episcopi in Nazareth, amatoris Hieronymi. Qui dæmon primo feminã nobilem nocte in lecto procare, & prouocare cæpit ad luxuriam verbis, & deinde factis ſollicitauit ad malum: quæ cum clamaret, dæmon in ſpecie Episcopi ſancti ſub lecto feminæ ſe abſcondit: vbi requiſitus, & inuentus per luxurioſa verba, ſe mentitus eſt eſſe Episcopum Siluanum. In craſtinum igitur ſanctus vir diſparente diabolo, diffamatus eſt grauiſſimè, quæ infamia tandem circa ſepulchrum ſancti Hieronymi, fatẽte diabolo in obſeſſo corpore, purgata eſt. De corpore patet in beato Iob, qui percuſſus eſt à dæmone vlcere peſſimo. Iob. 2. De tali refert Sigisbertus & Vincen. in ſpeculo hiſtoriali lib. 25. cap. 37. quod tempore Ludouici ſecundi imperatoris, in parochia Maguntina, quidam dæmon primo ſæpe lapides iecit, & quaſi malleo ad domos percuſſit: Et deinde publicè loquendo, furta prodendo, & diſcordias ſeminando, plures inquietauit: deinde omnes contra vnum irritauit,

** Hunc puto eſſe Ioã. Andream Iureconſ. qui quatuor ſcripſit libros de vita S. Hieronym. vt refert Michael Pocciantius.*

Ad annũ 858.

irritauit, cuius hoſpitium vbicunque manebat, incen[illegible] & ob illius peccata omnes pati affirmauit: vnde tan[illegible] tantùm agros pro hoſpitio habere potuit, propter quod cum presbyteri letanias celebrarent, multos lapidum ia-ctibus dęmon vſque ad cruentationem læſit; aliquando quieuit; aliquando ſæuijt: & per triennium iſta continua-uit, quouſque ibidem omnia ędificia incẽdio conſumpta ſunt. De nocumento vſus rationis, & vexatione inferio-rum ſenſuum, patet in poſſeſſis & arreptitijs, per Euan-gelicas etiam hiſtorias de morte, & quod vita etiã quoſ-dam priuat, patet Tobię 6. de ſeptem viris Saræ virginis occiſis: qui propter luxurioſum & effrænem appetitum in virginem Saram, eiuſdem non erât digni matrimonio.

19 Quęſtio 16. Vtrum malefici poſſint veraciter ſuis maleficijs homines lędere, & ſi ſic, quibus modis, & qui-bus rebus? Dicuntur autem malefici, vt dicit Iſidorus 8. Etymolo. cap. 9. ob facinorum magnitudinem: hi ele-menta concutiunt, ſcilicet opere dæmonum; turbant mentes hominum; ac ſine vllo veneni hauſtu, violentia tantum carminis interimunt, vt Lucanus dicit: Hæc Iſi-do. Reſpond. ſecundum Thom. in 2. circa diſtin. 7. & 8. & in quarto diſtin. 34. & communiter ſecundum omnes Theologos ibidem ſcribentes: quod malefici omnibus iſtis modis poſſunt procurare læſiones in hominibus, & eorum rebus, cooperante dæmone, in quibus poteſt ſo-lum lędere vel decipere: de quibus modis iam dictum eſt à principio huius materiæ de ſuperſtitionibus, præſertim quęſtione immediate præcedenti videlicet 15. de hoc etiam infra dicetur. Non autem faciunt iſta immediate maleficorum opera, actione propria & immediata; ſed talia fiunt per dęmones, qui viſis maleficijs, immediate ex pacto, dudum cum maleficis à principio mundi, & tempore veteris idolatriæ habito, ſciunt qualem effectũ debent ad intentionem maleficorum procurare: vt exẽ-pli gratia: Scopa quam malefica intingit aquę vt pluat, non cauſat pluuiam, ſed dæmon talibus viſis, qui (ſi Deus permiſerit) poteſtatem habet in omnia corporalia, & in aerem, ventos, & nubes, vt ſtatim talia procurare, & cauſare valeat. Maga ſiquidem ſignum dat per ſcopam, ſed dęmon illud procurat, & agit, vt pluat per dæmonis actionem, cui maga mala fide & opere ſeruit, & ſe tradi-dit obſequijs illius vel alijs. Sic quando imaginem ce-ream, vel ſimile ad maleficiandum aliquem maleficus fa-
cit:

Digitized by Google

cit: vel quando maleficio alicuius in aqua, vel plumbo imago apparet: quicquid moleſtię infertur tali imagini, tale experitur fieri imaginato, id eſt homini maleficiato, puta punctura, vel alia læſura quæcunque: quę leſio realiter quidem infertur imagini per maleficum, vel per alium hominem: ſed inuiſibiliter dæmon maleficiatum hominem eodem modo lædit, Dei permiſſione, ſi demeruerit reus.

20 Quæſtio 17. an licitum eſt talia maleficia tollere? Reſpond. ſecundum Doctores ſub diſtinctione. Aut tolli poſſunt ſine ſuperſtitioſis modis, vt per licitum exorciſmum, aut per orationem, vel interceſſionem ſanctorũ, vel per ſacramentalem maleficiati confeſſionem, vel per præciſam oſtenſionem, ſeu indicationem alicuius, qui ſcit vbi eſt imago, vel per ſolum motum localem, vel modo congruo ſimili: & ſic eſt licitum. Aut non poſſunt tolli, niſi per ſuperſtitioſum modum, vel per noua maleficiorum opera: & ſic eſt illicitum: quia ſecundum Apoſtolum non ſunt faciẽda mala, vt eueniant bona. Rom. 3.

21 Quæſtio 18. An ne hi qui in charitate ſunt, lædi poſſint per maleficos, ſicut hi qui in peccato mortali sũt? Reſpond. ſecundum Caſſianum in collatione patrum, quod nequaquam: boni enim in rebus, per dæmonem & ſuos lędi poſſunt in meritum eorum & probationem, vt in bonis fortunę, quæ ſunt exteriores res, fama, & ſanitate corporis. Sicut de beato Iob. patuit, qui in talibus lęſus fuit per dęmonem: ſed in nullum peccatum, bonis hominibus inuitis, per maleficia trahi poſſunt, licet tentari valeant ab intra, & in carne extra, ſed nullatenus violentari. Sicut enim ponit exemplum Caſſianus de duobus maleficis, qui beatum Antonium, per tres dæmones ſucceſſiue miſſos, de cella mouere nequiuerunt: licet tentatum ſe per hoc ſentiret. Sed quia ſigno crucis, & oratione tentationi reſtitit, inefficacia omnium fuerunt maleficia. Verum in peccatoribus dæmon poteſtatem maiorem habet, & magnam. Vnde veritas ait Luc. 11. *Cum fortis armatus cuſtodit atrium ſuum: in pace ſunt omnia quæ poſſidet. Si autem fortior ſuperueniẽs vicerit illum, vniuerſa arma eius auferet, in quibus confidebat.*

22 Quæſtio 19. Cur malefici inſtrumenta ſuæ malitiæ per ſacramenta Eccleſiæ, vel per alia diuina tangi procurant: vt filum trahendo per chriſma ſacrum, vel imaginem ceream ſub palla altaris ad tempus ponendo, & ſimilia

Digitized by Google

milia faciendo? Reſpond. dæmonis inſtinctu iſta fiunt triplici de cauſa. Primò, vt non ſolum homines per talia perfidi fiant, ſed etiam ſacrilegi, diuina, quantum in eis eſt, contaminando: plus Deum creatorem ſuum offendant; in timuis animas proprias condemnent; & plures in peccata ruere faciant. Secundò, vt Deus ſic grauiter per homines offenſus, ſecundum beati Augu. ſententiam, dæmoni maiorem poteſtatem in homines malos tribuat: quibus Deus concedit iratus, quod denegaret propitius. Tertiò, vt ſic ſub ſpecie boni apparentis, plures ſimplices facilius decipiant, qui tacta diuinis rebus, & orationibus, à Deo putant etiam aliquid numinis obtinuiſſe, vbi ſolũ maiora peccata ſunt commiſſa.

23 Quæſtio 20. eſt: Cur plura maleficia & ſuperſtitiones exerceri ſolent ſacratioribus anni temporibus, & præſertim circa feſtum natiuitatis Chriſti? Reſpond. quod triplici de cauſa, ſicut in pręcedenti dubio * per omnia, quia feſta plus franguntur peccatis mortalibus, quàm mechanicis operibus: vt Auguſt. dicit lib. de decem chordis. Superſtitio autem de maximis ſeruilibus operibus dæmonis, eſt contra diuinam reuerentiam. Ratio ſecundi eſt ſpecialis, de Kal. Ianuarij: quia vt Iſido. dicit lib. 8. etym. ca. 2. Ianus, à quo Ianuarius mẽſis dictus eſt, qui in circunciſionis Chriſti die incipit, idolum fuit diuerſis faciebus confictum: vna, tanquam eſſet finis anni præcedentis; & alia, tanquam eſſet principium futuri, & imminentis anni protector, & fortunatus auctor, in cuius reuerentiam, potius dæmonis in idolo venerati * ſunt dæmones varias commotiones luxurioſas fecerunt; ſtrenas & iocalia ſibi mutuo homines tradiderunt: choreas varias duxerunt; menſas pręparauerunt; de quibus mentio fit per beatum Auguſt. in multis locis, & libris: Et 26. q. 5. habes fere per totum. Sed has corruptelas falſi Chriſtiani imitantur hodie circa eadem feſta, licet prędicatione ſanctorum extirpatę ſint in multis locis, & tamen dæmonum operatione, alicubi tranſlata ad tempora carniſpriuij, quando cum laruis, & ludis, & alijs ſuperſtitionibus ſimilia fiunt.

* *Lego* dubio. Præterea quia

Lego venerati dęmones, *expungendo* ſunt

24 Quæſtio 21. Vnde prouenit quod feminæ ſæpe in maiori multitudine reperiuntur ſuperſtitioſæ, & maleficæ quàm viri? Reſpond. triplici de cauſa. Primò, quia pronæ ſunt ad credendum: fidem autem malam dæmon principaliter quęrit: vnde Eccleſ. 19. *Qui cito credit, leuis eſt*

Digitized by Google

eſt corde, & minorabitur. Secundò, quia à natura, propter fluxibilitatem complexionis, faciliores ſunt impreſſionis ſeparatorum ſpirituum: vt Guil. dicit vbi ſupra, qua cõplexione cum bene vtuntur, multum bonæ ſunt, cum malè, peiores ſunt. Tertiò, quia linguam lubricam habent, & ea quæ mala arte ſciunt, eis comparibus feminis vix cælare poſſunt: ſeque occultè (cum vires non habeant) per maleficia vindicare quęrunt faciliter: vnde Eccl. 25. *Cõmorari leoni & draconi plus placebit: quàm habitare cum muliere nequam. Breuis omnis malitia ſuper malitiam mulieris.*

25 Quæſtio 22. Vtrum credi poſſit licitè, quod dęmones incubi ſint, & ſuccubi, mulieribus infeſti, & feminas cognoſcentes? Reſpondet Augu. de ciuit. Dei, quod ſic. Et Iſido. lib. 8. Etymo. & Tho. in multis locis. Quomodo autem & quibus de cauſis illa proueniant: quomodo, & an liberari poſſit quis ab hac vexatione, vide in dialogo, quem collegi de formicarum proprietatibus lib. 6.

26 Quęſtio 23. Anne poſſunt aliquæ regulę dari, per quas agnoſcatur vtrum aliquid ſit ſuperſtitioſum, vel non? Dicitur autem ſuperſtitio, vt patet Coloſ. 2. ſuper illo, *quæ ſunt rationem habentia ſapientiæ in ſuperſtitione.* gloſa enim dicit ibi, quod ſuperſtitio eſt religio ſupra modum ſeruata, id eſt modis, vel circumſtantijs malis & defectuoſis. Eſt vero religio virtus inclinans ad exhibẽdum Deo, ratione ſuæ excellentiæ, debitum cultum & honorem, tam in cordis quàm in corporis actibus? Reſpond. ſecundum Tho. 2. 2. q. 93. quod ſic, ſaltem in genere, & litteratis, prout ex verbis elicitur eiuſdem ſancti. Et ſunt quinque. Prima eſt, cùm gloria Dei ſit finis noſter principalis, quem in omnibus quærere debemus: attendatur an opus ſit ad gloriam Dei, & homo in opere Deo det principaliter gloriam, per ipſumque opus mens hominis Deo ſubijciatur, iuxta illud 1. Corinth. 10. *Siue manducatis, ſiue bibitis, ſiue aliud quid facitis: omnia in Dei gloriam facite.* Secunda: videatur an opus quod fit, & quod pertinet ad aliquam abſtinentiam corporalem, vel ad corporis exercitium, vtrum ſit refrenatiuum concupiſcentiæ, modo virtuti debito, ſecundum ritum Eccleſiæ, vel ſecundum moralem doctrinam: quia Apoſtolus dicit Ro. 12. *Rationabile ſit obſequium veſtrum:* loquendo de corporalibus exercitijs. Tertia, videatur an opus ſit ſecundũ ſtatutum vniuerſalis Eccleſiæ, vel ſecundũ ſcrip-

milia faciendo? Reſpond. dæmonis inſtinctu iſta fiunt triplici de cauſa. Primò, vt non ſolum homines per talia perfidi fiant, ſed etiam ſacrilegi, diuina, quantum in eis eſt, contaminando: plus Deum creatorem ſuum offendant; intimuis animas proprias condemnent; & plures in peccata ruere faciant. Secundò, vt Deus ſic grauiter per homines offenſus, ſecundum beati Augu. ſententiam, dæmoni maiorem poteſtatem in homines malos tribuat: quibus Deus concedit iratus, quod denegaret propitius. Tertiò, vt ſic ſub ſpecie boni apparentis, plures ſimplices facilius decipiant, qui tacta diuinis rebus, & orationibus, à Deo putant etiam aliquid numinis obtinuiſſe, vbi ſolũ maiora peccata ſunt commiſſa.

23 Quæſtio 20. eſt: Cur plura maleficia & ſuperſtitiones exerceri ſolent ſacratioribus anni temporibus, & præſertim circa feſtum natiuitatis Chriſti? Reſpond. quod triplici de cauſa, ſicut in præcedenti dubio * per omnia, quia feſta plus franguntur peccatis mortalibus, quàm mechanicis operibus: vt Auguſt. dicit lib. de decem chordis. Superſtitio autem de maximis ſeruilibus operibus dæmonis, eſt contra diuinam reuerentiam. Ratio ſecundi eſt ſpecialis, de Kal. Ianuarij: quia vt Iſido. dicit lib. 8. etym. ca. 2. Ianus, à quo Ianuarius mẽſis dictus eſt, qui in circunciſionis Chriſti die incipit, idolum fuit diuerſis faciebus confictum: vna, tanquam eſſet finis anni præcedentis; & alia, tanquam eſſet principium futuri, & imminentis anni protector, & fortunatus auctor, in cuius reuerentiam, potius dæmonis in idolo venerati * ſunt dæmones varias commotiones luxurioſas fecerunt; ſtrenas & iocalia ſibi mutuo homines tradiderunt: choreas varias duxerunt; menſas præparauerunt; de quibus mentio fit per beatum Auguſt. in multis locis, & libris: Et 26. q. 5. habes fere per totum. Sed has corruptelas falſi Chriſtiani imitantur hodie circa eadem feſta, licet prędicatione ſanctorum extirpatę ſint in multis locis, & tamen dæmonum operatione, alicubi tranſlata ad tempora carniſpriuij, quando cum laruis, & ludis, & alijs ſuperſtitionibus ſimilia fiunt.

* *Lego* dubio. Præterea quia

Lego venerati dęmones, *expungendo* ſunt

24 Quæſtio 21. Vnde prouenit quod feminæ ſæpe in maiori multitudine reperiuntur ſuperſtitioſæ, & maleficæ quàm viri? Reſpond. triplici de cauſa. Primò, quia pronæ ſunt ad credendum: fidem autem malam dæmon principaliter quęrit: vnde Eccleſ. 19. *Qui cito credit, leuis eſt*

Digitized by Google

eſt corde, & minorabitur. Secundò, quia à natura, propter fluxibilitatem complexionis, facilioris ſunt impreſſionis ſeparatorum ſpirituum: vt Guil. dicit vbi ſupra, qua cō-plexione cum bene vtuntur, multum bonæ ſunt, cum malè, peiores ſunt. Tertiò, quia linguam lubricam habent, & ea quæ mala arte ſciunt, eis comparibus feminis vix cælare poſſunt: ſeque occultè (cum vires non habeant) per maleficia vindicare quęrunt faciliter: vnde Eccl. 25. *Cōmorari leoni & draconi plus placebit: quàm habitare cum muliere nequam. Breuis omnis malitia ſuper malitiam mulieris.*

25 Quæſtio 22. Vtrum credi poſſit licitè, quod dęmones incubi ſint, & ſuccubi, mulieribus infeſti, & feminas cognoſcentes? Reſpondet Augu. de ciuit. Dei, quod ſic. Et Iſido. lib. 8. Etymo. & Tho. in multis locis. Quomodo autem & quibus de cauſis illa proueniant: quomodo, & an liberari poſſit quis ab hac vexatione, vide in dialogo, quem collegi de formicarum proprietatibus lib. 6.

26 Quęſtio 23. Anne poſſunt aliquæ regulę dari, per quas agnoſcatur vtrum aliquid ſit ſuperſtitioſum, vel non? Dicitur autem ſuperſtitio, vt patet Coloſ. 2. ſuper illo, *quæ ſunt rationem habentia ſapientiæ in ſuperſtitione.* gloſa enim dicit ibi, quod ſuperſtitio eſt religio ſupra modum ſeruata, id eſt modis, vel circumſtantijs malis & defectuoſis. Eſt verò religio virtus inclinans ad exhibē-dum Deo, ratione ſuæ excellentiæ, debitum cultum & honorem, tam in cordis quàm in corporis actibus? Reſpond. ſecundum Tho. 2. 2. q. 93. quod ſic, ſaltem in genere, & litteratis, prout ex verbis elicitur eiuſdem ſancti. Et ſunt quinque. Prima eſt, cùm gloria Dei ſit finis noſter principalis, quem in omnibus quærere debemus: attendatur an opus ſit ad gloriam Dei, & homo in opere Deo det principaliter gloriam, per ipſumque opus mens hominis Deo ſubijciatur, iuxta illud 1. Corinth. 10. *Siue manducatis, ſiue bibitis, ſiue aliud quid facitis: omnia in Dei gloriam facite.* Secunda: videatur an opus quod fit, & quod pertinet ad aliquam abſtinentiam corporalem, vel ad corporis exercitium, vtrum ſit refrenatiuum concupiſcentiæ, modo virtuti debito, ſecundum ritum Eccleſiæ, vel ſecundum moralem doctrinam: quia Apoſtolus dicit Ro. 12. *Rationabile ſit obſequium veſtrum:* loquendo de corporalibus exercitijs. Tertia, videatur an opus ſit ſecundū ſtatutum vniuerſalis Eccleſiæ, vel ſecundū ſcrip-

Digitized by Google

Habetur diſt. 17. turę ſacrę teſtimonium, vel ſaltem ſecundum particularis Eccleſiæ ritum, aut de conſuetudine generali, quę ſecundum Auguſtinum pro lege habenda eſt. Vnde beatus Greg. ſcribit Augu. Anglorum Epiſcopo dicenti, quod ſunt diuerſæ Eccleſię conſuetudines in miſſarum celebratione: Mihi, inquit Greg. placet, vt ſiue in Romana, ſiue in Galliarum, ſeu in quacunque Eccleſia aliquid inueniſti, quod plus omnipotenti Deo poſſit placere, ſolicitè eligas. Diuerſæ, inquit Tho. Eccleſiæ conſuetudines *2.2. q. 93. art. 1. ad 3.* in cultu diuino, in nullo veritati diuinæ repugnant: & ideo ſunt ſeruandæ, & eas præterire illicitum eſt. Quarta: inſpiciatur an opus adhibitum vel exercitium, ad effectum, qui expectatur, habeat naturalem proprietatem vel non, de quo phyſici, medici, & aſtrologi inquantum tales, multa iudicare poſſunt, & Theologi. Quinta: conſideretur ſi opus non eſt meritò res alicuius ſcandali dati, præbens occaſionem ruinæ: quia tunc licet non eſſet ſuperſtitioſum, tamen propter ſcandalum eſſet dimittẽdum, vel differendum, vel occultè ſine ſcandalo faciendũ. Quicquid eſt vni ex pręmiſſis contrarium, timendum eſt vt ſuperſtitioſum, vel peccatum. Propter primam, illicitum eſt exercere in nouo teſtamento cærimonialia, vel iudicialia veteris teſtamenti, niſi de nouo inſtituta eſſent ab Eccleſia, vel gente. Propter idem, & propter regulam ſecundam, fatuè faciunt vouentes non pectinare caput ſabbato, vel ieiunare die Dominico, tanquam meliori die, & ſimilia. Propter tertiam, ſuperſtitioſè agunt, qui in ritibus alicuius Eccleſiæ particularis, in proceſſionibus vel huiuſmodi, ſe non conformant communitati, niſi aliunde excuſentur. Propter quartam, ſuperſtitioſè agunt, qui vtuntur characteribus ignotis, vel nominibus ſuſpectis, vel alligationum modis, nihil cooperantibus naturaliter effectui, qui expectatur: quia præfata de ſe naturaliter nullius actiuitatis ſunt, cùm ſint artificialia ſolum, & quantitates. Idem eſt de imaginibus per aſtrologos factis, & anulis, ac lapidibus ſuis artificialibus. Similiter, qui credunt quod cæli, vel ſtellarum influentia aliquem neceſſitet ad aliquod vitium. Propter quintam, ſi res ſcandaloſa eſſet notabiliter, etiam benedictiones aliquæ, quę à ſęcularibus per verba deuota fiunt ſine malis ritibus ſuper infirmos, eſſent non publicè faciendæ.

27 Quæſtio 24. Vtrum faſcinationes, ſeu inuultuationes, habeant efficaciam malam in pueris, à vetulis malis?

Reſpond.

Reſpond. Tho. ſecunda ſecundæ, q. 96. non eſſet illicitum cauere, ſi quis timeret nocumẽtum alicui puero ex oculo faſcinãte: quam faſcinationem ſic declarat prima parte q. 117. Nam, vt inquit, ex forti imaginatione animæ, immutantur ſpiritus corporis coniuncti; quæ quidem immutatio ſpirituum, maximè fit in oculis, ad quos ſubtiliores ſpiritus proueniunt: oculi enim inficiunt aërem contiguum vſque ad determinatum ſpacium, per quem modum ſpecula, ſi ſint noua & pura, contrahunt quandã impuritatem ex aſpectu mulieris menſtruatæ: vt Ariſtoteles dicit in lib. de ſomno & vigilia. Sic igitur cum aliqua anima fuerit vehementer commota ad malitiam, ſicut maximè in vetulis contingit, efficitur ſecundum modum prædictum, aſpectus eius venenoſus & noxius: & maximè pueris, qui habent corpus tenerum, & de facili receptiuum impreſſionis. Poſſibile eſt etiam quod Dei permiſſione, vel ex aliquo occulto fato, cooperetur ad hoc malignitas dęmonum, cum quibus ſortilegæ vetulę pactum aliquod habent. Hæc Tho. *Art. 1. ad 1.* *Art. 1. ad 2.* *Cap. 2. antemediũ.*

28 Quęſtio 25. Cur plus videntur vexari phãtaſijs, vel mirabilibus apparitionibus puerperæ, & purgationis ſuæ tempore: quàm aliæ infirmæ perſonę? Reſpond. quod triplici de cauſa. Prima, ſecundum Alb. in de ſomno & vigilia: propter conditionem ſuæ infirmitatis, protunc horrendę imagines facilius naturaliter eis in cerebro præſentantur, quas dęmones vel ſimilia credunt eſſe: cũ nihil ſit realiter. Secunda: quia tales ſæpe vetulas pro familiaribus habent, quæ ſunt plenæ ſuperſtitionibus. Vnde gladio puerperas de ſero quodammodo benedicũt; gallinam nigram lecto coniungunt; ſi puerperę moriuntur in puerperio, eas iam defunctas, in eiſdem calceis, & veſtimentis quibus veſtitę erant, viuentibus propinquare certo tempore affirmant; & multa ſimilia fatua aſſerũt. Tertia: quia alię feminæ ſuperſtitioſę puerperas crebro viſitant; quę etiam plura ſuperſtitioſa ſolent ſeminare, propter quę ſi puerperæ cito talibus credunt, non mirũ ſi plus quàm aliæ, vel alij infirmi phantaſijs fatuis à Deo vexari permittuntur: iuxta illud Eccle. 34. *Fantaſias patitur cor tuum: niſi ab altiſſimo emiſſa fuerit viſitatio.* *al famulatus.*

29 Quæſtio 26. Vtrum licitum ſit per carmina ſcripta, vel verbã ſacra, benedicere infirmos homines, vel iumenta? Et an licitum ſit eadem ſecum deferre & portare, quæ incantationis ſpeciem habere videntur. Incanta-

Digitized by Google

tores enim dicuntur, qui artem aliquam verbis peragūt, vt dicit Iſid. 8. li. Etymo. Reſpondet Tho. ſecunda ſecūdæ vbi ſupra, quod ſic, ſeptem conditionibus ſeruatis. Vna eſt, vt videatur ne verba aliquid contineant, quod pertineat ad inuocationes dæmonum expreſſas, vel tacitas. Secunda, ne contineant ignota nomina: quia ſecūdum Chriſoſt. talia metuenda ſunt, ne aliquid ſuperſtitionis lateat. Tertia, ne materia verborum aliquid falſitatis contineat: quia ſic eius effectus non poſſet expectari à Deo, qui non eſt teſtis falſitatis. Quarta, ne ibi contineantur vana: vt characteres inſcripti pręter ſignum crucis. Quinta, ne ſpes habeatur in modo ſcribendi, aut ligandi, aut in quacūque huiuſmodi * natiuitate, quæ ad diuinam reuerentiam non pertineat: quia aliter iudicaretur ſuperſtitioſum eſſe. Sexta, vt in alligatione, prolatione, vel ſcriptura diuinorum verborum, reſpectus ſolum habeatur ad ſacra verba, & ad intellectum eorum, & ad Dei reuerentiam ſeu virtutem diuinam, à qua expectatur effectus: vel ad ſanctorum reliquias, à quibus etiam pręfata expectantur ſecūdario, licet à Deo principaliter. Septima, vt committatur effectus, qui expectatur, diuinæ voluntati, qui ſcit vtrum ſanitas, vel tribulatio plus proſit inuocanti vel minus: vel an obſit? Et hanc conditionem ponit Tho. in prima ſecundæ in materia dè gratia. Et diſt. 15. in 4. Alias erit licitum, ſi nullà dictarum ſeptem conditionum opus infecerit. Probat Tho. per illud Marci vlti. Chriſto dicente. *Signa eos qui crediderint, hæc ſequentur. In nomine meo dæmonia eijcient; linguis loquentur nouis; ſerpentes tollent. &c.* Item non minoris ſanctitatis ſunt verba Dei: quàm ſanctorum reliquiæ: dicente Augu. Non eſt minus verbum Dei quàm corpus Chriſti: ſed ſecundum omnes licet reliquias ſanctorum ſecū reuerenter portare, ergo qualitercunque nomen Dei inuocetur ritè, per orationem Dominicam, per ſalutationē Angelicam, vel alio modo licito, ſpes haberi poteſt in eo, committendo effectum diuinę voluntati. Ex prædictis elicit ſanctus Doctor, quod prędictis ſeruatis conditionibus, per diuina verba licitum eſt arcere ſerpentes. Et eadem ratione, vt dicit, quęcunque animalia: ſi ſolus reſpectus habeatur ad ſacra verba, & ad diuinam virtutē. De ſerpentibus tamen caute eſt agendum in incantationibus; quia vt dicit, ſępe tales habent. illicitas obſeruantias, & per dęmones ſortiuntur effectum pręcipuè in ſerpentibus,

Cap. 9. Quæſt. 96. art 4. in cor.

Hom 43. in op. imp.

** Lege* nouitate

Lib. 50. homil. hom. 26.

pentibus,quia ſerpens fuit primum dæmonis inſtrumentum,ad hominem decipiendum.

30 Quęſtio 27. Vnde ortum habeant benedictiones & carminationes,quas vetulę hodie ſuper infirmos, & viri quidam faciunt? Reſpondetur,quod principium horum fuit ſanctiſſimum. Sed ſicut omnia dæmonis inſtinctu deprauantur,mediantibus dęmonibus, & malis hominibus; ita & diuina nomina. Nam Apoſtoli, & ſancti viri, ſecundum illud Matth. 15. *In nomine meo dæmonia eijcient*; infirmos viſitarunt,& orationes ſuper eos per ſacra verba fuderunt; deinde ſacerdotes deuoti ſimilia rite peregerunt; propter quod deuotiſſimæ orationes, & exorciſmi ſancti reperiuntur in antiquis hodie Eccleſijs, ad omnia quę hominęs facere vel pati poterant, per deuotos viros applicati olim ſine omni ſuperſtitione: ſicut etiam hodie litteratos,& ſacrę Theologiæ Doctores noui,qui infirmos viſitantes, ſimilia verba ęgrotis applicauerunt,nō ſolum dęmoniacis, ſed ſuperſtitioſi homines, à ſe multa vana & illicita ad inſtar horum inuenerunt, quibus hodie vtuntur circa infirmos homines & iumenta: nec clerus amplius ex ſua deſidia licitis vtitur verbis, viſitando infirmos,niſi raro. Propter quod Guiller. dictus Durandi,gloſator Raymundi dicit, quod talia præfata ſacerdos religioſus & diſcretus,aut etiam laicus vir, ſiue mulier excellentis vitę,& probate diſcretionis facere poteſt,fuſa oratione licita ſuper infirmum, non ſuper pomum,aut ſuper cingulum, & ſimilia, ſed ſuper infirmantes. Iuxta dictum Marci vlt. *Super ægros manus imponent*: nec ſunt huiuſmodi perſonę prohibendæ à talibus,niſi forte timeatur,quod ad exemplum illorum, indiſcreti & ſuperſtitioſi alij, carminationis ſibi vſurpent abuſum, tuentes ſe exemplo illorum.

31 Quæſtio 28. Vtrumne credi poſſit licitè, quod dæmoniaci iuuari poſſint, & melius haberę per herbarum, vel lapidum aliquorum applicationem? Reſpond. quod licet dęmon talibus immediate arceri non poſſit, quia ſuper omnia corporalia potentior eſt,iuxta illud Iob. 41. *Non eſt poteſtas ſuper terram, quæ ei comparari poſſet*: tamen per pręfata, quę naturaliter compeſcere habent aliquas manię, vel alterius infirmitatis ſpecies, quibus dæmon inſtrumentaliter vtitur in poſſeſſo homine,leuius habere poteſt dęmoniacus: & ſecundum quoſdam totaliter liberari: vnde 26. quęſtione vltima dicitur. Et eſt auctoritas

Digitized by Google

beati Hierony. Dęmonium ſuſtinenti, licet petras ve herbas habere ſine incantatione. Ad idem eſt magiſter in hiſtoria ſcholaſtica ſuper Tobiam: & Nicolaus de Lyra ſuper primo Regum de Saul obſeſſione.

32 Quæſtio 29 Vtrum ſit licitum dæmones adiurare? Reſpond. ſecundum Tho. 2. 2. q. 90. quod ſic: dummodo modi teneantur debiti, expreſſi ſupra q. 23. & 26. Pro cuius intellectu, ſecundum eundem Tho. Primò notãdum, quod iurare promiſſoriè eſt ſeipſum immobiliter ordinare ad aliquid agendũ. Nã ille qui iurat iuramẽto promiſſorio, per reuerentiam diuini nominis, quod ad confirmationem ſuæ promiſſionis inducit, ſeipſum obligat, ad faciendum quod promittit. Secundò notandum, quod adiurare eſt per quandam ſimilitudinem iuramenti promiſſorij à ſe inducti, alium ad aliquid agendum prouocare. Tertiò notandum, quod ſicut homo iurando promiſſoriè, ſeipſum ad aliquid agẽdum ordinat, ſeu prouocat: ita poteſt alium ad agendum, dupliciter prouocare: ſuperiores quidem deprecando, inferiores autem imperãdo, ſeu compellendo, & ſic eſt duplex adiurandi modus. Vnus quidem per modum deprecationis, vel inductionis ob reuerentiam alicuius ſacri, vel per modum amicitię ſeu beneuolentiæ. Alius modus eſt via imperij, ſeu compulſionis. Per hoc ad propoſitum. Primo enim modo non licet dæmones adiurare; quia videtur ad amicitiam, & beneuolentiam pertinere, qua non licet ad dæmones vti. De quo dicit Origenes ſuper Math. Non licet ſecundum poteſtatem datam à ſaluatore, adiurare dęmonia. Iudaicum enim eſt hoc: iſto modo vtuntur necromantici adiurationibus dæmonum. Secundo autem modo adiurationis, per compulſionem videlicet, licet nobis ad aliquid vti, & ad aliquid non. Dęmones enim in curſu huius vitę nobis aduerſarij conſtituuntur, non autem eorũ actus noſtræ diſpoſitioni ſubduntur, ſed diſpoſitioni diuinæ & ſanctorum Angelorum: quia vt dicit Augu. 3. de Trini. Spiritus deceptor regitur per ſpiritum iuſtum. Poſſumus ergo dæmones adiurando, per virtutem diuini nominis, tanquam inimicos repellere, ne nobis noceant vel ſpiritualiter, vel corporaliter, ſecundum poteſtatem datam à Chriſto Lucæ 10. *Ecce dedi vobis poteſtatem calcandi ſuper ſerpentes, & ſuper ſcorpiones, & ſuper omnem poteſtatem inimici, & nihil vobis nocebit.* Non tamen licitum eſt eos adiurare, ad aliquid per eos obtinendum, quia hoc pertine-

Art. 2. in corp.

Art. 1. in corp.

Homil. vltima.

Cap. 4.

Digitized by Google

pertineret ad ſocietatem aliquam cum ipſis habitam: propter quod ſuper illo Christi, *Obmuteſce & exi*: dicit Chryſo. Mar. 1. Salutiferum nobis dogma datur, ne credamus dæmonibus quantumcunque denuncient veritatem: niſi forte ex ſpeciali inſtinctu, vel reuelatione diuina, aliqui ſancti ad aliquos effectus dæmonum operatione vtantur. Sicut legitur de beato Iacobo, quod per dæmones fecit Hermogenem ad ſe adduci. Hæc de Tho. *In Concio-ne 2. de Lazaro to. 2.*

33 Quæſtio 30. Vtrum licet adiurare irrationalẽ creaturam? Reſpõd. Tho. ibidem, quod ſic, per modum compulſionis, quæ referri tunc debet ad diabolum, qui in nocumentum noſtrum vtitur irrationabilibus creaturis; & talis eſt modus adiurãdi in Eccleſiæ exorciſmis, per quos dæmonum poteſtas excluditur ab irrationabilibus creaturis. Si enim referretur intentio ad irrationalem creaturam, quoad ſe, quę nihil intelligit, vana eſſet. *Art. 3 in corp.*

34 Quęſtio 31. Vtrum homini liceat alium hominem adiurare? Reſpon. ſecundum Thom. ibidem, per modum deprecationis licet quemlibet hominem, immo Deum, & Angelum adiurare per inuocationem diuini nominis, vel alicuius rei ſacræ; ſed per modum compulſionis, licet ſuperioribus reſpectu inferiorum, quibus etiam iuramenta imponere poſſunt in caſu: non tamen poſſunt inferiores ſuperioribus per adiurationem, per modum compulſionis, neceſſitatem imponere, ſicut ſe ad iuramenta ligare poſſunt: quia ſic vſurparent poteſtatem in alium, quam non habent, licet poſſint propter aliquam neceſſitatem, inferiores ſuos ſuperiores reſtringere tali genere adiurationis. *Art. 1 in corp.*

35 Quęſtio 32. Vtrum ſæcularibus, non ordinatis ad exorciſtatum, licitum ſit dæmoniacos adiurare? Reſpõd. ſecundum Thom. in 4. diſtin. 24. quæſtio. 3. artic. 1. ſub art. 3. quod ſic, non tamen tanquam ex officio: ſicut etiã, quod maius eſt, miniſtrare ad miſſam, priuatam præſertim, licet ſęculari puro, candelas accendere, & huiuſmodi, quę acolytatus ſunt ordinis, & tamen laicus poteſt ea facere, ſed non ex officio.

36 Quæſtio 33. Vtrum verum ſit, quod maleficæ alienas vaccas lacte priuare valeant: & ſi ſic, quale remędiũ poſſit applicari? Reſpond. ſecundum prędicta, pro prima quęſtione quod ſic: vt patet q. 16. Cum enim ſecundum Alber. in de animalibus, lac de natura ſit menſtrui in animali quolibet, ſicut fluxus talis humoris infirmitate ali-

Digitized by Google

qua reſtringitur, vt dicunt medici de femina: idem poteſt dęmon, ſi à Deo permittitur, in beſtia facere. Notandũ tamen pro ſolutione ſecundæ quæſtionis, quod iſtius fluxus. ſ. lactis reſtrictio, tripliciter fieri poteſt: vno modo ex conditione naturali, ſicut poſt conceptum fetum; alio modo ex infirmitate accidentali, ſicut forte ex comeſtione alicujus herbæ, quæ lac reſtringere habeat, & alterare vaccam. Tertiò modo ex maleficio. Primo modo remedio non indiget: Secundo modo ſi quis ſciret naturale remedium, applicare poſſet. Sicut etiam contra alias infirmitates poteſt, ſecluſis ſuperſtitionibus tactis quæſt. 23. & 26. Vnde à deuotis perſonis & virginibus expertum habeo, quod adhibito ſigno crucis, & Dominica oratione, cum ſalutatione Angelica, trinis vel circiter: ceſſat opus dæmonis, ſi eſt per maleficium. De hoc habuiſti capite 9. ſupra. Non autem licet applicare ſuperſtitioſa, vt quædam faciunt ſeruantes quoddam brodium de die carniſpriuij, quod notat ſuperſtitioně dæmonis.

37 Quæſtio 34. Vtrum per ſacra verba modis antedictis, liceat contra grandines, ſeu contra tempeſtates procedere? Reſpond. quod ſic. Certum enim eſt, ſicut beatus Tho. dicit Iob. 1. quod dęmones grandines, fulmina & tempęſtates Deo permittente, procurare poſſunt: ſicut contra Iob fecerunt, cuius oues igne conſumptæ ſunt cęleſti, id eſt de aëre deſcendente per dęmones procurato, etiam ad conſumptionem paſtorum. Similiter vehementem ventum, qui domum deiecit, & ſeptem filios & tres filias interfecit ruina. Vnde licitis remedijs dæmoni reſiſtere quis poteſt. Hanc enim ob cauſam vniuerſaliter, vel communiter in Eccleſia campanæ contra auram pulſantur. Tum vt tanquam per tubas Deo conſecratas, dęmones recedant à ſuis maleficijs. Tum etiam vt populus excitatus, Deum contra tempeſtates inuocet. Et eandem ob cauſam cum altaris ſacramento, & ſacris verbis ad auram ſędandam, proceditur communiter ex antiquiſſima conſuetudine Eccleſiarum in Gallia, & in Germania. Fiunt ergo talia, & non contra ea quæ dicta ſunt quæſt. 23. & in alijs, His concordare videntur iura ciuilia. C. de maleficis &c. Vbi notanter dicitur: quod qui faciunt illud, id eſt impedientes ne labores hominum, ventorum grandiniſque lapidatione ſternantur, non pæna, ſed præmio digni ſunt. l. eorum ibidem.

38 Quęſtio 35. de genethliacis & fortuna. Vtrum aliqui

qui homines ſint à natura bene vel male fortunati? Et quid de fortuna tenendum ſit? Dicuntur autem genethliaci, vt dicit Iſido. 8. Etymo. ca. 9. propter * naturalium conſiderationem ſiderum: qui vulgo mathematici vocantur. Fortuna vero, vt ibidem dicit: ca. 11. à fortuitis nomen habere dicitur, quaſi deam quandam res humanas varijs caſibus & fortunis illudentem. Vnde & cæcam appellant, eo quòd paſſim in quoſlibet incurrens, ſine vllo examine meritorum & ad bonos & ad malos venit. Hæc Iſido. Sed talem deam credere idolatria eſſet: nec ita de fortuna loquitur Ariſt. 2. Phyſicorum, nec in de fortuna bona, nec Theologi. Vnde queſtioni præfate reſpondet ſanctus Thom. lib. 3. ſummæ contra Gentiles cap. 92. & ſequentibus. Pro quorum intellectu notandum ſecundũ eum: Primò, quod alicui tunc bene dicitur à fortuna cõtingere, quando aliquod bonum accidit ſibi præter intentionem propriam, ſicut qui fodit vineam intentione vites nutriendi, inuenit theſaurum; potuit tamẽ talis intentione aliena, videlicet Domini ſui, qui ſciuit ibi theſaurum abſconditum, ex intentione dirigi. Male autem fortunari dicitur, ſi fodiendo frangit tibiam. Secũdò notat, quod in homine sũt tria quæ à tribus celeſtibus cauſis diriguntur, voluntatis actus; intellectus actus; & corporalia. Quorum primum à Deo tantum, & immediatè; ſecundum ab Angelo; & tertium à cæleſti corpore dirigitur. Nã electiones & volũtates immediate à Deo diriguntur, dicente Prouerb. 21. ſcriptura. *Cor regis in manu Domini & quocunque voluerit inclinabit illud.* Et Apoſtolus ad Philipen. 2. *Deus eſt qui operatur in nobis, & velle & perficere pro bona voluntate.* Cognitio verò humana intellectiua, à Deo mediantibus Angelis ordinatur. Ea verò que ad corporalia pertinent, ſiue ſint exteriora, ſiue interiora in vſum hominis venientia, à Deo mediantibus Angelis, & cæleſtibus corporibus diſpenſantur. Dicit enim beatus Diony. ca. 4. de diuinis nominibus, quod corpora celeſtia ſunt cauſæ eorum, quæ in hoc mundo fiunt. Cum igitur homo ſit ordinatus, ſecundum corpus, ſub corporibus cæleſtibus; ſecundum intellectum verò, ſub Angelis; ſecundum voluntatem autem, ſub Deo; poteſt contingere aliquid preter intentionem hominis, quod tamen eſt ſecundum ordinem cæleſtium corporũ, vel diſpoſitionem Angelorum, vel etiam Dei. Tertiò notat, quod nihil prohibet quod etiam aliquis homo habeat, ex impreſſione corporis cæleſtis, aliquam efficaciam

* *Iſid. habet* natalium cõſider. dierum.

Digitized by Google

qua reſtringitur, vt dicunt medici de femina: idem poteſt dęmon, ſi à Deo permittitur, in beſtia facere. Notandū tamen pro ſolutione ſecundæ quæſtionis, quod iſtius fluxus.ſ.lactis reſtrictio, tripliciter fieri poteſt: vno modo ex conditione naturali, ſicut poſt conceptum fetum; alio modo ex infirmitate accidentali, ſicut forte ex comeſtione alicujus herbæ, quæ lac reſtringere habeat, & alterare vaccam. Tertiò modo ex maleficio. Primo modo remedio non indiget: Secundo modo ſi quis ſciret naturale remedium, applicare poſſet. Sicut etiam contra alias infirmitates poteſt, ſecluſis ſuperſtitionibus tactis quæſt. 23. & 26. Vnde à deuotis perſonis & virginibus expertum habeo, quod adhibito ſigno crucis, & Dominica oratione, cum ſalutatione Angelica, trinis vel circiter: ceſſat opus dæmonis, ſi eſt per maleficium. De hoc habuiſti capite 9. ſupra. Non autem licet applicare ſuperſtitioſa, vt quædam faciunt ſeruantes quoddam brodium de die carniſpriuij, quod notat ſuperſtitionē dæmonis.

37 Quæſtio 34. Vtrum per ſacra verba modis antedictis, liceat contra grandines, ſeu contra tempeſtates procedere? Reſpond. quod ſic. Certum enim eſt, ſicut beatus Tho. dicit Iob. 1. quod dęmones grandines, fulmina & tempeſtates Deo permittente, procurare poſſunt: ſicut contra Iob fecerunt, cuius oues igne conſumptæ ſunt cęleſti, id eſt de aëre deſcendente per dęmones procurato, etiam ad conſumptionem paſtorum. Similiter vehementem ventum, qui domum deiecit, & ſeptem filios & tres filias interfecit ruina. Vnde licitis remedijs dæmoni reſiſtere quis poteſt. Hanc enim ob cauſam vniuerſaliter, vel communiter in Eccleſia campanæ contra auram pulſantur. Tum vt tanquam per tubas Deo conſecratas, dęmones recedant à ſuis maleficijs. Tum etiam vt populus excitatus, Deum contra tempeſtates inuocet. Et eandem ob cauſam cum altaris ſacramento, & ſacris verbis ad auram ſedandam, proceditur communiter ex antiquiſſima conſuetudine Eccleſiarum in Gallia, & in Germania. Fiunt ergo talia, & non contra ea quæ dicta ſunt quæſt. 23. & in alijs, His concordare videntur iura ciuilia. C. de maleficis &c. Vbi notanter dicitur: quod qui faciunt illud, id eſt impedientes ne labores hominum, ventorum grandiniſque lapidatione ſternantur, non pœna, ſed præmio digni ſunt. l. eorum ibidem.

38 Quęſtio 35. de genethliacis & fortuna. Vtrum aliqui

qui homines ſint à natura bene vel male fortunati? Et quid de fortuna tenendum ſit? Dicuntur autem genethliaci, vt dicit Iſido. 8. Etymo. ca. 9. propter * naturalium conſiderationem ſiderum: qui vulgo mathematici vocantur. Fortuna vero, vt ibidem dicit: ca. 11. à fortuitis nomen habere dicitur, quaſi deam quandam res humanas varijs caſibus & fortunis illudentem. Vnde & cæcam appellant, eo quòd paſſim in quoſlibet incurrens, ſine vllo examine meritorum & ad bonos & ad malos venit. Hæc Iſido. Sed talem deam credere idolatria eſſet: nec ita de fortuna loquitur Ariſt. 2. Phyſicorum, nec in de fortuna bona, nec Theologi. Vnde quęſtioni præfatę reſpondet ſanctus Thom. lib. 3. ſummæ contra Gentiles cap. 92. & ſequentibus. Pro quorum intellectu notandum ſecundũ eum: Primò, quod alicui tunc bene dicitur à fortuna cõtingere, quando aliquod bonum accidit ſibi præter intentionem propriam, ſicut qui fodit vineam intentione vites nutriendi, inuenit theſaurum; potuit tamẽ talis intentione aliena, videlicet Domini ſui, qui ſciuit ibi theſaurum abſconditum, ex intentione dirigi. Male autem fortunari dicitur, ſi fodiendo frangit tibiam. Secũdò notat, quod in homine sũt tria quæ à tribus cęleſtibus cauſis diriguntur, voluntatis actus; intellectus actus; & corporalia. Quorum primum à Deo tantum, & immediatè; ſecundum ab Angelo; & tertium à cæleſti corpore dirigitur. Nã electiones & volũtates immediate à Deo diriguntur, dicente Prouerb. 21. ſcriptura. *Cor regis in manu Domini & quocunque voluerit inclinabit illud.* Et Apoſtolus ad Philipen. 2. *Deus eſt qui operatur in nobis, & velle & perficere pro bona voluntate.* Cognitio verò humana intellectiua, à Deo mediantibus Angelis ordinatur. Ea verò quę ad corporalia pertinent, ſiue ſint exteriora, ſiue interiora in vſum hominis venientia, à Deo mediantibus Angelis, & cæleſtibus corporibus diſpenſantur. Dicit enim beatus Diony. ca. 4. de diuinis nominibus, quod corpora cęleſtia ſunt cauſæ eorum, quæ in hoc mundo fiunt. Cum igitur homo ſit ordinatus, ſecundum corpus, ſub corporibus cæleſtibus; ſecundum intellectum verò, ſub Angelis; ſecundum voluntatem autem, ſub Deo; poteſt contingere aliquid pręter intentionem hominis, quod tamen eſt ſecundum ordinem cæleſtium corporũ, vel diſpoſitionem Angelorum, vel etiam Dei. Tertiò notat, quod nihil prohibet quod etiam aliquis homo habeat, ex impreſſione corporis cæleſtis, aliquam efficaciam

* *Iſid. habet* natalium cõſider. dierum.

Digitized by Google

in aliquibus corporalibus faciendis, quam alius non habet; puta medicus in ſanando, & agricola in plantando, & miles in expugnando. Hanc etiam efficaciam multo perfectius Deus hominibus largitur ad ſua opera efficaciter exequenda. Hæc Tho. Vnde Guil. in de vniuerſo dicit, quod per experientiam habetur, ſi meretrix nititur plantare oliuam, non efficitur fructifera, quæ tamen per caſtam plantata, fructifera efficitur. Aduertendum tamen hic dicit Tho. quod prefata corporis diſpoſitio, & etiam Angeli perſuaſio, non neceſſitant hominem ad eligendū, qui liber eſt: poteſt enim homo non ſequi inclinationē qualitatis corporalis, & Angeli perſuaſionem. Quartò notandum, quod aliquid bonum poteſt accidere homini, & præter intentionem propriam, & prȩter inclinationē cȩleſtium corporum, & præter Angelorum illuminationem: non autem prȩter diuinam prouidentiam, quæ eſt factiua & gubernatiua cuiuſlibet entis. Vnde reſpectu Dei ſimpliciter, nihil dicitur, nec poteſt eſſe à caſu vel à fortuna: ſed reſpectu noſtræ vel Angelicæ naturȩ.

39 Quȩſtio 36. Vtrum, vel quomodo differt aliquem eſſe bene natum, vel malè, bene fortunatum, vel malè, bene gubernatum, & bene cuſtoditum? Reſpond. Tho. ibidem cap. 92. Ex diſpoſitione relicta à corpore cæleſti in corpore noſtro, dicitur aliquis non ſolum bene fortunatus, aut male; ſed etiam bene natus: ſecundum verò quod ab Angelo illuminatur, dicitur bene cuſtoditus. Sed ſecundum quod à Deo in bonum inclinatur, dicitur bene gubernatus. Et quando aliquis ex impreſſione cæleſtium corporum inclinatur ad aliquas electiones ſibi vtiles, quarum tamen vtilitatem propria ratione non cognouit: & cum *homo ex lumine intellectualium ſubſtantiarum illuminatur eius intellectus ad eadem *agenda, & ex diuina operatione inclinatur eius voluntas ad eligendum aliquid ſibi vtile, cuius rationem ignorat: dicitur bene fortunatus. Et è contrario malè fortunatus, quando ex ſuperioribus cauſis ad contraria eius electio inclinatur: ſicut de quodam dicitur: Hiere. 22. Scribe iſtum ſterilē virum, qui in diebus ſuis non proſperabitur.

* D. Tho. legit hoc
* D. Thomas legit intelligenda

40 Quæſtio 37. Vtrum homo poſſit eſſe bene fortunatus vniuerſaliter, id eſt vt aliquis homo habeat in natura ſua aliquam diſpoſitionem vt eligat ſemper, vel vt in pluribus aliqua, quibus coniuncta ſunt per accidens aliqua commoda vel incommoda? Reſpondet Tho. ibidem.

Digitized by Google

dem: Ex corpore cæleſti homo non poteſt habere talem impreſſionem, quia natura tantum ad vnum ordinatur; ea autem ſecundum quæ homini accidit bene vel malè ſecundum fortunam, non ſunt reducibilia in aliquod vnum: ſed ſunt indeterminata, & infinita. 2. Phyſic. Sed poteſt eſſe quod ex inclinatione cęleſti inclinetur ad eligendum aliquid, cui coniungitur per accidens aliquod commodum; & ex alia inclinatione aliud; & ex tertia tertium; non autem quod ex vna inclinatione ad omnia. Ex vna autẽ diuina diſpoſitione, poteſt homo ad omnia dirigi: Hęc Tho.

41 Quæſtio 38. Vtrum per aſtra licite futura cognoſci poſſint, quod diuinare dicitur per aſtra? Reſpond. Tho. ſecunda 2. quęſt. 95. ar. 5. Quædam ſciri poſſunt pro certo; quædam nequaquam, quędam ex coniectura, non certitudinaliter, Certitudinaliter poſſunt ſciri per aſtronomos, quæ neceſſario eueniunt per curſus cęlorum, vt eclypſes, & aſpectus ſiderum adinuicem. Non poſſunt autem ſciri per ſidera duo, quæ ſubtrahuntur eis, quæ per certitudinem ſic ſciri non poſſunt. Primò, effectus contingentes per accidens, ſiue in rebus humanis, ſiue in naturalibus: ſicut ſunt euentus fortuiti, & caſuales: quia ex 6. met. ens per accidens non habet cauſam, & præcipuè naturalem, cuiuſmodi eſt virtus cæleſtium corporum. Secundò, meri actus liberi arbitrij, quod eſt facultas voluntatis & rationis, ſicut ſunt futura opera hominum, ſolum à libero arbitrio dependentia: quia nullum corpus poteſt ſic directè imprimere in rem incorpoream, qualis eſt voluntas & intellectus. Iſtis ergo duobus modis, ex aſtris diuinare eſt ſuperſtitioſum & illicitum. Poſſunt tamen corpora cęleſtia ad hoc inclinare liberum arbitrium diſpoſitiue, inquantum imprimunt in corpus humanum; & per conſequens in vires ſenſitiuas, quæ ſunt actus corporalium organorum, quæ inclinant ad humanos actus: quia tamen vires ſenſitiuæ obediunt rationi; ex 3. de anima, & 1. Ethic. ideo nulla neceſſitas ex hoc, libero arbitrio imponitur, ſed contra inclinationem cæleſtium corporum, homo poteſt per rationem operari. Si quis verò vtatur conſideratione aſtrorum, ad pręcognoſcendum futura, quæ ex cæleſtibus cauſantur corporibus, puta ſiccitates, & pluuias, & alia huiuſmodi: non erit diuinatio ſuperſtitioſa, & illicita. Hæc de Tho. Dicit etiam Dominus Alber. ſuper. 4. c. de di. nomin. quod inferiora

Digitized by Google

feriora non poſſunt in ſuperioribus cognoſci certitudinaliter: ſed tantum coniecturaliter. Et adducit ad hoc Ptolomæũ, Ariſto. & Auicen. multis rationibus.

42 Quæſtio 39. Vnde ergo prouenit, quod aſtrologi, ex conſideratione aſtrorum, frequenter vera pronunciant, etiam in his quæ pertinent ad humanos actus? Reſpond. Tho. ſecunda 2. q. 95. ar. 5. Hoc contingit dupliciter. Vno quidem modo quia plures hominum paſſiones corporales ſequuntur; & ideo actus eorum diſponuntur, vt in pluribus, ſecundum inclinationem cæleſtium corporũ: pauci autem ſunt, id eſt ſoli ſapientes, qui ratione huiuſcemodi inclinationes moderentur. Et ideo aſtrologi in multis vera pronunciant, & præcipuè in communibus euentibus, qui dependent ex multitudine &c. Alio modo propter dæmones ſe immiſcentes. Vnde Aug. dicit in 2. ſuper Gen. ad litteram. Fatendum eſt, quando à mathematicis vera dicuntur; inſtinctu quodam occultiſſimo dici, quod neſcientes humanæ mentes patiuntur: quod cum ad decipiendos homines ſit, ſpirituum immundorum, & ſeductorum operatio eſt, quibus quædam vera de temporalibus rebus noſſe promittunt. Vnde concludit. Quapropter bono Chriſtiano, ſiue mathematici, ſiue quilibet impiè diuinantium, & maximè dicentes vera cauendi ſunt; ne conſortio dæmoniorum animam deceptam pacto quodam ſocietatis irretiant.

Cap. 17.

43 Quæſtio 40. Vtrum licitum ſit coniecturare futura per auguria, & per aliorum animalium motus, ſeu voces vel geſtus. Augures autem ſunt, dicit Iſido. vbi prius, qui per volatus auium, & voces intendunt aliqua ſigna rerum, vel obſeruationes improuiſas hominibus occurrentes: qui & aruſpices dicuntur. Aruſpices tamen propriè qui oculis & viſu: auſpices verò, qui auditu & ex voce coniecturant. Reſpond. Tho. ibidem quod ſic, ſub diſtinctione tamen. Nam cum bruta animalia non habeant niſi animam ſenſitiuam, cuius omnes potentię sũt actus corporalium organorum: ideo ſubiacet eorum anima diſpoſitioni continẽtium corporum, & primordialiter cæleſtium corporum. Et ideo nihil prohibet aliquas eorum operationes eſſe futurorum ſigna, inquantũ conformantur diſpoſitionibus corporum cæleſtium, & aëris continentis: ex qua proueniunt aliqui futuri euentus. In hoc tamen duo conſiderari oportet. Primum quidem, vt huiuſmodi operationes non extendantur niſi

Artic. 7 in corp.

ad

Digitized by Google

ad prȩcognoſcenda futura, quæ cauſantur per motus cȩleſtium corporum, vt ſupra dictum eſt. Secundò, vt non extendantur niſi ad ea, quæ æqualiter poſſunt ad huiuſcemodi animalia pertinere. Conſequuntur enim animalia cognitionem quandam naturalem, & inſtinctum tripliciter. Vno modo per cæleſtia corpora, ad ea quæ eorum vitæ ſunt neceſſaria: ſicut ſunt immutationes quæ fiunt per pluuias, ventos & alia huiuſcemodi. Vnde ſi quis in hoc, quod cornicula frequenter crocitat, prædicat pluuiam cito venturam, non eſt illicitum. Alio modo, inſtinctus huiuſcemodi cauſantur ex cauſa ſpirituali, bono Angelo, vel ex Deo, vt patet in columba ſuper Chriſtum deſcendente. Lucæ 3. Et in coruo qui pauit Heliam. 3. Reg. 17. Et in cæto qui abſorbuit, & eiecit Ionam. Ionæ. 1. Alio modo, ex cauſa ſpirituali mala, vt ex dæmonibus qui vtuntur huiuſcemodi operationibus brutorum animalium, ad implicandum animas vanis opinionibus. Et eadem ratio videtur eſſe de omnibus alijs huiuſmodi. Omnis igitur huiuſmodi diuinatio, ſi extendatur vltra illud, ad quod poteſt attingere ſecũdũ ordinem naturæ, vel diuinæ prouidentiæ; eſt ſuperſtitioſa & illicita. Hęc Tho. *Num. 41.*

44 Quæſtio 41. Vtrum per omen poſſint futura cognoſci? eſt autem ſecũdũ Tho. omen verbum ex inſperato prolatum, ex quo ſequitur bonũ alicuius. Et tunc dicitur omen illius. Et ponitur exemplum de Romanis quȩrentibus locum aptum vt ibi manerent, & ciuitatem ædificarent. Et cum veniſſent ad locum, vbi nunc eſt Roma, vexillarius qui ferebat vexillum, præcedendo fixit illud in terra: dicens: Stemus, quia hic optimè manebimus: & hoc verbum fuit acceptum pro omine. Reſpond. Tho. ibidem. Aliter eſt dicendum de omine quàm de præfatis augurijs: quia verba humana quæ accipiuntur pro omine, non ſubduntur diſpoſitioni ſtellarum: diſponuntur tamen dupliciter. Aliquando ſecundum diuinam prouidentiam. Aliquando vero ſecundum dȩmonis operationem. Secundum primum modum coniecturare eſt licitũ: Vnde Gedeon qui in Catalogo ſanctorum Hebrȩorum 11. ponitur, vſus fuit omine, ex hoc quod audiuit recitationem, & interpretationem cuiuſdam ſomnij: vt legitur Iudicum 7. Et ſimiliter Heliezer ſeruus Abrahæ: vt legitur Gene. 24. Sed Gedeon obſeruauit recitationem & expoſitionem ſomnij, accipiens eandem pro omine, quaſi *Cita. artic. 3. in corp.* *Artic. 7. in corp.*

Digitized by Google

quaſi ordinatam ad ſui inſtructionem à diuina prouidẽtia. Et ſimiliter Heliezer attendit verba puellę oratione præmiſſa ad Deum. Hæc Tho. Secundo modo coniecturare eſt illicitum, quo modo receperunt omen ſerui Benadab regis Syrię, qui audiẽtes ab ore regis Iſrael Achab, hoc videlicet verbum, ſi adhuc viuit, frater meus eſt, acceperunt pro omine, & feſtinantes rapuerunt verbum ex ore eius, atque dixerunt, frater tuus Benadab viuit. 3. Reg. 20.

45 Quæſtio 42. Vtrum ex arte phyſiognomiæ diuinare licitum ſit; id eſt ex diſpoſitione membrorum hominis, coniecturare de moribus hominum? Reſpond. Alber. lib. 2. de animalibus, tractatu ſecundo, quòd ſic: dummodo cautè fiat, videlicet ſolum de natura coniecturaliter; ſed de moribus & electionibus non definitiue iudicãdo: & ad hoc plures allegat Philoſophos: vbi notat primò, quod phyſiognomia eſt ſciẽtia docens diuinare, id eſt cõiecturare de affectibus hominum per phyſicas formas membrorum. Secundò notat, quod ex multis quæ ſunt in homine, accipitur coniectura illa. Primò, ex ſanguine, ſiue humore: quia ex talibus paſſionatur faciliter homo, & afficitur humore videlicet quadruplici; ſanguineo, melancholico, cholerico, & phegmatico. Secũdò, ex ſexu maſculinitatis, & femineitatis. Tertiò, ex oculis, capillis, auribus, facie, & alijs membris patentibus: propter quod Ptolomæus dicit diuinare melius ex ſtellis ſecundis & verius. Stellas ſecundas vocans figuras, & accidentia inuenta in rebus Phyſicis: quæ à ſtellis ſuperioribus impreſſa materię ſcimus: ſed ſuperiores ſtellæ aliquãdo nihil imprimunt, licet in eis non deficiat, ſed in materia inferius indiſpoſita. Tertiò notat, quod nihil pręfatorũ neceſſitat voluntatem. Vnde nullus definitiuè iudicandus eſt ex talibus malus eſſe, niſi manifeſtum ſit ſuum malum, licet pręfata aliquando inclinent, aut ſignent inclinationem affectus. Vnde për tria poteſt quis contra talia operari. Primò, per hoc quod membrum quod inſpicitur, eſt forte ſignum per accidens infirmitatis alicuius, & non naturę. Secundò, per liberum arbitrium, quo (vt Philoſophus in 3. Ethi. dicit) ſumus Domini noſtrarũ actionum. Tertiò, per habitũ virtutis vel vitij, ſeu per cõſuetudinem: vnde Ariſtoteles refert diſcipulos Hippocratis, eiuſdem faciem optimè depictam obtuliſſe Philemoni optimo phyſiognomo: qui iudicauit illud eſſe viri luxurioſi,

luxurioſi, & deceptoris idolum: quod cum indignanter Hippocrati retuliſſent, reſpondit; verè iudicauit: quia ad hæc natura inclinauit, ſed illud quod natura non dedit, amor virtutum & Philoſophiæ contulit, ſcilicet continentiam & fidem. Hæc de Alber. Certum autem eſt quod gratia plus valet, quàm omnia ante dicta. Vnde deuoti viri minus alijs ſunt iudicandi. Vnde artem prefatam approbat Salomon Prouerb. 17. *In facie prudentis lucet ſapientia, oculi ſtultorum in finibus terræ.* Et Eccleſiaſt. 19. *Ex viſu cognoſcitur vir, & ab occurſu faciei cognoſcitur ſenſatus.* Sed iudicia veritas vitare iubet, cū Iudæis ait Ioan. 7. *Nolite iudicare ſecundum faciem: ſed iuſtum iudicium iudicate.*

46 Queſtio 43. Vtrum aliqua vera ſcientia per artem notoriam poſſit acquiri? Eſt autem ars notoria, quædam obſeruantia, qua per ieiunia, abſtinentias, & orationes verbales, cum inſpectione quarūdam figurarum ſeu characterum, ac prolatione verborum ignotorum, & ſimilium, quis ſcientiam adipiſci molitur? Reſpond. Tho. 2. 2. q. 96. art. 1. quod ars notoria illicita & inefficax eſt: & ideo penitus repudianda & fugienda à Chriſtiano. Primum probat, quia vtitur ignotis characteribus & verbis, vt. q. 26. dictum eſt. Vnde ſuperuacuis ſignis vtens, tacita dæmonum pacta habet. Secundum patet, quia nullus dæmon intellectum hominis illuminare poteſt, quem ex obſtinatione obtenebrare intendit ſemper, vt docet Tho. 1. parte. Acquiſitio autem ſcientiæ & ſapientiæ fit per illuminationem. Vnde Auguſt. dicit 10. lib. de ciui. Dei: Etiam teſte Porphyrio Philoſopho, dęmonum operationibus, & obſeruantijs, & purgationibus, anima nec diuinam, nec veram ſcientiam adipiſcitur. Tertium patet ex Auguſt. lib. 2. de doctrina Chriſtiana: eadem ratione ſicut de ſuperſtitionibus cęteris, quas ibi improbat.

Quaſt. 109 ar. 3.

Ca. 9.

Cap. 23.

47 Queſtio 44. Vtrum ſaliatores peccent iudicantes in ſuis coniecturis? Sunt enim ſaliatores, vt dicit Iſido. lib. 8. Etymo. ſic dicti, quia dum eis membrorum quæcunq; partes ſalierint, aliquid ſibi exinde proſperum, ſeu triſte ſignificare prædicunt. Reſpondet idem ibidem quod ſic. Idem ex quæſtionibus 23. & 26. patet. Vnde concludit ex ſupradictis omnibus Iſido. quod in his omnibus ars dæmonum, ex quadam peſtifera ſocietate hominum & angelorum malorum, exorta eſt. Vnde & cuncta vitanda ſunt Chriſtiano, & omni penitus execratione repudianda,

dianda, atque damnanda. Hæc Iſidorus.

48 Quæſtio 45. Vtrum ne licitum ſit dies, annos obſeruare, aut menſes ad exeundum de domo per itinera, ad induendum nouas veſtes, & ad faciendum ſimilia, pro habenda proſperitate, & vitanda aduerſitate? Reſpondet textus 26. quæſt. 6. non licet: & ſequentibus multis auctoritatibus ſummorum pontificum, & Auguſt. quod non. Vnde ibi improbantur obſeruatores Kal. Ianuarij, ſub ritu paganorum, videlicet ne aliquid plus noui fiat propter annum nouum: ne menſę cum epulis parentur, vel lampadibus: ne per vicos & plateas chori ducantur: ne cantiones fiant. Et tales Anathema ſunt qui faciunt. Item in alio ca. dicitur, non obſeruetis dies, qui dicũtur Ægyptiaci. gloſ. quos Ægyptij inuenerũt, vt qui aliquod opus in die tali inchoaret, malum haberet exitum. Tamẽ ex antiquitate, Eccleſia ſignat hos dies in Kalendarijs ſuis. Hæc ibi. Vnde Auguſti. in Enchiridion, & ibidem in decreto habetur, quis exiſtimaret quàm magnum peccatum ſit dies obſeruare & menſes, & annos, & tempora, ſicut obſeruant qui certis diebus, ſiue annis, ſiue mẽſibus, volunt vel nolunt inchoare aliquid, eo quod ſecũdum varias doctrinas hominum, fauſta vel infauſta exiſtimant tempora: niſi huius mali magnitudinem ex timore Apoſtoli penſaremus, qui de talibus ait: *Nunc cognouiſtis Deum, immo cogniti eſtis à Deo: quomodo conuertimini iterum ad infirma & egena elementa, quibus denuo ſeruire vultis: dies obſeruatis & menſes, & tempora, & annos? Timeo vos, ne forte ſine cauſa laborauerim in vobis.* Tamen bene quis obſeruare poteſt tempora: quando luna eſt in certa quota, pro ſecandis lignis, vt diutius durent, & minus à vermibus rodantur. Sic de pomorum colligendis fructibus, & de ſimilibus: quę ex naturali Philoſophia, vel ex arte autentica, ſine ſuperſtitionibus ſeruari debent, vel poſſunt.

DE SVPERBIA ET EIVS SPECIEBVS.

CAPVT XII.

ARGVMENTA.

1 *Superbia in primo præcepto prohibetur.*
2 *Superbia quid ſit: vbi de contemptu.*

3 *Superbia*

3 *Superbia cõtraria eſt Humilitati & Magnanimitati, differtque à vana gloria.*
4 *Superbiæ tres radices.*
5 *Quatuor regulæ contra quatuor ſpecies ſuperbiæ.*
6 *Superbia graue malum.*
7 *Tria bonorum genera quæ poſſunt eſſe cauſa ſuperbiæ.*
8. 9 *Superbiæ quatuor ſpecies explicantur, & primùm prima.*
10. 11. 12 *Secunda ſpecies ſuperbiæ.*
13 *Ad primam ſpeciem ſuperbiæ ingratitudinis vitium reducitur.*

1 NOnò prohibetur in colendo vnum Deũ ſuperbia, qua quis renuit Deo obedire, ſicut humilitate Deũ reueremur debitè. Vbi primò videndum erit, quid ſit ſuperbia; & quomodo differat ab inani gloria; & quàm deteſtabile vitium ſit. Secundò, quę ſint eius ſpecies. Tertiò quando ſit mortale peccatum, & de eius remedijs.

2 Circa primum notandum ſecundum Tho. 2. 2. q. 162. & quæſtionibus de malo, quæſt. de ſuperbia: quod ſuperbia eſt contemptus Dei, vel ſuperioris, vel nolle obedire talium præceptis. Et hoc eſt formale, & principale. Sed materiale eſt audax, ſeu præſumptuoſus appetitus, & inordinatus propriæ excellentiæ. Dicitur primò, cõtemptus. Vbi nota, quod tunc ſecundum Thom. 2. 2. q. 186. art. 9. aliquis committit vel tranſgreditur aliquid ex contemptu, quando voluntas eius renuit ſubijci ordinationi legis, vel regulæ, & ex hoc procedit ad faciendũ contra legem vel regulam. Quando autem è contra, propter aliquam particularem cauſam, puta concupiſcentiã, vel iram, vel deſiderium cuiuſcunque alterius rei, inducitur ad aliquid faciendum contra ſtatuta legis, vel regulę, non peccat ex contemptu, ſed ex aliqua alia cauſa: etiãſi frequenter ex eadem cauſa, vel alia ſimili peccatum iteret: frequentia tamen diſpoſitiuè inducit ad contemptũ. Nam ſecundum Bernar. Contemptus eſt tumor ſuperbię. Dicitur conſequenter in deſcriptione ſuperbię, nolle obedire, quod declarat contemptum. i. renuere obedire. Eſt enim tranſgreſſio præcepti, effectus exterior ſuperbię, qui eſt in omni peccato mortali. Sed contemptus præcepti eſt interior actus, & non eſt in omni peccato mortali: quia quædam fiunt ex ignorantia, alia ex fragilitate: ſed ſuperbia ex quadam malitia. Dicitur, vel ſu-

 perioris:

perioris: quia quemlibet debemus ſuperiorem arbitrari, vt poſtea dicetur. Dicitur, appetitus audax, quia ſuperbia eſt in iraſcibili de proprio bono præſumptio quædã, qua ſe erigit contra Deum, vel alios homines, eos, vel eorum mandata paruipendendo, ſeu contemnendo. Dicitur inordinatus; quia ſi ordinatè quis appeteret excellentias ſuas, non peccaret. Nam Rex Franciæ præferre poteſt diuitias ſuas diuitijs militis: & conſiderare dona temporalia & ſpiritualia ſibi collata à Deo: ſed cum gratiarum actione in Deum debet ea reducere: quod ſi ſe extollat de eis contra Deum aut proximum, aut eorum mandata: inordinatè tunc appetit. Dicitur, propriæ excellentię. Vnde dicit Alexan. de Hal. in ſumma: quod cũ ſuperbia ſit appetere excellentiam ſui; aliud eſt appetere excellentiam & aliud appetere excellentiam vt propriã. Appetere enim excellentiam, cum ſit naturale homini & Angelo, inquantum ſunt facti ad Dei imaginem, non eſt peccatum: ſed appetere excellentiam propriam, vt propriam, ſemper eſt peccatum. Et fit multipliciter: vt in ſpeciebus apparebit quatuor.

3 Ex quibus patet primò, quod ſuperbia duplici virtuti contrariatur directè, humilitati, quoad formale in ſuperbia; & quoad materiale magnanimitati, quę virtus importat extenſionem animi ad magna, & ardua in omni virtute. Secundò, ſuperbia differt ab appetitu inanis gloriæ ſeu ab inani gloria. Pro cuius intellectu nota ſecundum Aureolum in 2. diſt. 21. q. 2. quod aliud eſt complacere, & delectari in ſui excellentia habita, quod eſt vanæ gloriæ: & aliud eſt erigere ſe ſuper alios, quod eſt ſuperbiæ. Affectiones enim appetitus ſequuntur conformiter exiſtimationes intellectus. Sed alia eſt exiſtimatio in intellectu, exiſtimare quantitatem ſuæ excellentię abſolutè: & aliud eſt exiſtimare excellentiam ſuam, comparatiuè ad alios ſecundum exceſſum; immo hæc ſecunda oritur ex prima. Primò enim intellectus inordinatus exiſtimat ſuas ſufficientias eſſe magnas, & ſupremi gradus. Secundò, ex hac exiſtimatione oritur ſtatim exiſtimatio inſufficientiæ aliorum, qua exiſtimat excellentias aliorum paruas. Et hoc dupliciter; vel exiſtimando ſufficientias proprias, magni gradus: vel ſufficientias ſibi æqualium, modicas: igitur in appetitu erunt conformiter duæ affectiones, correſpondentes vltimis exiſtimationibus duabus. Primam quidem exiſtimationem, qua inordinate

Digitized by Google

inordinatè exiſtimat excellentiam ſuam magni gradus abſolutè,ſequitur in appetitu delectatio, & complacentia in propria excellentia,quæ eſt inanis gloria. Sed ſecúdam exiſtimationem,qua paruipendit aliorum bona, ſequitur erectio, & talis erectio eſt ſuperbia. Et ſi erectio talis eſt reſpectu ſuperiorum vel maiorum, tunc dicitur irreuerentia: & ſequitur exiſtimationem, qua iudicat quis ſuas ſufficientias magnas, & ſuperiorum paruas. Reſpectu verò æqualium dicitur præfata erectio contemptus, qui ſequitur exiſtimationem, qua quis bona ęqualia aliorum,reputat quaſi nulla. Videtur igitur quod ſuperbia quadrupliciter differt ab inani gloria: quia ſuperbia eſt in appetitu iraſcibili, reſpectu alicuius ardui, cum quodam contemptu aliquando, & in illo qui non curat manifeſtationem. Sed inanis gloria eſt in concupiſcibili, non ſemper de arduo,nec ſemper cum cõtemptu, & ſemper eſt in appetitu manifeſtationis.

4 Dubitatur quę ſint radices ſuperbiæ? Reſpondetur quod triplices. Prima eſt inordinatus amor ſui. Ex illo enim quis faciliter retorquet inordinatè in ſe excellentias veras, vel falſas. Secunda eſt conſideratio incauta bonorum ſuorum: quæ cum omnia ſint à Deo principaliter, aut totaliter,ſi per gratiarum actionem non in Deũ diriguntur,ſe erigit animus in ſuperbiam. Tertia eſt negligentia conſiderandi Deum,& proximum. Nam ſi ſæpe conſideraremus Deum omnipotentiſſimum, ſapientiſſimum & optimum,à quo manant præcepta, non faciliter nos contra eum erigeremus. Similiter ſi conſideraremus debitè proximum, non faciliter eum contemneremus, ſi æqualis eſt: aut irreuerenter tractaremus, ſi ſuperior eſt. Conſidera igitur in proximo quolibet, quomodo raro eſt aliquis tam paruus, quin aliquando magno prodeſſe poſſit. Item quod aliquam virtutem occultam habet,qua cares. Item quod forte prædeſtinatus eſt, & tu damnandus, vt in Iuda & Magdalena claruit, improuiſè in multis.

5 Dubitatur, cum ſuperbire ſit ſupra regulam à Deo nobis traditam ire,quæ ſint regulæ ſecundum quas mẽſurare debemus opera,ne ſuperbiamus. Reſpond. quod quatuor,oppoſitæ quatuor ſpeciebus ſuperbiæ,de quibus Greg. dicit 24. mora. Prima, vt credamus firmiter omnia bona noſtra, quæ non ſunt peccata & defectus,à Deo nobis data. Secunda, vt ſi quæ meruimus, Deus

principaliſſimus auctor extitit, ſine quo nedum ſumus aliquid ſufficientes facere, aut velle bonum, ſed nec cogitare, vt dicit Apoſtolus. Tertia eſt agnoſcere bona noſtra, quæ habemus, à Deo eſſe: nihil alieni nobis aſcribendo. Quarta, amare proximum, in nullo eum decipiendo.

6 Quantum malum ſit ſuperbia, patet primò auctoritatibus. Eſt enim quaſi Rex, vel regina aliorum vitiorũ. Vnde Pſal. 18. *Emundabor à delicto maximo.* i. ſuperbia ſecundum Gloſ. Item Eccl. 10. *Initium omnis peccati ſuperbia: qui tenuerit eam, implebitur maledictis.* Item Tobiæ 4. *ſuperbiam nunquam in tuo ſenſu, aut in tuo verbo dominari permittas: in ipſa enim initium ſumpſit omnis perditio.* Secundò patet exemplis. Nam ſuperbia de ſupremo Angelo fecit peſſimum dæmonem. Eſa. 14. *Quomodo cecidiſti lucifer de cælo, qui mane oriebaris?* Ecce de Angelo fit dæmon; de nobiliſſima creatura fit peſſima; & de cælo eiecit in infernum. Item Eua per ſuperbiam, quæ voluit effici ſciens vt Deus, facta eſt inſciens quodammodo vt pecus. Pſal. 48. *Homo cum in honore eſſet non intellexit: comparatus eſt iumentis inſipientibus, & ſimilis factus eſt illis.* Item Saul poſtquam humilitate in regnum per Deum ducitur, ſuperbiens deijcitur, & poſteri ſui, & à dæmone poſſidetur. 1. Reg. 15. Item Nabuchodonoſor, Dan. 5. ſuperbiens, depoſitus eſt de ſolio regni ſui: & gloria eius ablata eſt, & à filijs hominum eiectus. Item Phariſæus, qui ſe dixit non eſſe vt cæteri, vt ſe ſuper cæteros extolleret, non eſt iuſtificatus: ſed humilis publicanus. Lucæ 18 Item Petrus qui pręcæteris præſumpſit dicens, *etſi omnes fuerint ſcandalizati in te, ego non ſcandalizabor.* Math. 26. vilius cæteris lapſus eſt per ancillam, periurando, & trina vice.

7 Quoad ſecundum principale, de ſpeciebus ſuperbiæ notandum pro intellectu earundem, ſecundum Tho. quæſt. de malo, materia de ſuperbia. q. 3. quod quædam ſe habent antecedenter ad ſuperbiam, vt ſunt ex quibus oritur faciliter. Alia ſunt in quibus eſſentialiter conſiſtit ſuperbia. Alia autem ſunt, quę conſequuntur ſuperbiam, & ab ipſa eliciuntur. Et quodlibet iſtorum eſt multiplex. Nam cum ſuperbia ſit inordinatus amor propriæ excellentiæ, tot erunt antecedentia, & cauſæ, & origines, quot bona, in quibus quis excellentiam inordinatè appetere poteſt. Sunt autem in genere triplicia bona. Primò infima,

ma, quæ dicuntur fortunæ, vt diuitiæ, deliciæ, dignitates officiorum, amici, & honores. Secundò bona naturę, quoad corpus, vt pulchritudo, fortitudo, ſanitas, & nobilitas: quoad animam, intellectus, perſpicacitas naturalis, ſcientia acquiſita; memorię tenacitas. Ad virtutes naturales, habilitas ſeu virtus naturalis, virtus acquiſita, poteſtas tolerandi exercitia ſpiritualia, & artes acquiſitæ. Tertiò bona gratię: vt fides, ſpes, charitas, & talia. Cum igitur homo inordinatè diligit ſe, quod eſt radix omnium peccatorum, id eſt, cum non refert omnia bona in Deum primò, principaliter, & finaliter, prout in primo præcepto dictum eſt; quodlibet pręfatorum bonorum faciliter homo retorquet in ſe, & ſe extollit vltra quàm debet.

8 Eſſentialiter verò ſuperbia ſecundum Greg. 23. mora. conſiſtit in quatuor ſpeciebus, quas declarat ſanctus Tho. vbi ſupra. Nam ſecundum Auguſt. li. ſentẽtiarum Proſperi, Superbia ęſt inordinatus amor propriæ excellentiæ: vt cum homo vult ſibi aliquod bonum, ſolum ideo, quia hoc habendo, vel iſto modo habendo, excellẽtior eſt quam non habendo, vel non ſic habendo. In iſto autem ca. ſolum de primis ſpeciebus dicetur. Prima igitur ſpecies ſuperbię eſt, cum bonum quod ſibi ineſt ab alio, à ſemetipſo habere ſe exiſtimat. Excellentius enim eſt, quod aliquod bonum inſit alicui à ſe, quàm ab alio. Quãdo ergo homo propter inordinatum amorem proprię excellentię, mouetur ad æſtimandum illud bonum quod habet ab alio, ſe ſolum habere à ſe, & vult etiam ſic habere à ſeipſo, tunc ſuperbit prima ſpecie, contra illud 1. Corinth. 4. *Quid habes quod non accepiſti?* Super quo Gloſ. Aug. Sciendum neminẽ poſſe diſcerni ab illa perditionis maſſa, niſi qui hoc bonum habet, quod credat, quod quicquid boni habet, à gratia ſaluatoris acceperit. Vnde philoſophus in primo de cælo & mundo: Ab hoc quidem ente, ſcilicet Deo, dependet cælum & tota eius natura: & ab vno ente ſingulis communicatum eſt eſſe, & viuere. Nam quicquid habemus, à Deo habemus, aut immediatè à ſua manu potenti nobis porrecta, vt animã; intellectum; voluntatem; memoriam; fidem & virtutes infuſas: aut mediantibus Dei nuncijs, qui ſunt cælum, elementa, & homines, beſtiæ & alia temporalia nobis porrecta. Patet illud Math. 6. vbi dicitur, quod aues non nent, neque ſerunt: & tamen pater cæleſtis paſcit eas. Non, inquit, ipſę ſe paſcunt, licet volent, & quęrant. Itẽ

Cap. 292.

patet experientia: nam agricola, qui interdum ex vno anno bene colit vineam, minus percipit, quàm pręcedenti anno, quando male coluerat vineam: Cur? quia labor humanus non ſufficit, ſed ſolis & cęlorum influentia, aëris temperies, & natura, in qua Deus dominatur, non homo.

9 Sed dicis: Credo me omnia bona à Deo habere: ergo careo prima ſpecie ſuperbiæ? Reſpondet Guill. in ſumma vitiorum, quod etiam; ideo dicitur de ſuperbo, quod ipſe credit bona ſua habere à ſe, quia ſcilicet facit, ac ſi crederet. Sicut in ſimili, aliquis dicitur non credere Chriſtum filium Dei: qui nec illius terretur comminationibus, nec præceptis obtemperat, nec conſilijs acquieſcit: vt dicit Bern. Sunt autem tria quantum ad hoc, quod dicitur ſuperbus facere, quaſi crederet bona ſua à ſe habere, & non à Deo. Primò, ſi gloriatur in corde ſuo de bonis ſuis peruerſe: propter quod Apoſtolus dicit vbi ſupra; *quid habes quod non accepiſti? ſi autem accepiſti, quare gloriaris, quaſi non acceperis?* Secundò quantum ad hoc, quod aliquis de bonis ſuis ſe iactat: contra illud Iob. 21. *ſi oſculatus ſum manum meam:* in manu operatio, in oſculo verò legitur laudatio: vnde oſculum manus eſt laudatio propriæ operationis. Tertiò quia de bonis ſuis Deo gratias non agit, ideo ingratus dicitur vulgariter nō agnoſcere beneficium. Vnde Greg. Non eſt dignus dandis, qui non agit gratias de datis.

10 Secūda ſpecies ſuperbiæ eſt, cum quis bonum quod habet ab alio, de gratia cognoſcit, & fatetur ſe ab alio habere: ſed putat ſibi hoc debitum fuiſſe, & pro meritis recepiſſe. Excellentius enim eſt aliquid habere ab alio ex meritis ſuis: quàm merè de gratia. Cum ergo homo propter amorem propriæ excellentiæ, mouetur ad æſtimandum illud bonum, quod ab alio habet de gratia, habere ſe ab eo meritis proprijs; vt ſi famulum habes ſuo labore vix merentem calceos, qui datis ſibi tunica, & caligis & calceis, putaret hæc ſe bene meruiſſe hoc eſt ſuperbire contra Deum vel hominem. Scire autem debes, quod quicquid habes, à Deo habes. 1. Corinth. 12. *Deus operatur omnia in omnibus*: immo Deus in omni actione noſtra principalius concurrit.

11 Sed dicis: Diuitias & ſcientiam ſtudio & labore proprio acquiſiui: quomodo ergo à Deo habeo? Reſpond. quod Deus tibi manus cōtulit, pedes &c. & intel-

lectus

lectus tui induſtriam. Et hoc eſt primum quod habes: ſed à Deo. Hæc autem omnia, velut penna mortua, manu ſcriptoris non recta, nihil feciſſent ad tuam ſcientiam, aut diuitias tuas: niſi ſummus artifex eſſe & intelligere tibi dediſſet, & conſeruaſſet: & hæc ſunt principaliſſima, & ſine noſtra induſtria, & immediatè à Deo. Vnde Luc 17. *Cum omnia feceritis quæ præcepta ſunt vobis, dicite, ſerui inutiles ſumus, quod debuimus facere fecimus.* Et merito inutiles: quia nihil Deo proficimus, ſed nobis ex ſua bonitate. Merito quod facere debuimus &c. quia Dei veriſſime ſerui ſumus creatione, ratione cuius omnia noſtra ſibi debemus. Plus ſi poſſibile eſſet tenemur ex conſeruatione, amplius ex redemptione &c.

12 Dicit etiam Alex. de halis in ſumma. Credere ſe habere bonum pro meritis, inquantum credit ſe quis eſſe cauſam principalem meritorum illorum, Deum vero ſecundariam, eſt peccatum & ſuperbia. Similiter, cum ſe credit habere bonum à Deo pro meritis, inquantum ſe ponit cauſam ſecundariam, tanquam ex merito condigni illud tribuentem, eſt ſecunda ſpecies. Credere autem ſe habere aliquod bonum pro meritis, ponendo Deum cauſam principalem: non eſt peccatum. Vnde ſuperbus ſecunda ſpecie, appetit excellentiam propriam, vt propriã: inquantum ponit ſe cauſam principalem, Deum verò ſecundariam. Hæc ille. Contra iſta, quidam putant merita ſua tam magna, vt merito Deus pro eis debeat eis dare vitam æternam, præſeruare à tribulationibus, & à ſimilibus. Quod ſi non facit Deus: murmurant ſuperbe.

13 Ad illam ſpeciem, & ad primam etiam, reducitur ingratitudinis vitium, ſecundum Tho. Quia ingratus eſt, qui ſibi attribuit, quod ab alio habet. Contra hanc ſpeciem peccans multipliciter errat. Primò, quia liberaliſſimum largitorem Deum putat venditorem: dum credit emere meritis à Deo, qui non eſt æſtimator meriti, id eſt opus non eſt de ſe meritorium, ſed à Dei miſericordia. Secundò, talis putat ſoluere quod impoſſibile eſt ſibi ſoluere: quia alias omnia tenemur Deo, vt prætactum eſt. Tertiò, quia & ea quæ in oculis noſtris interdum putantur merita: ſunt demerita. Vnde Iob. 4. *Ecce qui ſeruiunt ei non ſunt ſtabiles, & in Angelis ſuis reperit prauitatem: quanto magis hi qui habitant domos luteas, quæ terrenum habent fundamentum, conſumentur velut à tineis.* Iſa. 64. *Facti ſumus vt immundi omnes nos: quaſi pannus menſtruatæ vniuerſa iuſtitia noſtra.*

2.2.q.162. art.4.ad 3.

DE IACTANTIA ET REMEDIIS ſuperbiæ.

CAPVT XIIII.

1 *Exponitur tertia ſpecies ſuperbiæ.*
2 *Iactantia quomodo ad ſuperbiam reuocetur.*
3 *Quarta ſpecies ſuperbiæ explicatur.*
4 *Præſumptio, qua quis ſe ad maiora ſufficientem reputat, ad quartam ſuperbiæ ſpeciem reducitur.*
5 *Iudicium temerarium pertinet ad quartam ſpeciem ſuperbiæ, vbi de triplici iudicio, & tribus cauſis ſuſpicionis.*
6 *Triplex ſuſpicionis gradus, & quod quiſque peccatum.*
7 *Dubia in meliorem partem ſunt interpretanda.*
8 *De his quæ ſuperbiam interiorem conſequuntur.*
9 *Superbia multis obeſt, & quibus.*
10 *Superbia ex genere ſuo eſt peccatum mortale, niſi adſit imperfectio actus: differentia quatuor eius ſpecierum: regulæ ad eam cognoſcendam.*
11 *Superbiam eſſe peccatum mortale, in particularibus caſibus ſecundum datas regulas explicatur.*
12 *Remedia contra ſuperbiam.*

1 QVia igitur ſuperbia multis rebus ſe immiſcet, ideo hic tria ſunt videnda. Primò, de duabus vltimis ſuperbiæ ſpeciebus, in cap. præcedenti enumeratis, & quibus rebus ſe immiſceat. Secundò, quando ſit peccatum mortale. Tertiò, quæ ſunt remedia contra eandem. Quantum igitur ad primum notandum, quod tertia ſpecies eſt, cum iactat ſe quis de bono quod non habet. Excellentius enim eſt habere in ſe aliquod bonum, quàm non habere illud. Et quanto bonum eſt maius, tanto eſt excellentius: & tanto maiorem excellentiam habens per hoc conſequitur. Cum igitur quis ex appetitu propriæ excellentiæ, mouetur ad attribuendum ſibi aliquod bonum, quod non habet, aut maius bonum quam habeat: tunc eſt tertia ſpecies. Exempli gratia, cũ homo propter appetitum propriæ excellentiæ æſtimat ſe ſapientem, pulchrum, iuſtum, fortem, & ſic de alijs bonis naturę, aut gratiæ; aut etiam æſtimat ſe magis ſapientem, aut doctum, iuſtum, fortem, & in prænominatis, quàm ſit: aut dicit ſe ſapientem, doctum, fortem, iuſtũ,

&

& ſimilia; aut magis quàm ſit in talibus dictis; aut etiam ſi talia, alio modo quàm per verba oſtendat, vt in pretioſitate veſtium, ampla familia, vel quacunque exteriori alia habitudine, eſt in tertia ſuperbiæ ſpecie.

2 Ad idem pertinet, cum quis negat aliquod vitium quod in ſe eſt: per hoc enim attribuit ſibi virtutem oppoſitam, vel attribuit ſibi bonum innocentiæ quod non habet. Vnde Auguſt. 14. de ciui. Dei dicit, quod excuſare *Cap. 14.* ſe de peccato commiſſo, ad ſuperbiam pertinet. Et dixi notanter, quando ex amore propriæ excellentię moueturad ſe ſic iactandum: ſi enim ex aliqua alia cauſa moueretur, vt ex vanitate quadam, vel delectatione ſola, quã habet in mentiendo, vel propter lucrum: tunc non reduceretur ad ſuperbiam, ſed ad aliquod aliud vitium. Et licet iactantia opponatur veritati, tamen propriæ ratione cauſę ex qua frequenter procedit, ponitur hic ſpecies ſuperbiæ. Vnde dicit Tho. q. de malo vbi ſupra, & Alexã- *q. 8 art. 4* der de Halis in ſumma: licet in iactantia ſit falſa vocis ſi- *par 2. q.* gnificatio, quia tamen eius intentio principalis non eſt *143. mem.* vt fallat, ſed vt excellat: dicitur ſpecies ſuperbiæ, & non *4.* mendacij. Iactantia ponitur ſpecies ſuperbiæ, non quantũ ad ipſum exteriorẽ actum, qui cõſequẽter ſe habet ad ſuperbiam; ſed quantũ ad interiorẽ affectũ, ex quo talis actus exterior procedit: dũ ſcilicet homo pręſumit de ſeipſo ac ſi haberet, quod nõ habet. Et in talẽ excellentiã animus eius tendit, quę ſibi non competit, niſi haberet quæ non habet. Et in ſumma dicit quod iactantia pro- *2.2 q. 11[illegible]* cedit ex ſuperbia, ſicut ex cauſa interius motiua & im- *art. 1.[illegible]* pellente: ex hoc enim quod aliquis interius per arrogãtiam ſupra ſeipſum eleuatur; ſequitur plerumque, quod exterius maiora de ſe iactet: licet quandoque non ex arrogantia, ſed ex quadam vanitate aliquis ad iactantiam procedat, & in hoc delectetur, quia eſt talis ſecundum habitum: & ideo arrogantia per quam aliquis ſupra ſeipſum extollitur, eſt ſpecies ſuperbię, non tamen idem iactantiæ, ſed vt frequentius eius cauſa: ideo ponit Greg. *Lib 23.* ſpeciem tertiam. Tendit autem iactator plerumque ad *mor. cap. 7* hoc, quod gloriam conſequatur per ſuam iactantiam: & ideo ſecundũ Greg. ex inani gloria oritur ſecundũ ratio- *Lib. 31.* nem finis. De hac materia vide infra præcepto 8. cap. 2. *mor. c. 31*

3 Quarta ſpecies eſt ſecundum Greg. cum quis, deſpectis alijs, ſingulariter vult videri. Excellentius enim eſt quod quis habeat aliquod bonum, quod alij non habent; aut

aut perfectius illud habeat quàm alij. Cum igitur inordinatus amor propriæ excellentię facit quod quis deſpectis alijs, vult ſolus videri habere quod non habet, tunc eſt quarta ſpecies. Verum eſt tamen, quod illud videri plus pertinet ad inanem gloriam, cuius cauſa eſt ſuperbia: vnde dicit Tho. vbi ſupra. q. de malo. Peccatum ſuperbiæ quandoque magis euidentius apparet per aliqua præcedentia & ſubſequentia, quàm per illud in quo eſſentialiter conſiſtit: ideo beatus Greg. ſpecies ſuperbiæ aſſignauit ſecundum aliquos actus antecedentes vel conſequentes; cum tamen omnes ſpecies ſuperbiæ, in quadam præſumptione animi eſſentialiter conſiſtant: velle enim ſingulariter videri, conſequenter ad ſuperbiam pertinet. Eſſentialiter autem quarta ſpecies ſuperbiæ in hoc conſiſtit, quod homo pręſumit de ſe, ac ſi omnes ſingulariter excelleret. Ad huiuſmodi enim excellentiam animus eius afficitur. Hęc ibi. Superbia enim inordinate propriã excellentiam appetit, ſed inanis gloria appetit excellentiæ inordinatę manifeſtationem. Ad hanc ſpeciem reducitur, cum quis aliquod bonum habet in ſe, quod alij non habent; aut etiam excellentius poſſidet quàm alij; & ſibi in hoc complacet inordinate, inquantum per hoc ſupra alios eſt, & eis excellentior. Vel cum quis non habet, ſed appetit habere aliquod bonum maius: vt per hoc ſuper alios ſit, & eis excellentior, & per hoc ſe ęſtimat alijs ſimpliciter meliorem, & ſic vult eis pręferri, nec vult eis in alijs ſubeſſe vbi deberet: tunc eſt in illa quarta ſpecie ſuperbię. Exempli gratia. Si quis habet maiorem ſcientiam alijs, & in hoc complacet, aut appetit habere magnã propter hoc, vt per eam ſuper alios ſit, & eis excellẽtior, eſt quarta ſpecies. Si autem cognoſceret ſe eam habere de munere Dei, & complacet in ipſa ideo, vt melius noſcat quid bonum, & quid malum ſit ad ſe, & alios regẽdũ ad Dei laudem, tunc eſt virtus. Sed ſi propter huiuſmodi ſcientiam æſtimat ſe non ſcientibus meliorem, iterum eſt in iſta quarta ſpecie: quia ſi ipſe excellit in ſcientia, & in iſta eſt ſuperior, in alio deberet putare aliqua bona quæ ignoraret, ratione quorum alter eſt multo melior. Et ſicut dictum eſt de ſcientia, ita de quacunque alia virtute, immo de diuitijs, & robore corporali, & de alijs quibuſcunque bonis corporalibus & ſpiritualibus.

q. cit. art. 4. ad 7.

4 Ad hanc ſpeciem pertinet, quando quis pręſumptuoſè tendit in aliquid, quod eſt ſupra ſe, & ſupra ſuam dignitatem;

gnitatem; vt ſi quis non eſſet ſufficiens ad regendum ciuitatem, qui ex amore propriæ excellentię moueretur ad appetendum fieri magiſter ciuium, aut ſimile, aut ſufficiens ad curam animarum, attamen ad talem ſtatum appetitu tenderet, aut ſe ingereret, & hoc propter inordinatum amorem propriæ excellētiæ, quo vellet alijs præferri in ſtatu Epiſcopali, vel in huiuſmodi alijs, eſſet quarta ſpecies. Et hæc nūc dicta ſint de his, in quibus eſſentialiter ſuperbia conſiſtit, & de interiori ſuperbia.

5 Ad hanc etiam ſpeciem pertinere videtur iudicium temerarium de malitia proximi. Vbi notandum, quod triplex eſt iudicium. Vnum perfectorum, de quo 1. Cor. 2. *Spiritualis omnia iudicat.* Aliud eſt iudicium auctoritatis, de quo Sap. 1. *Diligite iuſtitiam: qui iudicatis orbem.* Tertium eſt iudicium ſuſpicionis: de quo ſecundum Thom. 2. 2. q. 60. tria ſunt notanda. Primo an iudicium ex ſuſpicione pręcedens ſit illicitum. Vbi ſciendum quod ſicut dicit Tullius: Suſpicio importat opinionem mali; quando ex leuibus indicijs procedit, & contingit ex tribus. Vno quidem modo ex hoc, quod aliquis in ſeipſo malus eſt, & ex hoc ipſo quaſi conſcius ſuæ malitiæ, faciliter malum de alijs opinatur, ſecundum illud Eccleſ. 10. *In via ſtultus ambulans, cum ipſe ſit inſipiens, omnes ſtultos æſtimat.* Alio modo prouenit ex hoc, quod aliquis male afficitur ad alterum: cum enim aliquis contemnit, aut odit aliquem, aut iraſcitur, vel inuidet ei, ex leuibus ſignis opinatur mala de ipſo: quia vnuſquiſque faciliter credit quod appetit. Tertio modo prouenit ex longa experientia. Vnde Philoſophus dicit. 2. Rhetoricæ, quod ſenes ſunt maximè ſuſpicioſi: quia multotiens experti ſunt aliorum defectus. Primę autem duæ ſuſpicionis cauſę, manifeſtè pertinent ad peruerſitatem affectus. Tertia vero cauſa diminuit rationem ſuſpicionis, & ideo ſuſpicio vitium quoddam importat: & quanto magis procedit ſuſpicio, tanto magis eſt vitioſum. Hęc Tho.

Cap. 13.

Vide D. Tho. q. 60. cit. art. 3. in corp.

6 Secundo notandum ſecundum eundem quod triplex eſt gradus ſuſpicionis. Primus, vt homo ex leuibus indicijs, de bonitate alicuius dubitare incipiat; & hoc eſt veniale; & leue peccatum: pertinet enim ad tentationem humanam, ſine qua iſta vita non ducitur, vt habetur in Gloſ. ſuper illud 1. Cor. 4. *Nolite ante tempus iudicare.* Addit hic Cancell. Pariſien. Iudicare propria æſtimatione alium ex apertis ſignis exterioribus, quæ non poſſunt

bene

bene fieri, non eſt ex ſe mortale, licet quandoque ſit curioſitas venialis, quandoque mortalis, dum homo ab alijs melioribus, aut debitis nimis impeditur: aut dum per hoc in ſuperbiam erigitur. Secundus gradus, dicit Thom. eſt, cum aliquis pro certo malitiam alterius exiſtimat, ex leuibus indicijs & ſignis, & hoc ſi ſit de aliquo graui, eſt peccatum mortale, inquantum non eſt ſine cõtemptu proximi: quod enim aliquis malam opinionem habet de aliquo ſine cauſa ſufficienti, ex iſto indebite cõtemnit ipſum, & ideo iniuriatur ei: vnde Gloſ. ibidẽ dicit: Et ſi ergo ſuſpiciones vitare non poſſumus, quia homines ſumus: iudicia tamen, id eſt definitiuas firmaſque ſententias continere debemus. Cancellarius etiam dicit: Iudicare alterum leui ſuſpicione, ſecundum præſumptiones exteriores, præſertim vehementes, non ex ſe mortale eſt: ſecus eſt, ſi firma aſſertione interiori, vel exteriori illud fieret, in magnum proximi dedecus & malum. Nullus etiam in vita iudicandus eſt tanquam dignus inferno, quoniam ſpiritusſanctus operatur ſubito: facta igitur à nobis, non perſona, ſunt iudicanda: zelotipia etiã, quæ eſt vehemens amor ſuſpicioſus, non ſatis fidens de re amata, & aliæ ſuſpiciones maliuolæ, vt dum quis ſemper putat irrideri & falli, vt quidam melancholici, & quidam ex Religioſis faciliter cadunt, ſi non reprimantur: ſed ſi addatur conſenſus liber, ſunt vt plurimum mortalia delicta, aut mortalium delictorum vehemens cauſa. Tertius gradus eſt, vt dicit Tho. cum aliquis iudex ex ſuſpicione procedit ad aliquem condemnandum, & hoc directè ad iniuſtitiam pertinet: vnde eſt peccatum mortale.

Ibid. art 4. 7 Tertiò notandum ſecundum eundem, quod dubia ſunt in meliorem partem interpretanda, vt dicit Gloſ. ſuper illo Rom. 4. *Qui non manducat, manducantem non iudicet.* Cuius ratio eſt, quia ex hoc ipſo quod aliquis habet malam opinionem de alio, abſque ſufficienti cauſa, iniuriatur ei, & contemnit ipſum: nullus autem debet alterum contemnere, vel quodcunque nocumentum inferre abſque cauſa cogente. Et ideo vbi non apparent manifeſta indicia de malitia alicuius, debemus eum vt bonum habere, in meliorem partem interpretando quod dubium eſt. Sed diceres, cum homo debet diligere proximum ſicut ſeipſum: ſed circa ſeipſum homo debet dubia interpretari in peiorem partem, ſecundum illud Iob

9. Vere-

Digitized by Google

9. *Verebar omnia opera mea*: ergo videtur, quod ea quæ ſunt dubia circa proximos, ſint in peiorem partem interpretanda? Reſpond. Tho. interpretari aliquid in meliorem partem vel deteriorem, contingit dupliciter. Vno modo, per quandam ſuſpitionem; & ſic cum debemus aliquibus malis adhibere remedium, ſiue noſtris ſiue alienis, expedit ad hoc vt ſecurius remedium apponatur, quod ſupponatur id quod deterius eſt: quia remedium quod eſt efficax contra maius malum, multò magis eſt efficax contra minus malum. Aliò modo interpretamur aliquid in bonum vel malum, definiendo ſiue determinãdo. Et ſic in rerum iudicio debet aliquis niti ad hoc, vt interpretetur vnumquodque ſecundum quod eſt: In iudicio autem perſonarum, vt interpretetur in melius, ſicut dictum eſt. Hæc Tho.

8 Nunc videndum eſt de conſequentibus ſuperbiam interiorem, quæ à vulgo vocatur ſuperbia. Vbi ſciendũ, quod ſuperbia imperat, & inuoluit ſe multis operibus exterioribus, & in genere quintuplicibus. Primò corpori: ibi ſunt ſuperbia crinium; oculorum excellentia; ceruix erecta; labia magniloqua; greſſus pompoſus; & brachia minantia. Secundò in ornatu corporis committitur ſuperbia pretioſitate; mollitie; extraneitate; multitudine; amplitudine; vel ſtrictitudine. Et hæc omnia committi poſſunt in peplis, capucijs, tunicis, pallijs, ſuffoderaturis, camiſijs, cingulis, caligis, & in calceamentis. Tertiò in conuiuijs: per inuitationem diuitum multorum; & pauperum paucorum; in multitudine ferculorum; & in pretioſitate cibariorum. Et ſecundum verſum. Præpropere, lautè, nimis ardenter, ſtudioſè. Quarto in equis & curribus: per multitudinem equorum; per ornatum eorum, aut curruum; per nimis eorum frequentem vsũ. Pro Deo enim, & pro peccatis deberemus aliquando peditare Chriſti exemplo, & virginis Mariæ. Quintò in voce aut per verba: vt iactando ſe; aut in cantu, in quo multi ſuperbiunt, frequentando, ſuauiter vociferando, & notas frangendo; nec ſolum exteriora, verumetiam ſimpliciter omnia bona ſupra enumerata, hominis ſuperbia poteſt deſtruere. Vnde beatus Augu. in regula: Alia quippe iniquitas in malis operibus exercetur, vt fiant: *In regula* ſuperbia verò etiam bonis operibus inſidiatur, vt pereãt. *3. to. 1 & epiſt. 109. to. 2.* Poteſt enim quis de virtutibus, immo de humilitate veſtium, & in ſimilibus ſe exaltare.

9 Notan-

9 Notandum autem quod ſuperbia multis nocet. Primò, quodammodo Deo, cuius templa exurit. *Templum* inquit Apoſtolus, *Dei* 1. Cor. 3. *ſanctum eſt: quod eſtis vos.* Sed hoc ſuperbia deuaſtat. Secundò, nocet ſanctis: quia in feſtiuitatibus eorum, plus ſolent multi in ſuperbia veſtium, crinium, & ſertorum offendere, quàm in diebus ferialibus. Tertiò, nocet Angelis in cuſtodiam noſtram deputatis: qui gaudium haberent ſuper vno peccatore, per humilem pœnitentiam redeunte: quo priuantur, cum in ſuperbia excedimus. Vnde etiam 1. Cor. 11. dicitur: Mulier debet habere velamen ſuper caput ſuum propter Angelos, ſcilicet ne offendat eos. Vnde Gloſ. ibi: Angelici ſpiritus adeſſe credendi ſunt: maxime cum diuinis myſterijs, vel obſequijs mancipamur, id eſt cum Eccleſiam ingreſſi, vel lectionibus ſacris aurem accommodamus, vel orationi incumbimus, vel miſſarum ſolennia celebramus, vel pſalmodię operam damus. Quartò, nocet alteri coniugum interdum: cum mulieri ſuperbæ vir per fas & nefas expenſas lucratur, & è conuerſo mulier viro aſſentit. Quintò, nocet ipſi ſuperbienti. Superbis enim Deus reſiſtit. Iaco. 4. Sextò, nocet alijs hominibus, quibus datur ſcandalum, & occaſio ſimilia faciendi. Septimò, animabus in purgatorio. Nam cum expenſæ in apparatu ſuperbo creſcunt, eleemoſynæ pauperibus hic, & in purgatorio decreſcunt.

10 Quoad ſecundum principale, quando ſuperbia ſit peccatum mortale: notat Tho. vbi ſupra, quod ſuperbia ſecundum ſuum genus eſt peccatum mortale. Accidit tamen quod aliqui motus ſuperbię propter ſui imperfectionem, ſunt ſolum venialia peccata, vt qui pręueniunt rationis iudicium, aut ſunt præter eius conſenſum. Dicit autem de malitia ſuperbiæ beatus Greg. quod euidentiſſimum ſignum reproborum eſt ſuperbia. Et Chryſoſt. ſuper Math. Nihil nos ita à Dei clementia alienos facit, & gehennæ tradit igni, vt ſuperbiæ tyrannus. Quę autem ſit differentia in grauitate quatuor ſpecierum ſuperbiæ, oſtenditur ſecundum Alexan. de Hal. in ſumma. Prima eſt de ſe grauiſſima: quia ibi maior Deo fit iniuria. Secunda eſt minus grauis: quia minor fit Deo iniuria. Aliquid enim à Deo ſe quis recepiſſe fatetur. Tertia de ſe eſt minus grauis, quàm ſecunda. Verum quando ſuperbia, vel aliud quodcunque vitium ſit mortale vel non, menſurandum eſſet penes quatuor regulas de hoc datas, in expoſi-

Lib. 34. mor. c. 22.

Cap. 5. nu. 2. 3.

expoſitione ſecunda & tertia primi pręcepti, de dilectione Dei ſuper omnia. Vnde pro intellectu talium, ſit hæc alia regula ſimilis quaſi primæ, & ſit quinta in ordine: alię enim ca. 5. ſunt poſitę. Quando aliquid committitur notabiliter contra dilectionem proximi, tunc eſt mortale: quando non, tunc eſt veniale. Quando autem fit aliquid contra dilectionem proximi, poteſt attendi penes iſta præcepta legis naturæ: Quod tibi non vis fieri, alteri non feceris: & Quod tibi vis rationabiliter, & ex debito fieri, alteri hoc idem facias. Et poteſt etiam hoc attēdi penes ſcandalum actiuum, quod ego infero proximo meo; malo exemplo. Sed in quanto oporteat aliquid eſſe contra dilectionem proximi, vel quantum ſit illud ſcandalum, ad hoc quod ſit mortale, non eſt determinatum præciſè: quia in modico facere contra proximum, non eſt mortale, aut in paruo eum ſcandalizare. Vnde attendat quilibet penes ſeipſum, quid ſibi vellet, vel non vellet fieri, & per quod factum ſeruaretur inter ſe & proximum amicitia, vel non: ſecundum hoc quis iudicet aliquid mortale, vel veniale.

11 Eſt igitur ſuperbia peccatum mortale, per primam regulam ſupra c. 5. poſitam, dum quis ſe nititur ſubiectioni diuinæ ſubtrahere, ſic quod totam vitam ſuam, & actus ſuos ad humanam laudem, & gloriam mundanam ordinat, & in his finem vltimum conſtituit, & hoc quoad inanem gloriam, quæ ex ſuperbia procedit: vel quando habet nolle obedire Dei mandatis, vel Deo, ſeu contemnit: vt in deſcriptione ſuperbię patuit. Similiter eſt ſuperbia peccatum mortale penes quintam regulam, cum quis proximos, pro ſua ſuperbia perficienda, grauat, ſicut faciunt nobiles, pro ſtatu ſuo, pauperes excoriantes, & viri, pro ornatu mulierum, proximos damnificantes. Eſt etiam ſuperbia peccatum mortale per quintam regulam, cum quis per ſuperbiam non curat ſcandaliſare alios, ſicut mulieres quædam, alienos viros ad lapſum prouocantes: & ideo ſe ornantes, & occaſionem dantes lapſui mentis. Eſt etiam mortale per tertiam regulam, cum quis propter ſuperbiam tranſgreditur præceptum Eccleſiæ. Sicut ſecundum quoſdam Doctores; milites exercentes torneamenta per Eccleſiam prohibita.

Sunt autem remedia plura contra ſuperbiam, & inanem gloriam. Primum, conſideratio magnitudinis diuinarum perfectionum: contra quem Deum, vel eius ordinationem

nationem quis ſuperbit. Contra quod dicitur Iob 15. *Quid tumet contra Deum ſpiritus tuus?* Ad huiuſmodi intuitum, & Dei locutionem, Abraham ſe cinerem, Gen. 18. & Moyſes impeditioris linguæ profitebantur humiliter, Exod. 4. Secundum eſt, conſideratio humilitatis Chriſti & ſanctorum: vnde Philip. 2. *Chriſtus factus eſt pro nobis obediens vſque ad mortem, mortem autem crucis.* Matth. 11. *Diſcite à me quia mitis ſum, & humilis corde.* Tertium eſt conſideratio ſui, in perfectionibus quas habemus. Nam corpus & eius perfectionem; animam & eius perfectionem à ſolo Deo principaliter accepimus: pro quibus tanto plus grati eſſe debemus, quanto excellentiora dona recepimus; alias amplius puniremur. Faciliter etiam perdere poſſumus omnia bona noſtra: quia Eſa. 40. *Omnis caro fœnum, & omnis gloria eius ſicut flos agri.* Quartum eſt, conſideratio propriarum imperfectionum communium omnibus. Nam corpus de viliſſima materia conceptum eſt, & in vermibus finaliter putreſcet defunctum: medio vero tempore, ſuper omnia animantia in naribus, auribus, oculis, ore, & alibi emittit immunditias, præter ea quæ latent intrinſecus, ſecundum illud Micheæ 6. *Humiliatio tua in medio tui eſt.* Anima autem hebet intellectu; curua eſt affectu; labilis memoria; prona ad lapſum, & tarda ad reſurgendum: vnde Iere. 17. *Prauum eſt cor hominis, & inſcrutabile: & quis cognoſcet illud?* Quintum eſt, conſideratio imperfectionum moralium. Nam neſcimus, licet ſperare poſſumus, an aliquod opus meritorium fecerimus cunctis diebus vitæ noſtræ. Tum quia ſæpe vitia virtutis pallium induunt. Tum quia omiſſio vnius circunſtantiæ debitæ, totum opus vitiat: & pauci ibi diligentiam adhibent. Tum quia ſuperbia, vel inanis gloria, ſępe totum opus vitiat: vnde Eſa. 64. *Sicut pannus menſtruatæ vniuerſa iuſtitiæ noſtræ.* Et Iob. 9. *Verebar omnia opera mea: ſciens quod non parcis delinquenti.* Et Greg. 5. mor. *Cap. 8. in fine.* Sępe iuſtitia noſtra, ad examen diuinæ iuſtitię deducta, iniuſtitia eſt, & ſordet in conſpectu diſtricti iudicis, quod in oculis fulget operantis. Sextum eſt, cohabitatio humilium in corpore, & opere. Sicut enim ille qui communicat ſuperbo, induet ſuperbiam; Eccl. 13. ſic qui communicauerit humili, induet humilitatem. Vnde Odo Epiſcopus Pariſien. in menſa ſemper ante ſe poſuit deſpectiores pauperes, & à latere alios. Requiſitus autem quomodo poſſet hoc tolerare? Reſpondit, quod quidam nobilis

nobilis miles eum docuerat, Iob. 5. ſcilicet dicens: *viſitans ſpeciem tuam non peccabis.* Septimum eſt, & fortè optimum, conſideratio propriorum peccatorum, quæ quilibet melius ſcit quàm alter, vel ſcire debet. Si enim peccaſti ſemel mortaliter, Deum & omnem creaturam ſibi ſeruientem offendiſti; ideo ſecundum Dei iuſtitiam panis te ſuffocare deberet, aqua ſubmergere, ignis incinerare, aër inficere, beſtię deuorare, & ita de ſimilibus intelligendum eſt ſecundum Hugo. Quia ſecundum Aug. peccator non eſt dignus pane quo veſcitur. Quid igitur de te qui fortè centies peccaſti mortaliter? Conſideremus igitur in alijs bona non mala: in nobis verò frequẽter noſtra mala.

DE INANI GLORIA ET REMEDIIS eius.

CAPVT XIV.

ARGVMENTA.

1 *Propoſitio rerum dicendarum.*
2 *Inanis gloria differt à ſuperbia.*
3 *Inanis gloria vt non ſemper ſit peccatum mortale, eſt tamen valde periculoſa triplici de cauſa.*
4 *Remedia contra vanam gloriam.*
5 *Gloria, vt de illa hic agitur, quid ſignificet.*
6 *Quomodo vtile ſit & licitum gloriam ſuam quærere.*
7 *Gloria in genere eſt triplex: vera, vana, diabolica; & vera eſt ſeptuplex.*
8 *Gloria fit vana quinque modis.*
9 *Gloria diabolica eſt quando quis gloriam quærit ex peccatis.*
10 *Inanis gloriæ appetitus aliquando eſt peccatum mortale, aliquando veniale tantum.*
11 *Vana gloria ordinata in peccatum mortale tanquam finem eſt peccatum mortale.*
12 *Vana gloria quamuis ſecundum ſe conſiderata non ſit contra charitatem proximi, eſt tamen contra charitatem Dei.*

1. DEcimò, prohibetur primo præcepto inanis gloria, prout peccatum mortale: quo propriũ Dei, videlicet regis ſæculorum, & immortalis,

honor, & gloria. 1. Tim. 1. tollitur quodãmodo. Et Rom. 1. *Qui cum cognouiſſent Deum, non ſicut Deum glorificauerunt: & obſcuratum eſt inſipiens cor eorum.* De hoc vidẽdum eſt: Primò, quantę prauitatis ſit hoc vitium, & periculi. Secundò, quę & quotuplex ſit inanis gloria. Tertiò, quando ſit peccatum mortale, vel non.

2 Quantum ad primum notandum ſecundum Tho. ſecunda 2. q. 132. quod inanis gloria differt à ſuperbia. Nã ſuperbia non eſt inanis gloria, nec appetitio eius: ſed ſuperbia eſt cauſa appetitionis inanis glorię. Vnde ſuperbia facit appetere inordinate propriam excellentiam, & ex iſto faciliter mouetur homo ad appetendum manifeſtationem eiuſdem excellentię: & illa eſt appetitio inanis glorię. Et concurrere ibi poſſunt quatuor. Nam vane glorioſus putat in ſe eſſe aliquid excellentia certa dignum, qualiter tamen non eſt; appetit vt alij hoc cognoſcant, & manifeſtum fiat; vult vt hoc alij approbent, laudent, & honorent; & tali laude vel approbatione delectatur.

3 Secundò notandum ſecundum eundem, quod inanis gloria, licet non ſit ſemper peccatum mortale: eſt tamen valde periculoſum peccatum, triplici de cauſa. Primò, quia nulli perſonæ parcit. Iuuenes impugnat, vt patet in vitas patrum de pueris, vno in duodecimo anno, alio in 15. ſerpentem illęſè ad monaſterium portantibus, quos abbas flagellauit, cur non diſcerent mites, & humiles eſſe corde. Senes excæcat, vt patet in ſolitario prædicante, & miſſam cantante cathecuminis, cum nullus adeſſet niſi pater obſeruans. Nobiles proijcit, vt patet in Ezechia rege, qui vnica oratione obtinuit percuſſionem centum octuagintaquinque milium hominum; alia oratione 15. annos adiectos vitę; Et regreſſum ſolis facientem 32. horas die: qui tamen tandem eleuatus, niſi pænitentiam egiſſet, Deo valde diſplicuiſſet, vt dicit Caſſi. de 8. principalibus vitijs. Et originaliter ponitur 4. Reg. 20. & Eſa. 38. & 39. Rurales inflat, vt patet in fratre mattam veſtibus alligante, vt eſſent longiores. Cui dæmon ait: O monache, ſi maiora valeres, maiora faceres. Feminas etiam ſanctas inficere nititur, vt patet de ſancta Melania Romana vidua 300. libras argenti ſancto Bambonæ præſentante: cui cum pater nihil grande reſponderet, mulier ait, Pater. 300. librę ſunt. Reſpõdit pater; Si Deo dediſti, ſcit quantum: ſi mihi, mercedem perdidiſti in cęlo. Viros ſanctos decipit, vt patet de ſancto Eleutherio abbate:

Lib. 11. cap. 10.

Digitized by Google

abbate: de quo refert Greg. 3. dialogorum: qui cum puerum à dęmone nocte vexatum, ad monaſterium ſuum detuliſſet, & ibi puero exiſtente illęſo pater diceret, Ecce fratres quomodo dęmon monialibus illis illuſit, ſtatim puer obſidetur iterato, & pater Eleutherius plorans imperat, vt nemo cibum guſtet niſi puer ſanetur. Quod cũ fletu factum eſt, nam iſtis orationibus dęmon abſceſſit, & pater deinceps humilior fuit. Secundò, quia hoc vitium omnibus operibus ſe inflectit: Malis quidem, in his qui gloriantur cum malefecerint, & exultant in rebus peſſimis. Prouerb. 2. Bonis etiam, vt orationi, prædicationi, lectioni, correctioni, cantui, taciturnitati, veſtimentis humilibus, religioſo inceſſui, diuinis officijs & ſimilibus inſidiatur operibus vt pereant, quod alia vitia non faciunt. Vnde Auguſt. in regula: Superbia etiam bonis operibus inſidiatur. Ideo ſancti patres (vt Caſſi. refert) hoc vitium aſſimilauerunt cæpæ: vbi vna ſublata pellicula, continue decorticanda alia reſtat. Item aſſimilatur ſcopulo maris: ad quem illiſa nauis referta omnibus bonis, ſtatim mergitur. Item ſecundum Greg. latroni, qui theſaurum in via eripit oſtenſum. Item ſecundũ Chryſoſtomum, arbori, iuxta viam plantatæ: cuius poma raro matureſcunt. Item vento vrenti, qui fructum tenerum ſtatim deſtruit. Exemplum in vitas patrum: vbi frater vt putabatur deuotus, onagros in ſolitudine vocauit, vt onera portarent: quod cum Antonio fratres retuliſſent, ait: Iſte inquit eſt velut nauis plena diuitijs, periculo expoſita maris. Poſt pauca autem tempora, flente Antonio, quæſitum eſt quid fieret? Reſpond. Lapſum inquit illius de quo mihi dixiſtis, ite & videte in matta eum flentem: iuerunt, & repererunt, & quinto die defunctus eſt. Tertiò, eſt hoc vitium deteſtabile, quia in omni loco hominem reperit, etiam in ſolitudine. Vnde beatus Appolonius, cum 15. annorum exiſtens eremum intraret, & ibi per triginta annos manſiſſet, vocatus ab Angelo vt exiret, & per verba ſua Ægyptios conuerteret plures, ait: Aufer à me quæſo ſpiritum inanis glorię. Cui Angelus; Subter pedes proijce, quicquid circa ceruicem tuam repereris: quo facto diabolum proiecit clamantẽ, & ſic primò liber effectus eſt. Item de alio patre, qui cũ obſeſſos liberaret, impugnatus ab hoc vitio obtinuit obſideri: & tandem fratrum oratione ſanatus, liberatus eſt à dæmone & ab inani gloria. Immo hoc vitium victũ

Reg. 3. & epiſt. 109.

acrius inſurgit,& primum eſt in vitę ſanctæ inchoatione,& vltimum in victoria: quod nec Chriſtum dimiſit, quin eum impugnaret, & in pinnaculo cum eo dæmon aſcendit.

4 Sunt autem quinque remedia. Primum, vt ſollicitè videamus ne in principio,medio,aut in fine operis boni, vana gloria ſe immiſceat:ſed omnia in Deum dirigamus: ſecundum illud Pſal.113. *Non nobis Domine non nobis: ſed nomini tuo da gloriam.* Sic ſanctus Tho. feciſſe dicitur crucifixo,quando honorabatur, cum pollice videlicet ſecrete crucem faciendo ſub ſcapulari, & dicendo præfatum verſiculum. Secundò, vt vereamur omnia opera noſtra,cum beato Iob.9. Ne forte non fecerimus vt debuimus: ſecundum illud Lucæ 17.*Cum omnia feceritis quæ præcepta ſunt vobis: dicite ſerui inutiles ſumus: Quod facere debuimus, fecimus.* Tertio, conſideremus quantũ malum faciat; quia omnia opera bona poteſt deſtruere: ſecundum illud Chriſti, *Receperunt mercedem ſuam.* Quod Chriſtus ait de hypocritis Math. 6. Quartò, vt opera apparenter rara & bona,occultemus quantum poſſumus: vt neſciat ſiniſtra, quid faciat dextera tua. Matth. 6. Quintò,vt oremus contra tantum vitium. Vnde ſuper illud, 1. Theſſalo.2.Deo qui probat corda noſtra, dicit Gloſ. vt ſibi,non hominibus placeamus: quod niſi ipſe in nobis operetur, vitare nequimus. Et Aug. ibidem dicit: Quas vires nocendi habeat humanæ gloriæ amor, nemo ſentit,niſi qui ei bellum indixerit.

5 Quoad ſecundum principale notandum,quod gloria in propoſito ſignificat, quod bonum alicuius deueniat in notitiam alterius,vel aliorum, & ad approbationem eorum. Et ſic appetere gloriam,eſt aliquem appetere, vt bonum ſuum verum vel apparens,veniat in notitiam, & ad approbationem alterius, vel aliorum. Sed aliquem quærere gloriam per exteriora facta,fit per hoc quod aliquis opera ſua agit coram alijs,aut loquitur, aut quando manifeſtatur per laudem alienam, vt quando honoratur ab alijs,quia tunc videntes eum honorari,maiora de eo æſtimant. Et iſta pertinent ad filias inanis gloriæ: de quibus poſtea dicetur. Secundò notandum, quod non omnis appetitus glorię eſt malus: ſed appetitus inanis

2.2.q.132. glorię ſemper eſt malus. Nam vt Tho. vbi prius dicit, ad

ar.1.ad 3. perfectionem hominis pertinet, quod ipſe ſe cognoſcat; ſed quod ipſe cognoſcatur ab alijs, non pertinet ad eius perfectio-

perfectionem: Et ideo non eſt per ſe appetendum, poteſt tamen appeti, inquantum eſt vtile ad aliquid.

6 Vnde tripliciter eſt vtile & licitum, quod aliquis cognoſcatur ab alijs bonus. Primò, ad hoc vt Deus ab hominibus glorificetur. Vnde Math. 5. *Sic luceat lux veſtra coram hominibus, vt videant opera veſtra bona, & glorificent patrem veſtrum qui in cælis eſt.* Secundò, ad hoc quod homines proficiant in bono, quod in alijs cognoſcunt, vt in præcedenti auctoritate etiam patet. Et ſic fecit Apoſtolus, 2. Cor. 11. & 12. vt diſcipuli ſui per pſeudoapoſtolos non deciperentur, vel eis plus crederent dicens: *Ter virgis cæſus ſum:* & multa alia quæ ibi enumerat de ſe Apoſtolus bona. Tertiò ad hoc quod ipſe homo ex bonis, quæ in ſe cognoſcit per teſtimonium laudis alienæ, ſtudeat in eis perſeuerare, & ad meliora proficere. Et ſic licet habere curam de fama, & eam tueri. Etiam ſic fit in treugis, quę fiunt ſuper graduandis in vniuerſitatibus: & ſecundum hæc tria laudabile eſt, quod quis habeat curam de bono nomine, & quod prouideat quis bona corã hominibus, non tantum coram Deo. Rom. 12. non tamen quod in hominum laude inaniter delectemur. Poteſt igitur laudabiliter ad aliorum vtilitatem gloriam ſuã quærere, ſicut & Deus gloriam ſuam quęrit, non propter ſe, ſed propter nos.

7 Eſt ergo notandum hîc, quod in genere eſt gloria triplex. Vna vera. Secunda vana. Tertia diabolica. Prima eſt ſeptuplex. Vera, quando quis nullius peccati ſibi cõſcius eſt: de qua 2. Corint. 1. *Gloria noſtra hæc eſt, teſtimonium conſcientiæ noſtræ.* Verior, quando dulcedo ſancti ſpiritus manifeſte ſentitur: qui ſpiritusſanctus teſtimonium dat ſpiritui noſtro, quod ſumus filij Dei: Rom. 8. Sed hic cauendum eſt, ne quis decipiatur in dulcedine ſpirituali & ſentimentis: quia quædam ſunt communes malis & bonis, aliæ ſpeciales tantum bonis, vt beatus Bern. tradit in Epiſtola ad fratres de monte Dei. Veriſſima eſt æterna gloria. Aliæ tres ſunt prius recitatę. Tertiò notandum, quod gloriam ſuam poteſt quis quærere vt præmiſſum eſt: ſed illud competit potiſſime perfectis viris: vnde & Matth. 5. Chriſtus diſcipulis ait & Doctoribus: *Sic luceat &c.* Nec tamen talibus ſemper competit: ſed quando eſt notabilis neceſſitas vel vtilitas. Infirmis autem & imperfectis non eſt tam cautum, propter periculum inanis gloriæ: quia ſecundum Greg. Bona

innoteſcere hominibus ſine periculo, vix fieri poteſt. Patent hęc vbi prius per Apoſtolum, qui ait 2. Cor. 12. *Inſipiens factus ſum.* i. ad modum inſipientis quodammodo feci gloriando: *vos me coegiſtis*, ſcilicet malis faciliter acquieſcendo Doctoribus.

8 Secunda gloria videlicet vana fit quintupliciter, ſecũdum Tho. Primò ex parte materiæ bonæ glorię (paulo ſupra) cum ſcilicet quis appetit, quod alijs appareant aliqua bona in ſe, & illa approbent tanquam bona & magna, quę tamen non ſunt in eo: vt cum appetit quod alij eum æſtiment doctum, aut deuotum, aut multum doctũ, aut liberalem, aut diuitem, aut pulchrum, nobilem, & ſic de ſimilibus, cum non ſit talis. Aut cum appetit vt alij putent eum feciſſe tale opus, quod tamen non fecit. Secundò, gloria eſt vana, cum quis quærit gloriam de re, quæ non eſt gloria digna, vt de caduca re & fragili: Sicut eſt pulchritudo corporis, diuitiæ, criſpitudo crinium, & huiuſmodi. Inane enim eſt & vanum, quod homo huiuſmodi res caducas, fragiles, & modicas, quæ communiter magis nocent quam proſint, tam magnas reputet, quod etiam gloriam de eis quærit: & vult quod alij in eo talia noſcant & tanquam bona & magna reputent, & approbent. Tertiò, eſt vana, cum quis gloriam quærit de rebus inutilibus & nociuis, quæ non ſunt apud multos grauia peccata reputata: vt de ſuperfluis ſumptibus in conuiuijs, in veſtibus, ædificijs, familia, & fit gloria ſic vana ex parte materię. Quartò, eſt vana ex parte eius, à quo quis gloriam quęrit; puta cum quis appetit bona ſua vera, vel apparentia, fieri manifeſta hominibus vt ea approbent, quorum tamen hominum iudicium eſt fallibile & incertum: vt hominibus ſimplicibus, mundanis, & ſæcularibus, qui actus hominum frequenter ſolum extrinſecus conſiderant, & multotiens non bona, aut modicũ bona æſtimant magna & excellentia, immo frequenter de rebus, modicum aut nihil iudicare ſciunt; vt ſi quis appeteret doctus apparere apud idiotas & rudes, quia de huiuſcemodi iudicare non ſciunt. Tales enim noſcunt ſolum ſenſibilia & præſentia, vt diuitias, potentiam, pulchritudinem, & ſimilia modica; immo talia ſunt bona minima, non media vt virtutes, nec maxima vt beatitudinem facientes: quæ tamen minima bona maxima æſtimant, & illos qui talia habent, æſtimant glorioſos, & reuerentur tales, & honorant. Vera autem bona haben-

:es, & vere bona vt virtutes, ipſi non noſcunt, aut modi-
:um reputant, aut paruipendunt, aut (quod deterius eſt) :ontemnunt: & ideo inane & vanum eſt teſtimonium huiuſmodi bonorum ab eis quærere. Quinto modo, gloria fit inanis & vana, ex parte ipſius qui gloriam quę-
:it: vt qui gloriam ſuam non refert in debitum finem, puta in Dei honorem, & proximi ſalutem. Omne enim bonum, de quo quis rectè gloriam quærit, debet credere à Deo ſibi eſſe datum, & ita non habet homo hoc à ſe: ſed eſt quaſi quoddam bonum diuinum, & Deo de iſto principaliter debetur gloria & laus. Et ideo quando homo appetit, vt bonum ſuum alijs fiat manifeſtum, debet hoc appetere ad iſtum finem, vt Deus ex hoc laudetur, qui tale bonum largitus eſt. Ideo dicit Apoſtolus 2. Corint. 10. *Qui gloriatur, in Domino glorietur.* i. de bono opere non quærat ſibi gloriam, ſed Deo. Tale enim bonum datur homini à Deo, vt ex illo alijs proſit, & ideo in tantum debet appetere gloriam de tali, inquantum per eam paratur ſibi via ad hoc, vt alijs proſit, ſicut Apoſtolus, vt ſupra patuit. Quando ergo homo appetit gloriam, & in illa ſiſtit, aut in ſeipſum ſolum refert, in ſui laudem & recommendationem, & non in profectum proximi, aut in Dei laudem & gloriam finaliter: tunc eſt vana gloria, & inanis, & peccatum, quia quodcunque vanū appetere, eſt peccatum, ſecundum illud Pſal. 4. *Filij hominum vſquequo graui corde, vt quid diligitis vanitatem, & quæritis mendacium?* &c.

Tertia gloria, videlicet diabolica, eſt etiam ex parte materiæ, quando quis gloriam quærit de peccatis notabilibus, & de rebus magis ignominioſis, quàm glorioſis. Vt cum quis per potentiam aliquem opprimit, aut cum notabili perſona luxuriatus eſt, aut aliquid iniuſtè à tali accepit, aut haſta luſit in peccatis, aut pro multo luſit, & vult vt alij hoc noſcant & approbent: hoc eſt diabolicum peccatum, quia dæmones ſic coram ſuo principe gloriari ſolent de malis, in quæ alios proiecerunt. Contra quos in Pſal. 51. *Quid gloriaris in malitia, qui potens es in iniquitate? Dilexiſti malitiam ſuper benignitatem: iniquitatem magis quam loqui æquitatem: propterea deſtruet te Deus in finem.*

Quoad tertium principale, quando ſcilicet inanis gloria ſit peccatum mortale, notandum ſecundum Thomam ibi ſupra, quod aliquando vanæ gloriæ appetitus eſt

innoteſcere hominibus ſine periculo, vix fieri poteſt. Patent hęc vbi prius per Apoſtolum, qui ait 2. Cor. 12. *Inſipiens factus ſum.* i. ad modum inſipientis quodammodo feci gloriando: *vos me coegiſtu*, ſcilicet malis faciliter acquieſcendo Doctoribus.

8 Secunda gloria videlicet vana fit quintupliciter, ſecũdum Tho. Primò ex parte materiæ bonæ glorię (paulo ſupra) cum ſcilicet quis appetit, quod alijs appareant aliqua bona in ſe, & illa approbent tanquam bona & magna, quę tamen non ſunt in eo: vt cum appetit quod alij eum æſtiment doctum, aut deuotum, aut multum doctũ, aut liberalem, aut diuitem, aut pulchrum, nobilem, & ſic de ſimilibus, cum non ſit talis. Aut cum appetit vt alij putent eum feciſſe tale opus, quod tamen non fecit. Secundò, gloria eſt vana, cum quis quærit gloriam de re, quæ non eſt gloria digna, vt de caduca re & fragili: Sicut eſt pulchritudo corporis, diuitiæ, criſpitudo crinium, & huiuſmodi. Inane enim eſt & vanum, quod homo huiuſmodi res caducas, fragiles, & modicas, quæ communiter magis nocent quam proſint, tam magnas reputet, quod etiam gloriam de eis quærit: & vult quod alij in eo talia noſcant & tanquam bona & magna reputent, & approbent. Tertiò, eſt vana, cum quis gloriam quærit de rebus inutilibus & nociuis, quæ non ſunt apud multos grauia peccata reputata: vt de ſuperfluis ſumptibus in conuiuijs, in veſtibus, ædificijs, familia, & fit gloria ſic vana ex parte materię. Quartò, eſt vana ex parte eius, à quo quis gloriam quęrit; puta cum quis appetit bona ſua vera, vel apparentia, fieri manifeſta hominibus vt ea approbent, quorum tamen hominum iudicium eſt fallibile & incertum: vt hominibus ſimplicibus, mundanis, & ſæcularibus, qui actus hominum frequenter ſolum extrinſecus conſiderant, & multotiens non bona, aut modicũ bona æſtimant magna & excellentia, immo frequenter de rebus, modicum aut nihil iudicare ſciunt; vt ſi quis appeteret doctus apparere apud idiotas & rudes, quia de huiuſcemodi iudicare non ſciunt. Tales enim noſcunt ſolum ſenſibilia & præſentia, vt diuitias, potentiam, pulchritudinem, & ſimilia modica; immo talia ſunt bona minima, non media vt virtutes, nec maxima vt beatitudinem facientes: quæ tamen minima bona maxima æſtimant, & illos qui talia habent, æſtimant glorioſos, & reuerentur tales, & honorant. Vera autem bona haben-

es,& vere bona vt virtutes,ipſi non noſcunt,aut modicum reputant,aut paruipendunt, aut (quod deterius eſt) contemnunt: & ideo inane & vanum eſt teſtimonium huiuſmodi bonorum ab eis quærere. Quinto modo, gloria fit inanis & vana,ex parte ipſius qui gloriam quærit: vt qui gloriam ſuam non refert in debitum finem, puta in Dei honorem,& proximi ſalutem. Omne enim bonum,de quo quis rectè gloriam quærit, debet credere à Deo ſibi eſſe datum, & ita non habet homo hoc à ſe: ſed eſt quaſi quoddam bonum diuinum, & Deo de iſto principaliter debetur gloria & laus. Et ideo quando homo appetit,vt bonum ſuum alijs fiat manifeſtum, debet hoc appetere ad iſtum finem, vt Deus ex hoc laudetur, qui tale bonum largitus eſt. Ideo dicit Apoſtolus 2. Corint.10. *Qui gloriatur, in Domino glorietur.* i. de bono opere non quærat ſibi gloriam,ſed Deo. Tale enim bonum datur homini à Deo,vt ex illo alijs proſit, & ideo in tantum debet appetere gloriam de tali, inquantum per eam paratur ſibi via ad hoc,vt alijs proſit,ſicut Apoſtolus,vt ſupra patuit.Quando ergo homo appetit gloriam,& in illa ſiſtit, aut in ſeipſum ſolum refert, in ſui laudem & recommendationem,&non in profectum proximi,aut in Dei laudem & gloriam finaliter: tunc eſt vana gloria,& inanis,& peccatum,quia quodcunque vanū appetere,eſt peccatum, ſecundum illud Pſal.4. *Filij hominum vſquequo graui corde, vt quid diligitis vanitatem, & quæritis mendacium?* &c.

9 Tertia gloria,videlicet diabolica, eſt etiam ex parte materiæ,quando quis gloriam quærit de peccatis notabilibus,& de rebus magis ignominioſis, quàm glorioſis. Vt cum quis per potentiam aliquem opprimit, aut cum notabili perſona luxuriatus eſt,aut aliquid iniuſtè à tali recepit,aut haſta luſit in peccatis,aut pro multo luſit, & vult vt alij hoc noſcant & approbent:hoc eſt diabolicum peccatum,quia dæmones ſic coram ſuo principe gloriari ſolent de malis,in quæ alios proiecerunt. Contra quos in Pſal.51. *Quid gloriaris in malitia, qui potens es in iniquitate? Dilexiſti malitiam ſuper benignitatem: iniquitatem magis quam loqui æquitatem: propterea deſtruet te Deus in finem.*

10 Quoad tertium principale, quando ſcilicet inanis gloria fit peccatum mortale, notandum ſecundum Tho. vbi ſupra, quod aliquando vanæ gloriæ appetitus eſt

mortale, aliquando veniale. Omne enim peccatum quod fit contra charitatem, eſt mortale, & ſolum tale: modo inanis gloria quædam eſt contra charitatem, quędam nõ. Et licet peccatum inanis gloriæ, præciſè ſecundum ſe conſideratum, & prout ſibi non coniungitur aliud peccatum, non repugnat charitati proximi; vt quod quis appetat bona, quæ in ipſo ſunt vel apparent, manifeſta fieri alijs & laudari, & hoc precise propter delectationẽ quam habet in aliorum laude, hoc non eſt contra charitatem proximi, nec aliquo modo in nocumentum eius. Poteſt tamen inanis gloria eſſe contra charitatem proximi, inquantum aliud peccatum ei, ſcilicet inani gloriæ, coniunctum eſt.

11 Vnde hęc prima regula eſt, quod quandocunque ordinatur inanis gloria in aliud peccatum mortale, tanquã in finem, eſt peccatum mortale: vt cum quis vult videri doctus vt alij ſibi credant, & ſic eos perducat in perfidiam; vel cum quis ſe laudat de fidelitate, vel facit ſimulata opera, vt eum æſtiment probum & fidelem, & ſic poſſit eos damnificare in rebus per furtum, vel per aliam fraudem, notabiliter præſertim damnoſam. Vel cum quis vult videri diues, vel nobilis propter hoc, vt mulierem aliquam poſſit allicere in ſui amorem, & conſenſum luxurioſum: tunc quia illud eſſet contra charitatem proximi, quia in magnum nocumentum, fieret peccatum mortale. Et de illo ſonabant etiam regulæ poſitę ſupra de ſuperbia, quando ſit peccatum mortale. *Cap. 13. nu. 10.*

12 Secunda regula eſt: Quamuis peccatum inanis glorię præciſe, ſecundum ſe conſideratum, & ſine coniunctione alterius pęccati, non ſit contra charitatem proximi, tamen eſt, vt ſic, contra charitatem Dei tripliciter, ſecundum Tho. Primò, ratione materiæ de qua quis gloriatur, vt cum quis gloriatur de aliquo falſo, quod eſt contrarium diuinę reuerentiæ, ſicut illud Ezech. 28. *Eleuatum eſt cor tuum, & dixiſti: Deus ego ſum.* Quo modo ſi gloriarętur de omnipotentia, omniſcientia, vel quod eſſet Deus, & ſic laudari appeteret: valde peccaret contra Dei reuerentiam & mortaliter: Sicut fecit Alexander magnus, qui filius Iouis à multis dici delectabatur: attamen cum telo grauiter in expugnatione ciuitatis vulneratus eſſet, ait, omnes me filium Dei clamant, ſed hoc telum me hominem eſſe fatetur. Item idem cum ſe pro Deo adorari vellet, quidam miles ei ait: Si dij corpus animo

mo tuo æquaſſent, capite cælum, & manibus vtroſque fines terræ caperes aut tangeres. Cum ſis igitur æqualis alijs, alijs non te præferas. Sic feciſſe voluit Octauianus: ſi Sibylla maiorem eo non oſtendiſſet. Et Herodes ſe fecit adorari pro Deo, vt patet Act. 12. Similiter ſi quis gloriam quęreret de aliquo bono, tanquam à ſe habito, & non tanquam à Deo accepto mere gratuitò, gloriaretur de falſo, ſcilicet quod aliquid haberet à ſeipſo & non à Deo: eſſet contra Dei reuerentiam, & peccatum mortale. Sicut feciſſe videtur Nabuchodonoſor monarcha, qui in palatio deambulans ait: *Nonne hæc eſt Babylon ciuitas magna, quam ego ædificaui in domum regni, in robore fortitudinis meæ, & in gloria decoris mei.* Danielis 4. Quo loquente, ſtatim vox ſibi comminabatur, quod ſeptem annis vt bos fęnum comedere deberet, & priuari ſenſibus. Ad illum primum modum etiam pertinet, ſecundum Tho. cum quis bonum temporale, de quo quis gloriatur, pręferret Deo, quia hoc prohibetur Iere. 9. *Non glorietur ſapiens in ſapientia ſua, nec fortis in fortitudine ſua, nec diues in diuitijs ſuis: ſed in hoc glorietur, qui gloriatur, ſcire & noſſe me, quia ego ſum Dominus qui facio miſericordiam, & iudicium, & iuſtitiam in terra. Hæc enim placent mihi, ait Dominus.* Secundo modo, appetitus inanis gloriæ contrariatur dilectioni Dei, ex parte eius à quo gloria quæritur: vt cum quis teſtimonium, & approbationem hominum præfert teſtimonijs, & approbationibus Dei. Sicut contra quoſdam de principibus ſacerdotũ dicitur Ioan. 12. quod plus dilexerunt gloriam hominum, quàm gloriam Dei. Nam & ibi habetur: Multi ex principibus, & legiſperitis, & ſacerdotibus crediderunt in Chriſtum: ſed propter Phariſæos non confitebantur, ne de ſynagoga eijcerentur, quod erat apud eos valde ignominioſum. Iſti ergo plus refugerunt illam ignominiam, & plus dilexerunt gloriam hominum, & plus voluerunt honorari, & tanquam boni reputari & approbari ab hominibus, quàm gloriam Dei: id eſt quàm appetierunt à Deo approbari, & coram eo iuſti exiſtere. Et ſecundum Nicolaum de Lyra, de iſtorum numero in parte vel in toto, fuerunt Nicodemus, qui ad Ieſum venit nocte, & principes &c. Ioan. vbi ſupra: & Ioſeph ab Arimathia, & Gamaliel &c. Tertio modo, appetitus vanę gloriæ repugnat dilectioni Dei, & hoc ex parte ipſius gloriantis, ſcilicet qui intentionem ſuam refert ad gloriam, tanquam ad vltimum

timum

Digitized by Google

timum finem: ita quod gloriam appetit propter ſeipſum, nullo modo referendo eam in vtilitatem proximi, aut Dei honorem finaliter. Vt qui opera virtutum ordinat vltimatè in gloriam ſuam, tanquam in ſuum & optimũ ſibi; vt qui ieiunat, dat eleemoſynam, & ſimilia, vt alij ſciant, & eum glorificent: & qui tantum diligit eam & appetit, quod etiam propter ipſam conſequendam, non dimittit facere contra Deum, ſic enim eſt peccatum mortale. Quandò vero gloria eſt vana, aliquo modorum ſupra poſitorum circa ſecundam propoſitionem, attamen non repugnat dilectioni aliquorum modorum nunc pretactorum: tunc appetitus vanæ glorię non eſt peccatum mortale, ſed ſolum veniale, vt dicit Thomas.

DE HYPOCRISI, QVID SIT, ET QVAliter committatur, & de ſimulatione.

CAPVT XV.

ARGVMENTA.

1 *Ad manifeſtationem propriæ excellentiæ directè tenditur tripliciter.*
2 *Hypocriſis dupliciter ſumitur, communiter, & propriè, eſtque communiter ſumpta peccatum, interdum mortale, interdum veniale.*
3 *Simulatio quare ſit peccatum.*
4 *Non omnis fictio mendaciũ eſt, ſed illa quæ nihil ſignificat.*
5 *Sicut non mentitur tacens quod eſt, ſic nec ſimulat, qui ſuũ occultat peccatum, quod ſine peccato licet.*
6 *Hypocriſis propriè accepta ſemper eſt peccatum.*
7 *Hypocriſis in quinque maximè perſonarum generibus inuenitur.*
8 *Non omnes mali Religioſi vel Clerici ſunt hypocritæ.*
9 *Non omnis ſanctitatem ſimulans peccat.*
10 *Hypocriſis propriè ſumpta, aliquando eſt peccatum mortale, aliquando veniale.*
11 *Hypocriſis ſiue mortale ſiue veniale peccatum ſit, eſt ſemper periculoſa, & multum nocet.*
12 *Ironia non ſemper peccatum, ſed interdum, & quando.*

1 VNdecimo hic prohibetur hypocriſis. Nam ex pręmiſſis patet, ſicut finis ſuperbię eſt propria excellen-

Digitized by Google

excellentia, quam intendit ſuperbus: ſic finis appetitionis inanis glorię, eſt manifeſtatio proprię excellentiæ, quia illam intendit vanè glorioſus. Ad hanc autem manifeſtationem ſecundum Tho. 2. ſecundę q. 132. art. 5. poteſt quis tendere & directè tripliciter. Primò, per verba, & ſic eſt iactantia. Secundò, per facta falſa, & ſic eſt hypocriſis. Tertiò, per facta vera, habentia quandam admirationem, & ſic eſt præſumptio nouitatum. De hypocriſi ergo tria ſunt dicenda: Primò, quid ſit, & qualiter cõmittatur, & quã mala ſit. Secũdò, quãdo ſit peccatũ mortale, ſeu ſub præcepto prohibita. Tertiò, an quis ſe minorẽ poſſit oſtẽdere quã ſit in re, quod vocatur ironia.

2 Quantum ad primum notandum ſecundum Tho. vbi ſupra, quod hypocriſis dupliciter capitur: Vno modo cõmuniter: Alio modo propriè. Communiter, ſeu generaliter, hypocriſis idem eſt quod ſimulatio; & ſic eſt mẽdacium, conſiſtens in ſignis exteriorum factorum: vt cũ quis per aliqua exteriora ſigna rerum, aut factorum, aliquid de ſe ſignat, quod in eo non eſt; aut melius, aut excellentius quàm in eo veraciter exiſtat, & iſto modo magnus apparatus veſtium eſt ſimulatio, ſeu hypocriſis litteraturæ ſiue ſapientiæ. Et magnus ſtatus, & ſumptuoſus in equis, ſeruis, & ſimilibus, eſt ſimulatio diuitiarum & potentiæ. Et ſic omnis ſimulatio, ſeu hypocriſis eſt mendacium, & ideo peccatum, & aliquando mortale, ſi eſt contra charitatem; aliquando veniale, ſicut de mendacio dicetur infra in præcepto 8. c. 1.

3 Cauſa autem quare ſimulatio eſt peccatum eſt illa, dicit Tho. ibidem: quia ad virtutem veritatis pertinet, vt aliquis talem ſe exhibeat exterius per ſigna exteriora, qualis eſt. Signa autem exteriora, non ſolum ſunt verba, ſed etiam facta. Sicut ergo veritati opponitur, quod aliquis per verba exteriora ſignificet aliud, quàm habet apud ſe, quod ad mendacium pertinet: ita etiam veritati opponitur, quod aliquis per aliqua ſigna factorum vel rerum, aliquid de ſe ſignificet contrarium eius quod in eo eſt, quod propriè ſimulatio dicitur. *Quæſt. 111 art 1. in corp.*

4 Tamen ſicut dicit Augu. in li. quæſt. Euangelij: Non omne quod fingimus, mendacium eſt; ſed quando illud fingimus, quod nihil ſignificat, tunc eſt mendacium. Cum autem fictio noſtra refertur ad aliquam ſignificationem, non eſt mendacium, ſed aliqua figura veritatis. Et ſubiũgit exemplum de figuratiuis locutionibus, in quibus quidem *Lib. 2. q. 51.*

dem fingimus res, non vt aſſeratur ita eſſe, ſed eas proponimus, vt figuram alterius quod aſſerere volumus. Sic igitur ſe finxit Dominus longius ire. Luc. vlt. Quia compoſuit motum ſuum quaſi volentis longius ire, ad aliud figuratiue ſignificandum, ſcilicet quod ipſe ab eorum fide longe erat: vt Greg. dicit: Eſt igitur, vt dicit Tho. ſimulatio peccatum ſimpliciter, quia non refert vtrum quis verbo, vel quocunque facto alij mentiatur. Tamen Vdalricus dicit, ſi quis dat per aliquod opus vel per verbum duplex, aliquid intelligere quod non eſt, non intentione fallendi, ſed intentione vtilitatis conſequẽtis: talem ſimulationem non eſſe peccatum.

Homil 23. in Euangelia.

5 Circa quod tamen notat Tho. quod ſicut aliquis verbo mentitur, quando ſignificat quod non eſt, non autem quando tacet quod eſt, quod quidem aliquando licet: ita ſimulatio eſt quando aliquis per exteriora ſigna factorũ vel rerum ſignificat aliquid quod non eſt, non autem ſi aliquis prætermittat ſignificare quod eſt. Vnde aliquis poteſt occultare ſuum peccatum ſine peccato.

Cit. art. 1. ad 4.

6 Alio modo capitur hypocriſis in ſacra ſcriptura propriè, & eſt ſimulatio ſanctitatis & iuſtitiæ, quam quis non habet: & ſic hypocrita eſt, qui per exteriora ſigna factorum ſanctitatem, aut quamcunque virtutem, quam non habet, ſimulat cum intentione, vt alij credant eum talem eſſe. Et talis hypocriſis ſemper eſt peccatum, ſicut & omne mendacium eſt peccatum: ipſa autem hypocriſis eſt mendacium in facto. Vnde hypocriſis duo dicit, ſcilicet defectum ſanctitatis, & ſimulationem ſanctitatis ipſius. Ideo Aug. dicit ſuper Pſal. 64. Simulata æquitas, nõ eſt æquitas; ſed duplex eſt iniquitas. Eſt enim ibi duplex peccatum, ſcilicet in hypocrita; videlicet iniquitas occulta, & falſitas ſanctitatis in oſtenſione.

7 Hęc autem hypocriſis in quinque perſonis ſe inflectere ſolet ſepius. Primò in hæreticis, de quibus Math. 7. *Attendite à falſis Prophetis, qui veniunt ad vos in veſtimentis ouium: intrinſecus autem ſunt lupi rapaces.* Secundò in fictis clericis & religioſis, de quibus dicitur: dum ore & habitu, non corde Deo ſe ſeruire oſtendunt, per Chriſtũ Math. 15. *Hypocritæ, bene prophetauit de vobis* Iſai. 29. *Populus hic labijs me honorat: cor autem eorum longè eſt à me:* & Math. 23. *Væ vobis Scribæ & Phariſæi hypocritæ, qui clauditis regnum cælorum ante homines: vos enim non intratis*, ſcilicet malè viuendo: *neque introeuntes ſinitis intrare*, ſcili-

cet

cet per exempla mala eos inficiendo. Tertiò in fictis iudicibus & ſcabinis, ac Dominis temporalibus: qui cum iuſtitiam deberent defendere, & ſe hoc facere prætendant, intrinſecus ſunt pleni dolo & auaritia. De quibus Math. 23. *Væ vobis ſcribæ & phariſæi hypocritæ, qui mundatis quod deforis eſt calicis & paropſidis: intus autem pleni eſtis rapina & immunditia. Væ vobis Scribæ & Phariſæi hypocritæ, qui ſimiles eſtis ſepulchris dealbatis, quæ foris apparent hominibus ſpecioſa: intus vero plena ſunt oſſibus mortuorum & omni ſpurcitia.* Quartò in fictis viduis & virginibus, quæ in delicijs viuentes vel nequitijs, alijs præhonorari volunt: Vnde Iob. 20. *Si aſcenderit vſque ad cælos ſuperbia eius, & caput eius nubes tetigerit: quaſi ſterquilinium in fine perdetur.* Quintò in pauperibus fictè mendicantibus. De quibus Luc. 20. ait Chriſtus. *Attendite à ſcribis, qui volunt ambulare in ſtolis, & amant ſalutationes in foro, & primas cathedras in ſynagogis, & primos accubitus in conuiuijs, qui deuorant domos viduarum ſimulantes longam orationem: hi accipient damnationem maiorem.*

7 Sed quomodo cognoſcitur quis hypocrita eſſe? Reſpond. Aug. ſuper illo Luc. 6. Non poteſt arbor bona malos fructus facere &c. quod à tribus cognoſcuntur hypocritę. Primum eſt bonorum oppreſſio, vel perſequendo, vel detrahendo. Omnes enim hypocritæ detractores ſunt. Secundum eſt facilis reprehenſio aliorum, quod faciunt vt videantur habere zelum. Tertium eſt impatientia in aduerſis. Super omnes enim mouentur ad contumelias ſibi dictas; quia quęrunt gloriam, ideo dolent ad contumeliam. Vnde dicit Hiero. Non quæras gloriam, & non dolebis cum ingloriosus fueris: qui laudem non appetit, non ſentit contumelias.

8 Sed diceres, ſunt ergo mali religioſi, vel clerici, hypocritę? Reſpond. Tho. Habitus ſanctitatis, puta religionis vel clericatus ſignificat ſtatum, quo quis obligatur ad opera perfectionis: & ideo cum quis habitum ſanctitatis aſſumit, intendens ſe ad ſtatum perfectionis tranſferre: ſi per infirmitatem deficiat, non eſt ſimulator vel hypocrita; quia non tenetur manifeſtare ſuum peccatũ, ſanctitatis habitum deponendo. Si autem ad hoc habitũ ſanctitatis aſſumeret, vt ſe iuſtum oſtenderet, eſſet hypocrita & ſimulator: vnde Greg. dicit 31. mora. Sunt nonnulli qui & ſanctitatis habitum tenent, & perfectionis merita exequi non valent: hos nequaquam credendũ eſt

2.2. q. 111. art. 2. ad 2.

Cap. 12.

Digitized by Google

eſt in hypocritarum numero currere,quia aliud eſt infirmitate peccare, aliud malitia.

9 Sed iterum dubitares: Vtrùm aliquis ſimulans ſanctitatem ad honorem Dei, & ædificationem proximi, peccet? Reſpond. Pet. de Tharentaſia in quolibe. Duplex eſt ſimulatio: Quædam, quæ fit ab aliquo vt iniquitas ſua pallietur, & ipſe ab hominibus laudetur, & bonus reputetur, & hæc eſt peccatum. Alia fit ad Dei honorẽ & proximorum ædificationem; vt ſi aliquis religioſus maiorem religionem oſtendit coram ſæcularibus, quàm coram ſuis fratribus, vt ipſi magis ædificentur: iſte non peccat, ſed meretur: hęc ille. Exemplum in beato Dominico, per quadrageſimam in pane & aqua cum ſocio ieiunante, vt hæreticos conuerteret. Et ſic Epiſcopus Oxomenſis Didacus, olim contra hæreticos Albigenſes, hortabatur abbates eadem intentione, vt pedes irent in paupertate.

10 Quoad ſecundum principale notandum ſecundum Tho. quod hypocriſis ſecundo modo ſumpta, aliquando eſt peccatum mortale, & aliquando veniale. Quando autem fit mortale vel veniale, eſt attendendum ex fine, quẽ ipſe fingens intendit. Si namque talis finis eſt contra charitatem, eſt peccatum mortale. Sicut cum quis ſimulat ſanctitatem, vt falſam doctrinam ſeminet, in qua ſibi non tam cito crederetur, niſi ſanctus & iuſtus appareret: quales ſunt communiter hæretici, propter quod dicit Dominus Math. 7. *Attendite à falſis Prophetis, qui veniunt ad vos in veſtimentis ouium: intrinſecus autem ſunt lupi rapaces.* Vel cum quis ſimulat ſanctitatem, vt dignus adipiſcatur Eccleſiaſticam dignitatem, vel vt adipiſcatur alia temporalia quæcunque cum damno aliorum; vel ſimulat ſanctitatem, vt familiarior fiat alicui mulieri alienę, vt eam per hoc decipiat, & in ſuum conſenſum alliciat, & ſic de alijs huiuſmodi finibus, qui ſunt contra charitatem Dei vel proximi. Hęc videtur eſſe mens ſancti Doctoris: vnde & Vdalricus lib 6. tractatu 3. cap. 28. dicit: Cum aliquis ſimulat ſanctitatem quam non habet, propter hoc vt detur ei aliquid (ſicut illi de quibus Math. 23. dicitur. *Væ vobis hypocritæ qui comeditis domos viduarum*) peccatum mortale eſt; quia rapit quod debetur ſancto: quia quod datur ei, datur in nomine iuſti. Item, quando talem ſimulationem facit ex inſatiabili auaritia. Si autem aliquis pro ſua neceſſitate ſimulet ampliorem indigentiã quàm

Digitized by Google

quàm habeat, non eſt hoc mortale peccatum. Sicut faciunt illi communiter, qui trutanni vocantur. De his enim dicit Chryſoſtomus, quod talis ſimulatio potius eſt culpa diuitum quàm pauperum, qui ex ſui indigentia ad hoc compelluntur. Si autem ſecundum Tho. finis intentus non repugnat charitati, tunc manet veniale: vt cum quis fingit ſolum, quia delectatur in ſic fingendo, de quo dicit Philoſophus 4. Eth. quod magis videtur vanus quam malus; vel ſi fingeret propter iocum. Eadem enim eſt ratio de fictione & mendacio, vt dictum eſt in præcedenti capitulo.

11 Tamen ſiue hypocriſis ſit veniale, ſiue mortale peccatum, eſt periculoſum & multipliciter nociuum, vt patet primò ex verbis Chriſti, qui hypocritas ferè præ alijs impugnauit, Math. 23. ſeptempliciter. Et Math. 6. *Exterminant enim facies ſuas, vt appareant hominibus ieiunantes.* Et Lucę 12. *Attendite à fermento phariſæorum, quod eſt hypocriſis.* Et Math. 7. *Hypocrita eijce primum trabem de oculo tuo.* Secundò, quia raro ad melius conuertuntur. Tum quia ſe bonos putant, aliorum laude delectati. Iob. 36. *Vincti non clamabunt.* Gloſ. quia humanæ laudis auiditate ſuperati, ſanctos ſe eſſe miſeri, etiam cum in peccatis morentur, putant. Tum quia ſpirituſſanctus eos fugit, ſine quo conuerti non poſſunt. Sapient. 1. *Spirituſſanctus diſciplinæ effugiet fictum.* Tum etiam, quia diabolus noſcitur eſſe in eis & dormit. Iob. 40. *Sub vmbra dormit in ſecreto calami.* ſcilicet in quo nullus fructus, ſtipes vacuus, & radix in limo laudis eſt fundatus. Tertiò, quia ſunt ſimiles ſterquilinio niue tecto; ſepulchris pulchris cadaueribus plenis; vulpibus, quarum pellis eſt bona & carnes inanes; Simoni, qui angariatus crucem Domini portauit; & vulpi, quę ſe mortuam fingit, quoadusque cornicem capiat; cygno, qui exterius eſt albus, caro autem eius nigra.

12 Quoad tertium principale quæritur, vtrum ironia, per quam aliquis minora de ſe fingit, ſit peccatum? Reſpond. ſecundum Tho. 2.2. q. 113. quod aliquis de ſeipſo minora dicat, poteſt contingere dupliciter. Vno modo ſalua veritate, dum ſcilicet maiora quę ſunt in ſeipſis reticent, quædam verò minora detegunt, & de ſe proferũt, quæ tamen in ſe eſſe cognoſcunt. Et ſic minora de ſe dicere non pertinet ad ironiam: nec etiam eſt peccatum ſecundum genus ſuum, niſi per alicuius circumſtantiæ *Artic. 1. in corp.*

corru-

Digitized by Google

corruptionem. Alio modo aliquis dicit minora à veritate declinans, puta cum aſſerit aliquid vile de ſe, quod in ſe non cognoſcit; aut cum negat de ſe aliquid magnum, quod tamen percipit in ſeipſo eſſe, & hoc pertinet ad ironiam, & eſt ſemper peccatum: vnde Aug. lib. de verbis * Domini. Cum humilitatis cauſa mentiris, ſi non eras peccator antequam mentireris, mentiendo peccator efficeris. Et ſi obijcis illud Gre. ad Aug. Anglorum Epiſcopum. Bonarum mentium eſt ibi culpas agnoſcere, vbi culpa non eſt. Reſpond. Tho. quod ad bonitatem mentis pertinet, vt homo ad iuſtitię perfectionem tendat: ideo in culpam reputat, non ſolum ſi deficiat à communi iuſtitia, quæ verè culpa eſt: ſed etiam ſi deficiat à iuſtitiæ perfectione, quæ quandoque culpa non eſt: non autem culpam dicit, quod pro culpa non recognoſcit, quod ad ironiæ mendacium pertinet. Nota tamen, quod ironia per defectum propriè opponitur iactantiæ, quæ ambo conſiſtunt in verbis; in factis autem videtur aliquid opponi hypocriſi per diminutionem, ſuo modo, ſicut de ironia.

* D. Thomas legit Apoſtoli. Sermo. 29.

Cap. 10. Citat. ad 2.

DE PRÆSVMPTIONE NOVITATVM.

CAPVT XVI.

1 *Præſumptionis multiplex diuiſio.*
2 *Nouitatum inuentio triplex.*
3 *Nouitatum inuentio in quos maximè cadat.*
4 *Nouitatum inuentio quando peccatum mortale.*
5 *Nouitatum inuentio, vt non ſit ſemper mortale peccatum, eſt tamen multis de cauſis valde periculoſa.*

1 DVodecimò prohibetur pręſumptio, ſiue ſit nouitatum, ſiue alia. Vnde Eccleſ. 37. *O præſumptio nequiſſima vnde creata es?* Gloſ. à mala voluntate, ſcilicet deficiente. Vbi notandum quod præſūptio quædam eſt bona, qua ſcilicet in quibuſdam, id quod in nobis eſt facimus: & de reſiduo in diuinum auxilium ſperamus, & de Deo præſumimus. Alia mala, qua quis de ſe inordinate, & nimis confidit. De vtraque dicitur Iudith. 6. *Qui non deſeris præſumentes de te, & de ſe præſumentes humilias.* Mala præſumptio eſt duplex. Quædam voca-

Digitized by Google

vocatur præſumptio nouitatum: quæ eſt filia inanis gloriæ ſecundum Greg. Alia eſt præſumptio reſpectu aliorũ illicitè, quæ etiam non habent nouitatem, ſeu admirationem ſpecialem. Item quædam eſt præſumptio, quę eſt peccatum in ſpiritum ſanctum. Alia eſt peccati alleuiatiua: de quibus duobus habes ſupra in primo præcepto, videlicet de ſpe. Eſt igitur præſumptio quintuplex. Prima bona de meritis, vel de Dei bonitate confidentia humilis. Secunda peccati excuſatiua in parte, ſed bene faciendi protelatiua. Tertia præſumptio generalis. Quarta ſpecialis, quę dicitur nouitatum præſumptio. Quinta peccatum in ſpiritum ſanctum. *Cap. 9. num. 9.*

2 De pręſumptione igitur nouitatum, primò aduertendum, quod nouitatum inuentio eſt triplex. Quædam licita & virtuoſa: vt modus acquirendi perfectionem vitę ſpiritualis. Sic Samuel cuneos reperit Prophetarum; Dauid cantorum numerum; Helias anachoreſim, in veteri teſtamento; in nouo Ioannes Baptiſta; Item Maria & Ioſeph matrimonium virgineum; Antonius monachatũ, vel potius Chriſtus, vel Ioannes Baptiſta, ſecundum Chryſo. Alia eſt vana & ſuperflua, vel modicum peccatum, vt inutiliter in artibus laborando, in alchimia, & in alijs experientijs, vltra quàm oportet ſe occupando. Tertia eſt nouitatum inuentio vitioſa, qua nouus peccandi modus reperitur: per quem alij proficientes in malis imbuuntur.

3 Secundò notandum, quod hoc vitium multis generibus hominum ſe inflectit: Primò in hęreticos, qui de ſuo ingenio præſumentes, noua confingunt. Secundò in religioſos, qui contra vel ſupra ſtatuta ſeniorum, ſicut phariſęi ſingularia quædam interdum confingunt viſiones, vt ſancti appareant, & ſimilia. Tertiò in artifices mechanicos, vt ſutores, ſartores, fabros, & etiam homines ſe ſuperbè veſtientes. Quartò in mercatores, cum contractibus raris, cambijs, reemptionibus vitalicijs, & ſimilibus vanis: nam cum per vſuram manifeſtam lucrari non audeant, per auaros contractus, tanquam varijs vijs, ad lucrum tendunt. Quintò, iudices, ſcabini, aduoati, & huiuſmodi nouis modis iuſtitiam defendentes. Sextò Domini temporales, nouos modos illicitos exationandi reperientes in * taxis, in ſteuris, & in ſimilibus. Septimò clerici & religioſi, nouos modos cantandi theaicos propter quęſtum, vel ob apparentiam reperientes.

* *Al. l. tatijs.*

4 Tertiò notandum quando ſit mortale. Nam quando aliquis præſumit aliquid inuenire de ſcientia, vt nouos errores, vt alios in errorem ducat, vel nouos modos, quibus alios notabiliter deprimat; vel exactionem indebite inueniat; vel in finem qui tendit vt in mortale peccatum aliquem inducat: In his & alijs, quando caritati Dei vel proximi repugnat, ſicut ſupra dictum eſt, mortale peccatum eſt. Et quia quis particeps efficitur in malis ſequentibus, quæ quis primò inuenit: valde latum peccatum eſt & periculoſum, nouitatum inuentio illicita, vt inuentores veſtium ſuperbiæ deſeruientium, nouarum cantilenarum, & ſimilium.

5 Quartò notandum, quod quamuis nō ſemper ſit peccatum mortale nouitatum inuentio, tamen periculoſum eſt, vt oſtendunt plura. Primò, vt dictum eſt, quod aliquis tot malorum hic per peccata, & in futuro per pęnas particeps efficitur: quot malis alijs futuris & præſentibus hominibus occaſionem, per inuentionem nouam adminiſtrat. Secundò, quia omnes inuentores nouitatum illicitarum, omnes mali fuerunt, & filij hominum. Nam primus inuentor auaritiæ fuit Cain, qui primus ciuitatem fecit. Gen.4. Iniuriam faciens illuc fugit, menſuras fecit, & terminos in agris ſtatuit. Ab iſto Cain ſeptimo gradu deſcendit Lamech, qui primus bigamiam reperit: & ſic primus adulter fuit. Huius filij & filiæ omnes fere curioſas artes repererunt, vt habes Geneſ. 4. quia eius filius Iahel pater fuit habitantium in tentorijs. Tubalchain primus ſculpturas metallorum curioſas fecit. Noema filia primo variam texturam reperit: cum à principio à Deo, animalium pellibus cooperimenta fuerint ordinata. Tubal ipſe fuit pater canentium in cithara & organo: hæc omnia Gen.4. & lib.2. ſpecu. hiſtor. Vincentij. Hi etiam cum omni ſua cognatione diluuio interierunt. Tertiò quia omnes qui poſtea auxerunt, vel dilatauerunt nouitatum inuentiones, mali fuerunt, & miſerabiliter mortui, vt ex Martiniana patet hiſtoria: vbi legitur quod Tullus Hoſtilius, tertius de primis regibus Romanorū, ſcilicet poſt Romulum ſecundus, qui primus purpura eſt vſus, & tandem cum tota domo ſua fulmine arſit. Nero imperator, & quintus ab Octauiano, qui piſcabatur retibus aureis, quæ ſericis funibus extendebantur, nullam veſtem bis induit, ſoleas argenteas mulis fecit, tandem à Romanis de palatio fugatus, extra Romam ſeipſum interfecit,

terfecit, & à lupis dicitur comeſtus. Aurelius Imperator Romanus, primum apud Romanos diadema capiti inuexit gemmis, fulmine corripitur, ſed non moritur, tādem fraude ſerui ſui occiſus eſt. Diocletianus Imperator primus gemmas veſtibus, calceamentiſque immiſit, cum omnes retro principes ſola purpura vterentur: tandem veneno perijt. Tarquinius Superbus, rex Romanorum à Romulo ſeptimus, excogitauit omnia tormentorum genera, catenas, tormenta, carceres, compedes, exilium, & huiuſmodi: hic propter Tarquinium filium ſuum, qui Lucretiam nobilem feminam corrupit, à regno, & à Roma eſt expulſus in exilium. Hæc de Martiniana. Item Simon Magus volare volens, corruit occiſus. Item Elmerus monachus poſtea, primo iuuenis ingenioſus, volare volens cecidit non mortuus, ſed confractis pedibus, vt refert Vincentius in ſpeculo hiſtoriali. Ecce quomodo omnes curioſitatum inuentores grauiter puniti ſunt. Lib. 25. ca. 35.

DE VESTIBVS PRETIOSIS.

CAPVT XVII.

ARGVMENTA.

1 *In rebus exterioribus, quibus vtitur homo, non eſt vitium; ſed in immoderato earum vſu.*
2 *Virtutes circa veſtes exerceri poſſe.*
3. 4 *Vti pretioſis veſtibus an ſit peccatum.*
5 *Virgines an peccent vtendo veſtibus pretioſis.*
6 *Veſtibus pretioſis quinam vti poſſint.*
7 *In veſtitu quot modis peccetur.*

1 TErtiodecimò hic prohibetur pretioſitas veſtium, quę ex ſuperbia, inani gloria, vel ex præſumptione procedit. Modeſtia enim, vt Ambroſius li. 1. de officijs dicit: circa exteriorem cultum ſeu ornatum conſiſtit: cui opponitur immodeſtia. Circa quod primò videndum de illicitis veſtimentis. Secundò de his, quæ diſſuadent talium ſuperbiam. Tertiò, an vilitas veſtium ſit laudabilis. Quantum ad primum eſt dubium, vtrum circa exteriorem ornatum poſſit eſſe virtus & vitium? Reſpond. Tho. 2. 2. q. 169. In ipſis rebus exterioribus, quibus homo vtitur, non eſt aliquod vitiū:

ſed ex parte hominis qui immoderate vtitur eis.

2 Sed quia quidam dicūt, quod cum in corde ſit virtus, non autem in veſtibus: poteſt quis æquè deferre tunicā pretioſam, & in habitu ſæculari latere cor humile; ſicut in humili veſte è conuerſo & ouili, cor lupinum poteſt latere. Idcirco tria ſunt notanda. Primò quod circa exteriorem veſtitum virtutes conſiſtunt ſiue exercentur; quia licet omnes virtutes ſubiectiuè ſint in anima, & eſſentialiter, tamen circa actus exteriores exercentur, qui earum ſunt materia. Exempli gratia miſericordia eſt mentis habitus, ſed in diſtributione pecuniarum exercetur: ſic fides, confeſſione. Sic etiam humilitatem & ſimplicitatem nominat Andronicus, dicit Tho. habitus moderatiuos veſtimentorum. Vnde ſicut patet, ſtultum eſt dicere, ſi cor eſt miſericors, nulla vis eſt de operibus miſericordiæ exterioribus: ſic etiam 4. Ethicorum Eutropelia ponitur habitus modificatiuus verborum vel factorum ſolatioſorum. Secundò nota, quod per exteriorem veſtitum virtutes menti adeſſe comprobantur. Vnde ſi humiliter in veſtimento procedis, ex corde hoc manauit, dicente Bernardo in apologetico: Ex cordis theſauro ſine dubio procedit, quicquid foris apparet, vitiorum ſcilicet ſiue virtutum. Vnde ſi pretioſum defers veſtitum, de corde vitioſo proceſſit. Nam ſecundum Philoſophum 2. Ethicorum, habitus ſemper inclinant ad actus, ex quibus generantur. Tertiò notandum, quod per exteriorem veſtitum virtutes acquiruntur: patet, quia ſtudendo & legendo ſcientia acquiritur. Et eadem ratione, humilia veſtimenta portando, humilitatis habitus acquiritur. Patet igitur quam fatue dicant qui inquiunt: Si cor bonum eſt, nulla vis erit in veſtimento.

3 Dubitatur ſecundò; Vtrum veſtes pretioſas deferre ſit peccatum? Reſpondetur quod ſic. Vnde ſuper illo Luc. 16. Induebatur purpura & byſſo: dicit Gloſ. Greg. *Hom. 40. in Euang.* Si cultus pretioſarum veſtium in culpa non eſſet, ſermo Dei non tam vigilanter exprimeret, quod diues purpura & byſſo indutus, apud inferos torquebatur. Et probatur ratione, quia pretioſum dicitur relatiue, & ita ſonat pretioſitas in exceſſum proprij modi; immo includit corruptionem modi, circa proprium ſtatum: ſed corruptio vel exceſſus modi eſt peccatum, dicit Auguſt. lib. de natura boni. *Cap. 4. tom. 6.* Peccatum conſiſtit in corruptione boni, quod conſiſtit in modo, ſpecie, & ordine.

4 Dicit

4 Dicit tamen Tho. vbi ſupra: Si illi qui in dignitatibus conſtituuntur, vel etiam miniſtri altaris, pretioſioribus veſtibus quàm ceteri induuntur; hoc non eſt propter ſui gloriam, ſed ad ſignificandum excellentiam ſui miniſterij, vel cultus diuini: & ideo eis non eſt vitioſum. Et ſecundum Pet. de Palude in quarto, diſtinct. 24. Pretioſa veſtis ad pompam mundi eſt in culpa: ſed ad honorem Dei portata eſt latria. De hac materia dicit Alex. de Halis in ſumma ſic: Vti pretioſis veſtibus eſt in ſe malum, eo quod vſus veſtis debet eſſe ad neceſſitatem, non ad curioſitatem vel voluptatem: pretioſitas autem veſtis curioſitatem dicit, & ideo in ſe malum eſt. Vnde 1. Timot. 6. Habentes alimenta, & quibus tegamur, his contenti ſimus. Gloſ. qui vltra tendit, malum inuenit. Poteſt autem bene fieri, vt aliquis vtatur pretioſis veſtibus ex officio dignitatis, vt reges, & nobiles, & eis aſſiſtentes; qui licet pauperes ſint, vtuntur tamen pretioſis, non ad oſtentationem ſui, vel honorem, ſed ad honorem dominorum ſuorum. Similiter & mulieres, cum vtuntur pretioſis veſtibus non ad oſtentationem ſui, vel ad voluptatem carnis, ſed tantum vt placeant viris ſuis: vti pretioſis non eſt eis peccatum. Et ſi dicis quod omnia facta ſunt propter hominem. Dicendum, licet hoc verum ſit, tamen pretioſitas veſtium non eſt facta propter ſtatum omnium hominum, ſed propter eos, quibus conuenit ex officio dignitatis. Hæc Alexander de Halis. Et poſt pauca dicit: Et licet mulieres ornari auro & margaritis in ſe malum ſit, propter coniunctionem actus ad materiam indebitam, eo quod mulier, cum ſit facta ad Dei imaginem, non debet quærere decorem ex artificio: tamen quando de voluntate maritorum faciunt, vt conſeruent eorum gratiam, vel vt morem regionis vel ciuitatis obſeruent, cum modeſtia tamen, vel vt gradum dignitatis obſeruent, excuſantur à peccato. Sicut de Heſter legitur Heſter 5. quod induta erat regalibus indumentis, habebat etiam coronam in capite ſuo, quam non geſtabat cauſa ſuperbiæ: ſed vt gradum dignitatis obſeruaret. Heſter 14. Hæc ille.

Quaſt 5 in reſpon. ad argumētū.

Parte 2. q. 151. per totam.

5 Sed quid de virginibus, vel de illis quæ maritos non habent? Reſpond. idem, ſi virgo non proponat nubere, peccat grauiter ſe pretioſis ornando, niſi hoc faciat vt conſeruet gradum dignitatis: quia in tali virgine debet eſſe ornatus ſimplex, non pretioſus, ſicut dicit Hiero.

Digitized by Google

quæ ſcilicet neſciat eſſe pulchra, & quæ negligat formæ bonum, & procedens ad publicum, non pectus aut collum denudet, nec pallio reuelato ceruicem aperiat, ſed quæ celet faciem: virgo enim dum virgo eſt, cogitet quæ Dei ſunt: vt dicitur 1. Cor. 7. Si autem proponit nubere, non peccat ſe pretioſis ornando, vt placeat illi cui proponit nubere, moderate tamen, vt non prouocet ad libidinem, ſed in ſe habeat decentiam muliebrem. Vnde 1. Cor. 7. *Virgo non peccat ſi nubat*, ergo nec ornando, vt nubat. Hæc ille. Huic concordare videtur Augu. ad Poſſidium in Epiſtola: Nolo, inquit, de ornamentis auri vel veſtis, præproperam habeas in prohibendo Sententiam, niſi in eos qui neque coniugati, neque coniugari cupientes, cogitare debent quomodo placeant Deo. Illi autem cogitant quæ ſunt mundi, quomodo placeât vel viri vxoribus, vel mulieres maritis: niſi quod capillos nudare feminas, quas etiam velare caput Apoſtolos iubet, nec maritatas decet.

Epiſt. 73. paulo à principio.

6 Ex præmiſſis patet, quod pretioſitas veſtium nouem generibus hominum plus & minus conceditur. Primò ſacerdotibus in diuino officio conceditur, & in eis eſt cultus latriæ: & quibus competit ex officio dignitatis. Sicut Dominus Papa, vt dicit Alexander vbi prius, vtitur pretioſis ex officio dignitatis, ſcilicet Romani Imperij, quàm dignitatem Conſtantinus dicitur Romanę Eccleſiæ contuliſſe. Vnde in ſignum huius, Dominus Papa defert ſigna Imperialia. Secundò, reges & nobiles, & eis aſſiſtentes, etiamſi ſint pauperes. Tertiò, quicunque alius quando hoc exigit conſuetudo regionis, & mores eorum inter quos aliqui viuunt: tunc enim poſſunt pretioſis veſtibus vti, ſecundum Tho. & Alexan. Vnde diſt. 41. dicitur: Sicut in cibis mores eorum, cum quibus viuimus, obſeruare monemur: ſic de indumentis intelligẽdum eſt. Et loquitur ſpecialiter de clericis. Clerici etiam qui non habent de patrimonio crucifixi, ſed tantum viuunt de proprio patrimonio, poſſunt vti pretioſis veſtibus ea intentione, vt ſeruent gradum ſuæ nobilitatis. Qui autem viuunt de patrimonio crucifixi, vel ſunt in ſacris ordinibus conſtituti, peccant vtendo veſtibus pretioſis, niſi eis competat ex officio dignitatis: vt de Papa dictum fuit. Vnde ſuper illo Matth. 3. Ioannes habebat veſtimentũ, gloſa, ſeruus Dei non debet habere veſtimentum ad decorem, vel ad delectationem, ſed tantum ad tegendum nudita-

nuditatem. Et 31. q. 4. Omnis iactantia, & iactura corporalis aliena eſt à ſacro ordine. Omnes ergo Epiſcopos & clericos, qui ſe fulgidis & claris veſtimentis ornant, emendari oportet. Item diſt. 41. parcimoniam cum veſte humili non reprobamus, ſicut & ornatum, præter corporis diligentiam inſucatum laudamus, diſſolutos & fractos veſtibus non recipimus. Nec obſtat illud 1. Pet. 2. *Vos eſtis genus electum, regale ſacerdotium.* Ex quo videtur, quod cum habeant dominationem in populo, ratione dominationis poſſunt vti veſtibus pretioſis? Reſpōd. quod licet aliqui habeāt dominationē in populo, quia tamen eis data eſt in eleemoſynam, non tenentur cauſa dominationis talis vti veſtibus pretioſis. Poſſunt tamen clerici (vt præmiſſum eſt) veſtibus pretioſis vti ex officio dignitatis, vel ſecundum patriȩ conſuetudinem, moderate tamen. Et his exceptis, quæ expreſſe prohibentur extra de vi. & honeſta. cleri. vbi dicitur: Pannis rubeis aut viridibus clerici non vtantur; Corrigias auri vel argenti ornatum habentes non ferant; ſed neque annulos; niſi quibus competit ex officio dignitatis. Hæc omnia Alexan. Quartò, coniugatæ poſſunt vti veſtimétis notabilibus ſecundum ſuum ſtatum. Quintò, virgines nupturæ, vt dictum eſt. Sextò, virgines nobiles etiam non nupturæ. Vnde Cȩcilia intus cilicio, & extra aureis veſtibus tegebatur. Septimò, viduæ nupturȩ, eadem ratione ſicut virgines nupturæ. Octauò, humili habitu & decenti vti debent virgines, & viduȩ in caſtitate viuere volentes, non ſuperbo. Nono, religioſi minimè.

7 Dubitatur tertiò, quot modis in veſtitu quis peccare poſſit? Reſpond. ſecundum Tho. multipliciter, tam in immoderantia, quàm in defectu: inter quæ virtus medium tenet, quȩ modeſtia dicitur. Igitur peccatur 12. modis in immoderantia. Primo modo per comparationem ad conſuetudinem hominum, cum quibus aliquis viuit. Vnde dicit beatus Auguſt. 3. confeſſ. Quæ contra morem hominum ſunt flagitia, pro morum diuerſitate vitanda ſunt, vt pactum inter ſe ciuitatis, & gentis conſuetudine, vel lege firmatum, nulla ciuis, aut peregrini libidine violetur. Turpis enim eſt pars omnis, vniuerſo ſuo non congruens. Ex quo patet, quod peccant nouarū inciſionum inuentores in veſtibus, & alijs, peregrinis modis ſe veſtientes: quia contra conſuetudinem faciūt; & ſub iſto continetur extraneitas veſtium. i. cum quis

Vbi ſupra.

Cap. 8.

vult habere veſtes alijs diſſimiles: vnde Soph. 1. *Viſitabo ſuper principes & ſuper filios regis, & ſuper omnes qui veſtiti ſunt & induti veſte peregrina.* Secundo modo poteſt eſſe immoderatio in vſu talium rerum, ex inordinato affectu mentis, ex quo quandoque contingit, quod homo nimis libidinoſè vtatur talibus: ſiue ſecundum conſuetudinē eorum cum quibus viuit, ſiue etiam præter eorum conſuetudinem, & fit per ſuperabundantiam. Tertio modo per hoc, quod homo ex ſuperfluo cultu veſtium gloriam hominum quærit, prout. ſ. veſtes, & alia huiuſmodi pertinent ad quendam ornatum: vt patuit in probatione per

Num. 3. Greg. in ſecundo dubio. Nemo quippe veſtimenta præcipua vel pretioſa. ſ. excedentia ſtatum proprium, niſi ad inanem gloriam quærit. Nemo etiam vult ibi pretioſis veſtibus indui, vbi à nemine poteſt videri. Quarto modo, ſecundum quod homo per ſuperfluum cultum veſtiũ quęrit delicias, ſecundum quod veſtes ordinantur ad corporis fomentum, & ideo mollities veſtium eſt vitium, de quo Matth. 11. *Qui mollibus veſtiuntur in domibus regũ ſunt*: vbi Greg. Nemo æſtimet in luxu atque in ſtudio pretioſarum veſtium peccatum deeſſe, quia ſi hoc culpa non eſſet, nullo modo Dominus Ioannem de veſtimenti ſui aſperitate laudaſſet. Hanc mollitiem Chryſoſto. ſuper Apoſtolum etiam in mulieribus reprobat; eas oſtēdens non ſemper naturaliter delicatas eſſe, ſed ex conſuetudine mala: vt apparet in ruſticis feminis dura ſuſtinentibus, & in delicatis virginibus, quę cilicio Corpus domabant. Quinto modo, ſecundum quod nimiam ſollicitudinem quis apponit ad exteriorum culturam, etiam ſi non ſit aliqua inordinatio ex parte finis. Vnde in vitaſpatrum quidam pater videns ornatam meretricem fleuit, & quærentibus cauſam ait; Duæ res me flere faciunt: iſtius mulieris perditio, & quod Deo meo numquam tanto ſtudio animam meam ornaui. Item de ſancto Nonno Epiſcopo ibidem ſimiliter legitur, quod viſa ornatiſſima meretrice, Margarita nomine, fleuit, ob ſecundam cauſam dictam. Has quinque ponit Tho. Sextò, ſuperfluitas in quantitate continua, vt ſunt qui nimis longas veſtes portant terram cooperientes, pulueres ſuſcitantes, pulices colligentes, & dæmones interdum vehentes. Exemplum de patre vidente diabolum ridere: à quo cauſam quærens, reſpondit dæmon, Socium meum in cauda mulieris equitantem vidi, & in tractu lutum incidere.

dere. Et de alio ſolitario legimus, quod prę paupertate, matta veſtem prolongauit, & vocem audiuit, Si amplius poſſes, grandiora faceres. Sic quidam viri, vt longiores ſint, faciunt, & calopedia alta induunt: contra quos Pſal. 146. *Neque in tibijs viri beneplacitum erit ei.* Et 1. Reg. 16. Cum pater Dauid præſentaret Samueli Eliab primogenitum, tanquam regno dignum, dixit Dominus ad Samuel: *Ne reſpicias vultum eius, & altitudinem ſtaturæ eius, quoniam abieci eum, nec iuxta intuitum hominum iudico.* Septimò, ſuperfluitas in quantitate diſcreta, qui volunt habere diuerſa paria veſtium, & potius à tineis comedi quàm Chriſtum indui. Contra quos Iacobi 5. *Agite nũc diuites & plorate, vlulantes in miſerijs veſtrũ, quæ euenient vobis: diuitiæ veſtræ putrefactæ ſunt, & veſtimenta à tineis comeſta.* Bernar. Clamant nudi, clamant famelici, conqueruntur vobis frigore & fame miſerabiliter laborantes. Quid conferunt tot mutatoria veſtium extenſa in perticis, vel plicata in manicis? Octauò, materiæ pretioſitas in ſerico, auro, vel argento. Vbi nota, quomodo defecit in curioſitate humana induſtria. Primo fuit veſtis pellis cum lana: quia Geneſ. 3. dicitur: *Fecit Deus Adæ & vxori ſuæ tunicas pelliceas.* Secundo proceſſit ad puram lanam, quæ lenior eſt pelle, quam artem Noema reperit, filia Lamech primi adulteri. Tertiò proceſſum eſt ad cortices herbarum, ſcilicet ad linum Quarto ad ſtercora vermium, ſcilicet ſericum. Quinto ad aurifrigium, & ad lapides pretioſos, qui numquam viui fuerunt, nec pars rei viuentis. Nono, coloris varietas. Nam clericis prohibetur color viridis, & rubeus, & varius. Ratio, quia Deus naturam velleris in neutro ſic colorauit. Exemplũ. Quædam deuotiſſima virgo talia ferre noluit dicens: Ouis quæ numquam peccauit, naturali contentatur colore: cur ego quæ peccaui, vtar pretioſo? Decimo veſtem habendi iniuſta importunitas. Volentes enim veſtiri ſuperflue, occaſionem dant quod pecunia acquiritur arte illicita. Vnde Iere. 2. In alis tuis inuentus eſt ſanguis animarum pauperum, & innocentum. Vndecimo ex parte defectus habitus fit reprehenſibilis dupliciter, dicit Tho. ſecundum affectum. Vno modo ex negligentia hominis, qui non adhibet ſtudium vel laborem, ad hoc quod exteriori ornatu vtatur, ſecundum quod opportet: vnde Philoſophus dicit, 7. Ethi. quod ad mollitiem pertinet, *Cap. 7.* quod aliquis trahat veſtimentum per terram, vt non laboret

boret eleuando ipſum. Alio modo, & eſt duodecimus, ex eo quod ipſum defectum exterioris cultus ad gloriam ordinat: vnde dicit. Aug. in ſermone Domini in monte: non in ſolo rerum corporearum nitore atque pompa, ſed in ipſis ſordibus & lutoſis eſſe iactantiam, & eo periculoſiorem, quo ſub nomine ſeruitutis Dei decipit. Et Philoſophus dicit 4. Ethi. quod & ſuperabundantia, & immoderatus defectus ad iactantiam pertinent: ideo de beato Aug. dicitur, quod nec veſtes nimis prætioſas, nec nimis abiectas habere voluit, quia in vtroque homines ſuam gloriam quærunt.

Lib. 2. cap. 19 à medio

Cap. 7.

AN MVLIERES PECCENT MORTALIter, ſe ornantes.

CAPVT XVIII.

ARGVMENTA.

1 *Mulieres an peccent mortaliter in ſuperfluo ornatu?*
2 *Religioſæ ſuperflue ſe ornantes an peccent mortaliter?*
3 *Vxor propter maritum ſe ornans, ne peccet alios prouocando, quid facere debeat.*
4 *Sitne mortale peccatum vt vir vtatur veſtibus muliebribus, & contra?*
5 *An mulieribus liceat vti fucis ſine peccato mortali.*
6 *Peccent ne mortaliter artificies veſtimẽtorum ſuperfluorũ?*
7 *Num artifex requiſitus & rogatus debeat etiam propter lucrum veſtes vanas & curioſas conficere?*
8 *Vtrum veſtes vanas quis poſſit ex conſuetudine deferre ſine graui peccato?*
9 *Superbiam ornatus diſſuadent. 1. multiplex peccatum inde proueniens.*
10 *2. Exempla ſanctorum.*
11 *3. Vanitas & ſtultitia vtentium.*
12 *Vtrum virtuoſum & laudabile ſit ferre veſtimenta humilia & abiecta, non autem pretioſa?*
13 *Diſſoluuntur obiectiones contra ferentes veſtes hnmiles.*
14 *Quam meritorium ſit abiectas & humiles veſtes deferre.*

DVbitatur vtrum mulieres peccent mortaliter in ſuperfluo ornatu? Reſpond. Thom. vbi ſupra. Circa ornatum mulierum ſunt eadem attendenda, quæ ſupra communiter dicta ſunt circa exteriorem cultum, videlicet quinque prima, & duo vltima: & inſuper

Art. 2. in corp.

Num. 7.

Digitized by Google

per quoddam aliud ſpeciale, ſcilicet quod muliebris cultus viros ad laſciuiam prouocat: ſecundum illud Prouer. 7. *Ecce mulier occurrit illi in ornatu meretricio præparata ad capiendas animas.* Poteſt tamen mulier licitè operam dare ad hoc, vt viro ſuo placeat: ne per eius contemptum in adulterium labatur: vnde 1. Corinth. 7. *Mulier quæ nupta eſt cogitat quæ mundi ſunt, quomodo placeat viro.* Et ideo ſi mulier coniugata, ad hoc ſe ornet vt viro ſuo placeat: poteſt hoc facere abſque peccato. Vnde 1. Timot. 2. dicit Apo. *Mulieres in habitu ornato cum reuerentia & ſobrietate ornantes ſe: non in tortis crinibus, nec auro, nec margaritis, aut veſte pretioſa.* Per quod datur intelligi, quod ſobrius & moderatus ornatus non prohibetur mulieribus, ſed ſuperfluus, & inuerecundus, & impudicus. Illę autem mulieres, quæ viros non habent, nec volunt habere, & ſunt in ſtatu non habendi, non poſſunt abſque peccato appetere placere virorum aſpectibus ad cõcupiſcendum: quia hoc eſt dare eis incentiuum peccandi. Et ſi quædam hac intentione ſe ornent, vt alios prouocent ad concupiſcentiam, mortaliter peccant. Si autem ex quadam leuitate, vel ex vanitate propter quandam iactantiam, non ſemper eſt mortale peccatum: ſed quandoque veniale. Et eadem ratio eſt quantum ad hoc de viris. Et licet mulieres caput nudantes, à peccato poſſunt excuſari, quando hoc nõ fit ex aliqua vanitate, ſed propter terrę cõſuetudinẽ: tamen cõſuetudo talis non eſt laudabilis. Hęc Tho.

2 Sed quid de religioſis? Reſpondet Vdalricus lib. 6. tractatu 2. c. 10. Pretioſitas veſtium vel ornatus, tunc eſt mortale peccatum, cum eſt contra profeſſionem alicuius. Sicut cum aliquæ moniales profeſſæ paupertatem, & ſæculi abrenunciationem, ornant ſe ad modum theatricarum mulierum; vel etiam monachi, abiecto habitu religionis ſuæ, deferunt habitum clericorum ſæcularium: vel cum hoc procedit ex ſuperbia damnabiliter, vel ordinatur ad prouocandum alios ad concupiſcentias illicitas. Inexcuſabiles autem ſunt mulieres, cum à viris prohibitæ nihilominus immoderate ſe ornant. Patet enim quod tunc faciunt ex ſuperbia, vel ex libidine. Peccata autem omnium, habentium incitamentum libidinis ex tali ornatu, redundant in talem perſonam per aggrauationem culpæ. Hęc Vdal.

3 Sed quomodo tenebit ſe vxor, propter maritum ſuũ ſe ornans, ne peccet, alijs occaſio ruinæ exiſtendo? Reſpond.

Digitized by Google

boret eleuando ipſum. Alio modo, & eſt duodecimus, ex eo quod ipſum defectum exterioris cultus ad gloriam ordinat: vnde dicit. Aug. in ſermone Domini in monte: non in ſolo rerum corporearum nitore atque pompa, ſed in ipſis ſordibus & lutoſis eſſe iactantiam, & eo periculoſiorem, quo ſub nomine ſeruitutis Dei decipit. Et Philoſophus dicit 4. Ethi. quod & ſuperabundantia, & immoderatus defectus ad iactantiam pertinent: ideo de beato Aug. dicitur, quod nec veſtes nimis prætioſas, nec nimis abiectas habere voluit, quia in vtroque homines ſuam gloriam quærunt.

Lib. 2. cap. 19 à medio *Cap. 7.*

AN MVLIERES PECCENT MORTALITER, ſe ornantes.

CAPVT XVIII.

ARGVMENTA.

1 *Mulieres an peccent mortaliter in ſuperfluo ornatu?*
2 *Religioſæ ſuperflue ſe ornantes an peccent mortaliter?*
3 *Vxor propter maritum ſe ornans, ne peccet alios prouocando, quid facere debeat.*
4 *Sitne mortale peccatum vt vir vtatur veſtibus muliebribus, & contra?*
5 *An mulieribus liceat vti fucis ſine peccato mortali.*
6 *Peccent ne mortaliter artificies veſtimẽtorum ſuperfluorũ?*
7 *Num artifex requiſitus & rogatus debeat etiam propter lucrum veſtes vanas & curioſas conficere?*
8 *Vtrum veſtes vanas quis poſſit ex conſuetudine deferre ſine graui peccato?*
9 *Superbiam ornatus diſſuadent. 1. multiplex peccatum inde proueniens.*
10 *2. Exempla ſanctorum.*
11 *3. Vanitas & ſtultitia vtentium.*
12 *Vtrum virtuoſum & laudabile ſit ferre veſtimenta humilia & abiecta, non autem pretioſa?*
13 *Diſſoluuntur obiectiones contra ferentes veſtes humiles.*
14 *Quam meritorium ſit abiectas & humiles veſtes deferre.*

DVbitatur vtrum mulieres peccent mortaliter in ſuperfluo ornatu? Reſpond. Thom. vbi ſupra. Circa ornatum mulierum ſunt eadem attendenda, quæ ſupra communiter dicta ſunt circa exteriorem cultum, videlicet quinque prima, & duo vltima: & inſuper

Art. 2. in corp. *Num. 7.*

Digitized by Google

per quoddam aliud ſpeciale, ſcilicet quod muliebris cultus viros ad laſciuiam prouocat: ſecundum illud Prouer. 7. *Ecce mulier occurrit illi in ornatu meretricio præparata ad capiendas animas.* Poteſt tamen mulier licitè operam dare ad hoc, vt viro ſuo placeat: ne per eius contemptum in adulterium labatur: vnde 1. Corinth. 7. *Mulier quæ nupta eſt cogitat quæ mundi ſunt, quomodo placeat viro.* Et ideo ſi mulier coniugata, ad hoc ſe ornet vt viro ſuo placeat: poteſt hoc facere abſque peccato. Vnde 1. Timot. 2. dicit Apo. *Mulieres in habitu ornato cum reuerentia & ſobrietate ornantes ſe: non in tortis crinibus, nec auro, nec margaritis, aut veſte pretioſa.* Per quod datur intelligi, quod ſobrius & moderatus ornatus non prohibetur mulieribus, ſed ſuperfluus, & inuerecundus, & impudicus. Illę autem mulieres, quæ viros non habent, nec volunt habere, & ſunt in ſtatu non habendi, non poſſunt abſque peccato appetere placere virorum aſpectibus ad cõcupiſcendum: quia hoc eſt dare eis incentiuum peccandi. Et ſi quædam hac intentione ſe ornent, vt alios prouocent ad concupiſcentiam, mortaliter peccant. Si autem ex quadam leuitate, vel ex vanitate propter quandam iactantiam, non ſemper eſt mortale peccatum: ſed quandoque veniale. Et eadem ratio eſt quantum ad hoc de viris. Et licet mulieres caput nudantes, à peccato poſſunt excuſari, quando hoc nõ fit ex aliqua vanitate, ſed propter terrę cõſuetudinẽ: tamen cõſuetudo talis non eſt laudabilis. Hęc Tho.

2 Sed quid de religioſis? Reſpondet Vdalricus lib. 6. tractatu 2. c. 10. Pretioſitas veſtium vel ornatus, tunc eſt mortale peccatum, cum eſt contra profeſſionem alicuius. Sicut cum aliquæ moniales profeſſæ paupertatem, & ſæculi abrenunciationem, ornant ſe ad modum theatricarum mulierum; vel etiam monachi, abiecto habitu religionis ſuæ, deferunt habitum clericorum ſæcularium: vel cum hoc procedit ex ſuperbia damnabiliter, vel ordinatur ad prouocandum alios ad concupiſcentias illicitas. Inexcuſabiles autem ſunt mulieres, cum à viris prohibitæ nihilominus immoderate ſe ornant. Patet enim quod tunc faciunt ex ſuperbia, vel ex libidine. Peccata autem omnium, habentium incitamentum libidinis ex tali ornatu, redundant in talem perſonam per aggrauationem culpæ. Hęc Vdal.

3 Sed quomodo tenebit ſe vxor, propter maritum ſuũ ſe ornans, ne peccet, alijs occaſio ruinæ exiſtendo? Reſpond.

Digitized by Google

pond. Duran. in 3. diſtinct. 37. non ſolum peccat qui dat alijs occaſionem peccandi, ſed etiam qui ſcienter, & abſque iuſta neceſſitate proponit alicui materiam, vnde ſumit occaſionem peccandi, maximè quando credit eum diſpoſitum eſſe ad tale peccatum. Verbi gratia, ſi mulier credit aliquem male diſpoſitum ad concupiſcendum eam, ſi ſcienter, & abſque neceſſitate iuſta, vel debita vtilitate præſentet ſe ei, peccat; Vnicuique enim Deus mandauit de proximo ſuo, non autem diſplicet ſatis alicui damnatio proximi, qui ſcienter proponit ei materiam, vnde ſumit occaſionem peccandi.

4 Sed nunquid eſt mortale peccatum viris, induere muliebria veſtimenta: & è conuerſo mulieribus, induere veſtimentum virile? Reſpond. Alexan. vbi ſupra: Virum indui muliebri veſte, & mulierem veſte virili in ſe malũ eſt: eo quòd vtrique ſexui diuerſa indumenta dedit natura, vt dicitur Deut. 22. in Gloſ. ſuper illud. *Non induetur &c.* Tamen excuſatur à peccato, cum aliquis hoc facit cauſa neceſſitatis, vt ſi quis quęreretur ad mortem, & vt occultaretur, veſtimentum acciperet muliebre: vel cum mulier, vt ſeruet corporis caſtitatem, veſte viri induitur. Sicut legitur de beata Marina, & beata Eugenia. Cum autem hoc fit ex conſuetudine, vt poſſit licentius libidinem ſuam implere vir cum mulieribus, & mulier cum viris, ſicut aliquando factum eſt: vel cum hoc fit, vt alij hoc videntes ad libidinem prouocẽtur, mortale peccatum eſt. Hęc Alexan. Concordat Tho. vbi prius dicens: Cultus exterior competere debet conditioni perſonæ ſecundum communem conſuetudinem: & ideo de ſe vitioſum eſt, quod mulier vtatur veſte virili, vel è cõuerſo. Specialiter autem hoc prohibetur in lege Deut. 22. quia gentiles tali mutatione habitus vtebantur ad idolatriæ ſuperſtitionem. Poteſt tamen hoc quandoque fieri ſine peccato, propter aliquam neceſſitatem; vel cauſa occultandi ab hoſtibus, vel propter defectum alicuius veſtimenti; vel propter aliquid aliud huiuſmodi. Hæc Tho.

5 Sed quid de mulieribus ſe colorantibus, vel alia figmenta ad apparentem pulchritudinem adhibentibus? Reſpond. Cypria. lib. de habitu virginum: Non virgines tantum, aut viduas, ſed etiam nuptas puto etiam omnes feminas omnino eſſe admonendas, quod opus Dei, & facturam eius, & plaſma adulterare nullo modo debeant, adhibito

Teſt. medium.

adhibito flauo colore, vel nigro puluere, vel rubore, aut quolibet lineamenta natiua corrumpente medicamine. Manus Deo inferunt, quando illud quod ille formauit, reformare contendunt. Impugnatio iſta diuini operis eſt præuaricatio, & veritatis: Deum videre non poteris, cũ oculi tibi non ſint quos Deus fecit, ſed quos diabolus infecit: de inimico tuo compta cum illo pariter arſura. Vbi Tho. dicit: Fucatio, de qua loquitur Cyprianus, eſt quędã ſpecies fictionis, quæ non poteſt eſſe ſine peccato: quæ etiam, vt non dubitat Auguſt. in Epiſtola ad Poſſidium ipſis maritis nolentibus decipi diſplicet. Non tamen ſẽper talis fucatio eſt peccatum mortale, ſed ſolum quando fit propter laſciuiam, vel in Dei contemptum: de quibus caſibus loquitur Cypria. Sciendum tamen, quod aliud eſt fingere pulchritudinem non habitam, & aliud eſt occultare turpitudinem ex aliqua cauſa prouenientem, puta ægritudine, vel aliquo huiuſmodi. Hoc enim eſt licitum: quia ſecundum Apoſtolum. 1. Corinth. 12. *Quæ putamus ignobiliora membra eſſe corporis: his honorem abundantiorem circundamus.*

Epiſt. 73. ante medium.

6 Quæritur vtrum artifices ornamentorum ſuperfluorum prǽfatorum factores peccent mortaliter? Reſpond. Tho. ibidem: Si qua eſt ars ad faciendum opera aliqua, quibus homines vti non poſſunt abſque peccato, per cõſequens artifices talia faciendo peccarent, vtputa præbentes directè alijs occaſionem peccandi: puta ſi quis fabricaret idola, vel aliqua ad cultum idolatriæ pertinentia. Si qua vero ars ſit, cuius operibus poſſunt homines bene vel male vti, ſicut gladij, ſagittæ, & alia huiuſmodi: vſus talium artium non eſt peccatum, & hæ artes ſolæ ſunt dicendæ ſecundum Chryſoſt. ſuper Matth. Si tamẽ operibus alicuius artis, vt pluries aliqui male vterentur, quamuis de ſe non ſint illicitæ, ſunt tamen * propter officium principis à ciuitate extirpandæ, ſecundum documenta Platonis. Quia ergo mulieres licitè ſe poſſunt ornare, vel vt conſeruent decentiam ſui ſtatus, vel aliquid etiam ſuperaddere, vt placeant viris: conſequens eſt quod artifices talium ornamentorum non peccant in vſu talis artis, niſi forte inueniendo aliqua ſuperflua & curioſa: vnde Chryſoſt. dicit ſuper Matth. quod ab arte calceorũ & textorum multa abſcindere oportet: etenim ad luxuriam deduxerunt, neceſſitatem eius corrumpentes, artẽ malè arti commiſcentes. Hæc Tho. Alexander vbi ſupra dicit.

Homil. 50.

* *D Tho. legit* per

Cit.

dicit. Qui viris faciunt indumenta muliebria, & mulieribus virilia, vt ſe inuicem magis excitent ad luxuriam, & vt licentius poſſint explere libidinem: tales artifices peccant mortaliter. De talibus loquitur Chryſoſto. cum inquit, viros in mulierum formas deducant, & molleſcere faciant per calceamenta laſciuiæ, cum ſuperfluis, & nociuis, eas arceri ſtatuimus: & loquitur de arte textoria, qua fiunt veſtimenta viris, & arte ſutoria, qua fiunt eis calceamenta muliebria. Hæc Alexand.

7 Sed nunquid ſi artifex requiratur, & petatur vt ſibi faciat veſtem vanæ diſpoſitionis, curioſam, vel vanam, nouiter inuentam, & ſic de domibus &c. nunquid propter lucrum debet facere talia? Reſpondet magiſter Henricus de Haſſia in lectura ſuper Gen. quod artifices non debent eſſe talium veſtium excogitatores, & à fortiori non talium factores: niſi forte caſus ſpecialis quandoque aliud expoſcat. Ratio eſt, quia nullus debet alium ad vanitates prouocare, nec ad ſuperfluos ſumptus occaſionare: nec quiſquam iuuare debet, vt vani homines ſuas adinuentiones friuolas, & cogitatus noxios expleant in opere. Hęc ille.

8 Sed nunquid huiuſmodi ornamenta aliquando per conſuetudinem, ſine graui peccato poſſunt deferri? Reſpondet magiſter Ioannes de Tambaco lib. de conſol. Theol. in his quæ ſunt ſolum mala quia prohibita, multum excuſat in toto vel in tanto conſuetudo: ideo in talibus ex vi rationabilis conſuetudinis (præſertim ſi pręſcripta ſit) eſt contra ius ſcriptum multotiens faciendũ. Nam vt Gratianus ille gratioſè dicit: quod conſtitutio vtentium moribus confirmatur, quamuis autem ſuperflua ornamenta geſtare ad complacendum, multis ſanctorum auctoritatibus reprobetur, tamen, hoc fine excluſo, ratione conſuetudinis geſtari poſſunt ſine graui peccato. Cauſa autem quare in talibus, ſaltem circunſcripto ſcandalo, excuſare valeat conſuetudo, eſt, quia res aliquę propter ſui nouitatem, & per conſequens raritatem, imaginationem excitant & prouocant ad libidinem, eo ſcilicet, quod propter admirari, homines res huiuſmodi magis conſiderant, & profundius cogitant. Illæ quidem res, quando in conſuetudinem veniunt, ceſſant imaginationẽ excitare, & ad libidinem prouocare: eo quod tunc ceſſãt quædam rara eſſe, & admiratione digna, & cogitari cõſideratione profunda. Hæc ibi.

9 Quo

Digitized by Google

9 Quoad ſecundum principale notandum eſt quod ſuperbiam ornatus diſſuadet primò peccatum multiplex inde oriens. Primum inanis gloria, quam rariſſime ibi quis deuitat. Exemplum de diuite epulone in purpura. Lucæ 16. Vnde Greg. in homelia ibidem: Nemo veſtimenta præcipua, niſi ad inanem gloriam quærit. Secundum eſt tumor mentis ſuper alios. Vnde Herodes veſte pretioſa indutus, elatus in ſeipſo, ab Angelo necatur. Actu. 12. Tertium eſt, quod confundunt pauperes talia non habentes. Nam ſicut per Apoſtolum, 1. Cor. 11. Corinthij arguuntur, quod per eſcam ſuam confundebant non habentes: ſic per veſtimenta fieri poteſt, ſecundum Baſilium in Regula. Quartò, mollem & effeminatum efficiunt. Exemplum de epulone, qui ſicut propter ſuperbiam purpura induebatur ab extra, ita byſſo propter mollitiem ad intra: ſecundum Gloſ. Quintum eſt rapina, vel furtum, aut illicitus labor, qui à talibus faciliter exercetur, vt ſuperflua veſtimenta habeant, & ſpoliant pauperes. Vnde Petrus Damiani de contemptu mundi: Illa veſtis non immerito rapina eſſe nuncupatur, quæ duarũ, vel trium etiam veſtium ſumma coemitur. Rapinam proculdubio perpetrat, qui vani honoris ardore ſuccenſus, duarum impenſas veſtium in vnam redigit: & proximum ſuum, quem ſicut ſeipſum amare debuerat, in ſua nuditate relinquit. Sextum eſt ſcandalum proximi. Nam qui ſcandaliſauerit vnum ex minimis iſtis, qui in me credũt; expedit ei, vt ſuſpendatur mola aſinaria in collo eius, & demergatur in profundum maris. Math. 18. Septimum eſt participatio omnium criminum quæ alij eius exemplo faciunt. Vel ad litteram ſecundum Pſal. 108. Peccatum comitatur eum quodammodo ſicut veſtimentum, quo cooperitur: & ſicut zona, qua ſemper præcingitur.

10 Secundò diſſuadent ſuperbiam veſtium exempla ſanctorum. Primò Dei, qui nobiliſſimum ſpiritum in nobis veſtiuit carne fragili: ſecundum illud Iob. 10. *Pelle & carne veſtiſti me.* Secundò Deus, qui primis parentibus fecit tunicas pelliceas, Gen. 3. Item Heſter. 14. ait: *Tu ſcis Domine infirmitatem meam: quod abominer ſignum ſuperbiæ, & gloriæ meæ, quod eſt ſuper caput meum in diebus oſtentationis meæ: & deteſtor illud quaſi pannum menſtruatæ, & non portem illud in diebus ſilentij mei.* Item Iob. 16. *Saccum conſui ſuper cutem meam.* Item Math. 3. Ipſe Ioannes erat veſtitus de pilis camelorum. Item ſecundum Maximum

mum in ſermone: Beatiſſima virgo vix tunicam vnam habuit. Item Chriſtus ſecundum Chryſoſt. veſtimenta abiecta habuit. Item de antiquis patribus dicit Apoſtolus Hebræ.11. *Circuierunt in melotis, in pellibus caprinis.* Item Auguſt. dixit (vt eius canit legenda) fateor, de pretioſa veſte erubeſco.

11 Tertiò, idem diſſuadet multiplex ſuperborum in veſtitu ſtultitia. Quarum prima eſt, quod exteriora vilia, interioribus nobiliſſimis pręponunt, ſcilicet corpus animæ. Secundò, quod Dei ordinem peruertunt, & naturæ: quia ancillam, ſcilicet carnem, præponunt Dominę, id eſt animæ: & dominam propriam ancillæ tradunt. Tertiò, quia plus expendunt vt oculos aliorum paſcant, quàm proprium ventrem. Quartò, putant quod ex pretioſitate ſellæ, & freni equus, id eſt corpus appretietur. Quintò, quia omnia bona ſua volunt habere bona & ornata, & ſolam animam ſecundum Aug. turpem.

12 Quoad tertium principale quęritur, vtrum ſit virtuoſum & laudabile deferre veſtimenta humilia vel abiecta, non pretioſa? Reſpond. ſecundum Tho. quodli. 10. q.14. Quoad iſtud, aliter loquendum eſt de perſona publica, in dignitate aliqua vel in prælatura conſtituta: aliter de perſona priuata, cui nulla cura regiminis vel pręlationis eſt commiſſa. In perſona enim publica duo conſiderantur, ſcilicet ſtatus dignitatis, & proprię perſonæ conditio. Circa quæ duo ita ſe debet habere, ne dignitatis auctoritas veniat in contemptum, & ne ipſe in ſuperbiam efferatur: vtrumque igitur ei poteſt eſſe laudabile, & quod pretioſis vtatur ad reuerētiam auctoritatis inducendam, & quod vilibus vtatur ratione proprię humilitatis. Sic dumtaxat, ne quæ ad auctoritatem conſeruandam fiunt, in ſuperbiam degenerent: & ne dum nimis ſeruatur humilitas, regendi frangatur auctoritas, ſicut dicit Auguſt. Hæc Tho. Ex quo ſequitur, quod virtuoſum & laudabile ſit in perſona publica, ſi proprię infirmitatis intuitu, veſtimenta deferat humilia. Vnde in laudem beati Martini Epiſcopi dicitur: quod poſt ſuſceptum Epiſcopatum, eadem in eius veſtibus manſit vilitas & abiectio. Et de Demoſthene Philoſopho legitur, quod tamdiu vtebatur toga Philoſophica, quamdiu fuit vulgo incognitus. Sed vita & eloquentia cognitus, ait, Malo venerari vitam & ſapientiam, quàm togam. Vnde tunc communibus vtebatur veſtibus. Item Greg.1.dialogorũ de

Digitized by Google

de beato Equitio abbate dicit, quod tam vilis erat in veſtibus, atque ita deſpectus, vt ſi quis illum fortaſſe neſciret, ſalutatus etiam reſalutare deſpiceret; vnde vix, aut nunquam legitur de ſanctis, quod auctoritatem ſuam in regimine, veſtium pretioſitate exhibuerint venerandam: ſed potius veſtium vilitate, morum humilitate, & vitę ſanctitate, vt Apoſtoli, de quibus legitur, quod fuerunt pannoſi, id eſt vilibus pannis induti. Et Chriſtum pannis mater inuoluit, id eſt ſecundum Bernar. & Alber. vilibus. Non inquit Bern. fit mentio de pellibus, aut alijs pretioſis ſupellectilibus, vt nobis commendet paupertatem habitus, & indumenti vilitatem. De perſonis verò priuatis, quibus nulla cura regiminis vel prælationis eſt commiſſa, dicendum ſecundum Tho. loco pręallegato: Meritoriè & virtuoſè agunt, ſi portant intuitu propriæ humilitatis, & amore contemptus mundi, veſtimenta humilia, & humiliora, & viliora, quàm ſtatus proprius requirit.

13 Nec obſtant cauillationes iniquorum: qui primò in contrarium arguunt, attendendum ab his qui in veſtimẽtis ouium veniunt: intrinſecus autem ſunt lupi rapaces: Reſpond. ſecundum Tho. quod hoc eſt pro vilitate veſtium, quia numquam lupi vilia induerent, niſi Chriſti ouibus hæc veſtimenta eſſent propria. Secundò dicunt, talem habitum deferentes ſcandaliſare. Reſpond. Hierony. in Epiſtola ad Marcellam: Scandaliſat quempiam veſtis fuſcior? ſcandaliſet & Ioannes, quo inter natos mulierum nullus maior fuit; qui Angelus dictus, Dominum quoque baptizauit; qui camelorum veſtitus tegmine, zona pellicea cingebatur. Tertiò dicunt, In corde virtus lateat: nihil officit veſtimentum, ſi cor fuerit bonum. Reſponſum eſt de hoc ſupra. Quartò obijciunt Augu. 3. de doctrina Chriſtiana, & habetur diſt. 41. c. quiſquis: Quiſquis rebus tranſeuntibus ſtrictius vtitur, quàm ſe habet conſuetudo eorum, cum quibus viuit: aut intemperans eſt, aut ſuperſtitioſus. Reſpond. quod Gratianus falſè allegat: quia in omnibus correctis originalibus beati Aug. habetur temperans, & non intemperans. Et ſicut Tho. & omnes famoſi allegant. Quintò arguunt beatum Bartho, vſum fuiſſe purpura clauata. Reſpondit Bonauent. lib. de perfectione Euangelica: quod illud in legenda Romana non habetur. Et ſi verum eſt quod dicitur: dico quod neceſſitate ductus hoc fecit: quia aliud in

K regione

Digitized by Google

regione illa calida veſtimentum portabile non inuenit. Item nota quod diabolus dixit conſimilia verba per idolum. Chriſti etiam veſtimentum tunicę inconſutilis pretioſum fuiſſe negat expreſſè Chryſoſt. ſuper Matth. in opere imperfecto.

14 Quantum verò ſit meritorium talia deferre, patet per Petrum Damiani lib. de contemptu mundi, dicentē: Rex Niniue purpura indutus, propter ciuitatis excidium coopertus ſacco, diuini furoris motum contriti cordis humilitate placauit. Ezechias quoque cultu regio decoratus, terribiles regis Aſſyriorū minas tremefactus audiuit. Sed mox vt ipſe cilicio tegitur, cilicioque tectos ad Prophetam mittere nuncios non erubuit: propinquum diem victorię, & optatę proſperitatis oraculum reportauit. Nam ecce Angelus Domini centum octuagintaquinque milia Aſſyriorum vna nocte percuſſit. Egregius ille Prophetarum Eſaias ad diuinæ iuſſionis imperium veſtimenta depoſuit: & trium annorum ſpatio nudus & diſcalceatus inceſſit. Erubeſcat igitur, dicit Petrus Damiani, humana ſuperbia. Ex quo patet quod humilitas veſtium Deum placat, gratiam meretur, proximum ædificat. Vnde Tho. ſecunda ſecundæ, vbi ſupra dicit ſic. Si vilioribus veſtibus quàm cæteri quis induatur, non ſemper peccat: ſed ſi hoc faciat propter macerationem corporis, vel humiliationem ſpiritus: ad virtutem temperantiæ pertinet. Hoc autem præcipuè pertinet ad hos, qui alios verbo & exemplo ad pænitentiam hortantur. Hæc Tho.

DE TENTATIONE DEI.

CAPVT XIX.

ARGVMENTA.

1 *Tentare Deum quid ſit.*
2 *Tentatio Dei duplex eſt, vna intenta, alia non intenta.*
3 *Duplex cognitio diuinæ volūtatis, ſpeculatiua, & practica.*
4 *Signum à Deo dupliciter petitur.*
5 *Tentantes Deum poſſunt quintupliciter peccare.*
6 *Vtrum liceat à moriente petere vt ſtatum ſuum reuelet.*
7 *Duellum quot modis ſumatur, & quando ſit peccatum.*

8 *Tres*

Digitized by Google

8 *Tres modi tentandi Deum.*
9 *Quadruplex gradus tentantium Deum.*

1 QVartodecimo* prohibetur hic Dei tentatio. Vnde Deut. 6. *Non tentabis Dominum Deum tuum.* Et idem Chriſtus contra diabolum allegauit. Matth.4. Vbi primò videndum, quid ſit Deum tẽtare. Secundò, quot genera hominum in illud vitium incidant. Tertiò de gradibus Deum tentantium. Quoad primum ſecundum Tho. 2. 2. q. 97. per totum: Deum tentat qui experimentum ſumit, ſeu explorat ex intentione ratione propriæ perſonæ, per ſua verba vel facta de Dei potentia, ſapientia, pietate, bonitate, vel voluntate ſpeculatiuè, ſine ſpeciali Dei inſtinctu, ſine iuſta neceſſitate, vel pia vtilitate, & ſine alijs debitis circunſtantijs. Vel qui etiam præter intentionem talia experiendi, aliquid loquitur, petit vel facit, quod ad nihil aliud vtile eſt, niſi ad probandum Dei poteſtatem, ſapientiam, voluntatem vel bonitatem. Vnde ſuper illo Deut. 6. *Non tentabis Dominum Deum tuum*: dicit Gloſ. Deum tentat, qui habens quod faciat, ſine ratione committit ſe diſcrimini, vel periculo: experiens vtrum liberari poſſit à Deo. Dicitur primo, qui experimentum ſumit ſeu explorat, quia tentare eſt experimentum de aliquo ſumere: nullus autem experimentum ſumit, niſi de re ignota, vel dubia. Ex quo patet, quod omnis Deum tentans, Deum ignorat, vel dubitat de aliqua perfectione Dei: quod ſemper eſt peccatum. Ex quo patet quod Deum tentare ſemper eſt peccatum. Dicitur ex intentione: ad differentiam tentationis præter intentionem.

* *Al. l.* Decimoquarto.

2 Vbi notandum quod duplex eſt Dei tentatio. Vna intenta: alia non intenta. Intenta fit dupliciter: vno modo expreſſe: alio modo interpretatiue. Expreſſe cum aliquis dicto vel facto intendit experimentum de aliquo ſumere. Interpretatiue vero quando non intendit experimentum ſumere per ſua dicta vel facta, tamen agit vel dicit, quod ad nihil aliud videtur ordinabile, niſi ad experimentum ſumendum. Vnde quaſi interpretatiue Deum tentat, qui etſi non intendat de Deo experimentum ſumere, aliquid tamen petit vel facit, ad nihil aliud vtile, niſi ad probandum Dei poteſtatem, bonitatem & ſimilia. Dicitur ratione propriæ perſonæ: quia ſi quis experimẽtum ſumeret de Deo, vel ad Deum pertinentibus, non vt

ipſe experimentum ſumens de his, ſeu talia explorans talia cognoſcat, ſed vt ea alijs demonſtret, quando eſt iuſta neceſſitas, aut pia vtilitas, hoc non eſſet tentare Deum. Dicitur, per ſua verba vel facta, non cogitata: ad differentiam infidelitatis. Nam infidelis inquantum huiuſmodi in mente dubitat de Dei perfectione: puta bonitate, potentia & ſimilibus. Sed Deum tentare, cum directè opponatur cultui diuino ſeu latriæ, vel religioni, in exterioribus conſiſtit actibus. Dicitur etiam, per ſua verba vel facta: quia homo Deum tentat expreſſe dupliciter. Quandoque expreſſe verbis, quando homo in ſua petitione orando, vel ſimilia verba formando, ea intentione aliquid à Deo poſtulat, vt exploret Dei ſapientiã, potentiam, vel bonitatem, vel voluntatem. Factis autem Deum expreſſe tentat, quando per ea quæ facit, intendit experimentum ſumere diuinæ poteſtatis, ſiue pietatis, aut ſapientiæ.

3 Dicitur de Dei potentia, bonitate &c. ſpeculatiuè, non practicè. Nam duplex eſt cognitio diuinæ voluntatis, vel bonitatis. Vna quidem ſpeculatiua. Et quantum ad hanc, non licet dubitare nec probare, vtrum Dei voluntas ſit bona, vel vtrum Deus ſit ſuauis. Alia practica, effectiua, ſeu experimentalis: dum quis experitur in ſeipſo guſtum diuinæ dulcedinis, & complacentiam diuinæ voluntatis. Sicut de Ierotheo dicit Dionyſius de diuinis nominibus, cap. 2. quod didicit diuina ex compaſſione ad ipſa. Et hoc modo mouemur vt probemus Dei volũtatem, & guſtemus eius ſuauitatem, ſecundum illud Ro. 12. *Probetis quæ ſit voluntas Dei bona, bene placens & perfecta.* Et in Pſal. 33. *Guſtate & videte quoniam ſuauis eſt Dominus.* Dicitur, ſine ſpeciali Dei inſtinctu. Vnde Abrahã non peccauit Geneſ. 15. cum dixit ad Dominum: *Vnde ſcire poſſum quod poſſeſſurus ſim eam*, ſcilicet terram repromiſſam à Deo? Similiter nec beata Agatha, quę noluit medicinam recipere: quia experta erat erga ſe diuinam beneuolentiam, vt vel infirmitates non pateretur, pro quibus corporali medicina indigeret: vel ſtatim ſentiret diuinæ bonitatis effectum. Sed Achaz peccauit non petens ſignum. Non enim ſi petiſſet, Deum tentaſſet, quia Deus iuſſit eum petere: & etiam quia pertinebat ad cõmunem vtilitatem. Gedeon verò, qui Iudic. 6. ſignum à Deo petiſſe legitur de victoria repromiſſa, ex debilitate fidei ſecundum Gloſ. petiſſe videtur: ideo peccauit. Sicut

Digitized by Google

cut & Zacharias Lucę 1. qui dixit ad Angelum: *Vnde hoc ſciã?* Vnde propter incredulitatem punitus fuit.
4 Vbi ſciendum, quod dupliciter aliquod ſignum petitur à Deo. Vno modo ad explorandum diuinam poteſtatem, aut veritatem dicti eius: & hoc de ſe pertinet ad Dei tentationem. Alio modo ad hoc quod inſtruatur, quid ſit circa aliquod factum placitum Deo: & hoc nullo modo pertinet ad Dei tentationem. Dicitur, ſine iuſta neceſſitate, quia ſi iuſta neceſſitas foret, non eſſet peccatū: vnde 2. Paral. 20. *Cum ignoramus quid agere debeamus, hoc ſolum habemus reſidui, vt oculos noſtros dirigamus ad te.* Dicitur, ſine pia vtilitate: quia ex pia vtilitate ſancti, & Apoſtoli petierunt, vt in nomine Chriſti fierent miracula. Act. 4. Similiter de quodam, 1. dialog. refert Gregor. qui ſuſcitauit paruulum ad lachrymas matris eius. Similiter quamuis prędicatores pro victu corporali non ſint ſolliciti, vt verbo Dei & doctrinæ vacent: ſi ſic ſoli Deo innitantur, non Deum tentant, quia non ſine neceſſitate vel vtilitate faciunt: ſed ſi ſine tali facerent, Deum tentarent: vnde Aug. 22. cõtra Fauſtum dicit, quod Paulus non fugit quaſi non credendo in Deum, ſed ne Deū tentaret ſi fugere noluiſſet, cum fugere potuiſſet. Dicitur & ſine alijs debitis circunſtantijs: quia piè & humiliter petendum eſt aliquid à Deo. Dicitur, vel qui etiam præter intentionem: propter tentationem Dei interpretatiuam. *Cap. 36.*
5 Quoad ſecundum principale notandum, quod contra hoc mandatum exceditur quintupliciter. Primo veritatem, inquirendo de alia vita, qui in fide nutantes reuocant morituros. Secundo iuſtitiam, qui volunt per duellum oſtendi vnius innocentiam, & alterius malum. Tertio ſapientiam, qui prætermiſſo ſtudio humano, artes vel ſcientias deſuper expectant per orationes ſolum. Quarto potentiam, qui non fugiunt necem, cum poſſint & debeant. Paulus enim per ſportam fugit, & Chriſtus de templo deorſum ſe non dimiſit, ſed deſcendit. Quinto bonitatem, qui refutant medicinalia in caſu, ſine neceſſitate & vtilitate. Similiter qui tempus miſerendi Deo conſtituunt, vt dicitur Iudith 8. Hi enim omnes aliquo modo videntur explorare diuina illicitè.
6 Quoad primum quærit ſanctus Tho. quodl. 3. articulo 22. Vtrum liceat ab aliquo moriente requirere vt reuelet ſtatum ſuum poſt mortem? Reſpond. quod ſic, *Articulo 22.*
 ſuppo-

ſupponendo hoc tamen diuino iudicio, & dummodo nō ex dubitatione fidei de futuro ſtatu, quaſi tentando inquirat, & pia, & humilis intentio habeatur, videlicet ad ſubueniendum defuncto per ſuffragia. Ratio eſt quia ſecundum Dam. lib. 3. Impletio naturalis deſiderij non eſt peccatum: niſi aliqua inordinatio adiungatur: vt patet de cibo: naturaliter autem ſcire deſideramus. 1. Meta. Sed cum prefatis tribus conditionibus deſiderare ſcire ſtatum alicuius poſt mortem, nihil inordinate videtur habere annexum: vnde 2. Machabeorum 12. *Sancta ergo & ſalubris eſt cogitatio pro defunctis exorare: vt à peccatis ſoluantur.* Hæc Thomas. Quidam alius doctor addit, quod qui expeteret reditum, vt certificari vellet de ſtatu illo, an videlicet cęlum ſit vel infernus, quod communiter prædicatur, mortaliter peccaret: quia infidelis foret. Dicit etiam, quod iſtam petitionem non debent facere, niſi homines deuoti. Et illi poſſunt ſic expeti, qui fuerunt in ſtatu iſto deuoti: & de quibus præſumitur quod ſint ſaluandi. Diabolus enim ſæpe immiſcere poteſt illuſiones, quando ſic mortui reuocantur. Contingit enim quandoque mortuum eſſe in purgatorio, & dęmon in eius ſpecie dicit eum eſſe in inferno, vt anima ſuffragio priuetur, & viuus de deuota vita mortui quam recolit imitari deſiſtat. Secundò contingere poteſt animam eſſe in purgatorio, quam dęmon dicit eſſe in cælo: vt anima ſuffragio priuetur. Sed quæris: nunquid tenetur viuus apparenti credere quod aperit? Reſpond. idem Doctor: poſito quod defunctus reuerteretur, non eſſet quis obligatus credere ea quæ reuelaret, licet etiam eſſent vera. Hæc ille.

7 Secundò poſſunt peccare contra iſtud duellantes. Vbi notandum quod ſecundum Nicolaum de Lyra ſuper materia duelli Dauid cum Golia, 1. Reg. 17. Duellum poteſt dupliciter accipi. Vno modo proprię, & ſic eſt ſingularis pugna duorum, vt per victoriam vnius appareat tādem eius iuſtitia per diuinum iudicium, & alterius iniuſtitia. Et ſic ſecundum omnes doctores duellum eſt illicitum, tam ex parte appellantis quàm recipientis, & etiā iudicantis, & conſulentium, ſcilicet ex officio, & fauorē pręſtantium. Similiter ſacerdotes qui darent benedictionem talibus, quia ibi manifeſtè eſt tentatio diuina. Grauiter ibi videtur peccare appellatus inuite, ſeu ſuſcipiens inuitę; grauius qui ſpontę; ſed offerens grauiſſimè. Similiter

Digitized by Google

liter videtur de iudice & cooperantibus. Hęc videtur Raymundi ſententia. Et hoc modo ſecundum quoſdam videntur loqui de duello iura, ipſum duellum prohibentia. 11. q. 5. Monarchiam, & extra de purgatione vulgari: cum ſuſcepiſti: niſi per reuelationem diuinam manifeſtatum fuerit, quod Deus vult ſic indicare ſuam iuſtitiã, & hoc modo Dauid aggreſſus eſt Goliam: quia ei dixit: *Ego venio contra te in nomine Domini viuentis:* nec propriè ſic Dauid fuit duellator, ſed diuinæ iuſtitiæ executor. Alio modo poteſt accipi duellum large, prout eſt bellum ſingulare vnius cum vno, abſque expectatione diuini iudicij, ſed vt per virtutem, artem, vel fortunam, vel omnibus iſtis, vel aliquibus eorum concurrentibus, aliqua cõtrouerſia inter eos criminalis, vel ciuilis terminetur. An tale duellum ſemper ſit peccatum mortale, diſcordant tã Theologi quàm Iuriſtæ. Fit autem duellum tripliciter. Primò à Spiritus ſancto: vt in Dauid. 1. Reg. 17. & in Rolando, vt habetur in Hiſtor. Caroli. Secundò ſecundum multos, præſertim ex parte appellantis, cum peccato, vt in ſecundo modo tactum eſt. Tertiò ſemper eſt graue peccatum: vt in primo caſu. Et notandum, quod iudiciũ ferri candentis, & aquæ feruentis, & ſimilia prohibita ſunt, ſicut & de duello dictum eſt.

8 Tertiò peccare poſſunt contra hoc, volentes per artẽ notoriam vel ſimilem, ſine humano ſtudio, ſcientiam adipiſci. Quartò qui non fugiunt vbi tenentur & poſſunt, Dei auxilium ad hoc ſine cauſa expectantes. Cõtra quos Chriſtus ait: *Cum vos perſequentur in vna ciuitate, fugite ad aliam.* Math. 10. Quando autem fugienda ſit mors in Chriſtiana perſecutione, & quando non, vnctio, & conſideratio ſcandali, periculum gregis, & huiuſmodi docere poſſunt. Nam aliquando contingit eodem tempore, & in eodem loco vnum debere fugere, alterum non, vt de Santulo, quem gladius ferire non potuit: & de diacono recedente Greg. ponit exemplum in lib. dialog. Quintò quidam fugiunt medicinalia etiam vbi non oportet: quod licet Agatha feciſſe videatur: tamen vt Thom. ſecunda ſecundæ, q. 97. dicit, fuit certa de Dei adiutorio: vt ſupra. *Lib. 3. Cap. 37.*

9 Quoad tertium principale nota ſecundum Thom. quadruplex eſt gradus Deum tentantium: non omnes tamen ſunt proprij. Primus eorum qui animum non præparant ante orationem: ſed diſtrahuntur ſcienter & negligenter, qui labiis Deum honorant ſolum. Secundus

eorum qui non dimittunt ante orationem debitoribu rancorem tenentes. De ambobus dicitur Eccleſiaſt. 18. *Ante orationem præpara animam tuam, & noli eſſe quaſi homo qui tentat Deum*: vbi dicit Gloſ. interlin. Tentat Deũ qui orat quod docuit: ſed non facit quod iuſſit. Supra quæ dicit Thomas ſecunda ſecundę vbi prius: quod iſte qui ante orationem ſuam animam non præparat, dimittendo ſi quid aduerſus quem habet, vel aliâs ſe ad deuotionem non diſponendo, non facit quod in ſe eſt, vt exaudiatur à Deo; & ideo quaſi interpretatiue tentat Deũ: & quamuis huiuſmodi quaſi interpretatiua tentatio videatur ex pręſumptione ſeu indiſcretione procedere, tamen hoc ipſum ad Dei irreuerentiam pertinet, vt homo præſumptuoſe, & ſine debita diligentia ſe habeat in his, quæ ad Deum pertinent. Dicitur enim primæ Petri 5. *Humiliamini ſub potenti manu Dei.* & 2. Timo. 2. *Sollicite cura teipſum probabilem exhibere Deo.* Vnde etiam huiuſmodi tentatio eſt ſpecies irreligioſitatis. Hæc Tho. Tertius eorum, qui præter intentionem petunt vel faciunt, quæ dicitur in definitionis declaratione, interpretatiua tentatio. Quartus eorum, qui ex intentione talia faciunt, vt ibidem patuit.

DE ACCIDIA, ET SPECIEBVS EIVS, & remedijs.

CAPVT XX.

ARGVMENTA.

1 *Accidiæ deſcriptio; & eſt Cordis, Oris, Operis.*
2 *Accidiæ cauſa & radices tres.*
3. 4. 5 *Accidia triplici de cauſa eſt peccatum, & quando mortale vel veniale.*
6 *Varij gradus ſeu ſpecies Accidiæ. Tepiditas. Mollities. Somnolentia. Otioſitas. Dilatio.*
7 *Conuerſionem noſtram quenam accelerare deberent.*
8 *Tarditas. Negligentia. Imperſeuerantia. Remiſſio.*
9 *Diſſolutio. Incuria.*
10 *Ignauia.*
11 *Indeuotio.*
12 *Triſtitia.*

Tædium

13 *Tædium vitæ. Deſperatio. Rancor mentis.*
14 *Inſtabilitas propoſiti. Inquietudo corporis. Malitia.*
15 *Remedia contra Accidiam.*

1 QVintodecimò prohibetur hic accidia, cuius proprium eſt triſtari de obſequio diuino: ſicut charitatis eſt gaudere in bono diuino. Vbi tria principaliter ſunt videnda. Primò de quidditate, & malitia, & origine accidiæ. Secundò de ſpeciebus. Tertiò de remedijs. Quantum ad primum ſecundum Tho. ſecunda ſecundę, quæſt. 35. Accidia eſt triſtitia de bono diuino, quod homo debet facere. Dicitur primo triſtitia, ſed non quęlibet. Eſt enim quædam triſtitia bona: vt illa qua compatimur miſeriæ proximi, ſicut miſeria facit triſtari: & paſſionis Chriſti meditatio. Similiter triſtitia quam habemus de peccatis commiſſis in contritione. Alia eſt triſtitia mala in appetitu vindictæ inordinato, & conſtituit ſpeciem peccati iræ, vel triſtitia de bono proximi, & facit odium vel inuidiam. Sed triſtitia de bono diuino conſtituit accidiam. Dicitur ſecundò de bono diuino, id eſt de bonis ſpiritualibus, iſtis potiſſime quę hominem per ſe ordinant in Deum: vt ſunt ſeruitutes Deo exhibendæ corde, ore, vel opere: de quibus dictum fuit à primo præcepto particulari, vſque ad ſextū. Et ſic etiam ſunt omnia opera virtutum, non inquantum circa talem materiam, ſed inquantum propter Deum facta, & in Deum relata. Ex quo patet quod eſt accidia oris, cordis, & operis. Quia quis tædium & triſtitiam habere poteſt meditando fidem, ſperando in Deum, Deū diligendo quoad cor, quoad os laudando, orando, loquendo de Deo, & ſimilia. Et in opere multipliciter fit. Dicitur conſequenter, quod homo debet facere: quia ſi quis triſtaretur de ſpirituali bono, ad quod quis non tenetur ſub pæna peccati venialis aut mortalis, puta de perficiendo aliquo quod ſolum cadit ſub conſilio; non eſſet accidia. Exemplum de iuuene Euangelico, qui triſtis abſceſſit, cum ei Chriſtus dixit: *Si vis perfectus eſſe, vade & vende omnia quæ habes: & da pauperibus.* Matth. 19.

2 Sed quot ſunt radices & cauſæ triſtitię? Reſpond. quod tres. Prima cum quis non amat Deum, nec gaudet in eo, ideo conſequenter non amat opera ſpiritualia, nec in eis gaudet, ſed triſtatur. Secunda cum quis non noſcit, vel non aduertit, vel non meditatur honeſtatem, & vtilitatem

tatem ac ſuauitatẽ ſpiritualium bonorum: ex hoc prouenit quod non reputat ſpiritualia, ſed ea vilia, & quaſi nihil valentia æſtimat, & triſte ea facit: aut ea refugit. Tertia quia ſenſus apprehendit ſpirituale bonum vt laborioſum, & priuatiuum delectationis ſenſibilis: & ideo ſenſualitas à ſpirituali bono fugit ad delectabilia ſenſualitatis. Et talis ſenſualitas interdum ad ſe trahit rationem & voluntatem, quæ triſtantur de ſpiritualibus bonis & diuinis.

3 Sed quare accidia eſt peccatum? Reſpond. ſecundum Tho. triplici de cauſa. Primò, quia in ſe malum eſt triſtari de bonis optimis, qualia ſunt diuina: de talibus enim ſumma complacentia eſſet habenda. Secundò, quia immediatus accidiæ effectus eſt, quod facit tædioſum & grauem in ſpiritualibus, & diuinis operandis. Tertiò, quia multa alia mala ex accidia ſequuntur, in ſpeciebus & effectibus eius. Quando verò ſit peccatum: nota ſecũdum Tho. vbi prius, quod triſtitia de bono ſpirituali aliquando nullum eſt peccatum, ſed forte defectus naturę: vt quando opus diuinum eſt ſolum conſilium, & nullo modo debitum. Secundò, aliquando materia eſt meriti. Tertiò, aliquando eſt veniale. Quartò, aliquando eſt mortale. Pro quorum intellectu notandum primò, quod in nobis ſunt duo. Primum eſt caro ſiue ſenſualitas, ſimilis beſtijs alijs: hoc dempto, quod per rationem poteſt frenari. Hæc caro habet complacentiam in luxuria, vana gloria, gula, ira, & in ſimilibus. Et habet triſtitiam de omnibus quæ ſunt contraria carni: vt patet in ieiunio, oratione, humilitate, patientia &c. Secundum eſt anima rationalis à Deo optimo immediatè creata: quę naturaliter vellet beatificari. Hæc deſiderare deberet virtutes, Deum, & beatitudinem, & ſpiritualia bona: & de ſolo peccato principaliter triſtari. Sicut etiam naturaliter Philoſophi repererunt, & de hoc ſcripſerunt, & fides amplius inſtruit.

4 Secũdò notãdũ quod *caro concupiſcit aduerſus ſpiritũ: & ſpiritus aduerſus carnẽ.* Gal. 5. Quod idẽ ſenſit Ro. 7. dicẽs: *Video aliã legem in mẽbris meis repugnantẽ legi mentis meæ.* Et idem quilibet experitur. Exempli gratia. Ratio iubet diuitem vel religioſum ad matutinas ſurgere, & præmium delectat rationem: ſed mollities lecti & calor corpus tenent, quod non vult ſurgere. Ex iſto cauſatur quædam triſtitia in ſenſualitate. Vnde ſi propter talem repugnantiam,

Digitized by Google

tiam, triſtitia de bono ſpirituali veniat homini ſubitò & indeliberatè, & omnino contra, aut præter voluntatem, tunc eſt ſolum primus motus, & merè naturalis: & quādiu manet ſolum primus & naturalis motus, nullo modo dependens à voluntate, tunc nullum eſt peccatum mortale, ſed defectus, ſeu peccatum naturæ: quia non eſt in poteſtate hominis, dicente beato Auguſt. Non eſt in poteſtate noſtra quibus viſis tangamur.

5 Et ſi homo, ſtatim vt huiuſmodi motum accidię ratione percipit, incipit reſiſtere ratione & voluntate, tunc illa reſiſtentia eſt ſibi meritoria. Sicut ſæpe accidit quod homo ſentit aliquod tædium in exercitio ſpirituali ratione ſenſualitatis, quod tamen rationi diſplicet; ideo etiā reſiſtit, conando per exercitia bona delectari in diuinis pro poſſe: talis triſtitia non eſt peccatum, quia in ſola ſenſualitate conſiſtit, ſed eſt materia meriti, quia voluntas deteſtatur eam. Si verò homo huiuſmodi primo motui accidiæ non conſentit, ſecundum rationem plene ſaltem, nec ſufficienter ſe ei opponit poſtquam ipſum percipit, ſed voluntas aliquo modo ad ſenſum inclinata, habet ſe circa hoc negligenter in reſiſtendo: tunc illa accidia eſt peccatum veniale, ſi fuerit de opere debito. Et hoc eſt propter negligentiam voluntatis, quæ ei imputabilis eſt. Et ſecundum Caſſian. de inſtitutis monachorum, etiam in perfectos viros cadit. Sed ſi motus ille accidiæ pertingit vſque ad rationem, ita quod carne totaliter contra ſpiritum præualente, & triſtitia ſic in ratione inualeſcente, quod ipſa ratio ex hoc conſentiat in fugam, & horrorem, aut deteſtationem boni ſpiritualis diuini, quod homo facere tenetur, tunc eſt peccatum mortale: vt dicit ſanctus Tho. Cuius rationem aſſignat, quia illud eſt mortale ex genere, quando de ſe, & ſecundum propriam rationem contrariatur charitati: ſed accidia huiuſmodi eſt talis, quia proprius effectus charitatis eſt gaudium de Deo, & de diuinis rebus; cui contrariatur accidia, quæ eſt triſtitia de bono ſpirituali, inquantum diuinum. Exemplum in ſimili de concupiſcentia adulterij, quod de genere ſuo eſt peccatum mortale: hæc cōcupiſcentia quamdiu eſt naturalis motus, manens in ſenſualitate, & nullo modo dependens à voluntate, tunc nō eſt peccatum: ſed ſi homo ei reſiſtit propter Deum, eſt ei meritorium. Si verò voluntas non conſentiendo in opus, nec in delectationem, non excludit concupiſcentiam,

tiam, ſed permittit eam morari in animo, tunc venialis fit culpa. Si verò pertingat vſque ad rationem, ita quod ratio ſuperata conſentiat in opus adulterij, fit culpa mortalis. Ita in propoſito ſimile eſt de ira.

6 Quoad ſecundum principale notandum prout colligitur ex dictis Greg. 31. mora. & ex Iſido. de ſummo bo. & Caſſi. de 8. principalibus vitijs, & ex Guiller. in Summa vitiorū: quod viginti ſunt ſpecies vel modi peccandi accidiæ. Primus eſt origo aliorum, videlicet tepiditas, quæ vomitum prouocat. Vnde Apoc. 3. Chriſtus dicit: *Scio opera tua: quia neque frigidus es, neque calidus: ſed quia tepidus es, & nec frigidus nec calidus, incipiam te euomere de ore meo.* Euomitur cum in deteriora labi permittitur; hæc fiduciam tentandi diabolo præſtat: quia de multis tentat tepidum; vbi non feruidum. Exemplum de olla feruenti, cui muſcę non inſident. Hæc etiam hominem quaſi contractum facit. Quia ſecundum Bernar. Forſitan ideo non poſſumus: quia non multum volumus. Secundus eſt mollities, quæ eſt impatientia duræ rei: de qua Prouerb. 18. *Qui mollis & diſſolutus eſt in opere ſuo: frater eſt opera ſua diſſipantis*, & reperitur communiter in delicate nutritis: hæc eſt culcitra diaboli. Hæc facit vt homo, velut niueus globus, ad ignem tribulationis liqueſcat. Tertius, ſomnolentia: de qua Prouerb. 19. *Pigredo immittit ſoporem.* A nimietate enim ſomni prohibere deberent auiculę de mane canentes, & galli, & ineptia actus dormiendi: qui poſſunt eſſe nimia brutalitas, ſurgendi triſtitia, importunitas dormiendi. Quartus eſt otioſitas. Prouerb. 12. *Qui operatur terram ſuam, ſaturabitur panibus: qui autem ſectatur otium, ſtultiſſimus eſt.* Vbi nota, quod terra ſiue ſolum oris, octo fructus proferre poteſt, ſcilicet Dei laudationem; gratiarum actionem; orationem; confeſſionem; verborum modificationem; abſtinentiam; fraternam correptionem; & fraternam eruditionem. Stultiſſimus inquit eſt; ſtultus, quia in vita negligit neceſſaria vitę cæleſtis acquirere: ſtultior, quia vitam hoſtibus exponit: ſtultiſſimus, quia animam interficientes ſolet paſcere: puta corpus & dæmonem. Quintus eſt dilatio. Pſal. 118. *Tempus faciendi Domine: diſſipauerunt legem tuam.* Tardant quidam conuerti, alij confiteri, alij perfici.

Cap. 31. Lib. 2. c. 37 Lib. 10. & 9.

7 Ad conuerſionem accelerandam mouere deberent quinque: ſcilicet mortis incertitudo. Lucæ 12. *Vos eſtote parati,*

parati, quia neſcitis qua hora Dominus veſter venturus ſit. Secundò multiplex bonum inde prouenniens, ſcilicet vitę iocunditas; maior viuendi & moriendi ſecuritas; pœnæ maioris euaſio; & prçmij multiplicitas. Tertio periculũ malæ conſuetudinis. Ieremiæ decimotertio: *Si mutare poteſt Æthiops pellẽ ſuã, & vos poteritis benefacere, cũ didiceritis malefacere.* Quartò quod peccator iniquus eſt in Deũ: in Angelum, in ſe, & proximum: ſecundum illud Auguſt. Peccator non eſt dignus pane quo veſcitur. Quintò quia difficile eſt aliquem vere ad Deum conuerti. Ambr. Plures inueni baptiſmalem innocentiam ſeruaſſe: quàm veram pænitentiam egiſſe.

8 Sextus eſt tarditas. Sicut enim accidioſus differt cõuerti: ſic tardus tarde procedit in opere iam inchoato, Prouerb. 11. *Sicut acetum dentibus, & fumus oculis: ſic piger moleſtus eſt his, qui miſerunt illum.* Quos contra terrere deberent; temporis breuitas, malorum in malis ſtrenuitas; & bonorum virorum & mulierum ſolertia. Septimus eſt negligentia, in hoc conſiſtens, quod homo nõ curat qualiter opus inchoatum faciat, vtrum bene vel male: ſed hoc ſolum curat, vt ab onere laboris inchoati ſe expediat. Prouerb. 24. *Diligenter exerce agrum tuum.* Iere. 48. *Maledictus, qui facit opus Dei negligenter.* Alia litera habet fraudulenter. Tales terrere deberet irrationabilium (vt apum & formicarum) diligentia ad corpus proprium, & Dei intuitus. Octauus eſt imperſeuerantia, quam habent qui opus inchoatum ad perfectum non ducunt. Quæ Saul deiecit. 1. Reg. 15. Ad quam vitandam Chriſtus de cruce deſcendere noluit viuus. Matth. 27. Perſeuerantia enim cibus eſt Dei. Ioann. 4. *Meus cibus eſt vt faciam voluntatem eius qui miſit me: vt perficiam opus eius.* Huic dęmon inſidiatur. Gen. 3. Tu inſidiaberis calcaneo eius. Nonus eſt remiſſio. In eo enim eſt, qui quotidie deterior efficitur. Verſus. Feruidus in primis, medio tepet, alget in imis. Prouerb. 10. *Egeſtatem operata eſt manus remiſſa: manus autem fortium diuitias parat.* Quos contra Prouerb. 4. *Iuſtorum ſemita quaſi lux ſplendens procedit: & creſcit vſque ad perfectum diem.* Vbi nota quid ſit proficere, videlicet ſimul omnia peccata propoſito dimittere: & exercitia pro vitatione vitiorum neceſſaria, & acquiſitione virtutum apta, iuxta ſuum ſtatum arripere.

9 Decimus eſt diſſolutio. Diſſolutus enim difficultatẽ inueniens in ſuo regimine, ſe dimittit omnino abſque guberna-

gubernatione: ſecundum illud Prouerb. 23. *Eris ſicut dormiens in medio mari: & quaſi ſopitus gubernator amiſſo clauo.* Talis animum ſuum non recolligit, eſt enim tanquam puluis, quem proijcit ventus à facie terrę: & quaſi dolium non ligatum. Hanc diſſolutionem Greg. videtur vocare importunitatem mentis, qua mens propter triſtitiam in ſpiritualibus, ſe importune transfert ad delectabilia corporalia, tædioſe ſpiritualia implendo. Vndecimus eſt incuria: quę ſuorum debitam curam non habet, cui opponitur diligentia. Incurioſus ſua non colit, culta non colligit, & collecta non cuſtodit. Vnde verſus: Non minor eſt virtus, quàm quærere, parta tueri. Hoc vitio laborant, qui audita non curant memoriæ tradere, mẽte, vel ſcripto, vel opere. Qui dilacerate ambulant, & immunditias ſine ratione ſuſtinent. Contra quos eſt, quod ordinate natura procedit, quod ornatus interdum eſt virtus, & quod exteriora notant interiorem incuriam.

10 Duodecimus eſt ignauia: qua laborat qui eligit potius in miſeria magna permanere: quàm aliquantulum laboris ſubire. Et videtur idem eſſe cum puſillanimitate. Nam magnanimitas eſt virtus inclinans ad opera, magno honore digna: ſecũdum Philoſophum 4. Ethic. Pręſumptio eſt exceſſus, ſed puſillanimitas defectus eſt: ſpecialiter in his quæ ſpecialiter cadunt ſub conſilio. Et ſecundum Tho. ſecunda ſecundę q. 133. Puſillanimis deficit à proportione ſuæ potentiæ, dum recuſat ad id tendere quod eſt ſuæ potentiæ commenſuratiuum. Et inde eſt quod Matth. 25. & Lucę 19. Seruus qui acceptam pecuniam Domini ſui fodit in terram, nec eſt operatus ex ea propter quendam puſillanimitatis timorem, punitur à Domino.

11 Tertiuſdecimus eſt indeuotio: ſcilicet quædam ariditas ſpiritualis, & carentia feruoris mentalis: de qua in Pſal. 142. *Anima mea ſicut terra ſine aqua tibi.* Et Nume. 11. *Anima noſtra arida eſt: nihil reſpiciunt oculi noſtri niſi man. &c.* Oritur autem aliquando ex ſuperbia, quę eſt quaſi mons Gelboe: ſuper quem nec ros, nec pluuia deuotionis, ſecundum Bernar. deſcendit. Aliquando ex defectu cibi ſpiritualis. Pſal. 101. *Aruit cor meum: quia oblitus ſum comedere panem meum.* Aliquando ex accidia. Nam aliæ creaturæ otio impinguantur: ſed homo labore ſpirituali. Prouerb. 13. *Vult & non vult piger. Anima autem laborantium impinguabitur.*

12 De-

12 Decimuſquartus eſt triſtitia in diuino ſcilicet officio. Et Greg. videtur vocare torporem, qui eſt circa pręcepta quæ pertinent ad communem iuſtitiam. Non (inquit Auguſtinus) ex triſtitia aut neceſſitate, quia hilaré datorem diligit Deus. 2. Corinth. 9. Hoc vitium eſt quaſi abſinthium poſitum in eſca Dei. Item cum omnia à Deo acceperimus, iuſtiſſimum eſt vt ei reſtituendo læte ſeruiamus. Item Prouerb. 25. *Sicut tinea veſtimento & vermis ligno: ſic triſtitia viri nocet cordi.*

13 Decimuſquintus, tædium vitæ: quod aliquando oritur ex Dei amore, & celeſtis patrię. Sicut patet in Apoſtolo: qui concupiuit diſſolui & eſſe cum Chriſto. Aliquando ex malorum pręſertim alienorum conſideratione, quibus mundus plenus eſt. Eccl. 2. *Tæduit me vitæ meæ videntem mala eſſe vniuerſa ſub ſole, & cuncta vanitatẽ & afflictionem ſpiritus.* Aliquando ex vehemẽntia tribulationis propriæ 2. Corinth. 1. *Supra modum grauati ſumus, & ſupra virtutem, ita vt tæderet etiam nos viuere.* Aliquando ex accidia, & tunc eſt peccatum: & prouenit ex longa triſtitia, poſtquam non ſolum tędet Deo ſeruire, ſed etiam viuere. Decimuſſextus eſt deſperatio, quàm docet Apoſtolus fugere pænitentes. 2. Corinth. ſecundo: *Ne nimia triſtitia abſorbeantur huiuſmodi.* Decimuſſeptimus eſt rancor & quædam mentis amaritudo: contra illos qui hominem volũt ad ſpiritualia exercitia inducere, Exemplum de monacho accidioſo cõtra prælatum amaricato.

14 Decimusoctauus eſt inſtabilitas propoſiti; cum homo in Dei ſeruitio diuerſa proponit, & multa attentat, & frequenter propoſitum mutat: non ex impotentia, aut ex rationabili cauſa, ſed propter tædium quod habet in eorum executione ſpiritualium. Decimuſnonus eſt inquietudo corporis, & inſtabilitas loci, vt apparet in multis. Viceſimus eſt malitia, quando propter triſtitiam quam quis habet in diuinis, in tantum malus efficitur, quod etiam ſpiritualia modica, aut nulla æſtimat, & etiã impugnat.

15 Quoad tertium principale notandum, quod plura remedia ſunt contra accidiam. Primum eſt conſideratio deteſtabilitatis huius vitij: vt apparet primò in conſideratione exemplorum omnium rerum laborantiam. Nam in vita carentibus, ſol & aſtra quotidie girum mundi circumeunt; in habentibus vitam vegetabilem, herbæ & arbores

arbores minimum initium habentes, in multis aduerſis, ad magnam quantitatem perueniunt. In ſenſibilibus dicit Salomon Prouerb.6. *Vade ad formicam ô piger: & conſidera vias eius, & diſce ſapientiam.* In malis hominibus, quot ſunt ſtudia mundo ſeruiendi: in bonis hominibus, Cęcilia quaſi apis argumentoſa Deo ſeruit: in Angelis bonis & malis, continua ſunt exercitia. Secundum eſt, quod tantum diſpliceat Deo. Vnde Apoc.3. *Quia tepidus es: incipiam te euomere.* Cauſa ſecundum Gloſ. quia quãdam ſecuritatem accipiunt de bonis aliquibus. Item Lucę 15. *Gaudium eſt Angelis ſuper vno peccatore*, ſcilicet feruido, *pœnitentiam agente, quàm ſuper 99. iuſtis qui non indigent pœnitentia*, ſcilicet tepidè viuentibus ſecundum Greg. Item Lucę 13. de ficulnea infructifera dicitur: *Succide illam, vt quid etiam terram occupat?* Tertium eſt, quod accidia multum placet diabolo: vnde Math.12. *Immundus ſpiritus exiens ab homine, inueniens domum vacantem, vadit & aſſumit alios ſeptem nequiores ſe, & intrantes habitant ibi.* Item Math. 8. dæmones dixerunt Chriſto: *Si eÿcis nos, mitte nos in gregem porcorum*, & Iob. 40. dicitur dormire, ſcilicet dæmon in loco calami, per quod vacuitas deſignatur. Secundum remedium eſt rationabilis diuerſitas occupationum: ſed ordinata debet eſſe & rationabilis, vt docet exemplum in vitaſpatrum: vbi beato Antonio accidia tentato Angelus apparuit, quem vidit primo funiculum torquentem, deinde orantem, deinde ſportas texentem, & iterum orationi vacantem, & ſic facere Antonium iubentem contra accidiam. Tertium eſt, vt cum ſentit triſtitiam accidię quis, interdum quęrat bonam ſocietatem, cum qua veriſimiliter ſolum de Deo & licitis tractet lętè. Exemplum in vitaſpatrum, vbi ſępe illud fecerunt. In cuius figura legitur Exod. 17. quod Ioſue pugnante contra Amalech, orabat Moyſes, leuans manus ad Deum, cuius manus erant graues. Sed Hur, & Aaron ſuſtentabant manus eius ex vtraque parte. Quartum, vt homo ſe cogat ad exercitium ſpiritualium quæ faſtidit. Nam habitus delectabilis non niſi per actus interdum triſtes multiplicatos acquiritur, ex 2. Ethic. Quintum, vt cum magno conatu quis memoretur Dei tot beneficia: & ſi ſecundum Pſal. 76. *Renuit conſolari anima mea*, credat quod ſequitur, *Memor fui Dei & delectatus ſum.* Oportet autem hunc conatum magnum eſſe, quia homo in triſtitia conſtitutus, difficulter talibus immoratur.

Digitized by Google

moratur. Sextum eſt, excluſio pro poſſe trium radicum accidiæ ſupra in principio capituli poſitarum. In cuius figura dicitur Leuit. 6. *Ignis in altari meo ſemper ardebit: quem nutriet ſacerdos, ſubijciens ligna mane per ſingulos dies.* Septimum eſt, conſideratio pæne inferni, & purgatorij, & beatitudinis: quæ expectamus ſecundum noſtrum meritum vel demeritum. Vnde in vita patrum quidam pater conqueſtus eſt patri Achilli accidiam. Reſpondit * pater, Ideo pateris, quia nondum vidiſti requiem cæli, nec pænam inferni. Octauum & ſummum remedium, Dei gratia eſt. Pſal. 118. *Viam mandatorum tuorum cucurri: cum dilataſti cor meum.* Vnde in canticis: *Trahe me poſt te; curremus in odore vnguentorum tuorum.* Cant. 1. Pſal. 118. *Erraui ſicut ouis quæ perijt.*

* Al. alter.

DE ERVBESCENTIA CHRISTVM SEquendi, & remedijs.

CAPVT XXI.

ARGVMENTA.

1 *Erubeſcentia ſeu verecundia quid ſit.*
2 *Turpia, exprobrabilia, inhoneſta quæ ſint.*
3 *Omne peccatum turpe eſt.*
4 *Verecundia quamuis non ſit virtus, eſt tamen laudabilis multis de cauſis.*
5 *Verecundia quæ non eſt peccatum, in quibus reperiatur, & quinam ea careant. Item triplex verecundia.*
6 *Mala Verecundia quid. Duplex metus, Cadens & non Cadens in conſtantem virum. Conſtans ab Inconſtanti dupliciter differt.*
7 *Metus cadens in conſtantem virum quadruplex eſt.*
8 *Metu cadente in conſtantem virum compulſus, & promittens aliquid temporale, an teneatur adimplere?*
9 *An timor in genere loquendo de timore excuſet à peccato.*
10 *Timor quando ſit peccatum mortale.*
11 *Verecundia quando ſit peccatum mortale vel veniale.*
12 *Actus exprobrabiles in duplici ſunt genere.*
13 *Verecundiam malam quinam habeant.*
14 *Remedia contra verecundiam.*

1 SExtodecimo prohibetur erubeſcentia Chriſtum ſequendi, & eius doctrinam in neceſſarijs ad ſalutem,

rem. Vnde Lucæ 9. ait: *Qui me erubuerit, & meos ſermones, hunc filius hominis erubeſcet, cum venerit in maieſtate ſua & patris, & ſanctorum Angelorum*, id eſt, ad modum erubeſcentis ſe habebit dicens: Neſcio vos: ſicut ait virginibus fatuis Matth. 25. & clauſa eſt ianua. Tria ſunt hic dicenda & videnda. Primò de verecundia, ſeu erubeſcentia bona. Secundò de mala: de quibus dicitur Eccleſiaſt. 4. *Eſt confuſio adducens peccatum, & eſt confuſio gratiam & gloriam adducens.* Tertiò de remedijs malę erubeſcentię. Quantum ad primum notandum ſecundũ Tho. 2. 2. q. 144. quod verecundia eſt timor de actu exprobrabili facto, vel fiendo. Dicitur primò timor, qui eſt reſpectu ardui poſſibilis, reſpectu cuius non eſt triſtitia. Ex quo patet, quod perfecti non erubeſcunt faciliter de futuris malis perpetrabilibus, quia non apprehendunt mala opera, vt difficulter ab eis mediante gratia vitabilia. Item patet, quod malitioſi non ſunt verecundi, quia ex habitu facilia putant mala. Dicitur de actu turpi, in quo includitur cogitatio, verbum, vel omiſſio turpis. Dicitur turpis ſeu exprobrabilis.

2 Sed quę ſunt turpia, exprobrabilia, ſeu inhoneſta? Reſpond. quod nuditas corporis in adulto, reſpectu alterius. Item diſcoopertura membri immũdi. ſ. genitalium, poſteriorum, & vberum. Ex quo patet quàm malè faciãt veſtes curtas portantes quoad viros, & vbera nudantes quoad mulieres, & tunicas leuantes ſine cauſa. Ratio iſtorum eſt, quia à natura talia veremur, vt dicit beatus Aug. lib. de ciuit. Dei contra Diogenem. Item omne peccatum eſt erubeſcibile, præcipuè tamen luxuriæ, furti, ſeu ſubtractionis alieni boni, & mendacij: de quibus inter cætera dicitur Eccl. 41. *Erubeſcite à patre & matre de fornicatione: Et à præſidente & potente de mendacio: Et à principe & duce de delicto.*

3 Quod autem turpe ſit omne peccatum, patet tripliciter. Primò quia peccatum nuditatem fecit erubeſcibilẽ. Nam Geneſ. 2. dicitur: *Erat vterque nudus; Adam ſcilicet & vxor eius, & non erubeſcebant.* Ratio quia nullum peccatum fecerant: & futurum faciliter vitare poterant. Interim enim quod mens ſuperiori obediebat Creatori, quicquid infra mentem erat, vt membra corporis, & etiã beſtiæ, homini obediebant. Sed eo ipſo quod homo Deo inobediens fuit, obedientia multorum homini eſt ſubtracta: ideo Geneſ. 3. dicitur: Poſtquam ambo de fructu

Digitized by Google

ctu vetito guſtauerunt, aperti ſunt oculi amborum: videlicet experientiam habendo, quod malum prius mente nouerunt. Cumque cognouiſſent ſe eſſe nudos, conſuerunt folia ficus, & fecerunt ſibi perizomata. Plura ibi de verecundia, videlicet quod ad vocem Dei fugerunt, quãdo Deus quæſiuit, Adã, vbi es? Et quod Deus ait: Quis tibi indicauit &c. Secundò cum erubeſcentia ſit fuga rei turpis, & peccatum ſit opus diaboli contra naturam, immo eo remoto omnia decentia forent: conſtat peccatum eſſe maxime erubeſcibile, & quod plus eſt, in eius comparatione, alia erubeſcibilia non ſunt, teſte Greg. dicente de Maria Magdalena, quia ſemetipſam grauiter intus erubeſcebat, nihil eſſe credidit quod verecundaretur foris. Tertiò erubeſcentia eſt reſpectu immundorum: ſed in comparatione peccati, alia immunda munda ſunt: vnde Matth. 15. *Quæ de ore procedunt de corde exeunt, & ea coinquinant hominem: de corde enim exeunt cogitationes malæ, homicidia, adulteria, fornicationes, furta, falſa teſtimonia, blaſphemiæ: hæc ſunt quæ coinquinant hominem.* Pſal. 13. Corrupti ſunt & abominabiles facti ſunt, ſcilicet iniqui. Dicitur facto vel fiendo: quia plura fecimus quæ erubeſcere debemus, & neſcimus an de facto luere coram Deo habeamus. Plura etiam ſunt quę perpetrare poſſemus turpia.

4 Notandum ſecundo ſecundum Tho. vbi prius, & Philoſophum 2. & 4. Ethic. quod verecundia quamuis non ſit virtus, eo quod virtus dicit perfectionem habitus, perfectus autem vir non timet aliquid vt futurum arduum poſſibile, vel difficulter vitabile, ſed propter habitum faciliter vitabile turpe: tamen verecundia eſt bonum quid, & laudabilis paſſio, & habitus conſimilis eius acquiri poteſt. Laudabilis inquam quintuplici ratione. Primò, quia frænum eſt ſenſualitatis, quod dum quis habet, à multis malis præſeruatur actibus: & ſpes eſt de eius correctione. Vnde quidam Philoſophus dicit: Erubuit, res ſalua eſt. Secundò, eſt ornamentum pretioſum, quo decoratur iuuentus, & muliebris ſexus: vnde Eccl. 7. *Gratia verecundiæ eius,* ſcilicet mulieris ſenſatę & bonę, *ſuper aurum.* Tertiò, eſt oculus quidam mentis, oſtendẽs opus de quo quis verecundatur, eſſe examinandum an bonum, & tunc erubeſcentia eſt expellenda: ſi malum, tunc eſt dimittenda, ſecundum illud Matth. 6. *Si oculus tuus nequam fuerit: totum corpus tuum tenebroſum erit.*

Quartò, eſt priuilegium humanę conditionis in hac vita, quò carent omnia animalia irrationabilia: quia nullum eorum verecundatur propriè, quia turpe non percipit: vt patet in eorum actibus. Quintò, gratiam à Deo meretur. Vnde Geneſ. 9. Sem verecundus benedicitur: & Cham maledicitur, & Luc. 1. Ad ingreſſum Angeli Maria verecunda & timida audiuit, *Ne timeas Maria: inueniſti gratiam apud Dominum.* Quò contra quinque mala incurrunt inuerecundi per oppoſitum, quæ faciliter conſiderare potes: vnde Ierem. 3. *Fons meretricis facta eſt tibi: noluiſti erubeſcere.* Item ibidem 6. *Confuſione non ſunt confuſi, & erubeſcere neſcierunt.*

5 Tertio notandum, quod verecundia, quæ etiam non eſt peccatum, reperitur in multis. Primò, in perfectis & ſenibus, quoad habitum multum, & parum quoad actum: quia non apprehendunt turpia, vt poſſibilia ſibi, & difficulter euaſibilia. Sed tamen ſunt ſic diſpoſiti: vt ſi in eis eſſet aliquid turpe, de hoc verecundarentur: vt dicit Philoſophus 4. Ethic. Secundò, reperitur plus in mediocriter bonis, quia in eis eſt aliquid de amore boni: attamen non ſunt totaliter immunes à malo. Tertiò, plus reperiendum eſt de verecundia in feminis. Quartò, plus in virginibus adultis. Quintò, maximè in iuuenibus vtriuſque ſexus, poſtquam venerint ad vſum rationis. Verecũdia autem carent qui ſunt in patria. Item vſu rationis carentes in via. Adam & Eua caruerunt in paradiſo. Et malitioſi qui nihil apprehendunt vt turpe, nec malum timent. Eſt prætcrea triplex verecundia. Quædam naturalis, vſum rationis præueniens, ſicut aliæ paſſiones. Alia eſt materia merendi, vt illa quæ inſurgunt ratione infamiæ innocentis. Tertia eſt meritoria, & ſatisfactoria, vt illa quam habemus in confitendo peccata: vnde Bern. Quantum diſplicet Deo impudicitia peccatoris, tantum placet Deo erubeſcentia pænitentis.

6 Quoad ſecundum principale notandum, quod ſecundum Tho. vbi ſupra: mala verecundia eſt timor inordinatus de actu non verè, ſed apparenter exprobrabili ſeu turpi, facto vel fiendo. Pro cuius declaratione aduertendum, cum timor ſit de eſſentia verecundiæ, quantum ad propoſitum ſufficit, timor vel metus ſecundum Tho. in 4. diſt. 39. eſt inſtantis, vel futuri periculi cauſa, mentis trepidatio. Et eſt duplex metus. Quidam qui cadit in conſtantem virum. Alius qui non cadit in conſtantem virum.

virum. Conſtans enim propriæ eſt virtuoſus, & inconſtans vitioſus. Metus autem cadens in conſtantem virũ eſt, quando minus malum ſuſtinendum cogitur metu maioris mali. Hic timor cadit in conſtantem virum. Cuius ratio eſt: quia ſecundum Philoſophum 2. Ethic. conſtãs & virtuoſus eſt menſura omnium operum ſuorum. Scit enim quid fugiendum ſit. Idcirco eligit magis ſuſtinere minus malum, quàm maius malum incidere: vbi vnum minus fieri oportet. Et differt conſtans ab inconſtanti dupliciter. Primo electione, quia præeligit quodcunque malum pœnæ pati, puta priuationem bonorum exteriorũ famæ vel vitæ, quàm peccare: de quo dicit Anſel. in li. Cur Deus homo: quod pro infinitis mundis ſaluandis ſcilicet corporaliter, non eſſet committendum peccatũ. Inconſtans autem & vitioſus, eligit potius ſubire malũ, puta peccatum propter delectationem annexam, quàm vitare minus malum, puta perdere temporalia. Nam minimum peccatum eſt maius malum, quàm maximum malum pœnę ſit malum. Alia differentia eſt quantum ad æſtimationem periculi, vel pœnæ imminentis; quia conſtans non cogitur niſi forti & probabili æſtimatione: inconſtans autem pro leui ęſtimatione, & fugit quodammodo nemine perſequente.

7 Eſt autem quadruplex metus, qui cadit in conſtantẽ virum. Primus eſt metus mortis ab eo, qui intendit & poteſt occidere. Secundus eſt grauis cruciatus corporis, puta verberatio, torſio, incarceratio, & huiuſmodi. Tertius eſt metus ſtupri, qui bonis viris maior quam mortis eſſe debet. Item ſi quis dedit aliquid, ne ſtuprum patiatur vir vel mulier. Quartus ſeruitutis metus. Et dicit Tho. Per. & Alber. quod non differt vtrum hæc prędicta quatuor fiant in perſona propria, ſiue in perſona liberorum, ſiue vxoris. Item ſi quis in adulterio, vel furto, vel flagitio alio deprehenſus, dedit aliquid, vel ſe obligauit, ad prædicta quatuor pertinet: quia timuit mortem, vel pericula, vel vincula. Item ſi deprehenſus dedit quid deprehenſori, vel promiſit ne proderetur, pertinet ad quatuor præfata: quia proditus prænominata potuit pati. Metus autem cadens in conſtantem virum, eſt qui fit per minas verborum, vt niſi hoc feceris non habebis gratiã meam, vel non diligam te & ſimilia. Etiam ſecundum legiſtas timor infamię & vexationis, non caderet in conſtantem virum, & ſub quatuor præfatis: quia talibus mul-

Digitized by Google

tis modis ſubueniri poteſt. Et nota, quod metus cadit in vnum, qui non diceretur cadere in alium. Non enim eſt veriſimile regem timere debuiſſe militem paruum: & minor metus excuſat in caſu feminam, quàm virum. Metus igitur cadens in conſtantem virum facit, quod promiſſa, vel data tali metu, nec coram Deo, nec coram Eccleſia tenent. Vt matrimonium tali metu contractum, & alia data vel promiſſa. Ratio eſt, quia conſenſus in talibus non eſt liber mere, ſed coactus, nihil ergo dedit libere: immo metus cadens in conſtantem virum impetrat reſtitutionem in integrum.

8 Sed quęritur, vtrum ille qui per metum cadentem in conſtantem virum compulſus, aliquid promittit de tẽporalibus, teneatur illud firme poſtmodum adimplere? Reſpond. Alber. in 4. Credo quod vbi eſt iudicium, per quod inueniri poteſt defenſio à iudicante, etiam coactus debet ſoluere promiſſum, & competit ei actio ex lege, & ex canone, & iudex debet eum reſtituere in integrum. Si autem defectus ſit iudicum, puto quod non debet ſoluere: ſed aliquam leuem propter cautelam facere pænitẽtiam de promiſſo, præcipuè ſi fides, vel iuramentum nõ interuenit. Si autem iuramentum interuenit, dicunt multi, & etiam mihi ſatis probabile videtur, eſſe ſoluendum. Si autem non ſoluit, & iuramentum violauerit, & poſtea venit ad pænitentiam: videtur mihi non eſſe cogendus ad ſolutionem, ſed tantum ad fracti iuramenti emendationem. Hæc Albertus.

9 Dubitatur an timor, in genere de timore loquendo, excuſet à peccato? Reſpond. ſecundum Tho. ſecunda ſecundę q.125. art. 4. Timor intantum habet rationem peccati, inquantum eſt contra ordinem rectæ rationis, quæ eſt regula humanorum actuum. Recta autem ratio iudicat quædam mala, magis eſſe alijs fugienda. Et ideo quicunque vt refugiat mala, quæ ſecundum rationem magis ſunt fugienda, non refugit mala quę ſunt minus fugienda, non eſt peccatum. Sicut magis eſt fugienda mors corporalis, quàm amiſſio rerum: vnde ſi quis propter timorem mortis latronibus promitteret, aut daret, excuſaretur à peccato, quod incurreret, ſi ſine cauſa legitima prætermiſſis bonis hominibus, quibus magis eſſet dandũ; peccatoribus largiretur. Si autem aliquis per timorem fugiens mala, quæ ſecundum rationem ſunt minus fugienda, incurrat mala quæ ſecundum rationem ſunt ma-

gis

Digitized by Google

gis fugienda: non poteſt à peccato totaliter excuſari, quia talis timor inordinatus eſſet. Sunt autem timenda magis mala animæ quam corporis: & mala corporis quã exteriorum rerum. Et ideo ſi quis incurrat mala animæ, id eſt peccata, fugiens mala corporis, puta flagella vel mortem; aut mala exteriorum, puta damnum pecuniæ; aut ſi ſuſtineat mala corporis vt vitet damnum pecuniæ; non excuſatur totaliter à peccato: diminuitur tamen aliquod eius peccatum, quia minus voluntarium eſt quod ex timore agitur. Imponitur enim homini quædam neceſſitas aliquid faciendi propter imminentem timorem: vt faciat voluntarium mixtum ſecundum Philoſophum.

10 Sed quando eſt timor peccatum mortale? Reſpond. idem art. 3. Timor eſt peccatum ſecũdum quod eſt inordinatus, prout ſcilicet refugit quis, quod ſecundum rationem non eſt fugiendum. Hæc autem inordinatio timoris, quandoque quidem conſiſtit in ſolo appetitu ſenſitiuo, non veniente ex conſenſu rationalis appetitus, & ſic non eſt peccatum mortale, ſed veniale ſolum: Quandoque verò huiuſmodi inordinatio timoris pertingit vſq; ad appetitum rationalem, qui dicitur voluntas, quę volũtas ex libero arbitrio refugit aliquid non ſecundum rationem. Et talis inordinatio timoris, quandoque eſt peccatum veniale, quandoque mortale. Si enim quis propter timorem, quo refugit quis periculum mortis, vel quodcunque aliud temporale malum, ſic diſpoſitus eſt, vt faciat aliquod prohibitum, vel prætermittat aliquid quod eſt præceptum in lege diuina: talis timor eſt peccatum mortale: alioquin erit peccatum veniale. Vnde Apocal. 21. Timidis, & incredulis, & excæcatis pars erit in ſtagno ignis & ſulphuris: quod eſt mors ſecunda. Hęc de Tho. Quicquid igitur de timore dictum eſt, illud ad verecundiam applicandum eſt.

11 Ad ſciendum quando verecundia ſit peccatum veniale, vel mortale, notandum ſecundum Tho. ſecunda ſecundę, q. 19. ar. 2. & 3. quod timor mundanus eſt quo quis inordinate timet amittere bona exteriora. Humanus quo quis timet propriæ perſonæ: & pertinent ad vnum timorem in re, quo quis à Deo recedit propter amorem creaturæ & corporis detrimentum: & timere talium perditionem interdum eſt naturale, interdum vitiũ. Naturale enim eſt quod refugit proprij corporis detrimentum, vel etiam damnum temporalium rerum. Sed

quod homo propter iſta recedit à iuſtitia: eſt contra rationem naturalē. Vnde Philoſophus 3. Ethic. dicit quod quędam ſunt peccatorum opera, ad quæ nullo timore debet quis cogi: quia peius eſt huiuſmodi peccata committere, quàm pænas quaſcunque pati.

12 Dicitur in definitione de actu non vere ſed apparenter exprobrabili. Vbi nota quod duplices ſunt actus. Quidam vere exprobrabiles: vt in principio capituli patuit. Alij non vere exprobrabiles, ſed apud filios huius ſæculi: de quibus dicitur Iob. 12. *Deridetur iuſti ſimplicitas.* Super quo Greg. lib. 10. mor. ſic dicit: Animus quippe viri iuſti, nonnunquam operi recto conſtanter innititur, & tamen humanis irriſionibus vrgetur. Miranda agit, & opprobria recipit: quia ab huius mundi ſapientibus, puritatis virtus fatuitas creditur. Quid namque mundo ſtultius videtur, quàm mentem verbis oſtendere, nihil callida machinatione ſimulare, nullas iniurijs contumelias reddere, pro maledicentibus orare, paupertatem quærere, poſſeſſa relinquere, rapienti non reſiſtere, percutienti vnam maxillam alteram prebere? Sed quod abominantur Ægyptij, Iſraelitæ Deo offerunt. Subditur; lampas contempta apud cogitationes diuitum, id eſt ſuperborum, parata ad tempus ſtatutum.

13 Item notandum, quod malam verecundiam multi habent, ſecundum quod multipliciter aliqui peccant, vt in 7. peccatis mortalibus. Primo quidam verecundantur humiles eſſe, aut in veſtę: contra exemplum Ioan. Baptiſtę veſtiti zona pellicea, Matth. 3. Aut non quęrendo neceſſaria dubia, contra Chriſti exemplum: qui in medio Doctorum quęſiuit, Luc. 2. Aut verecundantes quando non ſciunt reſpondere ad quædam inutilia: ſicut Homerus (vt refert Polycratus) qui problema pediculorum ſoluere nequiens: prę triſtitia mortuus eſt. Aut Sacramento reuerentiam non faciens, contra exemplum militis, qui pretioſe indutus, equum deſcendit, in luto genua flectendo ad Euchariſtiam, ſecundum ſuam conſuetudinem: vt Cęſarius refert in ſuo dialogo. Secundo ſunt alij verecundantes paupertatem, quę eſt inſtrumentum humilitatis, lima peccatorum, & Chriſti ornatus. Alij celant genealogiam pauperum. Quò contra dicitur de Guiller. Epiſcopo Pariſien. qui ſcobam cum qua pater ſuus piſtor fornacem purgare ſolebat, in camera ſua ſemper habebat: vt videret ſe de paupertate eleuatum. Et

Iſta.

Iſa. 48. *Ecce excoxi te, ſed non quaſi argentum: elegi te in camino paupertatis, propter me faciam vt non blaſphemer: gloriam meam alteri non dabo.* Tertio alij verentur detractiones caſtitatis, & contrahunt, contra exempla virginum, quæ etiam ſanguinem effundere non erubuerunt: vnde Sapien. 4. *Multigena autem impiorum multitudo non erit vtilis, & adulterina plantationes non dabunt radices altas: nec ſtabile firmamentum collocabunt: & ſi in ramis in tempore germinauerint, infirmiter poſita à vento commouebuntur, & a nimietate ventorum eradicabuntur.* Quarto alij patientiam recuſantes, verecundantur iram ſopire, contra Chriſti verbum: *In patientia veſtra poſſidebitis animas veſtras.* Luc. 21. Quinto alij verentur ignoſcere in ſe peccantibus, contra exemplum Chriſti, qui totiens, præſertim die crucifixionis offenſus, omnia condonauit. Sexto alij abſtinentiam verentur propter obloquentes, contra exemplum Honorati primo dialogorum Greg. vbi dicitur, quod in conuiuio carnes comedere nolens, miraculoſè piſcem obtinuit. Septimo alij ex inertia & puſillanimitate, timent morituris mortem annunciare, contra exẽplum Eſaię dicentis Ezechiæ, *Diſpone domui tua, quia morieris tu & non viues.* Eſaię 38. Alij verecundantur infirmis obſequi, Chriſtum fugientes. Alij verecundantur corrigere vitia filiorum, ancillarum, & familiæ. Quos omnes valde terrere deberet formidanda hæc Chriſti ſententia, Luc. 9. *Qui me erubuerit, & meos ſermones: hunc filius hominis erubeſcet cum venerit in maieſtate ſua &c.*

14 Quoad tertium principale notandum, quod ad expellendam verecundiam valent ſeptem. Primò, conſiderare Chriſti maximam dehonorationem in ſua morte. Nam ad feſtum paſchæ de omni terra, quaſi, aliqui Hieruſalem venerant; Chriſtus famoſiſſimus in verbo, facto & virtute fuerat, crux turpiſſima fuit pæna: attamen voluit in medio latronum educi, & mori, & nudus omnino exui: quæ omnia aliam & aliam verecundiam maximam incutere potuerunt. Attamen ad Hebr. 12. *Propoſito ſibi gaudio ſuſtinuit crucem, confuſione contempta.* Quare vt ibidem dicitur: *Eamus extra caſtra improperium eius portãtes.* Secundò, videamus exempla ſanctorum, qui verecũdiam poſtponentes, virtutibus inſudarunt. Nam Hebr. 11. *Fidé Moyſes grandis factus negauit ſe eſſe filium filiæ Pharaonis: voluit enim magis affligi cum populo Dei, quàm temporalis peccati habere iocunditatem.* Suſanna magis voluit mori turpiter,

turpiter, quàm puritatem matrimonialem perdere. Dan. 13. Item Actuum 5. *Ibant Apoſtoli gaudentes à conſpectu concilij, quoniam digni habiti ſunt contumeliam pro nomine Ieſu pati.* Tertiò, ponderandum eſt quàm malum, & multum ſit dimittere opera bona ex verecundia. Nam tales faciunt ſicut vir, qui propter latratum caniculi, caſtrum non defenderet: Sicut equus, qui truncum vmbroſum formidaret: Et ſicut videntes recti & ſani, irriſionem cæcorum, curuorum, & leproſorum, & iudicia eorum falſa curare non debent. Pro nihilo enim irriſiones curādæ ſunt talium. Quò contra Leuit. 26. dicitur: *Terrebit eos ſonitus folij volantis.* Quartò valet conſiderare erubeſcētiam, quam in futuro ſuſtinebunt bona facere erubeſcētes. Lucæ 9. *Qui me erubuerit & meos ſermones &c.* Quintò, ſextò, & ſeptimò valet conſiderare tres radices verecundiæ malæ, & illas extirpare. Prima radix eſt amor cōplacendi mundo. Seneca: Deſines timere, ſi ſperare deſieris. Item, Nondum felix es, ſi non turba deridet te. Matth. 5. *Beati eſtis cum vobis maledixerint homines.* Secunda, elongatio Dei ab anima, quia ſi præſens eſſet multum, diceret quis illud Pſal. 22. *Si ambulauero in medio vmbræ mortis: non timebo mala, quoniam tu mecum es Domine.* Aliâs timeret. Figura huius eſt in Petro, qui Chriſtum ſequens à longe, ter negauit ex timore & verecundia. Tertia cauſa eſt, auiditas honoris tranſitorij, qui cū à falſis attribuitur, faciliter perditur, & apud neminem vniuerſaliter honor habetur. *Si,* inquit Apoſtolus Gal. 1. *hominibus placerem, Chriſti ſeruus non eſſem.*

DE CONTEMPTV ET INOBEDIENTIA.

CAPVT XXII.

ARGVMENTA.

1. 2 *Subditus num teneatur Prelatis in omnibus obedire?*
3 *Religioſus an in omnibus Prelato obedire teneatur?*
4 *Teneaturne Religioſus obedire Prelato in his quæ ſunt contra regulam?*
5 *In dubijs obediendo præſertim ſuperiori multipliciter excuſatur.*
6 *In dubijs quando debeat quis rectam ſibi conſcientiam formare.*

Digitized by Google

formare.

7 *Contemptus quid ſit, & quando peccatum mortale.*

8 *Eſſe vel non eſſe ex contemptu, non ſufficit ad diſtinctionem mortalis & venialis peccati. Contemptus ex quibus cauſis oriatur.*

9 *Inobedientia quale ſit peccatum.*

QVia igitur ſuperbiæ vitium cauſat inobedientiam, & præceptorum tranſgreſſionem atque contemptum: idcirco decimoſeptimo, tria principaliter de huiuſmodi pro nunc ſunt videnda. Primò, quibus ex præcepto ſit obediendum. Secundò, quid ſit contemptus, & quando mortale peccatum. Tertiò, de inobedientia quando ſit mortale peccatum. Quantum ad primum dubitatur an ſubditus teneatur prælatis ſuis in omnibus obedire? Reſpond. Tho. 2.2. q. 104. art. 5. Obediens mouetur ad imperium præcipientis quadam neceſſitate iuſtitiæ. Poteſt autem contingere ex duobus, quod ſubditus non teneatur ſuperiori ſuo in omnibus obedire. Vno modo propter præceptum maioris: vt dicitur Rom. 13. ſuper illud: *Qui poteſtati reſiſtit, Dei ordinationi reſiſtit: qui reſiſtunt, ipſi ſibi damnationem acquirũt:* vbi Gloſ. Aug. Si quid iuſſerit Curator, nunquid faciẽdum eſt ſi contra Proconſulem iubeat? Rurſum ſi quid ipſe Proconſul iubeat & aliud Imperator: nunquid illo contempto iſti eſt ſeruiendum? Ergo ſi aliud Imperator, aliud Deus iubeat: illo contempto, obtemperandum eſt Deo. Ray. addit. Si tamen dubitat ſubditus, vtrum id quod præcipitur ſit contra Deum vel nón, debet obedire, niſi eſſet tale quid, in quo nullo modo eſſet excuſabilis ignorantia: puta contra articulum fidei, præcepta vel prohibitiones, vel generale ſtatutum Eccleſiæ; aliàs bonum, ſine quo poteſt eſſe ſalus, debet dimittere interdum propter bonum obedientię. *Ser. 6. de verbis Domini cap. 2.*

2 Alio modo dicit Tho. non tenetur inferior ſuo ſuperiori obedire, ſi ei aliquid præcipiat, in quo ei non ſubditur. Dicit enim Seneca 3. lib. de beneficijs: Errat ſi quis æſtimat ſeruitutem in totum hominem deſcendere, pars eius melior excepta eſt: corpora obnoxia ſunt & aſcripta Dominis, mens quidem eſt ſui iuris: & ideo in his quę pertinent ad interiorem motum voluntatis, homo non tenetur homini obedire, ſed in his quę exterius per corpus ſunt agenda. In quibus tamen, ſecundum *Cap. 20.*

ça quæ

ea quæ ad naturã corporis pertinẽt, homo homini obedire non tenetur, ſed ſoli Deo: quia omnes homines natura ſunt pares, puta in his quę pertinent ad corporis ſuſtentationem, & prolis generationem. Vnde non tenentur nec ſerui Dominis, nec filij parentibus obedire de matrimonio contrahendo, vel virginitate ſeruanda, aut aliquo alio huiuſmodi. Sed in his quæ pertinent ad diſpenſationem, vel diſpoſitionem actuum & rerum humanarum, tenetur ſubditus ſuo ſuperiori obedire ſecundum rationem ſuperioritatis. Sicut miles duci exercitus, in his quæ pertinent ad bellum; ſeruus Domino, in his quæ pertinent ad ſeruilia opera exequenda; filius patri, in his quę pertinent ad diſciplinam vitę, & curam domeſticam; & ſic de alijs. Vdalricus in ſumma addit. Laici non tenentur pręlatis Eccleſiaſticis obedire, niſi in his ad quorum obſeruantiam ſe in Baptiſmo obligauerunt: ſcilicet vt teneant veram fidem cum operibus, quibus abrenunciauerunt diabolo & omnibus pompis eius. Clerici autem tenentur eis obedire in his, quæ pertinent ad officium clericale.

3 Dubitatur ſecundò: vtrum religioſus teneatur in omnibus prælato ſuo obedire? Reſpond. ſecundum Tho. vbi. ſup. & Pet. de Taran. ſuper ſecundò diſt. vlt. quod triplex eſt obedientia. Prima ſufficiens ad ſalutem ſeu neceſſitatem, qua ſcilicet obedit quis in his ad quæ obligatur: obligatur autem religioſus, & ad illa ſolum obedire tenetur, quæ poſſunt ad regularem obſeruationem pertinere, vt ſunt promiſſa, & illa ſine quibus Religionis profeſſio non ſeruaretur, vt mutua obſequia, officia, & huiuſmodi. Et in his prælato ſuo obedire eſt neceſſitatis. Secunda eſt obedientia perfecta, qua obedit in omnibus licitis: ſed illa non eſt neceſſitatis: ideo Bern. li. de diſpen. & præcep. dicit: Subditus nec citra promiſſa eſt inhibendus, nec vltra promiſſum cogendus per legem obedire. Tertia obedientia eſt indiſcreta, qua in illicitis obediret.

4 Dubitatur tertio: vtrum Religioſus teneatur obedire prælato ſuo in his quæ ſunt contra regulam? Reſpond. ſecundum Petrum de Taran. in quodl. Eorum quę Religioſo à prælato ſuo iniunguntur, tria ſunt genera. Quædam ſunt ſecundum regulam, vt ea quæ in regula continentur, & ea quæ ad illorum debitam obſeruantiam expediunt vel requiruntur. In his non eſt dubium, quin

abbati

Digitized by Google

abbati pręcipienti teneatur monachus obedire: niſi excuſetur rationabili impedimento. Alia ſunt præter regulã, vt quę nec ibi continentur, nec ad illa expediunt vel ordinantur, vt leuare feſtucam. Et de his eſt verior & communior opinio, quod in leuioribus quàm ſit regula, tenetur obedire, ſed non in grauioribus. Quæ autem omnino præter regulam ſunt, in his non tenetur obedire, quia nõ tenetur niſi quantum ſe obligauit ſua profeſſione: perfecta tamen obedientia etiam in his obedit. Alia ſunt contra regulam, vt quorum oppoſita ibi præcipiuntur vel prohibentur. De his diſtinguendum eſt; quia quædam ſunt in quibus pręlatus poteſt diſpenſare, quędam in quibus non poteſt, eo quod regula vel conſtitutio prohibet. Aut ergo certum eſt Religioſo, quod pręlatus in tali caſu, in quo præcipit, non poteſt diſpenſare: & tunc non debet obedire. Aut certum eſt quod poteſt, & tunc debet obedire. Aut dubium eſt an poſſit, & tunc ratione dubij dico ſimpliciter quod tenetur obedire. Hæc Pet.

5 In dubijs enim obediendo alteri, præſertim ſuperiori, quis multipliciter excuſatur. Primò, ſecundum Ray. in ſumma: Subditus qui mouet bellum, Domino ſuo ſibi mandante. Quando enim ſubditus probabiliter dubitat, an Dominus habeat iuſtum bellum, excuſatur ibi ſubditus propter bonum obedientiæ: licet forte peccet Dominus, contra Deum, mala præcipiendo. Vnde Aug. li. contra Manichęum: Vir iuſtus ſi forte ſub rege ſacrilego militet, recte poteſt, illo iubente, militare vel bellare: ſi quod iubetur, vel non eſſe contra præceptum Dei certum eſt, vel vtrum ſit, certum non eſt, ita vt fortaſſe reũ faciat iniquitas imperandi, innocentem autem militem oſtendat ordo ſeruiendi. Sed intellige ſecundum Guill. quando dubitat miles an aſſint conditiones requiſitæ ad bellum iuſtum: videlicet perſona, res, cauſa, animus & auctoritas. Item ſecundum Hoſtienſ. intellige probabiliter dubitantem, quando inquiſiuit quantum potuit, & peritiores conſuluit, & ſemper dubius remanſit, ne in conſcientia ſit affectator ignorantiæ. Vnde in rebus dubijs homo pro illuminatione ſui laborare debet, vt docet Aug. lib. 83. queſtionum. Et habetur diſt. 37. §. finali. dicens: Non omnis ignorans immunis eſt à pæna. Ille enim ignorans poteſt excuſari à pæna, qui quod diſceret non inuenit. Illis autem ignoſci hoc non poterit, qui habentes à quo diſcerent, operam non dederunt. Secundò,

dò, excuſat dubium aliqualiter in reddendo debitum in matrimonio, in caſu quo mulier crederet primum virum defunctum, & iam alium duxit, & nunc audit primum virum viuere. Nam vt Tho. dicit, q. litterali ſuper 4. diſt. 38. Si poſt ſecundum contractum oriatur aliqua dubitatio de vita prioris viri, ex aliqua cauſa quæ certitudinem facere poſſit, nec reddere debet, nec exigere debitum. Si autem cauſa illa faciat probabilem dubitationem, debet reddere, ſed non exigere. Si autem ſit leuis ſuſpicio, poteſt vtrumque licite facere, quia debet illam cauſam potius abijcere, quàm ſecundum hoc conſcientiam formare. Hæc Tho. Tertiò, excuſatur in dubio, etiam vbi ſuperioris non arcet mandatum, vt in ſcrupuloſis & timoratis dictum eſt ſupra, primo pręcepto de regula tertia peccati mortalis. Item 3. præcepto de Sacramento Euchariſtię, & de accedentibus cum remorſu peccati. Quartò excuſantur in dubijs obediendo Religioſi, eo modo quo dictum eſt nunc 3. dubio. Quintò excuſatur quis poſſeſſor alicuius rei, quam credidit bona fide fuiſſe ſuam, eo quod habet continuationem poſſeſſionis bona fide, iuſto titulo & rem præſcriptibilem ibi eſſe credidit, & ſic præſcriptionem habere locum credit: licet iam incipiat ex aliquo motiuo dubitare, an res ſit ſua. Dicit enim Hoſtien. quod talis adhuc dicitur habere bonam fidem, & vtetur fructibus, & ſic præſcribit: debet tamen ab alijs inquirere veritatem, vt ſic ad eam perueniat: & illa probat per iura canonica & ciuilia. Idem dicit Bernard. in Gloſ. extra de præſcript. ſuper ca. Quoniam omne. Idem Innoc. in Gloſ. ibidem.

6 Dubitatur quartò, quomodo in dubijs quis ſibi rectā conſcientiam debeat formare? Reſpond. ſecundū Ioan. de Tambac. lib. de conſolatione Theologię 14. c. 8. In dubijs, inquit, bonorum virorum vita alijs viuendi debet eſſe regula. Eſt igitur reſpiciendum ad facta bonorum virorum & diſcretorum; & ſi plures tales, vel vt in pluribus, caſu tali eis occurrente, ſic vel ſic ſe habere inuenires, aut ęſtimatione tua iudicares, tunc & tu ſimiliter agere non formides. Hęc ille. Ad idem eſt Cancell. Pariſienſ. de Gerſono tractatu de vita animę, lectione ſexta ſic dicens: Generale damus documentum, credere ſcilicet faciliter ſapientum, & bonorum iudicio: & contra eorum communes ſententias, non leuiter ſibimet formare ſcrupulos anxios & timidos. Fallor ſi non iubet ſapiēs:

Fili

Digitized by Google

Fili ne innitaris prudentiæ tuæ. Et rurſus: *Noli tranſgredi terminos quos poſuerunt patres tui.* Hóc præcipuè neceſſarium eſt apud Religioſos reſpectu ſuperiorum ſuorum, hoc etiam apud ignaros diuinarum legum. Hæc ille. Idẽ dicit de iunioribus Theologis reſpectu ſententiæ ſeniorum, in quibus vita & doctrina in moribus bonis concordat. Et cauſam aſſignat: Quia virtus longè certius arte operatur: & iuuenes paſſionibus obtenebrantur. Præfatis concordat Hieron. ſuper illud Prouerb. 3. dicens: *Ne innitaris prudentiæ tuæ.* Prudentię ſuæ, inquit, innititur, qui ea quæ ſibi agenda vel dicenda videntur, patrum decretis præponit.

7 Quoad ſecundum principale de contemptu quid ſit, & quando mortale peccatum? Reſpond. Cancell. de vita animæ lectione 5. vbi ſic dicit: Conſului ſummam Domini Altiſiodoren. vbi loquitur de contemptu: & dicit, quod contemptus eſt appretiari rem minus iuſto. Alio modo eſt rem negligere, & de ea nón curare: vt dum peccans habet circunſtantias retrahentęs, ſed eas non curat aduertere, claudit quoque oculum quodammodo & vertit tergum ad eas. Tertio modo eſt iraſci rei tanquam vili, & eam aſpernari. Primum eſt malum, ſecundum eſt peius, tertium peſſimum. Dicamus ergo quod in omni peccato etiam veniali committitur contemptus Dei. Primo modo vere, vel interpretatiue. Secundus contemptus interuenire poteſt tam in mortali, quàm in ſolo veniali. Tertius contemptus circa Deum præcipientem, & erga pręlatum ſuum, inquantum prælatus eſt, non videtur vnquam fieri cum deliberatione completa abſque peccato mortali: & hoc vocatur propriè contemptus. Nihilominus aduertendum eſt diligenter, quod refert plurimũ dicere aliquid fieri ex contemptu, & aliquid eſſe cum contemptu: ſicut refert aliquid fieri ignoranter, & aliquid ex ignorantia. Dicitur quippe fieri ex contemptu, quando contemptus eſt principalis cauſa talis actionis: ſic quod illo non exiſtente, nõ fieret actio. Ita quis operatur ex ignorantia, quando illa non exiſtẽte, nullo modo fieret illud quod fit. Prouenit autem actus nonnunquam cũ contemptu, vere vel interpretatiue, non tamen ex contemptu: quia contemptus non eſt in cauſa, ſed vel infirmitas, aut debilitas, aut ignorantia, aut affectio vitioſa, aut libidinoſa dominatur. Sicut peccat aliquis quandoq; ignoranter, ita tamen quod non minus operaretur quod

operatur,

Digitized by Google

operatur, ſi illud cognoſceret: propterea palam eſt ignorantiam tunc non eſſe cauſam agentem, ſed circunſtantẽ. Quemadmodum contingit in ſubditis, qui dicunt ſe ſcãdaliſari de factis ſuperiorum, quos tamen ab actionibus malis non compeſceret ſcandali ceſſatio, & prælatorum vita bona, ſed ita ſibi blandiuntur, & ſuper alios quærũt excuſationes in peccatis.

8 Ex his omnibus non videtur regula generalis poſſe ſumi, de diſtinctione inter mortale & veniale, pęnes hoc quod eſt eſſe, vel non eſſe ex contemptu. Quoniam ſi capiatur contemptus primo modo, non eſt neceſſe omnẽ actum, factum ex contemptu, eſſe mortalem: dum ſcilicet Deus, aut prælatus appretiatur minus iuſto, ſolum venialiter, & ex contemptu tali mentitur aliquis, aut otioſe iocatur, vel lente reſiſtit primis motibus. Similiter ex ſecundo contemptu poteſt euenire, quamuis non ita leuiter & frequenter. Denique actus, qui prouenit deliberate, deliberatione completa ex tertio contemptu, vt mihi videtur, eſt ſemper mortalis. Hoc enim fit quando peccans intendit ad pręcipientem, & ad pręceptum eius licitum, ſiue Deus ſit, ſiue pręlatus; & propter vilipenſionem & aſpernationem præcipientis, ſuique pręcepti, aſſurgit effręnate ad actum talem faciendum, vel omittendum, alioquin non facturus vel non omiſſurus: hoc propriè eſt agere ex contemptu, tanquam ſi dicat, vt aliqui: Ego in deſpectum veſtri, & quia ſic præcipitis, agam oppoſitum. Hæc Cancell. Pariſien. de Gerſon. Ad idem eſt Tho. vt ſupra præcepto primo de ſuperbia. Satis etiam concordare videtur Humbertus ſuper libro conſtitutionum. Vbi addit, quod maioritas & minoritas contemptus, inſurgit ex multis. Aliquando ex magnitudine rei contemptę. Aliquando ex numero contemptorum. Aliquando ex contemnentis magis debita ſubiectione. Aliquando ex actus intenſione. Aliquando ex frequentia. Aliquando ex obſtinatione. Aliquando ex contemnentis modicitate. Eſt autem differentia inter negligentiam, & contẽptum, ſecundum beatum Bernar. quia negligentia eſt languor inertię: ſed contẽptus eſt tumor ſuperbię.

9 Quoad tertium principale, quale ſit peccatum inobedientia? Reſpond. Vdalr. lib. 6. tracta. 4. Inobedientia exhibita prælato, non eſt ſecũdum ſe mortale peccatum, niſi ſit contra pręceptum eius. Quia ipſe prælatus ideo mandatum temperat, quia non vult ipſum ſubditum, pro qualibet

Digitized by Google

qualibet leui cauſa, exponere diſcrimini mortalis peccati. Diximus autem ſecundum ſe: quia ex animo non obedientis ſimplici mandato, poteſt hoc fieri mortale peccatum, ſcilicet cum hoc facit ex tali contemptu auctoritatis prælati, quod intendit ei non obedire, etiam ſi præciperet id quod mandat.

PRÆCEPTVM SECVNDVM.

DE ASSVMPTIONE NOMINIS DEI, & iuramento.

CAPVT I.

ARGVMENTA.

1 *Nomen Dei quid ſignificet in hoc præcepto.*
2 *Quæ Dei nominis aſſumptio hic prohibeatur.*
3 *Iurare ſecundum ſe non eſt malum, ſed poteſt eſſe licitum.*
4 *Iuramentum quid ſit, & quod licitum, & quis male iuret.*
5 *Triplex iuramentum in genere, Aſſertorium, Promiſſoriũ, Execratorium.*
6 *Iuramentum quod fit per ſolum Deum, non eſt maius, ſaltem ſecundum ſe, vel ita magnum, ſicut quod fit per Euãgelium, Crucem &c. nec paruum illud quod fit ſine ſolemnitate.*
7 *Cur Eccleſia faciat iurare per Crucem, Euangelium &c. Et iuramenta publica cum ceremonijs plus reputet?*
8 *Cum iurare ſit Deum teſtem inuocare ad manifeſtandam veritatem, an eam ſæpe, aut ſemper, manifeſtet?*
9 *Iuramentum vt ſit licitum, quæ & quot requirantur.*

1 PRæceptum ſecundum eſt: *Non aſſumes nomen Dei tui in vanum. Non enim habebit Deus inſontem qui aſſumpſerit nomen eius fruſtra.* Circa quod ponẽtur quinque capitula. Primum eſt de intellectu verborum huius præcepti in generali, & de iuramento licito. Alia verò erunt de modis, hoc

præceptum tranſgrediendi. Quantum ad primum notã-dum ſecundũ Tho. ſecũda 2. q. 122. art. 3. ad 5. & ſecundũ Alexan. de Hal. in ſuo 3. diſt. 37. quod non eſt intelligendum hoc præceptum ſolum de hoc nomine Deus, quod illud non ſit in vanum aſſumendum: ſed eſt intelligendum de omni nomine, per quod rationali mẽti Deus innoteſcit, ſicut ſunt illa nomina Creator, Redemptor, Gubernator mundi, & ſimilia. Non enim differt, per quodcunque nomen Dei periurium committatur. Nominibus quippe debetur reuerentia ex parte rei ſignificatę, quæ eſt vna, non autem ex parte vocum: ideo dicitur in ſingulari, *Non aſſumes nomen Dei tui in vanum.*

2 Secundò notandum, ibi non prohibetur omnis aſſumptio diuini nominis, quia illa poteſt multis modis bene fieri: vt in orationibus, Dei laudibus, & benedictionibus Eccleſiæ, & exorciſmis, & in ſermonibus. Nec prohibetur hic omnis iuratio per nomen Dei: quia illa poteſt etiam multis modis bene fieri. Sed hic propriè prohibetur vana aſſumptio diuini nominis, quæ fieri poteſt vana ſecundum Tho. vbi prius dupliciter. Vno modo

Ad 3. ſecundum ſeipſam, ſcilicet quia non habet firmamentũ veritatis, vt quando quis falſum iurat, quæ iuratio eſt hic prohibita, & principaliter eſt periurium, & peccatum mortale, vt dicetur. Et hoc volunt Gloſæ: prima Exod. 20. ſuper hoc pręcepto: quæ dicit, Non aſſumes, ſcilicet iurando pro nihilo. Secunda eſt Deuter. 5. Non aſſumes, ſcilicet iurando pro re quę non eſt. Secundo dicitur aſſumptio diuini nominis vana ex parte iurantis; vt quãdo quis iurat verum, & tamen ex leuitate, & ſine iudicio diſcretionis, & tunc licet non ſit ſemper peccatum mortale, eſt tamen ſemper peccatum, & diſponit ad lapſum & periurium. Tertio notandum, quod Dei nomen valde honorificè eſt tractandum propter cauſas recitatas primo præcepto circa finem in tertio præcepto particu-

Cap 5. lari. Et quando aliter fit, grauiter peccare contingit. Ad-

nu. 13. ditur autem huic, ſicut & primo præcepto, pœna ideo, quia ad ea ad quæ homines proni ſunt, pœnæ tanquam medicinæ addendæ ſunt, ſecundum Philoſophũ 3. Ethic. Ad idolatriam autem proni fuerunt Iudęi: quia inter, vel circa idolatras degebant. Ex linguæ autem lubricitate homines proni ſunt periurare: ideo dicitur: *Non enim habebit Deus inſontem, qui aſſumpſerit nomen eius fruſtra.*

3 Dubitatur primo, an licitum ſit iurare? Reſpond. ſecundum

cundum Tho. ſecunda ſecundæ, q. 89. & ſecundum alios Doctores communiter ſuper 3. diſt. 39. Iuramentum ſecundum ſe non eſt malum, ſed poteſt eſſe licitum, & honeſtum. Patet primò, Deut. 6. *Dominum Deum tuum timebis: & per nomen eius iurabis.* Item Apoſtolus iurauit in Epiſtolis ſuis 2. Corinth. 1. *Ego teſtem Deum inuoco in animam meam.* Rom. 1. *Teſtis eſt mihi Deus, cui ſeruio.* Secundò ad idem eſt Auguſt. lib. contra mendacium. Cap. 15. Et in ſermone Domini in monte: & in ſermone de verbis Apoſtoli. lib. 1. c. 30. Sermo. 28. Tertio patet ex bona origine iuramenti, & fine. Introductum enim eſt ex vera fide, qua credunt homines habere infallibilem veritatem Deum, & vniuerſalem omnium cognitionem & præuiſionem: & ideo ipſum in teſtem dictorum ſuorum inducunt, tanquam eum qui nec fallere, nec falli poteſt, quem nihil latet. Finis etiam iuramenti eſſe debet ad certificandum homines de dictis, ad finiendum controuerſias, vt dicit Apoſtolus Hebræor. 6. Nec obſtat illud Matth. 5. *Ego autem dico vobis, non iurare omnino:* quia cum ibi negatio præponitur ſigno vniuerſali affirmatiuo, eſt ſenſus ſecundum Bonauent. non iurare omnimode, & non in omni caſu, quod verum eſt: quia non debet fieri leuiter, & ſine comitibus dicendis. Si autem Chriſtus dixiſſet omnino non iurare, cum ibi negatio ſequatur: ſenſus eſſet, quod in nullo caſu eſſet iurandum, nec iuramentum deſiderandū tanquam per ſe bonum, ſed tanquam medicina quædam contra malum proximi: ſine qua non curatur proximus vel iuuatur: vt dicit Auguſt. ſuper Epiſtolam ad Gal. Ideo Matthæi 5. *Sit ſermo veſter, eſt, eſt, non, non: quod autē his abundantius eſt, à malo eſt.*

4 Secundò dubitatur quid ſit iuramentum? Reſpond. Auguſt. Iurare per Deum, eſt Deum teſtem inuocare. Ray. dicit: Iuramentum eſt affirmatio, vel negatio de aliquo, ſacræ rei atteſtatione firmata. Dicit etiā Hoſtien. quod per fidei interpoſitionem obligatur quis, ſicut per iuramentum. Sed quæreres, quod eſt iuramentum licitū? Reſpond. quod iurare licite, eſt reuerenter Deum teſtē inuocare, ad confirmationem veritatis, de qua audiens non eſt certus: & cui non aſſentit ſimplici aſſertione, in cauſa vtili ei qui iurat, vel ei cui iuramentum præſtatur, vel communitati. Ex quo patet, Primò, male iurare eū, qui irreuerenter iurat: puta in loco, tempore, vel verbo indecenti, diuinum nomen aſſumendo in teſtimonium.

Secundo male iurat, qui de certis alteri iurat: vt quod cras dies erit, & ſimilibus. Tertiò vane iurat, quando ſine iuramento alter crederet dicenti. Quartò vane iurat, quando aliquis dicenti non credit in cauſa, nullius vel modicæ vtilitatis: & tamen iurat. Patent omnia ex deſcriptione. Quintò ſequitur, quod omne iuramentum à malo aliquo occaſionem habet: patet, quia à malo ignorantiæ alterius, quem certificare oportet. Ideo Dominus ait: *Sit ſermo veſter, eſt, eſt, non, non: quod autem his abundantius eſt, à malo eſt,* ſcilicet ignorantię, non ſemper à malo peccati proprij.

Matth. 5.

5 Tertio dubitatur quot modis, & per quæ verba fiat iuramentum? Reſpond. in genere triplex eſt iuramentũ. Primum, quando homo inducit diuinum teſtimonium, ad confirmationem præſentium, aut præteritorum, & vocatur aſſertorium: vt cũ dicitur: Teſtis eſt mihi Deus quod ita eſt, vel quod ita fuit. Aut dicit, per Deum ita fuit: & ſic de alijs. Hoc enim eſt ita, ſicut Deus eſt mihi teſtis: vt dicit Auguſt. in quodam ſermone de periurio. Vel dicit, Deus ſcit quod verum loquor: & ſic de alijs ſimilibus locutionibus. Secundum iuramentum dicitur promiſſorium: cum quis diuinum teſtimonium inducit ad confirmandum aliquid futurum, vt cum dicit quis, per Deum ita faciam; vel teſtis eſt mihi Deus, quod volo cras ſoluere. Tertium eſt execratorium: cum quis ſe aut aliquid ſui, vel ad ſe pertinens obligat Deo, vt iudicium ſuum in illud exerceat, ſi non eſt verum quod dicit: aut ſi non faciat, quod promittit, & ſimilia. Et hoc vocatur execratorium iuramentum, quando homo creaturam aliquam, vel magis propriè bonum, quod ex aliqua creatura percipit, Deo obligat vel impignorat, vt ſcilicet in illo puniatur, niſi eueniat illud pro quo ipſe iurat; aut ita fit ſicut ipſe iurat: vt cũ dicit, Ita viuat filius meus, eſt ſenſus, niſi ita ſit ſicut dico, aut niſi impleuero quod promitto, non viuat filius meus. Aut cum dicit, Sic me Deus adiuuet, eſt ſenſus: niſi ita ſit ſicut dico, aut faciam quod promitto, non adiuuet me Deus. Aut cum dicit, per ſalutem meam, eſt ſenſus, niſi ita ſit, non ſim ſaluus. Et ſic iurauit Ioſeph Gen. 42. per ſalutem Pharaonis, vt ſit ſenſus, niſi ita faciam vt dixi, non ſit ſalus Pharaoni. Aut cum iurat quis per animam ſuam, aut per aliam rem quã diligit: ſicut Apoſtolus iurauit, 2. Corinth. 1. dicens: *Teſtem Deum inuoco in animam meam.* Et ſecundum Alexand.

Serm. 28. de verbis Apoſtoli.

Digitized by Google

xand. vbi prius: Execratorium iuramentum eſt graue iuramentum: quia ibi Deus inducitur & vt teſtis, & etiam vt iudex. ſ. vt in puniendo oſtendat aliquem mendacem, & ſic det teſtimonium contra iurantem per pœnam eius.

6 Item notandum ſecundum Doctores diſt. 39. tertij: non eſt maius ſaltem ſecundum ſe: vel ad minus ita magnum eſt iuramẽtum quod fit per ſolum Deum: ſicut quando contingit iurare per Euangelium: aut ſuper Corpus Chriſti, aut ſuper Crucem. Item non eſt putandum quod paruum ſit iuramentum quando fit extra iudiciũ, aut ſine ſolennitate: immo iuramentum per Deum eſt maximum iuramentum, quando fit extra iudicium, aut ſine ſolennitate, vt dicit Greg. & Auguſt. ad Publicolam. *Epiſt. 154* Ideo dicit beatus Hieron. Habemus in lege Dei ſcriptum, *Non periurabis in nomine meo: nec polluet nomen Dei in vanum.* *Leuit. 19.* Ideoque admonendi ſunt, vt omnes diligenter caueant periurium, non ſolum in altari, ſeu ſanctorum reliquijs, ſed etiam in communi loquela.

7 Sed diceres: quare tunc facit iſta Eccleſia, ſcilicet ſuper Crucem, Euchariſtiam, vel ſuper Euangelium iurare &c. Et quare iuramenta publica cum cærimonijs plus reputat? Reſpond. triplici ratione. Primò, vt iurans timeat eo magis falſitatem dicere, ex hoc quod ſibi ad memoriam reducitur beneficium redemptionis noſtræ factum per Chriſtum, propter quod nullo modo debet offendere Deum. Secundò, vt magis & expreſſius recordetur ſe iuraſſe, & ſciat pluribus conſtare: & ſic non faciliter tranſgrediatur. Tertiò, vt ex hoc appareat, quod omnino deliberate iurauerit: vt poſtea ſe non excuſare poſſit per hoc, quod inopinatè & ſurreptitiè applicatus fuit.

8 Quartò dubitatur: Dictum eſt quod iurare eſt Deũ teſtem inuocare, & cum aliquis inducitur in teſtem, fit illo fine, vt ipſe teſtis manifeſtet veritatem circa ea, quæ dicuntur, modo Deus non manifeſtat veritatem quæ per nomen eius iuratur. Reſpond. ſecundum Tho. ſecunda ſecundæ, q. 89. quod immò Deus ſæpe manifeſtat an verum ſit quod dicitur etiam in præſenti, aliquando per internam inſpirationem, aliquando per facti nudationẽ, dum ſcilicet producitur in publicum quod occultũ fuit: aliquando etiam manifeſtatur per pœnam mentientis: quando quis execratorie iurauit, vbi Deus ſimul eſt iudex & teſtis. Ad propoſium refert Vincentius in ſpeculo *Artic. 2. ad 3.*

 hiſtor.

hiſtor. lib. 24. cap. 24. quod ad Carolum magnum venerunt duæ ſorores Ducis cuiuſdam Francorum contra eum de temporalibus rebus conquerentes. Carolus igitur, negantem ducem iurare fecit per ſanctum Siluanum martyrem, quod nihil teneretur ſororibus, de his in quibus contra eum agebant: qui cum lætus iuraſſet, crepuit medius ſtatim, & per aluum ſtercora proruperunt, ſanguiſque poſtea exiuit per oculos, aures, os, & eius nares, & vitam infra duas horas terminauit. Item refert idem lib. 12. cap. 78. & Greg. Turonenſis: quod ad ſepulchrum beati Pancratij martyris, per Diocletianum martyrizati, anno 15. ætatis ſuæ: quiſquis falſum iurare voluerit, nũquam ad Cancellum chori Eccleſiæ venit, quin aut ſtatim à dæmone captus inſania, aut cadens in pauimentum protinus expiret. Item idem lib. 23. cap. 90. Quidam nomine Berninus in rebus Eccleſię ſancti Quintini martyris, falſum ferebat teſtimonium, volens auferre quandam ſiluam. Quem martyr in ſomnis redarguens, eius naſum tenendo falſatorem proclamauit, expergefactuſq. cum viſum vxori recitaret, & faciem aqua lauaret, naſus in aquam cecidit. Quo territus, ad palatium quò pro eadem cauſa citatus erat, ire recuſans, naſum aureum cum cathenis aureis artificialiter appendit. Quem iterum minis ſanctus per viſum coegit, vt naſum artificialé, peiora non paſſurus, deponeret in teſtimonium falſitatis: quod & factum eſt in Eccleſia præfati ſancti. Item idem lib. 23. cap. 109. Quidam ſolidum argenteum à compatre mutuauit, quem iuramento poſtea negauit ſe accepiſſe à compatre: cui compater, Iura mihi per ſanctum Audomarum te veritatem aſſerere, quod cũ faceret erecta manu, ſtatim oculi eius crepuerunt, & die tertia miſerrima morte deceſſit. Idem lib. 10. cap. 115. refert: Quomodo in Alexandria vidua ditiſſima Melantia, accuſauit iudicialiter Eugenium virginem, qui ſe veſte monachi induit. Accuſauit inquam Melantia Eugenium, quem iuuenculum putauit, eo quod ſuis copulis iungi nollet. Et famulæ famulique viduæ teſtimonium dederunt ibidem falſum, dicentes ſe vidiſſe Eugenium velle viduæ vim intuliſſe. Eugenius igitur, cum ſe virginem oſtenderet patri ſuo iudici, liberatus eſt. Sed non diu poſt viduæ domum, cum omnibus inibi exiſtentibus, cęlica flãma combuſſit. Perhibebit autem Deus teſtimonium veritatis occultę in iudicio finali manifeſtè: quando illuminabit

nabit abſcondita tenebrarū, & manifeſtabit conſilia cordium. 1. Cor. 4. Et illud teſtimonium nulli iuranti deficiet.

9 Quintò dubitabatur quæ, & quot requiruntur, ad hoc quod iuramentum ſit licitum? Reſpond. quod tria Iere. 4. poſita: vbi dicitur: *Iurabis, viuit Dominus in veritate, iudicio, & iuſtitia.* Super quo dicit Hier. Tres eſſe debent comites iuramenti. Iudicium videlicet, veritas, & iuſtitia. Primum horum, quod ſe tenet ex parte iurantis, eſt iudicium diſcretionis, vt ſcilicet non iuret leuiter, ſed cum diſcretione, & diſcuſſione quintuplici. Primò, quod illud quod iurare vult, poſſit facere. Secundò, an ſit faciendum, & quid ex hoc ſequi poſſit, & accidere. Tertiò, locus debitus, & tempus debitum. In conuiuio enim, & loco ſolatioſo, & ſic de tempore, periculoſum eſt iurare: quia ibi minus conſueuit homo deliberare. Similiter quando quis iraſcitur. Quartò, an ſubſit cauſa rationabilis & neceſſaria, quarum vna eſt vtilitas proximi, qui non credit niſi quis iurauerit: vbi tamen proximo non expediret non credere. Alia cauſa propter quam quis poteſt iurare eſt vtilitas ſui, ſcilicet iurantis, vt in caſu quo oportet hominem ſe expurgare per iuramentum. Alia cauſa eſt, vt exerceatur publica iuſtitia. Ideo iudices habent compellere teſtes ad iurandum in caſibus, de veritate dicenda. Alia cauſa eſt communis vtilitas, vt cum principes inter ſe volunt facere fœdera pacis, aut ſubditi iurant fidelitatem ſuis ſuperioribus, aut pro conſuetudine Eccleſiæ ſeruanda. Quintò, vt fiat reuerenter & deuote. Cauſa eſt, quia in quolibet iuramento per nomen Dei, ſiue fiat in iudicio, ſiue extra iudicium, adducitur in teſtem Deus: ideo quodlibet iuramentum debet cum maxima reuerentia fieri, propter ſingulariſſimum honorē, quem homo tenetur tanto Domino, tamque tremendæ maieſtati, pro quanto eſt Deus qui nominatur, & in teſtem adducitur, omni terreno Domino & teſte reueribilior. Ob cuius rei oſtenſionem, pueri iurare non permittuntur ante ætatem pubertatis: quia deliberare plene nō prǽſumuntur. Periuri etiam non admittuntur iurare, quia præſumitur ex priori, eos reuerentiam debitam iuramento non exhibere. Et 22. quęſt. 5. dicitur: Honeſtū eſt, vt qui ſanctis audet iurare, hoc ieiunus faciat cum omni honeſtate & timore Dei. Ex quibus patet, quàm male faciant hi, quorum fere ſemper ſecundum verbum

eſt, per Deum, per Deum ſanctum, per creatorem meũ, ſic me Deus adiuuet, teſtis eſt mihi Deus, & per ſimilia. Si enim famuli principum, audiente eorum Domino, non niſi cum timore & reuerentia eum nominare audent; vt coram Papa fit per, Sanctiſſime Pater, & coram regibus, ambaſiatores, eos nominando, caput & genua inclinant, & oppoſitum faciendo paruipendere iudicantur Dominos: quanto plus cum ſumma reuerentia Deus in teſtem aſſumendus eſt? Secundus & tertius iuramenti comites, ſe tenent ex parte eius, quod per iuramentum confirmatur. Eſt enim ſecundus comes veritas, vt ſcilicet verum ſit id, quod quis iurat iuramento aſſertorio, & quod quis proponat facere illud, quod iurat iuramento promiſſorio, & vt adhibeat diligentiam ſibi poſſibilem, vt adimpleat, & verum faciat quod iurat. Tertius eſt iuſtitia, & requiritur in iuramento promiſſorio: vt ſcilicet illud quod quis promittit, mediãte iuramẽto promiſſorio, ſit licitũ, nec ſit impedimẽtũ melioris boni: & ſit nullã includẽs iniquitatem, quantum homini apparere poteſt humanitus, quãdo iurat. Quando igitur vnum deficit de tribus comitibus, aut plura deficiunt, eſt iuramentum illicitum: & tãto peius, quanto plures, & principaliores circunſtantiæ deſunt. Quando verò tres comites adſunt, iuramentum eſt licitum, & meritorium: immo cultus virtutis latriæ. Vnde Auguſt. in ſermone de periurio: Quantum, inquit, ad me pertinet, iuro magna neceſſitate compulſus, cum video, quod niſi iurem, non mihi credi, & ei qui mihi nõ credit, non expedire quod non credit: hac perpenſa ratione & conſideratione deliberata, cum magno dico timore, coram Deo ita eſt, aut teſtis eſt mihi Deus, aut ſcit Chriſtus quod ſic eſt.

Serm. 28. de verb. Apoſt.

DE PERIVRIO: ET QVANDO SIT *mortale.*

CAPVT II.

ARGVMENTA.

1 *Periurium quid ſit.*
2 *Iurans falſum ſcienter, periurus eſt.*
3. 4. 5. 6. 7 *Periurium nouem modis committitur.*
8 *Periurÿ grauitas.*
9 *Periurium cur deteſtandum.*
10 *Remedia contra periurium.*

Contra

1 CONtra hoc præceptum peccant multi. Primò periuri. Vbi tria ſunt principaliter notanda. Primò, quid ſit periurium. Secundò, quotupliciter fiat periurium, & quando ſit mortale, vel veniale peccatum. Tertiò, an periurium ſit maius peccatum quam homicidium, & quę pænę ſint periurij. Eſt autem periurium (vt dicit magiſter lib. 3. diſt. 39.) mendacium iuramento firmatum: & capitur ibi mendacium large, tam pro eo quod dicitur contra mentem, quàm pro eo quod non dicitur contra mentem, dum tamen ſit falſum quod dicitur: Vel ſecundum alios, periurium eſt iuramentum illicitum & indebitum. Vnde quodcunque ex tribus comitibus iuramenti defuerit, ſcilicet veritas, iuſtitia, vel iudicium, periurium eſt, non tamen eodem ordine. Sed primò quidem & principaliter, periurium eſt quando deeſt veritas; ſecundario autem, quando deeſt iuſtitia. Quicunque enim iurat illicitum, ex hoc ipſo falſitatem incurrit, quia obligatus eſt ad hoc quod contrarium faciat. Tertiò verò quando deeſt iudicium, quia cū indiſcrete iurat, ex hoc ipſo periculo ſe committit falſitatem incurrendi, Et ſic capitur periurium large: & non eſt ſemper mortale peccatum periurium, iſtis modis omnibus.

2 Secundo notandum, quod qui ſcienter iurat falſum, ſcienter inquam quoad dictum, & quoad iuramentum: eſt vere & propriè periurus, & eſt ſemper peccatū mortale. Cuius ratio aſſignatur ſecundum Tho. vbi prius: quia periurium de ſui ratione importat cōtemptum Dei. Vnde de ſe importat irreuerentiam Dei ipſum inducendo in teſtem falſitatis, quia per hoc ſignificatur, vel quod Deus veritatem non cognoſcit, & ſic teſtificatur falſum ex ignorantia: aut ſignificatur quod teſtificatur falſitatem, quorum vtrumque eſt magna Dei irreuerentia. Eſt enim ſic Deum inuocare tantum, ac ſi Deus non cognoſceret veritatem, & ſic ex ignorantia teſtificetur falſum: vel ſi cognoſcit eam, tunc eſt ac ſi ſcienter approbet, & teſtificetur falſitatem. Item periurium propriè eſt mortale, quia directe contra prȩceptum Dei: ſcilicet, *Non aſſumes nomen Dei tui in vanum*. Et contra illud Leuit. 19. *Non periurabis in nomine meo.*

2.2. q. 98. ar. 3.

3 Ex quibus ſequitur, quod periurium ad minus nouem modis committitur. Primò, quando quis falſum iurat ſolemniter in prȩſentia iudicis, qui deliberauit tam de dicto

dicto confirmato, quàm de iuramento. Talis periurans non ſolum mortaliter: ſed etiam enormiter peccat. Vnde per tres digitos quos ponit, ſignificatur quod corpus, animam, & famam impignorat (Deo derelicto) ipſi diabolo. Nam ibi propter circunſtantias grauius quis peccat, quia in iudicio, & quia multum deliberate periurat: vt dicit Ray. Qui, inquit, iurat per Deum, multum obligatur; qui verò per Deum & per Euãgelium, magis obligatur; qui iſtis adiungit ſanctorum reliquias, magis obligatur: & ita creſcentibus ſolemnitatibus creſcit obligatio. Secundò periurium facit qui extra iuditium, vel non ſolemniter falſum iurat, deliberans prius de dicto & de iuramento: & talis etiam peccat mortaliter, minus tamen quàm præcedens. Vnde Tho. ſecunda ſecundę, q. 98. art. 3. vult quod grauius eſt peccatum, ſi quis per Euangelium ſolemniter iurans periuret, quàm ſi per Deũ communi ſermone periuret: tum propter ſcandalum, tũ propter maiorem deliberationem. Quibus æqualiter hincinde poſitis: grauius eſt ſi quis per Deum iurãs periuret, quàm per Euangelium. Et ſunt talia periuria valde grauia peccata: quia cum Deus ſic aſſumitur, tanquam teſtis falſitatis aſſumitur, contra ſecundum præceptum. Eſt enim vt paulo ante dictum eſt, ac ſi Deus non cognoſcat veritatem, & ſic ex ignorantia teſtificetur falsũ: vel ſi cognoſcat eam, tunc eſt ac ſi ſcienter approbet, & teſtificetur falſitatem, quorum vtrumque eſt magna diuinę veritati iniuria.

4 Tertiò periurat qui ex lapſu linguę iurat, ſiquidem aduertat ſe iurare, & falſum eſſe quod iurat, non excuſatur à peccato mortali: ſicut nec à Dei contemptu. Nam ad hoc quod aliquis peccet mortaliter, ſaltem non ex habitu, requiritur quod ſuum peccatum plene ſit voluntarium, directe vel interpretatiuè: quod dicitur propter iſtum, qui cum deliberare poſſet, deliberare contemnit. Si ex tali contemptu deliberationis ex ſurreptione periurat, videtur multis quod talis non eſt excuſandus à peccato mortali. Non autem ſic per omnia de iſto qui deliberare omittit, non ex contemptu, ſed ex negligentia. Si autem non aduertat aliquis ſe iurare falſum, nec falſum eſſe quod aſſerit, tunc non videtur habere intentionem iurandi, niſi ex habitu male introducto forte iuraret: ideo à crimine periurij excuſatur. Sicut cum quis iurat in communi ſermone: non aduertens quem inuocet,

cet, & ad quid, ſed ex quadam conſuetudine mala, aut alia ſurreptione mala iurat, tunc non peccat mortaliter, ſed appropinquat ad mortale.

5 Quartò periurat quis, ioco falſum ſcienter confirmando, & mortaliter peccat. Vnde dicit ſanctus Tho. vbi prius: quod ille qui iocoſe periurat, non euitat diuinam irreuerentiam, ſed quoad aliquid adauget eam: magnum enim eſt, & maior irreuerentia Dei, cum ioco aſſumitur teſtimonium falſitatis, quàm ex aliqua neceſſitate hominis: Et ſicut homo non euitat diuinam irreuerentiam, ſic nec peccatum mortale. Quintò, periurat & peccat mortaliter, qui iurat aliquid verum, quod tamen credit falſum, quia iurando mentitur, & fallere intendit mediante iuramento: & intendit illud, quod credit falsũ, confirmare mediante iuramento, & per teſtimonium diuinum. Exempli gratia: mercator habet duo dolia vini ad vendendum, in vno ſcit corruptum vinum eſſe, in alio ſanum, ſed à caſu tranſponuntur iſta dolia: ſi igitur mercator intendit ambo in æquali pretio vendere, & ex errore iurat quod in a. dolio ſit ſanum vinum, in quo in veritate ita eſt, ſed mercator putat ſolum ſanum vinum eſſe in b. dolio: verum iurando periurus eſt, quia mentitur, & contra cor loquitur.

6 Sextò, periurat qui dubitat an ſit verum quod iurat, & tamen dicit ſe ſcire quod verum ſit. Et ſi hoc ex deliberatione & ex propoſito facit, eſt mortale peccatum: & maius ſi eſt ſolemniſatum. Ratio eſt: quia talis iurat ſe ſcire, certum eſſe ſermonem ſic eſſe, & hoc eſt mendacium: quia non ſcit eſſe, ſed dubitat, eſt ergo mendaciũ iuramento firmatum. Scita igitur pro ſcitis poteſt quis iurare. Credita ſolum pro creditis, & dubia pro dubijs debet quis iurare: vel tacere. Septimò, periurat ille, qui falſum iurat quod credit eſſe verum, licet non tam grauiter peccet ſicut quintus: cum ille non intendat fallere ſicut quintus, nec intendat mendoſe per nomen Dei teſtimonium eius inducere, non tamen eſt à peccato immunis. Quia vt dicit Bonauent. ſuper 3. diſt. 39. Quamuis talis non contemnat veritatem ex certa ſcientia, adducẽdo eam in teſtimonium falſitatis: contemnit tamen ex ipſa temeritate. Adeo enim nomen Dei terribile eſt & venerabile, quod nullus debet ipſum in teſtem aſſumere, niſi nouerit quid loquatur, & ſit certus de veritate dicti ſui. Nam ignorantia non excuſat in toto à tali iuramẽto.

7 Octa-

7 Octauo periurat quis, qui iurat falſum deliberans de dicto, ſed non de iuramento. Et ſic forte poteſt contingere, quod homo periuret ſine peccato mortali: tamen ad minus eſt veniale groſſum, & periculoſum, & multum appropinquat ad mortale peccatum. Nono contingit aliquem iurare, qui nec deliberat de dicto, nec de iuramento, ſed totum profert ex quadam ſurreptione, non ex conſuetudine vel habitu: ſiue quando iurat in communi ſermone, non attendens quem inuocat & ad quid, ſed ex quadam ſurreptione iurat, & tunc ſic non peccat mortaliter, ſed venialiter; minus tamen quàm ille qui deliberat de dicto, non de iuramento. Quod enim ex ſurreptione procedit: perfecte voluntarium non eſt. Ad hoc autem quod quis peccet mortaliter, requiritur quod ſuum peccatum ſit plene voluntarium, directe vel interpretatiue, quod additur vt in tertio patuit.

8 Quantę verò grauitatis ſit periurium quoad tertiũ: patet per ſanctum Tho. vbi prius, & quodlibet. 1. q. 9. ar. 2, ex quinque. Tum quia in ſe grauius eſt quam homicidium, ſecundum Tho. Tum quia diuini nominis eſt quædam abnegatio. Tum quia eſt Dei in ſuo nomine infamatio. Tum quia ab Eccleſia grauiter punitur. Tum etiam quia à Gentibus horrendum cẽſetur. Omnia præter quartum patent per Thom. in quodl. vbi prius. Vbi ſic dicit: Apoſtolus dicit ad Hebr. 6. *Homines per maiores ſui iurant, & omnis controuerſia eorum finis ad confirmationem eſt iuramentum.* Fruſtra autem in cauſa homicidij controuerſiæ finis eſſet iuramentum, ſi homicidium grauius eſſet quam periurium: præſumeretur enim, quod qui maiorem culpam homicidij commiſit, non vereretur minorem periurij incurrere. Vnde ex hoc ipſo, quod in cauſa cuiuſlibet peccati defertur iuramento: manifeſte oſtẽditur quod periurium pro maximo peccato debet haberi. Nec immerito: quia periurare nomen Dei, videtur quędam diuini nominis denegatio. Vnde ſecundum locum poſt idolatriam, peccatum periurij tenet, vt ex ordine præceptorum patet. Sed & apud Gentiles iuſiurandum erat honoratiſſimum, vt dicitur in principio Metaph. Itẽ
Lib. 1. c. 3. ſecundum Bernar. Nec Deus, nec homo poteſt diſpenſare in præceptis primæ tabulæ: ſed periurium eſt contra præceptum primæ tabulę: homicidium autem contra præceptum ſecundę tabulæ, *Non occides:* cum quò Deus vel homo poteſt diſpenſare, ergo periurium eſt grauius homi-

homicidio. Item periurium ex obiecto eſt peccatum in Deum, homicidium ex obiecto in proximum: ſed ex obiecto attenditur grauitas peccati principaliter: ergo &c. quod autem homicidium grauius punitur in Eccleſia, ratio eſt; quia grauius nocumentum interdum hominibus imminet, etiam ex minori culpa: ſecundum iudicium tamen Dei, maius peccatum grauius punitur. Hæc Tho. Richar. tenet quod homicidium ſit grauius periurio: quia contra charitatem, qua proximus eſt diligendus. Periurium verò eſt contra virtutem latrię: periurus enim iurat verum, quod falſum eſt. Quartum quod Eccleſia grauiter puniat periurium patet, quia periurus debet agere pænitentiam. 6. annis 22. q. 1. prędicandū. Et Hoſtien. dicit lib. 2. quod periurus, quantamcunq. agat pænitentiam, teſtificari non poteſt, quamuis alij pænitentes, licet fuerint criminoſi, poſſint teſtificari: intellige quando ſemel contra periurium probatum eſt. Ratio dicti eſt: quia alias nimis facile periurium fieret. Et quia ipſum iuramentum eſt de ſe ſubſtantia teſtimonij: infamis eſt periurus iuramento promiſſorio, quando periurat ſolēniter, & quando pro tali periurio fertur contra eum ſententia definitiua in cauſa accuſationis &c.

9 Ad deteſtationem periurij faciunt quatuor alia. Primò, quod peior eſt quodammodo diabolo, quia dæmon res ſacras timet & quaſi veretur, *Dæmones enim credunt & contremiſcunt*. Iac. 2. & Philip. 2. *In nomine Ieſu omne genu flectatur cæleſtium, terreſtrium, & infernorum*. Periurus verò nomen Dei ſacratiſſimum non reueretur. Secundò periurans fur & ſacrilegus eſſe videtur. Sacrilegus enim eſt qui rem ſacram furatur inuito Domino; ſic periurans prohibente Deo, *Non aſſumes nomen Dei tui in vanum*: & ſacrilegium quodammodo committit. Tertiò periurus quaſi falſarius eſt; ſi quis ſigillum alicuius Domini ad confirmandum aliquam veritatem ſibi commiſſam, inferret ad aliquod confirmandum falſum, ipſe falſarius iudicaretur. Et ſi hoc faceret de ſigillo Papæ, de facto eſſet excommunicatus. Sic cum Deus permiſerit hominibus vt aſſumant nomen ſuum ad confirmationem veritatis, ſi vtantur nomine eius ad confirmationem falſitatis, falſarij ſunt quoad Deum, & excommunicati illa excommunicatione qua dicit Apoſtolus, 1. Corinth. decimoſexto: *Si quis non amat Dominum Ieſum Chriſtum Anathema ſit*. Quartò qui illicite iurat

quaſi

Digitized by Google

quaſi laqueum ad collum ſuum ponit: ſecundum illud Prouerb. 6. *Illaqueatus es verbis oris tui: & captus proprijs ſermonibus.* Iuramentum autem tranſgrediens, quaſi ſe proprijs manibus in anima iugulat. Propter hæc pericula dicit ſcriptura, Eccl. 23. *Vir multum iurans, replebitur iniquitate, & nõ diſcedet à domo eius plaga*: & Pſal. 23. *Quis aſcendet in montem Domini?* id eſt in cælum. Et ſequitur: *Qui non iurauit in dolo proximo ſuo.* Ergo à ſenſu contrario: doloſè iurans non aſcendet, licet deſcendet in infernum. Et Eccl. 23. *Iurationi non aſſueſcat os tuum: multi enim ſunt caſus in illa.*

10 Remedia ergo contra periurium quiſque ſibi debet adhibere: præſertim aſſuetus periurare. Primò, vt non diffidat, quin cum proprio conatu & Dei gratia, hoc vitium poſſit eradicare. Exemplum: noui militem in periurijs aſſuetiſſimum, tandem compunctum per ſermones, qui cum dediſcere non valeret periuria: tandem ſibi inflixit totiens à carnibus vna die abſtinere, quotiens periurium faceret, & fecit: licet in curia foret magni principis, & plenè ſanatus eſt. Audiui de quodã alio, qui quotiens iurauit, guttam ſui ſanguinis per puncturam de corpore extorſit. Poteſt quis totiens quotiens iurat, ſi diues eſt, denarium in eleemoſynam dare, aliâs non dandum: vel ſi pauper eſt, aliquid orare. Secundò debet quilibet in animo ſtatuere, potius velle emolumento corporali carere, quàm in conſuetudine periurij perſeuerare: ſecundum illud Chriſti Matth. 16. *Quid proderit homini ſi vniuerſum mundum lucretur: anima verò ſua detrimentum patiatur?* Et ſic tandem habitum malum deponet: & lucrum temporale habere poterit. Exemplum Cæſarij in dialogo. Duo Colonienſes mercatores ad quendam confeſſorem venerunt, de habitu periurandi conquerentes, quibus perſuaſit, vt per annum venderent ſine iuramento; fecerunt, & anno euoluto ad confeſſorẽ redeuntes, ſe dixerunt valde depauperatos eo quòd ſine iuramento nullus eis credere vellet; quibus confeſſor ſecundò perſuaſit dęmonis illud eſſe negotium, nec curandum, ſed ſecundo anno cæptum continuare: quod cum facerent, maiorem fidem homines in ipſis ſine iuramentis habentes, quàm antea, eos multum ditauerunt. Tertiò inſpicienda ſunt teſtimonia paganorum, iuramenta in maxima reuerentia habentium, & ſine iuramento verba eorum tam firma tenuiſſe, vt eis crederetur. Exemplũ

1. Meta.

Digitized by Google

1. Meta. vt ſupra. Item in vitis Philoſophorum, Solon Philoſophus ait: Ne metiaris probitatem iureiurando certiorem haberi. Cuius enim dictum non habet ſine iureiurando pondus: eius quoque iuſiurandum vile eſt. Item ibidem Xenocrates Philoſophus Platonis diſcipulus fuit: qui, vt ait Valerius, tantam auctoritatem ſuæ ſapientiæ attulerat: vt cum de re aliqua teſtimonium coactus à iudice diceret, & ad aram acceſſiſſet vt iuraret, omnia ſe vere retuliſſe, prohibitus eſt à Senatu iurare. Quartò præ omnibus conſideret quiſque mala prænotata ipſius periurij. Quintò oret Deum, vt hoc vitium euadat.

QVOMODO IVRAMENTVM FIT multipliciter.

CAPVT III.

ARGVMENTA.

1 *Incautum iuramentum fit quinque modis, quorum primus & ſecundus ponuntur.*

2 *Secundus modus quinque caſus comprehendens, & quatuor explicantur.*

3 *Quintus caſus exponitur.*

4 *Quartus modus incauti iuramenti plures caſus continẽs. Primus: Quid de illo qui per metum iurauit aliquid ſe facturum.*

5 *Secundus caſus, an iuramentum aſſertorium incautum ſeruandum olim ſit, per metum factum.*

6 *Tertius caſus, an peccet qui ad iurandum inducit quem probabiliter credit periuraturum?*

7 *Vtrum in iuramentis diſpenſari poſſit, & per quem.*

8 *An iurãs poſſit licitè obtinere dilationem vel abſolutionem ab eo cui iurauit?*

9 *An audiens falsò iurantem, cum ſciat & taceat, teneatur eum manifeſtare.*

1 COntra hoc præceptum faciunt ſecundò incautè iurantes. Vbi videndum erit, an, & quando, & quantum incautum iuramentum liget. Fit autem incautum iuramentum quintupliciter. Primò, quando irreuerenter fit iuramentum, vel leuiter: vel ſine

Digitized by Google

ſine cauſa rationabili: quia tunc comes iudicij ſeu diſcretionis offenditur, etiam ſi verum ſit, & licitum, pro quo iuratur. Secundò fit incautum iuramentum, quando quis indeliberate iurat ex impetu: ſic quòd ſi plene deliberaſſet, illud non iuraſſet. Et tunc ſecundum Guil. quiſquis ſeruare tenetur, ſi licitum eſt quod iurauit. Sufficit enim ad hoc quod ſit obligatus: quod intenderit Deum inducere teſtem illius rei quam dixit. Item ſi homo propter omiſſionem deliberationis ſufficientis, aut vndecũque, iurat promiſſione aliquid ſibi impoſſibile: tunc deeſt iudicium, & eſt illicitum, & ſic iurans peccat: immò ſi illud quod iurat, credit ſibi poſſibile fore, cum tamen ſit impoſſibile, non excuſatur à peccato totaliter: quia propter reuerentiam diuini teſtimonij, non deberet iuramentum adhiberi, niſi in re in qua firmiter certus eſſet. Vnde ibi deficit iudicium diſcretionis, niſi forte quod erat ei poſſibile quando iurauit, reddatur ei poſtea impoſſibile: puta ſi quis iurat pecuniam ſe ſoluturum, quæ poſtea ei vi, vel furto ſubtrahitur. Tunc videtur excuſari à faciendo quod iurauit, licet teneatur facere quantũ in ſe eſt vt ſoluat, & impleat quod promiſit. Item ſæpiſſime incaute contra pręceptum ſecundum faciunt, qui cauſa lucri de facili iurant, vt omnes vendentes & ementes: tales ſæpiſſime falſum iurant, & ſic periurium incurrunt, & mortale peccatum. Quod maius erit, ſi in damnum proximi ſic iurant: & quandoque pro parua re, ſe non remiſſius dare iurant. Item ſæpiſſime contra hoc ſecundum pręceptum incaute iurant & peccant, qui abſorpti paſſione irę aut ex ebrietate, aut in ludis etiam prohibitis vt taxillorum, enormiter aliquando falſa, aliquando inhoneſta, vel etiam iniuſta, & de ſe peccata, in tali diſpoſitione iurant: quia voluntas tunc vehemens eſt ad velle iurare, & paſſio rationem abſorbet, vt non poſſit pro tunc deliberare de his quę iurantur. Ideo contra hoc præceptum ſæpiſſime peccant ex peruerſa conſuetudine, & falſum iurant, & periurant etiam ex lubrico linguę: & ſi aliquando non deierant, id eſt falſe iurant, tamen ſemper peccant, quia leuiter, ſine cauſa, & irreuerenter iurant.

2 Tertio incautum iuramentum fit ratione eius quod iuratur. Nam ſecundum Thom. Richar. & communiter omnes Theologos & Iuriſtas, Sic incaute iurat quis quandocumque iurat aliquid quod derogat charitatis

actui.

actui. Et poteſt fieri in quinque caſibus. Primò, cum quis iurat facere vel omittere, quod aliàs eſſet mortale peccatum: vt quod aliquem propria auctoritate grauiter velit lædere, vel inimicitiam ad eum gerere cum rancore: In quo caſu peccat periurando, & peccat iuramentum implendo, ſicut & in ſecundo caſu qui ſequitur. Exemplum de Dauid, qui iurauit temerariè, velle Nabal occidere: ſed retractauit bene, vt dicit Ambr. lib. de officijs. Secundò, quando quis iurat aliquid facere vel omittere, quod aliàs eſſet veniale ſolum: vt quod velit mentiri officioſè, iocoſè, vel ſimile. Tertiò, cum iuratur aliquod indifferens, quod ex circunſtantia effici poſſet veniale vel mortale: vt cum iuratur aliquid quod vergit in deteriorem exitum, propter aliquid quod de nouo emergit, quod fuit impræmeditatum. Sicut patet in iuramento Herodis, qui iurauit puellę ſaltanti ſe daturum quod petiſſet. *Matth. 14.* Hoc enim iuramentum poterat à principio eſſe licitum intellecta debita conditione, ſcilicet ſi peteret quod dare liceret, & deceret. Sed impletio iuramenti fuit illicita: vt dicit beatus Ambr. lib. 1. de officijs. Quartò cum iuratur aliquid quod eſt contra conſilium Euangelicum, vel notabilis boni impeditiuum. Sicut cũ aliquis iurat ſe non intraturum Religionem, vel quod nõ fiet clericus, aut quod non accipiet prælationem in caſu, quo expedit eum accipere: & in hoc caſu peccat quidem iurando dicit Tho. quia peierat, & eſt graue peccatum: & non tenetur ſeruare iuramentum. Ponit enim obicem ſpiritui ſancto: ſed multo melius facit non implendo huiuſmodi iuramentum. Similiter qui iuraret ſe non continentem permanſurum, cum extra matrimonium eſſet. Vnde Pet. de Pal. ſuper 3. diſt. 39. dicit: quando aliquis promiſit nec mortale, nec veniale, nec aliquod bonũ, ſed puram priuationem melioris boni, vt ſi aliquis iurat ſe non intraturum religionem, aut non ſeruaturum virginitatem, vel non facturum bonum alicui, niſi inquantũ charitas vel præceptum coget, talis peccat. Iuramentum enim debet cadere ſuper materiam debitam, & ſuper bonum ex ſe & formaliter: & tunc licet priuet maius bonũ, valet tamen, vt iurante aliquo, ſe velle contrahere cum aliqua matrimonium: quando autem nullum bonum iurat, ſed ſolum malum, cuiuſmodi eſt pura priuatio melioris boni, non valet: ſed peccat quis in iurando, & obligat ad culpam.

N 3 Quin-

3 Quinto quando quis iurat quod eſt maioris boni impeditiuum, vel cum iurat id facere, quod melius eſſet non facere quam facere, vel iurat non facere id, quod melius eſſet facere quam non facere. Exemplum, quando iurat quis ſe non ieiunaturum, vel non velle eſſe iuſtum in iudicio, vel non accommodare pecuniam, vel non intrare domum Socratis, vel non vendere rem ſuam pro minori pretio, vel non comedere ſecum, vel nolle retinere famulum quem melius eſſet retinere, vel non loqui proximo, vel non facere ei conſolationem, quæ omnia melius eſſet facere quam omittere, & ſic de ſimilibus. Talis non eſt obligatus ad ſeruandum quod iurauit. Et probantur omnia quinque per Iſidor. in ſynonymis li. 2. & allegat magiſtrum diſt. 38. tertij dicentem: In malis promiſſis reſcinde fidem: in turpi voto muta decretum. Et Tho. aſſignat rationem: Quia per ſe mala & maioris boni impeditiua, ſub iuramento cadere non poſſunt. Et ſecundum Bernar. Quod pro charitate inſtitutum eſt, contra charitatem militare non debet. Et tamen ſicut Ricar. dicit: & Guiller. propter reuerentiam ſacramenti diuini nominis inuocati, & ad punitionem temeritatis ſic iurantium, & propter irreuerentiam eorum qui præſunt, & ad tutè ambulandum: non debet quis auctoritate propria, venire contra quodlibet iuramentum incautum; ſed pro aliquibus debet recurrere ad aliquem ſuperiorem ſuum, qui à tali iuramento debet abſoluere ipſum, vel declarare eum non fore obligatum: maxime quando poteſt oriri dubium, vtrum obſeruatio vergat in peiorem exitum, quàm non obſeruatio. Tamen contra tria prima, quando manifeſta ſunt, propria auctoritate contrauenire poteſt. Contra quodlibet verò iuramentum, quod reſpicit rei veritatem, & derogat charitati, vel eius perfectioni, vel diſponentibus ad eam: poteſt homo venire propria auctoritate in caſu neceſſitatis. Hæc ſententialiter Ricar. Durandus dicit: Si iuramentum eſſet incautum, ex eo quod iurans non ſufficienter deliberauerit, vel illud quod promittebat, erat res indifferens, ſeu parum valens, vel plus nocens vouenti quam expediens, vel ſicut poſſunt aliæ circunſtantiæ inueniri circa iuramentum, quę reddunt ipſum incautum: non eſt tutum quod tale iuramentum intermittatur, ſine auctoritate ſuperioris potentis in talibus diſpenſare.

4 Quartò principaliter iuramentum incautum fit interdum

terdum à coactis, & per metum: vbi ſunt plures caſus: Primus, Quid de eo qui compulſus per metum iurauit ſe aliquid facturum vel daturũ? Reſpond. Duran. diſt. 38. & 39. circa tertium: Iuramentum promiſſorium, aut eſt coactum per metum qui cadit in conſtantem virum: aut per metum qui non cadit in conſtantem virum. Si primo modo, ſic non eſt obligatorium in foro contentioſo: quia cogenti non competit actio contra coactum, vt obſeruet iuramentum. Quantum verò ad forum conſcientiæ, tale iuramentum eſt obligatorium, ſi illud quod promittitur eſt licitum: & ſi iurans conſenſit in promiſſum, quantumcunque fuerit per metum iuſtum coactus. Vnde ſi quis non implet quod coactus iurauit iuramento promiſſorio, peierat, & peccat mortaliter: niſi talis ſic coactus per metum cadentem in conſtantem virum, fuerit per habentem poteſtatem ab obligatione abſolutus; quia pro nullo temporali debet homo facere aliquam irreuerentiam Deo. Sed hoc fieret niſi impleretur promiſſum. Nihilominus talis habet remedium: & poteſt repetere in iudicio, quod coactus iurauit & ſoluit: poteſt etiam petere ab Epiſcopo, vt cogat illum abſoluere ipſum à iuramento. Si non poterit ad hoc induci, ſoluat & repetat: quia licet iurauerit ſoluere, non tamen aliquo modo iurauit non repetere. Quod ſi iurauerit etiam non repetere: tunc denunciet Eccleſię ſecundum formam Euangelicam, *Si peccauerit in te frater tuus:* vt Eccleſia illum compellat ad pænitentiam, in qua veniet abſolutio iuramenti, vel reſtitutio male acquiſiti, vel accepti. Item poteſt iudici denunciare, & ille ex officio tenetur alium compellere ad reſtituendum. Si verò iurauit non denunciare iudici, tale iuramentũ eſt illicitũ, nec obligat: & ideo non obſeruandum, cum vergat in deteriorem exitum, vtpote exiſtens contra iuſtitiam & contra vtilitatem publicam. Et præſertim hoc poteſt denunciare, dummodo hoc faciat principaliter intentione ſalutis æternæ. Si verò iuramentum promiſſorium ſit coactum per metum, qui non cadit in conſtantem virum: tunc iuramentum eſt obligatorium in foro conſcientię, fortiori ratione quam ſit iuramentum coactum per metum, cadentem in conſtantem virum; & iterum in foro contentioſo, quia ſecundum iura, talis metus non iudicatur ſufficiens ad aliquid cum iuramento promittendum. Et ſic apparet quid ſit dicendum de coactione ad promiſſorium iura-

mentum. Aug. in ſermone de periurio ſic dicit: Si quis coactus pro vita rediméda, vel qualibet cauſa, vel neceſſitate periurat, quia plus corpus quàm animam dilexit, tres quadrageſimas pęniteat: alij iudicant tres annos, vnum in pane & aqua. Ex quo ſequitur, quod ille qui nō intenderet ſoluere quod coactus promitteret, cum ſcienter falſum iuraret: teneretur ad pęnitentiam illam de rigore.

5 Sed de aſſertorio ſeu probatorio iuramento eſt ſecūdus caſus. Vbi dicendum, quod quicunque faceret iuramentum aſſertorium, iurando falſum incaute, ſic peccaret iurando, & periurium incurreret, & ad hoc faciendū nullus cogi poteſt. Si tamen quis oppoſitum faceret ex metu, tunc coactio excuſaret à tanto, ſed non à toto: quia ad peccandum nulla coactio fieri poteſt ſufficiens libero arbitrio. Nam omne malum pænę ſuſtinendum foret à quolibet, antequam minimo peccato peccare deberet. Eſt enim minimum peccatum, maius omni malo pænę præcisè. Vnde quando ſeruus iurat aliquod falſum vel illicitum, Domino cogente, ambo ſunt periuri. *Nolite*, ait *Chriſtus, timere illos qui occidunt corpus.*

6 Vtrum verò iſte peccet qui inducit hominem ad iurandum, quem probabiliter credit periuraturum, qui eſt tertius caſus, vel ſcit periuraturum: vel ſic recipit ab eo iuramentum? Reſpond. ſecundum Tho. Bonauēnt. & Ricar. Inducens alium ad iurandum, aut hoc facit ſicut perſona publica, & ſecundum ordinem iuris; aut hoc facit non tanquam perſona publica, ſed priuata: Primo modo ſi quis inducit alium etiam præcipiendo ad iurandum, quamuis credat eum iuraturum falſum, non peccat, quia facit illud quod ex officio tenetur facere: vnde non tam dici debet illum ad iurandum compellere, quàm pars aduerſa quæ hoc petit à iudice. Si autem iſte qui inducit ad iurandum, ſit priuata perſona aut publica, non tamen hoc faciens vt perſona publica, puta contra ordinem iuris, peccat mortaliter: quia talis eſt ſcienter proximo ſuo cauſa peccati mortalis, & ſic ſpiritualiter homicida, propriam animam & alterius necans, cui gladium peierandi tradit. Exemplum refert Aug. in ſermone quodam, quod quidam fidelis innocens rem accommodauit cuidā, quam ille reddere negauit. Compulſus ergo per accommodantem iurare, peierauit, & alter rem perdidit. Cui rapto in nocte ipſa iudex ait: Cur prouocaſti hominem iurare,

Digitized by Google

iurare, quem ſciebas falſum iurare? Ille reſpondit, Quia rem meam negauit. Et iudex: Melius erat vt rem tuam perderes: quàm vt animam eius periurio perimeres. Proſtratus igitur, tam grauiter cęſus eſt, vt in dorſo vigilantis plagarum veſtigia apparerēt, ſed indultum eſt ei poſtquam emendatus eſt. Ideo idem Aug. in ſermone de decollatione ſancti Ioannis Baptiſtæ: Ille qui hominem prouocat ad iurationem, & ſcit eum falſum iuraturum, vincit homicidam: quia homicida corpus occiſurus eſt, ille animam, immò duas animas. Item talis, qui alium peierare procurat, debet pænitere 40. dies in pane & aqua: & 7. annos ſequentes, & nunquam debet eſſe ſine pænitentia 22.q.5. ſi quis ſc. Quintò principaliter iuramentum incautum fit à doloſis: de quo dicit Tho. in Sũma ſic art. 7. & in ſcripto, quod iurans ſimpliciter ſine dolo, in foro conſcientiæ non tenetur: niſi ſecundum ſuam intentionem. In foro autem contentioſo obligatur: ſecundum quod verba communiter ſolent accipi. Si autem doloſe iuratur, ſeruari debet ſecundum ſanum intellectum illius, cui iuratur. Et licet ratione iuramenti nō obligetur, niſi ſecundum ſuam intentionem: tamen tenetur ad hoc, vt alius ex tali dolo non lędatur. Et hoc fit, quando ſecundum intentionem recipiētis impletur.

7 Dubitatur circa prædicta primò, vtrum in iuramentis poſſit diſpenſari, & per quem? Reſpond. Tho. ſecunda ſecundæ, q.89. In iuramentis promiſſorijs diſpenſari poteſt, ſicut & in votis: quia in aliquo caſu poteſt eſſe illicitum, vel nociuum iuramentum, ſiue id quod iuratur: & per conſequens non eſt debita materia iuramenti. Et ideo notandum, quod illud quod cadit ſub iuramento promiſſorio, aliquando eſt manifeſte repugnans iuſtitiæ, vtputa, quia eſt peccatum, vel maioris boni impeditiuum: vt ne intret Religionem, & tale iuramentum diſpenſatione non indiget. Quandoque autem aliquid iuramento promittitur, de quo dubium eſt vtrum ſit licitũ vel illicitum, proficuum vel nociuum, aut ſimpliciter aut in aliquo caſu: & in hoc poteſt quilibet Epiſcopus diſpenſare. Quandoque verò promittitur aliquid ſub iuramento, quod eſt manifeſte licitum & vtile. Et in tali iuramento non videtur habere locum diſpenſatio, vel cōmutatio, niſi aliquid melius occurrat faciendum ad communem vtilitatem, quod maxime videtur pertinere ad poteſtatem Papę, qui habet curam vniuerſalis Eccleſiæ:

Digitized by Google

vel etiam abſoluta relaxatio. Nam ad vnumquemque pertinet irritare iuramentum, quod à ſibi ſubditis factum eſt, circa ea quæ ſubduntur eius poteſtati. Sicut pater poteſt irritare iuramentũ puellę, vel vir vxoris. Numer. 30. Durand. dicit vt ſupra.

8 Dubitatur ſecundò, an iurans poſſit licite obtinere dilationem, vel abſolutionem ab eo, cui iurauit. Reſpõd. ſecundum Tho. vbi prius, & Ray. Si iuramentum factũ eſt in fauorem Dei, & per illud homo intendebat ſe obligare Deo, vel cultui Dei, vel ad pietatis opus, tunc non poteſt abſolui ab homine, niſi per commutationem in melius, vt dicetur de voto: vt quod velit intrare Religionem cum ſocio, ire ad ſanctum Iacobum cum ſocio, ire contra infideles cum eo, & ſic de dicendo Pſalterium ſimul, tunc non poteſt abſoluere alium, inquantum concernit Dei fauorem, vel pietatis opus: ſed benè inquantum alium tangit. Vnde quaſi duo iuramenta ſunt ire ad ſanctum Iacobum, & hoc alter non poteſt relaxare, & cum ſocio ire, quod ſocius poteſt relaxare. Si verò ſit in fauorem hominis iuramentum alteri, ſi ille ſponte abſoluerit, poſtea non tenetur: & idem de dilatione. Et etiã ſi non intendebat ſe obligare Deo, ſed tantum homini, nihilominus non poteſt abſolui ab homine, quando iuraret ſe aliquid facturum in fauorem Dei. Sicut ſi iuraſſem tibi quod darem Titio 10. florenos in fauorem ipſius Titij, non poſſes mihi remittere huiuſmodi iuramentum. Thomas addit præfatis: niſi forte ſit interpoſita conditio, ſcilicet ſi videbitur illi cui promittit, vel aliquid tale.

9 Dubitatur tertiò, quando ille qui audit aliquem aliũ iurare falſum, & ipſe ſcit & tacet, an teneatur hoc manifeſtare? Hęc quæſtio mouetur ideo, quia dicitur Leuit. 5. *Anima quæ audierit vocem iurantis falſum, teſtiſque fuerit, quod aut ipſe vidit, aut conſcius eſt, niſi indicauerit, portabit iniquitatem ſuam.* Dicit tamen Tho. in ſumma ſua: & Ray. quod ex quo Moyſes in predicta auctoritate non expreſſit, cui hoc eſſet indicandum, ſufficit iſti vt ſe ab hoc peccati vinculo abſoluat, ſi indicet talibus, qui magis poſſent prodeſſe quàm obeſſe periuro, ſiue eum corrigẽdo, ſiue Deum pro eo placando: vtputa ſacerdotes, vel honeſti, & diſcreti patres. Et ad hanc denunciationem de talibus perſonis faciendam, tenetur quilibet, quotieſcũque viderit aliquem vicinum pręcipitio, id eſt peccato

commit-

committendo. Sic ſoluit quæſtionem iſtam Auguſt. lib. quęſt. ſuper Leuit. 22.q. 5. hic videtur.

DE BLASPHEMIS IVRANTIBVS ILLICITÈ per creaturas : & adiurantibus illicitè.

CAPVT IV.

ARGVMENTA.

1 *Blaſphemare quid ſit.*
2 *Blaſphemiæ tres quaſi ſpecies.*
3 *Blaſphemia eſt ex genere ſuo peccatum mortale. Tres eius gradus ſecundum S. Thomam. An ſit ſemper peccatum mortale?*
4 *Proponuntur quinq. mala blaſphemiæ ad hanc euitandã.*
5 *Adiurare quid ſit,& ad quæ fieri poſſit.*
6 *Dæmõ quomodo à nobis poſſit, vel nõ poſſit licitè adiurari.*
7 *Quis dæmonem cogat. Non cogat Necromantia. Exorciſmos quoſdam examinandos eſſe.*
8 *Vtrum liceat irrationalem creaturam adiurare.*
9 *An liceat iurare per creaturas?*

1 CONtra ſecundum pręceptum: *Non aſſumes &c.* peccant adhuc tria genera peccatorum. Primi ſunt blaſphemi. Secundi ſunt adiurantes illicitè. Tertij ſunt per creaturas illicitè iurantes: de quibus eſt dicendum per ordinem. Circa primum notandum ſecundum Tho. 2.2.q.13. quod blaſphemare eſt bonitati & excellentiæ, præcipuè diuinæ, derogare, ſeu conuitiari. Dicitur bonitati, quia Deus omnimo de bonus eſt, & excellens. Dicitur præcipuè diuinæ, quia blaſphemia committi poteſt in ſanctos & diuina. Sicut enim Deus in ſanctis ſuis laudatur, inquantum laudantur opera quę Deus in ſanctis ſuis efficit: ita etiam blaſphemia quæ fit in ſanctos, ex conſequenti in Deum redundat.

2 Dicitur derogare. Vbi notandum quod ſunt tres quodammodo ſpecies huius peccati blaſphemiæ, & ſemper Deo derogatur. Vna eſt cum attribuitur Deo quod ei non conuenit, vt cum aliqui dicunt quando ipſi puniũtur in ſe, vel in ſuis, & alij peccatores non puniuntur taliter, Ecce Deus eſt iniuſtus. Similiter maledicentes

 Deo,

Deo, vt luſores, & imprecantes quæ non poſſunt Deo ineſſe: Sicut qui vellent Deum non eſſe iuſtum, vt peccata eorum non puniret, ſicut etiam iſti in inferno faciũt. Sic etiam peccant Deo attribuentes membra, quæ inquãtum Deus non habet. Et peius qui Deo attribuunt mẽbra, quæ nominari de probo viro eſſent verecunda. Et peſſimè qui Deo attribuunt quæ in eo non ſunt. Exemplum primi. Iurantes per caput Dei, & per ſimilia membra. Exemplum ſecundi, vt per Dei poſteriora, & per alia verecunda membra. Item ſimile videtur, quando quidam à Deo puniuntur, qui dicunt, Nunquid latrones ſumus? quid fecimus? vbi hoc meruimus? cum tamen aliàs Deum ſæpe grauiter offenderunt. Species blaſphemiæ alia eſt, cum à Deo remouetur quod ei conuenit, vt dicentes Deum non eſſe iuſtum; Deum non eſſe omnipotentem, contra verbum Angeli, Lucę 1. *Non eſt impoſſibile apud Deum omne verbum*. Deum non eſſe verum hominem; Deum non eſſe in Euchariſtia; Deum non æternaliter punire peccatum mortalę poſt hanc vitam. Tertia ſpecies eſt, quando creaturę attribuitur, quod Deo appropriatur: vt quod imago creata ſit Deus, quod imago det gratiam, quod creatura aliqua puta verbum, vel factum pręnunciet futura ſoli Deo nota, ſicut circa ſuperſtitiones interdum fit.

3 Secundò notandum ſecundum Tho. vbi prius, quod blaſphemia ſecundum genus eſt peccatum mortale. Ratio eſt, quia peccatum mortale eſt, per quod homo ſeparatur à primo principio ſpiritualis vitæ, quod eſt charitas Dei. Vnde quæcunque charitati repugnant, ex ſuo genere ſunt peccata mortalia. Blaſphemia autem ſecundum genus ſuum repugnat charitati, quia derogat diuinę bonitati, quæ eſt obiectum charitatis. Et iterum, quia eſt contra ſecundum præceptum. Sunt autem ſecundum Tho. vbi prius, tres gradus blaſphemiæ. In derogante enim diuinæ bonitati ſecũdum tres pręfatos modos, quidam derogant ſecundum ſolam opinionem intellectus. Alij derogant Deo ſecundum opinionem intellectus, coniecta quadam affectus ſeu voluntatis deteſtatione. Et vterque modus dicitur blaſphemia cordis, ſi non prodit ad extra. Alij autem primum modum vel ſecundum, vel ambos lingua produnt, & eſt blaſphemia oris: prima mala, ſecunda peior, tertia peſſima. Et ſunt ſecundum genus ſuum omnes tres gradus maxima peccata. Sed diceres:

Eſt

Eſt ne ſemper peccatum mortale emittere blaſphemiā, cum quidam abſque deliberatione blaſphement? Reſpōd. ibidem Thom. Blaſphemia poteſt abſque deliberatione ex ſurreptione procedere dupliciter. Vno modo, quod aliquis non aduertat, hoc quod dicit, eſſe blaſphemiam: quod poteſt contingere, cum aliquis ſubitò ex aliqua paſſione in verba imaginata prorumpit, quorum ſignificationem non conſiderat: & tunc eſt peccatum veniale: & ideo non habet propriè rationem blaſphemiæ. Alio modo quando aduertit hoc eſſe blaſphemiam, conſiderans ſignificata verborum: & tunc non excuſatur à peccato mortali. Sicut nec ille qui ex ſubito motu iræ aliquem occidit iuxta ſe ſedentem.

4 Tertiò notandum quod pro vitando huiuſmodi peccato, quinque mala blaſphemiæ ſunt conſideranda. Primò Eccleſia hoc peccatum multum punit: quia 22. q. 5. talis, qui iurat per caput Dei, aut per capillos eius, aut aliquid huiuſmodi dicens, quaſi Deus ſecundum diuinitatem talia habeat, ſi clericus eſt, debet deponi, ſi verò eſt laicus, anathematiſari: quod ſecundum Bonauent. in 3. diſt. 39. intelligendum eſt de illis, qui turpiter & irreuerenter nominant membra Chriſti: & quodam exquiſito modo iurandi diuidunt eum membratim, & potiſſimè qui iurant per eius membra, quæ etiam in nobis verecundum eſſet nominare. Et eſſent pro illis à præſidentibus Religioſis, & ſæcularibus grauiſſime puniendi. Idem videtur etiam intelligendum de his, qui de Virgine benedicta, & ſanctis Dei iurando, inhoneſtè loquuntur. Aut qui animas ſuas dæmonibus deuouent, vel alia dicunt horrenda. Secundò deteſtabile eſt hoc vitium, quia peius eſt periurio. Vnde Gloſ. ſuper illud Epheſ. 4. *Blaſphemia tollatur à vobis*: dicit, Peius eſt blaſphemare quàm peierare. Qui enim peierat, id eſt falſum iurat, non dicit aliquid, vel ſentit aliquid falſum de Deo, ſicut blaſphemus: ſed adhibet teſtem, tanquam ſperans quod Deus ſuper hoc non teſtificetur per aliquod euidens ſignum. Vnde pœnæ periuro debitę, etiam iſti blaſphemo deberentur de iuſtitia. Tertiò eſt deteſtabile, quia blaſphemia præponderat homicidio. Vnde Tho. ibidem dicit: Homicidium & blaſphemia ſi conſiderentur ſecundum obiecta in quæ peccatur, maximum eſt blaſphemia; quia eſt directe peccatum in Deum, homicidium autem in proximum. Si autem conſiderentur ſecundum effectum nocendi,

di, ſic homicidium præponderat: plus enim nocet homicidium proximo, quàm blaſphemia Deo, qui non moritur. Tamen quia blaſphemus intendit nocumentum inferre honori diuino ſimpliciter, grauius peccat quàm homicida: primum tamen locum tenet homicidium inter peccata, in proximum commiſſa. Quartò eſt deteſtabile, quia hic à Deo, & à ſeruis Dei morte ſæpe punitum reperimus. Vnde Leuit. 24. Filius mulieris Iſraelitis rixans cum alio quodam, & blaſphemans Deum, capitur & incarceratur. Et Deus per Moyſen reſponſum dedit quod lapidari deberet, & ſtatim lex ſancita eſt. Qui blaſphemauerit nomen Domini morte moriatur, ſiue ciuis, ſiue peregrinus fuerit. Item refert Vincentius in ſpeculo hiſtoriali: quod Rex Franciæ Philippus, quandocunque percepit in taberna vel alibi hominem, etiam militem blaſphemaſſe, eum ſubmerſit, & de hoc edictum firmum poſteris ante mortem ſuam reliquit. Quintò hoc peccatum eſt deteſtabiliſſimum, quia proprium eſt omnium damnatorum. Vnde dicit Gloſ. ſuper illud Apocal. 16. Æſtuauerunt homines æſtu magno, & blaſphemauerunt nomen Domini, habentis poteſtatem ſuper has plagas. In inferno, inquit poſiti, quamuis ſciant ſe pro merito puniri, dolent tamen quod Deus tantam potentiam habeat, quod plagas eis infert. Hoc autem eſt, dicit Tho. blaſphemia. Et credibile eſt, quod poſt reſurrectionem erit eis etiam vocalis blaſphemia.

5 Circa ſecundum, videlicet adiurationem, notandum ſecundum Tho. ſecunda. 2. q. 89. quod adiurare non eſt alium ad iurandum inducere, ſed eſt per quandam ſimilitudinem iuramenti à ſe inducti, alium ad aliquid agendũ prouocare. Pro cuius declaratione aduertendum: quod ille qui iurat iuramento promiſſorio per reuerentiam diuini nominis, quod ad confirmationem ſuę promiſſionis inducit: ſeipſum obligat ad faciendum quod promittit, quod eſt ſeipſum immobiliter ordinare ad aliquid agendũ. Sicut autem homo ſeipſum ordinare poteſt ad aliquid agendum, ita etiam poteſt & alios: ſuperiores quidem deprecando, inferiores autem imperando. Cum igitur vtraque ordinatio per aliquod diuinum confirmatur, eſt adiuratio. Et fieri poteſt ad quinque genera rerum: ad Deum, ad ſubditum ſibi hominem, ſeu ad ſe, ad proximum æqualem, vel ſuperiorem, ad dæmonem, & ad creaturam irrationalem, ſed diuerſimode. Primò enim, cum homo

Digitized by Google

homo ſit Dominus actuum ſuorum, non autem Dominus eorum, quæ ab alio ſunt agenda: ideo ſibiipſi poteſt neceſſitatem imponere per diuini nominis inuocationẽ, non autem hanc neceſſitatem poteſt alijs imponere, niſi ſibi ſubditis, quos poteſt ex debito præſtiti iuramenti compellere. Si igitur aliquis per inuocationem diuini nominis, vel cuiuſcunque rei ſacræ alicui non ſibi ſubdito adiurando, neceſſitatem agendi aliquid imponere intendat, ſicut imponit ſibiipſi iurando: talis adiuratio illicita eſt, quia vſurpat poteſtatem in alium quam non habet, & eum nititur compellere quodammodo. Tamen propter aliquam neceſſitatem, qui ſunt ſuperiores, ſuos inferiores tali genere adiurationis conſtringere poſſunt. Et ideo princeps ſacerdotum (vt Origenes dicit ſuper Matthęum) Ieſum illicitè adiurauit per Deum viuum: quia ſubditus eius non fuit. Si verò adiurans intendat ſolummodo per reuerentiam diuini nominis, vel alicuius rei ſacræ, aliquid ab alio obtinere abſque neceſſitatis impoſitione: talis adiuratio licita eſt reſpectu quorumlibet. Et ſic adiuramus Deum, dicendo per paſſionem & crucem tuam libera nos. Similiter hominem, dæmonem, & Angelum: & ſic patet ſecundum & tertium. Eſt enim modus adiurandi ſic duplex. Vnus per modum compulſionis, & eſt illicitus ad æqualem & ſuperiorem: de quo in primo. Secundus eſt per modum deprecationis vel inductionis, ob reuerentiam alicuius ſacri.

6 Quomodo igitur dæmon poteſt à nobis adiurari licite, vel non? Reſpond. quod non licet dæmones adiurare per modum beneuolentię, deprecationis, ſeu inductionis: quia ille modus videtur ad quandam beneuolentiam vel amicitiam pertinere, qua non licet ad dæmones vti: & ſic necromantici vtuntur adiurationibus, & inuocationibus, vel incantationibus dæmonum ad aliquid ab eis obtinendum, adipiſcendum vel addiſcẽdum: Secundo autem adiurationis modo, videlicet, qui eſt per compulſionem, licet nobis ad aliquid vti, & ad aliquid non licet. Poſſumus enim dæmones adiurando per veritatem diuini nominis, tanquam inimicos repellere, ne nobis noceant corporaliter, vel ſpiritualiter ſecundum poteſtatem datam à Chriſto ſecundum illud Luc. 9. *Ecce dedi vobis poteſtatem calcandi ſuper ſerpentes, & ſcorpiones, & ſuper omnem virtutem inimici, & nihil vobis nocebit.* Et Marci vlt. *In nomine meo dæmonia eijcient.* Et ratio iſtius eſt, quia dęmones

mones in curſu huius vitæ nobis aduerſarij conſtituuntur: non autem eorum actus noſtræ diſpoſitioni ſubduntur, ſed diſpoſitioni diuinæ, & ſanctorum Angelorum, ſecundum Auguſt. 3. de Trinit. Non tamen licitum eſt dæmones adiurare, ad aliquid ab eis addiſcendum, vel etiam ad aliquid per eos obtinendum: quia hoc pertineret ad aliquam ſocietatem cum ipſis habendam. Vnde Chryſoſt. ſuper illud: *Obmuteſce & exi ab eo*, dixit: Salutiferū hic nobis dogma datur, ne credamus dæmonibus, quantumcunque denuncient veritatem, niſi forte ex ſpeciali inſtinctu, vel reuelatione diuina, aliqui ſancti ad aliquos effectus dæmonum operatione vtantur: ſicut de beato Iacobo legitur, quod per dæmones fecit Hermogenem ad ſe adduci: & ſic patet quartum.

7 Ex prædictis ſequitur primò, quod nulla alia poteſtas habet dæmonem cogere niſi diuina, Angelica, & humana, non ex natura, ſed ex gratia, & virtute diuina. Et ratio eſt: quia *non eſt poteſtas ſuper terram quæ ei comparetur, qui factus eſt vt nullum timeret*, vt dicitur Iob. 41. Vnde Gloſ. ibidem: Omnia humana ſuperat, etſi meritis ſanctorum ſubiaceat. Exemplum eſt de multis ſanctis. Nec obſtat illud Tobiæ 6. quod Raphael Tobię iuniori dixit, quod fumus particulę cordis piſcis poſiti ſuper carbones, exterminaret omne genus dęmoniorum: fumus enim hoc non fecit, vt dicit Nicol. de Lyr. quia res corporalis non imprimit in rem purè ſpiritualem, ſed per fumum deſignabatur virtus expulſiua meritoria Tobiæ, quæ fuit virtus orationis Tobię. Cuius merito Raphael expulit dęmonem, Saram liberando, propter quod dicitur ibidē: *Raphael apprehendit dæmonem: & ligauit eum in ſuperioribus Ægypti*. Nec obſtat illud, 1. Reg. 16. vbi ad citharizationem Dauid, ſpiritus malus in Saul quieuit: quia non fuit liberatus, ſaltem vt dæmon non rediret: ſed melius habebat virtute diuina immediatè, vel mediantibus Angelis ſanctis ex merito Dauid, qui laudes diuinas in cithara canebat, pro ſalute Saul: ſicut & ſancti deuotionibus: melodia autem cooperabatur ad deuotionē; ſicut & 4. Reg. 3. Heliſæus fecit adduci pſalten, vt mens eius in Deum eleuaretur, non tamen melodia in dęmonem agebat. Item naturalem diſpoſitionem melodia bonam poterat facere, & malam imminuere, ratione quorum dæmon minus poterat vexare. De qua materia plenius reperies li. 5. in dialogo de formicis. Secundò patet ex

præfatis,

Digitized by Google

præfatis, falſitas quorundam librorum in ſcriptis necromanticorum, & exorciſmorum, qui per talia caracteriſata, dęmones ſe putant cogere & vexare, ſecluſa virtute diuina; non attendentes illud Chriſti: *Hoc genus dæmoniorum non eijcitur niſi in ieiunio, & oratione.* Per ieiunium enim ſecundum Bedam corpus, & per orationem ſpiritus leuatur ad Deum, vt calcet dæmonia. Tertiò ſequitur, quod exorciſmi quidam deberent examinari per litteratos, an aliquid ſuperſtitioſum continerent: tunc enim non eſſent admittendi, ne poſteriora peiora fierent prioribus. Sicut exemplum ponit Greg. li. 1. dialogorum, de quadã per dæmonẽ obſeſſa, poſt coitũ Eccleſiã intrante, & cum ſacerdotis cuiuſdam iuuamen nihil iuuaret, ad incãtatores eam duxerunt cognati, & legio in eam intrauit.

8 Quintò: an liceat adiurare irrationalem creaturam? Reſpondit Tho. Adiuratio, qua quis vtitur ad irrationalem creaturam, poteſt intelligi dupliciter. Vno modo, vt ipſa adiuratio referatur ad ipſam creaturam irrationalem ſecundum ſe, & ſic vanum eſſet irrationalem creaturam adiurare, cum non intelligat locutionem. Alio modo, vt referatur ad eum, à quo irrationalis creatura agitur & mouetur, & ſic dupliciter adiuratur irrationalis creatura. Vno quidem modo, per modum deprecationis ad Deum directæ, quod pertinet ad eos, qui diuina inuocatione miracula faciunt. Alio modo per modum compulſionis, quæ refertur ad diabolum, qui in nocumentum noſtrum vtitur irrationabilibus creaturis. Et talis eſt modus adiurandi in Eccleſiæ exorciſmis: per quos dæmonum poteſtas excluditur ab irrationabilibus creaturis.

9 Circa tertium, an liceat per creaturas iurare? Reſpond. ſecundum Gor. ſuper Mat. 5. Iurare per creaturã quadrupliciter contingit. Primò, ipſam tanquam aliquod diuinum implorando: & ſic ſtricte punitur iurans Can. 22. in duobus locis. Et etiam ſic quis periurium committeret, mendacium per creaturam iurando: vt ibidem dicitur: Secundò contingit iurare per creaturam, iuramentum, tanquam per rem vilem, contemnẽdo. Primum pertinet ad infidelitatem, & ſemper eſt peccatum: ſicut & ſecundum quod pertinet ad doloſitatem. Tertiò Deum, qui in ipſa creatura præſidet, tanquam teſtem inuocando, & ſic Ioſeph iurauit per ſalutem Pharaonis. Geneſ. 42. & Eccleſia iurat per ſancta Euangelia. Quartò contingit iurare per creaturam, tanquam eam ad vſum, quem iurãs

Digitized by Google

inde ſperat, Deo impignorando: & ſic fit iuramentum execratorium, vt, Teſtis eſt mihi Deus, in animã meam. Tertio & quarto licitum eſſe poteſt, vt ſupra tactũ fuit.

DE VOTO ET EIVS FRACTIONE ET diſpenſatione.

CAPVT V.

ARGVMENTA.

1. 2. 3 *Votum quid ſit, & quænam ad illud requirantur.*
4 *Num expediat vouere?*
5 *An melius ſit aliquid facere ex voto quam ſine voto.*
6 *An mereatur ille quem pænitet licitè vouiſſe, aliàs non completurus votum, niſi quia non vult votum frangere?*
7 *Quomodo votum obliget.*
8 *Votum ex ſui ratione magis obligat quàm iuramentum homini factum.*
9 *An votum ſemper obliget ad ſui impletionem?*
10 *An licite vouens teneatur ſtatim implere votum.*
11 *An votum ſubitum vel minus deliberatum obliget.*
12 *An ſolum propoſitum aliquandò obliget.*
13 *Vtrum votum ſub conditione factum obliget.*
14 *An votum factum ex conditione, quæ vouentis culpa non impletur, obliget.*
15 *An vouens quis, quod, ſi committat aliquod ſcelus quod horret & non intendit committere, intrabit Religionem quàm non vult ſed horret intrare, poſtea tamen committit, intrare teneatur necne.*
16 *An votum de non vouendo aliquid, niſi illud quod vouetur exprimatur verbo vel ſcripto, teneat?*
17 *An votum factum ſub conditione inhoneſta, obliget ſtante conditione?*
18 *An qui fecit votum de non comedendis carnibus, ſi infirmetur & à medicis iudicetur eſſe in periculo niſi comedat, teneatur implere votum?*
19 *A quibus abſtinere debeat qui vouit ieiunare in pane & aqua?*
20 *An ſacerdos qui tenetur ex voto, vel obedientia, ieiunare vno die in pane & aqua, poſſit eo die ſumere vini ablutionem poſt calicem.*
21 *De voti irritatione, commutatione, & diſpenſatione.*

Con-

Digitized by Google

1 Contra ſecundum pręceptum: *Non aſſumes* &c. peccant etiam votum frangentes. Vnde de voto primò videndum eſt quid ſit. Secundò quã-tum peccatum ſit infringere votum. Tertiò de eius diſpenſatione. Quantum ad primum notandum ſecundum magiſtrum in 4. diſt. 38. & Tho. & alios Theologos: quod votum eſt conceptio ſpontanea melioris propoſiti, animi deliberatione, Deo vel ſanctis eius firmata, cum intentione ſe obligandi. Pro cuius intellectu notandum, quod ad licitum & completum votum plura exiguntur, quæ tanguntur in deſcriptione eius: Primò eſt conceptio alicuius à ſpiritu ſancto in intellectu facta. Secundò exigitur quod non ſit de malo. Nam propriè ſumptum votũ, non poteſt eſſe de malo. Nam dicitur ibi melioris: vbi pręſupponitur quod ſit bonum. Malum enim potius nos deordinat à Deo: votum enim non eſt vinculum iniquitatis. Vnde Iſid. In malis promiſſis reſcinde fidem: in turpi voto muta decretum. Vndè Iudæi plures quam 40. qui vouerunt ſe neque manducaturos, neque bibituros, donec occiderent Paulum, Act. 23. male vouerunt. Tertiò exigitur quod non ſit de neceſſario à nobis aliàs fiẽdo, quia melioris: ad bonum enim neceſſarium, puta quod aliàs eſt præceptum nobis, obligamur ex alterius auctoritate: & hoc propriè non pertinet ad votum, cuius obligatio eſt ex mera voluntate: veruntamen vt dicit Durandus, quia ad idem poteſt quis obligari pluribus obligationibus, ideo nihil prohibet, quin ad illud ad quod obligamur per præceptum ex alterius auctoritate, obligemur per votum ex propria voluntate. Vnde firmiter tenendum eſt, quod vouens continentiam, & committens adulterium, vel ſimplicem fornicationem, peccat dupliciter, videlicet peccato adulterij vel fornicationis, & nihilominus fractione voti: quamuis illud votum ſit large, & impropriè dictum. Quia votum propriè dictum eſt ſolum de his, quæ ſunt in hominis libertate. Quartò exigitur, quod non ſit bonum indifferens: quia tale vt ſic, non ordinatur in Deum. Item quod non ſit de minori bono, ibi, melioris boni. Ratio eſt, quia minus bonum, reſpectu maioris, habet rationem mali: & ideo nõ poteſt cadere ſub voto, inquantum eſt impeditiuum maioris boni. Quintò exigitur, quod ſit cõceptio libera, ibi: ſpontanea. Ex quo patet qui poſſint vouere, quia quilibet poteſt vouere ea, quę ſunt in ſua libertate, & ea,

in

Digitized by Google

in quibus eſt ſui iuris. Vnde impuberes, ſerui, Religioſi, Clerici, & vxores in quibuſdam non poſſunt vouere.

2 Sexto exigitur deliberatio: ibi, animi deliberatione. Et additur ad differentiam votorum, quæ fiunt ex ſurreptione, in quibus non inuenitur plena ratio voti. An autem deliberatio ad votum exigatur dicit Richard. Votum dicitur à volendo: vnde ſicut in nobis eſt duplex velle, ſcilicet plenum, quod eſt deliberatiuum: & ſemiplenum, quod eſt velle ex ſurreptione, ſic etiam eſt duplex votum. Quoddam habens plenam rationem voti, & quoddam ſurreptitiam ſiue ſemiplenam: & de ratione primi eſt, quod ſit factum ex deliberatione, non autem de ratione ſecundi. Tale enim poteſt fieri ex ſurreptione, & quia non habet plenam rationem voti, ideo non obligat de neceſſario, ſed tantum de congruo: extra eodem, venientes: & extra de iureiu. ad noſtram. Et ideo venire contra tale votum, etiam propria auctoritate: non eſt peccatum mortale. Septimò, dicitur Deo vel ſanctis eius: quia non eſt ad hominem propriè. Vnde Richard. dicit, quod de forma voti eſt, vt fiat Deo: extra de vo. & vo. redem. c. 1. Ratio eſt, quia homo in voto obligat ſe ad faciendum aliquod bonum; nulli autem alij à Deo, poteſt homo de iure obligare ſe totum: quia ſibi ſoli conuenit de iure poteſtas ſuper hominem totum, & nullus poteſt recipere de iure obligationem: niſi conueniat ei de iure poteſtas in illam rem, & ideo ſoli Deo poteſt fieri votum propriè loquendo de voto: quia tamen ſalus totius hominis multum promouetur per orationes ſanctorum, & illud aliquo modo poſſumus, ſed non plene, quod impetrare valemus: ſanctis aliquo modo conuenit poteſtas ſuper hominem totum, & ideo poteſt fieri eis aliquo modo votum, non tamen plene rationem habens voti. Hæc Richard.

3 Octauò, dicitur firmata, animi, ſcilicet deliberatione. Primò enim exigitur deliberatio. Secundò propoſitũ voluntatis, quod exigit deliberationem. Tertiò ex propoſito procedit promiſſio, in qua perficitur ratio voti, quam promiſſionem ſeu firmitatem Thomas ſic declarat: Votum quandam obligationem importat ad aliquid *2. 2. q. 88. art. 1. in corp.* faciendum vel dimittendum, obligat autem homo ſe homini ad aliquid per modum promiſſionis, quæ eſt rationis actus, ad quam pertinet ordinare: ſicut enim homo imperando ordinat quodammodo quid ſibi ab alijs fiat:

ita

ita promittendo ordinat quid ipſe pro alio facere debeat. Sed promiſſio, quę homini fit non poteſt fieri niſi per verba, vel quęcunque alia exteriora ſigna, Deo autẽ poteſt fieri ſola promiſſio per interiorem cogitationem. Quia vt dicitur 1. Reg. 16. *Homines vident ea quæ parent, Deus autem intuetur cor.* Hæc Tho. Aliqui, vt Gorram. Numer. 30. addunt, intentionem obligandi ſe ad implendum promiſſum, dicentes ex nuda promiſſione, & ex deliberatione facta, non obligari promittentem. Sola enim deliberatio non firmat promiſſionem; quam additionem Richard. non improbare videtur.

4 Dubitatur an expediat vouere? Reſpond. Richard. vouens aut vouet bona, quorum obſeruatio videtur probabiliter proportionata infirmitati ſuæ ſpeciali, aut improportionata: Primo modo expedit homini vouere, quia per hoc amplius firmat voluntatem ſuam in bono, & excludit à ſe pro magna parte libertatem malefaciẽdi, & facit actum virtutis latriæ, & ideo vouendo meretur, propter quod vouet: vnde Pſal. 75. *Vouete & reddite Domino Deo veſtro.* Secundo modo non expedit nec licet: quia tale votum non haberet diſcretionem comitem, cũ per hoc vouens magis ſe videatur illaqueare, quàm augere ſecuritatem de ſua ſalute. Simile dicit Tho. 2. 2. vbi prius. *Art. 4. in corp. & ad 2.*

5 Dubitatur an melius ſit aliquid facere ex voto quàm ſine voto? Reſpond. Tho. ibidem quod ſic triplici de cauſa. Primò, quia vouere eſt actus latriæ, quę eſt nobiliſſima virtus: illud autem quod imperatur à nobiliori virtute, melius eſt, & magis meritorium. Secundò, quia qui vouet, plus ſe Deo ſubijcit, quàm qui non vouet. Sicut qui daret arborem cum fructu: quàm qui daret tantum fructum, vt dicit Anſel. vnde & promittentibus gratiæ augentur. Tertiò, quia per votum voluntas immobiliter firmatur ad bonum. Facere autem aliquid ex voluntate firmata ad bonum, pertinet ad perfectionem virtutis, vt patet per Philoſophum 2. Ethic. Richard. rationem aſſignat ſic. Cum Deus acceptat opus propter operantem, tanto magis acceptat opus, quanto eſt ab homine ad eius ſeruitium ſpecialius dedicatum. Sed cæteris paribus, idem, cum æquali ſcilicet charitate & lętitia, ſpecialius dedicatur homo ad Dei ſeruitium per votũ, quàm ſine voto. Nam votum vt dicit Pet. de Pa. in 4. non eſt periculoſum de ſua natura, ſed ex culpa non fa- *Art. 6. in corp.* *Lib. de ſimilitudinib. c. 84.* *Cap. 4.*

cientis, ideo expediens eſt vouere. Et licet melius ſit nõ vouere, quàm promiſſa non reddere: tamen melius eſt vouere, quàm non vouere. Sicut melius eſt baptizari, quàm non baptizari: & tamen melius eſt non baptizari, quàm poſtmodum retrorſum conuerti.

6 Dubitatur an pænitens de eo quod vouit licitè, aliàs non completurus votum, niſi quia non vult frangere votum, nunquid talis meretur? Reſpond. ſecundum Anſel. lib. de ſimilitudinibus, quod plus talis meretur quam ſimile faciens non ex voto. Et exemplificat de vulnerato cauteriſando, qui timens abſciſionem malarum carnium, ne violenter medicum lædat, ſe ſpontaneè iubet ligari: quem cum vrere medicus incipit, incipit turbari ligatus, & nolit velit reſcinditur putridum, recedente paſſione, gratias tam ligatoribus quam medico refert. Dicit etiam Pet. de Pal. talis adhuc plus meretur cęteris paribus, quàm ſi ſine voto ſimile faceret. Primò quidem, quia bona voluntas ſufficit ad meritum ſecundum Bernard., vnde à principio quando vouit & non ſoluit, tantum meruit, quantum quando ſine voto ſoluit: & huic merito ſuperadditum eſt meritum iuſtitiæ, quo vult facere quod promiſit. Secundò, quia licet ſit triſtitia in hoc, quod vouit, & quædam voluntas, tamen in ſoluendo quod vouit, & in venerando, votum eſt voluntarium. Tertiò etiam, videtur quod non demeretur in hoc, quod vellet non vouiſſe: quia ſicut à principio non tenebatur vouere, ſic voto ex poſtfacto tenebatur ſoluere: vel dato quod pænitere de bono ſit ſibi peccatum, non tamen propter hoc impeditur, quin volendo bonum mereatur, maxime ſi ſint diuerſi actus.

7 Nunc ſecundò videndum eſt quomodo votum liget? Vbi primò notandum, quod votum ligat ad faciendum rem poſſibilem. Vnde Deut. 23. *Cum votum voueris Domino Deo tuo, non tardabis reddere, quia requiret illud Dominus Deus tuus.* Ratio eſt ſecundum Tho. quia omnis promiſſio licita, facta cum intentione obligandi ſe, & cum deliberatione, ſi acceptetur ab eo cui fit, obligat promittentem, non tantum ex pręcepto legis diuinæ, ſed etiam legis naturę: ſed votum licitum eſt huiuſmodi promiſſio, & omnem talem promiſſionem recipit Deus: ergo &c. Dicitur notanter poſſibilem: quia ſecundum Thom. in ſcripto. Quicquid fiendum votum impediret, ſi præſens eſſet dum vouetur: etiam aufert obligationem voto facto.

Digitized by Google

ctò. Vnde ſi vouetur poſſibile iam,& fit idem poſtea impoſſibile,non obligat pro quanto eſt impoſſibile: vt ſi diues voueret conſtruere Eccleſiam, qui depauperatur poſtea,vt infra dicetur. Secundò notandum ſecundum Tho. vbi prius,quod voti fractio propria auctoritate,eſt ſemper peccatum mortale: niſi forte ſubeſſet rationabilis cauſa, & tunc non poſſet haberi recurſus ad auctoritatem prælati,aut diſpenſantis,aut votum commutantis. Pet. de Pal. in 4. diſtinct. 38. dicit ſic: Primò, omnis voluntaria voti fractio eſt mortalis,quia reddere eſt neceſſitatis, & totiens quotiens frangit, dum tamen aſſit actus exterior & interior, ſecus ſi exterior tantum: quia peccatum per ſe eſt in actu interiori. Et hec intellige in voto negatiuo,vt exempli gratia in illo, qui vouit non bibere vinum. Secus in affirmatiuo, puta cum quis voueret ieiunare,tunc enim non quotiens comedit totiens peccat,ſed ſolum ſecunda vice,tertia autem & deinceps non: maxime ſi non ex contemptu, ſed quaſi non reputans ſibi poſſibile plus illa die ieiunare, paratus ieiunare ſi iam non fregiſſet, & paratus alia die integra ieiunare pro illo. Secus ſi in contemptum,puta ſi omnino fruſtra fregerit,aut adhuc fracturus ſi non fregiſſet. Hæc ille. De hoc dubia ſunt apud Doctores; pręſertim de affirmatiuo,non ex contemptu.

8 Tertio notandnm ſecundum eundem Tho. in materia de iuramento 2.2.art.8. Votum ex ſua ratione eſt magis obligatorium quam iuramentum, ſaltem proximo præſtitum vt ſic: quia obligatio voti cauſatur ex fidelitate,quam Deo debemus, ſcilicet vt ei promiſſum ſoluamus: obligatio autem iuramenti cauſatur ex reuerentia,quam debemus homini,ex qua tenemur quod verificemus illud,quod per nomẽ eius promittimus,ſed omnis infidelitas irreuerentiam continet, ſed non conuertitur illud. Videtur enim infidelitas ſubiecti ad Dominum eſſe maxima irreuerentia,& ideo votum ex ratione ſua, magis eſt obligatorium quam iuramentum. Dicitur notanter proximo pręſtitum vt ſic: quia Richard. diſtinguit de iuramento. Aut enim fit homini, aut fit Deo. Primo modo non ita fortiter obligat, ſicut votum: quia obligatio quæ fit Deo in voto,eſt fortior obligatione quæ fit homini. Secundo modo magis obligat iuramentum,cæteris paribus. Votum enim non importat niſi promiſſionem Deo factam ex deliberatione, cum intentione ſe o-

bligandi : hoc autem totum importat iuramentum, & addit teſtimonium primæ veritatis, ad maiorem confirmationem promiſſionis.

9 Dubitatur primò, an votum ſemper obliget ad obſeruantiam ſiue impletionem. Reſpond. Tho. in ſcripto: quicquid fiendum votum impediret, ſi præſens eſſet, etiam voto facto obligationem aufert. Vnde ſi aliquid eſt poſſibile cum vouetur, & poſtea ſit impoſſibile, tollitur obligatio quantum ad hoc : vt ſi quis diues voueret ædificare Eccleſiam, quod poſtmodum perficere nō poſſet paupertate ſuperueniente, non obligatur ; hoc tamen ſic intelligendo, quod ſi factus eſt omnino impotens, abſolutus eſt à toto. Si autem ex parte, ita quod totum perficere non poteſt, tunc remanet ſolum obligatus ad illud quod poteſt, & non ad aliud.

10 Dubitatur ſecundò. Vtrum vouens votum licitum, teneatur ſtatim ſoluere ipſum? Reſpond. ſecundum Richardum. Obligatio voti cauſatur ex propria voluntate, & intentione. Vnde Deut. 23. *Quod ſemel egreſſum eſt de labijs tuis obſeruabis, & facies ſicut promiſiſti Domino Deo tuo: & propria voluntate locutus es ex ore tuo.* Et ideò ſi de voluntate & intentione vouentis ſit, obligare ad ſtatim ſoluendum: ſtatim ſoluere tenetur. Si autem ad certum tempus, vel ſub certa conditione, non tenetur ſtatim ſoluere, ſed nec tardare debet vltra, quàm intendit obligare ſe Deo. Dicitur enim ibidem: *Si votum voueris Domino Deo tuo non tardabis reddere : quia requiret Dominus Deus tuus illud: & ſi moratus fueris; tibi reputabitur in peccatum.* Guiller. Rode. dicit: Cum aliquis aliquid vouit ſine cōditione, vel temporis præfixione, tenetur illud exequi ſtatim cum poteſt, niſi in vouendo aliud in mente habuerit: tamen datur ei tempus ad arbitrium boni viri, ad diſponendum de rebus ſuis. Concordat Tho. addens in ſcripto: quod ſi is qui vouerat intrare Religionem, ex mora circa diſpenſationem rerum, probabiliter timeret perpetuum impedimentum, tenetur vlterius nō differre.

11 Dubitatur tertio. An votum ſubitum, minus ſcilicet deliberatum, obliget? Reſpond. Pet. de Pal. in 4. diſt. 28. quod votum ſubitum non obligat ad promiſſum, nec ad peccatum perfectum, nec ad bonum perfectum : vt puer qui iratus patri vel magiſtro, vouet vel iurat intrare Religionem, vel bene potatus. Talia enim quia calore iracundiæ fiunt, pro non facto haberi debent. Sed verum eſt quando

quando ſic ſubito fit, quod non ad ſententiam rationis, quæ non requirit magnam moram temporis, peruenit. Sed quando ſciens eſt quid iurat, vel vouet, tunc tenetur: niſi cum eo diſpenſetur ratione minus plenę deliberationis. Sicut etiam qui calore concupiſcentię inflammatus, aut bene potatus, non tamen perfecte ebrius, iurat vxorem ducere. Vnde illa deliberatio temporis vel ętatis, quæ ſufficeret ad obligandum ſe diabolo per mortalę peccatum, ſufficit ad obligandum ſe Deo per votum; & ſicut ex ira occidens aliquem, quia ex electione ſeu habitu nō proceſſit, ſed ex paſſione, iudicium rationis turbante, non excuſatur ex toto, quin ſit mortale, ſed in parte, ſciuit enim in parte quid faceret: ſic de voto in propoſito ſuo modo.

12 Dubitatur quartò, an ſolum propoſitum aliquando aliquem obliget? Reſpondet idem ibidem, quod ſic in illo caſu, quando quis intrat Religionem cum propoſito remanendi, & Deo perpetuo famulandi, quod æquipollet voto ſimplici, ſed non ſolenni. extra de Reg. ca. Conſulti. Vbi dicitur quod ſaltem tenetur ad aliam Religionem intrare. Et quanquam non ſit ligatus vi voti, quia non promiſit, ſed ſolum propoſuit: tamen ligatur vi ſtatuti, in religione aliqua remanere.

13 Dubitatur quintò, vtrum votum, ſub conditione emiſſum, obliget vouentem? Reſpond. ſecundum Ray. Conditio duplex eſt: generalis quę in voto ſemper intelligi debet; & illa non exiſtente non ligat. Exempli gratia: Si Deus voluerit, ibo Romam ſi potero. Alia ſpecialis, puta, ſi intrauero Lombardiam ibo ad ſanctum Marcum; vel ſi filius meus fuerit liberatus de infirmitate, viſitabo ſanctum Iacobum, & ſimilia. Hęc conditio ſi defecerit, id eſt non extiterit, non obligatur ex voto: aliàs ſic 32. quæſt. 8. non ſolum: extra de conditio. appo. vtrum. Et hoc intelligas, vbi tota voti obligatio ponebatur in euentum conditionis. Aliter ſi aliàs fuerit concauſa, vel etiam ſi fecit votum ob cauſam, & publicè, & non expreſſit cauſam, ſed votum: Tunc propter concauſam, vel conſcientiam, vt alia littera habet, & propter ſcandalum tollendum, tenetur implere: extra de voto: magnæ. Gloſ. Guiller. dicit: Concauſa eſt, quando non tantum ex vna cauſa obligauit ſe, ſed etiam ex alia. Exempli gratia, aliquis vouit quod iret ad ſanctum Iacobū, quia credebat quod ibi inueniret fratrem ſuum: nihilominus

minus propter redimenda peccata ſua. In hoc caſu, quã-uis intellexit fratrem ſuum deceſſiſſe, antequam iter arriperet: nihilominus tamen ire propter aliam cauſam tenebitur. Idem intelligas quotieſcunque vouet aliquis ex duabus cauſis; vel pluribus, vel ſub duabus conditionibus vel pluribus: & nihilominus intendit ſe obligare qualibet illarum cauſarum, vel conditione extante.

14 Dubitatur ſextò an votum ſub conditione factum, quę conditio non impletur propter culpam vouentis, ſit obligatorium? Reſpond. Richar. quod ſic: & probatur expreſſè, per caſum ex. de ſponſa. Sicut ex litteris. Vnde cum aliquis Deo vouet aliquod ſpeciale obſequium, ſi à peccato de quo tentatur præſeruauerit eum, ſi incidat in illud peccatum, nihilominus tenetur implere votum: quia quod Deus eum non præſeruauit ab illo peccato, ſtetit per eum, non per Deum, qui illum à peccato illo præſeruaſſet, ſi ille voluiſſet.

15 Dubitatur 7. Eſto quod aliquis horrens committere aliquod magnum ſcelus, quod nunquam intendit committere, voueat quod ſi committat, intrabit aliquam Religionem, quam non vult ſed horret intrare, & poſtea illud ſcelus committit, nunquid tenetur intrare Religionẽ? Reſpond. Richard. ſuper 4. diſt. 38. quod ſic: quia votum ſub conditione factum de re bona, & propter finem bonum, eſt obligatorium extante conditione: ſiue illa cõditio ſit bona, ſiue mala, vt aliàs tenui.

16 Dubitatur 8. an votum de non vouendo aliquid, niſi illud quod vouetur exprimatur verbo, dicto, vel ſcripto, ſit obligatorium? Reſpond. quod ſic per Aſtaxan. lib. 1. de voto: ita quod ſi poſtea voueat, & votum ſuum verbo vel ſcripto non exprimat: peccat. Nam tale votum eſt bonum, quia per voti expreſſionem in verbo vel ſcripto, habetur de voto ſcripto certior cognitio: & præcauetur in vouendo præcipitatio, quorum vtrumque eſt bonum. Nihilominus tamen videtur, quod teneat illud votum, ſi aliàs ſit licitum, quia cum vouere ſit bonum, & à Spiritu ſancto conſultum, per illud Pſalm. *Vouete & reddite Domino Deo veſtro*: ideo votum de non vouendo, non obligat, Vnde votum, de quo propoſita eſt quæſtio, non obligat ad non vouendum: ſed obligat ad exprimendum per verbum vel ſcriptum, ſi contingeret emittere votum.

17 Dubitatur 9. Vtrum votum factum ſub conditione inhoneſta, ſit obligatorium ſtante conditione? verbi gratia.

tia. Aliquis vouit ſe peregrinaturum ad ſanctum Iacobum, vt proſperetur in furto, homicidio, vel adulterio. Quæritur, poſtquam commiſit furtum, adulterium, vel homicidium, vel ſimile, vtrum teneatur peregrinari ad ſanctum Iacobum? Reſpond. Aſtaxan. in ſumma vbi prius, quod non. Sed Durand. quodl. 4. quæſt. penult. diſtinguit, hoc inquit generaliter eſt verum: quod conditio quę eſt contra naturam contractus, tollit contractũ, & facit ipſum eſſe nullum: quia includit oppoſitionem ad contractum. Conditio autem inhoneſta, quæ eſt contra naturam contractus promiſſionis, vel obligationis, poteſt eſſe inhoneſta dupliciter. Quia quandoque eſt inhoneſta & illicita non ſolum ſecundum ſe, ſed etiam in habitudine ad illud, quod promittitur. Verbigratia: ſi aliquis dicit ſic: promitto Deo, quod ſi poſſum perpetrare homicidium, ego in gratiarum actionem dici faciam miſſam ſolemnem. Quandoque verò eſt inhoneſta in ſe: ſed nõ in habitudine ad promiſſum. Verbi gratia. Si quis dicat ſic: promitto, quod ſi contingat me peccarę, ieiunabo: vt dimittatur mihi peccatum commiſſum. Si primo modo eſt inhoneſta, votum non eſt obligatorium: quia eſt contra naturam promiſſionis vel contractus: & per conſequens tollit obligationem. Et tale votum non poteſt impleri ſine detrimento ſalutis; quia illud quod promiſſum eſt, redditur illicitum ex circunſtantia informante in vouendo & ſoluendo: quia ſi quis ſoluat vt obligatus ex conditione, & conditio non informat, ſic illico oportet vt ſoluat ex motiuo illicito, vt patet in titulo, quod eſt peccatum. Si ſecundo modo, videlicet quod conditio inhoneſta non ſit contra naturam contractus: tunc extante conditione, votum eſt obligatorium. Richard. tenet etiam in ſecundo membro, quod non licet alicui vouere ſe ieiunaturum, ſi occidat inimicum ſuum.

18 Dubitatur 10. Vtrum ſi quis votum fecit de carnibus non comedendis, & infirmetur, ita quod à medicis dicitur quod eſt in periculo, niſi carnibus veſcatur, & quod aliter non poteſt euadere infirmitatem? Reſpond. Hugo. 32. q. 5. fina. Non ſolum talis de præcepto maioris, ſed etiam ſine præcepto poteſt carnes comedere: quia eſt cauſa neceſſitatis, & in huiuſmodi voto, conditio tacita fuiſſe videtur, niſi neceſſitas cogeret, & pręceptum maioris adeſſet.

19 Dubitatur vndecimo à quibus teneatur abſtinere

qui vouit, vel cui iniũctum eſt ieiunare in pane & aqua? Reſpond. Pet. de Pal. in 4. diſt. 3. Ab omnibus iſtis tenetur abſtinere, videlicet à brodio expreſſo de carnibus, vel piſcibus, quando ſunt nimis condenſata: vel ptiſana, vel burreta ex ſubſtantia piſorum extracta: quia hæc non videntur veræ aquæ.

20 Dubitatur duodecimo. An ſacerdos, qui tenetur ex voto, vel obedientia, vel pænitentia ieiunare vno die in pane & aqua: an eodem die celebrans debeat ſumere vini perfuſionem, poſt ſumptionem de calice ipſius Euchariſtię? Reſpond. Pet. de Pal. in 4. diſtinct. 12. quod debet ſumere vini perfuſionem, quando non eſt aliam miſſam celebraturus ipſo die: vt dicitur de conſecrat. eadẽ parte: quia nec votum, nec pænitentia, nec obedientia, debet immutare ritum Eccleſię, & ordinationes conciliorum. Plura alia dubia vide in ſummis.

21 Quoad tertium, notandum ſecundum Tho. & omnes: quod in voto poteſt fieri irritatio, diſpenſatio, & commutatio. Ratio: quia votum non eſt vinculum iniquitatis, nec impeditiuum melioris boni, quia pro charitate inſtitutum eſt: ſed ſæpe contingit quod quis malum vouit, & tunc eſt irritum. Aliquando quis vouit minus bonum, & tunc eſt in melius commutandum. Sunt autẽ tres diſpenſatores votorum, Papa & ſuus vicarius, Epiſcopus & ſuus pænitentiarius: Prælatus Religionis, & cui committit. Papa ſolus poteſt diſpenſare in voto Religionis, ſi eſt diſpenſabile: in voto continentiæ: in voto crucis vel terræ ſanctæ: & ſibi retinet votum ad limina Petri & Pauli, & ad ſanctum Iacobum: Epiſcopus autem in alijs. Et nota, quod nunquam ſine alicuius prefatorum auctoritate quis debet votum infringere, niſi neceſſitas vrgeat, & ſuperior haberi non poſſit. Ratio eſt, quia nullus debet eſſe iudex in propria cauſa.

TER-

TERTIVM PRAECEPTVM DE FESTORVM CELEBRATIONE.

DE FESTIS ET HORVM TRANSGRES-ſione.

CAPVT I.

ARGVMENTA.

1 *Quæ tertio præcepto contineantur.*
2 *Feſta veteris, & noui teſtamenti duplicis generis.*
3 *Sabbatum cur mutatum in Dominicam diem, quintuplex ratio.*
4 *Sabbatum cur in honorem B. Virginis tranſlatum.*
5 *Eccleſiæ feſta triplicis ordinis.*
6 *Quinque de cauſis grauiter peccant, qui hoc præceptum tranſgrediuntur.*
7 *Explicantur duodecim modi per quæ feſta violantur, & hic ponitur primus modus.*
8 *Secundus modus declaratur, & quintuplex ſeruitus declaratur.*
9 *Opera corporalia duplicis generis, & quæ non liceat exercere in feſtis.*
10 *Tertius modus proponitur.*
11 *Quartus modus & reliqui feſta violandi proponuntur.*

PRæceptum tertium ſic ponitur Exod. 20. *Memento vt diem Sabbati ſanctifices. Sex diebus operaberis: & facies omnia opera tua. Septimo autem die ſabbatum Domini Dei tui eſt. Non facies in eo omne opus.* Vbi tria tanguntur, de quibus principaliter agendum eſt. Primò, prohibentur opera quædam, per quæ feſtum frangi poteſt, ibi: *Non facies in eo omne opus.* Secũdò iubemur ſanctificare feſtum, ibi: *Memento vt diem Sabbati*

Sabbati ſanctifices. Tertiò mandatur vt laboremus certis diebus, & certis feſtiuemus, ibi. *Sex diebus operaberis, ſeptimo autem die ſabbatum Domini eſt.*

2 Pro quorum declaratione notandum primò, quod in veteri teſtamento duplicia feſta fuerunt, videlicet ſabbatum, quod inſtitutum fuit originaliter triplici de cauſa. Primò in gratiarum actionem, & ad Deo vacandum. Vnde Exod. 20. *Sex diebus fecit Deus cælum & terram, & ſeptimo die requieuit*, id eſt ceſſauit à nouis creaturis condẽdis. Vnde ſecundum Tho. ſecunda ſecundæ, q. 122. Sabbati præceptum erat morale partim, & partim cærimoniale. Morale, quia lex naturæ dictat Deo omnium rerũ principio, aliquo tempore vacandum potius, quàm creaturæ. Cærimoniale autem fuit quoad diem ſeptimum: ideo fuit figura requiei Chriſti in ſepulchro, quę futura erat in Sabbato, vt dicit Auguſt. lib. 4. ſuper Geneſ. ad litteram. Secundò in auaritiæ reſtrictionem. Niſi enim Deus diem ſabbati feriandum mãdaſſet, auaritia pro acquirendis temporalibus nimium creuiſſet. Tertiò vt laborantes famuli, & ſerui, licitè in corpore & anima recrearentur: quos immiſericordes nimis aliàs grauaſſent. Vtrumque tangitur. Exod. 20. vbi inter præceptum illud dicitur: *Non facies in eo omne opus tuum.* Ecce reſtrictio auaritię in Dominis. *Et filius tuus & filia tua, & ſeruus tuus, & ancilla tua: iumentum tuum, & aduena qui eſt intra portas tuas*: ecce tertium. Alia habuerunt in veteri teſtamento feſta pręter Sabbatum, ob ſpecialia beneficia eis collata, ſicut pro liberatione per Iudith facta. Item per Heſter & ſimilia. Sic & in nouo teſtamento duplicia habet Eccleſia feſta. Primò diem Dominicum loco Sabbati. Secundò feſta Chriſti & ſanctorum, in memoria ſpecialium beneficiorum Eccleſiæ præſtitorum.

Art 4. ad 1.

3 Fuit autem ſabbatum in die Dominicum, quintuplici de cauſa, rationabiliter tranſlatum. Primò, vt ceſſante figura Sabbato Paſchæ, quando Chriſtus requieuit in ſepulchro: ceſſaret & Sabbatum, præſente veritate, & immediatè transferretur in diem ſequentem. Omnis enim decurſus temporis, à creatione vel lapſu hominis, vſque ad Dominicæ reſurrectionis diem: quędam nox fuit. Secundò, ob memoriam creationis totius mundi. Hac enim die ad litterã Deus in principio fecit cælum, & terram, & lucem. Tertiò, in memoriam beneficij recreationis: qua per paſſionem, ad glorioſam Chriſtus peruenit reſurrectionem.

ctionem. Epiſcopus enim Dominico die ſolum conſecrari debet: vt habetur 75. diſt. cap. ordinationes Epiſcoporum. Et maiora quæ Chriſtus fecit, quodammodo illa die fecit, mundum creare inchoauit, & lucem: de qua poſtea ſol factus eſt. Vnde & propriè dicitur dies ſolis: Chriſtus reſurrexit, Spiritum ſanctum miſit, & natus eſt in mundum: & vt Innocentius dicit, quælibet Dominica dies eſt imago Dominicæ reſurrectionis. Ob quas etiam cauſas maior Dei influxus in Eccleſia expectari poteſt, quàm alio die ſimplici: ſicut & de loco conſecrato creditur, quod in eo citius homo exauditur orando, cæteris paribus. Quartò, ne iudaiſare videamur, commune feſtū cum Iudæis tenendo: ideo etiam feriare Sabbato die, ſuſpectum eſſet de iudaiſmo. Quintò in figuram & memoriam futuræ reſurrectionis noſtræ in corpore & anima.

4 Secundò notandum, quod quamquam non liceat feriare Sabbato, niſi quis vellet iudaiſare, ſicut & Antichriſtus ordinabit: vt dicit Greg. de conſecrat. diſtinct. 3. peruenit: tamen Sabbatum Beatiſſimæ Virgini in ſpecialem honorem eſt per clerum deputatum, triplici de cauſa. Primò, quia in ſola Dei matre lumen fidei, Sabbato obumbratum, permanſit, Apoſtolis & alijs de Chriſto titubantibus. Secundò, quia ſicut à ieiunio feriæ ſextæ, fit tranſitus per Sabbatum, ad ſolemnitatem diei Dominicæ: ſic etiam à miſeria pręſentis vitę fit tranſitus, per beatam virginem, ad ſtatum gloriæ. Tertiò, quia Sabbato ſæpe legitur Beata Virgo Maria peccatoribus miracula, & beneficia præſtitiſſe. Vnde legimus in hiſtorijs, quod olim in Græcia, à nona diei ſextę feriæ velum, intra quod imago virginis erat, diuina virtute ſe aperiebat: & ſic permanſit vſque ad nonam Sabbati, quando iterum diuinitus ſe retraxit. Cuius exemplo, Latini Sabbatum etiam in laudem Virginis conſecrauerunt.

5 Tertio notandum quod triplicia ſunt feſta Eccleſiæ: quædam ſunt & dicuntur præcipua, & maiora feſta Eccleſiæ, & ſunt dies Dominicales Chriſti, feſta Beatæ Virginis: & Apoſtolorum. Alia ſunt feſta Eccleſiæ ſatis cōmunia per orbem: alia ſunt quæ Epiſcopi ſpecialiter in ſuis diœceſibus inſtituerunt.

6 Quartò notandum, quod propter quinque multum peccant, qui hoc præceptum tranſgrediuntur. Primò, quia in veteri teſtamento pæna mortis plexum eſt. Vnde Numer. 15. dicitur de quodam qui colligebat ligna in

Sabbato:

Sabbato: quem Moyſes & Aaron recluſerunt in carcere: & quęrentes quid ei facere deberent? Reſpondit Deus: *Morte moriatur homo iſte: obruat eum lapidibus omnis turba extra caſtra.* Myſtice autem ligna die prohibito colligit, qui materiam ignis infernalis colligit: talis lapidibus, id eſt duris obiurgationibus proijciendus eſt, quando in feſtis tranſgredi non dimittit. Secundò, in nouo teſtamento etiam grauiter punitum eſt. Refert enim Greg. 1. dialog. quod quędam nupta marito, in vigilia dedicationis ſancti Sebaſtiani, victa concupiſcentia, à viro ſuo ſe non abſtinuit: in craſtino autem cum remorſu conſcientiæ verecundia victa, à proceſſione ſe non ſubtraxit. Vnde in eadem à dæmone publice vexari cæpit: quàm cum ſacerdos altaris iuuare vellet, eum etiam dæmon inuaſit, & confudit. Hanc igitur amici per incantatores iuuare procurauerunt, ſed in ipſis coniurationibus legio dęmonum in eam intrauit, & tot vocibus clamare cępit, quot dæmonibus arrepta erat. Quam tamen demum ſanctus Epiſcopus Fortunatus per plures dies & noctes orando liberauit. Tertiò, quia magnæ ingratitudinis vitium quis incurrit, cum ſex dies ſibi cum magno conatu expendit; & vnum diem non in Dei honorem, & propriam animæ ſalutem conſumit, & cum tot Dei beneficia meditari negligit. Quartò, quia quodammodo in tres perſonas diuinas peccat. In patrem, cuius potentia mundum creauit. In filium, cuius ſapientia mundum redemit. In ſpiritum ſanctum, qui tali die in mundum venit: & in Chriſti humanitatem, quæ natatali die viſibiliter primò apparuit. Quintò, quia multum irreuerenter peccant. Feſtis enim peccantes, faciunt ſicut ille, qui loco ſacro peccaret: quod vtique turpius eſt, quàm in non ſacro peccare. Tempus à Deo ſacratum eſt: Item dedicationem Chriſti in dedicationem dæmonis vertunt. Itē per totam hebdomadā propter labores, mundi ſunt in anima, & Dominico die turpes ſūt in anima, licet mūdi in veſtimētis,

Cap. 10.

7 Quintò notandum, quod in genere 12. ſunt per quæ feſta violari poſſunt. Primò, peccando mortaliter quocunque genere peccati ſecundum Tho. vbi prius: & Alexand. de Hal. in ſuo. 4. diſtinct. 18. Leuit. enim dicitur 23. *Omne opus ſeruile non facies in eo,* ſcilicet Sabbato: ſeruit autem homo peccato. Vnde Ioan. 8. *Qui facit peccatum, ſeruus eſt peccati.* Vnde Ambroſ. Lucę 13. dicit; Lex in Sabbato ſeruilia opera facere, id eſt peccatis aggrauari prohibet.

prohibet. Ratio eſt: quia peccata mortalia contrariantur obſeruantię feſtorum, inquantum impediunt applicationem hominis ad Deum, quod eſt finis feſti. Et quia vt dicit Tho. magis impeditur homo à rebus diuinis per opus peccati, quàm per opus licitum, quamuis ſit corporale: ideo magis contra hoc præceptum agit, qui peccat in die feſto peccato mortali, quàm qui opus corporale aliàs licitum facit: non tamen per veniale peccatum fit violatio illius pręcepti: vnde Auguſt. lib. de decem chordis dicit: melius, id eſt minus male faceret quis, in agro ſuo aliquid vtile, quàm in theatro ſeditioſus exiſteret: & melius facerent feminæ lanam earum in die Sabbati, quàm tota die in neomenijs ſuis impudicè ſaltarēt. Et dicit Alexand. de Hal. vbi ſupra, quod qui peccatum mortale in die feſto committit, dupliciter peccat mortaliter, & incurrit reatum duorum peccatorum mortaliū, eo quod (exempli gratia) fornicator agit contra duo præcepta, ſcilicet *Non mechaberis*, & *Sabbata ſanctifices*, & ſic de periurio & homicidio &c. Vnde ſequi videtur: quod ſic peccans fornicando, ſufficienter ſi vult cōfiteri, oportet quod dicat in confeſſione: fornicatus ſum, & in die feſto feci. Sicut in ſimili, furatus in loco ſacro, tenetur etiam circunſtantiam loci exprimere: quia tales circunſtantiæ aggrauant in infinitum.

8 Secundò infringi poteſt Sabbatum faciendo opus ſeruile: quia Leuit. 23. dicitur: *Omne opus ſeruile non facietis in eo:* ſcilicet Sabbato. Pro cujus intellectu notandū ſecundum Tho. 2.2.q. 122. quod præter ſeruitutem peccati, adhuc quintuplex eſt ſeruitus. Vna, quę fit peccando mortaliter, de qua dictum eſt. Alia eſt, quæ fit per opus latriæ, quod videlicet pertinet ad Dei cultum. Et per tale ſeruile opus quis meretur in feſto, nec prohibetur hic, quia plus quis ad quietem Sabbati diſponitur. Vnde etiā in veteri teſtamēto, licuit Sabbato circumcidere, hoſtias mactare, & offerre, arcam circumferre Hierico, & ſimilia. Et hodie licet docere verbo, & ſcripto: vnde Ioan. 7. *Circunciſionem accipit homo in Sabbato, vt non ſoluatur lex Moyſi:* & Matth. 12. *Sacerdotes in Sabbato Sabbatum violāt*, id eſt corporaliter operantur in Sabbato: & Numer. 24. dicit Gloſ. Fabri, & huiuſmodi artifices ociantur in die Sabbati: lector autem diuinæ legis, vel Doctor ab opere ſuo non deſinit, nec tamen contaminatur Sabbatum: ſicut nec ſacerdotes in templo violant, & ſine crimine

ſunt.

ſunt. Alia eſt ſeruitus, qua homo ſeruit alteri, vel ſibiipſi: & talia opera ſeruilia ſunt duplicia. Quædam ſunt ſpiritualia, vt mentis exercitatio: & talia hic non dicuntur ſeruilia, quia conueniunt homini ſecundum mentem, ſecundum quam eſt homo ſeruus Dei, & non hominis: vnus enim homo nõ eſt ſeruus, & proprius alterius ſecũdum mentem: ſed ſecundum corpus. A talibus ſeruilibus non oportet abſtinere in feſto, quoad illa quæ ſunt de ſe licita, honeſta & recta. Ex quo patet, quod quis non tenetur in die feſto abſtinere ab ipſis operibus ſpiritualibus: quæ etiam ab ipſo operante ordinantur ad temporale lucrum, aut ad aliud huiuſmodi tale bonum, vt ſi aduocatus in die feſto ſtudet in his, quæ die craſtina vult proponere propter temporale lucrum, & ruſticus cogitet de aratione terræ ſuę, quàm craſtina die arare vult: talia enim ſecundum prædictam ſententiam ſancti Thom. nõ ſunt ſeruilia, ſaltem materialiter, cum ſint ſpiritualia, & interiora. De iſtis dicit Ricard. in 3. diſt. 37. quod homo pro executione huiuſmodi actuum interiorum & exercitio, non incurrit peccatum mortale: niſi propter eorum exercitium excludatur illa vacatio, quam tunc debet cultui diuino ex neceſſitate.

9 Alia ſunt opera hominis corporalia: & ſunt duplicia: quædam ſeruis propria, vtpote ad quæ quilibet non tenetur: ſed ad quæ tenentur ſerui Dominis: vt ſunt arare, cibos coquere, metere, & actus mechanici, & huiuſmodi. Non enim tenetur quilibet ſibi, aut alteri ad talia extra neceſſitatem, ſed ſerui tenentur ad talia Dominis ſuis quorum ſunt proprij: & omnia talia prohibebantur in veteri lege per hoc mandatum, eo quod contrariabantur obſeruantiæ Sabbati, quia prohibent applicationem hominis ad diuina: nunc verò in noua lege, non eſt tam ſtricta prohibitio in die Dominico, ſicut fuit in die Sabbati. Quædam enim opera conceduntur nunc in die Dominico, quæ in Sabbato prohibebantur: ſicut ciborum decoctio, & alia huiuſmodi, quę licet neceſſaria fuerint, poterant tamen præueniri. Et etiam in quibuſdam operibus prohibitis, facilius diſpenſatur in noua lege propter neceſſitatem, quàm in veteri lege: & ratio eſt, quia obſeruatio Sabbati fuit figuralis. Figura autem pertinet ad proteſtationem veritatis, quam veritatem nec in modico pręterire oportet: & ideo fuit Sabbatum tam ſtrictè obſeruandum, vt figura correſponderet ipſi rei. Obſeruatio

uatio

uatio verò Dominicę non eſt figuralis, cum non ſignificet futurum, ſed eſt commemoratio prꝑteritæ reſurrectionis Chriſti: & repreſentatio pręſentis quietis animarum, quàm nunc habent per Chriſti mortem. Alia ratio eſt, quia olim ſecundum Thom. in veteri lege obſeruantia Sabbati fuit moralis, & cerimonialis ſeu figuralis. Et obſeruantia talis Sabbati mutata eſt in Dominicum diem ordinatione Eccleſiæ, ideo hodie obligamur ad obſeruantiam Dominicæ non ex hoc tertio præcepto, ſed tantum Eccleſiæ mandato. Alia verò ſunt opera hominis corporalia communia ſeruis & liberis, ad quæ quilibet homo applicatur corporaliter, quæ de ſui natura, aut intentione agentis ordinantur ad lucrum temporale, aut ad aliquod bonum corporale, tanquam ad finem propriũ & immediatum: vt ſunt omnes actus mechanici, cultura agrorum, vinearum, & ſimilia, mercatura, placitatio, iudicia contentioſa, & ſimilia. Iſta Eccleſia determinauit eſſe ſeruilia, & ſtatuit ea in diebus Dominicis, & in alijs feſtiuitatibus ab vniuerſali Eccleſia inſtitutis, non eſſe exercenda, niſi vrgeat neceſſitas, aut ſuadeat pietas: vt patet de conſe. diſtinct. 3. Rogationes & 15. q. 4. extra de ferijs. cap. omnes.

10 Tertiò, infringitur feſtum per hoc, quod aliqui non legitime prępediti, negligunt audire miſſam: quilibet enim Chriſtianus, ex pręcepto primo, tenetur ad Deum actualiter diligendum. Et videtur Scoto in 3. diſtinct. 27. quod hoc fit diebus feſtiuis, ita quod omni die feſtiuo, & potiſſime diebus Dominicis, & principalibus feſtis, teneatur ſe homo recolligere, & Deum ſuper omnia actualiter diligere: & hoc forte determinat diuinum mãdatum illud, *Sabbata ſanctifices*: vt vnuſquiſque maneat apud ſe, recolligendo ſe, & aſcendendo in Deum ſuum, & hoc ſpecificat Eccleſia quantum ad miſſam audiendã die Dominico: de conſe. diſt. 1. Miſſas.

11 Quartò, infringitur feſtum per eos, qui nimis tardè in vigilia feſti laborant opera prohibita: & qui in die feſto nimis cito laborant, non. ſ. terminato feſto. Quando autem quis teneatur feſtum inchoare, vel terminare? Reſpond. Ray. quod regulariter à veſpera in veſperam: extra e. omnes. Feſtorum tamen initium, & finis, iuxta eorum qualitatem, & iuxta diuerſarum regionum conſuetudines conſiderari debent. Et ſicut magnitudo dierũ exigit celebrari, ſic prius incipere, & tardius debere terminari,

minari, vera ratione videtur extra, c. quoniam. Quintò, oſtendunt prędicationem in feſto non audientes, vel irridentes eos qui audiunt, vel alios de ſermone retrahentes, & in ſermone dormientes. Magna enim eſt negligentia, cibum corporis per ſex dies quærere, & animæ cibũ per vnam horam faſtidire: nullus enim poteſt prępcepta intelligere, niſi diſcat. Prædicator autem eſt Doctor Dei præceptorum. Sextò, offendunt ſuperbi veſtitu ſuperfluo, pompoſo, haſtiludijs, & ſimilibus. Septimò, vendẽtes auare, & ementes, mercatores, & inſtitores. Octauò, luxurioſi cultu veſtium, ſertis, tactibus, cantibus & verbis, potiſſime choreis inſiſtendo: vt compleant luxurioſam voluptatem. Nono, guloſi potationibus, vel comeſſationibus ſe ingurgitantes, & fercula nimis lauta procurantes. Decimò, iracundi, litigioſi, & luſores. Vndecimò, iudicijs præſidentes ſine cauſa, vel pietate. Duodecimò, accidioſi, qui diuinum cultum, ad quem tenentur, puta ſermones, miſſam, & ſimilia faſtidiunt, & triſte audiunt: & ſic patet de prohibitis in tertio mandato.

DE SANCTIFICATIONE FESTORVM.

CAPVT II.

ARGVMENTA.

1 *Nouem modi ſanctificandi feſta, ex quibus quatuor hic declarantur.*
2 *Reliqui modi quinque proponuntur.*
3 *Seruile opus factum in feſto excuſant Neceſſitas, Pietas & Paruitas operis. Neceſſitas, ſi immineat periculum vitæ.*
4 *Si ægritudo corporis.*
5 *Si damnum rei ſamiliaris.*
6 *Si iuſtus metus à Dominis immineat, excuſantur ſerui, & ruſtici.*
7 *Excuſantur alij artifices ſi cauſa neceſſitatis quid faciant.*
8 *Quis det licentiam laborandi feſtis, cum vrget neceſſitas.*
9 *Pietas excuſat ſeruile opus factum in die feſto.*
10. 11 *Idem excuſat paruitas operis.*

SEcundò videndum erit de iſto, quod mandatur affirmatiuè: videlicet, *Memento vt diem Sabbati ſanctifices.* Non

Non enim ſufficit à ſenſibilibus abſtinere, ſed oportet cultui diuino ſe applicare. Vbi notandum, quod feſtiuitas ſanctificatur nouem modis. Primò, in audiendo miſſam, & diuina officia deuotè. Qui enim (vt Richard. dicit) omittunt audire miſſam, peccant grauiter, niſi ſint ex aliqua rationabili cauſa legitimè excuſati. Vnde dicitur de conſec. diſt. 1. Miſſas die Dominico ſæcularibus, & à fortiori clericis (dicit archidiaconus) totas audire, ſpeciali ordine pręcipimus: ita vt ante benedictionem ſacerdotis, egredi populus nõ præſumat, quod ſi fecerint, ab Epiſcopo publicè confundantur, id eſt grauiter corripiantur, vſque ad ruborem, vel excommunicentur. Apparatus ibi dicit hoc ſuper miſſas præceptum eſſe. Vnde qui diebus Dominicis miſſas non audiunt, contra hoc præceptum faciunt: quia Deum non ſuper omnia diligũt in feſtiuitatibus, Dominicis & ſimilibus, niſi excuſentur, vt ſupra dictum eſt præcepto 1. cap. 5. Et debent ibi Deũ ſuper omnia diligere. Secundò, ſanctificatur feſtum per audientiam, & lectionem, & collationem verbi diuini in ſermone. Tertiò, audiendo vel ab audientibus quærendo quis excommunicetur, quæ feſta, & quæ ieiunia ſint neceſſariò per hebdomadam celebranda, & tenenda. Quartò, conſcientiam emundando. Rimari enim tunc attentius deberet Chriſtianus, qualiter Deum offenderit per hebdomadam, & conteri, ſatisfactionem pro peccatis exequi, & facere bona ſimilia. Vnde Greg. in regiſtro: Dominico die à labore terreno ceſſandum eſt, atque omnino orationibus inſiſtendum, vt ſi quid negligentiæ per ſex dies agitur, die reſurrectionis Dominicæ expietur. *Num. 10.*

2 Quintò attentè debet homo meditari diuina beneficia, ſibi ſingulariter, & alijs communiter miſericordiſſimè collata, quæ ſunt tam innumerabiliter multa, & tam inæſtimabiliter magna: vt ingentem flammam charitatis accendere habeant in corde meditantis, & ſic gratias agere debet pro talibus, & pro virtutibus ſi quas fecit. Meditetur gaudia patriæ; pænas inferni; & miſerias mũdi, vt ſic ſuſpiret ad æterna. Exemplo illius qui legit per totum tempus vitę ſuę in tribus libris, quorum primus erat rubeus, in quo legit charitatem, & paſſionem Chriſti, & ſanctorum; Secundus erat niger, in quo legit pænas inferni; Tertius aureus, in quo legit gaudia cæli &c. Sextò debemus orare Deum, Beatam Virginem, & ſanctos, ab

eis velut pauperes ſuffragia mendicando, contra vulnera animę, & cõtra hoſtem corporis & animæ. Septimò pro indulgentijs debemus ambulare, ſi deuotioni congruit, vel quietè in vno loco pro charitatis augmento perſeuerare. Octauò, opera miſericordię corporalia implere in leproſarijs, in hoſpitalibus: apud etiam alios pauperes, non minus quam Christum viſitando, qui ait: *Quod vni ex minimis meis feciſtis, mihi feciſtis.* Nonò, opera miſericordiæ ſpiritualia complere, informando de auditis vel lectis in ſcriptura, in moribus ancillas, famulos, incolas domus, maritum, & pueros, qui talia ignorant: quia in defectu talium, magna cęcitas in Eccleſia cauſatur.

Mat. 25.

3 Secundò notandum, quod ſeruile opus factum in feſto, excuſare poſſunt tria. Primò, neceſſitas: ſecundò, pietas: & tertiò, operis paruitas. Primò excuſat neceſſitas, quia legem non habet: & fit multipliciter. Primò, excuſat quando imminet periculum vitæ per incurſum hoſtium: tunc licitum eſt pugnare pro ſua, aut communitatis neceſſaria defenſione, ſicut fecit Machabęus primo Machab. 2. Sic in bello iuſto licet facere foſſata, & muros reparare. Secundò, ſi homo eſſet in tali neceſſitate conſtitutus, quod propter defectum neceſſariorum corporis, eſſet in periculo amiſſionis vitæ, nec poſſet aliunde ſuo defectui ſuccurrere: tali eſſet licitum, quodcunque opus ſeruile exercere pro vita propria conſeruanda, aut alterius: ideo Matth. 12. Christus excuſabat diſcipulos, qui propter neceſſitatem confricabant ſpicas manibus in Sabbato.

4 Tertiò, ſi immineret homini neceſſitas ægritudinis corporalis: poteſt in feſto operari licitè opus corporale pertinens ad ſalutem corporis proprij, vel alieni procurandam: ideo medici poſſunt medicare, & infirmi medicamẽ recipere. Vnde Christus Ioann. 7. arguendo Iudęos dicit: *Mihi indignamini quod totum hominem ſaluum feci in Sabbato.* Sicut enim bibimus & comedimus in feſto, propter ſalutem: ſic & medicamen apponi poteſt. Vnde Greg. ad ciues Romanos: & ponitur de conſec. diſt. 3. Peruenit. Ad me perlatum eſt à peruerſis hominibus vobis prædicatum eſſe, vt die Dominico nullus debeat lauari. Et ſi quidem pro luxuria, & pro voluptate quis lauari appetit, hoc fieri nec reliquo quolibet die concedimus: ſi autem pro neceſſitate corporis, hoc nec die Dominico prohibemus: & Archid. dicit ſup. pro neceſſitate:

Ergo

Ergo non licet lauari in feſtiuis diebus, niſi neceſſitatis cauſa. Eadem ratione nec minuere ſanguinem, nec barbam radere, nec vngulas ſcindere, pannos autem & calceamenta induimus his diebus ea neceſſitate, qua & comedimus. Hæc ille.

5 Quartò ſi immineat neceſſitas vitandi rei exterioris damnum: vt ſi iacentibus ſegetibus in agro, aut fæno in pratis, & immineat tempeſtas quæ talia corrumpat, aut multum deterioret, aut forte abducat à ſole ſeparata: non ſunt prohibendi Domini rerum tollere in feſtis, & indemnitati ſuæ præcauere: vel adhuc ſtantibus vuis in vitibus, & ſuperueniat frigus deſtruens, aut ſi eſt veriſimilis timor de incurſu hoſtium, qui alio die huiuſmodi res deſtruerent, vel auferrent, aut etiam homines circa collectionem talium rerum caperent, vel occiderent: tunc licet operari: dicit Hoſti. Ne in modico momento pereat commoditas cæleſti prouiſione conceſſa. Patent illa per Chriſtum Mat. 12. dicentem: *Quis ex vobis homo qui habuerit ouem, & ceciderit Sabbato in foueam, nónne tenebit & leuabit eam?* In ſimili enim caſu licitum eſt ex indulto Eccleſiæ Dominicis, & feſtiuis diebus, prę terquā in ſummis & maioribus feſtiuitatibus, aleca piſcari, ceruiſia inuaſari &c. extra de ferijs cap. Licet.

6 Quintò excuſantur ſerui, & ruſtici: qui iuſto metu compelluntur à Dominis ad laborandum feſtis diebus. Nam ſi ſine compulſione pro labore impetuntur, non debent Dominis obedire, quia non eſt licitum, nec honeſtum: Domini tamen grauiter peccant. Similiter qui adducunt in feſtis cenſus Dominis ſine compulſione, vel neceſſitate aliqua prętacta ſuperius ad finem iſtum, videlicet vt alijs diebus proprijs & conſuetis laboribus vacent, non omnino excuſantur: niſi arcta neceſſitas compellat. Similiter regulares ſacerdotes, qui Dominicis diebus abſque neceſsitate quadrigant, aut huiuſmodi alia faciunt: quia alios corrumpunt exemplo, & ſimilia alijs faciendi occaſionem dant. Similiter excuſantur vectores mercium ad nundinas remotas, vel ad loca remota, aut aliarum rerum, ſi ſine graui incommodo non poſſunt diebus feſtiuis vacare ab eundo, aut quadrigando. Idem videtur de curſoribus, qui ex cauſa rationabili & neceſsitate, diebus feſtiuis ad loca remota ambulant, & ſine graui incommodo ſuo, aut aliorum vacare non poſſent.

7 Sextò, excuſari poſſunt conductores, & vectores pe-

regrinorum,& ſufferratores equorum, qui talia faciunt in feſtis,ſi hæc principaliter faciunt propter neceſsitatem eorum,pro quibus faciunt talia: & tunc etiam licitè recipiunt ſalarium pro laboribus ſuis. Si verò faciunt talia in feſto,principaliter propter quæſtum, aut propter improbam cupiditatem lucrandi:non videtur quomodo debeant excuſari: ſed illi, qui eos de talibus requirunt, excuſantur,ſi rationabilem habent cauſam neceſſariam, & aliàs ſibi non poterant prouidere. Hæc omnia, & illa in quinto membro dicta, ſunt ſententialiter Guill.in Gloſ. Ray. Septimò, qui vadunt ad mercata quę fiunt Dominicis diebus,& alijs feſtis maximè præcipuis. Si quis faciat hoc non conſuetudinariè,ſed aliquando, & pro aliqua neceſsitate:non credo,dicit idem,quod peccet mortaliter. Si autem hoc ducat in conſuetudinem, & faciat ex cupiditate lucrandi,ſicut faciunt mercatores,qui propter frequentanda mercata,aut nundinas, vix, aut numquam intrant Eccleſias ſuas,credo quod peccant mortaliter: mercata tamen quæ fiunt ex victualibus neceſſarijs ad quemcunque diem feſtum,de pane,vino, carnibus, & huiuſmodi, non credo illicita eſſe,aut de facili prohibẽda: dum tamen ſe propter hoc non ſubtrahant à diuino ſeruitio. Hæc Guiller.

8 Sed cum dictum ſit,quod poſsit indulgeri hominibus, vt in diebus feſtis laborent cùm neceſsitate arctantur: quæreres: Quis dabit licentiam iſtam? Reſpond. ſecũdum Guill. quod Epiſcopus loci, ſi commodè adiri poſſit; aliàs ſufficit ſimplicis ſacerdotis diſpenſatio, diſcreti tamen:poſſet etiam eſſe tanta neceſsitas,& tam notoria, quod auctoritate propria poſſent facere. Sed pro quanta neceſsitate liceat operari in feſtis, hoc potius ad arbitriũ boni,& diſcreti viri limitandum eſt, quàm per aliquam doctrinam generalem determinandum.

9 Secundò,excuſat in ſeruilibus operibus in feſtis pietas operis multipliciter. Primò arare agros pauperum, aut pro eis quadrigare,vel pro eis alio modo laborare. Si enim,dicit idem ibidem, in diebus Dominicis,aut alijs maioribus ſolennitatibus, ſcilicet feſtis Chriſti, Beatæ Virginis,& in diebus Apoſtolorum talia faciant, non videtur licitum: ſed cæteris feſtiuitatibus licet ſequi conſuetudinem Regionis,quam ſcit Epiſcopus loci, & non reprobat. Si autem dubitatur an ſciat Epiſcopus loci, & ſuſtineat, recurrere debet ſacerdos ad Epiſcopum, vt

ſuper

Digitized by Google

ſuper hoc ab ipſo certificetur. Ad hoc autem vt talia licitè ſuſtineantur, aut licitè fiant, oportet quod per huiuſmodi laborem, non reuocentur laborantes à diuinis audiendis, quæ tenentur audire: & quod talia principaliter fiant propter Deum, & non propter affectum carnalem, aut ſpe remunerationis terrenæ. In paſtu etiam hominũ, & animalium laborantium, & quod neceſsitas paupertatis illius, cui talia fiant, hoc videatur exigere. Sic etiam exceptis præcipuis feſtiuitatibus credo, quod niſi ſit prohibitum, aut conſuetudini contrarium, liceat aliquid operari circa ædificationem Eccleſiarum, & ſacrorum locorum: & ad opus miniſtrorum Eccleſiæ pauperum, pręſertim eorum qui redditus non habent: ita tamen quod labor non perueniat ad multam fatigationem, & tædium ex diuturnitate laboris, quia non credo quod debeant in eis laborare per totam diem, nec ad multam fatigationé: nec debent propter huiuſmodi laborem omittere auditionem miſſę in tali feſto, non enim debent dimittere id, ad quod tenentur, propter aliud, ad quod non tenentur. Hæc de Guiller.

10 Tertiò excuſat interdum ſeruilitatem operis modicitas. Vnde dicit idem, quod licet non ſit licitum ſcribere aliquod grande in die feſto, vt de ſexterno ad ſexternum, ſicut nec licet alia opera ſeruilia operari: ſcholares tamen lectiones ſuas, quas non poſſunt ſine ſcripto memoriæ commendare, ſcribere poſſunt. Similiter ſermones, quos ſtylo, aut plumbo notauerunt, ſcribere poſsũt, vt credo: puto etiam quod ſtudendo quis in aliquo libro, poſſit corrigere, ſi aliquid corrigendum ſit: locare autem operas ſuas, aut alienas conducere diebus feſtiuis, propter corrigendos libros, non eſt licitum: & ſicut dicitur de correctione libri, ſic poteſt de alijs laboribus intelligi, vt ſi quis non intentione operandi, ſed aliàs, vt forte deambulando tranſiret in die feſto per vineam ſuã, aut agrum, & tranſeundo purget modicum, quod per incuriam manſerat purgandum, aut reparat modicum de ſepe, quę aliqua ex parte rupta, aut inclinata fuit, aut iuxta vites erigat vnum palum, vel duos inclinatos, aut aliud paruum faciat, quod ſic tranſeundo occurrat faciẽdum. Hęc Guill.

11 Tertiò quęreret quis, vtrum Chriſtianus, toto die feſtiuo, obligatus ſit habere animum recollectum, & ſe exercere in ſupra notatis nouem exercitijs? Reſpond.

regrinorum,& ſufferratores equorum, qui talia faciunt in feſtis, ſi hæc principaliter faciunt propter neceſsitatem eorum, pro quibus faciunt talia: & tunc etiam licitè recipiunt ſalarium pro laboribus ſuis. Si verò faciunt talia in feſto, principaliter propter quæſtum, aut propter improbam cupiditatem lucrandi: non videtur quomodo debeant excuſari: ſed illi, qui eos de talibus requirunt, excuſantur, ſi rationabilem habent cauſam neceſſariam, & aliàs ſibi non poterant prouidere. Hæc omnia, & illa in quinto membro dicta, ſunt ſententialiter Guill. in Gloſ. Ray. Septimò, qui vadunt ad mercata quę fiunt Dominicis diebus, & alijs feſtis maximè præcipuis. Si quis faciat hoc non conſuetudinariè, ſed aliquando, & pro aliqua neceſsitate: non credo, dicit idem, quod peccet mortaliter. Si autem hoc ducat in conſuetudinem, & faciat ex cupiditate lucrandi, ſicut faciunt mercatores, qui propter frequentanda mercata, aut nundinas, vix, aut numquam intrant Eccleſias ſuas, credo quod peccant mortaliter: mercata tamen quæ fiunt ex victualibus neceſſarijs ad quemcunque diem feſtum, de pane, vino, carnibus, & huiuſmodi, non credo illicita eſſe, aut de facili prohibēda: dum tamen ſe propter hoc non ſubtrahant à diuino ſeruitio. Hæc Guiller.

8 Sed cum dictum ſit, quod poſsit indulgeri hominibus, vt in diebus feſtis laborent cùm neceſsitate arctantur: quæreres: Quis dabit licentiam iſtam? Reſpond. ſecūdum Guill. quod Epiſcopus loci, ſi commodè adiri poſſit; aliàs ſufficit ſimplicis ſacerdotis diſpenſatio, diſcreti tamen: poſſet etiam eſſe tanta neceſsitas, & tam notoria, quod auctoritate propria poſſent facere. Sed pro quanta neceſsitate liceat operari in feſtis, hoc potius ad arbitriū boni, & diſcreti viri limitandum eſt, quàm per aliquam doctrinam generalem determinandum.

9 Secundò, excuſat in ſeruilibus operibus in feſtis pietas operis multipliciter. Primò arare agros pauperum, aut pro eis quadrigare, vel pro eis alio modo laborare. Si enim, dicit idem ibidem, in diebus Dominicis, aut alijs maioribus ſolennitatibus, ſcilicet feſtis Chriſti, Beatæ Virginis, & in diebus Apoſtolorum talia faciant, non videtur licitum: ſed cæteris feſtiuitatibus licet ſequi conſuetudinem Regionis, quam ſcit Epiſcopus loci, & non reprobat. Si autem dubitatur an ſciat Epiſcopus loci, & ſuſtineat, recurrere debet ſacerdos ad Epiſcopum, vt

ſuper

Digitized by Google

ſuper hoc ab ipſo certificetur. Ad hoc autem vt talia licitè ſuſtineantur, aut licitè fiant, oportet quod per huiuſmodi laborem, non reuocentur laborantes à diuinis audiendis, quæ tenentur audire: & quod talia principaliter fiant propter Deum, & non propter affectum carnalem, aut ſpe remunerationis terrenæ. In paſtu etiam hominũ, & animalium laborantium, & quod neceſsitas paupertatis illius, cui talia fiant, hoc videatur exigere. Sic etiam exceptis præcipuis feſtiuitatibus credo, quod niſi ſit prohibitum, aut conſuetudini contrarium, liceat aliquid operari circa ædificationem Eccleſiarum, & ſacrorum locorum: & ad opus miniſtrorum Eccleſiæ pauperum, pręſertim eorum qui redditus non habent: ita tamen quod labor non perueniat ad multam fatigationem, & tædium ex diuturnitate laboris, quia non credo quod debeant in eis laborare per totam diem, nec ad multam fatigationẽ: nec debent propter huiuſmodi laborem omittere auditionem miſſę in tali feſto, non enim debent dimittere id, ad quod tenentur, propter aliud, ad quod non tenentur. Hæc de Guiller.

10 Tertiò excuſat interdum ſeruilitatem operis modicitas. Vnde dicit idem, quod licet non ſit licitum ſcribere aliquod grande in die feſto, vt de ſexterno ad ſexternum, ſicut nec licet alia opera ſeruilia operari: ſcholares tamen lectiones ſuas, quas non poſſunt ſine ſcripto memoriæ commendare, ſcribere poſſunt. Similiter ſermones, quos ſtylo, aut plumbo notauerunt, ſcribere poſsũt, vt credo: puto etiam quod ſtudendo quis in aliquo libro, poſſit corrigere, ſi aliquid corrigendum ſit: locare autem operas ſuas, aut alienas conducere diebus feſtiuis, propter corrigendos libros, non eſt licitum: & ſicut dicitur de correctione libri, ſic poteſt de alijs laboribus intelligi, vt ſi quis non intentione operandi, ſed aliàs, vt forte deambulando tranſiret in die feſto per vineam ſuã, aut agrum, & tranſeundo purget modicum, quod per incuriam manſerat purgandum, aut reparat modicum de ſepe, quę aliqua ex parte rupta, aut inclinata fuit, aut iuxta vites erigat vnum palum, vel duos inclinatos, aut aliud paruum faciat, quod ſic tranſeundo occurrat faciẽdum. Hęc Guill.

11 Tertiò quæreret quis, vtrum Chriſtianus, toto die feſtiuo, obligatus ſit habere animum recollectum, & ſe exercere in ſupra notatis nouem exercitijs? Reſpond.

Digitized by Google

quod licet illud eſſet bonum, non tamen eſt homo ad hoc obligatus virtute illius præcepti: immo in multis caſibus poteſt ſe occupare exercitio operum exteriorũ, cum à talibus diſtrahentium, vt cum neceſſitas vrget, aut pietas ſuadet: immo dicunt aliqui Doctores, vt Cancellarius modernus, quod in die feſto poteſt homo aſſumere ſibi aliquam recreationem, ſpatium, vel ſolatium, dummodo hoc ſit ſibi honeſtum, & taliter fiat, vt non committantur illa peccata, per quæ offenditur Deus, & potiſſime mortalia, vt ſunt ebrietates, periuria, rixę, deſideria carnalia, verba, opera, aut carmina luxurię, & cætera ſimilia: quę in diebus feſtis ſunt duplicia peccata. Idem de choreis. Illę verò auctoritates ſanctorum, quæ ſonãt quod in diebus feſtis nihil niſi orationi, aut Deo, aut huiuſmodi vacandum ſit, vt dicit Alexand. de Hal. in ſuo 3. intelligendæ ſunt, quod nihil contrarium vacationi diuinorum, aut quod huiuſmodi vacationem impediat agendum eſt, vt ſunt opera ſeruilia prohibita, vbi non neceſſitas vrget, nec ſuadet vtilitas. Vnde Thom. dicit in 4. diſtinct. 32. quod licet non teneatur homo toto die feſto orare, & omnibus horis, tenetur tamen ſe toto die conſeruare idoneum ad orandum. Et addit ibidem, quod actus matrimonialis licet careat culpa, tamen, quia rationem deprimit propter carnalem delectationem, & hominem ad ſpiritualia tendere nõ ſinit, ideo in diebus feſtis, & alijs, in quibus eſt præcipuè ſpiritualibus vacandum, non licet petere coniugale debitum. Exemplum vide paulo ſupra Greg. dialog. præſenti pręcepto, capitulo primo.

Lib. 1. cap. 10.

DE SACRAMENTIS, ET PRIMO DE Baptiſmo.

CAPVT III.

ARGVMENTA.

1 *Sacramenta inſtituta ad ſanandum vulnera peccatorum.*
2 *Sacramenta ſunt tantum ſeptem, & ratio huius rei.*
3 *Sacramenta virtutem & efficaciam à diuerſis habent diuerſimodè.*
4 *Baptiſmi fructus quinque numerantur.*

5 *Sacra-*

5 *Sæculares quid obſeruare debent, quando baptizare eos cõtingit? nimirum vt materia ſit apta.*
6 *Vt forma ſit debita.*
7 *Formam Baptiſmi quis ſcire teneatur?*
8 *Simul debet fieri ablutio in aqua, & prolatio formæ.*
9 *Baptizatus quid meditari debeat.*
10 *Suſceptores ſeu leuantes quinam eſſe non poſſint; & quot eſſe debeant.*

TErtiò ad hoc mandatum, *Memento vt diem Sabbati ſanctifices*, reducitur reuerentia & ſanctificatio ſeptẽ Sacramentorum noui teſtamenti. Sicut enim ſanctificatur tempus, & locus, ita ſanctificari debent ſeptem Sacramenta: de quibus in ſequentibus dicetur latius: quantum ad ea quę ſunt neceſſaria. Vbi primò notãdum, quod ſecundum Hugo. de ſancto Victore, & Magiſtrũ diſtinct. prima 4. Sacramenta ſunt inſtituta propter vulnera peccatorum ſananda. Eſt enim Eccleſia velut Apotheca, vel domus prudentiſſimi medici, contra omnes infirmitates antidota ſufficientia continens, vbi infirmus eſt peccator, medicus eſt Chriſtus, miniſter medici eſt Sacerdos, antidotum eſt virtus Sacramentorum: ſed vaſa antidoti ſunt ſenſibiles formæ ſeptem Sacramentorum.

2 Secundò notandum, quod tantum ſeptem ſunt Sacramenta nouæ legis: quia ſecundum Tho. 7. ſunt vulnera, quibus grauiter infirmamur: tria ſunt peccata, quatuor ſunt pænoſæ occaſiones peccatorum, & ſequelæ. Primum malum eſt peccatum originale, contra quod eſt baptiſmus. Secundum eſt veniale peccatum, contra quod eſt appropriatè inſtitutum oleum extremæ vnctionis. Tertium eſt mortale peccatum, contra quod eſt pænitẽtia. Quartum eſt infirmitas ad bonum, contra quod eſt confirmatio. Quintum eſt ignorantia verorum, contra quod eſt ordo: quia ordinatus debet eſſe doctus, vt poſſit docere. Sextum eſt concupiſcentia effrenis, contra quod eſt matrimonium. Septimum eſt affectio ad terrena & caduca, cum tẽpore vel torpore inordinato, contra quod eſt Euchariſtia, vbi viſibiliter Deum videndo ad inuiſibilia rapi, & accendi inuitamur.

3 Tertiò notandum, quod ſeptem Sacramenta eorum efficaciam, & virtutem habent à diuerſis, diuerſimodè. Primò à Deo principaliter, quia Deus ſolus gratiã creat, & peccatum dimittit. Secundò à Paſſione Chriſti, tan-

quam à cauſa meritoria. Nam Chriſtus in primo inſtanti ſuæ conceptionis, ſe patri obtulit pro redemptione generis humani, quæ oblatio conſummata fuit in cruce: quę oblatio, quia ex ſumma charitate proceſſit, & à ſummo nobiliſſimo filio Dei, ideo acceptiſſima patri fuit. Et ad illud loquitur beatus Aug. 22. de ciuit. Dei circa principium, vbi dicit, de Chriſti latere fluxiſſe ſeptem Sacramenta. Huius autem paſſionis meritum hodie eſt in acceptione patris, & communicatur volenti Sacramentum aliquod recipere. Lex enim diuinitatis eſt, ſecundum Anſel. Cur Deus homo, quod pro nullo peccato, cum ſit infinitum malum, Deus placari vult, niſi ſibi offeratur maius bonum, quàm peccatum malum eſt: & hoc fit quando patri Chriſtus paſſus offertur. Illud videtur velle Apoſt. Rom. 5. *Vbi abundauit delictum, ſuperabundauit & gratia.* Vnde etiam in Paſſione Chriſti, omnia Sacramẽta repræſentata fuerunt. Baptiſmus in aqua lateris Chriſti repræſentabatur: Euchariſtia in ſanguine lateris: Confirmatio in aggreſſu terribiliſsimæ mortis: Pænitentia in lachrimis Chriſti: Ordo, quia fuit hoſtia & ſacerdos: Matrimonium, in generatione filiorum Eccleſię per apertionem lateris. Vnctio extrema in effuſione ſanguinis multiplicis. Tertiò habent efficaciam à fide Eccleſiæ: ſine cuius fide collata non valerent. Quartò à charitate ſuſcipientis quędam habent maiorem efficaciam: & hoc vltimum ſecundum quod maius eſt, ſecundum hoc etiam quis plus haurit de medicina vaſorum gratiæ. Iuuat autẽ miro modo receptio Sacramentorum homines, quia vt communiter dicunt Doctores, vim habent ex opere operato, id eſt ex virtute ipſorum ſignorum, ex pacto Chriſti, & fide Eccleſiæ. Et in Sacramentis datur gratia, & non exigitur quod homo ſe ſemper diſponat, ſed exigitur quod homo gratiæ ſe non opponat.

4 Quoad Sacramenta in ſpeciali, Primò, de Baptiſmo ſunt tria ſcienda. Primò, quem fructum Deus per hoc Sacramentum nobis dederit. Secundò, quæ fieri debent à conferentibus hoc Sacramentum. Tertiò, quis teneatur ſcire talia. De primo ponuntur quinque fructus. Primus eſt remiſsio peccati originalis: quia *ſicut omnes in Adam moriuntur, ita omnes in Chriſto viuificantur*, ſcilicet per Baptiſmum. 1. Corint. 15. Secundò, dantur omnes virtutes, videlicet charitas, ſpes, fides, iuſtitia, temperantia, prudentia, fortitudo, vt determinatum eſt in Clementi.

menti.de ſumma Trinit. & fi. Cathol. Tertiò, character ſpecialis imprimitur animę, qui cedit in gloriam perpetuam beati, & in confuſionem æternam damnati: de quo charactere determinatur ab Innocent. extra de Baptiſmo & eius effectu.c. Maiores. Quartò, omnis pœna peccatorum relaxatur: quod per Baptiſmum homo conſepelitur Chriſto paſſo, & regeneratur ſecundum Apoſtolũ: *Conſepulti enim ſumus Chriſto per Baptiſmum in mortem.* Quintò, ianua cæli baptizato aperitur, in cuius ſignum, cæli aperti ſunt ſuper Chriſtum baptizatum. Lucæ 3.

5 Quæ autem fieri debeant à ſęcularibus quando baptizare eos oportet, ſciendum, quod tanto cautius hic debent procedere, quanto maior, videlicet infiniti boni perpetuo fruendi defectus poteſt committi per vnum verbum additum, vel ſubtractum. Primò ibi videant, vt materia ſit apta, videlicet vt ſit aqua elementaris, pura, & naturalis. Ex quo patet quod apta materia ſunt, aqua pluuialis, maris, fluminis, ſtagni, putei, vel fontis, & aqua reſoluta ex rore, pruina, niue, grandine, vel glacie. Et fieri non poteſt in aliquo alio liquore: vt vino, ceruiſia, vrina, medone, oleo, lacte, brodio expreſſo de piſcibus, vel carnibus, roſacea, ſublimata, ſeu alchimica, ſudore, ſaliua, nec de burreta extracta de ſubſtantia piſorum, nec in niue, glacie, grandine, & pruina: niſi ſint reſoluta. Dubium autem eſt, an baptizetur quis in lixiuio, tiſana extracta de ſubſtantia ordei, balneo ſulphureo, & lutoſa aqua.

6 Secundo videatur vt forma ſit debita, quoad ea quæ ſunt de neceſſitate Sacramenti, & etiam de neceſſitatę vitandi peccatum. Forma autem Baptiſmi, quem tenet Romana Eccleſia eſt iſta: *Ego baptizo te in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti.* Et habetur extra de Baptiſmo, & eius effectu. Si quis. Et præmittitur proprium nomẽ, videlicet Ioannes vel Catharina, de ritu Romanæ Eccleſiæ. Sęd pręcedentia omnia non ſunt de neceſſitate Sacramenti. Amen, verò non eſt de neceſſitate Baptiſmi, nec de eſſẽtia Sacramti, nec de neceſſitate præcepti, niſi vbi cõſuetudo particularis hoc habet, quia vniuerſalis cõſuetudo hoc nõ habet, nec eſt de forma Chriſti, licet ly Ego ſit de neceſſitate non Sacramenti, ſed præcepti Eccleſiæ vniuerſalis: in ly Baptizo enim, prima perſona intelligitur, & eſt ſemper regula iuris, quod mutatio, quocunquę modo fiat in forma Eccleſiaſtica Sacramentorũ,

obligat

Digitized by Google

obligat ad peccatum, niſi ex impotentia, vel ex neceſſitate fiat. Et conſuetudo Eccleſię ligat vt ſtatutum. Sicut & conſuetudo populi ligat vt lex.

7 Quis autem ſcire teneatur hanc formam, dicit Pet. de Pal. in 4. diſtinct. 5. Formam Baptiſmi forte non omnes ſcire tenentur, niſi quibus incumbit ex officio: vt curatus, vel obſtetrix, cui ſæpe incumbit. Et non ſolum poſſunt ſæculares in caſu neceſsitatis baptizare, ſed debent: quia ſi non occurreres morti corporis cum poſſes, eſſes reus mortis, ſic multo magis ſi non ſuccurras morti animæ. Vnde ſi homines appetunt diuitias corporales, vt dent eleemoſynas, cur non appeterent plus diuitias ſpirituales, videlicet ſcientiam, vt dent ſpiritui eleemoſynas, quæ maiores ſunt. Aduertendum tamen, quod ſi nõ ſit periculum de tardatione Baptizandi, debet quis expectare idoneum miniſtrum; quia ſolus Sacerdos ex officio habet baptizare, nec alteri licet niſi in neceſsitate: tamen quandocunque ſua conſcientia dictabit ei, quod puer eſt in periculo moriendi, antequam veniat potens, & volẽs, & debens baptiſare, ipſe non ſolum poteſt, ſed etiam debet eum baptiſare, ſi ſciat formam baptiſmi: & ſimplices debent quærere à litteratis, an bene baptizauerint, vel an debitam formam ſciant. In periculo etiam, ſi ſolum manus, vel aliud membrum naſcitur, baptizandum eſt ſecundum Thom. & plures alios, & ſecundum Scot. in cimiterio ſepeliendum. Hæc ille.

8 Tertiò baptizans debet attendere vt ſimul ſit ablutio in aqua & formę prolatio. Vnde dicit Auguſt. ſuper Ioannem Homelia 8. Accedat verbum ad elementum, & fit Sacramentum: non autem accedit, rite ſaltem, niſi fiat ſimultas talis: quod declarat Scot. dicens: Noluit Chriſtus nos obligare ad tam ſubtilem ſimultatem, quam vix homo poſſet percipere vel ſeruare: ſiue enim Sacerdos prius immergat vna immerſione, vbi moris eſt ter mergere, & poſtea incipiat verba cum ſecunda immerſione; ſiue prius incipiat verba, & dicat, Ego baptizo te, & immergat aut aſpergat in caſu cum verbis ſequentibus, ſufficiens eſt ſimultas, dummodo tamen prolatio non finiatur ante inceptionem ablutionis, nec ablutio ante inceptionem prolationis.

9 Quartò quiſque baptizatus, in ſe, & in ſuis continue meditari debet, quid promiſerunt patrini pro eo, ac ſi ipſemet baptizatus promiſiſſet, videlicet abrenunciare

diabolo

diabolo & pompis eius. Et licet illud non ſit propriè votum, quia eſt de neceſſarijs, certum tamen eſt, baptizatũ grauius peccare, quàm non baptizatum, cęteris paribus.

10 Quintò videndum eſt vt leuans non ſit Monachus. Item vt non ſit conſanguineus, vel affinis: vt dicetur de confirmatione. Item vt ſit vnus, niſi conſuetudo obſtet. Ex pręmiſſis omnibus patet, quod baptiſmus conſtituit Chriſtianum vt familiæ Chriſti aſcribatur: vt Dei filius adoptiuus ſit: ſed per Confirmationem militibus Chriſti aſcribitur.

DE CONFIRMATIONE.

CAPVT IV.

ARGVMENTA.

1 *Sacramenti Confirmationis fructus primus.*
2 *Fructus ſecundus & tertius.*
3 *Confirmandus quomodo ſe gerere debeat.*
4 *De neceſſitate huius Sacramenti.*

1 SEcundum Sacramentum eſt Confirmationis, cuius fructus ſũt tres principales. Primus, quia character ſpecialis animæ ibi imprimitur. Ratio eſt, quia Confirmatio eſt Sacramentum, quo homo deputatur ad aliquod ſacrum, puta ad confeſſionem fidei, & conſtantem eius defenſionem. Vnde & in fronte recipitur hoc ſacramentum, per impreſſionem ſigni crucis, Epiſcopo dicente: Conſigno te ſigno crucis, ne erubeſcas Chriſtum crucifixum confiteri verbo, & opere. Vnde Tho. dicit, quod Chriſtianorum duplex eſt pugna ſpiritualis. Vna qua quis pugnat contra impedientes ſalutem ſuiipſius, & hoc omnibus indicitur: ſed ad hoc non datur Sacramentum confirmationis, ſed ad reſiſtendum fortiter in pugna, qua quis nomen Chriſti impugnat, & vt inuictus Chriſti cõfeſſor permaneat. Et huic pugnæ non omnes exponuntur. Nam quamuis cuiuſlibet baptiſati, & credentis ſit confiteri fidem, quando confeſſio ab eo expetitur; non tamen eſt cuiuſlibet ſe libere exponere, ſed tantum confirmati: & hoc patet in Apoſtolis, in quibus hoc Sacramentum initium ſumpſit & exordium, quia ante aduentum

tum

Digitized by Google

tum ſpiritusſancti confirmantis eos, erant fores clauſę cęnaculi propter metum Iudæorum: poſtea verò repleti ſpiritu ſancto, cœperunt cum fiducia loqui, & publicè verbum Dei prędicare. Etiam Chriſtus eis prius ait: *Sedete in ciuitate, donec induamini virtute ex alto.* Lucę vlt. Sic etiam videmus, quod qui ad mundi militiam eliguntur, eis imprimitur aliquod ſignum permanens, vt aureũ baltheum, vel ſimile. Et olim cauterio brachium talium ſignabatur, ad differentiam aliorum. Et etiam in bello dimicaturi, certis ſignis conſignabantur: ſic & in militia fidei per Confirmationem fit.

2 Secundus effectus eſt, ſpecialis & nouæ gratiæ Sacramentalis infuſio. Ratio eſt, quia Confirmatio deputat ſuſcipientem ad aliquod ſacrum, quod dignè ſine gratia fieri nequit, quia non eſt ſpecioſa laus in ore peccatoris: immo deputat ad opus arduiſſimum, & maximæ charitatis, vt animam ſuam ponat quis pro Chriſto. Ideo de conſecrat. diſtinct. 5. c. Nouiſſime: dicitur, quod in confirmatione datur ſpiritusſanctus ſeptiformis gratia, cum omni plenitudine ſanctitatis. Tertius effectus eſt, quod in confirmatione contrahitur cognatio ſpiritualis, ſicut in Baptiſmo. Vnde dicit Pet. de Pal. in 4. diſtinct. 7. Sicut inter baptizantem & vxorem eius matrimonio conſummato, & omnes filios eius ex vna parte, & baptizatum & patrem & matrem eius ex altera; & ſimiliter inter leuantem de ſacro fonte, & vxorem eius matrimonio cõſummato ex vna parte, cum filijs ſuis, & baptizatum ex alia parte, cum patre & matre eius, contrahitur cognatio ſpiritualis, quæ matrimonium impedit & dirimit: Similiter omnibus illis modis eſt de confirmante & confirmato, & tenente eum, & vxoribus & liberis: vt habetur lib. 6. de cognatione ſpirituali cap. 1. Item, ſicut non debent plures leuare baptizatum, ſi tamen fiat, ſpiritualis cognatio ad omnes contrahitur, non quidem inter illos adinuicem, ſed inter quemlibet eorum ex vna parte, & baptizatum, & parentes eius ex altera: Sic etiam eſt per omnia de tenentibus cõfirmatum: de conſecrat. diſtinct. 4. Non plures. Et lib. 6. de cognatione ſpirituali cap. 2. Item ſicut vir non debet tenere vxorem, nec filium eius in baptiſmo, quod ſi ſcienter fecerit, priuat ſe iure petendi debitum: ſi autem ignoranter, non propter hoc ſeparantur: ſic per omnia de confirmatione: 30. q. 1. De his. Et de cognatione ſpirituali in decretalibus. Hæc Pet.

3 Qua-

Digitized by Google

3 Qualiter autem confirmandus ſe habere debeat, ſciendum primò, quod illi qui ętatis perfectæ ſunt, moneri debent vt confiteantur: quatenus mundi dona ſpiritusſanctj valeant accipere: extra de conſecrat. diſtinct. 5. Vt ieiuni. Secundò, debet recipiens eſſe ieiunus, niſi neceſſitas vrgeat: vt dicit magiſter in 4. diſtinct. 7. Et de conſecrat. diſtinct. 5. vt ieiun. Excipiuntur autem ibidem infirmi, & periclitantes morte. Ideo etiam propter multitudinem confirmandorum, ſuſtinetur, vt à non ieiuno detur, & ſuſcipiatur: congruentius tamen eſt vt fiat à ieiunis, & à ieiunis ſuſcipiatur, vbi fieri poteſt. Tertiò, prouideri debet de apto tenente in confirmatione. Circa quod Pet. de Pal. notat cum Tho. quod mulier poteſt tenere virum, & è conuerſo: & mulier mulierem, & vir virum. Teneri enim debet confirmandus in ſignū, quod infirmus indiget ab alio ſuſtentari: hoc autem ſignum locum habet in muliere, vel viro tenente. Item nō plures vno tenere debent in confirmatione, ſicut nec in Baptiſmo: in quo tamen forte contraria conſuetudo excuſat: de conſecratione diſtinctione quarta. Non plures: & quando mos erat, crimen non erat. Item ſicut in Baptiſmo, non baptizatus non debet tenere baptizandum: ſic etiam in confirmatione, non confirmatus non debet tenere confirmandum: de conſecratione diſtinctione quarta: In baptiſante. Item nec qui leuauit in Baptiſmo: debet tenere in confirmatione: niſi in neceſſitate. Item non debent ſe tenere mutuo conſanguinei, vel affines: quia ſufficere eis debet vinculum naturale, & carnale. Quartò, ſecundum Richard. debet frons confirmati ligari, donec deſiccetur: ne forte ſordes contrahat. Et ſecundum Hugonem, 2. de Sacramentis parte 6. cap. vlti. Decet confirmatum non lauare caput ſeptem diebus: propter ſeptem dona ſpiritusſancti. Et etiam quia ſpiritusſancti aduentus ſeptem diebus celebratur. Quintò, attendi debet quibus ſit dandum hoc Sacramentum, videlicet quia omnibus Chriſtianis. Mutis: quia ſigno poſſunt confiteri Chriſtum. Mulieribus, viris, morituris etiam propter meritum obediētiæ & ſignum characteris. Pueris etiam dari poſſet, quia non ponunt obicem gratiæ huius Sacramenti. Circa ſeptennium tamen dicit Petrus de Palude, conſultum eſt dari: vt memorentur de Sacramento non iterabili facilius.

4 Vltimò quæritur, an Confirmatio ſit Sacramentum neceſſi-

neceſſitatis: id eſt ad ſalutem neceſſarium? Reſpond. ſecundum Thom. quod non eſt ſic neceſſarium, quod ſine ea non poſſet quis ſaluari, quia pueri non confirmati ſaluantur: ſed ſic eſt neceſſitatis, quod contemptus eius dãnabilis eſt. Armacanus libro nono de quęſtionibus Armenorum ſic dicit: Mihi videtur confirmatio ſic eſſe neceſſaria, quod ſi haberi poterit habeatur: ideo in adultis eius acceptio habet vigorem præcepti, vt mihi videtur. Hæc ille. Poſtea illud multipliciter perſuadet. Scot. dicit in 4. diſtinct. 6. Confirmatio non eſt Sacramentum neceſsitatis ad ſalutẽ, niſi adulto: oblata omnimoda oportunitate, ſic, quod tunc non contemnat. Vnde extra de ſentent. excomm. non eſt plenus Chriſtianus qui contemnit. Iudicaretur autem contemptus, ſi omnimoda oportunitate oblata, non ſuſciperet. Hæc de Scot. Adultus ſecundum Scot. eſt, qui ſigna habet vſus rationis. Dicit etiam Pet. de Pal. vbi prius: Cum homo teneatur ſemel in vita confirmari, ſi poſsit, & negligat, licet aliter Sacramentum non contemnat, mortaliter peccat, & dãnatur moriens: niſi confirmetur tunc ſi poteſt, vel niſi pæniteat, & confiteatur de hoc, quod in ſanitate potuit & neglexit. Similiter ſi quis bellum aliquod mortale intret, qui prius confirmari potuit & neglexit: deberet ſimiliter de hoc tunc confiteri, vel confirmari ſi poſſet. Item confirmatio eſt neceſsitatis Sacramentum, vbi imminet fidem confiteri coram tyranno, & habet confirmantem & omnia parata: quia tunc vix poteſt excuſari à contemptu, vel prǫſumptione. Hæc Pet. de Pal.

DE SACRAMENTO ORDINIS.

CAPVT V.

ARGVMENTA.

1 *Sacerdotum priuilegia ſeptem, quorum tria hic numerantur; & characteris Sacerdotalis effectus.*
2 *Quartum priuilegium Sacerdotum.*
3 *Quintum priuilegium.*
4 *Sextum priuilegium.*
5 *Septimum priuilegium.*
6 *Documenta quædam vtilia ex dictis colliguntur.*
7 *Tria tantum Sacramenta characteres imprimunt.*

Tertium

Digitized by Google

1 TErtium Sacramentum eſt ordinis vel potius ordinationis. Vbi notandum ſecundum Magiſtrum diſtinct. 23.4. & Tho. & alios Doctores ibidem, quod ſacerdos quilibet habet ſeptem priuilegia: propter quæ multum honorandus eſt ab alijs, & à ſe cuſtodiendus à peccatis: & ideo ſi bene viuit, valde acceptus. Primò enim, ad ſpecialem Dei cultum eſt ſepties ad minus, plus quam ſæcularis conſecratus. Nam ordines ſunt ſeptem, & in quolibet conſecratur ſpecialiter, & in quolibet recipit ſpecialem gratiam Sacramentalem, quarum vna eſt perfectior alia ſecundum gradus ordinis; quia in quolibet deputatur ad ſpecialem actum diuinum, ad quem gratia exigitur ſpecialis. Si locus igitur ſacer, vt cimiterium, & Eccleſia, ac altare, & vaſa ſacra, puta calix, & ſacraria in quibus hoſtia conſeruatur, & veſtes ſacrę, vt corporale, pallę, indumenta promiſſa, & huiuſmodi, ſunt reuerenter tractanda, quæ tamen omnia ſunt irrationalia: cur rationalis ſacerdos, ſepties ſacratus Deo, non plus eſſet honorandus? Secũdò, quia quilibet ſacerdos vltra laicũ habet 7. characteres animæ ſuę impreſſos, ſpecie differẽtes, indelebiles, per quos hic, & in iudicio, & in alio ſæculo agnoſcetur in quo ordine fuit: quæ ei ſignacula in magnũ gaudium, ſi ſaluabitur, cedent, vel in magnum tormentũ, ſi damnabitur. Vnde cuilibet ſacerdoti orandum eſt illud Pſal. 85. *Fac mecum ſignum in bono: vt videant qui me oderunt, & confundantur: quoniam tu Domine adiuuiſti me, & conſolatus es me.* Tertiò quilibet ſacerdos habet effectus clauium regni cæleſtis, ſaltem vbi habet populum. De quibus dicitur Matth. 16 *Tibi dabo claues regni cælorum: & quodcunque ligaueris vel ſolueris.* Dicit enim Tho. vbi prius: quod clauis realiter eſt character ſacerdotalis, cuius effectus eſt ſeptuplex. Primus, peccata delere, ſi reperit in confitente, & hoc diſpoſitiuè. Secundus, maculas peccatorum tergere. Tertius, gratiam acquirere diſpoſitiuè. Quartus, pænam purgatorij imminuere. Quintus, pæna ſatisfactoria ligare. Sextus, excommunicare, quando eſt in Epiſcopo, ſacerdote, archidiacono, vel electo, habente iuriſdictionem. Septimus, indulgẽtias dare, ſi eſt in Epiſcopo.

2 Quartò ſacerdos habet poteſtatem Corpus Chriſti conſecrare. Et licet opinio ſit, an Epiſcopatus ſit ordo ſupra ſacerdotium. Tamen dicit Scot. quicquid de hoc ſit, actus nobiliſſimus in Eccleſia ſimpliciter eſt conſecratio

cratio Euchariſtiæ. Et ideo ſupremus gradus, ſiue nobiliſſimus eſt ſacerdotium, propter nobilitatem actus ad quem diſponit, videlicet conſecrationem Euchariſtiæ. Sex verò alij inferiores ordines ſunt: qui in nobilitate ſic ſe excellunt: vt primus ſit hoſtiarius: Secundus lectoratus: Tertius exorciſtatus: Quartus acolythatus. Quintus ſubdiaconatus: Sextus diaconatus: Et ſacerdotium ſupremus: menſurando penes nobiliſſimum actum conſecrandi Euchariſtiam. Præfatorum enim ordinũ quilibet diſponit aliqualiter ad Euchariſtiam. Hanc autẽ poteſtatem, Euchariſtiam ſcilicet conſecrandi, nec Angelus habet, nec homo alius quantumcunque potens aut ſciens, ſanctus, aut bonus: quodammodo enim ſacerdos eum, qui cælos verbo creauit, verbo recreare habet. Et eum, quem caſtiſſima virgo ſemel genuit, quotidie quodammodo regenerare poteſt.

3 Quintò ſacerdos eſt velut alter Gabriel Archangelus, & cæleſtis quidam paranymphus, medians inter deuotam animam, vel ſponſam Eccleſiam, & Chriſtum eius ſponſum: cum celebrando orat, & offert vota animarum ſummo Patri, & clementiam patris renunciat populo; ac demum coniungit Chriſtum ſponſum cuilibet homini, miſſæ aſſiſtenti deuotè. Eſt etiam ſicut baiulus doni nobiliſſimi, contenti in ſcrinio ſpecierum ſacramentalium: quod ſcrinium pater cœleſtis per eum quotidie dirigit mundo. O quantæ dulcedinis & conſolationis eſt deuoto ſacerdoti, tantum ſacramentum verbo conficere, præ oculis habere, contrectare manibus, ore ſumere, & alijs miniſtrare.

4 Sextò ſacerdos eſt vtiliſſimus Eccleſiæ: quia nullus Chriſtianus rite efficitur (neceſſitate dempta) niſi per ſacerdotem: nullus in Chriſti militem conſecratur, niſi per ſacerdotem Epiſcopum in Confirmatione, nulli etiam peccatum dimittitur, niſi per ſacerdotem. Omnes ſame perirent ſpiritus, ſi Euchariſtiam nullus conſecraret, nec aliquis muniri poteſt melius ad mortem, quàm per ſacerdotem dantem Euchariſtiam & vnctionem: nec benedici in matrimonio quis poteſt fructuoſè, niſi per eundem; nec animabus poſt hanc vitam ſubuenitur ſalubrius, quàm per Euchariſtiam, ſecundum Greg. in 4. dialog. immo nec pro peccatore hic fieri poteſt maius, quã vt pro eo Chriſtus offeratur patri in Euchariſtia: vt dicit Tho.

5 Sep-

5 Septimò vita ſacerdotis boni tota eſt Angelica. Quidam enim Angelorum, ſecundum Dionyſ. & Damaſ. in cælo habent Deo aſsiſtere. Sacerdos verò in terra idem habet facere Deo in altari, & in choro. Alij in cælo & alibi Deo miniſtrant, ſed ſacerdos in terra Chriſto: pręter hoc, omnes Angeli in cælo triplicia habent officia, videlicet laudare, benedicere, & prędicare: quę in terra ſacerdoti ſunt propria.

6 Ex iſtis ſequuntur plura documenta ſalubria. Primò, quod omnis homo, ſæcularis tamen potiſſime, in magno honore tenere debet ſacerdotem, ſiue bonum, ſiue malũ: patet, quia præfata maximo honore ſunt digna, ideo Dauid malum ſed vnctum Saul, quanquam mortalem ſuum inimicum, lædere noluit. 1. Reg. 24. Sic fecit Conſtantinus Imperator vt refert Rufinus, qui cum intraſſet locũ Niceni concilij, & patres quoſdam reperiret inter ſe habere iurgia, acceptis ab eis omnium iurgiorum, & querimoniarum libellis, eos in ſinu colligens fecit exuri: ne cui hominum innoteſcere poſſet peccatum ſacerdotum. Vnde & alibi fertur dixiſſe: & ponitur in diſtin. 96. in ſcripturis. Imperator Conſtantinus dixiſſe narratur, vere ſi proprijs oculis vidiſſem ſacerdotem Dei, aut aliquem eorum qui monachico habitu amicti ſunt peccantem, chlamidem meam explicarem, & cooperirem eum, ne ab aliquo videretur. Secundò ſequitur, quod grauiter peccant ſacerdotes raro celebrantes, vel in diuinis indignè miniſtrantes, & alijs peccatis mortalibus ſe inquinãtes: patet: quia cum creſcunt dona: creſcunt etiam (ſecundum Greg.) donorum rationes: *Et ſeruus ſciens voluntatẽ Domini ſui, & non faciens: plagis vapulabit multis.* Luc. 12. Ideo etiam Chriſtus maxime in ſacerdotes inuexit malos, cum væ multiplex eis prædixit. Math. 23. Et quando de eorum templo vendentes, & ementes eiecit. Math. 21. Tertiò ſequitur, quod grauiter peccant qui ſacerdotibus cooperantur ad peccandum, puta ludendo, crapuloſè conuiuendo, & præſertim luxuriando, tactu, verbo, munuſculis, vel actibus: quia omnes tales maculant ſacerdotes Domini, & indignos reddunt maximis bonis, quæ facere poſſent boni ſacerdotes. Quartò ſequitur, quod grauiter peccant ſæculares ſacerdotibus indiſcrete detrahentes, patet, quia tales maxime honorare tenentur, & non infamare. Quò contra Deus Exod. 22. præcepit: *Dijs non detrahes, & principi populi tui non maledices.* Quintò ſe-

Digitized by Google

tò ſequitur, quod matres, & patres, ac alij nutricij ſacerdotum bonorum, Deo multum regratiari tenentur, & lætari debent, quod eorum miniſterio aliquis factus eſt ſacerdos: patet, quia participes ſunt ſpecialiùs bonorum operum talium ſacerdotum, quàm alij plures.

7 Hęc ſunt tria Sacramenta, videlicet baptiſmus, confirmatio, & ordo, ſolũ characteres imprimẽtia indelebiles: quorum rationem aſſignat Pet. de Thar. ſuper 4. dicens: Cùm character ſit ſignum diſtinctiuum ſecundum ſtatum fidei in Eccleſia militanti, ſciendum quod triplex eſt diſtinctio. Vna totius exercitus ab exercitu contrario, quæ fit per characterem baptiſmi. Altera militum fortiorum à popularibus infirmioribus, quæ fit per characterem confirmationis: tertia ducum ab vtriſque, quæ fit per characterem ordinis. Primus imprimitur ad fidei ſuſceptionem. Secundus ad eius confeſsionem ſeu defenſionem. Tertius ad doctrinam fidei, ſiue traditionem. Hæc autem triplex diſtinctio, in triplici ſeparatione, & electione populi Iſrael ſignificata eſt. Nam in electione & ſeparatione eorum ab Ægyptijs, ſignatur character baptiſmalis. In ſeparatione bellatorum ab imbellibus, character confirmationis. In ſeparatione verò Leuitarum ab alijs, character ordinis. Hęc Pet. Vnde etiam Thom. dicit, quod in cuiuſlibet ordinis ſuſceptione quis dux efficitur, quoad aliquid, populi Chriſtiani.

DE EXTREMA VNCTIONE.

CAPVT VI.

ARGVMENTA.

1 *Quinque effectus Sacramenti extremæ Vnctionis, ex quibus primus hic ponitur.*
2 *Reliqui effectus quatuor explicantur.*
3 *Inungendus quomodo diſponi debet: & quibus non eſt dãdum hoc Sacramentum.*
4 *An iterari poſſit hoc Sacramentum in eadem infirmitate?*
5 *An hoc Sacramentum ſit ad ſalutem neceſſarium.*

1 VNctionis extremæ Sacramentum exeuntibus de hoc mundo eſt inſtitutum. Vbi primò videndum de

de eius effectibus. Secundò, quomodo ſit recipiendum. Tertiò, an ſit neceſſariò recipiendum. Quantum ad primum notandum ſecundum Tho. in 4. diſtinct. 23. & alios, quod quinque ſunt principales effectus huius Sacramenti. Primus & principalis ſecundum Tho. eſt ablatio reliquiarum peccati: non autem dicuntur hic reliquię peccati habitus, vel diſpoſitiones peccatorum; ſed debilitates ex talibus conſequentes, & aliàs animam ad malũ occaſionantes. Vnde primus effectus eſt quædam ſanatio ſpiritualis, quæ datur contra quandam debilitatem vel ineptitudinem, quæ in nobis relinquitur ex peccato actuali & originali: contra quam debilitatem roboratur homo per hoc Sacramentum. Vnde Pet. de Pal. declarat illud vlterius dicens: quod morte inſtante, imminet grauiſſima tentatio inimici, calcaneo inſidiantis. Et cauſatur ex quatuor. Primò, ex memoria pręcedentium delictorum, ex quibus in deſperationem illabi quis poſſet. Quanto enim pluries, & grauioribus peccatis quis conſenſit, tanto magis meruit in tentationibus deſeri: ibi autem imminet grauiſſima tentatio. Secundò, ex habitibus malis, qui in contrarium gratiæ inclinant: & protunc homo pronus eſt ad malum peccati. Tertiò, ex inclinatione animæ ad corpus infirmum, cui intenta eſt magis protunc, & per conſequens minus anima ſibiipſi intendit: naturaliter enim diligit corpus, à quo ſeparari ſecundum Philoſophum 3. Ethicorum, terribiliſſimum eſt. Quartò patietur tunc viſiones terribiles homo, ex his omnibus anima debilior efficitur, & grauiſſima imminet tentatio. Ideo quaſi pugil inungitur contra dæmonem, ſicut confirmandus contra mundum: & ſic infirmitas ſpiritualis per hoc Sacramentum tollitur in parte, vel in toto, & hoc ſi infirmus vtitur ratione. Similia habes infra, c. 11. Si autem infirmus iam perdidit vſum rationis, lapſus in freneſim, ita quod peccare non poteſt: tunc adhuc reſtat in eo infirmitas ab actu gloriæ, & pæna debita peccato actuali, & contra hanc, quę eſt ſecunda infirmitas, etiam datur Vnctio: dicit Pet. de Pal. vt pugnans in fine vincat, & purgatus ſine graui purgatorio cælum intret, & propter has duas infirmitates fit vnctio. Vnde triplex poteſt eſſe infirmitas. Prima corporalis: Secunda ſpiritualis ad reſiſtendum tentationi: Tertia ſpecialis ad obligationem pęnę.

2 Secundus effectus eſt ſecundarius, videlicet ſanitas

corporalis. Hunc autem non inducit, niſi ſecundum quod expedit ad finem principalem, ſcilicet ad ſanationem ſpiritualem: & tunc ſemper inducit dicit Tho. dummodo non ſit impedimentum ex parte recipientis. Tertius, ſi imminet (dicit idem) aliquod peccatum mortale vel veniale, quoad culpam tollit ipſum: dummodo non ponatur obſtaculum ex parte recipientis, ita quod attritus poteſt fieri contritus, ſi non prius fuit. Petrus de Pal. addit. Ponatur enim quod duo infirmi ſint in extremis, ambo ſolum attriti, non potentes confiteri, quorum vnus inungatur, alter non: primus poteſt ſaluari, & alter damnari, quia in primò, Vnctionis Sacramentum de attrito fecit contritum: non ſic in ſecundo. Item ponatur eos etiam eſſe confeſſos, tamen in confeſſione potuerunt habere tam imperfectum dolorem, quod fuerunt ficti reſpectu Sacramenti Pænitentiæ: ſtat primum per Vnctionem fieri contritum, non ſecundum, quia non vngitur. Item ponatur etiam eſſe communicati, adhuc vni delebitur peccatum, quod alteri non delebitur non vncto. Quartus eſt hilaritas mentis, non actualis, ſed habitualis, quæ fit per augmentum gratiæ habitualis ſi præfuit: & infuſio nouæ gratiæ Sacramentalis, quæ præcedentia efficit, & ornatus quidam Sacramẽtalis. Quintus effectus eſt profeſſio quædam vltimatæ Chriſtianæ fidei: ſicut Confirmatio eſt profeſſio quædam inchoatæ fidei per Baptiſmum. Et iſta innuuntur Iac. 5. *Infirmatur quis ex vobis, inducat Presbyteros Eccleſiæ, & orent ſuper eum, vngentes eum oleo, in nomine Domini, & oratio fidei ſaluabit infirmum, & alleuiabit eum Dominus, & ſi in peccatis fuerit dimittentur ei.*

3 Quoad ſecundum tria obſeruanda ſunt. Primò, inũgendus debet eſſe pœnitens, ſaltem dolore attritionis: aliàs fictus obſtaculum Sacramento poneret. Secundò, debet vti ratione actu, vel aliqualiter de propinquo vſus fuiſſe, ideo pueris nullatenus dandum eſt, nec fatuis, nec furioſis, ſeu amentibus, qui nunquam ratione vſi ſunt: quia Sacramentum hoc requirit, vt proſit, quod ex quadam deuotione ſuſcipiatur, quàm præfati nunquam habuerunt. Frenetici tamen & amentes, ſi in mente ſana conſtituti hoc Sacramentum petiuerunt, eis dari poteſt iam alienatis à rationis vſu, dummodo non faciant irreuerentiam Sacramento: vnde ligari poſſunt, poſſunt enim tales eſſe in peccato, & in alijs defectibus. Et quia ſani petierunt, ideo eius effectum habere poſſunt in infirmitate.

firmitate. Tertiò oportet, vt ſit infirmus in periculo mortis conſtitutus. Ratio eſt, quia non quælibet ſanitas ſpiritualis eſt effectus huius Sacramenti, ſed vltima & perfecta, quæ diſponit immediate ad actum gloriæ: nec in qualibet neceſſitate corporali ſubuenit virtus diuina, ſed in extrema, deficiente auxilio humano. Ideo propter vtrumque effectum, ſolum in periculo mortis conſtitutis deberet dari. Senibus etiam datur qui moriuntur, etiam ſine aliqua actuali infirmitate, quia defectus naturæ reputatur in eis pro actuali infirmitate. Non ergo debet dari ſanis; nec omni infirmo adulto; nec in quolibet periculo mortis: quia non datur decapitandis, vel bellaturis, aut nauigantibus: quia mors talium imminet ex euentu fortunæ, non ex defectu naturæ.

4 An autem in eadem infirmitate pluries ſit dandum? Reſpond. ſecundum Tho. quod ſic, quando eſt diuturna infirmitas, vt hydropiſis Ptiſis, & ſimiles: ſecundum quod homo pluries in periculo mortis conſtituitur. Si autem quis ſanatur, & recidiuat, tunc à fortiori poteſt iterari in periculo mortis. Quo tempore autem primo poſſit iuuenibus dari in extremis conſtitutis, apparet quod tunc, quando Euchariſtia eis datur. Et an poſt Euchariſtiam vel ante ſit dandum, conſuetudini videtur relinquendum, ſi tamen Euchariſtiam ſumere non poſſet: vngendus eſſet. Dicit etiam Pet. de Pal. quod ſi quis expreſſe non petiuit hoc Sacramentum, antequam priuatus fuit ratione, quia forte de periculo non credebat: tunc etiam non vtenti ratione poteſt dari, & deberet, quia ad hoc deuotio præcedens ſufficere poteſt, ſi veriſimile eſſet eum deſideraſſe ammonitum.

5 Quoad tertium An Vnctio ſit Sacramentum neceſſitatis? Reſpond. Armacanus lib. 9. de queſtionibus Armenorum cap. 26. quod non eſt ſic neceſſe, quod ſine eo nullus ſaluetur adultus: tamen ſi infirmus ſit forte in peccatis mortalibus, vel vno, poteſt contingere quod non adiutus aliorum Sacramentorum Eccleſiæ ſuffragio, nec Vnctionis Sacramento, finaliter ſine contritione damnaretur: quibus tamen adhibitis, Deus ſibi contritionem daret: ideo propter poſſibilem caſum expedit hoc Sacramentum recipere. Et cap. 29. dicit: Conſtat iuxta præfata, quod poteſt eſſe caſus, in quo dato hoc Sacramento, infirmus ſaluaretur: qui aliàs damnaretur. Cum igitur lateat ſacerdotes Eccleſiæ, quando ille caſus inſtat, ſem-

per, aut pro maiori parte ſunt incerti quando inſtet, ideo ita artantur ex cura quam gerunt, per illius Sacramenti remedium ſuccurrere: alioquin enim non video quin animam infirmi periclitent. Et ex iſto ſequitur neceſſitas huius Sacramenti, in caſu ſcilicet neceſſitatis talis. Item eius neceſſitas arguitur ex magna vtilitate eius: qui enim tam vtile Sacramentum negligeret, cùm iſto indigeret: nō immeritò Deum offendere videretur, quando ſine omni difficultate, ex parte ſui infirmus poſſet acquirere: qui enim ſine difficultate & moleſtia poteſt melius facere, vel magnum bonum commodum ſpirituale acquirere: ſi negligat, non video quin ſit ſuæ ſalutis neglector, & beneuolentiæ diuinæ contemptor, immo amicus Dei nō eſſe cōuincitur, quia eius beneplacitum, cùm illud perficere poteſt, non explet, quando ſine difficultate & moleſtia poſſet facere, vt dictum eſt. Videtur ergo hoc Sacramentum neceſſarium eſſe ad ſalutem, ita quod ſi cōmodè haberi poterit, habeatur. Hęc de Armacano.

DE MATRIMONIO.

CAPVT VII.

ARGVMENTA.

1 *Effectus Matrimonij quinque, & primus explicatur.*
2 *Secundus, tertius, quartus, & quintus effectus Matrimonij.*
3 *Sex præcipuè obſeruanda contrahentibus Matrimonium, & duo hic proponuntur.*
4 *An non recta intentione contrahentes, verè contrahant, & teneat Matrimonium.*
5 *Reliqua quæ ſeruari debent explicantur.*
6 *Benedictio Matrimonialis ad multa valet, quæ hic declarantur.*
7 *Septuplex ſanctitas Matrimonij ſeruanda à cōtrahentibus.*

1 DE Matrimonio, quod conſiſtit in conſenſu duorum, in ſigno conſenſus, & inter perſonas legitimas, ſunt tria videnda. Primò, quæ eius efficacia. Secundò, quæ Matrimonij introitum inficiant. Tertiò, quibus modis ſanctificetur Matrimonium, & quam intentionem habere debeant contrahentes. Quantum ad primum

primum notandum quod effectus Matrimonij ſecundum Tho. & alios in 4. circa diſt. 26. ſunt quinque. Primus eſt gratiæ Sacramentalis collatio, propter difficultatem perpetuæ obligationis, & propter iuuamen neceſſarium, in operibus Matrimonij. Vnde quãdo quęritur, cum omnia Sacramenta fluxerint à paſſione Chriſti, & ex conſequenti per Sacramenta conformemur Paſſioni Chriſti, quæ fuit pænalis: quomodo contrahentes poſſunt conformari Paſſioni Chriſti, præſertim cum Matrimonium ſit delectabile? Reſpond. Tho. Quamuis Matrimonium non conformet Paſſioni Chriſti quoad pænam: tamen conformat quoad charitatem, per quam, pro Eccleſia ſibi in ſponſam coniungenda, paſſus eſt. Nam ſicut aqua Baptiſmi habet quod corpus tãgat, & cor abluat ex tactu carnis Chriſti, ita Matrimonium hoc habet, videlicet conferre gratiam, ex hoc quod Chriſtus ſua paſſione illud repræſentauit, & non principaliter ex aliqua ſanctificatione ſacerdotis. Et ſicut aqua Baptiſmi cum forma verborum, non operatur immediatè ad gratiam, ſed ad characterem: ita actus exteriores & verba exprimentia conſenſum, directè faciunt nexum quendam, qui eſt Sacramentum Matrimonij. Et huiuſmodi nexus ex virtute diuinæ inſtitutionis, diſpoſitiuè operatur ad gratiam: quę gratia concupiſcentię fomitem in ſua radice habet reprimere. Hæc Tho.

2 Secundus igitur effectus eſt diminutio concupiſcentiæ propter collatam gratiam. Sed diceres: ſi Matrimoniũ concupiſcentiam per gratiam habet minuere, ergo virgines, & deuoti omnes deberent contrahere. Reſpond. Tho. verum hoc eſſet, ſi non eſſet aliud efficacius remedium per opera ſpiritualia, & carnis mortificationem, & per ſimilia. Tertius effectus conſiſtit in bonis Matrimonij, quæ ſunt fides, vt neuter alieno maculetur thoro; Sacramentum, id eſt inuincibilitas, ſeu vinculum perpetuum, ſignans vnionem Chriſti & Eccleſiæ; & proles ad cultum Dei educanda: hoc tamen bonum prolis eſt in obligatione ſub conditione, ſcilicet ſi euenit quod ſuſcipiatur, gratanter, & religioſè educetur. Vnde eſt ibi obligatio pro ſemper, & ad ſemper: non impedire iſtud bonum ſtudioſè. Quartus eſt excuſatio, vel decor in actu: qui aliàs eſſet actus turpitudinis. Nullus enim prudens debet pati iacturam, niſi pro recompenſatione æqualis boni vel maioris: ſed in coniunctione viri & fe-

Digitized by Google

minæ rationis iactura accidit, Tum quia ratio abſorbetur; Tum quia caro tribulationem patitur ſecundum Apoſtolum. 1. Cor. 7. Tum etiam quia nulli protunc gratię Prophetiarum conferuntur in actu: ergo tria bona prędicta expectantur, vt fiat recompenſatio talium. Quintus effectus conſiſtit in accidentalibus bonis. Vnde verſus: hoſtes conciliat: & eo diſcernitur heres. Bis ligat: alma notat: ius transfert: auget amorem.

3 Quoad ſecundum notandum quod ad recipiendum quinque præfatas vtilitates requiritur, vt accipere volentes Sacramentum Matrimonij, in ſex præcipuè ſe licitè teneant: aliàs periculum imminet peccati mortalis temporaneum, aut diutinum ſecundum Doctores. Primò, videat contrahens vt non ſit in peccato mortali: vbi notat Scotus, quod quando quæritur quis ſit miniſter Matrimonij, videtur vt plurimum, quod ipſimet contrahentes miniſtrent ſibi hoc Sacramentum, vel mutuo, vel vterque: ſed nec hoc requiritur neceſſario, ſed cum omni contractu eſt Sacramentum; nam aliquando patres contrahunt pro filio, & filia præſentibus, non exprimentibus ſigna propria. Si igitur ibi eſt Sacramentum oportet dici quod miniſter eſt indifferenter, qui poteſt eſſe miniſter in contractu Matrimonij: omnes enim contrahentes duas gratias accipiunt, quia duę ſunt gratię in animabus contrahentium; & hoc verum eſt, niſi ſit obex peccati, ſupple mortalis hinc & inde. Non enim ſufficit ad gratiam percipiendam, quod contrahens non ſit fictus reſpectu Sacramenti: ſed oportet quod prius pęnituerit, quia illud Sacramentum non dat primam gratiam. Hæc Scot. Secundò caueat contrahens, ne in contractu, ſolũ vel principaliter intendat ſuperbiam, auaritiam, vel luxurioſam voluptatem: quia dicit Guiller. Pariſienſ. de Sacramentis. Qui Matrimonio contraria intendunt, multum peccant. Verbi gratia: qui amore explendæ libidinis ſuæ tantum forinſecus Matrimonia ineunt; ſimiliter qui propter ſolam voluptatem, aut ſolam auaritiam, aut ſolã ſuperbiam iniịt & contraxit Matrimonium: bonis Matrimonij aut excluſis, aut neglectis, hoc eſt non curatis; taliter contrahentes multum peccant, quia non in ſanctificatione, ſed in impuritate terrenorum Sacramentum recipiunt, immo abutuntur iſto Sacramento, & veriſimiliter peccant mortaliter. Dicit Guiller. Si ſit quis adultus, aut adeo prouectus & eruditus, vt talia noſcere debeat

merito:

merito : in tales enim dæmonium habet poteſtatem Tob. 6.

4 Sed quęreres, eſt ne inter tales Matrimonium? Reſpond quod ſic: quia & ſi amor libidinis ſuæ explendæ ſolus illos moueat, vel eorum alterum: ad omnia tamen onera Matrimonij vterque ſe obligat pactione generali, hoc eſt ad vxorem regendam, & ſeruádam ei fidem thori, & alia onera. Sicut enim ſi quis baptizaretur cauſa luxuriæ tantum, concupiſcens ſpeciem alicuius Chriſtianę mulieris, quam aliter habere non poſſet niſi baptizaretur, vere baptizaretur, & verum Sacramentum baptiſmi reciperet: ſic & iſte verum Sacramentum Matrimonij percipit, licet non recta intentione. Cõſenſus etiam iſte, & ſi amore libidinis fit tantum, Matrimonialis tamẽ eſt, non fornicarius, aut amatorius; non enim in ſolam libidinem conſentit, ſed etiam in omnia onera Matrimonij, & ad omnia illa ſe obligat: ſicut & ille qui cauſa luxuriæ ſuæ explendæ tantum baptizatur, non in ſolam luxuriã conſentit, ſed etiam in hoc vt baptizetur, & Chriſtianus fiat, & ad omnia agenda, & ſuſtinenda quæ Chriſtianiſmi ſunt, ſe obligat ipſa ſuſceptione baptiſmi. Hæc Guill.

5 Tertiò, caueant contrahentes, ne inter eos ſit affinitas, vel cognatio ſpiritualis, aut conſanguinitas, Matrimonij contractum impediens & dirimens: aliàs ſibi debitum reddendo, alter ad minus, adulterium, vel fornicationem committeret. Quartò, debet in contractu conſenſus fuiſſe in mente, expreſſus in voce, ſigno vel ſcripto: deficiente enim alterius conſenſu, vel ſi non fuit expreſſus, nullum Matrimonium eſſet coram Deo. Quintò, videat ne ſcienter ſit votum Deo factum inter partes de continentia: aliàs vouens peccare poſſet mortaliter, & Deo ſponſam ſubtraheret: nec ſine peccato mortali, ſecundum multos, vnquam poſtea petere poſſet debitũ, nec proſperitas temporalium in tali Matrimonio eſſet multum ſperanda: immo etiam grauiter videtur peccare, qui votiuam ducit ſcienter, quia cooperatur ei ad peccatum mortale, cauſam dando fractionis voti. Similiter alij, qui tales tradunt nuptui: quia Roma 1. dicitur non ſolum ſupple excluduntur à regno Dei, qui mortalia faciunt: ſed etiam qui conſentiunt facientibus. Vbi Gloſ. conſentire eſt tacere, cum poſſis redarguere, vel errorẽ adulando fouere. Sextò, caueant ne clandeſtine nuptias celebrent, ſed benedictionem recipiant in facie Eccleſię, vbi

Digitized by Google

vbi non ſunt binubi. Neuter enim coniugum tenetur reddere debitum alteri ſtatim contracto Matrimonio, dicit Tho. in 4. diſt. 32. & ſecundum Guill. ſuper Raym. peccat mortaliter, qui ante benedictionem nuptialem vxorem cognoſcit, in locis vbi eſt conſuetum benedictionem adhiberi.

6 Valet autem benedictio Matrimonialis, & fit propter multa: vt notat Humbertus de officio Epiſcopi. Et Guill. Pariſienſ. de Sacramentis. Quandoque enim Matrimonio annectitur ſterilitas. Contra hanc valet benedictio diuina. Pſal. 106. *Benedixit eis, & multiplicati ſunt nimis.* Interdum paupertas: contra hanc valet benedictio eadem: quia Prouerb. 10. *Benedictio Domini diuites facit.* Interdum diſcordia coniugum: ſed benedictio Domini valet ad pacem. Numer. 6. *Sic benedicetis filijs Iſrael. Conuertat Dominus vultum ſuum ad te, & det tibi pacem.* Interdum dæmon accipit poteſtatem in cõtrahentes: vt patet Tob. 3. de dæmone, qui interfecit ſeptem viros Saræ: ſed contra hoc valet benedictio, quia ibi eſt crucis ſignum, quod fugat dæmonem. Interdum in coniugibus caro dominatur, ſicut equus & mulus, ideo malo amore coniunguntur: contra hoc valet benedictio ſancta: quia dat gratiam. Eccleſ. 40. *Gratia ſicut paradiſus in benedictionibus:* Gratia autem eleuat mentem ad ſpiritualia. Interdum Matrimonio adiuncta eſt multa proſperitas, ducens ad malum finem: ſed benedictio diuina è conuerſo adducit abundantiam ſpiritualium bonorum, ducentium ad bonum finem. Pſal. 83. *Benedictionem dabit legiſlator, ibũt de virtute in virtutem: videbitur Deus Deorum in Syon.* Quia ergo benedictio diuina concomitatur inuocationem diuini nominis, quam facit Sacerdos in ſua benedictione, ſecundum illud Num. 5. *Inuocabitis nomen meum ſuper filios Iſrael, & ego benedicendo benedicam eis:* Ideo rationabiliter benedicitur Matrimonium aliquorum.

7 Quoad tertium notat Guill. vbi ſ. quod cum Matrimonium ſit ſancta, & ſanctificatiua, & perfecta ſocietas maris & fœminæ in ſpecie humana; & ſanctitas ſit ſecundum Dionyſ. elongatio ab execrationibus, & contaminationibus vitiorum & peccatorum, & adhærentia totalis ad Deum: idcirco ſeptuplex eſt ſanctitas Matrimonij ſeruanda à contrahentibus. Prima conſiſtit in elongatione à turpitudine, & execratione prohibitorum: quia cõtrahentes intendere debent, vt ſe longè faciant ab his.

Secunda

Secunda conſiſtit in cuſtodia, & retractione conſortis ab huiuſmodi. Tertia cōſiſtit in ſubiectione ſui ad alterum, & in iugo perpetuæ ſeruitutis, quo ſe alter alteri ſubijcit abſque participe. Quarta in ſuſceptione oneris, videlicet prouiſionis & educationis. Non enim leue eſt onus viro, prouidere de prægnantibus, enixis, & nutrientibus. Similiter cuſtodire paruulos & erudire. Similiter & in muliere dolor partus, ærumnoſitas prægnantium, quibus condolet vir, & miſeria nutrientium, & ſimilia. Quinta eſt ex ſuſceptione regiminis ipſius vxoris quantum ad virum, qui etiam regere habet totam domum: vbi mulieri competit pars ſollicitudinis. Non enim recipit vxorē tantum ad ei exhibendum neceſſaria victus & veſtitus, ſed etiam ad regendum in compoſitione morum, in correctione, & perfectione eius: nec leuis cura, & modicum eſt onus cura mulieris vnius. Sexta ex fructu prolis ad Dei cultum nutriendæ. Septima ex ipſo Sacramento, id eſt ſacræ rei ſigno. Eſt enim ſignum coniunctionis Chriſti & Eccleſiæ, Chriſti & fidelis animæ, Chriſti & beatorum patriæ. Hæ ſunt ſanctificationes, de quibus videtur loqui Apoſtolus, 1. Theſſ. 4. *Hæc eſt voluntas Dei ſanctificatio veſtra: vt abſtineatis à fornicatione: vt ſciat vnuſquiſque veſtrum vas ſuum poſſidere in ſanctificatione, & honore: non in paſſione deſiderij, ſicut & gentes quæ ignorant Deum. Non enim vocauit vos Deus in immunditiam: ſed in ſanctificationem in Ieſu Chriſto Domino noſtro.*

DE PÆNITENTIA, ET PRIMO DE *contritione.*

CAPVT VIII.

ARGVMENTA.

1 *Contritio explicatur quid ſit.*
2 *Contritionis quinque veluti præambula.*
3 *Ad veram contritionem requiruntur multa: & primum diligens conſcientiæ diſcuſſio.*
4 *Secundò diſplicentia ſeu deteſtatio ſingulorum mortalium.*
5 *Tertiò generalis deteſtatio omnium mortalium, quæ quis commiſit: vbi de duplici peccatorum obliuione.*
6 *Secundus obliuionis modus explicatur.*

7 De

Digitized by Google

7 *De ignoratis peccatis quomodo ſit conterendum.*
8 *Quatuor ſunt quæ iuuant contra ignorantiam.*
9 *Quando quis incipit cognoſcere peccata quæ prius ignorabat, debet de eis in particulari conteri; de ignoratis autē in generali.*
10 *Quantus dolor ſeu diſplicentia requiratur ad contritionem.*
11 *Quartò ad contritionem neceſſarium eſt propoſitum non peccandi amplius.*
12 *Quintum, ſextum, & ſeptimum requiſitum ad contritionem.*
13 *Quæ peccati deteſtatio nec eſt contritio, nec Attritio vera.*
14 *Deteſtatio peccatorum quando fiat contritio, & quid nobis conferat.*
15 *Contritionis ſeu bonæ attritionis effectus.*
16 *Septem prærequiſita ad contritionem paucis perſtringũtur.*
17 *Salutare & ſalubre conſilium pro contritione.*
18 *Quomodo conterendum de venialibus.*

1 DE Pænitentię Sacramento, cuius tres ſunt partes ſecundum Chryſoſt. contritio, confeſſio, & ſatisfactio: Primò videndum eſt de origine contritionis. Secundò de conditionibus contritioni neceſſarijs. Et tertiò de effectibus contritionis. Quantum ad primum notandum primo: quod ſecundum magiſtrum diſt. 17. 4. Contritio eſt dolor voluntariè aſſumptus pro peccatis, cum propoſito confitendi & ſatisfaciendi. Dicitur primò, aſſumptus. Oportet enim in contritione, quę communiter habętur, præcedere quędam: ſecus de priuilegiata, vt in latrone, Magdalena, & Paulo: vbi Deus fontem miſericordiæ aperuit, vt fieret ſubito, quod in alijs paulatim. Sicut enim ſanauit quoſdam ſubito Chriſtus, alios quotidie ſanat ſucceſſiue mediante curſu communi: ſic & in animabus fecit, vt Tho. dicit contra Gentiles. Secundò, dicitur voluntariè, non coacte: propter hoc periculoſum eſt in extremis primo pænitere, vt habes ſupra cap. 6. Tertiò dicitur dolor, ſcilicet qui ſit diſplicibiliter maior cuiuſcunque priuatione, citra Deum. Et hic dolor eſt voluntatis: nec oportet neceſſario, quod ſenſualiter doleat. Vnde ſtat quod pro patre mortuo ſenſibiliter plus doleat, non intellectualiter: & gaudeat peccator de dolore tali. Sed quamdiu dolebit? Reſpond. ſemper, id eſt quando recolit ſe male feciſſe. Quartò, cum propoſito confi-

confitendi,& ſatisfaciendi.

2 Secundò notandum ſecundum Bonauent. quod quinque ſunt præambula contritionis vt plurimum. Nam pęnitentia actualis, quæ eſt immediata diſpoſitio ad gratiam, oritur & incipit ſecundum ordinem. Primò à fide, cuius actus primus eſt, quo homo cognoſcit, & credit Dei bonitatem, & iuſtitiam: & quod illi diuinę bonitati diſplicet omne peccatum, & quod diuina iuſtitia peccatis ſic offenditur, quod nullo modo dimittit inultum; conſequenter quod homo cognoſcit ſe mala commiſiſſe, & Dei offenſam incidiſſe per iuſtitiam ſoluendam. Secundus eſt actus timoris ſeruilis, quo timet ſe ęternaliter miſerum futurum propter peccatum, & retrahitur iſto modo à peccatis propter metum gehennę, in quo timore quis ſi ſolum maneret deſperaret. Ideo tertius eſt actus fidei, quo credit Deum tam infinitè miſericordem, vt ad veram pænitentiam remittat omnem offenſam: & in amicum Dei recipiat pænitentem. Quartus eſt actus ſpei, de venia conſequenda propter Dei miſericordiam, & bonitatem: quibus paratus eſt indulgere, & in amicitiam reaſſumere pænitentem. Quintus eſt propoſitum emendandi vitam, & reuertendi ad Deum, & ſe ei confederandi, & ſatisfaciendi per gemitum, & confeſſionem, & ſatisfactionem. Et hæc omnia innuuntur Lucæ 15. per filium prodigum. Primum ibi: dicam illi ſcilicet patri. *Pater peccaui in cælum & coram te.* Secundum ibi. *Iam non sũ dignus vocari filius tuus.* Tertium ibi. *Et ſurgens*, quod non feciſſet niſi de patris clementia pręſumpſiſſet. Quartum etiam ibidem: videlicet *ſurgens*. Quintum ibid. *venit*. Et ſic patet quod pænitentia incipit à timore ſeruili, & vt videbitur terminatur in amore filiali. Iuuat autem ad principium contritionis, mala conſiderare quæ facit peccatum mortale pręcipuè: de quo in principio libri habes, de tranſgredientibus pręcepta cap. 1.

3 Quoad ſecundum notandum ſecundum magiſtrum in 4. in pluribus diſt. de Pænitentia: & Tho. & Scot. quod ad habendam contritionem, vel diſpoſitionem ſufficientem ad eandem, pro deletione omnium peccatorum mortalium, exiguntur plura. Primò, diligens diſcuſſio conſcientiæ, & diſtincta pręcogitatio omnium peccatorum mortalium, de quibus homo non eſt prius ſufficienter contritus, & cuiuſlibet eorum cum circunſtantijs aggrauantibus: maxime cum circunſtantijs in aliud genus

nus mortalis peccati trahentibus. Habeat autem ad memorandum diligentiam, ſicut dicetur cap. 9. & cap. 12. Vt probat Magiſter in 4. diſtinct. 16. & per Auguſt. lib. de vera & falſa pænitentia. Et ad minus in prima contritione, id eſt attritione, & pręparatione ad contritionem exigitur, vt doleat de ſingulis quæ memoriæ occurrunt mortalibus, & etiam de ſingulis eorum circunſtantijs, quę peccati ſpeciem mutant, id eſt in aliud genus peccati mortalis trahunt: de quibus circunſtantijs clarius dicetur in materia confeſſionis. Ratio dictorum eſt: quia opus (vt in ſequenti membro dicetur) de ſingulis deteſtationem ſpecialem habere, memoriæ ſaltem occurrentibus. Vnde pręceptum Eccleſiæ: Omnis vtriuſque ſexus lib. 5. de pę. & re. dicit: Omnis vtriuſque ſexus fidelis, poſtquã ad annos diſcretionis peruenerit, omnia ſua peccata ſaltem ſemel in anno fideliter confiteatur. De hoc Ezechias Rex ait Eſa. 38. *Recogitabo tibi omnes annos meos in amaritudine animæ meæ.*

4 Secundum eſt diſplicentia, ſeu deteſtatio ſingulorum mortalium peccatorum ſuorum, quorum in prędicta pręcogitatione poterat eſſe memor; eſt autem deteſtatio iſta nolitio, qua pęnitens nollet ſe illa ſua præterita peccata feciſſe: aut eſt volitio conditionalis, qua vellet ſe nõ peccaſſe, ſi eſſet ſibi poſſibile; aut optatiuè, vt vtinam non peccaſſem ita contra Deum. Quod autem ſingula quæ memorię occurrunt, oporteat in ſpeciali deteſtari, hoc patet primò Ezech. 18. vbi Deus tradidit modum iuſtificandi impium, dicens: *Si impius egerit pænitentiam ab omnibus peccatis ſuis, quæ operatus eſt, & cuſtodierit vniuerſa præcepta mea,* ſcilicet propoſito: *& fecerit iudicium,* id eſt ſcrutinium ſuper commiſſis: *& iuſtitiam.* i. exterius effectualiter cuique quod ſuum eſt tribuendo, Deo, ſibi, & proximo: *vita viuet & non morietur.* Idem vult Apoſtolus 1. Cor. 11. vbi dicit: *Probet autem ſeipſum homo: & ſic de pane illo edat.* Idem vult Gloſ. ſuper illud Pſal. 6. *Lauabo per ſingulas noctes lectum meum*, per ſingulas noctes intelligere debemus ſingula peccata, ſuper quibus ſingulariter flere debemus, ad hoc vt lauetur lectus noſtræ conſcientiæ. Ratio eſt: quia per ſingula peccata mortalia facta eſt ſpecialis auerſio ab incommutabili Deo, qua rei mutabili homo adhęſit. Item contritio per confeſſionẽ explicatur: ſed oportet de ſingulis mortalibus confiteri, igitur etiam oportet veraciter de ſingulis conteri. Et

licet

Digitized by Google

licet illud ab omnibus ſit faciendum, eſt tamen ſingulariter neceſſarium iſtis, qui adhuc aliqua malitia ita infecti ſunt, vt illam vix, vel non dimittere proponant. Indigent hi tamdiu lamentari, quo dum per Dei gratiam de omnibus doleant. Concordat præfatis Tho. in 4. diſt. 17. dicens: quantum ad principium contritionis, id eſt quantũ ad attritionem, qua homo cogitat de peccato, & dolet, & ſe præparat ad contritionem: opus quod ſit deteſtatio de ſingulis peccatis, quæ quis in memoria habet, adhibita diligentia ad memorandum & inueniendum ea. Quantũ verò ad terminum contritionis, ſcilicet quando ipſa diſplicentia formatur charitate, & fit contritio: tunc ſufficit quod fiat vna communis de omnibus ſimul.

5 Tertium requiſitum eſt vna generalis deteſtatio omnium peccatorum ſuorum, tam oblitorum quàm ignoratorum, quæ peccator commiſit & non ſciuit, & adhuc neſcit quod fuerunt peccata. Pro intellectu autem oblitorum peccatorum notandum ſecundum Thom. quod obliuio de aliquo poteſt eſſe dupliciter. Vno modo ſic, quod totaliter à memoria exciderit, & quod homo non poſſit illud inquirere, nec memorari. Alio modo ſic, quod partim à memoria exciderit, & partim remanſerit. Sicut cùm in generali recolo me aliquid audiuiſſe, ſed neſcio in ſpeciali quid fuerit. Et tunc requiro in memoria ad cognoſcendum & reminiſcendum. Sic etiam dicitur aliquid eſſe oblitum dupliciter. Vno modo ſic quod in generali maneat in memoria, ſed non in ſpeciali: vt cum homo recolit ſe vnum vel plura cõmiſiſſe, & neſcit quæ, videlicet an ſuperbia, an auaritia, vel luxuria, vel gula. Et tunc debet homo cum diligentia recogitare, vt inueniat peccatum in ſpeciali: quia homo tenetur de quolibet ſuo mortali memorato, in ſpeciali conteri ſpecialiter. Si autem inuenire non poteſt, nec in particulari memorari, tunc ſufficit de eo conteri ſecundum quod in memoria continetur: ſcilicet dolere quod commiſit quoddam mortale, de quo non eſt memor. Et debet non ſolum ſic in generali dolere de quodam peccato commiſſo & oblito, ſed debet etiam cum hoc dolere de obliuione, quæ ſibi ex negligentia propria contigit.

6 Alio modo poteſt peccatum eſſe oblitum ſic, quod ipſum omnino à memoria excidit, nec aliquam de eo habet notitiam, etiam adhibita ſufficienti diligentia: & tũc non tenetur homo de eo conteri in particulari, quia impotentia

potentia excuſat eum à debito, & ſufficit generalis contritio de omni eo, in quo Deum offendit. Et dicit Bonauent. quod pænitens non debet de oblitis conteri in generali ſub conditione, vt ſi Deum in aliquo peccato offendit; ſed debet de eis conteri ſub probabili æſtimatione: debet enim probabiliter & veriſimiliter æſtimare quod in multis offendit Deum, & ſic ex hac æſtimatione doleat, ac ſi certus eſſet: tunc eſt vere contritus de eis, & dimittuntur ſibi illa oblita, ſicut cognita quæ deteſtatur in particulari.

7 De ignoratis verò peccatis quomodo ſit conterendum, vbi videlicet quis peccauit ſed neſcit ea fuiſſe peccata: Notandum primo ſecundum Tho. in 4. diſtinct. 21. quod ignorantia eius quod quis ſcire tenetur, non excuſat eum, quia ipſamet ignorantia eſt peccatum. Vnde cũ aliquis non confitetur peccata propter hoc, quia neſcit ea eſſe peccata; & ſuo modo videtur ſi non conteritur de aliquibus peccatis, propter hoc quia neſcit ea eſſe peccata, & potiſſime propter ignorantiam iuris diuini, tunc non excuſatur: aliàs hæretici excuſarentur, qui aliqua peccata, in quibus ſunt, neſciunt eſſe peccata. Et etiam excuſanrentur ſimplices, qui ex negligẽtia, aut ex deſidia ignorant: & quia ignorata ex negligentia, ſciuntur per diligentiam, ideo tenetur homo facere quod in ſe eſt, vt peccata ſua cognoſcat, quatenus de eis conteratur, confiteatur, & ſatisfaciat. Et ſi quæris, per qualem diligentiã ſit repellenda ignorantia? Reſpondet Chryſoſt. ſuper Math. homelia 39. Si velles ſcripturarum ingredi veritatem, nunc peteres orationibus, nunc quæreres in ſcripturis, nunc pulſares bonis operibus, nunc interrogares ſacerdotes, nunc iſtos, nunc illos.

8 Ex quibus ſecundum Bonauent. ſuper 4. & Guiller. Pariſienſ. de fide & legibus elicitur, quod quatuor ſunt iuuantia contra ignorantiam. Primò tenetur quis diſcere ſalutaria ſibi. Et hoc per verbi Dei attentam audientiam, per librorum ſacræ ſcripturæ diligentem lectionem, & per cordialem meditationem. Debet enim quilibet ſecũdum ſtatus ſui exigentiam, talibus intendere, non ſolum in quadrageſima, ſed etiam in omni die feſtiuo: cum ad hoc ſit inſtitutus. Si enim per alios dies temporalibus intendis, cur non in die feſto legi Dei intenderes? O ſi qui præfata feciſſent, quanta iam ignorata didiciſſent. Secundò exigitur, vt quis frequenter conuerſetur cum bonis

uis hominibus,de rebus loquatur ſalutaribus, & quærat de eis quæ ad Dei pertinent honorem, & ſuam ſalutem. Tertiò caueat à peccatis quæ iam cognoſcit,& ſi incidit, ſtatim conteratur:aliàs ſecundum Greg. peccatum quod per pęnitentiam non deletur,mox ſuo pondere ad aliud trahit peccatum,& lumen rationis cęcat,vt probat Magiſter in 2.diſt.36. Vnde Rom. 1. enumeratis quibuſdam peccatis,& negligentijs,dicit,*Propterea tradidit illos Deus*, ſcilicet Philoſophos, *in paſſiones ignominiæ*,qui Deum cognoſcentes, non ſicut Deum glorificauerunt. Quartum eſt,vt quis crebro deuotis orationibus Deum,& ſanctos inuocet,quatenus eum de neceſſarijs potiſſimè dignetur illuminare: quia omnis ſapientia à Domino Deo eſt. Sic ſanctus Thom. fuit illuminatus à Deo,& etiam ab Apoſtolis de quodam dubio inſtructus: hoc enim faciendo plurima quis diſceret. De hoc etiam reperies infra prę cepto 9. cap.3.

9 Ad propoſitum igitur,quando quis incipit ſecundum Bonauent.ſuper 4. cognoſcere peccata quæ prius ignorabat,tunc tenetur de eis in particulari conteri , & cum hoc conteri de ignorantia ſua,quę ſibi ex ſua culpa euenit: & debet iſtam ignorantiam emendare pro poſſe , aliàs non videtur eſſe verus pęnitens,quãdo eſt de neceſſarijs ad ſalutem. Quamdiu autem ignorat aliqua peccata,debet de eis conteri in generali: vt quando homo dolet in communi de omni Dei offenſa per ipſum commiſſa,doleat etiam in generali de omnibus peccatis oblitis. Et poſtquam homo contritus eſt in particulari de omnibus ſibi cognitis,&etiam de omnibus oblitis in generali: tunc debet homo æſtimare veriſimiliter,ſe etiam in multis offendiſſe Deum quæ ignorat,& non noſcit eſſe peccata. Et de talibus debet conteri in generali , & cum hoc de ſua culpabili ignorantia,ſeu craſſa : & pro talibus humiliter veniã precetur. Hoc docet lex Dei in Pſalm.18. *Delicta quis intelligit?* Gl.q.d.nullus õnia. Ideo additur,*ab occultis &c. & ab alienis parce ſeruo tuo.* Et alibi, Pſ.24. *Delicta iuuẽtutis meæ, & ignorãtias meas ne memineris Domine.*

10 Sed quęreres,quantus dolor ſeu quanta diſplicentia exigitur ad contritionem? Reſpond.ſecundum Tho.duplex eſt dolor contritionis: Vnus in voluntate , & eſt ipſa contritio met , ſeu diſplicentia peccati ; & debet eſſe maior de peccatis , quàm quicunque deliberatus dolor, aut quæcunque volitio eiuſdem voluntatis, de quacunq.

R tempo-

Digitized by Google

temporali re: quia plus voluntas debet deteſtari peccatum, quia contra Deum, quàm nolit quodcunque damnũ in alijs rebus, maximè quando homo de vtroque deliberat, & ea adinuicem comparat; Deus enim debet ſuper omnia placere, cum alia omnia finaliter ſint in ipſum ordinanda. Et ideo peccatum quod ab eo auertit, & eum offendit, debet ſuper omnia diſplicere. Ideo Iere. 6. *Luctum vnigeniti fac tibi.* vbi Gloſ. dicit: docet pænitentem quid facere debeat. Nam peccator non habet niſi vnam animam &c. Et alia Gloſ. nihil dolentius morte vnigeniti: Et ita ſecundum rationem & voluntatem, nihil debet eſſe deteſtabilius, & magis nolitum, quàm peccatum. Et addit Thomas, & dicit, quod etiam in caſu, in quo oportet hominem peccare mortaliter, aut mori, aut aliam quamcunque pænam tolerare: tenetur homo, in tali caſu, omnem pęnam præeligere, & potius ſuſtinere, quàm peccare mortaliter, aut quàm velle peccaſſe, & habere voluntariam, & deliberatam complacentiam in mortali peccato præterito. Tamen quando non imminet talis caſus neceſſitatis, tunc nullus eſt de hoc tentãdus, eo quod homo non ſcit de facili affectus ſuos regere, aut menſurare. Bonauent. etiam dicit, quod magnum eſt periculum, & ſtultitia, ab aliquo infirmo, id eſt in virtutibus imperfecto, vel etiam à ſeipſo hoc quærere, ſcilicet an vellet mori, aut quamcunque pænam ſuſtinere, vel mortaliter peccare: quia hoc eſt ſe vel alium tentare, & à nullo pænitente debet confeſſor hoc quærere, ſed ſi ſponte quis illud dicit, ſignum eſt magnæ pęnitentiæ. Alius eſt dolor ſenſibilis, in parte ſcilicet ſenſibili: & talis non eſt neceſſarius ad contritionem pro mortalibus. Primò, quia non eſt ſemper in poteſtate noſtra. Secundò, quia ſicut peccatum per actum voluntatis ſufficienter naſcitur, ita per actum voluntatis, videlicet per deteſtationem peccati voluntariam, quæ eſt eſſentialiter contritio, ſufficienter tollitur ſine dolore ſenſibili peccatum: laudabilis tamen eſſet, ſi haberetur moderatè.

11 Quartum requiſitum ad contritionem eſt, vt homo ceſſet à mortalibus, & vt etiam habeat propoſitum ſibi cauendi pro futuro, non ſolum de peccatis commiſſis, de quibus nunc dolet, ſed etiam de omnibus mortalibus, & occaſionibus propinquis, ratione quorum veriſimiliter eſſet poſtea iterum caſurus in mortale: patet illud per definitionem pænitentiæ Greg. quæ eſt, peccata præterita plangere,

Digitized by Google

plangere, & plangenda iterum non committere, id eſt habere propoſitum non ea amplius committendi. Ad idem eſt Magiſter in 4. diſtinct. 15. & 14. Ratio propoſiti iſtius eſt: quia ſi homo non haberet tale propoſitum, nullum mortale ſcilicet committendi, tunc haberet voluntatem alicuius, vel complacentiam mortalis peccati: dicit enim Aug. libro de vera & falſa pęnitẽtia, Scio Deum inimicũ omni criminoſo. Quomodo ergo qui vnum crimen reſeruat, de alio recipit veniam? Nam Lucæ 13. & Ioann. 7. totum hominem ſanum fecit in Sabbato. Et nullum dæmonem in eo reliquit, qui legionem habuit Lucæ 8. Ex quo patet, quod non conteritur, qui odium graue contra proximum retinet. Item, qui occaſiones certas peccatorum vitare non proponunt: vt concubinas, vſuras, & huiuſmodi. Item, qui nolunt reuocare ſeductos malis conſilijs, & moribus per eos, aut diffamatos iniuſtè.

12 Quintum requiſitum eſt propoſitum confitendi pro loco & tempore, ſecundum Eccleſiæ præceptum, omnia ſua mortalia prius non confeſſa: & de quibus prius non eſt legitime abſolutus, & etiam propoſitum ſatisfaciendi Deo pro iſtis peccatis. Sextum requiſitum eſt motus liberi arbitrij in Deum, qui videtur eſſe maxime Dei dilectio ſuper omnia. Ratio eſt ſecundum Tho. in 3. p. q. 85. Quia talis dilectio Dei, eſt cauſa deteſtationis peccatorum finaliter propter Deum, & inquantum ſunt Dei offenſiua, & contra honorem ipſius facta, vt ſtatim patebit. De hoc etiam habes infra c. 11. præſenti præcepto. Septimum requiſitum eſt vna generalis deteſtatio omnium peccatorum mortalium. Ad veram enim pænitentiam requiritur (dicit Tho. ibidem) quod homo deſerat peccatum, inquantum eſt contra Deum. Et poſt pauca ſubdit: Si enim diſplicet homini aliquod peccatũ, eo quod eſt contra Deum ſuper omnia ſibi dilectũ, quod requiritur ad rationem veræ pænitentię, tunc etiam diſplicent ſibi omnia peccata mortalia. Ideo Magiſter in 4. diſtinct. 21. beatum Auguſt. allegando dicit: Arbitrij libertatem quærit Deus, non neceſſitatem: charitatem, & non ſolum timorem: & ſubdit, oportet non ſolum timere iudicem, ſed & diligere: ergo oportet quod homo Deum ſuper omnia diligat, & quod actualis Dei dilectio ſit ſibi cauſa, & eum moueat vt deteſtetur peccatum finaliter propter Deum, ſcilicet inquantum eſt Dei offenſiuum, & contra eius honorem.

Digitized by Google

13 Ex quo patet, quod ſi homo peccata ſua deteſtetur ſolum, quia ſunt oppoſita virtuti morali, aut ſolum quia reddunt eum indignum, & vituperabilem, qualiter etiam Philoſophi cognouerunt deteſtanda eſſe peccata; aut ſi ſolum deteſtaretur ea propter timorem pœnæ, amiſſionis vitæ æternæ, inquantum illud eſſet ſibi ad incommodum, ibi ſiſtendo, ſine vlteriori relatione in Deum: tunc homo ſolum quæreret ſuum commodum, & fugeret ſuum incommodum, & nullo modo quæreret Deum, & illius honorem: contra illud Apoſt. 1. Corinth. 10. *Siue manducatis, ſiue bibitis &c.* Nec talis deteſtatio eſſet actus virtutis, quia non circunſtantionata debito fine, & per conſequens non formaretur gratia, nec fieret contritio, ideo nullum tolleret peccatum, immo ipſa eſſet vitium, & actuale peccatum, quia circunſtantionata indebito fine, & per conſequens etiam non eſſet attritio vera, quæ de cõgruo meretur gratiæ infuſionem, & peccatorum remiſſionem: ſed eſſet actualiter offendens, & ita mereretur pœnam. Exemplum primò de Antiocho, de quo 2. Mach. 9. qui de peccato quod commiſit in Dei fideles, non eſt à Deo miſericordiã conſecutus, quia vt dicit Thom. veniã fuiſſet aſſecutus, ſi verè pœnituiſſet: non autem verè pœnituit, quia non ex amore iuſtitiæ de peccatis commiſſis dolebat, ſed ex timore pœnę quam expectabat, vel ex dolore pœnæ quam ſuſtinebat. Sic dæmones, & damnati omnes pœnitentiam agunt magnam pro peccatis, nõ quia Deum offenderunt, ſed quia incommodum eorum maximum eſt. Sed licet iſta ſeptem puncta ſint probabiliter ex doctoribus ſacræ Theologię dicta: tamen qui de talibus prę ſertim de prima, 2. & 7. conditionibus vult prædicare, caueat ne populum ſcandaliſet, vel deſperare faciat: ſed more prudentis medici, & ſecundum paſtorale beati Greg. cautè loquatur: ita vt duros & diſſolutos terreat & emolliat, puſillanimes autem deſperare de venia non faciat.

14 Quantum igitur ad tertium principale, quando homo per illa ſeptem ſupradicta ſe præparauit, & deuenit ad iſtam vnam generalem omnium ſuorum mortalium deteſtationem bene circunſtantionatam, maximè circunſtantia debiti finis ſecundum dicta; & quando huiuſmodi deteſtatio eſt ſatis magna, pro tot & tantis peccatis: tũc mox informatur charitate, & fit contritio, & in eodem inſtanti Deus multa bona confert pœnitenti, non ex valore

lore contritionis præciſè, ſeu attritionis, ſed propter meritum Paſſionis Chriſti;quia incipit iam aliquo modo vnire ſe Chriſto,propter quam vnionem Paſſio & meritum Chriſti ſibi ſuffragatur per modum influxus, ſecundum Tho.in 3.parte.Non,inquam,ex valore contritionis pręciſè,quia breuis & parua eſt, & non ſufficiens ſatisfactio pro peccato mortali,quod eſt aliquo modo infinitæ malitię, eo quòd per ipſum infinitum bonum contemnitur: Sed dimittit peccata,& alia bona confert, propter meritum Chriſti,qui ſua Paſſione meruit nobis, quod quando homo in fide Chriſti,& propter Deum deteſtatur peccata ſua ſecundum modum pręmiſſum,tunc Deus dimittit ea propter hoc,quod filius ſibi dilectiſſimus pro peccatis iſtis,ſicut pro omnibus alijs,mortuus eſt,& Deo patri hoſtiam ſe obtulit, plus (ſecundum Anſelm. cur Deus homo) Deo placentem, quàm peccatum ſit malũ & nociuum.

15 Sunt autem effectus contritionis ſeu bonę attritionis,etiam antequam quis confiteatur actu. Primò ſecundum Chriſti exemplum, Lucæ 15. Omnia peccata mortalia pœnitenti in inſtanti dimittuntur, & pater cæleſtis ei, tanquam filio prodigo reuertenti, miſericordia motus occurrit,ei æternam pœnam in temporalem commutando. Secundò amicus Dei efficitur,ita quod iniquitatũ eius amplius non recordetur ad iram: ſecundum Ezech. 18. quod ſignificat oſculum patris. Tertiò gratia, charitas,& ceterę virtutes in baptiſmo infuſę, & per peccatũ perditæ, animæ infunduntur. Et hęc eſt ſtola prima. Quartò heres æternę patriæ efficitur, quę hereditas per fidei anulum in baptiſmo datur ei,& nunc fides charitate formata,certa eſt de ęterna felicitate. Quintò omnia opera viua olim,& mortificata per peccata, reuiuiſcunt: vt velut calceamenta pedes affectum amodo muniant.

16 Præfatas ſeptem conditiones verę contritionis, breuius perſtringens Cancell. Pariſienſ. Ioann de Gerſo. in tripertito ſuo,inter cætera ſic dicit:Sciens miſericordiſſimus pater Deus,& cognoſcens noſtram fragilitatem permaximam, & ad malum pronitatem, multiplicibus vijs,mortali vita durante,paratiſſimus eſt nobis delicta remittere,& gratiam conferre: ſi dumtaxat veraciter & ex corde perfecto,tres ſibi ſubſcriptas veritates fideliter porrigamus. Prima veritas: Domine ſic, vel ſic contra tuam bonitatem peccaui, quod mihi diſplicet, ratione

Digitized by Google

cuius pænitentiam ago, quia te offendi, qui totus es venerandus & colendus, quodque mandatum tuum tranſgreſſus ſum. Secunda veritas: Domine bonum habeo propoſitum, & deſiderium tuo iuuamine mediante, mihi in futurum præcauendi, ne incidam in peccatum: & occaſiones iuxta poſſibilitatem virium euitandi. Tertia veritas: Domine bonam habeo voluntatem peccatorum meorum confeſſionem integraliter faciendi, pro loco & tempore: ſecundum tuum, & ſanctæ matris Eccleſiæ mādatum & præceptum. Has veritates ſi aliquis qualicunq. loco & tempore, ſinceriter, non ficte, aut mendaciter ex corde pronunciauerit: ſecurus exiſtat ſe in ſalutis, & gratiæ ſtatu conſiſtere, & vitam æternam mereri, quamuis omnia crimina commiſiſſet. Si etiam talis abſque alia confeſſione continuo decederet in abſentia ſacerdotis, dormiendo, aut alio quouis modo morte ſubita præuentus, idem finaliter ſaluaretur, acerbiſſima pæna purgatorij mediante.

17 Ex quo notandum & ſalubre conſilium elicitur, vt Chriſtianus quilibet ſingulis diebus bis aut ſemel, ſero & de mane, aut ſaltem feſtis diebus redeat ad cor ſuum cōſcientiam examinans, an tres præmiſſas veritates proferre valeat cum cordis ſinceritate; & ſi ſic, tunc intra ſtatum ſalutis ſe eſſe confidat: quod ſi eas pura mente fateri non valet, obſtante voluntate peccandi, qua actualiter delectatur, aut iniquo propoſito, quo quis occaſiones peccatorum vitare renuit, quemadmodum illi qui peccatis carnalibus merſi reſurgere nolunt, aut vſuras ſuas, aut iniuſtas mercationes, & lucra continuant, vel iniuſtè retinent alienum, quique alterius odio, vel vindictæ deſiderio flagrantes in nocendi propoſito perſeuerant, certiſſime ſciant hi & conſimiles, non Epiſcopum, aut Papam eos abſoluere poſſe, quanquam talibus ſalutare conſilium detur, vt per ſeipſos vel alios, bona quæ poterunt operentur, orando, vel eleemoſynas dando, quod Deus eorum corda illuminet, & ad bonum dirigat, & conuertat. Hæc Cancell.

18 Sed quomodo contritio eſt habenda de venialibus? Reſpond. Tho. in 4. diſt. 17. quod ad deletionem venialium, non exigitur actualis contritio de omnibus, nec ſufficit habitualis contritio pro deletione omnium ſemper: ſed ſufficit media contritio, ſcilicet quorundam diſplicentia in ſpeciali, niſi quis in Deum feruide ferretur,

vbi protunc ſibi implicite omnia ſua diſplicerent venialia. Tamen oportet ſemper quod animus, nec implicite, nec explicite illi veniali inhæreat, quod ſibi vult dimitti: aliàs voluntas curua eſſet. Hæc intellige quoad reatum peccati; ſed de pœna plus & minus dimittitur, ſecundum quod plus dolet, vel aptius deuotum remedium ſuſcipit, vt aquam benedictam, diſciplinam, & alia huiuſmodi.

DE CONFESSIONE.

CAPVT IX.

ARGVMENTA.

1 *Fructus ſeu effectus nouem Confeſſionis.*
2 *Quis teneatur confiteri.*
3 *Mutus, & ignorans certum idioma, quomodo debeant confiteri.*
4 *An liceat ſcripto abſenti confiteri? & an ſolum veniale habens confiteri teneatur.*
5 *Mortalia omnia confitenda ſunt præmiſſa diligenti diſcuſſione.*
6 *Mortalia omnia, quorum quis meminit, vni & eidem confeſſario dicenda.*
7 *Confitenda circumſtantia aggrauantes, & ſpeciem mutantes.*
8 *Numerus mortalium, & quantitas confitenda.*
9 *Quæ quis dubitat an ſint mortalia, vt dubia confiteri debet.*
10 *Cui teneatur quis confiteri.*
11 *Quomodo, & quinam homines teneantur ad ſecretum tum Confeſſionis, tum aliud quodcunque.*
12 *Vtrum laico fieri poſſit confeſſio?*
13 *Quid faciendum, quando non poteſt fieri confeſſio, niſi complice expreſſo.*
14 *Confitens debet eſſe in charitate, vel attritus, ſi velit abſolui.*
15 *Confitens non debet eſſe in excommunicatione maiori: & Confeſſio debet eſſe Vera & Nuda.*
16 *Tempus confitendi obſeruandum eſt.*
17 *Confeſſio quibus in caſibus neceſſariò iteranda.*
18 *Confeſſio generalis in miſſa, in Prima, & in confeſſione, ad quid valeat.*

Digitized by Google

1 Confeſſio eſt ſecunda pars pænitentię: de qua tria ſunt videnda. Primò, quis eius fructus, ſeu effectus. Secundò, quomodo, quibus, & qualiter ſit confitendum. Tertiò, de confeſſionis generalis effectibus & proprietatibus. Quantum ad primum notandum ſecundum Tho. & Scot. & Bonauent. diſt. 17. 4. quod nouem effectus ſunt confeſſionis, & ſacramentalis abſolutionis. Primus eſt, magnum meritum confitentis, & fuga tranſgreſſionis iſtius præcepti, de quo in hoc præcepto Chriſtus ait Ioann. 20. *Quorum remiſeritis peccata: remittũtur eis.* Obedit etiam quis in hoc præcepto Eccleſiæ: quorũ præceptorum tranſgreſſio eſt graue peccatum. Secundò, valet ad augmentum gratiæ, ſi quis prius eam habuit. Tertiò, valet ad gratiæ nouæ infuſionem, ſi ea prius caruit, facitque de attrito contritum. Si enim dolor attritionis pænitentiæ non fuiſſet ſufficiens diſpoſitio ad cõtritionem, tunc confeſſio, & abſolutio ei ſuperadiunctę, ſupplerent ęius defectum: dummodo pænitens ipſe tunc non ponat obicem gratiæ, per commiſſionem actualis peccati mortalis. Quartò, confeſſio, & abſolutio infinitè longam pænam inferni, & acerbam valde, mutant in tẽporalem pænam, & purgatorij: & hoc faciunt confeſſio, & abſolutio habitę in propoſito, etiam antequam homo confiteatur, ſcilicet quando conteritur verè; quia ſic ante confeſſionem moriens finaliter ſaluaretur. Et quia pręfata pæna quamquam ſit finita, tamẽ improportionata eſt viribus pænitentis in hoc mundo viuentis, per vim clauium in confeſſione, & abſolutione, intantum illa pæna per confeſſionem & abſolutionem minuitur, quod remanet proportionata viribus pænitentis: ita quod ſatisfaciendo, poteſt ſe ab ea in hac vita totaliter quis liberare. Idcirco quintò, confeſſio, & abſolutio ſacramẽtalis, improportionatam hominis pænam viribus contrito debitam reddit hic proportionatam homini, & per conſequens pænam finitam minuit amplius. Sextò, confeſſio & abſolutio etiam pænam pro peccatis debitam, propter verecundiam plus minuunt, quàm prius fuerit imminuta. Et ideo quanto plus quis confitetur, tanto ſibi plus pęna minuitur: & totiens confiteri poſſet, quod omnis pęna ſibi dimitteretur per pręfata. Septimò, confeſſio valet ad peccati cognitionem: quando fit diſcreto confeſſori. Octauò, valet ad conſcientiæ aſſecurationem. Vnde cùm Dauid coram Propheta confitebatur peccatũ

ſuum,

ſuum,ſtatim audiuit ab eo: *Tranſtulit Dominus peccatum tuum*.2. Reg 12.Vnde 2.Cor.1. *Gloria noſtra hæc eſt teſtimonium conſcientiæ noſtræ*. Nonò,ſecundum Tho. ſpecialem ornatum imprimit faciei animæ Deo honorificum, proximo exemplarem,& dęmoni terribilem.

2 Quantum ad ſecundum principale de quinque circumſtantijs ſatis neceſſarium eſt dicere, videlicet quis, vbi,quando,quid,& quomodo Chriſtianus tenetur cõfiteri. Primò quis confiteri teneatur? Reſpond. ſecundũ prænominatos doctores, quod adultus,qui habet vſum rationis,&qui poſt baptiſmum ſuſceptum peccauit mortaliter. Per adultum autem intelligit Scot. non aliquem tantę aut tantæ ętatis: ſed hominem qui habet ętatem ſufficientem ad cognoſcendum quid iuſtum,& quid iniuſtum contra legem Dei,& qui prius inſtructus, & interrogatus ordinate,percipit quid iuſtum, & quid iniuſtum in lege Dei, quod in vno citius fit quàm in alio. In nonnullis etiam malitia ſupplet ętatem: ita etiam poteſt fieri in nobis.

3 Sed ſunt quatuor dubia hic. Primum quid de muto. Item ſecundò quid de ignorante idioma certum? Reſpond communiter ſecundum doctores, quod tales per ſigna,& nutus confiteri poſſunt, nota tam confitenti quàm confeſſori. Si autem non habentur ſigna vtrique nota,tunc fiat per interpretem etiam ſecularem, qui tacere tenetur ſicut confeſſor principalis. Scoto tamen videtur non eſſe neceſſarium confiteri per interpretem: ſed talis qui non habet ſacerdotem idioma ſcientem, habet impoſſibilitatem confitendi homini idoneo, propter quod,vt dicit Scot. ſufficit ſibi confiteri Deo, cum propoſito iſta peccata confitendi etiam ſacerdoti,oportunitate oblata.

4 Tertium dubium,nunquid non habenti ſacerdotem præſentem liceť mittere, & confiteri peccata per ſcripturam?Scoto & ſancto Doctori in quodlibetis, videtur quod ſit contra rationem confeſsionis Sacramentalis, ſcriptura miſſa ſacerdoti abſenti. Tum quia ſcriptura talis,de ſui natura ſemper eſt patula cuicunque legenti. Tũ quia abſenti tolleretur verecundia, quæ eſt etiam pars maxima ſatisfactionis. Tum etiam propter pericula,quæ ſequi poſſent in reuelando peccata. Hoc Chriſtus docuit ſumere Sacramentum, vt videtur ſecundum Auguſt. & Magiſtrum diſt.17. quando Luc.17.pręcepit leproſis, vt

ſo

ſe prǫſentarent ſacerdotibus. Quartò, quid de illo qui nullum mortale, ſed ſolum veniale peccatum haberet? Reſpond. ſecundum multos, quod non tenetur confiteri ratione diuini præcepti, quod contra mortale ſolum latum eſt: ſed ratione præcepti Eccleſię, omnis vtriuſque ſexus, tenetur ſecundum quoſdam.

5 Secundò, quid tenetur aliquis confiteri? Reſponſio, quod mortalia peccata, cum quinque conditionibus, videlicet omnia mortalia, & circunſtantias ad mortale trahentes, dubia quædam, & quotas mortalium, & ſecundũ quoſdam quantitatem quandam. Mortalia tenemur confiteri, quæ quis prius non eſt ritè confeſſus, & de quibus poteſt habere memoriam, dicit Scotus, præmiſſa inquiſitione diligenti, ſecundum poſſibilitatem fragilitatis humanæ. Ratio eſt, quia per quodlibet peccatum mortale efficitur quis Dei inimicus, & ſeparatur ab vnitate quadam Eccleſiæ. Confeſſio autem directè inſtituta eſt, vt quis oſtendatur Deo, & Eccleſiæ reconciliatus. Item per omne mortale naufragatur homo, & per tabulam ſecundam pœnitentię, poſt baptiſmum, ſolum ſalus acquiritur. Sed etiam dictum eſt mortalia illa confiteri, quorum poteſt habere memoriam, vt tactum eſt. Et dicit Scot. quod homo debet tantam diligentiam apponere in ſcrutando conſcientiam ſuam, & inquirendo mortalia à ſe commiſſa, quantam diligentiam apponeret prudens vir circa aliquod multum arduum, quod valde eſſet ſibi cordi. Sed conſtat quod homines pro temporalibus arduis quęrunt diligentiſſimè vias, amicos, & media prudentiſſimè. Vnde Auguſt. & allegatur à Magiſtro diſt. 16. dicit, Sit paratus facere pro recuperanda vita animæ, quæ faceret pro euitanda corporis morte. Et ſubdit, cũ gaudio enim facere debet immortalis futurus, quæ faceret pro differenda morte moriturus. Diuturna igitur deliberatio locum maximè habet in diu non confitentibus, & conterentibus rarò, & groſſè viuentibus.

6 Oportet etiam omnia memorata, & ſingula vni & eidem confeſſori confiteri. Ratio, quia confeſſio fit ſacerdoti loco Dei. Sed in contritione omnia & ſingula Deo debent oſtendi, ergo & in confeſſione. Et in caſu quo confeſſor primus, propter caſus reſeruatos non poſſit abſoluere ab omnibus: tamen confitens tenetur primo confeſſori confiteri omnia & ſingula, & de illis à quibus non poteſt abſoluere confeſſor, debet eum ad

ſuperio-

ſuperiorem remittere. Dicitur notanter omnia mortalia, quia ſiue ſint conſenſus, ſiue propoſita, ſiue verba, ſiue facta, ſiue omiſſa mortaliter, omnia ſunt confitenda. Additur, vni, ex parte confitentis, qui erubeſcere debet coram Chriſti vicario, quæ facere non erubuit corã omnipotenti Deo. Ex parte etiam confeſſoris, vt ſciat de ſingulis iudicare; & ſic habemus quod oportet confiteri mortalia omnia, quę in memoria haberi poſſunt, & vni ſacerdoti.

7 Oportet etiam tertiò confiteri mortalia, cum circũſtantijs aggrauantibus, & in aliud genus peccati mortalis trahentibus. Sicut ſunt illę, quæ ſpeciali prohibitione pręceptoria prohibentur. Verbi gratia accipere alienum prohibetur, ibi, *Non furtum facies*. Sed ſi quis de loco ſacro accepit, vel rem ſacram, alia prohibitione prohibetur. Ideo oportet ambo confiteri, videlicet de furto, & de ſacro loco. Similiter ſi fornicatus es cum adultera, vel cum moniali, vel conſanguinea, hæ circunſtantiæ in aliam ſpeciem peccati mortalis trahunt: ergo ſunt confitendę. Sic forte eſt de hoc, quod quis mortaliter peccat in die feſto: quia per mortale peccatum plus violatur feſtum, quàm per opus mechanicum. De hoc habes cap. 1. Huius præcepti: præcedentia enim mortalia æquiualent duobus mortalibus.

8 Oportet etiam quartò quotas peccatorum mortaliũ dicere, quæ memoratur quis, quia quotiens eſt circunſtantia. Vnde oportet dicere, prima vice feci cum talibus circunſtantijs: & ſecunda vice taliter aut taliter. Oportet etiam ſecundum aliquos dicere quantum, vel circunſtantias quaſdam, quę licet non mutent ſpeciem, addunt tamen notabilem qualitatem malitiæ, & deformitatis: vt in furto multum addit ad parum. Vnde quando quis tales circunſtantias noſcit ex ſe, vel ex confeſſionis inquiſitione, etiam ſunt confitendæ ſecundum multos. Thomas tamen dicit quod non oportet. Scotus dicit quod non eſt certum eas confitendas eſſe, ſed tutum eſt fieri, & vtile.

9 Oportet etiam quod quis confiteatur peccata, quæ dubitat an ſint venialia vel mortalia. Quia ſecundum Bonauent. quando homo aliquod veniale ſuum, credit eſſe mortale, aut dubitat probabiliter an ſit mortale, aut veniale, & ſic dubitat an confiteri teneatur aut non: ſi illud non confiteretur, tunc exponeret ſe diſcrimini, &

in

Digitized by Google

in his quæ ſunt ſalutis, dimitteret partem ſecuriorem, quam faciliter conſequi poſſet. Et Tho. dicit: diſt. 22. quia quando quis dubitat de aliquo peccato, an ſit mortale; tenetur illud confiteri dubitatione manẽte, quia quicquid committit aut omittit, in quo dubitat eſſe peccatũ mortale, peccat grauiter diſcrimini ſe committens: debet ergo confiteri rem prout habet in corde, non dicendo ſe peccaſſe mortaliter, ſed iudicium confeſſori de hoc relinquendo.

10 Tertiò aduertendum, vbi, vel cui quis confiteri teneatur. Reſpond. ſecundum Tho. in 4. diſt. 17. quod non omni, ſed ſacerdoti habenti iuriſdictionem in confitentem. Et ſunt prȩlati quatuor. Papa habet iuriſdictionem in omnes: Epiſcopus in dioceſanos: Plebanus in parochianos ſuos: Et prȩlatus collegij, vel monaſterij, vel ordinis, in ſibi ſubiectos. Et quilibet præfatorum poteſt poteſtatem ſuam alteri committere: qui etiam ſecundum commiſſionem poteſt abſoluere.

11 Sed quomodo tenentur ad celationem confeſſionis homines: & etiam ad alia celanda? Reſpond. ſecundum Doctores communiter in 4. diſtinct. 21. quod ſeptem sũt ſigilla hominem ad tacendum arctania: niſi de re aliunde ſciatur. Primò, ligatur ad tacendum confeſſor, de peccatis, & circunſtantijs, & perſonis in confeſſione perceptis. Secundò, confeſſor qui audit confitentem à caſu, vel à propoſito, vel interpretando ſigna muti, vel verba idioma ignorantis. Tertiò, quicunque audit ab aliquo prȩcedentium reuelationem confeſſionis, adhuc tenetur tacere. Quartò confitens, qui ex reuelatione iniunctionis pænitentiæ probabiliter crederet confeſſorem lȩdi, tenetur celare: alioquin verenda patris ſui non cooperiens, vel diſcooperiens cum Cham maledicitur. Quintò, quando vnus ab alio petit conſilium, recommendans vt hoc celet, aut hoc accipit ad celandum: tenetur celare, niſi aliunde deobligaretur: vt patet infra præcepto 8. cap. 3. Sextò, qui percepit ab alio verba, quæ ex natura facti talis ſunt materiæ, quod reuelatio noceret, tenetur tacere, minus tamen quàm ſi ſe ad hoc obligaſſet. Septimò, ſeruus auſcultans à propoſito, vel à caſu ſecretum, quod tractatur in curia Domini ſui, tenetur celare: & ſi frãgit, ius ciuile grauiter eum punit, & ius diuinum. Octauus modus vocatur ſigillum ſecreti. Et vt dicit Pet. de Pal. vbi prius, quod omnes talia ſigilla frangentes, de

quibus

quibus dictum eſt, peccant grauiter, niſi aliunde ſciant, vel ordo correctionis fraternæ, vel denunciationis, vel prę ſumptio boni viri cui dicitur, reuelationem quorundam de præfatis aliter fiendum expoſcant.

12 An autem poſsit fieri laico confeſsio? Reſpondetur quod in nullo caſu neceſſe eſt laico confiteri, quia cùm claues non habeat, non poteſt abſoluere: ſed quãdo quis non habet ſacerdotem, ſufficit propoſitum confitendi. Veruntamen, vt dicit Magiſter diſtinct. 17. & alij Doctores plures, pænitens talis in articulo mortis non habens ſacerdotem, non tenetur, ſed poteſt confiteri ſæculari, vt verecundia ſibi cedat in ſanctificationem, & alter ſibi conſiliari poſſit, & vt oſtendat ſuũ poſſe ſe facere. Debet etiam confitens diligenter cauere, ne alterius famam, ſicut aliàs etiam tenetur in confeſſione, lædat, manifeſtando perſonæ alterius occultum peccatum graue, & infamans, quam perſonam confeſſor actu cognoſcit, aut noſceret veriſimiliter pro futuro: nec confeſſori ſciſcitanti debet eam patefacere, niſi prius, circa iſtam perſonam, ſeruaſſet ſuper hoc formam correctionis fraternę: aut eſſent forte aliquæ cauſę propter quas etiam extra confeſsionem poſſet, aut deberet illi ſacerdoti illas res denũciare; aut aliàs referre: aliàs dicens, vel iubens dicere, peccat detrahendo. Et ſi cui ex inaduertentia factum eſt, aut ex ignorantia, debet illud confiteri: quia in Sacramento pænitentię multum eſt peccatum vitandum. Vnde peccat qui in confeſsione dicit, Vicini mei iſta communiter faciunt; vel, Commune eſt peccatum hoc in ciuitate, vel in patria mea; vel, Nos omnes ſumus tales.

13 Sed diceres, quid ergo faciendum eſt mihi in peccato circunſtantionato taliter, quod non poſſum eius ſpeciem exprimere, niſi alium notem, vt ſi filia cum patre peccauit? Reſpondeo, quod debet quærere alium confeſſorem habentem auctoritatem, quem ſi non competenter reperit, petat licentiam alteri ſacerdoti confiteri, & ſemper talem quærat, qui nec noſcat alium, nec veriſimiliter noſciturus ſit. Et ſi nullum reperiret quin noſceret aliam perſonam, dicit Bonauent. & Duran. ſi etiam imminet caſus neceſsitas, vt quia ſe putat ſtatim moriturũ, quod famam proximi quantum poteſt debet cuſtodire, ſed magis debet ſuam conſcientiam purgare. Thom. in 4. diſtinct. 17. q. de confeſsione art. 3. dicit: In caſibus illis, quando confitens ſcit ſacerdotem ſuum hęreticum,

aut

Digitized by Google

aut ſollicitatorem ad malum, aut fragilem, qui ad peccatum quod quis ei confitetur ſit pronus, vel ſi reuelator eſſe confeſsionis probabiliter æſtimetur, vel ſi peccatum contra ipſum commiſſum ſit, de quo quis cõfiteri debet, & in caſibus, in quibus probabiliter pænitens periculum ſibi, vel ſacerdoti, ex confeſsione ei facta, timet: debet recurrere ad ſuperiorem, vel ab eodem petere licentiam alteri confitendi. Et ſi licentiam habere non poſsit, idẽ eſt iudicium quod de illo, qui non habet copiam ſacerdotis. Vnde magis debet eligere laico confiteri: nec in hoc tranſgreditur aliquis præceptum Eccleſiæ. Quia prçcepta iuris poſitiui non ſe extendunt vltra intentionem præcipientis: quæ eſt finis prçcepti. Hæc autem eſt charitas ſecundum Apoſtolum. Vnde Bernardus dicit: Illud quod eſt inſtitutum pro charitate, non debet militare contra charitatem. Sed confeſsio pro charitate inſtituta eſt, quæ contra charitatem militaret, ſi homo ad confitendum vni ſacerdoti arctaretur in caſibus recitatis: nec fit aliqua iniuria ſacerdoti, ſi in prçcedentibus caſibus ab eo diuertitur, quia priuilegium meretur amittere, qui cõceſſa ſibi abutitur poteſtate. Hçc de Tho. Item caueat confitens ſecundum præfata quantum poteſt ne confiteatur reuelatori confeſsionis, vel ei qui pronus ſit ad odium, audita confeſſionis materia, vel ad luxuriam, & ſic de alijs: ſed non neceſſaria ibi abſcidat, vel alium confeſſorem ſecundum prçdicta quærat. Nam quando circunſtantię incitantes ad libidinem peccatum aggrauantes, non tamen ad aliud genus peccati mortalis trahunt: tales quandoque debent, & poſſunt laudabiliter reticeri, adhibita debita diſcretione, ſecundum conſiderationem turpitudinis circunſtantiarum, & pronitatis ad malum ex eius confeſſione, ſiue in confitente, ſiue in confeſſore. Homini etiam, dicit Bonauent. volenti meditari confitenda de luxuria, competit prius domare carnem per ieiunia, & huiuſmodi, & conſiderare vilitatem peccatorũ, inferni pęnas, & huiuſmodi; & ſic deteſtari ne caro incaleſcat. Quod ſi non iuuat, oportet vtique neceſſaria ibi fieri, & Sacramentum ibi iuuare poteſt ne noceat: ſecundum illud Mar. vlt. *Etſi mortiferum quid biberint, non eis nocebit* &c.

14 Quartus modus in confitente debet ſeruari, videlicet vt ſi vult abſolui, oportet de neceſſitate, & ſub pęna noui peccati, quod ſit in charitate vel attritus. Vnde &

Scot.

Scot. dicit, quod homo tenetur confiteri cum diſplicentia peccati comiſſi, & cum propoſito abſtinendi à peccato, & etiam cum propoſito obediendi in ſeruando iſtã ſatisfactionem, & pænitentiam, quam ab ipſo ſacerdote ſibi impoſitam voluntarie aſſumpſit, ſiue in ſe ſuſcipiet. Et Bonauent. dicit, quod ſi accedit ad confeſſionem, & abſolutionem ſine pręmiſſa diſpoſitione probabili, immo accedit cum contraria diſpoſitione, vt quia ſibi placet aliquod mortale peccatum, peccat mortaliter: quia illud Sacramentum, quantum in ſe eſt, irritum facit, quod non eſt ſine contemptu: periculum ergo eſt nolentibus reſtituere, & inuidiam tenentibus, & carnalem amorem tenẽtibus luxurioſum. Iſte tamen qui fictus eſt, id eſt, qui nõ habet propoſitum cauendi mortalia, ſed proponit committere, vel non diſplicent præterita mortalia: audiendus eſt, & ſibi pęnitentia imponenda pro emollitione cordis, ſed non eſt abſoluendus, quia fictio talis eſt ſibi peccatũ mortale, ſi ſic vellet abſolui.

15 Item caueat confitens, vt protunc non ſit in excommunicatione maiori, quia à nullo peccato poteſt abſolui, non pręabſolutus à ſententia excommunicationis maioris. Item confeſſio ſit vera, vt nihil ibi dicat homo ſcienter falſum, fictè ſe laudando, vel vituperando etiam ſe: quia tunc mentiendo contra mentem loquendo fieret peccator. Item ſit nuda, abſque obſcuritate verborũ occultante peccata, aut circunſtantias: ſed confitens omnia confitenda, quantumcunque ſint turpia, exprimat vt poteſt honeſte & decenter: taliter tamen cum talibus verbis, vt confeſſor plene & clare intelligat peccati ſpeciem, & circunſtantias aggrauantes.

16 Quintò quando, id eſt tempus confitendi obſeruãdum eſt. Vbi notandum, quod ex pręcepto Eccleſiæ, in decretali, omnis vtriuſque ſexus: tenetur ad confeſſionẽ omni anno, ad minus ſemel, & potiſſime in quadrageſima ante paſcha: quia tunc quilibet tenetur communicare. Secundò dicit Scot. ex præcepto diuino, ille qui commiſit mortale, de quo non eſt confeſſus, tenetur illud confiteri quandocunque eſt in mortis articulo: quia quilibet, quando ſibi imminet iudicium damnationis, & iudicium miſericordię, tenetur ſe ad miſericordiã præparare quãtũ poteſt: ſed ibi eſt huiuſmodi, ſcilicet in infirmitate, vbi meritò formidat ſibi mortem imminere. Secundò, quãdocunque ſe exponit actibus periculoſis ad mortem: ſicut

De pænit. & remiſſio.

cut

Digitized by Google

cut in bello mortali, in naufragio, & in ſimilibus. Tertiò, quando vult exercere actus, quibus ſpecialiter debetur reuerentia: vt quando vult communicare, vel celebrare, prçconfiteri debet poſt mortale peccatum, habita ſacerdotis copia. Subdit Scot. Et in ſimilibus ſimile eſt iudicium. Quartò, quando quis habet prçſentiam eius qui poteſt eum abſoluere, & veriſimiliter timetur quod non ſit illius, aut alterius abſoluere potentis præſentiam vnquam in poſterum habiturus. Item quintò tenetur, quãdo conſcientia erronea, aut dubium probabile angeret ad confitendum. Item ſextò, quando vouiſſet certis temporibus velle confiteri.

17 Ex præcedentibus omnibus patet, & manifeſtè ſequitur, quod in certis caſibus eſt neceſſariò confeſsio iteranda. Primò, quando quis diuidit confeſſionem, ſic quod ſcienter, & à propoſito reſeruat aliquod mortale, quod omnino non vult confiteri, aut quod non vult illi ſacerdoti, ſed alteri confiteri. Talis tenetur omnia præconfeſſa iteratò confiteri, etiam tacitum peccatum, quod tacuit ſcienter. Secundò, quando confitens eſt in excommunicatione maiori: quia tunc dicit Tho. in 4. diſt. 18. non particeps eſſe poteſt Sacramentorum, niſi ſit prius à vinculo abſolutus præfato. Tertiò, quando quis contemnit ſatisfactionem, aut negligit implere, & ſatisfactionem obliuiſcitur. Tunc ſecundum aliquos confeſſionem opus iterare: aliàs neſciret pænitentiam iniungere. Dicit tamen Bonauent. quod primus & tertius caſus intelliguntur, quando confitens mutat confeſſorem. Nam ſi prçcedenti confitetur, & talis memoratur de peccatis, tunc non oportet iterari: aut ſi non, tunc opus ſecundum aliquos iterari. Item non oportet iterari propter peccati obliti recordationẽ, ſed ſufficit oblitum cõfiteri peccatum, & obliuionem propriæ negligentiæ, & alia præconfeſſa in generali dicere: puta cum plura confeſſus ſum, oblitus fui etiam de iſtis.

18 Quoad tertium principale de generali confeſſione; Notandum eſt, quod generalis confeſsio eſt duplex. Quçdam generalis & publica, quæ fieri ſolet in acceſſu ſacerdotis ad altare, poſt ſermonem ad populum: In religionibus etiam quibuſdam in prima, & ante completorium: hæc valet ad remiſsionem venialium, quando quis dirigit contra ea confeſsionem illam ad deletionem culpæ eorum, & pænæ totius, vel partis, ſecundum exigen-

tiam

tiam deuotionis, & actualis contritionis etiam in generali. Alia eſt Sacramentalis in fine confeſsionis, vbi poſt ſcita & confeſſa particulariter, dicit quis ſe reum in multis alijs, prout de ignoratis ſupra dictum eſt, & etiam de oblitis. Et talis valet ad deletionem etiam mortalium & venialium. Et pluſquam præcedens non Sacramentalis; quia ibi eſt vis clauium.

DE SATISFACTIONE.

CAPVT X.

ARGVMENTA.

1 *Quomodo, aut quare oportet nos Deo ſatisfacere.*
2 *Quantum temporis ſatisfactioni debeatur, ignoramus.*
3 *Opera ſatisfactoria cuiuſmodi eſſe debeant.*
4 *Diminutio pænæ quomodo diminuat, aut non diminuat ſatisfactionem.*
5 *Etiam per opera debita quomodo ſatisfiat Deo.*
6 *Opera ſatisfactoria in genere ſex enumerantur.*
7 *Eleemoſyna, ieiunium & oratio tria opera ſatisfactoria in genere, & quare.*
8 *An qui eſt in peccato mortali poſſit ſatisfacere.*

1 SAtisfactio, quia eſt tertia pars pænitentiæ, idcirco circa eam tria ſunt videnda. Primò, qua de cauſa opus fieri, & in quibus conſiſtat. Secundò, de remedijs contra recidiuum peccati. Tertiò, de periculo eorum, qui tardant conuerti & ſatisfacere. Quantum ad primum notandum ſecundum Tho. in 4. diſt. 14. ad videndum quomodo, & cur oporteat ſatisfieri Deo, ſimilitudo accipi debet in humanis: nam homo qui offendit proximũ, peccat contra amicitiam, inquantum ſibi affectum debitum non impendit: Et etiam peccat contra æqualitatem iuſtitiæ, in quantum rem alteri debitam ſubtrahit. Sic peccator, quantum ad affectum peccati, amicitiam Dei violat: & per inobedientiam diuinæ legis, Deo debitum ſubtrahit. Ex primo amittit gratiam, & incurrit offenſam. Ex ſecundo meretur pænam; cuius etiam, poſt actus peccati ceſſationem, manet debitor: & ſemper vſque ad pænitentiam de peccato. Illa autem obligatio ad pænã,

Digitized by Google

vocatur reatus peccati. Contingit autem inter homines aliquando dimitti offenſam alicui, & hoc per reparationem amicitiæ, non dimiſſa pæna ſatisfactoria: vt cum offendens placat offenſum verbis, & taliter quod recipit eum in priſtinam amicitiam; attamen offenſus adhuc ab eo exigit ſatisfactionem, aut damni illati recompenſationem, aut rei ablatę reſtitutionem, vel ſimile aliquid. Sic ad propoſitum, quando homo per pænitentiam ſe Deo ſubijcit pro peccatis, conterendo, & confitendo in voto ad minus, Deus remittit ſibi peccatum quoad offēſam, quia recipit eum ad amicitiam, reſtituendo ſibi gratiam gratum facientem: ſed nondum ſibi peccatum dimittit quoad totam pænam, ſed ęternam mortali debitam, ſibi mutat in temporalem, quando conteritur, improportionatam tamen viribus pęnitentis in hoc mundo, & ideo in purgatorio luendam ſecundum Thō. & Bonauent. Cum verò confitetur & abſoluitur, tunc eadem pęna vi clauium ſic minuitur, quod efficitur proportionata viribus pænitentis hic: & in toto aboleri poteſt per ſatisfactionem in vita præſenti. Et vim talem diminuendi, Chriſti paſſio pænitentiæ Sacramento contulit. Et ſic patet cauſa quare oportet ſatisfactionem fieri.

2 Sed quęreres pro quanto tempore, vel per quæ opera pæna culpę aboletur per ſatisfactionem hic, vel in purgatorio? Reſpond. Richard. ſuper 4. diſt. 16. Quis hanc profunditatem inueſtigaret? cum Apoſtolus clamet: *O altitudo diuitiarum ſapientiæ & ſcientiæ Dei: quàm incomprehenſibilia ſunt iudicia eius.* Sed ne æſtimes illum ſummè bonum odio vel inuidia abſcondiſſe, ſed potius ex bonitate ſua pro noſtra vtilitate magna. Scit enim ſecūdum illud Gen. 8. *Quod ſenſus & cogitatio hominis ſunt ad malum prona.* Vnde ſi homo ſciret quanta ſuæ culpæ debeatur contritio, vt deleatur reatus pęnę æternæ vel purgatorij, iam ad maiora non tenderet, ſed his contentus, multa purganda coaceruaret: cum tamen purgatorij pęna omnem mundi pænam excedat.

3 Sed quæ ſunt opera per quæ ſatisfacere poſſumus? Reſpond. ſecundum Doctores 15. diſtinct. quarti. Ad hoc quod opus aliquod ſit ſatisfactorium Deo pro peccatis, quinque requiruntur. Et idem intelligendum de paſſione ſatisfactoria. Primum, oportet quod ſit opus bonum & benefactum, cedens ad honorem Dei. Opus enim malum aut malefactum, quantumcunque eſſet pęnale,

Digitized by Google

nale, non ſatisfaceret, quia non eſſet ad honorem Dei, immo contra, & pænam mereretur illud agens. Secundũ plures etiam Doctores, opus ſatisfactoriũ oportet quod ſit in charitate formatum. Secundum eſt, quod ſit pęnale de ſui natura, ita quod homo per opus tale, ſubtrahat ſibi aliquam delectationem corporalem, aut commodum corporale, aut vtile temporale. Opus enim bonum non pænale ideo non ſatisfacit, quia illud peccatori, qui peccando plus iuſto habuit, nihil de ſuo ſubtrahit, quod tamen requirit iuſtitia: ſed peccator per tale opus ſolum perficitur. Ideo oportet opus ſatisfactorium eſſe bonum, vt cedat ad honorem Dei; & pænale, vt aliquod commodum ſubtrahat peccatori, qui nimis habuit ſequẽdo propriam voluntatem contra Dei præceptum. Ideo dicit Auguſt. de vera & falſa pænitentia: Sunt digni fructus virtutum, qui non ſufficiunt pęnitentibus. Pænitentia enim grauiores expoſtulat, vt dolore & gemitibus mortuus impetret vitam. Alia ratio quare opus ſatisfactoriũ debet eſſe pænoſum, quia debet eſſe præſeruatiuum à futura culpa. Et ideo ne faciliter redeat ad vomitum, tanquam afflictiuum, expertum, & medicinale debet eſſe pænoſum. Pænę enim ſunt medicinę: 2. Ethic.

4 Sed contra: ſi ſic: tunc quanto quis eſſet virtuoſior, & in charitate maior, tanto minus ſatisfaceret: quia non, aut modicum eſt pænoſum aſſuetis talibus, ieiunare. Itẽ oratio eadem ratione non eſſet ſatisfactoria. Nam Iac. 5. dicitur: *Triſtatur quis in vobis? oret, aut pſallat.* Reſpondet Thom. ad ambo: Quando diminutio pænalitatis prouenit ex parte actus: tunc diminuit ſatisfactionem. Nam cæteris paribus, minus ſatisfacit qui ieiunat cum piſcibus, quàm qui cum pane & aqua: & minus ſatisfacit qui dat denarium pro Deo, quàm qui dat florenum. Sed diminutio pænalitatis, quæ prouenit ex promptitudine voluntatis, quam cauſat charitas & habitus, non diminuit efficaciam ſatisfactionis. Qualibet igitur oratio etiam habet vim ſatisfactionis: quia quamuis habeat ſuauitatem ſpiritus, tamen etiam habet afflictionem carnis, ſpiritui ſubſeruientis. Vnde Gregorius, ſuper Ezech. Dum creſcit in nobis fortitudo amoris intimi, infirmamur proculdubio, fortitudine carnis. Tertium eſt, vt ſit voluntarium: vt ſic ſit hominis. Vnde ſi ab aliquo totaliter inuoluntario, & renitente exigeretur pæna, ille non ſatisfaceret, ſed forte ſatis pateretur. Vnde apud Deum

Digitized by Google

non eſſet opus ſatisfactorium, ſi eſſet opus merè inuolũtarium. Quartum eſt, vt ſit aſſumptũ ab homine ad hoc, & propter illum finem, vt per ipſum puniat in ſe peccatum ſuum, vt ſic placet ſibi Deum, quem offendit per peccatum. Quintum eſt, vt illud opus ſit aliàs indebitũ, id eſt, vt ad hoc opus homo non teneatur aliunde: quia ſi ſic, tunc nõn ſatisfaceret pro peccato iſto, quia non eſſet correſpondens illi ſecundum iuſtitiam, ſed alteri.

5 Sed contra, ſi ſic, tunc nullus poſſet Deo ſatisfacere: quia ratione creationis, gubernationis, redemptionis, & propter alia, debemus Deo omne opus bonum, ſecundũ illud Chriſti Luc. 17. *Cum feceritis omnia quæ præcepta ſunt vobis, dicite, ſerui inutiles ſumus: quod debuimus facere fecimus*. Reſpondet Thom. quod quamuis homo omne quod poteſt, Deo debeat debito decentiæ, non tamen debito neceſſitatis & præcepti: quia non exigitur de neceſſitate ab homine omne quod poteſt facere, immo hoc eſt impoſſibile totum conatum in vnum dirigere, cùm circa multa oporteat diſtrahi. Eſt autem homini quædã menſura à Deo conſtituta, ad quam tenetur, & quæ ab eo exigitur, ſcilicet obſeruantia mandatorum Dei: de reliquo verò, ſcilicet, de operibus ſupererogationis, poteſt ſatisfacere pro peccatis. Potuiſſet tamen Deus nos obligaſſe ſic, vt quicquid poſſumus teneremur: ſed ex maxima miſericordia non fecit, ſed ſolum obligauit vi præcepti ad decalogum, & ad ea quæ præceptiuè in eo continentur, de reliquo poſſumus opera ſatisfactoria exercere. Exempli gratia, Dominus liberalis habet ſeruum emptitium, quem ſi vellet iuſtè poſſet arctare, vt quicquid lucraretur Domini eſſet: ſed ex liberalitate Dominus miſericorditer ſolum petit, vt de vinea magna decem menſuras tantum vini det annuatim, & de reſiduo ad commodum proprium, & ſuorum lętè viuat. Sic etiam Deus, tantum decalogum à nobis exigit, & quæ in eo continentur implicitè per modum pręcepti.

6 Sunt igitur (vt ex præmiſsis inferri poteſt) ſex opera ſatisfactoria in genere, capiendo opus ſatisfactorium generaliter, videlicet pro interioribus & exterioribus laborioſis actibus. Primum eſt contritio interior pro peccatis, & etiam dolor ſubſequens in corpore, per gemitus, & huiuſmodi: & hęc contritio tanta poteſt eſſe, vt etiam omnem pænam deleat. Ex quo patet primò, quod quilibet quandocunque de peccato præterito recordatur,

Digitized by Google

cordatur, debet dolere de eo. Et quotiens hoc facit, totiens minuit pœnam. Sed ſi recordaretur cum delectatione, tunc auget pęnam. Secundò, expedit vt ſæpe cum amaritudine animæ de pręteritis ſponte doleamus: hæc enim faciunt hominem ſecuriorem de Dei amicitia, delent pœnam magnam, humiliant, & à recidiuo præſeruāt. Secundum opus ſatisfactorium eſt oris confeſsio, qua humiliat ſe quis, mala propria dicendo, ratione cuius pęna etiam minuitur pro peccatis: vnde expedit diſtinctè confiteri, & nudè, vt humilitas maior ibi ſit, & medicamen aptius apponatur. Tertium ſatisfactorium opus eſt paſſio pœnoſa verecundię confeſſionem conſequens: quę verecundia etiam multum tollit pœnam. Vnde Auguſt. & allegat Magiſter. diſtinct. 17. quarti: Qui per vos peccaſtis, per vos erubeſcatis. Erubeſcentia enim ipſa partem habet remiſsionis. Quartum eſt eleemoſyna. Quintum ieiunium. Sextum eſt oratio. Et hęc ſunt tria in genere, quæ communiter vocantur ſatisfactoria. Nam per eleemoſynam intelligitur omne illud, quod ex miſericordia expendi, vel impendi poteſt proximo in vtilitatē. Per ieiunium intelligitur omnis corporis afflictio, ſiue per abſtinentias, ſiue per vigilias, peregrinationes, & aſperitates veſtium, duritias ſtramentorum, diſcalceationes pedum, vel labor corporalis. Ad idem ſunt flagella, quibus hic punimur, quę licet nobis non infligamus, ea tamen aliunde inflicta accipimus patienter propter Deū, in purgationem noſtram. Roma. 5. *Tribulatio patientiam operatur: patientia autem probationem*, id eſt peccatorum purgationem, vt dicit Gloſ. Per orationem verò intelligitur omne opus exterius, ad cultum latriæ pertinens, & ad hoc ordinatum, vt homo per hoc adiutus & ſtimulatus, aſcendat in Deum contemplatiuè: vt oratio vocalis, pſalmodia, ſacrificia, oblationes, & ſimilia.

7 Ponuntur autem tria pręfata in genere. Primò, vt per omnia quæ habemus à Deo bona ſatisfaciamus: eleemoſyna de rebus exterioribus, ieiunio de corpore, & oratione de anima. Secundò, quia circa tria contingunt peccata. Quædam enim ſunt in rebus, vt auaritia: Alia in corpore, vt luxuria & gula: Alia in ſpiritu, vt ſuperbia, inuidia, & accidia: ergo per omnia pro illis ſatisfaciendum eſt: videlicet per eleemoſynam contra auaritiam; per orationem contra ſuperbiam; & per ieiunium contra luxuriam. Tertiò, quia tria bona temporalia tres radices

ſunt

ſunt omnium peccatorum. Auaritiæ enim radices ſunt exteriora bona: contra quæ grande remedium eſt eleemoſyna. Radix ſuperbię, inuidiæ, accidię, ac iræ eſt in ſpiritu: contra quam eſt oratio. Radix verò gulæ & luxuriæ in carne; contra quam eſt ieiunium. Ex quibus patet, quod cuilibet conſultum eſt, vt videat ad quod vitiũ plus inclinatus eſt, vt contra illud aſſumat aptius opus ſatisfactorium.

8 Sed dubium eſt, an quis in mortali peccato poſſit ſatisfacere? Reſpondetur primo ſecundum Scotum: qui pænitentiam ſibi in confeſſione, & in abſolutione iniunctam à ſacerdote; & à confitente voluntariè aſſumptam abijcit voluntariè, & ſine rationabili cauſa & neceſſaria, nolens eam implere, eſt inobediens, & illa inobedientia eſt peccatum mortale: quia eſt tranſgreſſio præcepti Eccleſiæ & vicarij Dei. Propter illud periculum eſt ſanũ conſilium, vt confeſſor non iniungat peccatori pænitentiam, niſi de conſenſu ſuo, nec aliquam, niſi de qua ſperat quod eam impleat: immò à confeſſore admonendus eſt confitẽs, an ſibi eam competat recipere, & veriſimiliter portare. Secundò dicit Tho. & communiter Doctores: licet Scot. contrarium teneat: quod nullus ſatisfacere poteſt extra charitatem. Opera tamen pœnalia extra charitatem facta, quę reliquiſſent effectum qui iam in contrito eſſet, non oportet iterari: vt in eleemoſyna & maceratione carnis fieri poteſt. Eſt enim fere alicui tam pœnoſum dediſſe vnum florenum, ſicut dare denarium. Et ſimiliter vbi per abſtinentiam effectus in carne relictus eſſet.

DE REMEDIIS RECIDIVATIONIS, Periculis procraſtinantium, & an poſſit ſatisfacere viuus pro peccatore viuo.

CAPVT XI.

ARGVMENTA.

1 *Regulæ tres contra recidiuationem peccati. Prima.*
2 *Regula ſecunda.*
3 *Regula tertia.*
4 *Conuerſionem peccatoris quinque accelerare deberent. Primum*

Digitized by Google

Primum eſt periculum mortis, & quod rara eſt vera & ſera pœnitentia.
5 *Secundum eſt ordinata de peccatis diſplicentia, quæ in fine difficulter habetur.*
6 *Tertium eſt peſſima conſuetudo, quæ difficulter exuitur.*
7 *Quartum, quod quis minus eſt Dominus ſuorum actuum.*
8. 9 *Quintum eſt auctoritas ſacræ ſcripturæ & ſanctorum Patrum.*
10 *An viuus poſſit pro viuo ſatisfacere.*
11 *Quando non ſufficit ſatisfactio facta per alium.*
12 *Satisfaciens pro alio, meretur ſibi, ſed pro ſe non ſatisfacit.*
13 *Quid facere debent qui volunt ab alijs pro ſe ſatisfieri.*
14 *Ex tribus partibus ſatisfactionis, Oratione, Ieiunio, & Eleemoſyna, quæ ſit magis ſatisfactoria.*

1 QVia in ſatisfactionis iniunctione, & propria impoſitione, ſemper prouidendum eſt contra recidiuum peccati: idcirco hic tria erunt videnda. Primò, de remedijs contra recidiuum peccati. Secundò, de periculis eorum, qui tardant conuerti & ſatisfacere. Tertiò, an viuus pro peccatore viuo ſatisfacere poſſit, & an talis mereatur. Quantum ad primum notandum, quod per Doctores quoſdam in propoſito bene expertos, tres de hoc dantur regulæ. Prima eſt, quando quis eſt in graui peccato, à quo deſiderat ſanari & preſeruari, ſtatuat ſibi firmiter obſeruare, aut ad tempus voueat, quod pro qualibet vice qua recidiuat, vnam vel plures de tribus partibus ſatisfactionis velit implere: videlicet quod poſt peccatum commiſſum infra tres dies ieiunet in aqua & pane; vel prima die dicat 7. Pſalmos; ſecunda ieiunet in pane & aqua; tertia det eleemoſynam vnum ſolidum; vel quotiens contingit eum recidiuare, quod tunc infra vnum, vel duos, vel tres dies ſe obligat ad confitendum. Huiuſmodi remedia verus pænitens rationabiliter debet acceptare: quia videmus multos propter pænas à vitijs ceſſare, vt fures & latrones.

2 Secunda regula ſeu ſecundum conſilium eſt, quando quis ſe ſentit pronum ad certum vitium, ſtatuat firmiter, vel ad tempus ſe voto obliget, quod ſi contingit eum tā vehementer tentari de illo peccato, quod etiam omnino deliberet intra ſe ſic agere: tamen nihilominus antea dicere velit ſeptem pſalmos pænitentiales, aut flectere genua coram cruce totiens, vel orationem aliquam dicere

ſunt omnium peccatorum. Auaritiæ enim radices ſunt exteriora bona: contra quæ grande remedium eſt eleemoſyna. Radix ſuperbię, inuidiæ, accidię, ac iræ eſt in ſpiritu: contra quam eſt oratio. Radix verò gulæ & luxuriæ in carne; contra quam eſt ieiunium. Ex quibus patet, quod cuilibet conſultum eſt, vt videat ad quod vitiũ plus inclinatus eſt, vt contra illud aſſumat aptius opus ſatisfactorium.

8 Sed dubium eſt, an quis in mortali peccato poſſit ſatisfacere? Reſpondetur primo ſecundum Scotum: qui pænitentiam ſibi in confeſſione, & in abſolutione iniunctam à ſacerdote; & à confitente voluntariè aſſumptam abijcit voluntariè, & ſine rationabili cauſa & neceſſaria, nolens eam implere, eſt inobediens, & illa inobedientia eſt peccatum mortale: quia eſt tranſgreſſio præcepti Eccleſiæ & vicarij Dei. Propter illud periculum eſt ſanũ conſilium, vt confeſſor non iniungat peccatori pænitentiam, niſi de conſenſu ſuo, nec aliquam, niſi de qua ſperat quod eam impleat: immò à confeſſore admonendus eſt confitẽs, an ſibi eam competat recipere, & veriſimiliter portare. Secundò dicit Tho. & communiter Doctores: licet Scot. contrarium teneat: quod nullus ſatisfacere poteſt extra charitatem. Opera tamen pænalia extra charitatem facta, quę reliquiſſent effectum qui iam in contrito eſſet, non oportet iterari: vt in eleemoſyna & maceratione carnis fieri poteſt. Eſt enim fere alicui tam pænoſum dediſſe vnum florenum, ſicut dare denarium. Et ſimiliter vbi per abſtinentiam effectus in carne relictus eſſet.

DE REMEDIIS RECIDIVATIONIS, PE- *riculis procraſtinantium, & an poſſit ſatisfacere viuus pro peccatore viuo.*

CAPVT XI.

ARGVMENTA.

1 *Regulæ tres contra recidiuationem peccati. Prima.*
2 *Regula ſecunda.*
3 *Regula tertia.*
4 *Conuerſionem peccatorũ quinque accelerare deberent. Primum*

Digitized by Google

Primum eſt periculum mortis, & quod rara eſt vera & ſera pœnitentia.

5 *Secundum eſt ordinata de peccatis diſplicentia, quæ in fine difficulter habetur.*

6 *Tertium eſt peſſima conſuetudo, quæ difficulter exuitur.*

7 *Quartum, quod quis minus eſt Dominus ſuorum actuum.*

8. 9 *Quintum eſt auctoritas ſacræ ſcripturæ & ſanctorum Patrum.*

10 *An viuus poſſit pro viuo ſatisfacere.*

11 *Quando non ſufficit ſatisfactio facta per alium.*

12 *Satisfaciens pro alio, meretur ſibi, ſed pro ſe non ſatisfacit.*

13 *Quid facere debent qui volunt ab alijs pro ſe ſatisfieri.*

14 *Ex tribus partibus ſatisfactionis, Oratione, Ieiunio, & Eleemoſyna, quæ ſit magis ſatisfactoria.*

1 QVia in ſatisfactionis iniunctione, & propria impoſitione, ſemper prouidendum eſt contra recidiuum peccati: idcirco hic tria erunt videnda. Primò, de remedijs contra recidiuum peccati. Secundò, de periculis eorum, qui tardant conuerti & ſatisfacere. Tertiò, an viuus pro peccatore viuo ſatisfacere poſſit, & an talis mereatur. Quantum ad primum notandum, quod per Doctores quoſdam in propoſito bene expertos, tres de hoc dantur regulæ. Prima eſt, quando quis eſt in graui peccato, à quo deſiderat ſanari & præſeruari, ſtatuat ſibi firmiter obſeruare, aut ad tempus voueat, quod pro qualibet vice qua recidiuat, vnam vel plures de tribus partibus ſatisfactionis velit implere: videlicet quod poſt peccatum commiſſum infra tres dies ieiunet in aqua & pane; vel prima die dicat 7. Pſalmos; ſecunda ieiunet in pane & aqua; tertia det eleemoſynam vnum ſolidum; vel quotiens contingit eum recidiuare, quod tunc infra vnum, vel duos, vel tres dies ſe obligat ad confitendum. Huiuſmodi remedia verus pænitens rationabiliter debet acceptare: quia videmus multos propter pænas à vitijs ceſſare, vt fures & latrones.

2 Secunda regula ſeu ſecundum conſilium eſt, quando quis ſe ſentit pronum ad certum vitium, ſtatuat firmiter, vel ad tempus ſe voto obliget, quod ſi contingit eum tã vehementer tentari de illo peccato, quod etiam omnino deliberet intra ſe ſic agere: tamen nihilominus antea dicere velit ſeptem pſalmos pænitentiales, aut flectere genua coram cruce totiens, vel orationem aliquam dicere

Digitized by Google

velit beatæ Mariæ, vel alij ſancto, antequam opus illud nefarium perficiat. Ratio: quia ſic fieri poteſt, vt Deus cum tentatione faciat prouentum, propter orationes & humiliationes, & quod homo ceſſet à malo.

3 Tertia, quando peccator de certo vitio tentatur, ſtatuat firmiter, & ad hoc ſe aſſuefaciat, quod quando ſe ſẽtit ad tale peccatum inclinari, mox animum ſuum transferat ad cogitandum aliquod terribile ſibi futurum per tale peccatum: puta damnationem æternam, mortem imminentem, amiſſionem virtutum, & conſortium omnium ſanctorum, & Dei & regni cęlorum, ſocietatem dæmonum, ignium flammas. Ratio; quia illa valent vt ratio, in præſentia tentationis à ſenſualitate obumbrata & allecta, non poſſit tunc perfectam & ſolidam cogitationem de Deo, & honeſtate virtutum habere. Per præfatum autem tertium modum facilius reſipiſcit, reducitur, & frenatur à malo ad bonum. Nam per illa terribilia ratio quaſi ſopita excitari poteſt quaſi ad fugiendum cauſam tanti mali. Quantumcunque enim quis tentaretur acriter, ſi pænalia intenſe meditaretur, & firmiter crederet ſe talia incurſurum, deſiſteret à cæpto malo, vt patet in volentibus luxuriari, quando percipiunt homines ſe videre, vel ſe decapitandos. Tunc enim excitata ratio diceret: Quorſum tendis? Nunquid pro tam leui tantum bonum vis perdere? Hęc remedia in foro pænitentiali impoſita, vel à ſe ſponte extra forum pænitentiæ aſſumpta, ſunt cum adiutorio diuino efficaciſſima remedia cõtra recidiua. Sed quia heu pauci confeſſi talia remedia aggrediuntur, & perſeueranter ſeruant: idcirco pauci vere pænitentes reperiuntur: vt in ęſtate poſt Paſcha trãſactum, rei crebro probat euentus.

4 Quoad ſecundum principale notandum, quod peccatorem conuerſionem ſuam tardantem terrere debent, & ad conuerſionem inuitare quinque. Primum eſt periculũ mortis, & quod rara eſt vera & ſera pęnitentia. Nam ſecundum omnes Doctores in 4. diſtinct. 20. quamdiu quis in vita hac vtitur ratione, poteſt ſalubriter & vere pænitere, vt probat Auguſt. in lib. de vera & falſa pænitentia per latronem, Lucæ 23. & Ezech. 18. Quacunque hora ingemuerit peccator, vita viuet & non morietur, ſecundum vnam litteram, vt Magiſter allegat. Sed tamen ab eo qui diu prius diſtulit pęnitere, vix & multum difficulter poteſt in extremis haberi vera pænitentia ſufficiens

ad

ad ſalutem. Quia aut homo moritur ita ſubito, quod nõ aduertit ſe mori, ſicut dormiendo, & tunc expedita res eſt; quia tunc judicatur ſicut reperitur: aut peccator aduertit ſe mori, ſed per vnam horam aut morulam modicam, & tunc quia homo in repentinis operatur ſecundũ habitum, ideo non videtur quod habituatus in peccatis tam repente fiat bonus: aut moritur quis languore præcedente, & ſic adhuc qui prius diſtulit pænitere, vix & multum difficulter poteſt in extremo habere veram pænitentiam ſufficientem ad ſalutem: quod probat Scot. ex verbis beati Aug. in lib. de vera & falſa pænitentia quatuor rationibus. Et Magiſter allegat diſtinct. 21. quia ad contritionem exigitur vſus liber. arbit. quo ratio diligẽter de peccatis deliberet, & voluntate libera deteſtetur ea. Sed illorum vſus, vbi ſtatim imminet mors terribiliſſima, timore & dolore vehementer impeditur. Vnde Aug. Difficile eſt vt tunc ſit vera pęnitentia, quando tam ſera venit, quando cruciatus membra ligat, & dolor ſenſum opprimit, vt vix homo aliquid aliud cogitare valeat: melior tamẽ eſt ſera quàm nulla. Simile habes ſupra c. 6.

5 Secunda ratio: ad veram pęnitentiam requiritur ordinata diſplicentia de peccatis. Ad hoc autem quod diſplicentia valeat & ordinata ſit, oportet quod ſit debitè circunſtantionata, & maxime circunſtantia finis, & principij actiui principalis, vt ſcilicet ſit voluntaria & propter Deum: ſed difficile eſt tunc habere actum ſic circunſtantionatum, quia qui vſque tunc fuit impænitens, non videtur ex ſcipſo extorquere diſplicentiam nouam, niſi timore pænæ imminentis, & ſic non propter Deum ſit, ſed propter ſe, & tantum propter vitare malum damnationis ſuæ. Præſumitur enim, ſi eſſet remotus à timore mortis & damnationis, non extorqueret à ſeipſo diſplicentiam peccatorum, ſicut nec prius fecit cum fuit ſanus. Nec videtur tunc merè elicere diſplicentiam huiuſmodi, ſicut nec merè liberè in periculo naufragij quis merces proijcit, ſed ſolum timore periculi maioris: ſic habens diſplicentiam peccatorum, ſolum timore mortis, aut dãnationis eam videtur habere: & talis diſplicentia in eo non eſt merè libera, & per conſequens non multum placens Deo, nec accepta ſibi. Ideo Aug. dicit ibidem: Nullus expectet quando peccare non poteſt: arbitrij libertatem quęrit Deus, vt delere poſſit commiſſa, & non neceſſitatem; charitatem, & non timorem tantum: quia nõ in

in ſolo timore viuit homo. Qui ergo ſero pænitet, oportet non ſolum timere iudicem, ſed diligere, quia ſine charitate nemo poteſt ſaluus eſſe: non ergo timeat tantum pęnam qui pænitet, ſed anxietur pro gloria. Hæc Aug.

6 Tertia ratio eſt, Malus habitus vſque tunc continuatus, & in conſuetudinem verſus, multum inclinat ad peccata, & ad eorum placentiam: & ſic valde retrahit hominem ab actu vere pęnitendi, ſecundum quem actum pęnitendi vere oportet hominem peccata fortiter deteſtari. Similiter habitus inordinati amoris ad mundum, & ad alia pręſentia radicati in peccatore, impediunt multum diſplicentiam pro peccatis. Multum namque difficile eſt, vt homo affectum ſuum, quem toto tempore vitæ ſuæ in huiuſmodi res fortiter inclinauit, ſubito ab eis retrahat, & in contrarium flectat. Vnde Aug. dicit: Hæc conuerſio ſi contingat alicui etiam in fine, deſperandum non eſt de eius remiſſione. Sed quoniam vix, aut raro eſt tam iuſta conuerſio, timendum eſt de eo qui pænitet ſero: maxime cum filij, quos illicite dilexit, ſint præſentes, mundus & vxor ad ſe vocent; & cætera quæ illicite dilexit: multos ex hoc ſolet ſera pænitentia decipere. Hæc ille. Intellige ſi præſentes in ſeipſis, aut in ſuis fantaſmatibus, quæ retrahunt à forti diſplicentia peccatorum.

7 Quarta ratio: quanto aliquis eſt minus Dominus actus ſui, tanto ad contritionem requiritur intenſior diſplicentia, vt ſit ſufficiens ad deletionem culpæ: Sed iſte in extremis poſitus, eſt minus Dominus actuum ſuorum, quia tunc nullo modo eſt Dominus actuum exteriorum ad peccandum, non enim poteſt mechari, aut furari, & ſimilia amplius facere; ergo requiritur in eo ſecũdum ſtrictam iuſtitiam, intenſior actus diſplicentiæ ad eius iuſtificationem, quàm ad iuſtificationem ſani, cum tamen vix & difficulter habere poſſit æque intenſum. Et ideo vix & difficulter poteſt tunc habere veram pænitẽtiam, & ſufficientem ad ſalutem. Vnde Auguſt. vbi prius: Age pænitentiam dum ſanus es: ſi ſic agis, ſecurus es: quia pænitentiam egiſti cum peccare potuiſti. Si vis pænitentiam tunc primò agere, quando peccare non potes: peccata te dimiſerunt, non tu illa.

8 Inuitat quinto ad ſtatim ſe à peccato conuertendum, multiplex ſcripturę & ſanctorum Doctorum perſuaſio. Vnde Eccleſ. 5. *Ne tardes conuerti ad Dominum, & ne differas*

differas de die in diem: ſubito enim veniet ira illius, & in tẽpore vindictæ diſperdet te. Item Eccleſ. 29. *Repromiſſio nequiſſima multos perdidit.* Nequam videlicet, quia peccator repromittit ſibi, quod eſt proprium Deo, de futuro tempore diſponere, contra illud, Actuum primo: *Non eſt veſtrum noſſe tempora, vel momenta, quæ pater poſuit in poteſtate ſua.* Nequior eſt promiſſio illa, quia cum tempus infiniti valoris ſibi à Deo datum, fatuè expenderit: adhuc tamen prȩſumit, quod Deus multum temporis adijciet ſibi. Nequiſſima eſt illa promiſsio, quia talis non ſolum tempus ſibi datum perdidit, immo etiam in contumeliam ipſius largitoris expendit, & in futurum expendere vult. Item tardantes conuerti terrere deberet illud Geneſ. 6. & 7. vbi licet ad pænitendum dati eſſent hominibus 120. anni: tamen 20. anni reſciſſi fuerunt propter impænitentiam. Item Lucȩ 12. cap. dicitur illi qui dicebat animȩ ſuæ: *Anima mea habes multa bona repoſita in annos plurimos, requieſce, comede, bibe, epulare: Stulte hac nocte animam tuam repetent à te: quæ autem præparaſti, cuius erunt?* Item Lucæ ibidem: *Et vos eſtote parati: quia qua hora non putatis, filius hominis veniet &c.* Ad idem eſt Auguſt. in ſermone de innocentibus: Hac, inquit, animaduerſionis pȩna peccator percutitur, vt moriens obliuiſcatur ſui, qui viuens oblitus eſt Dei. Et Greg. Qui tibi veniam promiſit, diem craſtinum non ſpopondit. Qui promittit pȩnitenti veniam, non promiſit peccanti.

9 Vnde notat Dominus Albert. ſuper illo Ioelis 2. *Quis ſcit ſi conuertatur & ignoſcat?* conuertatur, inquam, ab ira, ſcilicet ad miſericordiam. Licet enim verum ſit quod dicitur Ezech. 18. *Quacunque hora peccator ingemuerit, omnium iniquitatum eius non recordabor amplius:* tamen valde incertum eſt, vtrum ad vltimam ȩgritudinẽ pænitentiam differenti gratiam dare velit. In tali enim caſu dicit Greg. Qui non vult cum poterit, iuſtum eſt vt infligatur ei non poſſe cum voluerit. Vnde Prouerb. 1. *Vocaui, & renuiſtis: extendi manum meam, & non fuit qui aſpiceret. Deſpexiſtis omne conſilium meum, & increpationes meas neglexiſtis: ego quoque in interitu veſtro ridebo.* Sequitur in Ioele: Et ignoſcat, id eſt quis ſcit ſi ignoſcere velit, quamuis certum ſit contrito ignoſci: tamen incertum eſt an ſit vere contritus: Ideo Eccleſiaſt. 7. *Nemo poteſt hunc corrigere quem ille deſpexerit.* Et 2. Machab. 9. Orauit ſceleſtus, videlicet Antiochus ad Dominum, à quo non erat miſeri-

Digitized by Google

miſericordiam conſecuturus. Hęc Alber. Huic conſonãt verba Aug. in ſermone de pænitentia, vbi dicit: Si quis poſitus in vltima neceſſitate, voluerit accipere pænitentiam, & accipit, & mox reconciliabitur, & hinc vadit, fateor non illi negamus quod petit: ſed non præſumimus quod bene hinc exit. Si ſecurus hinc exierit, ego neſcio: dare pænitentiam poſſumus, ſcilicet exteriorem: ſed ſecuritatem non. Nunquid dico damnabitur? ſed nec dico quod ſaluabitur. Si vis de dubio liberari, age pænitentiã dum ſanus es. Si ſic agis, dico tibi quod ſecurus es, quia pænitentiam egiſti eo tempore, quo peccare potuiſti. Duę res ſunt: aut ignoſcitur tibi, aut nõ ignoſcitur. Quid horum tibi ſit futurum neſcio: ergo tene certum, & dimitte incertum. i. age pęnitentiam. Hęc Aug.

10 Sed quoad tertium principale dubium eſt, an viuus pro te viuo peccatore ſatisfacere poſſit? Reſpond. Tho. in 3. diſt. 20. vnus apud humanam amicitiam pro alio poteſt ſatisfacere, ergo multo magis apud Deum: tamen quia ſatisfactio eſt etiam in remedium contra futurum lapſum in futura peccata, & quia vnus non præſeruatur à peccatis, per ſatisfactionem alienam: ideo non eſt permittendum, vt vnus viuus pro alio viuo pænitentiam agat, niſi in ipſo pænitente appareat aliquis defectus, ſcilicet corporalis, per quem ſit impotens ad ſuſtinendum ſatisfactionem; vel ſpiritualis, per quem non ſit promptus ad portandum pęnam. Vnde confitenti poteſt duplex ſatisfactio iniungi. Vna pro pręteritis: alia pro futuris. Etiam vnum opus poteſt propter ambo iniungi. Satisfacere igitur poteſt vnus viuus, pro viuo alio, & pænitentiam agere: vt dicit Pet. de Pal. in 4. diſtinct. 20. & ſecundum Doctores concorditer in multis caſibus. Primò, quando forma iniunctionis ſacramentalis illud contineret, vt ſi dicit, omnia ieiunia quę tu feceris, vel alij pro te fecerint, ſint tibi in remiſſionem peccatorum. Tũc alterius ieiunium pro me factum, pro me ſatisfacit. Similiter ſi tibi iniunctum eſt ire ad ſanctum Iacobum per te, vel per alium, vel ieiunare per te, vel per alium. Secundò, ſi eſt omnimoda indifferentia, tunc idem eſt. Verbi gratia. Si impoſitum eſt alicui dare pecuniam, non omnino idem eſt ſi tu das, vel alius pro te de ſuo. Sed ſi ſeruus tuus de tuo daret, etiam te in gratia, & illo in peccato mortali conſtituto, ſatisfaceret. Ratio: quia eleemoſyna eſſet in caſu tali tibi meritoria: ergo hoc opus eſt ſatisfa-

ſatisfactorium. Tertiò, quando quis non poteſt ſatisfacere per ſe, tunc poteſt facere per alium: quia talis videtur voluntas imponentis, qui noluit ad impoſſibile obligare, nec ad purgatorium dirigere. Vnde cum dicitur in pænitentia, ieiunes: intelligitur, id eſt per teipſum, ſi potes; ſi non, fac per alium: ſicut etiam facta eſt pænitentia pro nobis per Chriſtum.

11 Sed tamen, vt ſupra dictum eſt, aduertendum, quod quando quis poteſt ſatisfacere per ſeipſum, & quando pænitentia data ſibi eſt in remedium, ſi tunc talis alio modo non recompenſet, certum eſt quod non ſufficit per alium fieri ſatisfactionem: vt ſi ieiunium eſt tibi impoſitum ad domandum carnem contra luxuriam, nō ſufficit quod alius pro te ieiunet, quando carnem tuam vis nutrire, nec aliquo ęquipollenti edomare. Hæc Pet. de Pal.

12 Sed nunquid meretur ſatisfaciens pro alio? Reſpōdet Tho. & Pet. de Pal. quod quicunque in charitate pro alio ſatisfacit pro viuo vel mortuo, ſibi ſemper meretur, ſed non ſatisfacit pro ſe, ſed pro alio ſolum. Vnde pro ſe ita tenetur, acſi nihil feciſſet. Simile eſt, quia qui pro alio communi creditori ſoluit, illum ſolum liberat, non ſeipſum, niſi ſuo nomine illi ſoluat: licet apud illum de amicitia laudem habeat.

13 Vnde volentes pro ſe ſatisfieri, vt prudenter & fideliter agant, tria debent notanter ſeruare. Primò, vt ſatisfaciens ſit in charitate, & talem quęrat: quia ſecundum communiorem, & tutiorem opinionem, actus qui non eſt Deo acceptus, non poteſt eſſe ſatisfactorius pro faciente, nec pro alio: ergo qui vult pænitentiam ſuam alteri imponere, niſi velit ſe periculo exponere aliquali, debet quęrere hominem, de quo cōfidat quod ſit in charitate, viuens cautè. Secunda doctrina, qui vult pænitētiam ſuam alteri iniungere, debet ſatagere quod non ſolum ille ſit bonus, ſed quod ſit melior ſe, vt non ſolum ſit ſatisfactoria, ſed etiam magis ſatisfactoria. Vnde hæc eſt tertia cauſa, propter quam licet alteri pænitentiam tuam imponere, etiam vbi tu poſſes met ſcilicet ſatisfacere: quando ſcilicet tu vis melioribus occupari, ſed non propter amorē carnis, quam bene vis aliàs domare, ſed quia Deo magis carum vis facere. Tertia regula, conſulendū eſt diuitibus, nobilibus, potentibus, & huiuſmodi alijs peccatoribus, quod quærant participationem bonorum, quæ

quæ in religionibus ſunt: quia ibi ſunt pænalitates plures, quàm alibi, & magis acceptę Deo quàm alibi.

14 Sed adhuc eſt dubium: cum tres ſint partes ſatisfactionis, oratio, ieiunium, & eleemoſyna: quod eorum eſt magis ſatisfactorium? Reſpond. Duran. diſt. 15. quando aliqua comparantur inter ſe, debent comparari cęteris paribus exiſtentibus. Et ſecundum hoc dicendum, quod ſuppoſita pari gratia vel charitate, ieiunium eſt magis ſatisfactorium quàm eleemoſyna, vel oratio: indirectè tamen & concomitatiuè, eleemoſyna eſt magis ſatisfactoria. Primum probatur, quia ſuppoſita charitate, illud eſt magis ſatisfactorium, quod eſt magis pænale, quia in opere ſatisfactorio formalis conditio ex parte operis eſt pænalitas: ſed ieiunium eſt magis pænale quàm eleemoſyna vel oratio, comprehendendo ſub ieiunio quicquid eſt corporis afflictiuum, vt diſciplinæ, vigilia, & ſimilia, ergo ieiunium eſt magis ſatisfactorium. Nec obſtat illud primæ ad Timot. 4. *Corporalis exercitatio ad modicum valet, pietas autem ad omnia:* quia differt meritum, & ſatisfactio. Meritum enim eſt ad acquirendum præmium, ad quod requiritur & ſufficit bonitas operis, & quod melius, eſt magis meritorium: & ſic dare eleemoſynam, eſt magis meritorium, quàm ieiunium, cum ſit opus bonum danti & recipienti, ieiunium autem non ſic. Satisfactio autem cum ordinetur ad expiationem pænę, requirit quidem opus bonum, ſed formale in opere eſt pænalitas: quia per pænam recompenſatur, propter quod ieiunium eſt magis ſatisfactorium. Indirectè autem & concomitatiuè, eleemoſyna eſt potior pars ſatisfactionis. Probatur, quia illa eſt potior pars ſatisfactionis, in qua continentur virtualiter alię partes ſatisfactionis, vt de ſe patet, ſed eleemoſyna eſt huiuſmodi, vt patet. Primò, quia eleemoſyna eum cui datur, conſtituit debitorem ad ieiunandum, & orandum, & faciendum alia, quæ poteſt, ei qui dedit, loquendo de debito morali, non ciuili. Secūdò, quia eleemoſyna propter Deum data, eſt quaſi quædam oblatio Deo facta, ſecundum Philoſophum 4. Ethicorum. Oblatio autem Deo facta, vim orationis habet: frequenter enim plus impetrat donum, quàm ſupplicatio. Tertiò, cum bona exteriora ad conſeruationem corporis ordinentur: ſubtractio eorum per eleemoſynam, virtute continet ieiunium. Et plerumque contingit, quod aliquis arctius viuit, ex hoc quod ſua dedit. Igitur eleemo-

ſyna

Digitized by Google

ſyna completius habet vim ſatisfactionis, quàm oratio, vel ieiunium. Et propter hoc eleemoſyna inducitur vt vniuerſalis medicina peccati. Lucæ 11. *Date eleemoſynam, & omnia munda ſunt vobis*, & Tob. 12. *Eleemoſyna à morte liberat, & ipſa eſt quæ purgat peccata*: ait Raphael, *& facit miſericordiam inuenire & æternam vitam.* Hęc Durandus.

DE SACRAMENTO EVCHARISTIÆ.

CAPVT XII.

ARGVMENTA.

1 *Ad communicandum ſacramentaliter & ſpiritualiter, quindecim requiruntur. Primum eſt, vt communicans ſit homo.*

2 *Secundum, vt ſit viator, non comprehenſor. Tertium vt ſit baptizatus. Quartum vt ſit adultus.*

3 *Quintum, vt ſit mente præditus.*

4 *Sextum, vt ſit ieiunus.*

5 *Quæ impediant, vel non impediant ſumptionem Euchariſtiæ.*

6 *Septimum, vt ſit ſine conſcientia peccati mortalis, vbi multa valde pulchra de hac re.*

7 *Quatuor ſigna per quæ fieri debet diligens inquiſitio in examinanda conſcientia ante confeſſionem.*

8 *Octauum, & nonum requiſitum ad communicandum.*

9 *Decimum, vndecimum, & duodecimum requiſitum.*

10 *Decimumtertium, decimumquartum, & decimumquintum requiſitum.*

11 *Septem principales effectus Euchariſtiæ.*

12 *An Euchariſtia frequenter ſumenda.*

1 POſtremo, de nobiliſſimo Sacramento Euchariſtię videnda ſunt tria principaliter. Primò, quæ exigantur ad communicandum ſine nouo peccato, cum augmento meriti. Secundò, quis fructus bene communicantium. Tertiò, quæ exigantur ad frequenter communicandos. Quantum ad primum notandum ſecũdum Tho. & alios Doctores in 4. circa materiam diſt. 9. & ſequentium. Ad ſumendum Euchariſtiam ſacramentaliter, & ſpiritualiter, 15. exiguntur, ſecundum quæ quiſquis ſe

probare

probare debet. *Probet*, inquit Apoſtolus 1. Cor. 11. *ſeipſũ homo: & ſic de pane illo edat* &c. Primum eſt vt communicans ſit homo. Nam ſolus homo hoc Sacramentum per ſe ſumere poteſt ſacramentaliter, & ſpiritualiter ſaltem: non Angelus bonus, nec malus; non anima exuta in purgatorio, limbo, vel in inferno; nec animal brutum. Probatur; quia iſte ſolus ſumit per ſe ſacramentaliter & ſpiritualiter, qui vtitur ſacramento vt eſt ſacramentum, & Chriſto incorporatur: ſed ſic nullus præfatorum valet, ergo ambæ præmiſſæ veræ. Probatur, quia ille ſolus vtitur Sacramento vt eſt Sacramentum, qui vtitur ſpeciebus ſenſibilibus, & velantibus aliquod ſpirituale contentum, & qui Chriſto amplius, vel de nouo incorporatur: ſed nullus iſtorum eſt huiuſmodi, niſi homo. Ex quo patet maximum donum Dei. Nam qui in patria ſunt, Chriſto fruuntur lætius quam nos: Sed nos Chriſtum in Euchariſtia ſumimus fructuoſius, quia proficere poſſumus in eſſentiali & accidentali præmio: beati Chriſtum habent ſecurius, ſed nos mirabilius.

2 Secundum eſt, vt quis ſit homo viator, non comprehenſor. Et ideo viaticum dicitur, vt nos præſeruet ab hoſtibus, & ab impedimentis viæ. Vnde ſi apparerent aliquando ſancti, puta pater & mater defuncti petentes Sacramentum, ſicut quandoque eſt factum: non debet ſacerdos eis miniſtrare, ſed poteſt in miſſa ſacrificium tale pro eis offerre. Tertium eſt, vt quis ſit fidelis & baptizatus, ideo non eſt dandum cathecuminis, nec videre debẽt infideles: quia nullus niſi ad Chriſti populum aſcriptus baptiſmatis Sacramento, debet admitti ad Euchariſtiam ſanctam. Quartum eſt, vt quis ſit adultus. Nam maſculus 14. & femina 12. ſed pro tunc prius, vel poſterius, quando peccare poſſunt mortaliter, diſcernere cibum corporalem à ſpirituali, & deuotionum dentibus hoc Sacramentum maſticare, in ſeptimo, octauo, vel alio quocunque debito anno: & hoc iudicio boni viri relinquendum eſt, & ſtatuto ſynodali, vel conſuetudini bonę non præiudicare debet.

3 Quintum eſt, vt quis ſit mente præditus, propter dæmoniacos & amentes. Vbi ſciendum, quod ſi faciunt geſtus periculoſos, & ſunt furioſi, de quibus poſſit perpendi quod eijceretur Corpus Chriſti, vel tractarent impudicè, vel irreuerenter; in hoc caſu non eſſet eis Euchariſtia miniſtranda, propter reuerentiam Sacramenti. Si autem

Digitized by Google

tem ſit amens, & non furioſus; ſed tantum loquens inania, & alienus à ſenſu, diſtinguendum eſt: quia aut prætendit actus, & ſigna deuotionis ad ſacramentum, & ſic determinat cap. de conſecrat. diſt. 2. c. de infirmitate: tali Euchariſtia non eſt neganda. Aut nullum protunc prætēdit actum, vel ſignum deuotionis; tunc currendum eſt ad tempus præcedens paſſionem: vel enim tunc petijt, & deuotionem ad ſacramentum prætendit: ſi aliàs non immineret periculum, poſſet quidem ſibi licitè dari Sed nō video (dicit Pet. de Pal.) neceſſitatem magnam: ſed ſi talis amens haberet dilucida interualla, poſſumus dare Euchariſtiam tempore lucido: dęmoniacis autem, ſcilicet poſſeſſis à dęmone, ſi habent deuotionem ad communicandum, dari debet eis ſecundum Tho. Nam Caſſi. collatione Sereni, dicit quod multi per illud liberati ſunt à dæmone. Prædictis omnibus concordat Tho.

4 Sextum eſt, vt ſit ieiunus ieiunio naturę. Ratio prima, quia ſic placuit ſpiritui ſancto, qui hoc per Apoſtolos Eccleſię fiendum tradidit, vt dicit Auguſt. ad inquiſitiones Ianuarij. Secunda propter reuerentiam corporalem: dignum enim eſt vt panis cęleſtis præcedat omnem terrenum panem. Tertia, vt maior deuotio habeatur, quæ ſolet impediri ſæpe per cibum vel potum. Omnis igitur potio vel cibatio propriè, quocunque fine fuerit ſumpta, impedit diuinam Euchariſtię ſumptionem, vt dicit Pet. de Pal. Excipiuntur tres caſus, in quibus non ieiunus poteſt celebrare, vel communicare. Primò ratione infirmorum, de quorum periculo timetur, ne ſine viatico vadant: tales communicandi ſunt etiam non ieiuni. Secundò ſacerdos, qui ſumit aquam puram per errorem pro vino poſt Euchariſtiā, tenetur integrum ſacramētū poſtmodum perficere. Tertiò in paraſceues contingere poſſet, ſi antequam Euchariſtiam quis deglutiret, vinum præcederet in ſtomachum. Idem in æſtate contingere poſſet cōmunicanti cuilibet, cuius palato adhærere poſſet, nec deglutiri, niſi dilueretur vino, vel aqua prius ſtomachum intrante.

5 Ex quibus patet, quod ſi cibus aut potus propriè ſumatur ratione medicinæ ſolius, non intentione ſe nutriendi, impedit Euchariſtiam. Item ſi quis heri paraturā in ore poſuit, & hodie traijciat, impedit Euchariſtiam. Item qui probando vinum, ſeu guſtando, vel cibum aut aquam caſu deglutiret, licet ſtatim euomeret non altera-

Digitized by Google

tum in aliquo, adhuc impediret: quia eſſet comeſtio, vel bibitio: niſi in alium conductum gutturis tranſiſſet, & ſtatim eiectum eſſet, tunc non impediret. Quando verò fieret deglutio caſualis ſaliuæ, vel reliquiarum cibi, vel aquæ remanentis poſt lotionem dentium vel oris, non impedit. Dicit etiam Richard. quod ſi ſacerdos ante miſſam lauat os, & caſu gutta aquę intrat ſtomachum, non credo quod ideo teneatur dimittere miſſam, maxime in die ſolemni, cum non videatur impedire dignam præparationem, nec reuerentiam Sacramenti: & de ſimilibus idem iudicium habeatur. Item ſi quis ſale & aceto perfunderet dentes, & quicquid faceret, dum tamē non deglutiret, ſiue medendo, ſiue lauando, non eſſet comeſtio, nec bibitio. Et licet os non ſit ieiunum, tamen ſtomachus ieiunus eſt, ideo non impedit. Reliquiæ etiā aquę, ex quo caſualiter, non ex propoſito os abluendo traijciuntur, licet non ſint conuerſæ in ſaliuam, non impediunt. Item coci, vel tabernarij, vel miniſtrantes ad menſam, qui cibum vel potum ponunt ſupra linguam ſolum ad probandum, & ſtatim proijciunt, quamuis propter reuerentiam, primi duo protunc deberent à talibus ſe continere, tamen non impediunt. Si autem quis talia deglutiret, licet ſtatim euomeret, non alteratum, impediret. Hæc omnia Pet. de Pal. Dicitur autem ieiunium naturæ, quod incipit ab abſtinentia prænominatorum à media nocte. Dicit etiam Landolfus, niſi cibus vel potus digeſtus fuerit ſano iudicio miniſtrantis, vel recipiētis Euchariſtiam, non debet ſumi hoc ſacramentum: dormitio tamen poſt cibum non exigitur, niſi inquantum quis ſine ſomno indeuotus efficeretur. Non multum etiam decet bibere, poſt matutinas ſero dictas: & multo minus comedere, niſi neceſſitas vrgeat.

6 Septimum eſt, vt ſit ſine conſcientia peccati mortalis, poſt diligentem diſcuſſionem conſcientiæ ſuæ. Vnde Apoſtolus primę Cor. 11. *Probet autem ſeipſum homo: & ſic de pane illo edat.* Vbi notandum ſecundum Tho. diſt. 9. & Pet. de Tharan. & Scot. quod duobus modis poteſt contingere aliquem cum peccato mortali accedere. Primò conſcientiam de hoc habendo. Secundò non. Primū fit tripliciter. Primò, ſic accedentes cum conſcientia peccati mortalis, quorum conſcientia conſurgit ex certitudine ſufficienti, vt qui ſcit ſe fornicatum, vel ſcit ſe in actu peccati mortalis interiori vel exteriori, puta qui ſibi

ſibi conſcij ſunt peccati mortalis non de eo dolentes: tales accedendo peccant mortaliter, quia contemnunt. Et quia indignè manducant, iudicium ſibi manducant: quia abutuntur ſancto ſanctorum: & mentiuntur ſe incorporari Chriſto, quod Euchariſtia figurat. Secundò, ſunt quidam habentes conſcientiam peccati mortalis, quorũ conſcientia conſurgit ex certitudine probabili, puta qui diu moroſe delectati ſunt, & timent fuiſſe conſenſum mortalem: & tunc ſic accedendo ſine contritione, adhuc peccant mortaliter, quia diſcrimini ſe committunt circa tantum myſterium. Tertiò quis habet conſcientiam peccati mortalis, cuius conſcientia ex leui conſurgit, vt homo ſcrupuloſus, qui timet de leui delectatione, ne fuerit peccatum mortale: & taliter accedens dicit Pet. de Thar. non peccat mortaliter: quod verum eſt ſecundum Pet. de Palud. quando firmam conſcientiam non habet, ſed timorem quendam, vel vacillationem, cui renititur. Vnde Pet. de Tharan. dicit: In primo caſu quis contemnit; in ſecundo diſcrimini ſe committit; ſed tertio non. Secundò, quidam ſunt qui non habent conſcientiam peccati mortalis, & tamen ſunt in peccato mortali ignoranter. Et hoc etiam fit tripliciter. Et primò, quando quis præparauit ſe, & diſcuſſit præparatione ſufficienti, diligentiſſime conſcientiam examinando, & peritos cõſulendo, & talis accedendo non peccat, ſed remiſſionem peccatorum, ſi quæ latent, accipit, & meretur: videtur autem iſta examinatio diligentiſſima, quam tradit Scot. dicens: Diligenti inquiſitione habita, ſecundum poſſibilitatem noſtrę fragilitatis, quantam ſcilicet diligentiam faceret prudens vir in ardua re, quam vellet examinare ſerioſe: quã etiam inquiſitionem oportet differentem eſſe ſecundum diuerſitatem pænitentium: vt maiorem apponat diligentiam, quia forte diutius non eſt confeſſus, & minus in animum ſuum poſuit peccata ſua omnia, vt ea memoriter retineret, & ſuo tempore diſtinctè confiteretur. Pręmiſſa inſuper contritione ſufficienti, ſecundum probabilitatem correſpondentem ad prędictam inquiſitionem; ſi tunc communicet non peccat, immo ſi aliqua alia peccata lateant, per illud Sacramentum dimittentur. Alij ſunt qui conſcientiam ſuam examinant probabiliter, & confitentur. Et tales dicit Pet. de Tharan. accedentes non peccant: ſed tamen remiſſionem peccatorum non accipiunt, nec merentur. Sed Tho. vbi prius dicit: Si quis per qua-

tuor ſigna facta diligenti inquiſitione ſuæ conſcientiæ, quamuis forte non ſufficienti, ad Corpus Chriſti accedit, aliquo modo peccato mortali in ipſo remanente, quod eius cognitionem præterfugit, non peccat: immo magis ex vi Sacramenti peccati remiſſionem conſequetur. Vnde Aug. dicit in quodam ſermone, quod quando Corpus Chriſti manducatur, viuificat mortuos.

7 Quæ autem ſint illa quatuor ſigna, dicit Tho. Certitudo haberi non poteſt an aliquis ſit ſine peccato mortali. 1. Cor. 4. *Nihil mihi conſcius ſum, ſed non in hoc iuſtificatus ſum.* Poteſt tamen de hoc haberi aliqua coniectura pręcipuè per quatuor ſigna: ſicut dicit Bernard. Primò, cum quis deuotè verba Dei audit: quia *qui ex Deo eſt, verba Dei audit.* Ioan. 8. Secundò, cùm quis ſe promptum ad bene operandum inuenit. Quia probatio dilectionis exhibitio eſt operis, vt dicit Greg. in Homel. 3. Tertiò, cùm quis abſtinendi à peccatis in futurum propoſitum habet. Quartum, cùm de præteritis dolet, quia in his vera pœnitentia conſiſtit ſecundum Greg. Tertiò ſunt qui neutro modo ſe diſcutiunt, ſed negligenter. Et tales dicit Pet. de Tharan. peccant mortaliter accedendo: & dementur, maxime ſi negligentia ſit magna. Dicit etiã Scot. quod contritus qui habet copiam confeſſorum, tenetur confiteri ſub iſta lege, videlicet, *Probet antè ſeipſum homo.*

8 Octauum requiſitum eſt, vt quis non ſit conuerſatione in crimine notatus: vt duellare volens, pręſertim impetens. Et publicam pœnitentiam agentibus non debet dari, niſi completa pœnitentia, nec hiſtrionibus nequitioſis, nec ſuſpenſoribus peruerſis. Intellige de ſanis, & quouſque appareat emenda aliqua poſt eorum conuerſionem. Nonum eſt, vt ſit in corpore mundus. Vbi notãdum, quod quadruplex eſt immunditia. Prima corporalis, coniuncta cum immunditia ſpirituali ſecundum veritatem: ſicut in vigilia fornicantes, qui in craſtinum celebrant, vel ſtatim. Secunda eſt corporalis, coniuncta immunditię ſpirituali ſecundum quandam ſimilitudinẽ: vt in ſomniis fit, cum ſordidis pollutionibus. Tertia eſt immunditia corporalis, horrorem cauſans in proximis, ſed nec in re, nec in imagine coniuncta peccato: vt lepra, menſtruum, fluxus ſeminis ex debilitate naturæ cauſatus. Quarta eſt indifferens, vt eſſe ſordidum pedibus lutoſis, vel fuligine tactum, aut ſudantem. Prima impedit. Secunda ſi ex cauſa præcedenti in vigilia, vel paulo antè

per

per mortale peccatum eſt egreſſa, impedit. Tertia impedit, vt non publicè quis celebret, aut crebro communicet: ſed occultè non impedit celebrare. Quarta eſt indifferens. Non lotis enim manibus manducare, non coinquinat hominem: propter reuerentiam tamen munditia debet ſeruari, quantum commode fieri poteſt.

9 Decimum eſt, vt ſit quis ſine periculo vomitus. Et idem eſt de eo, qui ſtomachum haberet taliter diſpoſitũ, quod à ſe ſumpta cruda egererentur: pro tunc etiam fieret irreuerentia Sacramento, & communicare quis non deberet: dicit Pet. de Pal. Vndecimum eſt, vt quis non ſit apparitione miraculoſa prohibitus. Si enim in ſpeciebus illis appareret fruſtum carnis, puer, vel aliquid huiuſmodi; non eſſent tunc ſpecies illæ percipiendæ. Ratio, quia Chriſtus inſtituit quod ſumeretur Euchariſtia in ſpecie panis & vini. Duodecimum eſt, vt recipiatur à miniſtro idoneo, non à muliere, non à laico, nec à diacono, vbi poteſt copia ſacerdotis haberi, nec à quolibet ſacerdote: ſed à Papa, Epiſcopo, & plebano proprio, vel à prȩlato proprio, vel ab eo cui aliquis talium licentiam dederit, idoneo ſacerdoti ſcilicet: nec etiam à quocunq; prælato: ſed à non excommunicato, non interdicto, non ſuſpenſo.

10 Tertiumdecimum, vt recipiatur tempore debito, vt ad minus ſemel in anno, & ſecundum diuerſos ſtatus à diuerſis diuerſimode. Quartumdecimum eſt, vt fiat recta intentione, ſecundum quam Chriſtus inſtituit, pro medicina videlicet animȩ, non corporis, nec ad maleficium. Quintumdecimum, vt fiat cum actuali deuotione, quia enim Euchariſtia datur verè in cibum & potum, conſideranda eſt manducatio noſtra realis, quæ conſiſtit in ſpecierum attritione; ſacramentalis autem conſiſtit in interiori intellectus, & affectus ruminatione per fidem, cõſiderando paſſionem Chriſti, digniſſimam eius incarnationem, & ſimilia beneficia: & ſpe fulti ad amorem eius accenſi, eius vnionem deſideremus, quia ſicut nocet, aut parum prodeſt cibus corporis in ſtomachum traiectus, ſine maſticatione oris, & calore ſtomachi; ſic nec Euchariſtiæ Sacramentum, niſi ruminetur vt prȩmittitur, & charitate in Chriſtum caleſcamus. Actualis enim deuotio cauſatur ex timore & amore: timor inſurgit ex conſideratione noſtrorum defectuum, & Chriſti magnitudine aut iuſtitia. Sed amor iungendus eſt, quo Chriſtum ne-

Digitized by Google

dum velut pijſſimum patrem & benefactorem, immo vitam cordis deſideremus amplexibus.

11 Quoad ſecundum principale de effectibus Euchariſtiæ, ſecundum Tho. ſunt ſeptem notabiles diſtinct. 12. quarti: & recipiuntur ad ſimilitudinem cibi corporalis. Primus & principaliſſimus, quòd nos Deo per amorem amplius vnit. Iſte enim cibus non Chriſtum in nos facit mutari, ſed nos in Chriſtum, ſecundum illud Chriſti ad Auguſt. lib. confeſſ. Cibus ſum grandium, creſce & manducabis me; nec tu me in te mutabis, ſicut cibum carnis tuæ: ſed tu mutaberis in me. Secundus eſt reſtauratio deperditorum in reparatione cuiuſcunque defectus præcedentis. Tertius eſt augmentum omnium virtutum. Quartus remiſſio peccatorum venialium omnium, aut multorum quoad culpam; ſecundum quod deuotio minor, & maior ibi fuerit. Quintus eſt remiſſio peccatorũ mortalium, ſi inuenit in ſubiecto, non in conſciẽtia, modo ſupradicto vel tacto. Sextus eſt remiſſio pœnę debitę pro mortali & veniali, in toto vel in parte: ſed hoc dicit Thom. facit Euchariſtia ſolum, quando eſt ſacrificiũ, vt in miſſa pro aliquo lecta, quæ certum valorem habet ad ſatisfaciendum. Et vltra illum habet efficaciam ex deuotione miniſtri, & procurantis miſſam. Septimus eſt remiſſio fomitis, vt minus proni ſimus ad vitia. Facilius enim cauet quis futura, etiam mortalia, roboratus hoc pane. Hæc Tho. vbi prius.

Lib. 7. cap. 10.

12 Quoad tertium principale, de frequentatione Euchariſtiæ, quærit ſanctus Tho. in 4. diſtinct. 12. An qualibet die poſſit quis Euchariſtiam ſumere? Reſpond. In hoc Sacramento, requiritur ex parte recipientis, deſiderium coniunctionis ad Chriſtum: quod facit amor, & reuerentia Sacramenti, quæ ad donum timoris pertinet. Primum incitat ad frequentationem huius Sacramenti quotidianam: ſed ſecundum retrahit. Vnde ſi aliquis experimentaliter cognoſceret, ex quotidiana ſumptione feruorem charitatis augeri, & reuerentiam non minui, deberet quotidie communicare. Si autem ſentiret per quotidianam frequentationem reuerentiam minui, & feruorem non multum augeri: talis deberet interdum abſtinere, vt cum maiori reuerentia & deuotione poſtmodum accederet. Vnde quantum ad hoc vnuſquiſque relinquendus eſt iudicio ſuo. Et hoc eſt quod Aug. dicit: Dixit quiſpiam non eſſe accipiendam quotidie Euchariſtiam.

ſtiam: Alius affirmat quotidie ſumendam. Faciat vnuſquiſque quod ſecundum fidem ſuam piè credit faciendũ eſſe. Hęc Aug. Et probat exemplis Zachęi & Centurionis: quorum vnus recepit Dominum gaudens: alius dixit: Non ſum dignus vt intres ſub tectum meum: & vterque miſericordiam conſecutus eſt. Hęc Thomas.

DE SANCTIFICATIONE LOCORVM, *ſcilicet Eccleſiæ, altaris, & cœmiterij.*

CAPVT XIII.

ARGVMENTA.

1 *Eccleſia ſex de cauſis frequentanda.*
2 *Specialis locus orationi deputandus etiam tempore gratiæ.*
3 *Quænam licitè fiant in Eccleſiis & locis orationis.*
4 *Oratio fructuoſius in Eccleſia, quàm in alio loco funditur ſeptem de cauſis.*
5 *Loca ſacra dehoneſtantes caſtigantur.*
6 *Irreuerentia per quæ locis ſacris exhibeatur.*
7 *Eccleſiarum immunitas.*

1 CVm autem inter ea quę ſanctificanda ſunt, locus Dei contineatur; idcirco de ſanctificatione, & veneratione ſanctorum locorum, puta altaris, Eccleſiæ, & cœmiterij, tria ſunt videnda. Primò, cur Eccleſię ſanctificari debeant, & per quæ. Secundò, cur oratio vel alij cultus latriæ in Eccleſia facti, Deo plus placeant, & citius impetrent ceteris paribus, quàm ſi extra locum ſacrum fierent. Tertiò, per quæ dehoneſtentur loca Deo ſacrata. Quantum ad primum notandum, quod Eccleſia frequentanda eſt ſex de cauſis: quas ſanctus Tho. poſuit ſuper illud Ioan. 2. *Nolite facere domum patris mei domum negotiationis.* Eccleſia inquit frequentanda eſt propter ſanctorum reliquias, ſacramentorum efficacias, officiorum frequentias, Angelorum reſidentias, multas indulgentias, & mortuorum indigentias. Hæc Tho. in poſtilla. Idcirco dicit beatus Aug. in regula ſua: In oratorio nemo aliquid agat, niſi ad quod factum eſt, vnde & nomē accepit; & cauſam aſſignat dicens: vt ſi forte aliqui, etiã præter horas conſtitutas, ſi eis vacat, orare voluerint:

non ſint eis impedimento, qui ibi aliquid agendum putauerint.

2 Sed dubitatur, an tempore gratiæ debeat eſſe locus orandi ſpecialis? videtur quod non: quia mulieri Ioãnis 4. de loco orandi quærenti, Ieſus reſpondit: *Venit hora in qua veri adoratores adorabunt in ſpiritu & veritate.* Reſpondet Humbertus in regulæ expoſitione: Non eſt in loco ponenda talis fiducia, quod credat aliquis alibi ſe non poſſe exaudiri, ſicut fecerunt aliqui Iudæi. Sed curãdum eſt ex alijs tribus cauſis de loco. Primò, quia ſi non eſſet aliquis locus deputatus orationi, tunc neſciretur vtrum homines orarent vel non, & multi omitterent orare. Secundò, quia vadens ad locum orandi, plus laborando amplius meretur. Tertiò, vt orationis locus ad orandum excitet & moueat. Sicut locus comedendi excitat appetitum cibi, & menſale ad idem, & ſic de alijs.

3 Dubitatur ſecũdo quæ in oratorio poſsint fieri licitè? Reſpond. ſecundum eundem, quod triplices ſunt actiones in genere. Quædam ſunt ſpirituales, vt prædicationis audientia, & ea quæ nominata ſunt per Tho. & talia poſſunt regulariter ibi fieri: hoc enim innuit nomen oratorij, quod ab oratione dicitur, accipiendo orationem generaliter pro omni exercitio, quo anima erigitur in Deum, ſecundum quod oratio à Damaſce. definitur: *Oratio eſt aſcenſus mentis in Deum.* Vnde & ſuper illo Math. 17. *Hoc genus dæmoniorum non eijcietur, niſi per orationem & ieiunium*: Gloſa dicit, oratio generalis non ſolum eſt in verbis, ſed in omnibus quæ in obſequium Dei, & fidei deuotionem gerimus. Simile dictum fuit ſupra de partibus ſatisfactionis tribus. Aliæ verò actiones ſunt neceſſitatis: & ſine peccato poſſunt ibi fieri diſpenſatiuè. Nã Eccleſiæ cum omnibus ornamentis ſuis deberent teneri mundæ: nec debent ibi conuiuia fieri, vel homines ibi iacere, aut ſua ſupellectilia mittere, niſi propter hoſtiles incurſus, aut incendia repentina, ſeu alias neceſsitates vrgentes; ſic tamen, vt neceſsitate ceſſante, res in loca priſtina reportentur. Id probant ſummiſtę, extra de cuſtodia Euchariſtiæ, Require diſtinct. 42. cap. penult. & vlt. Item propter metum paganorum, hæreticorum, piratarum, ſeu prędonum poteſt Eccleſia incaſtellari, ſeu muniri, & poſſint ibi habere refugium nõ ſolum clerici, ſed etiam laici, & defendere Eccleſiam, & quę in ea ſunt, probatur vt prius. Et ad idem eſt Ray. & Hoſtien. Non

ergo

Digitized by Google

ergo licet in Eccleſia comedere, bibere, vel iacere regulariter: ſed diſpenſatiuè & ex cauſa. Tertiò dicit Humber. ſunt actiones quædam quæ vix, aut nunquam ſine peccato fiunt, & tales nunquam debent ibi fieri, niſi forte in neceſsitate peregrinandi, de quibus dicetur in tertio mẽbro.

4 Quantum ad ſecundum principale notandum, quod ſecundum Humbertum vbi prius: Quamuis orationes, & alia ſub oratione contenta, in omni loco poſſunt fieri, ſecundum illud primæ Timot. 2. *In omni loco leuantes puras manus*: tamen competentius, & fructuoſius in oratorio effunduntur, ſeptem de cauſis vel rationibus. Prima, quia piè credendum eſt, quod Deus facilius exaudiat in loco ſibi deputato ad hoc, quàm in alio. Vnde 2. Paral. 7. *Oculi mei erunt aperti, & aures meæ erectæ ad orationem eius, qui in loco iſto orauerit*. Secundò, quia credendum eſt, quod Angeli ſancti locum talem ſanctum magis frequentent, qui eſt domus Dei. Vnde in huius rei argumentum Iacob. Geneſ. 28. vidit Angelos Dei aſcendentes, & deſcendentes in loco, qui dicitur Bethel, id eſt domus Dei. Ipſi autem ſunt, qui neceſſarij ſunt ipſis orantibus, ad ferendum orationes noſtras coram Deo. Tertiò, probabile eſt, quod dæmones, qui libentius impediunt orationes, non audeant ita accedere ad huiuſmodi locum ſanctum, ſicut ad alia: propter terrorem, quem incutit eis locus ſanctus. Vnde Geneſ. vbi prius: *Quàm terribilis eſt locus iſte?* Quod verum eſt pręcipuè de dæmonibus. Quartò quia oratorium conſecratum eſt in honore alicuius ſancti: pium autem eſt credere, quod ſanctus patronus Eccleſiæ, ſpecialem curam habet de conuenientibus ad locum ſui patronatus: ſicut principes terræ de his qui conueniunt ad loca ſui dominij: ſicut inuenitur de beato Iacobo, & de multis alijs ſanctis, ſpecialiter iuuantibus ſua loca viſitantes. Et quia orantibus non modicum neceſſarium eſt adiutorium ſanctorum, qui ſunt potentes apud Deum, ſecundum illud Iob. 5. *Ad aliquem ſanctorum conuertere*: conſultiùs oratur in locis ſacris quàm alibi. Quintò ibi eſt frequenter Corpus Chriſti continuè, aut hora miſſę ad minus. Ratione cuius quęlibet Eccleſia excellit templum primum Salomonis: in quo nunquam tantum bonum fuit, In præſentia autem Chriſti ſi quis forti fide orat, citius exaudiri poteſt orans, ſicut latro prope Chriſtum in cruce, & Magdalena & Chananęa citò exaudiebant.

Digitized by Google

audiebantur Chriſto præſente: ergo in fide accedendo, quæ mereri plus poteſt quàm præſentia corporalis Chriſti facientis miracula, hodie tam citò exaudiri poſſumus, quàm olim. Vnde Ioann. 20. Chriſtus illud Thomę innuiſſe videtur dicens: *Quia vidiſti me Thoma credidiſti: beati qui non viderunt & crediderunt.* Sextò, in Eccleſijs ſunt reliquiæ ſanctorum, nec dubium talia cooperari ad efficaciam noſtræ orationis, quando fuerint veneratæ. Ideo quoad quintum & ſextum Hębreorum 9. dicitur: Manna quod figurabat Corpus Chriſti, & virga Aaron, & tabulæ Moyſi: tanquam eorum reliquię cuſtodiebantur in propitiatorio, ſiue oraculo, & non alibi, tanquam competentia orationi & propitiationi. Septimò, ibi sũt imagines crucifixi, beatæ virginis, & ſanctorum, ſiue Angelorum, vt frequenter, quaſi libri laicorum. Hęc autem ſenſibiliter in mentem introducunt horum memoriam, quæ introducta, multum valent frequenter ad excitandũ deuotionem, deuotionis autem effectus ſummè facit orationem efficacem. Vnde Auguſt. ad Probam de orando Deum: Dignior ſequitur effectus, quando feruentior præcedit affectus, ſecundum illud primę ad Corinth. ſecundo: Ad affectum cordis reſpicit Deus. Periculoſum eſt depingere imagines luxurioſas. Ezech. 8. In oratorio etiam fit concurſus multorum. Sicut enim ferrum ferro acuitur, ſic deuotio fidelium mutuò excitatur. Impoſſibile enim eſt preces multorum non exaudiri. Item Math. 18. Vbi duo vel tres congregati fuerint in nomine meo, &c.

5 Quantum ad tertium principale, ſcilicet de dehoneſtantibus Eccleſias aduertendum, quod de Eccleſia qualibet, ſiue templo intelligi poteſt illud Geneſ. 28. *Quam terribilis eſt locus iſte: non eſt hic aliud niſi domus Dei, & porta cæli.* Vere etenim Dominus eſt in loco iſto ſancto: vnde irreuerentes Eccleſias, peiores quodammodo ſunt quàm dæmones, qui terrentur à locis ſacris, ſed non homines illi mali: vnde contra tales terribilis legitur hiſtoria 2. Mach. 3. de Heliodoro principe, cui irreuerenter templum intranti apparuit equus, terribilem habens ſeſſorem, optimis operimentis adornatus, iſque cum impetu Heliodoro priores calces eliſit; qui autem inſidebat habebat aurea arma. Alij autem apparuerunt duo iuuenes, qui circunſteterunt eum, & ex vtraque parte flagellabant ſine intermiſſione: ſubitò autem Heliodorus cecidit

Digitized by Google

cidit in terram, & in ſella geſtatoria deportatus eſt ex ærario, & iacebat mutus,& abſque omni ſpe ſalute priuatus,ſed poſt precibus Oniæ ſacerdotis vita ei donata eſt.

6 Sunt autem plura,per quæ irreuerentia ſacro loco,ſiue ſit cœmiterium,ſiue Eccleſia,exhiberi poteſt: quę tãgit Gregorius decimus, & ponuntur in generali Concil. Lugd.lib.6.de immunitatę Eccleſiæ & cœmiteriorum, c. decet. Decet,inquit,domum Domini ſanctitudo, decet vt cuius in pace factus eſt locus, eius cultus ſit cum debita veneratione pacificus. Sit itaque ad Eccleſias humilis & deuotus ingreſſus,ſit in eis quieta conuerſatio Deo grata,inſpicientibus placita, quæ conſiderantes non ſolum inſtruat,ſed reficiat: & addit, quod quotiens nominatur nomen Ieſu Chriſti,ibi ſpecialiter inter ſacra myſtęria,flectantur genua cordis,& illud capitis inclinatione quis teſtetur: nullus ibi ſeditionem excitet, conclamationem moueat,impetumve committat. Ceſſent etiam in locis illis vniuerſitatum & ſocietatum quælibet concilia, contentiones, & publica perlamenta. Ceſſent vana,& multo fortius fœda,& prophana colloquia; ceſſent confabulationes quælibet; ceſſent in Eccleſijs & earum cœmiterijs negocia,& pręcipuè nundinarum,ac fori cuiuſcunque tumultus,& omnis in eis ſęcularium iudiciorum ſtrepitus conquieſcat: nulla inibi cauſa per laicos criminalis maxime agitetur. Sint loca eadem à laicorum congregationibus penitus aliena: & ponit ibi cauſam illam,ne vbi eſt peccatorum venia poſtulanda, ibi peccandi occaſio detur,aut comprehendantur peccata committi. Hæc vbi prius.

7 Secundò habet immunitatem hanc Eccleſia,vt multi ad eam confugientes vita tueantur corporali. De illo beatus Auguſt.lib.1. de ciuitate Dei cap. 1. dicit, quod etiam barbari pepercerunt baſilicæ Apoſtolorum Romę, etiam paganis ad eam confugientibus. Poſtea per plura capitula probat, quod pagani veteres, & etiam Romani nonnumquam leguntur peperciſſe in corpore fugientibus ad deorum ſuorum templa: & cap. 7. concludit, quod id quod barbaris confugientibus ad Apoſtolorum templũ latiſſimum pepercerunt,hoc Chriſti nomini; hoc Chriſtiano templo tribuendum quiſquis inuidet,cęcus; quiſquis videt,nec laudat,ingratus; quiſquis laudanti reluctatur, inſanus eſt. Hæc ibi. Vnde nullus ad Eccleſiam

confu-

confugiens, inde per vim abſtrahi debet. Excipitur primò latro, qui ſtratas publicas inſidijs & aggreſſuris obſidet. Secundò, qui de nocte agros vaſtat, vel comburit. Tertiò, qui in Eccleſia committit maleficium, ſperans ſe ab Eccleſia defendi, quod ſemper præſumitur, niſi contrarium probetur: Et tales etiam in alia Eccleſia extrahi poſſunt. Quartò, ſi confugiens ſit ſeruus, qui ſi præſtita à domino cautione de impunitate, non velit de Eccleſia exire: inuitus expellitur, & redditur domino. Quintò, hæretici, qui videntur in tertijs concludi. Alijs autem, etiam Iudæis, paganis, immo & excommunicatis, ſi conſuetudo de excommunicatis tenet, debent rectores Eccleſiarum ſaluare vitam & membra: hæc omnia per diuerſa iura probantur, ſed breuitatis cauſa dimitto.

DE SANCTIFICATIONE SABBATI, De labore, & otio, & de mechanicis.

CAPVT XIV.

ARGVMENTA.

1 *An labor manuum ſit in præcepto.*
2 *Labor manuum quomodo ſit aut non ſit in præcepto.*
3 *Varia genera laborum ſpiritualium; & quinque rationes, quare ſpirituales labores corporalibus ſint magis pœnoſi.*
4 *Otij quinque mala.*
5 *Nouem genera hominum qui ſine manuum labore viuere poſſunt in toto vel in parte, & vti eleemoſynis.*
6 *Quinam induci deberent ad laborandum, & abduci ab otio.*
7 *Labor vt licitè exerceatur quinque requirit.*

1 Tertia particula tertij præcepti de ſanctificatione ſabbati eſt: *Sex diebus operaberis*: vbi labor mandatur extra dies feſtos. Circa quod tria ſunt conſideranda. Primò, quando labor ſit in præcepto, quando in conſilio, & quando prohibitus. Secundò, qui poſſunt de eleemoſynis viuere ſine labore manuum, in toto vel in parte. Tertiò, quibus modis labor exercendus eſt debitè. Quãtum ad primum notandum, quod ſuper 2. Theſſal. 3. vbi dicitur: *Si quis non vult operari, non manducet; ſi quis non o-*

bedit

bedit verbo noſtro per epiſtolam, hunc notate : & non miſceamini cum illo, vt confundatur, Gloſa præcipit vt operentur. Vbi quærit Goram. Vtrum operari manibus ſit prçceptum? quod ſic patet per Gloſ. & textum præallegatū. Reſpond. quod ſicut quædam ſunt bona per ſe, vt ſanum eſſe; quædam per accidens, & propter alterum, vt medicari: prima autem appetenda ſunt ſibi, ſemper, & omnibus; ſecunda in caſu, & aliquibus: ſic quædam prçcipiū tur propter ſe, quia per ſe bona, vt Deum colere, parentes honorare, & hæc ſunt ſemper, habita oportunitate, implenda, & ab omnibus. Quçdam verò præcipiuntur propter aliud, vt generationi vacare, propter multiplicationem & conſeruationem humani generis: & hæc non ſemper, nec ab omnibus ſunt implenda, ſed aliquando, quando ſcilicet neceſſitas horum, propter quæ data ſunt, imminet, nec ſubuenitur ab alijs. Laborare verò & operari manibus, non eſt de his quç bona ſunt, & præcepta propter ſe; dicit enim de ſe opus indifferens, non virtuoſum: ſed eſt de his quæ ſunt bona, & præcepta propter aliud. Vnde non ligat omnes & ſemper, ſed aliquos: & in caſu neceſſitatis, propter quam prçceptum eſt.

2 Præceptum eſt autem partim propter neceſſitatem ſpiritualem, ad vitanda ſcilicet peccata, quæ ex otio naſcuntur; partim propter corporalem, ad acquirendum ſcilicet vnde ſuſtentetur corporis ſanitas, & vigor: vbi ergo occurrit alicui neceſſitas ſpiritualis, quia ex otio implicatur peccatis, quç niſi per laborem non poteſt vitare, debet laborare: vbi etiam occurrit neceſſitas corporalis, quia aliunde non poteſt neceſſaria inuenire, debet laborare. Vbi etiam occurrit neceſſitas vtraque ſimul, vt quia aliàs non poteſt modo licito & honeſto viuere ſine peccato, vel furti, vel adulationis, vel huiuſmodi, neceſſaria inuenire, debet laborare: aliàs exceptis his tribus caſibus, nullum puto teneri ad laborandum præciſè. Aliquando tamen expedit laborare, aliquando non. Si enim homo aliàs habet neceſſaria modo licito, & aliàs per exercitium ſpirituale ſufficienter vitat peccata, quamuis non teneatur laborare, ſi tamen vacat operi ſpirituali, vel temporali vtiliori; vel ſi vacat vtiliori, tamen per laborem hunc ab illo opere non impeditur notabiliter, expedit laborare: quoniam perfectius eſt vtrumque facere, quàm alterum tantum. Sin autem aliàs non expedit, vt quando impeditur exercitium vel publicum, vt lectionis,

Digitized by Google

nis,aut prædicationis publicæ,vel priuatum,vt lectionis vel orationis priuatæ. Hæc Gorran. Concordat Tho.in tractatu contra impugnantes Euangelicam paupertatẽ.

3 Sed notandum quod pręter exercitium manuale, alia ſunt exercitia ſpiritualia licita,corpus etiam multum aggrauantia,puta oratio deuota,meditatio bona, ſtudium licitum,lectio vtilis,laus diuina, confeſſionis audientia, datio conſiliorum in cauſis ſpiritualibus vel temporalibus, & huiuſmodi: quibus exercitijs inhęrendo licitè, nullus cenſeri debet protunc eſſe otioſus, quia ſpiritualis labor eſt pœnalior corporali quintuplici de cauſa ſecundum medicos. Primò,quia labores ſpirituales extenuant vires naturales,& animales, quas labor exterior, tanquam corporale exercitium,vigorat. Secundò, quia laborum ſpiritualium quidam vexant die ac nocte per ſomnia dura: ſed laborem corporalem ſequitur ſomnus quietus,& per conſequens bona digeſtio, & virium fatigatarum quàm optima ſequitur reſtauratio. Tertiò,quia vires ſpirituales magis læſę ſunt originali peccato. Ideo maiorem difficultatem patitur homo, cum illis operãdo, quàm cum viribus exterioribus. Quartò, labor corporalis calorem naturalem confortat, corpus mundificat, & agilitat: ſed ſpiritualium laborum multi calorem naturalem conculcant,& extinguunt, humoribus replent, & ex ſanguineo melancholicum faciunt. Quintò, labor ſpiritualis æmulos habet malos ſpiritus,impedientes ne homo ad veritatem, & ſpecialiter ad virtutem perueniat: ſed non ſic de corporali.

4 Otium igitur,id eſt carentia tam corporalis, quàm ſpiritualis exercitij,quinque mala facit. Primò, dat locũ diabolo. Vnde ſancti patres dixerunt, occupatum vno dæmone,ſed otioſum innumeris tentari. Et Hiero.Semper aliquid boni facito, vt te diabolus inueniat occupatum. Secundò,graue damnum ſuſtinet ſine cauſa in vinea ſui corporis, quæ eſt anima. Nam de ore ſolum quis octo fructus poſſet colligere,qui ſunt,Dei laudatio, gratiarum actio,oratio,confeſſio,modeſtia verborum, abſtinentia,fraterna eruditio,vitiorum correctio. Tertiò, otioſus brutis eſt deterior. Brutis enim competit comedere: ſed de otioſo dicit Apoſtolus 2. Theſſ. 3. *Si quis non vult operari,non manducet.* Quartò,conſumit tempus, & nihil noui lucratur: & ſe facit receptaculum omnium ſordium. Vnde Bernard. Omnium tentationum & cogitatio-

Digitized by Google

gitationum malarum,& inutilium ſentina, & ſeminariū eſt otium. Exemplum. Dauid occupatus bellis, non luxuriatus eſt: ſed tempore otij adulterium & homicidiū commiſit: 2. Reg. 11. ſic etiam & Salomon circa templum & alia occupatus, non cecidit, ſed otioſus. Quintò, otiū facit fugere ſanitatem corporis & animæ, quæ ſequuntur plus laborem quàm otium: vt patet exemplo cathenę de ferro, quam non vſam rubigo conſumit grauius, quàm ſi quis ea vteretur: quia etſi vſu conſumitur, tamen minus quam rubigine, & etiam dealbatur. Otioſus etiam non poteſt acquirere habitum virtutum: quia habitus generatur per actus frequentatos, ſic etiam anima otioſi ſemper manet nuda.

5 Quoad ſecundum principale notandum ſecundum Tho. tractatu contra impugnantes paupertatem Euangelicam, & ſecunda ſecundę q. 187. art. 5. quod nouem ſunt genera hominum, qui excuſari poſſunt à labore manuali, in toto vel in parte, & vti poſſunt eleemoſynis. Primò, prælati Eccleſiæ & clerici: quod Apoſtolus oſtēdit 1. Cor. 9. dicens: *Neſcitis quoniam qui in ſacrario operantur, quæ de ſacrario ſunt edunt? qui altario deſeruiunt, cū altario participant?* Secundò, religioſi præcipuè mendicātes eadem ratione, quoad plura, qua & clerici: quia orāt, laudant, ſtudent, prædicant, celebrant, Sacramenta etiam quædam ad minus conferunt, propter quæ opera, pro communitate Eccleſiæ facta, tam iuſtè ſuſtentationem ab alijs recipiunt, quando faciunt ad quæ inſtituti ſunt, ſicut ſtipendiarij, & famuli rerum temporalium pretium ſui laboris. Tertiò, Philoſophiæ ſtudio vacantes, aut literis artium, vt ſcholares, quia tales non poſſunt ſtudere, & ſimul laborare: & Eccleſia de talibus fructum ſperare poteſt pro republica futurum. Quartò, inſpirati & vocati ſpeciali inſtinctu ſpiritusſancti ad voluntariam paupertatem: quorum exemplar fuit beatus Alexius, qui mendicauit pluribus annis. Nam in Ediſſa ciuitate, in atrio Eccleſiæ beatæ virginis 17. annis ad eleemoſynam ſedit: & poſtmodum in domo paterna totidem annis velut mendicus eſt nutritus: licet à patre ignoraretur. Vnde Chriſtus iuueni decalogum ſeruanti ait: *Si vis perfectus eſſe: vade & vende omnia, & da pauperibus.* Quintò, inualidi ad laborandum, vt pueri, vel ſenes, vel ægri: talibus enim clericus, ſi habet, vel alij ſæculares prouidere debent. Sextò, eleemoſyna etiam vti poſſunt, qui laborare

Math 19. *Mar. 10.* *Luc. 18.*

Digitized by Google

rare poſſunt, ſed non tãtum vt ſe, & ſuos nutrire poſſint: reſiduum enim de eleemoſynis accipere poſſunt, vt ſunt interdum debiles mulieres, vel ſenes. Septimò, ſi quis diues omnia bona ſua dediſſet pauperibus, & in ſæculo vel religione manens egeret, nec artem operandi ſciret, vel exercere non poſſet propter diſſuetudinem: talis de eleemoſynis victitare poſſet ſibi datis, vel monaſterio ad quod ſe contraxiſſet. Octauò, pænitentes aliqui mendicare poſſunt, vel eleemoſynam recipere: puta hi quibus pro grauibus peccatis iniunctum eſt, ſed tales ſi habent, debent impertiri de ſuis bonis quantum ipſi conſumerẽt, alijs pauperibus. Nonò, poſſunt eleemoſynas accipere aliqui pro loco, vel ſtructura cõmunitati, vel diuino ſeruitio valenti: & ſic mendicant aliqui pro Eccleſijs, alij pro ponte, alij pro reparatione viæ. Omnes iſtos modos probat ſanctus Tho. licitos tractatu quo ſupra, & ſecũda ſecundę. Qui verò ſub talium numero non continentur, & tamen otioſè viuũt etiam de redditibus proprijs, nec recompenſant prout tenentur orationibus, vel alijs diuinis, ad quæ aptitudinem habent; aut qui fidelium recipiunt eleemoſynas, tales nocent ſibi, & pauperibus alijs, & proximum decipiunt.

6 Ex quibus patet, quod plura genera hominum deberent per capita Chriſtiani populi corrigi, qui otioſè viuere volunt. Primò, clerici & religioſi otioſi. Secundò, nobiles otioſi, qui eo quòd diuitias non habent à prædeceſſoribus, potius deprędantur, & alia mala faciunt, quàm velint laborare. Ad quem tamen laborem in tali caſu tenentur. Tertiò, validi mendicantes, varijs mendacijs populum decipientes. Quartò, vſurarij, Iudęi, & Chriſtiani: cum vtriſque in lege eorum ſit prohibitum. Quintò, Chriſtiani cambijs malis, & contractibus peruerſis inſiſtentes. Sextò, incantatrices, & prophetiſſę dæmonum, de vaticinio eorum eleemoſynam recipientes. Septimò, ciues reddituati, etiam otioſè viuentes nulli proſunt: nõ Deo, cui non ſeruiunt; non proximo, quia non mercantur, nec laborant, ſed alios inficiunt, ſe deſtruunt, & omnia noua mala interdum reperiunt. Heu quàm multi reperiuntur, qui talem ſtatum deſiderant habere.

7 Quoad tertium principale notat magiſter Henricus de Haſſia ſuper Gen. 3. In ſudore vultus tui veſceris pane &c. quod quinque requiruntur ad hoc quod quis rem artificialem faciat, vel naturalem fieri procuret. Primum

eſt

eſt recta intentio, quæ eſt, vt ipſe ſuis laboribus neceſſitatem vitæ acquirat competentem ſibi, & communi vtilitati deſeruiat. Secundum eſt, vt opus ſuum vtiliter, ſine falſitate & ſophiſticatione faciat. Tertium eſt, quod certis temporibus ab Eccleſia conſtitutis, hoc eſt in feſtiuitatibus, labores ſuos intermittat: vt diuinis plenius vacare poſſit. Quartum, vt opus ſuum legaliter, & ſecundum iuſtitiam ciuilem vendat, ſine fraude, iuxta eius valorem, penſatis omnibus ex parte materiæ, operis, & laboris, & ſtatus continuandi laborantis. Quintum eſt, quod non ſint artifices curioſitatum, & vanarum nouitatum inuentores, in veſtibus, ædificijs, vt magis lucrẽtur. Vide de hoc, primo mandato de curioſitate, & de ſuperbia.

PRAECEPTVM QVARTVM.

DE DILECTIONE SVI.

CAPVT I.

ARGVMENTA.

1 *Rerum tractandarum propoſitio.*
2 *Diligere ſe eſt velle ſibi bonum, quod eſt quintuplex.*
3 *Vt quis bene ac licitè ſe diligat quatuor requiruntur, primum vt dilectio ſit vera; ſecundò recta.*
4 *Tertiò vt dilectio ſit ſancta; quartò vt efficax.*
5 *Cur Deus non tam expreſſe nobis præceperit dilectionem noſtri, ſicut ſui & proximi.*

6 PRæceptum quartum: *Diliges proximum tuum ſicut teipſum.* Notandum quod ſicut ſub præcepto dilectionis Dei, comprehenduntur tria præcepta primę tabulę, de quibus hactenus dictum eſt; ſic ſub pręcepto de diligendo proximum, comprehenduntur ſeptẽ præcepta ſecundæ tabulæ: propter quod Chriſtus ait Math. 22. *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo; & ex tota anima tua, & ex omni mente tua: hoc eſt primum &*

Digitized by Google

maximum mandatum. Secundum ſimile eſt huic: Diliges proximum tuum ſicut teipſum. In his duobus mandatis vniuerſa lex pendet, & Propheta. Iccirco antequam deſcendamus ad ſeptem pręcepta reſidua, neceſſe eſt dicere de præcepto dilectionis proximi. Et ponentur quatuor: Primò, quomodo tenemur diligere noſipſos. Secundò, quomodo tenemur diligere proximos ſub præcepto. Tertiò, de ordine diligendi. Quartò, quomodo proficere debemus in diligendo proximum, prout eſt conſilium. Quoad primũ tria ponentur: primò, quid ſit diligere ſe. Secundò, quæ requiruntur ad bene diligere ſe. Tertiò, cur non eſt ſpeciale mandatum de diligendo ſe, vel ſaltem non tam exactè poſitum, ſicut alia mandata.

2 Quantum ad primum, notandum ſecundum Tho. lib. de perfectione ſpiritualis vitæ cap. 13. quod diligere ſe eſt ſibi bonum velle: ſed quæ vel quot ſunt tibi bona? Reſpond. quod quinque. Primò, maximum bonum eſt felicitas tua, ſcilicet Deus immediatè in patria tibi vniẽdus. Secundò, virtutes, & vitatio vitiorum: quia ſine his nullus beatificatur. Tertiò, ſcientiæ aliquales: quia ſine his neſciretur quomodo virtutes eſſent acquirendæ, & vitanda vitia. Quartò, bona corporis, vt fortitudo, ſenſuum viuacitas, pulchritudo, ſanitas &c. Quintò, bona exteriora, vt fama & poſſeſſiones, ac pecuniæ. Prima tria deſeruiunt principaliter animæ, duo reſidua corpori: prima tria interiori homini, alia duo exteriori homini. Sed quæreres: quæ de quinque bonis diligendo, dicitur quis ſe diligere? Reſpond. Philoſophus 9. Ethic. vbi quęrit, quis eſt philautus, id eſt amator ſui: quod qui diligit partem principalem ſui, id eſt animam, & eius bona principaliter: talis dicitur philautus, & virtuoſus: qui verò diligit principaliter partem ſui minus principalem, videlicet corpus & eius bona, non eſt philautus, quia à maiori fit denominatio: huic concordat dictum Pſal. 10. *Qui diligit iniquitatem odit animam ſuam*: & Chriſtus ait: *Qui odit animam ſuam*, id eſt animalem & ſenſualem vitam, hoc eſt corporis delicias, *in vitam æternam cuſtodit eam*: ex quo patet quod peccatores ſe non diligunt, ſed odiunt.

Ioann. 12.

3 Quantum ad ſecundum, ex quo quis ſe diligendo poteſt ſe malè diligere, vt principaliter corporalia diligendo, & etiam bene ſe diligere: ideo neceſſe eſt ſcire, qualis debeat eſſe dilectio ſui vt ſit bona, ſecundum quam

etiam

etiam neceſſe erit proximum diligere, velut ſecundum quoddam exemplar: hoc tradidit Tho. vbi prius dicens, quod ad ſui licitam dilectionem quatuor requiruntur. Primò, vt dilectio ſui ſit verax. Secundò recta. Tertiò ſancta, & quartò efficax. Primò verè ſe amat, qui ſibi bonum aliquod de quinque prænominatis vult, & non vult ſibi quinque oppoſita præfatis quinque bonis. Dilectio enim in duo tendit, in eum cui aliquis bonum vult, vt in te, ſi te diligis, & in bonum, quod optas tibi; ſed illud abuſiuè diligere dicimur: diligendo enim piſcem, nõ ei, ſed tibi vis bonum, quia piſcis deſtruetur, quem comedis, ſed tu fortificaberis; ſic de pullis, ſic de vino, & ſic de alijs ſimilibus, quæ in vſum noſtrum tranſeunt: ſed illa conditio diligendi ſe, non ſufficit ad bonam dilectionẽ. Secundò ergo neceſſe eſt, vt dilectio tui ſit recta, & iuſta, ſeu ordinata: quod fit, quando maius bonum de quinque prænominatis, præponis minori bono. Manifeſtum autẽ eſt, quod bona animę ſunt optima, puta beatitudo, & virtutes: ſed ſcientia & corporis bona ſunt media, exteriora verò ſunt infima bona. Ideo ſunt optima bona beatitudo & virtutes, quia te inuito, nec dæmones, nec homines te talibus priuare queunt, ſed ſolum tua voluntas: non autem ſic de bonis corporis, & exterioribus. Ex quibus patet, quod non rectè, ſed curuè ſe diligit, qui periculis & laboribus inordinatè corpus ſuum irrationabiliter deſtruit pro bonis exterioribus: ſicut faciunt ebrioſi, haſtiluſores, auari, & his ſimiles. Ratio: quia exteriora præferunt bonis corporis: quo contra Iob. 2. dicitur: *Pellem pro pelle, & omnia*, ſcilicet temporalia exteriora, *dabit homo pro anima ſua*, id eſt pro animali ſeu corporali vita, vel ſanitate. Similiter patet, quod non ſe diligunt rectè, qui bonum rationalis animæ contemnunt, inhiantes vel inhærentes bonis corporis: vt faciunt ſpaciatum euntes die feſtiuo, & ſic ſermonem negligendo. Studentes potibus, & alijs delicijs vacantes, neglecto ſtudio. Clerici & religioſi conuiuijs exorbitantes, neglectis officijs debitis. Hi enim ſunt de quibus ſupra dicitur: *Qui diligit iniquitatem, odit animam ſuam.*

4 Sed quia iſtum ſecundum modum diligendi ſe, videntur etiam quidam philoſophorum gentilium habuiſſe, vt ex 9. Ethic. patet, & ex 10. & ex 1. ideo tertiò neceſſe eſt vt dilectio ſui ſit ſancta. Dicitur autem aliquid ſanctum ex eo, quod ordinatur ad Deum: vnde altare ſanctum di-

Digitized by Google

citur, quaſi Deo dicatum: & alia huiuſmodi, quæ diuino miniſterio mancipantur. Qui igitur diligit ſe propter Deum, & ſpecialiter ex charitate infuſa: ſanctè diligit ſe, & eius dilectio Deo dicata eſt. Rationabile enim eſt vt dilectionem ſui quilibet ordinet in Deum, quia princeps ſummus eſt omnium, fons beatitudinis, collator gratiæ & ſcientiæ, rerum etiam corporis & animæ. Vnde Apoſtolus dicit Philippen. 1. *Mihi viuere Chriſtus eſt, & mori lucrum*. Et 1. Cor. 10. *Siue manducatis, ſiue bibitis, ſiue aliud quid faciatis: omnia in gloriam Dei facite*. Et quia non ſufficeret ad conſequendam beatitudinem, quod quis etiam ſe ſanctè diligeret, niſi etiam bonum velle ad opus prodiret, ſecundum illud Chriſti: *Non omnis qui dicit mihi Domine Domine, intrabit in regnum cælorum; ſed qui facit voluntatem patris mei qui in cælis eſt, ipſe intrabit in regnum cælorum*. Math. 7. Idcirco quartò neceſſe eſt, vt dilectio ſui ſit efficax & operoſa, ac in exteriora opera progrediens, pro loco & tempore, per deſiderium bonorum in ore, in manu, in pedibus, in expenſione pecuniarum ad eleemoſynam, vt ſic beatitudo, virtutes, ſcientia, & alia ad beatitudinem valentia acquirantur.

5 Quantum ad tertium principale; Cur Deus non tam exactè præcepit dilectionem ſui, vel non tam clarè ſicut dilectionem Dei, & proximi? Reſpond. quod præceptũ eſt diligere ſe debitè; & ibi: *Diliges proximum tuum ſicut teipſum*, expreſſe ſatis ponitur. Triplex autem ratio eſt, quare non tam expreſſè præcipitur. Prima, quia ad ſe diligendum inordinate homo aliàs ſatis inclinatus eſt. Secunda, quia natura inclinat ad diligendum ſe etiam ſecũdum animam, vt patet ex philoſophorum dictis. Tertia, ſecundum Aug. quia in dilectione Dei dilectio ſui includitur: quilibet enim debet diligere ſe ſanctè. i. propter Deum, ergo plus Deum.

DE DILECTIONE PROXIMI.

CAPVT II.

ARGVMENTA.

1 *Dilectio proximi homini neceſſaria eſt.*
2 *Quis dicendus ſit noſter proximus.*
3 *Dilectio proximi vt in præcepto debet eſſe vera.*

4 *Debet*

4 *Debet eſſe iuſta & recta.*
5 *Debet eſſe ſancta.*
6 *Debet eſſe efficax & operoſa.*
7 *Regula ad ſciendum quando quis peccet mortaliter contra dilectionem proximi.*
8 *Volens proximum peccare mortaliter, aut ad mortale inducens, peccat mortaliter.*
9 *Plurima motiua ad proximum diligendum. Diuina iuſſio. Exemplum brutorum animalium. Vnitas originis. Fraternitas ſpiritualis. Exemplum Chriſti.*
10 *Exemplum Angelorum. Partium corporis mutua ſocietas. Similitudo hominis ad Deum. Multiplex bonum inde proueniens.*
11 *Dilectio proximi falſificatur dilectione carnali, cuius quinque ponuntur indicia.*
12 *Dilectione cupiditatis; dilectione naturali; & dilectione ſociali.*

1 DE proximi igitur dilectione tria videnda ſunt. Primò, quomodo bene fieri debet. Secundò, cur fieri debet. Tertiò, qualiter per alias dilectiones inficiatur. Pro primi intellectu notandum, quod dilectio proximi valde eſt neceſſaria homini, quia homo ſecundũ Philoſophum eſt animal politicum, id eſt ſociale. Patet illud per triplicem ſcripturam. Nam tantã dilectionem Chriſtus voluit nos habere ad proximos, vt diceret Petro quærenti quotiens deberet dimittere proximo in ſe peccanti: Reſpondet: *Quod vſque ſeptuagies ſepties,* id eſt quadringentis nonaginta vicibus ſecundum Hieron. Itẽ Ioann. 13. ait: *Mandatum nouum do vobis, vt diligatis inuicem, ſicut dilexi vos: nouum,* quoad perfectiſſimum Chriſti modum diligendi; *nouum,* quia nos nouos facit de vetuſtis: vt exponit Thomas in poſtill. vel *nouum,* quia sẽper ligat, acſi de nouo ligaret. Vnde ad Romanos 13. *Nemini quicquam debeatis, niſi vt inuicem diligatis.* Ideo vt Hieronymus ait, cùm Ioann. moriturus, inter diſcipulorum manus ad Eccleſiam duceretur, & crebro diceret: Filioli diligite inuicem: & quidam quęreret, cur hoc totiens replicaret? Reſpondit: Mandatum Domini eſt, & in eo omne mandatum impleri poteſt. Hinc ad Rom. 12. *Qui diligit proximum ſuum, legem impleuit:* & ſubdit, *non adulterabis, non occides, non furaberis, non falſum teſtimoniũ dices, non concupiſces rem proximi tui, & ſi quod aliud eſt mãdatum,*

Math. 18.

datum, in hoc verbo inſtauratur, id eſt continetur & impletur, *diliges proximum tuum ſicut teipſum.* In iſto etiam cõtinetur pręceptum dilectionis Dei, quia proximus non poteſt ordinatè diligi, niſi propter Deum, aliàs dilectio non eſſet ſancta: ſed propter quod vnumquodque tale & illud magis: hanc etiam ob cauſam, vt dicit Aug. de ciuit. Dei, ſæpe vnum pro reliquo ponitur. Hoc etiam videtur innuere Chriſtus Ioann. 15. dicens: *Hoc eſt præceptum meum, vt diligatis inuicem, ſicut dilexi vos:* dicit *meum:* quia in dilectione proximi Deus diligitur.

2 Secundò notandum quis ſit proximus, vel frater noſter. Nam illam quæſtionem mouit legiſperitus Chriſto, propter hoc pręceptum Lucæ 10. Pro cuius ſolutione Chriſtus mouit parabolam de eo, qui incidit in latrones: poſt quam quæſiuit, *quis tibi videtur proximus?* Reſpond. legiſperitus: *Ille, qui fecit ei miſericordiã.* Reſpondit ei Chriſtus: *vade, & fac ſimiliter.* Ex hoc Aug. lib. primo de doctrina Chriſtiana ſumit ſolutionem quęſtionis, & allegat Magiſter in 4. diſt. 28. qui volunt, quod proximus cenſendus eſt quælibet rationalis creatura, cui à nobis exhibendum eſt officium miſericordiæ, & à qua nobis exhibendum eſt: non enim propinquitas generis proximum facit, ſed opus miſericordiæ impenſum. Ex quo patet, quod quilibet eſt noſter proximus, qui hic viuit: quia cuilibet poteſt à nobis impendi miſericordia, vel nobis impendi. Secundò, quod animæ in purgatorio ſunt noſtri proximi, quia à nobis ſuſcipere poſſunt miſericordiã ſuffragiorum. Tertiò, quod etiam Angeli in cælo, quia nobis miſericordiæ opera impendere poſſunt. Quartò, omnes animę beatæ eadem ratione. Quintò, Chriſtus eadem ratione, Chriſtus inquam ſecundum quod homo; ſed nec dæmones, nec animæ damnatę ſunt proximi noſtri: quia nec nobis opera miſericordiæ, nec nos ipſis impendimus: vnde omne beatificabile eſt noſter proximus, vt communiter dicunt Doctores in 3. diſt. 27.

3 Tertiò notandum ſecundum Tho. lib. de perfectione ſpiritualis vitæ, vbi ſupra: & 2. ſecundæ q. 44. Deus non pręcipit vt proximum toto corde diligamus, quia non eſt vniuerſale noſtrum bonum, ſed particulare bonum: nec præcipit vt diligamus proximum æqualiter ſibi, vel æquè fortiter, & æquè intenſo affectu, quia ordinatè quoad intenſionem diligere proximum debemus, ſecundũ Aug. vt poſtea dicetur, videlicet vt primò animam noſtram, ſecundò

Digitized by Google

ſecundò animam proximi,tertiò corpus noſtrum diligamus:ſed debemus proximum noſtrum diligere ſicut nos. His ſuppoſitis dicit Tho.lib.quo prius, & cap.quod perfectio dilectionis proximi,quę neceſſaria eſt ad ſalutem, quatuor debet habere,ſecundum quatuor in pręcedenti capitulo tacita,in ſecunda parte, de diligendo ſe; vnde multum eadem quatuor hic rememoranda ſunt. Nam de dilectione proximi, quæ cadit ſub conſilio, in ſequenti capitulo determinabitur. Primò igitur oportet quod dilectio proximi ſit vera,vt dictum eſt; quicunque autem aliquid aſſumit in ſuum vſum,non verè amat illud, ſed magis ſeipſum:vt in primo membro de dilectione ſui dictum fuit: ſed ſicut aliquas res aſſumimus in noſtrum vſum,ita etiam & homines ipſos. Ex quo ſequitur, quod ſi proximos eo tantummodo diligimus, inquantum in noſtrum vſum venire poſſunt,manifeſtum eſt quod eos non verè diligimus,nec ſicut noſipſos: & quidem apparet hoc in amicitia vtilis & delectabilis: qui enim amat aliquem quia eſt ad ſuam vtilitatem, & delectationem, ſeipſum amare conuincitur,cui ex altero bonum delectabile, vel vtile quærit,non illum ex quo quęrit:tales enim tam falsè amant proximos,ſicut tu falsè dicis amare piſces galliatios,quos tuo ſtomacho vis:non autem eis bonum vis,ſed tibi. Ratio autem quare dilectionem proximi oportet eſſe veram, non fictam,eſt,quia charitas,vt ſcribit Apoſtolus,eſt quæ procedit de *bono corde*, *& conſcientia pura,& fide non ficta:* & 1.Corinth.13.*Charitas non quærit quæ ſua ſunt.* Huius rei etiam ſeipſum exemplum dat Apoſtolus 1. Corinth.10. dicens, non *quærens quod mihi vtile eſt: ſed quod multis,vt ſalui fiant.*

4 Secundò,ad determinatum modum diligendi proximum ſicut ſe,dicitur,vt ſit iuſta & recta. Oportet igitur, vt eo ordine quis bona proximis optet, quo ſibi quinq; ſupra tacta debet optare:pręcipuè quidem bona ſpiritualia,deinde bona corporis, demum quæ in exterioribus rebus conſiſtunt. Vnde tam tibi,quam proximo beatitudinem,& virtutes orando deſiderare debes ſine conditione,abſolutè dicendo: O Deus illa mihi confer. Ratio eſt,quia talia bona nulli obeſſe poſſunt. Orando autem pro ſcientia,pro bonis corporis & exterioribus, conditionaliter implicitè peti debent,puta ſi proſunt ad beatitudinem. Ratio eſt,quia talia multis obſunt: multis etiā proſunt. Sed cui proſint nouit Deus, cui committitur

per conditionem. Hunc etiam modum Socrates orare docuit, vt habetur in vita philoſophorum. Ideo Aug. de doctrina Chriſtiana dicit: Non ęquè diligatur quod minus, vel amplius diligendum eſt.

5 Tertiò ex prædicto modo præcipitur, vt ſit ſancta proximi dilectio. Pro quo notandum, quod in dilectione proximorum ſemper contingit plures conuenire vel adunari. Quidam enim conueniunt in aliqua naturali vnione ſecundum generationem materialem, puta quia ex eiſdẽ parentibus oriuntur. Alij verò conueniunt conuenientia quadam ciuili, puta quia ſunt eiuſdem ciuitatis municipes, ſub eodem principe, & eiſdem legibus gubernantur. Alij ſecundum aliquod officium vel negotium, aliqua conuenientia vniuntur, ſicut qui ſunt ſocij negociando, vel militando, vel fabricando: & huiuſmodi proximorũ dilectiones honeſtæ quidem & rectę poſſunt eſſe, ſed nõ ex hoc ſanctæ dicuntur, ſed ſolum ex hoc quod dilectio proximi ordinatur in Deum. Sicut enim homines qui ſunt vnius ciuitatis conſortes, in hoc conueniunt, quod vni ſubduntur principi, cuius legibus gubernantur: ita omnes homines, inquantum naturaliter in beatitudinem tendunt, habent quandam generalem conuenientiam in ordine ad Deum, ſicut ad ſuum omnium principem & beatitudinis fontem, & totius iuſtitiæ legiſlatorem, cuius beneficio & gubernatione vniuntur: bonum autem commune, ſecundum rectam rationem eſt bono proprio præferendum, vt docet natura de vacui præuentione, & membra in cordis vel in capitis defenſione, & ciues in ciuitatis & communitatis propugnatione. Ergo in ſuiipſius & proximi dilectione, cum ſint particularia bona, dilectio ſancta efficitur, quando in Deum vniuerſale noſtrum bonum ordinatur. Vnde 1. Ioann. 4. *Hoc mandatum habemus à Deo, vt qui Deum diligit, diligat & fratrem ſuum.*

6 Quartò ex modo dilectionis inſtruimur, vt proximi dilectio ſit efficax & operoſa, vt ſicut vnuſquiſque non ſolum ſibi optat bona animę & corporis, ſed etiam effectualiter ad habendum laborare debet: Sic etiam ad bonũ non ſufficit bonum habere affectum, ſed etiam effectum habere oportet, ſecundum illud 1. Ioann. 3. *Non diligamus verbo neque lingua, ſed opere & veritate.* Omnia illa tradit Tho. ſententialiter lib. de perfectione ſpiritualis vitæ.

7 Ex præmiſſis ſequitur partim regula magiſtralis, quãdo quis peccat mortaliter contra dilectionem proximi,

quæ

Digitized by Google

quæ eſt quando aliquid committitur notabiliter contra dilectionem proximi, tunc eſt peccatum mortale: quando non, tunc eſt veniale: quando autem aliquid ſit contra dilectionem proximi, poteſt attendi penes iſta pręcepta legis naturæ: *Quod tibi non vis fieri: alteri non feceris:* & ponitur Tobię 4. Et *quod vis tibi rationabiliter fieri & ex debito, alteri hoc idem facias*: Et ponitur Math. 6. & poteſt etiam attendi penes ſcandalum actiuum, quod ego infero proximo; meo malo exemplo Sed in quanto oporteat aliquid eſſe contra dilectionem proximi, vel quantum ſit illud ſcandalum ad hoc quod ſit mortale, non eſt determinatum præcisè: quia in modico facere contra proximum non eſt mortale, aut in paruo eum ſcandaliſare. Vnde attendat quilibet pænes ſe ipſum, quid ſibi vellet, vel non vellet fieri: & per quod factum ſeruaretur inter ſe & proximum amicitia, vel non, ſecundum hoc iudicet aliquid mortale vel veniale.

8 Secundò patet ex præmiſſis, quod quilibet volens proximum ſuum peccare mortaliter, aut cui placeat deliberatè peccatum mortale alterius, ille in hoc peccat mortaliter: quia quicquid fit deliberatè contra charitatem, illud eſt mortale, ſed velle proximum mortaliter peccare, aut gaudere deliberatè de peccato mortali, contrariatur charitati Dei & proximi; Dei, in quem deberet proximum ſanctè diligere; proximi, cui vult tantum malum. Tertiò ſequitur à fortiori, quod ille peccat mortaliter qui proximum ad mortaliter peccandum ex deliberatione inducit, aut inducere nititur: vt conſilio, iuſſione, auxilio inducere nitens ad fornicandum, prædandum, & ad ſimilia. Patet, quia vult malum mortale proximo, quem ſic odit, non diligit: quem tamē efficaciter ſic deberet diligere, vt ab eo malum auerteret, & bonum ſuaderet.

9 Quoad ſecundum principale notandum, quia plura ſunt motiua proximum diligendi, elicita ex dictis beati Ambroſij de officio: & beati Anſelm. lib. de ſimilitudinibus. Primum eſt diuina iuſſio, cui diligentiſſimè eſt obedienpum: vt patuit in primo notabili, & primo pręcepto, ſecundum illud Pſal. 118. *Tu mandaſti mandata tua cuſtodiri nimis.* Secundum eſt exemplum brutorum animaliū, ſe ſolo inſtinctu naturæ in ſua ſpecie amantium mirabiliter. Plus autem tenetur homo ratione prędictus. Vnde Eccleſiaſt. 13. *Omne animal diligit ſibi ſimile.* Simile patet in ſimplicibus corporibus exiſtentibus, vt aqua non cō-

trariatur

trariatur aquæ, ſed concordat: ignis igni, aer aeri, & terra terrę alteri. Tertium eſt cognatio, & vnitas originis. Vnde ſecundum Aug lib. de doctrin. Chriſtiana: Non putandus eſt proximus ſolum, qui conſanguineus eſt. Adam & Euam intendamus, & ſic omnes fratres erimus; nec in aliqua ſpecie perfecta animalium reperitur quod ab vno principio prodierint, ſicut omnes homines ab vno primo homine. Quartum eſt fraternitas ſpiritualis, melior carnali. Nam omnes Chriſtiani vnum patrem Chriſtũ, & matrem vnam beatiſſimam virginem Mariam, & Eccleſiam Catholicam habemus. Vnde Math. 23. *Patrem nolite vobis vocare ſuper terram: vnus enim pater eſt veſter, qui in cælis eſt.* Quintum exemplum eſt Chriſti, qui principium & medium, & finem decurſus vitæ ſuæ, pro nobis etiam inimicis poſuit: vnde Ioann. 3. *Sic Deus dilexit mũdum, vt vnigenitum ſuum daret, vt omnis qui credit in ipſum, non pereat, ſed habeat vitam æternam.*

10 Sextum eſt exemplũ Angelorum, qui etiam peſſimos homines ex charitate cuſtodiunt. Vnde Math. 18. *Videte ne contemnatis vnum ex his puſillis: Angeli enim eorum in cælis, ſemper vident faciem patris mei, qui in cælis eſt.* Septimũ exemplum eſt membrorum humani corporis ad ſeruiendum ſibi inuicem. Nam ſi pes infirmatur, manus leuiter palpat, caput ſe inclinat, alter pes ad medicum peditat: dorſum ſe curuat, videt oculus, & auris medici præcepta auſcultat, & ſic de alijs. Cum autem tota Eccleſia vnum ſit corpus, & ſinguli alterius membra, idem facere deberemus, nec aliquod membrum deſpiciendum eſſet. Vnde Rom. 12. *Multi vnum corpus ſumus: ſinguli autem alterius membra.* Octauum eſt ſimilitudo hominis ad Deum, ad cuius effigiem quilibet eſt in mente formatus, & baptiſmo reformatus. Vnde ſicut quidam pueros plus diligũt, qui ſunt ſimiliores patri quem dilexerunt: ſic & nos, ſi patrem Deum diligeremus, multum ſibi ſimilem quemlibet diligeremus; mens enim, videlicet memoria, intellectus, & voluntas ſunt, quibus capaces ſumus omnes infiniti boni & vniuerſalis. Idcirco etiam, vt Scot. dicit ſuper 3. de charitate: Charitatis habitus inclinat habentẽ, ad velle haberi Deum à ſe, & etiam ad hoc inclinat, vt Deus diligatur, & capiatur à proximo, ſaltem cuius amicitia ſit Deo grata. Charitas enim non eſt habitus priuatum amorem in dilecto quęrens, ſicut cupiditas vel zelus, quæ ſocium non vult habere, vel in ſe retorquet omnia.

Nonum

Nonum eſt intuitus multiplicis boni, ex dilectione proximi ſequentis: quæ vtilitas debet eſſe occaſio, non cauſa principalis ſaltem, ſicut etiam tibi odor bonus eſt occaſio comedendi, non cauſa: ſed ſanitas corporis, vel delectatio eſt eius cauſa comedendi: ex dilectione etiam proximi ſequitur amicitia, ſuffragium, conſolatio, & vita perpetua.

11 Quoad tertium principale notandum, quod dilectio proximi, qua multipliciter mereri poſſemus (heu) per quatuor falſas proximi dilectiones ſophiſticatur, & falſificatur, quia inutilis ad vitam ęternam efficitur. Prima eſt carnalis, quæ vt plurimum eſt inter perſonas diuerſorum ſexuum, ſcilicet ſolum propter delectationes carnales: & ſemper eſt mala, niſi quantum inter coniuges ratione matrimonij excuſatur. Hęc dilectio nonnunquam à ſpiritu ſecundum Apoſtoli verba incipit, & ad carnalia degenerat inſenſibiliter: vnde ad deprehendendum talẽ falſitatis amorem, ſe ſub pallio boni abſcõdentem, ſciẽdum quod deprehendi poteſt per quædam indicia. Eſt autem primum indicium carnalis amoris, quòd ea capti adinuicem loquuntur pauca de ſpiritualibus, & virtutibus, & multa de temporalibus, & inutilibus, & ad talia verba vix ſufficit tempus eis. Hęc ſentiens, caueat cautè ne capiatur, ne laqueus humiliet eum. Per oppoſitum ſpiritualis dilectio proximi paſcitur ſpiritualibus, & paſcit, ac otioſa fugit. Secundum indicium carnalis amoris eſt, quod inquieto corde cogitant de ſe inuicem, cum sũt à ſe abſentes; primò quidem fit de bonis, ſecundò de inutilibus, demum de noxijs: ſed ſpiritualis amor quieſcit in Deo, eum quem verè amat, commendat Deo orationibus, quieto corde, nec compatitur, nec congaudet dilecto, niſi quantum ratio dictat recta. Tertium indicium eſt impatientia condilecti, vt ſi quem diligit vnus, alter triſtatur, vel timet ſe minus diligi: triſtatur ſi bona alieno largiuntur, ſi familiaritas ei arridet: ſed charitas omnem hominem diligit, & condiligi lætatur honeſtè, & de beneficio alteri impenſo congaudet. Quartum indiciũ carnalis amoris ſunt munuſcula, dulces litteræ, ſudariola, & huiuſmodi tranſmiſſa: quæ ſecundum Hieron. Chriſti amor non habet: nam talia conſeruata dilectionem nociuam nutriunt, & inſpecta inficiunt; ſed ſpiritualis amor habet puras & crebras orationes exhortatorias, allocutiones, & piarum neceſſitatum ſubuentiones. Quintum indicium

indicium eſt inordinata diſſimulatio vitiorum adinuicē, perditio maioris profectus, in caſu quo alterum localiter diſtare oportet, & defenſio alterius in aliquo vitio vel exceſſu: ſed charitas ſecundum illud Apoc. 3. dicit cū Chriſto: Ego quos amo arguo & caſtigo.

12 Secunda dilectio proximi eſt cupiditatis: qua quis alium diligit propter lucrum ſolum: ſic ſerui diligunt Dominos, quia volunt habere lucrum, ſcilicet pretium: & ſic è conuerſo Domini ſeruos. Sic etiam diligimus equos noſtros, vineas, boues, & ſimilia: & illa dilectio nō eſt meritoria, quando procedit ex ſolo amore, ſeu affectione proprij commodi. Tertia dilectio eſt naturalis, fundata in coniunctione naturalis originis, vt cum volumus alicui bonum, quia cognatus vel conſanguineus; & ſic parentes liberos, & è contra filij parentes, & cognati conſanguineos diligunt: quæ dilectio poteſt eſſe bona vel mala, ſecundum diuerſas circunſtantias, ſed nunquam eſt meritoria illa naturalis dilectio, quando quis diligit alium, ſolum ideo quia cognatus eius eſt: ſic etiam bruta diligunt fetus ſuos: vnde Greg. in homel. de Apoſtolis: Iſte veraciter charitatem habet, qui & amicum diligit in Deum, & inimicum propter Deum. Nam ſunt nonnulli qui diligunt proximos: ſ. propter affectionem carnis & cognationis: quibus tamē in hac dilectione ſacra eloquia non contradicunt; ſed aliud eſt quod ſponte impenditur naturę, aliud quod præceptis dominicis ex charitate debetur obedientiæ: hi nimirum & proximum diligunt, & tamen iſta ſublimia dilectionis præmia non aſſequuntur: quia amorem ſuum non ſpiritualiter, ſed carnaliter impendunt. Si quis tamen diligit cognatos, non ſolum ideo quia cognati ſunt, ſed etiam propter Deum, & ex charitate infuſa, tunc fit dilectio meritoria: gratia enim non deſtruit naturam, ſed eam dirigit & ordinat. Quarta dilectio proximi eſt ſocialis, qua quis vult alteri bonum, ſolum ideo quia eſt eius ſocius vel amicus, conciuis, cōpatriota & familiaris ſibi: quæ poteſt eſſe bona vel mala ſecundum circunſtantias, & quando fit ſolum propter ſocietatem, tunc non eſt meritoria: vnde Math. 5. *Si diligitis illos qui vos diligunt, quam mercedem habebitis?* Dilectio igitur iſta quarta poteſt eſſe mala, vt in his qui iuuant ad peccatum: bona ſed non meritoria, in his qui ſine charitate in bonis ſe iuuant; & meritoria, ſi fit propter Deum.

DE

Digitized by Google

DE NVMERO ET GRADV DILIGENDORUM.

CAPVT III.

ARGVMENTA.

1 *Proximus poteſt tripliciter diligi.*
2 *Ordo diligendorũ eſt, vt primũ diligatur Deus propter ſe.*
3 *Secundò vt quiſque diligat ſeipſum quoad animam.*
4 *Tertiò parentes.*
5 *Quartò filios & filias. Quintò fratres & ſorores. Sextò magis quàm minus propinquos. Septimò domeſticos plus quàm extraneos. Octauò extraneos.*
6 *Nonò inimicos.*
7 *Decimò, Vndecimò, Duodecimò, Corpora noſtra, & Proximorum, bonum eis volendo.*
8 *Quatuor dubia expediuntur.*
9 *Cui ſit magis benefaciendum.*
10 *An peccatores diligendi ſint.*

1 DE ordine autem dilectionis tria ſunt videnda. Primò de numero & gradu diligendorum. Secũdò de ordine, quo proximis effectiue per eleemoſynam, vel aliter ſubueniendum ſit. Tertiò an peccatores ſint diligendi. Quantum ad primi intellectum notandum primò, quod proximus, vel quilibet poteſt intelligi diligere tripliciter. Primò modo complacenter & delectatiue, id eſt quod quis delectetur, & complacentiam habeat in bono, quod aliquis poſſidet. Secundo modo aliquid diligitur affectiuè, ſeu optatiuè, vel deſideratiuè. Tertiò modo effectiuè: nam dilectio eſt volitio boni: & illa dilectio dicitur dilectio affectiua, ſeu optatiua. Illius autem dilectionis ſunt plures effectus, vt eleemoſyna corporalis, vel ſpiritualis, & opera bona alia, & exhibitio talium effectuum dicitur dilectio effectiua. Secundò rememorandum, quod bona nobis & proximis deſideranda ſunt triplicia. Quædam maxima, vt beatitudo: alia media, vt virtutes: tertia infima, vt corpori deſeruientia, & quibus male vti poſſumus, vt ſcientia, honor, diuitiæ, & ſimilia.
2 Tertiò nota, quod cum charitas inclinet ad diligendũ diuerſa bona, meliora, & optima, quod ordo neceſſarius eſt

eſt ibi: vnde ſuper illo Cantic. 1. *Ordinauit in me charitatem*: Ambroſ. dicit: Multorum charitas inordinata eſt, quod primum eſt, ponunt tertium & quartum: peccat qui prępoſtere agit. Nam ſcire quid facias, & neſcire ordinem faciendi, non eſt perfectæ cognitionis. Ordinis namque ignorantia conturbat meritorum formam. Ordo igitur diligendorum ſecundum Magiſtrum in 3. diſt. 29. prout elicitur ex Aug. lib. de doctrina Chriſtiana, Ambroſ. vbi prius, & Hieron. ſuper Ezech. conſiſtit in 12. gradibus. Nam primò omnium Deus diligendus eſt. Primò affectiuè ſic ſuper omnia, vt diligatur propter ſe tantum, & alia omnia diligantur propter Deum, relatiuè in eum ordinando ea: & tam firmo amore ei quiſ inhę-reat, quod homo potius vellet ſe, & omnem creaturam non eſſe, quàm Deum non eſſe; & quod homo propter nullam creaturam deliberatè, & ſcienter faciat aliquid contra pręceptum Dei ſibi dilecti: in quo tamen debet
Numer. 10 caueri, vt habes præcepto 3 cap. 8. Secundò diligatur ſuper omnia complacenter, & delectatiuè, ſic quod nulli velit bonum, ſicut Deo. Tertiò effectiuè diligendus eſt ſuper omnia. Maximi enim effectus exterioris charitatis ſibi exhibendi ſunt; puta honor, reuerentia ſpecialis, cōformitas voluntatum, obedientia, laus, gratiarum actio, & ſimilia: ſecundum illud Pſalm. 90. *Laudate eum ſecundum multitudinem magnitudinis eius*. Ex quo patet quod bene ſibi timere habent, qui homini interdum reuerentius ſeruiunt quàm Deo: & è conuerſo timere habent præſidentes, talem honorem ſibi fieri permittentes (vt dicit Gloſ. Heſter 13.) quam ob cauſam Mardochęus venerari noluit Aman malum.

3 Secundo gradu quilibet tenetur ſeipſum diligere, quantum ad animam ſibi bonum volendo, prout expoſi-
Numer. 2. & 3. tum eſt primo cap. plus affectiue, id eſt intenſiori affectu, ſeu actu dilectiuo, quàm proximo: quia tenetur intēſiori affectu & volitione, ſibi ipſi velle bonum beatitudinis, & virtutum, & actuum bonorum, quam cuicunque alteri homini: & tenetur ſe firmius diligere ad illa, ita quod minus poſſit auerti à dilectione ſui, quàm cuiuſcunque alterius poſt ſe. Ex quo patet, quod non ſolum bonus homo ex charitate, immo malus debet ſecundum legem ſe plus diligere, & intenſius, amore optatiuo quàm proximum, ſaltem ordinato amore, qui ſcilicet eſt reſpectu prædictorum triplicium bonorum: non tamen quamdiu
eſt

eſt malus, debet ſe plus proximo bono diligere complacenter, & delectatiuè; quia non complacere, ſed triſtari debet de eo quod nūc eſt, & deſiderare quod fiat bonus, & ſibi hoc quantocius poteſt, & diligentius quàm cuicunque alteri procurare. Quilibet etiam homo tenetur omnes homines viatores diligere æqualiter, & ſicut ſeipſum, referendo æqualitatem ad paritatem boni quod optatur: quia quilibet tenetur proximo cuilibet optare, & velle eandem beatitudinem, id eſt æqualem beatitudinem quam ſibi optat, & eandem perfectionem virtutū & gratiarum, quia hoc eſt diligere proximum tuum ſicut teipſum, id eſt ad idem bonum, ad quod teipſum: vt vult Aug. ſuper illud Gal. 6. *Operemur bonum ad omnes:* & Apoſtolus dicit 1. Cor. 7. *Volo omnes homines eſſe ſicut me*, id eſt, ad tantum bonum, licet non tanto affectu tenear.

4 Tertio gradu poſt ſe ipſum, tenetur quis inter omnes, maximè diligere intenſiue parentes ſuos, quia quanto res diligibilis eſt ipſi diligenti magis coniuncta, & quanto magis, & prius diligebatur ab ea, & quanto plura, & maiora beneficia ſuſcepit ab ipſa, tanto plus & intenſius debet eam diligere: ſed parentes alicuius ſunt huiuſmodi, quia primo gradu coniuncti dilectione præuenientes natos, & eis eſſe, poſt Deum, * nutrire, & diſciplinam tradiderunt: ergo &c. Sed diceres, quid ſi parentes eſſent mali, nónne tunc cæteri minus propinqui, vel etiam extranei boni, eſſent amore parentibus prçponendi? Reſpond. quod complacenter & delectatiuè debemus plus diligere meliorem, quia debemus plus complacere in bono ſuo adepto, & in maiori bono, plus quàm in minori bono. Sed homo, ſicut amore optatiuo, & deſideratiuo tenetur ſe plus diligere intenſiue, etiam ſi malus ſit: ita etiam optatiuè, & deſideratiuè, debet homo plus diligere parentes malos, quàm alios viatores quoſcunque bonos; quia debet intenſiori actu eis optare, & deſiderare vitam æternam, & vt boni fiant, quàm quicunque alteri viatori etiam meliori: & debet etiam homo maximè ad hoc conari, & cooperari ſecundum exigentiam ſtatus ſui, vt boni fiant, & charitatem acquirant, & in ea permaneant: non autem debet approbare eorum mala facta, quia hoc eſſet eos odire.

* *al.* naturæ

5 Quartò poſt parentes debet homo maximè diligere intenſiuè filios, & filias. Quintò deinde fratres & ſorores. Sextò conſequenter plus propinquos, quàm minus propin-

propinquos. Septimò domeſticos, plus quàm extraneos. Octauò extraneos: & hoc ſeruandum eſt tam ſecundum ordinem charitatis infuſæ, quàm ſecundum ordinem rectum naturę, quem charitas non aufert, ſed præcipit & regulat: & notat Richardus in 3. diſtinct. 29. quod intenſio dilectionis attenditur ſecundum propinquitatem ad Deum, quæ eſt bonitas ipſius diligibilis. Poteſt ergo (dicit ipſe) tanta eſſe bonitas extranei, vel minus coniuncti; & tam parua bonitas & propinquitas mihi magis coniuncti, vtpote quia non attinet mihi, niſi in tertio vel quarto gradu: quod ex maiori affectu debeo diligere extraneum magis bonum, quàm magis coniunctum mihi & minus bonum. Hoc etiam innuit Ambroſ. cum dicit, quod domeſtici boni ſunt etiam malis filijs præponendi.

6 Nonò debemus inimicos diligere, vt bono naturæ eorum bonum velimus: ſed inquantum ſunt inimici, id eſt iniuſtè nobis nocere cupientes, non debemus eos diligere. Ratio ſecundi: quia tunc peccatum amaremus. Ratio primi eſt: quia etiam ſunt proximi ſecundum illud præceptum Math. 5. *Diligite inimicos veſtros: benefacite his qui oderunt vos*. Pro quo ſecundum Tho. notandum, quod huiuſmodi dilectio naturæ inimici poteſt dupliciter conſiderari. Vno modo in generali, & ſic diligere inimicum, eſt de neceſſitate ſalutis, vt cum quis in generali diligit proximos, ab illa generalitate inimicum non excludat, aliàs peccaret mortaliter contra charitatem. Alio modo conſideratur dilectio proximi in ſpeciali, vt ſcilicet quis in ſpeciali moueatur motu dilectionis actualis ad inimicum ſuum, ita quod actualiter velit, & optet ſibi bonum, & illud non eſt de neceſſitate pręcepti. Exemplum quādo cogitas de Socrate inimico, non oportet quod ſtatim optes ſibi bonum actualiter. Ratio eſt, quia præceptum de dilectione inimici eſt affirmatiuum, ideo non obligat pro ſemper: ſed præcepti eſt vt non odias eum, & vt nūquam velis, & optes ſibi mala intentione nocendi, quia nō odire proximum eſt pręceptum negatiuum, ideo obligat ſemper, & pro ſemper. Eſt tamen, vt dicit Tho. de neceſſitate charitatis, ſecundum præparationem animi, vt ſcilicet homo habeat animum paratum ad hoc, vt in ſingulari inimicum affectiuè diligeret, ſi neceſſitas occurreret: ſed quod abſq; neceſſitatis articulo, homo hoc actu impleat, perfectionis eſt; & adhuc maioris perfectionis, ſi amore elicito actu feratur dilectiue in inimicum,

cum

Digitized by Google

cum affectu volendi ſibi bonum, potiſſimè quando inimicus actu offendit, vt Chriſto in cruce accidit. De hac materia pleni⁹ dicetur in præcepto quinto de homicidio.
7 Decimò & vndecimò & vltimò diligere debemus ex charitate corpora noſtra, & proximorum, eis volendo bonum. Sunt autem corporis bona, cibus, potus, aer, gaudium, triſtitia, ſomnus, vigilia, abſtinentia, & tam proſpera quàm aduerſa, inquantum talia deſeruiunt ſpiritui: inquantum verò ſpiritum in virtutibus impediunt, talia & ſimilia non ſunt bona corporis, ſed nociua, quia damnatur per talia æternaliter, vel ad illud diſponitur. Item quatuor dotes animæ ſunt optima corporis, quæ ſine labore viæ non acquirimus. Ex præmiſſis omnibus concluſionem illam nota Doctorum communiter, quod quamuis quilibet omnes alios homines ex præcepto teneatur in genere diligere ſicut ſeipſum, id eſt ad æquale bonum: non tamen oportet ipſum in quemlibet ſpecialiter, & æqualiter affectum dilectionis dirigere.
8 Sed dubitatur, cùm multæ aliæ ſint conditiones, quibus membra Chriſti inuicem coniunguntur, præter tactas: vt relatio vxoris ad maritum, filij ad patrem ſpiritualem, ſubditi ad prælatum, diſcipuli ad magiſtrum, & Domini ad ſeruum, & è conuerſo: Cur de eis non fit mentio per Ambroſ. Reſpond. Bonauent. diſtinct. 2. in 3. quod omnes reducuntur ad præfatas, vt prima vxoris ad dilectionem ſui: ſecunda ad dilectionem patris carnalis: dilectio patris ſpiritualis, & prælati ſimiliter: vltima duo ad dilectionem domeſticorum. Secundò dubitatur, vtrum pater carnalis plus ſit diligendus patre ſpirituali? Reſpondet ibidem Richard. in 3. quod ſic: quia licet pater ſpiritualis magna det, non tamen ita verè eſt cauſa beneficij quod impendit: cùm non det filio illud beneficium, niſi miniſterialiter. Pater autem carnalis dedit filio eſſe naturæ, ſicut cauſa efficiens: & beneficium nutritionis & doctrinę: honor tamen magnus debetur patri ſpirituali, propter ſtatum, beneficium, & etiã propter ſubſidium. Tertiò dubitatur, an coniugatus plus teneatur diligere vxorem quàm parentes? Reſpond. ſecundum Tho. quod vxor coniungitur viro, vt vna caro. Math. 19. *Erunt duo in carne vna.* Ideo intenſius diligitur vxor: ſed maior eſt reuerentia parentibus exhibenda, ratione principij: vnde in quibuſdam magis debet vir aſſiſtere parẽtibus, quàm vxori: ſed quantum ad vnionem carnalis co-

pulæ, & cohabitationis: relictis omnibus adhærebit vxori: non ſimpliciter relictis omnibus, quia non his, quæ ad parentes pertinent, quibus etiam ſubueniendum eſt. Quartò dubitatur, an creaturas irrationales licitè diligere poſſumus? Reſpond. Tho. in ſumma, quod non, tanquā ad ea, ad quæ amicitia habeatur: ſed ſicut bona, quæ alij volumus, inquantum ſcilicet ex charitate volumus eas conſeruari ad honorem Dei, & vtilitatem hominum: & ſic etiam Deus eas diligit: & hic poteſt 12. gradus eſſe diligendi. Ex quo patet, quàm male faciunt, qui canes, aues, equos, veſtes, pecuniam, & huiuſmodi, plus quàm animam vel corpus in ſe, vel in alijs diligunt.

9 Quoad ſecundum principale quæritur, cui magis ſit benefaciendum? Reſpond. Tho. in 4. diſt. 16. dicens: & dicit philoſophus 9. Ethic. Illud facile non eſt determinare propter multas diuerſitates boni & neceſſarij: tamē hoc eſt tenendum, quod ſemper magis reddēdum eſt debitum, quàm beneficium impendendum, vt ipſe dicit ibidem: niſi ex parte altera aſſit maior bonitas, vel neceſſitas: & ideo parentibus, & propinquis, & benefactoribus, & eis à quibus ſpiritualia accipit homo, magis debet eleemoſynam facere, ſi indigeant, & cæteris paribus, melioribus magis, & magis indigentibus: & ſic ſecundum has tres conditiones debent gradus in eleemoſynis præſtitui, ſcilicet ſecundum honeſtum, neceſſarium, & debitū. Aſſignare autem in ſingulis, quando vnum alteri prçferatur, eſt impoſſibile, quia ſingulares conditiones, quæ attendendæ ſunt, infinitæ ſunt, & non cadunt ſub arte: de his autem vnctio docet, & prudentum conſilium. Hæc Tho.

10 Quoad tertium principale quæritur, cùm omnes debeamus diligere, an etiam peccatores debeamus diligere? Reſpond. Tho. 2. 2. q. 24. & Magiſter in 3. diſt. 29. In peccatoribus duo ſunt conſideranda, ſcilicet natura, & culpa: ſecundum naturam, quam à Deo habent, capaces ſūt beatitudinis, & ideo ſecundum naturam ſunt ex charitate diligendi, & ſic debemus eos diligere, ſcilicet optando eis vitam æternam, pœnitentiam de peccatis, iuſtitiam, & alia bona ad vitam æternam promouentia: ſed culpa eorum eſt Deo contraria, & ei diſplicet, & eſt impeditiua eorum ſalutis, & ideo ſecundum illam conſiderationē ſunt omnes peccatores odiendi, immo pater, & mater, & filij, & propinqui, vt docetur Lucę 14. Ideo Pſal. 118.

Iniquos

Digitized by Google

Iniquos odio habui. Vnde Greg. in paſt. exponens illud Pſal. 137. perfecto odio oderam illos, dicit: Inimicos Dei perfecto odio odiſſe eſt, quòd facti ſunt à Deo diligere, & quod faciunt increpare, prauorum mores premere, vitæ prodeſſe: & ſecundum Auguſt. in ſermone quodam: Eſto ſimilis medico: medicus enim odit ęgritudinem, & vt liberet ægrotum febrem perſequitur: nolite amare vitia amicorum veſtrorum, ſi amatis amicos veſtros.

DE DILECTIONE PROXIMI, PROVT cadit ſub conſilio.

CAPVT IV.

ARGVMENTA.

1 *Triplex gradus in extenſione dilectionis proximi.*
2 *Triplex gradus dilectionis proximi ſecundum intenſionem, & quinam ab eo deficiunt: quorum primus hic ponitur.*
3 *Secundus gradus dilectionis proximi ſecundũ intenſionem.*
4 *Tertius eiuſdem dilectionis gradus.*
5 *Tres gradus dilectionis proximi ex efficacia, ſeu effectu.*

1 PОrrò nunc quartò videndum eſt de dilectione proximi, prout cadit ſub conſilio. De quo tractanda ſunt tria, ſecundum tria per quæ dilectio proximi ad perfectionem tendit. Primò, de extenſione dilectionis fraternæ. Secundò, de intenſione eius. Tertiò, de efficacia, ſeu effectu eius, quæ omnia ponit ſanctus Tho. de perfectione ſpiritualis vitę c. 13. 15. & 16. Quantum igitur ad primum ſciendum, quod in extenſione dilectionis proximi eſt triplex gradus. Sunt enim quidam, qui aliquos homines diligunt, vel propter beneficia impenſa, vel propter naturalis cognationis vinculum, aut ciuilis amicitiæ: & iſte dilectionis gradus terminis ciuilis amicitię coartatur. Vnde Dominus dicit Math. 5. *Si diligitis eos qui vos diligunt, quam mercedem habebitis? nónne & publicani hoc faciunt? & ſi ſalutaueritis fratres veſtros tantum, quid amplius facitis? Nónne & ethnici hoc faciunt?* Sunt alij, qui dilectionis affectum etiam ad extraneos extendunt, dum tamen in eis non inueniatur aliquid quod eis aduerſetur: & hic quidem dilectionis gradus quodammodo ſub

Digitized by Google

naturę limitibus coartatur. Omnis enim homo naturaliter eſt hominis amicus, quod oſtenditur, quia alium errantem in via dirigit, & à caſu ſubleuat. Sed quia naturaliter ſeipſum magis, quàm alium hominem diligit: ex eadem radice procedit, vt aliquis diligatur, & eius contrarium odio habeatur. Ideo conſequens eſt, vt infra naturalis dilectionis limites, inimicorum dilectio non comprehendatur. Tertius autem dilectionis gradus eſt, vt dilectio proximi etiam ad inimicos extendatur, quem quidem dilectionis gradum Dominus docet Math. 5. dicẽs: *Diligite inimicos veſtros, benefacite his qui oderunt vos*, & in hoc perfectionem dilectionis demonſtrat eſſe: vnde cõcludit ſubdens: *Eſtote ergo perfecti, ſicut & pater veſter perfectus eſt.* Quando autem dilectio inimici ſit neceſſaria, non conſulta ſolum, in præcedenti capitulo patuit. Quod autem dilectio inimici ſit ſumma, patet, quia in dilectionibus alijs, ad diligendum mouet aliquod aliud bonum, puta vel beneficium exhibitum, vel cõmunio ſanguinis, vel vnitas charitatis, aut aliquod huiuſmodi. Sed ad diligendum inimicos, nihil mouere poteſt niſi ſolus Deus: diliguntur enim inquantum ſunt Dei, quaſi ad eius imaginem facti, & ipſius capaces. Et quia Deum omnibus alijs bonis charitas præfert, non conſiderat certum boni detrimentum, quod ab hoſtibus patitur, ad hoc quod eos odiat, ſed magis conſiderat diuinum bonum, ſi eos diligat: vnde quanto perfectius viget in homine charitas Dei, tanto facilius animus hominis flectitur vt diligat inimicum. Hæc Tho.

2 Quoad ſecundum ſciendum, quod ſecundò perfectio dilectionis proximi conſideratur ſecundum intenſionem amoris. Manifeſtum eſt enim, quod quanto aliquid intẽſius amatur, tanto facilius alia propter ipſum contemnũtur: ex his ergo quę homo propter dilectionem proximi dimittit, vel contemnit, conſiderari poteſt an ſit perfecta dilectio proximi. Huiuſmodi dilectionis proximi triplex gradus inuenitur. Sunt enim aliqui, qui bona exteriora contemnunt propter dilectionem proximorum, dum ea vel particulariter proximis adminiſtrant, vel totaliter omnia neceſſitatibus erogant proximorum: quod videtur Apoſtolus tangere, cùm dicit: *Si tradidero in cibos pauperum omnes facultates meas.* Et Cant. 8. dicitur: *Si dederit homo omnem ſubſtantiam domus ſuæ pro dilectione, quaſi nihil deſpiciet eam.* Vnde & Dominus hoc comprehendere videtur,

1. Cor. 3.

videtur, cùm dicit Math. 19. *Si vis perfectus eſſe, vade & vende omnia quæ habes, & da pauperibus. & veni ſequere me:* vbi omnium bonorum exteriorum abdicationem, ad duo videtur ordinare, ſcilicet ad dilectionem proximi, cùm dicit, *da pauperibus:* & ad dilectionem Dei, cùm dicit, *ſequere me.* Ad idem etiam pertinet, ſi quis damnum in exterioribus rebus pati non recuſet, propter dilectionẽ Dei & proximi: vnde Apoſtolus commendat quoſdam dicens Hebr. 10. *Rapinam bonorum veſtrorum cum gaudio ſuſcepiſtis.* Et Prouerb. 12. *Qui negligit damnum propter amicum, iuſtus eſt.* Ab hoc enim dilectionis gradu deficiũt, qui de bonis quæ habent, proximis neceſſitatem habentibus ſubuenire non curant. Vnde 1. Ioh. 3. *Qui habuerit ſubſtantiam mundi huius, & viderit fratrem ſuum neceſſitatem habentem, & clauſerit viſcera ſua ab eo, quomodo charitas Dei manet in eo?*

3 Secundus autem gradus dilectionis eſt, vt aliquis corpus ſuum laboribus exponat propter proximorum amorem: cuius rei exemplum Apoſtolus in ſe oſtendit, dicens 2 Theſſal. 3. *In labore & fatigatione, nocte & die operantes: ne quem veſtrum grauaremus.* Ad idem refertur, ſi quis tribulationes & perſecutiones propter proximorum amorem pati non recuſet. Vnde & Apoſtolus 2. Corint. 1. *Siue tribulamur pro veſtra exhortatione & ſalute.* Et 2. Timot. 2. dicit: *Laboro vſque ad vincula, quaſi male operans: ſed verbum Dei non eſt alligatum: ideo omnia ſuſtineo propter electos, vt & ipſi ſalutem conſequantur.* Ab hoc autem gradu deficiunt, qui de delicijs nihil omitterent, aut aliquid incommodi ſuſtinerent pro aliorum amore. Contra quos dicitur Amos 6. *Væ qui dormitis in lectis eburneis, & laſciuitis in ſtratis veſtris: qui comeditis agnum de grege, & vitulos de medio armenti: qui canitis ad vocem pſalterij,* ſicut Dauid: *putauerunt ſe habere vaſa cantici, bibentes in phialis vinum, & optimo vnguento delibuti, & nihil patiebantur ſuper contritione Ioſeph.* Et Ezech. 13. dicitur: *Non aſcendiſtis ex aduerſo, neque oppoſuiſtis vos murum pro domo Iſrael, vt ſtaretis in prælio in die Domini.*

4 Tertius autem gradus dilectionis eſt, vt aliquis animam ſuam pro fratribus ſuis ponat. 1. Ioann. 3. *In hoc cognouimus charitatem Dei, quoniam ille pro nobis animam ſuam poſuit, & nos debemus pro fratribus animas noſtras ponere:* vltra hunc autem gradum dilectionis intendi non poteſt. Vnde Ioann. 15. *Maiorem hac dilectionem nemo ha-*

 bet,

Digitized by Google

bet, vt animam ſuam ponat quis pro amicis ſuis, vnde in hoc perfectio fraternæ dilectionis conſtituitur: tamen animam.i. vitam corporalem, non vitam animæ, quæ Deus eſt, quæ auſertur per peccatum mortale, ponere pro proximorum ſalute cadit ſub neceſſitate præcepti, in articulo neceſſitatis: puta ſi quis videret aliquem ab infidelibus ſeduci, deberet ſe mortis periculo exponere, vt eum à ſeductione liberaret. Sed vt aliquis extra hos caſus neceſſitatis, pro ſalute aliorum mortis periculo ſe exponat, pertinet ad perfectionem iuſtitiæ, vel conſilij. Cuius exemplum ab Apoſtolo accipere poſſumus, qui dicit, 2. Cor. 12. *Ego autem libentiſſimè impendar, & ſuperimpendar ipſe pro animabus veſtris*. Gloſ. perfecta charitas eſt, vt quis paratus ſit pro fratribus mori: habet autem quandam ſimilitudinem mortis conditio ſeruitutis, quæ mors ciuilis dicitur: ideo ad eandem perfectionem dilectionis pertinere videtur, quod aliquis ſeipſum ſeruituti ſubijciat propter proximi amorem, & quod ſe mortis periculo exponat: licet hoc perfectius videatur eſſe, quia homines naturaliter magis mortem refugiunt. Omnia Tho.

5 Quoad tertium conſideratur etiam fraternę dilectionis perfectio ex effectu, quanto enim maiora bona proximis impendimus, tãto perfectior dilectio eſſe videtur. Sunt autem circa hoc etiam tres gradus conſiderandi. Sunt enim quidam, qui proximis obſequuntur in corporalibus bonis, puta qui veſtiunt nudos, paſcunt famelicos, & alia opera miſericordiæ huiuſmodi infirmis miniſtrât, quæ ſibi Dominus reputat exhiberi: vt patet Math. 25. Secundò, ſunt aliqui qui bona ſpiritualia largiuntur, quæ tamen non excedunt conditionem humanam: ſicut qui docet ignorantem, conſulit dubitanti, & reuocat errantem, de quo commendatur Iob. 4. *Ecce docuiſti plurimos, & manus laſſas roboraſti: vacillantes firmauerunt ſermones tui, & genua trementia confortaſti*. Tertiò, ſunt etiã aliqui, qui dona ſpiritualia, & dona ſupra naturam, & rationem excedentia proximis largiuntur, ſcilicet doctrinã diuinorum, manuductionem ad Deum, & ſpiritualium Sacramentorum communicationem. De his donis facit mentionem Apoſtolus Gal. 3. dicens: *Qui tribuit nobis ſpiritum, & operatur virtutes in nobis*. Et 1. Theſſal. 2. *Cum accepiſtis à nobis verbum auditus Dei, accepiſtis illud non ſicut verba hominum, ſed ſicut eſt verè, verbum Dei*. Huiuſmodi igitur bonorum collatio, ad ſingularem quandam perfe-

ctionem

ctionem pertinet fraternæ dilectionis, quia per hæc bona homo vltimo fini coniungitur, in quo ſumma hominis perfectio conſiſtit: perfectio hæc oſtenditur Iob. 37. vbi dicitur: *Nunquid noſti ſemitas nubium, magnas & perfectas ſcientias?* Per nubes autem ſecundum beatum Auguſtinum, ſancti prędicatores intelliguntur: habent enim illæ nubes ſemitas ſubtiliſſimas, ſcilicet prædicationis vias, & perfectas ſcientias, dum ſe ſuis meritis nihil eſſe ſciunt, quia ea quæ proximis impendunt, ſupra iſtos exiſtunt. Additur autem ad hanc perfectionem, ſi huiuſmodi ſpiritualia bona non vni tantum, vel duobus, ſed toti multitudini exhibentur: quia ſecundum Philoſophum, bonum gentis perfectius eſt & diuinius, quàm bonum vnius. Hæc omnia Thomas.

QVOMODO FILII DEBENT PARENTES *honorare.*

CAPVT V.

ARGVMENTA.

1 *Præter Deum patrem, triplex genus patrum, quibus honorem debemus.*
2 *Præceptum de honore parentum ſtrictè obſeruandum docetur: primò ex dira violātium illud maledictione: 2. ex filiorum vitæ abbreuiatione.*
3 *Tertiò ex filiorum obedientium benedictione.*
4 *Quartò ex Iudæorum filijs, qui parentibus prouiderunt.*
5 *Quintò exemplis Paganorum.*
6 *Sextò exemplis creaturarum irrationalium. Septimò exemplis inſenſibilium.*
7 *Quid hoc præcepto de honore parentum contineatur: & de reuerentia illis exhibenda.*
8 *Vtrum homo magis diligere debeat patrem quàm matrem.*
9 *An filij & filiæ in reuocatione votorum à parentibus attētata debeant obedire.*
10 *Vtrum filij teneantur parentibus quoad omnia obedire.*
11 *Qui filij peccent contra hoc præceptum.*
12 *Cur huic præcepto addatur promiſſio præmij.*
13 *An quis patris præcepto compelli poſſit ad matrimonium.*
14 *Num inuitis parentibus poſſit quis intrare in religionem.*
15 *An filius, qui patrē ſuſtētare nō poteſt, niſi cōtrahēdo accipiat dotem vnde ſuſtentet, contrahere teneatur ad hūc finē.*

Digitized by Google

1 QVartum præceptum, quod primo loco ſub præcepto dilectionis proximi continetur, Exod. 20. ſic ponitur: *Honora patrem tuum, & matrem tuam: vt ſis longæuus ſuper terram.* Vbi notandum primò, quod præter patrem noſtrum, quem quotidie inuocamus in oratione Dominica, adhuc triplices ſunt patres, quos honorare debemus. Primò carnales hîc. Secundò ſpirituales prælati: de quorum numero fuit Apoſtolus dicens, 1. Cor. 4. *Ego per Euangelium genui vos.* Tertiò poteſtates temporales, ſeu Domini. Vnde ſerui Naaman 4. Reg. 5. ei dixerũt; *Pater, ſi rem grandem dixiſſet Propheta, certè facere debueras.* De primis parentibus primò tria ſunt notanda: Primò, quibus motiuis filij parentes debent honorare. Secundò, quibus modis honorem debent eis exhibere. Tertiò, quotupliciter contra præceptum hoc contingat peccare. Quantum ad primum, quàm ſtrictè hoc mandatum ſit ſeruandum, docet primò violantium dira maledictio. Nam Geneſ. 9. Cham deridens patris ſui verenda, in ſemine ſuo maledictus eſt. Geneſ. 49. Ruben, licet eſſet primogenitus, Iacob benedicturus cum alijs, iſti dixit: *Non creſcas, quia aſcendiſti in cubile patris tui.* Eſau venator, & parum in tabernaculis inhabitans benedictionem primogenituræ perdidit, quam Iacob, matri obediens inuenit. Geneſ. 25. & 27. Secundò, idem ſuadet vitæ filiorum abbreuiatio. Nam Deuter. 21. *Si genuerit homo filium contumacem, & proteruum, qui non audiat patris vel matris imperium, apprehendent eum, & ducent ad ſeniores ciuitatis illius, & ibi accuſabunt eum de comeſſationibus, luxurijs, & cõuiuijs, & lapidabit eum omnis populus:* ſententia ibidem eſt. Sic duo filij Heli correpti à patre, nec emendati fortes vna die occiſi ſunt in bello capta arca. 1. Reg. 4.

3 Tertiò, idem ſuadet multiplex natorum benedictio. Nam hic in præcepto illo, ſpecialiter longitudo viuendi in præmium promittitur, ſupple ſi filio valet ad ſalutem, vel ad commodum maius. Si enim non ad hoc valeret diu viuere, plaga eſſet diu viuere, non præmium: quia diu in peccatis viuentes, peius damnantur. Et per oppoſitũ diu bene viuere, beneficium Dei magnum eſt. Sic Sem filius Noe, qui patrem honorauerat, qui Sẽ videtur fuiſſe ſecundum multos Melchiſedech Rex Salem, quem conſtat diutiſſime vixiſſe, videlicet annis pluſquam ſexcentis, ex Geneſ. 11. Quod etiam patet in benedictionibus Ioſeph, quem pater omnibus filijs prædilexit, eo

quòd

quòd obediens fuerat in arduis, vt patuit in exitu vltimo ad paſcua verſus fratres: hic, inquam, Ioſeph, quantam materiam patientiæ, caſtitatis, quantam potentiam adeptus ſit, & ſemen eius, patet Gen. 37. 39. 41. & 42. multipliciter.

4 Quartò idem docet filiorum Iudęorum erga parentes pia honorum prouiſio, aut humiliatio. Nam Dauid, Saul diu in perſecutione manſurus, in eiuſdem principio ſollicitè patrem & matrem commendauit regi Moab, 1. Reg. 22. Rechabitæ cum liberis, ad iuſſum patris eorum Ionadab, in perpetuum non biberunt vinum; domum nō ædificauerunt; ſementem non ſerebant; vineam non plantauerunt; & ſolùm in tabernaculis manſerunt: niſi in neceſſitate guerrarum. Hierem. 35. Ideo prę cunctis Iſraelitis laudantur à Deo. Sic etiam perfectionis exemplar Ieſus, erat ſubditus illis, ſcilicet parentibus. Et in mortis agonia de matre ſollicitus, virginem virgini commendauit. Ioann. 19.

5 Quintò idem docet paganorum eruditio multiplex, vt docet Valerius lib. 5. per plura exempla. Nam filia quædam, cuius mater incarcerata, & fame necanda, iudicis conſenſu obtinuit vt matrem viſitaret, per cuſtodes tamen prius quęſita, ne alimenta afferret: quę filia matrē diu lactans, tandem per cuſtodes explorata eſt matrem alere: quod cùm iudex percepiſſet, vitæ matrem filiæ donauit in pietatis munus, & locus conſecratus dijs à populo, vt alij ſcribunt. Item ibidem Valerius dicit de Coriolano Romano, qui cum à Romanis proſcriptus, rex aliorum factus eſſet, & Romanis nullatenus, nec pretio, nec dotibus reconciliari valeret: veniente ad eum de Roma matre, ſtatim à filio obtinuit Romanis pacem. Idem ibidem de filio Crœſi regis refert, quod cùm filius eius mutus videret ab alio quodam patrem debere occidi, nec lingua, nec viribus hunc patrem eſſe demonſtrare poſſet: in pietatis munus lingua eius ſoluta eſt, & locutus eſt hunc patrem, & alia clarè eloquens in multorum ſtuporem.

6 Sextò idem ſuadent creaturæ irrationales, cęli aues. Nam vt dicit Ambroſ. Examerон 5. Ciconiæ pię aues parentes ſenes nudatos plumis tegunt, fouent alis, & nutriunt alimentis. Et ibidem dicitur, quod admiranda eſt cornicis clementia. Nam cùm parentes per longęuam ſenectutem plumarum tegmine, & alarum regimine minorari

rari contingit: cornices iuniores proprijs pennis eos fouent, & collecto cibo paſcunt: quando etiam parẽtes eorum ſeneſcunt, eos fultro alarum ſuarum ſubleuant, & ad volandum exercent, vt in priſtinos vſus membra diſſueta reuocent, & reducant: vt dicit Barthol. in de proprietatibus rerum: & ſolum (vt hiſtoriographi ponunt) vultures parẽtes fame perire ſinũt: & vt refert Guiller. in de apibus parte ſecunda, apes iuniores non in opere tantum, ſed etiam in fetu coadiuuant matres. Septimò illud docent inſenſibilium exempla. Vnde Petrus Rauen. Tolle radium à ſole: & non lucet: riuum à fonte, & deſiccatur: ramum ab arbore, & areſcet: membrum à corpore, & putreſcet. Sic ſepara filium à deuotione paterna, & iam non eſt filius: ſed collega iſtorum. De quibus dicitur: Ioann. 8. Vos à patre diabolo eſtis, & opera patris veſtri vultis perficere.

7 Quoad ſecundum principale, notandum ſecundum Tho. ſecunda ſecundæ q. 122. Licet in hoc præcepto exprimatur ſolum honoratio parentum, in illa tamen honoratione intelligitur mandari ſuſtentatio eorum, & quicquid aliud à ſuis liberis ipſis debitum eſt. Sic interpretatur Chriſtus Math. 15. Et ſuper illo Epheſ. 6. *Honora patrem tuum, & matrem tuam:* dicit Gloſ. Iubemur parentes honorare, id eſt obſequium pietatis, & reuerentiã exhibere, ac neceſſaria miniſtrare. Conſiſtit autem reuerentia exhibenda parentibus, ſecundum Alexand. de halis in tribus. Primò, in affectu, vt liberi parentes ament, pro eis orent, & exinde timeant eos, ac revereantur: & offenſam eorum caueant, propter poteſtatem quàm à Deo in filios habent, quorum ſunt principia poſt Deum. Secundò, conſiſtit in ſigno exteriori, & reuerentia, quæ fit aſſurgendo, ſupra ſe locando, verbum porrigendo loquendi, & ſimilibus. Tertiò, conſiſtit in effectu, vt eis obediant in omnibus, ſaltem quæ pertinent ad vtilitatem ac neceſſitatem rei familiaris, & quæ pertinent ad bonos mores, quæ ſaluti ſunt neceſſaria: ſecundum illud Epheſ. 6. *Obedite filij parentibus veſtris in Domino*, id eſt ſecundum iuſtitiam & fidem Domini Dei. Et Col. 3. *Filij obedite parentibus veſtris in omnibus:* id eſt, vt prius expoſitum eſt. Quartò conſiſtit in ſuſtentatione eorum fienda per tria: verbo, per cõſolationes; facto per miniſteria corporalia, vbi opus eſt; & dono temporali; quàm iuſtum enim eſt quod parentes pueros debiles nutriant, tam dignum eſt

vt

Digitized by Google

vt filij fortes parentes debiles iuuent.

8 Dubitatur circa hoc primò vtrũ homo magis debeat diligere patrem quàm matrem? Hanc quæſtionem mouet Sene. lib. declamationum: videlicet an filius potius teneatur alere patrem quàm matrem. Sub hoc caſu quidam pater à piratis captus ad filium mittit pro auxilio habendo, ſed mater cæca domi manens, nec habens aliud auxilium quàm filium, eum præcipit manere, eo quod vtrumque iuuare non poſſet: quem ergo iuuabit filius? Seneca fortiter ambas partes roborat, ſed non ſoluit. Legiſtæ tamẽ reſpondẽt inſtitut. de patria poteſtate in Gloſ. quod citius debeat patrem alere, quia ex legis prę́ſumptione, vt communiter, plus filius ſperat habere à patre. Et Tho. ſecunda ſecundæ quęſt. 26. art. 10. dicit, quod magis tenetur diligere patrem, quia dicit beatus Hieron. ſuper Ezech. quod poſt Deum omnium patrem, diligendus eſt pater, & poſtea addit de matre. Vbi notandum, quod in iſtis comparationibus, vt quidam dicunt, quos Tho. non reprobat, hoc quod hic dicitur, intelligendum eſt per ſe, vt videlicet intelligatur eſſe quęſtio de patre, inquantum pater eſt, an ſit plus diligendus matre, inquantum mater eſt. Poteſt enim, ſubdit Tho. in omnibus huiuſmodi tanta eſſe diſtantia virtutis & malitiæ, vt amicitia ſoluatur, vel minuatur: vt dicit Philoſophus 8. Ethic. Et ideo Ambroſ. dicit, quod boni domeſtici ſunt malis filijs pręponendi. Sed per ſe loquendo, pater magis diligendus eſt quàm mater. Amantur enim pater & mater, vt principia quædam naturalis originis. Pater autem habet excellentiorem principij rationem, quàm mater: quia pater eſt principium per modum agentis, mater autem per modum patientis, & materiæ. Et ideo pater, per ſe loquendo, eſt magis diligendus. Tamen hæc ſpecies amicitię, de qua nunc hic loquimur, eſt amicitia quæ debetur patri & matri ſecundum generationis rationem. Eſt enim alia ſpecies amicitię, qua diligimus amantem, alia qua generantem. Prima ſpecie poſſumus plus diligere vnum, ſecunda ſpecie alium. Nam matres naturaliter plus diligunt filios quàm patres, propter tres rationes. Primò, quia plus laborant in eorum generatione: vnde ponunt ibi magis de ſuo. Secundò, quia magis ſciũt quod ſunt ſui filij, quàm patres. Tertiò, quia ſtatim natos ſecum tenent, & nutriunt, non autem patres; ſicut & conſanguineos, cum quibus magis nutriti ſumus, vel conuerſari,

Digitized by Google

ſati,amplius diligimus,quia amicitiæ naturali adiungitur amicitia ſocialis. Et hoc totum redit ad hoc, quod plus ponit mater de ſuo in filio,quàm pater. Sed plus de eo, quod filius eſt,ponitur à patre quàm à matre: quia pater dat virtutem formatiuam, quæ eſt diſpoſitio ad nobiliſſimam animę rationalis formam: mater verò materiã, & ideo naturaliter homo plus patrem diligit, & conſanguineos ex parte patris. Hęc de Tho.

9 Dubitatur ſecundò,an filij & filię in reuocatione votorum à parentibus attentata,debeant obedire? Reſpõd. ſecundum Tho.ſecunda ſecundæ q.88. quod filij & filiæ ſub parentum;vel tutorum degentes tutela, ſunt in ſtatu triplici. Quidam qui nondum habent vſum rationis, & tales quantumcunque annoſi,non poſſunt aliquid vouere,quia non poſſunt deliberare. Alij autem ſunt,qui ante annos pubertatis, id eſt maſculi ante decimumquartum annum,femellæ ante duodecimum, attigerunt vſum rationis. Et tales poſſunt,quantum in ipſis eſt, vouere ſine peccato: ſed votum eorum poteſt irritari per parentes, quorum curę remanent adhuc ſubiecti: quę reuocatio etiam ſine peccato fieri poteſt à parentibus,vel tutoribus. Ratio,quare nati vouentes non peccant, quia implicitè ſubintelligitur,ſi parentes conſenſerint. Ratio,quare parentes reuocando non peccant, quia vtuntur iure ſuo. Quantumcunque tamen præfati filij, ante annos pubertatis ſint doli capaces,non poſſunt obligari voto ſolemni religionis,propter Eccleſiæ ſtatutum, quod reſpicit id quod in pluribus accidit. Tertiò ſunt, qui vouent poſt annos pubertatis: & tales ſi ſunt liberę conditionis,quãtum ad ea quæ ſunt ſuæ poteſtatis, & ſuæ perſonę, poſſunt ſe obligare voto religionis,vel ſimplici,vel ſolemni, ſine voluntate parentum: & eadem ratio eſt de alijs votis,& contrahere poſſunt. Non ſunt autem ſuæ poteſtatis tales ſemper quoad diſpenſationem domeſticam: idcirco non poſſunt aliquid vouere quod ſit ratum,ſine cõſenſu patris.

10 Dubitatur tertiò,an filius teneatur obedire parentibus carnalibus, quantum ad omnia? Reſpondet Tho. quodlibet. 2.q. 5. art.1. quod non, ſed quibuſdam. Nam cum obedientia prælato debeatur, ad illa ſe extendit debitum obedientiæ, ad quæ ſe extendit ius prælationis. Habet autem pater carnalis ius pręlationis in filium: Primò quidem quantum ad domeſticam conuerſationem.

Sic

Digitized by Google

Sic enim eſt paterfamilias in domo, ſicut rex in regno. Vnde, ſicuti ſubditi regis tenētur obedire regi in his, quæ pertinent ad gubernationem regni: ita etiam filij & domeſtici tenentur obedire patrifamilias in his, quæ pertinent ad diſpenſationem domus. Secundò, quantum ad morum diſciplinam. Vnde Apoſtolus dicit Hebr. 12. *Patres quidem carnis noſtræ habuimus eruditores: & obtemperamus eis.* Debet enim pater filio etiam diſciplinam, vt Philoſophus dicit: In his ergo tenetur obedire filius patri carnali, & non in alijs. Vnde illud Coll. 3. *Filij obedite parentibus veſtris quoad omnia:* intelligitur omnia, ad quæ ſe ius prælationis extendit: ideo etiam non exhibet irreuerentiam parentibus, qui eis non obedit in his, in quibus eis obedire non tenetur.

11 Quoad tertium principale patet ex præmiſſis, quod multipliciter nati peccant contra hoc præceptum in parentes. Primò, qui parentes irrident pauperes, aut debiles, terreat hos maledictio Cham. Geneſ. 9. Secundò, quidam parentes duris verbis contriſtant, contra Apoſtolum dicentem 1. Tim. 5. *Seniorem ne increpaueris, ſed obſecra vt patrem, iuniores vt fratres, anus vt matres, iuuenculas vt ſorores, in omni caſtitate.* Tertiò, alij parentibus maledicunt, contra illud Exod 21. *Qui maledixerit patri, & matri, morte moriatur.* Et Prouerb 20. *Qui maledixerit patri vel matri, extinguetur lumen eius in medijs tenebris, & morietur in peccatis ſuis* &c. Quartò, qui mortem parentum ſuorum optant ex eorum odio, aut appetitu honoris, vel hęreditatis: vnde Prouerb. 19. *Qui affligit patrem, erit ignominioſus & infelix.* Quintò, qui parentibus pauperibus vel indigentibus non miniſtrant pro poſſe, contra illud Eccleſiaſt. 3. *Fili ſuſcipe ſenectam patris tui, & ſi defecerit ſenſus eius*, per inſipientiā vel impatientiā ſupple, *veniam da illi.* Sextò, qui non obediunt, ſed proterue calcitrant, in his videlicet quæ pertinent ad patris imperium: qui iubētur lapidari vbi ſupra. Septimò, qui manus violentas in eos iniecerint, contra quos Exod. 21. *Qui percuſſerit patrem vel matrem, morte moriatur.* Octauò, qui parentibus defunctis per ſuffragia non ſubueniunt, contra quos Prouerb. 19. *Qui affligit patrem, erit ignominioſus, & infelix.*

12 Dubitatur primò, quare huic præcepto additur promiſſio præmij, pluſquam alteri mandato? Reſpond. ſecundum Alexand. de Hal. in ſuo 3. & alios: Primò, vt ad ſuſten-

ſuſtentationem parentum allicerentur filij ex præmio, quemadmodum parentes alliciuntur ad nutritionem filiorum ex natura. Secundò, quia congruum eſt vt vitam protelantes in parentibus filij, tales etiam recipiant longitudinem vitæ in ſeipſis. Tertiò, quia præcepta dantur eis, ad quę in quibuſdam homo non inclinatur, aut modicum. Sed ad ſubueniendum filijs parentes inclinantur multum: & è conuerſo modicum. Ideo neceſſe fuit mandari: ſicut videmus etiam quod truncus prouidet ramis, non rami trunco; corpus membris, non membra omnia corpori; ſol radio, non radius ſoli; fons riuo, non riuus fonti.

13 Dubitatur ſecundò, vtrum aliquis præcepto patris poſſit compelli ad matrimonium contrahendum? Reſpõdet Tho. 4. ſcript. diſt. 19. artic. vlt. Cum in matrimonio ſit quędam ſeruitus perpetua, pater non poteſt cogere filium ad matrimonium per præceptum, cum ſit liberę cõditionis; ſed poteſt eum inducere ex rationabili cauſa. Et tunc, ſicut ſe habet filius ad cauſam illam, ita ſe habet filius ad pręceptum patris: vt ſi ratio illa cogat de neceſſitate, vel de honeſtate, & pręceptum ſimiliter cogat: alias non. Hæc Tho.

14 Dubitatur tertiò, vtrum inuitis parentibus, filius poſſit intrare religionem? Reſpond. Tho. quodlib. 9. quæſt. 5. artic. 1. diſtinguendum eſt: quia aut iſte qui habet propoſitum intrandi religionem, videt ſe in ſæculo non poſſe viuere ſine peccato mortali, vel non de facili. Si timet ſibi de periculo peccati mortalis, cum magis teneatur ſaluti animæ ſuæ prouidere, quàm corporali neceſſitati parentum, non tenetur in ſęculo remanere. Si autem videt ſe poſſe in ſæculo conuerſari abſque peccato, adhuc diſtinguendum eſt: quia aut ſine eius obſequio parentes nullo modo viuere poſſunt, & ſic tenetur eis ſeruire, & alia opera perfectionis prætermittere, & peccaret eos dimittens: ſi verò ſine eius obſequio poſſunt parentes aliqualiter viuere, non autem honorificè, non propter hoc tenetur opera perfectionis dimittere. Secus autem eſt in illo, qui iam religionem intrauit, quia cùm iam ſit mortuus mũdo propter profeſſionem, ſolutus eſt a lege, qua in mundanis obſequijs parentibus tenebatur, ſecundum doctrinam Apoſtoli Rom. 7. In illis autem ſpiritualibus, puta orationibus & huiuſmodi, eis tenetur ſeruire. Et hoc quod dictum eſt de introitu religionis, poteſt

Digitized by Google

poteſt dici etiam de obſeruantia virginitatis, & de alijs operibus perfectionis. Hæc Tho.

15 Dubitatur quartò, vtrum ille cuius pater non poteſt ſuſtentari à filio, niſi contrahendo accipiat dotem, vnde patrem nutrire poſſit, teneatur contrahere vt patrem ſuſtentet? Reſpond. Tho. eodem artic. Caſus propoſitus non videtur de facili poſſibilis: vix enim contingere poteſt, quin quis parentes ſuſtentare poſſit abſque matrimonij contractu, ſaltem manibus operando, & mendicando Si tamen hoc contingeret, eſſet idem iudicium de virginitate ſeruanda in iſto articulo, & de alijs perfectis operationibus, ſicut eſt de introitu religionis, vt prius dictum eſt. Hæc Thomas.

DE HONORATIONE PATRIS SPIRITVALIS.

CAPVT VI.

ARGVMENTA.

1 *Pater ſpiritualis quis ſit, & quàm ſtrictè illi obediendum.*

2 *Laici in quibus teneantur Prælatis Eccleſiaſticis obedire.*

3 *Honor debitus Prælatis Eccleſiaſticis multis modis exhibendus.*

4 *Prælatus Eccleſiaſticus quot modis dehonorari poteſt.*

1 DE honore ſecundo patri, videlicet ſpirituali exhibendo videnda ſunt tria. Primò videbitur quàm ſtrictè mandatum ſit prælatis ſpiritualibus obedire. Secundò, in quibus ſint, & qualiter honorandi. Tertiò, quot modis circa eos hoc præceptum non ſeruetur. Quantum ad primum notandum, quod pater ſpiritualis eſt quicunque prælatus, regens in ſpiritualibus aliquem, quem doctrina Euangelica generauit, vel habet nutrire: præſertim ſi Euchariſtiæ Sacramentum, vel alia ſibi miniſtrat ſpiritualia, vt ſunt Papa, Epiſcopus, plebanus, & eorum vices gerentes, confeſſores, prædicatores, abbatiſſę, prioriſſæ: vnde Apoſtolus. 1. Corinth. 5. *Ego per Euangelium genui vos.* De his intelligitur illud mandatum Apoſtoli: *Obedite præpoſitis veſtris, & ſubiacete eis: ipſi enim peruigilant, quaſi rationem pro animabus veſtris reddituri, vt cum gaudio hoc faciant,*

ſuſtentationem parentum allicerentur filij ex præmio, quemadmodum parentes alliciuntur ad nutritionem filiorum ex natura. Secundò, quia congruum eſt vt vitam protelantes in parentibus filij, tales etiam recipiant longitudinem vitæ in ſeipſis. Tertiò, quia præcepta dantur eis, ad quę in quibuſdam homo non inclinatur, aut modicum. Sed ad ſubueniendum filijs parentes inclinantur multum: & è conuerſo modicum. Ideo neceſſe fuit mandari: ſicut videmus etiam quod truncus prouidet ramis, non rami trunco; corpus membris, non membra omnia corpori; ſol radio, non radius ſoli; fons riuo, non riuus fonti.

13 Dubitatur ſecundò, vtrum aliquis præcepto patris poſſit compelli ad matrimonium contrahendum? Reſpõdet Tho. 4. ſcript. diſt. 19. artic. vlt. Cum in matrimonio ſit quędam ſeruitus perpetua, pater non poteſt cogere filium ad matrimonium per præceptum, cum ſit liberę cõditionis; ſed poteſt eum inducere ex rationabili cauſa. Et tunc, ſicut ſe habet filius ad cauſam illam, ita ſe habet filius ad pręceptum patris: vt ſi ratio illa cogat de neceſſitate, vel de honeſtate, & pręceptum ſimiliter cogat: alias non. Hæc Tho.

14 Dubitatur tertiò, vtrum inuitis parentibus, filius poſſit intrare religionem? Reſpond. Tho. quodlib. 9. quæſt. 5. artic. 1. diſtinguendum eſt: quia aut iſte qui habet propoſitum intrandi religionem, videt ſe in ſæculo non poſſe viuere ſine peccato mortali, vel non de facili. Si timet ſibi de periculo peccati mortalis, cum magis teneatur ſaluti animæ ſuæ prouidere, quàm corporali neceſſitati parentum, non tenetur in ſęculo remanere. Si autem videt ſe poſſe in ſæculo conuerſari abſque peccato, adhuc diſtinguendum eſt: quia aut ſine eius obſequio parentes nullo modo viuere poſſunt, & ſic tenetur eis ſeruire, & alia opera perfectionis prætermittere, & peccaret eos dimittens: ſi verò ſine eius obſequio poſſunt parentes aliqualiter viuere, non autem honorificè, non propter hoc tenetur opera perfectionis dimittere. Secus autem eſt in illo, qui iam religionem intrauit, quia cùm iam ſit mortuus mũdo propter profeſſionem, ſolutus eſt à lege, qua in mundanis obſequijs parentibus tenebatur, ſecundum doctrinam Apoſtoli Rom. 7. In illis autem ſpiritualibus, puta orationibus & huiuſmodi, eis tenetur ſeruire. Et hoc quod dictum eſt de introitu religionis, poteſt

poteſt dici etiam de obſeruantia virginitatis, & de alijs operibus perfectionis. Hæc Tho.

15 Dubitatur quartò, vtrum ille cuius pater non poteſt ſuſtentari à filio, niſi contrahendo accipiat dotem, vnde patrem nutrire poſſit, teneatur contrahere vt patrem ſuſtentet? Reſpond. Tho. eodem artic. Caſus propoſitus non videtur de facili poſſibilis: vix enim contingere poteſt, quin quis parentes ſuſtentare poſſit abſque matrimonij contractu, ſaltem manibus operando, & mendicando. Si tamen hoc contingeret, eſſet idem iudicium de virginitate ſeruanda in iſto articulo, & de alijs perfectis operationibus, ſicut eſt de introitu religionis, vt prius dictum eſt. Hæc Thomas.

DE HONORATIONE PATRIS SPIRITVALIS.

CAPVT VI.

ARGVMENTA.

1 *Pater ſpiritualis quis ſit, & quàm ſtrictè illi obediendum.*
2 *Laici in quibus teneantur Prælatis Eccleſiaſticis obedire.*
3 *Honor debitus Prælatis Eccleſiaſticis multis modis exhibendus.*
4 *Prælatus Eccleſiaſticus quot modis dehonorari poteſt.*

1 DE honore ſecundo patri, videlicet ſpirituali exhibendo videnda ſunt tria. Primò videbitur quàm ſtrictè mandatum ſit prælatis ſpiritualibus obedire. Secundò, in quibus ſint, & qualiter honorandi. Tertiò, quot modis circa eos hoc præceptum non ſeruetur. Quantum ad primum notandum, quod pater ſpiritualis eſt quicunque prælatus, regens in ſpiritualibus aliquem, quem doctrina Euangelica generauit, vel habet nutrire: præſertim ſi Euchariſtiæ Sacramentum, vel alia ſibi miniſtrat ſpiritualia, vt ſunt Papa, Epiſcopus, plebanus, & eorum vices gerentes, confeſſores, prædicatores, abbatiſſę, prioriſſæ: vnde Apoſtolus. 1. Corinth. 5. *Ego per Euangelium genui vos.* De his intelligitur illud mandatum Apoſtoli: *Obedite præpoſitis veſtris, & ſubiacete eis: ipſi enim peruigilant, quaſi rationem pro animabus veſtris reddituri, vt cum gaudio hoc faciant,*

faciant, non gementes. De his Chriſtus ait Lucę 10. *Qui vos ſpernit me ſpernit:* & non vt ſolùm bonis, ſed etiam malis obedire debeamus, docet Math. 23. Chriſtus: vbi ſic dicitur: *Ieſus locutus eſt ad turbas, & ad diſcipulos ſuos dicens: Super cathedram Moyſi ſederunt ſcribæ & phariſæi. Omnia ergo quæcunque dixerint vobis, ſeruate & facite: ſecundum autem opera eorum nolite facere: dicunt enim & non faciunt.* Et ad id deſeruit apertè exemplum in vitas patrũ, vbi dicitur, quod ad quendam ſolitarium venit quidam presbyter cuiuſdam baſilicę, vt conſecraret ei oblationẽ ad communicandum: quidam autem venit accuſans ſacerdotem apud ſolitarium. Venit ergo quadam vice preſbyter, volens conſecrare oblationem, id eſt celebrare miſſam; ſed ſolitarius pulſanti non aperuit, & ſic ſacerdos diſceſſit: & vox ad ſolitarium, Ecce tulerunt ſibi homines iudicium meum, & factus eſt velut in exceſſu mentis ſolitarius: videbatque quaſi puteum aureum, ſitulam auream, & funem aureum, aquamque valde bonam: haurire autem vidit quendam leproſum, & refundentem in vas: vidit igitur hæc ſolitarius, & cupiebat bibere, ſed noluit propter leproſum qui hauſit. Et vox: Cur non bibis? Nã iſte ſolum hauſit: nihil inquinauit. Expergefactus ſolitarius myſterium intellexit, & mittens pro ſacerdote, ſicut prius erat ſolitus, ab eo oblationem ſumpſit.

2 Sed quęritur, in quibus laici teneantur ſuis prælatis Eccleſiaſticis obedire? Reſpondet Vlric. lib. 6. tit. 4. cap. 15. Laici non tenentur pręlatis Eccleſiaſticis obedire, niſi in his, ad quorum obſeruantiam ſe in baptiſmo obligauerunt, ſcilicet vt teneant veram fidem cum operibus, & abrenuncient Sathanæ, & omnibus pompis, & operibus eius: & per conſequens, quantum ad omne peccatum vitandum, & ſpirituale bonum proſequendum. In alijs autem actibus non ſubduntur eis, niſi quantum ad iſta pertinere, ſeu reduci poſſunt.

3 Quoad ſecundum principale notandum, quod honor debitus prælatis Eccleſiaſticis per multa eſt exhibendus. Primò, vt bonum eis corde optemus, & nonnunquam pro eis oremus, ne propter peccata ſubditorum, prælato gratia verbi Dei ſubtrahatur: quia dicit Greg. ſuper Ezec. homel. 12. Aliquando propter malos auditores, bonis tollitur ſermo doctoribus. Aliquando verò propter bonos auditores, datur ſermo doctoribus, etiam malis. Beneuolè valde ſe habuit Dauid erga lethalẽ inimicum Saulem,

lem, prius vnctum in regem, & iam à Deo abiectum, non obſtante quod in regem iam vnctus eſſet Dauid. Quia enim Saul vnctus Domini fuit, manſuetiſſimè ſe ad eum habuit Dauid: vt patet 1. Reg. cap. multis. Quanto plus ad ſacerdotes Eccleſiæ ſeptempliciter Deo conſecratos, nos beneuole habere debemus? Item aliquando propter peccata populi Deus permittit regnare hypocritam, Iob. 34. quia erit ſicut populus, ſic ſacerdos: Et ſicut ſeruus, ſic & Dominus eius. Eſa. 24. Ergo ad hoc malum euitandũ, optandum ſubditis eſt, ne dum paſtor per abrupta graditur, grex in præcipitium labatur: vt Greg. dicit: Secundò ſubditi ſtudere debent, vt bona de prælatis dicant, & eos honorent, vel de eorum malis taceant, niſi vbi locum habet fraterna correctio, & modo licito ſperatur emenda. Ratio: quia illud ad quemlibet fieri debet, ergo plus circa prælatum. Nam de omni verbo otioſo reddituri ſumus rationem, vt veritas ait: quanto plus de malo, & prælato detrahendo, alias nihil ſequitur niſi infectio populi, & peccatum proprium? Tertiò tenentur ſubditi eis ad reuerentiam geſtuum, propter excellentiam ſtatus eorum & dignitatis, & tales ſecundum magis & minus. Vnde Apoſtolus 1. Tim. 5. *Qui bene præſunt presbyteri, duplici honore digni habeantur, maxime qui laborant in verbo & doctrina.* Quartò donis & obuentionibus honorandi ſunt prẹlati Eccleſiaſtici, puta decimis, & oblationibus communibus, ac alijs eorum iuribus: quia talia ſunt eorũ ſtipendia ad ſuſtentationem vitę eorum ordinata. Et illud probat Apoſtolus 1. Corinth. 9. poſt præfata verba immediatè ſubdens: *Scriptum eſt, non infrenabis os bouis triturantis. Dignus eſt enim operarius mercede ſua.* Vnde & Math. 10. idem dicitur: *Dignus eſt operarius cibo ſuo*: hoc enim dixit, quando miſit diſcipulos ad præexiſtendum populo verbo, & ſermonibus. Ratio eſt: quia in infinitum ſunt meliora ſpiritualia temporalibus. 1. Corinth. 9. *Si nos vobis ſpiritualia ſeminamus, non magnum eſt ſi nos carnalia veſtra metamus.* Quintò debent honorari in mãdatis quæ prẹcipiunt: vt in vitandis excommunicatis, ſeruandis feſtiuitatibus, & huiuſmodi.

4 Quoad tertium principale notandum, quod tot modis & plurimis, poteſt dehonorari prẹlatus Eccleſiaſticus, quot modis honorari. Primò, inuidentes prælatis quoad perſonam. Secundò, qui eis detrahunt leuiter, & multipliciter infamando: vel maledicunt contra illud

Apoſtoli Actuum 23. *Principem populi tui non maledices.*
Geneſ 9. Tertiò, qui eos geſtibus dehoneſtant ſine rationabili cauſa: vt cum eis ludentes, illicitè luxuriantes, & ſicut Cham, verenda morum paternorum & defectuoſorum detegentes. Contra illud Exod. vigeſimoſecundo. *Dijs non detrahes, & principem populi tui non maledices.* Quartò, qui eis debita in decimis, oblationibus, & alijs ſubtrahunt: & iuribus eorum, contra illud Malach. tertio: *Dicit Dominus: Inferte omnem decimam in horreum meum: vt ſit cibus in domo mea.* Et Eccleſiaſt. 14. *Fili ſi habes benefac tecum: & Deo dignas oblutiones offer.* Quintò qui præcepta prælatorum contemnunt in his, in quibus obedire tenẽtur: vt in excommunicationibus ſeruandis, præcipuè ſanctę matris Eccleſiæ. Et qui diebus Dominicis contemnunt audire miſſas, & alijs feſtiuitatibus: & intereſſe diuinis ſecundum Eccleſiæ ordinationem: & præcepta & ieiunia ab eis rite iuſſa tranſgrediuntur.

DE PRÆLATO SÆCVLARI HONORANDO.

CAPVT VII.

ARGVMENTA.

1 *Prælatus ſæcularis quis ſit.*
2 *Neceſſitas illi obediendi comprobatur.*
3 *Subditi ſæculares ſuos Prælatos honorare debent, & in quibus.*
4 *An ſubiecti teneantur Prælatis in omnibus obedire?*
5 *Quinam ſubditi peccent, & quomodo, cõtra hoc præceptũ?*

1 De tertio patre, videlicet prælato ſęculari honorãdo tria ponuntur. Primò, quàm neceſſe & rationabiliter ſunt honorandi. Secundò, in quibus ſint honorandi. Tertiò, quot modis contra eorum honorem fiat, & contra hoc pręceptum. Quantum ad primum notandum, quod patres ſæcularium perſonarum ſunt omnes videlicet qui gubernare habent aliquem vel aliquos de ſæcularibus in foro eorundem. Sicut igitur paterfamilias eſt pater vxoris, filiorum, famulorum, & domum inhabitantium: ſic princeps, vel ſignifer, ſeu capitaneus, pater eſt ſubditorum ſibi: ſic magiſter ſuorum ſcholariũ, &

rex

rex ſuorum in regno,& conſilium cum magiſtro ciuium omnium ciuium. Subditos autem obedire quàm neceſſe ſit ſuis prælatis,& patribus præfatis, Primò docet,immo imperat ſcriptura. Secundò ſanctorum exempla. Tertiò Philoſophorum documenta Quartò etiam irrationaliũ facta: Et quintò non ſentientium regimenta.

2 Nam quoad primum Chriſtus ait: *Reddite quæ ſunt Cæſaris Cæſari.* Mat.22.Hinc Petrus primæ Pet. 2. dicit: *Subiecti eſtote omni humanæ creaturæ propter Deum, ſiue regi, quaſi præcellenti, ſiue ducibus, quaſi ab eo miſſis ad vindictam malorum, laudem verò bonorum.* Paulus etiam dicit, Rom. 13. *Qui poteſtati reſiſtit, Dei ordinationi reſiſtit.* Docent ſecundò illud ſanctorum exempla. Nam Chriſtus tributum pro ſe,& Petro ex piſcis miniſterio tribuit. Math. 17. Nec Pilatum prælatum,ſeu iudicem Chriſtus negauit, cui ait: *Non haberes poteſtatem in me vllam, niſi tibi datum fuiſſet deſuper.* Ioan.19. Paulus ad Cæſarem appellauit,& iudices inuocauit in fide, vt patet act. 25. Mauricius cum ſuis ſocijs Diocletiano,& Maximiano Imperatoribus idolatris miiltare non renuit: vbi Deo vero cõtrarium non imperauit. Ex quibus patet, quod tam malis, quàm bonis prælatis obediendum eſt, vt patet per pręcedentia,& per Dauid,qui veneratus eſt Saul,nondũ depoſitum publicè per Deum,vel populum. Vnde primæ Petri 2. *Serui ſubditi eſtote in timore Dominis, & non tantũ bonis & modeſtis, ſed etiam dyſcolis.* Patet tertiò per Philoſophica documenta. Nam Ariſtoteles œconomicorum librum pro regimine ciuitatum,& regnorum, elegantiſſime conſcripſit. Sic plura exempla ponit Valerius, & ceteri. Docet idem quarto tam beſtialium hominum, quàm irrationalium vita. Videmus enim prædones vni obedire,ſic & latrones: quia ſine obedientia nulla pax perſeuerat: ſic gallus gallinas regit,grus grues, rex apum apes,& caput membra in corpore: & talia exactè ſuis pręlatis obediunt. Quintò idem patet etiam in non ſẽtientibus.In toto etiam vniuerſo Deus ordinauit,ignobiliora debere obedire nobilioribus: ſic Angelus præeſt homini,anima corpori,cæleſtia terrenis, & humidis luna,& omni terræ cum ſuis vegetabilibus præeſt ſol.

3 Quoad ſecundum principale notandum,quod ſubditi ſæculares debent in quinque honorare ſuos pręlatos. Primò,bona eis optando,& Deum pro eis orando. Vnde 1.Timot.1. *Obſecro fieri orationes, primò pro regibus, &*

 his

his qui in ſublimitate ſunt. Et Baruch primo: *Orate pro vita Nabuchodonoſor*. Ratio eſt: quia propter peccata populi aliquando hypocrita datur populis. Et ſecundum Greg. quia prælati aliquando non corrigunt populum; idcirco ipſi prælati infatuantur, & peccant, & populus punitur. 2. Reg. vltimo, vbi dicitur de Dauid qui peccauit: & tamen populus punitus fuit. Orare ergo oportet pro prælatis. Secundò honorandi ſunt verbis, vt bona de eis ſubditi referant. Ratio; quia quando illud non fit, populus eis recalcitrat etiam in licitis. Et ſic turbatur reſpublica, & ſæpe ea quæ apparent malefacere, vel omittere prælati, ipſi talia emendare non valent, vel populus iudicans *errat, temerariè iudicando. Ideo Paulus* ait actuũ 23. Scriptum eſt, Principem populi tui non maledices. Tertiò debent geſtibus honorari, ſeſſionibus, & alijs licitis: primę Pet. ſecundo, *Deum timete, regem honorificate*: quicquid enim ei fit, Deo fit, à quo omnis poteſtas. Quartò ſunt prælatis tributa danda, exactiones licitæ pro republica, theolonea & ſteuræ: quia ſine talibus cõmunibus ſubſidijs prudentes conſiliarij, officiales ciuitatis, & ſtipendiarij, aut milites ſua officia, ſimul & laborando pro victu, facere non poſſunt. Ideo primę Corint. 9. *Quis militat ſtipendijs ſuis vnquam?* Et Roman. 13. *Reddite omnibus debita, cui tributum, tributum; cui vectigal, vectigal*. Quintò obediendum eſt prælatis in his, in quibus ſunt aliqui eorum ſubiecti eis; vt milites capitaneo in rebus bellicis, familia patrifamilias in domeſticis, ciues conſiliarijs in ciuilibus.

4 Ideo Tho. 2. ſecundæ q. 104. quęrit: An ſubiecti teneantur prælatis in omnibus obedire? Reſpondet, quod non: ſed in his vbi ſunt prælati, & ſubditi eis aſtricti. Vnde primò ſubditi non tenentur obedire ei, qui vſurpaſſet dominium ſibi, niſi propter ſcandalum, vel malum maius vitandum: obediendo tamen in licitis quis non peccaret. Nec ſecundò ſubditi tenentur obedire prælatis, vbi imperant vnum, & alter maior prelatus, ſub quo eſt primus, iubet aliud. Eſt enim regula à beato Auguſtino mandans, quod duobus prælatis contraria præcipientibus, obtemperãdum eſt maiori, intellige in licitis. Tertiò nullus debet obedire, vbi prælatus iuberet aliquid quod peccatum eſſet: quia cum Deus hoc prohibeat, per præcedentem regulam, qui eſt omnium Dominus, Deo eſt obediendum. Tamen ſecundum Raymundum, & alios plurimos,

plurimos,qui ſunt ſubditi,non dico amici,vel non ſubditi,tales ſubditi quando dubitant aliquod eſſe illicitũ, vel licitum,debent prælato obedire , niſi eſſet tale quid, in quo nulla eſſet excuſabilis ignorantia: puta contra articulum fidei, præcepta,vel prohibitiones , vel generale ſtatutum Eccleſiæ. Ratio eſt:quia dubia ſunt in meliorẽ partem interpretanda. Quartò ſubditus non tenetur obedire Domino , vel prꝫlato,ſi pꝫcipiat ei in quo non ſubditur ei,puta ſi intromitteret ſe de actibus animæ interioribus. Vnde Seneca lib.3.de beneficijs: Errat,ſi quis æſtimat ſeruitutem in totum hominem deſcendere, pars eius melior,id eſt anima,excepta eſt : corpora obnoxia ſunt,& aſcripta dominis: mens quidem eſt ſui iuris.Ideo dicit conſequenter Tho. In his quæ pertinent ad interiorem motum voluntatis , homo non tenetur homini obedire:ſed in his quæ per corpus exterius ſunt agenda, nec in talibus omnibus. Quintò igitur , in his etiam quæ per corpus exterius ſunt agenda,homo non tenetur homini obedire in omnibus talibus,quia non in his quæ ad naturam corporis pertinent, ſed ſoli Deo : quia in iſta parte omnes homines natura ſunt pares,puta in his quæ pertinent ad corporis ſuſtentationem , & prolis generationem. Vnde nec tenentur ſerui Dominis , nec filij parentibus obedire de matrimonio contrahendo,vel virginitate ſeruanda , aut alio aliquo huiuſmodi. Sed in his quæ pertinent ad diſpenſationem actuum , & rerum humanarum,tenetur ſubditus ſuo ſuperiori obedire ſecundum rationem ſuperioritatis. Sicut miles duci exercitus in his,quæ pertinent ad bellum. Hꝫc de Tho.

5 Quantum ad tertium principale,patet ex præmiſſis, quod multipliciter faciunt ſubditi contra hoc præceptũ de honorando prælatos. Primò eis malè fauendo,vel pro eis non orando , cùm tamen pro omnibus orandum ſit per orationem dominicam. Secundò,qui eis detrahunt. Vnde Exod.22. *Dijs non detrahes.* Gloſ.iudicibus. Tertiò qui ſine timore , & reuerentia ſunt ad eos : contra illud Rom.13. Princeps *Dei miniſter eſt tibi in bonum.Si autem male feceris , time. Non ſine cauſa portat gladium :* & poſt pauca: *Subditi eſtote non ſolum propter iram , ſed etiam propter conſcientiam. Ideo enim tributa præſtatis.* Quartò,qui eis debita tributa,ſtipendia,& ſteuras ſubtrahunt : tales pro tanto ſunt peiores quàm fures,pro quanto in plures peccant quos priuant. Præſtantes etiam tributa talia non

Digitized by Google

perdunt,ſed tanto plus merentur, quanto rem communem,id eſt diuinam,plus quàm propriam curant. Vbi patet quorundam modica charitas,qui inuiti ſunt ad talia. Quintò qui eis rebelliſant,immo potius Deo. Vnde ea quę contra prȩlatos fiunt,Deus ſibi fieri dicit: vt patet Numer. 14.vbi populus dicitur murmuraſſe cōtra Moyſen & Aaron. Attamen Deus ait: *Vſquequo detrahet mihi omnis populus iſte? quouſque non credet mihi?* Et ibidem: *Vſquequo multitudo hæc peſſima murmurat contra me!* Sic primo Regum 8 Quando Samuelem iudicem populus petiuit vt regem eis daret, Dominus ait: *Non te abiecerunt, ſed me,ne regnem ſuper eos.*

PRAECEPTVM QVINTVM.

DE HOMICIDIO, ET LÆSIONE, ET DE peccatis clamantibus.

CAPVT I.

ARGVMENTA.

1 *Propoſitio rerum tractandarum.*
2 *Occiſio iuſta,& iniuſta,& ad iuſtam tria requiſita; iniuſta autem fit quatuor modis.*
3 *Quindecim modis tranſgreditur quis hoc præceptum. Primus,ſecundus,tertius, quartus,quintus.*
4 *Sextus,ſeptimus, octauus,nonus.*
5 *Decimus,vndecimus,duodecimus.*
6 *Decimustertius,decimusquartus.*
7 *Decimusquintus.*
8 *Variæ læſiones hoc præcepto prohibitæ.*
9 *Mutilatio ſui prohibita.*
10 *Principis, & Patris poteſtas.*
11 *Homicidium quænam diſſuadeant.*
12 *Peccata clamantia ad Deum quænam, & quot ſint.*

1 PRęceptum quintum eſt, *Non occides:* de quo tria principaliter ſunt videnda. Primò, de homicidio in

in ſe. Secundò, de cauſis homicidij, videlicet proximis & propinquis, quæ ſunt ira, inuidia, odium, detractio, & aliæ filię inuidiæ. Item reconciliationis omiſſio, & fraternæ correctionis, quæ omnia cauſa ſunt vel eſſe poſſunt homicidij corporis vel animę: & hic prohibentur. Tertiò, de ſcandalo, & de deriſione, quæ occaſio ſunt occiſionis animæ, & corporis. De homicidio in ſe tria ponentur. Primò, quomodo quis iuſtè occidere poſſit, & quot modis iniuſtè. Secundò, quomodo alię lęſiones corporales etiam hoc pręcepto prohibentur. Tertiò, de his quæ valent ad fugiendum & deteſtandum homicidium.

2 Quantum ad primum notandum ſecundum Tho. 2. ſecundę q. 64. quod duplex eſt occiſio, quædam iuſta, alia iniuſta hic prohibita. Ad occiſionem iuſtam hominis tria requiruntur. Primò cauſa iuſta, vt quis occidatur pro culpa, per quā talem mortem & occiſionem meruerit. Vnde Exod. 22. *Maleficos ne patiaris viuere.* Secundò ordo, vt ſeruetur in occiſione iuris ordo, & maximè quod huiuſmodi occiſio iubendo, vel exequendo fiat ab eo qui habet auctoritatem legitimę poteſtatis, vt iudex, vel prælatus. Vnde Numer. 35. *Homicidia ſub teſtibus punientur.* Et Deut. 21. *Filius inobediens parentibus iubetur ad ſeniores ciuitatis & ad portam iudicij duci.* Rom. 14. *Quid iudicas alienum ſeruum? Domino ſuo ſtat, aut cadit?* Tertium requiſitum eſt iuſtus animus, ita quod iudex mandans, & miniſter exequens occidat propter bonum finem, & recta intenſione: vt propter conſeruationem iuſtitię, & correctionem culpæ. Vnde Deut. decimoſexto: *Quod iuſtum eſt, iuſtè exequaris.* Iudex igitur vel princeps, vel alius ſecundum talia tria occidens, nō peccat: vt ait Aug. 1. de ciuit. Dei: & hæc occiſio non prohibetur: ſed iniuſta occiſio hominum, non animalium irrationalium, in quæ quis dominium habet, quia his licitè poteſt vti occidendo. Ideo alia eſt occiſio hominis iniuſta hic prohibita, & fit quadrupliciter. Primò, quando occiditur innocēs, qui nullam pęnam meruit. Secundò, quando occiditur nocens, & qui meruit puniri, licet non meruit mortē, ſed minorem pœnam. Tertiò, quando qui meruit mortem occiditur, non ſeruato legitimo ordine iuris: maximè quando occiditur ab eo, qui non habet auctoritatem legitimæ poteſtatis. Quartò, quando quis occiditur pro culpa ſua, & ab habente auctoritatem: ſed non fit iuſto

Digitized by Google

animo, vel fine, ſed amore vindictæ, vel propter alium aliquem indebitum finem.

3 Fit autem tranſgreſſio 15. modis contra hoc præceptum: prout colligitur ex Tho. 2. 2. q. 64. & ex Alex. de Hal. in ſuo 3. q. 20. Primò, quando iudex, vel alter occidit innocentem voluntariè, puta eum qui nullam pęnam apud iudicem meruit. Exod. 22. *Innocentem & iuſtum ne occidas*. Secundò, quando iudex, vel alius voluntariè, & ſcienter occidit qui meruit pænam corporalem, ſed non mortem: puta aliam pænam carceris, ſcilicet, verberationis vel ſimilem. Tertiò, quando iudex vel alter occidit voluntariè, vel innocentem vel nocentem, non ſeruato ordine iuris pretacto, maximè ſi occidens non habet auctoritatem legitimæ poteſtatis: vt quia nō iudex, vel quia in bello non iuſto occidit hoſtem. Vnde Actuum 25. *Nō eſt conſuetudo Romanis, quod aliquis damnetur prius, quàm is qui accuſatur præſentes habeat accuſatores, & locum defendendi accipiat*. Nullus enim, vt dicit Aug. de ciuit. Dei, habet auctoritatem remouendi vitam alteri, qui auctoritatem à Deo non accepit: qui dicit Deut. 32. *Ego occidam, & ego viuere faciam: percutiam, & ego ſanabo &c.* Quartò, qui occidit hominem mala intentione, etiam aliàs reum, & accuſatum ſufficienter: puta liuore vindictę, aut appetitu pænæ. Quintò, qui occidit compulſus neceſſitate, euitabili tamen: puta quia inuadentem ſe, & occidere volentem euadere poſſet fugiendo, vel adiutorium aliorum inuocando, & non vult propter verecundiam, aut alio aliquo modo poſſet ſe ſaluare; ſed non vult, & occidit eum: talis homicida eſt contra hoc præceptum, vt communiter tenent Doctores.

4 Sextò; qui dando operam rei illicitæ, & quam euitare deberet, occidit hominem caſu, & præter intentionem: vt qui violenter percutit vterum prægnantis, non intendens occidere infantem, nec matrem; ſi inde ſequatur mors mulieris, vel fetus, reus eſt homicidij, maximè ſi fetus fuit animatus. Exod. 21. quia dat operam rei illicitæ. Vel ſi quis proijcit lapidem, vel iaculum verſus locū, vbi tranſitus hominum eſſe conſueuit, idem eſt iudiciū, & ſic de ſimilibus. Septimò, qui dando operam rei licitę, non tamen adhibendo diligentiam debitam, occidit præter intentionem hominem: vt ſi quis in loco publico, vbi conſueuerunt homines tranſire, ſecat arborem, dat operam rei licitæ. Sed ſi non adhibet diligentiam debitam,

videlicet

videlicet circumſpiciendo, aut altè clamando, vt ſibi caueant homines, & occidatur aliquis, reus eſt homicidij. De quo caſu Deut. 19. habes: & ſic de alijs. Octauò, qui vult & intendit alium iniuſtè occidere, coram Deo homicida eſt, etiam ſi nunquam exequatur opere. Vnde ſuper illud Deut. 5. *Non occides*, dicit Gloſ. re vel voluntate. Nonò, qui iubet aliquem iniuſtè occidi, vt Pilatus manus lauans, Chriſtum præcepit dari militibus & crucifigi.

5 Decimò, qui ſuadet, & conſilium dat ad iniquam hominis occiſionem, aut pro tali iniqua hominis occiſione inſtat fienda & rogat. Et ſic ſecundum Marcum Iudæi Chriſtum crucifixerunt hora tertia linguis. Vnde ſecundum Aug. periculosè decipiuntur, qui æſtimant non homicidas illos, quorum conſilio, fraude, vel exhortatione homines occiduntur. Vndecimò, qui odit proximum, qui vult, deſiderat, vel optat ſibi mortem tam corporis quā animæ: & hoc ſolum ex appetitu vindictę huiuſmodi, & malum alterius. Vnde primę Ioan. 3. *Qui odit fratrem ſuum, homicida eſt*, ſcilicet mente & voluntate: quam Deus principaliter reſpicit. Duodecimò, qui negligit pro poſſe à morte liberare hominem, quem noſcit poſitum in extrema neceſſitate, & periculo vitę: vt cùm noſcit aliquem hominem in tali articulo conſtitutum, quod circa eum apparent ſigna probabilia extremæ neceſſitatis futuræ, niſi ei ſubueniatur: ſi tunc homo negligit illi pro poſſe ſubuenire, de ſuo dando aut aliunde procurando, homicida reputatur: & agit contra pręſens præceptum. Vnde Ambroſ. Paſce fame morientem: ſi non pauiſti, occidiſti. Et Auguſt. lib. contra Fauſtū: Si incurras in eū famelicum, qui mori poſſet, niſi porrigendo cibum ſubuenias, iam tu homicida teneberis.

6 Tertiodecimò, mulier quæ eſt cauſa abortus, ſeu ex nimia ingluuie, aut ex nimia ſtrictitudine veſtimentorū ad laſciuiam ordinata, aut ex nimia agitatione forte in choreis corporis, aut alijs ſimilibus vanis, aut quocunq; alio indebito modo. Et ſi fœtus iam ſit animatus, tunc peccatum eſt grauius, quia eſt verum homicidium. Circa hunc modum, tam viri quàm mulieres interdum rei sūt, qui luxuriantur cum imprę gnatis. Vnde dicit Dominus Alb. lib. ſuo 9. tract. primo cap. 2. de animalibus: Sæpe accidit, inquit, quod quædam mulieres ſimul abortiunt, & concipiunt: ita quod in vno concubitu vnus exit per abortum,

aborſum,& alter intrat per conceptum: & hoc frequenter accidit in his quæ multum delectantur in coitu. Sępe etiam contingit,quod quando vir coit cum muliere prægnante,poſt octauum menſem completum, mulier abortum facit: & ideo periculoſum eſt tales moueri ſaltando, aut coriſando poſt conceptum, quantumcunquè ſemen bene receptum ſit. Nulla autem aliorum animalium femina omnino ab homine,recipit aut ſuſtinet coitum poſt imprægnationem, mulier verò tunc plus appetit. Equa tamen aliquando ſimile patitur. Hæc ibi. Idem lib. 10. tract.2.cap.2. dicit,quod cauendum eſt etiam tam viro, quàm impregnatę mulieri à multis alijs. Caſus inquit abortus concepti fetus ſunt multi valde. Aliquando fit abortus ex percuſſione,aut ex caſu ab alto,aut per exercitium corporale laborioſum, aut ex vehementi ſaltu. Adhuc & paſſiones animæ aliquando faciunt abortum: ſicut ira vehemens,aut triſtitia, aut timor. Similiter faciunt aliquando frigus ſuperfluum aeris, & etiam ſuperflua calida. Vnde longa balnea medici etiam eis prohibent. Fit etiam aliquando abortus ex repletione vehementi,aut ſatietate plurima nauſeata. Idem lib. 9. tract. 2.cap.8.dicit: Femina obſtetricandi indiget magno exercitio,eo quod de facili in partu periclitantur & mater, & partus: niſi vtrique caueatur valde. Hęc de Albert. quæ tamen non ſunt omnia prædicanda vulgo, niſi quędam, & cum cautela maxima: ne diſcant malefacere quę neſcierunt. Quartodecimò,peccat contra hoc pręceptum, qui dat mulieri venenum ſterilitatis, aut mulier quæ huiuſmodi recipit propter hoc, vt iam non concipiatur puer,aut quocunq; alio modo illicito impediunt voluntariè,ne commixtione viri,& mulieris fetus concipiatur.

7 Quintodecimò peccat homicidio, qui ſibi manus inijcit,ſe voluntariè occidendo: niſi ex ſpeciali Dei reuelatione certa hoc fieret: vt de Sampſone dicit Aug. primo de ciuitate Dei. In quolibet alio caſu peccat mortaliter ſe occidens, & tanto grauius, quanto agit contra naturalem inclinationem,qua quilibet tenetur ſe diligere ex ratione,& diligit naturaliter: & ſic peccat contra naturalem inclinationem,id eſt contra charitatem ſui, & contra iuſtitiam communem,cuius membrum eſt, & ſibi adimit homo tempus pœnitendi. Hic etiam reus eſt ſui, qui ſic viuit,vel agit, propter quod vitam ſuam notabiliter abbreuiat, & notabiliter accelerat mortem. Vnde

Hieron.

Digitized by Google

Hieron. dicit: Non refert vtrum paruo tempore,aut magno te interimas. Et hoc ſecundum Bon. in 4. diſt. 15. contingit dupliciter. Primò,cùm quis ſibi diminuit vitã, & accelerat mortem,& facit hoc ſcienter, voluntariè, & ex intentione: & de illo loquitur Hieron. & eſt graue peccatum. Sit exempli gratia inter plura vnum exemplũ. Aliquis ſic ſe ſanctum putat, vel iuſtum, vt ſecurus de gloria,iam impatiens,pro patria ſe affligit per indiſcreta ieiunia,vigilias, & cætera exercitia corporalia: & própter hoc ſibi abbreuiat vitam, vt citò ſit cum Chriſto. Tales male agunt,& perdunt nonnunquam vitam præſẽtem,& futuram. Sicut ſimile legitur in collatione patrũ collatione ſecunda Moyſi, de patre qui ſe in puteum pręcipitauit. Secundò contingit hoc, cum quis ſibi abbreuiat vitam & accelerat mortem,dando operam rei inutili ſuperuacuè,& illicitè,vt ſolet fieri per nimiam crapulam,& ſuperfluam potationem: illud eſt contra præſens præceptum.

8 Quoad ſecundum principale notat Tho. ſecunda ſecundæ q. 122. quod licet in hoc mandato exprimatur ſolum homicidium,cum dicitur, *Non occides:* tamen in illo homicidio,tanquam in principaliori,& maximo corporis nocumento,intelliguntur omnia alia corporis nocumenta,mutilatio,vulneratio,incarceratio,verbera grauiter lęſiua,& ſimilia: immo prohibetur etiam affectus talia inferendi,vel optatio,vel conſilium, iuſſio & conſenſus: ſicut dictum fuit de homicidio. Vnde in talibus contra hoc præceptum faciunt multi. Primò iudex, vel alius qui innocentem verberat; vulnerat, & ſimilia facit: qui talia in eo non meruit quod ſibi imponit. Secundò iudex,vel alius qui nocentem lęderet vulnere,carcere,& ſimilibus: ſed plus quàm meruit. Tertiò, qui talia faceret nocenti non ſecundum ordinem iuris, maximè quando lædens non habet puniendi legitimã poteſtatem. Quartò iudex vel priuata perſona mutilans,vel lædens nocentem etiam ſecundum ordinem iuris, qui non facit talia iuſto animo,ſed vindicatiuo. Quintò, qui dat operã rei illicitę,& per hoc lędit aliquem in corpore: vt in exemplis prius de homicidio patuit. Sextò,qui dat operam rei licitè,non tamen adhibet diligentiam debitam: & ſic lædit vt prius. Septimò,qui iubet,ſuadet,vel auxilium dat, vel huiuſmodi,vt iniuſta lęſio iuſto proximo inferatur: vel etiam qui malitioſe retrahit eum, qui hominem defendere

fendere voluit, aut conſeruare ab huiuſmodi iniuſta læſione. Octauò, qui ex odio optat aut deſiderat proximo huiuſmodi mutilationem, vel lęſionem, aut gaudet, ideo ſolum, quia nocumentum proximo eſt illatum.

9 Nonò, qui mutilaret ſe membro aliquo, dempto caſu quo membrum eſſet nocitiuum corpori, ſeu periculoſum ratione putredinis: niſi hoc aliquando ex ſpeciali inſtinctu fieret ſpiritusſancti: ſicut de Marco pollicem ſibi amputante legitur: vel Origene, qui ſe caſtrauit, vt fidem inter mulieres ſine ſuſpicione prædicare valeret, quod licitum fuit, ſi à Deo habuit, aliàs nulli licet ſe mutilare. Ratio prima: quia nullus, niſi Deus, & reſpublica, poteſtatem habet aliquam priuare vita, aut membro viuo: qui dicit: *Ego occidam, & ego viuere faciam.* Secunda ratio: quia etiam amputato membro quocunque ad peccatum inclinante, vel cooperante, vitium in voluntate in nullo eſt eradicatum. Nulli ergo (vt dicit Chryſoſt. ſuper Mat.) licet ſe caſtrare corporaliter, membrum abſcindendo: ſed mens caſtranda eſt, & corpus ſimiliter per fugam mulierum, per ieiunium, per cuſtodiam viſus, & aliorum ſenſuum, & maximè per vigilationem animæ ad expurgandas cogitationes malas. Ibi enim eſt radix peccati, & eſſentia, puta in volũtate, ſecundum Chryſoſtom. vbi prius ſuper verbo, *Sunt Eunuchi, qui ſe caſtrauerunt propter regnũ cælorum.* Non enim, inquam, membrorum abſciſionem dicit, ſed cogitationum. Abſcindere enim membrum, dęmoniacæ tentationis eſt.

10 Notandum tamen, quod princeps, qui præeſt ciuitati aut regno, quæ eſt perfecta communitas: habet in ſuos ſubditos perfectam poteſtatem coercendi. Et ideo poteſt eis per ſe, vel per alium, qui eius poteſtate fungitur, infligere pęnas etiam irreparabiles, maiores vel minores, ſecundum merita delictorum, ſeruando pręfata tria in primo membro poſita. Pater verò, qui ſolum præeſt familię domeſticæ, quæ eſt imperfecta communitas, habet imperfectam poteſtatem coercendi; ſed ſecundum ſolum leuiores pænas, quæ non inferunt irrecuperabile nocumentum: quemadmodum eſt verberatio mediocris, quã iubet ſpiritusſanctus per Salomonem Prouerb. 13. dicẽs: *Qui parcit virgæ, odit filium:* & 23. *Noli ſubtrahere diſciplinam à puero. Si enim percuſſeris eum virga, non morietur: tu virga percutis eum, & animam eius de inferno liberabis.* Nam paterfamilias tria tenetur ſibi ſubditis. Primò nutrimen-

trimen-

trimentum corporis. Secundò doctrinam, quæ correctionibus, vel verbere interdum creſcit, ſed ſine tertio parum valet: ideo etiam debet dare exemplum bonum, quod ſi non habet, timeat illud Apoſtoli 1. Tim. 5. *Si quis ſuorum, & maximè domeſticorum curam non habet; fidem negauit, & infideli eſt deterior.*

11 Quoad tertium principale, ad ceſſandum ab occiſione & læſionibus alijs non inferendis, multa valent. Primò, docet talia abominari natura. Nam omne animal diligit ſibi ſimile. Eccl. 13. Et ratio naturalis dictat proximo non inferendum, quod ſibi odit fieri. Secundò, cohibere deberet magna pœna, quam ex ſcriptura legimus infligi inuaſoribus, tam in præſenti quàm in futuro. Vnde Math. 26. *Omnes qui acceperint gladium, gladio peribunt.* Et Geneſ. 9. *Quicunque effuderit humanum ſanguinem, fundetur ſanguis illius:* quod poteſt intelligi tam de futura, quàm de præſenti pœna. Tertiò, horror huius peccati, videlicet effuſionis ſanguinis: quia clamat ad Deum contra aduerſarium.

12 Sunt autem quatuor peccata clamantia ad Deum, quorum quartum eſt homicidium, & in alijs tribus, quia ſunt quoddam homicidium, ideo etiam clamare dicuntur ad Deum. Primum eſt homicidium. Geneſ. 4. de primo homine homicida dicitur: *Vox ſanguinis fratris tui Abel clamat ad me de terra*, ſcilicet ad te vindicandum. Ideo ſubditur: *Maledictus eris ſuper terram, quæ aperuit os ſuum, & ſuſcepit ſanguinem fratris tui de manu tua.* Geneſ. 4. Secundum eſt oppreſſio innocentum: de quo Exod. 3. *Clamor filiorum Iſrael ad me venit: vidique afflictionem eorum, qua ab Ægyptijs opprimuntur.* Tertium eſt peccatum ſodomiticum, de quo Geneſ. 18. *Clamor Sodomorum, & Gomorrhæorum multiplicatus eſt.* Quartum eſt detentio mercedis mercenariorum, de quo Iacob. 5. *Ecce merces operariorum, qui meſſuerunt regiones veſtras, qui fraudati ſunt à vobis, clamat, & clamor eorum in aures Domini Sabaoth introiuit.* In peccato enim contra naturam, effunditur illud quod potuit eſſe materia humani corporis. In oppreſſione verò innocentum, & detentione mercedis mercenariorum, vita pauperibus aufertur. Vnde Eccleſiaſtes 34. *Panis egentium vita pauperis eſt: qui defraudat illum, homo ſanguinis eſt.* Et ibidem: *Qui aufert in ſudore panem: quaſi qui occidit proximum ſuum:* & ibidem: *Qui effundit ſanguinem, & qui fraudem facit mercenario, fratres ſunt.* Quartò deberet

deberet prohibere ratio naturalis. Vnde Seneca: ferina rabies eſt iſta, ſanguine & vulnere lætari, & hæc eſt, abiecto homine in ſiluestre animal tranſire. Quintò cohibere deberet cuſtodia Angeli proximi, quem inuadens grauiter offendit. Math. 18. *Videte ne contemnatis vnum ex his puſillis. Angeli enim eorum in cælis ſemper vident faciem patris mei, qui in cælis eſt.* Grauiter enim offenderet regem Franciæ, qui ſub eius latere tutum inuaderet. Sextò quod fratres ſumus plus omnibus animalibus, quia omnes vnũ patrem habemus, & in cælis vnum Chriſtum, ſcilicet qui quemlibet tam pretioſe redemit. Vnde dicere deberet illud Gen. 37. Quid proderit nobis, ſi occiderimus fratrẽ noſtrum, & celauerimus ſanguinem eius? Septimò imago Dei in proximo, quam vilipendit quis, & inhabitatio ſpiritusſancti, cuius templum eſt homo. Vnde Gen. 9. poſtquam Deus dixit: quicunque effuderit humanum ſanguinem, fundetur ſanguis illius, ſubditur cauſa: *Ad imaginem quippe Dei factus eſt homo*: ideo & habitaculum Dei eſt homo; 1. Cor. 3. *Neſcitis quia templum Dei eſtis vos, & Spiritus Dei habitat in vobis? Si quis autem templum Dei violauerit, diſperdet illum Deus.* Nec valet ſi quis diceret hoc concludere de læſione iuſtorum: quia quoad quædam grauius eſt lædere occidendo peccatorem, quàm iuſtũ. Quia Pſal. 33. dicit, *Mors peccatorũ peſſima*: eo quod ſtatim forte damnatur. *Sed pretioſa in conſpectu Domini mors ſanctorum eius.*

DE CAVSIS HOMICIDII, SCILICET IRA, & inuidia.

CAPVT II.

ARGVMENTA.

1 *Ira peſſimum vitium. Primò quia Capitale.*
2 *Secundò, quia homini multum nocet.*
3 *Tertiò, quia diabolo multum placet.*
4 *Ira diuerſi gradus. Primus, & ſecundus.*
5 *Tertius & quartus gradus iræ.*
6 *Quintus & duo ſequentes gradus iræ.*
7 *Iniurioſa verba quid mali pepererint.*
8 *Ira quando ſit peccatum mortale.*
9 *Quando ſit veniale.*

Nunc

Digitized by Google

1 NVnc de cauſis homicidij videndum eſt, quæ ſunt ira, & inuidia, prout Chriſtus notat Mat. 5. dicens: *Audiſtis quia dictum eſt antiquis: Non occides: qui autē occiderit, reus erit iudicio. Ego autem dico vobis, qui iraſcitur fratri ſuo: reus erit iudicio.* Ecce prohibitio iræ. Et ſtatim rancorem inuidiæ prohibens ſubiungit, *Si ergo offers munus tuum ad altare, & ibi recordatus fueris, quia frater tuus habet aliquid aduerſum te; relinque ibi munus tuum ante altare, & vade prius reconciliari fratri tuo: & tunc veniens offeres munus tuum.* De ira igitur primò videndum quàm malum vitium ſit. Secundò quando vitium ſit, & quando non. Tertiò de remedijs contra iram. Quantum ad primum notandum, quod ira ideo eſt magnum vitium, quia capitale. Ex quo ſecundum Greg. lib. 31. moralium ſex naſcuntur filiæ, videlicet indignatio, tumor, clamor, cōtentio, blaſphemia, & rixa: quæ poſtea declarabuntur. Vnde Deus ira multum offenditur. Primò, quia per talia peccata hoſpitium Dei turbatur, Epheſ. 4. *Nolite contriſtare ſanctum Dei ſpiritum.* Greg. Dum ira animum pulſat, ſpirituiſancto habitationem ſuam turbat, immo quādoque patrem, & filium, & ſpiritumſanctum de habitatione cordis eijcit, & diabolum introducit: quia ſicut ſecundum Pſalm. 75. *In pace factus eſt locus eius,* ſcilicet Dei: ita in ira locus diaboli. Secundò, quia imaginem Dei in templo cordis diſſipat. Vnde Iob 5. *Virum ſtultum interficit iracundia.* Super quo Greg. Manſuetudo in nobis imaginem Dei ſeruat, qui ſemper tranquillus eſt: ſed ira diſſipat, quę multis virtutibus priuat. Tertiò quia templū Dei incendit Vnde Pſal. 73. *Incenderunt igni ſanctuarium tuum in terra:* & 1. Cor. 3. *Neſcitis quia templum Dei eſtis, & ſpiritusſanctus habitat in vobis? Si quis autem templum Dei violauerit, diſperdet illum Deus.*

2 Secundò malum irę oſtenditur: quia homini valde nocet in anima, corpore & rebus In anima quidem, propter vitia prętacta. Animam enim, quæ ad imaginem Dei eſt formata, multis malis aſſimilat. Primò, quia iratus eſt velut homo ligneam habens domum, cui quandoque accidit quod veſpere diues eſt, & mane nihil habet, quia ignis totum vaſtauit: ſic etiam facit ira domui cordium, quo contra ait Apoſtolus Epheſ. 4. *Sol non occidat ſuper iracundiam veſtram.* Secundò aſſimilatur dæmoniaco, de quo dicitur Marci 9. *Magiſter, attuli filium meum ad te habentem ſpiritum mutum, qui vbicunque apprehenderit eum,*

allidit

Digitized by Google

allidit eum, & ſpumat, & ſtridet dentibus. Tertiò aſſimilatur ollæ nimium habenti de igne, quæ ebulliendo emittit quod in ea erat optimum, & poſtea crepat. Vnde Prouer. 15. *Os fatuorum ebullit ſtultitiam.* Quartò rhãno aſſimilatur, qui ignem ex ſe producit, ſecundum Ioſephum, ex impetu venti: & ſe, & alia deſtruit. Quintò beſtijs, & apro, cani rabido, & vrſo aſſimilatur ira. Idcirco etiam aſſimilatur ſerpẽtibus ignitis, qui interfecerũt filios Iſrael in deſerto, Numer. 21. Nocet etiam corpori multipliciter. Primò amarum reddit hominem, quia ira ſecundum Damaſcen. eſt euaporatio fellis: & ſecundum Aug. in Epiſtola ad Nebridium, ira creſcente augetur fel in corpore. Secundò triſtitiam ingerit: *Animus gaudens floridam ætatem facit: ſed ſpiritus triſtis exſiccat oſſa.* Prouerb. 17. Tertiò, membris valetudinem & ſanitatem adimit, quia totum corpus propter ſanguinis ebullitionem, & ſpirituum turbationẽ alteratur ſecundum medicos. Quartò, vita citius priuat. Vnde ſecundum philoſophos. Animalia iracunda breuiores habent periodos, cæteris paribus. Quintò, dęmoni interdum corpus totum propter iram poſſidendum traditur: vt accidit interdum blaſphemantibus in ira. Nocet etiam rebus: quia iratis familia triſte ſeruit. Amici tales fugiunt, & prudentes horrent: ex quibus pauca temporalia iratus procurat.

2 fid. ortho. c. 16.

3 Tertiò malum iræ oſtenditur, quia diabolo multum placet. Primò, quia valde potens efficitur ad deſtruendũ bona virtutum, mediante ira: ſicut etiam homo mediante igne, qui eſt maximè actiuus, multa mala facit: de quo igne poteſt intelligi illud Ioel primo: *Ad te Domine clamabo, quia ignis comedit ſpecioſa deſerti, & flamma ſuccendit omnia ligna regionis.* Secundò, placet diabolo, quia rationis cæcitatem inducit ira: ad quam ſequuntur multa mala. Vnde ſicut Prouerb. 14. dicitur, *Regi,* ſcilicet cæleſti, *acceptus eſt miniſter intelligens:* ſic regi infernali cæcus. Nã iratus ſe impatientem facit, filios, vxorem, familiam & extraneos, & illicita omnia ſibi licita putat iratus, quia omnis ira appetit vindictam ſub ratione & apparentia iuſti. Ideo Prouerb. 17. *Expedit magis vrſæ occurrere raptis fœtibus, quàm fatuo confidenti ſibi in ſtultitia ſua.* Tertiò diabolo placet: quia bona multa ſibi procurat per iram. Non enim vnum hominem per iram lucratur, ſed interdum genealogiam totam, vel patriam per rixas. Vnde Prouerb. 15. *Vir iracundus rixas prouocat: qui autem patiẽs eſt,*

Digitized by Google

eſt mitigat ſuſcitatas. Exemplum de cane iracundo, qui omnes alios prouocat.

4 Quantum ad ſecundum, quando ira ſit peccatum natura, vel meritum: ſciendum quod ſecundum Tho. prima ſecundæ quęſt. 56. & ſecunda ſecundæ q. 158. & Philoſophum 2. rhet. ira ſeptem gradus poteſt habere. Primus eſt imaginatio vera, vel falſa de lęſione, vel paruipenſione facta tibi in perſona tua, rebus, amicis & huiuſmodi, & ibi eſt fundamentum omnis iræ. Quia quælibet ira à tali incipit imaginatione, quæ ſæpe falſo innititur: interdum etiam vero. Ex quo patet, quod verus humilis, qui omnia illata ſibi putat iuſta eſſe, & Dei miſericordis ſalutare flagellum, difficulter iraſcitur: quia tribulationes non recipit vt lęſiones: ſed ſicut Dei patris medicinales inciſiones. Secundus gradus eſt, poſtquam quis iudicauit ſe læſum, vel vilipenſum ab alio, cùm naturale ſit nocumenta repellere, ſurgit quidam vehemẽs, & impetuoſus animi motus, qui eſt appetitus vindictæ, vel motus inclinans fortiter ad vindictę irrogationem: & hic appetitus vindictæ potẽtiæ iraſcibilis, eſt ira, prout eſt paſſio: vnde ſuper illo Math. 5. *Omnis qui iraſcitur fratri ſuo:* dicit Gloſ. Ira eſt vehemens motus animi ad nocendum. Hęc ira ſi eſt tam ſubita in aliquo, vt præueniat omnem deliberationem rationis, & omnem motum voluntatis, dicitur primus motus: & quia non eſt in poteſtate noſtra, ſicut nec cæteri primi motus, idcirco non eſt peccatum: ſed pœna poteſt eſſe peccati. Hæc enim ira non eſt peccatum, quamdiu nõ dependet à voluntate poſitiuè, ſcilicet eam volendo, aut priuatiuè ei non reſiſtendo: cùm poſſit. Vnde ſuper Auguſt. ſuper illo Pſalm. 4. *Iraſcimini & nolite peccare:* Si ſurgit motus iræ, qui propter pœnam peccati non eſt in poteſtate noſtra; ſaltem moneat conſcientia, vt ei non conſentiat ratio: vt mente, quæ regulata eſt ſecundum Deũ, ſeruiamus legi Dei, ſi adhuc carne ſeruiuimus legi peccati. Ad illum autem motum, qui eſt appetitus vindictæ, vel repulſionis nocumenti, id eſt iræ, ſequuntur naturaliter tria. Primò euaporatio fellis. Vnde Aug. in Epiſtola ad Nebridium: Aſſiduitate iraſcendi fel creſcere etiam medici affirmant. Cremento autem fellis, rurſum & facilè, ac prope nullis cauſis exiſtentibus iraſcimur. Ita quod ſuo motu animus fecit in corpore, ad eum rurſus commouendum valebit. Secundò ſequitur aſcenſio, & accenſio ſanguinis circa cor, & cor-

Digitized by Google

dis dilatio. Vnde materialiter Ariſtoteles definit iram dicens: Ira eſt accenſio ſanguinis circa cor; totum etiam corpus conſequenter caleſcit. Tertiò ſequitur turbatio, & inordinatio ſpirituum, & humorum, quæ tria complectens Damaſcenus ſic dicit: Ira eſt feruor eius qui circa cor eſt ſanguinis, ex vaporatione fellis, vel per turbationem fiens. Sicut enim ad motum localem naturaliter ſequitur in corpore apto calor, ſic ad appetitum vindictæ, vel repulſionem nocumenti naturaliter ſequuntur in corpore præfata tria.

Lib. 2. fid. orth. c. 16.

5 Tertius gradus eſt cùm ratio poſſet percipere talem deordinationem, & voluntas poſſet moderari, vel extinguere, & neutrum fit; ſed negligenter ambo ſe habent, & tamen poſſent vigilantia ſua talia reprimere: & tunc fit ira peccatum, veniale quidem, quando ira pręuenit rationem ſic vt præmittitur, & vltra non progreditur notabiliter. Vigili enim animo homo interiora, tanquam omniū bonorum & malorum principaliſſima, aſſiduè custodire deberet, ne hoſtis quacunque parte læderet: ſed quia hoc pauci faciunt, idcirco veras virtutes pauci poſſident, licet multi de exterioribus magnam vim faciāt. Vnde 1. Tim. 4. *Corporalis exercitatio ad modicum vtilis eſt: pietas autem ad omnia.* Quartus gradus eſt, quando ratio percipit irā, & appetitum vindictę, ſed tamen deliberationem rationis ira præuenit; & tunc voluntas poteſt in iram conſentire, ſaltem ſurreptitiè, poſitiuè iram volendo, vel in ea complacendo: aut priuatiuè, ei non reſiſtendo, ſed eam in animo cōtinuat, vel inualeſcere ſinit, & ſic eſt veniale: ſed maius quàm in tertio gradu, ſaltem quando ira adhuc ita recens eſt, quod deliberatione rationis moderari nō potuit. Quod dicitur propter eos, qui ſtatim irati verbis maledicis, ſeu maledictis, vel gladio proximos lædunt: qui non excuſantur, vt ſupra de blaſphemia patuit præcepto 2. cap. 4.

6 Quintus gradus, & duo ſequentes ſunt, quos Chriſtus prohibuit, Math. 5. dicens: *Omnis qui iraſcitur fratri ſuo, reus erit iudicio. Qui autem dixerit fratri ſuo racha, reus erit conſilio. Qui autem dixerit fatue, reus erit gehennæ ignis.* Vnde dicit Thom. 2. 2. vbi prius: Dominus Math. 5. tantum ponit tres gradus irę, non ſpecies, qui gradus accipiuntur ſecundum proceſſum humani actus, in quo primò aliquid in corde concipitur, & quantum ad hoc dicit: *Qui iraſcitur fratri ſuo.* Secundò autem, cùm per aliqua ſigna

ſigna exteriora, manifeſtatur exterius, etiam antequam prorumpat in effectum, & quantum ad hoc dicit: *Qui dicit fratri ſuo racha:* quod eſt interiectio iraſcentis. Tertius gradus eſt, quando peccatum interius conceptum ad effectum perducitur. Eſt autem effectus iræ nocumentũ alterius, ſub ratione vindictæ. Minimum autem nocumentum eſt, quod fit ſolo verbo. Et ideo quantum ad hoc dicit: *Qui dicit fratri ſuo fatue.* Vnde ſecundum Auguſt. in primo gradu eſt vnum, ſcilicet ira tantum. In ſecundo duo, ſcilicet ira & vox. In tertio verò tria, ſcilicet ira, & vox, & in voce vituperationis expreſſio: & ſic patet, quod ſecundum addit ſuper primum, & tertium ſuper vtrumque. Vnde ſi primum eſt peccatum mortale, in caſu in quo Dominus loquitur, ſicut dictum eſt, multo magis alia. Ideo ſingulis eorum ponuntur correſpondentia aliqua, pertinentia ad condemnationem. Sed in primo ponitur iudicium, quod minus eſt. Quia vt Aug. dicit: In iudicio adhuc datur locus defenſioni. In ſecundo verò ponitur conſilium, in quo iudices inter ſe conferunt, quo ſupplicio damnari debeat vel oporteat. In tertio ponit gehennam ignis, quæ eſt certa damnatio.

7 Et licet aliquibus mirum videatur, quod aliquis pro minimo nocumento, quod fit ſolo verbo, ſit reus gehennæ ignis: Chryſoſt. tamen oſtendit hoc non mirum eſſe, cùm quandoque parua verba plura homicidia pepererint, & ciuitates, & regna euerterint. Nec tamẽ paruum æſtimes fratrem ſtultum, vel fatuum vocare, auferens ei prudentiam & intelligentiam, quo homines ab irrationalibus diſtant. Exempla vide Vin. in Spe. hiſtor. Primò quomodo Narſes Romæ patritius, cùm Italiam totam ab hoſtibus liberaſſet, & Imperator Iuſtinus cum Romanis ingratus, ſeruum Narſetis in patritium creaſſet: vxor Iuſtini iam Narſeti Conſtantinopolim exulanti, ſic deriſoriè demandauit: In Conſtantinopolim remea, & cum puellis tuis in gynceceo feminarum, lanarum penſa diuide. Ad quę verba Narſes reſpondit, Talem ſe telam orditurum, quam dum viueret, non deponeret, quod & fecit. Nã & Longobardos de Pãnonia vocauit: qui totam Italiam in breui obtinuerunt, excepta Roma & Rauenna. Sic cùm ſpado Imperatoris Heraclij* togas, & dona, vel eleemoſynas militibus diſtribueret, & Saraceni Imperatori militantes idem peterent, ſpado eis dixit: Vix ſufficit Imperator dare* togas militibus ſuis, quanto magis canibus iſtis?

Lib. 21. cap. 101.

* *al.* togas

* *al.* togas

iſtis. Qui exacerbati, cõuocatis alijs Sarracenis, in breui Romam grauibus malis vexauerunt.

8 Quando autem ira ſecundum prædictos tres gradus ſit mortale, vel quando veniale peccatum: Nota primò ſecundum Tho. vbi prius: quod ira fit quintupliciter peccatum. Cùm enim ira ſit appetitus vindictæ, vindicta fit iniuſta quadrupliciter. Primò, quando quis ex ira punit, vel vult illum punire, qui non meruit. Secundò, quando maiorem pęnam illi infert, aut inferre appetit, quàm ille demeruit. Tertiò, ſi tantam quantam demeruit, ſed non ſecundum ordinem iuſtitiæ: vt quia vult punire aliquem per ſeipſum, cuius ſuperior non eſt, aut ſecundum prætermiſſionem alterius, ad debitum ordinem iuſtitię requiſiti. Quartò, ſi iuſtam pænam & ſecundum ordinem iuſtitiæ infert, non tamen bona intentione, aut non propter bonum, & debitum finem. Debet enim intentio punientis eſſe bonum ipſius puniti, aut conſeruatio iuſtitię communis, aut Dei honor: ita vt peccans corrigat ſe, vel alij per eius exemplum, & Dei honor fiat. Vnde ſemper peccat, qui ex odio vel rancore, in malum alterius vindictam appetit: aut vt puniens dicatur ſtrennuus, aut bonus iuſtitiarius, aut propter lucrum, aut propter ſatiari vindicta, aut propter alium malum finem. Quintò, ira fit peccatum propter modum indebitum, id eſt non bene modificatum, etiam ſi peccata caueantur, ſaltem quædam: vtpote ſi quis nimis ardenter iraſcitur interius, vel ſi nimis exterius manifeſtat ſigna iræ. Ira igitur ſecundum Thom. quando ſecundum quatuor modos primos, vel aliquo eorum homo infert, aut vult inferre talem vindictam alteri, eſt de ſuo genere peccatum mortale: quia contrariatur iuſtitię & charitati.

9 Poteſt tamen contingere, quod talis illatio iniuſtæ vindictæ, & etiam volitio inferendi, & etiam ira ad hoc inclinans, eſſet ſolum peccatum veniale; vt cùm quis appetit vindicare ſe in aliquo modico, quod quaſi nihil eſt reputandum, ita quod illud ita modicum ſit, quod ſi actu inferretur, non eſſet mortale: vt ſi quis parum trahat alienum puerum per crines, vel aliquid huiuſmodi faciat: vel etiam manet veniale peccatum propter imperfectionem actus; vt cum motus iræ ſubito oritur in animo, & præuenit iudicium rationis, vt in antedictis declaratum eſt. Quando autem quis quinto modo iraſcitur appetens vindictam, vt ſi quis nimis ardenter iraſcitur interius,

vel

vel nimis exterius manifeſtat ſigna iræ: ſic ira ſecundum ſe non habet ex ſuo genere rationem peccati mortalis. Poteſt tamen contingere, quod ſit peccatum mortale, puta ſi ex vehementia iræ aliquis excidat à dilectione Dei & proximi. Hęc ſententialiter Tho. Dicit quidam alius Doctor: Si conſideretur inordinatio irę ex parte modi iraſcendi, puta quamuis iſta vindicta iuſtè & debitè appetatur: quando tamen multum inordinatus eſt motus iræ, & nimis vehemens interius & exterius; tunc credo, ſi procedat ex habitu vitioſo, ſcilicet ex ſuperbia, vel inuidia, vel ex ira etiam in habituata voluntate, vbi habitus eſt, & principia, ex quibus talis motus procedit, ſunt mortalia. Credo etiam quod illa inordinatio irę ſit peccatum mortale. Ratio eſt: quia refertur in eundem finem vitij vnde procedit; vel ſi non procedat ex habitu vitioſo, ſed ex hoc graue ſcandalum concitatur: puta quia ille contra quem iraſcitur modo inordinato, vel alij audientes vel videntes, ad peccata mortalia impelluntur, per hoc quod motus huiuſmodi iræ tam inordinatus eſt, qui aliàs ad dicta peccata non mouerentur; peccatum mortale credo in dicto modo committi. Si tamen talis motus inordinatus non procederet ex habitu vitioſo, nec ſcandalum graue generaret: ſed ex naturali complexione iraſcentis proueniret, qui forte multum eſſet cholericus, & debilis vel infirmus, & aliàs nimis colera infectus, poſſet eſſe peccatum veniale: niſi tunc debilitas, vel motus choleræ inordinatam accenſionem iræ cauſans, ex culpa mortali proueniret: puta ex nimia ebrietate, vel gula, vel aliquo huiuſmodi. Vel ipſe motus inordinatus iræ intantum iraſcentem inflammaret, quod à charitate Dei, vel proximi caderet.

QVOMODO IRA SIT CAPITALE VITIVM, & de filiabus eius.

CAPVT III.

ARGVMENTA.

1 *Ira quare dicatur vitium Capitale.*
2 *Ira ſex filia.*
3 *Contumelia quando ſit, aut non ſit peccatum mortale.*

4 *Iræ tres ſpecies. Prima eſt Ira Acuta.*
5 *Secunda eſt Ira Auara. Tertia Ira Difficilis.*
6 *Tres Iræ ſpecies prædictæ quando ſint peccata mortalia.*
7 *Ira quando ſit licita & meritoria?*
8 *Quando liceat vti ira?*
9 *Prædicta auctoritate, exemplis, & ratione probantur.*

1 DVbitatur hic primò, quomodo ira ſit capitale vitium? Reſpondet Tho. 2. 2. vbi prius: Ira dicitur vitium capitale, eo quòd multa vitia ex ea oriantur. Tum ex parte obiecti, quod multum habet de ratione appetitus, inquantum ſcilicet vindicta appetitur ſub ratione iuſti & honeſti, quod ſua dignitate allicit. Obiectum enim, ſeu cauſa prima omnis iræ in nobis, eſt appetitus vindictæ ſub apparentia vel exiſtentia: vt ſi aliquis nobis intulit iniuſtum aliquod, iniuriam, vel paruipendit nos, propter quæ meritò ſit vindicta ſibi infligenda. Tum etiam, quia ira ex ſuo impetu, mentem habet præcipitare ad inordinata quæque agenda. Ideo Gloſ. ſuper illo Prouerb. 29. *Vir iracundus prouocat rixas.* Ianua, inquit, vitiorum omnium eſt iracundia, qua clauſa, virtutibus intrinſecus dabitur quies: qua aperta, ad omne facinus armabitur animus. Ira enim dicitur ianua vitiorum, per accidens quidem, remouendo videlicet prohibens .i. impediendo iudiciũ rationis, per quod homo trahitur à malis: directè autem & per ſe, eſt cauſa aliorum ſpecialium vitiorum, quæ dicuntur filię eius.

2 Et ſecundum Greg. lib. 31. moralium ſunt ſex: duo in corde, tria in ore, & vnum in facto. Prima filia eſt indignatio, qua homo illum, contra quem iraſcitur, reputat indignum, vt ſibi quid tale fecerit, quod videtur eſſe quędam vilipenſio, immo quidam contemptus proximi. Secunda eſt tumor mentis, vt cùm iraſcens replet animum ſuum diuerſis cogitationibus amaris, quibus apud ſe aliquandò cogitat diuerſas vias ſe vindicandi, & habet multiplex propoſitum alteri nocendi. Et huiuſmodi ſunt magna peccata, quia non ſolum in actu exteriori peccatum eſt, ſed magis in voluntate. etiam ſi non impleretur ad extra per opus. Tertia eſt clamor, qui eſt inordinata, & confuſa locutio: quo aliquis quoad modum loquendi, ſeu confabulandi, exterius demonſtrat iram ſuam. Quarta eſt blaſphemia, cuius ſunt ſpecies tres, vt dictum fuit in ſecundo præcepto. Quinta eſt contumelia, cùm quis

cx

Digitized by Google

ex ira prorumpit in verba opprobrioſa, & iniurioſa, quæ ſunt contra proximum. Et hoc fit frequenter ex ira: quia cùm ira ſit appetitus vindictę, & nulla vindicta ſit irato ita prompta ſicut contumelia, ideo in eam ſtatim prorũpit. Eſt enim contumelia propriè, cum quis manifeſtè, & contra honorem alterius dicit ſibi defectum ſuum ſoli, aut coram alijs; & eſt maior contumelia, cùm quis coram multis dicit alicui defectum ſuum: eo quòd per hoc magis damnificat in honore, aut reuerentia ſibi ab alijs impendenda. Poteſt tamen etiam dici contumelia, cùm ſibi ſoli dicit, inquantum ſcilicet ille qui loquitur, contra audientis reuerentiam agit: quem videtur vilipẽdere ex hoc, quod manifeſtè verba contra eum profert. Et ſumuntur quandoque pro eodem conuitium, contumelia, & improperium. Exemplum, cùm quis dicit; tu es filius meretricis, fur, miſer, vel ſimile: vel cùm aliquis alteri improperat, quod in paupertate eius ſibi plura dederit: ſecundum illud Eccleſiaſt. 20. *Exigua dabit, & multa improperabit.*

3 Vbi ſecundum Tho. ſecunda ſecundæ q. 72. notandũ, quod quando intentio proferentis contra aliquem conuitium aut contumeliam, ad hoc fertur, vt per verba quæ profert, alterius honorem minuat: tunc eſt peccatum mortale, non minus quàm furtum, aut rapina. Non enim minus homo amat ſuum honorem, quàm rem poſſeſſam. Vnde Chriſtus illud voluit Math. 5. *Qui dixerit fratri ſuo fatue: reus erit gehennæ ignis.* Si quis verò alteri verbum leuis conuitij, aut contumelię dixerit, non animo dehonorandi, ſed ex animi leuitate, aut ex leui ira, ſine firmo propoſito aliquem dehonorandi: ſed forte vult ipſum leuiter, & modicum contriſtare, tunc poteſt eſſe veniale. Si quis verò alteri dixerit verbum conuitij, non animo dehonorandi, ſed propter correctionem, tunc poteſt eſſe ſine peccato: ſi aliàs ſit bene circunſtantionatum. Sicut enim licitum eſt aliquem ſibi ſubiectum verberarę, aut in rebus damnificare cauſa diſciplinæ: ſic & verbum ei conuitioſum cauſa diſciplinæ dicere. Sic Chriſtus Lucę 24. vocat duos de diſcipulis tardos & ſtultos. Et Apoſtolus Gal. 3. Diſcipulos ſuos vocat inſenſatos & ſtultos. Dicit tamen beatus Auguſtinus in ſermonę Domini in montę: quod raro & ex magna neceſſitate, ſunt huiuſmodi obiurgationes exhibendæ: in quibus non vt nobis, ſed Domino ſeruiatur inſtigemus. Addit Tho. quod in

vſu talium verborum, magna diſcretio ſeruanda eſt neceſſariò, vt videlicet quis talibus verbis cautè, & moderatè vtatur in correctione, & aliàs: quia poſſet eſſe tam graue conuitium, quod per incautelam prolatum auferret honorem eius, contra quem profertur; & tunc poſſet homo peccare mortaliter, etiamſi non intenderet dehonorationem: ſicut etiam ſi quis alium ex ludo incautè projciens grauiter lædat, non caret culpa. Sexta filia eſt rixa, per quam intelliguntur omnia nocumenta, quæ ex ira proximis inferuntur exteriori facto, ſiue in rebus, ſiue in corpore, quod multipliciter fit, vt conſtat. Patet igitur quantis malis iratus pateat. Patet etiam quod in confitendo non ſufficit dicere actus, & verba exterius prolata, & percepta; ſed oportet etiam interiora grauia confiteri, & plangere.

4 Dubitatur ſecundò, quot ſunt ſpecies irę. Reſpond. ſecundum Tho. ſecunda 2. vbi prius: & Humbertum in expoſitione regulę beati Auguſt. & Philoſophũ 4. Ethic. quod tres. Nam ea quæ Dominus Math. 5. ponit, ſunt gradus irę, vt dictum eſt in alio capitulo. Eſt prima ſpecies ira acuta; ſecunda amara; tertia difficilis. Damaſcen. libro 2. vocat eas felleam, maniam, & furorem Secundũ primam quidam acuti ſunt, quod pertinet ad originẽ, vt qui nimis citò iraſcuntur, ex cauſa qualibet leui. Tales ſi citò iraſcuntur, & citò veniam petunt, ſunt ſicut aqua quę citò caleſcit, & ſtatim frigeſcit, quod eſt minus malum. Hi non ſunt meliores propter iræ frequentiam, cũ omnis homo debeat eſſe tardus ad iram, Iacobi primo cap. ſed propter celerem ſatisfactionem: citò enim culpam ſuam recognoſcunt. Item ſicut ſignum eſt bonæ complexionis, ſe citò purgare à ſuperueniente infirmitate: ita eſt ſignũ bonæ conſcientiæ, ſe ſtatim veniæ petitione mundare. Item delicta ſunt tanto grauiora, quanto diutius tenent animam: ergo à contrario, tanto leuiora, quanto citius eam dimittunt. Eſt ergo prima ſpecies leuius peccatum. Tum quia ea moti, culpam ſuam citius cognoſcunt. Tum quia citò ſe purgant ab illa iniuria. Tum etiam, quia iniuriam in alterum commiſſam non prolongant.

5 De ſecunda ſpecie ſunt amari: quorum ira multo tempore durat & manet, in quibus triſtitia difficulter abſorbetur, niſi diuturnitate temporis, quia non prorumpit ad exteriora ſigna iracundiæ. Tales tardius iraſcuntur, & ad veniam petendam tardius inclinantur: ſimiles ferro,

quod

quod tardè igneſcit, & difficulter infrigidatur, quod peius eſt. Tales tripliciter peccant. Primò quoad proximum, quia poſt offenſam charitatem fraternam quam turbauerunt, differunt reparare. Secundò in ſe, quia ſatisfactionem ſaluti ſuæ neceſſariam protrahunt facere. Tertiò in Deum, quia iram Dei contra ſe exortam, occaſione offenſę commiſſę in ſeruũ ſuũ, contemnũt placare. Tales triplici laborant vitio. Quoad primum accidiæ, quia tardi ad bonum. Quoad ſecundum iræ, quæ nondum in eis ſedata eſt. Et quoad tertium ſuperbiæ, quia ex ſuperbia procedit, quod lædens ſatisfacere dedignatur. Hoc triplici funiculo collo eius appenſo, in baratrum mergitur amarus. Quo contra Pſal. 2. *Dirumpamus vincula eorum, & proijciamus à nobis iugum ipſorum.* De tertia ſpecie ſunt difficiles, qui ita obſtinati ſunt, quod non dimittunt deſiderium vindictæ, niſi puniant. Tales nunquam volunt petere veniam, ſimiles lapidi * albaſtro, de quo dicit Aug. in de ciuit. Dei, quod ſemel accenſus nunquam extinguitur. Hos tres gradus Aug. ponit in regula dicens: Melior autem eſt, qui quamuis ſępe ira tentetur, tamen veniam impetrare feſtinat, vt ei dimittat cui ſe agnoſcit feciſſe iniuriam: quàm qui tardius iraſcitur, & ad veniã petendam tardius inclinatur. Qui autem nunquam vult petere veniam, ſine cauſa eſt in monaſterio: etiam ſi inde non proijciatur.

* albeſto

Lib. 21. cap. 5.

6 Quando autem prædictę tres ſpecies ſunt peccata mortalia? Reſpondet quidam Doctor in eo caſu, vbi acuti, qui minus ſunt mali, peccant mortaliter: non eſt dubiũ amaros & difficiles peccare mortaliter. Et tanto grauiori reatu, quanto peiores ſunt in moribus, ſiue motus iræ ipſorum ſit ex iniuſta vindicta deſiderata, vel illata, vel ex inordinato modo iraſcendi: & hoc patet per Aug. in regula, quia ira acutorum in grauibus creſcit in odium, & intantum reatus eius aggrauatur, quod facit trabem de feſtuca, & facit animam homicidam. *Qui enim odit fratrẽ ſuum homicida eſt.* 1. Ioan. 3. In difficilibus ergo, quorũ ira non ceſſat donec iniuſtè puniant: patet quod ira ſemper eſt peccatum mortale, niſi vindicta illata eſſet minima iniuria: ſicut ſi quis modicum de niue, vel guttam aquæ ſuper aliquem proijceret, vel puerum aliquem indebitè per capillos traheret. In amaris autem, quia ira conuertitur in odium, ſecundum reatum ſuum trahit in ſpeciem peccati mortalis. In acutis tamen appetitus vindi-

ctæ

ctę indebitæ poſſet indeliberatus eſſe, & pręuenire iudicium rationis: quod in alijs nunquam, vel rariſſimè contingere poſſet.

7 Dubitatur tertiò, quando ira ſit licita, & meritoria? Reſpond. ſecundum Tho. vbi prius, ſecundum beatum Greg. in morali: duplex eſt ira. Vna vocatur ira per vitium, de qua prius dictum eſt. Alia per zelum, cùm quis ex amore Dei & proximi, aut iuſtitię, iraſcitur peccato proprio, aut proximi, & appetit vindictam iuſtam, ſcilicet in eum qui peccauit: & tantam quantam demeruit, & ſecundum ordinem iuſtitiæ ad honorem Dei, & modo debito. Et tali ira non ſolum licitum eſt, immo expediēs, & debitum aliquando vti: vt patet per Chryſoſt. ſuper Mathęo dicentem: Qui ſine cauſa iraſcitur, reus erit: qui verò cum cauſa, non erit reus. Nam ſi ira non fuerit, nec doctrina proficit, nec iudicia ſtant, nec crimina compeſcuntur. Itaque qui cum cauſa non iraſcitur, peccat. Patientia enim irrationabilis, vitia ſeminat, & negligentiam nutrit: & non ſolùm malos, ſed & bonos inuitat ad malum. Item Greg. 5. mora. Si nulla ira ex virtute ſurgeret, diuinæ animaduerſionis impetum per gladium Phinees non placaſſet. Hanc iram quia Heli non habuit, in ſe & in ſuis grauiter punitus fuit: de hac ira dicit Pſal. 4. *Iraſcimini, & nolite peccare:* quod quidam malè intelligunt, ſolum ſibiipſis iraſci licitum fore: ſed ſi proximos vt nos amare pręcipimur, reſtat vt ſic proximorum erratibus, ſicut noſtris vitiis iraſcamur. Hæc ſententialiter Gregor. Idem dicit Ariſtot. 3. & 4. Ethicorum. Sic Exod. 11. cùm loqueretur Moyſes Pharaoni, & ille noluit audire, exiuit à Pharaone iratus nimis. Sic etiam Exod. 16. cùm prohiberet Moyſes, ne vſque mane ſeruarent manna Iſraelitæ: illis in mane ſeruantibus, & mane ſcaturiente vermibus, iratus eſt Moyſes contra eos. Sic videns vitulum, & choros, iratus proiecit de manibus tabulas decalogi. Exo. 32. Simile de eodem Moyſe legitur Leuit. 10. Et Numer. 16. Sic Chriſtus Marc. 3. Cum circumſpexiſſet Dominus cū ira Iudæos, qui obſeruabant eum, contriſtatus eſt ſuper cæcitate cordis eorum.

8 Dubitatur quartò quando licitum ſit vti ira? Reſpōd. ſecundum Greg 5. mora. quod duplex eſt ira. Vna rationem præueniens, vt patuit in ſecundo principali, vſque ad quartum gradum incluſiuè. Alia eſt rationem, ſupple rectam, ſubſequens. Sunt ergo tres regulæ. Prima: homo

Digitized by Google

non debet vti ira rationem præueniente, ſed quàm ſtatim percipit eam, debet ei reſiſtere totaliter excludendo, nec aliquam pænam inferat, quouſque animus totaliter quieſcat. Ratio eſt, quia ira rationem præueniens, trahit rationem à ſua rectitudine, vnde habet rationem mali. Ira enim deliberationem rationis præueniens, cęcat rationem, vt vindicet iniuriam illatam, quę non eſt iniuria, vel maiorem quàm ſit: & ſic in alia vitia ira præcipitat. Secunda regula: ira rationem ſequente eſt aliquando vtendum. Exempli gratia, quando homo perfectè cognoſcit peccatum alterius, ſecundum omnes circunſtantias, & quietè, & integrè deliberauit de ſalubri pæna, & vindicta pro illo peccato infligenda; attamen adhuc ſe percipit hominem timentem, aut negligentem in exequendo dictatam pænam: tunc aſſumere poteſt iram tantam, quantam poteſt regere ratione, ideo vt exequatur melius prædictam pænam. Hæc enim aliquando habent locum in iudice, reſpectu reipublicæ. In magiſtro, reſpectu ſcholaris. In Domino, reſpectu ſerui. In prælato, reſpectu ſubditi. Et in viro, reſpectu vxoris. Ratio dicti eſt, vt dicit Thomas vbi ſupra, quia paſſio iræ, ſicut & omnes alij motus appetitus ſenſitiui, ad hoc dati ſunt, vt homo promptius exequatur illud, quod ratio dictat. Alioquin fruſtra eſſet in homine appetitus ſenſitiuus. Extra prædictos autem caſus, nunquam vtendum eſt ira: quia nihil prodeſt ira aliàs, ſed obeſt plurimum, in multa mala præcipitando faciliter. Tertia regula eſt, quamuis ira prædicto modo aſſumi poſſit cum deliberatione, pro inſtrumento virtutis, & eius adiutorio: illud tamen non expedit omnibus hominibus indifferenter. Non quidem imperfectis ſemper, ſed perfectis. Ratio eſt, quia non omnes propter difficultatem boni vſus iræ, ſcirent eam regere ratione, & odiū, & alia vitia nata eſſet ira generare: non autem ſic in hominibus virtute perfectis. Simile eſt in medicinalibus. Nam aliqua medicinalia licita ſunt perito medico adhibere, qui ſcit modificare ea, quæ prohibentur imperito.

9 Omnia prædicta probantur auctoritate, exemplis, & ratione. Auctoritate beati Greg. 5. moral. dicentis: Cùm animus per zelum mouetur, curandum ſummopere eſt, ne hæc eadem ira, quæ pro inſtrumento virtutis aſſumitur, menti dominetur: nec quaſi domina pręeat, ſed quaſi ancilla, ad obſequium præparata, à rationis tergo nunquam recedat. Tunc enim robuſtius contra vitia erigitur,

cùm

Digitized by Google

cùm ſubdita rationi famulatur. Nam quantumlibet ira ex zelo rectitudinis ſurgat, ſi immoderata mentem vicerit, rationi protinus ſeruire contemnit: & tanto ſe impudentius dilatat, quanto impatientiæ vitium virtutem putat. Exemplis Philoſophorum illa patent. Nam vt dicit Valerius lib. 11. Archita Magiſter Pythagoræ, & Platonis, villico ſuo iratus, Sumpſiſſem, inquit, à te ſupplicium, ni iratus eſſem: maluit enim impunitum relinquere, quàm propter iram grauius iuſto punire. Sic Socrates, vt dicit Seneca lib. 5. de ira: Cùm ſeruus eum offendiſſet, quem habebat dyſcolum, dixit ei, Cæderem te, niſi iratus eſſem. Correctionem enim ſerui in tempus diſtulit ſanius, nec fuit auſus ſe iræ committere. Erat autem in eo iræ ſignum vocem ſubmittere, & loqui parcius, quia apparebat ſibi tunc obſtare. Ita Diogenes, vt dicit Senec. lib. 3. de ira, Cum de ira diſſereret, adoleſcentulus proteruus in eum conſpuit: interrogatus verò an iraſceretur contra illum, ait, Non iraſcor: ſed dubito an iraſci oporteat. Sic de Platone dicitur: vt dicit Valerius lib. 4. cap. 1. Cùm aduerſus ſerui delictum vehementius exarſiſſet, deponere illum ſtatim tunicam, & præbere ſcapulas verberibus iuſſit, ſua manu ipſum cæſurus: poſtmodum intelligens ſe iraſci, iam in alto manu ſuſpenſa, quæſitus eſt à Sponſippo amico ſuo, quid ageret? Exigo, inquit, pœnas ab homine iracundo: oblituſque iam ſerui, quia alium quem potius caſtigaret inuenerat, abſtulit ſibi in ſeruum poteſtatem: Tu, inquit, Sponſippe iſtum verbera: nolo vt ſit ille meus poteſtate. i. in mea: qui in ſua non eſt. Ratione etiã generali præfata patent ſecundum Tho. prima ſecundæ q. 46. Quia quamuis homo ſit animal manſuetum, conſideratis in generali ratione recta & temperatiſſima humana complexione: tamen conſiderata colera hominis, magis de facili inflammantur multi ad iram, quàm ad cõcupiſcentiam vel aliam paſſionem: & etiam quia ira eſt paſſio vehementiſſima.

DE MALEDICTIONE, ET DE REMEDIIS IRÆ.

CAPVT IV.

ARGVMENTA.

1 *Maledictio ſeptima iræ filia quid ſit, & quomodo peccatum mortale.*

2 De-

2 *Definitio maledictionis explicatur.*
3 *Ad fugiendam maledictionem quæ mouere nos debent.*
4 *Remedia contra iram propriam. Primum, ſecundum, tertium, quartum.*
5 *Quintum remedium.*
6 *Sextum, ſeptimum, octauum, & nonum remedium.*
7 *Remedia contra iram alienam.*

1 SEptima filia iræ poteſt poni maledictio, quæ ſæpe ex ira oritur. De quo vitio tractat, vt ſequitur, Tho. 2.2.q 77. Eſt enim ſecundum eum maledicere imprecādo, imperando, aut optando pronunciare contra alium malum, & ſub ratione mali: & non ad emendationem alterius, ſed ſolum in malum eius. Optare autem, & imperio mouere ad malum alterius ſub ratione mali, ſecundū ſe repugnat charitati: quia debemus diligere proximum, volendo bonum ipſius. Et ideo ſecundum genus ſuum eſt peccatum mortale. Vnde 1. Cor. 6. *Neque maledici, neque raptores regnum Dei poſſidebunt.* Et eſt huiuſmodi maledictio tanto grauius peccatum, quanto maledicit quis perſonæ, quam magis amare, & reuereri deberet. Vnde Leuit. 20. *Qui maledixerit patri aut matri, morte moriatur.* Subdit Tho. Contingit tamen verbum maledictionis prolatum, peccatum eſſe veniale, vel propter paruitatem mali, quod quis alteri maledicendo imprecatur, vel etiam propter affectum eius, qui profert verba maledictionis, cùm ſcilicet ex leui motu, vel ex ludo, vel ſurreptione aliqua talia verba profert. Peccata enim verborum maximè ex affectu penſantur.

2 Dictum eſt autem notanter in deſcriptione maledictionis, ſub ratione mali, & ſolum in malum eius cui maledicitur: quia ſi quis imprecetur, imperet, aut optet malum alicui ſub ratione boni, ſic eſt licitum, nec propriè maledictio eſt, eo quod intentio principalis non fertur in malum illius, ſed in bonum illius. Contingit enim optare malum alicui ſub ratione duplicis boni, quandoque ſub ratione iuſti; & ſic iudex iuſtè maledicit illum, cui præcipit iuſtam pœnam inferri: ſic Eccleſia maledicit anathematiſando: quandoque ſub ratione vtilis optatur malum, vt quando quis optat aliquem peccatorem pati ægritudinem vel ſimile, vt melior efficiatur, vel à perſecutione bonorum deſiſtat. Et quamuis maledicere bene poſſet fieri ſecundum prędicta, tamen creaturis irrationalibus

nalibus homines regulariter non debent maledicere, tum quia illud communiter fit ex irrationabili quadam ira: tum quia ſolet indiſcretè fieri, in malum hominum quorum ſunt. Tamen vt Thomas ibidem dicit, maledicere rebus irrationalibus, inquantum creaturæ ſunt Dei, eſt peccatum blaſphemię. Maledicere autem eis ſecundum ſe conſideratis, eſt otioſum & vanum, & per conſequens illicitum. Immo maledicere eſt adeo illicitum, vt etiam diabolo fieri non debeat. Vnde Eccleſiaſt. 21. dum maledicit impius diabolum, maledicit ipſe animam ſuam, id eſt maledicto culpæ, & pęnę ſe ſubijcit: quia cùm diabolus ſit natura bonus, peccatum eſt, ſaltem vt ſic, ei malum optare. Vnde beatus Iudas in canonica ſua dicit: Cum Michael Archangelus cum diabolo diſputans, altercaretur de Moyſi corpore, non eſt auſus inferre iudiciũ blaſphemiæ: ſed dixit, Imperet tibi Dominus: vbi Gloſa: Diligenter intuendum eſt, quod ſi Michael Archangelus diabolo ſibi aduerſanti blaſphemiam dicere noluit, ſed modeſto ſermone eum coercuit: quanto magis hominibus omnis blaſphemia eſt cauenda? quamuis enim in voluntate malus ſit dęmon; tamen natura bonus eſt.

3 Ad cauendum autem vitium maledictionis monere debent exempla ſacrę ſcripturæ, & bonorum Chriſtianorum. Nam Chriſtus *cum malediceretur*, ſupple in cruce, *non maledicebat*. 1. Pet. 2. Paulus etiam dicit, 1. Corinth. 4. Maledicimur, & benedicimus. Et Petrus 1. Pet. 3. *Non reddentes malum pro malo, nec maledictum pro maledicto.* Exempla etiam Chriſtianorum bonorum ad idem ſunt, quæ oſtendunt, quod interdum maledicentes, ſiue inuiti ſint ſiue volentes, in malum eorum exaudiuntur. Vnde Greg. 3. dialogo, refert, quod cùm ſimplex & ſanctiſſimus Florentius, pro paſtore haberet vrſum ouiculas paſcentem: diſcipuli quatuor cuiuſdam ſancti patris, qui dicebatur Eutitius, vrſum in campo occultè occiderunt, de quo cùm Florentius valde triſtaretur, Eutitius flentem fratrem venit conſolari. Cui Florentius: Spero in omnipotente Deo, quod in hac vita ante oculos hominum vindictam accipient, qui innoxium vrſum occiderunt. Statim autem quatuor rei diſcipuli, elephantino morbo percuſſi, membris putreſcentibus interierunt. Vnde omni tempore Florentius flebat, ſe homicidam proclamans. Item ibidem refert Gregorius: quod cùm famulus cuiuſdam Stephani presbyteri negligenter ei ſeruiret, clamauit

presbyter,

presbyter, Veni diabole, diſcalcia me, famulo ſic loquẽs. Statim autem dęmon affuit, & corrigię ſummę caligarũ ſe ſoluerunt, in ſignum dæmoniacæ ſeruitutis. Ex quo patet, dicit Greg. diabolum promptiſſimum eſſe in maledictionibus, ad puniendum. Simile in quarto refert de Romano filium quinquennem nutriente, qui mox blaſphemare conſueuerat, cùm aliquid ei reſiſteret, vnde in patris ſinu peſtilentia laborans, ſimile ad apparentiam dæmonis faciens, necatus eſt. Sic Cæſarius in dialogo ſuo diſt. 5. refert, quod vir quidam motus ira contra vxorẽ, ei ait: Vade diabole, mox autem illa per auriculam dæmonem intrare ſentiens, furiebat: cùm quidam ſanctus abbas ſuper caput eius legeret Euangelium, Super ægros manus imponent; illa terribiliſſimè clamabat; & cùm dęmoni imperaret vt exiret, ille reſpondit, Nondum vult altiſſimus: poſtea tamen modum, quo dęmon intrauerat, ipſa patefecit. Item quidam iratus dixit filio ſuo, Vade diabole: quem mox dæmon rapuit, nec vnquam comparuit. Item puella quinquennis, cùm lac comederet, pater ei iratus ait, Diabolum comedas in ventrem tuum: mox autem vexata eſt puella vſque ad maturam ætatem, in qua cùm limina Apoſtolorum Petri & Pauli viſitaret, liberata eſt. Sed antea in ea dęmon ait: Me egreſſo, hæc nunquam poſt hanc vitam ſentiet aliud purgatorium. Hæc Cæſarius. Sic 21. de ciuit. Dei refert Aug. de vidua nobili & diuite habente ſeptem filios, & tres femellas eis maledicente. Omnes autem ſtatim tremore omnium membrorum terribiliter ſunt percuſſi, & ciuiũ ſuorum oculos verentes, in orbem diſperſi ſunt, omnibus ſpectaculum facti miſerum. Et ſi nunquam maledicentis optio impleretur, tamen ſemper ille qui maledicit, ſeipſum primò maledicit: vt verificetur illud Geneſ. 27. quo Iſaac de Iacob ait: *Qui tibi maledixerit, ſit ille maledictus.*

4 Tertiò principaliter videndum eſt de remedijs iræ. Sunt autem quædam remedia contra iram propriam: quędam contra iram alienam. Remedia iræ proprię ſunt nouem. Primum eſt, radicem irę euellere: quę eſt amor ſui inordinatus, & ſuorum. Qui enim ardenter diligit inordinatè ſe, amicos, filios, temporalia, & honores, ſtatim credit ſibi iniuriam illatam eſſe, vel ſe paruipendi, vt dicit Ariſtot. 2. rhetor. Vnde Eccleſ. 28. *Secundum ligna ſiluæ, ſic ignis exardeſcit; & ſecundum virtutem hominis, ſic iracundia illius erit; & ſecundum ſubſtantiam ſuam, exaltabit iram*

Digitized by Google

iram ſuam. Secundum eſt ſilentium. Nam natura irę eſt vt prolata magis ferueat. Vnde Prouerb. 26. *Qui imponit ſtulto ſilentium, iras mitigat*. Vnde ſanctus pater Iſaac, requiſitus: Cur dæmones cum tantum timerent? Reſpôdit: Ex quo factus ſum monachus, ſtatui apud me, vt iracundia extra guttur meum non procederet: & Pſal. 38. *Poſui ori meo cuſtodiam, cùm conſiſteret peccator aduerſũ me.* Tertium remedium eſt exempla patientium inſpicere, principaliſſimè Chriſti paſſionem, de quo dicit Greg. Si paſſio Domini ad memoriam reuocetur, nihil à Deo durum eſt, quod non æquo animo toleretur: in cuius figura Numer. 21. Filij Iſrael læſi à ſerpentibus ignitis, inſpecto ſerpente æneo, id eſt Chriſto crucifixo, ſanati ſunt. Ad idem valent exempla Iob: Exemplum etiam illius mulieris nobilis, de qua refert Caſſianus in coll. patrum: quæ petiuit viduam iracundiſſimam, in qua patientiam diſceret. Talibus enim exemplis, velut optimo clipeo, anima muniri poteſt. Quartum eſt cogitare quomodo Deum ſæpe proprijs malis contempſimus, vel paruipendimus, & indigemus etiam in proprijs defectibus à proximis ſupportari. Vnde Greg. 5. moral. Eſt alius ſeruandę manſuetudinis modus, vt cum alienos exceſſus conſpicimus, noſtra, quibus exceſſimus, delicta cogitemus. Conſiderata quippe infirmitas propria, peccata nobis excuſat aliena. Patienter namque iniuriam illatam tolerat, qui piè meminit, quod fortaſſe adhuc habeat, in quo debeat ipſe tolerari. Ideo tam faciliter quidam iraſcuntur, quia proprios defectus, quibus à Deo vel proximo ſupportantur, non agnoſcunt. Vnde Prouerb. 19. *Homo indigens miſericors eſt*. Seneca: Regum animos induimus, illi obliti infirmitatis ſuę, alienæ deſeruiunt, quaſi iniuriam acceperint.

5 Quintum remedium eſt conſideratio diuinæ ordinationis. Nullum enim malum nobis poteſt inferri, niſi diuina ordinatione: quod maximum debet eſſe fidelibus. Deus enim eſt velut medicus fideliſſimus, qui aquam tribulationis cuique propinat, ſecundum ſuæ infirmitatis exigentiam. Pſal. 77. *Statuit aquas quaſi in vtre*, ſcilicet de cęlo eam diſpenſans filijs. Vnde prima Corinth. 10. *Fidelis Deus, qui non patietur vos tentari ſupra id quod poteſtis: ſed faciet etiam cum tentatione prouentum: vt poſſitis ſuſtinere*. Hanc rationem aſſignat Chriſtus Petro Ioan. 18. *Calicem quem dedit mihi pater, non vis vt bibam illum?* Sine quo nec filij Zebedęi poſſunt ſedere ad dexteram & ſini-

ſtram

Digitized by Google

ſtram in regno. *Poteſtis* (inquit Chriſtus) *bibere calicem quem ego bibiturus ſum.* Math. 20. Deus eſt velut pater pijſſimus, qui filium quem diligit caſtigat. Apocalyp. 3. *Ego quos amo arguo & caſtigo:* ne videlicet ſecundum Apoſtolum ſimus adulterini filij. *Si,* inquit, *extra diſciplinã eſtis, cuius participes facti ſunt omnes: ergo adulteri, & non filij eſtis.* Heb. 12. Deus etiam eſt velut mater miſericordiſſima, quę licet virga caſtiget filiolum, tamen non ſupra modum. Nam Eſa. 49. *Nunquid obliuiſci poteſt mater infãtem ſuum: vt non miſereatur filioli vteri ſui? Et ſi illa oblita fuerit; ego tamen non obliuiſcar tui.*

6 Sextum eſt conſideratio vtilitatis ipſius tribulationis. Nam vexatores noſtri ſunt ſicut apes, quę licet pungant, tamen diliguntur quia mellificant: ſic inimici licet rodant, tamen pœnam pro peccatis minuunt, prudentes faciunt, decorant patientiam, augent hic meritum, & in cælo præmium. Pſal. 117. *Circundederunt me*, ſcilicet inimici (dicit Chriſtus) *ſicut apes, & exarſerunt ſicut ignis in ſpinis.* Septimum eſt conſideratio noſtræ impotentiæ. Sunt enim quidam qui verecundantur, ſi non tribulantes eos verbo vel facto lædunt: ſed ſciat homo etiam minimis oportere parcere: vnde Aug. Homo tibi conuitium dicit, & tumes, & iratus es: pulicibus reſiſte, ſi potes, vt dormias. Octauum eſt parcere, & miſereri inſano. Nam iratus aliquem impugnans, ratione in parte vel in toto non vtitur: & ſic cæcus eſt & ſtultus, & quodammodo inſanus, quibus naturaliter clementes ſumus. Vndè Prouerb. 14. *Qui impatiens eſt, exaltat ſtultitiam ſuam.* Nonũ eſt præuia conſideratio omnium malorum, quæ ſibi poſſent inferri. Vnde Greg. 5. moral. Mens ſollicita antequam quodlibet agere incipiat, omnes ſibi quas pati putat cõtumelias proponat, quatenus ſui redemptoris probra cogitans, contra aduerſa ſe præparet. Quæ nimirum venientia tanto fortior excipit, quanto ſe cautius ex præſcientia armauit. Qui verò improuidus ab aduerſitate deprehenditur, quaſi ab hoſte dormiens inuenitur. Hæc remedia ſunt irę propriæ. Sed principaliter inuocãdum eſt in omnibus auxilium diuinę gratię, ſine quo nihil poſſumus.

7 Remedia autem contra alienam iram ſunt tria. Primum eſt mollis reſponſio. Hoc eſt mirabile naturale vnum, vbi molle frangit durum. Vnde Prouerb. 15. *Reſponſio mollis frangit iram.* Exemplum in vitas patrum, vbi

 diſcipu-

Digitized by Google

diſcipulus Macharij eum præcedens, ait ad ſacerdotem idolorum ligna portantem: quo vadis dæmon? qui iratus vulnerauit grauiter diſcipulum. Cum autem Macharius ſuperueniens ſacerdoti diceret, Salue laborator, hoc verbo lenitus per Macharium, conuerſus eſt in monachum. Vnde cauſa vulnerationis reddita, vulneratum ambo in monaſterium portauerunt. Homo enim iratus, eſt velut olla bulliens: cui aqua frigida ſuperfundenda eſt. Vnde Prouerb. 15. *Os fatuorum ebullit ſtultitiam.* Secundum remedium eſt ſilentium. Verba enim ſunt velut ligna, ſi ſaltem ſint verba irato diſplicibilia: ſed ad extinguendū ignem oportet materiam lignorum minuere. Vnde Eccl. 8. *Non litiges cum homine litigioſo: & non ſtrues in ignem illius ligna.* Securius ergo eſſet interdum ab irato recedere, qui nollet comburi: ſicut & ab igne. Roman. 12. *Non vos defendentes cariſſimi: ſed date locum iræ.* Tertium remedium eſt beneficium. Beneficia enim irato impenſa, ſunt velut carbones igniti, valentes pro charitate proximi. Ideo Prouerb. 25. *Si eſurierit inimicus tuus, ciba illum. Si ſitierit, da illi aquam bibere. Prunas enim congregabis ſuper caput eius: & Dominus reddet tibi.*

DE INVIDIA: ET EIVS REMEDIIS.

CAPVT V.

ARGVMENTA.

1 *Inuidia quid ſit.*
2 *Triſtitia quadruplex, & quænam ſit inuidia?*
3 *Quatuor gradus inuidiæ, quorum primus hic ponitur; & quando ſit inuidia peccatum mortale, vel veniale.*
4 *Secundus, tertius, & quartus gradus inuidiæ.*
5 *Inuidia valde nocet, & deteſtabilis eſt nouem de cauſis.*
6 *Quinque remedia contra inuidiam.*

1 DE inuidia, quæ vt plurimum eſt cauſa homicidij, de qua Iob 5. *Paruulum occidit inuidia*; tria ſunt principaliter videnda. Primò quid ſit. Secundò quantum noceat. Tertiò de remedijs. Quantum ad primum, Inuidia, dicit beatus Aug. eſt odium felicitatis alienę. Damaſcen. lib. 2. cap. 14. dicit quod eſt triſtitia de alienis bonis. Et

Lib. 50. homil. homil. 2.

Et dicitur inuidia, quia non poteſt videre bona aliorum. Vnde Ambroſ.lib.de offic. Inuidus bono torquetur alieno: Nullus autem poteſt videre æquanimiter illud de quo torquetur. Pro cuius intellectu notandum ſecundũ Tho. ſecunda ſecundæ q.36. quod inuidia eſt triſtitia de alieno bono,inquantum quis alium excedit in bono apparenti,pręcipuè de quo eſt gloria, vel in quo homines appetunt honorari,& in opinione eſſe; inquantum alienũ bonum diminuere videtur propriam excellentiam. Vnde Greg. 31. Moral. Inuidia ex inani gloria,vel ex ſuperbia naſcitur. Quod ſic patet: Nam cum ſuperbus inaniter glorioſus,appetit ſuper alios excellere, & magnus apparere,& cognoſcit in alio aliquod bonum: tũc timet quod in hoc ipſum alter excellat,vel ſibi æquetur, & tunc triſtatur,inquantum hoc minuit gloriam ſuam,& excellentiam quam haberet in opinione hominum. Ex hoc enim quod alius in aliquo bono ſibi æquatur,aut eum excedit, ipſe minus glorioſus æſtimatur:quia tunc non ſuper alios ipſe excellens putatur. Exemplum. Tu ſcis artificium in ciuitate; venit peregrinus qui æqualiter tibi, vel melius te operatur,de quo ipſe laudatur: ſed tu times eum tibi æquari,aut te excellere,& doles de fama eius, vel bono, quia fama tua minor erit: hæc triſtitia de alieno bono, eſt inuidia vera. Et videtur principalius eſſe triſtitia de gloria alterius, inquantum minuit gloriam tuam,quam appetis. Sic ſimiliter eſt inter diuites,nobiles, prædicatores,magiſtros & ſimiles, quoad pulchritudinem,fortitudinem,ſcientiam,vocem,deuotionem, & de quocunque vero vel æſtimato bono, de quo quis gloriam quærit. Cap. 31.

2 Secundò notandum ſecundum Tho.vbi prius, quod cum inuidia ſit triſtitia de alieno bono, quadruplex eſt triſtitia,quę de alienis bonis in alio cognitis poteſt oriri: & ſolum quarta eſt inuidia. Primò enim quis triſtatur de bono alterius, inquantum ex eo timetur nocumentum, vel ſibi vel alijs bonis: & talis triſtitia non eſt inuidia, ſed magis timoris effectus,& poteſt eſſe ſine peccato & laudabilis. Vnde Prouerb. 29. *In multitudine iuſtorum lætabitur vulgus. Cum impij ſumpſerint principatum,gemet populus.* Et Greg. 22. Moral. cap. 11. Euenire plerumque ſolet,vt non amiſſa charitate,& inimici nos ruina lætificet,& rurſus eius gloria,ſine inuidiæ culpa contriſtet: cũ & ruente eo,quoſdam bene erigi credimus; & proficiente illo,

te illo, pleroſque iniuſtè opprimi formidamus. Secundo modo poteſt quis contriſtari de bono alterius, non ex eo quod ipſe habet bonum, ſed ex eo quod nobis deeſt bonum illud, quod habet ipſe: & hoc eſt propriè zelus: vt dicit Philoſophus 2. Rhetor. cap. 11. Et ſi zelus iſte ſit circa bona honeſta, laudabilis eſt. Vnde 1. Cor. 14. *Æmulamini ſpiritualia*. Et Hieron. in Epiſtola ad Lætā de inſtructione filiæ dicit: Habeat ſocias, cum quibus addiſcat, quibus inuideat, & quarũ laudibus mordeatur: vbi ſumitur inuidia pro zelo, quo quis debet incitari ad proficiendum cum melioribus. Si autem ſit de bonis tẽporalibus, poteſt eſſe cum peccato, & ſine peccato. Tertio modo aliquis triſtatur de bono alterius, inquantum ille qui accipit bonum eſt eo indignus: quæ quidem triſtitia non poteſt oriri ex bonis honeſtis, ex quibus aliquis iuſtus efficitur, ſicut Philoſophus dicit 2. Rhet. ſed de diuitijs, & de talibus quæ poſſunt prouenire dignis, & indignis: & huiuſmodi triſtitia ſecundum eum vocatur nemeſis: & pertinet ad bonos mores. Sed hoc ideo dicit, quia conſiderabat ipſa bona temporalia ſecundum ſe; prout poſſunt magna videri, non reſpicientibus ad æterna: ſed ſecundum doctrinam fidei bona temporalia, quæ proueniunt indignis, ex iuſta Dei ordinatione diſponũtur ad eorum correctionem, vel ad eorum damnationem. Et huiuſmodi bona quaſi nihil ſunt, in comparatione ad bona futura, quæ ſeruantur bonis. Et ideo huiuſmodi triſtitia prohibetur in ſacra ſcriptura, ſecundum illud Pſal. 36. *Noli æmulari in malignantibus: neque zelaueris facientes iniquitatem*. Et alibi, Pſal. 72. *Pene effuſi ſunt greſſus mei: quia zelaui ſuper iniquos pacem peccatorum videns*. Quarto modo aliquis triſtatur de bono alicuius, inquantum alter excedit ipſum in bonis, & hoc propriè eſt inuidia, & hoc eſt ſemper prauũ: vt dicit Ariſtot. 2. Rhet. quia dolet de eo, de quo eſt gaudendum, ſcilicet de bono proximi, ſecundum charitatem, cui etiam directè contrariatur: vt dicetur.

3 Quomodo autem fiat inuidia veniale peccatum, vel mortale: notandum tertiò, quod tres ibi ſunt gradus. Primus, vbi materia, origo, & cauſa inuidiæ eſt cognitio boni alieni excellentis, in homine vanè glorioſo. Talis enim faciliter timet de diminutione ſuæ glorię: & triſtatur faciliter de bono proximi. Vnde ſecundum Greg. 31. Moral. cap. 31. Inuidia ex inani gloria naſcitur: & ex ea-

dem

dem radice etiam ſecundum Philoſophum ſecundo Rhetoricæ,multę ſunt cauſę inuidiæ. Primò ſimilitudo aliquorum ſecũdum genus,cognitionem,ſtaturam, habitũ, aut opinionem. Ratio eſt, quia ad iſtos tantum eſt inuidia,quibus homo ſe vult æquare vel præferre:hoc autem non eſt niſi reſpectu non multum diſtantium. Nullus enim niſi inſanus ſtudet ſe æquare, vel præferre in gloria his, qui multo maiores eo ſunt;puta plebeus regi, vel è conuerſo:ideo his quibus multum diſtat loco vel tempore,vel ſtatu,homo non inuidet,ſed quibus eſt propinquus. Nam cùm propinqui videantur in gloria excedere, eos nitimur excellere: & ex eorum gloria, qua contra noſtram voluntatem pollent,triſtari incipimus, & ſic inuidere. Secundò faciliter inuident puſillanimes, quia omnia reputant magna & glorioſa,quæ non habent. Tertiò ſenes faciliter inuident iunioribus,quos putant poſſidere quæ ipſi non habuerunt,vel non habent. Capitur tamen inuidia, ſicut ceteræ paſſiones,quandoque,ſicut dicit Aureolus ſuper 2.diſt.21.q. 2.quaſi pro quadam naturali inclinatione ad paſſionem inuidię. Sunt enim (vt inquit) in appetitu ſenſitiuo appetibilitates quædam,facientes in corpore reales tranſmutationes,conſequentes complexiones corporum naturales. Vnde qui ſunt complexionis frigidę & humidę, ſunt naturaliter magis inclinati ad inuidiam: vt patet de multis pueris, mulieribus,& quibuſdam hominibus phlegmaticis. Et ratio eſt: quia tales qualitates paſſiuæ ſunt,ideo eſt in corpore aptitudo ad caſum,& depreſſionem; propter quod in appetitu ſenſitiuo oritur proportionalis quædam aptitudo ad depreſſionem,& ad caſum,vt faciliter deprimatur, & cadat ad apprehenſionem boni alterius. Vnde ſic eſt quod omnia alia quædam reputant ſuperiora reſpectu ſui. Ideo timent confundi naturaliter & deprehendi. Ratione igitur talis complexionis,quando quis videt bonum in aliquo,ſtatim inclinatur ad inuidendum:& tunc fit conformis tranſmutatio in corpore,puta quidam caſus manifeſtus in vultu,& perpenditur inuidia. Et hoc modo accipiendo inuidiam,ſcilicet pro naturali aptitudine, & paſſione,vel etiam vt talis paſſio eſt primus motus,vt ſic nõ eſt peccatum,ſed pæna peccati, vel peccatum largo modo: cùm ſit pæna peccati originalis. Hæc de Aureol. Vnde Aug.lib.1. confeſſionum dicit, paruum quendam collactaneum ſuum toruo vultu aſpexiſſe,& illud inuidię attribuit.

Cap.10.

Cap.7.

Digitized by Google

attribuit. Vidi, inquit, ego, & expertus ſum zelantem puerum, nondum loquebatur, & intuebatur pallidus amaro aſpectu collactaneum ſuum.

4 Secundus gradus eſt quædam ſubita, & non deliberata triſtitia de bono proximi, inquantum excellens eſt. Tertius eſt triſtitia talis modi deliberata, ſeu perfecta. Prima eſt veniale peccatum, ſed tertia eſt mortale peccatum. Vnde Thom. vbi prius de vtroque dicit: Inuidia ex genere ſuo eſt mortale peccatum. Genus enim peccati conſideratur ex obiecto. Inuidia autem ſecundum rationem ſui obiecti contrariatur charitati: per quam eſt vita animę ſpiritualis ſecundum illud 1. Ioann. 3. *Nos ſcimus quoniam tranſlati ſumus de morte ad vitam, quoniam diligimus fratres.* Vtriuſque enim obiectum, & charitatis, & inuidię eſt bonum proximi, ſed ſecundum contrarium motum. Nam charitas gaudet de bono proximi: ſecundũ illud 1. Corinth. 13. *Non gaudet ſuper iniquitate, congaudet autem veritati.* Inuidia autem de bono proximi triſtatur. Vnde ex ſuo genere conuincitur peccatum mortale eſſe inuidia. Ideo Iob 5. *Paruulum occidit inuidia*: ſed nihil occidit ſpiritualiter, niſi peccatum mortale. Sed ſicut dictum eſt ſupra, in quolibet genere peccati mortalis, inueniuntur aliqui imperfecti motus, in ſenſualitate exiſtentes, qui ſunt omnimode peccata venialia. Sicut in genere adulterij, primus motus concupiſcentiæ; & in genere homicidij, primus motus iræ: ita etiam in genere inuidiæ, inueniuntur aliqui primi motus, quandoque in viris perfectis, qui ſunt peccata venialia. Hęc Tho. Quartus gradus inuidiæ, eſt peccatum in ſpiritum ſanctum: quod dicitur inuidentia fraternę gratiæ. Vnde Tho. in 2. diſt. 43. dicit: Inuidia duplex eſt: quædam quæ eſt de proſperitate, vel exaltatione hominis: & quædam quæ eſt de exaltatione gratiæ, ſicut quod multi ad Deum cõuertantur, vel aliquid huiuſmodi. Et talis inuidia ſolum eſt peccatum in ſpiritum ſanctum. Vnde ibidem Bonauent. dicit: Dupliciter poteſt aliquis inuidere alienę gratię. Vno modo, quia ex hoc minuitur bonum propriũ, cuius promotionem appetit ſingulariter: & ſic eſt peccatum capitale. Alio modo, quia viſus animę eſt ſic deprauatus, vt ſicut non videt bonum in ſe, ſic etiam nolit videre bonum in alio, & tunc eſt peccatum in ſpiritumſanctum: hoc autem eſt in illis maximè, qui vix poſſunt in alio videre bonum, & ita alio modo eſt capitale vitiũ,

& alio

& alio modo peccatum in ſpiritum ſanctum; & iſto modo non procedit niſi ex magna corruptione, & malitia voluntatis: quę adeo guſtum peruertit, vt bonum faciat apparere malum, & è conuerſo.

5 Secundò principaliter videndum eſt de inuidia, quã-tum noceat: & quod ſit deteſtabilis propter nouem. Primò, nocet proprio ſubiecto in corpore multipliciter: quia eſt triſtitia. Sed triſtitia ſecundum Tho. prima 2. q. 37. ſaltem mala, multa mala facit: quia aggrauat animũ, vt interdum motus corporis exterior impediatur, & fit homo ſtupidus; & intenſa triſtitia, præ omnibus animæ paſſionibus, maius nocumentum infert corpori. Vnde Prouerb. 25. *Sicut tinea veſtimento, & vermis ligno, ita triſtitia viri nocet cordi: quia animus gaudens ætatem floridã facit, ſpiritus triſtis exſiccat oſſa.* Et Eccleſiaſt. 38. *De triſtitia feſtinat mors*: ſed hoc verum eſt de triſtitia, quæ ſpem non habet annexam. Sicut contritio habet ſpem & gaudium de remiſſione & intuitu diuinæ miſericordię. Secundò damnoſa eſt inuidia: quia eripit eam habenti ſocietatem Eccleſiæ. Pſal. 118. *Particeps ego ſum omnium timentium te, & cuſtodientium mandata tua.* Aug. Penſent inuidi quantum bonum ſit charitas, quæ ſine labore noſtro, aliena bona noſtra facit. Tertiò inuidia nulli parcit. De nocenti notum eſt; de innocentibus patet. Cum Cain inuidus Abel; fratres ipſius Ioſeph eundem; & Saul Dauid ſine cauſa ſint perſecuti: tales peiores ſunt Pilatò: de quo Math. 27. *Sciebat quod per inuidiam tradidiſſent eũ.* Quartò inuidia valde difficulter curatur, quia eſt velut ignis græcus, qui in aqua tribulationum ardet, & difficulter extinguitur. Ideo Gal. 6. *Non efficiamini inanis gloriæ cupidi, inuicem prouocantes: inuicem inuidentes.* Super quo Cyprianus: Zelus iſte modum non habet, permanens iugiter ſine fine, cum alia finiantur ſcelera: quantoque ille, cui inuidetur, creſcit in ſucceſſu meliori, tanto inuidus liuoris ignibus inardeſcit. Quintò, inuidia oſtendit hominem puſillanimen, & infimis rebus comparat. Iob 5. *Paruulum occidit inuidia.* Nobiles ſunt communicatiui, vt patet in hominibus, in leone & aquila. E contrario ignobiles ſunt inuidi. Sextò, ſignum eſt per quod dæmõ ſuos cognoſcit. Sicut charitas è contrario: Ioann. 13. *In hoc cognoſcent omnes quia mei eſtis diſcipuli, ſi dilectionem habueritis adinuicem.* Septimò, ſocij ſunt diaboli in lucro, & in damno: quia quando diabolus lucratur, & male ſuc-

attribuit. Vidi, inquit, ego, & expertus ſum zelantem puerum, nondum loquebatur, & intuebatur pallidus amaro aſpectu collactaneum ſuum.

4 Secundus gradus eſt quædam ſubita, & non deliberata triſtitia de bono proximi, inquantum excellens eſt. Tertius eſt triſtitia talis modi deliberata, ſeu perfecta. Prima eſt veniale peccatum, ſed tertia eſt mortale peccatum. Vnde Thom. vbi prius de vtroque dicit: Inuidia ex genere ſuo eſt mortale peccatum. Genus enim peccati conſideratur ex obiecto. Inuidia autem ſecundum rationem ſui obiecti contrariatur charitati: per quam eſt vita animę ſpiritualis, ſecundum illud 1. Ioann. 3. *Nos ſcimus quoniam tranſlati ſumus de morte ad vitam, quoniam diligimus fratres.* Vtriuſque enim obiectum, & charitatis, & inuidię eſt bonum proximi, ſed ſecundum contrarium motum. Nam charitas gaudet de bono proximi: ſecundũ illud 1. Corinth. 13. *Non gaudet ſuper iniquitate, congaudet autem veritati.* Inuidia autem de bono proximi triſtatur. Vnde ex ſuo genere conuincitur peccatum mortale eſſe inuidia. Ideo Iob 5. *Paruulum occidit inuidia*: ſed nihil occidit ſpiritualiter, niſi peccatum mortale. Sed ſicut dictum eſt ſupra, in quolibet genere peccati mortalis, inueniuntur aliqui imperfecti motus, in ſenſualitate exiſtentes, qui ſunt omnimode peccata venialia. Sicut in genere adulterij, primus motus concupiſcentiæ; & in genere homicidij, primus motus iræ: ita etiam in genere inuidiæ, inueniuntur aliqui primi motus, quandoque in viris perfectis, qui ſunt peccata venialia. Hęc Tho. Quartus gradus inuidiæ, eſt peccatum in ſpiritum ſanctum: quod dicitur inuidentia fraternę gratiæ. Vnde Tho. in 2. diſt. 43. dicit: Inuidia duplex eſt: quædam quæ eſt de proſperitate, vel exaltatione hominis: & quædam quæ eſt de exaltatione gratiæ, ſicut quod multi ad Deum cõuertantur, vel aliquid huiuſmodi. Et talis inuidia ſolum eſt peccatum in ſpiritum ſanctum. Vnde ibidem Bonauent. dicit: Dupliciter poteſt aliquis inuidere alienę gratię. Vno modo, quia ex hoc minuitur bonum propriũ, cuius promotionem appetit ſingulariter: & ſic eſt peccatum capitale. Alio modo, quia viſus animę eſt ſic deprauatus, vt ſicut non videt bonum in ſe, ſic etiam nolit videre bonum in alio, & tunc eſt peccatum in ſpiritumſanctum: hoc autem eſt in illis maximè, qui vix poſſunt in alio videre bonum, & ita alio modo eſt capitale vitiũ,

& alio

Digitized by Google

& alio modo peccatum in ſpiritum ſanctum; & iſto modo non procedit niſi ex magna corruptione, & malitia voluntatis: quę adeo guſtum peruertit, vt bonum faciat apparere malum, & è conuerſo.

5 Secundò principaliter videndum eſt de inuidia, quãtum noceat: & quod ſit deteſtabilis propter nouem. Primò, nocet proprio ſubiecto in corpore multipliciter: quia eſt triſtitia. Sed triſtitia ſecundum Tho. prima 2. q. 37. ſaltem mala, multa mala facit: quia aggrauat animũ, vt interdum motus corporis exterior impediatur, & fit homo ſtupidus; & intenſa triſtitia, præ omnibus animæ paſſionibus, maius nocumentum infert corpori. Vnde Prouerb. 25. *Sicut tinea veſtimento, & vermis ligno, ita triſtitia viri nocet cordi: quia animus gaudens ætatem floridã facit, ſpiritus triſtis exſiccat oſſa.* Et Eccleſiaſt. 38. *De triſtitia feſtinat mors*: ſed hoc verum eſt de triſtitia, quæ ſpem non habet annexam. Sicut contritio habet ſpem & gaudium de remiſſione & intuitu diuinæ miſericordię. Secundò damnoſa eſt inuidia: quia eripit eam habenti ſocietatem Eccleſiæ. Pſal. 118. *Particeps ego ſum omnium timentium te, & cuſtodientium mandata tua.* Aug. Penſent inuidi quantum bonum ſit charitas, quæ ſine labore noſtro, aliena bona noſtra facit. Tertiò inuidia nulli parcit. De nocenti notum eſt; de innocentibus patet. Cum Cain inuidus Abel; fratres ipſius Ioſeph eundem; & Saul Dauid ſine cauſa ſint perſecuti: tales peiores ſunt Pilatò: de quo Math. 27. *Sciebat quod per inuidiam tradidiſſent eũ.* Quartò inuidia valde difficulter curatur, quia eſt velut ignis græcus, qui in aqua tribulationum ardet, & difficulter extinguitur. Ideo Gal. 6. *Non efficiamini inanis gloriæ cupidi, inuicem prouocantes: inuicem inuidentes.* Super quo Cyprianus: Zelus iſte modum non habet, permanens iugiter ſine fine, cum alia finiantur ſcelera: quantoque ille, cui inuidetur, creſcit in ſucceſſu meliori, tanto inuidus liuoris ignibus inardeſcit. Quintò, inuidia oſtendit hominem puſillanimen, & infimis rebus comparat. Iob 5. *Paruulum occidit inuidia.* Nobiles ſunt communicatiui, vt patet in hominibus, in leone & aquila. E contrario ignobiles ſunt inuidi. Sextò, ſignum eſt per quod dæmõ ſuos cognoſcit. Sicut charitas è contrario: Ioann. 13. *In hoc cognoſcent omnes quia mei eſtis diſcipuli, ſi dilectionem habueritis adinuicem.* Septimò, ſocij ſunt diaboli in lucro, & in damno: quia quando diabolus lucratur, & male ſuc-

cedit homini, inuidus hoc lucrum ſuum putat, & è conuerſo: vnde cùm ſecundum Tullium, Amicorum ſit idem velle & nolle: patet propoſitum. Octauò proditores plerumque efficiuntur. Prouerb. 23. *Ne comedas cum homine inuido, & ne deſideres cibos eius: quoniam in ſimilitudinem arioli & coniectoris æſtimat quod ignorat. Comede & bibe, dicet tibi, & mens eius non eſt tecum.* Nònò, inuidus grauiſſima animę infirmitate tenetur: guſtum enim animæ adeo infectum habet, vt bonum inimici putet malum, & è cõuerſo. Eſa. 5. *Væ qui dicitis bonum malum, & malum bonum, ponentes tenebras lucem, & lucem tenebras: ponentes amarum in dulce, & dulce in amarum.*

6 Tertiò principaliter de remedijs inuidię notandum, quod contra eam valent quinque. Primò, vt homo ponat dilectionem in ea bona, quæ poſſunt ſimul à multis haberi, & à ſingulis plenè. Sicut eſt prædicatio, Euchariſtia, Communio, vel ſuper omnia dilectio, & regnum cælorum. Vnde Greg. Qui facibus inuidiæ carere deſiderat, illam hæreditatem appetat, quam numerus poſſidentium non anguſtat. Vir enim iuſtus per hoc quod in terris nihil appetit, alienis profectibus inuidere neſcit. Secundò inſpicere debemus, quantis fraternitatibus iungimur. Omnis enim proximus eſt frater naturalis, quorũ omnium vnus fuit pater Adam: multi ſunt fratres noſtri ſpirituales, quorum omnium vnus pater Chriſtus eſt, & materę vna virgo beatiſſima Maria, ſicut & mater vna ſãcta Eccleſia. Sumus enim membra vnius corporis Eccleſiæ. 1. Corinth. 12. *Si quid patitur vnum membrum, compatiuntur cetera membra.* Tertiò, contra inuidiam valet eradicatio propriæ ſuperbiæ: quia ex ea oritur. Vnde dicta contra ſuperbiam vel inanem gloriam, valent etiam hic. Quartò valet contra inuidiam meditatio multiplicis damni, quod ex ea prouenit: vt in ſecundo membro patuit. Sicut enim græcus ignis arena, & aceto ſolet extingui, ſic inuidia conſideratione infructuoſi ſtatus quem habet, & amaritudine, & conſumptione virium poteſt extingui. Quintò valet contra inuidiam, exercitium in operibus miſericordię circa proximos, vel inimicos: vnde Prou. 25. *Si eſurierit inimicus tuus, ciba illum: ſi ſitierit, potum da illi. Prunas enim congregabis ſuper caput eius, & Dominus reddet tibi.* Miſericordia enim directè opponitur inuidię: quarum prior dolet de miſeria proximi, poſterior verò de felicitate proximi: vnde de miſericordia dicitur: 2.

Corint. 11. *Quis infirmatur, & ego non infirmor?* De inuidia vero Iudæ, Ioann. 12. quod Iudas murmurauit de effuſione vnguenti ſuper caput Ieſu.

DE FILIABVS INVIDIÆ: ET PRIMO de odio.

CAPVT VI.

ARGVMENTA.

1 *Quinque filiæ Inuidiæ, Suſurrium, Detractio, Exultatio in aduerſis proximi, Dolor de proſperis, & Odium.*
2 *Ira, Inuidia, & Odium quomodo differant.*
3 *An Deum quis odio habere poſſit.*
4 *Odium Dei an ſit grauiſſimum peccatum ſimpliciter.*
5 *Quænam poſſumus, & debemus odio habere.*
6 *An peccatores ſe oderint.*
7 *Docetur eos non verè ſe diligere.*

1 NVnc de filiabus inuidię differendum eſt. Primò quę occaſiones ſunt homicidij corporalis. Secundò de odio in ſpeciali quid ſit, & de eius proprietatibus. Tertiò an peccatores ſe odio habeant. Quantum ad primum notandum ſecundnm Tho. 2. 2. q. 36. & ſecundũ Greg. 31. Moral. Quinque ſunt filiæ quæ ex inuidia oriri poſſunt, videlicet ſuſurrium, detractio, exultatio in aduerſis, afflictio in proſperis proximi, & odium. Quod ſic patet: nam in conatu inuidiæ eſt aliquid tanquam principium, & aliquid tanquam medium, & aliquid tanquam terminus. Principium quidem eſt, vt aliquis diminuat alterius gloriam, vel in occulto, & ſic eſt ſuſurratio: vel manifeſtè, & ſic eſt detractio. Medium autem eſt, quod aliquis intendat diminuere gloriam alterius; aut poteſt, & ſic eſt exultatio in aduerſis, aut non poteſt, & ſic eſt afflictio in proſperis. Terminus autem eſt in ipſo odio, quia ſicut bonum delectans cauſat amorem, ita triſtitia odiũ.

2 Quoad ſecundum ſciendum quod differunt ira, inuidia, & odium ſecundum Tho. 2. 2. q. centeſima quinquageſimaoctaua. Ira enim eſt, per quam appetimus malum proximi, ſecundum quandam menſuram, prout ſcilicet habet rationem vindictę. Odium autem eſt, per quod

quod deſideratur malum proximi abſolutè; & ira eſt interdum cauſa odij, quia per hoc quod aliquis appetit malum vindictæ, ſub ratione iuſti, & cum hoc frequenter facit, peruenitur ad appetitum mali abſolute in proximum, quod eſt odium. Inuidia vera eſt triſtitia de bono alieno. Vnde ſicut triſtitiæ opponitur gaudium, ſic odiũ amori: & cauſatur odium tam ex ira, quàm ex inuidia, ſed directius ex inuidia; quia ex eo quod quis triſtatur de bono proximi, ſtatim diſplicentiam, ſeu odium faciliter capit.

3 Dubitatur primò, vtrum Deus poſſit odiri ab aliquo? Reſpond. Tho. ibidem, Deus poteſt dupliciter ab homine apprehendi. Vno modo ſecundum ſeipſum, puta cum per eſſentiam videtur. Alio modo ſecundum effectus, ſcilicet cum inuiſibilia Dei per ea, quæ facta ſunt, intellecta conſpiciuntur. Deus per eſſentiam ſuam eſt ſumma bonitas, quam nullus poteſt odio habere ſic viſam, quia ſic non habet niſi rationem diligibilis, nõ odibilis, quia ibi nihil mali apparet intellectui. Sunt autem effectuum diuinorum duo genera, quidam qui nullo modo poſſunt contrariari voluntati, vt eſſe, viuere, & intelligere, & talia ſunt omnibus etiam appetibilia. Et prout eſt Deus talium effectuum auctor, etiam non poteſt odiri. Alij ſunt effectus Dei, qui repugnant inordinatę voluntati, ſcilicet inflictio pænæ, & cohibitio peccatorum per legem diuinam repugnantem voluntati peccatorum. Et quantum ad tales effectus, Deus poteſt odiri ab aliquibus: inquantum videlicet Deus apprehenditur vt peccatorum prohibitor, & pænarum inflictor.

4 Secundò dubitatur, an odium Dei ſit grauiſſimum peccatorum ſimpliciter? Reſpond. ſecundum Tho ibidẽ, quod ſic, quando eſt deliberatum. Ratio, quia optimo opponitur peſſimum: per Philoſophum 8. Ethic. Sed amori Dei, qui eſt optimum, opponitur odium Dei. Ideo cùm primum ſit optimum, ſecundum eſt peſſimum. Immo odium Dei ex deliberatione, eſt maximè peccatum in ſpiritum ſanctum, ſecundum quod peccatum in ſpiritũ ſanctum nominat aliquod genus ſpeciale peccati: non tamen computatur inter ſpecies peccati in ſpiritum ſanctũ, quia generaliter inuenitur in omni ſpecie peccati in ſpiritum ſanctum. Vnde odium Dei, maius peccatum eſt infidelitatis peccato: quia ex eo oritur, vt effectus ex cauſa.

5 Dubitatur tertiò quę poſſumus & debeamus odire?

Reſpond.

Reſpond. ſecundum Thom.ibidem, licet odio habere illud quod à diabolo deriuatur, vt peccatum, & omne illud quod pertinet ad defectum diuinę iuſtitiæ, & quicquid à Deo abducit nos,ſecundum quod à Deo abducit. Sed naturam fratris,gratiam,& huiuſmodi, cùm ſint à Deo,ſine peccato non poſſumus odire. De primo dicitur Lucæ 14. *Si quis venit ad me, & non odit patrem aut matrem: non poteſt eſſe meus diſcipulus.* Et Roman. primo: *Detractores Deo odibiles.* De ſecundo 1.Ioann.2. *Qui fratrem ſuum odit,in tenebris eſt.* Sed ſumma cautela ſecundũ Greg.ibi videnda eſt: ne ſub veſte boni odij, ſe occultet odium fratris.

6 Quoad tertium,vtrum peccatores ſe odiant? Reſpõd. quod ſic: vnde Pſal.10. *Qui diligit iniquitatem,odit animã ſuam.* Pro cuius intellectu notat hic Tho. ſecunda 2. q. 25. vbi quærit: Vtrum peccatores ſe diligant? Amare ſeipſum, vno modo commune eſt omnibus. Alio modo proprium eſt bonorum. Tertio modo proprium eſt malorum: quod enim aliquis amet id,quod ſeipſum eſſe exiſtimat: hoc commune eſt omnibus.Homo autem dicitur eſſe aliquid dupliciter. Vno modo ſecundum ſubſtantiã ſuam, & naturam, & ſecundum hoc omnes ęſtimant bonum commune,ſe eſſe illud quod ſunt, ſcilicet ex anima,& corpore compoſitos. Et ſic etiam omnes homines boni & mali diligunt ſeipſos, inquantum diligunt ſui ipſorum conſeruationem. Alio modo dicitur eſſe homo aliquid ſecundum principalitatem. Sicut princeps ciuitatis dicitur eſſe ciuitas. Vnde quod principes faciunt, dicitur ciuitas facere. Sic autem non omnes exiſtimant ſe eſſe illud quod ſunt: principale enim in homine eſt mens rationalis,ſecundarium autem eſt natura ſenſitiua, & corporalis. Quorum primum vocat Apoſtolus interiorem hominem,vt patet 1. Cor. 5. Boni autem exiſtimant principale in ſeipſis rationalem naturam, ſiue interiorem hominem.Vnde ſecundum hoc exiſtimant ſe eſſe quod ſunt. Mali autem exiſtimant principale in ſeipſis naturam ſenſitiuam,& corporalem, ſcilicet exteriorem hominem.Vnde non recte cognoſcentes ſeipſos,non vere diligunt.

7 Et hoc probat Philoſophus in.9. Ethic. per quinque quę ſunt amicitię propria. Vnuſquiſque enim amicus, Primò quidem vult ſuum amicum eſſe, & viuere. Secundò vult ei bona. Tertiò operatur bona ad ipſum.

Quartò

Digitized by Google

Quartò conuiuit ei delectabiliter. Quintò, concordat cum ipſo, quaſi in eiſdem delectatus, & contriſtatus. Et ſecundum hoc boni diligunt ſeipſos quantum ad interiorem hominem: quia etiam volunt ipſum conſeruari in ſua integritate, & optant ei bona eius, quę ſunt bona ſpiritualia, & ad aſſequendum operam impendunt, & delectabiliter ad cor redeunt, quia ibi inueniunt bonas cogitationes in pręſenti, & memoriam bonorum pręteritorum, & ſpem futurorum bonorum, ex quibus delectatio cauſatur. Similiter etiam non patiuntur in ſeipſis diſſenſionem voluntatis, quia tota anima eorum tendit in vnum. E contrario autem mali non volunt conſeruari in interioris hominis integritate, nec appetunt eius ſpiritualia bona, nec ad hoc operantur, nec delectabile eſt eis ſecum conuiuere redeundo ad cor: quia inueniunt ibi mala præſentia, pręterita, & futura, quæ abhorrent, nec etiam ſibiipſis concordant propter cõſcientiam remordentem, ſecundum illud Pſal. 49. *Arguam te, & ſtatuam contra faciem tuam.* Et per idem probari poteſt, quod mali amant ſeipſos ſecundum corruptionem exterioris hominis: ſic autem boni non amant ſeipſos: odiunt ergo mali ſeipſos ſecundum principale ſui, videlicet animam.

QVOMODO INIMICI SVNT DILIGENDI vel odiendi.

CAPVT VII.

ARGVMENTA.

1 *Inimicos & peccatores ſi diligendos iubeat Dominus.*
2 *Poſſibile eſſe inimicos diligere docetur ex ſcriptura.*
3 *Idem oſtenditur ex ſanctis patribus, ac Philoſophis.*
4 *Quis dicendus ſit inimicus.*
5 *In caſu poteſt quis licitè inimico velle malum.*
6 *Inimici quomodo diligendi.*
7 *Inimici quare diligendi.*
8 *Vtrum ad inimicos diligendos requiratur ſpecialis actus mentis.*

1 HIc neceſſarium eſt ſcire quomodo inimici vel peccatores ſint diligendi, vel odiendi, de quibus Chriſtus pręceptum dat Math. 5. dicens: *Audiſtis, quia dictum*

dictum eſt, diliges proximum tuum, & odio habebis inimicum tuum. Ego autem dico vobis, diligite inimicos veſtros, benefacite his qui oderunt vos, & orate pro perſequentibus, & calumniantibus vos, vt ſitis filij patris veſtri qui in cælis eſt: qui ſolem ſuum oriri facit ſuper bonos & malos, & pluit ſuper iuſtos & iniuſtos. Vbi dicit Gloſa, quod inimici noſtri tribus modis pugnant contra nos, ſcilicet mentali odio, verbali opprobrio, & corporali nocumento ſiue læſione in exteriori bono, vt notatur in verbis prædictis. Sed ibi è contrario, tria iubet veritas inimicis impendenda, videlicet diligere corde, benedicere ore, & operibus ſubuenire. De quibus tribus videndum erit. Primò, quomodo corde diligendi ſunt inimici. Vbi tria concurrunt declaranda. Primò, an inimicorum dilectio ſit nobis poſſibilis. Secundò, ſi ſic, cur inimici ſunt diligendi, & non odiendi. Tertiò, an ad eorum dilectionem neceſſaria ſit ſpecialis actuatio.

2 Quantum ad primum, reperiuntur quidam tam cæci ratione, & infecti voluntate, vt affirment & credant ſibi impoſſibile eſſe, quod inimicos diligant. Contra quos ſcriptura, ſanctorum doctrina, & philoſophorum, ac naturalium exempla ſunt. Nam Math. 5. dicitur: *Si dimiſeritis hominibus peccata eorum, dimittet vobis pater veſter cæleſtis debita veſtra.* Super quo Gloſ. Videtis fratres, quia cum Dei gratia in poteſtate noſtra poſitum eſt, quomodo à Domino iudicemur. Inquit enim Dominus: Si dimiſeritis, dimittetur vobis: ſi non dimiſeritis, non dimittetur vobis. In poteſtate autem noſtra eſt dimittere, & non dimittere. Exempla habemus Geneſ. 45. vbi poſt extremam iniuriam per fratres illatam Ioſeph, ex amicitia ſingulos oſculabatur, & ſuper ſingulos flebat. Sic Exod. 32. Moyſes à populo crebro vexatus, cùm iam prope lapidaretur, tamen ait ad Deum: *Si non dimiſeris peccatum populi tui, dele me de libro quem ſcripſiſti.* Et 2. Regum 1. Dauid, cui ſuus inimicus Semei in faciem maledixit, maluit parcere, & lætales inimicos flere nouit, & eoſdem occidentes punire. Ideo ait in Pſalm. 7. *Si reddidi retribuentibus mihi mala, decidam merito ab inimicis meis inanis.* Ioann. quoque 3. *Sic Deus dilexit mundum, vt vnigenitum ſuum daret, vt omnis qui credit in eum non pereat, ſed habeat vitam æternam.* ad Rom. 5. *Sic nos Chriſtus dilexit, quod tradidit ſeipſum pro nobis in mortem.* Iuſtus pro iniuſtis: cum tamen inimici eſſemus: & pro ſe perſequentibus in cruce ait:

ait: *Pater ignoſce illis, quia neſciunt quid faciunt.* Quem
Luca 23. beatus Stephanus ſequens, pro inimicis ſe lapidantibus
Actu.7. flexis genibus, & clamando orabat, vbi pro ſe
ſtando orauerat, dicens, *Domine accipe ſpiritum meum.*

3 Ad idem ſunt ſanctorum dicta & exempla. Nā quod poſſibile ſit nobis inimicos diligere, patet per Aug. qui de ſeruo pigro, qui non vtebatur viribus ſibi à Deo collatis, ſic dicit: Seruum pigrum, qui ſecundum hiſtoriam Euangelicam talentum Domini ſui creditum fodit in terram, nec in eo negociatus eſt, non damnaret Deus: ſi ea quę nullo modo fieri poterant præcepiſſet. Et beatus Hieron. Anathema ſit qui dicit Deum præcepiſſe impoſſibile. Prætcrea, ſi tot mulieres, pueri, & tam delicatæ puellę, flammas, ignes, & gladios, immo beſtias æquanimiter pertulerunt pro Chriſto, quę tamen nobis fuerunt ſimiles: cur non poſſemus conuicia & iniurias æquanimiter tolerare, & inimicos diligere. Simile docent exēpla philoſophorum, vt in vitis eorum legitur. Nam Pithacus Philoſophus, cum ductor eſſet Mitilenſium contra Athenienſes, quorum dux fuit Firmo, ex pacto ſingulare certamē indixit Pithacus, & ſub ſcuto occultato reti cùm Firmonem inuolueret, & occideret, ac triumpho potitus in principem Mitilenſium leuaretur: principatui poſt decennium reſignauit, iam optimè ciuitate ordinata. Cumque quidam operarius eius filium ſecurim ingerens interfeciſſet, & occiſor ligatus per ciues Pithaco pręſentaretur, ipſum abſoluit dicens; Indulgentiam eſſe ſupplicio potiorem. Sic Echines Philoſophus, & orator maximus, cùm ſua eloquentia Athenas regeret: & ibidem à Demoſthene oratore in orando victus in iudicio Rhodum propter ignominiam pergeret, & ibidem rogatu ciuitatis, primò ſuam, & deinde Demoſthenis orationem clariſſimam recitaret: & cunctis vtriuſque eloquentiam mirantibus, & plus Demoſthenis, ſic ait; Longe amplius mirati eſſetis, ſi ipſum perorantem audiuiſſetis. Inimici ſui teſtis, & commendator excellentiſſimus effectus, vt ibidem habetur: ſic etiam Valerius de vitis philoſophorum refert de Socrate, quod ſemel ictu calcis percuſſus, cum quidam eius tolerantiam miraretur, ait: Si aſinus me percuſſiſſet calce, vnde eum in iudicium conuenirem? cur igitur non ſic æquanimiter ſuſtinerem ictus hominum, ſicut percuſſuram irrationalium? Quod etiam inimicis poſſumus parcere, patet a ſimili. Nam ſi tu expectares ab

impera-

imperatore magnum donum, & te imperator offenderet, vel percuteret: tu, ne ſumpturum donum perderes, nec verbo, nec facto propter tale donum vindicares. Cur igitur non faceres ſimile pro æterna patria inimico parcendo?

4 Quoad ſecundum principale. Quomodo inimici ſunt diligendi, & quare: Notandum primò, quis ſit inimicus. Eſt autem inimicus ille, qui affectat, aut optat, aut voluntariè infert, aut inferre conatur alteri malum culpæ aut pænæ in anima, corpore, vel rebus. Et hoc facit non ad correctionem proximi, nec ad iuſtitiam exercendam, nec ad aliud bonum aliquod, ſed tantum alteri ad malum: vel etiam qui mala intentione gaudet de malo proximi, aut triſtatur de eius bono. Dicitur primò, qui affectat alteri malum, non ad correctionem eius, ſed tantum in malum ſuum, puta ex od[illegible] rancore, vel animi amaritudine. Quia ſi quis vellet alteri malum pęnę, vt carceres, verbera, paupertatem, infirmitatem, & huiuſmodi, & ſolum ad correctionem ſui, & profectum animæ eius, aut propter communem vtilitatem, & faceret illud non ex amaritudine animi, rancore, vel vindicta, ſed fraterna dilectione: talis non eſſet inimicus alterius cenſendus, ſed amicus, quia prodeſſe conatur, quamuis obeſſe videatur. Ideo parentes punientes pueros ſuos, & magiſtri ſcholares, non ſunt eorum inimici ęſtimandi, ſed amici. Secundò dicitur, non ad iuſtitiam exercendam, quia qui vult, aut infert alteri malum pænæ, amore exequendæ iuſtitię, non eſt inimicus perſonæ puniendę. Vnde lictor non eſt inimicus eius quem occidit, mediante iuſtitia, nec iudex ſimiliter: dummodo non ex odio, vel rancore, ſed ſolum propter communem vtilitatem illa faciant, amore præclariſſimæ iuſtitiæ. Dicitur tertiò vel propter aliquod aliud bonum: quia medicus qui prodeſſe intendit, tanquam amicus vrit infirmum, quem ſanare intendit. Dicitur quartò, vel qui mala intentione gaudet de malo proximi, aut triſtatur de eius bono. Quia ſi intentione bona facit, vt de triſtitia inuidiæ fuit dictum, non eſt inimicus cenſendus.

5 Ex quibus patet, quod homo poteſt licitè velle in caſu inimico ſuo malum, ſcilicet paupertatis, infirmitatis, mortis, vel huiuſmodi: dummodo ſine rancore fiat, & bona intentione ad bonum peccantis, vel communitatis, ſeu iuſtitiæ: vt Greg. dicit. 22. Moral. Sed vt ibidem ſubdit,

ſubdit, ad hęc ſeruanda valde neceſſarium eſt ſubtiliſſimæ diſcretionis examẽ, ne cùm noſtra odia exequimur, fallamur ſub ſpecie vtilitatis alienę: videlicet æſtimantes nos mala inimicis noſtris velle propter eorum correctionem, vbi ex odio volumus, rancore, vel mala affectione. Et ſtatim loquitur de tyranno propter facinora punito. Subtiliter inquit penſare debemus, quid debemus ruinę peccatoris, & quid iuſtitiæ Dei ferientis. Nam cum peruerſum quemquam omnipotens Deus percuſſerit, & condolendum eſt miſeriæ pereuntis, & congaudendum eſt iuſtitię iudicis.

6 Secundò notandum, quod in inimico duo ſunt conſideranda. Primum eſt inimicitia, odium, ſeu rancor, quẽ habet ad proximum ſuum: & ſecundum illa non debemus inimicum diligere, hoc eſt, quod non debemus velle quod ſint inimici noſtri, aut aliorum, aut vt habeant odium, inimicitiam, & huiuſmodi verſus nos & proximos: quia hoc eſt velle eorum mala, & peccata contra charitatem. Et hoc tenent communiter Doctores in. 3. diſt. 29. & 30. Et Tho. 2. 2. q. 25. Secundò conſideranda eſt in inimico ipſius natura, ſecundum quam ad Dei imaginem creatus eſt; capax gloriæ nobiſcum, & noſter proximus. Et ſecundum hoc dicendum, Primò, quod ex præcepto tenemur inimicos noſtros non odire ſecundum naturã, ſecundum quam ſunt noſtri proximi. Secundò, quod tenemur eos ſecundum naturam, non ſolum non odire, ſed etiam tenemur eos diligere; ita vt velimus eis bona felicitatis æternæ, virtutum, & bona naturæ & fortunæ: inquantum eos talia promouent ad beatitudinem eorũ. Primum patet Prouerb. 24. *Si ceciderit inimicus tuus, ne gaudeas, ne forte videat Deus, & diſpliceat illi, & auertat iram ſuam ab eo: & cum ab illo auerterit, ad illum dirigat qui de inimici ruina gaudebat.* Et Exod. 23. *Si videris aſinum inimici tui in luto iacentem, non præteribis, niſi prius eleues eũ.* Si inimici aſinus non eſt relinquendus in luto, quanto minus Chriſti ſanguine redemptus, & Dei imagine inſignitus non debet negligi homo? Ideo 1. Ioann. 3. *Qui odit fratrem ſuum, homicida eſt: & ſcitis quod omnis homicida non habet vitam æternam in ſe manentem.* Quod Doctores exponunt ſic: Qui odit fratrem ſuum (quod peius eſt quam non diligere eum) homicida eſt ſuiipſius ſpiritualiter, & fratris ſui corporaliter, diſpoſitiuè tamen. Secundum patet: quia Math. 22. præceptum eſt: *Diliges proximum*

ximũ tuum ſicut teipſum: ſed inimicus eſt proximus tuus, vt patuit ſupra. Item Math. 5. Dominus præceptiuè dicit: *Diligite inimicos veſtros: benefacite his qui oderunt vos.* Idem probat Magiſter 3. diſt. 30.

7 Ratio autem quare tenemur inimicos diligere, eſt, quia dilectio quam Chriſtus nobis pręcipit, qua tenemur diligere proximum, eſt charitas, quæ habentem facit attendere, quod quilibet proximus viator eſt ad imaginem Dei, Dei capax, & beatitudinis: quæ capacitas cum ſit naturaliter in inimico & amico, omnes tenemur diligere ad tale bonum. Deus enim eſt vniuerſale bonum, in nullo minuibilis ex communicatione ſui ad alium: cui bono fauere debemus, & optare, vt ab omnibus hominibus viatoribus honoretur. Diligamus ergo in inimico omne illud quod eſt in eo à Deo: & odiamus in eo, omne illud quod eſt à diabolo. Sic enim medicus infirmum diligit, ſed febrem perſequitur: Et mater filium diligit, ſed eius ſcabiem odit.

8 Quoad tertium principale, vtrum ad diligendum inimicum exigatur ſpecialis actuatio mentis? Notandum ſecundum Tho. vbi ſupra: quod dilectio naturæ inimici poteſt intelligi dupliciter. Vno modo in generali, & ſic eſt in præcepto: vt cùm aliquis in generali diligit proximos, ab illa generalitate inimicum non excludat. Vnde qui oraret ex deliberatione corde, vel ore dicendo, Domine da pacem huic ciuitati, vel regioni, dempto tali inimico meo, peccaret mortaliter: quia contra charitatem ageret. Alio modo conſideratur dilectio proximi in ſpeciali, vt ſcilicet aliquis in ſpeciali moueatur motu dilectionis actualis ad inimicum ſuum, ita quod actualiter velit & optet ſibi bonum. Illud ſecundum Tho. non eſt de neceſſitate pręcepti, Exempli gratia. Cum quis cogitat de Socrate inimico ſuo, non eſt præceptum quod ſtatim velit, vel optet ſibi bonum actualiter: quia præceptũ de dilectione inimicorum eſt affirmatiuum, ideo non obligat pro ſemper. Sed præceptum eſt vt non odiat eum, & nunquam affectet vel optet ſibi malum intentione nocendi: quia non odire proximum, eſt præceptum negatiuum. Ideo obligat ad ſemper, & pro ſemper. Eſt tamen hoc ſecundum Tho. de neceſſitate charitatis, ſecũdum præparationem animi, vt ſcilicet homo habeat animum paratum ad hoc, vt in ſingulari inimicum affectiuè, & etiam effectiuè diligeret, ſi neceſſitas occurreret: ſed

Digitized by Google

quod abſque articulo neceſſitatis homo hoc actu impleat perfectionis eſt, vt Auguſt. probat in Enchi. & vt ibidem dicit, eſſet adhuc maioris perfectionis, quod homo magno conatu, & perfecto amore elicito ferretur dilectiuè in inimicum, cum affectu ſibi volendo bonum, potiſſime dum ille inimicus actu offendit, vt fecerunt Chriſtus in cruce, & Stephanus moriturus.

DE RECONCILIATIONE, CALVMNIA, & oratione.

CAPVT VIII.

ARGVMENTA.

1 *Inimicus non ſolum corde, ſed & ore diligendus; & quid ad reconciliationem inducat.*

2 *Munera quæ Deo offerimus, grata illi & accepta non ſunt, ſi deſit fraterna charitas.*

3 *Tribus modis contingit fratrem habere aliquid cõtra nos; quorum primus hic ponitur, in quo caſu non tenemur ex præcepto reconciliationem quærere, quamuis id eſſet conſilij & maioris meriti.*

4 *Quomodo in prædicto caſu eſſet tentanda reconciliatio.*

5 *Secundus modus quo contingit fratrem habere aliquid contra nos, in quo caſu quærenda reconciliatio, & quanam ratione.*

6 *Tertius modus quo frater habet aliquid contra nos, & quomodo in hoc caſu quærenda reconciliatio.*

7. *Quem modum ſeruare debet is, qui cupit reconciliari fratri, quem offendit.*

8 *Per quot quis debeat ſatisfacere.*

9 *Ad quas ſatisfactiones teneatur quilibet offendens, & an ſtatim teneatur offenſum ſibi conciliare?*

10 *Læſus an offendenti impœnitenti, nec ſatisfacienti teneatur dimittere?*

11 *Dimiſſio exterior, quam dimittit offẽſus offẽdenti, quid ſit.*

12 *An liceat rancoris ſigna retinere poſt factam remiſſionem?*

13 *An iniuriatus teneatur quærere recõciliationem iniuriãtis.*

14 *An in ſecreto offendens debeat publicè ſatisfacere: vel ſatis ſit offendenti publicè, ſatisfacere in ſecreto.*

15 *Vtrum ſi læſus noluerit aliam ſatisfactionem, debeat offen-*

dens

dens dicere ſe mentitum fuiſſe?

16 *An Prælatus qui offendit ſubditum, debeat ab eo veniam petere?*

17 *De calumnia.*

18 *An peccet quis infamiam non repellendo?*

19 *Pro calumniantibus nos orandum.*

1 SEcundò cùm inimici nos perſequuntur, ore debemus eis dilectionis beneficia oſtendere, non ſolum corde, ſed etiam ore: quod fieri poteſt tripliciter, de quibus pro præſenti tractabitur. Primò de reconciliatione: Secundò de vitanda calumnia: Tertiò de oratione, & de impendenda benedictione. Quantum ad primum valet illud Math. 5. *Si offers munus tuum ad altare, & recordatus fueris, quod frater tuus habet aliquid aduerſum te: relinque ibi munus tuum ante altare, & vade reconciliari fratri tuo.* Vbi primò notandum, quid ſit templum in quo offerendum ſit munus: quid altare, ſuper quo: & quid munus ſeu ſacrificium. Templum eſt anima munda, & corpus, quę ſunt Deo per Chriſti paſſionem in baptiſmate conſecrata: teſte Apoſtolo 1. Corinth. 3. *Neſcitis quia templum Dei eſtis vos.* Et iterum, *Templum Dei ſanctum eſt, quod eſtis vos.* Et alibi: *Empti eſtis pretio magno: glorificate & portate Deum in corpore veſtro.* Altare eſt fides vera, & firma, de quo Hebręor. vlt. *Habemus altare, de quo edere non habent qui tabernaculo deſeruiunt. Fundamentum enim aliud,* ſupple quàm fidem Ieſu Chriſti, *nemo poteſt ponere, præter id quod poſitum eſt, quod eſt Chriſtus Ieſus.* 1. Corinth. 9. *Quia ſine fide impoſſibile eſt placere Deo.* Hebræor. 11. Munera & oblationes ſunt actus principaliter interiores animę: vt meditatio bonorum, complacentia diuinorum: affectus, & oratio mentalis, Dei dilectio, & proximi, & his ſimilia. Ex quibus interius in templo cordis oblatis, debet homo prorumpere ad actus exteriores latriæ, vel duliæ: vt ad iubilationem, hymnum, orationem vocalē, oblationem, opera miſericordiæ corporalia, & ſpiritualia, & ſimilia, quę ſine interioribus muneribus fere nulla ſunt. Et iſta eſt expoſitio ſecundum Aug.

2 Secundò notandum, quod iſta munera nō eſſent Deo grata, ſi non eſſet in offerente charitas fraterna. Vnde nullum opus eſt Deo acceptum ſine charitate, teſte Apoſtolo 1. Corinth. 13. dicente: *Si linguis hominum loquar, & Angelorum &c.* Et ideo facturus aliquod opus

 bonum,

Digitized by Google

bonum,quod eſt munus,debet quidem bonum propoſitum non totaliter dimittere, ſed munus relinquere ante altare,id eſt, huiuſmodi opus differre,& ad fratrem pergere, pedibus corporis vel animæ, & reconciliari fratri, ſatisfaciendo verbo,facto,vel vtroque: & tunc offerre debet munus ſuum. Vnde Auguſt. in ſermone Domini in monte: Cùm aliquid tale oblaturi ſumus in interiori tẽplo, pergendum eſt ad reconciliationem cum fratre, dimittendo tale munus ſpirituale: pergendum eſt non pedibus corporis,ſed motibus animi,humiliter te ex affectu proſternens fratri,ad quem chara cogitatione concurras in conſpectu eius,cui munus oblaturus es. Sed ſi frater præſens eſt,& ad eum ire potes, non ſimulato animo lenire,atque in gratiam reuocare,veniam poſtulando: ſi hoc coram Deo prius feceris,pergens ad eum non pigro motu corporis,ſed celerrimæ dilectionis affectu, atque inde veniens,id eſt intentionem reuocans ad id quod agere ceperas,offeras munus tuum. Hoc enim remedium eſt contra peccatum irę:quod ſecundum Auguſtinum ſuperbi amplecti non valent. Inflati enim hoc medicamen charitatis,& humilitatis ſubire nolunt.

3 Tertiò notandum,quod tribus modis contingit fratrem habere aliquid contra te. Primo modo,ſi ille habeat contra te iram,aut odium,quamuis tu illi nullam iniuriã feceris,nec fueris ſibi iniuſtè, & per aliquod debitum cauſa iſtius odij,aut irę:ſed forte ſuſurratores aliqui ſuis ſuſurrijs hoc fecerunt,aut ille forte frater ſponte aſſumpſit ſibi contra te iram,odium, vel indignationem ex falſa,vel ſolum æſtimata iniuria,quam credit ex leui, aut friuola ſuſpicione:in iſto caſu non eſt præceptum vt ad eum vadas, & coneris procurare reconciliationem ſui, cùm nullam ſibi iniuriam feceris. Eſſet tamen conſilij, & magni meriti ſe humiliare coram fratre modo ſtatim dicendo,& eum ad pacem & concordiam reuocare. Et eſſet adhuc maioris meriti & perfectionis,hoc agere cum fratre,quem tu non offendiſti,ſed ipſe te. Vnde Chryſoſt. Non dicas,mihi nocuit, non ego illi: ſi enim pro gloria ſalutis tuæ iubet Deus amicitiam facere: tu offenſus debes præuenire offendentem,vt duplicem gloriam conſequaris. Vnam ſcilicet,quia iniuſtè offenſus es;aliam, quia prior ad amicitiam moues.

4 Et eſt aduertendum,quod in illo caſu non debet homo à fratre,ſibi ſic ſine cauſa iraſcenti, veniam petere,

ex

Digitized by Google

ex quo non in eum deliquit; ſed vadat ad eum, & ſe apud eum excuſet, ſiue charitatiuè delaret, quod in eum non peccauit: & ſine demerito contra eum iraſcitur, & ſic eũ à rancore & ira reuocet, niſi forte homo timeret, quod huiuſmodi humilis reuocatio veriſimiliter in detrimentũ fratris cederet iniuſtè iraſcentis: qui forte aut ſuperbiret, aut audacius alijs noceret; & cùm hoc timeretur, cautius eſſet, vt intermediæ perſonę rancoroſum * obiurgando ad concordiam * inducerent, innocentem, petendo pro dimiſſione offenſę. Vnde Auguſt. in ſermone Domini in monte: Tunc habet aliquid frater aduerſum nos, cùm nos eum in aliquo lęſimus: nos autem aduerſus eum habemus, ſi ipſe nos lęſit. Vbi non eſt opus pergere ad recõciliationem, ſed tantum dimittere, ſicut tibi à Domino dimitti cupis, quod ipſe commiſeris. Et in ſermone dè concordia fratrum, cuius initium, dies iſti: dicit Auguſt. Nolo vt mentiaris, nolo vt dicas illi, da mihi veniã, quia te noſti non peccaſſe in fratrem tuum: ſed tu ſcis quod iſte peccauit in te, non tu in illum. Noli venire ad fratrẽ tuum, qui in te peccauit, & vltra ab eo petere veniam: debent tamen inter vos eſſe alij pacifici, qui illum obiurgent, vt à te prius veniam petat. Tu autem eſto paratus ignoſcere, prorſus ex corde dimittere. Iam dimiſiſti, habes adhuc quid facias: ora pro illo, vt petat à te veniam, quia ſcis ei nocere, ſi non petit.

* al. inducendo
* al. ponerent &

5 Secundò contingit fratrem aliquid habere contra te, vt ſi habet contra te iram vel odium, ideo quia tu ei iniuriam feciſti, & ei iniuſtè cauſa, & occaſio illius odij fuiſti: in illo caſu debes, omiſſis alijs actibus tuis, fratri à te lęſo pro iniuria ſibi illata ſatisfacere actu, aut voluntate: & ei modo ſupradicto, vt melius poteris reconciliari. Vnde Chryſoſtom. ſuper illo: Vade prius reconciliari fratri tuo: dicit in perſona Dei: Ego libenter contemnor, ego libenter honoris mei patior damnum, libenter ego Dominus expecto ſeruos, tantummodo vos in amicitiã veniatis. Vade ergo vt ſcias, quia plus diligo concordiã fidelium meorum quàm munera, quia munera hominum nullum faciunt Deo lucrum, Charitas verò illorum Dei gloriam operatur: propter hoc itaque omnia facta ſunt, propter hoc Deus homo factus eſt, & propter hoc vniuerſa negotiatus eſt, vt homines ad charitatiuam concordiam in bono cõgregaret. Et iterum: Quamdiu homines fideles inter ſe aliquam diſſenſionem habuerint, munus

eorum non ſuſcipitur; oratio eorum non exauditur; nec Deus vult eſſe amicus fidelium, quamdiu inter ſe fuerint inimici. Et conſequenter dicit: Qualis autem pręceſſit offenſio, talis debet ſequi reconciliatio. Si operibus offendiſti; operibus reconciliare. Si cogitatu offendiſti; cogitatu reconciliare. Si verbis offendiſti; verbis reconciliare. Ideo etiam Chriſtus Math. 5. ſtatim poſt pręfata verba, vbi docet reconciliationem fraternam, dicit: *Eſto conſentiens aduerſario tuo cito, dum es in via cum eo, ne forte tradat te aduerſarius tuus iudici, & iudex tradat te miniſtro, & in carcerem mittaris. Amen dico tibi, non exies inde, donec reddas nouiſſimum quadrantem.* Vbi ſecundum Auguſt. per aduerſarium in via intelligitur ille, cui iniuriam feciſti; per iudicem Chriſtus; per miniſtrum dęmon; per carcerē infernus; & donec, capitur non pro diſtantia temporis finita, ſed infinita. Pœnas enim ibi poſitus ſemper reddet, & nunquam perſoluet.

6 Tertio modo contingit quod frater tuus habet aliquid aduerſum te: vt ſcilicet cum tu ſibi iniuriam feciſti, hoc habet contra te, & licet ſciat quod ſibi iniuriam feciſti, ſiue neſciat, nullam tamen contra te habet propter hoc iram, odium, vel rancorem. In iſto caſu non oportet lædentem petere veniam, & ad concordiam reducere, immo in caſu non expedit: vt ſi læſus ignoret ſibi iniuriā factam, quia hoc faciendo, ſibi manifeſta occaſio rancoris daretur. Tamen debito iuſtitiæ oportet vt læſo ſatisfiat, cui abſtuliſti honorem, vel res, per verba vel facta ſatisfaciendo. Vnde Auguſt. in Epiſtola ad Macedonium: Si alienum (quoniam peccatum eſt) cum reddi poſſit, non redditur, non agitur pænitentia, ſed fingitur. Si autem veraciter agitur, non dimittitur peccatum, niſi reſtituatur ablatum.

7 Sunt autem circa præcedentia duodecim dubia, quæ mouet Humbertus in expoſitione regulæ beati Aug. & ſoluit. Dubitatur primò, quem modum tenere debet qui reconciliare vult fratrem quem offendit. Reſpondet: triplicem, verbo ſcilicet, citò, & manſuetudine. Primò quidem quilibet tenetur ad ſatisfactionem illi quem læſit verbo in rixando. Argumentum ad hoc eſt Exod. 21. vbi dicitur, quod ſi aliqui rixati fuerint, & percuſſerit alter alterum, & mortuus non fuerit, ſed in lecto iacuerit: tenebitur idem ad expenſas in medicos. Si hoc verum eſt de læſione tali, ergo & verbo ſatisfacere debet, qui verbo

lęſit

læſit: cùm verbis aliquando grauius quis lędatur, quàm plagis. Secundò citò tenetur etiam ad ſatisfactionem, quia in reſtitutionibus, quando ſine die debentur, omni die debentur: ita & hic. Vnde Epheſ. 4. *Sol non occidat ſuper iracundiam veſtram.* Tertiò etiam in ſatisfaciendo, ſic debet cauere à modo ſuperbo, vel aſperitate, quod ſatisfactio profit ad curationem iræ fraternę: propter illa dicit Auguſt. in regula: Qui conuitio, vel maledicto, vel etiam criminis obiectu aliquem læſerit; meminerit ſatisfactione quantocius curare quod fecit.

8 Dubitatur ſecundò per quot quis ſatisfacere debet? Reſpondetur, per tria poteſt huiuſmodi ſatisfactio eſſe. Vna per verba, vt cùm quis petit veniam de offenſa ab offenſo. Sic faciebat Auguſt. ſcribens Hieronym. Obſecro te per manſuetudinem Ieſu Chriſti, ſi læſi te ignoſce mihi. Alia eſt per corporis humilitatem. Sic fecit Semei Dauid, cui maledixit, 2. Reg. 19. Semei proſtratus coràm rege ad eum dixit, Non reputes mihi ad iniquitatem; neque memineris iniuriam ſerui tui &c. Tertia eſt per obſequia. Sic Iacob muneribus voluit placare fratrem ſuum Eſau. Roman. 12. *Si eſurierit inimicus tuus, ciba illum. Si ſitit, potum da illi:* quaſi diceret: Per hoc placabis illum, & redibit amicitia.

9 Dubitatur tertiò, an quilibet offendens teneatur ad omnes huiuſmodi ſatisfactiones? Reſpondetur quod nō. Sicut lædens alium in rebus, non tenetur niſi ad certam quantitatem rei reſtituendæ: ita & offendens in verbo, non tenetur ad omnes ſatisfactiones, ſed ad certam ſecūdum quantitatem offenſę. Dubitatur quartò, an ſtatim offendens teneatur reconciliare offenſum? Reſponſio: aut offenſus eſt abſens, aut pręſens. Si abſens, ſufficit offendenti propoſitum ſatisfaciendi ſine mora, cùm poterit, ſicut in reſtitutionibus: nec oportet quod vadat in hoc caſu pedibus, ſed ſufficit animo. Si verò eſt præſens, aut fuit leuis offenſa, ita quod non creditur offenſus grauiter turbatus, vel grauis. Si leuis, poteſt differri ſatisfactio vſque ad tempus modicum. Si verò grauis, debet ſine mora ſatisfieri, tum ratione debiti, quod omni die debetur; tum etiam ratione charitatis fraternæ: debet enim operam dare, ne ira creſcat in odium, & trabem faciat de feſtuca, & animam faciat homicidam: vt Auguſt. vbi prius dicit.

10 Dubitatur quintò, vtrum læſus in caſibus prędictis teneatur dimittere offendenti impænitenti, nec ſatisfacienti: cùm Deus, cuius miſericordia humanam excedit in infinitum, nunquam dimittat impęnitenti? Reſpondetur quod ſic, quantum ad remiſſionem intrinſecam cordis quoad rancorem, vel iram, non ratione illius quia impęnitens eſt, ſed ratione ſui ipſius, ne peccet. Non eſt autem ſimile de Deo, cuius ira non eſt peccatum: impænitenti tamen peccanti in nos, non tenemur dimittere dimiſſione exteriori. Vnde Lucæ 17. *Si ſepties in die peccauerit in te frater tuus; & ſepties in die ad te conuerſus fuerit dicens, pænitet me: dimitte illi:* dicit Gloſa: Non iubemur paſsim peccata dimittere, ſed pęnitenti: quæ intelligenda ſunt, quod impænitenti peccanti in nos, non tenemur peccata dimittere dimiſsione exteriori: vel quod non tenemur in foro pænitentiali impænitẽti dimittere.

11 Dubitatur ſextò, quid ſit illa dimiſsio exterior quã dimittit offenſus offendenti? non eſt pèccatum, quia hoc tantum Deus dimittit: nec ſatisfactio, quia illa ſoluitur tunc. Reſpond. quod eſt acceptio ſatisfactionis, vel indicatio reconciliationis, verbo vel facto expreſſa: vt cùm offenſus offendentem flectentem genua eleuat, vel dicit: Dominus parcat tibi, vel parco, vel ſatisfactum eſt mihi, vel ſimilia.

12 Dubitatur ſeptimò, an poſt huiuſmodi ſatisfactionem, vel etiam ante facta dimiſſione intrinſeca, licet ſigna rancoris retinere? Reſpond. ſignorum huiuſmodi quædam ſunt propinqua, quædam remota. Propinqua, quæ ingerunt probabilem ſuſpicionem de rancore, vt cũ aliquis nunquam vult alteri loqui, & toruo vultu ſemper eum reſpicit, & ſimilia: & iſta nulli licet retinere, quia ab omni ſpecie mala abſtinendum eſt, ſecundum Apoſtolum. Et ſicut Eleazarus abſtinuit à carnibus, quæ ſimiles erant porcinis, ne ſcandalizaret: ita nemo debet illa ſigna facere, per quæ probabiliter crederetur eſſe in odio. Remota ſunt, quę non ingerunt argumentum de odio, licet odium ſubſequatur: vt ſunt ſubtractio familiaritatis, & ſeruitiorum aliquorum, & ſimilia. Et iſta licet retinere omnibus, dummodo non fiat malo animo: immo poteſt eſſe interdum meritorium, cùm ſit propter bonum alterius. Quod autem, interdum, dicitur, quia hoc non debent facere perfecti, ſi intelligatur quod non eſt perfectionis, verum eſt: aliter non videtur eſſe verum.

13 Dubita-

Digitized by Google

13 Dubitatur 8. vtrum iniuriatus teneatur quærere reconciliationem iniuriantis, ipſo non petente. Reſpond. quod non tenetur ex hoc ſolo, ſed ratione fraternę charitatis poſſet teneri in caſu, ſcilicet ſi crederetur probabiliter, quod per hoc liberaret animā eius ab odio mortali: & non eſſet occaſio mali in eo, vel in alijs huiuſmodi excellens humiliatio: quod autem Dauid iniuriatus quæſiuit reconciliationem à Saule non pænitente, & ſimilia opera ſanctorum, nō oportet quod imitemur, quia magnę perfectionis opera fuerunt.

14 Dubitatur nonò: eſto quod aliquis offendat alium verbo in ſecreto, & petat offenſus ſatisfactionem in publico: nunquid tenetur ad huiuſmodi ſatisfactionem offendens? Vel è conuerſo, offendat aliquis aliquem in publico, vult ſatisfacere tantum in ſecreto: nūquid ſufficit? Reſpond. ad primum, quod non tenetur, niſi forte quod factum fuit in ſecreto, publicum fuiſſet. Sicut fur, quod latenter accipit, non tenetur publicè ſatisfacere. Ad ſecūdum dicendum, quod non ſufficit. Argumentum eſt ad hoc Act. 16. de Paulo, cui publicè condemnato ad carcerem, non ſuffecit occultè liberari, ſed publicè.

15 Dubitatur decimò; ponatur quod aliquis impoſuerit alteri culpam, & lęſus non vult accipere ſatisfactionē à lædente, niſi dicat ſe mentitum fuiſſe: nunquid tenetur ad hoc lædens? Reſpond. ſi lędens ſcit ſe dixiſſe verum, nullo modo debet dicere contrarium, nec hoc debet ab eo requiri. Si autem ſcit, vel credit ſe dixiſſe falſum, vel dubium, ſecundum quod habet in conſcientia ſua, ſic dicere debet: ſicut reſtituere tenetur quis rem ablatam cū damno ſuæ rei. Poteſt tamen adijcere aliqua alleuiantia culpam ſuam: videlicet quod ex animi turbatione illud dixit, vel quod ita audierat, vel credebat tunc, licet modò reputet falſum. Ad hoc autem quod dicat ſe mentitum fuiſſe non tenetur: quia per hoc reuelaret ſecretum mentis ſuæ peccatum: quod ſibi multum noceret, & alijs non prodeſſet: quia ita reſtauratur fama alteri per hoc, quod cognoſcit falſum ſe dixiſſe, ſicut ſi diceret ſe mentitum fuiſſe. Hæc omnia Humbertus.

16 Dubitatur vndecimò; quid facere debeat offendens qui petit veniam à læſo: ſed læſus non vult dimittere? Reſpondit Auguſt. in quodam ſermone ſic: Si fratri tuo per te offenſo, in corde in vera humilitate, & charitate nō ficta dicis, Dimitte mihi, & ille noluerit tibi dimittere; noli

re, noli eſſe ſollicitus. Serui eſtis ambo, vnum Dominũ habetis. Conſeruo tuo debes, cum rogaſti, noluit tibi dimittere, interpella Dominum amborum, & quod tibi dimiſit Dominus, ſi poteſt exigat ſeruus. Vult Auguſt. quod petendo veniam à ſeruo tali, & poſt vel ante à Deo liber eſt: licet ſi intulit damnum, pro illo ſatisfacere debet læſo. Et læſus grauiter peccat, cuius (vt dicit Auguſt.) oratio non exauditur, munus non accipitur, nec dimittitur peccatum.

17 Dubitatur vndecimò, vtrum prelatus aut alius ſuperior, ratione iſtius præcepti de reconciliatione fratris, teneatur veniam petere, ſecundum modum dictum, à ſubdito ſuo, qui eum iniuſtè læſit, aut in corrigendo modicum leſit? Reſpondet Auguſt. in prædicto ſermone dicens: Sunt perſonę humiles per ordinem ſeculi huius, à quibus ſi petimus veniam, extolluntur in ſuperbiam. Et ſubdit: Durum videtur vt iubeam, quod ſi homo dominus peccat in ſeruum ſuum, iniuſtè litigando, iniuſtè cędendo, & ſimilia: quod dicat ille iſti, Ignoſce, da mihi veniam: non quia non debet facere, ſed ne ille incipiat ſuperbire: quid ergo faciet dominus? Ante oculos Dei pęniteat eum. Et ſi non poteſt dicere ſeruo ſuo (quia non oportet) da mihi veniam, blandè tamẽ illum alloquatur: blanda enim appellatio, veniæ eſt poſtulatio. Et in regula dicit Auguſt. Quando neceſſitas diſciplinæ vos dicere dura verba compellit, ſi etiam voſipſi exceſſiſſe modum ſentitis, non à vobis ſubditis veniam poſtuletis, ne apud eos, quos oportet eſſe ſubiectos, dum nimium ſeruatur humilitas, regendi frangatur auctoritas. Quoad ſecundũ principale ſciendum, quod Chriſtus alio modo iubet ore benefacere, videlicet inimicis benedicendo, eis non detrahendo. Vnde Roman. 12. *Nemini malum pro malo reddentes, ſed benefacite perſequentibus vos: benedicite, & nolite maledicere*. Et idem Chriſtus iubet, Math. 5. dicens: *Orate pro perſequentibus*, videlicet per opera, *& calumniantibus vos*, ſcilicet per verba. Calumniari etenim eſt niti defectum in aliquo inuenire, vel crimen ſibi imponere. Et eſt duplex calumniator. Vnus eſt qui falſum crimen, aut defectum alteri imponere nititur: aut ſi verum, tamen occultum imponit publicè, nõ ſeruato ordine diuini iuris. Et facit hoc tantum in malum alterius, vt inde puniatur, vel diffametur. Alter eſt, qui etiam benefacta ab alio conatur oſtendere mala, aut fictè facta: vt eum per hoc hy-

pocritam

pocritam oſtendat,aut vt ad pœnam, vel malam famam apud alios trahat.

18 Sed dubitatur, vtrum aliquis peccet infamiam non repellendo? Reſpondet Thomas quotlibet.9.q.6. art. 2. Vtrumque, ſcilicet contemptus famæ, & appetitus, poteſt eſſe laudabilis, & vitioſus? Fama enim non eſt neceſſaria homini propter ſeipſum, ſed propter proximum ædificandum. Appetere ergo famam propter proximum, charitatis eſt. Appetere verò propter ſeipſum, ad inanẽ gloriam ſpectat. Et è contrario, contemptus famæ ratione ſuiipſius, humilitatis eſt: Ratione verò proximi, eſt ignauiæ, & crudelitatis. Illi ergo quibus incumbit ex officio, vel ex ſtatu perfectionis aliorum ſaluti prouidere, peccât, niſi infamiam propriam iuxta poſſe repellant. Alij verò quibus magis cuſtodia ſuæ ſalutis imminet, poſſunt ſuæ humilitati prouidentes, famam vel infamiam contemnere. Sed cum infamia dupliciter repellatur, ſcilicet occaſionem ſubtrahendo, & linguas detrahentium compeſcẽdo. Primo modo omnes tenentur infamiam vitare, alias ſine ſcandalo actiuo fieri non poſſet: quod ſemper eſt peccatum. Sed ſecundo modo non tenetur, niſi quantum debet aliquis ſaluti proximi prouidere: vnde Greg. homel.9. ſuper Ezec. dicit: Linguas detrahentium, ſicut nõ debemus noſtro ſtudio excitare, ne ipſi pereant: ita per ſuam malitiam excitatas debemus æquanimiter tolerare; vt nobis meritum creſcat. Aliquãdo etiam compeſcere, ne dum de nobis mala diſſeminant: eorum qui nos ad bona audire poterãt, corda innocentium corrumpant: & infra: Hi etenim, quorum vita in exemplum imitationis eſt poſita, debent, ſi poſſunt, detrahentium ſibi verba compeſcere: ne eorum prædicationem non audiant, qui audire poterant, & in prauis moribus remanentes, bene viuere contemnant. Hęc de Tho. Poſſunt tamen, ſaluo perfectionis ſtatu, perfecti orare Deum, vt liberentur à calumniantibus, ne in eorum perſecutione ruant. Vnde Pſal. 118. *Redime me à calumnijs hominum, vt cuſtodiam mandata tua.*

19 Quoad tertium principale, iubemur etiam ore orare, & corde pro perſequentibus, & calumniantibus nos: quatenus conuertantur. Et hæc oratio à fidelibus diligentiſſimè eſt obſeruanda, quia exaudibiliſſima eſt, & maximè meritoria, quia ex magna charitate procedit. Cõſummata enim charitas facit pro inimicis orare deſiderio magno,

magno, vt conuertantur ab errore viæ ſuæ: nec quicquã (vt dicit Chryſoſt.) ſic propitium eſt vt inimicos amare, & pro perſequentibus, & calumniantibus orare. Et vice-uerſa, inter omnes noſtras orationes illa peior eſt, & periculoſior, & irrationabilior: qua oramus, vt nos Deus vindicet de inimicis noſtris. Tales (vt Chryſoſt. dicit) ſagittas pernicioſas infigunt, & dignos ſe efficiunt, vt malum quod inimicis imprecantur, eis Deus infligat. Et ſecundum eundem: Cùm à proximis moleſtamur, non homini cui compati deberemus, ſed dæmoni hominem vexanti indignari deberemus. Si enim ipſe homo naturaliter homini febricitanti grauiter condolet, & nõ iraſcitur: cur animę dęmoniacis infirmitatibus preſſæ, quádo iniuriatur non compateremur?

DE DILECTIONE INIMICORVM, ET rancore.

CAPVT IX.

ARGVMENTA.

1 *Dilectionis ſigna & beneficia in duplici ſunt genere.*
2 *Inimicis quæ beneficia impendenda.*
3 *Sitne magis meritorium inimico quàm amico benefacere?*
4 *Quàm malum ſit rancorem contra proximum tenere.*

1 DE tertio modo diligendi inimicos, videlicet benefaciendo, contra eorum perſecutiones. Vbi tria ſunt dicenda: Primò, vtrum ex præcepto teneamur inimicos noſtros diligere effectiuè, ſic quod eis beneficia impendamus, & exteriora ſigna dilectionis oſtendamus? Secundò, an ſit magis meritorium inimico benefacere, quàm amico? Tertiò, quàm malum ſit rancorem contra proximum tenere? Quantum ad primum notandum ſecundum Thom. 2.2. q. 25. quod beneficia, & dilectionis ſigna quæ quis exhibet proximis in communi, vel pro toto populo alicuius ciuitatis, vel pro alicuius monaſterij communitate; talia beneficia, & dilectionis ſigna exhibere inimicis, eſt de neceſſitate præcepti: ita quod homo in tali caſu, etiam inimicos ſuos propter inimicitiam à generalitate non excipiat: ſecundum modum de interiori

riori dilectione ſupra tactum, quia effectus & ſigna charitatis exteriora debēt proportionari interiori effectui. Dilectio autem (vt ſupra tactum fuit) in communi, etiā ad inimicum eſt pręceptum. Et ſi inimicis pręfati effectus non exhiberentur, pertineret ad vindictam iniuſtā: contra illud Leuit. 19. *Non quaeras vltionem, & non eris memor iniuriæ conciuium tuorum.* Et ſecundum Richar. in 3. Sen. etiam homo tenetur inimicis ſuis effectum ſalutationis conſuetę, & communis impendere, id eſt tenetur eis exhibere iſtam ſalutationem, quæ ex communi conſuetudine illius loci, ab omnibus ſolet impendi: niſi forte in caſu quo timeret iſtum ex hoc prouocare, vel ſemetipſum, vel timeret aliquod aliud malum ex hoc oriri. Alia ſunt beneficia, aut dilectionis ſigna, quæ quis exhibet particulariter ſolum aliquibus perſonis, forte ſibi magis familiaribus, & amicis, ſiue ſint beneficia ſpiritus, ſiue corporis propria. Animæ, vt opera miſericordię ſpiritualia: vt in verſu iſto continetur: Conſule, caſtiga, remitte, ſolare, fer, ora. Siue corporis, vt in verſu: Veſtio, cibo, poto, do tectum, viſito, ſoluo, & ſimilia.

2 De his dicendum primò, quod neceſſariæ obligationis eſt talia impendere, tam amicis quàm inimicis tempore neceſſitatis: vnde Math. 5. propter hoc Chriſtus ait: *Benefacite his qui oderunt vos: & orate pro perſequentibus, & calumniantibus vos.* Item 1. Ioann. 3. *Qui habuerit ſubſtantiam huius mundi, & viderit fratrem ſuum neceſſitatem patientem, & clauſerit viſcera ſua ab eo: quomodo charitas Dei manet in eo?* & Ambroſ. Paſce fame morientem, ſi non pauiſti, occidiſti: ergo à ſimili, ſi non conſuluiſti in neceſſitate, vel tunc à peccato non defendiſti, & huiuſmodi, occidiſti: ſed ſub præcepto tenemur non occidere, ergo in neceſſitate ſub præcepto ſubuenire etiam inimicis. Secundò meritorium eſſe poteſt quod quis talia beneficia, & dilectionis ſigna exhibeat inimico omni congruo tempore, & oportunitate ſe offerente: ſed tamen extra caſum neceſſitatis, non eſt de neceſſitate ſalutis, niſi ſecundum præparationem animi. Oportet enim vt homo paratum animum habeat, quod ſi occurreret neceſſitas, in illo caſu, inimico ſuo talia beneficia dilectionis exhiberet pro poſſe. Et tenetur exhibere talia etiam inimico, quandocunque caſus necesſitatis occurrit, & oportunitas adeſt: & plus tenetur amico in necesſitate. Sed quod aliquis extra caſum necesſitatis huiuſmodi

iuſmodi beneficia alicui inimico exhibeat, eſt ſupererogationis & conſilij.

3 Quoad ſecundum, an ſit magis meritorium inimico quàm amico benefacere? Reſpond. quod ſic: quando videlicet idem homo æquè intenſis actibus, & ex æquali charitate, cæteris paribus diligit vno tempore amicum, & alio tempore inimicum, & vtrique benefacit: vel ſi diligit vnus amicum, & alter diligit inimicum, & cætera ſunt paria, ſcilicet quod diligunt ęquè intenſis actibus, & ex æquali charitate, & ſunt ęqualiter diſpoſiti: tunc dilectio inimici, & beneficia eius ſunt magis meritoria, quã dilectio & beneficia amici. Vnde Greg. Seruitia, quanto ſunt minus debita, tanto ſunt magis accepta: ſed minus debitum eſt inimicum diligere, quàm amicum. Cuius ratio eſt: quia ſecundum Tho. 2.2.q. 27. & ſecundum doctores, in.3.diſt.27. Quatuor ſunt quæ augent in noſtris bonis actibus meritum. Primum eſt libertas. Quanto enim homo operatur plus ſecundum rationem & voluntatem, non naturaliter merè, nec coactè, tanto cæteris paribus plus meretur: ſed in dilectione inimici, nec natura, nec beneficia inimici mouent ad diligendum: immo magis ad odium. Secundum eſt difficultas, quia quanto actus aliquis ex ſe eſt difficilior, tanto cæteris paribus eſt magis meritorius. Et dicitur notanter ex ſe, quia duplex eſt difficultas in operando. Vna proueniens ex ipſo opere ex ſe, vt ieiunare in pane & aqua, eſt difficilius quã cum vino & piſcibus. Et pauperem dare denarium de neceſſarijs, eſt difficilius quàm diuitem dare denarium de ſuperfluis: & hęc difficultas auget meritum. Alia eſt proueniens ex indiſpoſitione operantis ſolum, puta quia ſe neglexit ad bonum diſponere, vel male ſe habituauit, & hæc non auget meritum. Vnde patet quod ſępe plus meretur cum modico grauamine ieiunans religioſus, quàm male aſſuetus mereatur ieiunando cum maiore labore. Sed certum eſt quod facilius eſt amicum diligere quàm inimicum. Tertium eſt charitas. Nam nullus actus eſt meritorius, niſi à radice aliquo modo procedat charitatis. Et quanto actus ex maiori charitate procedit, tanto eſt Deo acceptior, & magis per conſequens eo meremur: ſed dilectio inimici ex charitate cauſatur totaliter, & ſolum dependet ex dilectione Dei actuali, vel habituali, & nullam aliam cauſam mouentem habet niſi Deum. Amici verò dilectio multas alias cauſas habet, puta beneficium,

ſicium, & alia. Quartum eſt conatus ad bonum: quia vbi maior conatus eſt ad bonum, ibi maius eſt meritum. Vnde 1. Cor. 3. *Vnuſquiſque mercedem accipiet ſecundum ſuum laborem :* ſed certum eſt maiorem conatum exigi in dilectione inimici quàm amici: ergo.

4 Quoad tertium de difficulter rancorem dimittentibus notandum, quod quidam ſunt tam diſcordes, quod raro vel nunquam remittunt iniurias. Iſti ſunt valde mali propter tria. Primò, quia non ſunt veri Chriſtiani, qui inunguntur in baptiſmo ad habendum cor pium, & non molleſcunt ad pietatem; ſed ſunt Iudei duræ ceruicis, & incircuncisi cordibus & auribus, reſiſtẽtes ſemper ſpiritui ſancto, vt ait beatus Stephanus Actu 8. volunt habere oculum pro oculo, dentem pro dente. Leuit. 24. Secundò, ſunt ſicut Holofernes gentilis: de quo Iudith 3. dicitur, quod ferocitatem animi eius mitigare non poterant. Tertiò, quod peius eſt, ſunt ſicut diabolus, de quo dicit Greg. quod nullo poteſt placari obſequio. Cõtra hos eſt, quod de Alexandro magno legitur, qui dum offenſus à quodam nullatenus iræ cedere vellet: ei ait magiſter ſuus Ariſtoteles, nobiliſſimum tibi adhuc documentum tradere poſſum. Alexandro autem dicente, præſto ſum audire: ait Ariſtoteles: Quis eſt qui regna ſuperauit? nonne cor tuum, & potentia? ſed maiorem victoriam acquiris hodie, animum proprium ſi viceris: ſi autem neglexeris, alium victorem habebis. Ad quæ verba placatus eſt. Vnde Prouerb. 16. *Qui dominatur animo, fortior eſt expugnatore vrbium.* Sic legitur de Iulio Cęſare, quod nullius ſolebat obliuiſci, niſi iniuriarum. Certum eſt etiam Senecam magiſtrum Neronis ad eum ſcripſiſſe librum de clementia, quæ eſt ſecundum Tullium virtus, per quam animus in odium alicuius concitatus, benignitate retinetur. Scribunt naturales leonem parcere proſtratis, nec regem apum aculeum habere: ergo miſeranda res eſt Chriſtianum in rancore manere, vbi monarchæ mundi placantur, gentilis librum ſcribit, & animalia bruta docent. Præterea dicit Apoſtolus Col. 3. *Donantes vobiſmetipſis, ſi quis aduerſus aliquem habet querelam.* Item Math. 5. Sanctorum eſt non ſolum remittere, ſed etiam benefacere inimicis. Item Chriſtus piiſſime orauit pro crucifixoribus, Lucæ 23. Quàm longe ergo ſunt ab Apoſtolica doctrina, à ſanctorum vita, & Chriſti exemplo, qui remittere nolunt offendentibus eos? Sũt autem quidam

dam alij diſcutientes culpas offendentium, qui multam prætendunt difficultatem in remittendo: modo quia magnæ ſunt offenſæ: modo quia multotiens commiſſę, & remiſſæ multotiens: non ſic facit Deus: immo magna remittit, Ioel. 2. *Præſtabilis ſuper malitia:* Malitia enim ſonat in culpam grauem; multa etiam dimittit: *Quia multus eſt ad ignoſcendum.* Eſa. 55. Et multotiens, Math. 18. *Non dico tibi ſepties, ſed vſque ſeptuagieſſepties.*

DE DETRACTIONE FVGIENDA: ET nocumento.

CAPVT X.

ARGVMENTA.

1 *Detractio quid ſit?*
2 *Detractio fit ſex modis.*
3 *Detractio quando peccatum mortale?*
4 *Detractorum tres gradus.*
5 *Detractio non omnis peccatum mortale.*
6. 7. 8. *Detractio vitium deteſtabile multis de cauſis.*
9 *Quomodo peccent qui audiunt detractores.*
10 *Qui audiunt detractores, tribus de cauſis ſunt reprehenſibiles.*

1 DE detractione, quæ eſt filia inuidiæ, nunc dicenda ſunt tria principaliter. Primò quid ſit, & quãdo peccatum. Secundò, cur ſit fugienda propter eius magnum malum. Tertiò, quomodo peccent detractores audientes. Quantum ad primum ſecundum Tho. 2. 2. q. 73. & Alex. in ſum. 2. parte, quod detractio eſt alienæ famæ per occulta verba denigratio: hoc eſt, ablatio vel diminutio famę alterius per verba, quę dicuntur abſente alio, vel ignorante eo, contra quem dicuntur. Nam detrahere eſt de aliquo toto partem tollere. Vnde detrahẽs aliquid de bono proximi trahit, quia imaginem Dei, virtutes, & naturalia de proximo non poteſt trahere, quę ſunt bona hominis: ſed famam eius poteſt diminuere aut tollere.

2 Fit autem detractio ſex modis ſecundum Tho. directe quadrupliciter. Primò, cùm quis per verba ſua alteri falſum crimen imponit, & adinuenit, & eſt peſſima detractio;

tractio: de qua Eccleſiaſt.11. *Attende tibi à peſtifero: fabricat enim mala.* Secundò, cùm peccatum alterius ſuis verbis adauget, vt cùm peccatum de proximo narratur, quod forte verum eſt, & alius adauget verbis ſuis aggrauando plus, quàm ſit in ſe: de quo Eccleſ. 11. *A ſcintilla augetur ignis, & à doloſo augetur ſanguis*, id eſt peccatum. Tertiò, quando quis occultum reuelat, ita quòd peccatum alterius, licet verum, ſed occultum manifeſtat, non ſeruato ordine charitatis, & fraternæ correctionis à Domino in Euangelio inſtituto, contra illud Eccleſ.27. *Qui denudat arcana amici, fidem perdit.* Quartò, quando illud quod eſt bonum, dicit mala intentione factum, vt cùm quis ieiunat, orat, & ſimilia facit de genere bonorum, alter non potens accuſare opus, accuſat intentionem, quæ in corde eſt, & quam ſcire non poteſt, nec habet ad hoc ſigna ſufficientia: ſicut Lucæ 11. Iudęi dixerunt Chriſto: *In Beelzebub principe dæmoniorum eijcit dæmonia*: quo contra Eccl.11. dicitur: *Bona in mala conuertens inſidiatur: & in electis ponit maculam.* Indirectè autem fit detractio dupliciter. Primò, negando bonum alterius: vt ſi de aliquo verè bona dicuntur, quòd ſit doctus, virgo, nobilis, virtuoſus, & ſimilia; ego dicam; non eſt talis: vel ſi à me quæritur, vtrum præfata bona in proximo ſint, & ego reſpondendo negem, cùm tamen ſciam ſibi ineſſe: ſicut Ioann.9. Iudæi negabant primò miraculum de illuminatione cæci. Secundò, bonum alterius reticendo malitioſe, ſicut ſi de proximo fit ſermo, quomodo bona fecerit me præſente, vel à me quęritur de tali: & ego malitioſe taceam ex odio, vel inuidia. Sicut milites tacuerunt Chriſti reſurrectionem, & Iudæi, Math.28.

3 Secundò notandum ſecundum Tho. quod peccata verborum ſunt maxime ex intentione loquentis diiudicanda. Quando quis aliqua dicit de alio illa intentione, vt per hoc auferat, vel minuat famam eius: tunc verè dicitur & propriè ei detrahere. Et huiuſmodi detractio eſt per ſe loquendo peccatum mortale, quod probatur primò: quia Roman.1. dicitur: *Detractores Deo odibiles:* quod ideo additur, vt dicit gloſ. ibidem, ne putetur leue eſſe peccatum propter hoc, quòd conſiſtit in verbis. Secundò ſic probatur: nam peccata quę committuntur contra proximum, penſanda ſunt penes nocumenta, quæ per ea proximo inferuntur: ſed per detractionem maius nocumentum infertur proximo, quàm per furtum aut rapinam; eo

quod per detractionem aufertur homini fama, & per furtum diuitiæ. Fama autem multo pretioſior eſt diuitiis. Vnde Prouerb. 22. *Melius eſt nomen bonum, quàm vnguentum pretioſum & diuitiæ multæ.* & Eccleſ. 41. *Curam habe de bono nomine, hoc enim magis permanebit tibi, quàm mille theſauri magni & pretioſi.* Nam per defectum famæ à multis bonis homo impeditur, tam in ſpiritualibus quā in temporalibus. Primò, quia infamati doctrina minus ſapit in proximo. Secundò, infamatus eſt pronior ad peccandum: quia cōſpicit ſe honorem perdidiſſe. Tertiò, vno infamato, alij multi poſſunt infamari, vt patet in monaſterijs religioſorum, in domibus, & ciuitatibus. Quartò, in temporalibus & contractibus matrimonij, mercantiarum, & huiuſmodi, homini minus creditur: propter quę homines interdū mori parati ſunt cauſa defendendi famam, ſicut in duellantibus patet: ergo plus eſt mortale quàm furtum, vel rapina temporalium.

4 Sunt autem tres gradus detractorum. Quidam mali, qui detrahunt ſimplicibus proximis. Alij peiores, qui detrahunt deuotis, vel religioſis. Vnde 4. Reg. 2. Cùm pueri male loquerentur de Heliſęo Propheta, qui vitam duxit ſicut religioſi, dicentibus pueris, *Aſcende calue:* ſtatim exiuerunt duo vrſi de ſilua occidentes 42. pueros. Tertij peſſimi, qui detrahunt prælatis, & patribus ſpiritualibus vel carnalibus deliberata intentione nocendi, & maximè in his quæ pertinent ad eorum officium, vt dicit Alexand. Quod patet primo Exod. 22. vbi dicitur: *Dijs non detrahes, & principem populi tui non maledices:* vbi pręlati dij nominantur, quia diuinos homines ſuis ſacramētis & doctrinis facere poſſunt; ſiue bene, ſiue male viuāt. Item numer. 14. Deus detractionem factam prælato, reputat ſuam dicens: *Vſquequo detrahit mihi populus iſte? feriam igitur eos peſtilentia.* Item Eccleſ. 10. *In cogitatione tua regi ne detrahas.* Gloſ. ſimpliciter monet, ne ira vel leuitate animi maioribus noſtris maledicamus. Secundò per illud 2. Reg. 6. vbi Oza à Domino percuſſus eſt, quia manum ſuam ad arcam Dei extendit: ſed religioſi vel deuoti, vel prælati ſunt arca Dei perfectior, in quibus continetur manna dulcis conſolationis, virga correctionis, & ſcientia diſcretionis: nec immerito talis à Domino percutitur, qui irreuerenter manu linguæ templum Dei tangit: vnde Greg. Multi dum plus vitam ſacerdotum, quàm ſuam diſcutiunt, in erroris foueam dilabuntur:

tur: minus conſiderantes,quod non eos vita ſacerdotum læderet,ſi humiliter bonis ſacerdotum admonitionibus aurem accommodarēt. Tertiò patet idem in Cham,Gen. 9.qui Noe patris ſui verenda detegens, in ſemine ſuo maledictionem ſuſcepit, vbi alij fratres benedictionem receperunt: *Maledictus*,inquit,*Cham puer:ſeruus ſeruorum erit fratribus ſuis.*

5 Sunt etiam alij gradus inuidię,quia quidam detrahūt verbo,alij ſcripto,alij cantilenis; cùm tamen aliquis dicit aliqua verba,per quæ minuitur alterius fama, & non intentione nocendi alteri in fama; ſed dicit ex inconſideratione,aut animi leuitate,aut propter aliquā cauſam ſed non neceſſariam,tunc manet peccatum veniale: niſi verbum detractorium adeo ſit graue, quod notabiliter hominis famam lædat,præcipue in his quæ pertinent ad honeſtatem vitæ, & diſpoſitionem bonam voluntatis. Hoc enim ex ipſo genere verborum habet rationem peccati mortalis,dicit Tho. Nam vt dictum eſt præcepto.1. cap.13. Si quis leuiter & ex paruis ſignis firmiter credit *Numer.6.* de proximo peccatum mortale,ipſe in hoc peccat mortaliter; ſed alium de tali mortali accuſare etiam ex leuitate, & ſine neceſſaria,& rationabili cauſa peius eſt, & maius nocumentum hominis,& non ſolum contra charitatem, ſed etiam contra iuſtitiæ æquitatem: ergo à fortiori eſt peccatum mortale.Vnde etiam tenetur ad reſtitutionem, ſicut dicetur infra præcepto 7. cap. 7. Exemplum eſt ad propoſitum. Si enim aliquis ex leuitate animi, in rebus vel in corpore magnum damnum inferret,grauis culpa etiam à ſecularibus iudicijs iudicaretur: vt ſi ludendo necaret,vulneraret,aut domum incineraret. Sic eſt de detractoribus ex leuitate in magnis rebus,vt dictum eſt.Et Alexāder: Qui autem mala ea,per quæ minuitur proximi fama,manifeſtat,non omnibus indifferenter, ſed debitis circunſtantijs,& propter aliquod bonum, vel neceſſariū ei qui poteſt non obeſſe,ſed prodeſſe, & hoc facit cauſa correctionis proximi,non cauſa nocendi ei;talis,ſeruato modo corrigendi Euangelico,de quo Math.18. non peccat,ſed meretur. Vnde Auguſt. in ſpeculo Eccleſiæ: Si frater tuus vulnus habet in corpore,quod velit occultare dum timet ſecari,nónne crudeliter à te ſileretur,&miſericorditer indicaretur? Quanto ergo magis debes manifeſtare,ne deterius putreſcat in corde?

6 Quantum ad ſecundum principale nota, quod detra-

ctio eſt valde deteſtabile vitium propter ſeptem. Primò, quia valde communis eſt & conſueta malitia. Vnde ſuper illud Prouerb. 24. *Detractoribus ne commiſcearis*: dicit gloſ. Hoc ſpecialiter vitio periclitatur fere totum humanum genus, ſecundum Tho. Tum quia ſtultorum infinitus eſt numerus. Tum quia pauci ſunt qui per viam ſalutis ambulant. Tum etiam quia pauci aut nulli ſunt, qui non aliquo ſex modorum poſitorum detrahunt proximo ſuo, aut intentione nocendi, aut ex leuitate animi, aut cauſa non neceſſaria. Propter quod Iac. 3. dicitur: *Si quis in verbo non offendit, hic perfectus eſt vir*. In omni autem ira, aut inuidia, homines promptiſſimi ſunt ad detrahendum animo nocendi: quia ira eſt appetitus vindictę, & inuidia triſtitia de alieno bono. Similiter vbi homines conueniunt, ſtatim aliena facta proponunt incautè. Ideo Prouerb. 24. dictum eſt: *Cùm detractoribus ne commiſcearis*. Et in Pſalm. 100. *Detrahentem ſecretò proximo ſuo hunc perſequebar*. Quapropter ſuper illo Pſalm. 108. *Pro eo vt me diligerent, detrahebant mihi*; Gloſa terribiliter dicit: Plus nocent in membris detrahentes Chriſto, qui animas credituorum interficiunt: quàm qui eius carnem mox reſurrecturam peremerunt. Vbi Alex. dicit, quod ſi comparatio intelligitur quantum ad motiuum principium, vera eſt auctoritas: quia detractores ex certa malitia faciunt, non ſic crucifixores Chriſtum occiderunt: ſed non debet intelligi comparatio in genere, quia genus peccati Chriſtum crucifigentium, fuit maius quàm detractio ſit. Secundò detractio deteſtabile eſt vitium, quia non ſufficit detractorem pænitere de peccato infamiæ, ſicut de quibuſdam alijs peccatis, ſed oportet etiam reſtituere, interdum cum confuſione, vt patebit in ſeptimo præcepto. Tertiò quia magnæ crudelitatis eſt detractor, qui cęcum, id eſt abſentem, & ſurdum, id eſt non audientem perſequitur. Contra illud Leuit. 19. *Non maledices ſurdo: nec coram cæco pones offendiculum: ſed timebis Dominum Deũ tuum*. Quamuis illa ſint ad litteram crudelia, tamen ſecundum gloſ. ſurdo maledicit, qui abſenti detrahit: ſic etiam cæco, id eſt audienti detractionem offendiculum ponit credendo faciliter, & iudicando temerariè, & poſtea detrahendo proximo.

7 Quartò detractor multis malis aſſimilatur. Primò porco, quia tota die roſtrũ tenet in luto vitiorum. Vnde Math. 5. Dæmones dixerunt: *Mitte nos in porcos*. Serpenti aſſimilatur,

aſſimilatur,qui eſt animal proditioſum,in ſilentio mordens, & tortuoſè incedens. Vnde Eccleſiaſt. 10. *Si mordeat ſerpens in ſilentio,nihil eo minus habet,qui occultè detrahit.* Eſt etiam beſtia ſimilis vrſę,quam vidit Daniel,eiuſdem 7.tres ordines dentium habenti in ore, quia necat animam propriam, famam proximi, & inficit audientes detractionem. Detractor enim ſimilis eſt homini, & eſt beſtia humanum ſanguinem,id eſt peccatum ſitiens:nunc aperta bona diminuens,nunc occulta reuelans, nũc vero falſa imponens. Eſt ſepulchrum patens,ſecundum Pſalm. 56. Guttur eius,& lingua eius gladius acutus. Sunt enim detractores dapiferi diaboli,qui carnes humanas hominibus comedendas proponũt. Vnde ſuper illud Prouerb. 23. *Noli eſſe in conuiuijs potatorum, nec in comeſſationibus eorum qui carnes ad veſcendum conferunt*,gloſ. Carnes ad veſcendum conferunt, qui in collocutionibus crimina proximòrum viciſſim dicere ſtudent.

8 Quintò detractores multis nocent. Deo,cuius iudicium vſurpant. Luc.6. *Nolite iudicare, & non iudicabimini: nolite condemna &c.* Proximo nocent, quem auditu corrumpunt,& cui detrahunt: ſibi, quia ſufflant in puluerem alienorum defectuum, & ſe cæcant: ſecundum Greg. Nocent etiam Eccleſiæ:quia detractores faciunt à bonis interdum ceſſare. Sextò puniuntur grauiter. Nam Numer.12. Maria ſoror Moyſi lepra inficitur, quia detraxit. Numer.14. Detraxerunt filij Iſrael terrę promiſſionis in malum ſuum. Dan.13. Duo ſenes Suſannam infamantes turpiter occiſi ſunt. Septimò diſſuadent exempla ſanctorum,& philoſophorum multipliciter. Legitur quod beatus Auguſt.in menſa contra detractores verſus iſtos ſcriptos habuit: Quiſquis amat dictis abſentum rodere vitam: Hanc menſam vetitam nouerit eſſe ſibi. Quos etiam delere minatus eſt quibuſdam Epiſcopis detrahentibus,niſi ceſſarent. In vitas patrum legitur: Cùm fratres de multorum abſentum loquerentur vitijs, abbas magnum ſaccum plenum arena à tergo, & minorem in pectore pendens egrediebatur; à quo cum cauſam quæſiſſent,ait: proprijs peccatis magnis oblitus, aliena parua pertracto,orate quæſo vt mea mihi dimittantur.Quo audito tacuerunt detractores. Refert beatus Greg. lib.1. dial. quod cum beatus Fortunatus epiſcopus dæmonem à quodam eieciſſet, dæmon in ſpecie peregrini ſero clamitabat per plateas ciuitatis; O virum ſanctum Fortuna-

tum,peregrinum à ſuo eiecit hoſpitio. Tunc quidam peregrinum iſtum hoſpitio recepit. Et cum is qui fictum peregrinum ſuſceperat, præſente vxore paruulum prope ignem haberet,dęmō paruulum inuaſit,& in ignem proiectum concremauit. Et dicit Greg. quod mala & detractoria intentione iſte peregrinum hoſpitauit; ac ſi epiſcopus immiſericors fuiſſet. Sic in vitis philoſophorū de Socrate dicitur,quod aliquando ſerioſe ſuis detractoribus auditum præbuit;cauſam autem ſciſcitantibus reddidit:nam ſi eorū quæ inſunt dixerint, corrigemur:ſi verò non,nihil ad nos:oportet,inquit,ita fieri, vt ſi bene dicunt,corrigamur;ſi male,nihil ad nos. Sic cùm quidam Diogeni diceret de amico ſuo,quomodo Diogeni maledixiſſet: Reſpondit Diogenes,an amicus iſta dixerit,non iudico:ſed certum eſt te iſta mihi de amico meo retuliſſe. Sic etiam Xenocrates Philoſophus tantum à ſenatu honoratus,vt teſtis nunquam iurare cogeretur, cùm in pręſentia quorundam detractorum taceret, eis cauſam quærentibus, reſpondit: me dixiſſe aliquando pænituit; tacuiſſe verò nunquam.

9 Quoad tertium ſciendum,quod non ſolùm peccant detrahentes,ſed alij plures, & interdum plus quàm detractores ſecundum Tho. Primò,qui alium ad detrahendum inducit. Secundò,qui detractorem audit,& ſibi detractio placet,propter odiū eius cui detrahitur, vel propter aliquam aliam malitiam:vterque illorum peccat, & non minus quàm detrahentes. Vnde Roman. 1. *Non ſolū qui talia agunt*, ſupple ſunt morte digni: *ſed etiam qui facientibus conſentiunt*. Item inducens & complacens detractori,facit contra charitatem proximi:quia primus lędit famam;& ſecundus complacet in proximi malo. Vnde Bernard. 2.lib.de conſideratione ad Eugenium, Detrahere aut detrahentem audire, quid horum damnabilius ſit,non facile dixerim. Quandoque autē contingit quod aliquis audit detrahentem,& non placet ſibi detractio: non tamen repellit detrahentem, nec ei reſiſtit, & hoc propter humanum timorem, aut propter negligentiam, vel verecundiam: tunc adhuc peccat. Quia ea ratione qua quis tenetur ſubleuare aſinum alterius iacentem ſub onere,vt præcipitur Deuter.22.eadem ratione tenemur non pati detrimentum famę proximi. Et ideo ſi poſſumus iuuare,tenemur:vnde Hieron. Si eſſet in nobis diligētia,ne paſſim obtrectatoribus crederemus, iā omnes

detrahere

Digitized by Google

detrahere timerent. Et in Epiſtola ad Nepotianum Hieron. dicit: Nemo inuito auditore libenter detrahit. Sagitta in lapide non figitur: ſed interdum reſiliens percutit dirigentem: diſcat detractor dum te videt non libenter audire, non facile detrahere. Et dicit Tho. quod talis nō reſiſtens ex cauſis iam dictis, peccat plerumque venialiter. Quandoque etiam fit peccatum mortale, vt cum alicui ex officio incumbit detrahentem corrigere, vt forte ſuperiori reſpectu inferiorum, vel cum ex tali detractione natum eſt ſequi magnum periculum, niſi prohibeatur: vel propter radicem, ſcilicet timorem humanum, qui poteſt eſſe peccatum mortale.

10 Sunt autem reprehenſibiles tribus de cauſis, qui detrahentes audiunt. Primò, quia vident fratres ſuos à canibus dilacerari, & nō reſiſtunt: ſaltem clamore cùm poſſunt, vel lapidibus correctionis: quod ſi non faciunt, beſtię videntur. Vnde Eccleſ. 13. *Quæ communicatio ſancti hominis ad canem?* Secundò non reſiſtentes, & placibiliter ſe ad detrahentes habentes, ſalſam eis miniſtrant, qui fratres comedunt: quia detractoribus, ſine audientium lęto vultu, comeſtio carnium humanarum in detractione inſipida foret. Vnde Hieron. dicit: Nemo inuito auditore libenter narrat. Vnde Prouerb. 25. *Ventus aquilo diſſipat pluuias; & facies triſtis linguam detrahentem.* Tertiò, audientes detractores libenter, iniuſtè agunt contra legē naturæ, ſcripturę, & humanam, quia frequenter credunt vni teſti, cum tamen in ore duorum vel trium ſtet omne verbum. Et quod peius eſt, citius interdum de bono viro creditur vni ribaldo, quàm decem probis ad contrarium, vbi eſt mera veritas. Propter hoc Bern. dicit: Lingua detractoris eſt vipera ferociſſima, quæ letaliter tres interficit vno flatu, ſcilicet detrahentem, cui detrahitur, & ipſū qui detractionibus delectatur.

11 Sed dubitatur, quomodo homo debeat reſiſtere omni detrahenti, cùm dicatur Eccleſ. 4. *Non contradicas verbo veritatis vllo modo.* Quandoque autem aliquis detrahit, verba veritatis dicendo? Reſpond. quod ſi detractorem ſcio falſum de alio dicere, poſſum ſibi ſic reſiſtere, quod eum per verba arguam de falſitate. Si autem ſcio eum verum dicere de alio, tunc non debeo eum de falſitate arguere; ſed debeo verbis arguere, de hoc quod peccat fratri detrahendo, vel ſaltem debeo oſtendere, quod mihi diſplicet detractio: & hoc debeo principaliter oſtendere

per triſtitiam faciei, qui enim detractori hilarem oſtendit faciem, facit eum putare, quod placeat ſibi detractio ſua, & ſic audacior fit ad detrahendum; qui autem triſtem ſibi exhibet faciem, facit eum citius obmuteſcere. Propter hoc dicitur Prouerb. 25. *Ventus aquilo diſſipat pluuias: & facies triſtis linguam detrahentem.* Sed contra prædicta faciunt quidam. Nam quando aliqui detractores corripiũtur à bonę conſcientiæ viris, ſtatim reſpondent: Ego veritatem dico de iſto, & ſi pręſens eſſet cui detraho, ſibi in faciem dicerem. Reſpondetur quod tales grauiter errant, quia putant quod in faciem aliquem conuiciari, leuius peccatum ſit: cum tamen peius ſit vitium quàm detrahere, vt oſtenſum eſt de contumelia, in materia de ira. Secundò reſpondendum eſt talibus, quod non ſufficit ad vitandum peccatum dicere veritatem, ſed oportet vt debitis circunſtantijs dicatur, ſecundum illud, Quod iuſtũ eſt, iuſtè exequaris. Deuteron. 16. Tertiò reſpõdetur, quod rarum eſt apud quoſdam detractores, illa eos audere in faciem dicere, quæ à tergo euomũt.

DE CORRECTIONE FRATERNA.

CAPVT XI.

ARGVMENTA.

1 *Correctio fraterna quid ſit.*
2 *Dimittentes fraternam correctionem ſine rationabili cauſa periculoſe peccant.*
3 *Triplici de cauſa innocentes non ſunt, qui omittunt fraternam correctionem.*
4 *Fructus multiplex ex fraterna correctione proueniens.*
5 *Auguſtini dictum de correctione fraterna.*
6 *Omiſſio fraternæ correctionis, quando ſit meritoria.*
7 *Quando ſit peccatum mortale.*
8 *Quando ſit peccatum veniale.*
9 *Tres regulæ Ioannis Gerſon.*
10 *An & quando fieri debeat fraterna correctio de venialibus peccatis.*
11 *Quomodo fieri debeat correctio fraterna.*
12 *Ratio cur cautè in correctione fraterna procedendum ſit.*

Quia

Digitized by Google

1 QVia fraterna correctio præſeruat interdum infamantem, quod non dicitur detractor: ſed potius animæ proximi de morte peccati ſuſcitator, & quia occiditur frater in eius dimiſſione: vt Auguſt. dicit, Iccirco nunc tria ſunt dicenda de fraterna correctione. Primò quantum noceat omiſſio eius, & proficiat eius exercitiũ debitum. Secundò quomodo fieri debeat. Tertiò quis ad eam teneatur. Quantum ad primum notandum primò, quod fraterna correctio eſt, ſecundum Doctores, ammonitio fratris de emendatione delictorum, ex fraterna charitate. Dicitur primò ammonitio, quia obiurgatio verbi, & caſtigatio verborum, pertinet ad prælatũ: ſed ammonitio per ſolum verbum pertinet ad omnes. Dicitur etiam de emendatione delictorum, quia ille finis eius eſſe debet. Dicitur ex charitate, ex qua procedere debet.

2 Secundò notandum, quod valde periculosè peccant dimittentes, ſine rationabili cauſa, fraternam correctionem, quod patet tripliciter. Primò, quia ſicut loquendo quis peccare poteſt: ita tacendo. Eſt enim, vt dicitur Eccleſ. 3. tempus tacendi, & tempus loquendi. Vnde Eſaias cap. 6. lamentatur ſe tacuiſſe dicens; Væ mihi, quia tacui, gloſ. quia Oziam & alios libere non reprehendi. Secundò, quia ſancti de hoc terribiliter ſententiãt: vnde Greg. Qui proximi mala conſpiciunt, & ſilentio prætereunt, quaſi conſpectis vulneribus vſum medicaminis ſubtrahunt, & ideo mortis auctores fiunt, qui vulnus quod curare poterant, nolunt: & Aug. Tu vulnus fratris contẽnis, tu eum perire vides, & negligis: peior es tacendo, quàm ille committendo. Tertiò omnes Doctores concorditer tenent, quod reus eſt cum fure, qui ſcit furtum & non indicat corrigendum: Et eadem ratio videtur de participatione cuiuſlibet delicti. Cum ergo tantus propheta pæniteat ſuper huiuſmodi; cum ſancti tam graue hoc iudicent; & cum ſecundum omnes magiſtros hoc reputetur conſenſus in delictis; dicit beatus Auguſt. Innocentes quippe non eſtis, ſi veſtros fratres, quos indicando corrigere poteſtis, tacendo perire permittitis.

3 Et vere non ſunt tales innocentes triplici de cauſa, quia nocent ſibi, peccanti, & ſocijs. Primò nocent ſibi, labia polluendo delicto alieno, vt non ſint digni Deum laudare. Eſay. 6. *Væ mihi, quia tacui: quia vir pollutus labijs ego ſum*. ſ. ex iſta taciturnitate: gloſ. quia Oziam & alios non

Pſal. 49. non correxi: ideo cum Angelis Deum laudare nō merui: ne dicatur mihi: quare tu enarras iuſtitias meas, & aſſumis teſtamentum meum per os tuum &c. Secundò nocent ei qui eſt corrigēdus, vnde Aug. in Epiſtola ad Hier. Obſecro te per manſuetudinem Ieſu Chriſti, ſi læſi te dimittas mihi, nec me viciſſim lædendo reddas malum pro malo: lædes autem ſi tacueris mihi errorem meum, quē in factis meis, vel in dictis inueneris. Interpretatiue ergò tot occidimus, quot ad mortem ire tepidi & tacentes videmus. Tertiò nocent ſocijs, qui eorum exemplo tacentes, idem peccatum taciturnitatis incurrunt, ſicut etiam ecōtra, *peſtilente caſtigato, ſtultus ſapiētior erit: ſi autem corripueris ſapientem, intelliget diſciplinam.* Prouerb. 19.

4 Porrò ex fraterna correctione ſextuplex poteſt ſequi fructus. Primus eſt animæ liberatio. *Si*, inquit Chriſtus, *te audierit: lucratus es animam fratris tui.* Math. 18. S*i autem te non audierit, ſaltem lucratus es animam tuam:* vnde Ezec. 3. *Tu verò animam tuam liberaſti*, ſcilicet poſtquàm dixiſti impio impietatem ſuam, & noluit cauere. Secundus eſt diaboli fugatio, fugit enim ſicut lupus, dum exclamatur: quo contra dicit Bern. Securus accedit tentator, vbi nullus timetur reprehenſor. Tertius eſt peccati cognitio, frequenter enim committens culpam, non aduertit quod fecit: aut ſi aduertit, non cogitat ſe malum feciſſe; aut ſi malum, non multum male. Quartus eſt cautela de futuris. Quintus eſt puritatis augmentatio. Vas enim aureum vel argenteum, quanto plus confricatur, tanto magis purificatur. Ita boni viri & religioſi: & ideo intelligentes hoc non ferunt grauiter. Eccleſ. 10. *Vir prudens & diſciplinatus non murmurabit correctus.* Exemplum de Aug. qui dixit: Ego ſenex & Epiſcopus paratus ſum ab omnibus corrigi & emendari, & illum amicū meum ęſtimo; cuius linguæ beneficio ante diem extremi iudicij animę meę maculas tergo. Sextus eſt amicitiæ acquiſitio, quamuis enim religioſus correctus, interdum ferat moleſtè in principio: ad cor tamen reuertens, amicum intelligit; vnde Prouerb. 28. *Qui corripit hominem, inueniet gratiam poſtea apud illum magis quam ille qui per lingua blandimenta decipit.*

5 Propter iſta beatus Auguſt. quemlibet hortatur ad correctionem fraternam homel. 14. ſuper Ioann. ſic dicens: Quis comeditur zelo domus Dei, niſi qui omnia, quæ ibi videt peruerſa, ſatagit corrigere, & cupit emendare? Si

re? Si emendare non poteſt; tolerat & gemit. Non eſt maior domus tua, quàm domus vbi habes ſalutem æternã. Si ergo in domo tua, ne peruerſum aliquid fiat, ſatagis: in domo Dei, vbi ſalus propoſita eſt, & requies ſine fine, nõ debes pati quantum in te eſt, ſi quid forte ibi peruerſum videris eſſe. Verbi gratia. Vides fratrem tuum currere ad theatrum, prohibe, mone, conteſtare: ſi zelus domus Dei comedit te. Vides alios currere & inebriari velle, aut alia quæ non licent perpetrare; prohibe quos potes, tene quos potes, terre quos vales: quibus non potes blandire; noli tamen quieſcere: fac quicquid potes. Veniat in mẽtem ſeruus ille qui abſcondit talentum, & noluit ſuper erogare: nunquid accuſatus fuit quod perdidit, & non potius quia ſine lucro ſeruauit? ſic ergo fratres mei, non quieſcatis. Nolite quieſcere lucrari Chriſto, quia lucrati eſtis à Chriſto. Hęc Auguſt. *Mat.25.*

6 Sed quæreres, quãdo correctionis fraternæ omiſſio ſit peccatũ, & quãdo nõ? Reſp. ſecundũ Tho. 2.2. q. 33. quod aliquãdo eſt meritoria, aliquãdo peccatũ mortale, aliquãdo veniale. Nam tripliciter contingit correctionem omitti fraternam. Vno modo meritoria, vt cum quis differt correctionem vſque ad oportunum tempus; vel ideo omittit, quia non ſperat eorum emendationem, ſed veriſimiliter ęſtimat, quod ex hoc, propter impatientiam, ipſi corrigendi deteriores fiant; aut quod aliquod aliud malũ ex hoc ſequatur peius, quàm correctio ſit bona; aut ex aliqua alia cauſa rationabili: ſi tunc omittit ex charitate, tunc omiſſio eſt meritoria. Vnde Aug. primo de ciuitate Dei: Si propterea quiſque obiurgandis, & corripiendis male agentibus parcit, vt oportunius tempus inquiratur, vel eiſdem ipſis metuit, ne deteriores ex hoc efficiantur, vel ad bonam vitam, & piam erudiendos impediant alios infirmos, & priuent ac auertant à fide, non videtur eſſe cupiditatis occaſio, ſed conſilium charitatis. Et dicitur notanter, quando non ſperat emendationem fratris: ſed veriſimiliter putat deteriorationem, vt quia forte percuteret me, vel conciperet graue odium cõtra me, aut aliud peccatum committeret, per quod peior fieret quàm per primum peccatum: Tunc enim non ſolum laudabile, ſed etiam debitum eſſet ceſſare à correctione, quia ordinatur ad bonum fratris, & non ad malum. Et illud vult ſcriptura Prouerb. 9. & Greg. ſuper eodem, vt poſtea ponetur. Niſi enim ex correctione veriſimiliter melius proueniret, *Cap.9.*

niret, quia præcauentur maiora mala, quàm odium illius ſit malum, tunc eſſet odium quorundam aliquando timẽdum, & cum melius bonum ex correctione ſequitur, quã ſit odium malorum, tunc odium malorum eſt contemnẽdum. In quo caſu Ioannes Herodem correxit, propter ædificationem aliorum, vt vult Chryſoſt. & ſic interdum etiam ſancti correxerunt tyrannos ſuper perſecutione Chriſtianorum, cum tamen ſciuerunt ex hoc odia magna generari in eos, & aliquando conſequenter in martyres, & inſequi propriam mortem.

7 Secundò contingit correctionem fraternam omitti cum peccato mortali, vt cum quis delinquens occurrit, & eſt oportunum tempus corripiendi, & ſperatur eius emendatio, nec timetur aliquod aliud malum peius inde prouenire, & non eſt alius præſens, cui ex officio incumbat corrigere, vel ſi eſt præſens, negligens tamen apparet: ſi tunc homo huiuſmodi delinquentem omittit corrigere, forte propter timorem humanum, vel mundanũ, vt quia, ſicut dicit Auguſt. vbi ſupra. Iudicium timet vulgi, aut carnis excruciationem, vel etiam peremptionem, vel aliud tale minus malum, quàm peccatum illius, pro quo corrigi deberet; tunc videtur peccare mortaliter: quia ex quo ſperat emendationem fratris, & omittit corrigere propter timorem, tunc contemnit diuinum præceptum, & videtur huiuſmodi, quorum amiſſionem timet, charitati fraternę, & ſaluti proximi præponere: cũ tamen ſecundum ordinem charitatis, anima proximi plus ſit diligenda quàm proprium corpus. Exemplum de eleemoſyna corporali. Video hominem fameſcentem, qui non habet, nec ex ſe habere poteſt vnde paſcatur, nec apparet alius illud faciens, nec potens facere: ego teneor talem, ſecundum meam poſſibilitatem nutrire, quod ſi negligo, pecco mortaliter, & eius occiſor reputor. Sic ſi video proximum tendentem ad peccatum mortale, per quod moreretur in anima, & ſpero ipſum poſſe corrigi per ammonitionem meam, & non eſt veriſimile quod ſequãtur alia peiora, nec eſt alius qui eum corrigat: teneor ex prę-cepto multo plus ſubuenire animæ, ne pereat, quàm corpori in caſu præcedenti. Vnde Greg. in homel. ſuper: *Cum audiſſet Ioannes in vinculis &c.* Plus eſt animam in æternũ victuram pabulo verbi reficere; quàm ventrem carnis moriturę terreno pane ſatiare: vel ſi ſcirem aliquem eſſe in peccato mortali, & haberem ſpem quod emendaretur

tur ad correctionem meam,nec timerem aliud peius ſecuturum,& non eſt veriſimile mihi quod per alium corrigatur,aut quod per ſeipſum emendetur; ſed quod veriſimiliter in illo peccato moriatur : tunc ex præcepto teneor eum corrigere, ne anima moriatur æternaliter.
8 Tertiò huiuſmodi correctionis omiſſio eſt peccatũ veniale,videlicet quando timor; & cupiditas aliquẽ tardiorem faciunt ad corrigendum delicta fratris, non tamẽ ita,quod ſi ei conſtaret quod fratrem poſſet à peccato retrahere, propter timorem vel cupiditatem dimitteret, quibus in animo ſuo præponit charitatem fraternam. Et hoc modo aliquandò etiam viri ſancti negligunt corrigere delinquentes. Et dicitur in prædictis notanter, ſi ſperatur emendatio fratris procurari per huiuſmodi correctionem,quia finis fraternæ correctionis eſt emendatio fratris,& iſta intentione fieri debet:vbi verò probabiliter timetur, quod ammonitionem ipſe frater non recipiet,ſed ad peiora laberetur, nec aliud bonum inde prouenirет,vt aliorum ędificatio qui ſcandaliſati ſunt, aut ſcandaliſantur veriſimiliter,tunc eſſet ab huiuſmodi correctione deſiſtendum,quia quę ordinantur ad finem,habent rationem boni ex ordine ad finem. Vnde Prouer.9. *Noli arguere deriſorẽ,ne oderit te:* vbi dicit gloſ. & eſt Greg. Non eſt timendum, ne is qui arguitur contumelias tibi inferat:ſed hoc potius prouidendum, ne tractus ad odiũ inde peior fiat. Et dicit Tho. vbi prius: Diligenter prouidendum eſt,ne ex correctione ſequatur odium ex noſtra culpa,propter indiſcretam correctionem. Si autem ſine noſtra culpa ad odium prouocetur, ex illo ex quo deberet ad dilectionem incitari: non eſt curandum, præcipuè quando eius peccatum in damnum aliorum vergit,vel etiam damnum ſequens, vel peccatum ipſum eſt grauius odio,quod in nos excitamus,vel quando ſperamus quod odium paulatim tepeſcet, & tamen correctio ſequatur: quia ſicut dicit Greg. Melius eſt odium propter Deum, quàm amicitia quæ eſt pręter ipſum. Cùm enim propter ipſum amamur,debitores Dei ſumus: Cùm odio propter ipſum habemur, debitorem eum nobis facimus. Hæc ſententialiter Thom.
9 Cancellarius Pariſien. Magiſter Ioannes Gerſon,tradit regulas tres in De moribus regularum moralium. Prima,pęnæ ſunt reſtringendæ ſic,quod abſque vtilitate reipublicæ,vel eius cui infligitur,neque inſtitui, neque

inſtitutę

Digitized by Google

inſtitutę exequi deberent: & peccant oppoſitum facientes, vel eas cùm inſtituerint non tollentes. Secunda, in omni republica tolerari poſſunt, aut debēt vitia, quæ abſque deteriori periculo, neque corrigi, neque extirpari valent: quando autem illud eſt, & quando non, difficile eſt, & ſępe impoſſibile generaliter definire: niſi prout circunſtantijs particularibus inſpectis, prælati ſuperiores, & ſapientes determinabunt. Exemplum eſt de meretricibus, vſuris, & ſimilibus, quæ quandoque permittuntur. Et ita de concubinarijs ſacerdotibus, pro loco & tempore, ſtaret forte eſſe faciendum. Tertia, omnis error facit ius ad hunc ſenſum, vel intellectum & ſimiles: quod prælati & principes ſæpe aliqua faciunt, aut permittunt iuſtiſſime ob errorem ſubditorum communem, quę alias ſi fierent aut permitterentur, ad culpam eoſdē obligarēt.

10 Sed cum teneamur corrigere proximum pro mortalibus: dubitatur etiam an de venialibus peccatis? Reſpond. Humbertus in expoſitione regulæ beati Aug. Venialia, ſunt diſpoſitio ad mortale. Sed quędam ſunt diſpoſitio remota, quædam propinqua; vel ratione multitudinis, ſicut ille qui aſſidue huiuſmodi ſine numero committit; vel ratione magnitudinis, ſicut ſunt aliqua mendacia, & aliquæ detractiones, & ſimilia, vel ratione connexionis cū mortali, ſicut ſūt colloquia, & impudicus viſus, & huiuſmodi circa mulierem. Sicut ergo videns aliquē alium incedentem per viam, per quam credit quod ſtatim incurreret periculum mortis, peccaret niſi retraheret eū: ita poteſt aliquis peccare mortaliter, niſi corrigat fratrē de huiuſmodi venialibus, quæ ſunt diſpoſitio ad mortale, & de talibus eſt petulantia oculorum. Tenemur ergo interdum ad correctionem de venialibus, non inquantum venialia, ſed inquantum ad mortale ductiua. Hęc ille.

11 Quoad ſecundum principale, ſcilicet quomodo fieri debeat fraterna correctio: Notandum quod ſex ſunt in modo attendenda, cum maxima diligentia. Nam ibi agitur de cura animæ nobiliſſimæ: quæ ſi non fit vt oportet, proijcitur anima in perpetuam damnationem, & infiniti boni Dei miniſter occiditur. Agitur etiam crebro ibi de bono famæ, quæ eſt inter bona temporalia bonum maximum. Vnde primò debet fieri cum lenitate, quia delinquentes ſunt quaſi infirmi: ad Galat. 6. *Inſtruite huiuſmodi in ſpiritu lenitatis*. Secundò cum humilitate. Superbus enim eſt animus, & ideo cùm quis ei ſuperbè loquitur, ſequuntur

quuntur iurgia non fructus. Iuxta illud Prouerb. 13. *Inter ſuperbos ſemper ſunt iurgia.* Tertiò cum compaſſione: non enim eſt verę iuſtitię indignari peccatoribus, ſed compati: & ex compaſſione eos corrigendo dirigere. Pſal. 104. *Corripiet me iuſtus in miſericordia*, ſcilicet compaſſionis. Quartò cum diſcretione quia aliter ſunt corrigendi maiores, aliter pares, aliter minores, aliter grauiora peccata, aliter leuia, aliter occulta, aliter manifeſta: In omnibus obſeruandus eſt locus, & tempus, & oportunitas: quæ non obſeruantes quidam, æmulationem Dei quidē habent ſecundum Apoſtolum, ſed non ſecundum ſcientiam. Rom. 10. vnde Bernardus: Zelū tuum refręnet ſciētia, ſcilicet diſcretionis. Quintò cum moderamine, non enim de feſtucis proximorum ſunt trabes faciendę, ſicut faciunt illi, qui docti ſunt in culpis aliorum aggrauandis. 2. Timot. 2. *Seruum Dei cum modeſtia corripientem:* id eſt cum debito modo. Eſt autem modus debitus, vt potius ſemper culpę alleuientur, quàm aggrauentur: cōtra quod quidam faciunt, ouum frangere cupientes ſecuri, & ad extinguendum muſcam quærunt gladium. Sextò fieri debet cum tranquillitate. Correctio enim quæ fit cum turbatus eſt animus, frequenter eſt quædam impatientię effuſio, mentiens ſe correctionem. Exemplum patet in Platone, qui dixit ſeruo dominum offendenti: Niſi eſſem iratus, te verberarem. Modos præfatos innuunt verba beati Aug. in ſermone Domini in monte lib. 2. cap. 19. tom. 4. Cùm, inquit, neceſſitas nos cogit aliquem reprehendere, primò cogitemus vtrum tale vnquam vitium habuimus: & ſi nunquam habuimus, cogitemus nos habere potuiſſe: homines enim ſumus. Si verò habuimus, tangit memoriam communis infirmitas, vt reprehenſionem illam non odium, ſed miſericordia præcedat: quod ſi nos idem vitium habemus, in quo eſt ille quem reprehēdere volumus, non reprehendamus illum, ſed ingemiſcamus: & non illum ad obtemperandum nobis, ſed ad pariter conandum inuitemus. Hæc ille.

12 Sed dubium eſt, quæ ſit cauſa quod tam cautè eſt in correctione fraterna procedendum? Reſpond. ſecundum Tho. vbi prius: Cùm quis peccat illud nocet animę, & ſi publicatur, etiam nocet famæ. Et quia prudens medicus nititur ſanare vnum membrum ſine lęſione alterius, ideo ſic debemus per fraternam correctionem conari ad hoc, vt ſanemus fratris animam, ſine læſione famæ, quantum fieri

fieri poteſt, & ſi non poteſt omnino ſine læſione fieri, tunc fiat cum minori læſione qua fieri poteſt: verum quia anima pretioſior eſt fama, ideo ſi aliter non poteſt frater ſanari, tunc oportet eum potius in tota fama damnificari per publicam denunciationem, vt anima ſalua fiat. Eſt autem tribus de cauſis ſummè cauendum in correctione, ne indebite lędatur fama peccantis. Primò, *quia melius eſt nomen bonum, quàm diuitiæ multæ.* Prouerb. 22. Ex quo patet, quod qui aufert famam, plus nocet quàm qui tollit diuitias. Secundò, diuitiæ ablatæ poſſunt reſtitui: ſed vix fama, quia forte poſt diffamationem excuſanti non crederetur. Vnde bene dicitur in gloſ. ſuper Luc. quod fama eſt res lubrica. Sicut enim lubricum elapſum, vix rehaberi poteſt, ita fama. Tertiò, qui infamat, non ſolum reũ infamat, ſed etiam lędit omnes audientes: ſicut qui lutum mouet, non ſolum ſe, ſed omnes aſtantes inficit: vnde Ambroſ. Tolerabiliores ſunt fures, qui veſtes & alia bona rapiunt: quàm qui famam. Tum quia magis recipiunt. Tum quiã nunquam reſtituunt. Tum etiam quia non vni, ſed multis nocent. Vnde ſuper illud Luc. 1. *Ad virginem deſponſatam*, dicit Gloſ. Maluit Dominus aliquos de ſuo ortu, quàm de virginis pudore dubitare. Ecce quantum Chriſtus curauit de fama aliena.

DE ORDINE FRATERNÆ CORRECTIONIS.

CAPVT XII.

ARGVMENTA.

1 *Correctio duplex, poteſtatiua, & fraterna.*
2.3.4.5.6. *Quis ſit ordo procedendi ſeruandus in correctione fraterna.*
7 *Quis teneatur corripere.*

1 DE ordine ergo corrigendi dicendum eſt modò, vbi tria ſunt videnda. Primò, quotuplex eſt correctio. Secundò, quis ordo ſit debitus procedendi in correctione fraterna. Tertiò, quis ad correctionem fraternã tenetur. Quantum igitur ad primum notandum ſecundũ Tho. vbi prius q. 33. & in 4. diſt. 19. quod duplex eſt correctio. Quædam eſt poteſtatiua, qua non ſolum intenditur

tur emendatio fratris, ſed etiam intenditur procuratio boni communis: & illa non fit ſolum per ſimplicem ammonitionem, ſed etiam quandoque per pænarum inflictionem; vt ipſe frater, vel alij timeant, & à peccato deſiſtant: & hæc correctio ſolum pertinet ad prælatos & ſuperiores, & iudices, reſpectu inferiorum ſuorum, & nũquam ad inferiores reſpectu ſuperiorum: & de hac nihil dicemus hic, & aliquid dictum eſt in primo capitulo. Alia eſt fraterna correctio, & eſt ſimplex ammonitio fratris de emendatione delictorum. Et iſta correctio propriè ordinatur in emendationem fratris delinquentis, & eſt actus charitatis, qui maximum malũ proximi, id eſt peccatum, per correctionis limam tollit. Et pertinet correctio hæc ad quemlibet adultum, in charitate exiſtentem in caſu, ſiue ſit ſuperior, ſiue inferior: & etiam reſpectu ſuperiorum & inferiorum.

2 Secundò notandum, quod ordinem corripiendi ponit Chriſtus Math. 18. dicens: *Si frater tuus peccauerit in te:* & ſecundum Doctores prænotatos & alios, communiter intelligitur ſic: peccatum proximi tui, aut eſt occultum, aut manifeſtum. Si eſt publicum, ſic quod non peccat in me ſolum, id eſt me ſolo ſciẽte, ſed etiam alijs ſcientibus: tunc illud peccatum eſt coram eis, coram quibus factum eſt, & ad quorum notitiam venit, publicè arguendum: vnde 1. Timot. 5. *Peccantem coram omnibus argue, vt cæteri timorem habeant:* Quod intelligitur de peccatis publicis ſecundum Auguſt. in ſermone Domini in monte. Ratio dicti eſt, quia correctio talis famam non minuit rei corã eis, coram quibus fit, cum prius ſciant: & etiam prouidetur eorum ſcandalo. Si autem peccatum ſit occultum tantum, tunc quia etiam in peccatis occultis poteſt parari offenſa proximorum, ad hoc dicendum eſt: quia aut eſt in nocumentum communitatis ſeu multorum, aut paucorum. Si in multorum, ſeu communitatis, corporale vel ſpirituale: puta cùm quis occultè tractat cum aliquibus, qualiter ciuitas ſit tradenda hoſtibus: vel ſi hæreticus priuatè homines à fide auerteret, tunc non eſt expectanda ſecreta ammonitio: ſed ſtatim aut alteri qui prodeſſe poteſt, & prælato; vel alteri ſuperiori, qui tale periculum præcauere poteſt, eſt denunciandum, conſeruando famã illius, quantum poteſt cum ſalute reipubl. & non aliter: vt ſi ille, cui rector ciuitatis plus confidit, cui claues tradidit, eſſet illa nocte eam traditurus hoſtibus, vel aliquod

Digitized by Google

huiuſmodi; & nullo modo modo vult deſiſtere, nec poteſt iſti periculo aliter prouideri, tunc eſſet iſti nominatim dicendum: Caueatis ne claues iſti hac nocte tradatis: quia proditurus eſt ciuitatem. Ratio dicti eſt: quia bonũ communitatis præferendum eſt bono priuato. Sic cum fama ſit de maximis bonis religioſorum: vnde ſi vnus religioſus ſcandaliſat alios, & ſecreta ammonitio non iuuat, prælato dicendum eſt, vt prouideat famæ communitatis. Sic etiam intellige de hæretico, niſi aliquis firmiter æſtimaret, quod ſtatim per ſecretam ammonitionẽ poſſent huiuſmodi mala impediri: & idem iudicium eſt habendum de ſimilibus caſibus. Vnde Hieron. Quæ miſericordia eſt parcere vni, & multos in diſcrimen adducere? polluitur populus ex vno peccatore, ſicut ex vna oue vniuerſus grex. Semper igitur bonum multorum debet præferri bono vnius.

3 Si autem peccatum proximi occultum eſt in nocumẽtum vnius vel paucorum, tunc ſi eſt nocumentum tam paruum, quod melius ſit illud paruum pati, quàm alium diffamari, quia ſi fortè modò non corrigitur, poſtea fortè corrigetur; vt ſi eſſet ei facturus damnum modicum, & in modico valore: tunc debet corrigere, ſi conuenienter poteſt, ſed non debet reuelare. Si autem eſt notabile nocumentum, vt quia vult occidere nocte, vel hominem ſpoliare, cùm iaceat in camera, vel vult decipere filiam, vel vxorem abducere, aut domum comburere, vel huiuſmodi ſimilia facere, & non ſperatur quod per ſecretam ammonitionem poſſit huiuſmodi damnum impediri, nec per aliquem alium modum: tunc melius eſt innocentem ſeruare indemnem, quàm iſti conſeruare famam. Illud tamen ſic dicendum eſt in ſecreto, & ſub ſigillo ſecreti: quod non poſſit agere ad illius infamiam reuelando, nec ad pænam ipſum denunciando, ſed ſolummodo ad ſui cautelam.

4 Si autem peccatum fratris ſit occultum, ita quod non eſt infamatus de illo, nec poteſt ſufficienter probari coram iudicio illius, qui habet corrigere; & ſi eſt ſolum in nocumentum peccantis, & forte eius in quem peccat, quia ab eo læditur, vel per ſolam notitiam: tunc ad hoc ſolum tendendum eſt, vt fratri ſubueniatur, & emendetur. Et ideo ſi ſperatur quod per correctionem corrigatur, vt eſt præmiſſum, tunc primò corripiendus eſt ſecretè, vt innocentiam recuperet, & famam non perdat. Et hoc

Digitized by Google

hoc voluit Dominus cùm dixit: *Corripe eum inter te & ipſum ſolum*: nõ ſolum ſemel, ſed pluries, & ſemper ſecretè: & quamdiu probabiliter ſpes habetur, quod per eam corrigatur. Quando autem probabiliter æſtimatur, quod ſecreta ammonitio nõ proficiat, nec eſt veriſimile quod ex teſtium inductione aliquod peius ſequatur, ſed veriſimiliter proficit ad fratris correctionem: tunc eſt vlterius procedendum, vt primò paucis, vni, vel duobus mõſtretur peccatum fratris, qui poſſunt prodeſſe, & de quibus non creditur quod obſint diffamando, vt ſic ſaltem ſine multitudinis infamia emendetur.

5 Et iſti teſtes adhibentur principaliter: Primò, vt fratrem ammoneant, & corrigant. Secundò, vt ammonitionis fratris ſint teſtes. Tertiò, vt negantem coram ſuperiore conuincant de actu, ſi actus iteretur. Sunt enim teſtes inducendi, vt actum iteratum videant, ſecundum Auguſt. Si autem iteratio oſtendi teſtibus non poſſit, debent tamen adhiberi, vt coram ipſis recognoſcat, vel ſaltem vt ipſi eum ammoneant, & vt obiurgatio plurimorũ ipſum corrigat: & has duas cauſas tangit gloſ. ſuper verbo, *Adhibe tecum vnum, vel duos teſtes*. Si autem ad talium teſtium inductionem non corrigitur, tunc quia conſciẽtia præferenda eſt famæ, debet in publico denunciari ſuperiori, vt ſic tamen cum diſpendio famæ à peccato liberetur. Et hoc voluit Chriſtus cum dixit: *dic Eccleſiæ*, id eſt prelato, vel alteri ſuperiori per publicam denunciationẽ, & ille poteſt peccatum eius publicare, vt alij ſciant ſe ab eo cuſtodire, ne inficiantur. Et poteſt eum punire in rebus, vel in corpore, vel per excommunicationem, vt reſipiſcat à peccato, & propter communem iuſtitiam: vt alij videntes pęnam illius, caueant ſibi etiam timore pænæ à ſimilibus peccatis, quia pęnę ſunt medicinales. Vnde ſecundum Aug. in regula. Si quis oculi petulantiam in aliquo aduerterit, primò ſtatim debet ammonere fratrẽ, ne cepta progrediantur. Secundò ſi non emendat, prælato tanquam patri, ſi haberetur, indicandum eſt: vt ſecretius correctus non innoteſcat ceteris.

6 Tertiò ſi non iuuat, teſtes debent adhiberi. Quartò in publicum produci, conuincendus eſt ſi negauerit: ſed duo media Dominus in vno comprehendit. Sed Thom. in tractatu de fraterna correctione, ſic procedere docet. Et præceptum de correctione fraterna, ſecundum quod pertinet ad omnes, ſic debet ſecundum eundem Doctorem

quis exequi. Cùm dicitur: Si peccauerit in te, id eſt cõtra te, tunc eſt præceptum de dimittẽdo: vel in te, id eſt ſciẽte te. Et hoc poteſt fieri dupliciter: vel te ſolo ſciente: tunc corripe eum inter te, & eum ſolum. Si te audierit, lucratus es animam fratris tui. Si te non audierit, nõ debes vltra procedere: non enim potes addere vnum, vel duos: cùm nullus alius ſciat: tamen potes ei dicere, qui poteſt prodeſſe non obeſſe. Si autem contingat quod alij poſtea ſciant, & ſit adhuc in illo peccato, tunc debes vnũ vel duos adhibere ad eum corripiendum, & ſic eſt procedẽdum, ſi peccatum eſt occultum. Si autem ſit manifeſtũ, ita quod plures ſciant: tunc ſic eſt procedendum. Si peccauerit in te, id eſt te ſciente, non tamen ſolo, corripe eũ ante te, & remaneat. Si te audierit, lucratus es animam fratris tui. Si autem te non audierit, adhibe tibi vnum, vel duos, ſcilicet de illis qui ſciunt, non ſcilicet per auditum, ſed per viſum: vt dicit gloſ. vt qui ad vnius monitionem corrigi noluit, multorum obiurgatione reſipiſcat. Si te non audierit, dic Eccleſię, id eſt prælato: tunc potes ei dicere denunciando, & tunc vnus adhibendus eſt, quia in denunciatione, vt quidam dicunt, ſufficit vnus teſtis. Sed ſi ſic, videtur quod publicet peccatum occultũ. Reſpõd. quod peccatum dicitur occultum tripliciter. Primò ſi homo vt ſolus Deus ſcit, & non alio modo, vel vt homo loco Dei, ſicut ille qui ex ſola ſacramentali confeſſione ſcit: tunc non poteſt corripere, vel aliquid facere, ſed tacere, ſicut qui neſcit. Secundo modo ſi ſcit peccatum vnus ſolus homo, vt homo: tunc debet eum corripere inter ſe, & ipſum ſolum: nec debet vltra procedere, vt dictum eſt. Tertio modo dicitur occultum, ſi pauci ſciant, & tunc occultum & manifeſtum non contradicunt. Si tũc te audierit, non eſt procedendum: ſi non, tunc adhibendus eſt vnus vel tres: ſi nec vnum nec tres audierit, & plures neſciant, quomodo tunc dicet Eccleſię? quia ſic videtur alterius peccatum publicare. Dicendum, quod Eccleſiá nõ dicitur hic congregatio, ſiue multitudo fidelium, ſed dicitur Eccleſia pręlatus, cui poteſt dici, eo quod poteſt prodeſſe, non obeſſe. Vnde non eſt publicatio criminis. Hæc de Tho. vbi prius. Aliter autem eſſet procedendum, quãdo correctio eſſet poteſtatiua, pręlati videlicet, vt ibidẽ dicit.

7 Quoad tertium principale quis corripere teneatur: Reſpondetur ſecundum Thom. Fraterna correctio pertinet

tinet ad quemlibet adultum regulariter, qui charitatem habet: ſiue ſit prælatus, ſiue ſit ſubditus. Propter quod dicitur 24.q.3. Tam ſacerdos, quàm reliqui omnes fideles, ſummam debent habere curam de his, qui pereunt: quatenus eorum redargutione, aut corrigantur à peccatis; aut ſi incorrigibiles appareant, ab Eccleſia ſeparentur: immo ſic inferior debet corripere prælatum ſuum, aut alium ſuperiorem, quia eſt opus miſericordiæ, quod maxime prelato debetur. Vnde Eccleſ. 17. *Vnicuique mãdauit Deus de proximo ſuo*. Tamen cum modeſtia debet fieri ad prælatos: ſecundum illud. 1. Timot. 4. *Seniorem ne increpaueris: ſed obſecra vt patrem*. Dictum eſt autem notanter, quod correctio pertinet regulariter ad quemlibet: quia in caſu non pertinet ad quoſdam. Vnde Gor. ſuper Math. 18. dicit, quod in quinque caſibus quis abſoluitur à precepto fraternæ correctionis. Primus, cum non eſt aliqua ſpes correctionis. Vnde Hieron. Fruſtra niti, & nihil aliud quã odium quærere, extremæ dementiæ eſt. Et Prouerb. 9. *Noli corrigere deriſorem, ne oderit te*. Secundus, cùm timetur defectus probationis, & criminaliter agitur: vbi ſcilicet obligatur actor ad talionem, ſi in probatione defecerit, vel deficiat. Tertius, cùm prelato tanquam iudici notum eſt factum: quia ille notorius, vel cõuictus eſt. Quartus, cùm meliori operi, vel ad minus æquè bono vacat, ſicut monachi, qui non obligantur in diſpendum animarũ ſuarum extra monaſterium vagari. Quintus, cùm multitudo, vel poteſtas eſt in culpa, vbi correctio plus noceret Eccleſiæ, quàm prodeſſet. Vnde verſus: Non ſpes, nõ teſtis, plebs, preſul ſcit: monachus ſum.

DE SCANDALO: ET QVÆ SINT PROPTER ſcandalum vitanda.

CAPVT XIII.

ARGVMENTA.

1 *Scandalum quid ſit.*
2 *Eſt peccatum valde deteſtabile.*
3 *Scandalum duplex, Actiuum & Paſſiuum.*
4 *Scandalum actiuum nunquam eſt ſine culpa ſcandalizantis, ſed bene ſine culpa ſcandalizati: Paſſiuum verò nunquã*

eſt ſine culpa ſcãdalizati, ſed bene ſine culpa ſcãdalizãtis.

5 *Vtrum ſcandalum ſit ſpeciale peccatum, vel generale.*

6 *Scandalum actiuum quando ſit peccatum mortale, vel veniale.*

7 *Scandalum paſſiuum quando ſit mortale, vel veniale.*

8 *Tria genera bonorum; & tria genera hominum qui ſcandalizantur.*

9 *Bona quæ ſunt de neceſſitate ſalutis non ſunt omittenda propter ſcandalum.*

10 *Bona ſpiritualia, vt conſilia, quæ non ſunt de neceſſitate ſalutis, quando ſunt, aut non ſunt dimittenda propter ſcandalum.*

11 *An & quando opera ex genere indifferentia ſint, aut non ſint propter ſcandalum omittenda?*

12 *Redditur ratio eorum quæ dicta ſunt numero 10. de operibus ſupererogationis.*

13 *An, & quæ bona temporalia, & quando propter ſcandalũ dimittenda ſint.*

14 *Quomodo prædicator, Princeps, vel Prælatus ſe debeat habere circa eos qui bonos ſcandalizant, præſertim quando multitudo eſt in cauſa?*

15 *De materia ſcandali regulæ quatuor notandæ.*

1 EXpedita materia correctionis fraternæ, qua quis intendit alium emendare, & in anima viuificare, tractandum eſt de ſcandalo, quod directè contrariatur correctioni fraternæ: quia per ſcandalum quis verè, vel interpretatiuè intẽdit alium in morali vita corrumpere. De quo ſcandalo tria ſunt principaliter dicenda. Primò quid ſit, quantum, & quotuplex. Secundò quando ſit peccatum mortale, veniale, vel nullum. Tertiò quę ſunt propter ſcandalum vitanda, vel facienda. De primo notandũ ſecundum Thom. ſecunda 2. q. 43. Et in 4. diſt. 38. quod ſcandalum ſecundum Hieron. ſuper Math. 15. eſt dictum, vel factum, vel omiſſum minus rectum, præbens occaſionem ruinę. Dicitur primò dictum, non cogitatum; quia cogitatio non opponitur alicui vt offendiculum. Dicitur ſecundò dictum, vel factum, vel omiſſum: quia iſtis modis poteſt proximus ruinam pati à nobis. Dicitur tertiò minus rectum: non quod ab aliquo ſuperatur in rectitudine, ſed quod habet aliquem rectitudinis defectum, vel quia eſt ſecundum ſe malum, ſicut peccata; vel quia habet ſpeciem mali, licet de ſe non ſit malum, præbet tamen occa-

ſionem

Digitized by Google

ſionem ruinę: vt patet de inclinante ſcidolo non peruerſa intentione. Vnde Apoſtolus 1. Theſſal. 5. *Ab omni ſpecie mala abſtinete vos.* Dicitur quartò, præbens occaſionem ruinę: nihil enim poteſt eſſe homini ſufficiens cauſa peccati, quod eſt ſpecialis ruina, niſi propria voluntas; ideo dicta vel facta alterius poſſunt eſſe cauſa imperfecta, & occaſio peccandi. Vocatur autem ſcandalum Græcè, Latinè offenſio, impulſio, vel ruina: quia ſicut contingit quod aliquis obex ponitur alicui in via corporali, cui impingens diſponitur ad ruinam, & talis obex dicitur ſcandalum: ſic ſimiliter in proceſſu viæ ſpiritualis, contingit aliquem diſponi ad ruinam ſpiritualem, per dictum, vel factum, vel omiſſum alterius: inquantum .ſ. aliquis ſua ammonitione, vel inductione, aut exemplo, alium trahit ad peccandum: & hoc propriè dicitur ſcandalum.

2 Eſt autem ſcandalum valde deteſtabile peccatum: vt oſtendit Chriſtus quintupliciter Math. 18. vbi dicit: *Qui ſcandalizauerit vnum*, ergo plus peccat qui multos, *de puſillis iſtis*.i. infirmis. Hieron. ibi dicit quod rectè dicitur puſillus, quia qui magnus eſt .i. Robuſtus in fide, & charitate, moueri non poteſt. Prouerb. 12. *Non contriſtabit iuſtum quicquid ei acciderit. Qui in me credunt:* quia magis fidelium ſcandalum eſt cauendum. Ecce iam peccatum ſcandali poſitum eſt. Nunc ſequitur primò pæna. *Expedit ei*.i. minus malum ei foret: *vt ſuſpendatur mola aſinaria in collo eius: & demergatur in profundum maris.* Et ſecundum Hieron. loquitur ſecundum ritum Palęſtinę, vbi pro maioribus criminibus, ligato ſaxo ad collum, ſolebat homo in mare proijci. Mola aſinaria, id eſt quicunque grauis lapis, vt eſt aſinus, vel qui onerat aſinum: & dicitur mola quam voluunt aſini, vel equi cum rota in molendinis. Secundò alia pęna innuitur: *væ mundo à ſcandalis.* Nam tot animarum mors procuratur, quot ſcandala fiunt: vt exponit Bern. illud Eſay. 38, *In pace amaritudo mea amariſſima.* Amara in nece martyrum per tyrannos; amarior in perſecutione hæreticorum; ſed amariſſima in ſcandalizantibus falſis Chriſtianis. Tertiò ponit ſpeciale malũ peccati mortalis, ibi: *Væ homini per quem ſcandalum venit.* Quartò oſtendit malum ſcandali in multiplici pæna: & ſpecialiter ignis æterni. Vnde ſequitur: *Melius eſt tibi &c. quàm mitti in ignem æternum.* Quintò alia pęna additur de verme, Mach. 9. vbi de materia iſtius ſcandali dicitur, *vbi* ſcilicet in gehenna, vermis conſcientiæ, ſcilicet

Digitized by Google

eorum non morietur: ſed potuiſſet quis à Chriſto quæſiſſe, ſi ita malum eſt alios ſcandalizare, cur permittis ſcandala euenire? Ideo reſpondit Chriſtus: Neceſſe eſt, id eſt, expediens ad aliorum probationem; vel neceſſe, ſi mundus vult male viuere. Secundò potuiſſet quis iterum quęſiſſe: Si eſt neceſſe, ergo ſcandalizantes non ſunt puniendi. Reſpond. quod immo: quia *Væ homini illi per quem ſcandalum venit*. Et omnia iſta dicta ſunt de ſcandalo actiuo, ſeu dato: quia illud eſt aliquando ſpeciale peccatum.

3 Eſt autem duplex ſcandalum. Vnum actiuum ſeu datum, quod definitum eſt: & iſto dicitur quis ſcandalizare. Aliud eſt ſcandalum paſſiuum ſeu acceptum, in eo qui ex dicto vel facto alterius ruit: & illud non eſt ſpeciale peccatum, ſed generale: & ipſo dicitur quis ſcandalizari. Itē notandum, quod dictum vel factum alicuius, poteſt alteri eſſe occaſio peccandi dupliciter. Vno modo per ſe: alio modo per accidens. Per ſe, quando quis intendit ſuo malo exemplo, verbo, vel facto alium ad peccatum inducere: vel etiam ſi ipſe hoc non intendit, ipſum factum eſt tale, quod de ſui natura rationem habet, vt ſit inductiuum ad peccandum: vtpote cum aliquis publicè facit peccatum; vel aliquid quod habet ſimilitudinem peccati; & tunc iſte qui hoc facit, propriè dat alteri occaſionem ruinę, potiſſime quando hoc intendit, & vocatur ſcandalum actiuū. Per accidens verò verbum, vel factum vnius eſt alteri cauſa peccandi, quando præter operantis intentionem, & præter conditionem operis, aliquis malus male diſpoſitus, inducitur ad peccādum: puta cùm quis inuidet bonis aliorum, & tunc ille qui fecit talem actum rectum, nō dat alteri occaſionem peccandi, ſed alius ſumit, & ideo eſt ſcandalum paſſiuum ſine actiuo: quia iſte qui rectè agit, non dat occaſionem ruinę, quam alter patitur. Et de paſſiuo ſcandalo loquitur Chriſtus vbi prius, Math. 18. *Si oculus tuus ſcandalizat te: ſi pes: ſi manus &c.* Contingit ergo quandoque, quod ſimul ſit ſcandalum actiuum in vno, & paſſiuum in altero: puta cum ad inductionem vnius alter peccat. Quandoque eſt actiuum ſine paſſiuo; puta cum quis inducit alium verbo, vel facto ad peccandum, & iſte non conſentit. Quandoque verò eſt paſſiuum ſine actiuo, vt prius dictum eſt de dicto, vel facto per accidēs in malitioſo.

4 Quantum ad ſecundum principale, quando ſcandalū ſit

ſit peccatum veniale,& quando mortale: & quot modis ſiat peccatum, eſt hæc concluſio ſecundum Thomam & alios: quod ſcandalum actiuum, ſeu per ſe, nunquam eſt ſine culpa ſcandalizantis. Et ſcandalum paſſiuum nunquam eſt ſine culpa ſcandalizati. Actiuum tamen eſt bene ſine culpa ſcādalizati: & paſſiuū eſt ſine culpa ſcandalizā-tis. Prima pars patet, quia ōne ſcādalū actiuū, vel eſt peccatū, vel habet ſpeciē peccati: ſi eſt peccatū, patet propoſitum: ſi verò non ſit de ſe peccatum, ſed habeat ſpeciem peccati, vt comedere idolaticum coram infirmis; debet dimitti ex charitate ad tollendum lęſionem proximi: & qui non dimittit, contra charitatem agit. Sicut dicit Apoſtolus Roman. 14. *Si propter cibum frater tuus contriſtatur: iam non ſecundum charitatem ambulas*. Itē patet Math. vbi ſupra. Aliæ tres partes patent in vltimo notabili, prętacto pręcedenti articulo.

5 An autem ſcandalum ſit ſpeciale peccatum, vel generale? Reſpond. Thom. quod ſcandalum actiuum per ſe, quando videlicet procedit ex intentione agentis; vt cùm aliquis ſuo dicto, vel facto intendit alium trahere ad peccatum: tunc eſt ſpeciale peccatum. Tum quia ibi ex intentione ſpecialis finis, ſortitur rationem ſpecialis peccati: eo quod finis dat ſpeciē in moralibus. Tum etiā quia ſpeciali virtuti opponitur, videlicet charitati, prout imperat correctionem fraternam: quia ſcandalizans intendit alium corrumpere, vbi fraternaliter corrigens intendit alium emendare. Scandalum verò actiuum, quod fit prę-ter intentionem agentis; puta cum aliquis ſuo facto, vel verbo non intendit alteri dare occaſionem ruinæ, ſed ſolum ſatisfacere ſuæ voluntati: & hic non eſt ſpeciale peccatum, quia quod eſt per accidens, non conſtituit ſpeciem: ſed eſt tunc circunſtantia aggrauans, ſcilicet cùm in publico fit. Scandalum autem paſſiuum non poteſt eſſe ſpeciale peccatum, quia ex dicto vel facto alterius, contingit aliquem ruere ſecundum quodcunque genus peccati.

6 Sed quando ſcandalum eſt peccatum mortale, vel veniale? Reſpond. Thom. Scandalum actiuum per ſe fit mortale peccatum, Primò, quando quis intendit alium inducere ad peccandum mortaliter. Secundò, quando quis intendit inducere alium ad peccandum venialiter, per actum peccati mortalis. Tertiò autem eſt veniale, quando quis intendit alium inducere ad peccandum venialiter,

naliter, per actum peccati venialis. Scandalum verò actiuum per accidens, quando quis ſcilicet non intendit aliũ trahere ad peccatum, primò eſt peccatum mortale, quando aliquis actum peccati mortalis committit. Secundò, quando quis actu ſuo contemnit ſalutem proximi, vt cũ pro ea conſeruãda non prætermittit aliquis facere quod ſibi libuerit. Vnde in ſcripto etiam dicit Thomas, quod quando quis committit actum, in quo non intendit proximi nocumentum, qui actus alias eſt veniale, vel indifferens, habens tamen ſimilitudinem peccati mortalis: tũc ſcandalum actiuum eſſet peccatum mortale, ex aliquibus circumſtantijs concurrentibus: ex quibus æſtimari probabiliter poſſet, quod infirmi aſpicientes peccarent mortaliter. Veniale autem poſſet eſſe dupliciter. Primò, quãdo quis actum committit peccati venialis. Secundò, quando quis actum committit, qui non eſt ſecundum ſe peccatum, ſed habet aliquam ſpeciem mali, cum aliqua leui indiſcretione.

7 Quando autem paſſiuum ſcandalum ſit mortale vel veniale, notandum, quod cum ſcandalum importat impactionem quandam, per quam aliquis diſponitur ad ruinam; ideo ſcandalum paſſiuum quandoque eſt peccatum veniale, quando habet impactionem tantum: puta cum aliquis ex inordinato dicto, vel facto alterius commouetur motu venialis peccati. Quandoque verò eſt mortale, quaſi cum impactione habens ruinam: puta cum aliquis ex inordinato dicto vel facto alterius, procedit vſque ad peccatum mortale. Hæc de Tho.

8 Quoad tertium principale, quę bona ſint dimittenda, vel non dimittenda propter ſcandalum videlicet paſſiuum, id eſt, ne alius ſcandalizetur. Notandum primò, quod triplicia ſunt bona. Primò, quædam ſpiritualia, quę ſunt de neceſſitate ſalutis. Secundò, quędam ſpiritualia, quæ non ſunt de neceſſitate ſalutis. Tertiò, quędam temporalia. Secundò notandum, quod tria ſunt genera hominum, in quibus ſcandalum oriri poteſt. Primò, quidã ex malitia propria ſcandalizantur, puta cum aliqui volunt impedire bona ſpiritualia primo, vel ſecũdo modo dicta. Et illud dicitur ſcandalum Phariſæorum. Alij ſcandalizantur interdum ex ignorantia, puta quia ignorant opera quædam eſſe licita, quæ tamen ſunt licita. Et tertiò alij ex infirmitate ſcandalizantur, non vt primi ex malitia propria: & talium videlicet ſecundo & tertio modo, dicitur

citur ſcandalum puſillorum.

9 Quando ergo quæritur, quę bona ſunt dimittenda, ne quis ſcandalizetur: Reſpond. ſecundum Thom. Prima bona, quæ videlicet ſunt de neceſſitate ſalutis, puta quæ non poſſunt prætermitti ſine peccato mortali, talia nullus debet dimittere, ne alius ſcandalizetur, etiam quicunque. Ratio eſt, quia quilibet tenetur diligere ſe prius & plus quam alterum: ergo ea quę ſunt de neceſſitate ſalutis, non debent dimitti propter ſcandalum alterius vitandum. Vnde patet, quod quando conſiliorum obſeruatio, & impletio operum miſericordię, temporalium vel ſpiritualium, eſt de neceſſitate ſalutis: tunc talia non ſunt propter ſcandalum alicuius dimittenda; vt patet in his qui aliqua conſilia vouerunt, & in his quibus imminet, ex debito, defectibus aliorum ſubuenire temporalibus; vt paſcendo eſurientem: vel ſpiritualibus; vt docendo ignorantem: ſiue huiuſmodi fiant debita propter iniunctũ officium, vt patet in prælatis: ſiue propter neceſſitatem indigentis; quia de talibus eadem ratio eſt ſicut de neceſſarijs ad ſalutem. Non ſolùm autem peccatum mortale vnquam eſt faciendum, propter vitandum ſcandalum cuiuſcunque: ſed etiam nec veniale peccatum eſt vnquam committendum, vt vitetur ſcandalum alterius; licet aliquis actus, qui alias eſſet peccatum veniale, vt verbum otioſum, aut ſimile, fieri poſſet nullum peccatum propter vtilitatem alterius. Dicit etiam beatus Hieron. quod dimittendum eſt propter ſcandalum, omnẽ quod poteſt prętermitti, ſalua triplici veritate, ſcilicet vitæ, iuſtitiæ, & doctrinę. Quæ declarans ſanctus Thom. in 4. vbi ſupra, ſic dicit: Nullo modo aliquis peccare debet, vt peccatum alterius vitet. Quicũque autẽ veritatem relinquit, peccat. Veritas enim de qua loquimur, conſiſtit in hoc, quod homo in dictis, & factis ſuis, rectitudini diuinæ, ſiue diuinę legis regulæ ſe conformet. Cui quidem homo conformari debet, & in his quæ ad cognitionem pertinẽt, & hoc pertinet ad veritatem doctrinæ: & in his quę ad actionem ſpectant, ſiue ea debeat aliquis per ſeipſum agere, quod pertinet ad veritatem vitæ: ſiue ea debeat ab alijs obſeruanda promulgare, quod pertinet ad veritatẽ iuſtitię, quæ conſiſtit in rectitudine iudicij. Non tamen quicunque prætermittit aliquid, in quo ſe diuinę legi cõformare poteſt, veritatem dimittit, quia illo remoto, veritas adhuc remanere poteſt. Sed tunc dicitur aliquis

Digitized by Google

veritatem dimittere, quando omittit vel facit aliquid, quo omiſſo vel facto, veritas non manet: quod ſine peccato eſſe non poteſt. Et ideo veritas nullo modo propter ſcandalum paſſiuum alterius dimittenda eſt. Hæc Thom. Vnde Ray. dicit: Doctor vel prędicator nõ debet falſum docere pro aliquo ſcandalo; tacere tamen poteſt, & debet, ſi omnes obſtinati ſunt, ita quod deteriores efficiantur. Vnde extra lib. 5. Vtilius naſci ſcandalum permittitur, quàm veritas relinquatur, Veritas ſcilicet doctrinæ, vitæ, & iuſtitiæ.

10 Secunda verò ſunt bona ſpiritualia, quę non ſunt de neceſſitate ſalutis, vt ſunt conſilia. Vnde primò dico, quod iſta non ſunt dimittenda, nec ad tempus, nec ad ſẽper, propter eos qui ſcandalizantur ex malitia. Dico ſecundo, quod vbi periculum non imminet, bene ſunt differenda vel occultanda propter eòs, qui inde ſcandalizarentur probabiliter, non ex malitia, ſed ex ignorantia, vel infirmitate. Tamdiu autem propter tales, opera quæ non ſunt de neceſſitate ſalutis, vbi periculum non imminet, ſunt occultanda vel differenda: quouſque reddita ratione inſtruantur alij, quod alij non debent ex talibus ſcandalizari, ſed potius ædificari. Et ſi poſt redditam rationem huiuſmodi ſcandalum duret, iam videtur ſcandalum eſſe ex malitia, non ex ignorantia, vel infirmitate. Vnde in ſcripto dicit Thom. quod propter tale ſcandalũ paſſiuum, conſilia ſunt ad tempus intermittenda, vel occultè agenda, non autem omnino dimittenda: quia homo plus ſibi, quàm proximis ſpiritualibus prouidere debet. Et ignorantia ſi diu duret, in malitiam per obſtinationẽ computatur. Tamen attendenda eſt quantitas ſcandali, & boni quod contingit ex conſilio ſeruato: & ſecundum hoc aliquando conſilia ſunt intermittenda propter ſcandalum puſillorum, vel ſcandalum contemnendum propter conſilia. Hæc Thom.

11 Sed quid de operibus alijs à conſilijs, ſeu ſupererogationis operibus, quę vocantur indifferentia ex genere, vt comedere carnes, bibere vinum, temporalia modo licito acquirere, acquiſita cuſtodire, debita repetere, & ſic de alijs: nunquid ſunt propter ſcandalum dimittenda? Sunt enim triplicia opera. Quædam neceſſaria ad ſalutẽ: Alia ſupererogationis & conſilij: Alia verò indifferentia ex genere. Reſpond. Richar. in 4. diſt. 38. Opera indifferentia ex genere, quorum omiſſio nulli alij præiudicat

niſi

niſi operanti,& etiam in temporalibus tantum; omittẽda ſunt ad vitandum ſcandalum proximi, proueniens ex infirmitate, vel ignorantia quando probabiliter apparet, quod niſi tale opus omittatur, proximus ſcandalizabitur. Et ſi probabile eſt quod ſcandalizetur mortaliter, tunc omiſſio illius operis eſt in præcepto. Si autem probabile eſt quod non ſcandalizetur niſi venialiter; tunc omiſſio illius operis eſt in conſilio. Poſtquam tamen proximo eſt oſtenſum, quod ex tali opere ſcandalizari non debet, & debito modo ſuaſum vt non ſcandalizetur: ſic non tenetur omittere iſtud opus, propter proximi ſcandalum vitandum, quia ſcandalum poſt talia hortamenta proueniens, propriè eſſet ex malitia. Vnde propter illud non eſt dimittendum. Hæc Richard. Et dicit Duran. in 4. diſt. 38. Quæ ſunt indifferentia, ſicut comedere carnes, vel abſtinere ab eiſdem: omnia dimittenda ſunt, quamdiu durat ſcandalum puſillorum. Hæc ille. Et probat per Auguſt. in ſermone Domini in monte: Dandum eſt &c. vt poſtea patebit. Et dicit notanter, quamdiu durat ſcandalum puſillorum, propter eos qui informati in ſcandalum phariſæorum incidunt ex malitia, vt in volentibus impedire bona ſæpe apparet. Item vt ſtatim dicetur, ſecundum Thom. & omnes communiter, temporalia non ſunt dimittenda propter ſcandalum ortum ex malitia: ergo multo minus abſtinentiæ, & huiuſmodi quædam, plus ſeruientia virtuti quàm temporalia. Et dicit Guill. ſuper Ray. quod non debet quis facilis eſſe ad credendũ, quod alij ſcandalizentur de bono opere quod facit: nec debet quis facile propter metum ſcandali, ceſſare à bono opere. Quia debet præſumere de alijs, potius quod ſint boni, quàm quod mali ſint: ſemper enim iudicandum eſt, in indifferentibus, in partem meliorem. Tamen durante conſcientia quod alij ſcandalizentur, debet dimittere, vel opus occultare.

12 Ratio primi dicti, videlicet quod propter ſcandalũ ortum ex malitia, non debeat quis dimittere opera bona conſilij: Quia ſi propter malitiam talium bona deberent ſemper omitti: mali bona frequenter impedirent, & occaſio daretur malis malignandi. Vnde hoc eſt ſcandalum phariſæorum, quod etiam Chriſtus docuit non curare. Vnde poſtquam Chriſtus Math. 15. pręſentibus ſcribis & phariſęis pręadicaſſet, Chriſto diſcipuli dixerunt: *Scis quia phariſæi, audito hoc verbo, ſcandalizati ſunt.* At ille reſpondens

pondens ait: *Omnis plãtatio, quam non plantauit pater meus cæleſtis, eradicabitur. Sinite illos: cæci ſunt, & duces cæcorum: Cæcus autem ſi cæco &c.* Ratio ſecundi, videlicet quod vbi periculum non imminet, opera ſupererogationis ſunt differenda, vel occultanda propter ſcandalum ex ignorãtia, vel infirmitate proueniens, quouſque tales informentur, & aliquo modo confortentur. Ratio inquam eſt iſta, quia ex occultatione operis ſupererogationis, vel ex dilatione, & proximi malum vitatur, qui informabitur: & proprium bonum non minuitur. Vnde dicit Richar ſuper 4. diſt. 38. quod tunc quis merito proprio non pręiudicat: quia ſic opus ſupererogationis intermittere, meretur æquale pręmium pręmio debito operi ſupererogationis quod omittit, vel maius. Vnde talis omiſſio nihil minuit de perfectione charitatis: ſed magis ad eius augmentum diſponit. Vndę Chriſtus hoc ſcãdalum puſillorum Math. 8. vitare iubet, vt patuit ſupra. Et Math. 17. ne ſcandalizaret, didragma petens, illud perſoluit: & idem ſupra patuit de Apoſtolo Rom. 14. Ex prædictis patet, quod frequenter amici qui ſcandalizantur de ingreſſu alicuius in religionem: ſcandalum habent phariſęorum. Propter quod Hieron. in epiſtola ad Heliodorum dicit: Licet in limine iaceat pater, ſiccis oculis ad vexillum crucis euola: ſolum genus pietatis eſt in hac re eſſe crudelem.

13 Tertio modo bona temporalia quando ſint dimittenda, ne alius ſcandalizetur, diſtinguendum eſt. Nam bona temporalia ſecundum Thom. aut non ſunt noſtra, ſed nobis præ alijs commiſſa ad conſeruandum, & diſponendum pro communitate, ſicut bona Eccleſiæ committuntur prælatis, & rectoribus reipublicæ committũtur bona communia reipublicæ: talia non ſunt propter ſcandalum dimittenda. Quia talium conſeruatio, ſicut & depoſitorum, imminet his quibus ſunt commiſſa, ex neceſſitate præcepti tuenda. Et ideo non ſunt propter ſcandalum dimittenda: ſicuț nec alia bona prima, quæ ſunt de neceſſitate ſalutis: vnde beatus Thom. Cantuarienſ. repetijt res Eccleſiæ cum ſcandalo regis. Aut bona temporalia ſunt noſtra, quorum nos ſumus domini. Tũc iterum diſtinguendum eſt, quia cùm ea dare non volumus, vel apud alium detenta repetere volumus; aut ſcandalum oritur ex malitia alicuius, alienum volentis vſurre, vel detinere, quod eſt ſcandalum phariſæorum. Et illud ſcandalum non eſt curandum, & bona temporalia

tunc

tunc ſunt repetenda. Tum quia noceret bono communi, daretur enim illis occaſio rapiendi aliena: tum etiam quia noceret rapientibus, qui iniuſta rapiendo, vel retinendo alienum, peccarẽt: vnde dicit Greg. in Moral. loquens de raptoribus alienorum: Quędam ſeruata æquitate prohibenda ſunt, non ſola cura ne noſtra ſubtrahantur: ſed ne rapientes non ſua ſemetipſos perdant. Aut ſcandalum oritur ex ignorantia vel infirmitate aliorum, quod dicitur ſcandalum puſillorum. Tunc propter illud dimittenda ſunt temporalia ad tempus, quouſque ſedetur ſcãdalum per ammonitionem, vel per aliquem alium modũ. Vnde beatus Auguſt. in ſermone Domini in monte: Dãdum eſt quod nec tibi, nec alteri noceat, quantum ab homine credi poteſt: & cùm negaueris quod petit, indicanda eſt ei iuſtitia, & melius ei aliquid dabis, cum petentẽ iniuſtè correxeris. Si autem poſt ſufficientem ammonitionem & ſufficientem inſtructionem ſcandalum non ſedaretur: perfectionis eſt ſua dimittere, ſed non eſt neceſſitatis: vnde Math. 5. *Si quis vult tecum in iudicio contendere, & tunicam tuam tollere, dimitte ei & pallium*: & loquitur de conſilio. Et ſi ſit prçceptum, intelligendum eſt, vt dicit Auguſt. ſecundum præparationem animi, ſcilicet vt homo paratus ſit talia facere, ſi hoc impediat promotionem fidei & bonorum morum. *Lib. 1. cap. 4.*

14 Sed dubium eſt, quomodo prædicator prædicando, vel princeps, vel prælatus, & eis ſimiles ſe debent habere circa malos, & ſcandalizatores bonorum, præſertim quando multitudo eſt in cauſa? Reſpondetur, quod mali aliquando tolerandi ſunt: aliquando puniẽdi. Vnde Vlri. libr. 6. tract. 3. quæſt. 8. aſſignat quatuor cauſas diſſimulationis circa peccata iniquorum, propter quas non poteſt, vel non expedit zizania euelli. Vna eſt, cùm mali ſunt occulti, nec poſſunt diſcerni à bonis. Alia cauſa eſt, ſi multitudo tanta eſt in cauſa, quod non poſſit extirpari ſine ſchiſmate Eccleſiæ, in quo etiam boni inuoluerẽtur: & ſic etiam eradicaretur & triticum. Vnde Auguſt. Nos ad doctrinam ſacram pertinere arbitramur, vt & canes in Eccleſia propter pacem Eccleſię toleremus; vel ſi vnus ſolus eſt, vel pauci: ſed hoc non poteſt fieri ſine ſcandalo bonorum, eo quòd eos latet crimen nocentis. Sicut Dominus nocentem Iudam vſque ad dignum exitum tolerauit. Quando tamen multitudo eſt in culpa, poſſunt aliqui magis rei ex eis puniri ad terrorem multitudinis: vel turba

Digitized by Google

turba iniquorum, cùm facultas eſt in populis promendi ſermonem, generali obiurgatione ferienda eſt: vt dicit Aug. contra Parmenianum. Tertia cauſa eſt: quãdo probabiliter præſumitur de eorum correctione, eo quòd peccant ex infirmitate vel ignorantia, & non obſtinata malitia. Si enim tales exterminarentur, ſæpe eradicaretur triticum: id eſt ipſi, qui poſtmodum conuerſi, fuerint triticum factum. Sicut patet de Paulo. Vnde beatus Dominicus ſpiritu prophetico, inter hæreticos igni tradendos, vnum fecit reſeruari, qui poſt multos annos cõuerſus fuit. Quarta cauſa: ſi exercitando bonos proſunt Eccleſiæ, & non obſunt. Tunc enim tolerari poſſunt, ne boni otio torpeant in charitate, & ſic eradicetur triticũ. Vnde Pſal. 58. *Dominus oſtendit mihi ſuper inimicos meos: ne occidas eos, nequando obliuiſcantur populi mei.* Quod ſecundum Bernard. ad litteram hodie de Iudæis poteſt intelligi. Vnde etiam Iudicum 2. *Non delebo gentes, quas dimiſit Ioſue, vt in ipſis experiar Iſrael.* Hæc de Vlri. Raymun. addit: Quod ſi peccatum quod faciunt, auctoritate defendunt quod non ſit peccatum: tunc non debet contra tales dormire ſeueritas diſciplinæ. Nam tales etiam hæretici poſſunt dici, de penit. diſt. 6. cap. primo in fine. Et ſecundum eundem, idem videtur ſeruandum circa publicè delinquentem multitudinem, vel principem, prædicatione: quod dictum eſt de correctione, vel excõmunicatione facienda, vel diſſimulanda. Satis concordare videtur Thom. 2. ſecundæ q. 108. art. 1. ad 5.

15 De materia ſcandali tradit Cancellarius quatuor regulas De floribus regularum moralium. Prima: Nullus agens bene ſecundum omnes circumſtantias, dici debet dare ſcandalum alteri, quatumcunque ſcandalizetur alius: quia ſcandalum eſt dictum, vel factum minus rectũ, præbens alteri occaſionem ruinæ. Nam in via omnino recta, ſi quis ceciderit, non ex ſcandalo viæ, ſed ex proprio defectu proueniet. Secunda: Solus ille ſcandalizat actiue, qui aduertens, aut aduertere debens alios proniores eſſe ad peccandum ex modo ſuo agendi, qui ſibi non eſt in præcepto, nihilominus ipſe operari non deſiſtit. Secus in caſibus hic excluſis, vbi malitia propria eſt ſcandalum gratis acceptum. Vbi prætèrea non eſt aduertentia, nec eſſe debet de ſcandalo alterius: & vbi quis ad illud operandum teneretur. Tertia regula: Ille dicitur ex malitia ſua peccare, & ſcandalum accipere, non ex actu alterius,

alterius, qui informatus ſufficienter de bonitate huiuſmodi actus, nihilominus cadit in ruinam: vt ſi ex voto religionis emiſſo, parentes poſt ſufficientem de religionis perfectione informationem, ſe ſcandalizari conquerantur. Scandalum eſt hoc non iam puſillorum, ſed phariſæorum, acceptum, ſed non datum. Quarta regula. Quilibet ab omni actu, cui non eſt aſtrictus aliunde, tenetur deſiſtere, qui aut timet, aut timere debet, ſecundum vehementem coniecturam, ſcandalum puſillorum, quouſque de illo compeſcendo diligentiam compleuerit, niſi forte pro communi vtilitate, vnctio ſpiritusſancti doceat illud tunc agendum: vt Chriſtus fecit in publicatione veritatis ſacramenti.

DE IRRISIONE.

CAPVT XIV.

ARGVMENTA.

1 *Verbo ſit iniuria per quinque vitia.*
2 *Irriſio eſt ſpeciale peccatum ab alijs diſtinctum.*
3 *Deriſio in paruis veniale peccatum eſt, at in magnis, penſatis tamen conditionibus perſonarum, mortale eſt.*
4 *Irridere Deum grauiſſimum eſt, tum parentes, tum iuſtos.*
5 *Deriſio vitium delectabile, triplici de cauſa.*
6 *Pœna in ſacra ſcriptura deriſoribus inflicta.*
7 *Num ridere ſit peccatum.*

1 PRæterea cùm deriſores, ſeu irriſores magna mala faciant in Eccleſia, occidentes conceptus ſpirituales bonorum operum; de irriſionis vitio tria principaliter videnda ſunt. Primò, quale vitium ſit, & quid ſit irriſio. Secundò, quàm delectabile ſit. Tertiò, vtrum riſus ſit licitus. Quantum ad primum notat Thom. 2. ſecundæ q. 72. & ſequentibus: quod iniuria, & iniuſtitia fit verbo per quinque vitia. Sunt enim quintuplicia bona hominis, quantum ad propoſitum ſufficit, videlicet fama, honor, amicitia, gloria ſeu teſtimonium conſcientiæ, & bona naturæ & fortunæ. Detractor famam auferre nititur. Contumelioſus ſeu conuiciator honorem. Suſurro amicitiam inter aliquos vult tollere. Deriſor ad confu-

fuſionem conatur proximi, & eripere vult gloriam bonorum animæ. Maledicens verò pęnam imprecatur: & ſi peccatum alicui optat, tamen illud facit in pænam proximo. Et quatuor prima vitia eo ordine quo ponuntur, ſe excedunt in malitia. Quia detractor eſt malus, peior cōtumeliam inferens, quem excedit ſuſurro, qui amicum eripere geſtit. Et adhuc peior eſt deriſor, intellige ſemper cæteris paribus. Sed etiā interdū peſſimi ſunt male dici.

2 Quale autem peccatum ſit irriſio, & ab alijs diſtinctum: Notandum ſecundò ſecundum Thom. vbi prius, q.75. quod peccata verborum ſunt præcipuè penſanda ſecundum intentionem proferentis. Et ideo ſecundum diuerſa, quæ quis intendit contra alium loquens, huiuſmodi peccata diſtinguuntur. Sicut enim aliquis conuiciando intendit conuiciati honorem deprimere, & detrahendo diminuere famam, & ſuſurrando tollere amicitiam: ita etiam irridendo, aliquis intendit quod ille qui irridetur erubeſcat. Nam de opere virtuoſo aliquis apud alios, & reuerentiam meretur, & famam: & apud ſeipſum bonæ conſcientię gloriam, ſecundum illud 2. Cor. 1. *Gloria noſtra hæc eſt, teſtimonium conſcientiæ noſtræ.* Vnde è cōtrariò, de actu turpi & vitioſo, apud alios quidem tollitur hominis honor, & fama, & ad hoc contumelioſus, & detractor de alio dicunt. Apud ſeipſum autem per turpia quę hic dicuntur, aliquis perdit conſcientiæ gloriam, per quandam confuſionem & erubeſcentiam: & ad hæc turpia deijcit deriſor. Et quia hic eſt finis diſtinctus ab alijs, ideo etiam peccatum irriſionis diſtinguitur ab alijs peccatis. Securitas enim conſcientiæ, & quies illius magnū eſt bonum, ſecundum illud Prouerb. 15. *Secura mens quaſi iuge cōuiuium.* Et ideo qui conſciētiam alicuius inquietat, confundendo ipſum, aliquod ſpeciale nocumentum ei infert.

3 Quando verò ſit peccatum mortale: Reſpondet ibidem ſic. Irriſio non fit niſi de aliquo omnino malo, vel defectu. Malūm autem ſi ſit magnum, non pro ludo accipitur, ſed serioſe. Vnde ſi in ludum, vel riſum vertatur, ex quo irriſionis vel illuſionis nomen ſumitur, hoc eſt quia accipitur vt paruum. Poteſt autem accipi aliquod malum vt paruum dupliciter. Vno modo ſecundum ſe, alio modo ratione perſonæ. Cùm autem alterius perſonæ malum, vel defectum in ludum, vel riſum ponit, quod ſecundum ſe paruum malum eſt: veniale eſt & paruum

peccatum

Digitized by Google

peccatum,ſecundum genus ſuum. Cùm autem accipitur quaſi paruum ratione perſonæ, ſicut defectus puerorum & ſtultorum, parum ponderare ſolemus: ſic aliquem illudere vel irridere, eſt eum omnino paruipendere, & eum tam vilem ęſtimare, vt de eius malo non ſit curandum: ſed ſit quaſi pro ludo habendum. Et ſic deriſio eſt peccatum mortale, grauius quàm contumelia, quę ſimiliter eſt in manifeſto: quia contumelioſus videtur percipere malū alterius ſeriosè. Irriſor autem illudit: & ita videtur eſſe maior contemptus & dehonoratio: & ſecundum hoc illuſio eſt graue peccatum, & tanto grauius, quanto maior reuerentia debetur perſonæ quę illuditur.

4 Vnde grauiſſimum eſt irridere Deum, & ea quæ Dei ſunt: ſecundum illud Eſa. 37. *Cui exprobraſti & quem blaſphemaſti: & ſuper quem exaltaſti vocem tuam?* Et poſt ſubditur, *Ad ſanctum Iſrael.* Deinde ſecundum locum tenet irriſio parentum. Vnde Prouerb. 30. *Oculum, qui ſubſannat patrem, & deſpicit partum matris ſuæ, effodiant eum corui de torrentibus, & comedant eum filij aquilæ.* Deinde iuſtorū deriſio grauis eſt, quia honor eſt virtutum præmium. Et contra hoc dicitur Iob. 12. *Deridetur iuſti ſimplicitas:* quę quidem deriſio valde nociua eſt, quia per hoc homines à bene agendo impediuntur, ſecundum illud Greg. Qui in aliorum actibus bona exoriri conſpiciunt: mox ea manu peſtiferę exprobrationis euellunt. Et quamuis ludus nō importet aliquid contrarium charitati, reſpectu eius cum quo luditur: inter amicos enim interdum luditur: poteſt tamen importare aliquid contrarium charitati, reſpectu eius de quo luditur, propter contemptum, vt dictum eſt. Hæc Thomas.

5 Quoad ſecundum principale, deriſio eſt valde delectabile vitium, triplici de cauſa. Primò, quia per irriſores diabolus occidit, necat, & ſuffocat paruulos Eccleſię, cùm bonum inchoatum propter eos dimittitur: & interdum plus nocent quàm hæretici. Vnde ſunt ſicut Pharao: qui ſubmerſione paruulorum, populum Iſrael delere voluit. Exod. 1. Sunt ſicut Herodes, qui Chriſtum paruulum occidere voluit: & paruulos poſtea occidit innocētes, Math. 2. Secundò, irriſores malis animalibus aſſimilantur, & peiores eis ſunt. Draco enim ſtetit Apocal. 12. ante mulierem, quæ erat paritura: vt cùm peperiſſet, deuoraret filium eius. Sed irriſores partum matris non expectant, videlicet Eccleſiæ fructum, quem propoſito

bono conceperunt eius fideles. Sunt vulpeculę vineam Domini demolientes. Cantic. 2. *Capite nobis vulpeculas paruulas, quæ demoliunt vineas.* Sunt etiam bufones, quæ non poſſunt odorem & florem bonæ vitę ſuſtinere. Tertiò irriſores nocent multis, & impij ſunt in omnes. In Deum, quia rurſus crucifigunt filium Dei, Hebr. 6. Et ſecundum Pſalm. 68. Super dolorem vulnerum eius addūt, dum animas, pro quibus mortem ſuſtinuit, ei auferunt. Sunt deriſores impij in proximum: dum vulnus eius ſpirituale, iam per pænitentiam ſanatum, iterum reuocant, & concidunt. Iob. 16. *Concidit me vulnere ſuper vulnus.* Sunt impij in matrem eorum Eccleſiam, tam in militantem, quàm triumphantem: dum defraudant eam gaudio, quod habere debuit de conuerſione peccatorum. Magna reuera crudelitas necare iniuſtè filium, quem mater propria genuiſſet doloribus magnis. Sic in propoſito magna eſt crudelitas pænitentem, magnis fletibus Eccleſiæ conuerſum, peruertere irriſionibus. Nam Ioannis 16. *Mulier cum parit, triſtitiam habet.* Sunt & impij in ſe, quia cùm in mari mundi ſcilicet naufragentur propter eorum peccata; tamen pænitentiæ tabulam ſecundam poſt naufragium contemnunt vel vilipendunt.

6 Vnde ſacra ſcriptura contra irridentes, graues pænas fulminatas commemorat. Nam primo regum 25. Nabal verba nuntiorum Dauid deridens, ait: *Quis eſt filius Iſai? hodie increuerunt ſerui qui fugiunt dominos ſuos.* Vnde poſt pauca miſerè mortuus eſt, Deo eum necante. Prius autem Dauid iurauerat eum, & domum ſuam totam interficere. Sic 2. Regum 6. Poſtquam Dauid luſerat ante arcam Domini, & ſaltauerat, egreſſa eſt in occurſum Dauid Michol eius vxor, & deridendo ei ait: *Quàm glorioſus fuit rex Iſrael hodie, diſcooperiens ſe ante ancillas ſeruorum ſuorum: & nudatus eſt, quaſi ſi nudetur vnus de ſcurris. Igitur Michol filiæ Saul, nō eſt natus filius vſque ad diem mortis ſuæ.* Et 4. Regum 2. *Cùm deſcenderet Heliſæus per viam, pueri parui egreſſi ſunt de ciuitate, & illudebant ei dicentes: Aſcende calue, aſcende calue. Egreſſique ſunt duo vrſi de ſaltu, & lacerauerunt ex eis 42. pueros.* Lucæ 16. poſtquam Chriſtus prædicauit: Nemo poteſt duobus dominis ſeruire, non poteſtis Deo ſeruire & mammonæ, ſequitur, *Audiebant autem hæc omnia phariſæi qui erant auari, & deridebant eū.* Et ait illis Ieſus: *Vos eſtis qui iuſtificatis vos coram hominibus: Deus autem nouit corda veſtra.* Vnde Actuum 2. diſcipulis

pulis deuotiſſimè Spiritum ſanctum accipientibus, alij eos irridebant dicentes: quia muſto pleni ſunt. Ideo ſpiritu ſancto cæci manentes caruerunt.

7 Quoad tertium, eſt dubium vtrum ridere ſit peccatũ? Reſpondeo ſecundum Alexand. de Halis, parte 2. Quidã eſt riſus, qui cauſatur ex iocunditate ſpirituali, & iſte non eſt peccatum, ſed eſt meritorius, vel effectus meritoriæ complacentiæ. Eſt enim fructus ſpiritus: de quo Apoſtolus ad Gal. 5. loquitur, vbi enumerat etiam gaudium, benignitatem, & alia. Et Philip. 4. *Gaudete in Domino ſemper: iterum dico gaudete.* De quo riſu etiam dicitur de muliere forti. Prouerb. 31. *Ridebit in die nouiſſimo*. Hic riſus non eſt cum cachinno. Vnde beatus Benedictus tertium gaudium humilitatis ponit non eſſe promptum ad riſum. Sic etiam modeſtus riſus in eutrapelia meritoriè fieret. Vnde Albert. ſuper Luc. 6. *Væ vobis qui ridetis* dicit: Bonus homo non cachinnis, ſed moderatè vix ridet. Et Sene. Scito quod verum gaudium ſeuera res eſt: ſecundum illud Eccleſ. 21. *Fatuus in riſu exaltat vocem ſuam: ſapiens autem vix tacitè ridebit*. Secundus eſt qui cauſatur ex mãſuetudine naturę, & eſt paſſionis humanę proprius effectus: & poteſt fieri ſine peccato, & merito: vt in dormiẽtibus, in pueris, & in quibuſdam tam ſubitò, vt ratio preuenire nequeat, ſicut aliæ quædam paſſiones. Tertius eſt, qui prouenit ex cordis laſciuia, ſeu ex inordinata dilectione, & ſi tunc homo delectatur in creatura propter ſe, & ibi conſtituitur vltimus finis hominis, ſicut dictũ fuit ſupra præcepto primo cap. 5. tunc eſt mortale peccatum. Similiter ſi moroſæ delectationis conſenſum habet in actu peccati mortalis: vt dicetur in penultimo præcepto. Similiter ſi complacet deliberatè in cogitationibus, verbis, vel operibus, quæ alias ſunt peccata mortalia. De iſto riſu dicit Chriſtus Lucæ 6. *Væ vobis qui nunc ridetis, quia flebitis:* Væ autem dicit peccatum mortale. Si autem quis ex ſurreptione rideret, vel ſine conſenſu in mortale, ſed tãtum ex quadam leuitate animi, veniale fieri poſſet: ſicut Sara Geneſ. 18. De priori riſu, qui eſt peccatum mortale, ſuper illo Luc. 6. *Væ vobis qui nunc ridetis*, dicunt expoſitores communiter: qui ridetis, ſcilicet per ineptam lætitiam ad peccatum mortale declinantem: ſecundum illud Prouerb. 2. *Qui lætantur cum male fecerint, & exultant in rebus peſſimis*. Ordine ergo contrario faciamus, modo lugendo vt conſolemur. Nam in malis (Prouer. 14.)

bono conceperunt eius fideles. Sunt vulpeculę vineam Domini demolientes. Cantic. 2. *Capite nobis vulpeculas paruulas, quæ demoliunt vineas.* Sunt etiam bufones, quæ non poſſunt odorem & florem bonæ vitę ſuſtinere. Tertiò irriſores nocent multis, & impij ſunt in omnes. In Deum, quia rurſus crucifigunt filium Dei, Hebr. 6. Et ſecundum Pſalm. 68. Super dolorem vulnerum eius addũt, dum animas, pro quibus mortem ſuſtinuit, ei auferunt. Sunt deriſores impij in proximum: dum vulnus eius ſpirituale, iam per pænitentiam ſanatum, iterum reuocant, & concidunt. Iob. 16. *Concidit me vulnere ſuper vulnus.* Sunt impij in matrem eorum Eccleſiam, tam in militantem, quàm triumphantem: dum defraudant eam gaudio, quod habere debuit de conuerſione peccatorum. Magna reuera crudelitas necare iniuſtè filium, quem mater propria genuiſſet doloribus magnis. Sic in propoſito magna eſt crudelitas pænitentem, magnis fletibus Eccleſiæ conuerſum, peruertere irriſionibus. Nam Ioannis 16. *Mulier cum parit, triſtitiam habet.* Sunt & impij in ſe, quia cùm in mari mundi ſcilicet naufragentur propter eorum peccata; tamen pænitentiæ tabulam ſecundam poſt naufragium contemnunt vel vilipendunt.

6 Vnde ſacra ſcriptura contra irridentes, graues pænas fulminatas commemorat. Nam primo regum 25. Nabal verba nuntiorum Dauid deridens, ait: *Quis eſt filius Iſai? hodie increuerunt ſerui qui fugiunt dominos ſuos.* Vnde poſt pauca miſerè mortuus eſt, Deo eum necante. Prius autem Dauid iurauerat eum, & domum ſuam totam interficere. Sic 2. Regum 6. Poſtquam Dauid luſerat ante arcam Domini, & ſaltauerat, egreſſa eſt in occurſum Dauid Michol eius vxor, & deridendo ei ait: *Quàm glorioſus fuit rex Iſrael hodie, diſcooperiens ſe ante ancillas ſeruorum ſuorum: & nudatus eſt, quaſi ſi nudetur vnus de ſcurris. Igitur Michol filiæ Saul, nõ eſt natus filius vſque ad diem mortis ſuæ.* Et 4. Regum 2. *Cùm deſcenderet Heliſæus per viam, pueri parui egreſſi ſunt de ciuitate, & illudebant ei dicentes: Aſcende calue, aſcende calue. Egreſſique ſunt duo vrſi de ſaltu, & lacerauerunt ex eis 42. pueros.* Lucæ 16. poſtquam Chriſtus prædicauit: Nemo poteſt duobus dominis ſeruire, non poteſtis Deo ſeruire & mammonæ, ſequitur, *Audiebant autem hæc omnia phariſæi qui erant auari, & deridebant eũ.* Et ait illis Ieſus: *Vos eſtis qui iuſtificatis vos coram hominibus: Deus autem nouit corda veſtra.* Vnde Actuum 2. diſcipulis

Digitized by Google

pulis deuotiſſimè Spiritum ſanctum accipientibus, alij eos irridebant dicentes: quia muſto pleni ſunt. Ideo ſpiritu ſancto cæci manentes caruerunt.

7 Quoad tertium, eſt dubium vtrum ridere ſit peccatũ? Reſpondeo ſecundum Alexand. de Halis, parte 2. Quidã eſt riſus, qui cauſatur ex iocunditate ſpirituali, & iſte non eſt peccatum, ſed eſt meritorius, vel effectus meritoriæ complacentiæ. Eſt enim fructus ſpiritus: de quo Apoſtolus ad Gal. 5. loquitur, vbi enumerat etiam gaudium, benignitatem, & alia. Et Philip. 4. *Gaudete in Domino ſemper: iterum dico gaudete.* De quo riſu etiam dicitur de muliere forti. Prouerb. 31. *Ridebit in die nouiſſimo*. Hic riſus non eſt cum cachinno. Vnde beatus Benedictus tertium gaudium humilitatis ponit non eſſe promptum ad riſum. Sic etiam modeſtus riſus in eutrapelia meritoriè fieret. Vnde Albert. ſuper Luc. 6. *Væ vobis qui ridetis* dicit: Bonus homo non cachinnis, ſed moderatè vix ridet. Et Sene. Scito quod verum gaudium ſeuera res eſt: ſecundum illud Eccleſ. 21. *Fatuus in riſu exaltat vocem ſuam: ſapiens autem vix tacitè ridebit.* Secundus eſt qui cauſatur ex mãſuetudine naturę, & eſt paſſionis humanę proprius effectus: & poteſt fieri ſine peccato, & merito: vt in dormiẽtibus, in pueris, & in quibuſdam tam ſubitò, vt ratio preuenire nequeat, ſicut aliæ quædam paſſiones. Tertius eſt, qui prouenit ex cordis laſciuia, ſeu ex inordinata dilectione, & ſi tunc homo delectatur in creatura propter ſe, & ibi conſtituitur vltimus finis hominis, ſicut dictũ fuit ſupra præcepto primo cap. 5. tunc eſt mortale peccatum. Similiter ſi moroſæ delectationis conſenſum habet in actu peccati mortalis: vt dicetur in penultimo præcepto. Similiter ſi complacet deliberatè in cogitationibus, verbis, vel operibus, quæ alias ſunt peccata mortalia. De iſto riſu dicit Chriſtus Lucæ 6. *Væ vobis qui nunc ridetis, quia flebitis:* Væ autem dicit peccatum mortale. Si autem quis ex ſurreptione rideret, vel ſine conſenſu in mortale, ſed tãtum ex quadam leuitate animi, veniale fieri poſſet: ſicut Sara Geneſ. 18. De priori riſu, qui eſt peccatum mortale, ſuper illo Luc. 6. *Væ vobis qui nunc ridetis,* dicunt expoſitores communiter: qui ridetis, ſcilicet per ineptam lætitiam ad peccatum mortale declinantem: ſecundum illud Prouerb. 2. *Qui lætantur cum male fecerint, & exultant in rebus peſſimis.* Ordine orgo contrario faciamus, modo lugendo vt conſolemur. Nam in malis (Prouer. 14.)

14.) *Riſus dolore miſcebitur, & extrema gaudij luctus occupat.* Sed in deuotis Math. 5. *Beati qui fletis, quoniam ridebitis.* Et Pſalm. 25. ait: *Euntes ibant & flebant mittentes ſemina ſua. Venientes autem ve. &c.* Luc. 24. *Nónne oportuit ſic Chriſtum pati, & ita intrare in gloriam ſuam?*

PRÆCEPTVM SEXTVM.

DE MOECHIA ET LVXVRIA.

CAPVT I.

ARGVMENTA.

1 *Mœchia quid ſit, & quare hic prohibita in ſpeciali?*
2 *Quid mœchia prohibitum?*
3 *Luxuria quinque de cauſis abominabilis.*
4 *Luxuria Deo & Angelis diſplicet.*
5 *Luxuria iniuriatur proximo, nocet committenti, placet dæmoni.*
6 *Luxuria propter tria miſerabilis.*
7 *Malitia luxuriæ ex eius filiabus perpenditur.*
8 *Remedia ſeptem contra luxuriam.* 1. 2. & 3.
9 *Quartum & 5. remedium.*
10 *Sextum & 7. remedium.*
11 *Fruſtra dicunt luxurioſi ſe non poſſe continere, quid probatur primùm ex ſcriptura.*
12 *Deinde probatur experientia.*

1 NVnc de ſexto pręcepto occurrit dicendum: in quo dicitur, non mœchaberis. Mœchia autem propriè dicitur adulterium viri. Adulterium verò eſt omnis inordinatus concubitus maris & feminæ, quo coniugalis thorus violatur. In hoc ergo ſexto mandato Dominus volens prohibere omnem inordinatum concubitum, non dixit generaliter, non adulterabis, ſed ſpecialiter, non mœchaberis. Eſt enim propriè mœchia adulterium viri. Quod Deus poſuit propter duo. Primò, ad ſignificandum, quod adulterium viri, aut alter eius illicitus

citus concubitus, eſt primò & principaliter prohibitus, tanquam illud quod de per ſe eſt maius peccatum, quàm mulieris adulterium vel fornicatio. Vir enim ſecundum Auguſt. de adulterinis coniugijs, eſt fortior ad reſiſtendum concupiſcentiæ, habet rationem maiorem, & mulier eſt ſibi ad regendum commiſſa. Ideo peccat directè, & per ſe grauius fornicando, quàm mulier: licet vtrumque ſit mortale, videlicet viri & feminæ fornicatio. Dicitur autem notanter directè & per ſe: quia per accidens illicita mulieris fornicatio, & maximè adulterium, fit grauior propter ea quę nata ſunt ex ea ſequi, vt prolis occiſio; impeditio conceptus; exhæredatio filiorum legitimorum; generis ignobilitatio; procuratio aborſuum, & cætera huiuſmodi: propter quę *in maledictione relinquit memoriam eius, & dedecus illius non delebitur.* Eccleſiaſt. 23. Secundò dixit in ſpeciali, non mœchaberis, ad excludendum humanę peruerſitatis opinionem, qua viri nonnunquam putant non indecens vel turpe ſi fornicentur, immo de incontinentia gloriātur: & per oppoſitum mulierem velut infamem perſequuntur: vnde Auguſt. de decem cordis dicit: Ad hoc dilapſa eſt humana peruerſitas, vt vir habeatur qui victus eſt à libidine: & non habeatur pro viro, qui eſt libidinis victor.

2 Hoc ergo mandato, non mœchaberis: ſecundum Aug. Exod. 20. prohibetur etiam omnis illicitus concubitus, & etiam omnis genitalium membrorum, ſiue fiat per cōcubitum, ſiue ſine concubitu, ſiue illicitus & inordinatus, ſiue etiam innaturalis vſus vel contactus, qui fit ad procurationem libidinis, & cauſa experiendæ venereæ delectationis. De hoc etiam luxuriæ vitio tria principaliter iam ſunt videnda. Primò, quàm deteſtabile illud vitium ſit. Secundò, de remedijs contra luxuriam. Tertiò de falſis excuſationibus quorundam, dicentium ſe non poſſe continere.

3 Quantum ad primum notandum, quod hoc vitium in ſe eſt abominabile propter quinque. Eſt enim nociuum quintupliciter. Et eſt propter triplices eius effectus miſerabile. Abominabile eſt primò, quia eſt anxiatiuū, & pænitentiam inducens. Hieron. Appetitus fornicationis anxietas eſt: ſatietas verò pænitentia. Vnde præcedentia ſunt anxietates multę, quas Dominus ſpinas vocat Oſeæ 2. dicens: *Sepiam viam tuam ſpinis.* Spinæ ſunt vigilię, timores, expenſę & ſollicitudines. Secundò,

eſt erubeſcibile vitium: vnde Iob. 24. *Oculus adulteri obſeruat caliginem.* Illud natura proclamat, & Seneca contra Diogenem: qui caninus dicitur: vt Auguſt. dicit in de ciuit. Dei. Tertiò eſt fœtidum: vnde Ioel. 1. *Iumenta computruerunt in ſtercoribus ſuis:* vbi ſecundum Greg. Stercus luxuria, & computreſcere eſt mori. Nam etiam ad litteram dicit Guill. de vitijs, Viri ſpirituales fœtorem huius peccati interdum ſentiunt, vt ſcholaris, qui præſentiam ſcorti in ſua domo ſentiebat per fœtorem. Et archidiaconus quidam in ſeruo ſentiebat quando fornicatus fuerat. Quartò, eſt fœdum ſeu maculoſum. Vnde ſuper illud 1. Corinth. 6. *Omne peccatum quodcunque fecerit homo extra corpus eſt: qui autem fornicatur, in corpus ſum peccat:* dicit gloſ. Cætera peccata tantum animam maculãt: fornicatio verò non tantum animam, ſed & corpus contaminat: & Seneca: In voluptate nihil eſt magnificum, niſi quod naturam Deo proximam doceat, quia mẽbrorum vilium ac turpium miniſterio, vehemens delectatio exitum fœdat. Quintò eſt infame. Vnde Eccleſiaſt. 47. *Inclinaſti femora tua mulieribus:* & poſtea, *maculam dediſti in gloria tua.* Eſt igitur luxurioſus iam quaſi quidam infernus, habens ignem concupiſcentiæ, fœtorem immunditiæ, & vermem conſcientię.

4 Secundò luxuria eſt quinque generibus nociua, vel diſplicibilis. Primò Deo, cuius templũ violat & polluit. Vnde 1. Corinth. 3. & 6. *Neſcitis quia templum Dei eſtis vos, & ſpiritus Domini habitat in vobis? Si quis autem templum Dei violauerit, diſperdet illum Deus.* Et ſequitur: *Empti eſtis pretio magno, glorificate & portate Deum in corpore veſtro.* Super quo vltimo verbo dicit gloſ. Si non parcis tibi propter te, ſaltem parce tibi propter Deum, qui ſibi fecit te domum. Secundò, diſplicet Angelis omnibus, quia homo relictâ ſpirituali natura, partem iumentinam ſociat ſibi, & eidem ſe copulat. Vnde in vitaſpatrum, Angelus ad aſpectum fornicatoris, nares obturauit: non autem ad fœtorem cadaueris. Diſplicet autem valde proprio Angelo, quia ſecundum Pſalm. 90. *Angelis ſuis mandauit de te, vt cuſtodiant te.* Multum enim diſpliceret iuueni, cui tradidiſſet in cuſtodiam rex filiam ſuam, ſi cuſtodis negligentia violaretur. Dicit ergo Bernard. in quouis angulo, in quouis diuerſorio reuerentiam exhibe Angelo tuo, & ne audeas illo præſente, quod me vidente non auderes.

5 Tertiò

Digitized by Google

5 Tertiò luxuria iniuriatur multum proximo, quia rapit ei non ſua, ſed ſeipſum. Ideo Prouerb. 6. *Non grandis eſt culpa cùm quis furatus fuerit: furatur enim vt eſurientem impleat animam: deprehenſus quoque reddet ſeptuplum. Qui autem adulter eſt, propter cordis inopiam perdet animam ſuã.* Inops enim eſt adulter corde, quia inſipiens, carens Dei ſapientia. Inops etiam, quia nulli fidem ſeruat alteri: vt patet in Dauid, 2. Reg. 12. qui fidelem militem procurauit occidi, factus adulter. Quartò, nocet luxuria proprio ſubiecto in rebus: vt patet Lucæ 15. in filio prodigo, qui conſumpſit luxuria omnem ſubſtantiam ſuam. Nocet in corpore, quia ſeneſcere facit, vitam adimit, vires eneruat. Ideo interdum etiam multi, propter vnius luxuriam, interficiuntur, vt patet de Sichem filio Hemor, Geneſ. 34. Nocet etiam in fama. Vnde Geneſ. penult. Ruben propter luxuriam, per Iacob priuatus eſt primogenitura. *Ruben*, inquit, *primogenitus meus:* & poſt: *prior in donis, maior in imperio*, ſupple eſſe debueras. Sed ſequitur: *non creſcas.* Quintò luxuria eſt diſplicibilis, quia valde placet diabolo: vt patet in dęmonibus incubis, & ſuccubis: vnde Iob 40. legitur Behemoth in locis humidis dormire. Nam in luxuriæ peccato dæmon ſemper binos homines lucratur, & emit pro viliſſimo peccato fœdæ & momentaneę delectationis.

6 Tertiò luxuria eſt abominabilis propter triplices eius effectus. Primus eſt, quia luxuria eſt multum efficax ad capiendum hominem. Vnde Numer. 23. Balaam eam elegit ad vincendum Iſrael: quem alias vincere nequiuit, ſapientiſſimos cæcauit vt Salomonem & Dauid; fortiſſimos deiecit, vt Sanſonem. Secundus eſt, quod luxuria eſt potens ad retinendum in malo. Vnde Prouerb. 22. *Fouea profunda os alienæ* (ſupple vuluæ) *cui iratus eſt Dominus incidet in eam.* Qui enim hoc vitio laborat, vix poteſt capere ea quæ Dei ſunt. 1. Corinth. 2. *Animalis homo non capit ea quæ ſunt Dei:* & Daniel. 13. in ſenibus, de quibus dicitur: *Declinauerunt oculos ſuos, vt non viderent cælũ, nec recordarentur iudiciorum iuſtorum.* Vnde & qui vxorẽ duxit, non ſe excuſauit, cùm alij ſe excuſarent de veniẽdo ad conuiuium: vt patet Lucę 14. Tertius effectus eſt quod duriſſimę ſeruituti ſubijcit. Animam enim nobiliſſimam facit ſeruire corpori, & eius turpiſſimo membro, totum corpus ſiue hominem facit ſeruire mulieri. Vnde Tullius: Ego nullum liberum dico, cui mulier imperat,

leges

leges imponit: vocat, veniendum eſt: abijcit, abeundum eſt. Hunc ergo non modo ſeruum, ſed nequiſſimum ſeruum iudico.

7 Malitia etiam huius vitij patet ex ſeptem filiabus, quas enumerat Greg. 31. moral. quæ ſunt cæcitas mentis, inconſideratio, præcipitatio, amor ſui, odium Dei, affectus præſentis ſæculi, horror & deſperatio futuri. Quarũ proprietates oſtendit ſanctus Thom. ſecunda 2. q. 153. dicens: Quando inferiores potentiæ vehementer afficiũtur ad obiecta ſua, conſequens eſt quod ſuperiores vires deordinẽtur, & impediantur in ſuis actibus: per vitium autem luxuriæ appetitus inferior, ſcilicet concupiſcibilis, vehementer intendit obiecto ſuo, ſcilicet delectabili, propter vehementiam delectationis; & ideo conſequens eſt quod per luxuriam, maximè ſuperiores vires deordinentur, ſcilicet ratio, & voluntas. Sunt autem rationis quatuor actus. Primus quidem ſimplex intelligentia, quæ comprehendit aliquem finem vt bonum. Et hic actus impeditur per luxuriam, ſecundum illud Dan. 13. *Species decepit te: & concupiſcentia ſubuertit cor tuum.* Et quantum ad hoc ponitur cæcitas mentis. Secundus actus eſt conſilium de his, quæ ſunt agenda propter finem; & hic etiã impeditur per concupiſcentiam luxuriæ. Et quantum ad hoc ponitur præcipitatio, quæ importat ſubtractionem conſilij. Tertius eſt iudicium de agendis, vnde Dan. 13. Senes auerterunt ſenſum ſuum, vt non recordarentur iudiciorum iuſtorum. Et quantum ad hoc ponitur incõſideratio. Quartus eſt pręceptum rationis de agendis, quod etiam impeditur per luxuriam, ne exequatur quod decreuit eſſe faciendum: ex parte autem voluntatis conſequitur duplex actus inordinatus, quorum vnus eſt appetitus finis. Et quantum ad hoc ponitur amor ſui, quãtum ſcilicet ad delectationem, quam inordinatè appetit. Et per oppoſitum odium Dei, inquantum Deus, prohibet delectationem concupitam. Alius eſt autem appetitus eorum quæ ſunt ad finem, & quantum ad hoc ponitur affectus pręſentis ſæculi, inquantum ſcilicet in eo vult frui voluptate. Et per oppoſitum ponitur deſperatio futuri ſæculi, quia dum nimis detinetur carnalibus delectationibus, non curat peruenire ad ſpirituales, ſed eas faſtidit.

Cap. 131.

Art. 5.

8 Quoad ſecundum principale notandum eſt, quod cõtra luxuriam ſeptem ſunt remedia. Nam cùm luxuria ſit

ignis

ignis quidam, ollam ſeminalium vaſorum calefaciens: oportet vt quis vel aquam frigidam in ignem proijciat, & ligna ſubtrahat, vel ollam ab igne ſemoueat. Vnde primũ remedium eſt contra luxuriam, vt ad aquam recurrat frigidam, ad litteram ſe infrigidando: vel lachrymis ſe riget: vt aliquam aquam tribulationis ſibi intentet, vt diſciplinam bonam quis ſibi det, vel flagellet ſe fortiter, vel capillis ſe trahat barbę, vel capitis, vel tribulationem inferni, vel alterius ſaltem imaginetur. Ideo Eccleſiaſt. 11. *Malitia vnius horæ obliuionem facit luxuriæ multæ.* Sic in vitas-patrum. Pater qui mulierem hoſpitans tentabatur, candela accenſa omnes digitos combuſſit dicens: Si hũc ignem ſufferre nequis, quomodo ſuſtineres infernalem? Vnde non mirum ſi quorundam animę domus luxuriæ ignis concremat: qui aquam tribulationis aſſumere tardant. Secundum remedium, vt tentatus materiam luxurię (vt ſunt cibi & potus nociui) per abſtinentiam ſubtrahat. Et ſicut deridendus foret, qui diceret ſibi diſplicere domum ſuam incinerari, qui accenſæ domui continuè faſciculos flammigeros inijceret: ſic qui luxuria ardet, & carnes, vinum, & cætera ſuperflua non vitat. Nam *ſecundum ligna ſiluæ exardeſcit ignis: Et ſecundum virtutem hominis ſic iracundia illius erit:* dicitur Eccleſ. 28. Tertium remedium, vt quis ſe elonget ab igne luxurię, viſu, auditu, tactu & cohabitatione mulierum, quãtum valet: quod iubet Apoſtolus prima Cor. 6. dicens: *Fugite fornicationẽ:* vbi Ambroſ. Cum alijs nempe vitijs poteſt expectari conflictus, hanc fugite, ne approximetis: quia non poteſt aliter melius vinci. In cuius exemplum Ioſeph fugiens, pallium in manu mulieris reliquit, Gen. 39. & ſaluabatur anima eius.

9 Quartum remedium. Cùm luxuria non ſit qualiſcũque ignis, ſed infernalis, oratione opus eſt. Et ſicut patientes tunc ignem, qui infernalis dicitur, vel ſancti Antonij, non recedunt de Eccleſia ſancti Antonij, niſi liberentur: ſic tales niſi iuuentur, ab oratione non ceſſent: & adiutus deberet quis ſancto gratias quotidie agere qui eũ iuuit. Hoc remedium docetur Sapient. 8. *Sciui quod non poſſum aliter eſſe continens, niſi Deus det: & hoc ipſum erat ſapientiæ ſcire: cuius eſſet hoc donum: adij Dominum, & deprecatus ſum illum.* Specialiter autem virgini virginum hic ſeruiendum eſt: ſed à votis ſtultis & indiſcretis cauendum. Quintum remedium eſt occupatio ſeu labor.

Sunt

Digitized by Google

leges imponit: vocat, veniendum eſt: abijcit, abeundum eſt. Hunc ergo non modo ſeruum, ſed nequiſſimum ſeruum iudico.

7 Malitia etiam huius vitij patet ex ſeptem filiabus, quas enumerat Greg. 31. moral. quæ ſunt cæcitas mentis, inconſideratio, præcipitatio, amor ſui, odium Dei, affectus præſentis ſæculi, horror & deſperatio futuri. Quarũ proprietates oſtendit ſanctus Thom. ſecunda 2. q. 153. dicens: Quando inferiores potentiæ vehementer afficiũtur ad obiecta ſua, conſequens eſt quod ſuperiores vires deordinētur, & impediantur in ſuis actibus: per vitium autem luxuriæ appetitus inferior, ſcilicet concupiſcibilis, vehementer intendit obiecto ſuo, ſcilicet delectabili, propter vehementiam delectationis; & ideo conſequens eſt quod per luxuriam, maximè ſuperiores vires deordinentur, ſcilicet ratio, & voluntas. Sunt autem rationis quatuor actus. Primus quidem ſimplex intelligentia, quæ comprehendit aliquem finem vt bonum. Et hic actus impeditur per luxuriam, ſecundum illud Dan. 13. *Species decepit te: & concupiſcentia ſubuertit cor tuum.* Et quantum ad hoc ponitur cæcitas mentis. Secundus actus eſt conſilium de his, quæ ſunt agenda propter finem; & hic etiã impeditur per concupiſcentiam luxuriæ. Et quantum ad hoc ponitur præcipitatio, quæ importat ſubtractionem conſilij. Tertius eſt iudicium de agendis, vnde Dan. 13. Senes auerterunt ſenſum ſuum, vt non recordarentur iudiciorum iuſtorum. Et quantum ad hoc ponitur incõſideratio. Quartus eſt pręceptum rationis de agendis, quod etiam impeditur per luxuriam, ne exequatur quod decreuit eſſe faciendum: ex parte autem voluntatis conſequitur duplex actus inordinatus, quorum vnus eſt appetitus finis. Et quantum ad hoc ponitur amor ſui, quãtum ſcilicet ad delectationem, quam inordinatè appetit. Et per oppoſitum odium Dei, inquantum Deus, prohibet delectationem concupitam. Alius eſt autem appetitus eorum quæ ſunt ad finem, & quantum ad hoc ponitur affectus pręſentis ſæculi, inquantum ſcilicet in eo vult frui voluptate. Et per oppoſitum ponitur deſperatio futuri ſæculi, quia dum nimis detinetur carnalibus delectationibus, non curat peruenire ad ſpirituales, ſed eas faſtidit.

Cap. 131.

Art. 5.

8 Quoad ſecundum principale notandum eſt, quod cõtra luxuriam ſeptem ſunt remedia. Nam cùm luxuria ſit ignis

ignis quidam,ollam ſeminalium vaſorum calefaciens : oportet vt quis vel aquam frigidam in ignem proijciat , & ligna ſubtrahat,vel ollam ab igne ſemoueat. Vnde primũ remedium eſt contra luxuriam,vt ad aquam recurrat frigidam,ad litteram ſe infrigidando: vel lachrymis ſe riget: vt aliquam aquam tribulationis ſibi intentet, vt diſciplinam bonam quis ſibi det,vel flagellet ſe fortiter, vel capillis ſe trahat barbę,vel capitis , vel tribulationem inferni,vel alterius ſaltem imaginetur. Ideo Eccleſiaſt: 11. *Malitia vnius horæ obliuionem facit luxuriæ multæ.* Sic in vitas-patrum. Pater qui mulierem hoſpitans tentabatur, candela accenſa omnes digitos combuſſit dicens: Si hũc ignem ſufferre nequis, quomodo ſuſtineres infernalem? Vnde non mirum ſi quorundam animę domus luxuriæ ignis concremat: qui aquam tribulationis aſſumere tardant. Secundum remedium, vt tentatus materiam luxurię (vt ſunt cibi & potus nociui) per abſtinentiam ſubtrahat. Et ſicut deridendus foret,qui diceret ſibi diſplicere domum ſuam incinerari , qui accenſæ domui continuè faſciculos flammigeros inijceret: ſic qui luxuria ardet,& carnes,vinum,& cætera ſuperflua non vitat. Nam *ſecundum ligna ſiluæ exardeſcit ignis : Et ſecundum virtutem hominis ſic iracundia illius erit:* dicitur Eccleſ. 28. Tertium remedium,vt quis ſe elonget ab igne luxurię,viſu, auditu,tactu & cohabitatione mulierum,quãtum valet: quod iubet Apoſtolus prima Cor. 6. dicens: *Fugite fornicationẽ:* vbi Ambroſ. Cum alijs nempe vitijs poteſt expectari conflictus,hanc fugite,ne approximetis: quia non poteſt aliter melius vinci. In cuius exemplum Ioſeph fugiens, pallium in manu mulieris reliquit, Gen. 39. & ſaluabatur anima eius.

9 Quartum remedium. Cùm luxuria non ſit qualiſcũque ignis,ſed infernalis, oratione opus eſt. Et ſicut patientes tunc ignem,qui infernalis dicitur , vel ſancti Antonij,non recedunt de Eccleſia ſancti Antonij,niſi liberentur: ſic tales niſi iuuentur,ab oratione non ceſſent: & adiutus deberet quis ſancto gratias quotidie agere qui eũ iuuit. Hoc remedium docetur Sapient. 8. *Sciui quod non poſſum aliter eſſe continens , niſi Deus det : & hoc ipſum erat ſapientia ſcire: cuius eſſet hoc donum: adij Dominum , & deprecatus ſum illum.* Specialiter autem virgini virginum hic ſeruiendum eſt: ſed à votis ſtultis & indiſcretis cauendum. Quintum remedium eſt occupatio ſeu labor.

Sunt

Sunt enim tria in homine occupanda: videlicet mens principaliſſimè, ſenſualitas, & corpus, ne otium habeant: alias per has tres partes, velut per rimas tentatio intrat. Vnde in vitaſpatrum patres dixerunt occupatum vno, otioſum verò pluribus dæmonibus tentari. Et Bernard. Omnium tētationum & malarum cogitationum, ſentina eſt iners otium: & Hieron. ad Ruſticum: Semper aliquid operis facito, vt te diabolus inueniat occupatum. Mens enim occupanda eſt meditatione ſcripturarum: vnde Hieron. ad Ruſticum: Ama ſcripturarum ſtudia, & carnis vitia non amabis. Senſualitas aliquo triſtabili caſtiganda eſt, vt in primo membrò dictum eſt, ne laſciuiat. Corpus etiam corporali labore grauandum eſt interdū. Vnde in vitaſpatrum, pater cùm eſſet arte figulus, & nimis impugnaretur à fornicatione, figurauit de luto vxorem, corporique dixit: Ecce nunc pro te, & vxore laborare oportet, & poſt paucos dies cùm tentatio non ceſſaſſet, figurauit de luto filiam dicens: Ecce nunc & filiam nutrire oportet. Cumque labore nimium vexaretur, dixit corpori proprio: Si hunc laborem ferre non vales, noli fornicari: quàm diligentiam videns Deus, ab eo tentationem fugauit.

10 Sextum remedium eſt eleemoſyna. Vnde 1. Timot. 4. *Pietas ad omnia vtilis eſt:* vbi gloſ. Ambroſ. Si quis miſericordiam ſequitur, ſi lubricum carnis patiatur, vapulabit quidem, ſed non peribit. Sanctus Thom. in 4. diſt. 47. dicit, non peribit, id eſt diſponetur per talia opera miſericordiæ ad non pereundum. Septimum remedium eſt attenta cuſtodia memoriæ cum inuocatione diuinæ gratiæ: ne inimicus menti cogitationes luxurioſas inſerat: Et ſi immiſerit, ſtatim expellamus conatu & oratione. Sic enim caput ſerpentis conterimus. Sic ſecundum Pſalm. 136. *Beatus qui tenebit & allidet paruulos ſuos ad petram.* Hinc Oui. de remedio amoris: Principijs obſta: ſero medicina paratur. Sicut enim faciliter corui in horto tuo nidificantes expelluntur, ſi prohibentur cùm ſola ligna, ſiue ſtipulas comportare inceperint: difficilius ſi oua genuerint: ſed difficillimè cùm opere pullos habuerint: ſic etiam faciliter cogitationi reſiſtit quis, difficilius delectationi: ſed difficillime conſenſui ſeu operi. *Optimum eſt ergo gratia ſtabilire cor.* Hebr. 13.

11 Quoad tertium principale notandum, quod multi luxurioſi ſunt, qui dicunt ſe non poſſe continere: quod non

Digitized by Google

non eſt verum,ſi ad præfata remedia tenderent. Probatur tripliciter. Primò auctoritatibus ſcripturæ. Nam Gen. 4. ad Cain Deus dixit: *Sub te erit appetitus tuus: & tu dominaberis illius.* Item Eccleſiaſt. 15. Deus dixit homini: *Appoſui tibi ignem & aquam: ad quod volueris pone manum. Ante hominem vita & mors, bonum & malum: quod placuerit dabitur illi.* Et Apoſtolus 1. Corinth. 10. *Fidelis Deus, qui non permittit vos tentari ſupra id quod poteſtis.* Et Chriſtus Math. 11. *Iugum enim meum ſuaue eſt: & onus meum leue.* Et quomodo leue ſi importabile? Et prima Ioann. 5. *Hæc eſt charitas Dei, vt mandata eius cuſtodiamus; & mandata eius grauia non ſunt.* Et Hieron. Maledictus qui dicit Deum præcepiſſe impoſſibile, & Aug. Nemo peccat in eo quod vitare non poteſt, quia ſecundum eundem, peccatum eſt adeo voluntarium, quod ſi non eſſet voluntarium, non eſſet peccatum. Et nedum iſta Theologi, ſed etiam tradunt philoſophi. Nam vt dicit philoſophus 3. Ethic. Sumus Domini omnium noſtrarum operationũ, à principio vſque in finem. Et Seneca: Omitte excuſationes, nemo peccat inuitus.

12 Secundò idem oſtenditur experientia humanorum actuum. Nam ab actu luxuriæ facit ceſſare verecundia de viſione paucorum hominum. Cur ego non attentè imaginata à tentato viſio Dei & omnium Angelorum, & ſanctorum? Ideo Boetius in fine 5. de conſolatione philoſophiæ, Magna vobis, ſi diſſimulare non vultis, indicta eſt neceſſitas probitatis, cùm ante oculos iudicis agitis cuncta cernentis. Item ab actu fornicationis ceſſare facit timor mutilationis, vel mortis corporalis, intenſè imaginatus; vt patet, in iſtis qui fugiunt mortem ad loca vbi nulla eſt mulier. Cur ergo non idem faceret timor mortis æternę, & vtriuſque hominis? Vnde Prouerb. 20. *Dolor vulneris abſterget mala.* Item ab actu luxurię compeſceret amor pecuniæ: vt ſi ex continentia lucrari deberet quis caſtrum, vel mille marcas. Cur ergo non contineremus propter regnum cælorum, propter quod quidam ſe caſtrauerunt. Math. 19. ideo Bernard. dixit: Ignoſce Domine, excuſamus; tergiuerſamur: vix eſt aliquis, qui in eis quę ad te ſunt, velit experiri quid poſſit, etiam quod promptiſſimè poteſt ſecundum carnẽ, vel ſecundum ſæculum, ſiue timor impulerit, ſiue cupiditas traxerit. Tertiò patet idem à ſimili in irrationabilibus. Nam piſcis ſe temperare poteſt ab eſca, ſi hamũ

ſuſpicatur:

Sunt enim tria in homine occupanda: videlicet mens principaliſſimè, ſenſualitas, & corpus, ne otium habeant: alias per has tres partes, velut per rimas tentatio intrat. Vnde in vitaſpatrum patres dixerunt occupatum vno, otioſum verò pluribus dæmonibus tentari. Et Bernard. Omnium tẽtationum & malarum cogitationum, ſentina eſt iners otium: & Hieron. ad Ruſticum: Semper aliquid operis facito, vt te diabolus inueniat occupatum. Mens enim occupanda eſt meditatione ſcripturarum: vnde Hieron. ad Ruſticum: Ama ſcripturarum ſtudia, & carnis vitia non amabis. Senſualitas aliquo triſtabili caſtiganda eſt, vt in primo membrò dictum eſt, ne laſciuiat. Corpus etiam corporali labore grauandum eſt interdũ. Vnde in vitaſpatrum, pater cùm eſſet arte figulus, & nimis impugnaretur à fornicatione, figurauit de luto vxorem, corporique dixit: Ecce nunc pro te, & vxore laborare oportet, & poſt paucos dies cùm tentatio non ceſſaſſet, figurauit de luto filiam dicens: Ecce nunc & filiam nutrire oportet. Cumque labore nimium vexaretur, dixit corpori proprio: Si hunc laborem ferre non vales, noli fornicari: quàm diligentiam videns Deus, ab eo tentationem fugauit.

10 Sextum remedium eſt eleemoſyna. Vnde 1. Timot. 4. *Pietas ad omnia vtilis eſt:* vbi gloſ. Ambroſ. Si quis miſericordiam ſequitur, ſi lubricum carnis patiatur, vapulabit quidem, ſed non peribit. Sanctus Thom. in 4. diſt. 47. dicit, non peribit, id eſt diſponetur per talia opera miſericordiæ ad non pereundum. Septimum remedium eſt attenta cuſtodia memoriæ cum inuocatione diuinæ gratiæ: ne inimicus menti cogitationes luxurioſas inſerat: Et ſi immiſerit, ſtatim expellamus conatu & oratione. Sic enim caput ſerpentis conterimus. Sic ſecundum Pſalm. 136. *Beatus qui tenebit & allidet paruulos ſuos ad petram.* Hinc Oui. de remedio amoris: Principijs obſta: ſero medicina paratur. Sicut enim faciliter corui in horto tuo nidificantes expelluntur, ſi prohibentur cùm ſola ligna, ſiue ſtipulas comportare inceperint: difficilius ſi oua genuerint: ſed difficillimè cùm opere pullos habuerint: ſic etiam faciliter cogitationi reſiſtit quis, difficilius delectationi: ſed difficillime conſenſui ſeu operi. *Optimum eſt ergo gratia ſtabilire cor.* Hebr. 13.

11 Quoad tertium principale notandum, quod multi luxurioſi ſunt, qui dicunt ſe non poſſe continere: quod non

Digitized by Google

non eſt verum,ſi ad præfata remedia tenderent. Probatur tripliciter. Primò auctoritatibus ſcripturæ. Nam Gen. 4.ad Cain Deus dixit: *Sub te erit appetitus tuus: & tu dominaberis illius.* Item Eccleſiaſt.15. Deus dixit homini: *Apposui tibi ignem & aquam: ad quod volueris pone manum. Ante hominem vita & mors,bonum & malum: quod placuerit dabitur illi.* Et Apoſtolus 1. Corinth. 10. *Fidelis Deus, qui non permittit vos tentari ſupra id quod poteſtis.* Et Chriſtus Math.11. *Iugum enim meum ſuaue eſt: & onus meum leue.* Et quomodo leue ſi importabile? Et prima Ioann.5. *Hæc eſt charitas Dei,vt mandata eius cuſtodiamus; & mandata eius grauia non ſunt.* Et Hieron. Maledictus qui dicit Deum præcepiſſe impoſſibile, & Aug. Nemo peccat in eo quod vitare non poteſt, quia ſecundum eundem, peccatum eſt adeo voluntarium,quod ſi non eſſet voluntarium,non eſſet peccatum. Et nedum iſta Theologi,ſed etiam tradunt philoſophi. Nam vt dicit philoſophus 3. Ethic. Sumus Domini omnium noſtrarum operationũ, à principio vſque in finem. Et Seneca; Omitte excuſationes,nemo peccat inuitus.

12 Secundò idem oſtenditur experientia humanorum actuum. Nam ab actu luxuriæ facit ceſſare verecundia de viſione paucorum hominum. Cur ego non attentè imaginata à tentato viſio Dei & omnium Angelorum, & ſanctorum? Ideo Boetius in fine 5. de conſolatione philoſophiæ, Magna vobis,ſi diſſimulare non vultis, indicta eſt neceſſitas probitatis, cùm ante oculos iudicis agitis cuncta cernentis. Item ab actu fornicationis ceſſare facit timor mutilationis,vel mortis corporalis, intenſè imaginatus; vt patet, in iſtis qui fugiunt mortem ad loca vbi nulla eſt mulier. Cur ergo non idem faceret timor mortis æternę,& vtriuſque hominis? Vnde Prouerb. 20. *Dolor vulneris abſterget mala.* Item ab actu luxurię compeſceret amor pecuniæ: vt ſi ex continentia lucrari deberet quis caſtrum,vel mille marcas. Cur ergo non contineremus propter regnum cælorum, propter quod quidam ſe caſtrauerunt. Math. 19. ideo Bernard. dixit: Ignoſce Domine,excuſamus;tergiuerſamur: vix eſt aliquis, qui in eis quę ad te ſunt, velit experiri quid poſſit,etiam quod promptiſſimè poteſt ſecundum carnẽ, vel ſecundum ſæculum,ſiue timor impulerit, ſiue cupiditas traxerit. Tertiò patet idem à ſimili in irrationabilibus. Nam piſcis ſe temperare poteſt ab eſca, ſi hamũ

ſuſpicatur:

ſuſpicatur: auis à cibo retis, ſi dolum ſuſpicatur: animalia à laqueo cauent abſcondito. Cur ergo homo ſe non tẽperaret à veneno luxuriæ, à cibo delectationis, & à laqueo dæmonis: cùm talia verè cognoſcat? Vnde Eccleſiaſtici ſeptimo: *Inueni mulierem amariorem morte:* mulierem, id eſt voluptatem, quæ corpus necat & animam.

DE SPECIEBVS, ET OCCASIONIBVS luxuriæ, ſcilicet cantu, & oſculis.

CAPVT II.

ARGVMENTA.

1 *Species luxuriæ ſunt ſex; Simplex fornicatio, ſtuprum, adulterium, inceſtus, ſacrilegium, vitium contra naturam. Et quid ſit ſimplex fornicatio, & quod ſemper ſit peccatum mortale, & multo magis aliæ ſpecies enumeratæ, quæ ſunt grauiores.*
2 *Stuprum quid ſit, quod ſit mortale peccatum, & quænam ex eo ſequuntur mala.*
3 *Adulterium quid ſit, & gradus eius.*
4 *Quantum malum ſit adulterium fusè oſtenditur.*
5 *Inceſtus & ſacrilegium quid ſint, & quàm grauia peccata.*
6 *Peccatum contra naturam quid ſit, & quænam eius ſpecies, & quod ſit grauiſſimum peccatum.*
7 *Fomenta luxuriæ varia recenſentur, quæ ſunt etiam peccata mortalia.*

1 IAm de ſpeciebus luxuriç, & eius fomentis, tria ſũt videnda. Primò, quæ ſint ſpecies luxuriæ. Secundò, quç ſint occaſiones graues luxuriç, vt cantus, tactus, oſcula: & quando ſint peccata chorcç, & huiuſmodi. Tertiò, qualia peccata ſint tactus, oſcula, & huiuſmodi quoad gradus. Quantum ad primum, notãdum ſecundum Tho. ſecunda ſecundç, q. 154. quod plures ſunt differentiç ſeu ſpecies luxuriæ, quæ ponuntur 35. q. 1. cap. Lex illa. Et excedunt ſe in malitia, ſecundum quod gradus hic annumerantur. Prima eſt ſimplex fornicatio. Secunda eſt ſtuprum. Tertia peior, adulterium. Quarta inceſtus: & vtramque aggrauat raptus. Quinta ſacrilegium. Sexta vitium contra naturam. Omnibus iſtis peccatur contra ſextum

ſextum præceptum. Prima eſt ſimplex fornicatio, quæ eſt concubitus ſoluti cùm ſoluta, prius corrupta: quod dicitur propter ſtuprum, quod non eſt ſimplex fornicatio. Intelligitur ſecundum Alexand. de Hall. in ſuo tertio, Solutus & ſoluta à vinculo matrimonij, cōſanguinitatis, ordinis, religionis, & voti continentię. Vnde fornicatio propriè dicitur luxurioſus vſus viduarum, meretricum, & concubinarum, & iam corruptarum aliarum. Hęc ſimplex fornicatio ſemper eſt mortale peccatum. Quod patet primò Tobiæ 4. Vbi Tobias ait filio ſuo: *Attende tibi ab omni fornicatione: & præter vxorem tuam nō patiaris crimen ſcire.* Crimen autem importat peccatum mortale. Item Gal. 5. pręmiſſa fornicatione, & alijs quibuſdam vitijs dicitur, *Qui talia agunt, regnū Dei non poſſidebunt.* Et 1. Cor. 6. *Nolite errare, neque fornicari, neq. idolis ſeruiētes: neq. adulterari &c.* plura ibi ponit. Et ſequitur: nō ſcilicet tales *regnum Dei poſſidebunt.* Epheſ. 5. *Scitote quoniā omnis fornicator, aut immundus, aut auarus, quod eſt idolorum ſeruitus: non habet hæreditatem in domo Dei:* vnde Numer. 25. legitur, quod cùm fornicatus eſſet populus Iſrael cū filiabus Moab: iuſſit Deus cunctos principes populi ſuſpendi in patibulis, contra ſolem: & occiſi ſunt de populo 24. milia. Ex quo patet, quod omnes ſequentes ſpecies luxurię, ſunt ſemper peccata mortalia: quia quælibet ſpecierum ſequentiū eſt maior, quàm ſit ſimplex fornicatio.

2 Secunda ſpecies eſt ſtuprum, quę eſt illegitimus concubitus, quo virginalis integritas corrumpitur, nulla pactione, ſcilicet coniugali, pręcedente. Et eſt grauior quā ſimplex fornicatio. Nam valde multa mala ex ſtupro ſequuntur. Primò, quia iniuriatur virgini, ſi eam opprimit, vel ſi eam non opprimit vi, tamen eam ſeducit: propter quod, ſi eam vi opprimit, vel ſeducit, tenetur in foro conſcientię vt eam ducat, aut ei ſatisfaciat, vel ſecū componat. Vnde Exod. 22. *Si ſeduxerit quis virginem nondum deſponſatam, dormieritque cum ea: dotabit, & habebit eam in vxorem. Si autem pater virginis dare noluerit, reddet pecuniam iuxta modum dotis, quam virgines recipere conſueuerūt.* Et ſi quis virginem rapuerit, & ſtuprauerit, adhuc eſt grauius peccatum. Et ſimiliter ſi vi opprimat. Secundò, infamiam poteſt corrupta incurrere. Tertiò, virgo per ſtuprum ſæpe impeditur à legitimo matrimonio contrahēdo: quia propter infamiam, eam nullus ducet faciliter. Quartò, ponitur in via meretricandi: quia fama perdita

& vir-

Digitized by Google

& virginitate,pronior ſit ad malum. Quintò, in corpore & anima deſtruitur. Sextò,ſequitur nonnunquam voluntaria impeditio prolis,per venena ſterilitatis, & concubitus indebitus peccati contra naturam. Septimò,voluntaria procuratio aborſuum, & occiſio prolis nondum baptizatę interdum. Octauò, ſtuprans ſic deteriorat terram virginis,quod iſta quę poterat reddere fructum centeſimum, ſolum reddit ſexageſimum, vel triceſimum. Nonò,eripitur theſaurus irrecuperabilis virginitatis, cũ quo non diſpēſatur:quia à nemine reparatur. Huius peccati magnitudinem oſtendit ſcriptura Geneſ.34. dicens, quod Sichem filius Hemor,qui Dinam filiam Iacob deflorauit, ideo interfectus eſt cum patre ſuo,& toto populo vrbis ſuæ.

3 Tertia ſpecies luxuriæ eſt adulterium. Eſt autem adulterium illicitus concubitus, quo coniugalis thorus violatur. Et dicitur adulterium, quaſi acceſſus ad alterũ thorum. Et ſemper eſt mortale peccatum. Et ſi vtrâque perſona eſt in matrimonio conſtituta eſt,grauius, quàm ſi ſolum altera. Aggrauatur etiam per violentiam, vt ſi alicuius vxor vi rapiatur de domo mariti. Et iterum fit grauius,ſi vxor rapta vi,per violentiam opprimatur.Iterum etiam aggrauatur peccatum per alias circunſtantias; videlicet ſi vna perſonarum fuerit religioſa,& alia in matrimonio conſtituta: aut vna fuerit in ſacris ordinibus, & alia in matrimonio:aut ſi fuerint adinuicem conſanguineæ. Viri etiam,vt ſupra patuit,cæteris paribus, plus peccant quàm mulieres,quarum deberent eſſe rectores.

4 Quantum autem malum ſit adulterium, patet ex ſeptem. Primò,quia aſſimilatur homicidio quodammodo, & eſt maius omni pecuniæ furto: & ſic fit iniuria, aut coniugi proprię,aut alienæ. Cùm enim vir & mulier ſint vna caro,qui aufert vxorem ſuam alicui, idem eſt ac ſi ei ſeipſum auferret. Vnde adulterium exuperat omne furtum. Quia quod aufertur,videlicet creatura rationalis,melius eſt quàm quæcũque terrena ſubſtantia. Idcirco prohibitio adulterij immediatè ponitur in decalogo, poſt prohibitionem homicidij, & ante prohibitionem furti. Vnde Clemens Papa dicit;Quid in omnibus peccatis adulterio grauius? ſecundum in pænis tenet locum. Sed fur ſuſpenditur pro parua re, & adulter quaſi nihil patitur. Etiam adulter,qui peccat cum ſoluta, ſe furatur vxori legitimæ. Secundò,fit per adulterium iniuria ma-

gna Deo,cuius ſacramẽtum violatur & maculatur,quod in paradiſo inſtituit,incarnatus approbauit,& paſſus sãctificauit. Contra illud Coll.3. *Viri diligite vxores veſtras, ſicut & Chriſtus Eccleſiam ſuam dilexit*: pro qua videlicet ſanguinem fudit,& de cuius Chriſti latere Sacramenta omnia fluxerunt. Adulter enim, quod Deus coniunxit, ſeparat. Tertiò,ex adulterio ſequuntur homicidia ſæpe. Vnde 2. Reg. 11. Statim poſtquam Dauid adulterium commiſit, procurauit occidi fidelem Vriam, militem ſuum. Quartò, tales infortunati ſunt ſæpe in tranſitorijs rebus,vt patet in eodem Dauid,cui 2. Regum 12. Deus poſt adulterium dixit: *Non recedet de domo tua gladius vſque in ſempiternum,eo quod deſpexeris me, & tuleris vxorem Vriæ Æthei.* Quintò,interdum ex adulterio ſequitur exhęredatio filiorum legitimorum, in magnum malum tẽporale eorum,& in malum animæ adulterę,quæ tenetur reſtituere. Vnde Eccleſ.23. *Mulier omnis relinquens virum ſuum peccabit: ſtatuens hæreditatem ex alieno matrimonio.* Propter hoc omni lege prohibetur adulterium: & grauibus pænis punitur. Ideo ſextò,adulter contra omnem legem peccat. Primò,cõtra legem naturę,quę dicit, Quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris. Nullus autem eſt, qui vellet vel velle deberet,quod alius cum ſua vxore vel filia luxuriaretur. Ideo Geneſ.26. Abimelech ſtatuit, qui non fuit de lege circunciſorum, vt quicunque vxorem Abrahæ tangeret,occideretur. Et lex Romanorum fuit vſque ad Theodoſij Chriſtiani tempora, adulteram perpetuo antro clauſam manere. Et.ff.no.lib.10.cap.4. Lex humana punit adulterum pęna capitis,quod hodie ſeruatur in quibuſdam Chriſtianorum terris. Lex etiam vetus diuina ſic dicit, Leuit.20. Si mæchatus fuerit quis cum vxore alterius, & adulterium perpetrauerit cum vxore proximi ſui,morte moriatur. Et Numer.5. per iudicium zelotypiæ,adulteræ dicitur: *Si declinaſti à viro tuo, atque polluta es,& concubuiſti cum altero viro; his maledictionibus ſubiacebis: det te Deus in maledictionem, exemplumque cunctorum in populo;putreſcereque faciat femur tuum; & tumens vterus tuus dirumpatur.* Septimò, quodammodo infames efficiuntur adulteri & adulteræ. Vnde vt ſupra apud Romanos,vſque ad tempora Theodoſij, Adultera perpetuo clauſa antro tenebatur,& ea,vt ſcorto, lenones vti poterant: ſed Theodoſius Imperator hanc pænam in aliam commutauit.

Digitized by Google

5 Quarta ſpecies luxuriæ eſt inceſtus: qui eſt illicitus cõcubitus cõſanguineorũ adinuicẽ, in gradu prohibito, ſiue ſit inter cõſanguineos, ſiue ſit inter affines. Et peccatũ hoc tãto eſt grauius, quãto gradus cõſãguinitatis eſt propinquior. Quantũ autẽ peccatũ illud ſit deſtabile, patet per Apoſtolũ, 1. Cor. 5. qui tradidit Sathanæ illũ fornicatorem, qui cum nouerca ſua fornicatus fuerat. Et 2. Regum 13. Aman, qui ſororem ſuam corruperat, à fratre ſuo Abſalon interfectus eſt. Quinta ſpecies eſt ſacrilegium, quod eſt illicitus concubitus, quo continentia Deo ſacrata lęditur, ſiuę violatur. Et dicit Alexand. de Hal. quod continentia Deo ſacrata, dicitur continentia de religioſis profeſſis, ſiue mulieribus; & in his qui ſuſceperũt ſacros ordines, & qui votum continentię emiſerunt. Omnium ergo talium concubitus ſacrilegium eſt. Dicitur enim ſacrilegium, violatio ſiue lęſio, vel irreuerentia illicita, vel vſurpatio ſacræ rei inuito domino. Et dicitur ſacrilegium, quaſi ſacri lędium, id eſt ſacrum lædẽs. Quęlibet autem dictarum continentiarum eſt res ſacra, quia Deo oblata. Et eſt actus religionis ipſa obſeruatio caſtitatis, quia ad diuinum cultum eſt ordinata, & per concubitum violatur inuito domino, ſcilicet Deo, cui oblata eſt. Eſt autem hoc peccatum valde grande, & graue propter quinque. Primò, quia fit ſemper cum circunſtantia voti fractionis: Et ſecundum Apoſtolum, primam fidẽ tales irritam faciunt. Secundò, quia ibi ſemper committitur furtum vel rapina: quia Deo ſacratum, eo inuito, aufertur: quod tanto peius eſt, quanto ſubtractum donũ eſt incomparabilius. Vnde Eccleſ. 26. *Omnis ponderatio non digna eſt animæ continentis.* Tertiò, quia vaſe Deo ſacrato immundè quis abutitur. Sicut enim in loco ſacro quis luxurians, vel peccans aliter, plus peccat quàm extra talem ſimilia faciens: ſic etiam plus peccat, qui cum perſona Deo ſacrata peccat, quam maculat contra illud Eſa. 52. *Mundamini qui fertis vaſa Domini.* Vnde ſicut qui calicem in lutum proijceret: ſic & iſti corpus Deo ſacratum, in lutum peccati proijciunt. Quartò, de Angelo Domini, qui Deo ſeruire deberet, faciunt dæmonẽ ſpurciſſimum. Vnde Malachię ſecundo, *Labia ſacerdotis cuſtodiunt ſcientiam, & legem requirunt ex ore eius: quia Angelus Domini exercituum eſt.* Quintò, de diuino facit hominem beſtialem: Deo enim ſacrata perſona vocatur Deus. Vnde Exod. 22. *Dijs non detrahes.* Poteſt enim ſacerdos conficiendo,

Digitized by Google

ficiendo,quod nullus valet Angelus: & ſimiliter dimittẽdo peccata.

6 Sexta ſpecies luxuriæ eſt peccatum contra naturam, per quam intelligitur omnis inordinata effuſio ſeminis, extra vas ſibi debitum in ordine ad generationem. Prædicando autem de hoc vitio publicè, debet quilibet cautus eſſe, & tantum in genere de ipſo loqui: taliter tamen, quod qui rei ſunt, ex hoc valeant cognoſcere culpam ſuam. Sed ſpecies & modos huius turpitudinis non expedit coram populo particulariter explicare:ne puræ aures maculentur, & ne quis facere diſcat quod ignorabat. Quilibet tamen diſtinctè in confeſſione,ſi reus eſt,ſe debet accuſare: & cõfeſſor prudens,de hoc cautè, vbi opus, rimari. Sunt autem huius nefandiſſimi peccati multi modi,ſecundum Tho. vbi prius. Primus vocatur immundicies, ſiue mollicies:puta,quando ſine concubitu, voluntariè procuratur pollutio, cauſa delectationis venereæ: Et fit per contactum proprij genitalis,ſiue alieni; & per quoſcũque alios modos illicitos,quibus huiuſmodi pollutio procuratur voluntariè,propter experiri delectationem veneream. Secundus modus & peior fit,quando nõ ſeruatur naturalis modus concumbendi. Et hoc fit quantum ad inſtrumentum,vel quia non ad debitum vas, ſcilicet quod à natura ad generandum deputatum eſt: aut quantum ad alios concumbendi modos beſtiales,aut mõſtruoſos. Tertius eſt peior ſecundo, & propriè vocatur ſodomiticum peccatum,quod fit per concubitum ad nõ debitum ſexum:puta cùm maſculus concumbit cum maſculo,aut femina cum femina. De hoc peccato loquitur Apoſtolus Rom.1. Quartus eſt peſſimus, qui dicitur beſtialis; & fit per concubitum rei non eiuſdem ſpeciei; vt cùm quis concumbit cùm beſtia. Hoc peccatum ſextæ ſpeciei,videlicet vitium contra naturam,eſt grauiſſimum inter omnia peccata carnis,ſecundum Auguſt.de adulterinis coniugijs. Et patet hoc tripliciter. Primò, quia grauiſſimè hoc Deus puniuit; quia cauſa diluuij fuit, ſecundum Methodium. Vnde Geneſ. 6. *Omnis caro corruperat viam ſuam ſuper terram.* Omnis caro, id eſt homo. & Gen.19. *Dominus pluit ſuper Sodomam & Gomorram ignem & ſulphur de cælo.* Et Gen. 38. Onam fundebat ſemen ſuper terram:idcirco percuſſit eum Dominus. Secũdò leges pœna mortis hoc plectũt. Vnde Leuit.20. *Qui dormierit cũ maſculo coitu femineo, moriatur.* Tertiò infra

beſtiam hominem mergit. Nulla enim beſtia ſimilia facit. Non ergo mirum, ſi vt ſancti dicunt, & Hieron. præſertim, in nocte natiuitatis Chriſti omnes ſodomitæ occiſi ſunt, & fere incarnari Deus propter hoc vitium deſijt.

7 Secundò principaliter videndum eſt de fomentis, & nutrimentis ſpecierum luxuriæ. Et ſunt plura, quæ vix ſine peccato luxurię fieri poſſũt: vt viſus mulieris incautus; auditus; cantus; locutio de venereis; & tactus; oſcula; amplexus; & huiuſmodi. Nõ ſolum autem fornicatio, & ſpecies luxuriæ ſunt peccata mortalia: ſed etiam præfata impudica, actum carnalis cọpulæ præcedentia, & ad eum allicientia, ſunt peccata mortalia, quando fiunt libidinoſe cum aliena muliere: vt quando quis cum non ſua facit talia, illa intentione, vt per hoc in ſe, vel muliere excitet concupiſcentiam eius, aut ipſam inclinet ad ſui concupiſcentiam: quod patet: quia Math. 5. dicitur: *Qui viderit mulierem ad concupiſcendum eam*, id eſt, eo animo vt concupiſcat. Illud enim non eſt iam titillari ſolum, ſed plenè conſentire libidini: & ſequitur, *Mæchatus eſt eam in corde ſuo*. Super quo dicit Chryſoſt. quod viris Dominus hic loquitur, hoc etiam de feminis dicit: Ergo multo magis oſculum libidinoſum, tactus, & ſimilia ſunt mortalia, & contra præceptum, Non mœchaberis. Ideo Cyprianus in de virginitate dicit: Certè ipſe concubitus, ipſe amplexus, ipſa confabulatio, & oſculatio, & fęda dormitatio, crimen eſt. Item non ſolum deliberatus conſenſus in actum peccati mortalis eſt mortale, ſed etiam conſenſus deliberatus in delectationem peccati mortalis in venereis, eſt ſpeciale mortale peccatũ: vt patebit in nono præcepto. Ergo plus præfati tactus, & viſus, & huiuſmodi. Dicit tamen Thom. ſecunda ſecundæ q. 154. Peccatum mortale dicitur aliquid dupliciter. Vno modo ſecundum ſpeciem ſuam: & hoc modo oſculum, amplexus, vel tactus, ſecundum ſuam ſpeciem non nominant peccatum mortale. Poſſunt enim hæc abſque libidine fieri, vel propter conſuetudinem patriæ, vel propter aliquam neceſſitatem, aut rationabilem cauſam. Alio modo dicitur aliquid eſſe peccatum mortale ex ſua cauſa, ſicut ille qui dat eleemoſynam, vt aliquem inducat ad hæreſim. Et iſto modo tactus, & huiuſmodi (vt dictum fuit prius) ſũt mortalia peccata: quia fiunt propter delectationem moroſam in venereis. Tertiò principaliter notandum, quod ſicut maius peccatum eſt adulterium, quàm ſimplex fornicatio;

nicatio; & ſacrilegium maius quàm adulterium, vt prius dictum eſt: ſic etiam tactus, oſcula, & huiuſmodi inter adulterantes, vel quæcunque aliæ impudicitiæ, maiora peccata ſunt quàm inter talia, quæ fiunt ſoluti cum ſoluta: Et ſic de oſculis ſacrilegorum, quę maiora quàm adulterorum.

DE CHOREA: ET QVANDO SIT peccatum mortale.

CAPVT III.

ARGVMENTA.

1 *Choreas ducere valde periculoſum eſt multis de cauſis.* 1. 2. 3. *cauſa.*
2 4. 5. 6. *cauſa.*
3 7. *cauſa.*
4 *An ducere choreas ſit peccatum?*
5 *Quando ſit peccatum mortale?*

1 EST præterea aliud, multum peccato luxuriæ deſeruiens, videlicet chorea: de qua videnda ſunt tria. Primò, quàm periculoſus ludus ſit. Secundò, an poſſit fieri ſine peccato. Tertiò, quando ſit peccatum mortale. Quantum ad primum notandum, quod choriſare eſt periculoſus ludus valde, propter ſeptem. Primò, quia chorea diabolicum habet exordium: vt refert magiſter hiſtoriarum. Nam à Sarepthauro quodam dæmone, ſic dicto exordium habuit: qui dęmon, in ſimilitudine tauri, gerentis in humeris ſignum lunę corniculatę albę, egrediens de flumine, ab Ægyptijs, in die quodam feſto, cum timpanis & choreis eſt veneratus: Et Sarepthaurus iſte, in flumine Nili ibidem geſtus oſtendit, ſaltando: quos Ægyptij ſecuti ſunt in terra, choriſando. Poſtquã autem Sarepthaurus eos excitauerat ad choriſandum, euaneſcebat. Vnde & nunc loco Sarepthauri, vetula aliqua, vel puella aliqua præ cæteris ducitur. Secũdò, quia ſcriptura de maximis malis refert, quæ choreas ſecuti sũt vt plurimum. Nam Exod. 32. Cùm Moyſes appropinquaſſet ad caſtra, vidit vitulum, & choreas: iratus eſt valde, & proiecit de manu tabulas, & confregit eas ad radi-

 cem

Digitized by Google

cem montis: deinde aſſumptis ſecum filijs Leui, interfecit 24. milia hominum. Nam hodie in choreis vitulus, per quem deſignatur laſciuia, veneratur, neglecto Dei ſeruitio. Sic Math. 14. Saltatrix fecit amputari caput Ioannis Baptiſtę, quo maior inter natos mulierum non ſurrexit. Et Ezec. 25. dicitur: *Pro eo quod plauſiſti manu, & percuſſiſti pede, & gauiſa es ex toto affectu ſuper terram: ecce ego extendam manum meam ſuper te, & tradam te in direptionem, & interficiam te de populis* Tertiò, diſſuadenda eſt chorea; quia ibi dæmon habet valde multa arma ad occidendum animas: mulier enim (vt ait Hieronymus) gladius eſt igneus. Ibi enim, videlicet in chorea, tot ſunt gladij, quot ad capiendum veſtibus ſunt ornati. Ibi enim gladij acutiores: quia ad aſpectum ante, retro, infra, & ſurſum paratiores. Ibi etiam gladij flammei, luxuriam accendentes. Ibi inſuper arma fortiora ad vincendum, quia mulier ibi, quam dæmon elegit ad Adam, Sanſonē, Dauid, Salomonem, Iob, Tobiam, ac filios Iſrael ſeducendos. Mulier enim ornata eſt ſagena diaboli, per quā, multitudinem infinitam ſtultorum capit ad interitum. Sic etiam è conuerſo de viris eſt intelligendum: diabolus enim in propria ſpecie nimis horribilis eſt, ideo per virum, vel mulierem ſeducit.

2 Quartò, quia in choreā quodammodo contra omnia Sacramenta Eccleſiæ exceditur. Nam in baptiſmo patrinus ait, loco baptizandi; Abrenúcio diabolo, & omnibus pompis eius. Sed in chorea eſt proceſſio diaboli, vbi fiſtulator eſt cantor; ſcholares peccatores; & tranſitus ad ſiniſtram contra ordinem fit, cuius cauſa, veſperas, ſermones, & huiuſmodi, tales negligunt. Matrimonij ibi fides faciliter, etiam viſu violatur. Confirmationi, quæ per chriſma ſignum crucis impreſſit fronti, iniuria fit per ſerta, & pepla, & cætera illicita: quæ ſunt ſigna dæmonis. Pænitentiæ Sacramento iniuriantur, quod in quadrageſima receperant: & iam ſe dæmonum exercitui immiſcēt. Euchariſtiam, quam ſuſceperant, ſicut Iudas, peccatis ſtatim maculant. Extremæ vnctioni hi, qui ſuſceperunt, ingrati, ſanitate collata abutuntur in corpore toto, & ſpecialiter manibus & pedibus. Quintò, choriſantes omnibus quinque ſenſibus & membris peccare poſſunt: videlicet greſſu, ornatu, cātu, viſu & auditu. Nam ſuperbiam, & auaritiam prouocant in non habentibus ſimilia, ſicut ipſi, veſtimenta: luxuria ibi communis eſt in corde.

Indigna-

Digitized by Google

Indignationem procurant, cùm mulieres & puellæ volũt à maritis vel parentibus habere pretioſa. Inuidia ibi procuratur contra eos, qui magis excellunt. Gula nonnunquam ſequitur: & potiſſime accidia. Quia ſicut guſtato ſpiritu, deſipit omnis caro, ſecundum Grego. ſic guſtata carne, deſipit Dei famulatus. Sextò, quia multam ſuadent ineptam lætitiam choreæ. Sumus enim in exilio ſurſum reſpiciendo: ſuſpirandum eſſet quod ſumus exules, & incerti de reditu. Infra infernus, quem intrare poſſumus: & terra, in quam ſepulti conuertemur; à dextris proſpera; & à ſiniſtris aduerſa, quæ nos peccare faciunt: ſecundum illud Pſalm. 90. *Cadent à latere tuo mille:* à tergo ſunt noſtra peccata, quæ fecimus; ante, in quæ cadere poſſumus; intrà mordens conſcientia, cum carne infecta: Et extrà dęmonum multiplex pugna. Vnde Hieron. Gladium tenet hoſtis, vt me perimat: ex omni parte ſunt pericula.

3 Septimò diſſuadent choreas, ſanctorum & prudentũ exempla. Nam refert Gregor. lib. 4. dialogorum, quod virgini deuotę Maria virgo apparuit nocte, ei oſtendens coęuas in albis puellas: quibus cùm virgo ſe adiungere vellet, Maria ait, vt nihil vltra leue ageret, à riſu & iocis abſtineret, ſicque triceſimo die eis iungeretur. Quod & factum eſt. Nam vt viſio diſparuit, virgo ſe à prefatis abſtinuit, parentibus mutationem mirantibus, viſionem aperuit, 25. die febre corripitur: & 30. die in hora exitus Mariam cum puellis prænominatis vidit. Quam virginẽ cùm Maria vocaret, moritura clamauit, vt potuit: Ecce domina venio, Ecce domina venio: & ſic eadẽ voce ſpiritum reddidit. Ex quo patet, quod chorę & ineptę lætitię ab ingreſſu regni impediunt. Vnde in vitis philoſophorum de Socrate legitur, quod Ceroniam venit, populumque ibi in luxuria lapſum, auctoritate ſua ad vſum frugalitatis reuocauit: matronas à viris ſeparatas, & pueros à parẽtibus, ad pudicitiam, & ad debita ſocietatis obſęquia, ſuo ſtudio reduxit: Induxitque matronas, vt auratas veſtes, ceteraque ſuæ dignitatis ornamenta, vel luxuriæ inſtrumenta deponerent: & in Iunonis ædem delata, ipſi deæ conſecrarent: docens vera matronarum ornamenta pudicitiam eſſe.

4 Quoad ſecũdum principale: an choriſare ſit peccatũ? Reſpond. ſecundum Alber. in 4. diſt. 16. quod chorea & huiuſmodi ludi, ſiue fiant cantu, ſiue muſicis, ſecundum

ſe non ſunt mali: quia poſſunt bene fieri aliquando. Sed ex triplici cauſa poſſunt fieri mali, ex circunſtantia. Quarum vna & pręcipua eſt, mala intentio, vt quando fiunt ad oſtendendam iactantiam, & prouocandum libidinem, ſicut fere omnes modo exercent: & ideo etiam Eccleſiaſticę perſonę talia depoſuerunt: quia etiam in ſignis gaudij non eſt communicandum cum peccatoribus. Alia cauſa eſt, quando non fiunt ſuo tempore, vt tempore triſtitiæ. Quia ſicut dicitur Eccleſiaſt. 22. *Muſica in luctu importuna narratio.* Et hoc modo interdicitur pœnitenti, ne ſit in ludis: quia dum pęnitet, tempus eſt flēdi. Tertia cauſa eſt, ex officio perſonæ ſumpta; ſicut clericis interdicitur venatio, & alij ludi: quia in ſorte Domini electi, alijs exercitijs debent occupari. Puto autem quod quinque concurrentibus ad choream, non ſit reprehenſibilis. Primum, quod ſit debito tempore, ſcilicet gaudij: ſicut in nuptijs, vel tempore victorię, vel liberationis hominis, vel patriæ, vel aduentus amici de terra longinqua. Secundum eſt, quod ſit cum honeſtis perſonis, de quibus non oriatur præſumptio mali: non cum leccatoribus, vel meretricibus. Tertium, quod fiat à perſonis ſæcularibus: quia monialibus, monachis & clericis, propter hoc quod in alijs debent occupari, omnem choream puto illicitam eſſe. Quartum eſt, quod honeſto modo fiat, non geſticulationibus nimis inhoneſtis, vel inordinatis. Quintum eſt, quod cantus excitans in talibus, & muſica, non ſint de illicitis, ſed de moribus, vel de Deo: de melodia autē non eſt curandum vt puto, quia in talibus neceſſe eſt fieri melodiam leuem, quæ aliqualiter exprimat modum choriſandi.

5 Quoad tertium principale, quando choriſare ſit peccatum. Quæritur vtrum peccent mortaliter choreatrices, ducendo choreas huiuſmodi illicitas, ſiue in feſtis, ſiue in profeſtis diebus? Reſpond. Guiller. ſuper Raymū. Credo quod ſic, ſi hoc faciant cauſa incitandi ſe, vel alios ad libidinem. Aut ſi choreas ducunt de conſuetudine, licet hoc non faciant corrupta intentione, vt dictum eſt, peccant mortaliter, ſiue in diebus feſtiuis hoc faciant, ſiue profeſtis: cùm inſpicientes adeo prouocent ad libidinem: quod dicit Hieron. in quadam homel. quod non credat viro, ſi dicat ſe illęſum euaſiſſe à ſpectaculis talium: cùm Dauid ex eo quod vidit Berſabee lauantem ſe, ad libidinem prouocatus ſit. Si autem aliquis, vel aliqua mulier

Digitized by Google

lier rarò, & ſine aliqua corrupta intentione immiſceat ſe huiuſmodi choreis: non audeo dicere quod ſit mortale peccatum. Sed nec audeo eum, vel eam excuſare, & aſſecurare à peccato mortali, cùm ſe ingerat periculo prouocandi alios ad libidinem. Et ipſo facto videatur approbare choreas: & exemplo ſuo auctoritatem alijs ſimilia faciendi præſtare. Hæc ille.

DE ACTV CONIVGALI LICITO, fragili, ac impetuoſo.

CAPVT IV.

ARGVMENTA.

1 *Actus coniugalis licitus, quando meritorius, & quando peccatum.*
2 *An vterque coniugum alteri debitum reddere teneatur ſub præcepto.*
3 *Caſus, in quibus petenti non tenetur quis debitum reddere.* 1.2.3. *caſus.*
4 4.5.6.7. *caſus.*
5 8. *&* 9. *caſus.*
6 *Actus fragilis matrimonialis quot modis fiat. Eſt ſemper peccatum veniale.*
7 *Caſus in quibus dubitari poteſt, ſitne veniale an mortale, reddere & exigere debitum.*
8 *Actus matrimonialis impetuoſus communiter fit cum peccato mortali, idque multis modis, & ponuntur* 1. 2.3.4. *&* 5. *modus.*
9 *Sextus,* 7.8 *&* 9. *modus.*
10 *Noni modi fuſior explicatio.*

1 NVnc de actu coniugali, qui fit in matrimonio, videnda ſunt tria. Nam ſecundum Alexand. de Hal. & Thom. In matrimonio triplex eſt in genere concubitus. Primus licitus. Secundus fragilis. Tertius impetuoſus. Licitus fit tripliciter. Primò cauſa ſuſcipiendæ prolis ad diuinum cultum educandæ: & ſic eſt in officiu multiplicandæ naturæ, vnde 1. Tim. 5. *Volo iuniores nubere, filios procreare.* Eſt igitur concubitus in matrimonio meritorius, & virtutis actus: qui dicitur caſtitas coniugalis,

lis, quando fit ſolum cauſa prolis procreandæ, & religioſè educandæ, ad ampliandum cultum diuinum. Et ſi tunc aſſunt aliȩ debitȩ circunſtantiæ, eſt actus virtutis, quæ dicitur religio. Secundò eſt meritorius, & virtuoſus actus matrimonialis, quando aliàs eſt bene circunſtantionatus, & fit ſolum cauſa reddendi debitum alteri coniugum: quia tunc eſt actus iuſtitiæ, quȩ vnicuique reddit quod ſuum eſt. Vnde 1. Corinth. 7. *Vxori vir debitum reddat.* Tertiò eſt meritorius, quando alias nihil illicitum interuenit, & fit ſolum ab vno coniugum, propter vitare fornicationem in altero, quam alias in eo faciliter cauere non poſſet. Et ſic eſt in remedium concupiſcentiæ. 1. Corinth. 7. *Vnuſquiſque habeat ſuam vxorem &c.* Et ſi vir videat vxorem de alio tentari, & adhibita diligentia ſufficienti in cohibendo, adhuc timet de malo fornicationis eius, & ad eam non petentem accedit, non propter prolem, ſed tantum vt ponat remedium fornicationi eius: aut è conuerſo, ſi mulier videt virum in adulterium inclinatum, & ab eo petit debitum &c. tales merentur. Sic etiam meretur mulier moderatum ornatum portando, ſolum ideo, ne maritus propter vxoris contemptum adulteretur: vnde 1. Corinth. 7. *Mulier quæ nupta eſt, cogitat quæ mundi ſunt, quomodo viro placeat.* Extra illos tres caſus eſt peccatum actus coniugalis. Interdum petenti ſolum; interdum reddenti & poſcenti. Interdum veniale, interdum mortale. Verum vt Pet. de Pal. ponit in 4. ſit licitus actus quartò, quando quis petit debitum propter vitandam fornicationem in ſemetipſo.

2 Sed quæritur propter ſecũdum modum: vtrum vterque coniugum teneatur ſub præcepto alteri reddere debitum? Reſpond. ſecundum Thom. Scot. & magiſtrum in 4. diſt. 32. quod quilibet coniugum tenetur ex præcepto, alteri petenti reddere coniugale debitum: exceptis caſibus rationabilibus poſtea exprimendis: patet per verba magiſtri dicentis vbi prius: Cùm in omnibus vir præſit vxori, vt caput corpori, eſt enim caput mulieris; in ſoluendo tamen debitum carnis, pares ſunt. Ideo Apoſtolus vtrique prȩcipit, in hac cauſa ſibi inuicem ſubijci, dicens 1. Corinth. 7. *Vir vxori debitum reddat: ſimiliter & vxor viro: quia mulier non habet poteſtatem corporis ſui, ſed vir.* Ex quibus patet, quod in tractatu matrimonij, vir dat corpus ſuum vxori ad actum matrimonialem, & è conuerſo mulier viro. Vnde ſicut ex diuino præcepto, &

de

Digitized by Google

de rigore iuſtitię tenetur homo, non auferre alienum inuito domino; ita tenetur ex pręcepto & iuſtitia, alienũ reddere petenti: ergo cùm vnus coniugum petit corpus alterius ad actum matrimonialem, & hoc ſecundum debitum vſum, tunc tenetur reddere, niſi habeat legitimam excuſationem: aliàs facit contra Dei præceptum, non reſtituendo alienum: & ſi alter propter hoc incidit in fornicationem, etiam non reddenti aliquo modo imputandum eſt. Et intelligendum eſt illud, ſiue explicitè debitum petatur, vt per verba: ſiue implicitè, vt per aliqua ſigna.

3 Sunt autem hi caſus, in quibus etiam petenti nõ tenetur reddere. Primus, quando petens amiſit ius petendi, vt quando fornicatus eſt: & hoc alteri publicè conſtiterit. Tunc enim nocens perdidit ius petendi, & ideo innocẽs poteſt eum repellere, nec tenetur reddere, niſi poſtquam ipſum nocentem ſibi reconciliauit, carnaliter ſibi commiſcendo. Ratio dicti eſt, quia ex quo non ſeruauit nocens, ſiue fornicans fidem; alter non tenetur ei ſeruare fidem, niſi vt non commiſceatur alteri: vnde dicit Tho. in 4. diſt. 35. articul. 1. Vir proprio arbitrio poteſt dimittere vxorem, quoad thorum debitum, videlicet negãdo, quàm citò ſibi conſtat de vxoris fornicatione: nec tenetur ei reddere debitum, niſi per Eccleſiam compellatur. Quantum verò ad cohabitationem, non poteſt dimittere vxorem fornicariam, niſi iudicio Eccleſiæ. Hęc ille. Et è cõuerſo de vxore reſpectu viri. De iſto loquitur Chriſtus Math. 5. *Qui dimiſerit vxorem ſuam: niſi propter fornicationem &c.* Secundus caſus eſt, quando nondum acquiſiuit ius petendi debitum, vt in tempore poſt matrimonium contractum, ſed nondum conſummatum, quia interim poteſt intrare religionem: immo ſecundũ Guiller. peccat mortaliter, qui ante benedictionem nuptialẽ vxorem cognoſcit in locis, vbi conſuetum eſt benedictionem adhiberi. Tertius caſus eſt ſecundum Thom. quando redditur maritus impotens, ex cauſa ex matrimonio ſecuta: puta ſi prius debitum reddidit, & ex hoc factus eſt impotens ad iam reddendum: tunc mulier non habet ius petendi. Et tunc in petendo, magis ſe meretricẽ oſtenderet quàm coniugem.

4 Quartus eſt, quando quis maiori vinculo aſtrictus eſt ad non reddendum, eo quòd vergit in notabile nocumẽtum ſanitatis ſuæ. Tenetur homo plus ad conſeruationẽ ſui,

ſui, quàm ad redditionem debiti: vt quia perſona infirma eſt, aut probabiliter timeretur ex redditione eius infirmitas. Dicit autem Thom. Si mulier infirmatur. certum eſt quod ex carnali coitu ei periculum imminet. Quintus eſt, quando veriſimiliter, vel probabiliter timetur de periculo extinctionis fetus aut aborſus; tunc neuter tenetur reddere alteri: quia maiori vinculo tenetur ad cauendum occiſionem fetus in vtero prægnantis, aut vt non naſcatur aborſus, quàm teneatur reddere debitum. Sextus, non tenetur reddere debitum in ſacro loco: quando non ſacer locus & aptus haberi poteſt: quia alias irreuerentia fieret loco ſacro, qui pollueretur, & reconciliatione indigeret: vt tenent Ioan. Andreę, Hoſtien. Arch. de conſecrat. diſt. 1. Eccleſijs: extra cap. 1. Sed quando alius locus quam ſacer, haberi non poſſet: tunc ibi tenetur quis (ſecundum Alb.) reddere debitum. Nec etiam reddere licet debitum, nec quis tenetur in loco etiam non ſacro, qui eſt in publico: vt deducit Aug. de ciuit. Dei, contra Diogenem. Septimus caſus, quando coniuges pari conſenſu vouerunt continentiam in domo, tunc neuter tenetur alteri debitum reddere: immo neuter poteſt votum reuocare, vt patet per * Aug. ad Editiam: & ponit Magiſter in 4. diſt. 32. Ratio eſt, quia vterque reſignauit iuri ſuo.

* *Epiſtol. 199. tom. 2. & 33. q. 5. cap. Secundum verba.*

5 Octauus eſt, ſecundum Pet. de Pal. qui dicit in 4. generaliter verum eſt, vbi coniugi alicui non poteſt prouideri aliter de ſecuritate vitę ſuæ, niſi alium coniugem dimittendo: non tenetur ei debitum reddere, nec cohabitare cum periculo corporis ſui. Nonus eſt, vbi vna pars copulæ eſt infidelis, vel incidit in hæreſim. De quibus tamen iſta eſt concluſio, quod quando duo tempore legis Euangelicæ contraxerunt matrimonium extra legem Chriſtianorum, ſi alter eorum ſolum conuertitur, tunc non tenetur conuerſus reddere debitum infideli, nec eidem cohabitare: ſed ſtatim debent ſeparari, ſi ammonitus noluit conuerti. Si verò inter Chriſtianos vnus coniugum in hæreſim incidit, alter poteſt eum dimittere quo ad cohabitationem temporalem, quouſque corrigatur. Sed vt Thom. dicit: Non propter vnum actum infidelitatis poteſt dimittere: ſed propter conſuetudinem, quæ pertinaciam oſtendit, quia ex tali infidelitas perficitur. Ex ſupradictis patet, quod vnus coniugum tenetur debitum reddere alteri coniugum, qui omnino vult, & debitum

Digitized by Google

bitum exigit,etiam leproſo:licet ei cohabitare non teneatur. Item menſtruata,quando vir ſcit, & omnino inſtat. Item tempore quantumcunque ſacro, quando maritus non vult deſiſtere. In talibus autem, exactus debet per moderata verba,ab incontinentia retrahere animum alterius,ſi poteſt ſine periculo fornicationis alterius. Omnia iſta diffuſe tangit Thom. in 4. Vnde ſi in talibus reddens debitum,non faciat illud cauſa concupiſcentiæ, ſed ſolum propter reddere debitum,ſicut obligatur, meretur: & grauiter peccaret,ſi non redderet. Patet igitur primum,quando videlicet actus coniugalis ſit licitus & meritorius.

6 Dictum eſt ſecundò,quod alius eſt actus fragilis matrimonialis:& fit multipliciter, & ſemper eſt peccatum veniale ad minus. Primò,quando fit concubitus ſolum cauſa delectationis experiendæ in coniuge, ita tamen, quod non vellet pro tali delectatione experienda, accedere ad alienam;ſi tunc nihil aliud inordinatum interueniat,eſt veniale peccatum. Item, qui cognoſcit vxorem cauſa ſanitatis,peccat,quia quærit per ineptum medium ſanitatem: ſicut qui per baptiſmum quęreret ſanitatem. Item cognoſcens vxorem cauſa vitandæ fornicationis in ſe,non peccat ſecundum Aug.Item, qui cognoſcit vxorē poſt partum ante purificationem,ob hoc præciſe nō peccat mortaliter. Item,qui in die feſto petit debitum, ſine contemptu temporis,& Euangelicę exhortationis, non peccat mortaliter.Item,qui petit debitum in loco ſacro, quando alium locum habere non poteſt,peccat venialiter ſecundum Alb.ſi exigit cum gemitu:quia ſcilicet ſine vſu matrimonij eſſe non poteſt. In his caſibus communiter Doctores tenent,quod actus matrimonialis poteſt ſine peccato mortali fieri.

7 Sed ſunt alij caſus,in quibus periculum eſt, vel non tam ſecurum an ſit veniale,vel mortale exigere, & reddere debitum. Primus,qui reddit debitum ante benedictionem nuptialem, vel antequam in facie Eccleſię contrahat. Item qui exigit à menſtruata,quæ eſt menſtruata naturaliter. Item,de menſtruata naturaliter, quæ voluntariè reddit,& complacenter. Item, qui petit in loco ſacro,cùm alium locum habere poſſet.

8 Dictum eſt tertiò,quod quidam matrimonialis actus eſt impetuoſus:& fit communiter cum peccato mortali. Primò,qui quęrit delectationem in actu matrimoniali, extra

Digitized by Google

extra limites matrimonij, ſic videlicet, quod paratus eſſet idem facere cum vxore, etiam ſi non eſſet coniunx, & eſt mortale peccatum. Et dicitur ardentior amator vxoris. Secundò, impetuoſus eſt, qui fit cauſa ſatiandæ libidinis; & homo ſe ad hoc prouocat per meretriceas blāditias, vel de induſtria vtitur calidis, & valde incentiuis: aut per alium modum huiuſmodi actum à ſe quaſi exigit, propter ſacietatem delectationis. Tertiò, cùm fit concubitus contra naturalem modum, vt cum omittitur debitū vas, & hoc ſemper eſt mortale peccatum: quia proles ſequi non poteſt, & intentio naturæ totaliter fruſtratur. Quartò, eſt impetuoſus contra naturalem modum, etiam ad debitum vas naturæ, vbi tamen diſpoſitio corporis bene ſuſtineret naturalem modum. Eſt autem modus talis ſecundum Alber. multiplex. Primus modus eſt malus, quando concubitus lateraliter fit. Secundus peior, qui fit ſedendo. Tertius adhuc peior, qui fit ſtando. Quartus eſt peſſimus, qui fit à tergo: vbi dicit Thom. vbi omittitur debitus modus concumbendi, ſolum quoad ſitum, nō eſt ſemper peccatum mortale, vt quidam dicunt. Et eſt quandoque ſine peccato, ſicut quando diſpoſitio corporis alium modum non patitur. Hæc ille. Sed alij dicunt ſecundum Alber. quod eſt contra intentionem naturæ, & impeditur conceptio: & eſt ſignum concupiſcentię mortalis, niſi diſpoſitio corporis alium ſitum exigeret, quàm naturalis ſitus eſt: vt fieri poſſet propter ægritudinem, vel pinguedinem, vel periculum ſuffocandi fœtum, aut propter aliam cauſam rationabilem. Quintò, fit concubitus impetuoſus, cùm fit tempore prohibito: & tunc potiſſime peccat ille qui petit.

9 Sextò, cùm fit in loco indebito, vt in ſacro, vel in publico in ſcandalum aliorum. Septimò, qui accedit ad imprę̨gnatam vicinam partui, vbi timor eſt de aborſu. Octauò, cùm quis accedit ad menſtruatam, ſaltem naturaliter menſtruum habentem. Vbi videtur ſecundum Scot. quod petens ſcienter, peccat mortaliter, quia vt dicit, non eſt veriſimile quod lex noua minus intendat caſtitatem, quàm vetus: ſed Leuit. 20. dicitur: *Qui coierit cum muliere in fluxu menſtruo, & reuelauerit turpitudinem eius, ipſaque aperuit fontem ſanguinis ſui, interficientur ambo de medio populi ſui.* Hoc autem ſecundum Scotum non infligitur niſi pro mortali. Gorram tenet ſicut Scot. Sanctus Thom. ad idem declinare videtur in 4. Vnde gloſando

ſando illam auctoritatem,dicit: quod intelligitur quando vterque voluntariè conſentit. Nonò, videtur impetuoſus in eo,qui petit debitum poſt votum continentiæ à ſe emiſſum,pari cõſenſu,aut ante matrimonium emiſſum,cum quo non eſt diſpenſatum. In pręfatis caſibus omnibus,actus matrimonialis eſt peccatum mortale, vel multum propinquus mortali.

10 Notandum tamen pro intellectu noni modi, quod ille qui vouit caſtitatẽ,& contrahit matrimonium intenſione conſummandi per carnalem copulam,peccat mortaliter. Secus,ſi ſolum animo coniugalis ſocietatis. Item, quamuis qui vouit continentiam perpetuam, non peccet mortaliter poſt primum actum matrimonialem, petenti coniugi implicitè vel explicitè debitum reddendo: ſecũdum multos tamen peccat mortaliter,debitum à coniuge petendo,niſi ſecum fuerit diſpenſatum. Item, ſicut neuter coniugum poteſt continentiam vouere,ſine conſenſu alterius: ſic etiam probabilius eſt, quod neuter poſſet vouere nolle petere debitum,ſine alterius conſenſu. Omnia illa ſunt de mente ſancti Thom.in 4. Item, qui vouit perpetuam continentiam,etiam peccat mortaliter primo actu matrimoniali, per quem conſummat matrimonium:quia votum ſeruare poterat poſt contractum, religionem intrando,quod non fecit.

DE GVLA, TEMPERANTIA, ET ſpeciebus eius.

CAPVT V.

ARGVMENTA.

1 *Propoſitio dicendorum.*
2 *Abſtinentia quid ſit.*
3 *Corpus cur nobis datum,& quando temperatè viuitur.*
4 *Sex ſpecies abſtinentiæ,quorum vna ſola eſt virtus.*
5 *Duplex eſt actualis gula interior & exterior. Circa cibi & potus ſumptionem tria conſideranda.*
6 *Species gulæ enumerantur.*
7 *Gula quando ſit vel non ſit peccatum mortale.*

1 CVm ventris ingluuies ſit cauſa mœchię, & luxurię: vt patuit in primis parentibus, qui poſt cibum ſtatim

ſtatim erubuerunt. Gen. 3. & Rom. 13. *Non ambulemus in comeſſationibus & ebrietatibus:* & ſequitur: *non in cubilibus & impudicitijs.* Idem patuit in Sodomitis: vnde Ezech. 16. Hæc eſt iniquitas ſororis tuæ Sodomæ, ſuperbia, ſaturitas panis, & abundantia, & otium ipſius, & filiarum eius. Idcirco de vitio gulæ tria ſunt videnda. Vnde ſaluator Luc. 21. ait: *Attendite ne grauentur corda veſtra crapula & ebrietate.* Crapula. i. cruda epula. Ideoque de vtroque videndum eſt. Primò, de gula in genere. Secundò, de ſobrietate. Tertiò de ieiunio, quomodo ad illud teneamur. Quantum ad primum, tria dicentur principaliter. Primò, quid ſit temperantia, & quid gula. Secundò, quæ ſint ſpecies gulæ. Tertiò, quando ſit mortale vel veniale peccatum.

2 Quantum ad primum notandum, quod ad intelligendum quid ſit vitium gaſtrimargię, congruit ſcire quomodo abſtinendum ſit. Eſt autem abſtinentia, ſumptio vel ſubtractio cibi vel potus, ſecundum quod recta dictat ratio: vnde 2. Pet. 1. *Miniſtrate in fide veſtra virtutem; in virtute autem ſcientiam; in ſcientia autem abſtinentiam.* Ex quo patet, abſtinentiam fieri oportere ſecundum ſcientiã, videlicet quantum oportet ſumendo, qualia oportet, vbi opus, quando opus, & propter quid opus, pro congruentia hominum bonorum, cum quibus viuit homo; & pro congruentia perſonæ ſuæ, & pro ſuæ valetudinis, conſuetudinis, ætatis, laboris, roboris, & incommoditatis neceſſitate, vel congruentia: vt dicit Aug. in lib. de quæſtionibus Euangelij: Et etiam ſecundum regionem in qua quis degit, quia in vna citius conſumitur cibus, quàm in alia: & ſic de tempore.

Lib. 2. cap. 11.

3 Secundò notandum, quod corpus nobis datum eſt, vt ſeruiat ſpiritui noſtro ad opera bona, quæ in hac vita non poteſt ſpiritus exercere ſine corporis miniſterio: ſed cibus, potus, ſomnus, & huiuſmodi, ſunt nobis data, vt per eorum vſum conſeruemus corpus pro poſſe in tali habitudine, vt ſit bene diſpoſitum ad ſpiritui ſeruiendũ. Sicut inſtrumentum bonum & aptum deſeruit expeditè artifici ad laborandum. Eſt ergo regula, quod tunc homo temperatè viuit in cibo & potu; quando in eis talem modum ſeruat, in quantitate, & qualitate, vicibus, & ſic de alijs circunſtantijs, quod per hoc corpus ſuum in tali ſtatu, & robore ponit & conſeruat, quod ipſe poſſit facere ea, quæ ſibi competunt ſecundum officium ad vitandũ vitia,

Digitized by Google

vitia,& de die in diem proficiendi in virtutibus. Idem intelligo de ſomno, vigilia, otio, & exercitio, & ſimilibus ad corpus pertinentibus: vt vult Aug. in libro de moribus Eccleſię. Dicitur autem ſignanter, quod inſpicienda ſunt ætas, complexio, conſuetudo, & ſimilia: quia iuuenis valet, quod non valet puer: ſanus, quod non valet infirmus: pauper valet, quod non diues. Vnde ſi diues delicatè nutritus, ſtatim vellet groſſa ſumere, infirmaretur: ideo dicit de diuitibus Aug. in de verbis Domini: Vtantur diuites conſuetudine infirmitatis ſuæ, ſed doleant ſe aliter non poſſe: melius enim vellent, ſi aliter poſſent. Tu ergo diues vtere cibis electis pretioſis, quia ſic conſueuiſti, & aliter non potes: quia ſi conſuetudinem mutas, ægrotas. Conceditur ergo tibi, vtere ſubtilibus, da pauperibus ſuperflua: vtere pretioſis, da pauperibus vilia Hæc ille. Sic etiam ſenex indiget melioribus, quàm iuuenis fortis. Similiter delicatè complexionatus, indiget pro bono ſtatu ſui corporis ſubtilioribus, & magis delicatis, quàm robuſtus & groſſi corporis homo: quem panis & legumina plus accenderent, quàm alterum carnes. Sic etiam ſecundum officia attendendum eſt: quia fabrũ, vel ſimilem mechanicum, plus & crebrius oportet comedere, & ſibi forte groſſiora ſufficiunt, quàm inſudãti ſtudio, aut ſpirituali exercitio. *Cap. 33.*

4 Tertiò notandum, ſecundum quod aliqui varias intẽſiones habent, qui ſumunt cibum aut potum moderatè, ſecundum hoc etiam ſunt diuerſę abſtinentiæ. Et ſunt ſex, quarum vna ſola virtus eſt. Vnde verſus. Abſtinet æger, egens, cupidus, gula, ſimia, virtus. Prima abſtinentia dicitur medicinalis: quę fit ſolũ propter ſanitatem corporis conſeruandam, aut recuperandam, & non eſt virtus, quia ibi deficit optima circunſtantia, quæ eſt finis debitus, in ſecundo notabili tactus. Dicitur autem, ſolũ, quia ſi abſtineret propter ſanitatem corporis, non ibi ſiſtendo, ſed eam in bonum virtutis, & Dei obſequium ordinando, eſſet meritoria. Secunda dicitur abſtinentia auaritię, quæ fit ſolum ad parcendum expenſis: nec virtus eſt. Dicitur etiam, ſolum, quia ſi abſtineret propter minus expendere, non ibi ſiſtendo, ſed vlterius referendo in fines debitos, vt propter miſericordię opera facienda, vel ſibi rationabiliter in futurum prouidendo, vel ad laudem Dei, & ad ſimilia, tunc virtus eſſet: quando ſaltem aliæ circumſtantiæ debitæ illi eſſent. Tertia dicitur pau-

Digitized by Google

pertatis, quæ fit ſolùm ex neceſſitate pecuniȩ: nec iſta eſt virtus, niſi pauper, non habens vnde lautè viueret, abſtineret, contentus his quæ habet: tamen cum illa intentione, quod ſi etiam multa poſſideret, nollet lautius viuere, ex quo illud ſufficit pro conuenienti corporis valetudine. Sed ſi vellet ſic viuere propter Deum, illa eſſet vera virtus abſtinentiȩ. Quarta vocatur abſtinentia hypocriſis, quæ fit propter hominum inanem gloriam, & hęc ſemper eſt mala. Quinta eſt religionis, quæ fit ſecundum dictamen rectæ rationis propter Deum modo dicto in notabili ſecundo. Sexta additur, cùm quis ratione gulæ ieiunat, id eſt quando quis abſtinet ſolum vel principaliter propter hoc, vt poſtea delectabilius comedat.

5 Quartò notandum, quod gula opponitur temperantiæ & abſtinentiæ, & eſt actualis duplex gula. Vna interior, quę eſt animalis, & immoderata appetitio immoderatè edendi aut bibendi, propter concupiſcentiam cibi, aut potus delectabilis, aut ipſius delectationis. Sed exterior actualis gula, eſt immoderatus eſus, aut potatio, ab interiori inordinata edendi, aut potandi appetitione imperatus. Dicitur primò, quod eſt animalis appetitio, ad differentiam famis & ſitis, quę ſunt appetitiones naturales, nec ſubijciuntur rationi. Gula autem eſt appetitus animalis, quia eſt appetitio actualis exiſtens in voluntate, aut in ſenſualitate, à voluntate tamen aliquo modo dependens, & rationi potens ſubijci. Dicitur ſecundò appetitio, non delectatio. Pro quo notandum, quod circa ſumptionem cibi aut potus tria ſunt conſideranda. Primum eſt ipſa delectatio, quæ eſt in ſumptione ciborum aut potuum. Et iſtam delectationem virtus temperantiæ, ſeu abſtinentiæ non aufert, nec videtur eā moderari; quia naturalis eſt huiuſmodi delectatio, & eſt maximè in abſtinentibus, quibus panis plus ſapit, quàm guloſis piſces, aut carnes: & hoc propter naturalem appetitum neceſſarij cibi. Secundum eſt concupiſcentia, & illa eſt amor & deſiderium delectationis, quæ eſt in ciborum & potuum ſumptione & eſu: delectatio enim experta in cibis & potibus, cauſat amorem & deſiderium ſui. Et iſtam concupiſcentiam moderatur virtus abſtinentiæ, ne ſua magnitudine faciat excedere circa cibos & potus, contra bonum rationis eos ſumendo, vel appetendo vltra debitam quantitatem, qualitatem, tempus, &

& ſimilia.) Tertium eſt actus interior, & volitio ſumendi cibum, aut exterior actualis ſumptio, ab interiori volitione imperata: quæ volitio cauſat habitum abſtinētię, promptè & faciliter inclinantem ad debitè ſumendum victum: vnde gula non eſt delectatio cauſata ex ſumptione cibi aut potus: ſed eſt animalis appetitio ſeu concupiſcentia inordinata. Dicitur tertiò, quod eſt appetitio inordinata: non enim omnis appetitio edendi aut bibendi animalis eſt gula, ſed appetitio inordinata: vt cùm quis voluntariè vult, & appetit cibum vel potum aliter, quàm ſecundum dictamen rectę rationis: vt ſcilicet ſi plus quam oportet, ante tempus, & ſic de alijs circumſtantijs. Dicitur quartò propter concupiſcentiam cibi delectabilis. Nam ſi quis excedit in qualitate, quantitate, aut ſecundum aliam circumſtantiam, ita quod appetat aut ſumat cibum plus debito, aut delicatiorem quàm neceſſarium ſit, aut ante debitam horam, & hoc non propter concupiſcentiam, ſed ęſtimans ſibi neceſſarium, non pertinet hoc ad gulam: vt dicit Thom. 2. 2. q. 148. ſed ad quandam imperitiam, nec eſt ſemper peccatum: quia nō poteſt ſemper ab homine vitari. Vnde dicit Greg. 30. Moral. cap. 28. *Quia per eſum voluptas neceſſitati miſcetur: quid neceſſitas petat, & quid voluptas ſuppetat, ignoratur.* Capi 31.
Et Auguſt. 10. conf. *Quis eſt Domine qui aliquantulum extra metas neceſſitatis cibum non ſumat?* Sed ſi quis propter concupiſcentiam, id eſt amorem & deſiderium delectationis, quæ habetur in edendo & potando, excedat menſuram in eiſdem; hoc eſt gulæ, ſiue ſit exterior ſumptio, ſiue ſola interior volitio vel appetitio: & ſemper eſt peccatum.

6 Secundò principaliter eſt videndum, quæ ſunt ſpecies gulæ. Sunt autem plures: quinque ponit gloſa, & Greg. ſuper illo Gen. 25. vbi Eſau dicit Iacob: *Da mihi de coctione hac rufa.* Et ſumitur ex 30. Moral. Et omnes ſunt ſecundum omiſſionem & defectum circumſtantiarū principalium, quæ requiruntur in virtute abſtinentiæ. Vnde verſus. Præpropere, lautè, nimis, ardenter, ſtudioſé. Prima eſt, cùm ante debitam horam ſumitur cibus aut potus, ſine rationabili cauſa: ſed ſolum ex inordinata concupiſcentia ciborum aut potuum. De talibus dicit Apoſtolus Phil. 3. *Quorum Deus venter eſt:* quia primò quęrunt regnum Dei ſui. Regnum autem Dei eorum, eſt eſus & potus. Secunda eſt, quando homo quærit lau-

tiores & pretioſiores cibos, quos non requirit ſupradicta ſui corporis valetudo, nec honeſtas ſtatus, & perſonæ: ſed hoc in eo cauſat inordinatus amor delectationis, quę in talibus eſt. Sic filij Iſrael, Numer. 11. carnes deſiderabant, & puniti ſunt. Et Lucæ 16. Diues epulo epulabatur quotidie ſplendide. Quo contra Seneca: Palatum tuũ fames excitet, non ſapores. Tertia, quando homo ea quæ in cibis aut potibus ſumenda ſunt, vult, & appetit ea nimis accuratè præparari, frigendo, aſſando, elixando, & per diuerſa exquiſita condimentorum genera: vt hominem ad ſuperfluè ſumendum, non ſolum incitent guſtu per diuerſos & delicatos ſapores, ſed etiam viſu per varios colores, & olfactu per multimodos odores. Sicut fecerunt filij Heli, 1. Reg. 2. qui, vt dicit magiſter in hiſtoria ſcholaſtica: Antequam adolerent adipem, tollebant ab offerentibus crudam carnem, vt lautius ſibi procurarent. Tales ſunt ſicut beſtiæ ruminantes, ſtudioſè videlicet meditantes de accuratis. Sed differunt ab eis, quia beſtiæ poſt cibum, iſti autem ante ruminant. Quarta eſt, quando homo nimis in quantitate excedit in cibo vel potu, plus ſumendo in quantitate, quàm ſit ſibi neceſſe aut conueniens: magis propter delectationem ſe implens quam reficiens. Hæc vna fuit cauſa ſubuerſionis Sodomę: vnde Ezech. 16. *Ecce hæc fuit iniquitas ſororis tuæ Sodomæ, ſuperbia, ſaturitas panis & abundantia, & otium ipſius, & filiarum eius: & manum egeno & pauperi non porrigebant.* Quinta, cùm homo nimio deſiderio, & auiditate victum quodammodo vorat ſicut lupus, vel canis famelicus. Sic fecit Eſau Geneſis 25. Nam Iacob coquente pulmentum, venit Eſau laſſus de agro dicens: *Da mihi de coctione hac rufa.* Et ſequitur, *en morior: & accepto pane & lentis edulio, vendidit primogenita ſua.* Ideò dicit Auguſt. Melius eſt piſcibus veſci more Domini, quàm lenticula more iumẽtorum. Item idem. Mallem piſcem comedere cum domino, quàm lenticulam cum Eſau. Sexta ſpecies eſt, cũ quis nimis frequenter ſumit cibum aut potum. Hæc fuit vna cauſa damnationis diuitis Luc. 16. quia epulabatur quotidie ſplendide. Sufficit enim homini ſano, qui non eſt puer, aut intentus labori graui, bis in die ſumere cibum. Aliter facere, morem porcorum & beſtiarum eſt ſeruare. Eſt enim prouerbium vulgare. Semel ſumere cibum, eſt diuinum, bis humanum, ter & vltra beſtiarum. Septima eſt noua, & inconſueta ſumere. Hæc eſt enim

Digitized by Google

cauſa, quare ſecundum ſuam periodum beſtiæ diutius viuunt, quàm homines quidam viuant: quorum periodus, id eſt ſpatium vitæ, eſt ſecundum Pſal. *In ipſis ſeptuaginta anni. Si autem in potentatibus octuaginta anni, amplius eorũ labor & dolor.* Quia homines quidam noua & inconſueta ſumunt cibaria, beſtiæ verò ſemper fere eadem: vt vacca fænum. Vnde Eccleſ. 10. *Omnis potentatus breuis vita.* Octaua eſt, quando homo multis & varijs ferculis & potibus vult vti, non ad ſuſtentandum naturam, ſed ad irritandum gulam: ſic feciſſe videtur Aſſuerus rex Gentilis, Heſter primo, de quo facto conuiuio ſolemniſſimo dicitur, *Bibebant qui inuitati erant aureis poculis: & alijs atque alijs vaſis ſibi inferebantur.* Nona eſt, cùm pretioſa vel ſumptuoſa nimis quis procurat, non habens reſpectum niſi ad hoc, quod ſint magis ſaporoſa: propter quod Dominus videtur quinque milibus non rara, ſed communia in iſta terra, in qua fuerunt, procuraſſe, cùm de quinque panibus hordeaceis, & duobus piſcibus ſatiauit eos. Non enim legitur quod potum vini dederit, carnes, aut de pane triticeo, quia communibus communia ſufficiunt: & plus nonnunquam proficiunt.

7 Quoad tertium principale dubitatur, quando gula peccatum ſit mortale, vel non? Reſpond. ſecundũ Thom. vbi ſupra: Quando homo tantum amat & deſiderat delectationes in cibis, vt propter eos conſequendos Deum contemnit, paratus agere, vel etiam agens contra diuina præcepta, vt huiuſmodi delectationes conſequatur, tunc eſt mortale peccatum: quia præponit delectationem huiuſmodi Deo. Quando verò quis amat huiuſmodi delectationes plus debito, citra tamen Deum, quia licet amet & deſideret plus debito huiuſmodi delectationes, tamen nequaquam vellet propter eas agere contra legem Dei: tunc eſt veniale peccatum: & hoc vult Auguſt. in ſermone de igne purgatorij, vbi dicit, Quotiẽs aliquis in cibo, aut potu plus accipit quam neceſſe ſit, ad minuta peccata nouerit pertinere. Et hoc intelligitur, cùm propter amorẽ delectationis hoc contingit, quam plus debito amat, licet citra Deum. Quando autem gula, quoad potum ſit mortale, patebit ſtatim. Ex præmiſſis patet, quod gula eſt peccatum mortale, quando propter crapulam, ieiunia Eccleſiæ, vel miſſa in diebus Dominicis, vel magnis, ſeu præcipuis feſtis negligitur. Secundò poſſet eſſe mortale, quando conſcientia alicui probabiliter dictaret, quod comedere

Digitized by Google

medere vel bibere vltra talem menſuram, eſſet deſtructio naturæ, vel ſoluere ieiunium tali die: & comedere tales cibos, eſſet contra præceptum Eccleſiæ, vel ſcandalizaret notabiliter proximum. Tertiò, poſſet eſſe mortale, quando quis comederet, vel biberet ſine diſpenſatione, vel neceſſitate, contra illud quod vouit. Patent iſta: quia in omnibus iſtis, homo paratus eſt facere contra Dei præceptum, propter gulam.

DE SOBRIETATE, ET EBRIETATE, & filiabus gulæ.

CAPVT VI.

ARGVMENTA.

1 *Sobrietas quid ſit.*
2 *Quænam inducant ad moderatè bibendum vinum.*
3 *Vinum quæ mala cauſet abutentibus.*
4 *In vini potu quænam reprehenſione digna.*
5 *Ebrietas ſpeciale malum, quot modis contingat, & quando ſit peccatum mortale.*
6 *Gulæ filiæ quinque ex Gregorio.*
7 *Plura mala, quæ ex gula ſequuntur, enumerantur.*
8 *Remedia contra gulam.*

1 DIctum eſt in præcedentibus de vna ſpecie temperantiæ, videlicet de parſimonia, ſeu frugalitate, quæ eſt moderata ſumptio, vel ſubtractio cibi ſecundum rectam rationem: iam dicendum eſt de alia ſpecie, videlicet de ſobrietate, quæ eſt virtus diſponens hominem ad habendum ſe bene circa vſum potus inebriare valentis: de qua tria tangentur. Primò, quàm neceſſaria ſit ſobrietas. Secundò, de filiabus gulæ. Tertiò de remedijs videbitur gulę, tam quoad parſimoniam, quàm quoad ſobrietatem. Quantum ad primum notandum, quod ſobrietas eſt virtus inclinans habentem, vt dictum eſt, vt vtatur potu temperatè in qualitate, in quantitate, & ſic de alijs: vt dictum fuit in primo, & ſecundo notabili præcedentis capituli. Et eſt virtus multum neceſſaria, eo quod vſus moderatus huiuſmodi, maximè vini, plurimum confert corpori & animæ. Et modicus exceſſus multum nocet:

nocet: quia ſua fumoſitate turbat caput, & impedit vſum rationis, magis quàm exceſſus cibi. Vnde Eccleſiaſt. 31. *Æqua vita hominis, vinum in ſobrietate potatum.* Et ibidē. *Exultatio animæ & cordis vinum moderatè potatum.*

2 Secundò notandum, quod ad moderatè ſumendum potum, quinque exempla inducunt. Primò, abſtinentia eorum qui fuerunt, & ſunt extra fidem Catholicam. Nā Sarraceni ſecundum ſuam legem, perpetuò abſtinent à vino. Item Ierem. 35. Rechabitæ in veteri lege nunquā bibebant vinum. Item tertiò, illud quod dicitur Numer. 6. Nazaræi tempore conſecrationis ſuæ non bibebant vinum, vel aliud quod inebriare poſſet. Quartò, narrant hiſtoriæ, quod Carolus magnus non bibebat niſi ter in menſa. Similiter quintò, legitur quod Ludouicus rex Francorum, in vaſe ex quo bibit, habuit tempore Humberti ſignum, vſque ad quod ei miniſtrabatur vinum, & reſiduum totum implebatur aqua. Si tales Gentiles, Iudæi, & Reges moderatè biberunt, quanta verecūdia eſt, ſimplices Chriſtianos in potu excedere?

3 Tertiò notandum, quod vinum multa mala facit abutentibus. Primò, incitat ad libidinem. Prouerb. 20. *Luxurioſa res vinum:* & ſic continentiam deſtruit. Secundò, facit turbationem ad alios, quia audaciam generat. Eccl. 31. *Vinum multum potatum irritationem facit:* Et ſic pacem tollit, & amicitiam. Tertiò, facit blaſphemare. Vnde ſuper illud, 1. Cor. 10. *Siue comedatis, ſiue bibatis:* dicit gloſ. Si vinolentia te ingurgites, quaſcunque laudes lingua ſonet, vita blaſphemat: & ſic Dei laudem tollit. Quartò, facit fatuè loqui. 2. Eſdr. 3. Homines facit fatuè loqui: & ſic tollit linguam diſciplinatam. Quintò, vinum incitat ad vanam lætitiam. 2. Eſdr. 3. Omnem mentem conuertit in ſecuritatem, & iocunditatem: & non meminit omnem triſtitiam: & ſic tollit luctum, qui eſt quædā beatitudo viæ. Sextò, obſcurat intellectum. Eccl. 1. dicit Salomon: *Vt animam meam melius transferrem ad ſapiētiam, cogitaui à vino abſtrahere animam meam:* ſicut etiam Dan. 1. & Dan. 10. Daniel idem fecit: & ſic tollit deuotionem. Septimò, apoſtatare facit interdum ad litteram religioſos, & non perſeuerare. Vnde Eccl. 19. *Vinum apoſtatare facit:* & ſic tollit perſeuerantiam.

4 Quartò, notandum, quod circa potum vini multa cōtingunt reprehenſibilia, primò, in quantitate. Ideo 1. Timot. 5. *Modico vtere vino.* Bern. Si tamen vobis placet

auctoritas Apoſtoli de bibendo vino, obſecro ne tradatis obliuioni quod dicit, modico. Secūdò, in numero & varietate vinorum. Nā in nobiliſſimo conuiuio, quod apud Gentiles legitur habitum fuiſſe, Heſter primo, non legitur quod diuerſa vina fuerint miniſtrata, ſed vinum abūdans miniſtrabatur ibi: non vina: ibidem. i. Tertio, in qualitate pretioſitatis. Vnde vox peſſimorum Sapientiæ ſecundo dicit: *Vino pretioſo nos impleamus.* Quartò, in actione, quoad fortia vina. Eccleſiaſt. 31. *Quàm ſufficiens eſt homini vinum exiguum*, id eſt debile. Quintò, in temporū vicibus, extraordinarie bibendo, peiores aſinis, qui certis vicibus adaquantur: de his Prouerb. 23. *Cui væ? Nónne his qui morantur in vino?* Pręfata omnia indecentia ſunt in ſęculari, præſertim in muliere vel puero, peiora in clerico: ſed peſſima in religioſo. Hæc quidem, de immoderantia vini ſumpti, dicta ſunt, quæ contingere poſſunt in ebrijs, & etiam in non ebrijs.

5 Sed ebrietas ſpeciale malum eſt, & vitium: & ſecundum Thom. 2. 2. q. 90. capitur dupliciter. Vno modo, prout dicit quendam defectum hominis, qui accidit ex multo vino, aut alio potu fumoſo potato: ex quo fit vt homo non ſit compos rationis: iſto modo non eſt culpa, cùm non ſit voluntaria. Nemo enim vult homini ebrietatem, ſaltem per ſe, vel ſolam, ſed eſt defectus quidam, culpam conſequens. Alio modo dicit actum, quo quis in hūc defectū incidit: vt eſt interior volitio potationis immoderatę. Aut eſt ipſamet exterior potatio immoderata, & inebrians. Et poteſt iſta ebrietas contingere tripliciter. Primò, quod homo neſciat potum eſſe immoderatum, & inebriare potentem; quia forte ignorat fortitudinem vini, & credit ſe tanto indigere potu, & ſic inebriatur: ſicut de Noe videtur eſſe factum. Geneſ. 9. Et hodie contingere poſſet, vt ſi quis in itinere peregrinādo multum fatigatus, & calefactus, neſciens fortitudinem vini illius terrę, biberet in quantitate, quantum crederet ſe indigere: & tamen propter nimiam fortitudinem vini, quam omnino ignorat, inebriatur aliqualiter. Similiter contingere poſſet de aliquo ſimplici, qui putaret ſe debile vinum bibere: quod tamen ſibi, per induſtriam, forti vino lymphatum eſſet, eo penitus ignorante: & ſic poteſt eſſe ebrietas ſine peccato, pręcipuè ſi non ex aliqua negligentia hominis contingat. Secundo modo ſic, quod homo percipiat eſſe immoderatum potum, non tamen

æſtimat

æſtimat ipſum inebriare potentem: & ſic eſſe poteſt cum peccato veniali, eo modo, quo ſuperius dictum eſt de gula. Tertio modo poteſt contingere, quod aliquis tantũ percipiat potum eſſe immoderatum, & inebriantem, attamen magis vult ebrietatem incurrere, quàm abſtinere: & ſic eſt peccatum mortale, quia talis volens, & ſciens priuat ſe vſu rationis, quod eſt optimum hominis; & ſine quo nec virtutes operatur, nec vitia declinat. Et hoc vult Auguſt. in ſermone de purgatorio, vbi dicit, quod ebrietas, ſi ſit aſſidua, eſt peccatum mortale: non intendens per hoc, quod ebrietas ſit mortale per ſolam iterationem: ſed ideo, quia non poteſt eſſe, quod homo aſſiduè inebrietur, quin ſciens & volens ebrietatem incurrat: dum ſępe experitur fortitudinem vini, & ſuam habilitatem ad ebrietatem.

6 Quoad ſecundum principale, notandum, quod quinque ponit Gregor. 31. moral. filias, quę ex gulæ vitio generantur: quę etiam ſunt cauſę, vel occaſiones aliorum multorum malorum corporis & animæ. Prima eſt hebetudo ſenſus, circa intelligibilia. Acies enim rationis obtunditur, & hebetatur per immoderatam ciborum, & potuum ſumptionem, propter fumoſitates inde ſurgentes, & caput perturbantes. Nam ſicut feneſtra, obſtructa limo, obtenebratur: ſic intellectus cibis & potibus obſcuratur. Secunda eſt inepta lætitia. Cùm enim per immoderantiam cibi & potus, quaſi ſopitum eſt rationis gubernaculum, tunc ſequuntur vt plurimum multæ deordinationes in appetitu, & male inordinatæ paſſiones, & ſpecialiter vaga quędam lætitia & inepta. Tertia filia eſt multiloquium, per quod intelligi poteſt inordinatio locutionis, ſiue quoad ſuperfluitatem verborum, ſiue quoad honeſtatem eorum: vtrumque enim oritur ex inordinata ſumptione ciborum & potuum. Vnde Greg. in paſto. Niſi gulæ deditos immoderata loquacitas caperet; diues ille, qui epulatus quotidie ſplendidè dicitur, in lingua grauius non arderet. Quarta filia dicitur ſcurrilitas, id eſt, quędam leuitas in exterioribus moribus & geſtibus: ſiue quędam iocularitas, quę riſum mouere ſolet: vt dicit gloſ. Epheſ. 5. Vnde dicit Greg. homel. de diuite epulone: Prima, male conuiuantibus, culpa famulatur loquacitas, loquacitatemque ludendi ſequitur leuitas. Scribitur enim: *Sedit populus manducare & bibere: & ſurrexit ludere.* Quinta filia eſt immundicia corporis, quæ poteſt

Cap. 31.

Parte 3. cap. 20.

teſt attendi ſecundum inordinatam emiſſionem quarũcunque ſuperfluitatum, & maximè ſeminis, aut per vomitum.

7 Sequuntur etiam alia plura mala animę & corporis ex gula. Primò, auaritia, quia plura fercula volentes habere, vel delicata victualia, facilius conantur per fas & nefas acquirere temporalia: vnde Hieron. Delicię & epularum varietas, auaritiæ fomenta ſunt. Secundò, ſequitur luxuria: vnde Hieron. quamdiu Eua in Paradiſo abſtinuit, virgo fuit: quàm cito præceptum abſtinentiæ violauit, corruptionem ſenſit. Tertiò, ira & inuidia. Vnde 2. Reg. 13. Abſalon fecit conuiuium, & interfecit fratrem ſuum Aman, cùm temulentus eſſet vino. Quartò, per accidiam requiem præſtat dæmonibus. Ideo legio dęmonum dixit Marci 5. *Mitte nos in gregem porcorum:* Quod Dominus permiſit eis: in ſignum quod guloſi ſunt (ſecundum gloſ.) dæmonum habitacula. Quintò, grauat ſpiritum, & ab omni deuotione deijcit. Vnde Luc. 21. *Attendite ne grauentur corda veſtra crapula & ebrietate.* Crapula autem eſt cruda epula, quando tantum de cibo ſumitur, quod calor naturalis non ſufficit ad eius decoctionem. Sextò, ſequitur corporis infirmitas, immo infirmitates plures. Ideo Eccl. 37. *In multis enim eſcis erit infirmitas.* Septimò, ſæpe mors ſequitur. Vnde ibidem: *Propter crapulam multi perierunt.*

8 Quoad tertium principale notandum, quod contra gulam ſunt plura remedia. Primum eſt ſermo diuinus, hoc dat Dominus Math. 4. dicens diabolo de gula tentanti: *Non in ſolo pane viuit homo, ſed in omni verbo, quod procedit de ore Dei.* Ad litteram enim frequens ſpiritualis cibi ſtudium, gulam reſtringit. Secundum eſt moderata occupatio. Vnde Prouerb. 21. *Deſideria occidunt pigrum: noluerunt enim quicquam manus eius operari: tota die concupiſcit & deſiderat.* Ad litteram namque, aures otioſi deſiderant rumores, oculi vanitates, & os guloſa. Tertium eſt elongatio ab his, quę dant occaſionem excedendi in cibo & potu: ſicut ſunt delectabilitas, varietas, vel nimietas ciborum: fugere enim in vitio gulæ, ſicut luxurię, victorioſum eſt: vnde Gen. 3. dicitur: *Vidit mulier lignum quod bonum eſſet ad veſcendum, & pulchrum oculis, aſpectuque delectabile: tulit de fructu illius & comedit.* Quartum eſt cõſiderare frequenter, qualis poſt mortem caro ſit futura: quod docet Greg. dicens: Nihil adeo valet ad domandũ

carnis

Digitized by Google

carnis deſideria: ſicut cogitare qualis ſit futura mortua. Quintum eſt meditatio ęternę cænæ, quam non vel tardè guſtabunt, qui in prandio huius ſęculi ſe ſiliquis porcorum reficiunt. Sicut etiam cęnam auide guſtare nequit, qui in prandio ſe repleuit: vnde Math. 5. Beati qui eſuriunt & ſitiunt iuſtitiam: quoniam ipſi ſaturabuntur. Si beati qui eſuriunt: ergo beatiores qui ſaturabuntur. Sextum eſt conſideratio malorum, quę gula facit, in ſecundo membro tactorum. Nam triplicem infert mortem: culpæ, corporis, & æternę damnationis: vnde Iob 6. guſtare quis poterit quod guſtatum affert mortem? Nam ſicut cùm prudentiſſima menſura ſumitur medicina vel tiriaca: ſic ſumi debent diſcretiſſime victualia. Septimum eſt conſideratio penurię Chriſti in ſe & membris ſuis. Threno. 3. Recordare paupertatis & tranſgreſſionis, & fellis, quoad primum. Quis etiam, quoad alterum cogitare poſſet pauperum pro victu ſollicitudines, labores, modicitates, & exiguitates quas patiuntur captiui, mendici, viduę, & Dei amici? Octauum & optimum eſt Dei gratia. Vnde qui laborat hoc gulę vitio, debet orationibus inſtare: ideo Ioann. 4. Qui biberit ex aqua quam ego dabo ei, non ſitiet in æternum, & Hebr. 13. Optimum eſt gratia ſtabilire cor, non eſcis, quæ non profuerunt ambulantibus in eis.

DE ABSTINENTIA ET IEIVNIO.

CAPVT VII.

ARGVMENTA.

1 *Ieiunium quid ſit, & quotuplex.*
2 *Ieiunij duodecim vtilitates, quarum prima quinque numerantur.*
3 *Reliquæ ſeptem vtilitates ieiunij explicantur.*
4 *Ieiunia ab Eccleſia inſtituta, rigidè obſeruanda ſunt.*
5 *Quando ſit præceptum ieiunare & abſtinere.*
6 *Quomodo ieiunare teneamur.*
7 *Ieiunans non debet horam prandij præuenire notabiliter ſine rationabili cauſa.*
8 *In omni ieiunio eſus carnium generaliter prohibetur.*
9 *Quomodo tempore ieiunij vtendum electuarijs & ſpeciebus*

bus: quomodo item potu.

10 *In ieiunio habenda ratio conſuetudinis eius loci, in quo quis degit.*

11 *In ieiunio conſiderandum eſt tempus.*

1 DE abſtinentia & ieiunio, tria nunc ſunt videnda. Primò, quæ ſunt vtilitates conſequentes ieiuniũ: & quę mala ſequantur non ieiunantes. Secundò, qui teneantur ad ieiunandum, quando, & qualiter. Tertiò, de potentia abſtinendi in homine. Quantum ad primum notandum primò, quod ieiunium ſecundum Thom. in 4. diſt. 15. eſt parſimonia victus, abſtinentiaque ciborũ. Primum, ſcilicet parſimonia victus, ſemper eſt neceſſaria ad virtuoſum actum habendum, in ſumendo & appetendo cibum. Sed ſecundum, ſcilicet abſtinentia in certis cibis & potibus, certis horis, non ſemper neceſſe eſt ſeruare: ſed quando ieiunium indicitur, vt poſtea dicetur. Secundò notandum, quod quintuplex eſt ieiunium ſeu abſtinentia, ſcilicet naturæ, pro Sacramento Euchariſtię in ſano neceſſarium. Secundum eſt ſpirituale, videlicet abſtinere à vitijs, ſecundum Hieron. etiam ad ieiectionẽ dæmonum neceſſarium. Tertium eſt mæroris, vt diſcipulorum Chriſti in triduo mortis Chriſti. Et etiam aliorum, quibus dulcedo ſpiritualis ſubtrahitur. Quartum eſt gaudij, vt diſcipulorum Chriſti in eius pręſentia, & deuotorum in pręſentia conſolationis ſpiritualis. Quintum eſt ieiunium Eccleſię, quo tantum ſemel certa hora, & certis cibis quis abſtinet: & quis eſt fructus de hoc ſolum eſt ad propoſitum.

2 Tertiò notandum, quod guloſi quidam dicunt ieiuniũ minimum virtutis eſſe actum. Quo contra ſecundum Thom. in 4. diſt. 15. fructus 12. & vtilitates ieiunij in sũma ponit. Primus eſt, diminutio fomitis, quem ab Adam & parentibus contraximus, qui licet peccatum non ſit, tamen valde inclinat ad peccatum, niſi ieiunijs & alijs operibus virtuoſis ſibi reſiſtatur. Hic fomes ignis eſt, virtutum opera deſtruens, ſi ligna ciborum & potuum inordinatè ſibi miniſtrantur. Ideo Apoſtolus ait: 1. Cor. 9. *Caſtigo corpus meum, & in ſeruitutem redigo: ne cum alijs prædicauerim, ipſe reprobus efficiar.* Caſtigatur etiam & domatur corpus, vt ſeruiat animę faciliter, & vitijs non laſciuiat. Secundus eſt, deletio peccati: Quia enim, ait Gregor. caro lęta nos traxit ad culpam, afflicta ducat ad veniam:

veniam: ideo filij Iſrael pro peccatis ieiunauerunt. Iudic. 20. Tertius eſt, acquiſitio virtutum & augmentatio. Nunquam enim temperantiæ virtutem obtinemus, niſi temperatè, per abſtinentiam, iteratis actibus inſudemus, vt dicit Philoſophus in 4. Ethic. & 2. Domato etiā corpore, faciliter ſeruit ſpiritui ad virtutes: obeditur etiam in hoc Eccleſiæ, & ſic meremur per obedientiam. Quartus eſt, corporalis dotis in patria augmentatio. Corpus enim reſurgendo erit lucidum, ſubtile, impaſſibile, & agile: & in corporali pulchritudine, & alijs ſimilibus, vnus erit alio excellentior. Hi autem qui ſunt Chriſti, corpus ſuum crucifixerunt cum vitijs, & concupiſcentijs ieiunando. Gal. 5. Veriſimiliter illi erunt excellentiores in talibus dotibus, quę ſunt accidentale præmium. Vnde Apoſtolus, 1. Corinth. 3. *Vnuſquiſque propriam accipiet mercedem ſecundum ſuum laborem.* Quintus eſt, mentis eleuatio: vt patet in Helia, qui poſt ieiunium 40. dierum, vidit viſionem magnam 3. Reg. 19. Ieiuni enim ad litteram intellectu acutiores ſunt, quia per gulam anima corpori nimium immergitur, quę per abſtinentiam ad ſuperna eleuatur. Sicut videmus, quod ſecundum philoſophū aues paucarum carnium, aptius & altius volant & vidēt. Et illa quinque tanguntur in præfatione. Qui corporali ieiunio vitia comprimis, quoad primum & ſecundum: mentem eleuas, quoad quintum: virtutem largiris, quoad tertium: & præmia, quoad quartum. Sextus eſt corporis ſanitas. Vnde Hugo de ſancto Victore: Natura humana in modico contenta eſt: conſuetudo verò multa addidit, & voluptas plurima aggregauit. Et ad litteram, ieiunantes ſaniores ſunt, quàm diuites crapuloſi. In quibus naturalis ignis, tot victualia non valens conſumere, citò ſicut materialis ignis extinguitur. Septimus eſt ſatisfactio notabilis pro peccato. Sicut 1. Reg. 7. Filij Iſrael, qui offenderant Dominum, ieiunauerunt dicentes: *Tibi peccauimus Domine:* ſcilicet eligendo regem: Ratione cuius eſt pars pænitentię ipſa abſtinentia. Et cæteris paribus, tanto plus de purgatorij pæna minuit, quanto plus ipſum corpus lædit. Octauus eſt, quod ieiunium & abſtinentia, eſt ad cautelam pro peccatis futuris: puniti enim citius recordantur, ne offendant de futuro, qui tam pęnaliter puniti ſunt de præterito: Vt patuit Ionę 3. in ieiunio Niniuitarum à rege iniuncto. Nonus eſt, quia per ieiunium fit decimatio temporis quædam. Vnde beatus Greg. dicit

cit in homel. *Ductus eſt Ieſus in deſertum:* Dignum enim eſt, vt qui tot diebus vltra ſemel refici poſſumus in corpore, etiam interdum abſtineamus à corporalibus, vt recreemur in mente. Decimus eſt, quod ad Sacramenta præparat vt fructuoſius ſumantur. Ideo tota quadrageſima ieiunatur, vt in die Paſchæ deuotè communicetur: propter quod etiam Eccleſia præcepit, à non ieiuno, ſine neceſſitatis articulo, nullum debere communicari. Vndecimus eſt, quod per ieiunium Chriſto paſſo multum conformamur, qui ſicut ad horam nonam in cruce eſt pro nobis paſſus, ſic nos propter eum vſque ad eandem horã nos cruciando ieiunemus: vt dicit Thom in 4. diſt 15. Duodecimus eſt, quod facilius pro nobis & alijs, ea quæ petimus, à Deo obtinemus: ſic Daniel oraturus ieiunauit. Dan. 10. & ſancti multi.

4 Quod autem ieiunia ab Eccleſia inſtituta, ſint rigidè obſeruanda, ad hoc multa inducunt. Primò, ritus Iudęorum quorundam, qui adeo rigidè ſeruabant ſuas abſtinẽtias, vt potius mori eligerent, quàm abſtinentiam indictam ſoluerent: vt patet 2. Mach. 6. & 7. Quanta ergo verecundia eſt, Chriſtianum tempore gratiæ faciliter ſoluere ieiunium? Secundò, quia non inuenitur aliquod peccatum humanum grauius punitum, quàm fractio abſtinentiæ impoſitæ: vt patet in primis parentibus, Gen. 3. Quanta ergo pæna infligenda eſt faciliter abſtinentiam non ſeruantibus. Ideo Zach. 13. *Adam exemplum meum ab adoleſcentia mea.* Tertiò abſtinentia multos malos habet impugnatores. Eam caro impugnat. Item creaturæ viſu pulchræ, & ad veſcendum ſuaues. Item diabolus, vt patet in Chriſto, & primis parentibus: immo ipſam impugnat ratio, quod eſt maximum, quæ facile contra eam reperit multa argumenta. Item ſocietas hominum. Ideo tanto virtuoſior eſt actus abſtinentiæ, quanto plures habet impugnatores: vnde Pſal. 26 *Viriliter agite, & confortetur cor veſtrum: omnes qui ſperatis in Domino.*

5 Secundò principaliter magis in ſpeciali videbitur, quando ſit præceptum ieiunare, & abſtinere: Qualiter teneamur ieiunare, & an ieiunium ſit diſpenſabile. De primo ſecundum Thom. 2. 2. q. 147. Ieiunium cadit in cõmuni, ſub præcepto legis naturę. Primò, inquantum pertinet ieiunium ad neceſſariam cohibitionem à peccato. Secundò, inquantum pertinet ieiunium ad ſatisfactionẽ in pænitentia: & ſic cadit ſub pręcepto diuino, ſcilicet

prout

prout iniunctum eſt in pœnitentia ſimpliciter: & ſic eſt pars Sacramenti. Tertiò, cadit ſub præcepto eadem abſtinentia, inquantum per cibum aliquem probabiliter quis ſanitate corporis, & vita priuaretur. Quartò, cadit ſub pręcepto legis diuinæ, quando quis vouit ieiunare. Quintò, ſub præcepto Eccleſiæ cadunt ieiunia ab Eccleſia inſtituta, & præcipuè ieiunium quadrageſimale, quatuor temporum, vigiliarum omnium Apoſtolorum, præter vigilias Ioannis Euangeliſtæ, Philippi & Iacobi: Et conſimilia ieiunia, quæ ab Eccleſia inſtituta ſunt: vel pro generali conſuetudine Eccleſiæ, tanquam ieiunia neceſſariò obſeruanda, approbata ſunt. Iſta cadunt ſic ſub præcepto, quod qui ea ſine neceſſitate, & legitima cauſa trãſgreditur, peccat mortaliter, modis immediatè per ſanctũ Thom. exprimendis: vnde 1. q. 7. Si quis omnem Eccleſiaſticam traditionem ſcriptam violat, anathema ſit: nullus autem niſi pro mortali anathematizatur: & Thom. vbi prius dicit: quod ſi quis auctoritatem legiſlatoris cõtemnit, præceptum eius tranſgrediens ex contemptu; vel ſi quis tranſgreditur hoc modo, quod impediatur finis quem intendit legiſlator: tunc peccat mortaliter. Si autem aliquis, ex aliqua rationabili cauſa, ſtatutum non ſeruet, præcipuè in eo caſu, in quo legiſlator ſi pręſens eſſet, decerneret non eſſe ſeruandum: talis non peccat mortaliter. Et in ſcripto ſuper 4. diſt. 15. dicit: Intenſioni legiſlatoris obuiat, qui ex contemptu, vel ſine aliqua rationabili cauſa ordinationem non ſeruat. Si autem in aliquo caſu ordinationem non ſeruat, in quo probabiliter credi poteſt, ſi legiſlator adeſſet, eum obligari non vellet; talis non eſt reputandus tranſgreſſor præcepti: & ideo non eſt neceſſarium, quod quicunque aliquem diem ab Eccleſia inſtitutum ieiunare omittit, quod mortaliter peccet. Poteſt enim hoc aliquando omnino ſine peccato contingere. Aliquando autem ſine mortali, cum veniali: quod intellige, quando rationabilis cauſa ſubeſt. Aliquando autem cum mortali, & hoc ſecundum diuerſas occaſiones, quibus homo ducitur ad ieiunium frangendum. Hęc Thom. Concordat Pet. de Pal. in 4. diſt. 15. dicens: Ieiunium Eccleſiæ cadit ſub iure poſitiuo. Vnde eius tranſgreſſio ſine cauſa, eſt peccatum mortale: vt in Adam: & Exod. 12. *Anima quæ ſe non afflixerit*, videlicet abſtinendo à fermentato: *peribit de populo ſuo.* Quãdo autem fractio eſt cum cauſa, non ex toto ſufficienti,

eſt

eſt veniale: vt de his qui legunt matutinam in completorio. Quandoque ſimpliciter nulla culpa eſt: vt in neceſſitate.

6 Quomodo autem ieiunare teneamur, notandum ſecundum eundem, quod ieiunium tripliciter poteſt ſolui. Primò, quando quis comedendo etiam ſemel, per totam menſam iraſcitur, male, vel guloſe comedit per totum, vel huiuſmodi facit, quod eſt contra virtutem temperantiæ. Secundò, quando quis etiam ſemel comedendo, non cõtinue, ſed in parte excedit peccando, vt in fine guloſe comedendo, vel in parte iraſcendo: & pro tanto ſolum perdit ieiunium, non pro toto. Tertiò, qui die qua ieiunant, circumſtantias neceſſarias violant. Ieiunium enim debet fieri cum ſeptem circumſtantijs. Primò, vt quis die ieiunabili, vltra ſemel non comedat ea, per quæ alias manducatio ſolet compleri. An autem peccet totiens quis mortaliter, quotiens die ieiunabili pluries quàm ſemel comedit, ſine rationabili cauſa? Quidam dicunt quod ſic: alij quod non. Tu tamen tene ſecundum Auguſt. certum, & dimitte incertum. Hoc tamen certum eſt ſecundum vtrorumque opinionẽ, quod peccatum ex pluralitate comeſtionum, amplius poteſt grauari: vt plus peccet qui die ieiunabili quater comedit, quàm qui ter cæteris paribus. Quia ſtaret, quod quis hora prima diei comedat ficus, cum modico pane: & ſic ſecunda hora, tertia, quarta, & quinta: & ſic quinquies; comedat modicum ſemper: Alius vero comedat poſt prandium, & in cęna, eandem cęnam vſque in craſtinum protelando in cibis & potibus. Apparet quod ſecundus plus peccat, quàm primus, quia ſecundus plus contra intentionem legiſlatoris facit, quàm primus: quia primus plus laſciuias corporis reprimit, quod intendit legiſlator, quàm ſecundus faciat.

7 Secundò, non debet ieiunans horam prandij pręuenire notabiliter, ſine cauſa rationabili. Eſt autem hora prandij in ieiunio Eccleſiæ alicubi 12. alicubi forte aliter, ſecundum conſuetudines varias à maioribus prælatis bene approbatas. In primitiua tamen Eccleſia fuit hora nona diei, quę eſt ſecunda hora poſt meridiem: quia pro tunc ſecundum plures Doctores, videtur primò Chriſtũ mortuum fuiſſe in cruce: in cuius recompenſam nos cruciamur ieiunio: in quadrageſima tamen ſtrictius videtur ieiunium eſſe ſeruandum. Vnde in Calcedonenſi concilio ſic dicitur: In quadrageſima nullatenus credendi ſunt ieiunare,

ieiunare, qui ante manducauerunt, quàm veſpertinum celebretur officium: quod quadrageſimali tempore poſt nonam dicitur: Et de conſecrat. diſt. 1. Solent plures, qui ſe ieiunare putant in quadrageſima, mox vt ſignum audierint, ad horam nonam manducare: qui nullatenus ieiunare credendi ſunt, ſi ante manducauerint, quàm veſpertinũ celebretur officium. Concurrendum eſt enim ad miſſas, & auditis miſſarum ſolemnijs, veſpertinis officijs, largitis eleemoſynis, ad cibum accedendum eſt. Si quis verò aliqua neceſſitate conſtrictus fuerit, vt ad miſſam venire non valeat: ęſtimata veſpertina hora, & completa oratione ſua, ieiunium ſoluat. Hæc ibi. Addit Thom. in 4. de hora ieiunij. Horam ieiunij in comedendo, non opus ſtrictè conſiderare: ſed ſufficit groſſa æſtimatio, ſcilicet quod ſit circa horam debitam. Nec multum nocet, ſi ex aliqua cauſa illa hora aliquãtulum pręueniatur: vel ſi forte propter infirmitatem, vel ætatem, vel aliquid huiuſmodi, tali hora comedere, cederet alicui in magnum grauamen: eſſet cum eo de ieiunio diſpenſandum, vel vt aliquantulũ præueniret horam. Pet. de Pal. etiam dicit; quod ieiuniũ frangitur notabili horæ anticipatione ſine cauſa: Dico notabili: non de illa quæ vocatur ſpecies gulæ. Dico etiã horam nonam omni tempore, tardius tamen debet edi in quadrageſima, quàm in alijs ieiunijs. In quadrageſima ergo poſt officium veſperum, nõ ante horam veſpertinã, licet edere: ex quo conſtat, quod hora nona tranſijt ſicut in alijs ieiunijs. Poſt officium enim nonæ, tunc licet ante horam nonę: dum tamen conſtat horam ſextam tranſijſſe, vel eſſe. Hęc Pet. Vocant autem doctores prænominati horam ſextam meridiem.

8 Tertiò ſecundum Thom. vbi prius in ſumma & ſcripto; eſus carnium generaliter in omni ieiunio prohibitus eſt. Ratio eſt, quia generaliter magis eſt delectabilis, & ad humorem luxuriæ magis cæteris operatur. Concordant Innocẽt. & Hoſti. Vnde etiam in ſexta feria, neceſſariò eſt abſtinendum à carnibus, & etiam in Sabbato ſecundum quorundam conſuetudines. In quadrageſima verò, interdicuntur vniuerſaliter oua, & omnia lacticinia. In alijs autem ieiunijs, circa hæc comedenda, vel dimittenda, diuerſę cõſuetudines exiſtunt apud diuerſos: quas quiſque obſeruare debet, ſecundum morem eorum, inter quos conuerſatur. Vnde Hieron. loquens de ieiunio dicit: Vnaquæque prouincia abundat in ſuo ſenſu: & præ-

Digitized by Google

cepta maiorum leges Apoſtolicas arbitretur. Sed nunquid diebus ieiuniorum poteſt quis de caſtore comedere? Reſpond. Guiller. in Rationali, part. 6. cap. de Dominica 3. Aduentus. Cùm quidam piſces ſint, habentes ex vna parte formam quadrupedis animalis, & ex altera piſcis, vt binctus, in ieiunijs poſſunt comedi ex parte qua piſcis, ex alia verò minimè. Hæc ille: tamen diſt. 4. denique, dicitur ſic de ieiunio: nequaquam ſumptuoſiora marinarum beluarum, id eſt monſtrorum & cetus conuiuia pręparet.

9 Quartò, circa vſum iſtorum ciborum, qui alias communiter non ſumuntur, vt electuariorum & ſpecierum, ſic quis ſe debet habere, vt ſi modicum ſumat, non tamen in hoc debet exorbitare: videlicet, quod quærat ſolum delectationem in eis, vel multum ſumat. Vnde ſecundũ Thom. in 4. ſumptio electuariorum modica, etiam ad delectationem, ieiunium Eccleſiæ non ſoluit, quamuis homo poſſit totaliter, vel in parte, ex hoc meritum ieiunij perdere; vel etiam mortaliter peccare, ſi ſit immoderata libido: non tamen eſt tranſgreſſor præcepti Eccleſię, niſi in fraudem ſumeret, aut ſi eis quaſi alijs cibis vteretur ad famem extinguendam. Per electuaria enim, vt in ſumma dicit, non ſoluitur ieiunium, ſicut nec per alias medicinas: niſi quis in fraudem electuaria ſumat in magna quantitate, per modum cibi. Quintò, in potu non debet quis exorbitare. Nam vt Pet. de Pal. dicit in 4. & Thom. in 4. potus etiam ante, & poſt, non ſoluit ieiuniũ, niſi in fraudem fiat. Quãdo autem dicitur, quod potus nec ante nec poſt ſoluit illud: intelligo, dicit Pet. quando non conficitur ex illis, quæ conſueuerunt ſumi in cibum, vt potus ceruiſiæ. Quando autem potus conficitur ex illis, quæ conſueuerunt ſumi in cibum, vt amigdolatum brodium, & huiuſmodi, quæ etiam ante in cibum ſumuntur, ſecus forte eſt, vt in purreta. Hæc ille, & Albert. in libro de quatuor coæuis tenet, quod potus ante prãdium ſumptus, ſoluit ieiunium. Innocent. tenet quod non, propter conſuetudinem. Pet. de Pal. vbi prius addit: Si quis non propter famem, vel voluptatem, ſed timore ne deficeret præ inanitate, ficus, aut purretam, aut aliquid huiuſmodi prælibaret per modum medicinę, ſic non eſt fractum ieiunium.

10 Sextò, debet ieiunans locum & terram conſiderare, in qua forte vult ieiunium ſoluere. Vnde dicit Pet. de Pal.

Digitized by Google

Pal. vbi prius: Si conſuetudo eſt in aliqua dioceſi, quod ieiunetur certo die, illi de dioceſi tenentur ieiunare, ſicut tenerentur ſi epiſcopus indiceret. Ratio, quia conſuetudo rationabilis, & præſcripta obligat. diſt. 12. cap. illa. Et hoc intelligo quoad indigenas, non autem ſic faciunt conſuetudinem ribaldi mali, licet plures ſint numero, qui nec cætera ieiunia obſeruant: quia non eſt conſuetudo ratione obtenta, ſed corruptela. Alienigenę verò ſi veniunt animo inhabitandi, ligantur etiam ieiunio conſuetudinario, ſicut & ſcripto. Hęc Pet. Si autem ſolum tranſeunt per terram, tutiſſimum eſſet, vt ſeruarent ieiunia terræ proprię & alienæ. Et ſecundum præfatum doctorem tenētur ſeruare ieiunia proprię terræ, in alienis locis. Et ſi ieiunia conſuetudinaria alienæ terræ, quam pertranſeunt, ieiunare nolunt, tamen tenentur non ſcandalizare bis comedendo. Vnde publicè non debent bis comedere. Ideo 1. Cor. 8. *Si eſca ſcandaliſat fratrem meum*, dicit Apoſtolus, *non manducabo carnes in æternum*. Ad illud eſt illud, quod habetur diſt. 12. Illa, vbi Auguſt. interrogauit pro matre beatum Ambroſ. Qui reſpondit, cùm Romam venio Sabbato ieiuno, cùm Mediolani ſum, non ieiuno. Sic & tu, ad quamcunque Eccleſiam veneris, eius morem ſerua, ſi cuiquam non vis eſſe ſcandalum, nec quemquam tibi. Ex quo ſunt verſus: Cùm fueris Romę, Romano viuito more. Cùm fueris alibi, viuito ſicut ibi.

11 Septimò debet à ieiunante inſpici tempus. Nam ſecundum Thom. in ſumma, die Dominica ieiunare non conuenit, quia dies eſt lætitiæ. Vnde ſi quis tunc ieiunaret, contra conſuetudinem populi Chriſtiani faceret: quę pro lege ſecundum Auguſt. habenda eſt. Addit Bonauent. lib. de Euangelica perfectione: niſi valetudo aliud requirat, vel familiaris inſtinctus ſpiritusſancti aliud requirat. Pet. de Pal. & Thom. dicunt, quod etiam in feſto natiuitatis Domini, quis ieiunare poteſt: vt patet in multis religionibus. Et qui vouiſſent, plus tunc tenentur. Quæ dicta ſunt de ieiunio in aliena terra ſeruando, etiam intelligenda ſunt de abſtinentia à carnibus, vel lacticinijs, ne ſcandalizet quis. Vnde extra de obſer. ie. cap. Explicari. dicitur, quod in feſto natiuitatis Chriſti, ſi in ſexta feria venerit: à carnibus abſtinere tenētur, qui ad hoc obligātur voto, vel regulari obſeruantia. Et quod etiā hi nō ſunt reprehēdēdi, qui pro tūc ob deuotionē voluerint abſtinere.

QVI TENEANTVR IEIVNARE: ET quis poteſt diſpenſare?

CAPVT VIII.

ARGVMENTA.

1 *Quis diſpenſare poſſit in ieiunio.*
2 *Quinque præcipuæ cauſæ, propter quas diſpenſari poſſit in ieiunio. 1. eſt ætas.*
3 *2. Cauſa eſt infirmitas.*
4 *3. Cauſa eſt euidens neceſſitas.*
5 *4. Cauſa eſt labor neceſſarius & pius.*
6 *5. Cauſa eſt miniſterium.*
7 *Virtus abſtinentiæ quanta ſit in hominibus docetur.*
8 *An ieiunium vel abſtinentia ſit vitium aliquando?*
9 *Ieiunia an poſſint pecunia, vel alio modo redimi?*

1 SEd adhuc quæritur qui teneantur, ieiunare, & quãdo in ieiunio diſpenſari poſſit: & quis? Vbi notandum ſecundum Durand. Thom. & Pet. de Pal. quod nullus auctoritate ſua debet ſoluere ieiunium, quia nullus eſt iudex in ſua cauſa, ſi commodè poteſt habere recurſum ad ſuperiorem ſuum. Et ſecundum Hoſtien. non ſufficit licentia ſimplicis ſacerdotis, ſi poteſt haberi epiſcopus. Alias ſi non poteſt commodè haberi epiſcopus, poteſt Curatus diſpenſare. Tamen ſumma Thom. addit: In talibus recurrendum eſt ad ſuperioris diſpenſationem, niſi forte vbi ita conſuetum eſt, quod ex hoc ipſo, quod prælati diſſimulant, annuere videntur.

2 Sunt autem quinque cauſæ principales rationabiles, & legitimæ, propter quas poteſt quis diſpenſare in ieiunio, vel in comedendo alium cibum, quàm ieiunantes fortes pro tunc comedant. Et ſunt ętas, infirmitas, neceſſitas, labor, & miniſterium. Prima cauſa eſt ætas. Vnde ſecundum Thom. vſque ad finem 21. anni, non tenentur ieiunare iuuenes: quia indigent vt plurimum ante illud tempus de nutrimento, duplici de cauſa: videlicet vt nutriantur; & etiam vt creſcant. Tamen infra prædictum tempus, decens eſt vt ad aliquam abſtinentiam ſe exerceant, plus & minus ſecundum modum ſuæ ætatis. Sed quia

quia quanto ad terminum prędictum appropinquatur, tanto virtus naturę magis roboratur,& augmentum tardius procedit, cùm in primis quinque annis perueniat puer ad medietatem augmenti, vt philoſophus dicit: ideo ſecundum quod magis appropinquant ad prædictum terminum,ſunt eis ieiunia magis commenſuranda: dicit Thomas. Idem creditur tenendum de ſenibus valde, propter debilitatem virtutis digeſtiuę, ſi tanta ſit, quod nullo modo poſſunt digerere tantum cibum vna digeſtione,quantus ſufficeret ad conſeruationem naturę. Pluriũ etiam terrarum conſuetudo habet,quod in ieiunijs præfatis,vſquę ad ſeptẽnium pueris dantur oua & lacticinia: dicit quidam doctor.

3 Secunda cauſa eſt infirmitas,vel debilitas. Quod autem dicit decretal. Debilibus & infirmis non præiudicetur:dicit Pet.de Pal.in 4.intelligitur non ipſo iure, ſed diſpenſatiuè. Vnde non dicit quod tales non ligentur,ſed quod eis non præiudicetur. Debet autem eſſe euidens infirmitas. Vnde etiam canones permittunt, neceſſitate exigente,cum infirmis in eſu carnium diſpenſare: extra de obſer. ieiu. Conſilium. Et videtur quod etiam debiles,qui non poſſunt tantum comedere vna vice,quod natura conſeruetur,non teneantur ſtrictè, diu ſaltem ieiunare, eadem ratione, qua ſupra de ętate dictum eſt. Iſte caſus contingit: ſed in paucioribus. Pro quanta autem infirmitate, vel debilitate ſolui poſſit ieiunium ab infirmis,vel debilibus,arbitrio boni viri potius limitandum eſt,quàm per aliquam doctrinam generalem: vt dicunt doctores. De mulieribus prægnantibus,& nutricibus, ſi timeatur probabiliter de periculo earum,ſi ieiunauerint: de fetu in vtero,vel de pucro ad vbera: non ſolum poſſunt,ſed etiam tenentur ſoluere ieiunium.

4 Tertia cauſa euidens neceſſitas penuriæ nimiæ: quæ poteſt eſſe duplex. Vna magnæ paupertatis: vt quando aliquis cogitur oſtiatim mendicare,& non poteſt habere tantum de cibo,quod ſufficiat pro vna refectione: ille poteſt pluries comedere. Alias,ſi poteſt habere ſimul ſatis pro vna refectione,tenetur ieiunare. Concordat Tho. in ſcripto & in ſumma. Et addit,quod quando quis propter præcedentem inediam,ita debilitatus eſſet,quod ieiunium ſuſtinere non poteſt,etiam excuſatur. Alia penuria poſſet eſſe ex magna chariſtia: vt ſi in quadrageſima, vel in præfatis ieiunijs,nullus alius cibus haberi poſſet,

niſi carnes: vel in exercitu, vel alias, ſi non poſſet ſimul habere cibum ſufficientem, ſed ſolum ſucceſſiuè, vel interpolatim. In talibus caſibus, pluries comedens, vel carnes edens, à peccato mortali excuſaretur: qui tamen ſufficientiam carnium haberet, in tali caſu, ſecundũ quoſdam teneretur ieiunare, ſcilicet tantũ ſemel comedendo.

5 Quarta cauſa eſt labor neceſſarius, & pius, quem homo vſque ad aliud tẽpus differre non poteſt, & quẽ cogitur cum magna fatigatione continuare. In tali labore non tenentur ad dicta ieiunia, maximè qui non ſunt ita fortes, quod ſimul poſſent laborare & ieiunare. Ex quo patet quid teneantur peregrinantes, itinerantes, laborantes in vineis, agris, & artibus mechanicis. Vnde in 4. dicit Thom. Si ſit talis peregrinatio, quæ poſſet ſine incommodo differri, debet peregrinationem homo differre, ſi ſimul cum ea non poteſt ieiunare. Si autem peregrinatio commodè differri non poteſt, vel quia tempus ieiunij hominem in via præoccupat, vel quia dies feſtus alicubi imminet, ad quem ex deuotione homo pergere cupit, vel quia mora in pænitentia periculum habet ſpirituale vel corporale: poteſt ſecundum diſpenſationem ſui ſuperioris, omnibus prædictis penſatis peregrinari, & ieiunium ſoluere. Hoc tamen intelligitur de his, qui labore itineris adeo affliguntur, quod ſimul cum ieiunio itinerare non poſſunt. Nec obſtat, quod prçceptum debet prçponi cõſilio: quia intentio huiuſmodi præceptum dantis, non eſt alias pias, & magis neceſſarias cauſas excludere. Nec intentio maioris lucri, non neceſſarij, laborantes corporaliter, eos à peccato excuſat, ſi ieiunium frangunt. Nec illi iterum à peccato immunes ſunt, qui operarios conducere nolunt niſi tali pacto, vt ieiunium ſoluant: niſi forte cauſa ſit neceſſaria, quæ feſtinationem operis, pro quo laboratur, expoſcat.

6 Quinta cauſa prçueniendi cibum, eſt miniſterium. Vnde ſeruientes nobilibus, diu menſam protrahentibus, ſi ex cauſa neceſſaria præueniant aliquantulum horam comedendi, comedendo ex toto, vel ſi prçlibant modicum, ne deficiant in ſeruiendo, & hoc faciant poſitis iam menſis, vel parum ante: ita quod propter continuationẽ temporis totum debeat reputari vna menſa, non credũt quidam doctores quod peccent. Sicut nec peccant ſeruitores mediocrium perſonarum, qui ſurgunt de menſa dominorum ſuorum, vt vadãt ad portandum vinum, vel

vt

vt portent xenia, & reuertentes iterum comedunt. De regularibus, qui debent legere ad menſam in refectorio, idem dicendum ſicut de ſeruitoribus nobilium, dummodo hoc licentiati faciant.

7 Quoad tertium principale notandum, quod multa virtus abſtinendi eſt in homine, quam pauciſſimi experiuntur, niſi corpus ſuum exerceant ieiunijs, abſtinentijs & ſimilibus. Quod patet primò in abſtinentijs philoſophorum paganorum. Nam vt legitur in vitis philoſophorum de Socrate: Socrates tam temperatus fuit in victu, vt fere per omnem ætatem ſuam infirmitate caruerit: & in peſte, quæ Athenas vaſtauit, illęſus tranſiret. Itē cum quoſdam hoſpites tenui cœna tractaſſet, & amicus eius ei hoc intimaret. Reſpondit Socrates: Si boni ſunt, æquanimiter ferant: Si mali, non eſt curandum. Item docebat illos vitandos in cibo & potu, qui vltra ſitim famemque ſedandam, prouocare ſe noſcerentur. Sic Carneades philoſophus, vt refert Valerius: intantum cogitationibus & ſtudio inhæſit, vt ad menſam ſedens, manum ad menſam porrigere obliuiſceretur. & famula, quam loco vxoris habuit, dexteram philoſophi neceſſarijs vſibus * appodiaret. Attamen 90. ſuæ ætatis anno viuendi & philoſophādi finem dedit. Et Epicurus voluptatis aſſertor, vt ait Hieron. dixit oleribus, pomis, & vilibus cibis vtendum: quia carnes & exquiſitæ epulæ ingenti cura, & ſollicitudine miſera præparatæ, maiorem pœnam habent inquirendo, quàm voluptates in abutendo. Vbi aqua & panis ſunt, & cetera ſimilia, ibi naturæ ſatisfactum eſt: quicquid ſuperfuerit, non ad vitæ neceſſitatem, ſed voluptatem pertinet. Hæc de vita philoſophorum. Quod ſi gentiles hoc fecerint, quanta verecundia eſt Chriſtianum non abſtinere? Secundò, quantum valeat in abſtinendo humana natura, licet in Adam ſit debilitata, patet in abſtinentijs magnis & longis, quas ſuſtinent inuiti in carceribus, & quas faciunt aliqui pro ſanitate acquirenda, & conſeruanda. Tertiò, patet in abſtinentia quam fecerūt viri ſancti, qui nobis ſimiles fuerunt: immo & mulieres ſanctæ fragilioris naturæ. Ex quo patet, quod homines multa poſſent, ſi vellent ſe probare in abſtinentijs. Sed ſunt heu multi, qui ſe probāt proijciendo lapidem, luctando, ſaltando, currendo, pugnando etiam ad mortem: ſed in abſtinentijs pauci ſe probant. Vnde dicit Bernard. Ignoſce Domine, ignoſce: diſſimulamus, tergiuerſamur,

Lib. 8. cap. 7.

* *aptaret ex Valerio.*

& in his quę ad te pertinent, vix eſt qui velit experiri quid poſſit.

8 Sed quęreret aliquis, Eſt ne aliquando ieiunium vel abſtinentia vitium, vel contra augmentum virtutis? Reſpond. Thom. in 4. diſt. 15. quod ſic in triplici caſu. Primò, quando quis ſibi ſubtraheret neceſſaria in cibis, quę pertinent ad neceſſitatem vitæ. Hoc enim non licet, ſicut nec interimere ſeipſum. Sed hoc neceſſarium eſt valde modicum, quia modicis natura contenta eſt. De hoc dicit Hieron. Non differt vtrum magno, vel paruo te interimas. Secundò, eſt neceſſarium ad conſeruandum valetudinem corporis in ſtatu, qui accipitur ſecundum ſufficientiam, habito reſpectu ad ea, quę incumbunt ex officio, vel ex ſocietate eorum, ad quos quis conuiuit neceſſariò agenda: & tale neceſſarium ſubtrahi non debet, quia hoc eſſet de rapina hoſtiam offerre, ſi quis propter ieiunium, impediretur ab alijs operibus, ad quæ aliàs obligatur: vnde Hieron. dicit: De rapina holocauſtum offert, qui vel ciborum nimia egeſtate, vel manducandi, vel ſomni penuria, immoderatè corpus affligit. Tertiò, ſi ſit tanta abſtinentia, quod homo ab operibus vtilioribus impediatur, quamuis ad ea ex neceſſitate non teneatur, indiſcretum eſt ieiunium, etſi non ſit illicitum: vnde Hieron. dicit: Rationabilis homo dignitatem amittit, qui ieiunium charitati, vel vigilias ſenſus integritati pręfert.

9 Quæritur ſecundò, an ieiunia poſſint redimi pro pecunia, vel alio modo? Reſpond. ſecundum Innocent. quod triplex eſt ieiunium: Vnum ab Eccleſia mandatum, de quo ſupra: & hoc non poteſt redimi, niſi cauſa, vel neceſſitas in ieiunante ſubſit. Alia ieiunia ſunt voluntaria. i. votiua, & talia ſine cauſa, quæ in ieiunante ſubſit (dummodo alias ſit vtile) redimi poſſent auctoritate ſuperioris. Tertiò ſunt ieiunia in pænitentiam iniuncta, & de iſtis idem eſt ſicut de voluntarijs.

SEPTI-

SEPTIMVM PRÆCEPTVM.
DE NON FVRANDO.

DE AVARITIA ET APPETITV.

CAPVT I.

ARGVMENTA.

1 *Non ſolum furtum, ſed alia hic prohibentur.*
2 *Auaritia quid ſit.*
3 *Auaritia non in ſolis diuitibus, quanquam in his magis.*
4 *Auaritia quando peccatum mortale.*
5 *Auaritia eſt vitium valde deteſtabile quinque de cauſis.* *1. cauſa.*
6 *2. Cauſa.*
7 *3. Cauſa.*
8 *4. Cauſa.*
9 *5. Cauſa.*
10 *Diuitiæ cur non ſatient appetitum: cauſa 1. & 2.*
11 *Cauſa 3. 4. & 5.*
12 *Vnde proueniat tantus affectus ad diuitias?*

1 MOdo videndum eſt de ſeptimo præcepto, *Nõ facies furtum.* Vbi non ſolum Deus prohibet furtum; ſed rapinam, omnem infidelem emptionem, venditionem, laborem, & omnes modos, quibus homo voluntariè infert alteri damnum, in rebus ſuis temporalibus. Quod notauit Auguſt. cùm in quęſtionibus ſuper Exod. dicit: Furti nomine intelligitur omnis vſurpatio rei alienæ. Non enim rapinam permiſit, qui furtum prohibuit: ſed à parte totum prohibere voluit. Vnde contra auaritiam hoc mandatum traditur. De qua videnda ſunt tria. Primò, quid ſit auaritia, & quale peccatum. Secundò, quàm deteſtabilis ſit. Tertiò, cur diuitię, quæ ſunt infima bona, tantum diliguntur ab homine.
2 Quantum ad primum ſciendum, quod auaritia capitur ſecundum Thom. ſecunda 2. q. 118. dupliciter. Vno modo

modo eſt inordinatus appetitus, ſeu amor habendi, & poſſidendi aliena. Ex quo amore mouetur homo ad volendum, ſeu poſſidendum aliena indebitè: videlicet ſurripiendo ea, aut retinendo: & ſic auaritia opponitur iuſtitię, & ſic accipitur Ezech. 22. *Principes eius in medio eius quaſi lupi rapientes prædam.* Alio modo accipitur auaritia, prout eſt inordinatus amor, & appetitus ad diuitias proprias: vt cùm quis nimis amat res viles exteriores, & propter hoc nimis deſiderat eas acquirere, aut nimis cõplacet in iam poſſeſſis, & ideo nimis retinet eas; quamuis non velit rapere, aut retinere aliena: & ſic opponitur liberalitati, quę moderatur huiuſmodi affectiones circa proprias diuitias. Hæc auaritia ſemper eſt peccatum: vnde Hebręor. vltimo dicitur: Sint mores .i. vita, ſine auaritia, contenti pręſentibus, id eſt, non ſint cupidi non habitorum. Vbi gloſa: Auarus eſt, qui tenax eſt in largiẽdo, cupidus in accipiendo.

3 Ex quo patet, quod auaritia non ſolum eſt in diuitibus, qui plus debito acquirunt diuitias, aut retinent; ſed etiam eſt in pauperibus: qui licet non habeant ſuperflua, tamen ſic inordinatè amant diuitias, quod ex hoc mouẽtur ad deſiderãdum eas ſuperfluè, aut ſupra debitum modum: aut in paruis diuitijs ſic amore hærent, vt indebitè in eis delectentur, aut eas indebitè retineant. Vnde ſuper illud Pſal. 51. *Videbunt iuſti & timebunt, & ſuper ipſum ridebunt: & dicent: ecce homo qui non poſuit Deum adiutorem ſuum: ſed ſperauit in multitudine diuitiarum ſuarum:* dicit Auguſt. Audiuit aliquis pauper prophetiam dicentem, ſperauit in multitudine diuitiarum ſuarum, & continuè attendit pannos ſuos: reſpexit forte iuxta ſe diuitem ornatius indutũ, & ait in corde ſuo, de illo dicit, nunquid de me? Contra quod ſubdit Aug. Noli te inde excipere, noli te inde ſeparare, niſi videris & timueris, vt poſtea rideas: nam quid tibi prodeſt ſi egeas, facultate, & ardeas cupiditate? Hoc ergo attendite, ne paſſim diuites reprehendatis: & rurſum de paupertate & egeſtate pręſumatis. Et quamuis ita ſit de pauperibus, vt dictum eſt: tamen auaritiæ ſuperfluus amor frequentius & magis abundat in diuitibus. Quia ex hoc quod aliquis diuitias poſſidet, allicitur animus eius ad earum amorem. Sicut etiam ex continua cohabitatione mulierum, efficitur quis incontinens: eo quod vterque materiam ſui criminis habet præſentem. Vnde in epiſtola ad Paulinum & Thereaſiam dicit.

cit Auguſt. quod terrena arctius diliguntur adepta, quàm concupita. Nam cur ille iuuenis diſceſſit, niſi quia magnas habebat diuitias? aliud eſt enim nolle incorporare quæ deſunt; aliud iam incorporata diuellere. Illa enim velut extranea repudiantur, iſta verò velut membra præſcinduntur: & Chryſoſt. ſuper Math. Appoſitio diuitiarũ maiorem accendit flammam, & vehementer fit cupido.

4 Quando autem illæ duæ auaritiæ ſint peccata mortalia, vel non, notandum ſecundum Thom. quod auaritia primo modo, videlicet prout opponitur iuſtitię, quoad actus ſuos eſt de genere ſuo peccatum mortale: quia actus eius ſunt iniuſta acceptio, & retentio alieni: & ſic pertinent ad rapinam, & furtum, quæ ſunt mortalia, vt patebit in ſequentibus. Sed ſecundo modo auaritia, capiendo eam, prout opponitur liberalitati, pro amore inordinato diuitiarum propriarum, ſic eſt aliquando peccatum mortale, aliquando veniale: quia vt dicit ſanctus Thom. ſecunda 2. q. 118. ſi homo diligit diuitias ſuperfluè, & plus debito, non tamen plus quàm Deum, ſed citra Deum; nec vellet propter diuitias aliquid facere, quod eſſet contrarium amori Dei, aut proximi: tunc talis auaritia eſt peccatum, quia immoderatus amor, & contra rectam rationem; ſed eſt veniale, eo quod nõ eſt contrarium charitati Dei aut proximi. Si autem amor exteriorum rerum ſit tam immoderatus & magnus, quod homo plus diligat diuitias, vel rem aliquam vilem quàm Deum, vt quia plus vellet carere Deo, quàm tali re, vel quando propter amorem diuitiarum, non veretur facere contra amorem Dei aut proximi: tunc talis auaritia eſt peccatũ mortale. Sicut cùm amore non neceſſarij lucri, & ſine cauſa rationabili, violaret diem dominicum, aut multum ſolennem diem, aut periurat, aut damnificat proximum, & ſic de alijs auaritiæ filiabus. Et hoc vult Apoſtolus Roman. 1. Vbi cùm præmiſiſſet repletos omni iniquitate, fornicatione, auaritia, & ſimilibus, ſubdit, qui talia agunt, digni ſunt morte.

5 Quoad ſecundum principale notandum, quod auaritia eſt valde deteſtabile vitium propter quinque. Primò, quia eſt capitale vitium, ex qua filiæ valde nociuę oriuntur, ſecundum Gregor. 31. moral. Differunt autem mortale vitium, & capitale: quia mortale eſt quodlibet priuans hominem vita animę, quod eſt gratia, & vita æterna: cui peccato debetur pro pæna mors æterna, &

talia

talia mortalia ſunt valde multa. Sed capitale eſt, ex quo multa alia peccata vt frequenter oriuntur per modum principij cauſæ efficientis. Vnde ſicut caput eſt principale membrum, & tanquam principium, à quo alia quodámodo oriuntur & diriguntur: & ſicut dux exercitus propter principalitatem alios regit, ſic ad ſimilitudinem talium, quædam ſunt vitia, quæ propter principalitatem & dependentiam aliorum ab ipſis, dicuntur capitalia. Et sūt ſeptem, quorum vnum eſt auaritia, de qua Thom. 2. 2. q. 117. declarando filias auaritię, quas, vbi prius, enumerat Greg. dicens, quod auaritia eſt ſuperfluus amor habendi diuitias: & in duobus abundat. Primò, in retinendo: & ex hac parte, ex ea oritur obduratio contra miſericordiam: quia ſcilicet cor non emollitur miſericordia, vt diuitijs ſuis ſubueniat miſeris. Secundò, auaritia abundat in accipiendo: Et ſecundum hoc auaritia poteſt cōſiderari dupliciter. Vno modo, ſecundum quod eſt in affectu, & ſic ex auaritja oritur inquietudo, inquantum ingerit homini ſollicitudines, & curas ſuperfluas. Alio modo poteſt conſiderari in effectu, & ſic in acquirendo aliena, vtitur aliquando vi, quod pertinet ad violentiam, quandoque autem dolo, qui ſi fieret in verbo, erit fallacia quantum ad ſimplex verbum: periurium autem, ſi addatur confirmatio iuramenti. Si autem dolus committatur in opere, ſic quantum ad res erit fraus; quantum ad perſonas erit proditio: vt patet de Iuda, qui prodidit Chriſtum ex auaritia.

6 Secundò facit ad deteſtationem auaritiæ, quod natura illud vitium diſſuadet, quę terrā voluit eſſe infimam, & omnium conculcari pedibus. Pecunia autem, & omnia appretiabilia pecunia, ſunt terra rubra, vel alba, ſecundū Bern. vel terrena. In cuius ſignum legitur Act. 4. quod primitiui de Eccleſia, pretia domorum vel agrorum ſuorum ponebant ante pedes Apoſtolorum: quod & Ioſeph ibidem fecit. Super quo gloſ. dicit: Docet calcandum eſſe aurum, & ſubdi pedibus Apoſtolorum. Item anima ſecundum naturam, eſt ſublimior & purior cælo, vtpote Deo ſimilior. Vnde in libro de cauſis, dicitur eſſe in horizonte æternitatis, id eſt media inter corporalia ſeu tēporalia, & æterna: quæ ſunt Angeli & Deus. Idcirco debet eſſe exaltata à terrenis. Et ſi terrenis inhęret, tunc cælum terram tangit, contra naturam. Item anima ſecundum Bern. cælum eſt, in quo Deus habitat: terra verò

ſcabellum

ſcabellum Dei,ſecundum illud Prophetę: *Cælum mihi ſedes eſt: terra autem ſcabellum pedum meorum.* Eſa 66. Abſurdum eſt cælum, id eſt animam terrenis repleri.

7 Tertiò facit ad deteſtationem auaritię, væ multiplex per ſcripturam comminatum. Vnde Eſaiæ 5. *Væ qui coniũgitis domum ad domum, & agrum agro copulatis vſque ad terminum loci. Nunquid habitatis ſoli vos in medio terræ?* Abacuch. 2. *Væ qui congregat auaritiam malam domui ſuæ.* Amos 6. *Væ qui opulenti eſtis in Sion.* Lucę 6. *Væ vobis diuitibus, qui hic habetis conſolationem veſtram.* Iacob. 5. *Agite nunc diuites: plorate vlulantes in miſerijs veſtris, quæ adueniẽt vobis. Diuitiæ veſtræ putrefactæ ſunt, & veſtimenta veſtra à tineis comeſta ſunt. Argentum veſtrum & aurum eruginabit, & erugo eorum in teſtimonium vobis erit, & manducabit carnes veſtras ſicut ignis.* In Epiſtola Iudæ dicit: *Væ his qui in via Cain abierunt: qui auaritiam ſecuti ſunt, & errore Balaã mercede effuſi ſunt, & in contradictione Chore perierunt.* Apocalyp. 8. *Væ, væ, væ habitantibus in terra.* Habitantes autem in terra ad modum talparum ſunt auari. Nec mirum, cùm Apoſtolus dicat Epheſ. 5. *Auaritia eſt idolorum ſeruitus.*

8 Quartò deteſtabilis eſt, quia tria quæ debemus dare Deo, fidẽ, ſpem, & charitatem; dat diuitijs. Fidem dat, quia plus credit diuitijs quàm Deo: eo quod putat ſibi diuitias debere procurare neceſſaria, quaſi Deus curam non habeat de ſeruis ſuis. Contra illud Math. ſexto: *Conſiderate lilia agri, volucres cæli, ſtaturam agri,* & ſimilia. Spẽ dat: quia putat conſolationes veras diuitias conferre, & virtutum diuitias triſtitias facere: Contra illud Chriſti Ioannis 16. *In me pacem habeatis: in mundo preſſuram habebitis*: & Math. 19. *Omnis qui reliquerit domum, vel fratres, aut ſorores, aut patrem, aut matrem, aut vxorem, aut filios, aut agros propter nomen meum; centuplum accipiet, & vitam æternam poſſidebit.* Charitatem diuitijs tradit, quia *vbi eſt theſaurus tuus, ibi eſt & cor tuum.* Math. 6.

9 Quintò facit ad deteſtationem auaritiæ, quod inter infirmitates ſpirituales ipſa vna eſt de peioribus: vnde Eccleſ. 5. *Eſt infirmitas peſſima, quam vidi ſub ſole, diuitiæ conſeruatæ in malum Domini ſui: pereunt enim in afflictione peſſima:* quia infirmitas mala eſt debilitas corporis, ſed hæc in bonum cedit animę. Eſt infirmitas peior, peccatum veniale, & quædam mortalia, quia animam vulnerãt: propter quæ vulnera, Chriſtum medicum venire oportuit.

tuit. Sed auaritia eſt infirmitatum peſſima, quoad plura, ſicut eſt infirmitas magna corporis. Primò, quia diuturna, eo quòd materia vix perfectè euacuatur: vt patet in diuite iuuene, qui noluit relinquere omnia. Secundò, quia continua. Eccleſiaſt. 4. *Vnus eſt, & ſecundum non habet, non filium, non fratrem: & tamen laborare non ceſſat.* Tertiò, quia acerbè affligit in retinẽdo, grauius in acquirendo, grauiſſimè verò in amittendo. 1. Cor. 6. *Radix omnium malorum eſt cupiditas.* Et ſtatim ſequitur: quam quidam appetentes, errauerunt à fide, & inſeruerunt ſe multis doloribus. Quartò, quia peſtis eſt vniuerſalis. Nã iuuenes & ſenes, diuites & pauperes, infirmos & ſanos, ſtultos & ſapientes, clericos inficit & ſæculares: non ſic autem eſt de luxuria. Vnde Ierem. 6. *A minore vſque ad maiorem omnes ſtudent auaritiæ: & à propheta vſque ad ſacerdotẽ, cuncti faciunt dolum.* Seneca: Quid ſtultius, quàm deficiente via, viaticum augere? Quintò, quia cæleſtis medicus hanc infirmitatem, ad mortem quaſi iudicauit, Math. 19. dicens: *Amen dico vobis, quia diues difficile intrat in regnum cælorum.* Sextò, quia hæc auaritia expertiſſimo & potentiſſimo medico à cura abſtulit vnum infirmum, Iudam videlicet. Septimò, quia cæleſtem medicum irriſit, & ad vltimum interfecit: vnde Lucæ 15. Audiebant verba hæc phariſęi, qui auari erant, & irridebant eum. Octauò, quia hæc infirmitas nimis varia eſt, vt peritiſſimi animarum medici vix eam cognoſcant: vt patet in vſurarijs contractibus, ſimonijs, & mercationibus. Tot enim inuentiones & modos inuenit humana malitia in acquirendo temporalia &c. vnde Gen. 20. Abimelech dedit Sare mille argenteos in velamen oculorum. Nonò, quia Chriſtus contra hanc infirmitatem indixit, quod nullus eius diſcipulus eſſe poſſit, niſi renunciet omnibus quæ poſſidet. Lucę 14.

10 Quoad tertium principale: Cur diuitiæ non ſatient appetitum: ſecundum quod dicitur Eccleſ. 5. Auarus non implebitur pecunia: Et ſecundum philoſophum lib. poli. *Appetitus pecuniæ eſt in infinitũ:* Dicendum quod huius ſũt quinque cauſę. Prima eſt, capacitas animæ infinita, quæ aptitudinata eſt ad ſolum Deum recipiendum, ſi debet ſatiari. Vnde Auguſt. lib. confeſ. Feciſti nos Domine ad te, & inquietum eſt cor noſtrum, donec requieſcat in te. Et ſapient. 11. Cùm orbis terrarum ſit ante Deum quaſi gutta roris antelucani, quæ deſcendit in terram: quomodo

Lib. 1. cap. 1.

modo finitum poſſet ſatiare infinitum? Secunda cauſa eſt infineitas inordinati affectus, & fineitas rerum temporalium, quoad noſtra peruerſa deſideria. Nullo enim fine menſuratur affectus eius, qui cupit omnium gloriam & gratiam habere, ac ſuppletionem defectuum; quod tamẽ cuilibet impoſſibile eſt, vt patet in Chriſto perfectiſſimo homine, de quo dicitur Ioann. 7. *Quidam dicebant, quia bonus eſt, alij dixerunt, nequaquam, ſed ſeducit turbas*. Cùm autem finitum non poſſit replere, vel proportionari infinito: neceſſe eſt vt deſideria temporalium diminuamus; & tunc pauca ſufficiunt: vt patet in animalibus brutis. Et 1. Tim. 6. *Habẽtes alimentum, & quibus tegamur, his contenti ſimus*. Ideo Senec. Si vis te diuitem facere, non pecuniæ eſt adijciendum, ſed cupiditati ſubtrahendum.

11 Tertia cauſa eſt, quia noua temporalia acquiſita, ſẽper vel frequenter aliquod vacuum requirunt, in quo recipiantur, vel vt cuſtodiantur, vel potius habent defectus annexos. Exempli gratia: Si acquiris aurum, indiges ſcrinio, ſera, & camera. Si vaccam, indiges ſtabulo, feno, & famula. Si adijcis temporalia, plura vis habere fercula, familiam, & ita de ſimilibus ſimile eſt iudicium. Ideo Eccleſ. 5. *Vbi multæ ſunt opes, multi ſunt qui comedunt eas*. Tales enim faciunt ſicut multum ſitientes, qui ad extinguendum ſitim aquam ſalſam bibunt. Nam in eo quod aqua eſt, ſitim habet extinguere: ſed quia ſalſa eſt, ſitim habet prouocare. Sic temporalia aliquem defectum tollunt: ſed ad alia plus affectum accendunt. Ideo Ioann. 4. *Qui biberit ex aqua hac, ſitiet iterum*. Quarta cauſa eſt, quia errant in ſatisfaciendo potentiæ, quæ ſitit: & defectum principaliter patitur intellectus, qui vult primum verum, ſecundum Auerroem ſuper illo, 1. Meta. *Omnis homo natura ſcire deſiderat*: Et primùm bonum, ſecundum illud 1. Ethic. *Omnia bonum appetunt*. Sed auari, ſi ſitim principalem vellent extinguere, ſcientiam & virtutes deberent primò acquirere: & tunc ceſſaret ſitis reſpectu aliorum, ſecundum illud Ioann. 4. *Qui biberit ex aqua quam ego dabo ei, non ſitiet in æternum*. Quia verò auari nõ ſic faciunt, ſed temporalia, quę nec in intellectũ, nec in affectum poſſunt ponere, ſed bene in ciſtam vel ſtomachũ, ideo nunquam ſatiantur: ſicut nec ille corporalem ſitim ſedaret, qui potum in calceum, dolium, pedes, aures, vel huiuſmodi poneret. Quinta cauſa eſt, quia anima eſt ſpiritualis, & temporalia ſunt corporalia: talium autem

nulla

nulla eſt proportio. Vnde ſicut ciſta non poteſt eſſe proportionata ſapientiæ, ſic nec anima temporalibus.

12 Tertiò principaliter quæritur, vnde proueniat tantus affectus ad diuitias, cùm tamen tot curis & malis acquirantur, & poſſideantur, & amittantur? Reſpond. quod ex tribus. Primò, quia homines multum diligunt corpus, honores, præſidentias & huiuſmodi: Et ſecundum humanam æſtimationem putatur, quod per pecuniam talia adipiſcantur. Sed videant hi exemplum Luc. 12. diuitis, qui multis diuitijs congregatis ait animæ ſuæ: *Iam gaude, epulare, & lætare: quia repoſita habes multa bona in annos plurimos.* Sed ei dicitur: *Stulte, hac nocte repetent animam tuam à te: & quæ congregaſti cuius erunt?* Secundò, quia homines non cogitant mala prouenietia ex diuitijs, prius tacta. Vnde Apoſtolus, 1. Tim. 6. *Radix omnium malorum eſt cupiditas*, id eſt auaritia. Et iterum ibidem: *Qui volunt diuites fieri, incidunt in tentationes, & in laqueos diaboli, & in deſideria inutilia, & nociua, quæ mergunt homines in interitum, & in perditionem.* Exemplum de cōtractibus, laboribus, & huiuſmodi. Tertia cauſa eſt, quia, vt prius tactum eſt, non cupiditati detrahere ſtudent homines, ſed pecuniæ adijciunt. Vnde fere tam impoſſibile eſt, quem cùm auaritiæ obiecto carere auaritia: ſicut luxuriæ obiecta habendo, id eſt mulierum frequentiam, & caſtū eſſe. Ideo ſicut ignis non extinguitur, ſed incenditur, ſi materia lignorum aptorum ſibi miniſtretur: ſic & auaritia. Non ergo mirum, quod dominus diuitias ſpinis comparat. Math. 13. dicit: *Sollicitudo ſæculi & fallacia diuitiarū ſuffocant verbum Dei.* Diuitiæ enim ſecundum Auguſt. velut bitumen auium ſunt, & ſi eas non capiat, tamen multarum contemplationum pennis priuat. Vnde Cæſarius: diuites in ſuo ſtatu comparat aptiſſimè naui in mari tempeſtatibus quaſſatæ, quæ aut perit, aut mergitur, aut iactura onerum vacua, ad littus venit. Sic reuera diuitū ſtatus, aut ad infernum trahit, aut in purgatorium mergit, aut plurimum gloriæ gradibus priuat.

Digitized by Google

DE OBDVRATIONE, MISERICORDIA & eleemoſyna.

CAPVT II.

ARGVMENTA.

1 *Quid obduratio, & miſericordia; item duplices proximorum defectus.*
2 *Eleemoſyna quid, & tres eius principales effectus, quorum 1. hic ponitur.*
3 *2. Effectus eleemoſynæ.*
4 *3. Effectus eleemoſynæ.*
5 *Tria hominum genera habentium diuitias.*

1 DE obduratione, quæ eſt filia auaritiæ, & de miſericordia, quę opponitur obdurationi, videbuntur principaliter tria. Primò, quid ſit obduratio, quid miſericordia, quid eleemoſyna, & qui eius fructus. Secundò, quis poſſit eleemoſynam dare, quomodo debet dari, & quibus. Tertiò, quæ ſunt eleemoſynę ſpirituales, quot, & quomodo corporalibus eleemoſynis ſunt meliores. Quantum ad primum notandum, quod obduratio eſt quædam à miſericordiæ operibus obſtinatio. Eſt autem miſericordia, ſecundum Auguſt. in lib. de ciuit. Dei, alienæ miſeriæ in corde noſtro compaſſio, cui, cùm poſſumus, ſubuenire compellimur. Sunt autem duplices proximorum defectus, quidam ſpirituales, quibus ſubuenitur per ſpirituales eleemoſynas: de quibus in tertio principali dicetur. Alij ſunt corporales, quibus ſubuenitur per corporales eleemoſynas: vt ſunt ſeptem opera miſericordiæ corporalia, contenta Math. 25. & hoc verſu: Viſito, cibo, poto, redimo, tego, colligo, condo. Modo auaritia, quæ eſt inordinatus amor diuitiarum, facit cor durum, & non percipere miſerorum defectus, nec compati, aut non tantum, quantum deberet quis, per temporalia effectu, vel ſaltem affectu. *Lib. 9. cap. 5.*

2 Eſt autem eleemoſyna ſecundum Thom. ſecunda ſecundæ q. 32. art. 1. Opus, quo indigenti datur aliquid ex compaſſione, propter Deum. Et ſunt eleemoſynæ effectus ſecundum Thom. in 4. tres principales, & magni.

Primus,quod ſatisfacit pro peccatis,quæ hic aut in purgatorio luere deberemus. Vnde ſecundum doctores, vt Pet.de Pal.& etiam alios in 4. diſt. 15. Eleemoſyna eſt inter tres partes ſatisfactionis,quæ ſunt ieiunium, & oratio,concomitatiuè magis ſatisfactoria, ſuppoſita pari gratia & charitate. Ratio: quia in eleemoſyna virtualiter continentur aliæ partes,vt ieiunium,& oratio,triplici de cauſa: Primò,quia cui datur eleemoſyna, conſtituit eum debitorem ad ieiunandum, & orandum, & ad faciendum alia bona quæ poteſt,pro illo qui dedit, loquendo de debito morali,non ciuili. Secundò, quia eleemoſyna propter Deum data, eſt quaſi quædam oblatio Deo facta. Vnde in 4.Ethic.dicitur,quod dona habent aliquid ſimile Deo ſacratis. Oblatio autem facta Deo, vim orationis habet:frequenter enim plus impetrat donum, quàm ſupplicatio. Tertiò,cùm bona exteriora ad conſeruationem corporis ordinentur,ſubtractio eorum per eleemoſynam,continet virtute ieiunium: & plerumque contingit,quod aliquis arctius viuit ex hoc,quòd ſua dedit:ergo eleemoſyna completius habet vim ſatisfactionis, quàm oratio vel ieiunium. Et idcirco eleemoſyna indicitur etiam per ſcripturam, vt vniuerſalis medicina peccati. Luc.11. *Date eleemoſynam: & omnia munda ſunt vobis.* Et Tob.4. *Eleemoſyna ab omni peccato liberat, & à morte: & non patietur animam ire in tenebras.*

3 Secundus effectus,ſeu fructus eleemoſynę eſt, quod miſericordes per opera miſericordiæ frequenter à magnis peccatis reſurgunt. Vnde Math.5. *Beati miſericordes, quoniam &c.* Et Math. 25. diſceptatio fiet de miſericordię operibus,quæ ibi enumerantur. Et 1.Tim.4. *Pietas ad omnia valet.* Dicit gloſ. Ambroſ. Omnis ſumma diſciplinę Chriſtianæ,in miſericordia & pietate eſt: quam aliquis ſequens,ſi carnis lubricum patitur,ſine dubio vapulabit; ſed non peribit. Quam auctoritatem Thom. in 4. diſt.46. exponens,dicit,quod ſic intelligi poteſt, quod in vita iſta exiſtentes illi,qui ex fragilitate in carnalia peccata incidunt mortalia ſeu venialia, per opera miſericordię ad pænitentiam diſponuntur. Vnde talis non peribit,id eſt,diſponetur per talia opera ad non pereundum. Ad idem eſt Aug.in epiſtola ad Euodium: vbi refert Aug. ſe à Gennadio medico audiuiſſe,qui Gennadius cùm iunior eſſet,eleemoſynas magnas daret,& cùm de vita poſt mortem dubitaret, dormiente Gennadio,apparuit ei iuuenis

Epiſtola 100.

uenis pulcherrimus: & ſe ſequentem duxit ad ciuitatem, in qua ſonos audiuit ad dexteram ſupra modum ſuaues; quos cùm à iuuene audiſſet fore gaudia beatorum, euigilauit Gennadius: alia autem nocte iuuenis iterum dormienti apparens quærit, an ſe, id eſt iuuenem cognoſcat. Qui reſpondit quod ſic. Et iuuenis: Per quæ ? Reſpondit Gennadius, per viſionem alterius noctis. Et iuuenis: Nũquid vides me in ſomno? Reſpondit Gennadius, quod ſic. Et iuuenis: Vbi eſt modo corpus tuum ? reſpondit Gennadius: In cubiculo meo. Et iuuenis: Scis ne in eodem corpuſculo, ligatos oculos tuos habere, & nihil eis mediantibus videre? reſpondit Gennadius: ſcio. Et iuuenis: qui ergo ſunt oculi, quibus nunc me vides? Et ille non inueniens quid reſponderet, obmutuit. Et iuuenis ait: Sicut oculi carnis tuæ iam me non vident, ſed oculi tuę mentis: ſic poſt mortem corpore iacente, anima viuit, & oculis mentis videbis: noli eſſe modo incredulus: qua ex viſione, omnis dubitatio à Gennadio receſſit: operibus miſericordiæ (dicit Aug.) adiutus. Vnde & Hieron. dicit: Non memini me legiſſe male mortuum, qui libenter exercuit opera pietatis. Habet enim multos interceſſores, & impoſſibile eſt multorum preces non exaudiri. Et Leo Papa: Quicquid in opera pietatis expenditur, non minuitur, ſed augetur: néc vnquam apud Deum perire potuit; quod fidelis benignitas erogauit, dum quod cuique tribuit, id ſibi ad præmium recondit.

4 Tertius effectus eleemoſynæ eſt meritum præmij eſſentialis, & accidentalis. Et hoc ſecundum quod magis datur de temporalibus: vel ſecundum quod ex maiori charitate datur. Vnde dicit Thom. in 4. diſt. 15. tractando quæſtionem, an plus mercatur de prẹmio & fructu, qui dat multum de temporalibus: vel an ille, qui dat modicum ex magna charitate; ſic reſpondet: Eleemoſyna efficaciam habet ex ipſo faciente, inquantum eſt quoddam opus meritorium: & ex recipiente, inquantum obligatur ad orandum pro illo, qui eleemoſynam dedit. Si ergo conſideretur eleemoſynę efficacia ex parte recipientis, ſic maior efficacia in maiori dato conſiſtit: inquantum per hoc plures, & magis debitores efficiuntur. Ex parte autem dantis, ſic reſpectu præmij eſſentialis, efficacia eleemoſynæ magis penſatur ex affectu, quàm ex dato: ſed reſpectu prẹmij accidentalis, vtputa remiſſionis pœnæ, vel alicuius huiuſmodi, magnificat efficacia eleemoſynæ

ex magnitudine dati: niſi ex altera parte intentio voluntatis, magnitudini exterioris dati præponderet. Poteſt tamen tam intenſa eſſe voluntas, quod etiam omnem pœnam abſorbet & reatum: ſicut dicitur de contritione. Et ſecundum hoc intelligitur illa gloſ. ſuper illud Pſal. *Qui ſeminant in lachrymis.* Magna, inquit, voluntas multum dedit, multum ſeminauit. In hac voluntate, illa vidua, quæ minuta duo miſit, non parum ſeminauit. Hæc gloſ. & Thom. & ſuper 2. diſt. quarta dicit: Actus exterior nihil adiungit ad præmium eſſentiale. Tantum enim meretur, qui habet perfectam voluntatem aliquod bonum faciendi: quantum ſi faceret illud. Ideo vbi ſupra idem Thom. dicit in 4. Nullus ab eleemoſyna excuſatur, quia ſi pecunia deeſt, obſequium poteſt facere, vel opus miſericordiæ ſpirituale, & ſi hoc deeſſet, voluntas completa ſufficeret. Hæc Thom. Ex prædictis patet, quod eleemoſyna habet tres effectus: de quibus Eccleſ. 19. Perde pecuniam propter fratrem: pone theſauros in præceptis altiſſimi, & proderit tibi magis quàm aurum: quoad primum effectũ. Quoad ſecundum ſequitur ibidem: *Conclude eleemoſynam in ſinu pauperis: & ipſa pro te orabit.* Quoad tertium dicitur ibidem: *& curabit te ab omni malo.*

5 Verùm quia hos effectus eleemoſynæ potiſſimè diuites negligunt ſæpe: notandum ſecundum Armacanum ſermone de epiphania, quod tria ſunt genera hominum habentium diuitias. Primi, qui in vita ſua nihil poſt mortem in eleemoſynam dandum ordinant: & in vita modicam eleemoſynam, aut nullam donant, præuenti morte: aut alias præpediti citra mortale peccatum. Alij ſunt, qui in vita non dant, ſed in vita ordinant, vt eleemoſynæ poſt eorum mortem dentur. Tertij ſunt, qui in vita dant eleemoſynas. Primi ſunt deſides. Secundi ſimplices. Tertij prudentes. De primis & tertijs ſciendum, quod vtilius eſt homini, vt det quis denarium vnum in vita ſua, quàm vt totius mundi diuitiæ, alterius ordinatione ſolũ, poſt eius mortem dentur pro eo in eleemoſynam: quia pro vno denario dato ex charitate in vita, dans meretur vitam æternam, vel ſpecialem gradum eſſentialis perpetui gaudij: teſte Math. 10. vbi dicit Chriſtus: *Quicunque dederit potum vni ex minimis iſtis, calicem aquæ frigidæ, tantum in nomine diſcipuli: amen dico vobis, non perdet mercedẽ ſuam.* Quanto ergo magis meretur, qui amplius dat in nomine diſcipuli, id eſt ex charitate, qua quiſque Chriſti

diſcipulus

diſcipulus efficitur. Per nullum autem bonum, datum pro eo poſt mortem, alterius dono, etiam ſi mundus daretur corporeus: poteſt defūcto mereri gradus perpetuus gaudij in vita æterna, ſed tantummodo diminutio purgatorij, aut eius totalis pænę ablatio, quia ſecundum omnes doctores Theologiæ, nullus poteſt alteri mereri, excepto Chriſto, augmentum grátiæ, & per conſequens gloriæ: ſed quilibet ſolum ſibi, licet aliquis alteri mereri poſſit diminutionem pænę. De ſtultitia ergo primorum, & ſecundorum, licet minor ſit, dicit Salomon Eccleſ. 4. *Conſideraui, & reperi aliam vanitatem ſub ſole; Vnus eſt, & ſecundum non habet, non filium, non fratrem, & tamen laborare non ceſſat, nec ſatiantur oculi eius diuitijs, nec recogitat dicens: Cui laboro, & defraudo animam meam bonis?* De ſecundis etiam patet, quomodo animam ſuam defraudant, comparando actum donationis denarij in vita, & ordinationis rerum poſt mortem. Nam virtus (vt dicit Philoſophus 2. Ethic.) eſt circa difficile. *Et regnum cælorum vim patitur.* Math. 11. & Mathęi 7. *Intrate per anguſtam portam, quia lata porta, & ſpatioſa eſt via, quæ ducit ad perditionem, & multi ſunt qui intrant per eam: quàm anguſta porta & arcta eſt via, quæ ducit ad vitam, & pauci ſunt qui inueniunt eam?* Ex quo patet quod etiam meritum exigit actum difficilem, ſaltem ex parte operis. Sed in ordinatione tuæ pecuniæ dandæ poſt mortem, nihil eſt difficile tibi. Quid enim pateris, cùm poſt mortem primò diſtribuitur pro te, quo neceſſariò velis nolis carebis? Datio autem voluntaria vnius denarij in vita, ſaltem aliquam moleſtiam tibi infert: quia amatum tradis: multum ergo animam defraudat bonis, qui in vita dare potens, ordinat primò poſt mortem dandum. Eſt tamen alterum meritorium: ſed tamen longe minus primo. Rarò enim hæredes propter auaritiam exequuntur fideliter ordinationem.

QVANDO HOMO TENEATVR AD *eleemoſynam, & quando non.*

CAPVT III.

ARGVMENTA.

1 *Eleemoſynam dare præceptum eſt; & quando 1.*
2 *2. Quando præceptum eleemoſynam dare.*

3 *Patrum ſententiæ de his qui non dant ſuperflua.*
4 *Ad indicandum quid ſit ſuperfluum, quatuor in homine conſideranda. 1. Perſona propria.*
5 *2. Dignitas perſonæ.*
6 *3. Status perſonæ, ſeu officium.*
7 *4. Dignitas ſtatus.*
8 *Superfluum deſcribitur, & quid de eo faciendum ſit oſtenditur.*
9 *Neceſſaria ſtatui quomodo accipienda.*
10 *Eleemoſynam dare aliquando peccatum & prohibitum.*
11 *Eleemoſynam dare quando ſit conſilium.*
12 *Qui dare poſſint eleemoſynam.*
13 *Quibus danda eſt eleemoſyna.*
14 *Cui magis danda eleemoſyna.*
15 *Septuplex eleemoſyna ſpiritualis.*
16 *An ſpirituales eleemoſynæ ſint corporalibus meliores.*
17 *Quomodo danda ſint eleemoſynæ fructuoſè.*

1 VIdendum eſt, nunc quãdo teneamur dare eleemoſynam, vel non, Vbi ſciendum, quod dare eleemoſynam ſecundum Thom. 2. 2. quęſt. 32. aliquando eſt pręceptum: aliquando conſilium: aliquando prohibitum; de quibus tribus videndum erit. Præceptum eſt primò, quando proximus conſtitutus eſt in vrgente neceſſitate, & periculo vitæ, aut grauis infirmitatis, & iſte qui videt, non habet tunc illam neceſsitatem, ſed ſuperfluum quoad illam neceſsitatem: indigenti tunc dare, & ſecundum poſsibilitatem ſubuenire iſti in ſua neceſsitate, in victu & veſtitu cadit ſub pręcepto; vt cùm quis occurrit in tali articulo conſtitutus, quod circa eum apparent probabilia ſigna extremę neceſsitatis futurę, niſi ei ſubueniatur: ſi tunc nullus apparet in promptu, qui poſsit aut velit ei ſubuenire, tu teneris, quantum tibi eſt poſsibile, de tuo dando, aut aliunde ordinando: quod ſi negligis, peccas mortaliter, contra pręceptum de dilectione proximi: vnde Ambroſ. Paſce fame morientem; ſi non pauiſti, occidiſti: ita etiam de qualibet alia neceſsitate intelligendũ eſt: ideo Baſil. Eſt panis famelici, quem tu tenes, tunica nudi quam conſeruas, indigentis aurum vel argentum, quod poſsides: quocirca tot iniuriaris, quot exhibere valeres. Et addit Thom. diſt. 15. Obligat pręceptum, quando apparent ſigna probabilia extremę neceſsitatis futuræ, niſi ei ſubueniatur: vt cum quis videt aliquos impo-

tentes,

tentes, vel pigros ad ſubueniendum, & pauperem indigentem cibo & potu, & alijs vitæ neceſſarijs, nec ſibi ſatisfacere poſſe: non enim eſt expectanda vltima neceſſitas, quia forte non poſſet iuuari natura, iam fame vel ſiti conſumpta. Dicit enim Chryſoſt. ſuper Ioann. Non oportet pauperem vlulantem deceptorem vocare. Ratio autem dictorum eſt: quia charitas plus diligit vitam proximi, quàm omnia bona temporalia, etiam decentia ſtatum. Vnde beatus Martinus, cum indecentia veſtitus ſui veſtiuit pauperem: & hoc eſt præceptum Ioannis Baptiſtę Lucę 3. *Qui habet duas tunicas* (quod eſt de neceſſitate) *det vnam non habenti.* (quod eſt naturæ.) quia extra paradiſum non poteſt viuere nudus. Videmus etiam bruta naturaliter ſubuenire patientibus neceſſitatem. Vnde gallina nutrit alienos pullos, & catti quidam alienos fetus. Sic etiam beatus Dominicus neceſſaria quoad ſtatum ſuum, & ſuperflua quoad perſonam: libros, & omnem ſupellectilem vendidit propter famem pauperũ Placentiæ. Quod quia epulo non fecit, de quo Lucę 16. idcirco ſepultus eſt in inferno.

Secundò, eleemoſynam dare eſt præceptum: quando quis habet ſuperflua. Duplicia enim ſunt temporalia: quędam ſunt neceſſaria homini; alia ſuperflua. Neceſſaria ſunt adhuc duplicia. Quædam ſimpliciter, ſine quibus homo eſſe non poteſt, aut viuere: Alia ſunt neceſſaria nõ ſimpliciter, ſed ſine quibus conuenienter vita tranſigi nõ poteſt, ſecundum ſtatum & conditionem perſonæ propriæ, & aliarum perſonarum, quarum cura ei incumbit. Et tunc quę vltra hæc neceſſaria ſunt, dicuntur ſuperflua. Vnde quando quis talium habet ſuperflua, iſta, ſecundum Armicanũ, ſub pręcepto tenetur diſtribuere in eleemoſynam pauperum, aut in alios pios vſus: quod ſi quis non facit, tranſgreditur mandatum Dei, & peccat mortaliter: quod patet, quia Lucæ 11. dicit Chriſtus: *Quod ſupereſt, date in eleemoſynam, & ecce omnia munda ſunt vobis.* Et loquitur præceptiuè. Ideo Chriſtus ad ignem ęternum cõdemnat eos, qui eſurientes non pauerunt, & ſitientes non potauerunt, & ita de alijs, Matth. 25. quod non diceretur, niſi eleemoſynam dare caderet ſub præcepto: & non de neceſſario, niſi in caſu neceſſitatis, igitur de ſuperfluo. Idem vult beatus Ioannes in 3. cap. primæ: vbi non ſolum affirmat, ſed etiam probat, quod qui in reſeruatione diuitiarum ſuperfluarum, claudunt viſcera pietatis neceſ-

ſitatem patientibus, peccant mortaliter: quia dicit quod charitas Dei non manet in eis, eo quòd non diligunt proximum opere & veritate: ſed tantum verbo & lingua. Item probat Thom. ſecunda 2. q. 66. idem ſic: Ea quę ſunt iuris humani, non poſſunt derogare iuri naturali vel diuino: ſed ſecundum naturalem ordinem, ex diuina prouidentia inſtitutum, res inferiores ſunt ordinatæ ad hoc, vt ex eis ſubueniatur hominum neceſſitati. Et ideo per rerum diuiſionem & appropriationem, de iure humano procedentem, non impeditur quin hominis neceſſitati ſit ſubueniendum ex huiuſmodi rebus: Et ideo res, quas aliqui ſuperabundanter habent, ex naturali iure debentur pauperum ſuſtentationi.

3 Item de iſtis, qui ſuperflua diuitiarum congregant, dicit Aug. lib. de decem chordis: Seruat tibi pater tuus, ſeruas tu filijs tuis. Seruant filijs ſuis: & nullus eſt ſeruaturus pręceptum Dei. Quare illi non ſeruas omnia, qui te & alios fecit ex nihilo? Neque enim melius committis patrimonium tuum filijs tuis, quàm creatori tuo. Hęc ille: Verum quia patres dicunt ſe excuſando, temporalia ſe retinere amore filiorum, quibus prouidere voluit, vbi tamen auaritia ſæpe eſt in cauſa: idcirco ſubdit Aug. Amittat amator ſiue ſeruator diuitiarum filium ſuum, tunc vtique ſi propter filium ſeruabat, mittet poſt illum partem ſuam: quare illam tenet in ſęculo, & reliquit filium ab animo? Redde illi quod ſuum eſt, redde illi quod ſeruas, ſi propter ipſum ſic agebas: mortuus receſſit ad Deum, pars illius detur pauperibus. Illi enim detur ad quem perrexit, qui & dixit: Quod vni ex minimis meis feciſtis, mihi feciſtis. Videte fratres, quia mendacium eſt quod homines dicunt, ſcilicet, filijs meis ſeruo. Quia auari ſunt homines: ideo diuitijs excæcati ſic mentiuntur. Hęc de Aug. Idem patet de patre, qui ſi in diuitijs filium aut filiam haberet, qui reformatæ religionis locum intrare vellet: pater ei minus, quàm alteri in ſæculo manenti, daret de pecunijs: Nec de reſiduo eleemoſynam faceret. Ex quo patet patris auaritia. Vnde concludit Armacanus vbi ſupra: Baſilius, Chryſoſt. Hieron. Aug. Ambr. Gregor. & Bern. præ cęteris, quantum ego intelligo ex eorum ſcriptura, ſententialiter tali argumento vtuntur. Quicquid eſt tibi ſuperfluum, in bonis pauperum computatur: Cùm igitur ſuperfluum illud eis ſubtrahis, tunc ſubtrahis quod eis debetur: & per conſequens non eis

irrogas

irrogas ſolum iniuriam, ſed etiam committis rapinam. Et ſi ex illa cauſa moriuntur pauperes, ſic ſubtrahendo quod eis debetur, eos occidis.

4 Sed quæritur: Quid ſit ſuperfluum? Reſpond. ſecundũ eundem Armacanum ibidem: & Pet. de Pal. in 4. diſt. 15. & alios, qui etiam mitius loquuntur de propoſito. Superflua bona ſunt, quę nec neceſſaria ſunt perſonę, nec ſtatui, nec perſonæ accommoda, ad hoc vt perſonæ ſtatus & honeſtas ſeruetur. Ex quo patet, quod in homine ſunt quatuor conſideranda, quorum quodlibet aliquid requirit de diuitijs, per quæ poteſt quis rimari an, & quæ habeat ſuperflua. Primum eſt perſona propria, quantum ad eius temporalem vitam, complexionem, ſenſus, & omnia naturalia, vt homo conſeruetur in conuenienti habitudine, & in valetudine corporali, quæ ſufficit ei ad exercitium operum ſpiritualium animę, & etiam exercitium corporalium operum, quæ ſibi ex officio, ſtatu, aut ſocietate eorum, cum quibus viuit, neceſſariò incumbunt facienda: neceſſaria ſunt ei aliqua temporalia: vt cibus, potus, veſtis, hoſpitium, & cætera huiuſmodi, ſine quibus hęc fieri non poſſent. Et iſtæ diuitiæ ad hoc requiſitæ, dicuntur neceſſarię perſonę. Et ad ſic conſeruandum perſonam in bona diſpoſitione naturalium, & conuenienti valetudine, vnus plus indiget quàm alter. Aqua enim ruſtico ſufficit, quæ ſola potata infirmaret diuitem, aut debilem in complexione. Simplicia & modica veſtimenta ſufficerent forti, quæ tamen non ſufficerent debili, & ſic de alijs. Et quod ſecundo eſt neceſſarium, primo eſſet ſuperfluum: & ſunt præfata non ſolum intelligenda de neceſſarijs vni perſonæ ſoli, ſed de neceſſarijs perſonę principali, & omnibus, quorum cura ſibi neceſſario incumbit, vt vxoris & filiorum, & ſimilium. Et notanter dicitur, neceſſariò incumbit: quia non eſt ſic de perſonis ſponte aſſumptis ad pompam, vel ad aliam ſuperfluitatem. Ex quo patet iterum, quod vnus pluribus indiget quoad hoc quàm alter: quia habens infirmam vxorem, plus indiget quàm habens ſanam.

5 Secundum in homine conſiderandum, eſt honeſtas perſonæ, quæ eſt excellentia perſonę in aliquibus bonis, quæ ei inſunt, ratione quorum redditur perſona honore digna: quia Thom. 2. ſecundæ q. 145. dicit, Honeſtum eſt aliquid ex hoc, quod eſt honore dignum. Vnde ſecundum Iſido. honeſtas dicitur quaſi honoris ſtatus. Sed quia honeſtas

neſtas hominis maximè conſideratur ſecūdum virtutem, & opera virtuoſa:ideo inter omnia hominis bona, virtutes reddunt eum magis honore dignum. Vnde Philoſophus 1. Ethic. dicit: quod honor eſt præmium virtutis. Et in 4. In veritate ſoli boni ſunt honorandi. Ideo etiam honeſtas perſonæ, maximè eſt virtus perſonæ, & opera eius bona. Vnde ſi nobilitas generis, & aliqua exteriora faciunt hominem excellentem, aut honore dignum, hoc eſt ſolum in opinione hominum errantium, aut inquantum iuuant hominem ad virtutum opera. Et dicitur notanter, quod vera honeſtas perſonę conſiſtit in his, quę faciunt verè honore dignum: vt ſunt virtutes, ſcientiæ, & opera virtutum: quia honeſtatem perſonę non faciunt diuitiæ, grandes familiæ, veſtes pretioſę, apparatus menſæ, domus glorioſæ, & ſimilia exteriora; ſed magis inhoneſtum faciunt: & ſigna ſunt ſuperbiæ, & auaritiæ inſatiabilis, ſicut etiam indicia virtutum eaſdem oſtendunt.

6 Tertium in homine conſiderandum eſt ſtatus eius, ſeu officium, vel artificium, vel alia habitudo ipſius in communitate, quod totum comprehenditur ſub ſtatu. Ad ſtatum autem ſæpe multa requiruntur, quæ officia talium exigunt. Vnde magiſter ciuium, plus indiget cæteris paribus, quàm ſimplex ciuis; plus dux, quàm comes; plus epiſcopus, quàm plebanus, & ſic de alijs. Item mechanicus vnus indiget de inſtrumentis ſuæ artis: de materia quam faciat, & de talibus. Vnde ad hoc quod homo exequatur conuenienter pertinentia ad ſtatum ſuum, neceſſaria ſunt ſibi præfata vltra duo prima: & illa dicuntur neceſſaria ſtatui.

7 Quartum in homine conſiderandum eſt honeſtas ſtatus. Et ſicut honeſtas perſonę, per ea quę dicta ſunt ſecundo membro, non eſt grandis familia, & huiuſmodi: ſic nec honeſtas ſtatus eſt huiuſmodi, ſed ſunt virtutes tali ſtatui debitæ, & factio operum tali ſtatui debitorum, & principaliter opera exteriora rationi rectè commenſurata: quæ homini ratione ſtatus ſui vel officij, facienda incumbunt ad regimen aliorum, & profectum temporalium & ſpiritualium: Et ad conſeruandum talem ſtatus honeſtatem, ſępe vltra prędicta tria, quę ſunt neceſſaria, requiritur aliqualis familia, aliquę veſtes, & aliqua huiuſmodi, & diuitiæ ad hoc requiſitæ dicuntur honeſtati ſtatus neceſſariæ & accommodæ. Et illa neceſſaria, ſunt differentia ſecundum differentiam ſtatuum. Status enim honeſtior,

honeſtior plura in talibus requirit. Et nota, quod quanto virtutes ad ſtatum pertinentes ſunt excellentiores, & opera ad quæ homo tenetur ratione ſtatus ſunt pręſtantiora: tanto ſtatus videbitur honeſtior. Et ita ſtatus epiſcopi, cui principaliter incumbit regimen omnium in dioceſi, honeſtior eſt quàm ſtatus plebani, qui ſolum ſubminiſtrationem quorundam habet. Ideo etiam licitè epiſcopus recipit vltra neceſſitatem perſonæ & ſtatus, aliquam familiam, & veſtes, & plures quàm ſtatus plebani. Et ſic de plebano reſpectu altariſtæ: Et ducis reſpectu militis: Et militis reſpectu ruſtici: Et ſic quæ epiſcopo, quantum eſt ex parte iſtius conditionis, ſecundum rectā rationem ſunt neceſſaria in diuitijs, eſſent ſimplici plebano ſuperflua, & è conuerſo. Debet tamen illud quod impenditur pro honeſtate ſtatus & perſonæ, eſſe moderatū: quia ſecundum Auguſt. lib. 1. de ciuit. Dei. De ratione honeſtatis eſt vſus rerum modeſtus, & rectę rationis moderamine menſuratus: quia Auguſt. ibidem exponit honeſtè vti rebus, pro vti modeſtè, ſobriè, temperanter, & piè. Etiam honeſtas vtriuſque, videlicet ſtatus & perſonæ, paucis contentatur. Curioſitati verò pompę, & varietati vtriuſque ſtatus totum minus eſt: iſta omnia deuorant, & pauperibus nihil relinquunt: & faciunt quod multis diuerſis modis illicitis laborant, quomodo congregent diuitias, quibus ſuperbias & voluptates ſuas nutriant & dilatent. Iſtis igitur quatuor penſatis, ea temporalia, quæ reſultant ex iſtis quadruplicibus neceſſarijs, dicuntur neceſſaria homini, ad tranſigendum conuenienter vitam ſuam, ſecundum exigentiam ſtatus ſui, & conditionem perſonę propriæ, & aliorum, quorum cura ſibi neceſſariò incumbit. Et de iſtis neceſſarijs loquitur Apoſtolus 1. Tim. 6. dicēs: *Habētes alimenta, & quibus tegamur, his contenti ſimus.* Et Salomon Prouerb. 30. dicit: *Domine diuitias & mendicitatem ne dederis mihi: ſed tantum victui meo tribue neceſſaria.* Pro quibus ſecundum Aug. ad Probam oramus: *Panem noſtrum quotidianum da nobis hodie.*

8 Et homo quicquid ſuper illa quatuor habet, ſuperfluū reputet, & in pios vſus diſtribuat: quia pręceptum eſt. Et dicit Pet. de Pal. diſt. 15. in 4. quod habens talia ſuperflua, non ſolum tenetur ſubuenire pauperi, extremam paupertatem patienti, ſed etiam patienti neceſſitatem in vitæ honeſtate. Ratio eſt, quia quilibet debet velle ex charitate proximo, quod ſibi. Vnde contra charitatem faceret,

ceret, ſi ſeipſum dehoneſtaret, eo quod crudelis eſt, qui famam negligit: ideo etiam contra charitatem proximi facit, ſi eius honeſtati de ſic ſuperfluo non ſubuenit. Ideo beatus Nicolaus vicino, qui ſe dehoneſtare voluit proſtituendo filias, ſubuenit. Exemplum de latrone, qui liberauit vxorem vnius detenti de carcere &c. quamuis videretur maior neceſſitas vitandi peccatum. Et in Neemia & Eſdra, quaſi de mortali reprehenduntur Iſraelitæ, de hoc, quod fratres poſſidebant in ſeruos & ancillas, dantes eis victum & veſtitum, quia non tenebant eos ſecundum decentiam ſtatus ſui, cùm eſſent liberi & non ſerui: & de ſuperfluo, quo eos tenebant ſeruoe, poterant eos tenere vt liberos, vel mutuando, vt Tobias fecit Gabelo, de ſua abundantia dando proximo: vel ad decenter filias ſuas maritandas, ſicut fecit beatus Nicolaus ſecuncundum Pet. de Pal.

9 Verùm cùm medium temperantiæ non conſiſtat in indiuiſibili, ſed in latitudine quadam: non opus quod punctualiter prædicta neceſſaria ſciantur. Sed exempli gratia, ſi centum floreni ſunt neceſſarij præciſè ad quatuor præfata, tamen qui ſine dolo, & ſecundum rationē rectam, & inueſtigationem diligentem, centum & duos florenos putaret neceſſarios, non magna vis eſſet: quia punctuale medium non eſt neceſſarium ſcire. Ex quo patet, quàm multi ſunt iniuſti poſſeſſores temporalium, fures, aut raptores, qui ſuperflua habent: de quorum numero fuit epulo diues: qui non legitur illicita acquiſiſſe, & tamen in inferno ſepultus fuit, quia ſuperflua non dedit. Prædictis ſatis concordat Thom. ſecunda ſecundæ quæſtione trigeſimaſecunda, art. 5. & addit, quod non oportet quod diues, vel alter conſideret ad omnes caſus, qui poſſunt contingere in futurum. Hoc enim eſſet de craſtino cogitare: quod Dominus prohibet Matth. 6. ſed debet iudicari ſuperfluum & neceſſarium, ſecundum ea, quæ probabiliter & vt plurimum occurrunt. Sed diceret aliquis diues: Cuilibet licet re ſua vti, & eam rem retinere: ſed retinendo rem ſuam, aliquis eleemoſynam non dabit, ergo non eſt pręceptum dare eleemoſynam. Reſpond. Thom. vbi ſupra: Bona temporalia, quę homini diuinitus conferuntur, eius quidem ſunt quantum ad proprietatem: ſed quantum ad vſum, non ſolum debent eſſe eius, ſed etiam aliorum, qui ex iſtis ſuſtentari poſſūt: ex eo quod ei ſuperfluit. Vnde Baſilius. Si fateris ea di-

uinitus tibi prouenisse, ſcilicet bona temporalia; an iniuſtus eſt Deus inęqualiter nobis diſtribuens? Cur tu abũdas; ille verò mendicat, niſi vt tu bonæ diſpenſationis merita conſequaris: ille verò patientiæ meritis decoretur? Eſt panis famelici, quem tenes; nudi tunica, quam in cõclaui conſeruas; diſcalceati calceus, qui penes te marceſcit. Indigentis argentum, quod poſſides inhumatum: quocirca tot iniuriaris quot dare vales. Hæc eſt Chriſti mẽs Luc. 16. dicentis: *Facite vobis amicos de mammona iniquitatis: vt cùm defeceritis, recipiant vos in æterna tabernacula.* Vnde Aug. Omnia bona ſua dedit Deus duobus hominibus, diuitibus terrena: pauperibus cæleſtia. Sed Deus volens vtrumque ſaluare, conſtituit, vt hic diuites in ſua hęreditate recipiant pauperes, & pauperes eos in ſua hęreditate collocent: vt vterque per alium collocetur.

10 Eſt autem eleemoſynam dare aliquando, ſecundum Thom. ibidem, peccatum & prohibitum, videlicet de neceſſario certa dare. Vbi notat, quod neceſſarium dicitur aliquid dupliciter. Vno modo ſine quo aliquid eſſe nõ poteſt. De tali neceſſario, omnino eleemoſynam dare nõ debet quis; puta ſi aliquis in neceſſitatis articulo conſtitutus, haberet ſolum vnde ſuſtentari poſſent filij ſui, & alij ad eum pertinentes: de hoc enim eleemoſynam dare, eſſet ſibi & ſuis vitam ſubtrahere. Sed hoc dico, niſi forte talis caſus immineret, vt ſubtrahendo ſibi, daret alicui magnę perſonę, per quam Eccleſia, vel reſpublica ſuſtentaretur: quia pro talis perſonę liberatione, ſeipſum & ſuos laudabiliter morti exponeret, cùm bonum commune ſit proprio pręferendum. Vnde 3. Regum 17. cap. Vidua victui ſuo & filij, præpoſuit victum Helię, dicentis: *Fac mihi ſubcinericium panem: tibi autem & filio facies poſtea:* laudabiliter enim præferre poterant vitam Heliæ, qui currus fuit Iſrael & auriga eius: & morti ſe exponere. Et ſic patet, quod etiam duo caſus ſunt, in quibus eleemoſyna eſt in prohibitione. Primus ratione dantis: qui æqualiter indiget, vel plus in propria perſona. Ratio eſt, quia charitas ordinata incipit à ſeipſo. Vnde Eccleſ. 30. *Miſerere animæ tuæ placens Deo.* Secundus caſus, quando indiget pro ſuis: Vnde 1. Timot. 5. *Si quis ſuorum, & maximè domeſticorum curam non habet, fidem negauit, & eſt infideli deterior.* Vnde Aug. Si quis vult filios exhæredare, & Eccleſiam inſtituere, alium quærat quàm Auguſt. pro conſilio. Et intelligitur caſus; niſi alia ratio vtilitatis publicæ

Digitized by Google

blicæ contrarium ſuaderet: vt ſupra dictum eſt.

11 Quando verò eleemoſynam dare ſit conſilium, & quando quis poteſt de neceſſario eleemoſynam dare: illud docet vbi prius Thom. dicens, quod ſecundo modo aliquid dicitur neceſſarium, ſine quo non poteſt conuenienter vita tranſigi, ſecundum conditionem vel ſtatum perſonæ propriæ, & aliarum perſonarum, quarum cura ei incumbit: huiuſmodi neceſſarij terminus, non eſt in indiuiſibili conſtitutus: ſed multis additis non poteſt dijudicari eſſe vltra tale neceſſarium, & multis ſubtractis, adhuc remanet, vnde poſſit aliquis conuenienter vitam trāſigere, ſecundum ſtatum proprium. De huiuſmodi ergo eleemoſynam dare eſt bonum: & non cadit ſub præcepto, ſed ſub conſilio. Inordinatum autem eſſet, ſi aliquis tantum ſibi de bonis proprijs ſubtraheret, vt alijs largiretur, quod de reſiduo non poſſet vitam tranſigere conuenienter, ſecundum proprium ſtatum & negocia occurrentia: nullus enim inconuenienter viuere debet. Sed ab hoc tria ſunt excipienda; quorum primum eſt, quando aliquis ſtatum mutat, puta per religionis ingreſſum: tunc enim omnia ſua largiens propter Chriſtum, opus perfectionis facit, ſe in alio ſtatu ponendo. Secundò, quando ea quæ ſibi ſubtrahit, etſi ſint neceſſaria ad conuenientiam vitæ, tamen faciliter reſarciri poſſunt, vt non ſequatur maximum inconueniens. Tertiò, quando occurreret extrema neceſſitas alicuius priuatæ perſonæ: vel etiam aliqua magna neceſſitas reipublicę. In his enim caſibus, laudabiliter aliquis prætermitteret id, quod ad decentiā ſui ſtatus pertinere videretur, vt neceſſitati maiori ſubueniret. Hæc Thom.

12 Secundò principaliter ſciendum, quis dare poſſit eleemoſynam? Reſpond. ſecundum omnes; quod iſti qui habent dominium liberum temporalium, vel adminiſtrationem talium, & poteſtatem erogandi: vt religioſi, qui habent diſpenſationem à prælato ſibi commiſſam, dare poſſunt eleemoſynam ſecundum commiſſum vel præſūptum. Si verò non habent diſpenſationem ſibi commiſſam, nō poſſunt dare corporalem eleemoſynam, ſine licentia prælati expreſſa vel præſumpta: niſi in caſu neceſſitatis extremæ. Ratio dicti eſt, quia nihil habent proprium. Famuli etiam dominorum non poſſunt dare eleemoſynam, de rebus dominorum ſuorum, niſi panem & ſuperflua coquinæ; & huiuſmodi, quæ non inferunt ſen-

ſibile

ſibile nocumentum: de quibus eis conſtat, aut veriſimiliter præſumitur, quod non diſpliceat dominis ſuis. Si enim alias darent, tunc contrectarent rem alienam inuito Domino: & ſic furtum committerẽt. Filiusfamilias (quia ea quę habet ſunt patris) non poteſt dare eleemoſynam, niſi forte aliquam modicam, de qua poteſt præſumere quod patri placeat, niſi forte alicuius rei eſſet ſibi commiſſa diſpenſatio à patre. Vxor etiam non poteſt, de omnibus ſibi & marito communibus. Sed ſecundum Tho. Ray. & Pet. de Pal. poteſt facere eleemoſynam, & alienationem ſine licentia viri, in multis caſibus. Primò, ſi vxor habet res paraſernales, id eſt proprias res præter dotem, vbi huiuſmodi de conſuetudine locum habent. Secundò, ſi ſit lucratiua: ita quod exhibita debita gubernatione domus, operibus ſuis lucratur: poteſt de illis eleemoſynam dare. Nec illud intelligitur, deducendo expenſas victus ſui: quia vir tenetur ad omnia huiuſmodi onera propter dotem, & propter obſequium ab vxore exhibitum. Ratio dicti eſt, quia talis mulier virago eſt, & quaſi virilis. Tertiò, de rebus viri, vt de pane, vino, & huiuſmodi, quæ de approbato more ſolent ad diſpenſationem vxoris pertinere; poteſt, & debet dare eleemoſynas, moderatas tamen, & ſecundum facultatem viri, & maiorem vel minorem multitudinem, & neceſſitatem pauperum. Intellige etiam de rebus dotalibus: & ſi vir aliquando prohibeat præfata verbo, poteſt tamen probabiliter credere, quod non intendat omnino prohibere eleemoſynas dare, ſed ſuperfluitatem, niſi apertè contrarium appareret: tunc non tenetur dare, niſi in articulo neceſſitatis. Quartò, ſi vxor peregrinatur, & vir expenſas taxatas dedit, ſi vult ſibi ſubtrahere, poteſt pauperibus dare. Quintò, in extrema neceſſitate: quia tunc omnia ſunt communia. Sextò, poteſt alienationem rerum facere ſine licentia viri, ad euitandum damnum viri; ſicut Abigail, 1. Reg. 25. quia mulier habet proprietatem in communibus bonis, ſicut & vir. Vnde ſi per negligentiam, vel malitiam viri immineat periculum, poteſt ipſa obuiare. Septimò, ſi vir ſit fatuus: tunc enim diſpenſatio domus pertinet ad vxorem, niſi aliter per ſuperiorem fuerit ordinatum. Octauò, ſi vir abſens non poſuit diſpenſatorem domus ſuæ, loco ſui.

13 Sed quibus danda eſt eleemoſyna? Reſpond. ſecundum Raym. Ille qui poſſet darę omnibus indigentibus, talis

Digitized by Google

talis indiſtinctè omnibus indigentibus dare deberet: vt docet Chryſoſt. ſuper epiſtolam ad Hebr. Exemplo Loth & Abrahę: qui quoniam omnes indifferẽter recipiebant, inter alios etiam Angelos recipere meruerunt. Si enim non omnes recepiſſent, forſitan & Angelos repuliſſent. In hoc enim caſu addit Chryſoſt. Quieſcamus ab hac ſurda, ac diabolica, & peremptiora curioſitate, ſcilicet diſcernẽdi inter pauperem & pauperem. Non enim ex vita eorũ quos recipis, mercedem tibi retributurus eſt Deus: ſed ex voluntate, & honorificentia multa, ex miſericordia & bonitate: immo ſecundum Gregor. excommunicato dãda eſſet eleemoſyna, & cuilibet manifeſtè peccanti: niſi ex ſecuritate cibi, vel eleemoſynæ negligeret iuſtitiam. In quo caſu dicit Auguſt. Vtilius panis eſurienti tollitur, ſi de cibo ſecurus iuſtitiam negligat, quàm eſurienti panis frangatur, vt iniuſtitiæ ſeductus acquieſcat. Intellige tamen hoc: niſi talis eſuriret ad mortem. Vnde dicit Pet. de Pal. Ribaldo panis, non pecunia danda eſt: ne luxurietur. Iuſto ergo & ſancto danda eſt eleemoſyna. Iuxta illud eccleſ. 12. *Da miſericordi, & ne ſuſceperis peccatorem*, niſi ſolum vt foueatur natura, non culpa. Propter decem enim iuſtos, olim pepercíſſet Deus Pentapoleos. Gen. 18. Bona ergo bonis, ſecundum Aug. creata ſunt: peccator autem pane dignus non eſt, quo veſcitur. Propinquitas etiam ſecundum Aug. lib. 1. de doctrina Chriſtiana, debet inſpici: quia illi qui ſunt nobis magis coniuncti, quaſi quadam ſorte nobis obueniunt, vt eis magis prouidere debeamus. Vtilitas etiam inſpicienda eſt: quę expectatur à perſona cui ſubuenitur, vel ab eis data eſt. Prędicatoribus namque & prælatis, ex debito ſubuenitur. Vnde ſacerdotibus & philoſophis annona olim dabatur de publico: quia *Multitudo ſapientum, ſanitas eſt orbis terrarum*. Sapient. 6. Et Leuitę etiam nutriebantur de bonis communibus: vt patet Leuit. in multis locis. Magis autem prædicatori ſubueniendum eſt. Vnde 1. Corinth. 9. *Non alligabis os bouis triturantis*. Ideo dicit Tho. vbi prius in ſumma, quod circa hæc eſt diſcretionis ratio adhibenda: ſecundum coniunctionis differentiam; ſanctitatis, & vtilitatis.

14 **Cui autem magis ſit danda eleemoſyna, & plus benefaciendum: dicit Thom. in 4. vbi prius, non eſt facile determinare, propter multas diuerſitates boni & neceſſarij, vt dicit philoſophus 9. Ethic. Tamen hoc eſt tenendum,**

Digitized by Google

dum,quod ſemper magis eſt reddendum debitum, quàm beneficium impendendum: vt ipſe philoſophus ibidem dicit:niſi ex parte altera aſſit maior bonitas, vel neceſſitas: & ideo parentibus,& propinquis,& benefactoribus, & eis, à quibus ſpiritualia accipit, magis debet homo eleemoſynam facere,ſi indigeant, & cæteris paribus, melioribus magis & magis indigentibus. Et ſic ſecundum has tres conditiones,debet gradus in eleemoſyna conſtitui,ſcilicet ſecundum neceſſarium,honeſtum, & debitũ. Aſſignare autem in ſingulis, quando vnum alteri præferatur,eſt impoſſibile:quia ſingulares conditiones,quę attendendæ ſunt, ſunt infinitæ:& non cadunt ſub arte. De his autem vnctio docet, & prudentiæ conſilium. (Hæc Thom.

15 Tertiò principaliter videndum eſt de eleemoſyna ſpirituali,quę, vt dicit Thom. in ſumma vbi prius, eſt ſeptuplex: Et ſunt docere ignorantem,contra defectum intellectus ſpeculatiui. Conſulere dubitanti, contra defectum intellectus practici. Corrigere peccantem, contra inordinatam voluntatem proximi. Remittere offendenti,inquantum proximus peccat in nos. Conſolari triſtē, contra paſſionem appetitiuæ partis: inter quas maxima eſt triſtitia. Portare oneroſos & graues,contra ſequelam peccati: Ex inordinato enim actu grauantur eiconuiuentes,etiam prętter peccantis intentionem: ſecundum illud Rom. 6. *Debemus nos firmiores infirmitates aliorum portare.* Immo non ſolum tales,ſecundum quod infirmi,ſunt graues ex inordinatis actibus,ſed etiam quælibet eorum onera ſunt ſupportanda,ſecundum illud Gal. 6. *Alter alterius onera portate.* Vltimum eſt oratio, per quam poſcimus auxilium à Deo:vnde verſus: *Conſule,caſtiga,remitte,ſolare,fer,ora.* Et ſub ly conſule,comprehenditur doctrina, & conſilium.

16 Quæritur autem vtrum eleemoſynæ ſpirituales ſint meliores quàm corporales? Reſpond. Thom. ibidem, ſimpliciter loquendo quod ſic. Primò, ex parte doni, quia illud quod exhibetur eſt nobilius: ſcilicet donum ſpirituale,quod pręeminet corporali. Secundò, ratione eius cui ſubuenitur: quia ſpiritus nobilior eſt corpore. Vnde ſicut homo ſibiipſi magis debet prouidere, quantum ad ſpiritum,quàm quantum ad corpus:ita etiam proximo, quem debet tanquam ſeipſum diligere. Tertiò, quantum ad ipſos actus, per quos, & quibus ſubuenitur

Digitized by Google

ximo: quia actus ſpirituales ſunt meliores corporalibus, qui ſunt quodammodo ſeruiles. Ex quibus patet, quod ditiores ſunt prædicatores, & docentes ſacram ſcripturã ex compaſſione propter Deum purè, & quibus aurum & argentum deeſt: quia de ſpiritualibus operibus miſericordiæ plura facere poſſunt. Vnde plus merentur tales nobiles Euangelici canes, vlcera Lazari, id eſt peccatoris ſanando: quàm diues epulo mereri poterat, micas dando. Et è conuerſo, plus peccat abſcondens talentum Domini, ſcilicet verbum Dei, quàm diues negans micas temporalis ſubſtantię: vnde Ezec. 3. *Sanguinem eius*, videlicet peccatoris, *de manu tua requiram.* Quando ergo medici viſitant infirmos, aut aduocati defendunt pupillos, & doctores legum docent inſcios, quamuis non ſit peccatum; tamen non eſt eleemoſyna, ſi ſit propter lucrum: quia non fit ex compaſſione, & propter Deum. Si autem gratis hoc facerent, & propter Deum, eleemoſyna eſſet, non ſpiritualis, ſed corporalis: quia illæ ſcientię lucratiuæ, ſunt principaliter propter indigentias corporales ſupplendas. Poſſent tamen ſpirituales eleemoſynę cõparari corporalibus, ſecundum aliquem particularem caſum: & tunc pręferri corporalis ſpirituali: puta magis paſcendus eſſet fame moriens, quàm pro eo orandum. Sicut etiam ſecundum philoſophum; Melius eſt indigenti ditari, quàm philoſophari: quamuis hoc ſimpliciter ſit melius.

17 Quæritur etiam, quomodo eleemoſynæ ſint dandę, vt fructuoſè dentur? Reſpond. Primò ſunt ex charitate dandæ: 1. Corinth. 13. *Si diſtribuero in cibos pauperum omnes facultates meas, charitatem autem non habeam: nihil mihi prodeſt*, ſcilicet ad eſſentiale præmium in cęlo: licet aliàs multipliciter proſit. Secundò dandæ ſunt ex bona intentione, non propter inanem gloriam, ſed tanquam Deo: quia quod vni ex minimis Chriſti fit, Chriſto fit, Matth. 25. Vnde Math. 6. *Quando facis eleemoſynam neſciat ſiniſtra*, id eſt inanis gloria, *quid faciat dextera tua:* id eſt, recta intentio non impediatur per ſiniſtram intentionem. Tertiò, vt ordinatè fiat, primò tibi, ſecundò proximis; tertiò alienis.

DE

DE FVRTO ET REBVS INVENTIS.

CAPVT IV.

ARGVMENTA.

1 *Furtum deſcribitur.*

2 *Furtum & rapina ſunt peccata mortalia.*

3 *An peccet mortaliter qui rem paruam furatur.*

4 *Contra ſeptimum præceptum peccant, 1. auferentes rem alienam iniuſtè, ignorante & inuito Domino. 2. qui rem ſuã iniuſtè ab alio detentam occulte aufert.*

5 3. *Qui rem alienam deſtituit aut corrumpit.* 4. *qui damnum proximo iniuſtè illatum non cõpenſat, quoad poteſt.*

6 5. *Qui ſua cultura commiſſa infideliter colunt, aut infideliter laborant conducti.* 6. *qui terminos poſſeſſionum extendunt in damnum proximi.*

7 7. *Iudex ſcienter male iudicans.* 8. *Aduocatus aut procurator ſcienter defendens cauſam iniuſtam.* 9. *Idem, ſi aduerſæ parti cauſam bonam aufert &c.*

8 10. *Vectigalia & ſimilia iuſtè poſita ſubtrahentes.* 11. *non ſoluentes decimas & ſimilia.* 12. *Famuli diſpenſantes bona dominorum, ipſis inuitis.* 13. *mulieres virorum bona ipſis inuitis largientes.*

9 14. *Adulteræ nutrientes illegitimos.* 15. *teſtamentarij non ſatisfacientes voluntati teſtatoris.* 16. *rapinam iniuſtè committentes.*

10 17. *Subditos per iniuſtas tallias, & ſimilia grauantes.*

11 18. *Mercenarijs non ſoluentes, vt illi damnum ex eo patiantur.* 19. *qui defraudant dominos, aut ciuitates in ſteuris licitè, & aliquando illicitè etiam impoſitis.*

12 20. *Qui pecunias aut alias res vitioſas, pro bonis tradunt ſcienter.* 21. *pecunias corrumpentes.*

13 *De palliatis furtis quid ſentiendum, regula* 1. *conſtans quinque quaſi corollarijs.*

14 2. *Regula de ijſdem furtis.*

15 *Ex prædictis quænam eliciantur.*

16 *De rebus inuentis quid dicendum, & quod triplex harum rerum genus.*

1 DE furto propriè dicto, quod directè contrariatur præcepto ſeptimo, tria principaliter videnda ſunt,

ſunt. Primò, vbi expreſſè committatur furtum, vel rapina, & quot modis. Secundò, vbi talia committũur velatè. Tertiò, quomodo in rebus inuentis. Quantum ad primum definit Ray. & Vlricus in tract. 3. Furtum, quod eſt contrectatio rei alienę mobilis, corporalis; fraudulosa, inuito domino, lucrifaciendi gratia, vel ipſius rei, vel etiam vſus eius poſſeſſioniſve. Dicitur primò contrectatio, quia ſinę ea non eſt furtum propriè, licet interueniat voluntas, verbum, vel ſcriptura. Alias ſi concupiſcat quis res alienas illicitè, & ſine contrectatione, eſt tranſgreſſor alterius præcepti: ſcilicet, *non concupiſces rem proximi tui*. Dicitur rei alienæ: quia non committitur furtum in re pleniſſime propria. Pleniſſime dico, quia ſi alius haberet in re illa ius, puta creditor, cui res eſt pignori obligata, vel commodatarius, id eſt ille cui eſt aliquid commodatum, vel ſocius, vel ſimilis perſona alia, & dominus, furtiuè ſurripiens alicui tali perſonæ, furtum committeret. Dicitur mobilis, corporalis: quia in rebus immobilibus, vel incorporalibus, vt ſunt actiones & ſeruitutes, furtum non committitur: quia talia non poſſunt contrectari propter ſui immenſitatem, & incorporeitatem. Dicitur fraudulosa: quia ſi aliquis credebat rem eſſe ſuam, & credebat ſibi licerere ſuã ſurripere: nõ cõmittitur furtũ: licet alias teneatur reſtituere, ſi non fuit ſua: & ideo ſi credebat ſe facere domino volẽte, nõ facit furtũ, quia nõ facit dolũ. Dicitur inuito Domino: quia ſi credebat dominũ permiſſurum, & ſubeſt iuſta cauſa credẽdi, nõ tenetur. Si verò non ſubeſt cauſa, quare debebat credere, de hoc tenetur. Et dicitur dominus inuitus: etiam ſi videat rem auferri, quamuis non contradicat. Si autem putat facere inuito domino, & tamen dominus vult, furtum quidem facit, quantum ad intentionem, & mortaliter peccat: ſed non tenetur ad reſtitutionem, nec dominus poteſt petere, obſtante ſibi ſua voluntate. Dicitur lucrifaciendi gratia: quia ſi quis alienam ancillam, vel meretricem rapuerit, vel celauerit, non cauſa lucrifaciendi, ſed cauſa libidinis exercendæ: non committit furtum, licet alias grauiter peccet. Dicitur ipſius rei, vel vſus eius, poſſeſſioniſve: quia non ſolum committit furtum, qui rei dominium vult lucrifacere ſic furtiuè, ſed etiam qui vſum vel poſſeſſionem rei. Addit Thom. ſecunda ſecundæ q. 66. quod ſicut furtum committitur in occulta acceptione rei alienæ: ita & in occulta detentione iniuſta.

2 Eſt

Digitized by Google

2 Eſt autem tam furtum quàm rapina,vt docet Thom. vbi prius,peccatum mortale: quia contra diuinum præceptum,vt patuit ſupra:& contra iuſtitiam , qua vnicuique reddendum eſt quod ſuum eſt: Et contra charitatem de diligendo proximum:quia rapina & furto, humana ſocietas periret. Et tam furtum quàm rapina aggrauatur ex circumſtantijs loci,temporis,& perſonæ,& ſimilibus: vt ſi rem ſacram in loco ſacro aufert, tunc eſt ſacrilegiũ, aut alia ſpecies. Aut ſi debito tempore orationi,aufert alienam rem. Si etiam perſona damnificata pauper fuerit in ſe,vel in ſuo ſtatu , aut in ſuis hæredibus ex hoc graue damnum patiatur.

3 Sed quæreres: Eſt ne peccatum mortale ſi quis alteri furetur acum, vel pennam ad ſcribendum, vel talem paruam rem? Reſpond. ſecundum Thom. vbi prius , quod in talibus rebus minimis,homo cui aufertur res, non reputat ſibi damnum inferri, & ille qui accipit poteſt præſumere hoc non eſſe contra eius voluntatem, cuius res eſt: & ſi eſſet præſens,ipſe non diſſentiret: ergo ſi quis huiuſmodi res furtiuè,id eſt alio neſciente accipit,poteſt excuſari à peccato mortali. Si autem habeat animum furandi, & alteri inferendi damnum , poteſt in talibus minimis eſſe peccatum mortale:ſicut & in ſola voluntate furandi eſt mortale: vbi etiam extrinſecus nullum nocumentum infertur.

4 Ex quibus patet,quod multis modis contra ſeptimũ mandatum peccant homines. Primò , quando quis rem alienam iniuſtè aufert alteri,ignorante illo cuius eſt , & eo inuito: ſic quod ſi hoc cognoſceret,ſibi diſpliceret. Et non ſolum contra hoc ſeptimum præceptum peccat : ſed etiam tenetur reſtituere iniuſtè ablatum. Secundò,ſequitur ſecundum Thom. quod qui rem ſuam apud alium iniuſtè detentam occultè eriperet, peccaret quidem furtim auferendo:non quia grauat illum qui detinet,nec tenetur ad reſtituendum aliquid , vel ad recompenſandum , ſed peccat contra communem iuſtitiam , dum ipſe vſurpat ſuæ rei iudicium,iuris ordine prætermiſſo. Et ideo tenetur Deo ſatisfacere,& dare operam , vt ſi inde ortum fuit ſcãdalum proximorum, quod illud ſedetur. Sed Pet. Aureoli quotl. 3.q.21.dicit quod hæc opinio videtur habere veritatem in caſu, in quo perſona priuata poteſt per iudicem,ſiue per perſonam communem ſatis de facili recuperare rem ſuam. Sed in caſu, vbi talis per iudicem nõ

poſſet rem ſuam recuperare bono modo, vel quia iudex non eſt præſens, quia factum ad eius notitiam peruenire non poteſt: aut quia iudex non audet inquirere, vel ille, cuius res detinetur, non audet alium accuſare, vel alio modo conſimili: in tali caſu, vnuſquiſque fit quaſi miniſter iudicis, & executor legis; ita quod rem ſuam, vel equiualens accipere poteſt: nec peccat in re accepta, nec in modo accipiendi. Hæc ille. Et probat per Aug. in epiſtola ad Macedonium, & per rationem: eandem opinionem Pet. de Pal. recitat, nec eam improbat.

5 Tertiò, peccat contra ſeptimum prȩceptum, qui proximo ſuo non nocet in ſe, nec in re ſua, eam ſibi vſurpando & retinendo: ſed ſiue occultè, ſiue manifeſtè, deſtruendo & corrumpendo: vt qui comburit alterius domum, interficit animalia, aut deſtruit agrum eius, & ſimilia vaſtat: quamuis enim nihil de illa re apud eum maneat; tamen quia proximum iniuſtè damnificat, peccat contra hoc præceptum, & tenetur damnum recompenſare. Quartò, peccat contra hoc præceptum, qui huiuſmodi damnum proximo iniuſtè illatum, ſibi non recompenſat quantum poteſt: quod vtique tenetur, niſi alter, qui damnificatus eſt, ſibi illud voluntariè remittat, aut ab eo habeat voluntariam dilationem, aut impoſſibilitatem reſtituendi, vel ſimilem excuſationem licitam. Ex quo patet reſponſio ad quoſdam alios caſus. Vnus eſt, quid ſi aliquis accipit equum, vel aliam rem accommodatam vſque ad certum locum, & ipſe vltra illum procedat cum illa re? Reſpond. ſecundum Raym. quod furtum vtique committit, quia non erat ei conceſſa ad vſum iſtum. Alius caſus: vtrum creditor committit furtum, ſi pignore ſibi obligato vtatur? Reſpondit Raym. quod ſic. In hoc autē caſu & ſimilibus, ſcilicet cùm furtum committitur in vſu rei, tenetur fur ad æſtimationem huius rei, etiam re ipſa Domino reſtituta, ſecundum Raymund. & Hoſtien.

6 Quintò, peccat contra hoc prȩceptum, qui vineam, agrum, hortum, aut quodcunque aliud ſuę culturæ commiſſum, infideliter aut fallaciter colit, & per hoc proximum ſuum damnificat: & tenetur ad damni reſtitutionē. Idem intelligendum puto de quolibet infideli, & fraudulento laboratore, ſcilicet carpentatore, muratore, proximum damnificante iniuſtè. Sextò, peccat, qui terminos agrorum ſuorum, vinearum, hortorum, pratorum, vel ſimilium poſſeſſionum, ſcienter dilatat in damnum proxi-

mi ſui,

mi ſui,per hoc aliquid ſibi de ſua poſſeſſione auferendo: & tenetur ad reſtitutionem,non ſolum ablati,ſed etiam fructuum,quos inde percepit,& quos percepiſſet Dominus rei,ſi eam poſſediſſet: deductis tamen expenſis factis pro fructibus quærendis,congregandis, & conſeruandis.

7 Septimò,peccat iudex,qui ex cupiditate, timore,odio,amore,aut quacunque alia cauſa, ſcienter male iudicat,& ſententiat in damnum proximi ſui. Et ſecundum Raym. tenetur illi,quem ſic iniuſtè læſit,ad omne intereſſe. Similiter intelligendum eſt de illo,qui licet ſit ignarus,& ad talem cauſam iudicandam inſufficiens: tamen præſumit eam iudicare,ſine conſilio aliorum magis peritorum,qui ſufficientes reputati ſunt. Et ſic contingit eũ per ignorantiam iniuſtè iudicare, & proximum damnificare. Peccat enim talis contra hoc pręceptum,iniuſtè iudicando,& per hoc lędendo proximum: & in foro conſcientiæ tenetur lęſo ad reſtitutionem. Eodem modo dicendum eſt de illo,qui ſufficiens fuit ad iudicandum, ſed neglexit adhibere diligentiam debitam:quia non ſtuduit, & vidit quæ ſtudere & videre debuit, & ſic ex ſua negligentia male iudicauit in proximi læſionem. Octauò,peccat aduocatus aut procurator,qui ſcienter defendit cauſam iniuſtam,vt dicit Thom. 2.2.q.72. quia iniuſtum eſt & illicitum,ſcienter alicui cooperari ad malum faciendum,ſiue conſulendo,ſiue adiuuando,ſiue qualitercunq; conſentiendo. Vnde Rom. 1. *Digni ſunt morte, non ſolum qui faciunt,ſed etiam illi,qui conſentiunt facientibus.* Tenetur etiam ad reſtitutionem eius damni, quod contra iuſtitiam,per eius auxilium altera pars incurrit. Si verò in principio credidit cauſam forę iuſtam,& in proceſſu apparet ſibi iniuſta, debet cauſam deſerere ſine aduerſarij damno:vt dicit Thom. vbi prius. Nonò,peccat aduocatus aut procurator,ſi parti aduerſæ cauſſam bonã aufert, & eam grauat aut damnificat in expenſis, aut impedit in executione iuſtitię in hoc quod petit dilationes ſuperfluas,aut producit ſcienter falſa inſtrumenta, aut falſos aut corruptos teſtes, aut iudicat ſecundum falſas leges, aut quaſcunque falſas prohibitiones. Et ſecundum Ray. tenetur parti aduerſæ,quam ſic iniuſtè lęſit, ad reſtitutionem omnium, quæ per eius patrocinium iniuſtum amiſit.

8 Decimò,peccant qui cenſus, & tallias conſuetas, &

 telonia,

poſſet rem ſuam recuperare bono modo, vel quia iudex non eſt præſens, quia factum ad eius notitiam peruenire non poteſt: aut quia iudex non audet inquirere, vel ille, cuius res detinetur, non audet alium accuſare, vel alio modo conſimili: in tali caſu, vnuſquiſque fit quaſi miniſter iudicis, & executor legis; ita quod rem ſuam, vel equiualens accipere poteſt: nec peccat in re accepta, nec in modo accipiendi. Hæc ille. Et probat per Aug. in epiſtola ad Macedonium, & per rationem: eandem opinionem Pet. de Pal. recitat, nec eam improbat.

5 Tertiò, peccat contra ſeptimum pręceptum, qui proximo ſuo non nocet in ſe, nec in re ſua, eam ſibi vſurpando & retinendo: ſed ſiue occultè, ſiue manifeſtè, deſtruendo & corrumpendo: vt qui comburit alterius domum, interficit animalia, aut deſtruit agrum eius, & ſimilia vaſtat: quamuis enim nihil de illa re apud eum maneat; tamen quia proximum iniuſtè damnificat, peccat contra hoc præceptum, & tenetur damnum recompenſare. Quartò, peccat contra hoc præceptum, qui huiuſmodi damnum proximo iniuſtè illatum, ſibi non recompenſat quantum poteſt: quod vtique tenetur, niſi alter, qui damnificatus eſt, ſibi illud voluntariè remittat, aut ab eo habeat voluntariam dilationem, aut impoſſibilitatem reſtituendi, vel ſimilem excuſationem licitam. Ex quo patet reſponſio ad quoſdam alios caſus. Vnus eſt, quid ſi aliquis accipit equum, vel aliam rem accommodatam vſque ad certum locum, & ipſe vltra illum procedat cum illa re? Reſpond. ſecundum Raym. quod furtum vtique committit, quia non erat ei conceſſa ad vſum iſtum. Alius caſus: vtrum creditor committit furtum, ſi pignore ſibi obligato vtatur? Reſpondit Raym. quod ſic. In hoc autē caſu & ſimilibus, ſcilicet cùm furtum committitur in vſu rei, tenetur fur ad æſtimationem huius rei, etiam re ipſa Domino reſtituta, ſecundum Raymund. & Hoſtien.

6 Quintò, peccat contra hoc pręceptum, qui vineam, agrum, hortum, aut quodcunque aliud ſuę culturæ commiſſum, infideliter aut fallaciter colit, & per hoc proximum ſuum damnificat: & tenetur ad damni reſtitutionē. Idem intelligendum puto de quolibet infideli, & fraudulento laboratore, ſcilicet carpentatore, muratore, proximum damnificante iniuſtè. Sextò, peccat, qui terminos agrorum ſuorum, vinearum, hortorum, pratorum, vel ſimilium poſſeſſionum, ſcienter dilatat in damnum proxi-

mi ſui,

mi ſui,per hoc aliquid ſibi de ſua poſſeſſione auferendo: & tenetur ad reſtitutionem,non ſolum ablati,ſed etiam fructuum,quos inde percepit,& quos percepiſſet Dominus rei,ſi eam poſſediſſet: deductis tamen expenſis factis pro fructibus quærendis,congregandis, & conſeruandis.

7 Septimò,peccat iudex,qui ex cupiditate, timore, odio,amore,aut quacunque alia cauſa, ſcienter male iudicat,& ſententiat in damnum proximi ſui. Et ſecundum Raym. tenetur illi,quem ſic iniuſtè læſit,ad omne intereſſe. Similiter intelligendum eſt de illo,qui licet ſit ignarus,& ad talem cauſam iudicandam inſufficiens: tamen præſumit eam iudicare,ſine conſilio aliorum magis peritorum,qui ſufficientes reputati ſunt. Et ſic contingit eũ per ignorantiam iniuſtè iudicare, & proximum damnificare. Peccat enim talis contra hoc preceptum,iniuſtè iudicando,& per hoc ledendo proximum: & in foro conſcientiæ tenetur leſo ad reſtitutionem. Eodem modo dicendum eſt de illo,qui ſufficiens fuit ad iudicandum, ſed neglexit adhibere diligentiam debitam:quia non ſtuduit, & vidit quæ ſtudere & videre debuit, & ſic ex ſua negligentia male iudicauit in proximi læſionem. Octauò, peccat aduocatus aut procurator,qui ſcienter defendit cauſam iniuſtam,vt dicit Thom.2.2.q.72. quia iniuſtum eſt & illicitum, ſcienter alicui cooperari, ad malum faciendum,ſiue conſulendo,ſiue adiuuando,ſiue qualitercunq; conſentiendo.Vnde Rom.1. *Digni ſunt morte, non ſolum qui faciunt,ſed etiam illi,qui conſentiunt facientibus.* Tenetur etiam ad reſtitutionem eius damni, quod contra iuſtitiam,per eius auxilium altera pars incurrit. Si verò in principio credidit cauſam fore iuſtam,& in proceſſu apparet ſibi iniuſta, debet cauſam deſerere ſine aduerſarij damno:vt dicit Thom.vbi prius. Nonò,peccat aduocatus aut procurator,ſi parti aduerſæ cauſſam bonã aufert, & eam grauat aut damnificat in expenſis, aut impedit in executione iuſtitię in hoc quod petit dilationes ſuperfluas,aut producit ſcienter falſa inſtrumenta, aut falſos aut corruptos teſtes, aut iudicat ſecundum falſas leges, aut quaſcunque falſas prohibitiones. Et ſecundum Ray. tenetur parti aduerſæ,quam ſic iniuſtè leſit, ad reſtitutionem omnium, quæ per eius patrocinium iniuſtum amiſit.

8 Decimò,peccant qui cenſus, & tallias conſuetas, &

 telonia,

telonia, vectigalia, vngeltas, & ſimilia iuſtè inſtituta, aut ab antiqua conſuetudine, cuius contrarium non eſt in memoria, introducta, non ſoluunt, ſed in toto vel in parte dominis fraudulenter ſubtrahunt: & tenentur ad reſtitutionem. Vndecimò, qui plebano, & alijs ſubtrahũt, aut eorum eccleſijs debita, vt qui non ſoluunt decimas fideliter, aut oblationes conſuetas, aut alia huiuſmodi, & tenentur ad reſtitutionem. Duodecimò, famuli & famulę, qui bona dominorum aut dominarum infideliter diſpenſant alijs, aut ſibiipſis, inuitis dominis appropriando: aut qui nimis latè in proprios vſus talia aſſumunt, vel etiam qui de bonis dominorum ſuorum, ipſis inuitis, eleemoſynas faciunt contra ſuperius tradita. Tertiodecimò, mulieres quæ bona virorum ſuorum furantur: aut ea maritis neſcientibus, aut nolentibus, nimis ſumptuoſe conſumunt in vſus proprios, vel etiam de ipſis bonis virorũ ſuorum, eleemoſynas faciunt contra eorum expreſſam prohibitionem: & contra ea quæ ſupra de eleemoſyna tacta ſunt.

9 Quartodecimò, peccant mulieres adulterantes, quæ filios illegitimos nutriunt ſub expenſis eorum, qui putãtur patres talium filiorum, & non ſunt: & ſic faciunt filios ſuos illegitimos ſuccedere ad hæreditatem legitimorum, qui tamen ſoli ius habent in paternis bonis. Talis enim mulier taliter priuat legitimos, vel maritum, in bonis ad vtrumque, vel alterum pertinentibus. Quintodecimò, teſtamentarij, qui eleemoſynas, aut alia legata non aſſignant, quibus ex teſtamento aſſignanda ſunt: ſcilicet qui ſibi retinent, aut propria voluntate alijs donant quã illis, quibus nominatim per teſtatorem ordinata fuerunt. Per hoc enim iniuſtè damnificant proximum, in re ſibi debita: & tenentur ad reſtitutionem ei. Sextodecimò, peccat contra ſeptimum pręceptum, etiam qui rapinam commiſit, videlicet rem alienam iniuſtè auferendo alteri, vi vel violentia, alio, cuius res eſt, ſciente & inuito. Et tenetur talis, vltra reſtituere quod alteri ſic abſtulit, etiã damnum recompenſare, quod iniuſtè intulit. Et illud eſt generale in omnibus iniuſtis damnificatoribus. Et notanter dictum eſt, qui iniuſtè, quia ſi fieret auctoritate iudicis iuſtè iudicantis, talis occulta & manifeſta receptio, nec furtum foret, nec rapina: quia non iniuſta. Sicut & filij Iſrael Deo iubente Ægyptiorum bona licitè receperunt: verum tamen ſi talis in publica auctoritate poſitus

auferret

Digitized by Google

auferret alteri res per violentiam iniuſtè, talis peccaret & committeret rapinam, & teneretur ad reſtitutionem. Sic etiam nec furtum committit, nec rapinam, qui aufert furioſo occultè gladium ne occidat: & non iniuſtè, quia non in alterius nocumentum.

10 Decimoſeptimò peccant domini, qui à ſubditis ſuis per iniuſtas tallias, aut exactiones indebitas, ſuperfluas, & inconſuetas, ſubditos ſuos grauant, & ab eis præfata exigunt. Sunt tamen aliqui caſus, ſecundum Raym. & Hoſt. in quibus licitum eſt dominis, vltra cenſum debitũ, aliquod ſubſidium moderatum exigere. Primus eſt, pro defenſione patriæ, vt cùm patria iniuſtè ab hoſtibus inuaditur: tunc enim ſubditi non ſolum tenentur ſuas res impartiri, ſed etiam tenentur corporaliter, & totaliter iuuare, & laborare. Secundus, ſi dominus vult ire in exercitum indictum ab Eccleſia, vel principe contra hæreticos vel paganos, nec ſufficit ad expenſas, poteſt à ſubditis petere ſubſidium. Tertius, ſi in bello, ex pacto ſuo iuſto, fuerit captus ab hoſtibus, & non ſufficit ſe redimere abſque damno graui. Quartus, ſi debeat filiam maritare, aut filium deſponſare. Et ſi aliqua alia cauſa ſimilis emergat (de quibus vide latius in ſummis) poteſt licitè à ſubditis petere auxilium, ſed moderatum. Si verò Dominus extra tales, & ſimiles rationabiles cauſas, vltra conſuetum exigere velit, tenetur ad reſtitutionem ſecundũ Raym. & alios.

11 Decimooctauò, peccant interdum, qui in contractu conductionis, mercenarium, de pretio ſuo non ſtatim ſoluendo, damnificant. Vnde dicit Alex. de Hal. in ſumma: talis tenetur reſtituere damnum: & etiam tantum, quantum mercenario nocuit: vnde Leuit. 19. *Non morabitur opus mercenarij tui apud te vſque mane*, id eſt operis merces: & Eccleſ. 34. *Qui defraudat mercedem mercenarij, & qui effundit ſanguinem fratres ſunt.* Et Iacob. 5. dicitur diuitibus: *Ecce merces operariorum veſtrorum, quæ fraudata eſt à vobis, clamat: & clamor eorum in aures Domini Sabaoth introiuit.* Poteſt autem ille cui pretium ſolui deberet, multipliciter damnificari non ſolutus: Aut quia tantum tenetur eadem nocte ſoluere, aut alimoniam & alia neceſſaria emere, vel principi obnoxium fieri, aut aliud huiuſmodi incurrere propter carentiam ſibi debitæ mercedis. Decimononò peccant, qui defraudant dominos, aut ciuitates in ſteuris licitè impoſitis, immo interdum

terdum

Digitized by Google

terdum illicitè per tyrannos extortis. Exempli gratia: Dominus alicuius ciuitatis ſibi ſubditæ, imponit ei aliquam exactionem iniuſtam, ſed rectores dictæ communitatis pro ſe & communitate, vt maius malum euitent, promittunt eidem Domino quandam pecuniæ ſummã, & ſtatuunt quendam modum recipiendi, ſiue colligendi dictam pecuniam à ſingulis de illa communitate: imponendo cuilibet certam pecuniam ſoluendam, ſecundum multitudinem bonorum ſuorum. Vel aliter: poſito etiam quod aliquis ciuium, dictam ſummam pecuniæ, vel ſimul, vel per partes promittens ſoluere dicto modo, recipiat ad firmam pecuniam impoſitam communitati dicto modo colligendam: demum poſito quod aliqui de dicta communitate, exiſtimantes huiuſmodi exactionem iniuſtam, & ideo non ſoluendam, niſi per violentiam & coactionem, aliquam pecuniæ ſummam eis impoſitam, clam vel occultè retineant. Quærit ergo Gofredus quotlib. 7. quæſt. 15. Vtrum ſic retinentes illud, quod eſt impoſitum eis, teneantur illud reſtituere: & hoc illi, qui recipit dictã collectam ad firmam? Reſpondet: Debitum eſt, vt vnuſquiſque tanquam pars, tribuat ad commune bonum conſeruandum ſuam portionem: Sicut etiam quiſque pro ſalute propria, tenetur dare tyranno bona exteriora, vel perdere, prius quam permittat ſe perimi ab eodem. Et bene ſtant ſimul in propoſito caſu, & in alio: quod aliquid iniuſtè ab aliquo recipitur, & tamen iuſtè poteſt ab alijs exigi: vt ſi dominus à tyranno capitur, ſi captus ſine ſubditorum bonis redimi non poteſt, & tamen tyrannus iniuſtè pretium recipit, & reſtituere tenetur: & ſubditi bene faciunt dominum liberando. Sic eſt in propoſito: vbi omnes de communitate ſunt ſicut vnum corpus, & rectores communitatis, quando rationabiliter ſubditis aliquid ſoluendum imponunt, tenentur ſoluere, alias communitates defraudant.

12 Viceſimò, peccant qui ſcienter tradunt hominibus malas pecunias, vel alias res pro bonis: poſtquam ab alijs ſic ad ipſos peruenerunt: tales enim nec dant pretium iuſtum, nec fideliter agunt, nec bene intendunt: ſed hoc quoad pecuniam præcipuè intelligendum eſt, quando datur pecunia quę eſt falſificatio monetæ communis. Secus ſi non eſſet falſificata moneta: ſed in vno groſſo plus de argento à caſu, quàm in alio, & minus de cupro. Viceſimoprimò, peccant ſecundum plures, qui meliores denarios

narios eligunt de moneta non purè argentea, & reſoluũt in argentum, vel vendumt pretioſius, & leuiores ꝗque carè vendunt. Patet quia tunc monetam reddunt minus acceptam, & tales faciunt interdum libram denariorum ita leuem, ſicut pręciſores monetę: quod tamen omnino illicitum eſt: ergo nocent communitati eadem ratione interdum, ſicut iſti, de quibus Prouerb. 11. dicitur: *Qui frumenta abſcondit, maledicetur in populis*.

13 Secũdò principaliter videndum eſt de palliatis furtis & rapinis: de quibus eſt prima regula magiſtri Matthęi, lib. de contractibus. Quicunque exhibet ſe, qualem ſcit ſe non eſſe, cui propter hoc principaliter, quod creditur eſſe talis qualem ſe exhibet, datur, mutuatur, venditur: vel fit aliquid boni, quod non daretur, aut fieret, ſi ſciretur non eſſe talis: illud ipſe iniuſtè percipit, & ad reſtitutionem tenetur, niſi ſibi aliunde competat de iure, vel ipſe probabiliter ignoret, quod hac ratione ſibi detur vel fiat. Patent iſta: quia ſi non debetur aliàs de iure, & non datur ſibi voluntariè, immo inuoluntariè, quia ex ignorantia, cuius ipſe eſt cauſa per ſuam falſam exhibitionem & ſimulationem: ſequitur quod ipſe fraudulenter recipiat. Si iuxta hanc regulam diſcuterent ſe homines, ô quam multi inuenirent ſe iniuſtiſſimos occupatores, qui de diuitijs ſuis gloriantur, & aſpernantur cęteros vt malos? Primò enim principes, qui habent defendere terrã & ſubditos, eiſque prouidere de iuſtitia, ad quę contributione ſubditorum, quaſi pretio conducti ſunt, de quanto defenſionem debitam & iuſtitiam negligunt, de tanto contributionem iniuſtè recipiunt. Secundò, idem iudicium eſt de his, qui ſe clericos verbo dicunt, vel habitu, vel officio exteriori oſtendunt: & non ſunt tales, quales ratione clericatus eſſe deberent. Ex quo enim ille quem epiſcopus non acceptauit, & ordinauit in clericum, iniuſtè percipit beneficia eccleſiaſtica, & fructus eorum: quomodo ille coram Deo iuſtè recipiet, quem Deus nunquam in clericum acceptauit? Quomodo autem eſt credibile, quod Deus illum vnquam in clericum acceptauerit, qui nunquam vt clericus viuere, vel vt talis Deo ſeruire propoſuit? Sed ſi aliquid de his, quę ad clericum pertinent, aſſumpſit aut facit; hoc principaliter ideo facit, vt per hoc faciliter redditus & pecunias poſſit obtinere, & per illos ſæculares habere honores, conuiuia, luxurias, & vanitates ſęculi exercere. Et ſi aliquando bonum propoſitum

poſitum habet, & pro tunc iure percipit: nónne etiam tũc quando mutat propoſitum, & opere contrarium implet, iterum percipiendi ius perdidit? Tertiò, ſimiliter eſt iudicandum de religioſis habitu, & irreligioſè viuentibus. Quis enim credit (puto autem quod nec ipſimet credere poſſunt) homines ideo eis bona dare, conſtruere monaſteria, eleemoſynas & oblationes porrigere, vt inde, & de talibus, contra Deum & regulam viuant? Cùm ergo ipſi ſolum ſub prętextu huiuſmodi, & colore petant & recipiant, & hoc intuitu eis detur, vt videlicet ſecundum ſtatum aſſumptum Deo ſeruiant & viuant, ipſi non habẽt ius conuertendi data in aliud maximè contrarium, quàm ad id ad quod data ſunt, & ipſi receperunt: quàm cito ergo quiſpiam religioſorum ſcienter contra ea facit, quæ ad ſtatum religioſum de neceſſitate ſalutis pertinent, iniuſtè percipit, & abutitur omnibus monaſterio donatis, etiam pane vel habitatione, niſi mutet intentionem, & velit eis vti ſicut debet, ad reſtitutionem tenetur. Quartò, conformiter poteſt dici, quod qui ſcienter conantur, vt res quæcunque venalis melior appareat, quàm eſt bona, quam emptor propter hoc emit principaliter, quia talem credebat eam eſſe, qualis apparebat communi iudicio, tantum tenentur reſtituere, quantum recipiunt vltra verum eius valorem. Et ſi reddatur eis res eorum integra, totum pretium reddere tenebuntur: quia non fiebat emptio, niſi pro tali re, qualis ſecundum iudicium cõmune apparebat. Similiter ſentiendum eſt de his, qui rẽ bonam eſſe venalem oſtendunt, vt vinum clarum & ſapidum in vitro: & poſtea turbidum, vel alias malum vaſis vinum infundunt. Hæc de præfato Mathæo. Quintò, ſecundum prędicta iniuſtè agunt mercatores, vel alij, qui accommodant pecunias alijs, & vt decipiant, veſtes & apparatus habent pretioſos, vt eis credatur: cùm tamen probabiliter ſoluere debita non intendunt, vel nequeãt.

14 Secunda regula eiuſdem: quicunque indebitè eſt alicui homini cauſa timoris, verecundiæ, triſtitię, vel alterius paſſionis ſibi omnino inuoluntariæ: cuius quidem paſſionis occaſione, ille homo mouetur ad dandum, mutuandum, vel aliquod vtile ſibi faciendum, hoc ipſe iniuſtè recipit de tanto, de quanto illa datio, ex illa inuoluntaria paſſione procedit, & ad reſtitutionem tenetur: niſi forte (ſicut prætactum eſt) illud ſibi ex aliquo iure debeatur. Vel, niſi bona fide probabiliter ignoret, an inuoluntariè

Digitized by Google

uoluntariè ſibi detur: ſed probabilem habeat prǫſumptionem de voluntario. Illud patet: quia quando iſte non habet ius, & ſcit illum dare non voluntariè, & vltra hoc eſt indebitè cauſa illius dationis: quomodo poteſt ſibi res iuſtè venire? Dico autem, cuius eſt indebitè cauſa: quia ſi das pauperibus eleemoſynam ex timore mortis, aut dānationis: ipſi non iniuſtè recipiunt, quia non ſunt cauſa illius timoris, immo adhuc ſi quis eſſet cauſa illius timoris, ſed non indebitè, vt ſi neceſſe eſſet nautam facere foramen in naui, propter quod oportet eijci, vel alijs dare merces: Si autem non eſſet neceſſe, ſed faceret hoc quia ſperaret ſe obtenturum merces eiectas: ipſe cæteris paribus, non ſolum merces eiectas, & demum inuentas iniuſtè reciperet, ſed etiam teneretur refundere, dato quod eas nunquam inueniret.

15 Ex præmiſſis poſſunt multa elici. Primò, quod potentes & domini, quādo petunt ſibi aliquid dari, vel mutuari à ſubditis, quod præ timore indignationis negare non audent: de tanto iniuſtè recipiunt, de quanto ex inuoluntario timore donatur. Secundò, ſi quis petit, vel mendicat per tam honorabilem perſonam, cui quis præ verecundia tam paruam rem negare, & vultum eius non audet confundere. Tertiò, debitores qui minantur debitoribus, niſi pars debiti remittatur eis, ſe totum velle negarę coram iudice, nulli talium ſunt abſoluti à debito, quod occaſione illius timoris dimittitur. Quartò, hi qui moleſtauerunt homines, & minantur amplius inimicari eis, ſi non concordauerint cum eis pro voto ipſorum: nō debent credere ſe vere, & euangelicè reconciliatos, etiā ſi offenſi ex illo timore ſe iniuriam dimittere, & verbo teſtentur, & ſcripto. Quintò, mimi & ioculatores, qui non vocati veniunt ad homines, ſed eis penitus inuitis & dolentibus, & illi prę verecundia, vel timore oblocutionis eorum, aut humanæ confuſionis ſuſtinent eos, & aliquando ioculationes eorum, non ſunt ſecuri in conſcientia de eo, quod eis datur, de quanto ex illis motiuis datur, quorum ipſi ſunt cauſa indebita. Sed omnia ſunt intelligenda: niſi ipſis alio iure competat, aut probabiliter appareat, quod voluntariè detur. Et ſicut additum eſt de tanto, de quanto, & cętera quæ ſequuntur: quia aliquando homines dant, non ſolum ex aliqua talium paſſionum inuoluntariarum; ſed etiam ex affectu habendi beneuolentiam, complacentiam, honorem, ſolatium, aut laudem,

laudem. Et certè de tanto illi non iniuſtè recipiunt: & aliquando totaliter mutatur affectus. Quado autem hoc haberet, poſſet contingere, quod qui prius iniuſtè recepit, iuſtè poſtea retineret: quia quod prius erat inuoluntarium, poſtea fit aliquando non ſolum voluntarium, ſed etiam delectabile: ſicut communiter in his contingit, ad quæ mouet, vel in quibus ſurgit concupiſcentia. Illa enim non facit inuoluntarium, & ideo quæ ex illa dantur, iudicantur licitè poſſe retineri: non obſtante quod dans peccet in ſic dando, & recipiens poſſit retinere cũ peccato ſuperbiæ, auaritiæ, vel luxuriæ. Hęc magiſter Math.

16 Quantum ad tertium principale de rebus inuentis, eſt ſpecialiter notandum ſecundum ſanctum Thom. ſecunda 2. q. 66. & ſecundum Alexand. in ſuo. 3. diſt. 23. quod quædam ſunt res, quæ nunquam fuerunt in alicuius bonis: vt gemmæ, & lapilli, qui inueniuntur in littore maris, & illę res ſtatim ſunt inuentoris. Dicit enim de illis lex in libro inſtitutionum, de rerum di. Gemmę, & lapilli, & ſimilia, quę in littore maris inueniuntur, iure naturali ſtatim inuentoris ſunt, & fiunt. Aliæ ſunt res quæ aliquando poſſeſſæ fuerunt, ſed modo derelictę ſũt: vt theſauri antiquo tempore ſub terra occultati, quorũ nunc non eſt poſſeſſor. Et de iſtis dicendum eſt ſicut de ſupradictis, ſcilicet quod ſunt inuentoris: niſi quod ſecundum leges ciuiles, tenetur inuentor dare medietatem Domino agri, ſi in alieno agro inuenit, non data ad hoc opera: propter quod in parabola Euangelij Math. 13. dicitur de inuentione theſauri abſconditi in agro, quod emit agrum illum, vt ſcilicet haberet ius poſſidendi theſaurum. Si verò inuenerit theſaurum data opera, nihil tenetur Domino agri. Vnde de illo dicit lex lib. inſtitut. de rerum diuiſione: Quiſquis theſauros in loco ſuo inuenit, Adrianus naturalem æquitatem ſecutus, ei cõceſſit qui inuenit: At ſi quis in alieno ſolo, non data ad hoc opera, ſed fortuitu inuenit, dimidium inuentori, & dimidium domino ſoli conceſſit. Aliæ ſunt res, quæ de propinquo in alicuius fuerant bonis, & ſunt ab eo derelictæ: & iſtas ſi quis inuenit & eas accipit, non animo retinendi, ſed eas reſtituendi domino earum, qui eas nõ habet pro derelictis: ille non committit furtum, nec in re, cùm ſint derelictæ; nec voluntate, cùm eas derelictas ſciat aut credat. Si autem in veritate non ſunt derelictæ, ipſe tamen inuentor bona fide hoc credit, & accipit etiã animo

animo retinendi: tunc ignorantia facti eum excuſat, vt dicit Alex. Si autem non credat eas derelictas, & accipit eas animo retinendi, tunc furtum committit, quia contrectat rem alienam: & de hoc intelligitur illud Auguſt. in quadam homel. ſic dicentis: Si quid inueniſti, & non reddidiſti, rapuiſti. Dicit tamen Pet. de Pal. in 4. de conſuetudine: Theſaurus, vbicunque inuentus ſit, eſt principis: & ſic ille ſolus poteſt facere eleemoſynam. Eſt enim theſaurus, vetus depoſitio pecuniæ, cuius memoria non extat. Sed quomodo reſtituentur inuenta, quando neſcitur cui? Reſpond. ſecundum Raym. Faciat inuentor publicè dici per præcones, vel per Eccleſias vbi rem inuenit. Et ſecundum Hoſtien. Antequam domino reſtituatur, ſi dubium eſt cuius ſit, certificari debet inuentor per circumſtantias rei: alias forte multi non domini eam peterent.

DE EMPTIONE ET VENDITIONE.

CAPVT V.

ARGVMENTA.

1 *Proprietatum quas habent mercatores, inuentor fuit Cain.*

2 *Duplex commutatio, & quænam ad vtramque neceſſariò requiſita, vbi de tribus primis.*

3 *Fraus tribus modis committitur.*

4 *Quartum quod requiritur ad commutationem.*

5 *Quintum requiſitum, & quando liceat rem carius vendere quàm ſit empta.*

6 *In emptione & venditione ſeruanda iuſtitiæ æqualitas, & quomodo.*

7 *Ad commutationem negotiatiuam, præter dicta quinque alia duo requiruntur; primum eſt quod commutatio ſit vtilis reipublicæ.*

8 *Secundum eſt, vt vendens, pro re vendibili recipiat iuſtum pretium; & regula de hac re traditur.*

9 *Vt emptio & venditio ſit bona materialiter, quid requiratur.*

10 *An venditor teneatur dicere vitium rei venditæ?*

11 *Quid de mercatoribus ſcientibus iuſtum pretium, & tamen rem ſuperuendentibus?*

12 Quam

Digitized by Google

12 *Quàm periculoſum ſit emere aut vendere, patet ex ſeptem cauſis.*

13 *Quomodo mercator, qui ſaluari cupit, debeat ſe in negotiatione habere.*

1 DE emptione & venditione, circa quæ ſępe plura valde illicitè acquiruntur, tria nunc ſunt videnda. Primò, quæ requirantur ad talia. Secundò, quàm periculoſum eſt habere officium mercatorum. Tertiò, qualiter ſe debeant habere bene, vt ſaluentur mercatores. Quantum ad primum, notandum, quod ſecundum Vincentium in ſpeculo hiſtor. lib. 2. Mercatorum proprietates Cain primus habuiſſe videtur, qui ſimplicitatem vitę hominum ad intentionem menſurarum & ponderum permutauit, atque ad calliditatem & corruptionem perduxit: terminos terræ primus poſuit, rapinis & violentia opes congregans, ſuos ad latrocinia inuitauit. Quamuis igitur negotiatio (vt hodie res ſe habet) de ſe non ſit illicita, quia ipſa mediante, bona terrarum quarundam alijs terris talium carentiam habentibus aduehuntur, & è conuerſo: tamen ibi magnæ fraudes fiunt.

2 Vnde ſecundò notandum eſt, quod ſecundum Thom. ſecunda 2. q. 77. & Scot. in 4. diſt. 15. Duplex eſt commutatio. Vna œconomica, quando commutans intendit recipere rem, non vt mercetur in ea; ſed vt ipſa vtatur. Alia eſt commutatio negotiatiua: vbi commutans intendit lucrari de re quam acquirit. Emit enim rem non vt vtatur ea, ſed vt vendat carius. Ad primam commutationem vt ſit iuſta, quinque requiruntur: & ad ſecundam vt ſit iuſta, eadem & adhuc duo alia requiruntur. Primò igitur, ad contractum emptionis & venditionis, & ad quemcunq; contractum requiritur libera voluntas in vtroque, ſcilicet vendendi in vno, & emendi in altero, id eſt, quod dãs velit transferre, & recipiens velit accipere rem transferendam. Secundò, requiritur libertas in vtroque, ita quod neuter ipſorum prohibeatur lege ſuperioris, nec per actũ alterius, à quo dependeat: Et propter defectum huiuſmodi, non poteſt monachus ſine licentia ſuperioris, nec filiusfamilias ſine licentia patris, emere vel vendere. Tertiò, requiritur quod fiat commutatio ſine fraude, interueniente bona fide. Ideo 1. Theſſal. 4. *Hæc eſt voluntas Dei: ne quis ſupergrediatur neque circumueniat in negotio fratrem ſuum:* per ly ſupergrediatur, inæqualitatem iuſti pretij

pretij excludit, de quo poſt pauca dicetur: & circumueniat per fraudem.

3 Fit autem ſecundum Thom. fraus tripliciter. Primò in ſubſtantia rei venditę, vt cùm quis rem vnius ſpeciei ſcienter vendit pro re alterius ſpeciei, aut ſubſtantię minus pretioſæ: vt aurichalcũ pro auro, aut aquam pro vino; aut mixtum pro puro, aut denarium cupreum pro aureo. Contra illud Eſa. 1. *Argentum tuum verſum eſt in ſcoriam: vinum tuum mixtum eſt aqua.* Secundò committitur fraus in quantitate, quæ per menſuram cognoſcitur, ſiue res menſuretur per pondus, ſiue per aliam menſurã corporalem, vt modium vel ſextarium: ſiue ſit in liquidis, ſiue aridis. Et ſimiliter in libra & pondere, & in omnibus iſtis vniuerſaliter oportet eſſe iuſtam menſurã in vendendo & emendo, aliàs iniuſtum fit: ideo Deut. 25. dicitur: *Non habebis in ſacculo diuerſa pondera, maius & minus: nec erit in domo tua modius maior & minor. Abominatur enim Dominus eum qui hoc facit. & auerſatur omnem iniuſtitiam.* Tertiò committitur fraus in qualitate, puta cùm quis animal infirmum vendit quaſi ſanum: Aut vinum corruptum quaſi ſanum & purum: Aut crocum mixtum cùm re viliori: Ex quo patet, quod qui faciunt res inutiles & defectuoſas, defectuſque earum ex induſtria & ſtudioſè obtegunt & occultant, tenentur ad reſtitutionem illius, quod occaſione talis occultationis eis datur pro rebus: niſi res, non obſtante defectu, tantum valeat, quantum datur. Et ſimiliter eſt de habentibus res venales iudicandum. Omnia iſta probantur extra de iniurijs & damno dato. Qui enim dat occaſionem damni, dãnum dediſſe videtur: ſed defraudans alium in ſubſtantia, qualitate, & quantitate, dat ei occaſionem damni, aliàs enim non permutaret. Et in his omnibus dicit Thom. Non ſolum peccat quis iniuſtam venditionem faciendo, ſed etiam ad reſtitutionem tenetur.

4 Quartò exigitur, quod ad minus habitualiter intendat, ſi veraciter agnouerit rem non fuiſſe talem, qualis ſecundum contractum eſſe debuerit, quod hoc velit, ſicut rationabile fuerit, emendare. Si enim venditore ignorãte, aliquis prędictorum defectuum in re vendita fuerit, venditor quidem non peccat: tenetur tamen cùm ad eius notitiam peruenerit veraciter ſaltem damnum recompenſare emptori. Et quod dictum eſt de venditore, etiã intelligendum eſt ex parte emptoris. Contingit enim

Digitized by Google

quandoque venditorem credere rem eſſe minus pretioſam, quantum ad ſpeciem, puta ſi quis aurum vendat loco auricalci, emptor ſi illud cognoſcat, iniuſtè emit: & ad reſtitutionem tenetur. Et eadem ratio eſt de defectu qualitatis, & quantitatis: vt ſi quis ſimplex peregrinus, credens equum ſuum valde infirmum, exhibet eum venalem: & emptor aſtutus, quamuis noſcat defectum eſſe paruum, aut forte per noctem ſanabilem, tamen emit eũ pro paruo pretio, quaſi valde infirmum: ille ſcienter, & iniuſtè damnificat proximum ſuum, & peccat contra hoc mandatum, & tenetur ad reſtitutionem.

5 Quintò requiritur æqualitas valoris inter res permutatas, aut inter rem emptam aut venditam, & pretium. Nam rem carius vendere, aut vilius emere quam valet in ſe, vel ęſtimatione hominum, eſt contra iuſtitiam ſecundum philoſophum, 1. polit. Et contra illud, quod Chriſtus dicit Math. 7. *Omnia quęcunque vultis vt faciant vobis homines, & vos facite illis*. Sed nullus eſt qui ſibi vellet rẽ carius vendi quam valeat, quia ſic damnificaretur vt plurimum, vel ſemper: vnde Auguſt. 13. lib. de ciuit. Dei: *Velle vile emere & care vendere reuera vitium eſt*. Dicitur autem quod non licet rem carius vendere, vel vilius emere, quàm valeat iuſtè, vel in ęſtimatione hominum. In tribus enim caſibus licet rem carius vendere, quàm ſit empta. Ideo quia aut res meliorata eſt in ſe, vel in æſtimatione hominum, aut ratione ſeruitij circa rem emptã exhibiti. Primò enim res empta poteſt meliorari, aliquãdo naturaliter, vt quando fit de impuro vino purum, & de gracili ligno forte: Et de ęquo trium annorum octennis. Aliquando artificialiter fit emptę rei melioratio, vt melior eſt pannus in tunicam formatus, quàm ſimplex pannus. Aliquando fit naturaliter & artificialiter, vt melius ad ignem valent ligna ſicca, quàm humida. Secundò principaliter, res empta poteſt meliorari non in ſe, ſed in opinione hominum: aut quia neſciebatur prius quam bona eſſet, aut quia eſt iam indigentia quæ prius non fuit, vt patet de pillulis peſtilentialibus extra tempus peſtilẽtiæ, & in multis alijs modis. Et tam in primo quàm in ſecundo meliorationis modo, poteſt res carius vendi quam empta eſt. Tertiò principaliter idem fieri poteſt ex parte vendentis, videlicet ratione ſeruitij, quod circa eã fecit, vel officij quod circa eam habet: & hac ratione collectores, hoſpitum campſores, inſtitores, caupones, pe-

neſtici,

neſtici, & quicunque ſtationarij, poſſunt rem etiam nullo modo mutatam, nec in ſe, nec in æſtimatione hominũ, vendere carius quàm emerunt: & hoc propter ſumptus, labores, induſtrias, curas, pericula, & alias occupationes rationabiles: & multoplus qui adducunt res à longinquo. Ratio eſt quia 1. Cor. 3. *Vnuſquiſque recipiet mercedem ſecundum ſuum proprium laborem*. Eadem enim ratio eſt de mercatore, ſicut de alio laboratore, quod ſibi merces detur pro ſuis, labore, induſtria, cura, & ſimilibus.

6 Vnde tam ſecundum diuinam, quàm naturalem legem illicitum reputatur, ſi in emptione & venditione non ſit equalitas iuſtitiæ ſeruata ſcienter. Et ille qui plus habet, poſtquam innotuerit ſibi, illud tenetur recompenſare ei, qui damnificatus eſt, ſi ſit notabile damnum. Quod dico, quia iuſtum pretium rerum quandoque non eſt punctualiter determinatum, ſed magis in quadam ęſtimatione conſiſtit: ita quod modica additio, vel minutio, non videtur tollere æqualitatem iuſtitię: vt Thom. dicit: Et addit Scot. quod quando commutantes, penſata neceſſitate mutua, reputant hincinde æquiualens dare & accipere, ita quod vterque computat tantum dare, quantum recipit, & è conuerſo, recipere quantum dat: ſi tunc aliquod modicum deficit ab indiuiduali æqualitate, non erit iniuſtitia reputanda: quia quando ex tali æſtimatione, de datione & receptione æquiualentis mutuo ſunt contenti: tunc mutuo ſibi volunt remittere veriſimiliter, ſi in aliquo deficiat ab illa iuſtitia requiſita. Et ſic iſtorum contractuum quemlibet cõcomitatur aliqua donatio cõditionalis, vt ſi aliquid ſit amplius in re data. Veruntamen, ſi aliquis multum indigeret re aliqua, & alius lædatur ſi ea careat, & per magnam inſtantiam ille inducitur ad vendendum rem ſuam, vel ad permutandum pro re alterius: tunc cùm poſſit ſe conſeruare indemnem, erit in caſu tali iuſtum pretium non reſpiciendo ſolum ad rẽ quæ venditur, ſed etiam ad damnum, quod venditor ex venditione incurrit, & ſic licitè poteſt aliquid carius vendi, quàm valeat ſecundum ſe, quamuis non vendatur plus quam valeat habenti. Si verò aliquis multum iuuetur ex re alterius quàm accepit, ille verò qui vendidit non damnificetur carendo re iſta, non debet eam ſupervendere: quia vtilitas quę alteri accreſcit, non eſt ex vẽditione, ſed ex conditione ementis, nullus autem debet vendere alteri quod non eſt ſuum, licet poſſit ei vendere

Digitized by Google

damnum quod patitur. Ille tamen, qui ex re alterius accepta multum iuuatur, poteſt propria volũtate vendenti aliquid ſupererogare, quod pertinet ad eius honeſtatem. Et ſic patet quod quinque requiruntur ad commutationẽ œconomicam.

7 Sed ad negotiatiuam adhuc ſuper præfata requiruntur alia duo. Primò, ſi debeat eſſe iuſta, oportet quod talis commutatio ſit vtilis reipublicę. Sicut eſt de mercatoribus illis, qui afferunt res de patria vbi abundant, ad patriam vbi deficiunt, quarum tamen vſus eſt ibi neceſſarius. Et etiam qui res emptas conſeruant, vt promptè inueniantur venales à volẽtibus eas emere: tales habent actum vtilem reipublicæ. Oportet enim quod nec aliquis credat, nec credendi rationem habeat, emptionẽ eſſe communitati vel reipublicæ præiudicialem. Propter defectum illius conditionis, ſunt aliqui vituperabiliter negociatores, puta, qui nec transferunt nec conſeruant, nec eorum induſtria melioratur res venalis, nec certificatur alius ſimplex de valore rei emendæ: ſed emit modo, vt ſtatim vendat ſine omnibus iam dictis conditionibus. Talis eſſet exterminandus à republica, tanquam nociuus communitati: eo quòd prohibet immediatam commutationem volentium œconomicè commutare: & ſic faciunt quodlibet venale vſuale, carius ementi quàm deberet eſſe, & vilius vendenti, & ſic damnificant vtramque partem. Sunt etiam qui frumenta, vel alias res vtiles cõmunitati, vel neceſſarias & bonas ad hoc principaliter emunt, vt non deſint ciuitati, patriæ, vel aliqua alia bona intentione: non intendentes cariſtiam inducere, ſed quandocunque neceſſitatem, vel notabile grauamen pauperum viderint, vendere intendunt iuxta communem & rationabilem æſtimationem. Tales enim licitè & meritoriè poſſunt hoc facere, & aliquando cariſtiam impedire. Sed illi qui in congregando talia, nec communitati proſunt, nec vtilitatem eius intendunt, ſed ſolum lucrũ ſuum, nihil niſi cariſtiam expectando: grauiſſime peccãt. Ratio eſt, quia quilibet in communitate viuens, ratione charitatis proximi, & ratione emolumenti, vtpote ſolatij, defenſionis, & ſimilium, debet communitati eſſe vtilis, & maximè non nociuus. Et ſecundum iura: Turpis eſt pars, quæ ſe non conformat ſuo toto. Poſſunt autem vtrique præmiſſorum ſe ex hoc conſiderare, quia qui intendit cariſtiam, dolet de frumentorũ copioſo prouentu.

Alius

Alius verò ex hoc vel lętus eſt, vel contentus, & non triſtis.

8 Secundum requiſitum ad commutationem negotiatiuam eſt, vt vendens pro re vendibili recipiat iuſtum pretium. Eſt autem iuſtum pretium conſiderandum, ſecundum quod res vendibiles valent ad vſum hominum plus vel minus, ſecundum neceſſitatem rerum, interdum ſecundum deſiderium hominum quod habent ad res. Et licet difficile ſit, dare de valore rei ſufficientem & generalem regulam: tamen hanc regulam quidam doctor tradit. Sicut æſtimatio, quæ veriſimiliter bona fide creditur erronea eſſe, non eſt ſequenda: ſic communis æſtimatio, in qua nullus error veriſimiliter apparet, ſequenda eſt, ſiue in ſpecie, ſiue in ſingulari. Vbi verò nulla eſt, vel non eſt vera æſtimatio, ibi recurratur ad rationem, penſando labores, ſumptus, & cętera ſtatim dicenda, bona fidę, prout melius poteſt fieri, necnon meliorationem, vel peiorationem ſiue realem, ſiue æſtimatam: & iuxta hoc res vendatur. Talis negotiator iuxta diligentiam ſuam, & induſtriam, & pericula, accipiat in commutatione pretium correſpondens: quod declarat Scot. quia vnumquemque in opere honeſto ſeruientem reipublicę, oportet de ſuo labore viuere: ſed talis afferens, vel etiam cõſeruans, honeſtè & vtiliter ſeruit reipublicæ, igitur &c. Secundò, quia vnuſquiſque induſtriam ſuam & ſollicitudinem ſuam poteſt iuſtè vendere. Induſtria enim magna requiritur in tali transferente de patria in patriam: ergo poteſt iuſtè vltra ſuſtentationem ſuam neceſſariam pro ſe, & familia ſua ad iſtam neceſſitatem deputatam, recipere pretium correſpondens ſuę induſtriæ. Tertiò etiam poteſt recipere aliquid correſpondens ſuis periculis. Semper tamen lucrum debet eſſe moderatum: ne talis cupiens nimis diues fieri, vitium auaritiæ incurrat.

9 Ad hoc verò quod venditio vel emptio ſit bona materialiter, requiruntur conditiones, & circumſtantiæ cõmunes, ſicut in alijs actibus moralibus: potiſſime finis eſt, quod non ſit in ſcandalum, in malum exemplum, cõtra votum, vel ex auaritia. Vnde dicit ſanctus Thom. quod emens non debet lucrum ſtatuere tanquam finem ſuum, vel fucrum operum, ſed lucrum quod quærit, vlterius ordinare in alium finem neceſſarium, vel honeſtum, vt ad ſuſtentationem domus ſuæ, vel ad ſubueniẽdum indigentibus, ſi ſit negotiatio licita, vel etiam, cùm

Digitized by Google

quis negotiationem intendit propter publicam vtilitatem, ne ſcilicet res ad vitam neceſſariæ deſint patriæ, & tunc lucrum expetit non tanquam finem, ſed quaſi ſtipēdium laboris.

10 Sed eſt dubium, vtrum venditor teneatur dicere vitium rei venditę? Reſpond. ſecundum Thomam quodl. 2.q.10. & ſecunda ſecundę q.77.art.3. Si res vendenda, propter vitium quod habet redditur minoris valoris, vel eius vſus redditur impeditus, vel noxius; ſcilicet cùm equus claudicat, vel domus eſt ruinoſa, aut cibus corruptus, vel venenoſus: ſi tunc huiuſmodi vitium eſt occultum, & venditor non detegit, & ſi tam carè vendit ac ſi non eſſet vitioſa, erit venditio doloſa, & venditor tenetur ad damni recompenſationem. Si verò vitium ſit manifeſtum, puta cùm equus ſit monoculus, vel tale manifeſtum vitium habet res vendenda, vel cùm vſus rei, licet non conueniat vni venditori, poteſt tamen conueniens eſſe alteri, & ſi tunc ipſe venditor, propter huiuſmodi vitium, ſubtrahat de pretio quantum oportet, tūc non tenetur ad manifeſtandum vitium rei: quia forte huiuſmodi emptor vellet plùs ſubtrahi de pretio, quàm eſſet ſubtrahendum. Vnde poteſt licitè venditor indemnitati ſuę conſulere, vitium rei reticendo. Verbi gratia: exemplificant doctores aliqui: Tu vendis mihi equum omnino malum, & qui nihil valet ad equitandum, & das mihi eum pro tanto pretio, quantum ſola cutis valet: nihil iniuſtum facis mihi, quod equus non valet ad equitandum, niſi ego in contractu interrogarem, an equus valeret ad equitandum, & tu diceres quod ſic: tunc enim contractus iniuſtus eſt, & fraudulentus. Si autem ego ex ſimplicitate, vel inaduertentia non conſiderarem illum defectum, nec inquirerem: tu tamen bene ſcires, quod ego principaliter ad equitandum eum emerem, & ex ſimplicitate, vel inaduertentia id non dicerem: tu quidem peccas contra me, non iniuſtè ad extra vendendo, ſed minus fideliter, & charitatiue circa me agendo. Hęc eſt ſententia Tullij, qui narrat de Antipatre philoſopho acutiſſimo, qui dicit, omnia vitia emptori pandenda ſunt. Et poſt plura eius verba concludit Tullius lib.4. de offic. nihil debet venditor emptori cælare: quod ſi increpandi ſunt qui reticent, quid de his æſtimandum, qui fucationis vanitatem adhibent?

11 Sed quid de his mercatoribus & contrahentibus, qui

qui ſciunt veriſimiliter iuſtum pretium, & cum ſigno, vel verbo, vel ſilentio, rem ſuperuendunt? Reſpond. quod tripliciter poſſunt tales vitium committere. Primò, ſi videns hominem ſimplicem & inexpertum circa rem, non facit diligentiam fidelem, vt ei non ſuperuendat. Quia enim inexpertus homo neſcit rem æſtimare, ideo venditor non poteſt ſe ſecundum illius exhibitionem in vendendo regere: ſed tota eius ęſtimatio ſibi incumbit. Et ergo niſi fidelem diligentiam adhibeat, non eſt ſine peccato, ſi rem ſuperuendat. Secus autem eſt, quando res venditur homini intelligenti, & experto circa rem. Secundò, quando emptor aut venditor eſt arctatus neceſſitate, vel inordinata affectione impulſus: tunc nequaquam poteſt alter, dubius de valore rei, tam ſecura conſcientia durus eſſe erga eum cæteris paribus; ſicut erga liberum & omni tali impulſu carentem: habet enim timere, quod ex illa artatione carius emat, quàm alias faceret emptor, vel quod venditor vendat remiſſius. Tertiò, quando venditor aliqua arte, vel cautela verborum, etiam ſi vera ſint & non falſa, inducit emptorem ad emendum carius, quàm alias emeret; vt ſi venditor rem, quæ vix valet vnum denarium, ſcienter exhibeat pro quatuor: & emptor ex verecundia, vel quia non credit ſuperexhiberi rem, in quadruplum, exhibeat, & det plus quam vnum: venditor coram Deo tenetur ad reſtitutionem eius, quod plus vno recepit. Tenetur enim ad reſtitutionem, ſi rem ſcienter ſuperuenderet, etiam ſi illum nullo modo induceret: quanto magis quando hoc per cautelas efficit, & maximè per falſitates, & mendacia hoc procurat.

12 Secundò principaliter videndum eſt, quàm periculoſum ſit mercari vel negociari. Et hoc patet ex ſeptem, quæ eam reddunt periculoſam. Primò ignorantia, interdum valoris rerum, & quanti æſtimandi ſint labores, curæ, pericula, & cætera huiuſmodi, quæ negociantes habent circa venales res, in quarum æſtimatione merito quilibet eſt ſibi ſuſpectus: vtpote iudex in propria cauſa. Et in hoc minus periculosè ſtant, qui vendunt res apud multos inuenibiles & venales, quia facilius, & propinquius poteſt haberi ęſtimatio, & homines non ſunt artati ad vnum. Quiſquis verò habet rem venalem, vel exercet officium aut laborem, non poſſibilem apud aliũ haberi: ſicut aliquando ſolum vnus eſt notarius, medicus,

Digitized by Google

apothecarius, vel alius talis, hic debet ſibi multo magis eſſe ſuſpectus, & valde cauere, ne in neceſſitate hominũ exigat, aut recipiat vltra rei, aut laboris ſui valorem. Secundum reddens negotiationem periculoſam, eſt diffidentia de proximis, quæ ſurgit ex cautelis & fraudibus omni die contingentibus: propter quod vendentes multo carius exhibent res quàm valent, & ementes multo minus, quàm velint dare. Et ſic vtrobique multa falſa dicuntur, & non pauca mendacia: & quandoque periuria committuntur. Tertium eſt inordinatus timor damni, & lucri deſiderium exceſſiuum, ac affectus res citò vendendi. Ex quibus oritur conſuetudo laudandi vendenda, & emenda vituperandi: qui quidem timor & deſiderium tempore contractus, ſic mentem vrgent & occupãt: quod modicus vel nullus reſpectus ad Deum, vel iuſtitiam ſolet haberi. Quartum eſt continua & anxia ſollicitudo, & occupatio cum talibus rebus extrinſecis, & diuerſis hominibus, quæ raro mentis recollectionem admittunt: & in quibus tanta habetur diligentia, quod debitum Deo ſeruitium, & cura proprię ſalutis omittitur. Quintum eſt malum exemplum, quod quis videt in maiori parte mercantium, propter quorum multitudinem, homo planè volens procedere, vix poteſt aliquid lucrari mercando. Sextum eſt continua occupatio, cùm vero obiecto & materia auaritiæ, ſcilicet cum temporalibus bonis, & etiam cum forma eius, quia cum modo acquirendi eadẽ, necnon cum auaris: circa quæ videtur tam difficile vitare auaritiam, ſicut aſſiduè conuerſando cùm procacibus mulieribus, continentiam ſeruare. Septimum eſt raritas puræ intentionis, quia valde rarum eſt, vt quis rectè intendat in mercando vtilitatem proximorum, & ſic ſecũdum vtilitatem officij vel obſequij ſui, victum mereri; quæ tamen intentio tam neceſſaria eſt, quod ſine tali intentione actuali, vel habituali, nullus actus negotiationis eſt meritorius apud Deum: etiam ſi quoad homines nihil iniuſti fiat: immo dubium & diſputabile eſt, an iſte qui non intendit in mercando hominum vtilitati ſeruire, etiam ſi vtilis ſit, poſſit aliquid ſecundum Deum pro labore ſuo recipere.

13 Tertiò principaliter videndum eſt, quomodo mercator, cupiens ſaluari, debeat ſe tenere? Reſpond. quod debet ante omnia intendere, non plus debito recipere, vel minus dare ſcienter; & velle ſupplere vbi perceperit

defectum;

defectũ: & fideliter ſeruiẽdo aut prodeſſendo his, à quibus vult victum acquirere, & cum timore lucrum recipere, ſecundũ nobilitatẽ & grauitatẽ, & vtilitatẽ curæ, laboris, induſtriæ, & ſumptuum, quos & quas contingit habere: Necnon ſecundum magnitudinem, aut pretioſitatẽ rerum, in quibus ſeruit, aut miniſtrat hominibus. Nec tantum negotiationi intendere, vt per hoc aliquid eorũ negligat, quæ ſuæ ſunt neceſſaria ſaluti. Dico autem nobilitatem &c. quia dato quod negotiatoris merces adducentis tantus eſſet labor, ſicut militis defendentis terrã: nobilior eſt tamen labor militis cæteris paribus, quàm alterius, quia ad nobiliorem finem tendit. Sic etiam ſtaret quod labores, curæ &c. eſſent æquè nobiles & graues, & tamen vnus eſſet magis neceſſarius alio, pro iſto certè ſibi magis deberetur. Dico etiam ſecundum multitudinem, magnitudinem, & pretioſitatem rerum, quia peneſtica vendens, ſcilicet piſum & olera, & de vno floreno communitati ſeruiens; non poteſt tãtum lucri recipere, ſicut inſtitor vendẽs nobiles, & multum vtiles res: nec inſtitor in quiete quodammodo reſidens, cæteris paribus, poteſt tantum lucri recipere, etiam de æquè magna pecunia, ſicut res æquè bonas de partibus longinquis adducens. Et ideo, ſi quilibet ſecundum ſtatum ſuũ vellet viuere, & ſecundum meritum ſuum lucrum recipere; omnia ſtarent eo melius. Sed quia peneſtica de modico pretio & labore, tantum vult lucrari, quod quotidie bonis cibis & potibus repleta ſit, & vltra hoc continuè plus ditetur; quę ſi debitè perpenderet, vix nudum panẽ mereretur: & inſtitor de modico labore & pretio, reſpectiuè vult ſe & ſuos tam delicatè nutrire, & pretioſè veſtire, ſicut vnus de multo maiori ſumma, grauiori & vtiliori labore communitati ſeruiens, & ita diſcurrendo de alijs. Hinc eſt, quod quaſi omnes auaritiæ, & ſuperbiæ, & voluptatis morbo laborant, per quæ tantum excęcantur, quod credunt ita eſſe debere, ex hoc quod illa ſunt tam communiter iam conſueta, quod quaſi omnes ſic agunt: cùm tamen nulla conſuetudo poſſit excuſare in his, quę ſunt contra rectam rationem, ſed ſolum in indifferentibus, quæ poſſunt fieri bene & male. Nulla autem ratio recta videtur dictare hoc bonum, quod filia ſimplicis militis, aut burgenſis quantumlibet opulentis, deferat tam pretioſam veſtem, cingulum, aut coronam, quæ pro ſtatu ſufficeret cuiuſcunque magnæ principiſſę aut reginę:

reginę: nec hoc, quod quantumlibet diues mercator, tam ſplendide in veſtibus, tam magnificè in ſumptibus viuat, quod ſufficeret regi vel principi bene magno. Et hoc modo multa ſunt, quæ ſub diſſimulatione tranſeunt, nec reputantur tam mala: quæ tamen, ſi rectè penſarentur, manifeſte viderentur exceſſiua recto iudicio rationis. Ex quibus patet, quod quantificatio pretij iuſti penſanda eſt in libra rationis rectę, attendendo bona fide, id eſt fideli intentione ſuam induſtriam circa rem, ſollicitudinem, neceſſitaſem, & nobilitatem rei vendibilis, magnitudinē, multitudinem, labores, pericula & ſumptus.

DE CONTRACTIBVS VSVRARIIS & ludis.

CAPVT VI.

ARGVMENTA.

1 *Vſurarij tenentur ad reſtitutionem vſuræ, & damni per eam illati: & quid ſit mutuatio, vel conceſſio.*

2 *Mutuans quomodo non poſſit, aut poſſit aliquid recipere ab eo cui mutuat.*

3 *Mutuans, an pro certo damno quod incurrit ex mutuatione poſſit recipere aliquid.*

4 *Tenetur quis aliquando ſub præcepto, aliquando ſub conſilio mutuare.*

5 *Res duplicis generis: nam quarundam vſus non eſt earum conſumptio, quarundam verò eſt.*

6 *Etſi vſura nullo modo eſt licita, tamen in quibuſdam caſibus, poteſt mutuans recipere vltra valorem rei mutuatæ. Primus, 2. & 3. caſus.*

7 *Quartus, & quintus caſus.*

8 *Contra ſeptimum preceptum peccatur per vſuram multis modis. 1. 2. 3.*

9 4. 5. 6. 7.

10 8. 9.

11 *An licite retineri poſſunt, per ludum acquiſita, vel quæ quis paciſcendo lucratus eſt: Reſpondetur ſeptem concluſionibus.*

12 *Prima & 2. concluſio.*

13 *Tertia concluſio, 4. & 5.*

14 Sexta

Digitized by Google

14 *Sexta concluſio.*
15 *Ad quem ſpectat res ſic adeptas in pios vſus conuertere.*
16 *Septima concluſio.*
17 *An ludo acquiſita perdentes in aliquo caſu iure repetant?*
18 *Tria quæ maximè faciunt ad ludi deteſtationem.*

1 DE vſuris modo, & alijs contractibus tria ponentur. Primò, quot modis vſurarij faciunt contra ſeptimum præceptum. Secundò, quanta mala ludos committentur. Tertiò, quomodo peccant luſores. Quantum ad primum prænotanda ſunt quatuor. Primò, quod vſurarij tenentur ad reſtitutionem vſuræ, & ad reſtitutionem damni, per vſuras alicui illati. Omnis enim vſura committitur circa mutuationem, vel conceſſionem. Eſt autem mutuatio actiua, ſeu conceſſio, datio gratuita rei: quam, vel æquiualens, tenetur reddere recipiens iuxta pactum. Mutuatio verò paſſiua, eſt talis rei receptio. Dicitur autem mutuatio, quaſi meum tuum facio. Hoc tamen quod tibi mutuo, non ſimpliciter deſinit eſſe meũ, ſed ſolum ad tempus debet eſſe tuum. Vnde veraciter dicere poſſum, me tantum habere apud te. Et ille non diceretur omnino pauper, cui debitores bene ſoluturi teuerentur multa. Dicitur autem mutuatio pecuniæ, vel huiuſmodi, datio: quia dominium transfertur. Vnde in ſcriptura vocatur mutuatio, datio. Exod. 22. Deut. 15. Luc. 6. *Si*, inquit, *mutuum dederitis his, à quibus ſperatis recipere: quæ gratia eſt vobis?* Nam & peccatores peccatoribus fenerantur, vt recipiant æqualia. Et ſtatim ſequitur: *Mutuum date, nihil inde ſperantes, & erit merces veſtra multa: & eritis filij altiſſimi, quia ipſe benignus eſt ſuper ingratos & malos.* Dicitur gratuita datio, quia ſicut pura, & ſimplex donatio fit gratis, ſine limitatione: ſic iſta debet gratis fieri, ſalua iſta limitatione de reddendo. Vnde Chriſtus vbi ſupra dicit, *Nihil inde ſperantes:* ſupple vltra redditionem rei. Additur, quam vel equiualens tenetur reddere, quia niſi hoc eſſet, pura & ſimplex foret donatio. Dicitur, vel æquiualens, quia aliquando res eadem non poteſt reddi: quia diſtrahitur, vt pecunia, vel perditur, aut perit, vt equus aut domus. Dicitur etiam iuxta pactum, quia mutuationem recipiens, non tenetur rem mutuatam ſimpliciter reddere, niſi ita ſit pactum. Poteſt enim tale pactum fieri, quod reſtituat, ſi petitum fuerit, vel ſi, aut dum venerit ad pinguiorem fortunam: & tunc

ſi non

Digitized by Google

ſi non venerit conditio, reddere non tenetur.

2 Secundò notandum, quod quamuis mutuans poſſit iure rem mutuatam, vel valorem eius recipere & repetere, nihil tamen poteſt vltra hoc ab homine, ratione rei mutuatę vel mutuationis repetere, recipere, vel ſperare. Sed bene poteſt recipere quod à mutuum recipiente, nō pro mutuo, ſed ſponte, vel ex alia iuſta cauſa datur, aut pia. Primum patet, quia recipiens mutuum, nullum ius habet ad rem, niſi ex conceſſione mutuantis; ſed mutuãs non dedit aut mutuauit niſi ad certum tempus, vltra quod, inuito domino, tenere non debet. Secundum patet, quia quando mihi mutuaſti pecuniam, vel huiuſmodi, tunc res iſta interim eſt mea facta, & eius vſus eſt meum opus: cuius ſignum eſt, quia ſi apud me perditur pecunia, vel res, mihi eſt perdita, non tibi, vt omnes volunt. Sed contra rationem eſt, quod ego tibi debeam dare aliquid de vſu & labore meo, quem habeo de pecunia mea: licet poſtea tenear tibi dare pecuniam tuam, aut ęquiualens, quam à te mutuaui; & quando hoc facio, tunc tuum tibi reſtitui, & ſatisfeci. Sed diceret quis, cùm ille cui mutuo, ante hoc mihi potuit dare vnum florenum voluntariè, cur ergo pro mutuo non poteſt dare vnum florenum? Reſpond. ideo, quia non vendibile nullus poteſt vendere, ſed quilibet bene poteſt dare ſuam rem, qui ſaltem liber eſt: ſed mutuatio eſt actus voluntatis elicitus vel imperatus, quo quis vult, quod res ſua ſit alterius, ad beneplacitum eius qui habet poteſtatem ſic diſponendi de re, vel vtrumque, ſcilicet actum interiorem, & exteriorem comprehendens: & nullum talium eſt vendibile, eo modo quo vſurarius cupit. Ex quo etiam patet, quod vſura contra legem naturę eſt. Tertium patet, quia non eſt peioris conditionis, qui mutuum præſtitit alicui, poſt mutuationem quàm ante: ſed potuit recipere ſponte, vel ex alia pia aut iuſta cauſa, data ab eo qui haberet poteſtatem dandi: ergo & poſtea habet, immo recompenſationem eorum, quæ pecunia non menſurantur, licitè poteſt quis pro mutuo exigere ſecundum multos, puta beneuolentiam, & amorem eius cui mutuauit, vel aliquid huiuſmodi.

3 Sed diceret adhuc vſurarius. Si nihil poſſum recipere pro bono, quod tu habes ex pecunia vel vſu eius, tamē tu teneris mihi pro damno quod habeo: quia interim quod tu habes eam, ego non poſſum emere cenſum pro

ea, nec

ea, nec poſſum vti ea, nec cum ea lucrari, quod totũ poſſem habendo pecuniam ipſam, cur non pro tali damno aliquid recipiam? Reſpond. quandocunque eſt certum damnum, quod mutuans ex mutuatione incurrit, tunc niſi illi petenti ſit tanta neceſſitas, pro qua iſte mutuans teneretur illud damnum ſubire: ipſe bene poteſt ſibi denegare mutuationem. Si autem iſte petens voluerit illud damnum in ſe recipere, ad vitandum ſuum grauius dãnũ: hoc mutuans licitè poteſt facere, & indemnitati ſuę prouidere: nec recipit hoc ratione mutuationis, ſed ad vitãdum damnum, quod ſibi ex mutuatione imminet. Vbi verò non eſt aliquod certum damnum: ibi nihil certi poteſt recipi. Et multo minus, quando æquè veriſimile eſt, occaſione mutuationis bonum venire, ſicut malum; vel damnum vitare, ſicut incurrere. Sufficit enim pro poſſibili damno, poſſibile lucrum. Vnde ſic arguitur contra vſurarium. Si hoc eſt damnum tuum, quod non potes lucrari cum pecunia tua, tunc hoc eſt lucrum vel bonum tuum, quod non potes perdere pecuniam tuam ex ſpolio, furto, vel alijs dolis, vel mercando damnificari cum ipſa. Vtrumque enim eſt æquè poſſibile & contingens: ergo ſi teneor tibi pro iſta, tu teneris mihi pro iſto, & ſic fit recompenſatio.

4 Tertiò notandum, quod habens ſubſtantiam huius mundi, ſicut tenetur interdum ſub præcepto, aliquando ſub conſilio dare aliquid ſimpliciter, vt eleemoſynam indigenti, vt ſupra habitum eſt de eleemoſyna, pręcepto quinto; Item ſupra cap. 2. præſentis præcepti: ſic etiam tenetur in caſu, rem ſuam dare ad tempus, quod eſt mutuare, eadem ratione, quia 1. Ioannis 3. *Qui habuerit ſubſtantiam huius mundi, & viderit fratrem ſuum neceſſitatem patientem, clauſeritque viſcera ſua ab eo: quomodo charitas Dei manet in eo?* Sed certum eſt, quod primum quis tenetur facere liberè & gratuitè, & nihil pro eo ſperare pro dationé, vel recipere tanquam debitum ciuile; quamuis talis eleemoſynarius poſſit licitè intendere, quod alius pius ſit ad ipſum orando pro eo: pauper enim in veritate obligatur, ratione operis pietatis, orare, vel pius eſſe pro benefactore: ergo & ſecundum debet fieri ſic liberè, videlicet mutuum, vbi res datur ad tempus. Opera enim pietatis debent gratis fieri. Vnde Luc. 6. *Eſtote miſericordes, ſicut & pater veſter miſericors eſt:* qui videlicet gratus eſt. Et ibidem: *Si beneſeceritis his, qui vobis benefaciunt: quæ*

vobis

Digitized by Google

vobis eſt gratia?

5 Quartò notandum ſecundum Thom. 2. 2. q. 78. quod quædam ſunt res, quarum vſus non eſt conſumptio earum: vt vſus domus eſt inhabitatio, & non diſſipatio eius: vſus equi eſt eius equitatio, vel alter eius labor: & in talibus poteſt vſus concedi, ſeruata proprietate. Et pro talium rerum vſu, poteſt homo licitè recipere pretium; vt fit in earum locatione. Aliæ ſunt res, quarum principalis vſus eſt earum conſumptio: vt ſunt pecunia, panis, triticum, & huiuſmodi. Vſus enim panis, eſt comeſtio, per quam conſumitur; ſic etiam de vino, & ſimilibus: ſic vſus principalis pecuniæ eſt eius diſtractio, ſecundum quod in commutatione expenditur, & in talibus non debet vſus principalis concedi ſine dominio, quia in illis, per mutuum, fit tranſlatio dominij. Si enim mutuo tibi pecuniam, illa erit tua per mutuum. Nam mutuum dicitur, quaſi de meo tuum. Et ideo ſi mutuum perditur, ipſum perditur illi, qui mutuū recepit: licet teneatur reddere equiualens. Similiter de pane, vino & ſimilibus, intelligendum eſt.

6 His prænotatis, concluditur, quod quamuis vſura in nullo caſu ſit licita, tamen in quibuſdam caſibus, poteſt quis licitè recipere vltra valorem rei mutuatæ: non pro mutuatione, ſed alia de cauſa. Primum patet, quia videtur eſſe contra legem naturę, vt iam patuit, & etiam eſt contra declarationem Eccleſię: extra de vſur. lib. 5. fere per totum, & contra diuinam legem. Pſalm. 14. *Qui pecuniam ſuam non dedit ad vſuram.* Secundum patet: Primo caſu. Si quis detinet iniuſtè per violentiam bona mea, & mutuo ſibi pecuniam, recipiens eadem bona in pignus, ſi qui fructus veniunt de illa re impignorata, ego iure recipio: non ratione mutui, ſed quia pertinebat ad me, etiam ſine omni mutuatione. Secundus caſus, ſi ante tempora tibi mutuaui, & hodie debes ſoluere, & quia nō ſoluis, ego ex legitima cauſa cogor tantum pecunię ſub vſura recipere; tunc illud, quod pro vſura teneor ſoluere, tu debes dare, & ego iure recipio: non pro mutuatione, quia iam finem habet, nec tu tenes rem illam ex mutuatione, ſed detines violenter, vel me inuito. Et quia ex iſta iniuria tua habeo damnum, tu teneris mihi illud refundere. Tertius caſus eſt, ſi ego fideiuſſi pro te ei, qui tibi mutuauit, & tu tempore ſolutionis non ſoluis, nec liberas me à fideiuſſione, mutuās quoque recipit pecuniam ſibi debitam

Digitized by Google

debitam ſub vſura, vt prius, & propter promiſſionem meam, obtinet iure à me illud, quod dedit pro vſura: tu teneris mihi illud reddere, nec ego recipio vſuram à te, nec tu das illud reſiduum ratione mutui, ſed propter damnum, quod ego ex negligentia tua incurri.

7 Quartus caſus ponitur extra de vſuris. c. ſalubriter. Si ſocer, qui differt dare genero dotem, obliget ſibi in re, cuius vſus non eſt eius conſumptio, pignus pro dote, quam mox dare deberet: tunc gener non tenetur fructus, quos de bonis impignoratis percipit, computare in ſortē. Hoc intellige, cùm maritus ſuſtinet onera matrimonij, aliàs non. Et dicitur notanter in re cuius vſus &c. quia ſecundum multos, non poteſt de decem florenis vnum recipere: quia contra naturam pecuniæ eſt, quod generet ſecundum philoſophum. Sed tamen hoc non poteſt eſſe propter hoc, quod gener expectat, & dat inducias ſocero numerandi, vel ſoluendi dotem: quia hoc eſſet pro mutuo recipere. Sed hoc videtur eſſe licitum, quia ius præſumit, quod quando quis dat alteri filiam ſuam, non velit eos deficere vel perire, immo ſubleuare in oneribus matrimonij, vnde præſumitur ex charitate facere quicquid facit: vel quia Papa, qui habet prouidere ſaluti hominum, ordinauit tot in pœnam differentium dotem, vel in fauorem matrimonij. Et quia hoc mundus acceptauit, quilibet tale pignus obligans, videtur renunciare quodammodo iuri ſuo. Quintus caſus, ſed dubius apud quoſdam, eſt, & tangitur extra lib. 3. de feu. ca. inſinuatione: quando vaſallus bona feudalia impignorat domino feudi: quia tunc ſecundum legiſtas & canoniſtas, dominus non tenetur computare in ſortem percepta de bonis prędictis, etiam ſi percipiat aliquid vltra labores & impenſas: maximè quando interim non exigit ſeruitium. Tamen in hoc caſu ſecurior eſt opinio Innocentij dicētis, quòd ibi opus fructus computari in ſortem.

8 Patet ex prędictis, quod multis modis vſurariè peccat quis contra ſeptimum præceptum. Primò, qui alicui pecuniam mutuat, & pro ſolo tali mutuo exigit lucrum temporale in pecunia, aut in alia re, cuius valor poteſt pecunia menſurari. Dico notanter pro ſolo mutuo: quia ſecundum Thom. qui mutuum dat, poteſt abſque peccato in pactum reducere cum eo, qui mutuum accipit, recompenſationem damni, vt patuit in ſecundo notabili, & in quarto per caſus. Dico etiam qui exigit lucrum,

quia

quia ſecundum eundem Thom. ſi mutuans accipit aliquid ab eo, cui mutuat, non quaſi exigens, nec quaſi pro aliqua obligatione tacita vel expreſſa, ſed ſicut gratuitum donum, non peccat, vt ſupra patuit. Secundò, contra hoc mandatum peccat per vſuram, qui pro quacunque re, quæ vſu conſumitur mutuata, accipit ex pacto vltra ſortem pecuniam, aut aliam rem, cuius valor poteſt pecunia menſurari: quia cùm talem rem mutuat alteri, tunc amplius non eſt ſua, ſed illius qui eam mutuò accipit; ſi ergo exigit pro ea lucrum, tunc exigit lucrum pro re non ſua. Ex quo patet, quod vſuram committit, qui pro mutuo exigit munus ab obſequio, vel à lingua: quia vterq; valor pecunia menſurari poteſt, vt patet in laborantibus, aduocatis, & ſimilibus. Tertiò, peccat contra hoc præceptum per vſuram, qui mutuat 18. libras pro vna, vel centum etiam pro vna, cum pacto de illa ſoluenda: immo ſola ſpes de lucro, ratione mutui, facit vſurarium, ſecundum illud Luc. 6. *Mutuum date, nihil inde ſperantes.* Ex hoc patet, quod talis ſperans lucrum pro mutuo, fit vſurarius mentalis: verum eſt, quando ſpes lucri eſt cauſa mutuandi, ita quod aliàs non eſſet mutuaturus, niſi de lucro recipiendo ſperaret, aut aliquo alio emolumento: vt de propina, vel ſimili lucro. Si quis verò principaliter moueretur ex charitate ad mutuum, & cum hoc ſperaret de retributione alicuius lucri: illud non eſſet vſura, nec vitioſum, vt dicit Albert. ſuper illo Luc. 6. *Mutuum date, nihil inde ſperantes.* Obligatur enim ex beneficio, qui mutuum recepit, ſecundum illud Luc. ibidem: *Prout vultis, vt faciant vobis homines: & vos facite illis ſimiliter.* Et dixi notanter, ſi quis mutuaret 18. libras pro vna, quia ſi non mutuaret realiter, ſed emeret vnam libram pro 18. ſuper aliqua re immobili annui cenſus, & 18. libræ eſſent iuſtum pretium pro vna perpetui cenſus, vel ad reemendum: tunc contractus non eſſet vſurarius.

9 Quartò, vſuram committit qui mutuat alteri ſub tali pacto, vt etiam ſibi poſtea remutuet: quia vult alium obligare ad aliquid, pecunia æſtimabile. Licet enim licitum ſit & dignum, quod mutuanti vnum mutuetur aliud: non tamen eſt licitum alium, propter mutuum, obligari ad remutuandum. Quintò, vſuram committit, qui habens molendinum, mutuat piſtoribus aut alijs illo pacto, quod molant ſolum in ſuo molendino. Accipit enim vltra ſortem in tali mutuo, ſcilicet iſtam commoditatem,

quæ

quæ eſt pecunia æſtimabilis,& aufert eis libertatem alibi molendi,& tenetur eis ad ſatisfactionem. Sextò, cõmittunt vſuram,qui mutuauerunt res ſuas ad certum terminum,quo veniente,nolunt dare prolongationem, niſi data pecunia propter mutuum,vel alio æquiualenti : sũt enim vſurarij,etiam ſi expreſſè nihil petant. Septimò vſuram committunt,qui rem carius vendunt,quàm ſit iuſtum pretium ipſius,propter hoc vt emptori, de pecunia ſoluenda,expectent vſque ad certum terminum : vel qui rem vilius emit,quàm ſit eius iuſtum pretium, propter hoc,quia pecuniam ſoluit prius,antequam ſibi res poſſet tradi. Aut etiam qui tempore collectionis bladi, vini, & conſimilium,cùm minus *valere ſolent, vendit talia pro pretio,quod valitura ſunt circa paſcha,aut alio tempore, in quo plus valere conſueuerunt: & ſic de ſingulis modis palliatę vſuræ, contra 7.præceptum fit: & tenetur in omnibus talibus quis ad reſtitutionem damni proximo,ſic ſibi iniuſtè allati.

a.l. ſoluere.

10 Octauò qui mutuant ad vſuram nomine alieno, & hoc maximè eſt verum de tutore & procuratore, & ſimilibus, qui in hoc non præſtant nudum miniſterium, ſed etiam auctoritatem : & ſic vſuras acceptas nomine alieno, tenetur huiuſmodi reſtituere,ſi iſte, cuius nomine accepit,non eſt ſoluendo, aut ſi non vult reſtituere. Idem intelligo per omnia de vitricis Eccleſię, & de his quibus commendata ſunt hoſpitalia, aut alia loca religioſa,& pia:nec excuſat eos,quod huiuſmodi lucra conuertantur in pios vſus: quia eſt regula iuris,non ſunt facienda mala,vt eueniant bona. Et quia ſecundum ſe vſura eſt mala,nunquam poteſt fieri bene : ſicut alia ſimilia,vt dicit Auguſt.lib.contra mendacium. Nonò, peccant omnes iſti ciues contra hoc præceptum, quorum auctoritate,conſilio, vel conſenſu, ciues alicuius communitatis mutuant ad vſuram : & omnes qui auctoritatem præſtant,aut præceptum ad hoc dant,aut conſilium, ſine quo ciues huiuſmodi vſuram non commiſiſſent, tenentur ad reſtitutionem inſolidum. Cæteri verò, vt cõſentientes, propter emolumentum quod eis ex hoc accreſcit,tenentur ad reſtitutionem eius partis,quæ ad eos peruenit:aut quantum releuati ſunt in expenſis, quas alias feciſſent de ſuo, aut quas eos ſoluere oportuiſſet. Notat autem dominus Albert. ſuper illo Luc.6. *Mutuum date,nihil inde ſperantes.* Contra mutuum, inquit, multis

modis peccatur. Primo, indigenti non dando. Vnde Eccleſ. 29. *Fenerare proximo tuo in tempore neceſſitatis illius.* Secundo, datum nimis importunè repetendo, quando homo non poteſt ſoluere: contra quod Eſa. 58. *Omnes debitores veſtros repetitis.* Vbi gloſ. Qui repetit non habentem, Deo facit violentiam. Tertiò, pignora neceſſaria vel detinendo, vel deſtruendo: de quibus Iob. 24. *Abſtuliſti pro pignore bouem viduæ.* Et Exod. 22. *Proximo tuo pignus, aut veſtimentum eius ante ſolis occaſum reddes.* Quarto, cũ vſura exigendo vt hic: Et Ezech. 8. *Ad vſuram non commodauerit*: quod videlicet ad virum iuſtum neceſſariò pertinet. Exod. 22. *Si pecuniam dederis mutuò, non vrgebis eum, nec vſuris opprimes.* Quinto, dilatione termini ſolutionis munera accipiendo: de quo Pſalm. 40. *Qui pecuniam ſuam non dedit ad vſuram.*

11 Quantum ad ſecundum principale quæritur, vtrum ea licitè poſſint recipi & retineri, quæ acquiruntur per ludos aleæ, ſcaccorum, vel alios: & ex pactis mutuis hominum de curſibus equorum, gallorum, & aliorum animalium morſibus, bellis, vel duellis etiam hominum, vel de duratione pluuię, vel ſiccitatis, vel quocunque alio incerto futuro, vno vnã partem contradictionis, alio aliam eligente. Et ponatur caſus exempli gratia: Sunt Petrus & Paulus ambo ſui iuris; ſigno, verbo vel facto tale pactum faciant mutuo, quod Petrus debeat dare florenũ, in caſu quo craſtina die non ceciderit pluuia, vel ſi in teſſera venerint tres oculi; & è contra Paulus Petro, in caſu quo ceciderit pluuia, vel quatuor oculi venerint in teſſera: ponatur etiam vlterius, quod veniat illud quod Petrus elegit, tunc quæritur, vtrum iſti peccent ſic paciſcendo, hoc eſt, quod vnus eorum obliget ſe ſic alteri, ponendo rem ſuam in tale dubium & fortunam, & quod recipit obligationem ab alio; & vtrum impleta conditione, quam Petrus elegit, Paulus poſſet licitè retinere rem ſuam, vel an teneatur eam dare Petro, & an Petrus poſſit eam licitè iure recipere, & retinere tanquam ſuam? In iſtis enim conſiſtit tota vis ludi. Pro quorum intellectu notandum, quod non oportet dubitare an licitum ſit ludicra, vel iocoſa exercere pro recreatione, & quaſi pro quadam quiete virtutis animalis: cùm tam theologi quã philoſophi, circa hoc ponant virtutem eutrapelię vel iocunditatis. Sed quia talia, quæ pro alleuiatione mentis inuenta ſunt, fiunt pro acquiſitione pecuniæ, & pecunia ęſtimabi-

æſtimabilium: idcirco dubium motum eſt.

12 Reſpondendo ergo ad dubium, ſeptem ſunt tenẽda. Primum eſt, homo habens dominium rei poteſt licitè ſe obligare ad dandum eam, ſub tali conditione fortuita, niſi forte quis haberet dominium quoad hoc reſtrictum, vel niſi conditio, vel obligatio, vel ambo ſimul aliquid mali implicarent. Patet, quia talis poteſt ſimpliciter & liberè dare, ſicut, & quomodo vult, & ſtatim: ergo poteſt etiam dare impleta conditione, quæ nihil mali includit. Quod autem poteſt quis licitè facere, ad hoc faciendum poteſt ſe pacto, vel promiſſo reſtringere. Sed hic aduertendum eſt, quod talis obligatio poteſt etiam male fieri, vtpote quando quis ſecundum rectam rationem, deberet pro ſe, aut ſuis ſeruare: ſiue quando obligaret ſe ibi, vbi ſciret venire in malum. Secũdum eſt, quod hominem obligare ſe ſic, vt prædictum eſt in primo, præciſè & principaliter pro ſimili reobligatione, iniquũ & iniuſtum eſt. Similiter, & talem exigere obligationẽ pro obligatione ſua: probatur, quia ibi in contractu non ſeruatur æqualitas, eo quòd obligatio Pauli eſt Petro lucroſa: ſed obligatio Petri eſt Paulo nihil. Et hoc eſt quod Petrus deſiderat & intendit, Paulus verò contrarium, licet non conſequatur intentum: ergo nullus eorum intendit æquitatem, quę tamen neceſſariò in omni contractu non gratuito requiritur. Item probatur ex alio: quilibet ludens talis habet inordinatum deſiderium ad temporalia, & non ſubiectum Deo, ſicut debet, quia ludens de quo agitur, deſiderat venire illud quod ipſe elegit, intãtum quod ſi omnino non venerit, triſtatur, maledicit aliquando, & blaſphemat, quæ ſunt manifeſta ſigna magni deſiderij, & nimis inordinati: manifeſtum autem eſt, quod caſus oculorum in teſſere, vel pluuia, vel ſimilia, ſunt actus naturales à Deo, reſpectu cuius nulla eſt fortuna directè, licet voluntas mala vt ſic non ſit à Deo. Ecce quomodo luſor dolet de illo, quod Deus facit. In hoc autem magis periculoſè ſtant, qui talia eligunt, quæ ſi venirent, eſſent communitati damnoſa: vt quod non veniat pluuia, vel quod nix, vel gelu diu duret, & qui præbẽt ſibiipſis occaſionem deſiderandi id, quod Deo non placet, vel communitati nocet. Item patet aliter. Nam duo qui ſimul ludunt, volunt habere Deum ad impoſſibilia. Quilibet enim vult quod ipſe finaliter lucretur, hoc autem in eodem ludo impoſſibile eſt Deum vtrique placere, &

re,& ſic agere, quod vterque ſtet de eo bene contentus, ad cuius contrarium deberent omnino conari, quia aliter non poſſunt eſſe Deo placentes & grati : dicente Aug. Nemo placet Deo, niſi placeat ſibi Deus. Ecce quantum malum vult vnus luſorum alteri, dum quilibet vult, quod Deus alteri non complaceat: quamuis oſtendant ſe quandoque tales, quaſi ſint ſocij & amici. Item ex alio, tales ludentes abutuntur donis Dei: Deus enim dedit nobis temporalia, non ad aliud conuertenda, niſi ad laudem ſuã, vtilitatem noſtram, aut proximi; nunc autem ludens auertit ſe, vt communiter, per ludum à laude Dei, & eius memoria, & neceſſariò vel habet damnum, vel damnificat proximum: & hoc vltimum principaliter intendit, ergo ſic ludere eſt abuti donis Dei.

13 Tertium eſt : quale peccatum ſit ludus prædictus? Reſpond. quod ludere principaliter intentione lucri, vt talis, & acquiſita retinere, ſola, vel principaliter hac occaſione, eſt ex genere peccatum mortale : quia eſt contra charitatem proximi, immo & Dei, vt patet ex præcedenti dicto: poteſt tamen aliquis ſic ludendo peccare venialiter. Sicut ſi luderet puer, ex toto deſiderio ludendi pro globulo vel lapillo, aut alia tam paruare, quod proximo non noceret. Quartum eſt, quod Paulus in caſu principali, non poteſt iuſtè retinere rem, de qua pactum fecit. Probatur: Paulus perdidit ius ſuum quod habuit ad illam rem, & non acquiſiuit aliquid noui iuris ad eam, igitur non debetur ſibi, & per conſequens non poteſt retinere eam ſibi. Primum, videlicet quod perdidit ius ſuum, patet: quia Paulus potuit iuri ſuo renunciare, & renunciauit, ergo perdidit. Aliud pro prima parte patet ex caſu. Pro ſecunda parte probatur. Paulus, ex quo conſenſit in ludum, conſenſit expreſſè vel tacitè, quod ſi ſic euenerit, ſicut Petrus elegit, quod res non eſſet ſua, ergo renũciauit rei illi ſi ſic eueniret : ſed ſic venit, igitur &c. Secundum, videlicet quod non acquiſiuit nouum ius, patet: quia perdendo illud, nihil iuris acquiſiuit, & nihil aliud interuenit iuxta caſum, quia per illum omnia alia excluduntur. Quintum eſt, quod Petrus non iuſtè, occaſione ludi, recipit rem iſtam ad ſibi retinendam. Probatur: Petrus nullum ius habet ad rem in hoc caſu, & non datur ſibi gratuitè, vt caſus ponit, ergo. Primum, videlicet quod nullum ius habeat ad rem, patet: quia nemo ex iniuſto fundamento ſuo, poteſt in aliqua re ius acquirere:

eo quod

eo quod ſicut nemo colligit de ſpinis vuas, nec de tribulis ficus, Math. 7. ſic nec ex iniuſto, poteſt venire ius: nemo enim dat quod non habet, ſed Petrus ad acquirendum rem Pauli, habet iniuſtum fundamentum, eo quod facit iniuſtam obligationem, & damnificat proximum, & abutitur donis Dei: vt in ſecunda probatione patuit.

14 Sextum eſt, quod res per caſum ſublata, ad cuiuſcũque manus deueniat, occaſione ludi, ſcientis quod res talis ſit, eſt ad pios vſus conuertenda, vel auctoritate ſuperioris, qui ſibi talem diſpenſationem reſeruauit, vel ſi nullus ſuperior ſibi talia reſeruaſſet, ipſe per ſe debet facere, vel diſponere quod per alium fiat: patet; quia omnia temporalia ſunt ordinata à Deo, & ordinanda ab hominibus, vel immediatè ad laudem Dei, vel ad vtilitatem hominum: In qua tamen etiam laus Dei intendenda eſt. Si ergo ordinatur iſta res immediatè ad laudem Dei, manifeſtum eſt quod in pios vſus conuertitur, cùm pietas ſit cultus Dei ſecundum Auguſt. Si autem ad vtilitatem hominum rationabiliter ordinatur, cùm nulli debeatur de iure, planum eſt, quod cui datur, datur ex miſericordia & pietate, & ſic iterum in pios vſus conuertitur.

15 Sed quæreret aliquis, ex quo res iſta debet in pios vſus conuerti, vtrum hoc ſpectet ad Petrum, vel Paulũ, vel ad aliquem alium? Reſpondetur, quod vterque eorũ debet ad hoc conari, quia quilibet eorum eſt cauſa, quod res ſic conuertenda eſt: & propterea etiam vterque eorũ debet facere diligentiam, & impedire ne aliter conuertatur. Vnde ſi Paulus timet, quod Petrus non ſic conuertat, debet quantum de iure poteſt prouidere, quod non veniat ad manus eius: notificando videlicet ſuperiori, ad quem pertinet diſpoſitio, vel ponendo ad manus cõmunes, vel procurando arreſtationem, vel aliquo alio modo iuſto aut benigno. Similiter debet facere Petrus; ne res veniat in manus Pauli, ſi conformiter timet de ipſo. Si verò nullus talis iuridicus modus locum haberet, quia tamen Paulus pactum fecit, ſe daturum Petro ſi plueret hodie, tunc ex quo pluit, videtur ſecurius quod det, vel dimittat Petro poſſeſſionem rei, quàm quod ſibi reſeruet. Pacta enim ſeruanda ſunt quantum poſſunt ſine peccato, maximè quando dubium eſt quomodo Petrus rem conuertat, quia tunc præſumendum eſt de bono, vel quando non poteſt iuridico, vel benigno modo indebitam conuerſionem rei quam perdidit, impedire.

Digitized by Google

Non enim videtur, quod Paulus, ad impediendam illam cõuerſionem rei indebitam, etiamſi veriſimiliter timeat de ea, debeat ſe periculo exponere, vel pugnare, aut ſe ponere ad ſcandalum vulgare, vt notetur de non obſeruatione pacti, mendacio, vel falſitate: niſi ſi, & quantum aliquod iſtorum de iure debitum eſt, vel ſecundum iuſtitiam expedit.

16 Septimum eſt, quod occaſione ludi nihil omnino poteſt de aliena re recipi, vel teneri de iure: niſi quantum prǽſumitur de voluntaria perdentis datione, etiam ſi nõ perderet. Sic enim fit inter amicos, quod aliquando ſine ludo plus dant, quàm per ludum amittant. Et ideo qui ludunt in ſolatio pro eſibilibus, vel potabilibus, vel alijs rebus: tanto ſecurius ſumunt acquiſita, quanto verius præſumunt perdentes voluntarios, ad dandum ex amicitia etiam ſine ludo; igitur ſe non lucrum, ſed ſolatium de victoria intendere: De tanto verò inſecuriores, de quãto illos inuitè dare intelligunt, vel ſe lucrum vt lucrum intendiſſe.

17 Sed quæreres, poſſunt ne in aliquo caſu, perdentes in ludo de iure perdita repetere? Reſpondetur quod ſic. Nam quando furioſi, minor annis maximè pupilli, mente capti, ſurdi, cæci, muti, & morbo perpetuo laborantes, ſerui, religioſi, filijfamilias, qui nihil habent niſi à patre, vxores quę non habent parafernalia, perdunt aliquid ludo: illa iure poſſunt repeti, & debent reſtitui vel illis, vel eorum tutoribus, curatoribus, dominis, monaſterijs, patri, aut maritis. Idem debet fieri, ſi amminiſtrator rerum eccleſiaſticarum, de rebus Eccleſiæ aliquid ludo perdidiſſet. Similiter repetere poſſet, & reddi deberet: ſi aliquis inuitè ludendo, & ad ludum coactus aliquid perdidiſſet. Conformiter crederem repeti poſſe, & reddi debere, ſi quis ſolum conſenſiſſet in ſimplicem, & planum ludum, & alius per falſitatem, quam iſte non agnoſceret, lucraretur: ludens enim taliter non iuſtè perdit rem ſuã, niſi per conſenſum in illud, mediante quo perdit, vt patuit. Ille autem de quo hic dicitur, non conſenſit in fallaciam, per quam lucrans obtinet quod intendit.

18 Quantum ad ſecundum principale notandum, quod ad deteſtationem ludi tria faciunt. Primò multitudo peccatorum, quæ in ludo accidere poſſunt. Primum cupiditas, quæ ſecundum Apoſtolum 1. Tim 6. eſt radix omnium malorum. Nec eſt ibi quæcunque cupiditas, ſed

rapina.

rapina. Vult enim proximum ſpoliare rebus ſuis. Secũdum eſt proditio. Vult enim ſpoliare illum,cum quo comedit & bibit. Tertium eſt immiſericordia, vellet enim eum ſpoliare,ſi poſſet,etiam camiſia. Quartum eſt, quia vſurarium excedit in malo,qui infra menſem de 10. florenis vnum lucratur, ſed iſte ſtatim lucratur eadem die. Quintum eſt afflictio patris Dei,quem iurando, & imprecando dehoneſtat. Sextum eſt mandatum eccleſiæ, quod quodammodo contemnit:de his duobus Prouerb. 19. *Qui affligit patrem, & fugit matrem: ignominioſus erit & infelix.* Septimum eſt ſcandalum proximi, corrumpũtur enim multi, qui ad ludum conueniunt. Octauum eſt omiſſio multorum bonorum,quę deberet quis facere tẽpore quo ludit. Nonum eſt peccatum periurij. Decimum fraus,quam committit in alterum. Vndecimum ira, & conuitiatio peccatorum. Duodecimum eſt fractio ſolemnitatum, in quibus plus conueniunt. Decimumtertium interdum homicidium, etiam pro modico verbo. Decimumquartum eſt idolatria,quia ſuper illo Philip.3. *Quorum Deus venter eſt:* dicit gloſ.hoc ab homine colitur, quod præ cæteris ab eo diligitur. Secundò facit ad deteſtationem ludi,quod in eo quaſi omnia præcepta decalogi tranſgrediuntur. Primò illud, Non habebis deos alienos:vt iam tactum eſt. Secundò, nomen Dei inuanũ faciliter aſſumitur. Tertium, ſabbatum ſæpe violatur. Quartum,& alia faciliter patent,præter Non mæchaberis,quod ad minus ſpiritualiter tranſgreditur:quia adhęrens alicui alij à Deo,contra Deum,fornicationem committit,amorem animæ cum creata re combinando inordinatè:immo ſæpe tales ſocij ſunt fornicatorum ad litteram. Tertiò facit ad deteſtationem ludi, multiplex ibi commiſſa ſtultitia:quia primò viliſſimę ſeruituti ſe luſor ſubijcit,taxillis videlicet, oſſibus forte canis. Secundò largitur ad pręceptum taxillorum,quod non daret ad Dei præceptum. Tertiò,quia conſentit quod viliſſimi, ſibi nobiliſſimum recipiant,videlicet tempus. Quartò omnibus nocet,quia facit quod ſibi eſt damnoſum, proximo ſcandaloſum,& Deo contumelioſum. Quintò quia velut inſanus,proprijs manibus ſe ibi quis interimit.

DE RESTITVTIONE.

CAPVT VII.

ARGVMENTA.

1 *Reſtitutio opere, vel voluntate, eſt quid neceſſariò prærequiſitum ad contritionem.*
2 *Quis teneatur ad reſtitutionem, Reſpondetur, Iubens, Conſentiens, Recipiens, Participans, Non obſtans, & hi ſemper tenentur.*
3 *Alij tenentur aliquando, aliquando non.*
4 *Quot modis proximi virtutes faciamus noſtras.*
5 *Quid ſit reſtituendum? Primò, omne iniuſtè ablatum aut detentum inuito Domino.*
6 *Deinde, fructus rei de ſe fructifera, & quomodo.*
7 *Cui ſit reſtituendum.*
8 *Per quem reſtituenda ſint, quæ pauperibus obueniunt.*
9 *Quando ſit reſtituendum.*
10 *Caſus aliquot, in quibus licet differre reſtitutionem exteriorem, dum adſit voluntas interior reſtituendi ſuo tempore. 1. 2. & 3. caſus.*
11 *Quartus & 5. caſus.*
12 *Quomodo facienda reſtitutio de bonis corporis, & primò de vita.*
13 *Secundò quomodo de mutilatione?*
14 *Quomodo reſtituenda fama? Vbi quadruplex ponitur modus damnificandi in fama; hic autem primus & 2. & quomodo reſtitutio facienda.*
15 *Quid dicendum de imponente falſum crimen alteri, non in publicando id aſſerendo, ſed incautè murmurando, nec pronunciando quaſi certum?*
16 *Tertius modus damnificandi in fama, & reſtituendi.*
17 *Quartus modus damnificandi in fama, & reſtituendi.*
18 *Damnificans in bonis animæ quomodo reſtituat? Primò grauiter peccat.*
19 *Secundò, tenetur ad reſtitutionem modo poſſibili, quæ quomodo facienda ſit, oſtenditur.*
20 *Quid faciat damnificans retrahendo à religione.*

1 QVia verò detinere alienum, eſt contra ſeptimum præceptum; ideo de reſtitutione tria ſunt principaliter

cipaliter dicenda. Primò, quomodo ſint reſtituenda bona materialia, rerum & corporum. Secundò, quomodo bonum famæ ſit reſtituendum. Tertiò, quomodo bona animæ ſint reſtituenda. Quantum ad primum notandum, quod reſtitutio opere vel voluntate, eſt quoddam præambulum neceſſarium ad contritionem. Et qui alium iniuſtè damnificauit, aut aliena detinet: tamdiu eſt peccator mortalis, quamdiu non vult reſtituere pro poſſe: dicente beato Auguſt. in epiſtola ad Macedonium: Quamdiu res, propter quam peccatum eſt, non redditur, ſi reddi poteſt, pænitentia non agitur, ſed fingitur. Si autem veraciter agitur, non dimittitur peccatum, niſi reſtituatur ablatum. Ex quo patet, quòd quamdiu homo non reſtituit pro poſſe, ſi interim ſacramentum aliquod ſumit, nouo peccato peccat, quia indignè ſacramentum ſumit. Et ſi manens in tali peccato, implet pænitentiam ſibi à ſacerdote, pro peccatis ſic confeſſis iniunctam, nihil per hoc ſatisfacit Deo, ſecundum multos. Secundò notandum, quod detinere alienum inuito domino; eſt ideo peccatum mortale, quia contra ſeptimum præceptum: ſcilicet *non furtum facies.* Certum eſt enim, quod auferre alienum eſt contra idem pręceptum: & eadem ratione retinere alienum, quia damnificatur in vtroque dominus rei, & ab vſu ſuę rei inuitus præpeditur. Eſt etiam contra iuſtitię virtutem, quæ reddit vnicuique quod ſuũ eſt. Eſt etiam contra fraternam charitatem, quæ vult alteri bonum: & retinens alienum vult alteri malum. Vnde eadem ratione, qua detinens vxorem alterius, non eſt capax pænitentiæ: ſic etiam, qui bona aliena inuito domino. Tertiò notandum, quod de reſtitutione ſunt multa dubia doctrinalia, quę determinat ſanctus Thom. & Scot. in 4. diſt. 15.

2 Primum dubium eſt, quis teneatur reſtituere? Reſpond. quod primò & principaliter ille, qui rem abſtulit, aut damnum iniuſtè intulit, & hoc eſt certum. Et pręter illum, ſunt multi alij qui ad reſtitutionem obligantur: qui comprehenduntur in his verſibus; Iuſſio, conſilium, conſenſus, palpo, recurſus: Participans, mutus, non obſtans, non manifeſtans. Et Thom. exponendo hos verſus vbi prius, & ſecunda 2. q. 62. dicit, quod inter illa, quæ in his verſibus enumerata ſunt, quinque obligant ſemper ad reſtitutionem. Primum eſt iuſſio, vt cùm quis iubet aliquem deprędari, aut aliàs iniuſtè damnificare: ſi ex eius iuſſione

Digitized by Google

iuſſione fit, tenetur ad reſtitutionem totius. Secundum eſt conſenſus in rapinam, aut in aliam iniuſtam damnificationem: & hoc in eo, ſine cuius conſenſu talis rapina, aut damnificatio fieri non poterat. Tertium eſt recurſus, ſcilicet quando quis eſt receptor latronum, & præſtans patrocinium. Nam qui receptat latrones, & tuetur eos, aut rem raptam vel furatam doloſè celat, ita quod per hoc impeditur reſtitutio rei: ille tenetur in ſolidum cum his, qui abſtulerunt. Quartum participans, vt cùm quis particeps eſt in crimine furti, prædę, vel ſimilium: vt quia latroni ſe ſociauit ad ſpoliandum, & partem accepit. Et ille qui participat in crimine, tenetur inſolidum de toto: ſed ille qui participat non in crimine, ſed ſolum in re accepta, ille ſolum tenetur reſtituere, quod de re ſcienter emit, vel accepit. Quintum non obſtans, cùm ſcilicet huiuſmodi ſpolijs, latrocinijs, & cęteris malis, ex officio obſtare tenetur: vt princeps terrę, qui iuſtitiam conſeruare tenetur, ſi non obſtat cùm obſtare poſſit, & ſic per eius defectum inualeſcunt latrones, & cęteri malefactores, ad reſtitutionem tenetur.

3 Similiter intelligatur de non manifeſtante, cui conuenit ex officio manifeſtare. Aut ſecundum Scot. qui in iudicio requiſitus, tacet, vbi res finaliter poſſet reſtitui ei, cuius eſt, in dicendo veritatem: vbi non immineret ſibi periculum ſtatus, aut perſonæ. Conſimiliter in prædictis intelligendum eſt de non reprehendente, & cui hoc competit ex officio: vt dicit Thom. ſecunda 2. q. 62. Et ſubdit, quod principibus terrę ex hoc imminet periculũ: propter hoc enim poteſtate publica potiuntur, vt ſcilicet ſint iuſtitiæ cuſtodes. In alijs autem enumeratis in verſibus, non tenetur homo ad reſtitutionem, niſi in certis caſibus, ſcilicet quando homo probabiliter credit, quod ſuum conſilium fuerit efficax, & quod alias ſine ſuo conſilio non fuiſſet facta ablatio. Similiter non omnis palpo, vel adulator tenetur, ſed ille qui adulando incitat ad auferendum, laudans pro illo, & dicens ſignum eſſe ſtrenuitatis: Et maximè tunc tenetur ad reſtitutionem, quando probabiliter credit, quod ſua adulatio fuerit cauſa iniuſtæ ablationis. Idem intelligatur de detrahente, ſi propter detractionem ipſe audiens prouocatur, & damnificat iniuſtè eum, cui detractum eſt. Et dicit ſanctus Thom. ſecunda ſecundę q. 62. quod principaliter reſtituere tenentur illi, qui ſunt principales in facto. Primò

quidem

Digitized by Google

quidem pręcipiens damnificationem fieri, & ſecundariò ipſe exequens, & conſequenter omnes alij obligantur per ordinem. Quando tamen vnus reſtituit illi damnum, qui damnum paſſus eſt, tunc eſt eidem totaliter ſatisfactum, nec aliquis eorum tenetur eidem aliquid vlterius reſtituere: ſed illi, qui ſunt principales in facto, & ad quos peruenit res, tenentur ſatisfacere illis alijs quod reſtituerunt: quod ſi non facerent, tunc cæteri tenentur vt videtur, ſinguli pro partibus ei, qui inſolidum ſatisfecit.

4 Notandum hic, quod ſicut ſunt nouem aliena peccata in verſibus tacta, quibus peccatis quis particeps efficitur alienis delictis, in demerito hic, & in accidentali ſupplicio in futura vita: ita ex oppoſito ſunt nouem aliena merita, quibus proximi virtutes, noſtras quodammodo facere poſſumus hic, & in futuro accidentalia pręmia habebimus. Primò, cum iubemus & imperamus bonum alijs, vt parentes pueris, domini ſeruis, magiſtri diſcipulis, prælati ſubditis imperantes bona. Secundò, cùm conſilia damus proximis, vt vitent aliqua vitia, vel operentur meritoria vel virtuoſa opera. Sic quilibet poteſt docere proximum verbo, & exemplari vita: quibus tot meritis alienis participamus, quot opera bona alij ex noſtris bonis faciunt. Tertiò, cùm conſentimus in bona aliorũ, vt domini ſeruos manumittendo, pro ſacerdotio & religione adipiſcendis, parentes ſimiliter. Quartò, cùm ex laude alicuius virtutis in alio, talis proficit: vt fit in ingredientibus religionem, vel virginitatem, vel viduitatem laudantibus. Quintò, cùm defendimus iniuſtè vexatos, vt aduocando, hoſpitio recipiendo, vel ſeptem opera miſericordiæ exhibendo. Matth. 10. Qui prophetam, id eſt prædicatorem recipit, mercedem prophetæ habebit. Sextò, cùm cooperamur aliorum bonis, vt peregrinando, ſcribendo libros, corrigendo eoſdẽ, eccleſias & ſermones viſitando. Septimò, quando ſilentio noſtro alios ædificamus, & locutione aliorum virtutes diſcretè attollimus. Octauò, quando non obſtamus virtuoſis aliorum exercitijs, ſed è contra fraterna correctione, & ſeptem operibus miſericordiæ ſpiritualibus iuuamus ad bonum. Nonò, quando manifeſtamus aliorũ miſerias, vt eis ſubueniatur. Sunt etiam tertiò nouem demerita aliena in alijs peccatis, quàm ſint illa, vbi temporaliter damnificatur proximus, per ſcandalum multiplex,

plex, quę faciliter reperies: & ſic ſunt triplicia nouem. Primò in reſtituendis. Secundò in merendis. Tertiò in demerendis, per nouem modos ſcandalizandi proximum.

5 Secundum dubium eſt, quid ſit reſtituendum? Reſpond. quod omne alienum, quodquis iniuſtè abſtulit, aut iniuſtè detinet, & inuito domino rei, tenetur reſtituere. Circa quod notandum, quod tripliciter contingit quem iniuſtè aliena auferrę, vel detinere. Primo, cùm alteri ex cauſa licita ad aliquid obligatur, & ei non ſoluit alio inuito: vt cùm non reddit depoſitum ritè depoſcenti, non reſtituit accommodatum, non ſoluit mutuum, non reddit pretium mercenario, aut non ſoluit alia debita, vt sũt vectigalia, telonia, cenſus, decimæ, & huiuſmodi, ad quæ ſoluenda quis iuſtè obligatur. Secundò, cùm quis iniuſtè aliqua acquiſiuit quocunque modo, ſiue per vſurã, ſiue per furtum, ſiue per rapinam, ſiue per defraudationẽ in menſura liquidorum, vel aridorum, ſiue per pondera falſa, ſiue per fraudem vel falſitatem in rei ſubſtantia, quantitate, vel qualitate, vt ſupra dictum fuit. Tertiò, cùm ei aliquod tale datum eſt in munere, aut relictum in hæreditate, aut in teſtamento, aut eſt ſibi venditum ab eo, qui ius in eo non habuit: eo quòd res ſua non fuit, aut poteſtatem eam dandi non habuit. Omne igitur tale oportet reſtituere, aliàs contra præceptum hoc agitur, & grauiter peccatur. Et iſtis additur, quod qui alteri iniuſtè nocuit, & damnum in rebus intulit, tenetur ſibi dãnum recompenſare, etiam ſi inde nihil habuit: vt ſi combuſſiſti domum meam iniuſtè, teneris mihi ad recompẽſationem totius damni, quamuis nihil de domo apud te remanſerit.

6 Secundò dicitur, quod non ſolum iniuſtè ablatum eſt reſtituendum, ſed etiam fructus eius, ſi ſit res de ſe fructifera, vt ager, vinea. Et hoc dicunt eſſe verum de poſſeſſore malę fidei, & de fructibus qui ſuperſunt deductis expenſis; quę fiunt gratia fructuum quærendorum, congregandorum & conſeruandorum. Si autem ablatum ſit res, quę non eſt de ſe fructifera, vt pecunia, tunc auferẽs, vel iniuſtè detinens, tenetur ad reſtitutionem ęquiualẽtis, & ad recompenſationem damni, quod ille paſſus eſt ex carentia pecuniæ ſuæ: non tamen opus quod tantum reſtituat, quantum ille lucrari potuiſſet cum pecunia, ſed ſecundum æſtimationem lucri quod accidere conſueuit, penſato

penſato labore, & infortunijs, quæ in lucro aliàs accidere potuiſſent: lucrum enim non ſolum penſatur, vel cauſatur ex pecunia & labore. Nam ſecundum Thom. ſecunda ſecundæ q. 62. quando datio alicuius illicita eſt, & contra legem, vt cùm quis ſimoniacè dedit; tunc non poteſt repetere, ſed meretur illud datum amittere, nec debet ſibi reſtitutio fieri. Et alius, qui ſimoniacè accepit, non poteſt retinere, ſed debet in pios vſus conuertere.

7 Tertium dubium eſt, cui ſit reſtituendum? Reſpondent doctores, quod illi qui verus dominus rei eſt, aut iniuſtè damnificatus, ſi eſt viuus, & noſcitur. Sed ſi non eſt præſens, debet expectari aduentus eius, & tunc ſibi reſtitui, ſi ſaltem ſperatur aliquando reuerſurus. Si autem non ſperatur reditus eius, tunc ſi res eſt magni valoris, debet ſibi tranſmitti, ſi poteſt commodè fieri. Nec obſtat (dicit ſanctus Thom.) ſi remittens damnum remittendo patiatur: quia ipſe ſibiipſi huius damni cauſa fuit, per hoc quod alteri ſuum iniuſtè abſtulit, vel detinuit. Si autem tranſmittere non poſſit, aut ſi forte res non ſit magni valoris, ita quod non poſſit ſibi remitti ſine maiori incommodo, quàm res eſſet ſibi vtilis, ſi eam haberet, túc poteſt eam dare aliquibus cognatis eius propinquioribus: quia præſumitur lege naturę, quod ille velit magis reſtitutionem fieri propinquis ſuis, quàm alienis. Et ſi non haberet cognatos, aut non noſcerentur: poſſet rem committere vni in cœnobio, cũ tali proteſtatione, quod reddere teneatur, ſi vnquam requiſierit, vel comparuerit, aut etiam reſtituat hæredibus ſuis, ſi vnquam tales comparuerint. Si autem dominus rei reſtituendæ, vel ipſe damnificatus omnino incertus ſit, & ignotus, nec poterit ſciri, & ſimiliter hæredes eius ignorantur omnino, nec ſciri poſſunt, adhibita ſufficienti diligentia: tunc pauperes ſunt hæredes illarum rerum reſtituendarum. Non enim ille iniuſtus ablator, vel detentor alienarum rerum per hoc deobligatur à reſtituendo, nec poteſt ſibiipſi retinere: ſed tenetur dare pro anima illius, cui reſtitutio debebatur. Si verò dominus rei reſtituendæ eſt mortuus, det hæredibus ſuis; & ſi non ſciuntur hæredes, nec facta diligenti inquiſitione ſciri poſſunt, detur pauperibus pro ſalute animæ ſuæ ſecundum modum præmiſſum. Cui enim non poteſt temporaliter reddi, reddatur ſpiritualiter. Redditio autem ſpiritualiter fit, cùm datur pauperibus pro ipſo, & pro ipſius anima,

8 Quar-

Digitized by Google

8 Quartum dubium eſt, per cuius manus debent talia diſtribui pauperibus, & reddi? Reſpond. quod per manus confeſſoris, vel alicuius alterius, de cuius fidelitate confidat: ſed dicit Scot. quod non inuenit, quis neceſſariò determinatus ſit mediator, in diſtribuendo pauperibus illa. Et addit, Videtur mihi, quod talis per ſeipſum poſſit pauperibus reddere & diſtribuere, conſilio tamen alicuius boni viri: quia poſſet contingere, quod daret tali mediatori, de cuius fidelitate confideret, & quod talis tamen ſibiipſi applicaret, vel alijs vſibus quàm deberet. Vnde vbi lex diuina vel eccleſiaſtica non ligat perſonã, ſequẽda eſt ratio naturalis. Illa autem magis dictat, quod perſona quæ tenetur, magis reſtituat per ſeipſam, quàm per aliam: non tamen excludendo conſilium boni viri, ſed magis includendo.

9 Quintum dubium, quando ſit reſtituendum? Reſpõd. quod quilibet tenetur ſtatim reſtituere alienum, niſi dilationem voluntariam habeat ab eo, qui eſt dominus rei: quia vt dictum eſt prius, ſicut eſt contra iuſtitiam & dilectionem proximi, & contra præceptum Dei auferre alienum; ita eſt contra iuſtitiam, contra dilectionem proximi, & contra diuinum præceptum, tenere alienum iniuſtè, ideo eſt magnum peccatum. Sed conſtat, quod per nullum tempus licet peccatum continuare, ſed quilibet tenetur peccatum ſtatim deſerere, tam quoad actum voluntatis elicitum, quàm quoad actum exterius imperatũ. Iuxta illud Eccl. 21. *Quaſi à facie colubri fuge peccatum.* Igitur quilibet tenetur ſtatim reſtituere ablata, aut quæcunque aliena, in quibus non habet ius, niſi ipſe obtineret voluntariam dilationem à domino rei, quia non licet detinere alienum, eo nolẽte. Ab iſto tamen excipit Scot. aliquos caſus, in quibus ſecundum eum licitum eſt differre reſtitutionem exteriorem, dummodo aſſit interior reſtitutio, id eſt firma voluntas reſtituendi, quàm cito occurrent circumſtantiæ oportunæ. Et illi caſus comprehenduntur ſub hac maxima. Licitum eſt detinere rem alienam, quando ille ſcilicet dominus rei, rationabiliter deberet velle eam detineri: ſed in aliquibus caſibus rationabiliter deberet velle quis rem ſuam detineri de facto, qui tamen haberet firmam voluntatem reſtituendi, poſitis ibi ad hoc circumſtantijs oportunis.

10 Primus illorum caſuum ſecundum Scot. eſt, quando reſtitutio ad ſtatim eſſet notabiliter damnoſa communitati,

Digitized by Google

nitati, tunc non tenetur ille ſtatim reſtituere, quia in tali caſu, alter deberet velle reſtitutionem non ſtatim ſibi fieri: quia magis debet velle bonum communitatis. Et ideo debet rationabiliter velle aliqualem dilationem illius reſtitutionis boni vtilis. Secundus caſus, quando reſtitutio eſſet damnoſa ei, cui debet fieri, vt reddere gladium furioſo: quo mediante ſe, vel alium interficiat. Sic dicit ſanctus Thom. 2. 2. q. 62. quod ſi res reſtituenda apparet pro tunc grauiter noxia illi, cui reſtituenda foret, vel etiam alteri: tunc non debet reſtitui ei: quia reſtitutio ordinatur ad vtilitatem illius cui reſtituitur. Omnia enim quæ poſſidentur, ſub ratione vtilis continentur. Nec tamen quis debet ſibi eam appropriare in tali caſu, ſed debet reſeruare, vt congruo tempore reſtituat, vel alicui tradere tutius conſeruandam. Tertius caſus, quando immediata reſtitutio eſſet diffamatoria reſtituenti: ſicut fur occultus non tenetur ſtatim de facto reſtituere, ſed poteſt captare tempus, in quo ſine ſui diffamatione reſtituat: debet tamen habere voluntatem quamcito oportunè poſſit, & debet ad hoc diligentiam adhibere. Addit etiam Scot. quod quando ablatio fuit occulta, tunc non tenetur ablator ſe prodere, nec tenetur per ſeipſum reſtituere, ſed poteſt facere per aliam perſonam diſcretã & fidelem, & expedit per confeſſorem, cui prius eſt peccatum in confeſſione detectum: ſuppoſito quod ſibi credatur de fideliter reſtituendo id, quod ſuæ fidei commiſſum eſt. Et etiam quod cautè reſtituat, ſine manifeſtatione eius, qui prius abſtulit, & non reſtituit. Et in tali caſu poteſt reſtitutio differri, quouſque voluntas, & oportunitas talis perſonę mediæ poſſit haberi.

11 Quartus caſus, quando acceleratio reſtitutionis eſſet multum damnoſa reſtituere debenti, & breuis dilatio reſtitutionis non eſſet damnoſa, vel non multum damnoſa ei, cui fieri deberet: tunc iterum non tenetur ſtatim reſtituere de facto, ſed ſufficit, quod ſtatim ex affectu reſtituat, cùm ceſſabunt impedimenta hincinde. Quintus caſus, quando quis eſt omnino impotens ad reſtituendum. Talis enim protunc non tenetur, ſed cùm peruenerit ad pinguiorem fortunam. Actio enim non extinguitur per inopiam, ſed ſopitur. Et talis debet habere fortem voluntatem reſtituendi, ſi aliquando potens erit ad hoc. Et ſanctus Thom. ſecunda ſecundæ q. 62. dicit, quod in hoc caſu debet homo remiſſionem petere ab eo, cui

Digitized by Google

cui reſtituendum eſt: vel ſaltem volũtariam dilationem, & hoc petat aut per ſe, aut per alium. Et videtur quod pari ratione ſit faciendum in caſu præcedenti. Hæc ſunt dicta de reſtitutione facta, & de bonis fortunæ.

12 Sed quæritur, quomodo reſtitutio ſit facienda de bonis corporis, quæ quis aufert? Reſpõd. Scot. vbi prius, quod qui occidit aliquem iniuſtè, ſi ſibi pro illo, à iudice, ſecundum legem iſtius loci infligitur mors, vt ſic vitam reddat pro vita: debet illam patienter ſuſtinere, & ſic ſoluere pœnam illam. Si autem ſibi à nullo infligitur iudice, expedit ſibi, vt vitam ſuam exponat in cauſa iuſta, vt contra infideles, & inimicos Eccleſiæ, pro reſtitutione facienda illi, cui vitam abſtulit: quod ſi non velit tantam reſtitutionem facere, non poteſt tamen à reſtitutione omnino immunis eſſe: ſicut quidam, dicit Scot. abſoluunt homicidas, nec eis reſtitutionem neceſſariò incumbentẽ iniungentes: quaſi facilius poſſit tranſire homicida, quã canicida, vel bouicida: quia ſi occidiſſet quis bouem proximi ſui, vel canem, non abſolueretur ſine reſtitutione: tenetur ergo ille ad reſtitutionem faciendam, æquiualẽtem vitæ quam abſtulit, & hoc eo modo, quo poteſt æquiualentia in talibus eſſe. Nec hoc ſolum tenetur, ſed vt addit Scot. ſi interfectus ſuſtentabat aliquos, vt patrem, matrem, vel propinquos: tenetur interfector omnibus illis ad reſtitutionem, quantam eis abſtulit per interfectionem iſtius.

13 De mutilatione verò, aut alia corporali læſione dicit Scot. debet fieri reſtitutio per pecuniam, & illa debet reſpondere non ſolum damno, quod quis incurrit per mutilationem, pro toto tempore vitę ſuæ, quo vſurus fuiſſet membro abſciſſo: ſed etiam debet reſpondere expenſis appoſitis in curatione, & vltra hoc placationi læſi, quæ requireretur etiam ſi non eſſet talis mutilatio, & conſolationi ſic afflicti, quia perpetua eſt ſibi deſolatio de tali mutilatione. Plus etiam ſecundum Scot. ponderanda eſt mutilatio pauperis, quàm diuitis: quia pauper plus indigebat membro abſciſſo, ad victum neceſſarium acquirendum. De talibus reſtitutionibus fiendis, pro vita ablata, aut pro mutilationibus membrorum, aut læſionibus, & damnis corporis, dicit ſanctus Thom. 2. 2. q. 62. quod in quo non poteſt recompenſari æquiualens, ſufficit quod recompenſetur quod eſt poſſibile. Sicut patet de honoribus qui ſunt ad Deum, & ad parentes, quibus non

poteſt

poteſt reddi ęquiualens: vt dicitur 8. Ethic. Sic etiam in propoſito, quando illud quod ablatum eſt, non eſt reſtituibile per aliquod ęquale, debet fieri recompenſatio qualis poſſibilis eſt: puta, cùm quis alicui abſtulit membrum, debet ei recompenſare in pecunia, vel in aliquo honore, & ſimilibus; conſiderata conditione vtriuſque perſonæ, & ſecundum arbitrium boni viri.

14 Secundò principaliter dicendum eſt de reſtitutione bonæ famæ ablatæ, in toto vel in parte. Vbi notandum ſecundum Thom. & Scot. in 4. diſt. 15. & ex dictis ſancti Thom. 2. 2. q. 62. quod quadrupliciter contingit aliquem damnificare alium in fama. Primò, verum crimen ſuum de eo manifeſtando, & iuſtè: vt cùm quis malitiam alterius manifeſtat ei, qui corrigere habet: Aut ſi incorrigibilis eſt, manifeſtat in conſpectu Eccleſiæ, & hoc bona intentione, ſcilicet vt confuſus, à peccato deſiſtat; vel ſaltem, vt alij diſcedant ab eius conſortio infectiuo, & corruptiuo: ſeruato tamen ordine iuris, & fraternæ correctionis. Et qui iſto modo manifeſtat crimen alterius, & ſibi aufert famam; non peccat in hoc, nec tenetur ſibi famam reſtituere. Secundò damnificat quis alium in fama, & hoc iniuſtè, ſcilicet falſum crimen ſibi imponendo, id eſt falsè eum coram alijs accuſando de crimine, de quo non eſt reus: & qui iſto modo accuſat, & proximum damnificat in fama ſua, grauiter peccat: quia maius eſt auferre famam quàm temporalia, & qui aufert temporalia alteri, grauiter peccat, vt dictum fuit ſ. præcepto 5. cap. 8. q. 10. & præcepto 6. cap. 2. Ergo grauius peccat, qui ſic iniuſtè alium damnificat in fama: homines enim diligũt plus famam ſuam, quàm temporalia ſua. Talis enim ſic falsè, & iniuſtè damnificans proximum, tenetur ſibi famã ſuam reſtituere, & hoc illo modo, quod verbum ſuum retractet abſolutè apud omnes, ad quos per eum peruenit, dummodo ſciat & poſſit. Debet enim apud omnes confiteri, falſum ſe in hoc de illo dixiſſe, vt dicit ſanctus Thom. & Scot. dicit, quod debet ſic famam reſtituere, quod retractet verbum ſuũ, ſeu illud quod ſibi falsè impoſuit, & hoc ita publicè, ſicut ſibi impoſuit: quia aliâs non ſeruat iuſtitiam, in reddendo proximo quod ſuum eſt. Ex quo enim homo tenetur reſtituere temporalia, vt dictum eſt, multo à fortiori tenetur reſtituere famam ſic iniuſtè ablatam, quę eſt multo pretioſior temporalibus. Vnde Prouerb. 22. dicitur: *Melius eſt nomen bonum, quàm*

Digitized by Google

diuitiæ multa.

15 Sed diceres, aliquis non imponit tale crimen, in publico aſſerendo illud de eo, ſed murmurat, & incautè, & indiſcretè loquitur; vel alicui coram pluribus loquitur, & narrat huiuſmodi, non tanquam ſibi certum, ſed dicit ſe ſic audiuiſſe: an talis teneatur famam illi reſtituere? Reſpond. Scot. dicens, Rara fides, ideo quia multi multa loquuntur. Et ideo ſic murmurans, aut incautè loquens de alio falſum crimen, ſcilicet dicendo apud alios, fortè ille fecit hoc, certè poteſt eſſe quod fecerit, aut dicendo, Ego audiui quod ille fecerit hoc, & hoc, niſi ex modo dicendi talis oſtendat aliquam certitudinem maiorem, quàm ex relatione communi, non aufert, ex natura actus, famam illi in opinione illorum audientium: quia ſi illi firmiter concipiãt & credant ex hoc, illum, de quo eſt ſermo, criminoſum eſſe, leues ſunt. Quia *qui citò credit, leuis eſt corde.* Verùtamen quia à ſcandalo puſillorum oportet cauere, iuxta illud Pauli 1. Corinth. 8. *Si eſca mea ſcandalizet fratrem meum, non manducabo carnes in æternum*, & multi ſunt tales puſilli, leues ad credendum mala: ideo periculoſum eſt coram ipſis, talia audita ex relato referre. Et ſi hoc fiat ex intentione mala, vt ſcilicet animo, & intentione lædendi famam illius, de quo ſermo eſt: tunc non eſt facile excuſare, quin ſit contra charitatem, & per conſequens mortale. Si autem fiat coram talibus puſillis, & leuibus ad credendum mala, & fiat ex inconſideratione, durum eſt dicere quod exeat genus peccati venialis: quia lingua in lubrico poſita eſt, & *qui non offendit verbo, hic perfectus eſt vir.* Et dicunt aliqui, quod ſi quis ex alicuius tali relatione, notam infamiæ incurriſſet apud illos, apud quos ſic locutus eſt; tenetur ille ſibi reſtituere famam, & dicere apud eos, ſe falſum in hoc de iſto audiſſe, & minus cautè ſe locutum fuiſſe: vel quod ſibi non fuerat credendum, cùm tale contra proximum dixit, quoniam illud retulit contra bonum proximi, de quo nullam certitudinẽ habuit; vel aliquo conſimili modo reſtituat proximo famam, prout melius potuerit.

Eccl. 19.

Iac. 3.

16 Tertiò contingit, quod aliquis damnificat proximũ in fama, & hoc verum de eo dicendo, ſed iniuſto modo, vt cùm quis occultum crimen alterius prodit, contra debitum ordinem: ſeu cùm verum crimen alterius, ſed occultum, non ſeruato ordine iuris, contra eum in publico proponat. De hoc dicit ſanctus Thom. tenetut illi damnificato

nificato in ſua fama,reſtituere famam in quãtum poteſt, tamen ſine mendacio· vt quod ſe dicat malè dixiſſe, vel quod iniuſtè eum diffamauerit,vel alio tali quolibet modo. Et ſi non poteſt ſibi famam reſtituere, debet ſibi illud damnum aliter recompenſare, prout etiam de alijs damnis ſuperius fuit dictum. Et Scot.de hoc dicit, quod talis non tenetur retractare verbum ſuum, quod propoſuit in publico,quia ſic faciendo mentiretur, cùm ſciat illud quod propoſuit contra eum eſſe verum; & ideo non debet mentiri,propter quodcunque bonum alteri reddẽdum,immo in nullo caſu eſt mentiendum: ſed tenetur alio modo licito ſibi reddere famam, vt per huiuſmodi verba,non credatis eum eſſe talem, male enim dixi, & fatuè dixi. Et illud ſuum dictum tunc eſt verum, quia nõ ſeruato ordine iuris propoſuit in publico, quod non fuit verum publicum: & ergo in hoc male, ſtultè, & fatuè dixit: Et illa ſuaſio,ſcilicet non,reputetis eum eſſe talem, eſt bona;quia quilibet præſumendus eſt bonus, donec probetur contrarium. Iuxta illud extra, de ſcrutinio in ordine faciendo,humana fragilitas iſtum, quem indignũ eſſe non nouit,dignum debet æſtimare. Sed ille non eſt probatus malus coram illis: & ergo hoc perſuadendum eſt eis,vt eum non reputent indignum & malum.

17 Quartò, contingit quem damnificare alium in fama,ſcilicet verum crimen, ſed occultum in publico ſibi impoſitum negando,quia ipſum qui ſibi crimen imponit, oſtendit in hoc mendacem,& notat eum de calumnia, id eſt de falſi criminis impoſitione. Et de illo dicit Scot. quod ille ſic negans,non tenetur retractare negationem ſuam,qua negauit in publico verum crimen ſibi impoſitum: quia,vt dicit, non tenetur in publico quicunque, ſtatim in iudicio confiteri ſe reum, niſi fuerit conuictus. Tenetur tamen per quędam verba ſobria, vt ſtatim ante hoc dictum fuit,reſtituere famam illi accuſanti,quem indirectè notauit de calumnia: videlicet dicendo, non habeatis eum pro calũniatore,quia credo quod habuit intentionem bonam in proponendo; vel forte ipſe credidit ſe probare poſſe intentum ſuum, & deceptus eſt. Ex quibus patet, quàm periculoſum & magnum peccatum ſit aliquem infamare.

18 Tertiò principaliter dicendum eſt, de damnificante alium in anima ſua,id eſt in bonis animę, quomodo teneatur reſtituere? Vbi notandum ſecundum Scot. quod

Digitized by Google

per bona animæ intelligenda ſunt bona moris, quæ acquiſita corrumpuntur, & acquirenda impediuntur. Per vitia enim & peccata, virtutes iam acquiſitæ corrumpũtur: & quæ deberent ex bonis actibus generari, per vitia impediuntur ne generentur. In iſtis bonis animæ, ſcilicet virtutibus & actibus virtuoſis, non poteſt vnus alium directè damnificare auferendo ea ſibi, ſicut auferuntur exteriora bona, aut infundendo ſibi contraria, ſcilicet vitia & peccata: quia peccatum intantum eſt peccatum, inquantum eſt voluntarium. Nam ſi non eſſet voluntarium, non eſſet peccatum: vt dicit Auguſt. in de vera religione. Igitur ſola voluntate propria poteſt quis ſic directè damnificari: ſcilicet in ſeipſo cauſando volitiones malas, & peccata. Poteſt tamen vnus damnificare alium indirectè, ſcilicet retrahendo ex intentione à bonis operibus, & ſic impediendo à generatione virtutum, & inducendo ad mala opera, quibus virtutes corrumpuntur, & vitia generantur. Et talis inductio ad malum, & retractio à bonis, contingit multis modis, videlicet iubendo, conſulendo, perſuadendo, rogando, deridendo bona, & laudando mala, & ſic de alijs modis. Ad propoſitum igitur primò dicendum, quod qui alium ſic damnificat in iſtis animę bonis, grauiter peccat: quia contra dilectionem Dei agit, eo quòd retrahendo à bonis, minuit honorem qui Deo exhiberetur; & inducendo ad mala, auget Dei inhonorationem & offenſam. Agit etiam contra dilectionem proximi, cui deberet velle & facere bonũ: ſed vult & facit ſibi malum. Et peccatum eſt tanto grauius, quanto damnum eſt maius quod proximo infertur. Exempli gratia: grauius peccat (cæteris paribus) qui damnificat proximum in libra, quàm ſi in ſolo denario: Cùm autem bonum animę ſit inęſtimabiliter melius bonis corporis, aut fortunæ, ſicut anima incomparabiliter melior eſt corpore: ſequitur, quod multo grauius peccat, qui damnificat alium in bonis animę, vt in virtutibus & operibus bonis, quibus meretur bonum, quàm peccet qui damnificat in bonis corporis, aut fortunæ.

19 Secundò dicitur, quod ſic damnificans alium in bonis animæ, tenetur ſibi ad reſtitutionem modo poſſibili, vt dicit Scot. Et patet, quia cùm bona virtutum ſint maxima bona, inter omnia humana bona in præſenti vita, ſecundum Aug. lib. primo retractationum, plus damnificat proximum, qui in iſtis eum damnificat, quàm in quibuſ-

quibuſcunque alijs: & per conſequens plus tenetur ſecũdum iuſtitiam, ad reſtitutionem ſuo proximo de tali faciendam, quantum ſibi poſſibile eſt, quàm de alijs bonis. Talis autem reſtitutio fiat ſic, vt damnificans illum damnificatum ſuadendo, inducendo, exhortando, & alijs bonis modis, efficaciter inducat ad pænitentiam, ad vitæ emendationem, ad actus bonos virtutum generatiuos: Et ſi non ſufficit ſua propria perſuaſio, aut exhortatio, & ſimilia, adducat alios efficaciores, dummodo tamen illis non prodat peccatum illius occultum. Et ſi non ſufficiũt perſuaſiones huiuſmodi, & inductio ad bonum, quia facilius eſt peruertere, quàm conuertere: tunc tenetur vltra hoc, quantum poteſt, impetrare illi conuerſionem per orationes proprias, & per orationes aliorum per ipſum impetratas, & procuratas, & alijs ſimilibus, aut melioribus modis poſſibilibus. Damnificans igitur aliquem in bonis animę, tenetur ſibi reſtituere, quãtum ſibi eſt poſſibile: ſemper tamen ſic agendo, quod non publicet illius occultum peccatum, & eius perſonam, quam noſcunt, aut noſcerent veriſimiliter pro futuro. Ex his eſt diligẽter conſiderandum, quàm magnum peccatum eſt ſollicitare, & inducere alium ad peccandum, quia in ſe eſt magnum peccatum, & vltra hoc tenetur homo illi reſtituere, & damnum recompenſare: quod homo vix poteſt facere ad condignum, eo quod voluntatem iam allectam ad malum, vix poteſt homo reducere ad virtutem. Pauci etiam ſunt qui ſic reſtituere conentur: cùm tamen multi ſunt, qui ſic reſtituerę teneantur. Creberrima enim eſt illa damnificatio, & maximè circa iuuenes vtriuſque ſexus: qui ſæpiſſimè inducuntur ad mala ſupradictis modis, & nonnunquam maiorum exemplis peſſimis corrũpuntur.

20 Sed quid faciendum de eo, qui damnificat alium retrahendo eum à religione? Reſpond. Scot. quod ſi quis abſtraxit à religione aliquem, iam obligatum ad religionem profeſſionis obligatione, tenetur agere reſtitutionẽ. Damnificauit enim religionem in illa perſona: tenetur igitur agere, vt ille redeat ad religionem. Sed ſi aliquem diſpoſitum ad intrandum religionem retraxit, aut impediuit ne intraret, & hoc non fecit intentione conſulendi proprię vtilitati, aut ex aliqua rationabili cauſa: ſed fecit intentione nocendi religioni: tũc quia intereſt inter habere, & inter prope eſſe, ideo non tenetur ad tantam

Digitized by Google

reſtitutionem religioni, ad quantam teneretur, ſi ille fuiſſet in religione receptus actualiter. Tenetur tamen ad aliquam reſtitutionem, vt ad inductionem illius retracti, vt adhuc ingrediatur: vel ad inductionem aliqualem alicuius alterius aliqualiter æquiualentis. Ita tenetur reſtituere religioni iniuſtè per eum damnificatæ: perſonę verò per eum iniuſtè damnificatę, vt quam retraxit extra religionem, aut quam impediuit ne ingrederetur, tenetur etiam ad reſtitutionem. Tenetur enim omni diligentia inducere ad intrandum monaſterium, quod ſi non poteſt efficere, aut forte ille, quem impediuit ne intraret, poſuit ſe ad ſtatum nunc impoſſibilem religioni, vt matrimonij: tenetur ſibi in ſuaſionibus, & in alijs ſpiritualibus bonis, ad æquiualentiam illorum bonorum, in quibus eum damnificauit retrahendo à religione, & ad quæ maiora profeciſſet in religione quàm in ſęculo. Et hoc tenetur facere ſecundum modos ſupra poſitos, de damnificato in bonis animæ quoad virtutes: aut ſecũdum alios meliores, prout poterit.

DE SVFFRAGIIS MORTVORVM.

CAPVT VIII.

ARGVMENTA.

1 *Quinque receptacula animarum, & in quibus poſitis proſint ſuffragia.*
2 *Quinque modis poteſt eſſe certum aliquem eſſe in cœlis.*
3 *Quos certum ſit eſſe in inferno; & pro quibus ſecretò fieri poſſint ſuffragia.*
4 *Quibus non proſint ſuffragia.*
5 *Suffragia proſunt exiſtentibus in hoc mundo.*
6 *Melius eſt orare pro mortuis fidelibus quàm pro viuis.*
7 *In Purgatorio exiſtentibus proſunt ſuffragia: & quod detur Purgatorium.*
8 *Purgatorium triplex: duplex pœna purgatorij, eaque omnium maxima.*
9 *Animæ in Purgatorio voluntariè patiuntur pœnam.*
10 *A quibus puniantur animæ in purgatorio: quadruplices pœnæ purgatorij: & triplex eius ignis.*

Cum

1 CVm viui ſatisfacere poſſint pro defunctis, & pro morituris,& alijs viuis, & illam negligendo grauiter peccent: Idcirco adhuc de ſatisfactione, ſcilicet quomodo per ſuffragia poſſumus ſatisfacere pro mortuis,tria oſtendentur. Primò,quæ animæ iuuari poſſunt per ſuffragia. Secundò,quibus rebus iuuari poſſunt. Tertiò,qui eas iuuare poſſunt. De primo notandum, quod ſex ſunt loca animarum, vt dicit Magiſter in 4. circa diſt. 20.& 21. Et Thom.cum alijs theologis, videlicet cælū, infernus damnatorum,limbus puerorum, limbus patrū, hic mundus,& purgatorium. Et ſolum in purgatorio & hic exiſtentibus, proſunt ſuffragia quoad liberationem pænę.In primis enim locis exiſtentibus non proſunt ſuffragia,ſcilicet exiſtentibus in cęlo per modum indigentiæ,quoad præmium eſſentiale. Dicente beato Auguſt. Iniuriam facit martyri, qui orat pro martyre:prodeſt tamen eis ſuffragium ad præmium accidentale, quia gaudium eſt in cælis ſuper vno peccatore pænitentiam agente. Lucæ 15. Orare enim pro talibus in cælis, infidelitatis eſſet.

2 Eſt autem certum aliquem eſſe in cęlis quintupliciter. Primo modo,per bibliam noui teſtamenti de Apoſtolis,dempto Iuda. Secundo,de patribus veteris teſtamenti,per bibliam veteris teſtamęnti. Tertio, qui ſuſtinuit martyrium pro fide,etiam ſi ante peccauerit: vt de Cypriano refert Aug.quod falx martyrij abſtulit venialia ab eo. Quarto,ſi poſt baptiſmum ſtatim decedat paruulus,& tunc ſi ipſo pręſente celebratur miſſa, dici debet pro omnibus defunctis,vel pro alijs. Si autem maior infante moritur,tunc poteſt pro eo celebrari: Cum beatus Gregor.4.dialog. dicat damnatum puerū necdum quinquennem. Si etiam adultus ſtatim poſt baptiſmum moreretur,orari poteſt pro eo, quia forte non pænituit niſi pro mortalibus,& tunc indiget pro venialibus. Quinto, ſi eſt canoniſatus per eccleſiam. In ſecundis locis non proſunt ſuffragia, ſcilicet exiſtentibus in damnatorum inferno. Vnde Aug. Si patrem meum in inferno eſſe ſcirem,non plus pro eo quàm pro diabolo orarem. Et teſte eccleſia,in inferno nulla eſt redemptio, ſecundum legem communem:quod dicitur propter Traianum, quem beatus Greg. liberaſſe legitur de inferno orando.

3 Eſt autem certum eſſe in inferno hæreticos primò; ſecundò Iudęos,tertiò paganos;de Chriſtianis autem nō

Digitized by Google

ſic certum eſt. Quamuis enim peccatum eorum manifeſtum ſit, non tamen pæna. Vnde poteſt pro eis orari in ſecreto, & poſſunt ſuffragia fieri pro illis, qui ſeipſos occiderunt, qui in bello iniuſto mortui ſunt, qui duello interierunt, aut qui in torneamentis ſuccubuerunt, aut cũ meretrice. Dicit enim Aug. in de cura pro mortuis habẽda: Pro omnibus debet fieri oratio, ſed non debet fieri publicè propter ſcandalum. Exemplum habes de Greg. 4. dialog. qui pro proprietario orare diu diſtulit. Similiter debet fieri ſuffragium pro ſuſpenſis, & iuſtè damnatis, & ſubitò mortuis, quia etiam latro in cruce pænituit. Si autem inueniatur ſubitò mortuus, qui prius bonę vitę fuit, publicè oratio debet fieri: *Quia iuſtus ſi morte præoccupatus fuerit, in refrigerio erit*. Sap. 4.

4 In tertio non proſunt ſuffragia, ſcilicet exiſtentibus in limbo puerorum, quia non ſunt in ſtatu diſpoſito, ſicut nec iſti in inferno, quia non ſunt de communitate fidelium. Eſt enim vna vniuerſalis eccleſia in charitate cõiuncta, quæ eſt ſocietas & amicitia ſpiritualis; de qua in ſymbolo, Sanctorum communionem. Et Pſal. 118. *Participem me fac Deus omnium timentium te &c.* Ideo quicquid vnus lucratur per orationes pænitens, hic & in illa ſocietate eſt omnium, aut quoad gratulationem, aut quoad ſubuentionem. Sed iſti in inferno damnatorum ſunt de ſocietate diaboli, & velut membra putrida: Et qui in limbo puerorum ſunt, à ſocietate ſanctorum ſunt excluſi: ideo non proſunt eis noſtra ſuffragia. In quarto non profuerunt, ſcilicet exiſtentibus in limbo patrum, non quoad meritum, quia nullum eſt poſt hanc vitam: nec ad ſatisfaciendum, quia non habebant ſatisfacere niſi pro debito humanæ naturę totius, quod ſolus Chriſtus per infinitum meritum tollere potuit.

5 In quinto loco exiſtentibus, ſcilicet in hoc mundo, ſuffragium prodeſt, ſcilicet tam illi qui facit, quàm iſti animæ pro qua facit, ſi eſt in purgatorio. Primò enim, id eſt, ſatisfacienti, poteſt prodeſſe tripliciter. Vno modo ad merendum, ſi ſit in charitate, nihil enim minus meretur de gaudio cæleſti, quàm ſi pro ſe fieret ſuffragium, ſecũdum illud Pſalm. 34. *Oratio mea in ſinum meum conuertetur*; immò quandoque plus meretur quis orando, vel celebrando pro alio, quàm ſi pro ſe faceret: quia maiori feruore charitatis ſuccenſus videtur, qui ſcintillas feruoris mittit ad alios, maximè ad inimicos. In cuius euiden-
tiam

tiam Chriſto orante pro inimicis, latro conuerſus eſt ad pænitentiam. Et ſecundum Auguſt. Stephano orante pro inimicis, Paulus tandem cōuertitur. Alio modo prodeſt facienti, ad ſatisfaciendum pro ſe indirectè: quia ſi iſte, pro quo ſuffragium fit, non indiget, vt quia eſt in cælo, aut quia non eſt capax, vt ſi eſt in inferno, quando tūc ſuffragium faciens eſt talis intentionis habitu, quod pro ſe faceret, ſi non crederet prodeſſe illi, tunc ſuffragium ſatisfacit pro faciente ſi indiget. Si autem non indiget, dicit Pet. de Pal. diſt. 45. quarti: tunc in ſuffragio debet ſemper eſſe implicita intentio facientis, vt alijs proſit indigentibus hic, vel in purgatorio. Si autem fiunt ſuffragia multa, & ſpecialia pro illo qui non indiget, vt quia eſt in gloria, vel in inferno, & ſupereſt, vel quia minus indiget, tunc diuiditur indigentibus per Deum, ſicut ſecundum Auguſt. in regula dicitur: Cùm datur veſtis in monaſterio, vel aliud non indigenti, dat abbas illi qui indiget. Et idem dicit Thomas, & probat ex ſermone quodam Damaſ. de dor. Tertio modo indirectè prodeſt facienti, quoad orationis ſubſidium: quia iſte cui ſuffragium præſtatur, ſiue ſit in cęlo, ſiue in purgatorio, tenetur orare, ſaltem cùm liberatus fuerit, pro faciente ſuffragium, alias eſſet ingratus. Vnde Math. 10. *Siquidē fuerit filius pacis, reſidebit ſuper illū pax veſtra: ſin autē ad vos, reuertetur.* Quarto modo tamen, non prodeſt directè ad ſatisfaciendum. Vnde ſi tibi iniunctum eſt vnum pſalterium, & defuncto iniunctum fuit aliud pſalterium, ſi dico pro defuncto vnū pſalterium, adhuc ſum obligatus ad dicendum aliud pro me: Simile eſt in humanis debitis, ſi debeo vnum florenum Ioanni, & frater meus eidem etiam vnum, dando vnum pro fratre, non me acquitaui. In purgatorio autem exiſtentes, ſunt in magnis debitis erga Deum: quæ debita, ſi nemo eis ſubuenit, luere oportet pænis, & ſic ſatisfacere.

6 Ex pręmiſſis patet, quod multis modis melius eſt orare pro mortuis fidelibus, quàm pro viuis. Quia mortuus aut eſt, me ignorante, in inferno: & tunc gradum gloriæ merui per opus bonum, ſi ſum in charitate, & ſatisfactio cedet mihi. Si autem ſum extra charitatem, per actum ſuffragij diſpoſui me ad charitatem aliqualiter, & opus ad minus feci præmeritorium, etſi non meritoriū. Aut eſt in purgatorio: Et tunc licet, ſecundum omnes, nihil mihi mereri poſſit, nec ſibi; tamen ſecundum multos,

tos,pro me poteſt exaudibiliter orare. Sicut & Ieremias 2. Machabęorum 15. orauit exaudibiliter pro Iſrael. Et ſecundum omnes,ad minus orabit pro me cùm venerit ad cęlum,aut iam eſt in cælo. Vel vt iam dictum eſt erit ibi,tunc ſcient illos qui pro eis orauerunt, & pro eis orabunt:immò,etiamſi ſuffragantes, propter peccata ſua, illis non profuiſſent;adhuc pro eis orabunt. Et ratio eſt, quia amicitia in virtuoſo,conſiderat affectum plus quàm effectum. Sunt autem tunc beati in charitate perfecta, per quam oratio eorum expreſſa auditur faciliter. Secus autem eſt de viuo,quando pro eo oro, quia forte ignorat quod pro eo oro: & ſic non orabit pro me. Item forte eſt peccator, & ſic modicum valebit. Item ſi eſt iuſtus, non tamen in voto ſemper exauditur.

7 In ſexto exiſtentibus loco,ſcilicet in purgatorio proſunt ſuffragia: tum quia charitatem habent,quæ facit eos capaces; tum etiam,quia de noſtra fidelium ſunt ſocietate, vt tactum fuit de exiſtentibus in limbo puerorum, de communione eccleſiæ. De loco huius purgatorij ſex ſūt videnda,quæ tradit Thomas ſuper 4. diſtinctione duodecima. Primò quod ſit, probatur auctoritate ſcripturæ per illud 2. Machabęorum duodecimo: *Sancta ergo & ſalubris eſt cogitatio pro defunctis exorare, vt à peccatis ſoluantur*: ergo purgantur. Item probat Gregor. 4. dialog per exempla plura. Et per illud 1. Corinth. 3. *Si quis ædificauerit ſuper fundamentum hoc,id eſt Chriſtum,aurum, argentum, & lapides pretioſos.* Et ſequitur, *videlicet lignum,fenum,ſtipulam,vniuſcuiuſque opus quale ſit ignis probabit.* Item Dionyſ. vltim. cap. cęleſtis Hierarchiæ, commemorat ritum primitiuæ eccleſiæ orantem pro mortuis. Item auctoritate philoſophorū. Socrates enim libro qui dicitur Phædo Platonis, Quæcunque,inquit,animæ prouidebuntur mediocriter egiſſe, venient in locum vbi per pænas abſoluentur. Et ponit animas bonas habere nullam pænā: mediocriter bonas,mediocrem habere pænam: malas autem magnas. Ad idem eſt Auicenna 9. Meta. ſuæ capitulo vltimo: qui tamen Mahometiſta fuit. Ad idem eſt Hermes Termegiſtus ad Æſculapiū. Ratione etiam ſic, oportet ſatisfacere quemcunque pęnitentem, ſed aliqui moriuntur in charitate,qui non ſatisfecerunt pro peccatis præteritis: ergo oportet in futuro alicubi ſatisfacere; & hoc eſt purgatorium. Exemplis probat Greg. 4. dialogorum.

8 Secundò

8 Secundò notat quod triplex eſt purgatorium. Vnum in præſenti vita, per tribulationes toleratas vt oportet. Aliud in alia vita ſecundum legem communem, tam prope infernum damnatorum, vt idem ſit ignis qui damnatos cruciat, & qui electos purgat: ſicut ſub eodem igne aurum purgatur, & ferrum crematur, vt exemplificat. Tertium purgatorium eſt ſecundum diſpenſationem. Et ſic quandoque in diuerſis locis aliqui puniri leguntur, vel ad viuorum inſtructionem, vel ad mortuorum ſubuentionem: vt viuentibus eorum pæna innoteſcens, per ſuffragia eccleſię mitigetur. Tertiò notat, quod duplex eſt pæna animarum in purgatorio. Vna ſenſus, qua diuina iuſtitia per ignem punit. Alia damni, quę conſiſtit in priuatione viſionis beatificæ ad tempus. Et de vtraque dicit, quod minima pæna purgatorij, excedit maximam pænam huius vitæ: vnde Aug. de vera & falſa pęnitentia: Hic ignis purgationis, etſi æternus non ſit, miro modo eſt grauis: excedit enim omnem pænam, quam vnquam quis paſſus eſt in hac vita. Nunquam in carne tanta inuenta eſt pęna, licet mirabilia martyres paſſi ſint tormenta: & multi nequiter iniqui, quanta ſępe ſuſtinuerunt ſupplicia? Itē Auguſt. lib. de igne purgatorij, dicit aliquis: Non ad rem pertinet, quamdiu moras habeam, tantum vt ad vitam æternam perueniam. Nemo hoc dicat fratres chariſſimi, quia ille ignis purgatorius durior erit, quàm quicquid poteſtis in ſæculo, aut videre, aut excogitare. Et ſtatim ſubiungit: Ideo totis viribus vnuſquiſque laboret capitalia crimina, & minuta peccata ita operibus bonis redimere, vt ex ipſis nihil videatur remanere, quod ignis ille poſſit abſumere. Exemplificat ibi, Quàm durum ſit hic digitū modicum in igne tenere, quanto plus totam animā medullitus? Dicit etiam communis theologorum opinio, quod purgatorij pæna incomparabiliter eſt maior pænis mundi. De pęna damni probat, quia quanto aliquid magis deſideratur, tanto eius abſentia eſt moleſtior: Et quia affectus, quo deſideratur ſummum bonum poſt hanc vitam, in animabus ſanctis intenſior eſt, quia non retardatúr affectus moleſtia corporis: & etiam quia terminus fruendi iam ſummo bono, adueniſſet, niſi aliquid impediret; ideo de tardatione maximè affliguntur. De pæna ſenſus probat, quia cùm dolor non ſit læſio, ſed læſionis ſenſus; tanto aliquis magis dolet de aliquo læſiuo, quanto magis eſt ſenſitiuum. Vnde lęſiones, quæ fiunt in locis maximè

Digitized by Google

maximè ſenſibilibus, vt in oculo, & in ſimilibus membris, maximum dolorem cauſant. Et quia totus ſenſus corporis eſt ab anima, ideo ſi in ipſam animam aliquid læſiuum agat, de neceſſitate oportet quod maximè affligatur.

9 Quartò notat, quod animæ voluntariè, & cum magna patientia ſuſtinent pænam purgatorij. Patet, quia habent cor rectum, & per conſequens conformant voluntatem ſuam diuinæ voluntati & iuſtitiæ. Item omnis ſapiens vult illud, ſine quo non poteſt peruenire ad finem intentum: ſed ſine illa pæna non poſſunt venire in cælũ. Item petunt ſuffragia cum maximo deſiderio, ſecundum illud Iob 19. *Miſeremini mei, miſeremini mei, ſaltem vos amici mei.* Habent enim animæ purgatorij quadruplicem ſcientiam. Vnam per ſpecies influxas à Deo, ſicut aliæ ſubſtantiæ ſeparatę. Secundam per ea, quæ hic didicerunt. Tertiam per animas illic aduenientes. Quartam per Angelos bonos reuelantes. Quintam per malos, ſcilicet aliquando eas, ſecundum Thom. deridentes.

10 Quintò notat, quod boni Angeli non puniunt animas in purgatorio, quia eorum conciues ſunt amiciſſimi, tamen poſſibile eſt quod eas ad loca pęnarum deducant: nec cruciantur miniſterio dæmonum, quia animæ eorum victores fuerunt, poſſibile tamẽ eſt, quod ipſi dæmones, qui de pænis hominum lætantur, animas comitentur cùm deducuntur ab Angelis ſanctis, & aſſiſtant purgandis: tum vt earum pænis ſatientur, tum vt in earum exitu à corpore, ſuum aliquid recipiant. In hoc autem ſæculo, quando adhuc locus pugnæ eſt: puniuntur homines & à malis Angelis, ſicut ab hoſtibus, vt patet de Iob: & à bonis, ſicut patet de Iacob, cuius neruus femoris Angelo percutiente emarcuit. Geneſ. 32. Sola autem diuina iuſtitia igne mediante purgat, ſicut aurifaber per ignem aurum, ſicut tribula granum, & cauterio medicus morbum. Quædam etiam ibi peccata leuia illuc deportata purgantur: vt dicit Gregor. 4. dialog. Et Aug. in de vera pænitentia. Omnes vero pænæ pro peccatis quantumcunque grauibus debitæ, quas pænas non plenè deleuit hic contritio, ibi ignis purgabit. Sic patet quod in purgatorio ſunt quadruplices pænæ. Primò carcer loci malus, quia in terra, & propè infernum. Secundò ignis vniformis, ſed ſecundum diuinam iuſtitiam difformiter cruciãs. Tertiò dæmonum aſſiſtentia cruciatiua. Quartò priuatio beatitu-

beatitudinis. Eſt autem triplex ignis purgatorius. Primus eſt in alio mundo in purgatorio, qui erit acerbiſſimus. Cuius officium eſt triplex, videlicet purgare à peccatis venialibus: à pænis pro mortalibus contritis, & pro venialibus, pro quibus hic non eſt ſatisfactum, & ab alijs ſcorijs animæ, quæ ſunt habitus vitioſi, errores, & fomes. Secundus ignis eſt citius purgatorius, qui erit in conflagratione mundi. Tertius purgatorius ignis eſt tribulatio præſentis vitę. Et ille multo plus purgat, & citius, quàm ignis in loco purgatorij: quia meritum æternę patrię auget, & modicus multum de peccatorum pænis delet, & mortalem culpam, & venialem delere poteſt quoad pænam. Sed ignis purgatorij primi ſolum delet veniale peccatum, & pænas debitas pro mortalibus contritis & venialibus: ſed nihil meretur de gaudio, & incōparabiliter tamen eſt maior tertio igne. Sextò notat, quod vna anima citius purgatur quàm alia, vt docet Apoſtolus 1. Corinth. 3. exemplificans de ligno, feno, & ſtipula: quia quędam venialia ſunt maioris adhęrentiæ quā alia, ſecundum quod affectus magis ad ea inclinatur, & fortius in eis figitur; ideo talia tardius purgantur. Quæ autem animæ acerbius purgantur vel quæ tardius: ſciendum, quod acerbitas pænæ propriè reſpondet quantitati culpæ: ſed diuturnitas reſpondet radicationi culpæ in ſubiecto. Vnde poteſt contingere, quod aliquis in purgatorio diutius moretur, qui minus affligitur, & è conuerſo. Omnia præfata ſunt Thomæ vbi prius. Abbas Ioachim libro de ſemine ſcripturarum, dicit, Magni peccatores, qui verè in fine vitæ pęnitent: in purgatorio igne vſque ad nouiſſimum diem tales cremari oportere credendi ſunt. Armacanus libro de quæſtion. Armenorū lib. 13. dicit: Veriſimile eſt multos vſque ad reſurrectionem glorioſam omnium electorum, in purgatorio remanſuros, qui multa purgatione indigebunt.

Digitized by Google

QVÆ ANIMÆ DEFVNCTORVM iuuari poſſunt.

CAPVT IX.

ARGVMENTA.

1 *Animæ in Purgatorio iuuantur, primum ieiunio: ſub quo alia multa comprehenduntur.*
2 *Conſultum valde in hoc mundo adhuc viuos purgari.*
3 *Deinde eleemoſyna; & quæ conplectatur ſub ſe.*
4 *Tertiò oratione.*
5 *Quartò ſacrificiò altaris.*
6 *Quantum de pæna tollat Euchariſtia oblatio.*
7 *Sacrificium altaris quantum valeat pro animabus Purtorij?*
8 *An ſuffragia facta per peccatores proſint defunctis?*
9 *Quatuor gradus valoris ſuffragiorùm, & bonorum operum, & an ſuffragia facta pro multis, omnibus proſint æqualiter?*
10 *An tantum valeant ſucceſſiuè continuata ſuffragia, quantum ſimul facta?*

1 QVoad ſecundum principale, per quæ videlicet animę defunctorum iuuari poſſint? Reſpond. ſecundum Gregor. 4. dialog. & doctores in 4. diſt. 45. Primò, valet ieiunium: Secundò, plus eleemoſyna: Tertiò, plus oratio: Quartò, maximè ſacrificium altaris: ſemper intelligendo cæteris paribus. Sub iſtis tamen quatuor plura alia comprehenduntur, ſicut dictum eſt ſupra 3. præcepto de ſatisfactione. Primò, valet ieiunium vel vigilia, abſtinentia à delectabilibus cibis, vel alijs ſolatíjs corporeis aliàs licitis. Similiter aſperitas lecti & veſtiũ, flagellatio, genuflexio, & peregrinationes, contritio, & huiuſmodi. Et hæc animabus applicata, valent per viam iuſtitiæ, & per modum ſolutionis pœnæ. Vnde dicitur 13. q. 3. anima. Ieiunia viuentium, ſunt auxilium defunctorum, ſic quod Deus ea acceptat pro animabus defunctorum, tanquam per ipſas hoc factum eſſet. Vnde beatus Dominicus ferrea catena triplicem diſciplinam omni nocte recepit. Vnam pro ſe, aliam pro defunctis, tertiã pro peccatori-

peccatoribus viuis. Nam ſi te in carcere exiſtente, non poſſes ſoluere ſtatim decem florenos ad quos teneris, ego tot pro te dando, te liberarem. Sic etiam in propoſito eſt de carcere purgatorij,

2 Ex quo patet, quod conſultum eſt valde hic per talia purgari, præſertim per infirmitates, & alia patienter ſuſtinendo dum viuimus: quia tunc & ſpeciale meremur in patria gaudium, & ſatisfacimus. Quando autem nobis defunctis, quis pro nobis ſuffragatur, tunc meritum ſibi manet, ſed opus ſatisfactorium, inquantum tale, ſolum ſubuenit nobis. Exemplum de hic purgando ſe, patet per Greg. in homel. vbi refert, quod Emilianus diues lapſus in quoddam vitium, monaſterium intrauit, ſe multipliciter afflixit, matutinas in monte extra monaſterium præuenit, vbi abbas in medio noctis, ſuper eum lumen velut ſolem vidit: & cùm ab eodem deprehenſus eſſet poſtmodum, & interrogatus in monaſterio quid egiſſet, tardè cōfeſſus eſt, quod etiam in ipſa luce audiuit, dimiſſum eſt peccatum tuum. Pauor etiam & timor mortis quoſdam purgat hic. Vnde Gregor. 4. dialog. dicit: plerumque de culpis minimis, ipſe ſolus pauor egredientes animas iuſtorum purgat, ſicut narraui de quodam ſancto viro frequenter: qui ad mortem veniens vehementer timuit, ſed poſt mortem diſcipulis in ſtola alba apparuit, & quàm pręclarè ſit ſuſceptus indicauit Hæc ibi. Et beatus Aug. lib. de viſitatione infirmorum, loquens ſacerdotibus de hominibus morituris, ſic dicit: Abſoluendi ſunt omnes, abſolutionem dumtaxat rogantes, nec ſuſpendendi ſunt à fidelium communione, quibus mors timetur ſine dilatione: & quos peccatorum amara recordatio vel ciet in lachrymas, vel metus mortis ducit ad veniam: ſicut ſcriptura teſtatur: *Et territi purgabuntur*, ſcilicet Iob 41. Hęc Auguſt.

3 Secundò valet eleemoſyna etiam per viam iuſtitię, & per modum redemptionis pro animabus: & illud melius eſt quàm ieiunium, quia bonum humanum, quanto communius, tanto melius: Eleemoſyna autem pluribus datur interdum. Et ſub iſto comprehenduntur omnia opera miſericordię corporalia; ſimiliter & ſpiritualia, impenſa proximo propter animas defunctorum. Vnde datio ouorum, candelarum, panum, & huiuſmodi, pro miniſtris eccleſiæ, valet defunctis. Hæc autem hic pro ſe facta, ſicut dictum eſt de ieiunio, plus nobis valerēt: exemplum ponit

nit Greg. 4.dialog. de Paſcaſio diacono cardinali, maximo eleemoſynario & literato valde: qui non ex malitia, ſed ex ignorantia, duobus in papatum electis, poſtea animo adhęſit illi, qui minus ius habuit. Paſcaſio igitur defuncto, ſanctus Germanus epiſcopus Capuanus, de conſilio medicorum in thermis ſe lauare volẽs, eum ſeruientem in feruenti aqua reperit: à quo cùm quęſiſſet cauſam tantę ſeruitutis, reſpondit, quod propter adhæſionem prędictam. Et ſi inquit pro me oraueris, & reuerſus non me hic inueneris, liberatus ſum: quod & factum eſt. Et dicit Gregor. quod eleemoſynis Paſcaſius meruit liberari citius, & Germani prece.

4 Tertiò valet pro animabus oratio, & plus cæteris paribus quàm præcedentia: & hoc per viam gratiæ, & per interceſſionem membrorum Chriſti. Melius enim eſt opus charitatis quod dirigitur in Deum, vt oratio: quàm quod dirigitur in ſe, vel in proximum, vt ſolum ieiuniũ, vel eleemoſyna. Vnde dicit Scot. ſuo quotlib. q. penult: Inter omnia meritoria, oratio magis habet rationem meriti applicabilis alteri: quia ipſa de ratione ſui eſt placatiua, & reconciliatiua Deo, & etiam iſtius, pro quo per ipſum orantem offertur. Hæc ille. Vnde ſecundum Pet. de Pal. in 4. diſt. 45. oratio ſanctorum in patria valet pro animabus, quarum forte beneficijs prius adiutæ ſunt, dũ hic viuerent. Valent etiam preces, pręſertim viatorum iuſtorum, & prę omnibus orationibus beati Anſelmi, vel aliorum, valet quoad deuotionem oratio Dominica, ſcilicet, Pater noſter, quia iudex noſter factus eſt aduocatus noſter: cui eſſet opprobrium venire contra ſuum monitum, & infringere vel caſſare quod ibi docuit & formauit. Vnde in cimiterio & alibi dici debet, quia etiam eſt oratio ſpiritusſancti, qui ſecundum Apoſtolum poſtulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus, id eſt nos poſtulare facit. Valent etiam plus quàm noſtræ orationes, vigiliæ defunctorum ab eccleſia inſtitutę: quia ex opere operato, id eſt ex ordinatione & intenſione Eccleſię. Exemplum de hoc refert Vincentius in ſpeculo hiſtoriali de ſancto Ioanne eleemoſynario patriarcha. Huic enim quidam diues dedit 8. libras auri, petens vt oraret pro ſalute filij & fratris, & nautarum, & nauis. Moritur filius, & circa eadem tempora nauis mergitur cum omnibus contentis, niſi quod homines pręfati euaſerunt. Super quo cùm amaricaretur diues, vidit in ſomnis ſimilem Ioanni eleemoſynario

moſynario ſibi dicentem: Cur turbaris? Nónne pro ſalute petere iuſſiſti? filius tuus ſaluatus eſt, & ſi vixiſſet, immundus fuiſſet: alij in vita ſunt tuti, & niſi oratio & eleemoſyna interceſſiſſent, omnes cum naui interijſſent. Expergefactus igitur diues, optimè contentus eſt.

5 Quartò ſuper omnia valet, dicit Greg. ſacrificium altaris, id eſt miſſę celebratio: & hoc valet per viam gratiæ & iuſtitiæ, quia melius eſt opus charitatis communis, ſcilicet totius eccleſiæ, quàm priuatę & ſpecialis perſonę. Et dicitur hic oblatio altaris indiſtinctè, vt dicit Scot. vbi prius, ſiue ſit cōſecratio, ſiue perceptio Euchariſtiæ, ſiue operatio alia ſacerdotis celebrantis in perſona eccleſiæ: & non accipitur præcisè pro contento in Euchariſtia, quia etiam ſic in pixide eſſet. Hęc autem oblatio, vt ſit Deo accepta, oportet quod offeratur à perſona, vel à perſonis acceptis Deo, ſecundum illud Geneſ. 4. *Reſpexit Deus ad Abel*, ſcilicet primò, *& ad munera eius*, ſcilicet ſecundò. Vnde quando quis celebrat miſſam, oblatio fit primò à Chriſto, qui ſacramentum illud ſic inſtituit fieri: ſecundum illud Ioann. 6. *Panis quem ego dabo, caro mea eſt pro mundi vita.* Quia Chriſtus eſt ſummus ſacerdos, qui licet immediatè nunc non offerat, aliàs eſſet infinitum meritum, tamen mediatè offert per miniſtrum. Fit ſecundò à Chriſti paſſione, & ab ea habet efficaciam, inquantum ibi ſpecialior commemoratio Chriſti paſſionis habetur, verbis, ſignis, & meditationibus: ſecundum illud Lucæ 22. *Hoc facite in meam commemorationem.* Et 1. Cor. 11. Tertiò fit, & acceptatur ratione voluntatis Eccleſiæ generalis militantis, quia ille intelligitur facere, cuius nomine vel vice fit, vt dicit Dionyſ. c. 13. cęle. Hierarchię. Quartò, poteſt acceptabilius fieri vel fructuoſius ſacrificium, ratione perſonalis meriti offerentis; puta ſacerdotis offerentis. Quintò, poteſt acceptabilius fieri per priuatam perſonam, ſecundum quod deuotius petit miſſam celebrari. Primum ex dictis, tam in bonis, quàm in malis ſacerdotibus habet locum, & efficaciam. Quartū eſt tantum in bonis. Quintum accidit. Vnde ſecundum Duran. & Thom. in 4. diſt. 12. Euchariſtia in miſſæ celebratione duos fructus principaliter habet conferre, Vnū, inquantum Euchariſtia eſt ſacramentum, dat recipienti eam deuotè maiorem vnionem ad Chriſtum, fidem, ſpē, charitatem, & alia plura in propria anima recipientis cauſat. Aliud habet dare Euchariſtia, vt eſt non tantum

Digitized by Google

ſacramentum, ſed etiam ſacrificium quoddam Deo acceptiſſimum propter præfatas tres cauſas; vel quatuor recitatas: & ſic habet vim ſatisfactionis, ad tollendam pænam debitam illi, pro quo offertur in miſſa à ſacerdote, ſiue ſit pro peccato mortali, ſiue veniali, tam in viuis quā in mortuis.

6 Et ſi quæris: Quantum ergo de pęna tollit Euchariſtiæ oblatio? Reſpond. ſecundum Duran. ibidem: Non ſemper pænam totam tollit, quia effectus hodiernæ oblationis finitus eſt: aliàs omnes de purgatorio vna miſſa liberaret: ſed plus & minus tollit, ſecundum quod ſe extendit deuotio miniſtri offerentis, & virtus ſacrificij Deo ſoli nota eſt, & reatus ſecundum beneplacitum Dei, & ſecundum diſpoſitionem illius pro quo offertur. Credit tamen Altiſio. quòd nulla miſſa celebretur, pro qua non plures de purgatorio liberentur: quod veritatē dicit habere Pet. de Pal. vbi prius ſuper 4. quia quandoq. multi ſunt in purgatorio ſic diſpoſiti, vt citò liberentur; aut quia iam diu ibi ſteterunt; aut quia pauca purganda habuerunt. Et notandum, quod quanto hæc quatuor ſuffragia fiunt ex maiori charitate, tanto amplius proficiunt, ſecundum Pet. de Ta. vbi prius.

7 Quantum autem ſacramentum altaris pro animabus valeat, docet Greg. 4. dialog. vbi primò refert de monacho nomine Iuſtus, qui in monaſterio ſancti Greg. aliquando eiuſdem medicus fuit, tres denarios occultē habuit: quos inuenientes monachi, in mandatis à beatò Greg. acceperūt, vt morituro Iuſto nullus adeſſet frater, & mortuus in ſterquilinio ſepeliretur: moritur igitur, ſed pænitens Iuſtus in ſterquilinio ſepelitur. Iuſſit autem Gregor. pro eo quotidie per 30. dies miſſam vnam celebrari, & 30. die Iuſtus apparuit vni de monachis dicens, ſe ante inchoationem miſſarum dictarum male habuiſſe, ſed poſtea melius, & iam liberatum. Secundò refert de quodam apud hoſtes detento, pro quo vxor certis diebus ſacrificium offerri procurabat: longo autem poſt tēpore liberatus innotuit vxori, prædictis diebus à vinculis fuiſſe ſolutum, quando ſacrificium altaris pro eo fuit oblatum. Tertiò refert de presbytero, qui in riuis calidis aliquotiens ſe lauare conſueuit, vbi frequenter reperit ſeruitorem ſibi omnia exhibētem, quę balneatores conſueuerunt: tandem rediens, ne ingratus eſſet, duas tortas, id eſt panes, in quibus poterat confici Euchari-

ſtia,

ſtia, ſeruitori obtulit. Qui ingemiſcens ait, Hoc manducare non valeo: ſed pro me quæſo conſecrare digneris celebrando. Dominus enim fui loci huius, & pro meis peccatis hic purgor. Si rediens me non inueneris, liberatum crede. Per hebdomadam ergo presbyter quotidie celebrauit, & rediens neminem inuenit. Quartò refert de Agathone epiſcopo, cui nauiganti Romam tempeſtas nauim maximè quaſſauit. Nauta autem eius nauiculam in naui pendentem regere volens, cum nauicula fune fracto in mare ferebatur: die tertio venit epiſcopus cũ quaſſata naui in inſulam hoſticam, vbi celebrauit pro nauta, quem putauit ſubmerſum: Reparataque naui, tandem venit ad Romanum portum, vbi nautam ambulantem videns, quęſiuit quomodo euaſiſſet? Reſpondit ille, cùm nauicula repleta eſſet aqua, ibi manſi; qua euerſa, carinæ ſuperſedi prout potui: cumque poſt dies quinque fame & labore funditus deficerem, vidi quędam mihi panem porrigentem, quo confortatus vidi nauem tranſeuntem, quæ me huc aduexit: quo intellexit epiſcopus, eandem diem fuiſſe ſuæ celebrationis.

8 Quoad tertium principale, An ſuffragia facta per peccatores valeant defunctis? Notandum primò ſecundum Thom. vbi prius, quod tria ſunt quæ faciunt opera viuorum, velut cannę quædam, ad animas defunctorum peruenire. Primum eſt charitatis vnio. Secundum eſt faciẽtis, ſeu ſatisfacientis intentio. Tertium eſt obſecrantis oratio. De primo patet, quia charitas, quæ eſt vinculum vniens membra Eccleſiæ, non ſolum ſe ad viuos extendit, ſed etiam ad defunctos, qui in charitate deceſſerũt: quia charitas eſt vita, quæ per mortem corporis non finitur: ſecundum illud. 1. Cor. 13. *Charitas nunquam excidit.* Idcirco etiam amicitia, & ſocietas diuina, inter bonos in charitate firmata & fundata, per mortem non deſinit: ſed manet inter viuos & mortuos in Domino, & ſimiliter inter mortuos in Domino inter ſe. Hęc charitatis vnio facit aliquo modo omnia communia inter habentes eius ſocietatem, ita vt in patria quilibet gaudeat de bonis alterius ſingulis: Et in via quilibet deuotus gaudet de ſingulis verè bonis proximi: Et in purgatorio quęlibet anima de bonis alterius. De quibus ponitur articulus, Sanctorum communionem. Immo plus habens de charitate, de bonis certis alteri factis amplius gaudet & gratulatur, ſecundum interiorem conſolationem & delectatio-

Digitized by Google

nem,quàm gaudeat alius qui minorem habet charitatem, & cui illud certum bonum ineſt. De ſecundo, videlicet de ſatisfacientis intentione,patet,quia mortui in memorijs hominum viuunt. Vnde ſicut viuus vnus pro alio in ſocietate ciuili ſatisfacere poteſt,vt patet in debitoribus: ſic in ſocietate charitatis apud Deum,vnus per intentionem alteri poteſt dare bona ſua ſatisfactoria, inquantum talia, ſiue ſit viuus,ſiue defunctus. De tertio, videlicet de obſecrantis affectione ſeu oratione,patet, quia per viam orationis aliquis alteri interdum impetrat primam gratiam,licet non mereatur. Peccatores etiam Deus quandoque audit, quando ſcilicet petunt aliquid Deo acceptum: quia Deus non ſolum iuſtis, ſed etiam peccatoribus bona ſua tribuit: vt patet Math. 5. non ex eorum meritis,ſed ex ſua clementia. Ideo ſuper illo Ioann. 9. *Deus peccatores non exaudit:* dicit gloſ. quod cæcus loquitur vt non inunctus,id eſt, vt adhuc non plenè videns. Ad propoſitum ergo dicẽdum, quod ſuffragia ſiue fiant per peccatores etiam ſæculares,ſiue per iuſtos, valere poſſunt defunctis,& ſi non per charitatis vnionem, tamen per impetrationem: licet per iuſtos facta plus valeant: hanc viam Thom. expreſſè tenere videtur ſuper 2. diſt. 40. q. 4. vbi oppoſitam opinionem recitans,præſentem ſic approbat: Quia, inquit, efficacia ſuffragiorum menſuratur ſecundum charitatem eius pro quo fiunt,cùm tantum valeant vnicuique,quantum meruit vt ſibi valerent,vt Aug. dicit: ideo ab alijs verius dicitur,quod etiam ipſa operatio ſine charitate facta,valet ei pro quo fit,virtute charitatis eius,& non operantis. Hæc ibi: nec in quarto oppoſitum videtur tenere. Concordat Guiller. in rationali diuinorum.

9 Et Pet. de Pal. vbi prius ponit 4. gradus valoris ſuffragiorum,& operum bonorum. Primus eſt, quod maximè valet ſuffragium boni, factum pro bono: quia omnibus modis tribus prædictis poteſt valere. Secundus minus valet,licet valeat,boni pro malo viuo: quia per modum frequẽtis impetrationis. Tertius,mali pro bono. Quartus,mali valet pro malo: quia Deus peccatores nõ exaudit,id eſt ſicut iuſtos,ſed ſicut petentes id,quod eſt conforme diuinę voluntati. Ex prędictis etiam patet reſponſio ad aliud dubium,quo quęritur, vtrum ſuffragia facta pro multis,omnibus proſint ęqualiter? Reſpond. primò,quod ſuffragium factum pro multis,tantum valet quoad

quoad gaudium cuilibet in purgatorio, quantum ſi pro quolibet fieret. Et eadem ratione valet etiam pro iſtis animabus, pro quibus non fit. Patet ex primo modo, quia charitas ſecundum Apoſtolum non quærit quæ ſua ſunt, id eſt ſecundum Aug. non propria communibus, ſed communia proprijs anteponit. Vnde ſicut religioſus bene diſpoſitus, plus gaudet de legato facto communitati, quã de legato ſibi in ſpeciali, ſic eſt in purgatorio quoad congratulationem. Secundò dico, quod ſuffragium factum pro multis, non tantum valet ſingulis quoad liberationẽ à pæna, quantum valeret, ſi fieret pro vno vel paucis, ex intentione dirigentis. Patet, quia opus ſatisfactorium eſt finitæ efficaciæ in ſatisfaciendo, & quanto pluribus condiuiditur, tanto minus ſingulis cedit: & eſt ſimile in politia humana. Si enim quinque ſunt in carcere, quorum quilibet tenetur pro quinque florenis, ſi ex parte omniũ ſoluo quinq. florenos, adhuc quilibet tenetur pro quatuor: ſed ſi quinq. florenos darẽ pro vno, ille plenè liberaretur. Sic etiam eſt de incarceratis in purgatorio.

10 Dubitatur adhuc, vtrũ tãtũ valeãt ſuffragia ſucceſſiuè cõtinuata, quantũ ſimul facta: vt 30. miſſæ per dies 30. dictę, quãtũ triginta vna die dictæ. Et ſic de eleemoſyna cẽtum florenorum per vnam diem datorum, quantum ſi anniuerſarium procuraretur, & ſic de alijs? Reſpond. Pet. de Pal. tantum vel plus valent, quoad meritum inſtituentis: quia magis eſt ad honorem Dei continuatio talium anniuerſariorum. Et hoc conſiderans eccleſia, ſic inſtituit anniuerſaria, triceſimos, & ſeptuageſimos, & huiuſmodi. Sed quoad celeriorem liberationem à purgatorio, & citius videndum Deum, plus valet accelerata multiplicatio. Quia ſacramentum in propoſito habitum, ſi eſt ſuffragium altaris, nunquam tãtum valet ex opere operato, ſicut actu habitum. Et forte anima non erit tamdiu in purgatorio, quouſque vltimum ſuffragium per anniuerſarium fiet, vnde vtrumque eſt laudabile, & poteſt ex fonte charitatis manare: ita vt continuans ſuffragium diuinę laudis continuationem quęrat, & ſimul faciens, citius velit eum liberari, vt ſtatim Deo fruatur, & ne diu cruciętur &c.

Digitized by Google

OCTAVVM PRÆCEPTVM, de non dicendo falſo teſtimonio.

DE MENDACIO: ET QVANDO *ſit mortale.*

CAPVT I.

ARGVMENTA.

1 *Quæ octauo præcepto prohibeantur.*
2 *Ad mendacium duo requiruntur.*
3 *Mendacium per quæ fiat, & quod nullum ſine peccato fieri poſſit.*
4 *Octo mendaciorum genera.*
5 *In his octo generibus mendaciorum, quæ magis minúſve grauia, & quæ mortalia.*
6 *De ſecundo, & reliquis generibus mendaciorum, quid dicendum.*
7 *Mendacium iocoſum & officioſum an ſint mortalia?*
8 *Omne mendacium quinque de cauſis deteſtandum.*

1 NVnc octauum præceptum ſic ponitur Exod. 20. & Deuteron. 5. *Non loquaris contra proximũ tuum falſum teſtimonium.* Hic ſecundum Aug. nomine falſi teſtimonij contra proximum dati, intelligitur prohiberi omne in generali mendacium, ſaltem pernicioſum: quod etiam innuit textus Leuit. 19. dicens: *Nõ mentiemini, nec decipiat vnuſquiſque proximum ſuum.* De quo etiam intelligitur illud ſapientiæ 1. *Os quod mentitur, occidit animam.* Et Pſalm. 50. *Perdes omnes qui loquuntur mendacium.* Immo ſecundum Thom. 2. ſecundæ quæſt. 122. hic prohibentur omnia peccata ad locutionẽ pertinentia, quibus ſaltem infertur nocumentum proximo: vt mendacia pernicioſa, detractiones, blaſphemiæ & huiuſmodi. De mendacio igitur tria principaliter ſunt videnda. Primò, quid ſit, & quotuplex mendacium ſit: & an omne mendacium ſit peccatum? Secundò in ſpeciali, quot

quot modis quis peccat mentiendo. Tertiò, quando ſit mortale vel veniale peccatum.

2 Quantum ad primum notandum, quod ad mendaciũ ſecundum Thom. & doctores communiter in 3. diſt. 38. duo requiruntur: Primò falſa ſignificatio, ſecundò intentio fallendi: & accipitur intentio fallendi, pro intentione alium decipiendi, aut ſibi aſſerendi falſum: quod dicitur propter mendacium iocoſum, vbi non ſemper eſt intentio decipiendi alium, & falſam ſibi opinionem generandi, prout quibuſdam videtur. Ex quo patet, quod differentia eſt inter mentiri, & inter dicere mendacium. Ad hoc enim quod aliquis dicat mendacium, duo prædicta requiruntur. Sed ad hoc quod quis mentiatur, ſufficit ſecundum, ſcilicet quod intendat decipere, quia mentiri eſt contra mentem ire. Stat enim quod quis aliquod verũ, quod credit eſſe falſum, dicat cum intentione alium decipiendi: tunc dicit contra mentem, & tamen non dicit mendacium, cùm ſua aſſertio non ſit falſa. Exempli gratia: poſito quod princeps non ſit Viennę, & quis credens eum ibi eſſe, dicat volendo alium decipere, Princeps nõ eſt Viennæ, talis mentitur, quia loquitur contra mentem, & tamen verum dicit: Simile eſt, ſi quis dicit de re vendibili, quam credit malam, quod ſit bona: cùm in rei veritate ſit bona. Secundò patet ex prædictis, quod omnis qui dicit mendacium, mentitur: ſed non è conuerſo. Patet tertiò, quod dicens falſum, quod credit eſſe verum, nec mentitur, nec loquitur mendacium: vt dicit Aug. Cùm nõ habeat duplex cor, nec decipere intendat. Exemplum Aug. Si alicui gladius commodetur, & dicat ſe redditurũ, cùm ille qui commodat popoſcerit: ſi forte gladium repetat furens, manifeſtum eſt tunc non eſſe reddendum, donec reſtituatur ſanitas. Non enim in iſta promiſſione duplex cor habebatur in promittente.

3 Secundò notandum, quod mendacium fit non ſolum per verba, ſed per facta, ſcripta, nutus, & ſigna: vt patet de hypocritis, & de religioſorum falſis ſignis. Vnde mendacium in genere ſic definitur: Eſt falſa ſignificatio, cum intentione fallendi. Siue ergo homo ſignificet falſum voce, ſcripto, manu, lingua, ſigno, vel veſte, & ſi hoc facit cum intentione fallendi, aut falſum aſſerendi, ſemper eſt mendacium. Vocale autem mendacium ſic definitur: Eſt falſa vocis ſignificatio, cum intentione fallendi. Tertiò notandum, quod nullum mendacium poteſt fieri ſine

Digitized by Google

peccato. Patet Eccleſ.7. *Noli velle mentiri omne mendaciū, aſſiduitas enim illius non eſt bona.* Ad idem eſt Aug. libro contra mendacium dicens: Mendaciorum multa ſunt genera, ſed ea vniuerſaliter odiſſe debemus: nullum enim eſt mendacium, quod non ſit contrarium veritati. Nam ſicut lux & tenebræ, pietas & impietas, peccatum & rectè factum, vita & mors inter ſe contraria ſunt: ita inter ſe ſunt veritas & mendacium contraria. Vnde quanto amamus illam, tanto iſtam odiſſe debemus. Vnde Plato in Timęo: Voces impoſitæ ſunt, vt præſto fiant voluntatis indicia: Sed mentiens contrarium facit. Et philoſophus 4. Ethic. dicit, quod mendacium ſecundum ſe malum eſt, & fugiendum. Verum autem bonum eſt, & laudabile. Et ratio eſt, quare omne mendacium eſt peccatum, quia cadit ſuper indebitam materiam, maximè vocale: & includit actum, & circumſtantias ipſum actum neceſſariò deformantes, ſicut eſt de furto & adulterio, & cæteris huiuſmodi conuolutis cum malitia: vt dicit philoſophus 2. Eth. Voces namque inſtitutæ ſunt ad ſignificandum alijs mentis conceptum: Vnde indebitum eſt, & contra vocis inſtitutionem, quod quis ſignificet quod non habet in mente. Secundò, omne mendacium ex ſua ratione dicit intentionem malam, ſcilicet intentionem decipiendi, & huiuſmodi impoſſibile eſt eſſe bonum.

4 Quoad ſecundum principale notandum, quod ſecundum Aug. libro de mendacio, 8. ſunt genera mendaciorum. Scot. tamen ſubdiuidit quintum in duo. Primum vocatur mendacium in doctrina religionis, ſcilicet cùm quis cum intentione fallendi, ſignificat aliquod falſum contrarium his, quæ fidei ſunt, aut ſacræ ſcripturæ, aut etiam contrarium his, quæ pertinent ad bonos & Chriſtianos mores. Secundum genus mendacij eſt, quod fit ſolum ad nocendum alteri iniuſtè, ſiue in corpore, ſiue in rebus, ſiue in fama, ſiue etiam in anima: & vocatur mendacium quod nulli prodeſt, & alicui nocet. Tertium eſt, quod fit in præfatis bonis ad nocumentum vnius, propter vtilitatem alterius. Et vocatur mendacium quod prodeſt vni, & nocet alteri. Et hæc triplicia mendacia comprehenduntur ſub mendacio pernicioſo. Quartum vocatur mendacium, quod fit ex ſola libidine mentiendi: vt cum quis mentitur ſolum, quoniam placet ſibi, & delectatur atque gaudet in mentiendo. Quintum vocatur iocoſum: & eſt duplex ſecundum Scot. Primum quod fit ſolum

Digitized by Google

ſolum cauſa delectandi alios, ſicut narrare fabulas, de quibus etiam audientes ſciunt quod non eſt verum: nec decipiuntur audientes vt plurimum, cùm etiam ſermo proferentis non ſit talis, quod natus ſit credi ab audientibus. Aliud quod ſit cauſa ioci, ſecundum Aug. vbi ſupra: vt cùm quis iocando intendit alium decipere, ita quod audientes verè decipiantur: non tamen in aliquo in quo ſibi magnum nocumentum inferatur, in quo iocantur illi qui ſciunt eum decipi, & finaliter poteſt etiam ipſe de hoc iocari, quemadmodum dicit Aug. fuiſſe de mendacio Ioſeph, qui veraciter voluit decipere fratres ſuos in verbis iſtis: *Exploratores eſtis*: & cæteris ſimilibus poſitis Geneſ. 42. Sextum eſt quod nulli obeſt, id eſt nulli alteri à ſe: & tamen alicui prodeſt, & hoc in temporalibus rebus. Exemplificat Aug. velut ſi quiſpiam alicuius pecuniam iniuſtè auferendam ſciat, vbi ſit ſe neſcire mētiatur, quocunque interrogante. Septimum eſt quod nulli obeſt, ſed alicui prodeſt in corpore: quia per ipſum impeditur alicuius mors, aut alia læſio corporalis. Exemplum Aug. velut nolens hominem ad mortem quęſitum prodere, mentiatur. Octauum quod nulli obeſt, & alicui prodeſt ad defenſionem, & cuſtodiam caſtitatis. Prima tria dicũtur pernicioſa mendacia: quæ videlicet nocent, vel ſunt nociua ex ſe cui mentior, vel de quo mentior. Alia tria iocoſa, quæ nulli proſunt notabiliter, nec obſunt. Sed tria vltima officioſa, quia vtilitatis gratia fiunt: & proſunt alicui, & nulli obſunt.

5 Quantum ad tertium principale, notandum primò dictum Aug. lib. de mendacio, vbi ſic dicit: In his 8. generibus, tanto minus quiſque peccat cùm mentitur, quanto mentiendo accedit ad octauum: Et tanto amplius, quanto mentiendo accedit ad primum. Hęc ille. Et Thom. ſecunda ſecundæ q. 90. dicit: Si quis diligenter conſideret ſecundum ordinem prędictæ annumerationis per octonarium; ſciet ordinem grauitatis culpę, quę eſt in iſtis mendacijs. Nam bonum vtile prępfertur delectabili, & vita corporalis prępfertur pecuniæ, honeſtas etiam ipſi corporali vitæ. Vnde ſecundò notandum ſecundum eundem, quod omne mendacium, de quocunque genere mēdaciorum ſit, quod dicitut in Dei iniuriam, & in inhonorationem aut contemptum, eſt mortalę. Ita quod propter hoc dicitur, non ſolum vt quis decipiatur, ſed vltra hoc dicitur ea intentione, & ad iſtum finem, vt Deus per

hoc

hoc inhonoretur: quia illud eſt directè contra Dei charitatẽ. Primum verò genus octo mendaciorum, inter cętera eſt grauiſſimum. Vnde omne mendacium de primo genere, eſt mortale peccatum: quia quodlibet tale contrariatur charitati Dei. Nam voluntariè falſum ſignificare, cum intentione fallendi aliquem circa res diuinas, aut circa materiam fidei, eſt contra charitatem Dei: eo quod per tale mendacium mentiens occultat diuinam veritatem, aut corrumpit. Vnde Auguſt. vbi prius: Primum genus eſt capitale mendacium. Secundum genus, videlicet quod nulli prodeſt & alicui obeſt, grauius eſt quàm tertium: quia tertium minuit de grauitate ex hoc, quod damno vnius intenditur vtilitas alterius. Tamen mendacia ſecundi & tertij generum, in quibus videlicet quis intendit alteri nocere in rebus, corpore, vel fama, ſunt etiam mortalia propter iſtum malum finem intentum. Sunt enim contra charitatem proximi: quia ſicut nocere alteri in aliquo illorũ, eſt contra præceptũ Dei, & mortale peccatũ, vt patuit in 7. præcepto: etiã velle ſibi nocere, vel mẽtiri propter ſibi nocere, eſt mortale. Idem intelligitur de mẽdacio, quo quis intẽdit alteri nocere in anima, vt per mendacium inducere eum poſſit ad aliquod mortale peccatum, aut ad errorem in fide: aut vult eum per hoc impedire, in acquiſitione alicuius ſcientię vtilis & bonæ; aut impedire eũ vult in emendatione morũ; aut retrahit eum ab introitu religionis bonæ; aut à conuerſione per pænitentiam; & ſic de alijs; ſemper eſt mortale: quia multo magis fit damnum homini in his ſpiritualibus, quàm in damnificatione rerum, aut bonorum corporis? quia anima melior eſt corpore & rebus. Vnde Scot. in 3. dicit mendacium pernicioſum, ſecundum quod plus vel minus nocet, quod penſatur ex bono cuius eſt ablatiuum: ſecundum hoc penſatur magis aut minus graue mendacium. Et vniuerſaliter omne tale mendacium ex deliberatione dictum, eſt mortale peccatum. Cuicunque enim prohibetur ſimpliciter illo præcepto, *Non dices contra proximum tuum falſum teſtimonium*. Nec præcisè eſt teſtimonium quod datur in iudicio, ſed quando quis ex certa deliberatione aſſerit quod ignorat, vel cuius nouit oppoſitum; dicit falſum teſtimonium contra proximum. Vtrum autem indeliberatio excuſet, dicetur cap. ſequenti de periurio. Hęc ille. Concordat Guiller. in ſum. vitiorum dicens, quod tres primæ ſpecies ſunt peccatæ

cata mortalia,ſi ex deliberatione dicantur.

6 Secundo ergo & tertio genere mentiens non ſolum peccat contra hoc præceptum octauum,ſed etiam ſi damnum intulit ſic proximo, tenetur ſibi illud recompenſare. De iſtis mendacijs intelligitur illud Pſalm.5. *Perdes omnes qui loquuntur mendacium.* Et ſapientiæ primo: *Os quod mentitur occidit animam.* Mendacia verò aliorum quinque generum,non ſunt de ſe, & de ſuo genere mortalia peccata,ſed ſolum venialia:eo quòd non fiunt propter finem aliquem, qui contrarietur charitati Dei aut proximi,vt patet de mendoſo,vbi intenditur propria delectatio,& de iocoſo, vbi intenditur aut aliorum leuis delectatio,aut iocus aliquis,& de officioſo,in quo intenditur aliqua vtilitas proximorum. Quamuis autem ſecũdum Aug. vbi prius., huiuſmodi quinque mendacia non ſint mortalia de ſe,& ex ſuo genere, quando in eis non intenditur finis qui ſit contra charitatem: poſſunt tamen ſecundum Thom. vbi prius,& Scot. in 3. fieri mortalia per accidens ratione ſcandali,aut alicuius damni,aut alterius talis nati ſequi:vt dum quis ſuo mendacio non intendit malum,attamen eſt veriſimile, quod ex mendacio ſuo oriatur ſcandalum etiam puſillorum, aut notabile damnum proximo,& tamen propter vitandum huiuſmodi ſcandalum,aut proximi damnum, non vult mendaciũ omittere. Item poteſt fieri mortale ratione nimię libidinis,vt cùm homo ſuam, aut alterius delectationem quam habet,aut intendit in mendacio,præponit dilectioni Dei,aut mandato eius: ita quod antequam velit iſta deſiderata delectatione in mendacio carere, paratus eſt potius facere contra Dei mandatum. Et ita poteſt intelligi illud Aug. Nullum peccatum eſt adeo veniale, quod non fiat mortale, ſi placet.

7 Item quamuis mendacium iocoſum & officioſum,de ſe non ſint mortalia,nec viris imperfectis, nec etiam ſecundum Thom. perfectis, qui ſunt in ſtatu perfectionis acquirendæ,vt religioſi ſunt, niſi forte ratione ſcandali: tamen ſecundum Scotum vbi prius, ſunt mortalia vtraque mendacia viris exiſtentibus in ſtatu perfectionis exercendæ, in exercendo actus,qui competunt eis ratione talis ſtatus perfectionis,puta docere,iudicare, prædicare. Ratio eſt, quia per vtraque mendacia aufertur bonitas doctrinæ quam prædicant: iuxta illud Aug. in epiſtola fundamenti: Si ad ſcripturas ſacras admixta fuerint quãtumcunque

tumcunque iocoſa mendacia, nihil remanet in eis ſoliditatis: puta ſi prælatus prædicet, & miſceat mendacium iocoſum, nihil remanet ſoliditatis in doctrina illa. Poteſt enim quicunque dubitare de quocunque dicto ab eo, ſicut de alio: vel qua ratione non debet aſſentire illi mendacio iocoſo, pari ratione nec alij. Et ita periret auctoritas doctorum eccleſiæ in docendo. Perirent etiam vtilitates populi audientis, conſimiliter in iudicio ſolenni. Et intelligo ita, quod non percipiatur illud mendacium eſſe dictum, ſeorſum ab actu docendi vel iudicandi. Dum enim aliquis ſedet ad iudicium, poteſt aliquam truſam admiſcere, quæ ex modo loquendi ſcitur non eſſe de iudicio. Hæc Scot. Et ſic patet quantum periculum ſit prælatis, & præfatis viris in ſtatu perfectionis exercendæ; quando exercent actus talis ſtatus perfectionis, vt prædicare, iudicare, docere publicè, protunc mentiri iocosè vel officiosè, quia plures doctores concedunt quod ſint mortalia. Et videtur idem tenere ſanctus Thom. vbi prius. Cùm enim, vt dicit, ponantur in ſtatu veritatis ſeruandæ, quia veritatem tenent ex ſuo officio, in iudicio vel in doctrina: contra quæ ſi mentiantur, erit peccatum mortale: In alijs autem non oportet. Hæc Thom. dicit tamen Pet. de Pal. ſuper 4. diſt. 27. Mentiri in iudicio conſcientiæ, id eſt in confeſſione ſacramentali, ſemper eſt mortale: ſicut & periurium deliberatum, propter Dei irreuerentiam annexam. Non ſic autem in foro exteriori, ſimplex mendacium eſt peccatum mortale, niſi quando lædit proximum; vt ſi aduocatus ad vanam gloriam falſò inducat legem ad veram concluſionem. Hæc ille.

8 Eſt autem omne mendacium quinque de cauſis deteſtandum. Primò, quia origo eius eſt diabolica: vnde Geneſ. 3. *Nequaquam moriemini.* Ioann. 8. *Dùm loquitur,* ſcilicet dęmon, *mendacium, ex proprijs loquitur: quia mēdax eſt, & pater eius:* & ibidem: *vos ex patre diabolo eſtis, & deſideria patris veſtri vultis facere.* Secundò, quia inquinat membrum, quod maiori decentia eſſet dignum, ſcilicet os. Prouerb. 12. *Abominatio eſt domino labia mendacia.* Exemplum de habẽte os plenum muſcis fœtidis. Tertiò, quia omnis mendax, quaſi quidam proditor eſt; vult enim quod ille cui mentitur, fidem ſibi adhibeat: & tamẽ fidem non ſeruat ei: immo vult decipere, vt patet in ratione mentiri, quod eſt contra mentem ire. Quartò, quia valde

valde nociuum eſt toti eccleſiæ. Facit enim vt vix alicui fides adhibeatur. Vnde propter mendacia multiplicantur periuria, diffidentiæ, lites, & huiuſmodi. Vnde de mendacibus Ierem. 9. *Sagitta vulnerans lingua eorum dolum locuta eſt.* Quintò, quia eius vitatio orationem citò facit exaudiri. Exemplum in vitiſpatrum: vbi fratribus angelico miniſterio tranſlatis per fluuium ad quendam heremitã, ab eo quęrentibus de eius vita: reſpondit; A tempore conuerſionis, nunquam de meo ore mendacium exiuit, & quicquid petij à Domino, ſine mora conſecutus ſuum.

DE PECCATIS ORIS, PROMISSIONE, iactantia, adulatione; item de mendacio in opere.

CAPVT II.

ARGVMENTA.

1 *De mendacio in promiſſo.*
2 *In promiſſione ſimplici quænam conditiones intelligantur.*
3 *De mendacio in iactantia, & quale peccatum ſit.*
4 *De mendacio in adulatione, & an, & quando ſit mortale.*
5 *Adulationis vitium maximè deteſtandum.*
6 *Quale remedium adhibendum ſit adulationi?*
7 *De ſimulatione, diuerſis eius modis, & quando, & quodnam peccatum ſit.*
8 *De perplexitate vel æquiuocatione.*

1 PRoinde videnda ſunt adhuc tria principaliter. Primò, de peccatis oris, in quibus quis faciliter mentitur, vel ſemper. Secundò, de mendacio in opere vel geſtu. Tertiò, dubium de perplexitate. Quantum ad primum poteſt quis mendacium incurrere, promiſſo, iactantia, & adulatione linguæ. Primò promiſſione: vnde ſecundum Thom. 2. 2. q. 90. ſi ille qui aliquid promittit, non habeat mentem faciendi quod promittit, mentitur. Si verò habeat, non mentitur: quia non loquitur contra id quod gerit in mente. Si verò non facit quod promiſit, tunc videtur infideliter agere per hoc, quod animum mutat. Poteſt tamen excuſari ex duobus. Vno modo, ſi promiſir id quod eſt manifeſtè illicitum, quia promittendo peccauit: mutando autem propoſitum, bene facit. Alio modo

Digitized by Google

modo ſi ſint mutatę conditiones perſonarum, & negotia. Ad hoc enim quod homo teneatur facere quod promiſit, dicit Senec. lib. de beneficijs, requiritur quod omnia immutata permaneant. Vnde & Apoſtolus non eſt mentitus, non implens quod promiſit, cùm non iuit Corinthum. 2. Cor. 1. & hoc propter impedimenta quæ ſuperuenerunt. Hæc Thom.

2 Et videntur in promiſſo ſimplici multæ conditiones intelligi, ſicut & ſecundum Hoſt. in ſimplici iuramento. Nam quando iuro quod faciam, intelligitur, ſi Deo placuerit; ſi Papæ vel prælato placuerit, vel non diſplicuerit; ſi res in eodem ſtatu permanſerit. Vnde ſi apud me deponis gladium, & tibi promitto reſtituere: ſi poſtea furis, res in alio ſtatu eſt. Item ſi mihi fidem ſeruaueris. Non ſeruāti enim fidé, non oportet fidem ſeruari. Vnde ſi non facis mihi quod promiſiſti; non tibi teneor: extra de iureiurando: peruenit. Item ſi ſuperior non contradixerit. Item ſi facultas ſeu poſſibilitas ſe obtulerit. Vnde excuſat neceſſitas vel impoſſibilitas: tamen non potens ſoluere, prius debet bonis cedere, vel cum alio pro poſſe concordare, videlicet cum illo, cui obligatur.

3 Secundò mentitur quis iactantia, de qua vide in tertia ſpecie ſuperbię præcepto primo, cap. 13. Iactator autem, vt dicit philoſophus 4. Ethic. fingit de ſe maiora exiſtentibus, quandoque nullius gratia, quandoque autem gratia glorię vel honoris, quandoque autem gratia argenti. Vnde Thom. 2. ſecundæ q. 112. dicit: Iactantia propriè importare videtur, quod homo verbis ſe extollat. Illa enim quæ homo longè vult iactare, in altum eleuat. Tunc autem quis propriè ſe extollit, quando de ſe ſupra ſe aliquid dicit: quod quidem cōtingit dupliciter. Quādoque enim loquitur de ſe, non quidem ſupra illud quod in ſe eſt, ſed ſupra illud quod de eo homines opinantur. Quod Apoſtolus refugiens dicit 2. Cor. 12. *Precor ne quis exiſtimet me ſupra id quod videt in me, aut audit ex me.* Alio modo quis per verba ſe extollit, loquens de ſe aliquid ſupra illud, quod in ſe eſt ſecundum rei veritatem; & vtroque modo dicitur iactantia. Primo modo tamen magis propriè, & opponitur iactantia veritati. Quando autem ſit iactantia peccatum mortale, & quando non, dicit ibidem. Dupliciter iactantia conſiderari poteſt: Vno modo ſecundum ſe, prout eſt mendacium quoddam: & ſic quādoque eſt peccatum mortale, quādoque veniale. Mortale quidem

Num. 1. & ſequentib.

quidem, quando quis iactanter de ſe profert, quod eſt contra gloriam Dei, ſicut ex perſona Tyri regis dicitur Ezech. 28. *Eleuatum eſt cor tuum, & dixiſti, Deus ego ſum.* Vel eſt contra charitatem proximi, ſicut cùm aliquis iactando ſeipſum, prorumpit in contumelias aliorum, ſicut habetur Lucę 18. de phariſęo qui dixit, *Non ſum ſicut cæteri hominum, raptores, adulteri, iniuſti, velut etiam hic publicanus.* Quandoque verò eſt peccatum veniale, quando ſcilicet quis de ſe iactat, quæ neque ſunt contra Deum, neque contra proximum. Alio modo poteſt conſiderari ſecundum ſuam cauſam, ſcilicet ſuperbiam vel appetitū lucri, aut inanis gloriæ. Et ſic ſi procedat ex ſuperbia, vel inani gloria, quæ ſi ſit peccatum mortale, tunc ipſa iactātia erit peccatum mortale: alioquin erit veniale. Sed ſi quis prorumpit in iactantiam propter appetitum lucri, hoc videtur iam pertinere ad proximi deceptionem & damnum. Et ideo talis iactantia magis eſt peccatum mortale. Vnde dicit Philoſophus 4. Ethic. quod turpior eſt qui ſe iactat cauſa lucri, quàm qui ſe iactat cauſa gloriæ vel honoris. Non eſt tamen peccatum mortale ſemper: quia poſſet eſſe tale lucrum, ex quo alius non damnificaretur.

4 Tertiò quidam mentiuntur adulatione. Eſt autem, vt quidam ait, adulatio peruerſa laudatio. Vnde nomen laudationis & adulationis, eiſdem litteris conſtat: ſed non eodem modo ordinatis. Alexand. de Hal. in ſumma dicit: Adulatio ſic deſcribitur: eſt peccatum ex ſermone vanę laudis, alteri exhibitum intentione placendi. Dubitatur quando adulatio ſit peccatum mortale, vel non. Reſpondet idem ibidem: Quædam adulatio eſt, quæ fit in fouendo peccatorem in peccato: hæc eſt ſemper mortale peccatum. Quædam verò fit intentione vt proſit alicui, & nulli obſit: & hęc eſt veniale peccatum. Quædā verò eſt, quę fit ex ſola intentione placendi: non vt proſit vel obſit: & hæc aliquando veniale peccatum eſt, aliquando mortale. Quando enim fit ex animi leuitate, veniale eſt: Quando verò fit ex conſuetudine ducente in contemptum, & libidinem mortalem, tunc eſt mortale. Hæc ille. Hoc vitium Chriſtus maximè fugit. Vnde gloſ. ſuper illo Math. 21. *Relictis illis abijt foras extra ciuitatem,* quia pauper erat nulli adulatus, nullum in tanta ciuitate inuenit hoſpitem, ſed apud Lazarum receptus eſt. Et Apoſtolus 1. Theſſal. 2. *Neque aliquando fuimus in ſermone adulationis,*

Digitized by Google

adulationis, ſicut vos ſcitis: nec occaſione auaritiæ, Deus teſtis eſt.

5 Eſt autem adulationis vitium deteſtandum multipliciter. Primò, quia adulator nutrix eſt diaboli, lactans diaboli filios lacte adulationis. Threno. 4. *Lamia nudauerunt mammas: lactauerunt catulos ſuos.* Lamia enim dicitur quaſi lania, ſuis fœtibus crudelior, quia eos laniat quos videtur lactare: ſic adulator quem mulcet laudando in peccato, laniat in pertinacia. Secundò eſt locuſta, quę æſtate proſperitatis canit, & hieme aduerſitatis ſilet. Eccleſ. 13. *Diues locutus eſt, & omnes tacuerunt: & verbum eius vſque ad nubes perducent: pauper locutus eſt, & dicent: quis eſt hic?* Tertiò ſunt adulatores Sirenæ ſecundum Boetium vſque ad exterminium dulces voce, ſed obſtructis auribus fugiendæ. Quartò ſunt lotores capitum per oleum. Pſalm. 140. *Corripiet me iuſtus in miſericordia, & increpabit me: oleum autem peccatoris non impinguet caput meũ.* Quintò ſunt ſacerdotes diaboli, homines viuos ſepelientes. Vnde Gregor. ſuper illo Math. 8. *Dimitte mortuos ſepelire mortuos ſuos:* mortui mortuos ſepeliunt, cùm peccator peccatoré aggere adulationis premit. Propter illa Chriſtus ait Lucæ 6. *Væ vobis cum benedixerint vobis homines.* gloſ. Magna pars pænę eſt peccatori, ſua ſcelera non argui, ſed inſuper quaſi bene geſta laudari. Et ſuper illud Pſalm. 69. *Deus in adiutorium meum intende:* dicit Aug. plus nocet lingua adulatoris, quàm manus perſecutoris. Eſa. 3. *Popule meus, qui te beatum dicunt, ipſi te decipiunt.*

6 Dubitatur quale remedium ſit adhibendum adulationi? Reſpondet Alexand. vbi prius, quod triplex ſpecialiter. Vnum intra, propriæ fragilitatis conſideratio, quæ hominem perfectè humiliat: vnde Thren. 3. *Ego vir videns paupertatem meam.* Et Mich. 6. *Humiliatio tua in medio tui.* Alia duo ſunt extra: vnum eſt ex parte iuſti hominis, & dicitur fidelis & diſcreta correctio. Vnde ſuper illud Pſalm. 140. *Oleum autem peccatoris non impinguet caput meum:* gloſ. Suſtinet fidelis argui à viro iuſto in miſericordia, & non laudari à peccatore. Aliud eſt ex parte peccatoris, ſcilicet detractio, quę eſt remedium non per cauſam, ſed per occaſionem: vnde Greg. Sciendum quod ne immoderatis laudibus eleuemur, plerumque miro rectoris noſtri moderamine, detractionibus lacerari permittimur, vt quod vox laudantis eleuat, lingua detrahẽtis humiliet.

7 Quoad

7 Quoad ſecundum principale, ſcilicet de ſimulatione, notandum, quod differunt ſimulatio & hypocriſis, ſicut ſuperius & inferius. Simulatio eſt propriè mendacium, quod in exterioribus ſignis factoris conſiſtit, vt dicit Thom. 2.2.q.111. non autem refert, vtrum aliquis mentiatur verbo, vel quocunque alio facto. Simulatio tamen largius capitur ſæpe, pro quacunque fictione. Sed hypocriſis eſt non quęcunque ſimulatio, ſed ſolum illa, qua quis ſimulat perſonam alterius, ſicut cùm peccator ſimulat perſonam iuſti. De hoc habes quædam primo pręcepto de hypocriſi. De ſimulatione igitur dicit Scot. in 3. diſtinct. 38. Aliquis poteſt ſimulare per argumenta probabilia, aſſumendo aliqua bona ſibi ineſſe, quæ non inſunt: puta per genuflexiones, & adorationes, deuotionē ſibi ineſſe, quæ non ineſt. Et talis ſimulatio eſt hypocriſis & peccatum. Aliquis etiam poteſt ſimulare mala non ineſſe, vel oſtendendo ſigna oppoſita his, quæ conſueuit, vel oppoſita malis, vel non oſtendendo ſigna quæ communiter conſueuerunt ſequi illa mala. Et primum iſtorū videtur pertinere ad hypocriſim, puta, ſi quis luxurioſus audiens de mulieribus, ſpuat in ſignum caſtitatis execrās, & tamen habeat oppoſitum in corde. Secundum non eſt malum aliquod, immo ſi poteſt eſſe in malo, eſt laudabile: quia vituperabile eſt publicare eo modo, quo dicitur de quibuſdam, quod peccatum ſuum publicauerūt, & nō tacuerunt: & ſi malum ſit in corde interius, tamen addere malum ſignum exterius, eſt addere malum malo. In indifferentibus autem aliquis poteſt aliqua facere, quę ex natura ſui ſunt ſigna alicuius. Aliquis enim poteſt facere illa, quę non ſunt ſigna ex natura ſui: ſed ſcit ea concipi à præſentibus tanquam ſigna. Puta ex natura rei, ſudare eſt ſignum fatigationis, vel alicuius reſolutionis corporalis: Spumare autem, quod ſaliua currat per barbam, nō eſt ex natura ſignum inſaniæ mentis. Poteſt enim compos mentis emittere ſaliuam, vt currat per barbam: tamē à circunſtantibus poteſt aliquis ſcire, hoc iudicandum ſicut ſignum furiæ, puta, quia illa conſueuerunt ſigna eſſe furioſorum in terra illa. Vniuerſaliter ergo de ſimulationibus prima & ſecunda, dico quod ſunt peccata, & frequenter mortalia, quia hypocriſis & ſimulatio. Tertia, dummodo malum non concomitetur, eſt laudabilis, ita quod homo non oſtendat vnum malum per aliud malū: Et in indifferentibus ſimulatio prima, ſi eſſet in aliquibus,

Cap. 15. num. 1. & ſequent.

Digitized by Google

eſſet forte mala,ſed non grauiter: puta, ſi quis poſſet ſe facere ſudare, licet non laboraſſet: quemadmodum quidā ioculatores vtuntur corporibus ſuis, ad aliquos motus ſignificantes alias diſpoſitiones, quæ non inſunt eis, nec præceſſerunt. Simulatio alia, quæ eſt ſecunda, in indifferentibus nec peccatum eſt: & talis fuit ſimulatio Dauid. 1. Reg. 21. Hæc Scot.

8 Circa tertium principale, quid ſit faciendum in tali caſu & ſimilibus. Aliquis quæritur ad mortem, quem abſcondit perfectus vir. Veniunt apparitores, & quærunt ab abſcondente vbi ſit latitans. Aut reſpondet, ibi: & tunc erit proditor. Aut reſpondet, ſe neſcire: & ſic mentitur. Aut tacet: & ſic prodere videtur, ergo eſt perplexus. Reſpondet Altiſiodoren. debet deludere apparitores: ſicut dicebat Præpoſitiuus, ſic dicēdo: Creditis quod ſi ipſe eſſet hic, ego dicerem vobis? Vel debet reſpondere, ſicut reſpondit ille ſanctus epiſcopus, de quo exemplū ponit beatus Auguſt. libro contra mendacium, qui abſcōdit quendam miſerum, qui quærebatur ad mortem, & dū ab ipſo epiſcopo quærerent apparitores, vbi ille eſſet? Reſpond. nec poſſum mentiri, nec poſſum eſſe proditor.

DE FALSO TESTIMONIO.

CAPVT III.

ARGVMENTA.

1 *Quando teneatur, aut non teneatur quis teſtificari?*

2 *An licitè ferri poſſit teſtimonium de his, quæ ſub ſecreto quis nouit? Vbi de triplici ſecreto.*

3 *Reſpondetur præcedenti dubitationi.*

4 *An quis proximum accuſare teneatur? Item an poſſint ſubditi accuſare ſuos prælatos?*

5 *An falſum teſtimonium ſit ſemper peccatum mortale?*

6 *Num iuramentum obliget ſecundum intentionem recipientis?*

7 *In quibuſdam caſibus iurare poſſunt aliqui, quibus de re non conſtat, niſi per credulitatem: & quomodo debeant verba obligantium intelligi?*

8 *Quid ſi quis falſum teſtimonium ferret ex ignoratione facti?*

9 *Num*

9 *Num indeliberatio in periurio vel mendacio excuſet à peccato mortali?*

10.11.12 *Teſtificando, vel aliter aſſerendo iurare volens, qualem ſcientiam habere debet de re, de qua iurat.*

1 DE falſitate hactenus dictum eſt: ſed modò de teſtificatione videnda ſunt tria. Primò, in quibus caſibus quis tenetur teſtificari. Secundò, an falſum teſtimonium ſemper ſit mortale peccatum? Tertiò, quomodo quis teſtificando, vel aliàs aſſerendo poſſit iurare, & quę ſcire debeat qui iurat teſtificando. Quoad primum notat Thom. 2. 2. q. 70 In teſtimonio ferendo diſtinguendum eſt, quia aliquando requiritur teſtimonium alicuius, aliquando non requiritur. Si requiritur teſtimonium ſubditi auctoritate ſuperioris, cui in his quæ ad iuſtitiam pertinent obedire tenetur; tunc non eſt dubium, quin teſtimonium teneatur ferre, in his, in quibus ſecundum ordinem iuris teſtimonium ab eo exigitur: puta, in manifeſtis, & in his de quibus infamia præceſſit. Si autem exigatur ab eo teſtimonium in alijs, puta in occultis, & de quibus infamia non præceſſit, non tenetur ad teſtificandum. Si verò requiratur eius teſtimonium, non auctoritate ſuperioris, cui obedire tenetur, tūc diſtinguendum eſt. Quia ſi teſtimonium requiratur ad liberandum hominem ab iniuſta morte, ſeu pæna quacunque, vel falſa etiam infamia, vel etiam ab iniquo damno: tunc tenetur homo ad teſtificandum. Sed ſi eius teſtimonium non requiratur, tenetur facere quod in ſe eſt, vt veritatem denunciet alicui, qui ad hoc poſſit prodeſſe. Dicit enim Pſalm. 81. *Eripite pauperem, & egenum de manu peccatoris liberate.* Et Prouerb. 24. *Erue eos qui ducuntur ad mortem.* Et Rom. 1. *Digni ſunt morte non ſolum qui faciunt, ſed & qui conſentiunt facientibus.* Vbi gloſ. Conſentire eſt tacere, cum poſſis redarguere. Super his verò quę non pertinent ad damnationem alicuius, non tenetur quis ferre teſtimonium, niſi cùm à ſuperiore compellitur ſecundum ordinem iuris: quia ſi circa hoc veritas occultetur, nulli ex hoc ſpeciale damnum naſcitur; vel ſi immineat periculum accuſatori, non eſt curandum, quia ipſe ſe in hoc periculum ſponte ingeſſit. Alia autem ratio eſt de reo, cui periculum imminet, eo nolente. Hæc Thom. *Art. 1. in corp.*

2 Sed dubitatur, an teſtimonium poſſit licitè fieri de his, quæ alicui ſub ſecreto ſunt commiſſa? Pro cuius ſo-

Digitized by Google

lutione notandum, quod triplex eſt ſecretum. Vnum, quod ſub ſigillo confeſſionis cadit; aliud quod ſub ſigillo ſecreti tegitur. Et fit dupliciter. Vno modo, quod committés exprimat ſe dicere ſub ſigillo ſecreti. Alio modo, quod non exprimat, ſed tamen natura ſermonis, vel rei illud expoſcat: videlicet quod teneatur ſub ſigillo ſecreti. De his tribus dicit Pet. de Pal. ſuper 4. diſt. 21. quamuis frangens quodlibet iſtorum, videlicet primo modo & ſecundo modo dictorum ſigillorum, peccet mortaliter: tamen grauius frangens ſigillum confeſſionis. Nec ſolum eſt fractor ſigilli, & proditor, cui eſt aliquid expreſſè cõmiſſum vt arcanum; ſed etiam ex natura facti, ſi videatur tale quod reuelatio noceret: minus tamen cęteris paribus, quàm ſi ad hoc ſe obligaſſet. Nam ſeruus auſcultans à caſu, vel à propoſito ſecretum quod tractatur in curia domini ſui, & poſtea id reuelat forinſecus; committit crimen contra dominum ſuum, & curiam eius: vnde talis ſeruus, ſecundum ius ciuile, grauiter puniretur. Sacramentum autem pęnitentię ſeu confeſſionis, eſt quoddam ſecretum, quod ſecretè tractatur in curia ſummi regis: quia tractatur coram illo, qui repręſentat perſonam eius. Quilibet verò homo ſeruus Dei eſt: ergo ille qui audiret à confeſſore peccata confeſſa, teneretur ea celare. Hæc Pet. Et eadem ratio videtur de illo, qui confitentis alicuius peccata audiſſet à caſu, vel à propoſito. Alij doctores addunt, qui doloſè audit confitentem, mortaliter peccat: ſed non qui à caſu. Ambo tamen tenentur celare. Ratio primi: quia contra legem naturę facit, & contra charitatem proximi: immo contra Dei ſacramentum. Et addit Pet. de Pal. Pęnitens etiam, ſi ex reuelatione iniunctionis pęnitentiæ, probabiliter crederet confeſſorem lędi, tenetur celare. Alioquin eſſet maledictus ſicut Chã, qui diſcooperuit, vel non operuit, ſed deriſit verenda patris. Si enim ex hoc ſequeretur vel deriſio ſimplicis, vel offenſio, quia prohibuit loqui cum perſona ſuſpecta, non debet dicere, Talis hoc mihi iniunxit: quia forte ille interficeret eum. Hæc ille.

3 Ad propoſitum dubium reſpondet Thom. vbi prius, ſic. De illis quę homini commiſſa ſunt in ſecreto per cõfeſſionem, nullo modo debet teſtimonium ferre: quia huiuſmodi non ſcit vt homo; ſed tanquam Dei miniſter. Et maius eſt vinculum ſacramenti, quolibet hominis præcepto. Circa ea verò quæ aliter homini ſub ſecreto commit-

Art. 1. ad 2.

Digitized by Google

committuntur, diſtinguendum eſt. Quandoque enim ſunt talia, quæ ſtatim cùm ad notitiam hominis veniunt, homo ea manifeſtare tenetur, puta, ſi pertinent ad corruptionem multitudinis ſpiritualem vel corporalem; vel in graue damnum alicuius perſonæ; vel ſi quid aliud huiuſmodi eſt, propalare tenetur vel teſtificando, vel denunciando. Et contra hoc debitum obligari non poteſt per ſecretum commiſſum, quia in hoc frangeret fidem quam alteri debet. Quandoque verò ſunt talia quæ quis prodere non tenetur: vnde poteſt obligari ex hoc, quod ſibi ſub ſecreto committuntur. Et tunc nullo modo tenetur ea aliquis prodere, etiam ex præcepto ſuperioris: quia ſeruare fidem eſt de iure naturali; nihil autem poteſt pręcipi homini, contra id quod eſt de iure naturali. Hęc Thomas. Sed diceres, quamdiu tenetur celare, qui aliquid in confeſſione audiuit? Reſpondetur ſemper, & pro ſemper. Item quæreres, quàm pænam incidit qui arcanum alicuius prodit illicitè? Reſpondet, ſi quis publicè reuelat aliquod ſecretum crimen, imponitur ſibi aliqua pæna, ſcilicet infamia. Impoſitor enim criminis cuiuſcunque, quod probare non poteſt, pro calumniatore habetur. Extra de calumnia. Et talis eſt ille, qui reuelat quodcunque ſecretum crimen, quod probare non poteſt.

4 Dubitatur conſequenter, an quis teneatur accuſare proximum? Reſpond. Thom. ſecunda ſecundæ q. 68. differentia eſt inter denunciationem, & accuſationem. In primo attenditur emendatio fratris, in ſecundo punitio criminis; pænę autem præſentis vitæ non per ſe expetūtur, qaia non eſt hic vltimum retributionis tempus, ſed inquantum ſunt medicinales, conferentes, vel ad emendationem perſonæ peccantis, vel ad bonum reipub. cuius quies procuratur per punitionem peccantium: quorum primum intenditur in denunciatione: ſecundum autem propriè pertinet ad accuſationem. Et ideo ſi crimen fuerit tale, quod vergat in detrimentum reipub. tenetur homo ad accuſationem, dummodo ſufficienter poſſit probare, quod pertinet ad officium accuſatoris: puta cùm peccatum alicuius vergit in multitudinis corruptelam corporalem, ſiue ſpiritualem. Si autem non fuerit tale peccatum, quod in multitudinem redundet, vel etiam ſi ſufficientem probationem non poſſit adhibere, non tenetur ad accuſandum: quia ad hoc nullus tenetur, quod non poteſt debito modo perficere. Sed contra, non licet re- *Art. 1 in corp.*

Digitized by Google

uelaré quæ quis in ſecreto recepit, quia hoc eſt infideliter agere: ſed ſtat ſolum in ſecreto quem ſcire proximi malum, ergo &c. Reſpondetur, reuelare ſecretum in malum perſonæ, infidelitas eſt: non autem ſi reueletur propter bonum commune, quod ſemper præferendum eſt priuato bono: Et ideo contra bonum commune, nullum licet ſecretum recipere. Nec tamen eſt omnino ſecretũ, quod per ſufficientes teſtes poteſt probari. Hæc Thom. Sed nunquid ſubditi poſſunt accuſare ſuos prælatos? Reſpond. ibidem: Subditi prælatos ſuos accuſare prohibentur, qui non affectione charitatis, ſed ſua prauitate, vitam eorum diffamare & reprehendere quærunt: vel ſi ſubditi accuſare volentes, fuerint criminoſi, vt habetur ſecunda q.7. Alioquin ſi fuerint aliàs idonei ad accuſandum, licet ſubditis ex charitate ſuos prælatos accuſare.

5 Quoad ſecundum principale, vtrum falſum teſtimonium ſit ſemper peccatum mortale? Reſpond. Thom. ſecũda ſecundæ q.70. Falſum teſtimonium triplicem habet deformitatem: Vno modo ex periurio, quia teſtes non admittuntur niſi iurati: & ex hoc ſemper eſt peccatum mortale. Alio modo ex violatione iuſtitiæ, & hoc modo eſt mortale peccatum in ſuo genere: ſicut & quælibet iniuſtitia. Et ideo in pręcepto decalogi, ſub hac forma interdicitur falſum teſtimonium, cum dicitur Exod.20. *Nõ loqueris contra proximum tuum falſum teſtimonium.* Non enim contra aliquem facit, qui eum ab iniuria facienda impedit, ſed ſolum qui ei ſuam iuſtitiam tollit. Tertio modo ex ipſa falſitate, ſecundum quod omne mendacium eſt peccatum: & ex hoc non habet falſum teſtimonium, quod ſit ſemper mortale peccatum.

6 Dubitatur vtrum iuramentum obliget ſecundum intentionem recipientis? Reſpond. Thom. ſuper 3. diſt. 39. & ſecunda ſecundę q.89. art.7. Iuramentum promiſſoriũ obligat de neceſſitate, vt culpa euitetur. Vnde obligat ad illud eſſe faciendum: quo non facto incurritur culpa. Diſtinguendum eſt ergo in eo qui iurat. Aut enim ſimpliciter, aut doloſè iurat. Si iurat doloſè, ex duabus partibus poteſt culpa ſequi, ſcilicet ex fractione iuramenti, & ex dolo. Quamuis ergo ex ipſa ratione iuramenti, inquantum iuramentum, non obligetur ad ſeruandum ipſum, niſi ſecundum ſuam intentionem (ad obligationem enim voluntas requiritur, ſicut etiam ad votum) tamen ex neceſſitate iuramenti, inquantum doloſum fuit, obligatur

ad

Digitized by Google

ad ſeruandum, taliter quod ex dolo eius alius non ledatur: & hoc eſt, quando ſecundum intentionem recipientis iuramentum implet. Vnde debet ſeruari ſecundum ſanum intellectum eius, cui iuramentum præſtatur. Vnde Iſidor. Quacunque arte verborum quis iuret, Deus tamen, qui conſcientiæ teſtis eſt, hoc ita accipit, ſicut ille cui iuratur intelligit. Et quod illa verba intelligantur de iuramento doloſo, patet per ea quę ſic ſubdit: dupliciter reus fit, qui & nomen Dei in vanum aſſumit, & proximũ dolo capit. Si autem ſimpliciter, id eſt abſque dolo iurat, tunc obligatur in foro conſcientiæ, ſolum ſecundum intentionem iurantis non recipientis. Vnde Gregor. 27. moral. Humanæ aures talia verba noſtra iudicant, qualia foris ſonant: diuina verò iudicia talia foris audiunt, qualia ex intimis proferuntur. Sed talis ſine dolo iurans, in foro contentioſo, vbi intentio ignoratur, obligatur ſecundum quod verba communiter accipi ſolent. Hæc ille. Et addit: Iuramentum non debet adhiberi niſi de aliqua re, de qua aliquis firmiter certus eſt: & non eſt niſi cum magna cautela adhibendum.

7 Notandum tamen, quod in quibuſdam caſibus poſſunt aliqui iurare, quibus de re non conſtat, niſi per fidẽ ſeu credulitatem. Vnde Magiſter in 4. diſt. 34. dicit, quod ſi mulier accuſat frigiditatem mariti, ipſa & ipſe iurabunt de eo, quod nunquam commixti ſint, & ſine fraude, cum ſeptima manu propinquorum. Sacramentales enim tunc iurabunt, quod credunt Eccleſiæ vera iuraſſe. Idem iuris eſt, ſi ſeparentur propter arctitudinem mulieris. Sicut etiam in libro 5. de purgat. cap. 14. Iurare Papa mandat, pro purgatione cuiuſdam Decani infamati. Similia habes in Scot. vt poſt dicetur: Sed dubitatur, quomodo debent verba obligantium intelligi? Reſpondet Scot. q. penult. quotl. ſui. Ad iſtud dubium habetur reſponſio extra, de ſpont. ex litteris: vbi dicitur ſic: Si alter non intellexit quod alter propoſuit, ad communem verbi intelligentiã reccurratur: & cogatur vterque verba prolata in ſenſu iſto retinere, quem ſolent rectè intelligentibus generare. Et gloſ. adducit illud ff. de ſuple. le. l. Labeo. Non ex opinionibus ſingulorum, ſed ex communi vſu loquentium verba ſunt intelligenda. Addunt alij, quando verba ſunt duplicia, & iurans intendit in vno ſenſu, & recipiens in alio: tunc verba multiplicia, aut plus prætendunt vnum iſtorum ſenſuum ſecundum communem vſum, aut æqua-

Digitized by Google

liter pręte ndunt vtrumque. Si primum, tunc illius intẽtioni ſtandum eſt, qui illum ſenſum intellexit. Si ſecundum, tunc ſtandum eſt iudicio bonorum virorum, qui penſatis coniecturis & rationibus, condeſcendere debent ſaniori & puriori intentioni.

8 Sed quid ſi quis falſum teſtimonium ferret ex ignorantia facti? Reſpond. Thom. ibidem. In teſtimonio ferendo, non debet homo pro certo aſſerere quaſi ſciens, illud de quo certus non eſt: ſed dubium debet ſub dubio proferre, & id de quo certus eſt, pro certo aſſerere. Sed quia contingit ex labilitate humanæ memoriæ, quod reputat ſe homo quandoque certum eſſe de eo, quod falsũ eſt; vt ſi aliquis cum debita ſollicitudine recogitans, æſtimat ſe certum eſſe de eo quod teſtatur, illud teſtimonium non eſt falſum, nec peccat mortaliter hoc aſſerẽs: quia non dicit falſum teſtimonium per ſe, & ex intentione, ſed per accidens contra illud quod intendit.

9 Dubitatur adhuc, An indeliberatio in periurio, & ſimiliter in mendacio, excuſet à peccato mortali? Reſpondet Scot. ſuper 3. circa finem: Periurium quod eſt ex pleno conſenſu, eſt contra pręceptum primæ tabulæ, & per conſequens immediatè auertens à fine vltimo, & ita nihil ſibi deficit de ratione peccati mortalis: ſiue periuriũ fiat ex habitu, ſiue non, ſiue ſemel, ſiue conſuetudinariè. Si autem fiat periurium indeliberatè, quantumcunque fiat frequenter, cum actus meritorius requirat quod ſit plenè humanus, & ita ex deliberatione plena, & demeritorius non minus requirat idem; non enim Deus eſt pronior ad puniendum, quàm ad præmiandum: poteſt dici, quod illud periurium indeliberatum, etiam quotienſcũque iteratum, non eſt peccatum mortale. Notandum tamen, quod virtuoſus breuem habet deliberationem, quæ non videtur deliberatio: quia habet prudentiam magnã, & promptus eſt ad deliberandum, quaſi in tempore imperceptibili. Ita poſſet aliquis ex habitu oppoſito prudentię, acquirere facultatem deliberandi promptè de oppoſito, quaſi in tempore imperceptibili: & illa deliberatio ſequens habitum, eſſet ſufficiens ad rationem peccati. Sicut conſimilis deliberatio in bono, eſſet ſufficiens ad rationem meriti. Non ergo diſtinguo quantum ad rationem peccati mortalis, quantum ad raritatem & frequentiam periurij: ſed inter deliberationem & indeliberationem. Ita quod deliberatio concurrens reddit peccatum

mortale:

mortale: & hoc ſiue vnica, ſiue ex conſuetudine. Et indeliberatio excuſat, ſiue ſemel, ſiue quotienſcumque. Hæc Scot. Idem tenet de mendacio, ad hoc quod ſit mortale vel veniale. Vide etiam de hoc ſupra, ſecundo præcepto per totum.

10 Quantum ad tertium principale quęritur, vtrum adducens Deum in teſtem, vt fit in iuramento aſſertorio, ad aliquid quod talis credit eſſe vèrum, licet non ſit verum; aut ad aliquid de quo aliquam habet opinionem, & tamen magis aſſentit oppoſito; peccet mortaliter? Reſpondet Scot. vbi prius ſuper 3. dicens: Dico quod ille cui iuratur, aut accipit ex lege poſitiua, aut ex conſuetudine iuramentum, tanquam ſimpliciter aſſertiuum iurati, aut non tanquam ſimpliciter aſſertiuum, ſed probabiliter inductiuum ad credendum iuramento. Primo modo dico, quod iurans quomodocumque dubium, hoc eſt, quod non eſt ſimpliciter certum, & deliberatè, peccat mortaliter; quia ad confirmandum id quod aſſerit ſimpliciter eſſe certum & verum, Deum teſtem inducit, cùm non ſit ſimpliciter certum. Et hoc modo debent intelligi omnia iuramenta illorum, qui aliquid iurant in iudicio, pro quo ſententia aliqua conſueuit ferri, quę ſententia omnino non deberet ferri, niſi illud aſſertum eſſet ſimpliciter certum. Verbi gratia, Sententia mortis non debet ferri, niſi pro crimine certo: ergo iurans iſtum eſſe criminoſum, cùm non ſit certus, quantumcunque tamen probabiliter coniecturet eum eſſe talem, & hoc iurans in tali foro, vbi ex lege poſitiua vel conſuetudine ſequitur damnatio ad mortem, peccat mortaliter. Conſimiliter in foro quocumque, vbi ex hoc, quod aliquis conuictus per iurantes vel iuramenta, condemnatur tanquam reus, ſimpliciter, ibi non tantum fit irreuerentia nomini Dei, contra præceptum primæ tabulę, ſed eſt pernicioſum, quia nociuum proximo.

11 Et ſi dicas eſt vtile reipublicæ; alioquin mali nimis multiplicarentur: Reſpond. Dominus Deut. 16 *Iuſtè quod iuſtum eſt exequeris*. Sunt enim quædam mala, quæ non ſunt punienda per homines, ſed relinquenda iuriſdictioni diuinæ: puta õnia in quibus homo, vt homo, nõ poteſt ſufficienter docere veritatem, eo modo quò deberet doceri, ad hoc vt iuſtè ferretur ſententia debita poſitiua. Nec in iſtis ſunt ſoli teſtes culpabiles, ſed etiam iudex; ſi tamen ipſe ſciat, quod ex conſuetudine teſtes non teſtifican-

Digitized by Google

teſtificantur ſub iuramento,ſed ſub credulitate: tunc enim non deberet iſte ferre ſententiam,qualis eſſet ferenda,ſi culpa eſſet ſimpliciter probata coram eo. Scit enim ex conſuetudine, culpam non eſſe ſufficienter probatam coram eo,vt tali pęna puniatur. Si autem ex lege poſitiua habeatur,vel conſuetudine,quod iurans non teneatur deponere de certitudine, ſed de credulitate; tunc etiam iurās non peccat,dummodo ex ſignis probabilibus coniecturet partem illam,magis quàm aliam: ſicut habetur de ſcrutinio in ordine faciendo.ca.vnico. In promotionibus ergo talibus,quę ad quaſcunque dignitates per electiones,aut ad ordines,aut etiam in alijs collegijs, puta vniuerſitatibus ad collegium, in religionibus ad prælationem,vel ad actus alios: ſi conſuetudo approbata habet, quod reſponſiones reſpondentium ſub iuramento præſtito,vel ſub fide data, vel ſub obedientia promiſſa, non debent intelligi niſi de credulitate, quantum poteſt humana fragilitas noſſe,& quod reſpondens non nouit dignitatem in eo: debent omnes tales reſponſiones intelligi ſecundum conſuetudinem communem, nec reſpondentes peccant in aliquo,quia conſuetudo eſt,vel lex poſitiua,quod talis teſtificatio de credulitate ſufficiat,& ita fit in fauorabilibus.

12 Vniuerſaliter autem,ſiue in fauorabilibus,ſiue in odioſis,iurans de illo cuius oppoſitum magis credit quàm aliud; iurans etiam de illo,de quo ſimpliciter eſt dubius, id eſt non magis aſſentit vni parti quàm alteri, peccat mortaliter:quia adducit Deum tanquam in teſtem iſtius, quod neutro modo eſt ſibi certum. Poteſt enim periuriũ eſſe abſque mentiri;puta,ſi aliquis ſimpliciter dubitans, iurat partem de qua dubitat: quam fortè dicendo non mentiretur,quia non habet oppoſitum in mente. Aut ſaltem in aliquo caſu,vbi iurans tenetur eſſe certus, deierat,ſi non eſt ibi certus: & tamen ſi illud aſſereret ſine iuramento,credens illud plus quam oppoſitum, non mẽtiretur. Periculoſum eſt ergo frequenter habere iuramẽta in ore;quia in multis ſermonibus,ſine iuramento, nõ peccaret quis,vbi addito iuramento peccat quis, & grauiter,ſi fiat ex deliberatione. Propter quod eſt vtile illud conſilium Math.5. *Sit ſermo veſter, eſt, eſt: non, non.* Hæc de Scoto.

NONVM

NONVM PRÆCEPTVM, de non concupiſcendo.

DE IGNORANTIA, QVID, QVOTVplex, & quàm periculoſa ſit.

CAPVT I.

ARGVMENTA.

1 *De ignorantia neceſſariò tractandum, & quid ſit.*
3 *Ex debito, diuerſi diuerſa tenentur ſcire; ſunt tamen ſeptē, quæ quemlibet adultum oportet noſſe. 1. Credenda. 2. Speranda. 3. Facienda. Homo ſub triplici lege.*
3 *An leges humanæ obligent in foro conſciētiæ, ſiue iuſtæ ſint, ſiue iniuſtæ? Iuſtæ obligant.*
4 *Iniuſtæ contra bonum humanum, vel diuinum: illæ non obligant niſi ad vitandum ſcandalum; iſtæ nullo modo.*
5 *Iniquas leges ſtatuentes qualiter peccent?*
6 *Tenetur quilibet adultus ſcire, 4. quæ ad ſtatum & officiū ſuum pertinent. 5. an recepturus Euchariſtiam, ſit ſine peccato mortali.*
7 *Tenetur ſcire, 6. beneficia manifeſta ſibi à benefactore ſuo impertita.*
8 *Quis magis ad gratiarum actiones Deo reddendas teneatur, pænitens an innocens?*
9 *Quibus teneamur eſſe grati; etiamſi contrarium nobis interdum videatur de nouem generibus perſonarum. De 1. 2. & 3.*
10 *De 4. 5. 6. & 7.*
11 *De 8. & 9.*
12 *Multi ſunt gradus ingratitudinis.*
13 *Ingratitudo aliquando mortale, aliquando veniale peccatum.*

1 PRæceptum nonum: *Non concupiſces uxorem proximi tui.* Exod. 20. & Deut. 5. Hoc mandato & ſequenti, homo in ſeipſo ordinatur in affectibus. Sed

Sed quia ſcientia ſeu notitia præcedit affectum, & carẽtia ſcientiæ neceſſariorum, quæ vocatur ignorantia, cauſa eſt multorum peccatorum: idcirco primò dicenda ſunt de ignorantia tria principaliter. Primò, quid ſit, & quid ſcire tenemur, & quotuplex eſt. Secundò, quando eſt peccatum, quando auget vel diminuit peccatum. Tertiò, quã periculoſa ſit ignorantia. Quantum ad primum notandum, quod neceſſarium eſt de ignorantia tractare, quia ignorantia eſt quandoque peccatum mortale: & ſcire eſt per conſequens in pręcepto. Patet per illud Matth. 25. *Eſuriui, & non dediſtis mihi manducare.* Et ſtatim dicent hędi: *vbi vidimus te eſurientem?* quaſi dicerent, ignorauimus te paſcere in pauperibus. Sed Chriſtus dicet: *Quãdiu non feciſtis vni de minoribus iſtis, nec mihi feciſtis.* Et iterum: *Diſcedite à me maledicti in ignem æternum.* Idem patet 1. Corinth. 14. *Ignorans ignorabitur.* Sed qui ignoratur à Deo, eſt priuatus ſigno charitatis, & damnatur cum fatuis virginibus, quibus Chriſtus clauſit ianuam dicens, *Neſcio vos.* Idcirco orat Pſalm. 24. *Delicta iuuentutis meæ, & ignorantias meas ne memineris.* Secundò notandum, quod ignorantia, quæ eſt peccatum, eſt priuatio ſcientiæ debitę, quàm quis poteſt habere, & ſcire tenetur. Dicitur quam poteſt habere: quia ſi eſt impoſſibilis, excuſat, quia inuincibilis. Dicitur debitè, quia ſi non cadit ſub debito, non eſt peccatum.

2 Tertiò notandum, quia ex debito tenentur diuerſi diuerſa ſcire. Sunt autem ſeptem, quæ quilibet adultus ſcire tenetur, aut operam dare ad talia addiſcendum. Prima tria ponit Thom. tractatu de decem præceptis. Primò, quilibet tenetur ſcire credenda, quæ in ſymbolo tenẽtur, & docentur: de quibus primo præcepto dictum eſt cap. 2. Secundò, deſideranda, quæ de oratione Dominica etiam in primo præcepto dicta ſunt. Tertiò operanda, quę docent homines leges. Eſt enim homo ſub triplici lege, ſcilicet ſub lege naturæ, diuina, & ſub poſitiua. Lex naturæ nihil aliud eſt quàm lumen intellectus, nobis infuſũ à Deo, per quod cognoſcimus quid vitare, quidve agere debeamus. Et hanc dedit nobis Deus in creatione; à qua multi per ignorantiam ſe excuſari putant. Vnde Pſal. 4.
Ibidem. *Multi dicunt, quis oſtendit nobis bona?* Reſpondit Dauid: *Signatum eſt ſuper nos lumen vultus tui Domine.* Hæc lex in omnibus eſt, Iudęis, paganis, & Chriſtianis: Et inclinat ad talia & ſimilia: quę vultis, ſupple ſecundum rationem rectam,

Digitized by Google

rectam,vt faciant vobis,ſupple ex debito,homines; eadem facite eis: Et quæ non vultis, ſupple ſecundum rationem rectam,vobis fieri,ſupple indebitè, alijs ne faciatis. Omne bonum eſt faciendum: nullum malum eſt faciendum, & ſimilia. De quibus Rom. 2. *Gentes quæ legem*,ſupple ſcriptam,*non habent,naturaliter ea quæ legis ſũt faciunt. Eiuſmodi legem non habentes,ipſi ſibi ſunt lex: qui oſtēdunt opus legis ſcriptum in cordibus ſuis, teſtimonium reddente illis conſcientia ipſorum.* Secundò eſt quilibet ſub lege diuina,quæ traditur in ſcripturis ſacris noui teſtamēti præcipuè, inter quæ ſummè neceſſarium eſt ſcire decem pręcepta. Ad quę ſcienda (vt dicit Cancellarius in tripertito) tenetur quilibet per ſe,vel per alium, talem diligētiam apponere pro conſeruatione vitæ ſpiritualis, quam pro vitæ corporalis ſuſtentatione poneret:& eo maiorē, quo immortalis anima eſt pręſtantior corpore. Ratio eſt: quia ſine præceptorum notitia, nullus conuenienter peccata vitare poteſt,aut ab eis reſurgere. Horum enim ignorantia,ex deſiderio proueniens,non excuſat, ſed accuſat & condemnat. Tertiò,quilibet homo eſt etiam ſub lege poſitiua Eccleſię. Vnde Thom.in 4.diſt.40. art. vlti. dicit: Eccleſię pręceptum habet eandem vim obligandi, ſicut diuinum pręceptum. Vnde Lucę 10. *Qui vos audit, me audit: & qui vos ſpernit, me ſpernit.* Talis lex pronunciatur in parochijs die Dominico,de ieiunando, feſtiuādo, & excommunicatos vitando. Item in die palmarum, quando indicatur quis non debeat communicare.

3 Dubitatur hic, vtrum leges humanæ imponant homini neceſſitatem quantum ad forum conſcientiæ, ſiue ſint iuſtæ,ſiue iniuſtę? Reſpond. Thom. prima ſecundæ q 96.art.4. Leges impoſitę humanitus, vel ſunt iuſtæ,vel iniuſtę. Si quidem iuſtæ ſint, habent vim obligandi in foro conſcientię à lege æterna,à qua deriuantur. Vnde Prouerb. 8. *Pro me reges regnaui; & legum conditores iuſta decernunt.* Dicuntur autem leges iuſtæ & ex fine, quando ſcilicet ordinantur ad bonum commune; & ex auctoritate, quando ſcilicet lex data non excędit poteſtatem ferentis; & ex forma, quando ſecundum æqualitatem proportionis,imponuntur ſubditis onera ad bonum cōmune. Cùm enim vnus homo ſit pars multitudinis, quilibet homo hocipſum quod eſt,& quod habet,eſt multitudinis: ſicut & quælibet pars eſt id,quod eſt totius. Vnde & natura aliquod detrimentum infert parti, vt ſaluet

totum.

Digitized by Google

totum. Et ſecundum hoc leges, huiuſmodi onera proportionabiliter ferenda imponentes, iuſtæ ſunt: & obligant in foro conſcientiæ, & ſunt leges legales.

4 Iniuſtę autem ſunt leges dupliciter. Vno modo per contrarietatem ad bonum humanum è contrario prędictis, ſcilicet vel ex fine, ſicut cum aliquis præſidens leges imponit onerosas ſubditis, non pertinentes ad vtilitatem communem, ſed magis ad propriam cupiditatem, aut gloriam; vel etiam ex auctoritate; ſicut cum aliquis legem fert, vltra commiſſam ſibi auctoritatem, ſiue poteſtatem: vel etiam ex forma, puta, cùm inæqualiter onera multitudinis diſpenſantur, etiam ſi ordinentur ad bonum commune. Et huiuſmodi ſunt magis violentiæ quàm leges. Tales non obligant in foro conſcientiæ, niſi forte propter vitandum ſcandalum, vel turbationem, propter quod etiam homo iuri ſuo cedere debet: ſecundum illud Math. 5. *Qui te angariauerit mille paſſus, vade cum eo alia duo*, & qui abſtulit tibi tunicam, da ei & pallium. Alio modo leges poſſunt eſſe iniuſtę per contrarietatem ad bonum diuinum, ſicut leges tyrannorum inducentes ad idolatriam, vel quodlibet aliud, quod eſt contra legem diuinam. Et tales nullo modo licet obſeruare: quia ſicut dicitur Act. 4. *Obedire oportet Deo magis quàm hominibus.* Hæc Thom.

5 Sed qualiter peccant leges iniquas ſtatuentes? Reſpond. Raym. in ſumma: Qui condunt leges iniquas, vel ſtatuta contra legem Dei, vel contra libertatem eccleſiaſticam, vt ſolent facere plerique principes, & communitates circa vſuras ſoluendas, vel non repetendas coram iudice eccleſiaſtico, & multa alia æquipollentia, ipſo iure non valent leges ſuæ contra maiorem, ſcilicet Deum. Facientes igitur & conſentientes peccant mortaliter, & hęredes eorum, niſi deſtruant, nulla conſuetudine obſtāte, immo niſi ammoniti tales leges omiſerint, excommunicati ſunt. Item his, qui damnificati ſunt occaſione talium legum, tenentur ſtatuentes, & hæredes eorum ad reſtitutionem. Tenentur etiam in ſolidum, qui induxerunt principem ad condendum tales leges. Item omnes obſeruantes peccant mortaliter, & tenentur ad reſtitutionem omnium eorum, quę talium legum occaſione lucrati ſunt. Hęc de ſumma Ioannis lib. 2.

6 Quartò ſcire tenentur ſinguli homines, dicit Thom. prima ſecundæ q. 76. art. 2. ea quę ad eorum ſtatum pertinent

pertinent vel officium: vt religioſus ea, quæ ſunt religionis; ſacerdos, epiſcopus, iudex, ſcabinus, artifex, mechanicus & ſimiles, ea quæ ad eorum officium pertinent, ſine quorum ſcientia non poteſt quiſque debitum actum exercere. Quinto, quilibet ſcire tenetur aliqualiter, tempore quo vult euchariſtiam recipere, an ſit ſine peccato mortali, vel non: quia aliàs indignè manducans, ſibi iudicium manducat & bibit. De qua ſcientia loquitur Apoſtolus 1 Cor. 11. *Probet autem ſeipſum homo, & ſic de pane illo edat:* id eſt, examinet per diſcuſſionem conſcientiam ſuam. Quæ qualiter fieri oporteat, habes ſupra 3. præcepto de communione. Et vt Cancellarius dicit tractatu de pollutione nocturna: Sufficit talis certitudo, qualem in materia morali conſueuimus expetere, quæ certitudo vocatur moralis, ſiue ciuilis. Et ad hanc certitudinem moralem, ſufficit vt plurimum, quod ſi homo accedens ad miſſam celebrandam diſcuſſerit conſcientiã ſuam, ſicut feciſſet pro magna re lucranda, aut incommodo graui deuitando, & quod non ſit ſibi conſcius poſt hãc diſcuſſionem de peccato mortali, aut de propoſito peccandi mortaliter: quod inſuper non noſcat ſe aliquod impedimentum legitimum per excommunicationem, aut irrregularitatem habere. Hec ille. Ad idem tradit idem tres regulas in ſuo tripertito: quas habes ſupra de Sacramento Pęnitentiæ.

7 Sextò, quilibet tenetur ſcire beneficia manifeſta, ſibi à benefactore ſuo impertita: quia aliàs vitium ingratitudinis incurrit. Vbi primò notandum, quod oportet per virtutem gratitudinis, benefacienti aliquid retribuere: quod fieri nequit, niſi beneficium agnoſcatur, vt probat Thom. in 4. diſt. 22. Et ſecunda ſecundę q. 106. & ſequenti: quia quamuis iſte qui donat liberaliter, non intendat debitorem conſtituere illum, cui gratis donat, debito ciuili ſeu legali, videlicet vt pacto firmetur, quod tantum pro tanto tribuatur: tamen conſtituit eum debitorem debito morali, ſeu honeſtatis, quia ad virtutem gratitudinis pertinet retributio, quę fit ex ſolo debito honeſtatis, quam ſcilicet aliquis ſponte facit &c. Secundò notandum, quod tres ſunt gradus, non dico ſpecies gratitudinis. Primus eſt, quod homo beneficium acceptum recognoſcat. Secundus, quod laudet & gratias agat. Tertius, quod retribuat pro loco & tempore, ſecundum ſuam facultatem.

8 Sed

Digitized by Google

8 Sed dubitatur, vtrum quis plus teneatur, ad grates reddendas Deo, pænitens quàm innocens? Reſpond. Thom. in 4.diſt.22. & 2.ſecundę q.vbi prius: Gratiarum actio reſpicit & quantitatem doni, & modum gratuitæ dationis: Et ex vtroque menſuram recipit; quia tam maiori dono, quàm magis gratis dato, maior gratiarum actio debetur. Conſiderando ergo quantitatem doni, ſic innocens magis tenetur: Tum quia maius donum ei datur, videlicet innocentia, quàm ſit reſtitutio iuſtitiæ. Tũ etiam, quia magis continuatur gratia in eo ne cadat; cæteris paribus abſolutè loquendo. De primo dicit Aug. 2. confeſſ. Quis hominum cogitans ſuam infirmitatem, audet viribus ſuis attribuere caſtitatem atque innocentiam ſuam, vt minus amet te; quaſi minus fuerit ei neceſſaria miſericordia tua, donans peccata conuerſis ad te? Et ſubdit: Et ideo tantundem, immo amplius te diligat, quia per quem me videt tantis peccatorum meorum languoribus exui, per eum ſe videt tantis peccatorum languoribus non implicari. De ſecundo dicit ibidem: Gratiæ tuæ deputo, & miſericordiæ tuæ, quod peccata mea tanquam glaciem ſoluiſti: gratię tuæ deputo, & quæcunque non feci mala. Quid enim non facere potui, qui etiam gratuitum facinus amaui? & omnia mihi dimiſſa eſſe fateor: & quæ mea ſponte feci mala, & quæ te duce non feci. Alio modo poteſt dici maior gratia, quia magis datur gratis: & ſecundum hoc magis tenetur ad gratiarum actiones pænitens, quàm innocens, quia magis gratis datur id, quod ei datur à Deo. Cum enim dignus eſſet pæna, datur ei gratia: & ſic licet illud donum, quod datur innocenti, ſit abſolutè cõſideratum maius: tamen donum quod datur pænitenti, eſt maius in comparatione ad ipſum. Sicut etiam paruum donum pauperi datum, ei eſt maius quàm diuiti magnum. Et quia actus circa ſingularia, ſunt in his quæ agenda ſunt, magis conſideratur quod hic eſt, vel nunc tale, quàm quod eſt ſimpliciter tale: vt dicit Philoſophus 3.ethic. de voluntario & inuoluntario: vnde Lucę 7. *Cui plus dimittitur, plus diligit.*

Cap. 7.

9 Tertiò notandum, quod multis tenemur grati eſſe, aliqua prędictarum retributione. Primò Deo. Secundò parentibus. Tertiò prælatis ſpiritualibus. Quartò temporalibus. Quintò alijs, qui nobis benefecerunt. Et inter prędictos quatuor, adhuc ſunt nouem genera hominum,

quibus

Digitized by Google

quibus poſſet videri, quod beneficia eis eſſent totaliter ſubtrahenda, & tamen ſunt eis communicanda in parte, vel in toto. Primò, qui dant cum contumelia & tarditate, vel cum triſtitia. Nam bonum animi eſt, vt magis attendat quis ad bonum quàm ad malum, & ideo ſi aliquis beneficium dedit, non eo modo quo debuit, non omnino debet recipiens à gratiarum actione ceſſare; minus tamen quàm ſi modo debito præſtitiſſet: quia vt Senec. dicit lib. 2. de beneficijs: Multum celeritas fecit: multum abſtulit mora. Secundò de iſtis, qui aliqua beneficia dát propter ſuam vtilitatem: De quibus dicit Sene. lib. 6. de beneficijs: Multum intereſt, vtrum aliquis beneficium nobis det ſua cauſa: an ſua, & noſtra. Ille qui totus ad ſe ſpectat, & nobis prodeſt, quia aliter ſibi prodeſſe non poteſt: eo loco mihi habendus videtur, quo qui pecori ſuo hibernum, & æſtiuum pabulum proſpicit: ſi me in conſortium admiſit, ſi duos cogitauit; ingratus ſum & iniuſtus, niſi gaudeo hoc illi profuiſſe, quod proderat mihi. Summę malignitatis eſt non vocare beneficium, niſi quod dantem aliquo incommodo afficit. Tertiò de iſtis, quibus non eſt neceſſarium vt eis aliquid detur: vt diuitibus: ideo dicitur ſecundum Senec. lib. 2. de beneficijs, quod quantumcunque quis felix ſit, tamē poteſt ſibi fieri recompenſatio beneficij, per exhibitionem reuerentię & honoris. Vnde dicit Philoſophus 8. Ethic. quod ſuperexcellenti quidem debet fieri honoris retributio: indigenti autem retributio lucri. Et 6. lib. dicit Seneca: Reddere poſſumus felicibus fidele conſilium, aſſiduam conuerſationem, ſermonem communem, & ſine adulatione iocundum. Etiam qui gratus beneficium accipit (vt di. lib. 2.) primam eius penſionem ſoluit: quàm gratè autem ad nos beneficia peruenerint, iudicemus effuſis effectibus, quod non ipſo tantum audiente, ſed vbique teſtemur. Hæc ille.

Cap. 6.

Cap. 12. & 13.

Cap. 30.

Cap. 29.

Cap. 22.

10 Quartò de peccatoribus. Nam ſi iſte qui beneficiū dedit, in peius mutatus eſt, debet tamen ſibi fieri recompenſatio ſecundum ſtatum ipſius, vt ſcilicet ad virtutem reducatur, ſi ſit poſſibile. Si autem ſit inſanabilis propter malitiam, tunc alter eſt effectus, quàm prius erat: & ideo non debetur ei recompenſatio beneficij ſicut prius. Attamen, quantumcunque fieri poteſt ſalua honeſtate, memoria debet haberi priſtini beneficij, vt patet per Philoſophum 9. Ethicorum. Sextò de ſeruis reſpectu dominorum:

Digitized by Google

minorum: Vnde Seneca lib. 3. de beneficijs: Quamdiu ſeruus præſtat, quod à ſeruo exigi ſolet, miniſterium eſt: vbi plus quàm à ſeruo neceſſe eſt, beneficium eſt. Et ideo ſeruis vltra debitum facientibus, gratiæ ſunt habendæ. Septimò de ingratis: vbi diſtinguendum eſt. Nam in ingrato duo penſanda ſunt. Primò quidem quod dignus ſit ipſe pati, & ſic certũ eſt, quod meretur beneficij ſubtractionem. Alio modo conſiderandum eſt quid oporteat, ſcilicet beneficium facere. Primò namque, non debet eſſe facilis ad ingratitudinem iudicandam: quia frequenter aliquis (vt dicit Seneca) qui non reddit, non ſemper ingratus eſt: quia forte non occurrit ei facultas, aut debita oportunitas reddendi. Secundò debet tendere ad hoc, quod de ingrato gratum faciat, quod ſi non poteſt primo beneficio facere, forte faciet ſecundo: vnde Lucæ 6. *Altiſſimus benignus eſt ſuper ingratos & malos.* Si verò ex beneficijs multiplicatis ingratitudinem augeat, & peior fiat: debet à beneficiorum exhibitione ceſſare.

Cap. 22.

Lib. 3. de beneficijs cap. 7.

11 Octauò de iſto cui beneficium impenſum inutile foret, aut nociuum ſibi fieret. Recompenſatio enim beneficij præcipuè pendet ex affectu; & ideo eo modo debet fieri recompenſatio, quo magis ſit vtilis: ſi tamen poſtea per eius incuriam in damnum ipſius vertatur, non imputatur recompenſanti. Sed quid ſi quis iuuit alium peccãdo, tenetur ne gratus eſſe? Reſpond. Thom. Gratitudo reſpicit beneficium. Ille autem qui alicui auxiliatur ad peccandum, non confert beneficium, ſed magis nocumentum: & ideo non debetur ei gratiarum actio: niſi forte propter voluntatem, ſi ſit deceptus, dum credidit adiuuare ad bonum, & adiuuit ad peccandum: ſed tunc non debetur recompenſatio talis, vt adiuuetur ad peccandum: quia hoc non eſſet recompenſare bonum, ſed malum, quod contrariatur gratitudini. Nonò, an ſibi quis debeat beneficium pręſtare? Reſpond. quod reſpectu ſui non eſt propriè beneficium, ſed metaphoricè: inquantũ videlicet (ſecundum Philoſophum 5. Ethic.) accipiuntur diuerſę partes hominis, ſicut diuerſæ perſonæ. Vnde *miſerere animæ tuæ placens Deo.* Eccl. 30.

12 Quartò notandum, quod multi ſunt gradus ingratitudinis. Primus in eo, qui non retribuit beneficium acceptum opere aliquali. Secundus in eo, qui retribuit beneficio mala. Tertius in eo, qui diſſimulat, quaſi non demonſtrans ſe beneficium accepiſſe, vt verbo non grates

tes referens, nec laudans. Quartus in eo, qui beneficium vituperat. Quintus in eo, qui non recognoſcit, ſiue per obliuionem, ſiue quocunque alio modo. Intellige non quidem de obliuione, quæ prouenit ex naturali defectu; quia illa non eſt peccatum, quia non ſubiacet voluntati: ſed de illa, quę ex negligentia prouenit: de qua Sen. 3. de beneficijs: Apparet illum non ſępe de reddendo cogitaſſe, cui obtexit obliuio: hic quintus gradus, reſpectu precedentium, eſt grauiſſimus. Sextus eſt in eo, qui beneficium quaſi maleficium reputat. Primi duo opponuntur tertio gradui gratitudinis ſupra recitato; medij duo ſecundo, & vltimi duo primo. Eſt alius modus ingratitudinis impropriè dictæ, quando quis beneficium recipit, & ignorat quis dedit. Non enim talis peccat, nec ingratus eſt, ſi beneficium non recompenſat: dummodo ſit paratus beneficium recompenſare, ſi noſcat. Eſt autem laudabile quandoque, vt ille cui datur beneficium, ignoret quis præſtet. Tum propter inanis gloriæ vitationem: Sicut beatus Nicolaus aurum in domum vicini ſui furtim proijciens, quia vitare voluit humanum fauorem: Tum etiam, quia in hoc ipſo amplius beneficium facit, quod conſulit verecundiæ eius, qui beneficium accipit. Ideo Sene. 2. de beneficijs: Interdum qui iuuatur fallendus eſt vt habeat, nec à quo cepit, ſciat. Cap. 1.

13 Quintò notandum, quod ingratitudo aliquando eſt peccatum mortale. Vnde 2. Timot. 3. *Parentibus non obedientes, ingrati, ſceleſti.* Eſt etiam aliquando veniale. Nam vt Thom. vbi ſupra diſt. q. 107. Ingratus dicitur aliquis dupliciter. Vno modo per ſolam omiſſionem, puta quia non recognoſcit, vel non laudat, vel non retribuit vices pro beneficio accepto, & hoc non eſt ſemper mortale: quia debitum gratitudinis eſt (vt ſupra dictum eſt) vt homo etiam liberaliter tribuat, ad quod non tenetur. Et ideo ſi illud prætermittit, non peccat mortaliter. Eſt tamen peccatum veniale, quia hoc prouenit ex negligentia quadam, aut ex aliqua indiſpoſitione hominis ad virtutẽ. Poteſt tamen contingere, quod etiam talis ingratitudo ſit peccatum mortale: vel propter interiorem contemptum, vel etiam propter conditionem eius, quod ſubtrahitur beneficio, quod ex neceſſitate ei debetur, ſiue ſimpliciter, ſiue in aliquo neceſſitatis caſu. Alio modo dicitur ingratus, quia non ſolum prætermittit implere gratitudinis debitum, ſed etiam contrarium eius agit. Et hoc Cap. 2.

Digitized by Google

etiam,ſecundum conditionem eius quod agitur,quandoque eſt peccatum mortale,quandoque veniale. Sciendum tamen,quod ingratitudo,quæ prouenit ex peccato mortali,habet perfectam ingratitudinis rationem. Illa verò, quæ prouenit ex peccato veniali, imperfectam. Hæc omnia ab initio illius materiæ de gratitudine,ſunt de mẽte Thom. vbi prius.

DE COGNITIONE PROPRIA, ET *defectu.*

CAPVT II.

ARGVMENTA.

1 *Cognitio ſui quàm neceſſaria, ex D. Bernardo.*
2 *Duplex nihil antecedens peccati actualis malitiam.*
3 *Quomodocunque nos inſpiciamus, inueniemus nos nihil eſſe.*
4 *Cognitio Dei & ſui, cauſa vera deuotionis & humilitatis.*
5 *Humiliari debemus, quòd in peccato originali concepti & nati, & quid ſit peccatum originale.*
6 *Humiliari debemus propter fomitem ex peccato originali contractum, & quid ſit fomes.*
7 *Peccatum, vel habere peccatum, de ſe malum eſt & turpe: & vnde ſpectetur malitia peccati.*
8 *Duodecim effectus peccati. 1. macula in anima.*
9 *2. Effectus, tollit vitam animæ. 3. reatum inducit. 4. promptum facit ad vitia. 5. reddit ſequentia peccata grauiora.*
10 *6. Effectus, facit ſeruum diaboli. 7. priuat cælo. 8. minuit merita. 9. nocet corpori.*
11 *10. Effectus. Eccleſiam ſuffragijs ſpoliat. 11. Beſtijs aſſimilat. 12. animam deturpat & infirmat.*
12 *Cur tam difficile ſit humiliare ſe?*
13 *Quot modis ſe poſſit quis veraciter alijs inferiorem reputare.*

1 SEptimò debet quilibet ſcire aliqualiter ſuas infirmitates, & miſerias, quia aliàs ſuperbiret. Vnde Bern. ſermone 37. ſuper cantic. Nemo abſque ſui cognitione ſaluari poteſt, de qua nimirum mater ſalutis humilitas oritur, & timor Domini, qui & ipſe ſicut initium eſt

eſt ſapientię, ita & ſalutis. Nemo, dico, abſque illa cognitione ſaluatur, qui tamen ætatem habet & facultatem cognoſcendi: quod propter paruulos loquor, & propter fatuos, quorum alia eſt ratio. Quid ſi ignoras Deum? poterit ne ſpes eſſe ſalutis? Nec hoc quidem. Nec enim eũ potes amare quem neſcias: aut habere quem non amaueris. Noueris proinde te, vt Deum timeas; noueris ipſum, vt æquè ipſum diligas. In altero initiaris ad ſapientiam: in altero & conſummaris, quia initium ſapientię timor Domini, & plenitudo & charitas. Tam ergo vtraque ignorantia cauenda eſt tibi, quàm ſine timore & amore Dei, ſaluus eſſe non potes. Et quemadmodum ex notitia tui veniet in te timor Dei, atque ex Dei notitia Dei itidem amor: ſic è contrario de ignorantia tui ſuperbia, & de Dei ignorantia deſperatio. Tui ergo ignorantia, & Dei: maximè fugienda eſt. Hęc de Bernard.

2 Ad cognoſcendum autem ſe, notanda ſunt tria principaliter. Primò, quanti ſint defectus noſtri. Secundò, cur tam difficile ſit humiliare ſe. Tertiò, quomodo ſub omnibus nos debemus humiliare. Quantum ad primum notanda ſunt tria. Primò, de antecedentibus peccati actualis malitiam. Secundò, de ipſo peccato. Tertiò, de conſequentibus malum. De primo aduerte, quod primũ noſtrum fundamentum eſt nihileitas, & vanitas ex parte noſtra. Quia ſicut corpus noſtrum habet patrem & matrem: ſic & anima ſimiliter patrem & matrem quodammodo habet. In anima enim duo ſunt, videlicet ea quæ ſunt bona & perfectionis, & illa à ſolo Deo patre emanauerunt: & quæ ſunt imperfectionis, & illa à matre noſtra, quæ eſt nihileitas, proueniunt. De vtroque dicitur Ioann. 1. *Omnia per ipſum facta ſunt, & ſine ipſo factum eſt nihil.* Primum eſt Dei non noſtri, niſi inquantum Deus dedit: ſecundum illud Iacob. 1. *Omne datum optimum, & omne donum perfectum, deſurſum eſt deſcendens à patre luminum. Voluntariè enim genuit nos verbo veritatis, vt ſimus initium aliquod creaturæ eius.* Vnde Guill. Pariſien. lib. ſuo de anima, & magiſter lib. de cauſis, & Alb. ſuper eodem probant, immo demonſtrant, quod cùm Deus ſit ſolum vnus, & vnicus fons eſſendi bonitatis, ſcientię, potentię, & ſimilium perfectionum: idcirco nullibi aliàs inuenitur in quacunque creatura eſſe bonum, virtus, ſcientia, & talia huiuſmodi, niſi à primo fonte habeat. Vnde dicit ſaluator: ***Nemo bonus niſi ſolus Deus.*** Vnde creaturæ omnes

Digitized by Google

ſunt ſolum canalia quædam, per quæ ad nos fluunt diuina dona. Exemplum de vnico fonte mundi exiſtente: nullus tunc aquam haberet, niſi de illo fonte. Aliud exẽplum eſt de ſole, qui eſt fons luminis. Aer igitur non illuminat, ſed lumen defert. Aliud exemplum de vnico diuite, omnibus exiſtentibus miſeris: pro tunc nullus diuitias haberet, niſi ab eo, qui per nuncios dona dirigeret. Vnde Apoſtolus 1. Tim. 1. *Regi ſæculorum immortali, inuiſibili, ſoli Deo honor & gloria.* Exemplum ſimiliter de vnico ſapiente potes applicare. Secundum, videlicet nihil eſt pręcisè noſtrum, cum omnibus imperfectionibus nihilum ſequentibus. Et eſt ſecundum Thom. primum fundamentum omnium noſtrarum operationum, inquantum ſunt imperfectæ, & deficientes, & monſtruoſæ, vt probat dominus Albert. in lib. ſuo de cauſis: hoc Pſalmiſta 38. vidit cùm ait: *Ego autem tanquam nihilum ante te: verumtamen vniuerſa vanitas omnis homo viuens.* Hoc expertus eſt ſapientiſſimus Salomon: cuius primum verbum lib. Eccleſ. eſt illud, *Vanitas vanitatum, & omnia vanitas*, ſupple ſunt. Ecce mater. Sed quid de bonis à Deo ſenſerit, concludit in vltimo verbo eiuſdem libri: *Finem loquendi omnes pariter audiamus. Deum time, & mãdata eius obſerua, hoc eſt omnis homo. Cuncta quæ fiunt adducet in iudicium pro omni errato, ſiue bonum ſit, ſiue malum.*

3 Vbi notandum, quod vbicunque nos inſpicimus, tunc reperimus nos nihil eſſe. In nobis enim quinque conſiderare poſſumus, videlicet fieri, eſſe, cogitare, velle, & operari cum perficere. Quorum nullum eſt ex nobis, inquantum aliquid boni ibi eſt: ſed inquantum defectuoſi ibi aliquid eſt. De fieri patet Rom. 8. *Vanitati creatura ſubiecta eſt.* Vnde creare definitur, per aliquid de nihilo facere. De ſecundo, videlicet eſſe, Galat. 6. *Qui ſe exiſtimat aliquid eſſe, cum nihil ſit, ipſe ſe ſeducit.* Et ſecundum Greg. Omnis creatura in quolibet inſtanti in nihilum decideret, niſi manu Dei ſubſiſteret. Eſa. 40. *Omnes gentes quaſi non ſint, ſic ſunt coram Deo, & quaſi nihilum, & inana reputatæ ſunt ei.* De tertio, videlicet cogitare, 2. Cor. 3. *Non ſumus ſufficientes cogitare aliquid à nobis, quaſi ex nobis.* De quarto & quinto, ſcilicet velle & perficere, Philip. 2. *Deus operatur in nobis velle & perficere.* Eſa. 26. *Omnia enim opera noſtra operatus es Domine.* Et ſi velle habemus, tamen Rom. 7. dicitur: *Velle adiacet mihi; perficere autem bonum non inuenio.* De facere patet Ioann. 15. Sine me

nihil

nihil poteſtis facere. Ex quo patet primò, quod pro nihilo noſtri ſaluamur: *Pro nihilo ſaluos facies illos.* Nec deſperare debemus; quia 2. Cor. 3. *Fiduciam talem habemus per Chriſtum ad Deum, non quod ſufficientes ſumus cogitare aliquid à nobis quaſi ex nobis: ſed ſufficientia noſtra ex Deo eſt.* Et plena eſt ſcriptura, quod in Deo ſpem ponamus: vnde Oſeæ 13. *Perditio tua Iſrael ex te, tantummodo in me auxilium tuum.* Ad idem Chriſtus Ioann. 15. *Ego ſum vitis vera, & pater meus agricola eſt.* Et poſt pauca, *Vos palmites: qui manet in me, & ego in eo, hic fert fructum multum: quia ſine me nihil poteſtis facere. Si quis in me non manſerit, mittetur foras ſicut palmes, & areſcet.* Pſal. 55.

4 Hæc duo, videlicet cognitio ſui & Dei, ſunt cauſæ verę deuotionis ſecundum Thom. Iterum veræ humilitatis. Hęc quicunque frequenter cogitaret de nihilo noſtri, omnia vitia faciliter vitaret. Quid enim ſuperbiret, qui nihil habet, niſi nihil? quid auarè cuperet, cuius omnia bona ſunt Dei? quid voluptati operam daret, qui ſe per peccata in nihilum tendere crederet? ſecundum Auguſt. Quando iraſceretur, qui Deum iuſtè permittere omnia credit, & ſe reum cognoſcit? Quid denique torpebit, qui ſe omnibus bonis priuatum credit? Sed notandum eſt, quod valde modicum proficit talia ſolo intellectu cognoſcere, videlicet imperfectiones & mala noſtra: niſi etiam voluntatem moueamus ad contemptum noſtri, & ad Deum pro gratia & adiutorio recurramus cum gemitu, & ad humiliationis ſigna & opera operam demus.

5 Secundò humiliari & ſcire debemus, quod totaliter in peccato originali, in vtero animati fuimus & nati. Eſt autem peccatum originale carentia originalis iuſtitiæ, cum debito habendi eam, vel æquiualens, videlicet gratiam: quo peccato originali ſic inficimur. Nam Adam & Eua in paradiſo poſiti, à Deo receperunt donum originalis iuſtitiæ pro ſe, & ſuis poſteris iure hęreditario, ſub tali pacto: vt ſi obedientes Deo eſſent in ſuis mandatis, etiam poſteri idem donum haberent: ſi non, tunc ipſi & hæredes dono originalis iuſtitię priuati eſſent perpetuò, niſi Dei filius recuperaret. Qua iuſtitia originali primi parentes, & nos fuiſſemus immunes à culpa, virtutibus decorati, Deo lætè ſeruientes, ſine fame, & ſiti, & bruta nobis obediſſent, nihil nobis nocuiſſent, & tandem ſine mortis pæna in cælum tranſlati fuiſſemus. Sed heu hoc donum ipſi perdiderunt protoplaſti: & nos eorum filij

nati,eodem dono caremus. Et idcirco ſecundum Apoſtolum: Omnes naſcimur filij iræ & miſeriæ: & ſic animamur nondum nati.

6 Tertiò humiliari debemus propter fomitem contractum per originale peccatum,qui fomes eſt quædam adhuc relicta infectio,omnia membra corporis, & animæ inclinans ad vitia,& à virtutibus retrahens. Non tamen eſt fomes iſte peccatum, quia originale peccatum per baptiſmi Sacramentum,Chriſti paſſione cooperante,deletum eſt: ſed eſt quędam debilitas relicta in homine, homine etiam iam ſanato, ſicut reliquiæ febris, febre ceſſante manent in artibus,ab expedito motu retrahentes,& in inertiam qnandam inclinantes corpus ſanatum. Hoc Chriſtus in parabola tangit Lucæ 10. vbi dicitur: *Homo quidam deſcendebat ab Hieruſalem in Hiericho*, id eſt, de paradiſo in terram iumentorum: *qui incidit in latrones*, id eſt ſuaſu dęmonum: *qui ſpoliauerunt eum*, ſupple gratuitis,videlicet iuſtitia originali,quę quatuor animæ potẽtias perficit,voluntatem iuſtitia, intellectum prudentia; iraſcibilem fortitudo, & concupiſcibilem temperantia: *& plagis impoſitis*, ſupple naturalibus donis vulneratis, *abierunt ſemiuiuo relicto*. Vbi ſecundum Bedam & Tho. prima ſecundæ q.85. quatuor principalia vulnera,quælibet anima in originali peccato modò contrahit, ſcilicet malitiam in voluntate;ignorantiam in intellectu; infirmitatem in iraſcibili; & intemperantiam in concupiſcibili. Per iuſtitiam enim originalem,perfectè ratio inferiores animæ vires continebat:& ipſa ratio à Deo perficiebatur, ei ſubiecta. Hæc autem originalis iuſtitia, ſubtracta eſt per peccatum primi hominis. Primò ſibi, deinde omnibus Adę filijs. Et ideo omnes vires animæ manent quodammodo proprio ordine deſtitutę, quo ordinantur naturaliter ad virtutes pręfatas, & ad alias: ipſa autem deſtitutio naturæ,vulneratio dicitur.

7 De ſecundo,videlicet de ipſo peccato in ſe & in propinquis effectibus:ſciendum primò, quod peccare vel peccatum habere,eſt de ſe malum,& turpe: & ideo à ratione recta nullo modo eligibile. Velle enim peccare, ſecundum Anſelm. Cur Deus homo, eſt infinitè fugibile cuilibet creaturę rationali,ſed ad hunc ſenſum:quia infinitum malum pro quantiſcumque bonis conſequendis, vel malis effugiendis,numquam debet eligi,vel acceptari,nec rationabiliter poteſt fieri,vel committi. Tam im-

menſa

menſa autem fugibilitas peccati ſurgit ex eo, tum quia malum de ſe; tum ex immenſa inhonorabilitate Dei met, præ omnibus rebus honorandi: tum etiam ex indiſpenſabili debito noſtro & obligatione ad eius honorem. Peccatum ſiquidem eſt Dei inhonoratio. Et reſpectu talis infinitæ fugibilitatis, omnia peccata ſunt ęquè fugibilia: non tamen omnia peccata ſunt ęquè mala ſeu grauia, quia mortale eſt grauius veniali. Malitia enim peccati attenditur penes habitum intenſiorem voluntatis, & contemptus, delectationemque, vel difficultatem, & laborem quem habemus in operibus, quibus Deus inhonoratur. Quia ſecundum hæc ſpoliamur donis; affligimur pænis; & in naturalibus vulneramur & lędimur. Secundò malitia peccati patet ex eo, quod illud Deus ſapientiſſimus maximè odit: immo nec diabolum, nec peccatorem odit, niſi propter peccatum. Vnde Sapient. 1. *Nihil odiſti eorum quæ feciſti.* Et quod amplius eſt, Deus nullum tam bonum habet amicum, quin ſi peccet, efficitur ſibi ad mortem inimicus: vt patet de Angelis peccantibus, qui in naturalibus erant pulcherrima pars mundi: Et in Petro eum negante. Et quod maximum videtur, vt peccatum occideretur, Deus filium ſuum voluit occidi. Eſa. 53. *Propter ſcelus populi mei ego percuſſi eum.* Deum igitur peccatum quaſi iratum conſtituit & furibundum, ſecundum illud Pſalm. 6. *Domine ne in furore tuo arguas me.* Tertiò, patet peccati malitia in eo, quòd nihil poteſt nocere homini, niſi peccatum: ſecundum illud quod canit Eccleſia: Nulla nocebit aduerſitas, ſi nulla dominetur iniquitas. Rom. 8. *Scimus quoniam diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum.* Diabolus enim, ſi non peccamus, tentando, nobis (ſecundum Bern.) coronas ęternas fabricat, homo inimicus perſequendo nos purgat, & aduerſa cuncta virtutibus roborat.

8 De tertio, videlicet de nocumentis & effectibus peccati, notandum, quod 12. mala infert, quæ mala Deus ex magna bonitate & charitate erga nos ordinauit: vt viſis tot malis, ad eum redeamus. Exempli gratia. Iſte pater maximè conuinceretur filium diligere, qui procuraret vt ab eo fugientem filium, nullus bene, ſed quilibet malè tractaret, ad finem illum, vt ad patrem rediret. Primum malum eſt, quod anima prius pulcherrima omnium creaturarum infra Angelum, maculas tot per peccatum contrahit, quot peccata committit, vt declaratur ſecundum

Thomam

Thomam 1.2. q.86. Sicut enim in corporalibus macula dicitur, quando aliquod corpus nitidum vel pulchrum perdit nitorem ex contactu alterius corporis, ſicut veſtis, aurum, argentum, & ſimilia: ſic in ſpiritualibus etiam fit macula, quia anima duplicem nitorem habet: Vnum ex refulgentia luminis naturalis rationis, per quam dirigitur in ſuis actibus: Alium ex refulgentia diuini luminis, ſcilicet ſapientiæ & gratię: per quam homo perficitur ad bene, & decenter agendum. Eſt autem quidam contactus, inhærere aliquibus rebus per amorem. Cùm igitur homo peccat, inhęret aliquibus rebus contra lumen rationis, & diuinæ legis. Vnde ipſum detrimentum nitoris, ex tali contactu proueniens, macula animæ metaphoricè dicitur: Vnde etiam de Salomone dicitur: *Dediſti maculam in gloriam tuam:* & Epheſ. 5. *Viri diligite vxores veſtras, ſicut Chriſtus dilexit Eccleſiam, & ſemetipſum tradidit pro ea, vt illam ſanctificaret, mundans eã lauacro aquæ in verbo vitæ: vt exhiberet ſibi glorioſam Eccleſiam, non habentem maculam neque rugam.* Sunt autem triplices maculę peccata concomitantes, & quælibet iſtarum eſt multiplex. Prima macula eſt priuatio nitoris animę. Secunda diſpoſitionis relictæ per peccata. Tertia verò eſt conſuetudo peccandi inducta.

Eccleſ. 47.

9 Secundum malum peccati eſt, quod tollit vitam animæ, ſcilicet Deum & gratiam: & denudat veſtibus virtutum infuſarum, ſcilicet ſeptem donis ſpirituſſancti; tribus virtutibus Theologicis, & infuſis, cardinalibus, & moralibus; characteres animæ vacuos facit, & virtutum acquiſitarum habitus palliat. Vnde Apocal. 16. *Beatus qui cuſtodit veſtimenta ſua, ne nudus ambulet.* Math. 22. de veſte nuptiali ibidem. Tertius effectus peccati eſt, quod reatũ quis incurrit, id eſt obligationem ad pęnam. Vna eſt eſſentialiter peccatum ſequens, videlicet remorſus conſcientię hic, vel in morte, & poſtea. De qua Aug. 1. confeſſ. *Iuſſiſti Domine, & ita factum eſt? vt pæna ſit ſibi omnis animus inordinatus.* Et iterum: Verte & reuerte omnia in latus & in tergum: & omnia inquietudo: tu ſolus requies. Alia pæna eſt, aut æterna in inferno, aut purgatorij pæna acerbiſſima, aut hic pænitens vita per opera dura. Et ſic ſunt quadruplices pænæ & carceres, in quibus peccatum punitur: videlicet conſcientia, mundus, infernus, & purgatorium. Nam ſecundum Philoſophum, culpæ reordinantur per pænas. Quartus effectus eſt, quod

Cap. 12.

peccata

peccata minuunt inclinationem ad virtutes, & prompti-ficant ad vitia ſimilia,& alia. Et quatuor vulnera animę per originale peccatum contracta ampliat & dilatat a-ctuale peccatum, inquantum videlicet ratio per pecca-tum hebetatur pręcipuè in agẽdis,& voluntas induratur ad bonum,& difficultas bene agendi accreſcit quoad ira-ſcibilem, & concupiſcentia magis exardeſcit in concu-piſcibili. Vnde ſecundum Gregor. Peccatum quod per pænitentiam non diluitur,mox ſuo pondere in aliud tra-hit. Exemplum in Dauid,qui viſu primò peccauit, ſecũ-dò voluntate,tertiò opere adulterium perpetrauit,quar-tò homicidium committendo, & poſt illud diuerſis mo-dis palliando:2. Reg.11. Similiter de fratribus Ioſeph, Gen.37. Sicut enim auis,alis aggrauatis per lapidem, vel aliud,continuè ad ima deſcendit,& debilitatur:ſic & ani-ma peccato grauata. Quintus effectus peccati eſt, quod alia dimiſſa redire facit, taliter quod propter ingratitu-dinem ſemper ſequens peccatum grauius eſt: vt patet Math.18. in ſeruo,cui debitum dimiſſum reuocatum eſt, non intelligas quod eadem numero peccata redeant, ſed ſpecie: vt dictum eſt.

10 Sextus effectus eſt,quod facit ſeruum diaboli, cu-ius mancipium eſt quodlibet peccatum: vnde Ioann.8. *Omnis qui facit peccatum, ſeruus eſt peccati.* Et ſic tollit li-bertatem,qua filij Dei ſumus;ſecundum illud Ioann. 1. *Dedit eis poteſtatem filios Dei fieri.* Nam ſecundum verba Chriſti Ioann.8. *Cum filius nos liberauerit*,id eſt liberauit, *verè liberi ſumus:* quia ſecundum Apoſtolum: *Empti ſu-mus pretio magno.* Et 2. Pet. 2. *A quo quis ſuperatus eſt, eius ſeruus eſt:* ſed à dęmone vincimur per peccatum, er-go &c. Septimus effectus eſt, quod peccatum facienti maxima gaudia aufert & pręmia,videlicet cælum & bea-titudinem Angelorum,& ſanctorum ſocietatem,& ſimi-lia: vnde Math.25. *Venite benedicti patris mei,poſſidete pa-ratum vobis regnum à conſtitutione mundi.* Et è conuerſo: *Diſcedite à me maledicti in ignẽ æternum,qui paratus eſt dia-bolo & Angelis eius.* Quare? quia dimiſerunt bona facere, vt patet ibidem. Quid ergo de malefacientibus erit? Octauus effectus eſt, quod per peccatum meritum, & augmentum futurorum bonorum minuitur: quia in eo quod venialiter vel mortaliter peccamus,nihil meremur, ſed demeremur pænas. Nonus effectus,quod nocet cor-pori: quia propter peccata multi corporaliter infirman-

1.Cor.6.

tur.

Digitized by Google

tur. 1. Cor. 11. *Ideo inter vos multi infirmi & imbecilles, & dormiunt multi.* Quia ſcilicet irreuerenter communicabant: & Ioan. 5. dicitur infirmo 38. annis iacenti, & circa piſcinam curato: *Ecce ſanus factus es, iam noli peccare, ne aliquid tibi deterius contingat:* videlicet in ſignum, quod infirmus factus fuit propter peccatum. Vnde extra de pęnitent. & remiſſ. dicitur: Diſtrictè præcipimus medicis corporum, vt cùm eos ad infirmos vocari contigerit, ipſos ante omnia moneant & inducant, vt medicos aduocent animarum: vt poſtquam fuerit infirmo de ſpirituali ſalute prouiſum, ad corporis medicinæ remedium ſalubrius procedatur, vt cauſa ceſſante, ceſſet effectus: vbi dicit gloſ. Hoſtien. Ex quo dicit, pręcipimus, neceſſitatẽ importat, & tranſgreſſor peccat mortaliter.

11 Decimus eſt, quod Eccleſiam ſuffragijs ſpoliat, quæ faceret interim quod peccat, & animas ſimiliter, & peccantem priuat bono opere. Omnes enim animæ hic, & in purgatotio cum Pſalm. 118. orare debent, dicente: *Participem me fac Deus omnium timentium te: & cuſtodientium mandata tua.* Vndecimus, peccatum beſtijs aſſimilat; quia Pſalm. 38. *Homo cum in honore eſſet non intellexit, comparatus eſt iumentis inſipientibus &c.* Peccator enim ratione non rectè vtitur diſcretè bonum eligendo. Ad terram inclinatur, terrena amando, ad cælum non erigitur, diuina contemplando, impetu iræ fertur, & carnali concupiſcentia. Duodecimus, animam, quam Deus creauit, & dotauit pulcherrimè, & ſaniſſimam fecit, atque poſt Angelum omnium creaturarum perfectiſſimã, peccatum deturpat, infirmat, & in periculoſiſſimo ſtatu omniquaque ponit. Vnde anima peccatrix, depingi & imaginari poteſt, velut virgo, vel femina, quę eſt inflata per ſuperbiam, vulnerata per auaritiam, hydropica per luxuriam, fætida per gulam, febricitans per iram, intoxicata per inuidiam, omnibus membris confracta per accidiam. Hęc cæca eſt per ignorantiam, ſurda per indeuotionem, muta per rectæ locutionis carentiam. Hæc ſedet ſuper vacuo & nihilo, in cuius dorſo fert corpus quod corrumpitur, & eam aggrauat. Sub eius pedibus infernus, in quem poteſt cadere: quam circundant hoſtes innumerabiles. Intus vitia & concupiſcentię; extra dæmonia; & circumquaque mundus. Quæ videns Apoſtolus ad Rom. 7. exclauit dicens: *Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? gratia Dei per Ieſum Chri-*

ſtum

ſtum Dominum noſtrum.

12 Quoad ſecundum, cur tam difficile ſit ad humilitatē peruenire, cùm tamen tota noſtra natura ad illud inclinare videatur? De quo Venturinus in tractatu de humilitate, tres cauſas aſſignat. Primò, illud contingit ex propria arduitate, quia virtus quanto magis eſt ardua & perfecta, tanto, cæteris paribus, eſt inacceſſibilior noſtris viribus, & tanto oportet cum maiori conatu aſſurgere ad eam. Secundò, ex forti impulſu, & multa appetibilitate ſui contrarij, vehementer contradicata in natura rationali: quæ non eſt plena, ſed vacua Deo, & per conſequēs eſt inflata, & plena ventoſa ęſtimatione ſuiipſius. Altitudo enim poteſtatis & prępſidentiæ, & ſingularis prępcellētię, & nulli ſubeſſe, nulliuſque legibus coarctari, ſed in omnibus propriam voluntatem ſequi: hæc ſe exhibent menti tali, vt quoddam diuinum eſſe, & poſſe, & vt quędam quaſi gloria Dei. Et ideo eſt difficillimum radices ſuperbię in tali medullitus imbibitas à ſe eradicare. Tertiò ex eo, quod contemptus ſui præfert quandam imaginem ineffabilis mortis, annihilationis, & annullationis. Et ideo grandem ſui contemptum horret homo, ſicut ſui annihilationem. Tantum enim ſe ſentit homo eſſe, & viuere in cordibus aliorum, quantum ſentit ſe appretiari ab eis. Et ſimiliter, tantum ſe ſentit homo viuere ſibi, quantum ſibi occurrit vt glorioſus, & vt res magna, & alicuius valoris. Quantum autem huiuſmodi appretiatio, & fama tollitur aut minuitur, & à quot cordibus: tantum & à tot cordibus ſentit ſe homo mori, & annihilari. Contemptus etiam addit, vltra hoc, conſenſum conculcationis & deiectionis, & tanquam abominabilis: & hoc eſt quodammodo peius eſſe quam nihil. Hæc eſt cauſa tantæ difficultatis ad tolerandum & amandum grandem contemptum ſui, vel infamiam. Et ideo perfecta humiliatio eſt ſummum genus martyrij, & holocauſtum apud Deum.

13 Quoad tertium dubitatur, quot modis homo veraciter ſe poſſit reputare omnibus hominibus inferiorem, & viliorē? Reſpond. ibidem, quod quintupliciter. Primò, comparando id quod eſt tibi proprium, ad alia ſecundū quod ſunt opera Dei. Tibi enim proprium eſt eſſe de nihilo, & tendere in nihilum, quantum in te eſt: & ea ſunt tibi propria, de quibus dictum eſt circa principium huius capituli. Ea enim quæ habent rationem entis & boni, *Num 2. & 3.*

ſunt

ſunt à Deo, & ab ipſo Deo participantia. Si ergo hoc modo comparas te illis, inuenies te in infinitum viliorē illis. Hanc viam docet Anſelm. Secundam viam ponit Aug. ſuper illo Phil. 2. *Superiores inuicem arbitrantes.* Dicit enim, non hoc debemus æſtimare, vt æſtimare fingamus: ſed verè æſtimemus poſſe aliquod occultum eſſe in alio, quo nobis ſuperior ſit: etſi bonum noſtrum, quo ipſo videmur ſuperiores, non ſit occultum. Dicit enim Ambroſ. lib. de virginitate, quod quidam plerumque habent multa bona exteriora, ſed intus minora. Quidam verò habent pauca exterius, quæ præualent omnibus iſtis: vtpote aliquis coniugatus habet habitum martyrij, & virtutem ſufficientem ad ſufferendum martyrium, quā aliquando virgo aliqua non habet: aut non tantum quātum alius: ideo Gregor. ſuper illud Iob, *Si ſimplex fuero, hoc ipſum ignorabit anima mea*, dicit: Semper minus debet homo ęſtimare bona ſua, quā bona alterius. Tertiò, fit hoc per fortem affectum, & guſtum ſuorum defectuū. Sicut enim patiens dolorem dentium, æſtimat ſe pro alijs pati; non quòd per rationem videat dolorem ſuum eſſe maiorem, ſed quia intimius, & fortius dolorem ſuū ſentit quàm aliorum: ſic etiam in propoſito debet eſſe. Hoc modo Paulus doctor gentium, & vas electionis, 1. Tim. primo, dicit, ſe primum & maximum omnium peccatorum. Quartò, poteſt fieri comparando illud quod tu reddis Deo, reſpectu gratiarum, quas Deus tibi fecit, ad illud quod alter reddit reſpectu eorum, quę à Deo recepit, aut ad illud quod redderet, ſi tanta & talia, ſicut tu ipſe, à Deo recepiſſet. Hoc modo beatus Franc. dicebat ſe maximum peccatorem omnium, quia ęſtimabat non eſſe ribaldum, qui non eſſet gratior Deo, ſi tanta beneficia gratiarū à Deo accepiſſet, ſicut ipſe acceperat. Quinto modo fit ex conſideratione diuinorum iudiciorum, & noſtræ variabilitatis: quia ſecundum Gregor. 25. moral. ſuper illud Iob 33. *Conteret multos & innumerabiles, & alios ſtare faciet pro eis:* Sæpe contingit, vt qui videntur ſtare humano iudicio, iam in conſpectu diuini iudicij iaceant: & qui hic corā hominibus iacent, iam in conſpectu diuini iudicij ſtēt. Et exēplificat de Iuda & eius apoſtolatu, & de latrone in cruce: & adducit illud Apoc. 3. *Tene quod habes: vt nemo accipiat coronā tuā.* Et illud 1. Cor. 10. *Qui ſe exiſtimat ſtare, videat ne cadat.* Et quia fortaſſe illi quos deſpicimus, tandem poſſunt incipere, & vitam noſtram frequentioribus ſtudijs præire, vt ibi etiam tangit.

DE IGNORANTIA, QVANDO EXCVSAT, & quotuplex ignorantia.

CAPVT III.

ARGVMENTA.

1 *Quintuplex ignorantia. 1. eſt electionis. 2. concomitans.*
2 *3. Eſt inuincibilis, & quomodo excuſet, aut non excuſet à peccato.*
3 *4. Eſt ignorantia vniuerſalis, quæ & ignorantia iuris dicitur.*
4 *Gradus quinque ignorantiæ iuris.*
5 *5. Ignorantia eſt particularis, quæ facti dicitur.*
6 *Septem regulæ Cancellarij Pariſienſis de ignorantia.*
7 *Quid dicendum de emente rem furtiuam, quam talem eſſe ignorabat?*
8 *Ignorantia an excuſet à ſtatutis ordinariorum?*
9 *Ignorantiæ cauſæ numerantur.*
10 *An ſemper peccet qui ignorat quod tenetur ſcire.*
11 *Quomodo delenda per pænitentiam ignorantia, quam quis ignorat?*
12 *Quibus modis poſſit quis ignorantiæ vitium exuere.*
13 *Negligentia quando ſit, aut non ſit peccatum mortale?*
14 *Quàm mala ſit negligentia, etiam venialis?*

1 SEcundum principale de ignorantia declarandum fuit, quando ignorantia ſit peccatum, quando excuſet à peccato, & quando non. Pro intellectu huius notandum ſecundum Thom. & Duran. in 2. diſt. 22. & Tho. 1. ſecundę q. 76 & ſecundum alios, tam theologos, quàm iuriſtas, ac philoſophos: quod quintuplex eſt ignorantia. Prima eſt ignorantia electionis: & hæc quodammodo affectum peccati conſequitur: vt quando ex concupiſcētia peccati, quam voluntas non reprimit, abſorbetur iudicium rationis in particulari operabili: ſecundum quod dicitur 6. Ethic. quod delectatio corrumpit exiſtimationem prudentis. Et ſecundum hanc ignorantiam omnis malus ſeu peccans, dicitur ignorans. Secunda dicitur ignorantia concomitans: & hæc ſe habet ad actum concomitatiuè: vt quando quis ignorans aliquid facit: & nihilominus

hilominus faceret ſi non ignoraret. Et hæc ſe habet per accidens ad actum. Ideo nec excuſat peccatum, nec alleuiat nec aggrauat. Signum autem quod quis talem ignorantiam habuerit eſt: cum quis non pęnitet vel dolet, poſtquam actum perfecit aliquem: vt ſi quis inueniret florenum, quem putaret ſuum fuiſſe, qui non fuit ſuus, & reſeruaret eum: & nihilominus ſeruaret eum: etiã ſi non putaret eum ſuum fuiſſe. Similiter ſi aliquis credens accedere ad vnam mulierem: accederet ad alteram, ad quã tamen accederet, ſi eam non ignoraſſet.

2 Tertia eſt ignorantia inuincibilis, videlicet eorum quę non poteſt quis ſcire: & quæ ſtudio vinci nõ poteſt. Talis eſt in omnibus qui non poſſunt vti ratione ad tẽpus, vel ad ſemper: vt in pueris minorennibus, dęmoniacis, ebrijs, & qui ignoranter priuantur ratione, ex comeſtione cicutæ, vel iuſquiami. Ignorantia igitur inuincibilis, ſi ſecundum ſe, & ſecundum ſuam cauſam fuerit inuincibilis, excuſat in toto. Patet, quia non eſt voluntaria aliquo modo, & ideo non eſt, nec fuit in poteſtate alicuius eam repellere: vt in pueris minorennibus. Sed quid de habentibus ignorantiam inuincibilem, quæ in parte aufert vſum rationis? Reſpond. quod in talibus excuſat in tanto, vt in pueris, qui ſecundum partem ſunt doli capaces, & præcepti diuini: Et in furioſis habentibus lucida interualla. Et dicitur notanter, ſi ſecundum ſe & ſecundum cauſam ſuam fuerit inuincibilis, propter ebrium ex ebrietate peccantem, cuius ignorantia inuincibilis eſt ſecundum ſe, quia tunc non poteſt iudicare quid agendũ ſit, vel non agendum: tamen non eſt inuincibilis ſecũdum ſuam cauſam: quia potuit ſe non inebriare; & ita non ignorare. Et ideo non eſt omnino excuſatus à toto, ſecundum Thom. & multos: ſed à tanto, ſi in ebrietate alium occidit, vel ſimile facit. Si autem quis incidit in ignorantiam inuincibilem, puta in priuationem vſus rationis per opus licitum, vt ſi per vigilias, & abſtinentias aliquis inſanus factus eſt, vel ex debilitate complexionis, vel ex ſumptione cibi, quem non tenebatur ſcire priuatiuum vſu rationis: tunc iterum excuſatur à toto. Si etiam quis incidit in ignorantiam inuincibilem per opus, per quod venialiter peccauit, etiam excuſatur à toto: vt ſi feruoris exceſſus peccatum veniale fuit in vigilando, abſtinendo, & in huiuſmodi. Si autem quis incidit in ignorantiam inuincibilem ex culpa ſua mortali, adhuc

huc excuſatur ſecundum multos à toto; ſi ſaltem nullum habet vſum rationis quando actum facit, qui aliàs eſſet peccatum: puta ſi occidit. Et hęc opinio eſt probabilior, & verior Auguſtino, Ambr. & Raym. eſſe videtur. Omnibus tamen talibus, ſi liberati fuerint, eſt pænitentia imponenda, ſed leuior quàm ſi ſani talia commiſiſſent, vt patet 15. q. 1. ſi quis. Et hoc fit ad cautelam; & ne diſciplina eccleſię deſeratur. Cui conſonat Philoſophus 2. Ethic. vbi dicit, quod ebrius meretur duplices maledictiones. Et 4. politic. iubet tales ebrios plus alijs puniri, non quòd peccatum ſit grauius: ſed quia talia fiunt frequentius, & pronius. Thom. excipere videtur ebrium, vbi ſupra, prima ſecundæ q. 76. Et fortè ſicut de ebrio dictum eſt quoad culpam; ſimile eſſet de iſto, qui ex ſua culpa graui efficeretur dęmoniacus vel furibundus: vt fit interdum per maledictiones & iras, quod tales in inſania aliquid facientes aliàs illicitum, non in toto, ſed excuſarentur in tanto. Dicit tamen Thom. prima ſecundę q. 76. art. 3. Si eſſet talis ignorantia, quę totaliter excluderet vſum rationis, omnino à peccato excuſaret: ſicut patet in furioſis, & amentibus. Hæc ibi. Per talem etiam ignorantiam inuincibilem, excuſatur ſecundum Vdalricum iſte, qui in aliquo agendo dubio, magis peritos cõſuluit, de quo nullam auctoritatem expreſſam habet, vtrum ita ſit vel non: dummodo formet ſibi bonam conſcientiam, poſtquam magis peritos conſuluerit: Et ſi res aliter ſe habet quàm ipſe ſentit, excuſatur, quia fecit quod potuit: Deus autem nihil impoſſibile requirit ab homine. Dicit etiã Guiller. ſuper Raym. quod in habentibus vſum rationis quoad ea, ſine quibus non eſt ſalus, nulla eſt ignorantia inuincibilis ſimpliciter, & omnino: quia ſi non inueniret hominem à quo doceretur, vnctio doceret eum, niſi ſtaret per ipſum.

3 Quarta eſt ignorantia vniuerſalis ſecundum Philoſophos: Et ſecundum iuriſtas dicitur ignorantia iuris, videlicet eorum, quæ quis ſcire tenetur: vt patuit circa principium præcedentis cap. in ſeptem ſciendis. Vnus enim ſcire tenetur quod alter non: vt ibidem dictum eſt. Quando autem talium ignorantia directè, & per ſe eſt voluntaria ſeu affectata, vt ſi quis aliquid ſua ſponte neſciat, vt liberius peccet, hæc ignorantia in nullo excuſat: ſed eſt ſpeciale peccatum, & actum aggrauat, quia auget voluntarium, & per conſequens peccatum. Ex intẽtione

Digitized by Google

enim voluntatis ad peccandum prouenit quod aliquis vult ſubire ignorantię damnum, propter libertatem peccandi. Diſtinguunt veruntamen ibi aliqui de ignorantia affectata, quod poteſt haberi dupliciter. Primò, cũ ignorantia tentionis: vt cùm quis tenetur ad aliquid, ſed neſcit an teneatur, vel non. Et hęc excuſat aliqualiter, licet modicũ. Et illa fuit in Paulo 1. Tim. 1: *Miſericordiã conſecutus ſum, quia ignorans feci in incredulitate:* vt de ſe dicit. Alio modo poteſt haberi cum conſcientia tentionis; & hęc in nullo excuſat, ſed damnat. Vnde Pſam. 35. *Noluit intelligere, vt bene ageret.* Quando verò talium ignorantia, quę eſt cauſa peccati, non eſt directè voluntaria ſeu affectata, ſed indirectè, vel per accidens, quæ dicitur ſimplex ignorantia; puta cùm quis propter laborem, vel propter alias occupationes, negligit illud addiſcere, per quod à peccato retrahatur (talis enim negligentia facit ipſam ignorantiam eſſe voluntariam & peccatum, dummodo ſit eorum, quę quis ſcire tenetur, & poteſt) talis ignorantia non totaliter excuſat à peccato. Similiter cùm aliquis non vult laborare in ſtudio, vel negligit diſcere, vel quęrere, vel ſermonem audire, ex quo ſequitur eum ignorare; vel cùm aliquis vult bibere vinum immoderatè, ex quo ſequitur eum inebriari, & diſcretione carere: talis ignorantia diminuit voluntarium, ſecundum Thom. & per conſequens peccatum: & ſic non excuſat à toto, ſed à tanto. Cùm enim aliquid non cognoſcitur eſſe peccatum, non poteſt dici quod voluntas directè, & per ſe feratur in peccatum, ſed per accidens: vnde eſt ibi minor contemptus, & per conſequens minus peccatum.

4 Quidam igitur de ignorantia iuris, quoad leuitatem & grauitatem, ponunt gradus tales. Primò ſunt quidam qui habent ignorantiam ſimplicem, talem quod ignorãt quæ tenentur ſcire: ſed laborant vt ſciant. Et hæc habetur aut ſine tranſgreſſione iuris, & tunc eſt pæna peccati tantum: aut cùm tranſgreſſione, & hæc non excuſat à toto, ſed vt multum, quia inuincibilis eſt vt nunc, licet non ſimpliciter: & ſic ſunt duo gradus. Alij ſunt habentes ignorantiam craſſam vel ſupinam, qui ignorant & negligunt ſcire cùm poſſunt, ſed ſunt indifferentes ad vtrumlibet: & hęc minus excuſat. Exemplum iſtorum trium de illo, qui neſcit clandeſtinum matrimonium eſſe prohibitum, vel non eſſe ducendam in matrimonium, quã polluit per adulterium. Alij ſunt qui habent ignorantiã

affectatam

affectatam ſine conſcientia tentionis, vt Paulus: & hęc minus excuſat quàm tertia. Alij verò habent affectatam cum conſcientia tentionis, & illa in nullo excuſat, ſed omnino damnat. Et ſic ſunt quinque gradus.

5 Quinta eſt ignorantia particularis dicta à Philoſophis, ſed à iuriſtis dicitur facti: quæ eſt ignorantia particularium circunſtantiarum in actu. Exempli gratia. In illo ſyllogiſmo, Nullus pater eſt percutiendus, iſte pater eſt, igitur &c. ignorantia maioris eſſet ignorantia iuris ſiue vniuerſalis, ſed ignorantia minoris eſſet ignorantia facti, ſiue particularis. Similiter ignorantia particularis ſiue facti eſt, vt ſi neſcis hanc rem quam tollis eſſe alienam, vel neſcis hanc mulierem tuam. Hic diſtinguendum eſt, quia aut ibi eſt adhibita & pręmiſſa debita diligentia, & datur opera rei licitę, tunc ignorantia facti omnino excuſat; quia talis ignorantia eſt cauſa facti, taliter quod ſi ſciret hanc circunſtantiam in peccatum trahentem, non faceret actum: cuius ſignum eſt, quod poſtea dolet, quando intelligit peccatum: hæc inquam excuſat à toto, vt Iacob, qui cognouit Liam, eam putans Rachel, in quam ſolum conſenſerat. Si autem non eſt adhibita debita diligentia, licet aliqualis adhibita ſit, vel non datur opera rei licitæ: hæc non excuſat à toto, ſed à tanto. Poteſt tamen plus & minus alleuiare, ſi non fuerit directè affectata: vnde non excuſatur in toto Lamech, qui occidit Cain, putans ſe feram occidere. Si autem nulla adhibita eſt diligentia, tunc in nullo excuſat.

6 De ignorantia ponit Cancellarius ſeptem regulas in floribus regularum moralium. Prima. Ea quę tibi præcipit Deus, cogita ſemper. Ratio, quia quilibet obligatur ſcire illud, abſque cuius notitia non poteſt euitare peccatum. Secunda: culpabilis ignorantia iuris diuini non cadit in facientem illud quod in ſe eſt. Ratio eſt: quia ſpirituſſanctus talem hominem de neceſſarijs ad ſalutem, quę vires ſuas excedunt, docere mediatè vel immediatè paratus eſt. Tertia: ignorantia inuincibilis excuſat, in eis præſertim quæ ſunt facti: non autem craſſa vel ſupina, quæ prouenit ex negligentia ſciendi, vel faciédi quod in ſe eſt. Dicitur autem inuincibilis, non quin poſſit vinci, aut quod ex ea neceſſe ſit tunc operari: ſed quia operans ſufficienter ſecundum caſus euentuum, diligentiam appoſuit ſciendi illud quod neſcit. Quarta: ignorantia iuris humani ſufficienter promulgati non liberat ſubditos à

Digitized by Google

pæna in foro exteriori: licet frequenter quoad Deum excuſet à culpa quoſdam ignorantes. Quinta: non quilibet tenetur ſcire de quolibet peccato mortali, an ſit tale, licet expediat illud inquirere, & ſcire iuxta vniuſcuiuſque vires & ſtatum: & plus eccleſiaſticos quàm laicos. Et inter eccleſiaſticos prælati ex officio tenentur, quod ſint parati omni poſcenti reddere rationem, de ea quæ in eis eſt fide & ſpe. Sexta: nulli facienti quod in ſe eſt (hoc eſt bene vtenti donis Dei iam habitis) deficit Deus: immo talem hominem paratus eſt docere in neceſſarijs ad ſalutem, ſiue ſint illa credenda, ſiue operanda. Septima: nemo vtens ratione, diu ab ignorantia principiorum moralium excuſatur: quia forte morulam ad cõſiderandum apponere fas habet. Hæc Cancellarius.

7 Dubitatur hic primo de emente rem aliquam furtiuam, vel raptam, vel perditam, quam ignorat eſſe talem, vel aliàs vitioſam ſimiliter. Reſpond. Raym. qui ſciebãt, vel probabiliter credebant eſſe de iuſto ſimpliciter: non tenentur ad reſtitutionem in aliquo, durante ſcilicet bona fide, quantum ad illos qui credebant. Qui verò temere credebant, vel ignorabant ignorantia craſſa, vel ſupina, vel ex negligentia, vel propter fatuam ſimplicitatem nihil ſuper hoc cogitabant: tenentur ad reſtitutionem. Dicitur autem ignorantia craſſa vel ſupina, per metaphorã hominis craſſi vel ſupini, qui non videt etiam ea, quę coram eo ſunt: quia nullam diligentiam facere vult. Sic qui publica & manifeſta ſe dicit ignorare, ei etiam non facile creditur. 16. diſt. quod dicitis. Exempli gratia. Ignorantiam craſſam & ſupinam haberet, qui emeret rem ſpoliatam ab eo, qui in bello iniuſto ſpoliauit: taliter quod audiuit omnes vicinos, vel pro maiori parte, vel etiam pauciores; ſed ſapientiores audiuerat dicere, illud bellum eſſe iniuſtum, & contra Deum: vel forte quia eccleſia prohibebat, vel excommunicabat publicè auctores, & participes illius belli: talis teneretur ad reſtitutionem. Qui enim de tali, vel ſimili furto, vel rapina emerint, in iudicio animę non excuſantur, ſiue dicant ſe habuiſſe ignorantiam iuris, ſiue facti, ſiue ignorantiam craſſam. Si verò ſcit venditorem iuſtè, vel ex iuſto bello habuiſſe: licitè poteſt emere, nec tenetur ad reſtitutionem. Si etiã neſciebat de iuſto bello eſſe: ſed credebat probabiliter: nam omnes vicini ſui, vel maior pars, vel ad minus ſapiẽtes ita credebant, prout ipſi venditori videbatur: ipſe nõ tenetur

Digitized by Google

tenetur reſtituere, durante hac bona fide. Sed ſi poſtea ſciat rem eſſe de rapina, debet reſtituere: & in foro pænitentiali tenebitur ſibi venditor ad intereſſe. Sententia eſt Raym. Si verò emit bona fide, ſcilicet voluntate reſtituendi: tunc, & poſtquam comperit rem fuiſſe vitioſã, poteſt retinere expenſas, quas exiſtens in bona fide fecit, circa rem conſeruandam vel meliorandam: & non tenetur de fructibus tempore bonę fidei perceptis. Tenetur tamen de fructibus illis, qui non eſſent adhuc cõſumpti, ſi extarent, ex quo incipit habere malam fidem. Concor. Hoſtien. Vdal. & Guiller. Et ſi durante bona fide res perijt, non tenetur: quia non erat in mora. Similiter ſi alienauit eam: quia non dolo deſijt poſſidere. Sed nunquid ille qui emit bona fide, ſcilicet credens rem non eſſe furtiuam: ſi poſtea inueniat rem eſſe alienam, poteſt petere à domino pretium? Reſpond. Barth. Piſani in ſumma, certè non. C. de furtis. l. inciuilem: ſed agat contra venditorem.

8 Dubitatur, vtrum ignorantes excuſentur per ignorantiam à ſtatutis ordinariorum? Reſpond. quod ignorantes non excuſantur, communiter loquendo, à ſtatutis & obſeruantia legum: niſi ſicut dictum eſt ſupra, diſtinguendo de ignorantia iuris, & facti. Sed tamen à ſentẽtijs prolatis per ſtatuta ordinariorum excuſantur ignorantes: quia non ligantur illis, niſi eorum ignorantia fuerit craſſa, vel ſupina. lib. 6. de conſtitut. vt animarum. Quoad tertium principale notandum, quod quamuis peccantes ex ignorantia, non ſemper grauiſſimè peccent, tamen periculoſè valde peccant: quia qui neſcit morbum, non quærit remedium; ideò ſuper illo Rom. 2. *Ignoras quoniam benignitas Dei ad pænitentiam te adducit*: dicit gloſ. & eſt Ambroſ. grauiſſimè peccas, id eſt periculoſiſſimè, ſi ignoras.

9 Sed dubitatur primò: vnde veniat quis in ignorantiam? Reſpond. quod cauſę eius ſunt plures. Vna eſt naturalis hebetudo intellectus: ſed illa eſt pęna, non culpa. Talem ignorantiam habent minorennes, & pueri: de quibus Dominus ait ad Ionam, Ionæ vlt. *Tu doles ſuper hederam, in qua non laboraſti, neque feciſti vt creſceret; quæ ſub vna nocte nata eſt, & ſub vna nocte perijt. Et ego non parcam Niniuæ ciuitati magnæ, in qua ſunt plus quam* 120. *milia hominum, qui neſciunt quid ſit inter dexteram & ſiniſtram ſuã, & iumenta multa.* Alia eſt inconſideratio & negligentia diſcendi.

diſcendi. Eſa.26. *Impius non diſcet facere iuſtitiam. In terra ſanctorum iniqua geſſit, & non videbit gloriam Domini.* Tertia eſt paſſionum ſenſibilium perturbatio: vnde ſecundū philoſophum 1. Ethic. Iuuenes & paſſionum inſecutores, non ſunt boni ſcientiæ moralis auditores. Quarta eſt affectio, & cura nimia de bonis tranſitorijs. Contra quæ Math. 6. *Primò quærite regnum Dei, & iuſtitiam eius.* Quinta eſt cura carnis in deſiderijs per crapulam, & ebrietatem, contra Apoſtolum: quia talia vias imaginatiuæ & fantaſticæ obturant & obnubilant: vt in Nabal patuit ebrio, qui fuiſſe legitur vir malitioſus, durus, & peſſimus. & ſecundum nomen ſuum ſtultus eſt, & ſtultitia ſua cum eo eſt, ait vxor ſua Abigail prudentiſſima. 1. Reg. 25.

10 Dubitatur ſecundò. Cùm omiſſio ſciendi ſit peccatum, peccat ne ſemper homo, quādiu ignorat id ad quod ſciendum tenetur? Et ſi non ſemper, quando ergo, & quando non peccat ignorans? Reſpond. Thom. Præceptum affirmatiuum, cui omiſſio opponitur, obligat ſemper, ſed non pro ſemper. Et ideo omnis illa omiſſio, pro illo tempore eſt peccatum in actu, in quo quis per præceptum obligatur, & quotiens illud tempus reiteratur, totiens peccatum multiplicatur. Ex quo patet, quod ille qui percipit ſe ignoraſſe, in confeſſione, debet dicere diuturnitatem temporis, per quod ignorantia ſtetit.

11 Dubitatur tertiò, quomodo quis poſſit delere ignorantiam per pænitentiam, cùm ignoret ſe ignorare? Reſpond. quod poſtquam quis fecit diligentiam, diſcutiendo conſcientiam ſuam modis ſuprà tactis, præcepto 3. cap. de contritione, debet etiam in generali dolere de ignoratis, ſi aliqua haberet peccata ignorantię: quia Pſal. 18. dicit: *Delicta quis intelligit? ab occultis meis munda me &c.* Et tunc ignorantia, inquantum eſt peccatum, per pęnitentiam quoad reatum deletur, manet tamen ignorantia actu; quia quando deſinit eſſe voluntaria, deſinit eſſe peccatum, non tamen deſinit eſſe ſimpliciter. De hoc habes 3 præcep. cap. de contritione.

12 Dubitatur, quibus modis quis poſſit ignorantiæ vitium exuere? Reſpond. ſecundum Chryſoſt. ſuper Math. homel. 39. per quatuor: qui enim poſſe ſuum faceret, ad ſciendum differentiam virtutum & vitiorum, hic primò Deum pro iſto oraret. Vnde Iac. 1. *Si quis indiget ſapientia, poſtulet à Deo, qui dat omnibus affluenter, & non improperat, & dabitur ei.* Secundò libens legeret, vel audiret

verba

verba diuina de neceſſarijs docentia. Ideo 2. Tim. 2. *Intellige* (id eſt intus lege) *quæ dico: dabit enim tibi Dominus in omnibus intellectum.* Tertiò, quæ ſcit eſſe bona faceret, & mala dimitteret mortalia: quia ſecundum Gregor. Non eſt dignus dandis, qui non eſt gratus de datis: ſecũdum illud Pſalm. 110. *Initium ſapientiæ timor Domini.* Et ſi mortaliter peccaret, ſtatim deberet pænitere: quod quartum poteſt eſſe requiſitum. Vnde ſecundum eundem Gregor. peccatum quod per pœnitentiam non deletur, mox in aliud ſuo pondere trahit. Peccatum enim cæcat, & obdurationem meretur. Vnde Pſalm. 31. *Intellectum tibi dabo, & inſtruam te in via hac qua gradieris.* Item Pſal. 118. *Seruus tuus ſum ego: da mihi intellectum, vt diſcam mãdata tua.* Quartò, in dubijs bonorum & malorum ſibi non confideret: ſed Dei ſacerdotes, prudentes & timoratos quæreret: exemplo Chriſti Lucæ 2. Qui etiam ſedens in medio doctorum primò interrogabat: Et Pauli, qui Ananiam acceſſit: & Cornelij, qui Petrum. De hac materia habes ſupra præcepto 3. cap. 8. *Num. 7. & ſeq.*

13 Dubitatur quartò, cùm negligentia ſit cauſa ignorãtiæ: quando negligentia ſit peccatum mortale, & quando non? Reſpond. ſecundum Thom. 2. 2. q. 54. art. 3. Negligentia prouenit ex quadam remiſſione voluntatis, per quam contingit quod ratio non ſollicitatur, vt perficeret ea quæ deberet, vel eo modo quo deberet. Poteſt autem dupliciter contingere, quod negligentia ſit peccatũ mortale. Vno modo ex parte eius, quod prætermittitur per negligentiam: quod quidem ſi ſit de neceſſitate ſalutis, ſiue ſit actus, ſiue ſit circunſtantia, eſt peccatum mortale. Alio modo ex parte cauſæ: ſi enim voluntas in tantum ſit remiſſa circa ea, quæ ſunt Dei, vt totaliter à charitate Dei deficiat: talis negligentia eſt peccatum mortale. Et hoc præcipuè contingit, quando negligentia ſequitur ex contemptu. Vnde Prouerb. 19. *Qui negligit vitã ſuam, mortificabitur.* Alioquin ſi negligentia conſiſtat in prętermiſſione alicuius actus, vel circunſtantię, quæ non ſit de neceſſitate ſalutis, nec hoc fiat ex contemptu, ſed ex aliquo alio defectu feruoris, qui impeditur interdum per aliquod veniale peccatum: tunc negligentia non eſt peccatum mortale, ſed veniale. Hæc Thom.

14 Quàm mala autem ſit tepiditas & negligentia, etiam quę eſt veniale peccatum, oſtendit Bern. in ſermone de Aſcenſione Domini dicens: Perniciosa nimis & moleſta

Digitized by Google

tepiditas;inferno enim proxima, & vmbra mortis iure cenſetur: ſanè eſt videre homines puſillanimes & remiſſos, deficientes ſub onere, virga & calcaribus indigentes, quorum breuis & rara compunctio, animalis cogitatio, tepida conuerſatio, obedientia ſine deuotione, ſermo ſine circumſpectione, oratio ſine cordis intentione, locutio ſine ædificatione: quos denique, vt videmus, vix gehennæ metus inhibet, vix pudor cohibet, vix frænat ratio, vix diſciplina coercet. Et huiuſmodi ſi diu ita permanſerint, aut opprimuntur ſub onere & ſuccumbunt, aut quodammodo in inferno ſunt, vt nunquam ad plenũ reſpicerent in lumine miſerationum Domini, non in libertate ſpiritus, quæ ſola facit iugum ſuaue & onus leue. Inde autem pernicioſa tepiditas manat, quia voluntas eorum nondum purgata eſt, nec bonum ſibi volunt, nec nouerunt, à propria concupiſcentia abſtracti & illecti. Amant enim cum carne ſua terrenas conſolatiunculas, in verbo, ſigno, vel facto: & ſi hęc interrumpunt aliquando, non tamen penitus rumpunt. Hinc eſt, quod rarò affectiones ſuas dirigunt in Deum: & eorum compunctio non continua, ſed horaria eſt. Impleri autem miſerationibus Domini anima huiuſmodi non poteſt. Et quanto magis illis euacuabitur, tanto magis iſtis implebitur: vel ſi forte magis probas, nunquam iſtæ illis miſceri poterunt. Non enim ſpiritus & caro, ignis & tepiditas, in vno domicilio commorantur: præſertim cùm tepiditas Domino ſoleat vomitum prouocare. Hęc Bern.

DE CONCVPISCENTIA.

CAPVT IV.

ARGVMENTA.

1 *Hoc præcepto prohibetur peccatum cordis.*
2 *Concupiſcentia carnis hic prohibita eſt.*
3 *Concupiſcentia carnis tripliciter accipitur, ſecundum tres eius motus principales: quorum quidam nullum ſunt peccatum.*
4 *Quidam ſunt peccatum veniale.*
5 *Quidam ſunt peccatum mortale: vbi de triplici conſenſu, interpretatiuo, expreſſo in delectationem, expreſſo in opus, ex D. Bonauentura.*

6 *Dele-*

Digitized by Google

6 *Delectatio in inferiori parte rationis quomodo diſcernenda eſſe venialis aut mortalis.*
7 *De conſenſu, quando ſit peccatum, ex D. Thoma.*
8 *Cancellarij quatuor regulæ de conſenſu.*
9 *An ſola mora de veniali faciat mortale peccatum.*
10 *Quanta mora faciat de veniali mortale?*
11 *Num de conſenſu idem ſentiendum in alijs peccatis, quod in peccatis carnalibus.*
12 *Delectatio venerea de aliqua, quam vellet quis eſſe vxorẽ, nulla lege prohibitam, an ſit peccatum mortale?*
13 *Quid ſentiendum de delectatione venerea cum ea quæ actu eſt vxor propria?*
14 *Concupiſcentiæ carnalis, & aliorum peccatorum, gradus vndecim.*
15 *Nono præcepto prohibetur 1. omnis voluntarius conſenſus in opus venereum ſexto mandato vetitum.*
16 *2. Omnis voluntarius conſenſus in delectationem ad opus venereum per ſe inclinantem.*
17 *3. Omnes modi & geſtus ſollicitantes ad luxuriam, quacũque ratione fiant.*
18 *4. & 5. Oſcula, tactus & ſimilia impudica, quæ ad luxuriã alliciunt; quin imò & voluntas ea faciendi.*
19 *Quàm periculoſum ſit delectabilibus immorari ex duobus docetur; & traduntur quatuor regulæ ad acquirendas virtutes, & vitanda vitia.*
20 *Ex alijs ſeptem oſtenditur periculum immorandi in delectabilibus.*

1 ISTis igitur de ignorantia præmiſſis, declarandum eſt pręceptum nonum, *Non concupiſces vxorem proximi tui.* Et ſuo modo eſt intelligendum, quod nec femina concupiſcat virum alienum. Et ponitur Exod. 20. & Deuteron. 5. Circa quæ tria principaliter ſunt videnda. Primò, intellectus huius mandati. Secundò, ad quot actus ſe extendat ambitus huius mandati. Tertiò, quàm periculoſum ſit delectabilibus immorari. Quantum ad primi intellectum notandum primò, quod peccatum interius in voluntate dicitur peccatum cordis: & peccatũ exterius dicitur peccatum operis. Et quando iſta, ſcilicet peccata cordis & operis coniunguntur, tunc ſunt ſicut vnum peccatum, vt determinatur 2. ſententiarum lib. diſtinct. 42. tunc etiam vno pręcepto prohibentur: vt dicũt doctores, 3. ſentẽtiarum circa diſtinct. vlt. Cum autẽ peccatur

peccatur in corde ſolum, non perueniendo ad actum exteriorem, propter aliquod impedimentum forte: tunc peccatum cordis ſeparatur à peccato operis, & recipit ſpecialem prohibitionem. Ad propoſitum igitur, concupiſcentia mulieris alienæ ad venerea, poteſt dupliciter conſiderari. Vno modo, prout ex ea cauſatur, & oritur exterior actus mœchâdi: Et tunc prohibetur eadem prohibitione cum exteriori actu, ſexto mādato, non mœchaberis. Alio modo conſideratur, inquantum ex ipſa concupiſcentia non ſequitur actus exterior, quia forte impeditur, ne quis putaret hoc deſiderium non eſſe peccatum, debuit ſpeciale præceptum, videlicet nonum dari. Vnde ſicut per præceptum ſextum, *Non mœchaberis*, prohibetur omnis vſus illicitus membrorum exteriotum ad venerea: ſic per iſtud nonum, *non concupiſces vxorem proximi tui*, prohibetur omnis illicita concupiſcentia venereorum turpium: quia compertum eſt, ex vehementi imaginatione venereorum, ſine actu exteriori (vt dicit Aug.) ſemen defluxiſſe in vigilia: quod eſt contra naturam peccare, & peccatum mutum vulgariter.

2 Secundò notandum ſecundum Thom. ſecunda ſecundæ q. 30. quod concupiſcentia propriè loquendo, eſt paſſio quędam appetitus ſenſitiui. Eſt enim in ſenſu appetitio alicuius delectabilis ſenſualis abſentis. Et quantum ad propoſitum ſufficit, huiuſmodi concupiſcentia eſt duplex. Vna carnis, ſcilicet appetitio delectabilium ſecundum tactum: vt ſunt venerea. Alia oculorum, videlicet temporalium bonorum, quantum ad poſſeſſionem & vſum vtilitatis eorum. Secunda pertinet ad vltimum prę-ceptum; prima ad pręſens.

3 Tertiò notādū, quod prima cōcupiſcētia dicitur cōcupiſcētia carnis: & tripliciter accipitur ſecūdum tres eius motus principales in genere. Quidā motus nullū ſūt peccatum; alij ſunt veniale; tertij ſunt mortale. Nam primò aliqui dicuntur primi motus illius concupiſcentiæ carnis, & ſunt tales, qui conſiſtunt infra limites naturæ, vel ſenſualitatis, ſic quod nullo modo dependent à voluntate; & tunc nullum peccatum ſunt. Exempli gratia. Fiunt enim aliquando motus quidam naturales in carne, ſequentes conditionem naturalium qualitatum: quos frequenter nec ſenſus apprehendit, nec homo aduertit, nec delectatur; & tales nullo modo ſunt peccata, ſed aliquando ſequela peccati ſecundum Thom. vt cùm quis ordinatè

ordinatè comedit,& calefactus, mouetur ſine imaginatione alicuius venerei. Fit etiam aliquando ex fomite motus quidam titillationis in carne ad libidinem, id eſt ad carnalem concupiſcentiam,quam titillationem apprehendit ſenſus. Et dicitur motus ille propriè titillationis, ſecundum Henricum de Ganda.quodl.6.Et eſt talis motus ipſa ſenſitiua apprehenſio delectabilis,vel delectatio in apprehenſo. Et ſi ille motus totaliter præueniat volũtatem,ita quod voluntas non delectatur in eo, nec manet,nec ratio aduertit eum: ſic ſecũdum Bon. videtur veniale. Sed ſecundum aliquos adhuc nullum eſt peccatũ, quia nihil eſt peccatum,niſi inquantum eſt aliquo modo voluntarium: ſecundum Auguſt. Et ſecundum eundem nõ eſt in poteſtate noſtra quibus viſis tãgamur: ſed eſt in poteſtate noſtra ea liberè reſpuere, vel acceptare. Similiter contingit aliquando hominem inſpicere mulierem, audire,vel tangere eam,vel de ea cogitare, & ſine culpa. Attamen ad huiuſmodi aſpectum, auditum, tactum, vel cogitationem,mox ſequitur, & naturaliter in appetitu eius ſenſitiuo concupiſcentia quędam & delectatio, vel motus deſiderij ad proſequendum illud operę, reſpectu eiuſdem mulieris,quæ concupiſcentia dicitur propaſſio, & primus motus: Et talis,cùm ſic totaliter præuenit rationis actum,non eſt peccatum mortale, ratione prædicta:quia non eſt in poteſtate noſtra quod afficiamur, vel non,ſenſualiter. Et omnes præfati concupiſcentiæ motus,dicuntur primi. Vnde Aug. lib.2. de nuptijs & concupiſcentijs: Concupiſcentia non eſt peccatum, quando ad illicita opera non conſentitur: quod intelligendum eſt,quando voluntas non conſentit.

4 Secundò ſunt aliqui motus concupiſcentiæ carnis, qui peccata venialia fiunt: vt patet in priori exemplo. Poſtquam homo huiuſmodi concupiſcentiam iam in animo ortam percipit aliquali ratione,& voluntas mouetur motu delectationis,condelectando appetitui ſenſitiuo;aut ſi mouetur motu in delectationem; aut quando mouetur deſiderio conſenſus ſurreptitij ad proſequendum illud in opus;licet in nullum horum dictorum deliberatè & plenè conſentiat: ſed permittit concupiſcentiam in animo ortam,morari cum quadam moroſa delectatione;ſine tamen conſenſu voluntatis deliberato, & pleno in opus,aut in delectationem: in iſtis fit peccatũ veniale:niſi quis conſentiret interpretatiuè. De hoc ſtatim

Digitized by Google

tim dicetur, quia imputatur negligentiæ voluntatis, quæ non prohibet, nec excludit præfata: ſed negligenter permittit in animo morari huiuſmodi concupiſcentiam ad mortale peccatum inclinantem.

5 Tertio modo ſunt alij motus, qui dicuntur concupiſcentia carnis: & tunc accipitur concupiſcentia carnis, pro voluntatis deliberatiuo conſenſu. Quando enim cõſequitur in voluntate deliberatiuus conſenſus in opus venereum, prohibitum ſexto præcepto, licet nunquam egrediatur in opus: vel etiam quando conſentit in præfati operis delectationem verè, vel interpretatiuè: qui conſenſus dicitur conſenſus in moroſam delectationem, tunc ille conſenſus eſt peccatum mortale. Et iſta prohibentur propriè iſto nono præcepto. Vbi notandum ſecũdum Thom. q. de veritate q. 15. & Bon. ſuper 2. diſt. 24. quod antequam quis progrediatur in opus venereum, ſexto pręcepto prohibitum, ſcilicet, nõ mœchaberis, vel antequam conſentiat in opus tale, poteſt quis peccare mortaliter, triplici conſenſu, contra hoc nonum præceptum, conſentiendo in venerea moroſè. Vnus conſenſus vocatur interpretatiuus: Alter expreſſus, ſeu verus in delectationem: Tertius in opus nefarium, ſi poſſet. Quę declarat Bonauent. vbi prius ſic: & ſumitur ab Auguſt. originaliter lib. 12. de Trinitate: & à magiſtro diſt. præfata. Vnde progreſſus tentationis & delectationis, dicit Bonauent. talis eſt. Primò enim delectabile offertur ſiue percipitur; ſecundò verò delectatio aduertitur; tertiò in id ad quod trahit delectatio, conſentitur vel diſſentitur: delectabile percipere, eſt ſenſualitatis: delectationẽ aduertere, eſt inferioris partis rationis, quę interiores motus & affectus habet dijudicare, & cognoſcere: hoc enim non eſt potentiæ ſenſitiuæ. Definire autem an hoc ſit amplectendum, an reſpuendum, eſt ſuperioris partis rationis, in qua reſidet auctoritas iudiciariæ poteſtatis. Cõtingit autẽ delectari ad apprehenſionẽ delectabilis, ante aduerſionem delectationis, & hoc eſt ſenſualitatis: & abſque dubio eſt veniale peccatum. Contingit iterum delectari poſt apprehenſionem delectabilis, & poſt delectationis perceptionem, ante plenum conſenſum & deliberationem: & hoc eſt inferioris partis rationis, & eſt aliquando mortale, aliquando veniale, & tunc dicitur comedere ſola mulier. Contingit iterum tertiò delectari poſt apprehenſionem delectabilis, & aduerſionem delectationis,

ſtationis,& poſt plenum conſenſum deliberationis: & tunc dicitur comedere vir: & tunc eſt mortale peccatū. In his generibus peccatorum, quorum actus ſunt in prohibitione, propter plenum conſenſum & deordinationem; cùm tentatio inchoatur à ſenſualitate, planum eſt eſſe veniale; cùm conſummatur in ſuperiori parte rationis, planum eſt eſſe peccatum mortale; cùm verò ſola mulier comedit, poteſt eſſe mortale vel veniale.

6 Sed difficile eſt diſcernere quando ſit mortale vel veniale. Poteſt tamen hoc modo diſcerni: quia cùm percipitur delectatio, aut ſtatim repellitur, aut retinetur: ſi ſtatim repellitur, tunc leue eſt peccatum. Si verò retinetur, hoc poteſt eſſe tripliciter. Vel quia placet iſta delectatio, & operis conſummatio, ita quod adeſt voluntas faciendi in cogitatione, & etiam in opere, ſi facultas adeſſet, & tunc eſt ibi plenus conſenſus, & peccatum mortale, ſimul concurrente viri & mulieris comeſtione: vel quia placet delectatio, ſed tamen diſplicet peccati cōſummatio, & tunc eſt conſenſus ſemiplenus, & dicitur manducare mulier: nihilominus tamen peccat mortaliter, cùm in iſtam delectationem conſentit. Vel quia vtrūque diſplicet, ſcilicet ipſa interior delectatio, & operis conſummatio, & tunc aut aduertit periculum, aut non aduertit: ſi non aduertit periculum delectationis, nec repellit eam, peccat, ſed non mortaliter. Grauius tamen peccat, quàm ſi ſtatim mulier repuliſſet. Si autem aduertit periculum, & delectationem iſtam non repellit, ſed mentem in talibus cogitationibus reuolui ſinit, tunc dicunt magiſtri quod peccat mortaliter: quia quámuis ibi etiam non ſit conſenſus verus; eſt tamen ibi conſenſus interpretatiuus, & comedit ſola mulier. Nihilominus tamen illud peccatum imputatur viro, quia cùm eam cōpeſcere debuiſſet, & teneretur, non tamen compeſcuit. Hoc tamen quod nunc vltimò dictum eſt, non eſt vſquequaque certum. Negant enim aliqui eſſe mortale in negligentia reprimendi, vbi eſt diſplicentia: quamuis quis periculum aduertat. Sed tamen ſecurior via tenenda eſt, quicquid ſit rei veritas. Et ſi alicui hoc contingat, ſanum eſt conſilium, quod de ipſo, vt de mortali pænitear. In dubijs enim ſecurior via eſt eligenda. Et nota, quod non de quacunque delectatione loquimur, vtpote de ipſa, qua quis delectatur cogitando de pulchritudine mulieris: ſed de iſta quę conſurgit ex delectatione illius operis nefarij.

Hæc

Digitized by Google

Hæc Bonau.

7 Sanctus Thom.q.de veritate vbi prius, etiam ſic dicit: Simpliciter concedimus conſenſum in delectationē fornicationis, vel alterius peccati mortalis, eſſe peccatū mortale: Ex quo etiam ſequitur, quod quicquid homo agit ex conſenſu talis delectationis, ad hoc vt huiuſmodi delectationem nutriat vel teneat: ſicut ſunt turpes tactus, actus, & libidinoſa oſcula, vel aliquid huiuſmodi, totum eſt mortale peccatum. Idem dicit prima ſecundæ q. 74. art. 8. & iterum vbi prius de veritate, declarans quid ſit conſenſus interpretatiuus, ſic dicit: Antequam ratio delectationem perpendat, aut nocumentum ipſius, non habet interpretatiuum conſenſum, etiamſi non reſiſtat: ſed quando iam perpendit ratio de delectatione inſurgente, & de nocumento conſequente; vtpote cùm percipit homo totaliter ſe, per huiuſmodi delectationem, in peccatum inclinari, & in præceps ruere, niſi expreſſè reſiſtat, videtur conſentire. Et tunc peccatum ad rationem trāſfertur, vt per actum eius: quia agere & non agere, cùm quis agere debet, ad genus actus reducuntur, ſecundum quod peccatum omiſſionis ad peccatum commiſſionis reducitur. Hæc ibi.

8 Cancellarius nouus dat quatuor regulas de talibus, & alijs ſimilibus. Prima eſt. Nullum eſt peccatum mortale actuale, abſque conſenſu libero rationis, vero, vel interpretatiuo. Interpretatiuum cōſenſum tunc eſſe dicimus, dum habuit ratio tempus ſufficiens deliberandi, & refugiendi ea, circa quæ vitāda eſſe peruigil tenebatur. Qualiter dicit lex forenſis: Qui tacet, cōſentire videtur: dum videlicet repugnare deberet. Secunda: Conſenſus in delectationem luxuriæ circa obiectum ſibi prohibitum, eſt mortale peccatum, ſiue ſit in cogitatione, ſiue in verbis, aut in viſu, aut in tactu, aut in nutibus, aut in operatione. Quamobrem familiaritas magna hominum carnalium, præſertim ad nutum, quantumcunque ſint eiuſdem generis, aut ſexus diuerſę ætatis, periculo proxima eſt, ideoque vitanda eſt. Tertia: Homo qui tenetur reprimere illecebram, antequam ſit mortalis, primo quo omiſit reprimere & euitare, ei imputabitur ad culpam mortalem in primo inſtanti non eſſe gratiæ, & eſſe peccati mortalis. Et ante nunquam fuit verum dicere, iſte mortaliter omiſit. Quarta: Nullum deſiderium rei illicitę, factum tantummodo ſub conditione, actualiter vel habitualiter

adhibita,

adhibita, eſt de ſe mortale delictum, per accidens tamen, propter appetitus ſenſualis commotionem nimiam, qua ſciēter dimittitur inualeſcere, ex talis deſiderij cōtinuatione libera, poteſt ipſum inter mortalia deputari: quia qui amat periculum, peribit in illo.

9 Dubitatur circa dicta. Primò per Bonau. vbi prius. An ſola mora de veniali faciat peccatum mortale? Et reſpondet: Mora temporis, quantum eſt de ſe, non facit vt quod prius erat veniale, fiat mortale, ſed ſolum occaſionaliter, videlicet quia inducit conſenſum verum, vel interpretatiuum. Tunc autem inducit conſenſum verũ, quando ex diuturnitate delectationis creſcit libido: adeo vt homo velit omnino in interiori delectatione perſiſtere, & morari. Tunc verò inducit conſenſum interpretatiuum, quando homo aduertens periculum delectationis retentę, negligit eam reprimere: hoc autem nō fit abſque contemptu ſalutis proprię, pro eo quod diſcrimini ſe committit & exponit. Illa enim delectatio ſubintrat ſicut ſerpens: & venena diffundit, per quę rationalis ſpiritus incurrit mortem culpę. Sicut igitur ſalutem corporalem negligeret, qui ſerpētem iuxta ſe ſciēter collocaret: ſic qui in tali delectatione aduertens periculum, & debens aduertere, voluntariè verſatur; exponit ſe diſcrimini, quando negligit repellere. Et pro tanto dicit Magiſter vbi ſupra; ipſum peccare mortaliter: hoc autem non facit mora de ſe; ſed fit ratione conſenſus, vel contemptus. Hæc Bonauent.

10 Sed dubitatur per eundem ſecundò: quanta mora hoc faciat, ſcilicet quod fiat de veniali mortale? Reſpōd. In generali determinatur hoc, inquantum adeo creſcit delectatio & libido, quod ſuperuenit contemptus & conſenſus: Vel adeo eſt repellendi negligentia, vel propriæ ſalutis incuria, quod ſuperuenit contemptus, & conſenſus interpretatiuus. Si autem in ſpeciali quęratur, quanta ſit illa mora: vtrum vnius horæ, vel dimidiæ, vel amplioris ſpacij? non poteſt reſponſio dari: quia aliquando eſt maior, aliquando minor, ſecundum diuerſos ſtatus & conditiones perſonarum. Vnde hoc non determinat ſcientia vel lectio: ſed potius conſcientia recta & vnctio. Vnde quando aduertit conſcientia recta, ſe non modicũ lædi ex moroſa delectatione, conſenſus ſuperuenit vel contemptus. Quod ſi non aduertat aliquando propter tenebras, & inuolutiones affectionum noſtrarum; ſecuriorem

riorem partem debet eligere, & confiteri purè ſic & dolere quaſi mortaliter peccaſſet. Per quod apparet etiam reſponſio, quid faciendum ſit, quando quis dubitat an venialiter, vel mortaliter peccauerit: & qualiter ei ſit cõſulendum.

11 Dubitatur tertiò per eundem, ſcilicet Bonauent. vtrum in alijs generibus peccatorum, etiam ita ſit periculoſum & durum, ſicut iam de peccato carnis dictum eſt. Exempli gratia de homicidio, & huiuſmodi, qualiter ſit ei conſulendum? Reſpond. idem: In omnibus peccatis, delectatio moroſa vigilanter & ſtrennuè vitanda eſt. Attamen verba Aug. poſita, quę lib. 12. de Trinit. ponuntur, & diſt. 24. vbi dicit: Sicut in illo coniugio primorum hominum &c. præcipuè videtur intelligi in peccato carnis, quod habet ex carnis incentiuo delectationem ſibi magis coniunctam, ad quam homo facillimè incuruatur. Et ideo cum magna diligentia eſt vitanda. Non ſolum autem hoc, ſed & omne peccatum: multa enim frequẽter creduntur eſſe venialia, quæ ſunt mortalia: difficile tamẽ eſt in his diſcernere. Et ideo quaſi à facie colubri, habet homo, qui vult ſaluari, peccatum fugere. Hæc ille. Sed ſanctus Thom. prima ſecundę vbi prius, videtur definire dubium præfatũ: quod in alijs moroſis delectationibus, in his videlicet peccatis immorando, quæ ſecundum ſe ſũt peccata mortalia; poſſet quis peccare mortaliter. Sed diſtinguit. Vnde ſic dicit: De fornicatione cogitans, de duobus poteſt delectari. Vno modo de ipſa cogitatione: alio modo de ipſa fornicatione cogitata. Et ſic ſemper ſunt duæ delectationes, vna de cogitatione, alia de fornicatione cogitata. Delectatio de cogitatione ipſa, ſequitur inclinationem affectus in cogitationem ipſam. Cogitatio autem ipſa ſecundum ſe, non eſt peccatum mortale: immo quandoque eſt veniale tantum, ſicut cùm aliquis inutiliter cogitat. Quandoque autem ſine peccato, puta cùm aliquis de ea vtiliter cogitat, ſicut cùm vult de ea prædicare, vel diſputare. Et ideo per conſequens affectio & delectatio, quę ſic eſt de cogitatione fornicationis, non eſt de genere peccati mortalis: ſed quandoq; eſt peccatum veniale, & quandoque nullum: Vnde nec conſenſus in talem delectationem eſt peccatum mortale. Quod autem aliquis cogitans de fornicatione, delectetur de ipſo actu cogitato, hoc contingit ex hoc, quod affectus eius eſt inclinatus ad hunc actum. Vnde cùm aliquis con-

ſentiat

ſentiat in talem delectationem, hoc nihil aliud eſt, quàm quod ipſe conſentiat in hoc, quod affectus ſuus ſit inclinatus in fornicationem. Nullus enim delectatur, niſi in eo quod eſt conforme appetitui eius: quod autem aliquis ex deliberatione eligit, quod affectus ſuus conformetur his, quæ ſecundum ſe ſunt peccata mortalia, eſt peccatũ mortale. Vnde talis conſenſus in delectationem mortalis, eſt peccatum mortale. Ad quintum argumentum dicit: Conſenſus in delectationem, quæ procedit ex complacentia ipſius actus homicidij cogitati, eſt peccatum mortale: non autem cõſenſus in delectationem, quę procedit ex complacentia cogitationis de homicidio. Et in ſcripto ſecundo dicit, diſt. 24. Sicut in fornicatione, ſi quis conſentiat in delectationem, quæ appetitum concupiſcibilis reſpectu fornicationis ſequitur, erit peccatum mortale: ita etiam & multo amplius, ſi conſentiat in delectationem, quæ appetitum iraſcibilis reſpectu homicidij ſequitur, erit peccatum mortale. Vnde Philoſophus 10. Ethic. vult, quod idem iudicium eſt de operatione, & delectatione. Hęc ibi.

12 Dubitatur quartò, quid ſi quis imaginetur delectationem veneream cum aliqua, quam vellet eſſe vxorem ſuam, nulla lege ſibi copulari prohibitam, & in hoc delectetur, nolens tamen cum ea corporaliter delectari, niſi eſſet vxor ſua, poteſt ne peccatum mortale ibi committi, conſentiendo in moroſam delectationem? Reſpond. ſecundum Pet. de Pal. ſuper 2. di. qua prius: Quando non eſt actu vxor, tunc licet eam caſtitate coniugali, vel ſimplici animo deſiderare vxorem, niſi aliunde ſit prohibitum. Iacob enim ſeruiuit pro Rachel quam diligebat. Geneſ. 29. & ſic non eſſet mortale. Sed antequam ſit vxor, in eam exardeſcere, vt in cogitando de ea velit homo delectari, videtur mortale. Poſſet enim eſſe libido tam vehemens, quod ſemen emitteretur: quod nemo dubitat eſſe mortale, & ad crimen molliciei pertinens; non minus abſorbens rationem, quàm ſi exterius contra naturã procuraretur.

13 Dubitatur quintò. Quid ſi quis imaginetur delectationem veneream cum aliqua, quę actu eſt vxor ſua. Sicut enim actu eam cognoſcere, non eſt mortale: ſic nec eam concupiſcere. In oppoſitum eſt periculum pollutionis. Reſpond. Pet. de Pal. Sicut non licet cognoſcere vxorem extraordinariè, nec appetere ad ſic cognoſcendũ:

ſic non licet moroſè delectari in appetitu cuiuſcunque feminę, ex quo talis turpitudo contra naturam ſequi poteſt, ſecundum Aug. Quamuis enim maritus vxorem illam non appetat, niſi ſecundum naturam & licitè, & licet non ſit illicitum ex parte obiecti: eſt tamen illicitum ex parte medij, modi, & ſubiecti.

14 Ex pręmiſſis apparet, quod concupiſcentię carnalis, & aliorum peccatorum ſunt decem gradus vel 11. quibus itur ad mortem animæ. Sicut etiam in infirmitatibus corporis, vna eſt infirmitas morti propinquior quàm alia. Nam eſt primus, vbi nullum eſt peccatum. Secundus, vbi eſt veniale. Tertius, eſt conſenſus interpretatiuus, & moroſus in delectationem venereorum: & ſecundum aliquos eſt mortale peccatum. In hoc & ſequenti mortua eſt anima, vel agonizat, vel moritur, vel eſt morti propinquiſſima. Quartus, eſt conſenſus verus, expreſſus, ſeu moroſus in delectationem: & ille etiam ſecundum theologos communiter eſt peccatum mortale. Quintus, eſt conſenſus in opus nefarium: quod fieret ſi oportunitas haberetur. Et ſecundum omnes illud eſt mortale peccatum: & certum eſt, quod nono hoc præcepto prohibetur. Sequentes verò ſunt contra ſextum pręceptum: vnde hic anima eſt mortua. Sextus, eſt operis intenti perpetratio exterior, vbi facultas adeſt: hic anima iam mortua extra ad monumentum portatur. Septimus, eſt conſuetudo, quę cauſatur ex frequentia actus. Hæc fœtet. Octauus, eſt deſperatio de non poſſe dimittere hoc peccatum. Hic ſepelitur clauſa duro lapide. Nonus, eſt obſtinatio & obduratio in peccato tali: quia peccator cùm in profundum peccatorum venerit contemnit, vt patet in Pharaone. Hic à memoria hominum quorundam ſanctorum labitur. Decimus, eſt finalis impænitentia in quibuſdam. Hic triplici morte moritur, corporis, & animę, & infernalium dæmonum propria efficitur. Vndecimus, eſt ingreſſus actualis, poſt mortem, in infernum. Præfati gradus ſic ſe habent: quod ſemper ſequens poteſt eſſe peior priore. Hi ſunt gradus, quibus itur ad infernum. Ergo principijs obſta, ſero medicina paratur. Qui vult præfata pręd icare vulgo, cautus ſit in multis, ne conſcientias lædat inordinatè timoratas. Bene ergo declaret, aut litteratioribus talia committat.

15 De ſecundo principali, ad quot ſe extendat prohibitio noni præcepti, notandum, quod in hoc mandato prohibetur,

prohibetur; Primò, omnis voluntarius conſenſus voluntatis, in quodcunque opus venereum ſexto mādato prohibitum, vbi voluntas nō exit in actum exteriorem, quia voluntas tunc pro facto reputatur. Ex quo patet, quod ſunt multa peccata venerea intus in corde, & tot, quot fuerunt enumeratæ ſpecies, & modi exteriores venerei in ſexto mandato: quia reſpectu cuiuſlibet, poteſt haberi voluntas deliberata illud faciendi, ſi non timeretur infamia, vel aliud huiuſmodi. Et aduertendum conſequenter, quod ſicut ſunt gradus in grauitate peccatorum luxuriæ, quoad actus exteriores, ſexto mandato prohibitos, quia exterius adulterium grauius peccatum eſt, quàm ſimplex fornicatio, & ſic de alijs, vt in ſexto mandato dictum eſt; & ſimiliter inceſtus tanto eſt grauior, quanto fit inter perſonas gradu conſanguinitatis propinquiores, & ita de alijs: ita etiam ſunt gradus in grauitate peccati luxuriæ quoad actus interiores hic prohibitos. Vnde volitio adulterij, grauior eſt quàm volitio ſimplicis fornicationis: quamuis vtraq. ſit mortale peccatum: & ſic intelligendum eſt de alijs.

16 Secundò, hîc non ſolum prohibetur voluntarius conſenſus in opus venereum, in ſexto mandato prohibitum: ſed prohibetur etiam voluntarius conſenſus in delectationem, ad tale opus de per ſe inclinantem. Contingit enim quod homo nollet extrinſecum opus aliquo modo perpetrare, attamen deliberatè vult illam delectationem libidinoſam, per quam affectus ſuus eſt de per ſe ad huiuſmodi opus prohibitum inclinatus: vt ſi quis nollet fornicari, forte propter timorem, aut verecundiā, aut propter aliam talem cauſam; vult tamen cogitare de fornicatione, aut de alijs libidinoſis ad eam incitantibus, vt de oſculis, & tactibus, & alijs huiuſmodi impudicis, & impudicè: ſcilicet propter delectari in obiecto cogitato. Iſte conſenſus eſt peccatum mortale ſecundū Thom. & Aug. 12. li. de Trinit. Ideo etiam ille conſenſus eſt *cap. 12.* hic prohibitus.

17 Tertiò, non ſolum hic prohibetur conſenſus in opus, & in delectationem; ſed omnes modi, & geſtus mali, quibus vna perſona aliam, ſibi non matrimonialiter coniunctam, trahit & ſollicitat, aut ſollicitare nititur ad luxuriam: ſiue hoc fiat per internuncium, ſiue per miſſionem litterarum, ſiue per minas, promiſſiones, munera, mendacia, adulationes, aut per ſuperfluum, aut laſciuum

veſtimentorum ornatum,ſiue per fucatum & mendacem faciei colorem. Qui enim talia fecerit,potiſſimè tali intentione,vt per hoc aliam perſonam,non matrimonialiter ſibi coniunctam,attrahat in ſui cõcupiſcentiam prohibitam,peccat mortaliter,& contra hoc nonum mandatum agit:etiam ſi nunquam fiat progreſſus in aliquod extrinſecum,& prohibitum opus. Vnde Chryſoſt. ſuper illo Math.5. *Qui viderit mulierem ad concupiſcendum eam, iam mœchatus eſt eam in corde ſuo.* Si mulier aliqua ornãdo ſe,ornatu ſaltem ſuperfluo aut impudico , vt oculos hominum ad ſe attrahat , & virorum aſpectibus placeat ad concupiſcendum:etiam ſi nulli plagam intulerit,pœnã patietur extremam:venenum enim confecit ; etſi nullus inuentus ſit qui bibat. Similiter intellige de viris reſpectu mulierum.

18 Quartò,etiam hic prohibentur oſcula , aſpectus, amplexus,affatus,tactus,& ſimilia impudica,actum carnalis copulę præcedentia,& ad eum allicientia: quia talia ſunt peccata mortalia,cùm inter perſonas non coniunctas matrimonialiter fiunt libidinoſè, & tali intentione, vt vna earum aliam huiuſmodi incitet in ſui concupiſcẽtiam,aut ad illicitum,aut prohibitum venereum actum, aut vt in ſe prouocet delectationem ad huiuſmodi actum inclinantem , de quo etiam dictum eſt ſexto mandato. Quintò,non ſolum hic prohibentur exteriora talia libidinoſa,ſcilicet oſcula,tactus,& ſimilia; ſed etiam prohibetur voluntas talia faciendi,ſiue voluntarius conſenſus in ea:quia ſicut exteriora illa oſcula,tactus , & huiuſmodi,ſunt grauia peccata,vt dictum eſt,& hoc mãdato prohibita;ita etiam volitio deliberata talia faciendi, eſt graue peccatum,& hic prohibitum, etiamſi effectus nunquã ſequeretur exterius.

19 Quoad tertium principale , quàm periculoſum ſit delectabilibus malis immorari,præſertim luxurioſis: Illud primò patet per ea,quę tacta ſunt in primo membro principali. Secundò patet ex eo,quia voluntas valde faciliter curuatur ad peccandum, & rationis iudicium cæcatur per delectabilia. Vnde Philoſophus 2. Ethic. cap. vlt. Inter regulas pro virtutibus acquirendis , & vitijs vitandis,ponit quatuor regulas. Prima eſt , vt quis magis fugiat illud vitium,quod plus virtuti certæ contrariatur : vt temperantiæ plus contrariatur intemperantia, quàm inſenſibilitas ; & plus liberalitati repugnat ſeu miſericordiæ

ſericordiæ auaritia, quàm prodigalitas. Ratio eſt, quia tale vitium plus inficit virtutem. Exemplum eſt de volente ſanari, qui plus nociuum magis habet vitare. Secunda eſt, vt quis conſideret, ad quod malum plus ſit inclinatus à natura, vel conſuetudine, & contra illud plus conetur. Ratio eſt, quia ad quod complexio inclinat, vel conſuetudo, facilius trahit ad tranſgreſſionem medij virtutis. Ad quid autem quis ſit plus inclinatus, patere poteſt ex delectatione vel triſtitia, quam quis circa vitiũ certum habet. Iſta ſecunda via efficaciſſima eſt contra vitium. Sed via Stoicorum, vt Tullius narrat, fuit minus efficax, qua docebant lentè à vitijs ceſſare debere, quod propriè eſt tepidorum. Oportet enim ſecundum Theologos, ſimul omnia mortalia vitia dimittere: ſed non oportet omnia perfectionis opera ſtatim operari. Exemplum de volentibus beſtias aliquas docere; oportet quod cum magno conatu operentur contra naturalem inclinationem: vt qui vult canem docere ambulare duobus pedibus. Tertia regula eſt, Inter omnia maximè eſt delectatio, & delectabile quodcumque cauendum. Ratio eſt, quia naturaliter ad delectabilia inclinamur, & talia appetitui propoſita ſtatim placent; & ſic concupiſcentia, ſi præſentantur delectabilia mala, ſtatim mouetur, voluntas curuatur. & ratio cæcatur: ſic vt etiam, exempli gratia, per exteriora munera, iudicia iuſtorum peruertuntur: ita etiam per delectationem, quę habet ſpeciem interioris muneris, ſimiliter fieri poteſt faciliter. Et differt illa regula à ſecunda, quia ſecunda ſumitur penes id, quod eſt proprium vnicuique: ſed iſta tertia penes id, quod omnibus conuenit. Quarta regula eſt, vt quis conſideret ſuperabundantiam & defectum, quæ opponuntur virtuti: & perpendat qualia ſint, & quàm mala ſint peccata. Et ſic facilius medium virtutis diliget, & medium inueniet virtutis.

20 Tertiò, quod fugienda ſint delectabilia mundi, docet locus in quo ſumus, vallis miſerię & lachrymarum. Non enim ſecundum Auguſt. Deus eiecit hominem de paradiſo, vt hic paradiſum habeat, ſed vt laboremus, & in ſudore vultus cum Adam veſcamur pane: & cum Eua ærumnas patiamur, vt hic mereamur æternum gaudium. Hic enim mixta ſunt mœror & gaudium: in cælo ſolum eſt gaudium, ſed in inferno tantum pæna. Quartò, idem docet tempus. Nam ſecundum Bern. vniuerſum tempus

Digitized by Google

eſt pænitentię, & vigilia quædam ſolemnitatis magni ſabbati cælo: vigilia autem exigit ieiunium & tribulationem. Quintò idem docet exemplum Chriſti, qui per omnia elegit, ſecundum Bern. pænoſa opera, & virtuoſa: vt patet in eius paupertate multiplici, quam habuit naſcendo, conuerſando, moriendo. *Ego* (inquit Pſalm. 39.) *mendicus & pauper ſum:* quod ſecundum gloſ. ibi ad litteram de Chriſti perſona dixit. Hoc, inquit gloſ. Chriſtus dicit de ſe, in perſona ſerui. Sextò, idem docent exempla ſanctorum, veteris & noui teſtamenti multiplicia. Hebr. 11. *Circuierunt in melotis, in pellibus caprinis, egentes, anguſtiati, afflicti: quibus dignus non erat mundus.* Septimò, docent idem nocumenta, quę hominibus ex voluptatibus prouenerunt: vt patet in Eua, circa eſum prohibitum. De Salomone, qui infamis mortuus eſt. De Dauid, & Samſone, & de multis alijs. Octauò, idem docent penuriæ confratrum Chriſtianorum. Quot enim ſunt viduę tribulatę, pauperes egentes, deuoti tentati, laboribus preſſi, capti, & ſimiles, quibus compati deberemus, non inaniter verò gaudere. Vnde Bern. Non decet Chriſtianum delicias quærere; cum ſciat Chriſtum in tot membris ſuis neceſſitatem habere. Nonò, docet illud voluptatum breuitas, labor, & per contraria mixtio. Vnde Boetius de conſolat. O quantis amaritudinibus humana felicitas reſperſa eſt. Verùm quia nemo ſine conſolatione diu perſeuerare poteſt, conari ergo debemus, vt delectemur de ſpe cęleſtis patriæ; de Dei proprietatibus, videlicet bonitate, miſericordia, & huiuſmodi, de Chriſti perfectionibus; de ſuis beneficijs; de virtutibus, & alijs, ſecundum illud Pſalm. 36. *Delectare in Domino: & dabit tibi petitiones cordis tui.* Et ſecundum illud Apoſtoli Philip. 4. *Gaudete in Domino ſemper; iterum dico gaudete: modeſtia veſtra nota ſit &c.*

Sermo in vigilia S. Andreæ.

PRÆ-

PRÆCEPTVM DECIMVM.

DE CONCVPISCENTIA ALIENARVM rerum.

CAPVT I.

ARGVMENTA.

1 *Primi motus concupiſcentiæ rei alienæ an hic prohibiti?*
2 *Concupiſcentia rei alienæ duplex, vel dupliciter conſiderata, & quænam hic vetita.*
3 *Peccatum veniale & mortale etſi ex genere ſuo differant, ex parte tamen agentis poteſt veniale fieri mortale, & contrà.*
4 *Ex veniali peccato contingit fieri mortale quinque modis.*
5 *Peccatum veniale quid mali cauſet?*
6 *Deum iuſtè, pro vnius tranſgreſſione mandati pœnitentia non deleta, æternam pœnā infligere, variæ rationes. 1. & 2.*
7 *3.4.5. & 6. ratio.*
8 *7 8. & 9. ratio.*

1 NOn concupiſces rem proximi tui, non domum, non agrum, non ſeruum, non ancillam, non bouem, non aſinum, non vniuerſa quæ illius ſunt.* Exod. 20. & Deut. 5. Illud eſt decimum mandatum. De quo tria principaliter ſunt videnda. Primò, quomodo debet intelligi. Secundò, de mandatis dubia quædam ſoluentur. Tertiò, videbitur de pœna tranſgredientium præfata mandata. Pro intellectu primi notandum primò. Sicut dictum eſt præcepto præcedenti, ita ſuo modo hic eſt, quod primi motus concupiſcentiæ rei alienæ, prout conſiſtunt infra limites ſenſualitatis, ſiue vt præueniunt totaliter deliberationem rationis, & nullo modo à voluntate dependēt, non prohibentur aliquo mandato, nec illo modo ſunt peccata: ſed voluntatis deliberatiuus conſenſus in damnificationem proximi, per illicitam vſurpationem temporalium bonorum eius, prohibetur vltimo iſto mādato.

Digitized by Google

2 Secundò notandum, quod ſicut alienæ mulieris cõcupiſcentia ad actum venereum, poteſt dupliciter conſiderari, vt precedenti mandato tactum eſt: ita ſimiliter concupiſcentia rei alienæ à proximo, poteſt dupliciter conſiderari. Vno modo, prout ex ea oritur, & cauſatur exterior actus, illicitè ſibi vſurpandi rem proximi ſui, ſiue rem alienam. Et illa concupiſcentia prohibetur eadem prohibitione, qua prohibetur actus eius exterior, videlicet ſeptimo præcepto, *Non furtum facies*. Alio modo, interior illa voluntatis concupiſcentia deliberata conſideratur, inquantum ex ea non ſequitur actus exterior vſurpandi ſibi rem alienam; quia forte timet, verecundatur, aut non habet oportunitatem. Et ne quis illam concupiſcentiam interiorem ſolam, ſine exteriori actu, committens, crederet eam non eſſe peccatum, ipſam Dominus ſpeciali præcepto prohibuit, ſcilicet decimo, *Non concupiſces rem proximi tui*. Cùm igitur in ſeptimo præcepto ſint multi modi iniuſtè hominem damnificandi, per exteriorem temporalium illicitam vſurpationem ſuorum, vt ibi dictum fuit: patet etiam quot, & quàm multiplicia ſint peccata, quibus contra hoc decimum mandatum tranſgredimur; quia ſunt, omnis deliberata volitio furti, rapinæ, & ſimilium, vbi tamen non ſequitur exterior furandi, aut rapiendi actus. Et ſic etiam intelligatur de multiplicibus alijs huiuſmodi concupiſcentijs voluntatis, & deliberatiuis eius conſenſibus in tales iniuſtas proximi damnificationes: quæ tamen non implentur opere exteriori. Tertiò notandum, quod principaliter hic auaritia interior prohibetur, quæ eſt inordinatus amor habendi temporalia: de qua habetur circa principium ſeptimi mandati. Si quis autem videret bona exteriora in curia alicuius diuitis, & talia huiuſmodi, & nollet ea habere contra Dei mandatum, nec contra proximi bonum; ſed deſideraret ea non inordinatè, & feruide, non propter hoc oporteret eum contra hoc mandatum egiſſe: ſed tamen affectiones tales ſunt inutiles interdum, & otioſe: de quibus Seneca dicit: Cùm omnia ædificaueris, vacuus remanebis.

3 Quoad ſecundum principale, primò dubitatur circa decalogum, vtrum veniale peccatum poſſit fieri mortale? Reſpond. ſecundum Thom. prima ſecundæ q. 88. Primò notat differentiam peccati mortalis à veniali; & quomodo fit aliquod mortale tripliciter: Siquidem differunt

Art. 4.

runt veniale & mortale peccatum. Nam quando voluntas fertur in aliquod, quod ſecundum ſe repugnat caritati, per quam homo ordinatur in vltimum finem; peccatũ ex ſua ſpecie, genere ſeu obiecto, habet quod ſit mortale, ſiue ſit contra dilectionem Dei; ſicut blaſphemia, periurium, & huiuſmodi; ſiue contra dilectionem proximi, ſicut adulterium, & ſimilia. Quandocunque verò voluntas peccantis fertur in illud, quod in ſe continet quandã inordinationem, non tamen contrariatur dilectioni Dei & proximi: ſicut verbum otioſum, riſus ſuperfluus, & alia huiuſmodi; talia ſunt peccata venialia ex ſuo genere. Sed quia actus morales recipiunt rationem mali & boni, non ſolum ex obiecto, ſed etiam ex aliqua diſpoſitione agentis, contingit quandoque, quod illud, quod eſt peccatum veniale ex genere, ratione ſui obiecti, fit mortale ex parte agentis: vel quia in eo conſtituit finem vltimũ, vel quia ordinat ipſum ad aliquod, quod eſt peccatum mortale ex genere, puta cùm quis ordinat verbum iocoſum ad adulterium committendum. Similiter etiam ex parte agentis contingit, quod aliquod peccatum, quod ex ſuo genere eſt mortale, fit veniale propter hoc, quod actus eſt imperfectus, id eſt non deliberatus ratione: quæ eſt principium proprium mali actus.

4 Secundò notat, quod peccatum veniale poſſe fieri mortale, tripliciter poteſt contingere. Primò, quod vnus & idem actus numero, primò ſit peccatum veniale, & poſtea mortale. Sed hoc eſſe non poteſt, quia principaliter peccatum conſiſtit in actu voluntatis, ſicut & quilibet actus moralis. Vnde non dicitur vnus actus moraliter, ſi voluntas mutetur, quamuis etiam actio ſecundum naturã ſit continua. Si autem voluntas non mutetur, non poteſt eſſe quod de veniali fiat mortale. Secundo modo poteſt intelligi, vt id quod eſt veniale ex genere, fiat etiã mortale. Et hoc quidem poſſibile eſt, inquantum in eo conſtituitur finis, vel inquantum refertur ad mortale peccatum ſicut ad finem, vt dictum eſt. Tertio modo poteſt intelligi ita, quod multa peccata venialia conſtituant vnũ peccatum mortale. Quod dupliciter poteſt intelligi. Primò, quod ex multis peccatis venialibus integraliter, cõſtituatur vnum peccatum mortale, & illud falſum eſt: quia omnia peccata venialia mundi, non poſſunt habere tantum de reatu, de pœna damni, nec ſenſus, quantum vnum mortale habet. Reatus enim peccati mortalis eſt æternus:

æternus: venialis verò temporaneus. Mortale meretur carentiam diuinæ viſionis perpetuam; non autem ſic veniale. Mortale etiam meretur vermem conſcientiæ perpetuum; non veniale. Inter quæ omnia nulla eſt proportio. Alio modo poteſt intelligi, quod multa peccata venialia faciunt vnum mortale diſpoſitiuè, & ſic verum eſt: quia qui peccat venialiter ex genere, prætermittit aliquem ordinem. Et ex hoc quod conſueuit voluntaté ſuam in minoribus debito ordini non ſubijcere; diſponitur ad hoc, quod etiam voluntatem ſuam non ſubijciat ordini vltimi finis, eligendo id quod eſt peccatum mortale ex genere. Et ſic libido peccandi introducitur per actus veniales, vt prorumpat facilius in mortale. Ex quibus, & alijs ſuprà primo, & quarto præcepto poſitis, & in nono, patet, quod ex veniali poteſt fieri mortale quintupliciter. Primò, quando in veniali conſtitueretur finis. Secundò, quando veniale ordinaretur in mortalem actum. Tertiò, quando veniale fit contra conſcientiam, definitiuè iudicantem aliquid eſſe mortale, vel contra conſcientiam vehementer dictantem, vel dubitantem, & plura argumenta habentem quod ſit mortale, quàm quod ſit veniale. Quartò, quando veniale diſponit ad mortale, ſiue fiat progreſſus in moroſam delectationem, ſiue ex diſpoſitione malorum habituum. Quintò, quando fit ex contemptu graui. De his intelligitur Auguſt. dicens: Nullum peccatum eſt adeo veniale, quin dum placeat, ſupple vno ex quinque modorum, fiat mortale.

5 Dubitatur ſecundò quot mala faciat peccatum veniale? Reſpond. quod vndecim. Primò, ad pænam obligat, aut æternam, ſi quis cum eo damnatur, ſecundum Thom. aut purgatoriam, ſi hic non ſatisfaciat; aut temporalem hic faciendam. Secundò, maculam quandam cauſat in anima, vt tactum eſt ſupra præcep. 9. cap. 2. quam etiam purgatorium, ſecundum Thom. habet delere. Tertiò, feruorem charitatis minuit; ſicut aqua igni iniecta, licet non extinguat, tamen feruorem minuit. Quartò, potentias animę laſſat in bonis operibus, ſicut quando ponitur onus ſuper equum, minus promptè ambulat. Quintò, à gloria retardat: oportet enim vt minimus quadrans peccati venialis ſoluatur hic, vel in purgatorio, vel per indulgentias. Sextò, bona patrię cęleſtis diminuit, nõ quidem ea, quę ibi habemus repoſita ex merito, ſed quæ deberentur operibus, quę venialia faciendo omiſimus.

Venia-

Venialiter namque peccando non Deo ſeruimus, nec meremur, ſed demeremur. Septimò, occaſiones ſunt ad mortalia peccata facienda. Octauò, quietem mentis in Deum tollunt, & ſpiritualem dulcedinem, ac Deum à nobis alienant aliqualiter, quia in mundo per venialia delectamur. Nonò, gratiam ſancti ſpiritus interdum fugant, quam dediſſet, ſi non venialibus peccatis noſtrę voluptati ſatisfeciſſemus. Decimò, ſcandalizant proximum. Vndecimò, in demeritum accidentale iactant animarum: vt qui docuit ioca venialia, particeps fiat alterius peccati.

6 Quoad tertium principale, mirantur quidam, & murmurant, cur Deus miſericordiſſimus, pro vnius tranſgreſſione mandati non deleta per pęnitentiam, puniat perpetua damnatione, ſecundum Iacobi Apoſtoli ſententiam; cùm tamen quędam peccata tam citò fiant, & breuiter? Reſpond. quod Dei de hoc rationabiliſſima ſententia apparet iuſta, ex nouem conſiderationibus, ſumptis ex natura peccatorum. Dicit enim beatus Aug. 21. lib. de ciuit. Dei: Nullus extitit gentilium legiſlatorum, qui cenſeret, tam citò nocentium finienda eſſe tormenta, quàm citò factum eſt homicidium, vel adulterium, vel ſacrilegium, vel quodlibet aliud ſcelus, non temporis longitudine, ſed iniquitatis, & impietatis magnitudine metiendũ. Hęc ibi: & plura ibi de hoc ponit, & concludit, quod nihil irrationabile poteſt occurrere homini, ſi Deus, cuius ineffabilis eſt iuſtitia, pro peccato breui tempore commiſſo, det longæ durationis ſupplicium: aut etiam æternam infligat pænam. Talia enim ægrè ferentes non conſiderant malitiam & nocumentum peccati mortalis; quod ſecundum Guiller. Pariſien. in de fide & legibus, multis rebus comparatur. Primò, eſt vulneratio ſpiritualis animę: ideo Pſalm. *Libera me de ſanguinibus &c.* Sicut enim nemo miratur, quod ex breui vulneratione corporali, quis perpetuò corporali vita per mortem priuatur: ſic nec miretur, quod per mortale crimen, quis æternaliter coram Deo maneat mortuus. Secundò, peccatum mortale eſt quidam caſus in profundum voluntarius, de quo Chriſtus ait Matth. 16. *Cæcus autem ſi cæco ducatum præſtat: ambo in foueam cadunt:* ſed in ictu oculi quis ſe pręcipitare poteſt in foueam, quam proprio conatu nunquam exire poteſt.

Cap. 2.

Cap. 11.

7 Tertiò, peccatum mortale eſt tranſgreſſio præcepti, ſub

ſub morte interdicta, ſecundum illud Matth. 19. *Si vis ad vitam ingredi, ſerua mandata:* ſed nulllus miratur, quod pro tranſgreſſione humanarum legum temporaneè factarum, fur, latro, & alij malefactores reipublicę æternaliter puniuntur ſuſpendio, vel tormento ſimili. Vnde ſecundum Aug. vbi prius, octo pænas, ſecundum Tulliũ, leges malefactoribus infligunt, videlicet damnum, vincula, verbera, talionem, ignominiã, exilium, ſeruitutem, & mortem. Et tamen quamlibet iſtarum pænarum contingit per homines iuſtè perpetuò infligi, pro temporaliter commiſſo. Cur ergo non ſimiliter pro peccato mortali fieret? Quartò, peccatum mortale eſt contractus quidam, & emptio infernalium tormentorum, necnon & venditio, qua pretio breuis voluptatis, ſeipſum tam in anima quàm in corpore, vendit inſania peccatoris. Vnde tales venundati ſunt, vt facerent malum, ſicut 3. Reg. 21. dicit Helias ad Achab: *Venundatus es, vt faceres malum:* nulli autem dubium, quin ex venditione & emptione, quantumcunque breui tempore fiant, ius perpetuum rei emptæ acquiritur emptori. Quintò, peccati mortalis perpetratio, eſt luminis gratiæ extinctio, & lucernę, quæ lucet cognitione, & ardet amore. Cùm autem nemo poſſit de ſe iſta reaccendere perpetuè, niſi Chriſtus, ſecundum illud Ioann. 1. *Erat lux vera, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum:* idcirco ad illud periculum ſe proijciens, merito punietur perpetuò. Sextò, quicunque addit ſuper peccatum ſuum impęnitentiam, ſeu contumaciam; addit de iure etiam & pænam: Et iuſtiſſimè, quantum durat in vnoquoque Dei iniuria; tantum durare debet in eo & pæna: ſed exiſtentes in inferno, ſuper peccato ſuo addunt impænitentiam, & contumaciam perpetuò; ergo non ſolùm iuſtè perpetuò puniuntur extenſiuè, ſed etiam intenſiuè Deus pęnam eorum augere poſſet.

8 Septimò, ſecundum Aug. de ciuit. Dei li. 21. Dignus eſt pęna æterna, qui in ſe perimit bona æterna; ſed peccator mortalis eſt huiuſmodi: quia peccator ad perpetuũ ſeruitium gratiarum actionis tenetur Deo exhibendum, de quolibet membro, vel dono tam corporis quàm animæ, quod ſibi Deus tam gratiosè contulit. Hęc autem omnia diabolo per peccatum tradit, & Deo eripit: ergo perpetuò puniri debet. Si enim in humana politia, qui furatur cappam, meretur certam pęnam; qui furatur centum

Cap. 12.

tum

tum florenos, maiorem meretur ; ergo qui perpetuum cenſum Deo eripit , quem habet in membris animę & corporis , & quem in patria Deo lætè reddere deberemus de membrorum obſequijs , ſemper puniri debet. Octauò, qui peccat in ſimplicem proximum, eum lædendo alapa, meretur aliquam pęnam ; qui autem in principem, maiorem meretur, vt dicitur 5. Ethic. ergo qui in infinitum bonum peccat, infinitam quodammodo meretur pęnam: quilibet enim peccator eſt de illis, de quibus dicitur in Pſalm. 128. *Supra dorſum meum fabricauerunt peccatores, prolongauerunt iniquitatem ſuam* : ergo *Dominus iuſtus concidet ceruices peccatorum* ſemper. Nonò, qui perdit ex ſua negligentia aliquod donum, exempli gratia, qui perdit florenum domini ſui, meretur certam pœnam; qui verò perdit decem florenos, plus demeretur : ergo qui perdit infinitum bonum, in infinitum puniri debet , vt peccator facit: Deus enim infinitum bonum eſt , & noſtrum eſt per gratiam & gloriam, ſecundum illud Geneſis 15. vbi Deus ait ad Abraham: *Ego ero merces tua magna nimis:* Quam mercedem nobis tribuat, qui ſolus cunctis bonis ſuperabundat.

DE PÆNIS TRANSGREDIENTIVM DEcalogum. De inferno, tenebris, igne, frigore &c.

CAPVT II.

ARGVMENTA.

1 *Propoſitio dicendorum , & quatuordecim damnatorum exteriores pœnæ.*
2 *Prima pœna eſt locus inferni.*
3 *2. Pœna ſunt tenebræ exteriores.*
4 *3. Pœna ignis æternus. 4. frigus horrendum.*
5 *5. Pœna erit ab elementis.*
6 *6. Pœna erit in viſu, eaque multiplex.*
7 *7. Pœna erit auditus per clamores, blaſphemias &c.*
8 *8. Pœna eſt quoad guſtum omnium delectabilium. 9. pœna erit in olfactu.*
9 *10. Pœna erit in tactu. 11. pœna erit punitio per oppoſita dotibus beatorum.*
10 *Vtrum damnati aliquando exeant ex inferno, & hominibus*

Digitized by Google

ſub morte interdicta, ſecundum illud Matth. 19. *Si vis ad vitam ingredi, ſerua mandata:* ſed nulllus miratur, quod pro tranſgreſſione humanarum legum temporaneè factarum, fur, latro, & alij malefactores reipublicę æternaliter puniuntur ſuſpendio, vel tormento ſimili. Vnde ſecundum Aug. vbi prius, octo pænas, ſecundum Tulliū, leges malefactoribus infligunt, videlicet damnum, vincula, verbera, talionem, ignominiā, exilium, ſeruitutem, & mortem. Et tamen quamlibet iſtarum pænarum contingit per homines iuſtè perpetuò infligi, pro temporaliter commiſſo. Cur ergo non ſimiliter pro peccato mortali fieret? Quartò, peccatum mortale eſt contractus quidam, & emptio infernalium tormentorum, necnon & venditio, qua pretio breuis voluptatis, ſeipſum tam in anima quàm in corpore, vendit inſania peccatoris. Vnde tales venundati ſunt, vt facerent malum, ſicut 3. Reg. 21. dicit Helias ad Achab: *Venundatus es, vt faceres malum:* nulli autem dubium, quin ex venditione & emptione, quantumcunque breui tempore fiant, ius perpetuum rei emptæ acquiritur emptori. Quintò, peccati mortalis perpetratio, eſt luminis gratiæ extinctio, & lucernę, quæ lucet cognitione, & ardet amore. Cùm autem nemo poſſit de ſe iſta reaccendere perpetuè, niſi Chriſtus, ſecundum illud Ioann. 1. *Erat lux vera, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum:* idcirco ad illud periculum ſe proijciens, merito punietur perpetuò. Sextò, quicunque addit ſuper peccatum ſuum impęnitentiam, ſeu contumaciam; addit de iure etiam & pænam: Et iuſtiſſimè, quantum durat in vnoquoque Dei iniuria; tantum durare debet in eo & pæna: ſed exiſtentes in inferno, ſuper peccato ſuo addunt impænitentiam, & contumaciam perpetuò; ergo non ſolùm iuſtè perpetuò puniuntur extenſiuè, ſed etiam intenſiuè Deus pęnam eorum augere poſſet.

8 Septimò, ſecundum Aug. de ciuit. Dei li. 21. Dignus eſt pęna æterna, qui in ſe perimit bona æterna; ſed peccator mortalis eſt huiuſmodi: quia peccator ad perpetuū ſeruitium gratiarum actionis tenetur Deo exhibendum, de quolibet membro, vel dono tam corporis quàm animæ, quod ſibi Deus tam gratioſè contulit. Hęc autem omnia diabolo per peccatum tradit, & Deo eripit: ergo perpetuò puniri debet. Si enim in humana politia, qui furatur cappam, meretur certam pęnam; qui furatur centum

Cap. 12.

tum

tum florenos, maiorem meretur; ergo qui perpetuum cenſum Deo eripit, quem habet in membris animę & corporis, & quem in patria Deo lætè reddere deberemus de membrorum obſequijs, ſemper puniri debet. Octauò, qui peccat in ſimplicem proximum, eum lædendo alapa, meretur aliquam pęnam; qui autem in principem, maiorem meretur, vt dicitur 5. Ethic. ergo qui in infinitum bonum peccat, infinitam quodammodo meretur pęnam: quilibet enim peccator eſt de illis, de quibus dicitur in Pſalm. 128. *Supra dorſum meum fabricauerunt peccatores, prolongauerunt iniquitatem ſuam*: ergo *Dominus iuſtus concidet ceruices peccatorum* ſemper. Nonò, qui perdit ex ſua negligentia aliquod donum, exempli gratia, qui perdit florenum domini ſui, meretur certam pænam; qui verò perdit decem florenos, plus demeretur: ergo qui perdit infinitum bonum, in infinitum puniri debet, vt peccator facit: Deus enim infinitum bonum eſt, & noſtrum eſt per gratiam & gloriam, ſecundum illud Geneſis 15. vbi Deus ait ad Abraham: *Ego ero merces tua magna nimis*: Quam mercedem nobis tribuat, qui ſolus cunctis bonis ſuperabundat.

DE PÆNIS TRANSGREDIENTIVM DEcalogum. De inferno, tenebris, igne, frigore &c.

CAPVT II.

ARGVMENTA.

1 *Propoſitio dicendorum, & quatuordecim damnatorum exteriores pænæ.*

2 *Prima pæna eſt locus inferni.*

3 *2. Pæna ſunt tenebræ exteriores.*

4 *3. Pæna ignis æternus. 4. frigus horrendum.*

5 *5. Pæna erit ab elementis.*

6 *6. Pæna erit in viſu, eaque multiplex.*

7 *7. Pæna erit auditus per clamores, blaſphemias &c.*

8 *8. Pæna eſt quoad guſtum omnium delectabilium. 9. pæna erit in olfactu.*

9 *10. Pæna erit in tactu. 11. pæna erit punitio per oppoſita dotibus beatorum.*

10 *Vtrum damnati aliquando exeant ex inferno, & hominibus*

Digitized by Google

bus hoc appareant.

11 12. *Pœna eſt deformitas Aureolis oppoſita.* 13. *pœna eſt perpetua ſocietas peſſimorum.*

12 *Duo dubia de pœnis damnatorum.* 14. *pœna eſt priuatio ſenſationis Chriſti ſecundum humanitatem.*

1 NVnc ſecundò principaliter de pęnis tranſgredientium decalogum tractatus erit, de pænis inferni ſcilicet, quas incurrunt tranſgreſſores præceptorum. Vbi tria principaliter tractabuntur. Primò, de pænis exterioribus damnatorum ſenſibilibus. Secundò, de pænis interioribus eorum. Tertiò, de pęnis quas habent reſpectu ſuperiorum. Quantum ad primum notandum, quod damnatorum hominum ab autenticis doctoribus ponũtur 14. pænæ, ſecundum quod à diuerſis creaturis exterius puniuntur diuerſimodè, vt in quatuor elementis. Primò à terra, quoad locum inferni. Secundò ab aere, quoad tenebras. Tertiò ab igne. Quartò ab aqua. Quintò ab omnibus mundi & elementorum fetulentijs. Deinde quoad quinque ſenſus. Sextò puniuntur viſu quintupliciter, ſcilicet quoad fletum, fumum, obiecta damnatorum hominum, & dæmonum, & priuationem omnium delectabilium luminum. Septimò auditu, quoad clamoris perceptionem, & blaſphemias. Octauò guſtu, quoad priuationem omnium comeſtibilium, & potabilium. Nonò olfactu, quoad præſentiam ſulphureorum corporum. Decimò tactu quadrupliciter, ſcilicet ignis, & diuinæ poteſtatis, ac dæmoniacę, & ſtridore dentium. 11. per oppoſita glorioſis dotibus. 12. per oppoſita aureolarum. 13. per ſocietatem peſſimorum. 14. priuatione humanitatis Chriſti.

2 Prima pæna eſt locus infernalis. Eſt autem duplex infernus, ſecundum Greg. 4. dialog. Primus eſt vniuerſalis, & eſt in media concauitate terrę latiſſimus, & profundiſſimus, orbicularis, & ignobiliſſimus ac perpetuè duraturus: quod infernus ſit probatur ſcriptura, philoſophia, & poetria. Scriptura, per illud Matth. 25. *Ite maledicti in ignem æternum,* Et in ſymbolo Athanaſii: Qui verò mala egerunt ibunt in ignem æternum: & Pſalm. 85. *Qui eripuit animam meam ex inferno inferiori.* Philoſophia idem dicit: Nam Socrates in li. qui dicitur Phędo Platonis, poſtquam nominauit grandes peccatores, ſic concludit: Hos competens equidem porta iacit in tartarum:

Digitized by Google

rum: vnde nunquam exibunt. Poetæ ſimiliter: vt Virgil. in georgicis: & plures alij, qui ponunt ibi fluuios infernales, & horrenda: hic infernus cum ſuo igne à principio mundi paratus eſt à Deo. Vnde Matth. 25. *Ite maledicti in ignem æternum, qui paratus eſt &c.* Et Iſa. 30. *Parata eſt ab heri Tophet, à rege.* Parata eſt (gloſſa) ab heri, id eſt ab initio: tophet, id eſt vallis gehennæ. Sed quare Deus infernum fecit? Reſpond. Deus palatium habet, ac regnum vniuerſi, in quo quia multi ſunt malefactores, cõgruentiſſimum fuit, vt iuſtiſſimus carcerem haberet pro talibus, videlicet infernum. Secundò quæritur: quare eſt ſub terra? Reſpond. primò: quia iuſtum eſt vt peſſimi maximè diſtent ab optimis in patria, videlicet à beatis: ſed hoc fit per medium intra terram. Secundò, congruũ eſt eadem ratione propter ignobilitatem loci, videlicet, vt ignobiliſſimus locus à nobiliſſimo, videlicet cęlo, maximè diſtet. Tertiò ratione affectus, vt qui hic terrena pro Deo coluerunt; perpetuè in terra claudantur. Pſal. *Adhæſit in terra venter noſter.* Alius infernus eſt particularis quorundam, ante diem iudicij: qui poſtmodum in inferiorem infernum detrudentur. Sunt enim ſuper terrã quædam loca patentia, vbi damnatorum animę luunt pænas: vt Ethna, & ollę Vulcani. Ibidem ſecundum Iſidorum li. 12. Etymol. ſunt montes ardentes, pleni ſulphureis flammis, & horribilibus. Quia in talibus, ſecundum poetas, dicebatur habitare Deus, quem vocabant Vulcanum. Sed reuera diabolus ibi habitat cum ſuis. De iſtis particularibus infernis narrat Greg. etiam 4. dial. Primò, quod eremita ſanctus in inſula Lipparis, vidit animam Theodorici regis in ollam Vulcani ibidem proiectam per deuotos, videlicet Ioannem Papam, & Symmachum patricium: quos præfatus rex prius iniuſtè occiderat. Secundò narrat de quodam Romano, in extremis laboranti, cui apparuit nauis parata: qua ipſe & quidam vicinus ſuus deducendi erant in Siciliam: vnde Greg. ibi addit cauſam horum locorum, dicens; Quia verò ille moriens ſe ad Siciliam ducendum teſtatus eſt, quid aliud ſentiri poteſt, niſi quod prę cæteris locis, in eius terræ inſulis eructuanti igne tormentorum ollæ patuerunt, quę, vt ſolent narrare, qui nouerũt, laxatis quotidie ſinibus excreſcunt: vt mundi termino appropinquãte, quanto certum eſt illuc amplius exurendos colligi, tãto & eadem tormentorum loca amplius videantur aperiri.

riri. Quod omnipotens Deus, ad correctionem viuentiũ in hoc mundo, voluit oſtendi: vt mentes infidelium, qui inferni tormenta eſſe non credunt; tormentorum loca videant, quæ audita credere recuſant. Eandem cauſam aſſignat Guiller. Pariſien. de vniuerſo, parte prima cap. 47. vbi etiam dicit: quod in prȩfata inſula Siciliȩ, ignis prænominatus viuorum intolerabiliter cruciat animas appropinquantium ſibi, & tamen corpora non lædit.

3 Secunda pæna ſunt tenebrȩ exteriores. Vnde Math. 22. *Ligatis manibus & pedibus proijcite eum in tenebras exteriores.* Vbi notandum ſecundum Thom. in 4. diſt. vlt. quod triplici de cauſa erunt, & ſunt in inferno tenebræ. Vnde ſic dicit: Diſpoſitio inferni erit talis, prout maximè miſeriæ damnatorum conuenit vel competit. Vnde ſecundum hoc, ſunt ibi lux & tenebrȩ, prout maximè ſpectat ad miſeriam damnatorum. Ipſa autem viſio ſecundũ ſe delectabilis eſt. Primo enim meta. dicitur, quod ſenſus oculorum eſt maximè diligibilis, eo quòd per ipſum plura cognoſcimus: Sed per accidens contingit viſionem eſſe afflictiuam, inquantum videmus aliqua nobis nociua, vel noſtræ voluntati repugnantia. Ideo in inferno, hoc modo debet eſſe locus diſpoſitus ad videndum ſecundũ lucem & tenebras, quòd nihil ibi perſpicuè videatur: ſed ſolummodo ſub quadam vmbroſitate videantur illa, quæ afflictionẽ cordi ingerere poſſunt. Idcirco beatus Greg. lib. 9. moral. ſuper illo verbo: *In inferno nullus eſt ordo, ſed ſempiternus horror inhabitat:* dicit: Quamuis ignis illic ad conſolationem non luceat, tamen vt magis torqueat, ad aliquid lucet. Nam ſequaces, quos ſecum traxerunt de mundo reprobi, flamma illuceſcente viſuri ſunt. Et ſimiliter ſuper illud Pſalm. 28. *Vox Domini intercidentis flammam ignis:* dicit Baſilius, quod virtute Dei ſeparabitur claritas ignis ab eius virtute aduſtiua, & cedet in gaudiũ ſanctorum: & vſtiuum ignis in tormentum damnatorũ. Vnde ſimpliciter locus eſt tenebroſus: ſed tamen ex diuina diſpoſitione eſt ibi aliquid luminis, quantum ſufficit ad videndum illa, quæ animam torquere poſſunt. Et ad hoc ſatisfacit naturalis ſitus loci, quia in medio terræ, vbi infernus ponitur, non poteſt eſſe ignis, niſi feculentus, & turbidus, & quaſi fumoſus. Quidam tamen tenebrarum harum cauſam aſſignant, quod ſit ex conquaſſatione, & compreſſione corporum damnatorum: quȩ propter multitudinem ita replebunt locum inferni, quod nihil

hil ibi de aëre remanebit: Et ſic non erit ibi aliquid de diaphanecitate, quod poſſit eſſe ſubiectum lucis, niſi oculi damnatorum, qui erunt obtenebrati. Hæc Thom. Cui concordat Pſalm. 48. *Sicut oues in inferno poſiti ſunt: mors depaſcet eos.*

Tertia pæna eſt calor ſummus per ignem: vnde Matthęi 25. *Ite maledicti in ignem æternum &c.* Deuter. 32. dicit Moyſes: *Ignis ſuccenſus eſt in furore meo.* i. à principio mundi. Primò contra dęmones: *& ardebit vſque ad inferni nouiſſima: deuorabitque terram.* i. terrenos, *cum germine ſuo, & fundamenta montium*, id eſt ſuperborum, *comburet.* Hic ignis (vt dicit Albert. ſuper Prouerb. vlt. lib. de muliere forti) vret interius animam, & exterius corpus. Qui ignis, in immenſum eſt calidior noſtro igne. Hic ignis (vt in ſecunda pæna dictum eſt) calidiſſimus eſt, tenebroſus ſimpliciter, ſecundum quid lucidus quaſi fumoſus, & virtute diuina & naturali actiuiſſimus. Et Thom. in 4. diſt. 44. dicit: Ignis inferni corporeus eſt, vt probat Greg. 4. dialog. & maximè actiuus eſt: eiuſdem quidem ſpeciei cum noſtro igne: ſed habet proprietates multas differentes à noſtro; tum quia ſuccenſione non indiget, nec lignis nutritur: tum quia Deus eum regit. Vnde Eſa. 30. *Flatus Domini ſicut torrens ſulphureus, ſuccēdens eam*, id eſt, à Deo eſt accenſus: qui naturam eius inſtituit, non ab homine. Ignis etiam ibi erit fortiſſimę caliditatis, quia calor eius erit vndique congregatus, propter frigus terræ, vndique ipſum circūſtans. Hæc Thom.

Quarta pæna eſt frigus per aquam, de qua & pręcedenti pæna dicitur Iob. 24. *Tranſibunt ab aquis niuium ad calorem nimium.* Et in Pſalm. 10. *Ignis, ſulphur, & ſpiritus procellarum pars calicis eorum.* Et Thom. pro intellectu horum dicit vbi prius diſt vlt. damnati tranſibunt ex vehementiſſimo calore, ad vehementiſſimum frigus, ſine hoc quod in eis ſit aliquod refrigerium: & quia eorum paſſio ab exterioribus, non erit per ſpecies ſenſibiles, eo modo quo hic, ſed per actiones ſpirituales, imprimunt formas læſiuas. Vnde ſequitur etiam, ſicut in febricitantibus, ſtridor dentium. De quo Lucæ 13. Et vt Albert. vbi prius dicit, frigus intus, & extra damnatos perſequitur.

5 Quinta pęna, quod patientur ab omnibus elementorum fetulentijs: vnde Thom. vbi prius: Secundum, inquit, Baſilium, in vltima mundi purgatione, fiet quædam ſeparatio in elementis, vt quicquid eſt purum & nobile,

Digitized by Google

remaneat ſuperius ad gloriam beatorum; quicquid verò eſt ignobile & fetulentum, in infernum proijciatur ad pœnam damnatorum: vt ſicut omnis creatura Dei eſt beatis materia gaudij, ita damnatis ex omnibus creaturis tormentum accreſcat, ſecundum illud Sapientiæ 5. *Pugnabit cum illo orbis terrarum contra inſenſatos.* Hoc enim diuinæ iuſtitiæ competit, vt ſicut ab vno recedentes per peccatum, in rebus materialibus, quæ ſunt multa & varia, finem ſuum conſtituerunt, ita etiam materialiter affligantur ex multis.

6 Sextò punietur quoad viſum multipliciter. Fletu primò: vnde Lucæ 13. *Ligatis pedibus &c.* Qualis autem fletus in damnatis eſſe poſſit, docet Albert. ſuper eodem. Jn fletu, inquit, primò eſt contritio cordis ex triſtitia, & ſenſu pœnę. Secundum eſt conſtrictio panniculorum cerebri, proueniens ex cordis conſtrictione; quia panniculi cerebri per telas, neruos, & venas concurruntur ad cor, & cùm cor extremitates ſuorum ventriculorum cōſtringit, tunc contrahuntur panniculi cerebri, & alia mēbra, in quæ panniculi, nerui, & venæ diffunduntur. Ex quo tertiò ſequitur inordinata diſtractio figurę, & ſitus in facie. Hęc tria ſunt in fletu infernali. Quartum autē non, videlicet effuſio lachrymarum: quę hic ſolum habet locum. Et Thom. vbi prius ſic dicit: In fletu corporali duo inueniuntur: quorum vnum eſt lachrymarum reſolutio, & quantum ad hoc, fletus corporalis in damnatis eſſe non poteſt: quia poſt diem iudicij, quieſcente motu primi mobilis, non erit aliqua generatio, vel corruptio, vel corporalis alteratio. In lachrymarum autem generatione, oportet illius humoris eſſe generationem, qui per lachrymas diſtillat. Vnde quantum ad hoc, in damnatis corporalis fletus eſſe non poteſt. Aliud quod inuenitur in corporali fletu, eſt quædam commotio, & turbatio capitis & oculorum: & quantum ad hoc, fletus eſſe poterit in damnatis poſt reſurrectionem. Corpora enim damnatorum non ſolùm ab exteriori affligentur, ſed etiam ab interiori, ſecundum quod corpus immutatur ad paſſionem animæ in bonum & malum. Et quantum ad hoc, fletus carnis reſurrectionem indicat, & reſpondet delectationi culpæ, quæ fuit in anima & corpore. Oculi etiam punientur fumo, vt in ſecunda pœna tactum eſt, de obiecto, quo corpora damnatorum multum punientur: quia turpia erunt colore, & turbatione faciei, & ſtridore

dentium;

dentium; priuabuntur etiam lumine ſolis, lunę, ſtellarũ, diei, & aliorum.

7 Septimò punientur auditu, per clamores punitorum lachrymabiliſſimos, & blaſphemias eorum. Vnde dicit Thomas ſecunda ſecundæ q. 13. Credibile eſt, quod poſt reſurrectionem in damnatis erit vocalis blaſphemia, ſicut in ſanctis vocalis Dei laus. Et de interiori blaſphemia nulli dubium. Vnde de vtraque dicitur Apocap. 16. *Æſtuauerunt homines æſtu magno, & blaſphemauerunt nomẽ Dei habentis poteſtatem ſuper has plagas.* Et Thom. vbi prius idem oſtendit. Ad rationem inquit blaſphemię pertinet deteſtatio diuinæ bonitatis. Illi autem qui ſunt in inferno, retinebunt peruerſam voluntatem, auerſam à Dei iuſtitia, in hoc quod diligunt ea, in quibus puniũtur, & vellent eis vti ſi poſſent: & odiunt pœnas, quæ pro huiuſmodi peccatis infliguntur. Talis igitur deteſtatio diuinæ iuſtitiæ eſt interior in eis blaſphemia cordis, ex qua exterior blaſphemia ſequi poteſt.

8 Octauò puniuntur guſtu, quoad priuationem omniũ delectabilium, potuum, & ciborum. Vnde Lucæ 16. Diues in inferno ait: *Mitte Lazarum, vt intingat extremum digiti ſui in aquam, vt refrigeret linguam meam:* ſed nemo habebit cum eodem quod deſiderat. Ex quo ſecundum Gregor. elicitur, quod in illis membris peccatores plus in inferno punientur, in quibus plus peccauerunt: vt chorifantes in pedibus, tangentes luxurioſa, ibidem: luxurioſi in genitalibus &c. Nonò puniuntur in olfactu: veriſimilius enim putatur à doctoribus, vt tactum eſt in quinta pęna; partim quòd poſt iudicium infernus replẽdus eſt immunditijs, ſpurcitijs, ſterquilinijs, & cæteris pænoſis abominationibus, quas peccatum fecit ex elementis generari: Idcirco vt homines, qui in hac vita floribus elementorum in optimis effectibus, & fructibus abuſi fuerunt, viliſſimis eorum fecibus & ſterquilinijs puniantur. Quis igitur æſtimare poſſit (dicit Henricus de Haſſia ſuper Gen.) abominationem infernalium flammarum ſulphurearum, ac fœtorem earum, quæ ſi exirent infernum, corrumperent totum elementarem globũm. Non ergo nunc exibit, nec poſt, ſed reflectetur ex toto concauo inferni & terræ. Declarat illud Albertus, in de muliere forti, allegans illud Iob. 17. *Putredini dixi, pater meus es: mater mea & ſoror mea vermibus.* Non, inquit, fiet fœtor ex exhalatione alicuius putredinis, quia non

 putreſ-

putreſcunt ibi corpora: ſed ignobilitas illa ibi congregata dicitur putredo. & puncturę pęnarum vermes. Vnde Sapientię 5. *Pugnabit cum illo orbis terrarum contra inſenſatos*, id eſt, quatuor elementa; terra arctando, ignis vrẽdo, aer obſcurando, & aqua infrigidando. Quicquid enim ignobile eſt in elementis, infernus deglutiet.

9 Decimò puniuntur tactu ignis acerbiſſimi, & à diuina iuſtitia intrà, & extrà medullas cremante: à dæmonibus torquentibus, à condemnatis comprimentibus, vt tactum eſt partim ſecunda pęna. Vnde Chryſoſt dicit de reparatione lapſi ad Adamanticum; quod acerbitatem huius ignis nulla lingua explicare valet. Vndecimò puniuntur per oppoſita dotibus beatorum: corpora enim eorum erunt quadrupliciter miſera. Primò deformia. Eſt autem ſecundum Thom. in 4. diſt. 44. duplex deformitas. Vna eſt ex defectu alicuius membri, & talis in nullo damnatorum erit, vt nulli dubium eſt: quia omnes integris membris reſurgent. Alia eſt deformitas ex indebita partium diſpoſitione, in qualitatibus quidem, vt febre, vel podagra; & huiuſmodi. Nec talis deformitas in damnatis erit; ſed corpora eorum erunt ſenſibiliſſima & viuacia, quia niſi ſic, tunc minus ſentirent mala pænæ in inferno: ſic etiam ſi mutilati remanerent, quod non conceditur. Sunt igitur deformes defectibus illis, qui ex naturalibus principijs, in humano corpore naturaliter conſequuntur: vt eſt ponderoſitas, tarditas, paſſibilitas, & opacitas, palliditas, & huiuſmodi. Vnde q. vlt. dicit, quod corpora damnatorum erunt turpiſſima. Secundò ergo corpora damnatorum erunt paſſibilia valde. Tum ſecundum Thom. vbi prius, quia integra membris; tum quia carentia imperceptibilibus morbis; tum quia diuina iuſtitia reget in eis materiam ignis; tum etiam quia natura eorum eſt incorruptibilis. Paſſibilia enim erunt corpora eorum, ſed incorruptibilia: & ſpecies caloris, quæ materialiter ſunt in igne, recipientur ſpiritualiter in dãnato corpore. Et ſic ignis aſſimulabit ſibi ea: nec tamen conſumet ea. Propterquę Apocap. 9. dicitur: *In diebus illis quærent homines mortem & non inuenient eam: & deſiderabunt mori, & fugiet mors ab eis.* Tertiò erunt ponderoſa, & tarda.

10 Sed quęritur, vtrum ne aliquando iam damnati infernum exire poſſunt, hic hominibus apparendo? Reſpond. ſecundum Thomam in 4. diſt. 45. Damnati exire

poſſunt

poſſunt propria inferni receptacula, ſecundum diſpoſitionem diuinę prouidentiæ,& aſpectibus hominum apparere: non tamen illud poſſunt propria libertate, ſed diuina prouidentia, ad eruditionem hominum,& terrorem. Similiter qui ſunt in purgatorio, eadem ratione, & vt ſuffragia petant: ſed qui in cęlo ſunt, poſſunt propria libertate gloriæ: damnati tamen ſecum miſeriam ferunt. Item ibidem addit: Quamuis autem animæ damnatorum principaliter aſſint vbi apparent, non tamen credendum eſt hoc ſemper accidere. Aliquando enim huiuſmodi apparitiones fiunt vel in dormiendo, vel in vigilando, operatione bonorum ſpirituum vel malorum: ad inſtructionem vel deceptionem viuentium. Sicut etiam viui homines aliquando alijs apparent, & eis multa dicunt in ſomnijs: cùm tamen conſtet eos non eſſe præſentes, ſicut Auguſt. per multa exempla probat lib. de cura pro mortuis agenda. Quartò damnati erunt groſſi & non ſubtiles: & ſicut oues morbidæ in inferno poſitæ, quas mors depaſcet.

11 Duodecima pœna eſt deformitas quædam oppoſita aureæ & aureolis. Vnde quidam antiquus doctor ſuper 4. mouet hanc quęſtionem. Cùm ratione actuum excellentium debeatur aureola ad decorem corporis & animę: vtrum etiam pro actibus excellenter malis & turpibus, debeatur ipſis malis, pro pœna, aliquid per modum deformitatis & turpitudinis, quod reſpondeat aureolæ in bonis, & verius dicatur luteola? Reſponderi poteſt: quod ſic, vt quidam characteres, ſiue quædã deformitates reſpondeant in quibuſdam damnatis, reſpectu aureolarum in bonis. Vitium enim, ſiue peccatum opponitur virtuti: & ſicut aurea habetur propter virtutem, ita lutea propter vitium habebitur, quod ſtatui non principaliter opponitur. Sed illa vitia, per quę non ſolum virtus corrumpitur, ſed etiam ſtatus cui debebatur aureola, talia vitia demerentur luteolam. Vnde verbi gratia, in ipſis corruptoribus virginum; & ſimiliter in ipſis hęreticis, qui fidem corrumpunt in alijs; & ſimiliter in his, qui pro defenſione ſui erroris patiuntur mortem. Et ponuntur illę deformitates, non ſolum quia ſe aureolis priuauerũt male operando: ſed quia etiam in alios peccauerunt, quantum in ſe fuit, eos videlicet corrumpendo. Vnde ſicut boni habebunt in cælo accidentale præmium: ita è conuerſo mali, ante iudicium, accidentale demeritum, &

poſt,luteolam. De accidentali demerito dicit Ambroſ. quod pæna Arrij non eſt adhuc finita,quia neſcitur quot per eum ruent. Tredecima pæna eſt perpetua ſocietas peſſimorum omnium dęmonum & hominum.

12 Sed dubitatur, vtrum ne in inferno ſit differentia locorum in ſitu,ſecundum maioritatem pænarum & minoritatem? Reſponde, quod ſic. Vnde Ioann.14. *In domo patris mei manſiones multæ ſunt*: ergo à ſimili in inferno. Dicit etiam Thom.in 4.diſt.45. Exiſtentes, inquit, in inferno,ſecundum diuerſitatem culpæ, diuerſam ſortiũtur & pęnam:& etiam ſecundum quod grauioribus peccatis irretiuntur damnati,ſecundum hoc obſcuriorem, & profundiorem locum obtinent in inferno. Vnde & ſuperiores,in quibus minimum erat de ratione culpæ, ſupremum,& minus tenebroſum locum habent omnibus puniendis.Hæc ille. Dubitatur ſecundò, vtrum æterna ſapientia in locis pęnarum infernalium, homines ſimiles hic in vitijs,ad ſimilia loca in inferno puniendos tranſmittat? Reſpond. ſecundum Greg. 4. dialog. quod ſic. Vnde Math.13. *Tunc*, id eſt in die iudicij, *dicet meſſoribus: colligite zizania,& ligate ea in faſciculos ad comburendum*. Super quo Greg. 4.dial. Quid eſt zizania in faſciculos,ligare,niſi compares paribus in tormentis ſimilibus ſociare? vt ſuperbos cum ſuperbis, luxurioſos cum luxurioſis,auaros cum auaris,fallaces cum fallacibus, infideles cum infidelibus &c. Cùm ergo ſimiles in culpa ad tormenta ſimilia Angeli in locis pęnalibus deputant, quaſi zizaniorum faſciculos ad comburendum ligant. Hęc ille. Et ſic erunt tot partiales in inferno manſiones,quot principalia vitia mortalia. Nec obſtat illud Iob. 11. vbi dicitur, *In inferno nullus ordo, ſed ſempiternus horror inhabitat*: quia ſecundum Greg. ibidem,intelligitur de intẽtionis directione,& recta operatione:quorũ neutrum ibi erit. Et tamẽ Sapien.8 dicitur: *Sapientia attingit à fine vſq; ad finem fortiter,& diſponit omnia ſuauiter*. Decimaquarta pęna eſt priuatio ſenſationis Chriſti ſecũdũ humanitatẽ, cuius pulchritudo eſt ſola quietiua viſus; cuius vox ſola quietat auditum; odor olfactum; ſapor guſtum; & coniunctio tactum. Vnde in quolibet quinque ſenſuum dãnati,tam interiorum quàm exteriorum, remanebit perpetua ſitis quædam naturalis:quia in Chriſti humanitate, noſtræ humanitatis eſſentialis quædam beatitudo conſiſtit. Cùm igitur quinque ſint ſenſus, quorum quili-

Digitized by Google

bet humanitate Chriſti priuabitur, & quintuplex ſitis: per conſequens in quinque potentijs ſenſuum, erunt decem partiales pænę, ſub hoc membro principali comprehenſæ. Et erunt prædictæ pænę tanto quodammodo grauiores, quanto Chriſti humanitas omnia ſenſibilia excedit in amænitate.

DE PÆNIS INTERIORIBVS DAMNATORVM.

CAPVT III.

ARGVMENTA.

1 *Quinque interiores pænæ damnatorum. 1. in quinque interioribus ſenſibus quoad concupiſcibilem.*
2 *2. Pæna interior quoad iraſcibilem erit odium omnium.*
3 *Affectus damnatorum qualis erit erga eos quos hic dilexerunt; & erga Deum?*
4 *3. Pænæ ſunt tenebræ interiores, nempe priuatio ſcientiæ humanæ, cœleſtis & diuinæ.*
5 *Vtrum damnati cogitabunt aliquid de Deo. 4. pæna interior eſt continua peccatorum multiplicatio.*
6 *5. pæna interior eſt ignis & vermis conſcientiæ.*
7 *Vermis conſcientiæ quintuplex eſt.*

1 QVoad ſecundum principale, de interioribus pænis damnatorum, notandum, quod quinque principales pænas damnati habebunt: & iam partim habent, quæ ſunt. Primò omnium quinque ſenſuum interiorum punitio, quibus delectabilia ſubtrahentur: & triſtitiæ præſentabuntur quoad concupiſcibilem. Secundò, quoad iraſcibilem erit odium & deteſtatio. Tertiò, intellectus obcæcatio. Quartò, vermis conſcientię remorſus. Quintò, peccati & interioris blaſphemiæ continuatio. Prima pæna interior erit in quinque interioribus ſenſibus, qui ſunt, ſenſus communis, imaginatiua, fantaſia, æſtimatiua, & memoria ſenſitiua. Nam per oculos ingredientur ad ſenſum communem ea, quę dicta ſunt in ſexta pæna: Et ſic per auditum, quæ in ſeptima dicta ſunt, & ſic de alijs ſenſibus: & congregabuntur in ſenſu communi, eum maximè cruciantia. Ad imaginatiuam, quæ hic infecta fuit pulchritudine mulierum, venient amariſſimæ

Digitized by Google

cędem imagines & pænitentię: vt dicat, vtinam vidiſſem pro muliere ſerpentem; vtinam pro cantilenis audiuiſſẽ ſermonem, & ſic de alijs. Ad fantaſiam venient horribiles viſiones. Ad ęſtimatiuam indicibiles timores; puta cùm viderit aliquem torqueri per dæmonem, ſtatim timebit ſibi affuturum eundem dolorem: ſicut fit circa rotandos ſucceſſiue. Memoria ſenſitiua cogitabit de malis malè, & de cæleſtibus infernaliter. Hæc probat Thom. in 4. diſt. vlt. dicens: Sicut propter perfectam beatitudinem ſanctorum, nihil erit in eis quod non ſit gaudij materia; ita nihil erit in damnatis, quod non ſit eis materia & cauſa triſtitiæ: nec aliquid, quod ad triſtitiam pertinere poſſit, deerit, vt ſit eorum miſeria conſummata.

2 Secunda pęna interior quoad iraſcibilem, erit odiũ omnium dæmonum & hominum, tam viuorum quàm mortuorum; angelorum & ſanctarum animarum. Vnde ſuper illud Iſa. 14. *Surrexerunt de ſolijs omnes principes*, dicit gloſ. Solatium eſt malorum, multos habere ſocios pænarum. Ideo ſanctus Thom. vbi prius dicit: Sicut in beatis in patria, erit perfectiſſima charitas; ita in damnatis erit perfectiſſimum odium. Vnde ſicut ſancti gaudebunt de omnibus bonis; ita mali de omnibus malis gaudebunt, & de omnibus bonis dolebunt. Vnde & felicitas ſanctorũ conſiderata; eos maximè affliget. Vnde Iſa. 26. *Videant & confundantur gloriantes populi: & ignis hoſtes tuos deuoret*. Vnde vellent omnes beatos eſſe damnatos. Tanta etiam erit in damnatis inuidia: quod propinquorum gloriæ inuidebunt, cùm ipſi ſint in ſumma miſeria. Et hoc etiam bene in hac vita accidit, creſcente inuidia: ſed tamen minus inuident propinquis, quàm alijs. Et maior eſſet eorum pæna, ſi omnes propinqui damnarentur, & alij ſaluarentur, quàm ſi aliqui de ſuis propinquis ſaluarentur, & alij damnarentur. Et inde fuit, quod diues petijt fratres ſuos à damnatione eripi. Sciebat enim quod aliqui eriperentur: maluiſſet tamen fratres ſuos cum alijs omnibus damnari. Quamuis autem ex damnatorũ multitudine, pæna ſingulorum augeatur: tamen tantum ſuperexcreſcit odium & inuidia, quod magis eligant torqueri cum multis, quàm minus ſoli.

3 Sed quid erit de affectu damnatorum ad eos, quos hic carnaliter dilexerunt. Nam affectiones inordinatæ in inferno, à damnatis non auferentur: ſed damnati hic aliquos carnaliter dilexerunt: ergo videtur quod etiam

illic.

Digitized by Google

illic. Reſpond. Dilectio quę non fundatur ſuper honeſtum, facile reſcinditur, & pręcipuè in malis hominibus: vt Philoſophus dicit, 9. Ethic. vnde damnati non conſeruabunt amicitiam ad eos, quos inordinatè dilexerunt; ſed in hoc voluntas eorum remanebit peruerſa, quod cauſam inordinatę dilectionis adhuc diligunt. Odient etiam Deum, ſecundum illud Pſalm. 73. *Superbia eorum qui te oderunt aſcendit ſemper*. Poteſt enim Deus dupliciter videri. Vno modo in ſe, & ſic à nullo clarè viſus poteſt odiri. Alio modo in effectu. Et quia quidam effectus Dei, puta punitio, repugnat aliquibus: ideo Deum odiunt in operibus iuſtitię ſuę. Hæc omnia Thom. Vnde Albert. ſuper prouerb. vlt. de muliere forti, dicit: Damnati nullo affectu penitus ſe diligunt. Vnde Iob 41. *Corpus eius*, id eſt leuiathan, qui ſignificat diabolum: *quaſi ſcuta fuſilia compacta ſquamis ſeſe prementibus*. Corpus diaboli ſunt omnes damnati, & ſcuta fuſilia, in quæ amor diuinus intrare nequeat. Vnde & ſeſe inuicem deridere dicuntur & conuitiari. Nec obſtat quod diues ſollicitabatur de fratribus; quia hoc fecit non amore, ſed vt ipſe minus arderet, ſi fratres à criminibus, ad quę ipſe eos induxerat, abſoluerentur: vel vt non ſuſtineret conuitia ipſorum improperantium ſibi: vel verius (vt dicit Aug.) compulſus fuit hoc dicere, propter exemplum viuentium: vt magis credant ſcripturę, quàm etiam mortuis reſurgentibus.

4 Tertia pœna ſunt tenebrę interiores, quæ ſunt triplices, videlicet priuatio ſcientię humanæ, cæleſtis, & diuinæ. De priuatione prima, ſcilicet de humanis tenebris, dubitatur, vtrum damnati poſſint vti notitia quam in hoc mundo habuerunt. Reſpond. Thom. vbi prius: di. vlt. Damnati memorabuntur aliquorum, quæ hic ſciuerunt. Vnde Luc. 16. Abraham diuiti ait, *Recordare quia recepiſti bona in vita tua*. Conſideratio enim aliquorum ſcitorum, quantum ad aliquid inducit gaudium, vel ex parte cognoſcibilium, inquantum diliguntur: vel ex parte ipſius cognitionis, inquantum eſt conueniens & perfecta. Poteſt etiam triſtitiæ ratio eſſe, & ex parte cognoſcibilium, quæ nata ſunt contriſtare; & ex parte ipſius cognitionis, prout eius imperfectio conſideratur: vtpote cùm aliquis conſiderat ſe deficere in cognitione alicuius rei, cuius perfectionem appeteret. Sic ergo in damnatis erit actualis conſideratio eorum, quæ prius ſciuerant, vt

materiam

Digitized by Google

materiā triſtitiæ, non autem vt delectationis cauſam cōſiderabunt. Conſiderabunt enim mala quæ geſſerunt, ex quibus damnati ſunt; & bona derelicta, quę hic amiſerunt: & ex vtroque torquebuntur de hoc, quod conſiderabunt notitiam, quam de rebus ſpeculabilibus habuerunt, imperfectam eſſe: & amiſiſſe ſummam eius perfectionem, quam poterant adipiſci. Denique etiam ea quæ hic aguntur, oſtendentur eis, quoad ea quę in eis triſtitiā augere poſſunt. Nec damnati pœnis acerbiſſimis torti abſtrahentur, ſicut hic fit, à conſideratione triſtabilium: quia in futuro non abſtrahetur anima à corpore, ſicut hic fit, ſed quantumcunque corpus affligetur, tamen anima ſemper conſiderabit lucidiſſimè illa, quę poſſunt eſſe ei cauſa mœroris: nec obliuio eſſe poterit ex quantacunque diuturnitate temporis poſt iudicium. Hæc ille. Secundò tenebris, quæ ſunt priuatio cæleſtis viſionis, affligetur: vnde ſecundum Thom. vbi prius, di. vlt. & idem habetur ibi in littera à beato Gregor. Damnati ante diem iudicij videbunt bonos in gloria. Vnde Luc. 16. Diues vidit Lazarum in ſinu Abrahæ: non hoc modo quod gloriam eorum, qualis ſit, cognoſcant, ſed ſolummodo cognoſcēt eos eſſe in gloria quadam inęſtimabili, & ex hoc turbabuntur: Tum propter inuidiam, dolentes de bonorum felicitate; tum propter hoc, quod ipſi talem gloriam amiſerunt. Vnde dicitur ſapientiæ 5. de impijs; *Videntes turbabuntur timore horribili.* Sed poſt diem iudicij omnino viſione beatorum priuabuntur. Nec tamen ex hoc corū pęna minuetur, ſed augebitur: quia in memoria habebūt gloriam beatorum, quam in iudicio, vel ante iudicium viderunt, & hoc eſt eis tormentum. Sed vlterius affligentur in hoc, quod videbunt ſe indignos reputari, etiam videre gloriam, quàm ſancti merentur habere. Hęc ille. Tertiò affligentur tenebris circa diuinam notitiam.

5 Quæritur igitur, an damnati cogitabunt aliquid de Deo? Reſpond. Thom. vbi prius, quod ſic. Sed notandū, inquit, quod Deus poteſt dupliciter conſiderari. Vno modo ſecundum ſe, & ſecundum illud quod eſt propriū ei, ſcilicet eſſe totius bonitatis principium: & ſic nullo modo conſiderari poteſt ſine delectatione. Vnde ſic nullo modo à damnatis cogitabitur. Alio modo ſecundum aliquid, quod eſt ei quaſi accidentale in effectibus ſuis: vtpote punire, vel aliquid huiuſmodi: & ſecundum hoc conſideratio de Deo, poteſt triſtitiam inducere. Et

hoc

hoc modo damnati de Deo cogitabunt. Ipſi enim Deum odio habent, & de eo non cogitabunt, niſi ratione punitionis, & prohibitionis eius, quod malæ eorum voluntati conſonat. Vnde non conſiderabunt eum, niſi vt punitorem & prohibitorem. Quarta pęna damnatorum interior, eſt continua peccatorum multiplicatio: & perpetua in odio Dei, proximi, dæmonum, ſanctorum & Augelorum: & in blaſphemia continuatio: de quibus dictum eſt. Et ſic contra Deum perpetuè peruerſam voluntatem habebunt. Non tamen demerentur propriè loquendo, quia in termino, non in via ſunt: vbi ſolùm eſt meritum propriè, & demeritum. Vnde Thom. vbi prius: Non propter hoc damnati excuſantur à demerito, quia neceſſitatem peccandi habent: ſed quia ad ſummum peruenerunt malorum. Dęmones tamen ante iudicium peccant, & demerentur, alios ad peccata trahentes: ſed ad damnatorum hominum officium non pertinet, alios ad damnationem pertrahere, ſicut pertinet ad officium dæmonum, ratione cuius demerentur, quantum ad ſecundariam pęnam. Hæc ille.

6 Quinta pæna damnatorum interior, ſunt vermes conſcientiæ. Vnde Eſa. vlt. *Ignis eorum non extinguetur, & vermis eorum non morietur.* Super quo Aug. de ciuit. Dei lib. 21. plures expoſitiones recitans, concludit: In pęnis, inquit, malorum, inextinguibilis ignis, & immaniſſimus vermis: alij propriè ad corpus ignem expoſuerũt, tropicè verò ad animam vermem: quod eſſe probabilius videtur. Vnde ſecundum Thom. vbi prius diſt. vlt. Et Bonauent. ipſa tranſlatio vermis ad dolorem ſpiritualẽ, manifeſtat, in quibus & quomodo ſit vermis: ſi attendatur ratio transferendi. In verme enim materiali conſideratur origo, & mordicatio. Oritur inquam ex putrefactione, & mordet illud ex quo oritur. Sic in ſpirituali dolore, non quilibet dolor eſt vermis, ſed qui naſcitur ex putrefactione peccati. Sic tunc peccatum dicitur putridum, quando anima in eo requieſcit finaliter. Rurſus, oportet quod ſit in dolore remorſio: hoc autem eſt ex concurſu duorum ſibi inuicem obuiantium & reſiſtẽtium. Iſta duo mouentia ſunt in homine, voluntas naturalis & deliberatiua. Iſta concurrunt per conſcientiam, dictantem aliquid factum eſſe indebitum. & tunc obuiant, quando voluntas naturalis teſtatur indebitum, & deliberatiuè voluntati placet. Tunc autem reſiſtunt, quando

quando vtraque in ſuo actu vigent. Ex his patet, cur in quibuſdam viuentibus ſit vermis conſcientiæ modicus, aut magnus. In damnatis etiam patet ſimiliter, quod ibi erit peccati putrefactio: & ex hoc quod peccatum finaliter remanſit in anima eorum, ibi erit concurſus propter peccatorum apertiſſimam viſionem. Ibi erit obuiatio propter voluntatis deliberatiuæ obſtinationem perpetuam, & ſindereſis remurmurationem. Ibi erit reſiſtentia, quia ipſa delectatio peccati, erit ablata per pęnę acerbitatem, & ex hoc ipſius ſindereſis fortificata actio: & ex hoc vermis mirabiliter rodens, & puniens. Verba sũt Bonauent.

7 Eſt autem quintuplex vermis ſecundum omnes Doctores. Primus de peccato commiſſo à ſe, non quia peccatum, ſed quia cauſa demeritoria reſpectu pænæ damni. Secundus vermis eſt, ſecundum Scotum, triſtitia de obſtinatione ſua in peccato, quę eſt priuatio boni honeſti, ſiue gratiæ per culpam: vel ſaltem triſtatur de peccato, quod commiſit in vita ſua, in quo nunc ſine remiſſione dimiſſus eſt, & derelictus: non quidem triſtatur de hoc, vel de hoc ſecundum ſe, quia talis eſt priuatio boni moralis: ſed quia demeritum reſpectu pænę damni. Tertius vermis eſt ſecundum Alb. ſuper miſſam, de bono à ſeipſo omiſſo, quod ſi feciſſet, minora mala ſuſtineret. Et ſecundum Alb. ibidem. Hi tres vermes nunquam perpetuè creſcent, nec decreſcent, quia ſunt de præterito, & de neceſſario. Quartus vermis eſt, ſecundum eundem, de malo, cuius ipſe potuit eſſe cauſa, vt fieret in alio: & ille vermis creſcet & mitigabitur. Si enim per malum ſuum, cauſa eſt mali in alio; totiens creſcit vermis, quotiens creſcit & dilatatur malum illud in alios, quos inuoluit. Et in hoc ſenſu dicit Ambroſ. quod ignoratur pæna Arrij, quia neſcitur quot errore eius ſint ſubuertendi. Si autem cauſa fuit vt bonum fieret, totiens decreſcit vermis, quotiens bonum illud multiplicabitur. Hęc Alb. Quintus vermis, vt dicit Thom. vbi prius, eſt corporalis quodammodo. Poteſt etiam, inquit, dici, quod per vermem ſpiritualem caro affligetur, ſecundum quod paſſiones animę redundant in corpus: & hic, & in futuro. Vnde Eccleſ. 7. *Vindicta carnis impij ignis & vermis.*

DE

DE PÆNA DAMNATORVM RESPECTV *ſuperiorum.*

CAPVT IV.

ARGVMENTA.

1 *Tres damnatorum pæna reſpectu ſuperiorum.* 1. *eſt ſubtractio cæleſtis gaudij, quæ eſt ſeptuplex.*
2 2.*pæna eſt priuatio trium dotum animæ, eaq; quintuplex, & hic* 1.
3 2.3.4 *&* 5. *pæna.*
4 3. *pæna eſt certitudo de perpetuitate omnium pænarum prædictarum.*
5 *Quid magis moueat ad relinquenda peccata, conſideratio pænarum inferni, an gaudiorum cœli?*

1 DE tertio principali, videlicet de pæna damnatorum reſpectu ſuperiorum, notandum, quod talis in genere triplex eſt. Prima eſt ſubtractio cęleſtis ſolatij hominum beatorum, & Angelorum, & alligatio ad carcerem inferni, in ſocietatem peccatorum & dæmonum. Secunda eſt priuatio trium dotum animæ, & adeptio ipſis oppoſitorum. Tertia eſt certitudo de indeterminabilitate omnium præfatarum pænarum, & de redemptione deſperatio. Prima, inquam, pęna eſt ſeptuplex. Prima eſt, quod palatio amœniſſimi cæli priuabuntur, quod eſt patria omni rationali creaturæ deſiderabiliſſima. Sicut centrum terræ grauibus, ita animę centrum eſt cælum. Secunda eſt, quod infernali loco igneo perpetuè contemplando alligabuntur. Vnde Math. 25. *Ite maledicti in igne æternum.* Tertia eſt, priuatio naturalis ſocietatis ad beatos homines, à quibus tot gaudia deberent recipere, quot ſunt beati homines. Quarta eſt, adeptio ſocietatis damnatorum hominum: de quibus tanto plures triſtitias recipient, quanto plures damnati exiſtunt. Quinta eſt, priuatio ſocietatis Angelicæ naturæ, quę propinqua eſt noſtræ animæ: de quorum angelorum ſocietate gaudere poſſent, ſicut de hominum ſocietate Sexta eſt, introitus ad ſocietatem dæmonum infinitorum quodammodo, à quibus etiam tot mala recipient, quot ſunt deformiſſimi

dęmones,

Digitized by Google

demones. Septima eſt, ſocietas peſſimi dęmonis & turpiſſimi Luciferi: quæ omnia notantur ibi in verbis Chriſti, *Qui paratus eſt diabolo & Angelis eius.*

2 Secunda pæna eſt priuatio trium dotum animę, & adeptio oppoſitorum eius. Anima enim beatorum habebit primò viſionem Dei claram, qua decoratur intellectus, in munus fidei hic habitę. Secundò comprehenſionem Dei; qua perficietur memoria in munus ſpei. Tertiò fruitionem Dei delectabiliſſimam, qua quietabitur voluntas, in munus charitatis vię: vt docet Thom. in 4. diſt. 49. Sic anima damnati quinque pænas è diuerſo habebit: quarum quęlibet quodammodo in infinitum excedet omnes prænominatas pęnas gehennæ, vt dicit Chryſoſt. de reparatione lapſi, ſicut creator excedit creaturam. Quia obiecta trium dotum ſunt infinitum verum, ens, & bonum: ergo oppoſita ſunt falſiſſimum, miſerrimum, & peſſimum. Sicut igitur Deus delectabiliſſimum, & ſummum bonum obiectum eſt beatis: ita diabolus, ſcilicet Satham, eſt ſummum & terribiliſſimum obiectū damnatis. Cuius enim obiectum eſt optimum, eius oppoſitum eſt peſſimum. Prima igitur pæna eſt priuatio viſionis beatificæ, & omnium ibi ſcibilium, quæ vidiſſet, ſi non in mortali defunctus eſſet. Ratione huius priuationis, intellectus perpetuam ſitim naturalem patietur anima damnata. Quia ſecundum Philoſophum primo metaph. Omnis homo naturaliter ſcire deſiderat. Et prout commentator Auerrois exponit, non quietatur intellectus, niſi ſummum verum fuerit adeptus. Hac ſiti anima, nō corpus diuitis in inferno ſitiebat, cùm ait: *Mitte Lazarum, vt intingat extremum digiti &c.* *Luc. 16.*

3 Secunda pæna correſpondens ingratitudini fidei, eſt viſio perpetua omnium dæmonum, & animarum turpiſſimarum, præſertim peſſimi dæmonis: de quo Matth. 25. *Qui paratus eſt diabolo, & angelis eius:* & ſic punietur intellectus acerbiſſimè. Qualis autem ſit peſſimi dæmonis facies, hanc deſcribit beatus Iob 41. ſub ſimilitudine, dicens. *Sternutatio eius ſplendor ignis, & oculi eius ſicut palpebræ diluculi: de ore eius lampades procedunt, ſicut tedæ ignis accenſæ: de naribus eius procedit fumus, ſicut ollæ ſuccenſæ, atque feruentis: anhelitus eius prunas ardere facit, & flamma de eius ore egreditur: in collo eius morabitur formido, & faciem eius præcedit egeſtas.* Super quo Albert. vbi ſupra: Sternutatio diaboli eſt peſſimus conatus malignandi;

ſplendor

ſplendor ignis dicitur non à claritate, ſed à terribilitate & crematione. Oculi eius tremebundi, vbi intelligitur furia dęmonis ſicut in iratis. Os autem, quo loquitur ad animam, emittit lampades, quia incendit animas, & cogitationes in malum. De naribus eius, id eſt à capite, vnde procedere debet diſcretio, procedit fumus dementis concupiſcentię, & furor irrationalis. Anhelitus iniquæ voluntatis prunas ardere facit, id eſt impios igne infernali ſuccenſos. Collum eius eſt ceruicoſa ſuperbia ipſius, in qua eſt formido: quia plus audet ſuperba temeritas, quàm poſſit explere, & egeſtas omnis boni pręcedet faciem eius. Tertia pæna eſt priuatio ſummæ perfectionis diuinę, & etiam amicitię, quam tamen omnis anima deſiderat naturaliter, quia à Deo primò proceſſit. Vnde 1. Ethic. Omnia bonum appetunt: ergo optimum maximè. Et primò confeſ. Aug. Feciſti nos Domine ad te, & inquietum eſt cor noſtrum, donec requieſcat in te. Erunt enim in ſumma diſtantia à cælo, beatis, & Deo; quorum adeptionem nunquam habebunt. Quarta pæna eſt adeptio ſummę miſerię, intus & extra, ſupra & infra, à dextris & à ſiniſtris, ante & retro: vt ſicut diligentibus Deũ omnia in bonum cooperabuntur; ita Deum odientibus, omnia cooperentur in malum correſpondens ſpei, quam in creaturas Deo poſtergato poſuerunt, & ſic memoria damnatorum erit miſerrima. Quinta pęna loco fruitionis delectabilis beatorum, erit in damnatis triſtitia, & dolor, omnia præfata conſequens. Cap. 1.

4 Tertia principalis pęna complens omnem miſeriam, eſt certitudo de perpetuitate pænarum omnium ſupradictarum: Chriſto dicente: *Ite in ignem æternum*. Et in ſymbolo. Qui verò mala egerunt, ibunt in ignem æternum. Et hęc eſt fides catholica, quam niſi quiſque integrè, firmiter, & inuiolabiliter crediderit, ſaluus eſſe non poterit. Et ſicut ſecundum Aug. non eſſet perfectè quis Deum clarè videns, & eo fruens, niſi eſſet de perpetuitate iſtorum certus; ſic ſuo modo etiam certitudo de nulla redemptione complet miſeriam damnatorum. Et poteſt dici triſtitia abſorptiua, ſecundum Scot. ſuper 4. carentia beatitudinis. Quia eius deſiderium maximè ſpecialiter ineſt naturæ, ſibi ſine freno iuſtitiæ derelictę: Eiuſdem enim beatitudinis perpetua carentia percepta, contriſtat totum abſorbendo. Hæc ille. *Mar 9.* *Athanaſius.*

5 Dubitatur circa præmiſſa, vtrum conſideratio pęnarũ inferni

inferni plus moneat ad dimittenda peccata, & ſeruanda mandata, quàm conſideratio gaudiorum cæli? Reſpond. ſecundum magiſtrum Henricum de Haſſia ſuper Geneſ. diſtinguendo. Sunt enim tria genera hominum, quidam carnales & mundani; alij ſunt ſenſuales & imperfecti; tertij verò ſunt ſpirituales & perfecti. De primis ergo dicendum, quod mundanos & carnales fidem habentes, plus mouent pænæ inferni, quàm gaudia cæli: quia 1. Cor. 2. *Animalis homo non ſapit ea quæ Dei ſunt:* Immo talibus guſtum infectum habentibus, ſpiritualia deſipiunt vſque ad nauſeam. Primos etiam plus mouet comminatio præſentis ſæculi, quàm futuri: quia pænę pręſentis ſæculi, ſunt communiter per experientiam notę; ſimiliter & bona priuata, ſunt auidè amata. De ſecundis dicendũ, quod promiſſio bonorum temporalium plus mouet imperfectos, quàm promiſſio cæleſtium & ſpiritualium: quam ob cauſam in veteri teſtamento, vbi nullus cælum intrauit, quando lex imperfecta fuit, Deus promiſit temporalia, & comminatus eſt pænas graues tranſgreſſoribus. Sed in nouo teſtamento contrarium Chriſtus fecit: laudando paupertatem, & neminem occidendo, quia lex eſt charitatis perfectæ. Tamen ſicut ſecundum Aug. in veteri teſtamento, pauci erant perfecti, & pro tanto ad nouum teſtamentum pertinebant, qui eius legem in paupertate ſeruauerunt: ita hodie in nouo teſtamento, multi ſunt ad vetus teſtamentum pertinentes moribus, quos plus moueret, ad Dei ſeruanda mandata, promiſſio præſentium temporalium, quàm futurorum; & ſimiliter cõminatio pænarum ciuilium; ſed hęc Chriſtus, nec dare hic, nec promittere voluit: quia ob talem reſpectum mandata implere, non eſſet ſalutare multum. Sed tunc eſt ſalubre, quando ob Dei bonitatem principaliter præcepta ſeruamus. De tertijs dicendum, quod vt plurimum ſalubrius mouet iuſtos, & perfectos, meditatio gaudiorũ cęli, quàm meditatio pęnarum inferni: licet vtraque ſalubriter moueat. Primum patet, quia conſideratio beneficiorum excellentium & principalium, eſt efficacior in cauſando amorem Dei, intuitu ſuæ bonitatis præcisè: quàm ſit conſideratio beneficiorum minus principaliũ. Secundum patet, quia contemplatio pænarum inferni facit bonos & iuſtos ferri in Deum per dilectionem, inquantum ſummè iuſtus eſt. Sicut meditatio gaudiorum cæli facit ipſum amari, inquantum ſummè pius eſt, liberalis,

rālis, & bonus. Dicitur autem notanter, vt plurimum: quia conſideratio pænarum poteſt etiam haberi cum motiuo maximè Dei bonitatis. Ipſe enim tanquam pijſſimus pater, maximę nos diligens, pænas inferni idcirco inſtituit, vt ab eo profugi, ipſis inſpectis, & vndique malè ſuſcepti ad eum redeamus: & ſic habent pænæ inferni rationem maximi beneficij, & per conſequens poſſunt charitatiuè mouere ad Deum.

DE PRÆMIO SERVANTIVM DECALOgum: & de gaudijs quinque ſenſuum.

CAPVT V.

ARGVMENTA.

1 *Quatuordecim gaudia exteriora in quinque ſenſibus beatorum. 1. gaudium eſt cæli collocatio.*
2 *Diuerſi gradus beatitudinis in cœlo.*
3 *Diuerſi gradus manſionum in cœlo animæ & corporis.*
4 *Propinquiorem Deo in cœlo quis locum obtinebit.*
5 *2. gaudium eſt mundi viſibilis purgatio & innouatio.*
6 *Mundus per ignem purgandus.*
7 *Ignis mundum purgans quouſque aſcendet?*
8 *Quo ordine fiet purgatio per ignem, & iudicis aduentus?*
9 *Quomodo innouanda erunt corpora, quæ ignis non purgauerit?*
10 *Innouatio rerum cur futura ſit.*

1 POſtremò de præmio ſeruantium decalogum, Tertius tractatus erit, videlicet de gaudijs futuræ beatitudinis: de quibus tria etiam ſunt videnda. Primò, de gaudijs exterioribus quinque ſenſuum. Secundò de interioribus. Tertiò de ſuperioribus. Exteriora ſunt in genere quatuordecim, ſcilicet cęli collocatio, mundi renouatio, quinque ſenſuum actuatio, dotum quatuor corporis, & trium animę collatio, aureolarum & fructuum datio, beatorum aſſociatio, & Chriſti humanitatis ſenſatio. Primum eſt cæli collocatio. Eſt autem cælum, in quo collocantur beati, ſecundum doctores in ſecundo diſt. 2. dictum empyreum, ob ſui illuminoſitatem, nón ob calorem. Eſt capacitatis quodammodo infinitæ, & eſt

Digitized by Google

vniforme, immobile, & incorruptibile, intra ſe ſplendidiſſimum: ad extra non radiatiuum ad noſtrum viſum, licet ſecundũ Thom. in ſumma, in iſta inferiora nobiliſſimè influat.

2 Dubitatur vtrum diuerſæ manſiones ſint in cælo empyreo? Reſpond. Thom. in 4. diſt. 49. quod ſic: vbi tria ſecundum eum notanda ſunt. Primò, quod diuerſi ſunt gradus in beatis, quoad eorum beatitudines. Secundò, quoad manſiones. Tertiò, penes quid attendantur iſtæ differentiæ. Primò ſunt gradus beatitudinis in beatis, non quoad obiectum, ſed quoad operationem. Beatitudo enim conſiſtit ſecundum philoſophum 10. Ethic. in duobus: Primò, in nobiliſſima operatione, ſcilicet videndo, diligendo, & fruendo Deum clarè. Et vnus clariùs alio iſta habet, & ſic beatitudo habet gradus. Cuius ratio eſt, quia præmium debet correſpondere merito: ſed vnus pluſquam alius hic meruit. Vnde 1. Cor. 15. *Stella differt à ſtella in claritate; ſic erit in reſurrectione mortuorum.* Secundò, conſiſtit in obiecto nobiliſſimo, ſcilicet Deo. Et ſic beatitudo non habet gradus, quia Deus eſt vnicus, qui ab omnibus videtur. Vnde Math. 20. dicitur, quod omnes acceperunt ſingulos denarios.

3 Secundò notandum ſecundum eundem ibidem, quod ſunt etiam gradus in cęlo, quoad manſiones animæ & corporis, vt docet auctoritas Ioann. 14. *In domo patris mei manſiones multæ ſunt.* Et ratio eſt, quia in qualibet ciuitate, & quolibet palatio bene ordinatis, eſt manſionũ diſtinctio: ſed cælum eſt ordinatiſſima ciuitas: ſecundum quod Apocal. 21. dicitur. Primò oſtendetur ſecundum Thom. manſio animæ, ſecundò corporis. Pro intellectu primi notandum, quod ſicut manſio in corporalibus eſt locus corporalis, in quo quietè quis habitat poſt motum: ſic in ſpiritualibus, poſtquam hic quis motibus virtutum laborauit, tandem in loco ſuo, videlicet Deo quieſcet dulciſſimè, velut in domo propria, dicente beato Aug. 1. confeſ. Feciſti nos Domine ad te, & inquietum eſt cor noſtrum: donec requieſcat in te. Et Matth. 11. Chriſtus ait: *Venite ad me omnes qui laboratis, & onerati eſtis, & ego reficiam vos.* Vnde aſſecutio vltimi finis appetitiui motus noſtri, dicitur manſio. Et ideo diuerſi modi aſſequẽdi finem vltimum, dicuntur diuerſæ manſiones. Et tamẽ cùm Deus adeptus eſt, vnica eſt omnium manſio & domus, vt vnitas domus reſpondeat vnitati beatitudinis,

Cap. 1.

quæ

quæ eſt ex parte obiecti: & pluralitas manſionum, reſpondeat differentiæ, quæ eſt in beatitudine ex parte beatorum. Sicut etiam videmus in rebus naturalibus, quod idem eſt locus ſurſum omnium leuium, ad quem tendũt; ſed vnumquodque pertingit propinquius, ſecũdem quod eſt leuius: & ita habent diuerſas manſiones, ſecundum differentias leuitatis. Et hæc quidem dicta ſunt de loco ſpirituali animę. Sed de loco corporis dicit Thom. in 4. diſt. 44. Locus congruus vnicuique corpori glorioſo deputatus, ſecundum gradum ſuæ dignitatis, pertinet ad præmium accidentale; non tamen oportet quod diminuatur aliquid de præmio, quantumcunque eſt extra illũ locum: quia locus ille non pertinet ad pręmium, ſecundũ quod actu continet corpus locatum, cùm nihil influat in corpus glorioſum; ſed magis recipiat ſplendorem de ipſo, ſecundum quod debitus eſt pro meritis. Vnde gaudium de tali loco manet etiam ei, qui eſt extra locum illum. Hæc Thom.

4 Tertiò notandum, quod quoad præmium eſſentiale, ille ſimpliciter in cælo Deo propinquiorem habebit mãſionem, qui hic plus habuit de charitate. Cuius ratio eſt ſecundum Thom. ibidem, quia tota ratio merendi in actu aliquo, & principium merendi eſt charitas: & ideò ſecundum eius diuerſitatem præmia diſtinguentur, quãuis etiam ex ipſo genere actus, poſſit aliquis gradus in merendo conſiderari, non quidem reſpectu præmij eſſentialis, quod eſt gaudium de Deo; ſed reſpectu alicuius præmij accidentalis, quod eſt gaudium de aliquo bono creato. Vnde qui hic plus habet de charitate, illius cor, animę, & oculi animæ in patria, erunt aptiores ad recipiendum maiorem habitum luminis glorię. Et qui clariùs videt, plus diliget: & qui plus diliget, plus gaudebit, & Deo propinquior erit. Hæc de Thom. in ſummis. Ex quibus patet, primò, quod maritata propinquius Deo in patria coniungetur, & ſimiliter maius gaudium habebit, quàm virgo minoris charitatis. Difficile tamen eſt maritatam maiorem charitatem habere, quàm virginem: quia ſecundum Apoſtolum 1. Cor. 7. mulier cogitat ea quę viri ſunt. Vnde alibi dicit: *De virginibus præceptum Domini non habeo; conſilium autem do.* Patet ſecundò, quod in domo cæli empyrei, corporaliter vnus plus appropinquat humanitati Chriſti, ſecundum quod plus meruit hic, vt probabile videtur: & ſi propinquitati animæ ad

Deum, correſpondet propinquitas ad Chriſti humanitatem; tunc maritata etiam ſic poteſt plus humanitati Chriſti appropinquare, quàm tepida virgo. Vnde Chriſtus Mariæ Magdalenæ familiarior fuit. Patet tertiò, quod aliquo alio reſpectu, virgines ſunt propinquiſſimæ quoad accidentale præmium, videlicet aureolam, de qua videbitur poſtea: quia Apocal. 13. *Sequuntur agnum quocunque ierit:* Deinde viduæ, & poſtea demum alij continentes, & poſtremò pueri. Pro illo videtur facere, quod Chriſtus in cæna Ioanni propinquiorem ſe & familiariorem in ſeſſione oſtendit, quàm Petro Chriſti vicario.

5 Secundum principale extrinſecum gaudium, eſt mũdi viſibilis purgatio & innouatio: de quo notat Thom. in 4. diſt. 48. vbi cauſam purgationis mundi inferioris aſſignat ſic: Quia mundus aliquo modo propter hominem factus eſt, oportet quod quando homo glorificatur ſecundum corpus, etiam elementa huius mundi oportet quod ad ſtatum meliorem mutentur: vt ſic locus ſit conueniétior, & aſpectus delectabilior. Ad hoc autem quod gloriam corporis homo conſequatur, oportet prius remoueri ea, quæ gloriæ opponuntur, quæ ſunt duo, ſcilicet corruptio, & infectio culpæ: quia vt dicitur, 1. Cor. 15. *Corruptio in corruptelam non poſſidebit:* Et à ciuitate glorię omnes immundi foris erunt. Apoc. vlt. Et ſimiliter oportet mundum à contrarijs diſpoſitionibus, antequam in nouitatem glorię adducantur, proportionari ei quod de homine dictum eſt. Quamuis autem res corporalis, ſubiectum infectionis culpæ eſſe non poſſit: tamen ex culpa quædam incongruitas in rebus corporeis relinquitur ad hoc, quod ſpiritualibus dedicentur. Ideo videmus, quod loca, in quibus aliqua crimina ſunt commiſſa, non deputantur ad aliqua ſacra in eis exercenda, niſi purgatione quadam præmiſſa. Et ſecundum hoc, ex peccatis hominum quandam inidoneitatem, ad gloriæ ſuſceptionem, pars mundi recipit, quę in vſum noſtrum cedit: vnde quãtum ad hoc mundatione indiget: & ſimiliter circa mediũ locum, propter elementorum contactum, multæ ſunt corruptiones, & generationes, & alterationes, quæ puritati eorum derogant. Et ideo ab his oportet elementa purgari.

6 Sed diceres, per quid purgabitur? Reſpond. ſecundum Aug. 10. de ciuit. Dei: & habetur in gloſ. 1. Cor. 7. *Figura huius mundi præterit*, dicit gloſ. Pulchritudo huius mũdi, mundano-

mundanorum ignium conflagratione peribit: quod declarat Thom. vbi prius, dicens: Illa mundi purgatio (vt dictum eſt) remouebit à mundo infectionem ex culpa relictam, & impuritatem commixtionis, & erit diſpoſitio ad gloriæ perfectionem. Et ideo quantum ad hęc tria, conuenientiſſimè fiet per ignem. Primò, quia cùm ignis ſit nobiliſſimum elementorum, habet naturales proprietates ſimiles proprietatibus gloriæ, vt maximè patet de luce. Secundò, quia ignis non ita recipit commixtionem extranei, propter efficaciam virtutis actiuæ, ſicut alia elementa. Tertiò, quia ſphęra ignis remota eſt à natura habitatione: neque ita communis eſt nobis vſus ignis, ſicut terræ, aquæ, & aeris. Vnde non ita inficitur: & propter hoc habet magnam efficaciam ad purgandum, & ad idem ſubtiliandum. Etiam circa finem mundi regnabit vitium cupiditatis, mundo iam quaſi ſeneſcente: quia vt dicitur Math. 24. *Tunc refrigeſcet charitas multorũ.* Vnde tunc etiam purgatio conuenienter fiet per ignem.

7 Sed diceres: Vſquequo ignis attinget? Reſpond. ſecundum quod dicitur, 2. Pet. 3. Tantum aſcendet iudicij ignis, quantum aquæ diluuij, ſ. 15. cubitis ſuper omnes montes; per ignem enim poterunt conſumi impuritates elementorum, quæ ex eorum commixtione proueniunt: huiuſmodi autem impuritates pręcipuè ſunt circa terrã, vſque ad medium aeris interſtitium. Vnde vſque ad illud ſpatium ignis vltimę conflagrationis elementa purgabit. Tantum etiam aquæ diluuij aſcenderunt: quod probabiliter æſtimari poteſt ex altitudine montium, quos determinata menſura tranſcenderunt. Sed diceres, quot loca purgatione non indigent? Reſpond. Infernus non purgabitur, quia totum quod eſt fœdum in elementis, per ignem ad locum damnatorum congregabitur. Vnde ad infernum purgamenta adducentur. Cęlum verò purgatione non indiget: quia licet diaboli ibi peccauerint, tamen cùm ſtatim diaboli inde eiecti fuerunt, non fuit locus peccandi. Eadem ratione nec paradiſus, nec ſphęra ignis, nec ſuperior regio aeris.

8 Sed diceres; quo ordine erit purgatio per ignem; & iudicis aduentus? Reſpond. ſecundum eundem ibidem. Prima conflagratio ignis, quę mundum purgabit, iudicẽ præcedet. Vnde Pſalm. 96. *Ignis ante ipſum præcedet.* Secundò, vt dicitur diſt. 48. quarti per totum, tam malorum quam bonorum hominum corpora, tunc viuentium, in-

cinerabit,ſed differenter:quia in mortali pro tunc manentes,pænoſè cremabuntur ; in venialibus exiſtentes purgabuntur pænosè & vtiliter ; ſed mundi reſoluentur ſine dolore. Tertiò,omnium tam malorum, quàm bonorum reſurrectio mortuorum fiet,& reſurrectio bonorum, & eorum corporum glorificatio ſimul erit. Vnde 1. Corint.15. *Seminatur in ignobilitate ; & reſurget in gloria.* Simul autem cùm corpora ſanctorum glorificabuntur,etiam tota creatura ſuo modo renouabitur:vt patet Rom. 8. *Ipſa creatura liberabitur à ſeruitute corruptionis, in libertatem gloriæ filiorum Dei.* Quartò, boni in ictu oculi rapientur propria virtute agilitatis dote, obuiam Christo in aera. 1. Theſſal.4. Et protunc Chriſtus iudex veniet, & ignis,ſecundũ illud Pſal.96. *Inflammabit in circuitu inimicos eius*, ſcilicet Chriſti. Quintò, poſt iudicis ſententiã, ignis inuoluet malos virtute diuina. Vnde Dan.7. *Fluuius igneus rapiduſque egredietur à facie eius.* Gloſa,vt peccatores trahat in gehennam. Et loquitur eadem gloſa de igne, de quo nunc eſt mentio:vt patet per quandam glof. quæ ibi dicit,vt bonos purget, & malos puniat. Vnde quicquid groſſum eſt in igne & fœdum, ſeparabitur à puro igne: & poſtmodum retrudetur in infernum. Quicquid autem pulchrum eſt,& nobile,& ſubtile, & lucidum in ſuperioribus,reſeruabitur ad gloriam ſanctorum,vt dicit gloſ. Baſilij, ſuper illo Pſalmo 28. *Vox Domini intercidentis flammam ignis.* Vnde Lucę 3. *Cuius*, ſupple iudicis, *ventilabrum in manu ſua,& purgabit aream ſuam, & congregabit triticum ſuum*, id eſt electos, *in horreum : paleas autem*, id eſt reprobos, *comburet igne inextinguibili:* de quo igne dictum eſt ſupra cap.4.

9 Sed diceres, quomodo innouabuntur alia corpora protunc,ex quo non purgabuntur omnia? Reſpond. ſecũdum Thom.& alios,ſuper materia,diſt.48.in 4. Quædam corpora purgabuntur vt elementa, & corpora beatorum. Vnde terra erit tunc ſicut cryſtallus, & planabitur;aer erit clarior, nec habebit obſcuritatem, ventos, impreſſiones alias,nec ſimilia. Aqua, & ignis fient puriora,& manebunt ſecundum ſubſtantias, & qualitates proprias:quæ ſenſus ſanctorum mulcebunt luce, perſpicuitate,& primis qualitatibus,non autem nocebunt. Alia autem corpora innouabuntur ſuperius,quia ſol ſtabit in oriente;luna in occidente ; & motus omnium cælorum ceſſabit ipſis quieſcentibus; & omnia ampliori luce illuſtrabuntur.

Digitized by Google

ſtrabuntur: & ſic à motu, & à minori luce liberabuntur. Vnde Eſa. 46. *Ecce ego creo cælum nouum, & terram nouam: & non erunt in memoria priora:* & Apoc. 21. *Vidi cælum nouum, & terram nouam.* Vnde Eſa. 30. *Erit lux lunæ ſicut lux ſolis, & lux ſolis erit ſeptempliciter, ſicut lux ſeptem dierum, in die qua alligauerit Dominus vulnus populi ſui.* Vbi gloſ. interli. poſt iudicium, & cęlum erit nouum, & terra noua: omnia enim propter hominem facta, in eius lapſu peiorata ſunt, & ſol & luna ſuo lumine minorata. Hæc ibidē. Vnde ſuper 4. dicit Thom. diſt. 48. quod quidam illam minorationem ad literam probabiliter intelligunt. Sed alij probabilius (vt dicit) dicunt, quod minoratio illa facta ſit quoad vſum hominis, non in ipſis cælis: ſic quod homo poſt peccatum, non tantum commodum conſecutus eſt ab eis, ſicut antè: per quem modum etiam Gen. 3. Terra maledicta dicitur in opere Adæ: vt ſic ſit minoratio in rebus non ſecundum ſubſtantiam, ſed ſecundum effectum. Vnde homo ante peccatum, tantum commodū habuit ex lumine lunæ, ſicut nunc ex lumine ſolis. Sed poſt reſurrectionem, lux lunæ augmentabitur ſecundum rei veritatem. Et vt dicitur, tunc luna lucebit tantum, quantum nunc ſol lucet: ſol autem in ſeptuplum, pluſquam modo luceat. Quantitas autem meliorationis, & modus, illi ſoli cognita eſt, qui erit meliorationis auctor. Omnia etiam præfata tangit Apoſt. Rom. 8. dicens: *Scimus quoniam creatura ingemiſcit, & parturit vſque adhuc,* id eſt, ad modum ingemiſcentis & parturientis ſe habet, motu, generatione, corruptione, & multis alijs. Sequitur ibi: *Non ſolum autem illa, ſed noſipſi primitias ſpiritus habētes, & ipſi intra nos gemimus, expectantes redemptionem corporis noſtri. Spe enim ſalui facti ſumus.* Cùm igitur tanta innouatio fiet, bene Chriſtus ait Lucæ 21. *Cælum & terra tranſibunt,* ſupple, quoad ſpeciem quam nunc habent, nō quoad ſubſtantiam. Et 1. Corinth. 7. *Præterit figura huius mundi.*

10 Dubitatur, cur iſta innouatio fiet? Reſpondeo ſecundum Thomam, ibidem: Primò, vt habitationes conuenientes glorificatis corporibus dedicentur. Secūdò, vt pro labore, quo homini iuſſu Dei ſeruierunt, remunerentur. Tertiò, vt beati Deum in innouatis, tanquā in ſpeculo mundiori ſpeculentur. Dubitatur, vtrum animalia, plantę, & mineralia maneant ſecundum ſubſtantiā poſt iudicium? Reſpond. idem, quod non: ſed tamen beati

Digitized by Google

naturas eorum cognoſcent optimè, vt in tertio dicetur gaudio. Ratio quare non manent. Prima, quia illa quæ manent, debent de ſui natura eſſe perpetua, vt homini tunc aſſimilentur: ſed præfata nòn ſunt huiuſmodi; ſed homo, cæli, angeli, & elementa. Secunda, Præfata corruptibilia ſolum ſunt creata propter hominem, vt eum in hoc exilio iuuent ad patriam: ſecundum illud Pſalm. 8. *Omnia ſubieciſti ſub pedibus eius.* Et Rom. 1. *Inuiſibilia Dei à creatura mundi, per ea quæ facta ſunt intellecta conſpiciuntur:* ſed poſt iudicium omnes erunt in termino, ſeu in patria inferni, vel cęli. Ad quid ergo valerent, cùm nullus eis egeat? Tertia cauſa, & redit in ſecundam, quia ideo nunc ſunt præfata corruptibilia, vt homo iuuetur ad conſtructionem domus patrię; ſed finito mundo corruptibili, quilibet eſt in domo cæleſti: ergo deponi debent ſcalę, quæ ſunt hę corruptibiles creaturę: ſicut fit in præparatione turris, & pallatij terreni.

DE VISIONE CORPORALI DELECTA-biliſſima, & aliorum ſenſuum perfectione.

CAPVT VI.

ARGVMENTA.

1 *3. gaudium eſt viſio corporalis delectabiliſſima.*

2 *Oculus beati quænam in cælo videbit.*

3 *Viſus perfectiſſima delectatio cauſatur ex ſex præcipuè; 1. ex reſtitutione commodi naturalis. 2. ex melioratione obiectorum.*

4 *3. ex acumine potentiæ viſiuæ. 4. ex diuerſitate viſibilium. 5. ex viſione deitatis in creaturis. 6. ex ablatione omnis impedimenti.*

5 *4. gaudium erit per auditum, ad cuius delectationem faciunt ſex illa, de quibus proximè dictum.*

6 *5. gaudium erit per olfactum, etiam ſecundum ſex modos prædictos.*

7 *6 gaudium eſt per guſtum, & per ſex enumerata perficitur.*

8 *7. gaudium eſt per tactum, ad cuius perfectionem faciunt ſex illa, de quibus iam dictum.*

Ter-

1 TErtium principale gaudium extrinſecum, erit viſio corporalis delectabiliſſima. Vbi notandum primò ſecundum Thom. in 4. diſt. 44. quod omnes quinque ſenſus erunt in actu in patria. Ratio, quia ibi erunt in maiori perfectione quàm hîc; ſed hîc ſunt in actu, ergo ibi. Item, vicinius ſe habet ſenſus ad animam, quàm corpus; ſed corpus præmiabitur per dotes fluentes ab anima: ergo ſenſus. Item, ſocius laboris debet eſſe ſocius conſolationis; ſed quinque ſenſus hîc ſeruierunt laborãdo animæ: ergo ipſa conſolata, ſcilicet anima, ipſi, id eſt ſenſus, præmiari debent. Secundo notandum, quod quilibet ſenſus in patria cognoſcet aliqua ſingularia, vel ſaltem aliquod ſingulare, & pręcipuè magis excellens de qualibet ſpecie rerum ſenſibiliũ. Probat Magiſter Ioan. de Tambaco libro de ſenſibilibus delicijs paradiſi: quia ſecundum doctores communiter in patria plus reſtituetur, quàm in paradiſo Adam perdidit: ſed in paradiſo fuiſſet cognitio rerum ſenſibilium; igitur &c. Tertiò notandum, quod quamuis poſt hanc vitam non ſint quędã ſenſibilia, puta animalia, plantę &c. tamen per influxas ſpecies ſenſibus à Deo, mediante intellectu, poſſunt veriſimiliter in patria videri ſenſibilia præterita non exiſtentia. Patet, quia anima ſeparata, ſecundum Thom. in 4. intelligit intelligibilia per ſpecies influxas: ergo & ſẽſus percipit ſenſibilia per ſpecies influxas, aliàs ſenſus non proportionaretur intellectui protunc in perfectibilitate, quod monſtruoſum foret. Et hanc ſenſationem nec ſitus, nec diſtantia, nec abſentia ſenſibilis impediet, nec interpoſitio. Patet, quia per Thom. diuina virtus beatis ad nutum in omnibus ſubueniet, & aderit, & aſſiſtet in omnibus quæ volunt. Cùm hoc tamen omnes quinque ſenſus ſentient in patria ſua propria obiecta, per ſpecies receptas à ſenſibilibus, protunc exiſtentibus. Probatur etiam ex dictis ſancti Thom. in 4. diſt. vlt. q. vlt. dicentis: A beatis nihil abſtrahi debet, quod ad perfectionem beatitudinis pertinet: ſed ſentire per ſpecies influxas, non ſolum per receptas eſt huiuſmodi.

2 His ſuppoſitis videbit oculus beati quinque in generè, ratione quorum gaudium ſummum habebit. Primò, non exiſtentia poſt iudicium, vt flores, animalia, piſciculos, aues, & ſimilia, videbit veriſimiliter per ſpecies ſenſibus à Deo influxas. Patet, quia illa vidiſſet in ſtatu Innocentiæ: ſed in patria plus videbit. Secundò, videbũt

ſancti

ſancti mundum protunc ſenſibilem, in quatuor elementis tunc purgatum, & cælorum ſphęris, ſtellis & planetis innouatum: vt ſupra dictum eſt. Tertiò videbunt corpora beatorum tunc pulcherrima. Vnde Anſelm. lib. de ſimil. cap. 59. Pulchritudo, quam perfectè hic nullus habet, naturaliter ab homine appetitur. In illa verò beatitudine pulchritudo iuſtorum, ſolis excellet pulchritudinem, qui ſeptemplicitet quàm modo ſit ſplendidior. *Fulgebũt*, inquit, *iuſti ſicut ſol in regno &c.* Corpus quidem Domini prælucere ſoli nullus ambigit ſanus. Cui tamen ſimiles erimus, teſte Apoſt. *Reformabit corpus humilitatis noſtræ, configuratum corpori claritatis ſuæ.* Hæc de Anſelm. Quartò, videbunt damnatos, in inferno: vt probat Thom. in 4. diſt. vlt. Nam Eſa. vlt. dicitur: *Egredientur, & videbunt cadauera virorum, qui præuaricati ſunt in me.* gloſ. Electi egredientur intellectiua, vel manifeſta viſione: vt ad laudem Dei magis accendantur. Probatur etiam ratione, quia à beatis nihil abſtrahi debet, quod ad perfectionem beatitudinis pertineat: vnumquodque autem ex comparatione contrarij magis cognoſcitur, quia contraria iuxta ſe poſita magis eluceſcunt. Et ideo, vt beatitudo ſanctorũ eis magis complaceat, & de ea vberiores gratias agant: datur eis vt pænas impiorum perfectè intueantur. Et quamuis corpora damnatorum fiant turpiſſima, tamen viſio beatorum, ſicut & Dei, per hoc non lædetur; nec pro tunc beati compatientur damnatis, quia ſummè ſe conformant diuinæ voluntati, quæ punit damnatos: ſed de pænis eorum gaudebunt, non inquantum pænam habent damnati, ſed inquantum in pæna damnatorum conſiderant ordinem diuinę iuſtitiæ, & ſua liberationem. Vnde in Pſalm. 57. Lętabitur iuſtum, cùm viderit vindictam. Quintò, videbunt Chriſti humanitatem in iudicio, & ſemper. Vnde Lucę 21: *Tunc videbunt filium hominis venientem cum poteſtate magna, & maieſtate:* quę ad gloriam pertinent. In primo enim aduentu ſemper humiliter venit, ſed in ſecundo cum poteſtate & maieſtate veniet: vt gloriam patris oſtendat, & poteſtatem damnatis: veniet cum cicatricibus & ſigno crucis, quæ beatis delectabiliſſima erunt ad videndum.

3 Eſt etiam hîc ſecundum Ioan. de Tambaco notandũ vbi ſupra, quod in quolibet ſenſu multitudo delectationis cauſatur in patria ex ſex, videlicet, ex reſtitutione commodi naturalis, ex melioratione obiectorum, ex acumine

acumine potentiæ ſenſitiuæ, ex diuerſitate viſibilium, ex coniectura deitatis per ſenſibilia, & ex hoc quod nec diſtantia impedit obiecta, nec ſitus, nec interſtitium: & hoc verum eſt quoad ſpecies influxas: ſed receptas ſpecies ſenſus adhuc valde à remotis, ſecundum Thom. percipiet. Vnde verſus: Commodum, obiectum, acuit diuerſa diſtantia Deus. Exempli gratia in propoſito de viſu: ſex faciunt ad eius delectabiliſſimam & perfectiſſimã delectationem. Primò, reſtitutio commodi naturalis, quia in paradiſo habuiſſet tantum commodum de lumine lunæ, ſicut nunc de lumine ſolis, vt allegatum fuit ſupra ſuper Eſa. 30. ſed ſtatus gloriæ perfectiora reſtituet perdita in paradiſo. Secundò, ad magnitudinem delectationis in viſu faciet melioratio obiectorum, in ordine ad viſum: ſiue ſint elementa, cæli, ſtellę, ſiue etiam corpora ſanctorum, & etiam alia quę percipiemus per ſpecies influxas: vt patet per gloſ. Eſa. 30. dicentem, omnia meliorari homine reſurgente; ſicut deteriorata ſunt ipſo cadente. Conſiſtit autem melioratio in quatuor, videlicet in augmentatione lucis, in clarificatione coloris, in conuenientia membrorum, & in corporali pulchritudine beatorum, qui colorati erunt candido & rubicundo puriſſimis coloribus, ſecundum optimę complexionis conuenientiam, & per phyſonomiæ decentiam. Eruntque etiam corpora eorum terſa, & polita, & perſpicua, decentiſſimę quantitatis; licet vnus alio maior ſit quantitate, ſecundum quod hic perueniſſet, natura non errante. Cicatrices etiam pro Chriſto ſuſceptę, ſicut & Chriſti, erunt decentiſſimæ. Nam pulchritudo minimi ſancti, ad minus erit quinquageſies, vel fere tanta, quanta eſt modò pulchritudo naturalis cuiuſcunque corporis, etiam cæleſtis. Et pulchritudo ſancti, in duplo maioris meriti, fere centies tanta, & ſic deinceps ſecundum maius meritum. Ratio eſt, quia ex ſupradictis, minimus ſanctus erit protunc ſepties excedens pulchritudinem ſolis protunc, quę erit ſicut lux ſeptem dierum. Eſa. 30. ſed ſepties ſeptem faciunt 49. ergo &c.

4 Tertiò, ad magnitudinem delectationis in viſu, faciet acumen viſus, & claritas oculorum, quæ maior & minor erit ſecundum merita viæ. Nec oculi quocunque lumine offendentur, quia omnia lumina tunc mulcebunt, non lędent: ſicut & diſcipuli Chriſtum viderunt corruptibilibus oculis, cum maximo gaudio in transfiguratione, dicente

Petro:

Petro: *Domine bonum eſt nos hîc eſſe &c.* Et ſecundum Ioann. de Tambaco vbi prius, notandum, quod ſi homo non æqualiter meruit ſecundum viſum, vel ſecundum auditum, & ſic de alijs ſenſibus: ſecundum hoc magis vel minus meliorabuntur obiecta illius, vel alterius ſenſus, ſaltem ſecundum effectum, ſcilicet commodi vel delectationis. Quartò confert ad multitudinem delectationis in viſu diuerſitas viſibilium, quia videmus per ſpecies receptas omnes ſphęras cælorum, omnes ſtellas, omnia elementa, omnia ſanctorum infinita quodammodo corpora, & damnatorum: Et per ſpecies influxas de qualibet ſpecie animalium, plantarum, lapidum, roſarum, violarum, & mineralium, videbimus aliqua: vel de qualibet ſpecie, & de ſingulis ſpeciebus, excellentiſſimum illius ſpeciei, quia talia in ſtatu innocētiæ habuiſſemus. Quintò augebit delectationem viſus viſio deitatis in qualibet creatura pro tunc exiſtente. Vnde quamuis oculus corporalis directè, & ſicut viſibile per ſe non poſſit videre Deum, cùm non ſit coloratus, nec lucidus corporaliter: tamen vt dicit Thom, in 4. diſt. 49. videbit oculus deitatem, ſicut viſibile per accidens: cùm ex vna parte, viſus corporalis tantam gloriam Dei inſpiciet in corporibus, præcipuè glorioſis, & maximè in corpore Chriſti: & ex parte alia, intellectus tam clarè videbit Deum, quod in rebus corporalibus viſis Deus percipiētur, ſicut in locutione percipitur vita. Vnde Aug. de ciuit. Dei dicit: Valde credibile eſt, ſic nos viſuros tunc mundana corpora cæli noui, & terræ nouę, vt Deum vbique præſentem, & vniuerſa corporalia gubernantem perſpicuitate clariſſima videamus. Non ſicut inuiſibilia Dei, per ea quę facta ſunt intellecta, conſpiciuntur: ſed ſicut homines, mox vt aſpicimus, non credimus viuere, ſed videmus. Hæc Aug. & Thom. Sextum augens multitudinem gaudij in viſu ſupra tactum eſt ſatis: quia nec diſtantia, interſtitium, nec ſitus viſum impediet.

Lib. 22. cap. 29.

5 Quartum principale gaudium extrinſecum erit per auditum, qui erit in actu, vel in cantu. Probat Thom. in 4. diſt. 44. per Aug. dicentem ſuper illud Pſalm. 149. *Exultationes Dei in gutture eorum.* Corda & linguæ eorum non deſinent laudare Deum. Idem habetur per gloſam ſuper illo Oſeę 4. In cantico & cymbalis: Immo in patria erit riſus, vt dicit Thom. quotl. 11. q. 6. ſecundum illud Iob 8. *Impleatur os tuum riſu, & labia tua iubilo.* Non ſolū

autem

autem, vt probat Magiſter Ioan. de Tambaco vbi prius, in patria modus audiendi erit per immutationem ſoni realem, ſed etiam per ſpecies influxas diuinitus auditui, ſecundum quas habebit iocunditatem cantus philomenæ, & aliarum auium, quia in ſtatu innocentię homo iſta etiam habuiſſet. Ad magnitudinem etiam delectationis in auditu, facient ſex, quę de viſu tacta ſunt. Primò reſtitutio commodi naturalis: quia enim ad hominis peccatum omnia deteriora ſunt, homo in ſtatu innocentiæ tantam delectationem habuiſſet ad vocem cicadæ, ſicut modò ad vocem philomenæ: ſed poſt reſurrectionem reſtituetur, & amplius dabitur auditui. Secundò, ad gaudiũ auditus faciet melioratio obiectorum audibilium, quæ melioratio conſiſtet in verborum ſignificatione, & in organorum emundatione, in exteriorum impedimentorum amotione, & in ipſarum vocum claritatis ſupernaturalis perfectione. Nam quoad primum, quanto vox eſt maioris charitatis expreſſiua, tanto delectabilior eſt. Confert etiam quintò conſonantia magis debita, ſecundum notitiam artis muſicę, quam exercebunt aliquando actu, vt potentia educatur in actum, & Deus glorificetur. Vnde cantus hic quorumcunque muſicorum, in comparatione ad cæleſtem muſicam, eſt velut rugitus ruſticorum hîc, reſpectu naturalium hîc cantorum. Et ſecundum groſſã æſtimationem, erit in quorundam ſanctorum vocibus ſuauitas, in quinquageſies tanta, quanta nunc eſt naturalis, & artificialis vocum, & ſonorum ſuauitas: in quibuſdam centies tanta, & ſic aſcendendo, ſicut de pulchritudine coloris dictum uſt. Tertiò, gaudium auditus augebit maior perfectio auditiui organi, quoad ablationem eorum, quæ auditum impedire poſſent. Quartò, multitudo & varietas audibilium ſecundum ſpeciem & numerum: quæ maiora erit ſimul vel ſucceſſiuè, quàm hîc. Quintò, quod per accidens in vocibus & ſonis audiemus Deum in omnibus. Sextò, nec diſtantia, interſtitium, nec ſitus, ſonum impedient.

6 Quintum principale extrinſecum gaudium erit per olfactiuum ſenſum odoratu. Vnde dicit Thom. in 4. diſt. 44. Odor erit in patria, cùm eccleſia cantet, quod odor ſuauiſſimus erunt corpora ſanctorum. Nam odor in via, non ſolum eſt fumalis euaporatio, ſed etiam ſpiritualis quædam ad odoratum multiplicatio: Sed in corporibus glorioſis erit odor in ſua vltima perfectione, nullo modo

per

per humidum ſuppreſſus: & tamen immutabit ſpirituali immutatione,ſicut odor fumalis,& ſenſus odoratus in ſanctis;quia nulla humiditate impedietur: cognoſcet nõ ſolum excellentias odorum,ſicut in nobis nunc contingit propter cerebri nimiam humiditatem, ſed etiam minimas odorum differentias. Hæc Thom. Et non ſolum odorabimus per immutationem ab obiectis ſanctorum corporum, ſed etiam per ſpecies influxas odorabilium, odorabimus balſamum,cynamomum &c.Ad magnitudinem autem delectationis in odoratu ſex facient. Primò reparatio naturalis commodi, quia in paradiſo ſi manſiſſemus, ad odorem rutæ tantum commodum habuiſſemus,ſicut modo in tota apotheca:ſed in patria plus,ſaltẽ in æquipollenti,reſtituetur. Secundò, melioratio obiectorum,vt groſſa æſtimatione ſuauitas corporis glorioſi minoris meriti,quinquageſies tanta ſit, quanta eſt nunc quęcunque ſuauitas, & centies in duplo ſanctioris. Vnde imaginandum eſt corpus beati, quaſi quoddam corpus compoſitum ex roſis,lilijs,& ſimilibus optimè redolentibus,nutritum cynamomo & ſummè odoriferis,& perunctum balſamo,& optimis vnguentis. Tale erit obiectum olfactui. Tertiò confert,ſicut prius dictum eſt de alijs:ſic etiam de quarto,quinto,& ſexto.

7 Sextum principale extrinſecum gaudium erit guſtus. Vnde ſecundum Thom.vbi ſupra,guſtus habet, & habebit in patria medium coniunctum,& erit in actu;non tamen ſecundum quod eſt ſenſus alimenti,ſed erit ſecundũ quod eſt iudicium ſaporum:ita tamen, quod non immutabitur ab aliquo cibo,vel potu ſumpto, niſi forte dicatur,quod ibi guſtus erit in actu per immutationem linguæ ab aliqua humiditate adiuncto. Et quia ſanctus Tho. non dubitat, quin in actu fiat guſtus; ſed modum ſub dubio relinquit:tradit Magiſter Ioann. vbi ſupra modũ, dicens,quod in patria guſtus erit in actu,per immutationem ſpiritualem,ſeu intentionalem, abſque ſumptione per modum cibi,& maſticatione facta à corpore beatorum,mediante tamen ſapore eis formaliter inhærente: quę corpora ſi maſticata fuiſſent ante glorificationem, nata fuiſſent,mediante ſuo ſapore, guſtum immutare. Vnde in patria beati dupliciter guſtare poſſunt. Vno modo per intentionalem immutationem linguæ, à ſapore ſanctis inhęrente. Alio modo per influxum ſpecierum à Deo,ſicut de illis ſenſibus dictum eſt. Ad magnitudinem

etiam

Digitized by Google

etiam guſtatiui gaudij facient ſex. Primò, reſtitutio commodi naturalis, quia Adam in ſtatu innocentiæ, de comeſtione alicuius fructus, vel aquæ tantum delectatus eſt, ſicut modò quis delectatur in guſtu clareti, vel zucari. Plus autem in patria reſtituetur, quàm per Adam perditum eſt. Secundò, confert melioratio obiectorum in ordine ad guſtum. Nam cæteris paribus, quantum pulchritudo corporum glorioſorum excedet omnem pulchritudinem corporum nunc exiſtentium: tantum ad minus excedet ſuauitas ſaporis corporum glorioſorum in ſtatu futuro, omnem naturalem ſuauitatem ſaporis totius mundi; ita vt corpus minimi ſancti ſit quinquageſies ſuauius, quàm ſapor mellis, zucari, vel cuiuſcunque alterius rei ſaporoſæ in præſenti. Non tamen dentibus maſticabimus vel conteremus, ſed Deo influente percipiemus intentionaliter. De reſiduis quatuor dicendum eſt proportionabiliter, ſicut de viſu.

8 Septimum principale extrinſecum gaudium eſt actuatio tactus. Vnde & Chriſtus glorificatus tactus eſt: & Ioann. 20. ait, *Noli me tangere*. Et beata Agnes ait, Quem cùm tetigero caſta ſum: medium autem tactus, ſicut & guſtus coniunctum eſt. Modus autem tangendi ſecundũ Thom. vbi prius, talis eſt, quod erit immutatio ſpiritualis à qualitatibus tangibilibus, ſicut etiam in corpore Adæ fuit, quod nec ignis vrere, nec gladius ſcindere potuiſſet: & tamen horum ſenſum habuiſſet. Impaſſibilitatis enim dos excludit naturalem immutationem; ergo ſpiritualis erit. Item erit ſine omni immutatione, quam ſubiectum per ſe faciat: ſed per ſpecies erit ipſi tactui à Deo influxas. Ex quo ſequitur, quod nec tactus impedietur diſtantia, nec ſitu, nec interpoſitione. Hunc ſenſum etiam ſine influxis ſpeciebus omnes poſſunt habere, ſicut & viſum: vt dicit Thom. Erunt etiam in patria amplexus & oſcula ad parentes, cognatos, amicos, & natos, vt dicit Ioan. Epiſcopus in ſermone de omnibus ſanctis. Item Bern. in ſermone de omnibus ſanctis. Sed tactus tales, & oſcula, erunt ſine omni venerea concupiſcentia. Sicut etiam in via, ex naturali pietate mater filium, parentes natos, & alieni oſculantur infantulos, ac Maria Elizabeth amplexata eſt: poterunt etiam per ſpecies influxas fieri contactus mutui inter diſtantes. Ad tactus autem gaudium facient ſex. Primò, reſtitutio commodi naturalis: quia in patria erunt corpora terſa, polita, & qualitates

qualitates primæ ad medium reductæ temperatiſſimę. Ita vt minimus ſanctus in tangendo habiturus ſit quinquageſies tantam delectationem, quantam nunc quicunque habet de quocunque tangibili. De reſiduis quinque dicendum eſt, ſicut de præcedentibus ſenſibus. De gaudio autem quinque ſenſuum, præſertim tactus, dicit Anſelm. lib. de ſimil. ſic: Voluptas, quam hic quærere nitimur, nō niſi per anxietatem inuenitur. Cùm ad id peruenerint homines, quod voluptatem putant, non niſi laborando eodem frui valent: quo ſi non fuerint moderatē fruiti, in anxietatem vertuntur. Poſt hanc verò vitam, aut in omnimoda voluptate ſunt, aut omnino replebuntur anxietate. Sicut enim ferrum ignitum qualibet ſui parte continet ignem; ſic in ſe boni voluptatem. Hanc voluptatem quia nemo hic ſenſit, ideo nec explanari poteſt perfectè à quoquam. Hæc ille. Exemplum eſt de fauo mellis, quod in omni ſui parte melle penetratur: & de bucella intincta vino optimo vndique panem penetrante: Sic voluptas patriæ omnes animę & corporis venas, oſſa, medullas, artus, & complexionem penetrat: ſicut de igne videmus in ferro ignito.

cap. 55.

DE DOTIBVS CORPORIS.

CAPVT VII.

ARGVMENTA.

1 *8. gaudium eſt dos impaſſibilitatis, vbi quid ſit dos, & duplex eſſe docetur.*
2 *Tria dātur animæ in patria, dos, donatio, & paraſernalia.*
3 *Quatuor dotes corporis glorioſi, & quare tot.*
4 *De impaſſibilitatis dote fuſius.*
5 *Cicatrices quomodo in ſanctis erunt.*
6 *9. gaudium eſt dos ſubtilitatis.*
7 *An corpus glorioſum ſit palpabile.*
8 *10. gaudium eſt dos agilitatis.*
9 *An beati aliquando corporaliter moueantur, & quo motu?*
10 *An beatorum corpora moueantur in inſtanti?*
11 *11. gaudium eſt dos claritatis.*
12 *An omnes partes corporis glorioſi futuræ ſint æquales in claritate?*
13 *An claritas corporis glorioſi viſum offendat?*

Octauum

1 OCtauum principale extrinſecum gaudium eſt dos impaſſibilitatis. Vbi notandùm primò, ſecundum Thom. in 4. diſt. 44. & 49. quod dos eſt perpetuus ornatus animæ & corporis, in æterna beatitudine iugiter perſeuerans. Eſt enim inter Chriſtum hominem, & animam quamlibet matrimonium ſpirituale, teſte Apoſt. Epheſ. 5. *Sacramentum hoc magnum eſt: dico autẽ in Chriſto & Eccleſia.* Ex quo habetur, quod ſpirituale matrimonium per corporale ſignificatur. Dantur autem ſponſis carnalibus tria: Dos, donatio propter nuptias, & parafernalia: dos eſt donatio facta ſponſę ex parte patris, & hoc ad vſum ſponſi propter onera matrimonij; & datur ad matrimonij ſolatium, tamen ad poſſeſſionem ſpõſę; & ſic datur ſponſę in proprietatem, licet ſponſo detur ad diſpenſationem ſeu vſum. Et traditur, quando ſponſa in domum ſponſi traducitur: quamuis ante traductionẽ promittatur. Et eſt dos non quodcunque donum ſponſæ: ſed præcipuum, quaſi patrimonium eius de quo viuere, & ſuſtentari debeat. Et ſecundum multas leges, ſponſus non poteſt dotem, inuita vxore, ab ea alienare. Sic in matrimonio ſpirituali, quod eſt inter Chriſtum hominem, & eccleſiam, ſeu quamlibet deuotam animam, vel hominem; tota Trinitas, quę eſt pater noſter; eccleſiæ, ſeu deuoto homini dat dona aliqua in proprietatem, ad voluntatem tamen, & ad diſpenſationem Chriſti ſponſi, quando Eccleſia, vel anima in domum ſponſi introducitur, quod fit in patria. Quamuis ante traductionem hic promittatur, quæ dona dotes appellantur. Et ſunt duplices dotes, quędam animæ; de quibus in tertio principali dicetur: Alię corporis, quia tam anima quàm corpus, Chriſto in patria iungetur.

2 Secundò notandum, quod ſicut ſponſis carnalibus tria dantur, dos videlicet, de qua dictum eſt; donatio propter nuptias, quę eſt illud quod à ſponſo datur ſponſæ; & parafernalia, quod eſt illud quod habet ſponſa præter dotem, vt ſunt munera ab amicis data ſponſę; & ſimilia: Sic in patria cuilibet homini, ſeu deuotæ animæ dantur tria. Dos, vt dictum eſt ſupra. Donatio propter nuptias, quod erit in futuro gaudium, quod habebimus reſpectu humanitatis Chriſti, eam cognoſcendo & videndo, de quibus poſtea dicetur: & parafernalia, quæ erunt alia dona, poſtmodum declaranda.

3 Tertiò notandum, quod corpus, & quælibet potentia

ſenſitiua hominis glorificati quatuor dotes habebit, id eſt, quatuor qualitates ſupernaturales nobiliſſimas, quæ ſunt, Impaſſibilitas, Subtilitas, Agilitas, & Claritas: quæ quatuor ponuntur in littera: & Gloſ. 1. Cor. 15. vt in ſequentibus allegabitur. Sunt autem quatuor, vt refert Thom. diſt. 49. propter quatuor virtutes cardinales, quarum materia ſunt bona corporalia: vt Prudentię correſpondeat Claritas propter cognitionem Iuſtitię, quæ eſt perpetua & immortalis Impaſſibilitas: Fortitudini Agilitas; ex qua contingit vt nihil corpori poſſit reſiſtere. Vnde Agilitas notatur, 1. Corinth. 15. per hoc quod dicit: *Surget in virtute:* Temperantiæ verò, quæ hic corpus attenuat, Subtilitas; & ſic quatuor virtutibus cardinalibus quatuor correſpondent dotes corporis: ſicut tribus theologicis virtutibus correſpondent tres dotes animę, vt poſtea dicetur. Sunt autem quatuor dotes corporis alia ratione: quia ſicut in præſenti, anima in corpus influit quatuor, quibus corpus caret ipſa abſente; videlicet quod corpus viuum eſt coloratius, durabilius, virtuoſius, & agilius: ſic anima beatifica corpori in patria, per redũdantiam influet quatuor proportionaliter dotes, Claritatem, impaſſibilitatem, ſubtilitatem, & agilitatem; vt his mediantibus, corpus perfectiſſimè animę ſubijciatur, ſicut anima Deo per ſuas tres dotes. Sunt etiam quatuor dotes corporis, ſicut in claritate radij ſolaris, qui eſt clariſſimus, ſubtiliſſimus, agiliſſimus, & impaſſibilis. Pro tali enim claritate Chriſtus poſt cęnam Ioann. 17. ſubleuatis oculis in cælum, dixit, id eſt orauit: *Pater venit hora, clarifica filium tuum*, ſupple in reſurrectione, quatuor dotibus corporis, quę tamen propriè in Chriſto non ſortiuntur nomen dotis, cùm ſit ſponſus: licet ipſe quatuor habeat excellentiſſimè: Et ſequitur, *vt filius tuus clarificet te*, ſupple in membris. Vnde ſtatim addit: *Sicut dediſti ei poteſtatem omnis carnis, vt omne quod dediſti ei, det eis vitam æternam. Hæc autem eſt vita æterna, vt cognoſcant te ſolum verum Deum: & quem miſiſti Ieſum Chriſtum.* Sunt autem ſecundum Thom. ideo quatuor dotes corporis, quia ad hoc quod corpus ſit perfectè ſubiectum animę, nec eam impediat in operibus glorię, quatuor requiruntur: duo pertinent ad ſenſum, & duo ad motum. Quoad ſenſum requiritur vnum, vt ſit facile receptibile ſpirituum ſenſibilium: & ad hoc diſponit claritas; Alterum, vt non ſit receptibile paſſionum ignobilium, ad quod diſponit impaſſibilitas.

paſſibilitas. Quoad motum duo requiruntur. Vnum eſt, vt per contrariam inclinationem non reſiſtat ſuo motori: ad quod diſponit agilitas. Aliud eſt, vt corpora per quæ mouetur, non reſiſtant ei: ad quod diſponit ſubtilitas.

4 Eſt igitur octauum gaudium & prima dos, impaſſibilitas: de qua dicitur, 1. Corinth. 15. Seminatur in corruptione; reſurget in incorruptione. Et ſecundum Thom. diſt. 44. Reſultat ex virtute animæ, ſuum corpus potenter cōtinentis: ita vt à nullo exteriori agēte valeat immutari. Et quamuis corpora beatorum ſint compoſita ex contrarijs, tamen illa contrarietas erit ad omnimodā æqualitatem, & concordiam reducta. Et differt illa impaſſibilitas ab ea, qnam Adam in ſtatu innocentiæ habuit, & quam pueri in originali decedentes habebunt: quia impaſſibilitas ſanctorum erit, non poſſe pati, id eſt nullo modo, & nunquam poſſe pati. Sed Adæ impaſſibilitas fuit, poſſe non pati, id eſt aliquo modo, & interim quod non peccaret, diuina potentia eum protegente exterius. Impaſſibilitas verò puerorum in limbo erit, nihil pati: ſi tamen in ignem proijcerentur, paterentur. Sed beati, etiam in inferno exiſtentes, non paterentur. Et erit illud donum impaſſibilitatis in vno maius, quàm in alio: quia cauſa eius eſt maior in vno, quàm in alio. Cauſa enim eius eſt dominium animæ ſuper corpus, quod quidem cauſatur ex hoc, quod fruitur anima Deo immobiliter. Vnde in eo qui perfectius fruitur, eſt maior impaſſibilitatis cauſa. Huic doti aſſociantur duo dona corporis, quę ponit Anſel. lib. de ſimil. videlicet, ſanitas, & vitæ longęuitas. Et tertium addi poteſt, ſcilicet cicatricum formoſitas. Sanitate, inquit, perfecta hic caremus, à prima natiuitatis die eſurimus, ſitim, &c. hic vnus claudus, alter ſcabioſus &c. Quibuſdam tamen delinimur medicamentis, ne ſumma hic ſit miſeria: In futuro autem ſumma ſanitas erit: de qua Pſalm. 36. *Salus iuſtorum à Domino*. Sed dicis: Vndique ſanus ſum. Reſpond. Anſel. Quid dicis o homo? tangaris fuſte, & clamabis, teque deceptum querulaberis. Ibi & longæuitas vitæ erit, quam hic nullus perfectè habet moriturus, quantumlibet viuat diutius, ſomnium ſibi videtur eſſe quod vixit, cùm moritur. Hæc Anſelm. *Cap. 54.*

5 De cicatricibus dicit Thom. diſt. 44. in 4. Cicatrices, inquit, vulnerum non erunt in ſanctis, nec in Chriſto

 fuerunt,

Digitized by Google

fuerunt,inquantum important aliquem defectum;ſed inquantum ſunt ſigna conſtantiſſimę virtutis , qua paſſi ſunt ſancti pro iuſtitia & fide:vt ex hoc & ipſis , & alijs
Cap.20. gaudium creſcat. Vnde dicit Aug. lib. 22. de ciuit. Dei: Neſcio quomodo ſic afficimur amore martyrum beatorum, vt velimus in illo regno,in eorum corporibus videre vulnerum cicatrices,quæ pro Chriſti nomine pertulerunt,& fortaſſe videbimus. Non enim deformitas in eis,ſed dignitas eſt quædam: quamuis in corpore , non corporis,ſed virtutis pulchritudo refulgeat. Nec tamen ſi aliqua martyribus amputata,& ablata ſunt membra,ſine ipſis membris erunt in reſurrectione mortuorum,
Luc.21. quibus dictum eſt, *Capillus capitis eius non peribit.*

6 Nonum extrinſecum gaudium principale,eſt ſecunda dos ſubtilitatis:de qua 1. Corinth. 15. *Seminatur corpus animale, ſurget corpus ſpirituale*, id eſt,ſpiritui ſimile.Hæc dos eſt quę aufert,ſecundum Thom.groſſitiem corporis, cauſatam ex compoſitione elementalium qualitatum. Eſt autem duplex ſubtilitas. Vna ex raritate partium, ſtantium non propinquè , & ex tali ſubtilitate efficitur corpus facilè diuiſibile : & hęc non erit in corporibus glorioſis. Alia eſt ex perfecta victoria formæ ſuper materiā,& huiuſmodi ſubtilitatis eſt vnire; & ſic cælum eſt ſubtile , & corpora beatorū ſic erunt ſubtilia. Eſt enim ſubtile in propoſito , quod eſt facile penetratiuum alterius. Vnde corporibus beatorum cędent,abſque vlla difficultate & reſiſtentia,quælibet corpora non glorificata: vt dicit Guill. de vniuerſo:libro primo cap. quinquageſimo primo.Huic doti correſpondet aptè fortitudo corporalis,oppoſita imbecillitati,de quibus Anſel.in lib. de
Cap.52. ſimilit.ſic dicit: Fortitudo noſtra hic à beſtijs ſuperatur, ſed in vita futura nihil reſiſtere poterit,quin moueat , & ſi voluerit euertat:nec in hoc plus laborabunt, quàm oculus mouendo ſeſe. Cùm enim Angelis ſimiles erimus, nequaquam minoris fortitudinis erimus. Sed fortaſſis quæris:ad quid illa fortitudo proderit,cum pro tunc nihil ſit,in quo vires exercere poſſimus ? Qui hoc dicit, pauca nobiſcum,quid in huiuſmodi habeat vſus humanus,attendat. Attendat,& videbit , quia non ſemper de omnibus quæ habemus , ſed quæ nos habere ſperamus, non parum gaudemus,& quaſi actu vtimur. Sicut (verbi gratia)ipſo viſu poteſtate aliquando vtimur,non in carū potentia rerum tantum : & ita de multis in hunc modum.

dum. Sic & tunc de hac, qua nunc fortitudine agitur, erit. Sola namque eius poſſeſſio grata nobis erit, & exultatio grandis; licet in actu nequaquam ſit neceſſaria nobis, cunctis, vt dictum eſt, in ſuo ſtatu conuenienter collocatis. Hęc eadem quęſtio, ſi aut de velocitate, aut de aliqua beatitudinis parte moueatur, hac ſolutione, ſi non aptiore, ſoluatur. Sic igitur iuſtus fortis erit, vt etiam, ſi velit, terram commouere poſſit. Hęc de Anſel.

7 Sed dubitatur, vtrum corpus glorioſum ſit palpabile? Reſpond. Thom. quod ſic, diſt. 44. Vnde Ioann. 20. ait Chriſtus: *Palpate & videte:* cùm reſurrexiſſet. Nota tamen, quod palpabile dicitur aliquod corpus ex duobus. ſ. quod habet qualitates, quibus natus eſt immutari ſenſus tactus, calore, frigore &c. vt habet aer, ignis, & huiuſmodi. Et ex hoc quod reſiſtit tangenti, ſicut terra, aqua, & compoſita plura. Sed tangibile dicitur, ſecundum quod habet reſiſtere tangenti. Vnde aer non eſt palpabilis, quia non reſiſtit tangenti, ſed nec tangibilis. Et nec corpora cæleſtia ſunt tangibilia, nec palpabilia. Vnde Greg. dicit: Corrumpi neceſſe eſt omne, quod palpatur. Corpus ergo glorioſum habet ex ſui natura qualitates ſuas, quę natæ ſunt immutare tactum: ſed tamen quia corpus eſt omnino ſubiectum ſpiritui, in poteſtate eius eſt, vt ſecundum eas immutet tactum, vel non immutet. Similiter etiam, cum ſecundum naturam competat ſibi, vt reſiſtat cuilibet alteri corpori tranſeunti, ita quod non poſſit eſſe cum eo ſimul in eodem loco: ſed tamen miraculosè hoc poteſt diuina virtute contingere ad nutum ipſius, quod ſit cum alio corpore in eodem loco, & ſic non reſiſtit ei tranſeunti. Vnde ſecundum naturam ſuam palpabile eſt corpus glorioſum, ſed ex virtute ſupernaturali hoc ei competit, vt cùm non vult, non palpetur à corpore non glorioſo. Vnde Greg. dicit: Dominus palpãdam carnem præbuit, quam clauſis ianuis introduxit, vt profecto oſtenderet, poſt reſurrectionem corpus ſuum eſſe, & eiuſdem naturæ, & alterius glorię. Qualitates tamen tãgibiles in corporibus glorioſis, licet non ſint reductę ad medium rei, ſecundum ęquediſtantiam ab extremis acceptam: tamen ſunt reductæ ad medium proportionis, ſecundum quod optimè competit complexioni humanæ in ſingulis partibus. Et ideo tactus illorum corporum eſt delectabiliſſimus, quia potentia ſemper delectatur in cõuenienti, & triſtatur in exceſſu. Hęc Thom.

Homil. 26. in Euangelia.

Digitized by Google

8 Decimum extrinſecum gaudium eſt tertia dos, videlicet agilitas, de qua & poſt 1. Corinth. 15. *Seminatur in infirmitate; reſurget in virtute.* gloſ. id eſt mobile & viuũ. Eſt autem agilitatis dos, ſecundum Thom. diſt. 44. perfectio ſuperaddita corpori, qua corpus glorioſum erit omnino ſubiectum animę glorificatę: non ſolum vt nihil in eo ſit, quod reſiſtat voluntati ſpiritus, quia etiam hoc fuit in corpore Adæ; ſed etiam vt ſit in eo aliqua perfectio effluens ab anima glorificata in corpus, per quam habilitetur ad prædictam ſubiectionem; vt ſic corpus ſit expeditum, & habile ad obediendum ſpiritui in omnibus motibus & actionibus. Vnde ſicut nunc dat natura velocioribus animalibus inſtrumenta diuerſæ diſpoſitionis in figura, & quantitate: ita Deus dabit corporibus ſanctorum, aliquam diſpoſitionem aliam, quàm modo habeant: non quidem in figura & quãtitate, ſed in proprietate gloriæ, quę dicitur agilitas. Hæc Thom.

9 Dubitatur primò, vtrum beati corporaliter aliquando moueantur? Reſpond. ibidem quod ſic. Corpora, inquit, glorioſa aliquando moueri, eſt neceſſarium ponere, quia & ipſum corpus Chriſti eſt motum in aſcenſione, & ſimiliter corpora ſanctorum, quæ de terra reſurgent, ad cælum empyreum aſcendent: ſed etiam poſtquam cælos aſcenderunt, veriſimile eſt quod aliquando moueantur pro libito ſuæ voluntatis, vt illud quod habent in virtute, actu exercentes, diuinam ſapientiam commẽdabilem oſtendant. Virtus enim procedens in actus exercitium, potentior & perfectior apparet: quia actus manifeſtat potentiam. Et vt etiam viſus eorum reficiatur pulchritudine creaturarum diuerſarum, in quibus ſapientia Dei eminenter relucebit. Dubitatur ſecundò, vtrum animæ glorificatę moueant corpora ſua motu non organico? Reſpond. Duran. in 4. quod non, ſed motu progreſſiuo. Non enim mouebit totum corpus ſuum ſimul: quemadmodum graue mouetur totum ſimul deorſum. Ratio eſt: quia ſecundum ſanctos, in anima poſt reſurrectionem non erit aliqua virtus noua ad mouendum, prȩter illam quam habuit in corpore viuens.

10 Dubitatur tertiò, an in inſtanti anima protunc moueat corpus glorificatum? Reſpond. Thom. quod non: ſed in tẽpore imperceptibili. Guill. dicit vbi ſupra, quod glorificatus homo poteſt in ictu oculi, diſtantius moueri amplius quàm per mille milia miliariorum, & probat ibidem.

Digitized by Google

dem. Vnde Aug. etiam dicit: Protinus vbi volet ſpiritus, erit & corpus. Simile eſt iam de anima per imaginationẽ, quę de Roma imaginata, in tempore imperceptibili imaginari poteſt Pariſius. Veruntamen melior anima, ſicut habebit corpus perfectius, ita etiam moueri poteſt velocius. Sed modò corpora noſtra ſunt tarda, tum quia elementum terrę in nobis mouet deorſum, & leue ſurſum, & ſic de alijs: tum etiam, quia appetitus mouendi in nobis ſunt interdum contrarij, vt ſenſibilitas moueat contra rationem. De hoc dono dicit Anſelm. lib. de ſimili. Nunc partim agiles ſumus, ſed in hoc etiam à paſſeribus ſuperamur: ſed tunc ſicut Angeli à cęlo ad terram dicto celerius mouebimur. Vides enim quanta cęlaritate per angelum homo Abacuch delatus ſit Danieli, à iudęa in Chaldęam. Par erit velocitas, quibus promiſſa eſt ęqualitas. Si enim reſurrectio in ictu oculi fiet, ſic & noſtra operatio fieri poteſt, cùm corruptibile induerit incorruptionem. Sicut enim velociſſimè radius ſolaris, ab oriente fertur in occidens, & oculi viſus à terra in cælum: ſic animus cum corpore quo voluerit. Hæc Anſel. Huic etiam doti appropriatur corporis libertas, de qua idem ibidem dicit: Liber eſt qui cogi non poteſt ad ea, * quæ nolit, nec ab eo, quod velit. Sed hoc nullus integrè hic habet: ſed in futuro beatus. Quicunque certè Angelis ſimilis efficitur, eorum libertatem habebit. Et ſicut in Angelis non eſt inſtrumentum, quod obſtet, ac impediat, aut conſtringat, pro velle ſuo cum omnia penetrent: ſic & Chriſtus clauſo prodijt ſepulchro, qui oſtio clauſo diſcipulis apparuit, cui Chriſto ſimiles erimus. In illa enim vita ſi bonus fuerit, nihil patietur ab eo quod nolit: ſed agere permittetur quæcunque voluerit. Hæc ille.

Cap. 53.

* *Conſulo Anſelmũ cit. quia locus videtur corruptus.*

11 Vndecimum extrinſecum gaudium eſt quarta dos, dicta claritas: de qua 1. Cor. 15 *Seminatur in ignobilitate, ſurget in gloria:* quod ad claritatem pertinet. Et Math. 13. *Fulgebunt iuſti ſicut ſol, in regno patris mei.* Hęc claritas erit intrinſeca corpori glorioſo, & cauſabitur ex redundantia animæ ad corpus. Et ſecundum quod anima fuerit maioris claritatis in lumine glorię, & fruitione beatifica: ſecundum hoc plus corpus eius clarificabitur. Ideo 1. Cor. 15. dicitur: *Stella differt à ſtella claritate. Ita & reſurrectio mortuorum:* & ita in corpore glorioſo cognoſcetur gloria animæ, ſicut in vitro cognoſcitur color corporis, quod continetur in vaſe vitreo, vt dicit Greg.

ſuper illud Iob: *Non adæquabitur ei aurum, vel vitrum.* Hęc Thom. Etiam patet, quod corpora glorioſa erunt peruia vt vitrum, & clara vt aurum. Sunt enim nunc duo quæ cauſant in noſtro corpore obſcuritatem. ſ. materiæ impuritas, & luminis paucitas: ſed vtrumque tolletur, & claritas dabitur perſpicua, & fulgida.

12 Sed dubitares primò, Erunt ne omnes partes corporis æquales in claritate & colore? Reſpond. ſecundum Thom. in 4. diſt. 44. quod non, quia corporis gloria non tollet naturam, ſed perficiet. Vnde color, qui debetur corpori ex natura ſuarum partium, remanebit in eo: ſed ſuperaddetur claritas ex gloria animæ, ſicut etiam videmus corpora colorata, ex ſui natura ſplendore ſolis reſplendere, vel ex aliqua cauſa extrinſeca, vel intrinſeca. Et ſicut claritas gloriæ redundat ab anima, ſupple per cauſalitatem in corpus, ſecundum ſuum modum, & eſt ibi alio modo quàm ſit in anima: ita in quamlibet partem corporis redundabit, ſecundum ſuum modum. Vnde nó eſt inconueniens, quod diuerſę partes habeant diuerſimodè claritatem, ſecundum quod ſunt diuerſimode diſpoſitę ex ſua natura ad ipſam: vna enim pars habet maiorem diſpoſitionem ad claritatem, quàm alia, ſicut oculi quàm manus; & ſpiritus quàm oſſa, & humores quàm caro, vel neruus.

13 Dubitatur ſecundò, an claritas corporum glorioſorum viſum offendat, ſicut hic radius ſolis? Reſpód. quod non. Ratio eſt, quia ſicut corpus glorioſum non poteſt pati aliquid paſſione naturę, ſed paſſione animæ. i. receptione conuenientis ſolum: ita idem corpus glorioſum ex proprietate gloriæ, non aget niſi actione animæ, ſed ſecundum hoc magis delectat; offendit autem, inquantũ agit actione naturæ, inquantum agit calefaciendo, & diſſoluendo organum viſus, & diſgregando ſpiritus. Et ideo claritas glorioſi corporis, licet excedat claritatem ſolis, tamen de ſui natura non offendit viſum, ſed demulcet: propter quod claritas illa comparatur claritati iaſpidis, Apoc. 20. Dubitatur tertiò, an in poteſtate corporis glorioſi ſit, videri, vel non videri? Reſpond. idem quod ſic: quia claritas prouenit ex imperio voluntatis, cui ſubdetur, vnde in poteſtate animæ glorificatæ erit, quod videatur vel non videatur: ſicut & quælibet actio corporis in animæ poteſtate erit, aliàs non eſſet corpus glorioſum inſtrumentum ſummè obediens principali agenti.

DE

Digitized by Google

DE AVREA, AVREOLA ET FRVCTV.

CAPVT VIII.

ARGVMENTA.

1 *12. gaudium eſt aureolarum & fructuum datio, vbi aurea, aureola, & fructus, quomodo differant.*
2 *Quid aurea, aureola, & fructus; vbi ſint; & quæ præmia ipſis debeantur.*
3 *Vnde habetur tres eſſe aureolas, & cur tantum tres?*
4 *Quænam aureolarum ſit perfectior, & quæ ſit differentia inter aureolam & palmam?*
5 *Aureola martyrum tria requirit. 1. pœnam mortis, vt oportet, receptam.*
6 *2. requiritur cauſa. 3. voluntas.*
7 *Virginum aureola quibus debeatur? quibus non.*
8 *Id pluribus explicatur.*
9 *Aureola Doctorum quibus debeatur.*

1 DVodecimum gaudium extrinſecum eſt aureolarũ & fructuum datio, quę ſe habent circa animam & corpora beata, ſicut paraſernalia in matrimonio. Vbi notandum ſecundum Thom. & alios in 4. diſt. 49. quod differunt aurea, aureola, & fructus. Nam aurea eſt gaudium, quod de Deo immediatè habet anima in ſuperioribus viribus. ſ. de viſione Dei clara, de fruitione, & certitudine tentionis, quæ tria ſequuntur gaudium animę, & illud eſt aurea. Auream hanc meremur hic, per quodcunque certamen cuiuſcunque tentationis, quam ex charitate vincimus, ſecundum illud Apoſtoli: *Nemo coronatur, niſi qui legitimè certauerit.* Aureola verò eſt animæ gaudium de operibus à ſe factis, quæ habent rationem victoriæ excellentis Chriſtiformiter facta. Vel ſic, Eſt præmium de operibus perfectionis, quibus homo maximè Chriſto conformatur ſecundum perfectam victoriã. Et hanc aureolam meremur aut martyrio, aut doctrina, aut virginitate. Fructus autem eſt gaudium, & delectatio de ſpirituali exercitio, in ſpernente delectationes, præſertim venereas: & tunc meremur ex continentia cõiugali, aut viduali, aut virginali. Ex quibus patet, quod tam

tam aurea quàm aureola ſunt principaliter in anima. Sed ſicut ex gaudio eſſentialis præmij,quod eſt aurea de Deo immediatè habiti,redundat, fluit, & cauſatur in corpus beati quidam decor,qui eſt gloria corporis, ſeu dos corporis quadruplex,de quibus dictum eſt: ſic etiam ex gaudio aureolę,reſultat aliquis decor in corpus, repręſentatiuus ſpecialis triumphi,de quo gaudet anima; vt prædicatoris in ore,virginis in illa parte,martyris in cicatrice, vel in alia parte corporis, ſecũdũ genus martyrij: ita vt ſtatim ex aſpectu corporis, ſciatur qualis quiſque fuit, martyr,aut virgo,aut doctor, ſeu prædicator.

2 Ex quibus patet,quod aurea eſt gaudium de Deo; aureola de triumpho excellenti; & fructus eſt gaudium & delectatio de exercitio ſpirituali. Patet etiam, quod ſicut aurea eſt principaliter in anima, & ſecundariò in corpore per redundantiam,& ſic duæ ſunt quodammodo aureæ: ſic etiam duæ aureolæ de eadem victoria; vna in anima, alia in corpore per redundantiam. Patet etiam tertiò,quod quia opus meritorium duo habet bona, vnũ quia ex charitate fit,aliud quia excellenter fit & victorioſè,puta martyrium,&c. idcirco etiam duplex præmiũ habebit,auream propter primum, & aureolam propter ſecundum. Tamen pręmium correſpondens meritò ratione charitatis,quantumcunque ſit paruum, eſt maius quolibet præmio reſpondente actui,ratione ſui generis. Et ideo aureola diminutiuè dicitur reſpectu aureę. Dicitur autem aureola diminutiuè ab aurea. Nam eſſentiale pręmium dicitur aurea ſiue corona, tum quia datur victoribus,& victoriæ debetur corona. Vnde Iob 7. *Militia eſt vita hominis ſuper terram.* Tum etiam, quia per ipſam homo efficitur particeps diuinitatis, & per conſequens regiæ poteſtatis; ſecundum illud Apocap. 5. *Feciſti nos Deo noſtro regnum & ſacerdotes.*

3 Dubitatur primò, vnde habeatur quod ſint tres aureolę? Reſpond. quod ex gloſ. ordina. & ſanctorum dictis. De virginum patet ſuper illud Iſa. 56. *Hæc dicit Deus eunuchis &c. Dabo eis nomen melius à filijs & filiabus.* Gloſ. melius nomen propriam gloriam,excellentemque ſignificat: ſed per eunuchos,qui ſe caſtrauerunt propter regnũ cælorum,virgines deſignantur. Et ſuper iſto Exod. 25. *Facies alteram coronam aureolam.* gloſ. Corona pertinet virginibus. Ad hanc etiam coronam pertinet canticum nouum,quod virgines tantum coram agno concinunt: & quæ

Digitized by Google

quę ſequuntur agnum quocunque ierit. De martyrum patet per Aug.lib.de ſacta virginitate dicetē: Nemo, quã-tũ puto, auſus fuit pręferre virginitatē martyrio, ſed virginitati debetur; ergo martyrio. De Doctorũ patet ſuper illud Epheſ. 1. *Sciatis quæ ſit ſupereminens magnitudo virtutis eius:* dicit gloſ. Cremētũ habebũt doctores sãcti vltra id, quod alij communiter habebunt. Dubitatur ſecundò, cur tantum tres ſint aureolæ, videlicet martyrum, virginum, & doctorum? Reſpond. primò, quia tantum tria sũt opera excellentiſſima trium potentiarum. Nam excellẽtiſſimum opus rationalis, eſt veritatis prędicatio; concupiſcibilis, obſeruatio virginitatis; & iraſcibilis, perpeſſio mortis. Secundò, quia tantum tres ſunt hoſtes, quos excellentiſſimè vincere poſſumus, videlicet mundus; caro, dæmonia. Martyres vincunt mundum; virgines carnem; & prædicatores dæmones in cordibus ſuis, & aliorum. Tertiò, quia Chriſto in operibus tribus perfectiſſimè conformamur, in prædicatione; in puritate, & in martyrio.

4 Dubitatur tertiò, quę aureolarum ſit perfectior? Reſpond. Thom. diſt. 49. Simpliciter inter tres aureolas martyrium eſt potior, quia pugna martyrij eſt fortior, ſecundum ſeipſam, & vehementius affligens. Et ſecundum Pet. de Pal. ibidem: Poſt hoc aureola doctorum, vt patet in catalogo ſanctorum, quia etiam eccleſia in lætanijs præfert martyres doctoribus, & doctores virginibus, prout etiam Thom. allegat. Tamen quantum ad aliquid, tres aureolæ habent ſe ſicut excedentes, & exceſſę. Præeminet enim ſecundum aliquid aureola virginum alijs, inquantum pugna carnis eſt periculoſior, & è vicino: ſed non ſic eſt de martyrio, & de doctrina. Præeminet etiam aureola doctorum alijs, quia pugna doctorum verſatur circa intelligibilia, de qua Apoſtolus Epheſ. 6. *Non eſt nobis colluctatio aduerſus carnem & ſanguinem, ſed aduerſus poteſtates &c.* Alię verò ſunt circa paſſiones ſẽſibiles. Dubitatur quartò, an differentia ſit inter aureolam & palmam? Reſpond. quod ſic, quia aureola eſt præmium accidentale, non quodlibet, ſed præmium correſpondens pugnæ vel victoriæ præcellenti. Sed palma eſt præmium accidentale, quod nec radici, videlicet charitati, nec operi præcellenti debetur, ſed voluntati: quam palmam martyrij Martinus habet, & Dominicus, qui auidè deſiderauerunt martyriũ; nec tamen actum martyrij habuerunt.

5 Dubi-

Digitized by Google

5 Dubitatur quintò, in ſpeciali de aureola martyrum, quæ exigantur ad hoc, quod aliquis aureolam martyrum propriè dictam habeat? Reſpond. ſecundum Thom. & Pet. de Pal. quod tria neceſſaria ſunt, videlicet pæna, cauſa, & voluntas: prȩexigitur tamen charitas in omni habenti aureolam. Primum ergo eſt pæna, non quȩcunque, ſed mortis, vt oportet, recepta. Ex quo patet primò, quod non debetur aureola martyrum obedientibus ſolum: licet etiam in eis, vſque ad mortem, mactetur propria voluntas. Secundò, quod nec pauperibus ſolũ, quãuis moriantur mundo. Tertiò, quod nec pȩnitentibus, licet carnem ſuam crucifigant. Quartò, nec martyrium ſolum ſitientibus, vt Martino & Dominico. Quintò, nec Ioanni Euangeliſtæ, licet in olei dolium feruentis miſſus ſit, non mortuus. Sextò, nec pueris in camino ignis, quia illæſi exierunt. Nec ſeptimò, Silueſtro & Athanaſio, licet magnam perſecutionem ſint paſſi. Sed tamen quilibet Chriſtianus, qui in charitate moritur per obedientiam, vel voluntatem habet moriendi pro Chriſto, vel quodcunque aliud opus facit bonum: de tali habebit in cælo ſpeciale præmium & gaudium, ſed non omne tale meretur dici aureola. Exempli gratia, perfecti pauperes voluntarij, habebunt iudicariam poteſtatem; & ſic carnis maceratio, aliud ſpirituale gaudium; & ſic de alijs. Simile intellige de alijs operibus, ſecundum Thom. immo interdum plus de aurea quis mereri poteſt in talibus, vt poſt dicetur. Nec octauò Lucretia, quæ ſe ipſam interfecit pagana. Nec nonò Seneca, qui propter ſe, vt tolerabiliorẽ mortem haberet, apertionem venarum in balneo elegit. Propter quod Sanctulus (vt refert Greg. 3. dialog.) *Cap. 37.* occidendus, & optione ſibi de morte eligenda data, nullam eligere voluit, ſed illam dixit ſe toleraturum, quam Deus permitteret: quem tamen Deus à morte eripuit. Sed martyrij aureolam habent primò, quædam quæ ſe, ne corrumperentur, feminæ, ſubmerſerunt: quia ſpeciali inſtinctu ſpiritusſancti hoc fecerunt, vt lib. 1. de ciuit. Dei *Cap 21. & 26.* refert Aug. Similiter Sampſon eadem de cauſa. Item beatus Petrus, qui ſibi mortem elegit éuerſis pedibus crucifigi, non propter ſe, ſed propter Chriſti honorem. Nec refert vtrum mors ſtatim, an poſtea ſequatur: dum tamẽ propter illud cauſetur, vel acceleretur. Vnde mortui in carcere, & in ſtabulis, vt Marcellus Papa: Itẽ mortui in exilio martyres ſunt, quia huiuſmodi mortẽ in eis acceleraſſe

leraſſe prȩſumuntur.

6 Secundum quod ad martyrium requiritur, eſt cauſa, quia enim martyr teſtis eſt in cauſa fidei, pro eccleſia, vel pro quocunque articulo fidei, vel iure eccleſię, aut pro quacunque virtute infuſa, quia virtutibus deſponſatur eccleſia Chriſto: quicunque ſic moritur, martyr eſt. Vnde Ioannes Baptiſta pro veritate prædicationis; Agnes pro virtute caſtitatis; Thomas Cantuarienſis pro iuribus Eccleſiæ, occiſi taliter martyres ſunt. Similiter tam mater, quàm filius in vtero eius, ſi ab infideli in vtero læderetur in odium fidei: quando vtrumque, vel alterum mori contingeret. Similiter qui vulnus non lętale ſuſciperet: & per negligentiam, quæ non eſſet mortale peccatum, moreretur in vulnere neglecto. Similiter qui potius vellet occidi, quàm mendacium dicere quodcunque peccando. Similiter qui cruce ſignati, in bello hoſtium Chriſti propter Chriſtum ſuſcepto, pugnando pereunt, martyres ſunt: quia non ſe, ſed Chriſtum defendunt & Eccleſiam, & ſic moriuntur. Vnde mortem non fugiunt, ſed eligunt. Similiter, ſi quis propter bonum commune, non relatum ad Chriſtum, ſuſtineret mortem, aureolam non mereretur: ſed ſi hoc referat ad Chriſtum, aureolam merebitur, & martyr erit; vtpote ſi rempublicam defendat ab hoſtiũ impugnatione, qui fidem Chriſti corrumpere moliũtur, & in tali defenſione mortem ſuſtinent. Tertiò requiritur voluntas, vnde qui dormiendo, nunquam prius voluntate ad martyrium habita, inuitus occideretur, aut fugiens, aut ſe defendens inuitus occideretur, martyr non eſſet: niſi fieret, vt prius dictum eſt, de cruce ſignatis. Propter quod Mauricius, cum ſocijs ſuis, arma proiecit vt fieret martyr. Innocentes etiam non perfectam rationem aureolæ habent: niſi (vt quidam tenent) vſus rationis in eis miraculosè fuerit, ſicut de Ioanne Baptiſta in vtero probabile eſt.

7 Dubitatur ſextò, quibus debeatur aureola virginum? Reſpond. ſecundum Thom. vbi prius; quod habentibus tria: Primò inexperientiam habentibus venereę voluptatis, voluntariè hoc eligentibus, & finaliter in ſimili propoſito perſeuerantibus: ſemper tamen præſupponitur charitas, quæ eſt aureæ meritoria. Vnde patet quod decem ſunt genera hominum, virginum aureola caretiũ: ſecundum Thom. in 4. Primò frigidi & eunuchi, qui voluntatem habent ducendi coniugem, ſi poſſent. Vnde Auguſt.

guſt.lib.de ſancta virginitate. Quibus ipſum virile mẽbrum debilitatur, vt generare non poſſint, non ſunt eunuchi: ſufficit tamen quod Chriſtiani fuerint, & Dei prȩcepta cuſtodiunt: eo tamen propoſito ſunt, vt coniuges ſi poſſent, haberent, coniugatis fidelibus adȩquati. Secundò, qui ſolum ad tempus, quo intrabunt matrimoniũ, continere proponunt; & ſic decedunt non mutato propoſito. Tertiò, qui primò proponunt perpetuè continere; attamen poſtea mutantur in propoſito, & ſic decedunt. Quartò, qui in veteri teſtamento virginitatem ſeruauerunt adulti, ſine ſpeciali inſtinctu ſpiritusſancti. Quintò violenter oppreſſa, & conſentiens & deliberatè ſtatim. Sextò, inexpertes venereæ voluptatis, cum propoſito perpetuæ caſtitatis in mortali decedentes: quæ ſunt verè fatuæ virgines. Septimò, infidelis vel fidelis nihil cogitans de virginitate, vel coniugio, vel incontinentia; & ſic decedens. Octauò, baptiſati infantes, ante vſum rationis decedentes. Nonò, infantes ante baptiſmũ decedentes. Sed quæreres, Nunquid incorrupti aureolam non merentes, & in charitate decedentes, ſpeciale gaudium habebunt de innocentia corruptionis? Reſpond. Thom. in 4. quod ſic, etſi non propoſuerunt perpetuò ſeruare, ſicut & innocentes, qui peccare potuerunt, de innocentia ſpecialiter gaudebunt: ſed illud gaudium non eſt aureola. Decimò, qui moroſis delectationibus pleno conſenſu, & deliberato immorantes, ſine tactu virili, proprio motu animi, vel corporis, in vigilia ad pollutionem, vel ad ſimilem experientiam venereæ voluptatis progrediuntur, etiam ſaluis ſignaculis corporeæ integritatis. De quo habemus prȩcepto 9.

8 ¶ Sunt etiam ſex genera hominum, qui veram aureolam virginum poſſidebunt. Primò, beatiſſima Maria virgo virginum, quæ (vt Thom. dicit) quamuis non habuit pugnam per tentationem, quæ fit à carne; habuit tamen pugnam, quæ fit per tentationem ab hoſte, qui nec etiam ipſum Chriſtum reueritus tentare fuit, vt patet Math. 4. Secundò, inexpertȩ venerea voluptate in vigilia, cùm propoſito perpetuè continendi. Tertiò, inexpertæ venerea voluptate, cum propoſito interrupto de continẽdo: de quo finaliter pȩnituerunt. Quartò, qui in veteri teſtamento, ex diuino inſtinctu virginitatem ſeruauerũt, ſicut creditur de Ieremia, Ezechiele, & Helia, quorum coniugia non leguntur. Quintò, vi oppreſſȩ, quæ in veneream

nercam voluptatem nunquam conſenſerunt deliberatè: quia cuius principium eſt totaliter extra, non eſt ordinabile à ratione. Vnde delectatio, quæ eſt cum ſeminis emiſſione, virginitatem non tollit in ſomno facta. Similis ratio eſt de mulieribus, quæ dormientes, aut ebrietate, aut amentes, à viris cognoſcũtur: niſi forte hac intentione dormitum ierint, vt à viro cognoſcantur. Et eadem ratione illæ, quę vigilantes per violentiam corrumpuntur, ſiue ab homine, ſiue à dęmone incubo, ſi quantum poſſunt renitantur, vt conſeruent corpus à corruptione animæ, vel ſaltem mentem à conſenſu: & ſiue pro fide, ſiue pro quacunque alia cauſa violenter corrumpantur, virginitatem non perdunt; ſed ſi pro fide hoc quis ſuſtineat, erit meritorium, & ad genus martyrij pertinebit. Vnde Lucia dixit: Si me inuitam violari feceris, mihi caſtitas duplicabitur ad coronam: non quod habeat duas virginitatis aureolas, ſed quia duplex præmium reportabit, vnum pro virginitatis cuſtodia, aliud pro iniuria, quã paſſa eſt. Dato etiam quod talis violenter oppreſſa concipiat, nec ex hoc meritum virginitatis perdit. Nec tamen matri Chriſti ęquabitur: in qua fuit cum integritate mentis, etiam integritas carnis. Omnia ſunt Thom. verba. Sextò, frigidi & eunuchi, voluntatem habentes incorruptionem perpetuam ſeruandi, etiam ſi facultas adeſſet coeundi: faciunt enim de neceſſitate virtutem.

9 Dubitatur ſeptimò, quibus aureola doctorum debeatur? Reſpond. ſecundum Thom. & Pet. de Pal. vbi prius: quod habentibus tria. Primò, qui actu docuerunt. Secũdò, qui ex officio docuerunt, vel miſſi. Tertiò, qui docuerunt publicè, & recta intentione, pertinentia ad ſalutem: per quæ diabolus à cordibus hominum expugnatur, ſicut quibuſdam ſpiritualibus armis. De quibus 2. Cor. 10. *Arma militiæ noſtræ non ſunt carnalia; ſed ſpiritualia:* Neceſſariò tamen charitas præexigitur, ex qua procedat doctrina. Propter primum prælati, quantumcunque magni, non habebunt aureolam, qui nunquam actu docuerunt: licet habitu litteratiſſimi fuerint. Non enim habitui, ſed actui debetur aureola doctorum. Similiter non habebunt prælati, quibus ex officio doctorum competeret prædicare, qui non prędicauerunt: quia pugnanti debetur, ſecundum illud 1. Timoth. 2. *Non coronabitur, niſi qui legitimè certauerit.* Similiter pręlati, nec alij, qui ſolũ in priuato, non publicè docuerunt, actu aureolam habebunt.

bunt. Propter carentiam ſecundi mulieres non habebũt, nec viri, qui non ſunt miſſi legitimè ad docendum, nec fraternæ correctioni priuatæ debetur. Propter tertij carentiam, non habebunt aduocati aduocantes, nec medici, nec philoſophi ſuas artes docentes, immo nec theologis philoſophiam docentibus debetur, niſi vtantur ad declarationem Theologiæ, vt Paulus interdum fecit, & Hieronymus, & alij. Nec theologus ex officio prędicans ſine indebito, ſemper ſcilicet propter vanam gloriã, vel qui verbum Dei propter lucrum temporale adulterans, recipit mercedem ſuam, nunquam habebit doctorũ aureolam, etiam ſi in charitate decedat. Non enim pęnitentia poteſt recuperare aureolam, quia pænitentia non viuificat mortua opera, quę nunquam viua fuerunt. Dicuntur autem mortua, non ſolum ſine charitate facta, ſed etiam ſine intentione recta, & quæcunque non fuerunt à principio meritoria. Virgo tamen mente ſolum corrupta, pænitendo recuperare poteſt aureolam: quia mortificata opera per pęnitentiam reuiuiſcunt. i. quę viua fuerunt, & per mortale fuerunt mortificata: ſed virginitas illius quæ mente corrupta eſt, quoad integritatem carnis, & quoad propoſitum continẽdi, viua fuit, licet poſtmodum per propoſitum coeundi potuerit mortificari; ideo per pænitentiam reuiuiſcere poteſt. Sed ſic non eſt de prædicante ſemper ex inani gloria, vel ex auaritia; quia nunquam ſuus actus bonus fuit. Sed doctorum aureolam habebunt prędicantes, & docentes tribus modis ſupradictis: ſiue fuerint magiſtri, ſiue ſimplices ſacerdotes, ſiue pręlati, ſiue non pręlati: ſiue docuerint ſcripto, ſiue verbo, ſiue legendo, ſiue prædicando. Scripta enim componere, quidam modus docendi eſt. Et notandum, quod docere eſt opus charitatis, & miſericordiæ magnum.

10 Dubitatur octauò, vtrum in eadem ſpecie vna aureola præemineat alteri, & vtrum vnius virginis aureola ſit nobilior, quàm aureola virginis alterius, & ſic de martyrij & doctorum aureolis? Reſpond. quod ſic: vna enim ſecundum excellentiam actus, per quem hic pugnauit, nobilior erit: vt exempli gratia, qui acerbius martyrium, aut qui puriorem virginitatem, vitando occaſiones habuit, aut qui plures ſaluauit prædicando, vel frequentius prędicauit, nobiliorem habebit aureolam. Et ratio eſt, quia aureola ſupponitur aureę; ſed aurea eſt in

vno

vno maior,& nobilior quã in alio,vt de dotibus patuit, & patebit:ergo & aureola. Sed notandũ ſecundũThom. quod quãuis aliquis poſſit peruenire ad altius, vel inferius, vel æquale meritũ prẽmij.ſ.eſſentialis, per radicẽ charitatis, habendo ſolam voluntatem ad martyrium, quàm martyr in actu mereatur per martyrium:tamen nõ martyrizatus non venit ad aureolam, niſi prius martyrizetur. Et ſic etiam eſt de alijs duabus aureolis pariformiter ſecundum Thom. ſentiendum. Sciendum ſecundum eundem; quod meritum aureolæ poteſt intendi dupliciter. Vno modo ex parte radicis.ſ. charitatis: Alio modo ex parte operis. Contingit enim eſſe aliquos duos, quorum vnus ex minori charitate maius tormentum martyrij habet,vel magis prædicationi inſtat,aut etiam magis ſe à delectationibus carnis elongat. Intenſioni ergo meriti,quæ attenditur penes radices,non reſpondet intenſio aureolæ,ſed intenſio aureæ: ſed intenſioni meriti, quæ eſt ex genere actus,reſpondet intenſio aureolæ. Vnde poteſt eſſe,quod aliquis minus in martyrio meretur, quantum ad eſſentiale prẽmium:qui habebit pro martyrio maiorem aureolam.

DE FRVCTIBVS BEATORVM.

CAPVT IX.

ARGVMENTA.

1 *Fructus quit ſit,cui virtuti maximè reſpondeat, & vnde ducatur eius ſimilitudo.*
2 *Fructus & aureola quo differant.*
3 *Fructuum tres gradus.1.Trigeſimus.*
4 *2. Sexageſimus. 3. Centeſimus.*
5 *Fructus quibus conueniat.*
6 *Fructus tripliciter accipitur,& fuſè explicatur.*

1 NVnc dicendum eſt qui ſunt fructus debiti beatis quibuſdam,vel omnibus; de quo notat Thom. in 4.diſt.49.quod fructus,de quo loquitur Chriſtus Mat. 13.& Luc. 8. quem diuidit in trigeſimum, ſexageſimum, & centeſimum:eſt quoddam præmium, quod debetur homini ex hoc,quod de carnali vita in ſpirituale tranſit;

& reſpondet illi virtuti fructus pręcipuè, qui hominem pręcipuè à ſubiectione carnis liberat; hoc autem facit continentia ſola; quia per eam reprimuntur delectationes, quæ maxime guſtum ſpiritualis dulcedinis impediũt, quem fructus ſuo nomine importat. Nam per delectationes venereas, anima pręcipuè corpori ſubditur, adeo vt in actu carnali, ſecundum Hieron. nec ſpiritus prophetiæ corda prophetarum tangit, nec in illa delectatione eſt poſſibile aliquid intelligere, vt philoſophus dicit 7. Ethic. Et ideo continentię magis correſpondet fructus quàm alteri virtuti. Huius autem fructus ſimilitudo ſic accipitur: Fructus enim ex ſemine conſurgit, fructus autem ſecundum hoc poteſt prodire ex ſemine, quia vis ſementiua eſt efficax ad conuertendum humores terræ in ſuam naturam. Et quanto hæc virtus eſt efficacior, & terra ad hoc paratior: tanto fructus ſequitur vberior. Spirituale autem ſemen, quod in nobis ſeminatur, eſt verbum Dei: Vnde quanto aliquis magis in ſpiritualitatem conuertitur, à carne recedens: tanto in eo eſt maior fructus verbi Dei.

2 Secundum hoc igitur fructus differt ab aureola, quia aureola conſiſtit in gaudio, quod habetur de operis perfectione: ſed fructus in gaudio, quod habetur de ipſa diſpoſitione operantis, ſecundum gradum ſpiritualitatis, in quam proficit ex ſemine verbi Dei. Vnde ſicut aureola non debetur cuilibet victoriæ, ſed excellenti, & cum hoc in materia excellenti: ita fructus ſuo modo, qui importat delectationem debitam pro continentia à vehementi delectatione. Ideo dabitur illi virtuti, non quę ſpreuit minores delectationes, ſicut guſtus, puta abſtinentiæ: ſed dabitur illi, quæ ſpreuit maiores. ſ. venereas, ſicut continentiæ & caſtitati. Albert. lib. de quatuor coæquęuis dicit: Quod ſicut videmus in officijs agriculturę, quod omne quod fructum fert, terra eſt, ſed tamen cultor guſtat, & percipit ipſum fructum: ſic etiam terra corporis noſtri, vel animæ fert fructum; ſed anima guſtat ipſum, ſeu ſpiritus. Eſt autem fructus propriè, qui generatur ex grano cadente in terram, ad quod viuificandum, & fouendum, & nutriendum habet terra virtutem, ſicut dictum eſt ei à principio: *Germinet terra herbam virentem, & facientem ſemen iuxta genus ſuum.* Continentia autem eſt ſecundum delectationes carnis, continendo illud ad quod poteſtatem acceperat primus homo: & etiam accidens

continentiæ,quod eſt virginitas,naſcitur nobiſcum in agro corporis noſtri,vt facilius excolatur. Vnde quia fortitudo,quæ eſt circa cultum extrinſecum, vel reſiſtentiā paſſionum,& parcimonia circa victum , & iuſtitia circa extrinſecos actus,quæ omnia minorem laborem exigūt; non eſt fructus de quo nunc loquimur,ſed circa venerea, quæ magno indigent cultu.

3 Sed quæreres,qui ſunt gradus fructuū? Reſp. Lucę 8.& Math.13. quod tres,videlicet trigeſimus,ſexageſimus,& centeſimus,qui dantur in patria:quos triplex gradus cōtinendi meruit in via. Cuius ratio eſt, quia per continētiam,cui fructus reſpondet,homo in quandam ſpiritualitatem adducitur,carnalitate abiecta. Et ideo ſecundum diuerſum modum ſpiritualitatis,quem continentia facit, diuerſi fructus diſtinguuntur. Eſt enim quædam ſpiritualitas neceſſaria ad ſalutem : & quædam ſuperabundans. Neceſſaria quidem ſpiritualitas eſt in hoc, quod rectitudo ſpiritus ex delectatione carnis non peruertatur; quod fit cum aliquis ſecundum rectum ordinem rationis vtitur delectabilibus carnis: & hoc eſt ſpiritualitas coniugatorum. Spiritualitas verò ſuperabundans eſt , per quam homo ab huiuſmodi delectationibus carnis,ſpiritum ſuffocantibus,omnino ſe abſtrahit. Sed hoc contingit dupliciter. Vel reſpectu ſolum præſentis & futuri temporis,& hæc eſt ſpiritualitas viduarum: Vel reſpectu cuiuſlibet temporis præteriti,præſentis,& futuri , & hæc eſt virginum. Seruantibus ergo continentiam coniugalem datur in patria fructus trigeſimus,vidualem ſexageſimus, virginalem centeſimus. Cuius ratio ſecundum Thom.& Albert.vbi ſupra, aſſignari poteſt ex ipſa natura numerorum. Tricenarius enim numerus ex ductu ternarij in denarium ſurgit. Eſt autem ternarius numerus omnis rei perfectio,vt dicitur, 1.cæli. Et habet in ſe perfectionem quandam omnibus communem.ſ.principij , medij, & finis. Vnde conuenienter coniugatis aſſignatur ternarius,in quibus ſupra obſeruantiam decalogi , qui per denarium deſignatur,non additur perfectio, niſi communis; ſine qua non eſt ſalus. Seruant enim boni coniugati denarium decalogi, & continent ſe à tribus malis circūſtantijs:videlicet à tempore indebito, à perſona indebita, & à circunſtantia indebita. Ideo ſtipes continentiæ eorum,ramo triplici dilatatus , meritò habebit fructum trigeſimum.

4 Sexagenarius autem numerus, ex ductu ſenarij in denarium ſurgit, ſeu cauſatur: & habet ſe ad trigenarium in dupla proportione. Idcirco ſignat fructum vidualis continentię: quia hęc continet, Primò reſpectu omniũ perſonarum; Secundò continet reſpectu omnis futuri temporis; & ſic dupliciter excedit coniugalem: ideo duplum fructum habet reſpectu coniugatorum, videlicet ſexageſimum: Vel etiam viduis datur ſexageſimus, quia 60. componuntur ex denario; viduæ autem verè ſeruãt denarium præceptorum: & cum hoc ſenarium operum miſericordiæ, eo quod nec maritum futurum, nec natos in futurum habent prouidere. Et ſic ſtipes continentiæ vidualis in duplici ramo arborem coniugum excedit: ideo ſexageſimum fructum habebunt. Centenarius autẽ conuenienter reſpondet virginitati, quia denarius, ex cuius ductu centenarius ſurgit, eſt limes & terminus numerorum: ſimiliter virginitas tenet ſpiritualitatis limitẽ, ſeu apicem, quia ad eam nihil de ſpirituali addi poteſt. Continet enim virgo ab omnibus, à quibus coniugati, & viduæ: & cum hoc continet triplici tempore perfectè, videlicet præterito, præſenti, & futuro. Ideo nonagenarius virginibus debetur: ſed quia ſuper hoc votum emittunt continentiæ virginalis, vel ſaltem firmum propoſitum addunt ſuper tria tempora, idcirco centenarius eis merito debetur, quarum ſtipes eſt obſeruatio decalogi, & rami decuplices.

5 Dubitatur hic primò, vtrum aliquis de fructibus debeatur infantibus poſt baptiſmum mortuis? Reſpond. Albert. vbi prius, quod non propriè. Fructus enim propriè debetur laboranti. Eſt autem infantiũ fructus, muneris potius, quàm vſus vel laboris. Sicut ſi ager profert aliqua, quę ſponte naſcuntur ex beneficio ſolis tantum. Sol enim iuſtitiæ pro paruulis laborauit, quibus (vt ſupra tactum eſt) eorum innocentia & integritas aliquod gaudium in patria dabit. Dubitatur ſecundò vtrum binubis, id eſt qui ſecundariò nupſerunt, debeatur fructus ſexageſimus, poſtquam continent altero coniugum mortuo? Reſpond. quod non propriè ſecundum Albert. & Pet. de Pal. vbi prius: quia continentia vidualis à ſecundis nuptijs abſtinet. Dubitatur tertiò, vtrum iſti qui nunquã in matrimonio fuerunt, nec virginitatem ſeruauerunt, an fructum aliquem habeant? Reſpond. quod ſic. Vnde Petrus de Pal. diſt. 49. ſicut ad aureolam non ſufficit votũ,

ſeu

ſeu propoſitum ſine effectu; ſic nec ad fructum: vnde ſi quis incontinens, in morte pæniteat cum propoſito continendi, auream quidem habet, ſed non fructum. Qui verò corruptus peccato, pænitens vixit ſanus, cum propoſito ſolum continendi matrimonialiter, fructum habebit trigeſimum: ſed ſi cum propoſito continendi ſimpliciter, habebit fructum ſexageſimum: centeſimum autem habere non poteſt, ſicut nec aureolam: quia corde & corpore corruptus eſt. Ad idem eſt Thom. eadem diſt. dicens: Fructus non omnibus conueniunt ſaluandis, ſicut patet de his qui in fine pænitent, & incontinenter vixerunt. Eis enim non fructus, ſed eſſentiale præmium debetur. Nec cuilibet viduæ, ſed ei ſolum, quæ proponit ſeruare viduitatem, & quæ ſeruat, ſexageſimus debetur fructus.

6 Notat tamen Thom. vbi prius, quod fructus tripliciter accipitur. Vno modo, vt dictum eſt hactenus. Secũdo modo fructus ſpiritualis ſumitur ad modum & ſimilitudinem corporalis fructus, inquantum corporalis fructus eſt quoddam commodum, quod ex labore agriculturæ expectatur. Et ſic fructus dicitur illud pręmium, quod homo conſequitur ex labore, quo in hac vita laborat. Et ſic omne pręmium, quod in futuro habebitur ex noſtris laboribus, fructus dicitur: Et ſic accipitur Rom. 6. *Habetis fructum veſtrum in ſanctificationem; finem verò vitã æternam.* Tertiò ſumitur fructus ſpiritualiter, pro eo quod reficit tantum, quamuis non ſit vltimus finis: & ſic virtutes fructus dicuntur, inquantum mentem ſincera delectatione reficiunt, vt Ambroſ. dicit: & ſic accipitur Galath. 5. *Fructus autem ſpiritus ſunt charitas, gaudium &c.* Vbi ponuntur duodecim: quos Thom. exponit ibidem di. quod fructus ſpiritus ſunt, qui in hac vita in anima conſurgunt ex ſeminatione gratię. Et ponit Apoſtolus primò perficientes in anima interius quinque: Secundò ſeptem perficientes in anima exterius. Primò enim interius perficitur anima in corde per amorem, quia primum principium motiuum virium interiorum, eſt inclinatio ad bonum, quæ dicitur amor, ſiue charitas. Secundò perficitur per gaudium amor, quia vltimus terminus, quo perficimur interius, eſt gaudium quod procedit ex præſentia rei per charitatem amatæ. Qui enim habet charitatem, habet quod amat: & ſic conſurgit gaudium. Tertiò perficitur pace. Tunc enim amans pacem habet, quando rem amatam ſufficienter poſſidet, & res amata ſufficiens

Digitized by Google

eſt amanti, propter ſuam perfectionem. Quartò perficitur patientia. Sunt enim quæ pacem conturbant aduerſa quędam: contra quæ perficit patientia, quæ facit aduerſa patienter tolerare: vnde Luc. 21. *In patientia veſtra poſſidebitis animas veſtras.* Quintò perficitur longanimitate, quia dilatio boni amati etiam impedit gaudium, contra quam dilationem perficit longanimitas, quæ expectatione non frangitur. Vnde Math. 24. *Qui perſeuerauerit vſque in finem, hic ſaluus erit.* Sextò perficitur bonitate, quæ, & ſequentia, ad extrinſeca perficiunt: quæ ſunt aut iuxta nos, vt proximus; aut ſupra, vt Deus; aut infra, vt ſenſitiua, & corpus. Primò ergo in corde, in ordine ad proximum, perficit bonitas, per rectam & bonam voluntatem. Eſt enim bonitas rectitudo, & dulcedo animi, qua omnibus alijs quis bene vtitur: quia Lucę 6. *Non poteſt arbor bona fructus malos facere.* Septimò benignitas perficit in ordine ad proximum, vt quis ei bona ſua largiter communicet, vnde benignitas dicitur, quaſi bona igneitas: quaſi faciens hominem fluere ad proximum, id eſt, rerum largitas. Vnde 2. Cor. 9. *Hilarem datorem diligit Deus.* Vnde Col. 4. *Induite benignitatem &c.* Octauò perficitur manſuetudine, qua quis patienter ſuſtinet proximi moleſtias, de qua Math. 11. *Diſcite à me, quia mitis ſum & humilis corde.* Nonò fide perficimur ad Deum ſuper nos. Fides enim eſt hic cognitio quędam inuiſibilium, certitudine quadam, ſecundum illud Geneſ. 15. *Credidit Abraham Deo, & reputatum eſt ei ad iuſtitiam.* Decimò modeſtia ad id quod infra nos eſt, ſcilicet corpus perficiens in exterioribus actibus. Nam modeſtia actibus, ſeu dictis modum imponit. Vndecimò quoad appetitum ſenſibilium interiorem perficit continentia, quæ etiam à licitis abſtinet. Duodecimò caſtitas, quæ licitis rectè vtitur. Hæc de Thoma.

DE SOCIETATE IOCVNDISSIMA, AMIcitia, concordia, & honore beatorum.

CAPVT X.

ARGVMENTA.

1 13. *gaudium erit iucundiſſima beatorum ſocietas.*

2 *Huic gaudio Anſelmus tria bona beatitudinis adiungit. 1. Amici-*

Amicitiam. 2. Concordiam.
3 *Tertiò honorem.*
4 *14. gaudium erit reſpectu humanitatis Chriſti.*
5 *Quomodo in viſione humanitatis Chriſti omnes ſenſus noſtri quietabuntur.*
6 *Chriſtus, & Sancti, quomodo proprias facies videant.*

1 TErtiumdecimum gaudium extrinſecum corporis erit, de ſocietate iocundiſſima beatorum; & ſegregatione à conſortio malorum. Hæc duo principalia gaudia erunt, & vtrunque nobis multitudine innumerabili. Primò, gaudebunt tot gaudijs, quot ſunt conſodales beati Angeli, & homines. Secundò, tot gaudijs, quot damnatorum dæmonum, & hominum euaſerunt ſodales. De primo dicit Anſelm. proſol. cap. penult. Interroga intima tua, ſi capere poſſint gaudium ſuum de tanta beatitudine ſua. Sed certè ſi quis alius, quem omnino ſicut teipſum diligeres, eandem beatitudinem haberet, duplicaretur gaudium tuum: quia non minus gauderes pro eo, quàm pro teipſo. Si verò duo, vel tres, vel multo plures idipſum haberent: tantundem pro ſingulis, quantum pro teipſo gauderes, ſi ſingulos ſicut teipſum amares. Ergo in illa perfecta charitate, innumerabilium angelorũ beatorum & hominum, vti nullus minus diliget alium quàm ſeipſum, non aliter gaudebit quiſque pro ſingulis alijs, quàm pro ſeipſo. Si ergo cor hominis de tanto ſuo bono vix capiet gaudium ſuum: quomodo capax erit tot, & tantorum gaudiorum? Hæc Anſel. Vnde Thom. in 4. di. 49. dicit: Illud gaudium, quod vnus ſpecialiter videtur habere inter omnes homines beatos, illud quodammodo omnes beati ſimiliter habent, inquantum ſcilicet per charitatem perfectam, vnuſquiſque bonum alterius bonum ſuum reputat. Non tamen hoc gaudium, quo vnus alteri congaudet de aureola, quam in eo videt, poteſt in non habente aureolam vocari aureola: quia non datur in præmium victoriæ eius, ſed magis reſpicit victoriam alienam. Corona verò ipſis victoribus redditur, non victoriȩ congaudentibus. Propter illorum gaudiorum multitudinem, dicitur Math. 25. fideli ſeruo: *Euge ſerue bone & fidelis &c. intra in gaudium Domini tui:* non dicitur gaudium te intrabit, quia etiam extrinſecum gaudium vix homo capere poteſt humana coniectura.

2 Huic etiam tredecimo gaudio aſſociari poſſunt tria bona

bona beatitudinis, quæ ponit Anſel. lib. de ſim. videlicet
Cap.62. amicitiam, concordiam, & honorem. De primò enim dicit: Perfecta amicitia eſt, quæ in inimicitiam conuerti non poteſt. Hic enim ſi quis tantam amicitiam haberet, velut pater ad filium, verti tamen poteſt in inimicitiam. Sed in patria, quantum ſe quiſque, tantum & tamdiu diliget alterum: nec video quomodo poſſit aliter eſſe, præſertim cùm omnes vnum corpus Chriſti ſint, & Chri-
* a.l. pax ſtus, qui eſt * pater omnium, ſit caput. De ſecundo, ſcili-
Cap.63. cet concordia dicit: Concordiam, nec ad noſipſos hic plerumque habemus, cùm corpus & anima diſſideant: ſed hæc ceſſabunt, cùm corpus & anima in Deum tendent. Ibi enim erit tanta concordia, vt quemadmodum ad quẽ locum oculus dexter velit, ad eundem & ſine labore & ſiniſter. Eccleſia vna erimus, & Chriſti corpus: & Chri-
Cap.64. ſtus erit caput & ſponſus. Sed dicis, ſi ego volo, quæ voluero, & idem mecum omnes volunt; ergo maior Petro eſſe potero, ſi voluero? Reſpond. imbecillitati tuæ: te maiorem eſſe Petro velle non potes: quia hoc velle, eſt ſe nihil velle eſſe. Illi enim eſſe in gloria æqualem, velle non poteris, cuius meriti impar es. Pulcherrimum enim illud corpus, pro nullo commodo violare vis. In humano etenim corpore, nec pes manus eſſe adpetit, nec oculus auris: ſic & in illa Dei ciuitate admirabili. Quiſque enim pro modulo ſuo ſatiabitur, vt nec amplius velle poſſit. Thom. in 4. diſt. 49. aſſignat rationem ſic dicens: In beatis erit perfecta charitas. Vnde quilibet ibi plus diliget Deum, quàm ſeipſum. Et ideo magis volet id, quod eſt conueniens Deo: quàm id, quod eſſet ei vtilius. Et ideo magis volet diuinam iuſtitiam ſaluari in hoc, quod ipſe minus habeat, quod eſt Deo conuenientius: quàm in hoc, quod plus habeat, quod eſſet ſibi vtilius.

3 De tertio, videlicet honore ſic dicit Anſel. Honorari
Cap 65. autem homo appetit ab hominibus, vt eorum verbis aut factis collaudetur: verbis, vt eum collaudent, factis, vt eum ſibi præponant. Sed cùm honorem huiuſmodi appetit: tale eſt, ac ſi mus vnus quærat ab alijs laudari, eiſq. in regimine præponi. Hunc tamen honorem nullus ad plenum hic habere poteſt, cùm nec imperator ab omnibus cognoſcatur, aut omnibus prępomatur. In futuro autem, ab omnibus beatis honorabitur. Cuiuſmodi autem
Cap. 66. honor ſit; futuris exemplis declaremus. Ecce ponitur pauper omni ſolatio deſtitutus, vulnerum & aliarum in-
firmita-

firmitatum fœditate corruptus, & omni, quo vel à frigoris aſperitate defendatur, tegmine nudus: hunc talem, tali modo iacentem, & in nullo ſemet iuuare valentem, ſi rex aliquis potentiſſimus tranſiens videret, miſertus vulneribus mederi iuberet, curatumque ſuis regalibus indumentis, ſeu ornamentis indutum, prę ſentatum præciperet, & in filium adoptaret adductum, ac deinde præciperet vt in regno ſuo filius ſuus haberetur à cunctis, atque in nullo quod imperaret, à quoquam ei contradiceretur, hæredem ſuum, filijque ſui proprij cohęredem conſtitueret, & eum ſuo nomine vocari vellet; nonne diceres hunc magnificè, & inopinatè honoratum? Et certè nobis Deus hęc omnia faciet. Nati enim de putredine carnis, replemur multis miſerijs, omni ſolatio deſtituti: omnium paſſionum infirmitate obnoxij, ac peccatorum vulneribus pleni, à Deo recipimur: curat, ſanat, reſtituit, ornat, facit incorruptibiles, adoptatos, cohæredes &c. omnique creaturæ iubebit vt nobis obediat: vocamur dij nomine ſuo. *Ego*, inquit, Pſal. 81. *dixi, dij eſtis.* Ipſe Deus deificans eſt: tu verò Deus deificatus. Sed hęc ratio fortaſſis in Apoſtolis, & excellentibus locum habet. Sed quid de me, qui longè diſto? Attende quod vniuerſaliter ait: *Ego dixi, dij eſtis, & filij excelſi omnes*, vt nullum ab iſta deitate excipiendum Deus oſtēderet. Hæc Anſel. Et ponit ſtatim exemplum de ligno, plumbo, & ferro in ignem poſitis: quorum vnum altero magis ignitum fit, cùm ignis totum penetrauerit. Sicut enim ibi nullum fit ignis, ſed quodlibet fit ignitum, & vnum plus alio igneſcit: ſic in patria, vnuſquiſque deificatus erit ex Dei vnione. Attamen vnus alio beatior, nulluſque verè dicitur Deus per eſſentiam, ſed participatione: vt ſic cuique pro modulo ſuæ vnionis, propinquioris ad Deum, deitatis nomen & honor vnicuique impendatur. *Cap. 67.*

4 Decimum quartum extrinſecum gaudium habebitur reſpectu Chriſti humanitatis. Pro cuius intellectu notādum, ſecundum magiſtrum Ioan. de Tambaco tractatu de delicijs ſenſibilibus paradiſi, quod beati duplex gaudium habebunt: Vnum eſſentiale, quod habebunt de creatore viſo & amato. Aliud accidentale, de creatura cognita & amata. Sed cùm in homine ſit corpus & anima, quorum vtrumque beatificabitur eſſentialiter & accidentaliter: Idcirco eſſentiale gaudium adhuc eſt duplex, ſecundum quod in Chriſto duo reperiuntur. Vnum eſt animæ, &

erit

Digitized by Google

bunt. Propter carentiam ſecundi mulieres non habebũt, nec viri, qui non ſunt miſſi legitimè ad docendum, nec fraternæ correctioni priuatæ debetur. Propter tertij carentiam, non habebunt aduocati aduocantes, nec medici, nec philoſophi ſuas artes docentes, immo nec theologis philoſophiam docentibus debetur, niſi vtantur ad declarationem Theologiæ, vt Paulus interdum fecit, & Hieronymus, & alij. Nec theologus ex officio prędicans ſine indebito, ſemper ſcilicet propter vanam gloriã, vel qui verbum Dei propter lucrum temporale adulterans, recipit mercedem ſuam, nunquam habebit doctorũ aureolam, etiam ſi in charitate decedat. Non enim pęnitentia poteſt recuperare aureolam, quia pænitentia non viuificat mortua opera, quę nunquam viua fuerunt. Dicuntur autem mortua, non ſolum ſine charitate facta, ſed etiam ſine intentione recta, & quæcunque non fuerunt à principio meritoria. Virgo tamen mente ſolum corrupta, pænitendo recuperare poteſt aureolam: quia mortificata opera per pęnitentiam reuiuiſcunt. i. quę viua fuerunt, & per mortale fuerunt mortificata: ſed virginitas illius quæ mente corrupta eſt, quoad integritatem carnis, & quoad propoſitum continẽdi, viua fuit, licet poſtmodum per propoſitum coeundi potuerit mortificari; ideo per pænitentiam reuiuiſcere poteſt. Sed ſic non eſt de prædicante ſemper ex inani gloria, vel ex auaritia, quia nunquam ſuus actus bonus fuit. Sed doctorum aureolam habebunt prędicantes, & docentes tribus modis ſupradictis: ſiue fuerint magiſtri, ſiue ſimplices ſacerdotes, ſiue pręlati, ſiue non pręlati: ſiue docuerint ſcripto, ſiue verbo, ſiue legendo, ſiue prædicando. Scripta enim componere, quidam modus docendi eſt. Et notandum, quod docere eſt opus charitatis, & miſericordiæ magnum.

10 Dubitatur octauò, vtrum in eadem ſpecie vna aureola præemineat alteri, & vtrum vnius virginis aureola ſit nobilior, quàm aureola virginis alterius, & ſic de martyrij & doctorum aureolis? Reſpond. quod ſic: vna enim ſecundum excellentiam actus, per quem hic pugnauit, nobilior erit: vt exempli gratia, qui acerbius martyrium, aut qui puriorem virginitatem, vitando occaſiones habuit, aut qui plures ſaluauit prædicando, vel frequentius prędicauit, nobiliorem habebit aureolam. Et ratio eſt, quia aureola ſupponitur aureę; ſed aurea eſt in

vno

vno maior, & nobilior quã in alio, vt de dotibus patuit, & patebit: ergo & aureola. Sed notandũ ſecundũ Thom. quod quãuis aliquis poſſit peruenire ad altius, vel inferius, vel æquale meritũ pręmij.ſ.eſſentialis, per radicẽ charitatis, habendo ſolam voluntatem ad martyrium, quàm martyr in actu mereatur per martyrium: tamen nõ martyrizatus non venit ad aureolam, niſi prius martyrizetur. Et ſic etiam eſt de alijs duabus aureolis pariformiter ſecundum Thom. ſentiendum. Sciendum ſecundum eundem, quod meritum aureolæ poteſt intendi dupliciter. Vno modo ex parte radicis.ſ. charitatis: Alio modo ex parte operis. Contingit enim eſſe aliquos duos, quorum vnus ex minori charitate maius tormentum martyrij habet, vel magis prædicationi inſtat, aut etiam magis ſe à delectationibus carnis elongat. Intenſioni ergo meriti, quæ attenditur penes radices, non reſpondet intenſio aureolæ, ſed intenſio aureæ: ſed intenſioni meriti, quæ eſt ex genere actus, reſpondet intenſio aureolæ. Vnde poteſt eſſe, quod aliquis minus in martyrio meretur, quantum ad eſſentiale pręmium: qui habebit pro martyrio maiorem aureolam.

DE FRVCTIBVS BEATORVM.

CAPVT IX.

ARGVMENTA.

1 *Fructus quit ſit, cui virtuti maximè reſpondeat, & vnde ducatur eius ſimilitudo.*
2 *Fructus & aureola quo differant.*
3 *Fructuum tres gradus. 1. Trigeſimus.*
4 *2. Sexageſimus. 3. Centeſimus.*
5 *Fructus quibus conueniat.*
6 *Fructus tripliciter accipitur, & fusè explicatur.*

1 NVnc dicendum eſt qui ſunt fructus debiti beatis quibuſdam, vel omnibus; de quo notat Thom. in 4. diſt. 49. quod fructus, de quo loquitur Chriſtus Mat. 13. & Luc. 8. quem diuidit in trigeſimum, ſexageſimum, & centeſimum: eſt quoddam præmium, quod debetur homini ex hoc, quod de carnali vita in ſpirituale tranſit;

Digitized by Google

& reſpondet illi virtuti fructus pręcipuè, qui hominem pręcipuè à ſubiectione carnis liberat; hoc autem facit continentia ſola; quia per eam reprimuntur delectationes, quæ maxime guſtum ſpiritualis dulcedinis impediũt, quem fructus ſuo nomine importat. Nam per delectationes venereas, anima pręcipuè corpori ſubditur, adeo vt in actu carnali, ſecundum Hieron. nec ſpiritus prophetiæ corda prophetarum tangit, nec in illa delectatione eſt poſſibile aliquid intelligere, vt philoſophus dicit 7. Ethic. Et ideo continentię magis correſpondet fructus quàm alteri virtuti. Huius autem fructus ſimilitudo ſic accipitur: Fructus enim ex ſemine conſurgit, fructus autem ſecundum hoc poteſt prodire ex ſemine, quia vis ſementiua eſt efficax ad conuertendum humores terræ in ſuam naturam. Et quanto hæc virtus eſt efficacior, & terra ad hoc paratior: tanto fructus ſequitur vberior. Spirituale autem ſemen, quod in nobis ſeminatur, eſt verbum Dei: Vnde quanto aliquis magis in ſpiritualitatem conuertitur, à carne recedens: tanto in eo eſt maior fructus verbi Dei.

2 Secundum hoc igitur fructus differt ab aureola, quia aureola conſiſtit in gaudio, quod habetur de operis perfectione: ſed fructus in gaudio, quod habetur de ipſa diſpoſitione operantis, ſecundum gradum ſpiritualitatis, in quam proficit ex ſemine verbi Dei. Vnde ſicut aureola non debetur cuilibet victoriæ, ſed excellenti, & cum hoc in materia excellenti: ita fructus ſuo modo, qui importat delectationem debitam pro continentia à vehementi delectatione. Ideo dabitur illi virtuti, non quę ſpreuit minores delectationes, ſicut guſtus, puta abſtinentiæ: ſed dabitur illi, quæ ſpreuit maiores. ſ. venereas, ſicut continentiæ & caſtitati. Albert. lib. de quatuor coæquęuis dicit: Quod ſicut videmus in officijs agriculturę, quod omne quod fructum fert, terra eſt, ſed tamen cultor guſtat, & percipit ipſum fructum: ſic etiam terra corporis noſtri, vel animæ fert fructum; ſed anima guſtat ipſum, ſeu ſpiritus. Eſt autem fructus propriè, qui generatur ex grano cadente in terram, ad quod viuificandum, & fouendum, & nutriendum habet terra virtutem, ſicut dictum eſt ei à principio: *Germinet terra herbam virentem, & facientem ſemen iuxta genus ſuum.* Continentia autem eſt ſecundum delectationes carnis, continendo illud ad quod poteſtatem acceperat primus homo: & etiam accidens

continen-

continentiæ, quod eſt virginitas, naſcitur nobiſcum in agro corporis noſtri, vt facilius excolatur. Vnde quia fortitudo, quæ eſt circa cultum extrinſecum, vel reſiſtentiā paſſionum, & parcimonia circa victum, & iuſtitia circa extrinſecos actus, quæ omnia minorem laborem exigūt; non eſt fructus de quo nunc loquimur, ſed circa venerea, quæ magno indigent cultu.

3 Sed quæreres, qui ſunt gradus fructuū? Reſp. Lucę 8. & Math. 13. quod tres, videlicet trigeſimus, ſexageſimus, & centeſimus, qui dantur in patria: quos triplex gradus cōtinendi meruit in via. Cuius ratio eſt, quia per continētiam, cui fructus reſpondet, homo in quandam ſpiritualitatem adducitur, carnalitate abiecta. Et ideo ſecundum diuerſum modum ſpiritualitatis, quem continentia facit, diuerſi fructus diſtinguuntur. Eſt enim quædam ſpiritualitas neceſſaria ad ſalutem: & quædam ſuperabundans. Neceſſaria quidem ſpiritualitas eſt in hoc, quod rectitudo ſpiritus ex delectatione carnis non peruertatur; quod fit cum aliquis ſecundum rectum ordinem rationis vtitur delectabilibus carnis: & hoc eſt ſpiritualitas coniugatorum. Spiritualitas verò ſuperabundans eſt, per quam homo ab huiuſmodi delectationibus carnis, ſpiritum ſuffocantibus, omnino ſe abſtrahit. Sed hoc contingit dupliciter. Vel reſpectu ſolum præſentis & futuri temporis, & hæc eſt ſpiritualitas viduarum: Vel reſpectu cuiuſlibet temporis præteriti, præſentis, & futuri, & hæc eſt virginum. Seruantibus ergo continentiam coniugalem datur in patria fructus trigeſimus, vidualem ſexageſimus, virginalem centeſimus. Cuius ratio ſecundum Thom. & Albert. vbi ſupra, aſſignari poteſt ex ipſa natura numerorum. Tricenarius enim numerus ex ductu ternarij in denarium ſurgit. Eſt autem ternarius numerus omnis rei perfectio, vt dicitur, 1. cæli. Et habet in ſe perfectionem quandam omnibus communem. ſ. principij, medij, & finis. Vnde conuenienter coniugatis aſſignatur ternarius, in quibus ſupra obſeruantiam decalogi, qui per denarium deſignatur, non additur perfectio, niſi communis; ſine qua non eſt ſalus. Seruant enim boni coniugati denarium decalogi, & continent ſe à tribus malis circūſtantijs: videlicet à tempore indebito, à perſona indebita, & à circunſtantia indebita. Ideo ſtipes continentiæ eorum, ramo triplici dilatatus, meritò habebit fructum trigeſimum.

4 Sexagenarius autem numerus, ex ductu ſenarij in denarium ſurgit, ſeu cauſatur: & habet ſe ad trigenarium in dupla proportione. Idcirco ſignat fructum vidualis continentię: quia hęc continet, Primò reſpectu omniũ perſonarum; Secundò continet reſpectu omnis futuri temporis; & ſic dupliciter excedit coniugalem: ideo duplum fructum habet reſpectu coniugatorum, videlicet ſexageſimum: Vel etiam viduis datur ſexageſimus, quia 60. componuntur ex denario; viduæ autem verè ſeruãt denarium præceptorum: & cum hoc ſenarium operum miſericordiæ, eo quod nec maritum futurum, nec natos in futurum habent prouidere. Et ſic ſtipes continentiæ vidualis in duplici ramo arborem coniugum excedit: ideo ſexageſimum fructum habebunt. Centenarius autẽ conuenienter reſpondet virginitati, quia denarius, ex cuius ductu centenarius ſurgit, eſt limes & terminus numerorum: ſimiliter virginitas tenet ſpiritualitatis limitẽ, ſeu apicem, quia ad eam nihil de ſpirituali addi poteſt. Continet enim virgo ab omnibus, à quibus coniugati, & viduæ: & cum hoc continet triplici tempore perfectè, videlicet præterito, præſenti, & futuro. Ideo nonagenarius virginibus debetur: ſed quia ſuper hoc votum emittunt continentiæ virginalis, vel ſaltem firmum propoſitum addunt ſuper tria tempora, idcirco centenarius eis merito debetur, quarum ſtipes eſt obſeruatio decalogi, & rami decuplices.

5 Dubitatur hic primò, vtrum aliquis de fructibus debeatur infantibus poſt baptiſmum mortuis? Reſpond. Albert. vbi prius, quod non propriè. Fructus enim propriè debetur laboranti. Eſt autem infantiũ fructus, muneris potius, quàm vſus vel laboris. Sicut ſi ager profert aliqua, quę ſponte naſcuntur ex beneficio ſolis tantum. Sol enim iuſtitiæ pro paruulis laborauit, quibus (vt ſupra tactum eſt) eorum innocentia & integritas aliquod gaudium in patria dabit. Dubitatur ſecundò vtrum binubis, id eſt qui ſecundariò nupſerunt, debeatur fructus ſexageſimus, poſtquam continent altero coniugum mortuo? Reſpond. quod non propriè ſecundum Albert. & Pet. de Pal. vbi prius: quia continentia vidualis à ſecundis nuptijs abſtinet. Dubitatur tertiò, vtrum iſti qui nunquã in matrimonio fuerunt, nec virginitatem ſeruauerunt, an fructum aliquem habeant? Reſpond. quod ſic. Vnde Petrus de Pal. diſt. 49. ſicut ad aureolam non ſufficit votũ,

ſeu

ſeu propoſitum ſine effectu; ſic nec ad fructum: vnde ſi quis incontinens, in morte pænitcat cum propoſito continendi, auream quidem habet, ſed non fructum. Qui verò corruptus peccato, pænitens vixit ſanus, cum propoſito ſolum continendi matrimonialiter, fructum habebit trigeſimum: ſed ſi cum propoſito continendi ſimpliciter, habebit fructum ſexageſimum: centeſimum autem habere non poteſt, ſicut nec aureolam: quia corde & corpore corruptus eſt. Ad idem eſt Thom. eadem diſt. dicens: Fructus non omnibus conueniunt ſaluandis, ſicut patet de his qui in fine pænitent, & incontinenter vixerunt. Eis enim non fructus, ſed eſſentiale præmium debetur. Nec cuilibet viduæ, ſed ei ſolum, quæ proponit ſeruare viduitatem, & quæ ſeruat, ſexageſimus debetur fructus.

6 Notat tamen Thom. vbi prius, quod fructus tripliciter accipitur. Vno modo, vt dictum eſt hactenus. Secũdo modo fructus ſpiritualis ſumitur ad modum & ſimilitudinem corporalis fructus, inquantum corporalis fructus eſt quoddam commodum, quod ex labore agriculturæ expectatur. Et ſic fructus dicitur illud pręmium, quod homo conſequitur ex labore, quo in hac vita laborat. Et ſic omne pręmium, quod in futuro habebitur ex noſtris laboribus, fructus dicitur: Et ſic accipitur Rom. 6. *Habetis fructum veſtrum in ſanctificationem; finem verò vitã æternam.* Tertiò ſumitur fructus ſpiritualiter, pro eo quod reficit tantum, quamuis non ſit vltimus finis: & ſic virtutes fructus dicuntur, inquantum mentem ſincera delectatione reficiunt, vt Ambroſ. dicit: & ſic accipitur Galath. 5. *Fructus autem ſpiritus ſunt charitas, gaudium &c.* Vbi ponuntur duodecim: quos Thom. exponit ibidem di. quod fructus ſpiritus ſunt, qui in hac vita in anima conſurgunt ex ſeminatione gratię. Et ponit Apoſtolus primò perficientes in anima interius quinque: Secundò ſeptem perficientes in anima exterius. Primò enim interius perficitur anima in corde per amorem, quia primum principium motiuum virium interiorum, eſt inclinatio ad bonum, quæ dicitur amor, ſiue charitas. Secundò perficitur per gaudium amor, quia vltimus terminus, quo perficimur interius, eſt gaudium quod procedit ex præſentia rei per charitatem amatæ. Qui enim habet charitatem, habet quod amat: & ſic conſurgit gaudium. Tertiò perficitur pace. Tunc enim amans pacem habet, quando rem amatam ſufficienter poſſidet, & res amata ſufficiens

eſt amanti, propter ſuam perfectionem. Quartò perficitur patientia. Sunt enim quæ pacem conturbant aduerſa quędam: contra quæ perficit patientia, quæ facit aduerſa patienter tolerare: vnde Luc. 21. *In patientia veſtra poſſidebitis animas veſtras.* Quintò perficitur longanimitate, quia dilatio boni amati etiam impedit gaudium, contra quam dilationem perficit longanimitas, quæ expectatione non frangitur. Vnde Math. 24. *Qui perſeuerauerit vſque in finem, hic ſaluus erit.* Sextò perficitur bonitate, quæ, & ſequentia, ad extrinſeca perficiunt: quæ ſunt aut iuxta nos, vt proximus; aut ſupra, vt Deus; aut infra, vt ſenſitiua, & corpus. Primò ergo in corde, in ordine ad proximum, perficit bonitas, per rectam & bonam voluntatem. Eſt enim bonitas rectitudo, & dulcedo animi, qua omnibus alijs quis bene vtitur: quia Lucę 6. *Non poteſt arbor bona fructus malos facere.* Septimò benignitas perficit in ordine ad proximum, vt quis ei bona ſua largiter communicet, vnde benignitas dicitur, quaſi bona igneitas: quaſi faciens hominem fluere ad proximum, id eſt, rerum largitas. Vnde 2. Cor. 9. *Hilarem datorem diligit Deus.* Vnde Col. 4. *Induite benignitatem &c.* Octauò perficitur manſuetudine, qua quis patienter ſuſtinet proximi moleſtias, de qua Math. 11. *Diſcite à me, quia mitis ſum & humilis corde.* Nonò fide perficimur ad Deum ſuper nos. Fides enim eſt hic cognitio quędam inuiſibilium, certitudine quadam, ſecundum illud Geneſ. 15. *Credidit Abraham Deo, & reputatum eſt ei ad iuſtitiam.* Decimò modeſtia ad id quod infra nos eſt, ſcilicet corpus perficiens in exterioribus actibus. Nam modeſtia actibus, ſeu dictis modum imponit. Vndecimò quoad appetitum ſenſibilium interiorem perficit continentia, quæ etiam à licitis abſtinet. Duodecimò caſtitas, quæ licitis rectè vtitur. Hæc de Thoma.

DE SOCIETATE IOCVNDISSIMA, AMIcitia, concordia, & honore beatorum.

CAPVT X.

ARGVMENTA.

1 13. *gaudium erit iucundiſſima beatorum ſocietas.*

2 *Huic gaudio Anſelmus tria bona beatitudinis adiungit. 1. Amici-*

Amicitiam. 2. Concordiam.
3 *Tertiò honorem.*
4 14. *gaudium erit reſpectu humanitatis Chriſti.*
5 *Quomodo in viſione humanitatis Chriſti omnes ſenſus noſtri quietabuntur.*
6 *Chriſtus, & Sancti, quomodo proprias facies videant.*

1 TErtiumdecimum gaudium extrinſecum corporis erit, de ſocietate iocundiſſima beatorum; & ſegregatione à conſortio malorum. Hæc duo principalia gaudia erunt, & vtrunque nobis multitudine innumerabili. Primò, gaudebunt tot gaudijs, quot ſunt conſodales beati Angeli, & homines. Secundò, tot gaudijs, quot damnatorum dæmonum, & hominum euaſerunt ſodales. De primo dicit Anſelm. proſol. cap. penult. Interroga intima tua, ſi capere poſſint gaudium ſuum de tanta beatitudine ſua. Sed certè ſi quis alius, quem omnino ſicut teipſum diligeres, eandem beatitudinem haberet, duplicaretur gaudium tuum: quia non minus gauderes pro eo, quàm pro teipſo. Si verò duo, vel tres, vel multo plures idipſum haberent: tantundem pro ſingulis, quantum pro teipſo gauderes, ſi ſingulos ſicut teipſum amares. Ergo in illa perfecta charitate, innumerabilium angelorũ beatorum & hominum, vti nullus minus diliget alium quàm ſeipſum, non aliter gaudebit quiſque pro ſingulis alijs, quàm pro ſeipſo. Si ergo cor hominis de tanto ſuo bono vix capiet gaudium ſuum: quomodo capax erit tot, & tantorum gaudiorum? Hæc Anſel. Vnde Thom. in 4. di. 49. dicit: Illud gaudium, quod vnus ſpecialiter videtur habere inter omnes homines beatos, illud quodammodo omnes beati ſimiliter habent, inquantum ſcilicet per charitatem perfectam, vnuſquiſque bonum alterius bonum ſuum reputat. Non tamen hoc gaudium, quo vnus alteri congaudet de aureola, quam in eo videt, poteſt in non habente aureolam vocari aureola: quia non datur in præmium victoriæ eius, ſed magis reſpicit victoriam alienam. Corona verò ipſis victoribus redditur, non victoriȩ congaudentibus. Propter illorum gaudiorum multitudinem, dicitur Math. 25. fideli ſeruo: *Euge ſerue bone & fidelis &c. intra in gaudium Domini tui:* non dicitur gaudium te intrabit, quia etiam extrinſecum gaudium vix homo capere poteſt humana coniectura.

2 Huic etiam tredecimo gaudio aſſociari poſſunt tria

Digitized by Google

bona beatitudinis, quæ ponit Anſel. lib. de ſim. videlicet
Cap. 62. amicitiam, concordiam, & honorem. De primò enim dicit: Perfecta amicitia eſt, quæ in inimicitiam conuerti non poteſt. Hic enim ſi quis tantam amicitiam haberet, velut pater ad filium, verti tamen poteſt in inimicitiam. Sed in patria, quantum ſe quiſque, tantum & tamdiu diliget alterum: nec video quomodo poſſit aliter eſſe, præſertim cùm omnes vnum corpus Chriſti ſint, & Chri-
* a.l. pax ſtus, qui eſt * pater omnium, ſit caput. De ſecundo, ſcili-
Cap. 63. cet concordia dicit: Concordiam, nec ad noſipſos hic plerumque habemus, cùm corpus & anima diſſideant: ſed hæc ceſſabunt, cùm corpus & anima in Deum tendent. Ibi enim erit tanta concordia, vt quemadmodum ad quē locum oculus dexter velit, ad eundem & ſine labore & ſiniſter. Eccleſia vna erimus, & Chriſti corpus: & Chri-
Cap. 64. ſtus erit caput & ſponſus. Sed dicis, ſi ego volo, quæ voluero, & idem mecum omnes volunt; ergo maior Petro eſſe potero, ſi voluero? Reſpond. imbecillitati tuæ: te maiorem eſſe Petro velle non potes: quia hoc velle, eſt ſe nihil velle eſſe. Illi enim eſſe in gloria æqualem, velle non poteris, cuius meriti impar es. Pulcherrimum enim illud corpus, pro nullo commodo violare vis. In humano etenim corpore, nec pes manus eſſe adpetit, nec oculus auris: ſic & in illa Dei ciuitate admirabili. Quiſque enim pro modulo ſuo ſatiabitur, vt nec amplius velle poſſit. Thom. in 4. diſt. 49. aſſignat rationem ſic dicens: In beatis erit perfecta charitas. Vnde quilibet ibi plus diliget Deum, quàm ſeipſum. Et ideo magis volet id, quod eſt conueniens Deo: quàm id, quod eſſet ei vtilius. Et ideo magis volet diuinam iuſtitiam ſaluari in hoc, quod ipſe minus habeat, quod eſt Deo conuenientius: quàm in hoc, quod plus habeat, quod eſſet ſibi vtilius.

Cap. 65. 3 De tertio, videlicet honore ſic dicit Anſel. Honorari autem homo appetit ab hominibus, vt eorum verbis aut factis collaudetur: verbis, vt eum collaudent, factis, vt eum ſibi præponant. Sed cùm honorem huiuſmodi appetit: tale eſt, ac ſi mus vnus quærat ab alijs laudari, eiſq. in regimine præponi. Hunc tamen honorem nullus ad plenum hic habere poteſt, cùm nec imperator ab omnibus cognoſcatur, aut omnibus præponatur. In futuro autem, ab omnibus beatis honorabitur. Cuiuſmodi autem
Cap. 66. honor ſit; futuris exemplis declaremus. Ecce ponitur pauper omni ſolatio deſtitutus, vulnerum & aliarum in-

firmita-

firmitatum fœditate corruptus, & omni, quo vel à frigoris aſperitate defendatur, tegmine nudus: hunc talem, tali modo iacentem, & in nullo ſemet iuuare valentem, ſi rex aliquis potentiſſimus tranſiens videret, miſertus vulneribus mederi iuberet, curatumque ſuis regalibus indumentis, ſeu ornamentis indutum, prȩſentatum præciperet, & in filium adoptaret adductum, ac deinde præciperet vt in regno ſuo filius ſuus haberetur à cunctis, atque in nullo quod imperaret, à quoquam ei contradiceretur, hæredem ſuum, filijque ſui proprij cohȩredem conſtitueret, & cum ſuo nomine vocari vellet; nonne diceres hunc magnificê, & inopinatè honoratum? Et certè nobis Deus hȩc omnia faciet. Nati enim de putredine carnis, replemur multis miſerijs, omni ſolatio deſtituti: omnium paſſionum infirmitate obnoxij, ac peccatorum vulneribus pleni, à Deo recipimur: curat, ſanat, reſtituit, ornat, facit incorruptibiles, adoptatos, cohæredes &c. omnique creaturæ iubebit vt nobis obediat: vocamur dij nomine ſuo. *Ego*, inquit, Pſal. 81. *dixi, dij eſtis.* Ipſe Deus deificans eſt: tu verò Deus deificatus. Sed hȩc ratio fortaſſis in Apoſtolis, & excellentibus locum habet. Sed quid de me, qui longè diſto? Attende quod vniuerſaliter ait: *Ego dixi, dij eſtis, & filij excelſi omnes*, vt nullum ab iſta deitate excipiendum Deus oſtẽderet. Hæc Anſel. Et ponit ſtatim exemplum de ligno, plumbo, & ferro in ignem poſitis: quorum vnum altero magis ignitum fit, cùm ignis totum penetrauerit. Sicut enim ibi nullum fit ignis, ſed quodlibet fit ignitum, & vnum plus alio igneſcit: ſic in patria, vnuſquiſque deificatus erit ex Dei vnione. Attamen vnus alio beatior, nulluſque verè dicitur Deus per eſſentiam, ſed participatione: vt ſic cuique pro modulo ſuæ vnionis, propinquioris ad Deum, deitatis nomen & honor vnicuique impendatur. Cap. 67.

4 Decimum quartum extrinſecum gaudium habebitur reſpectu Chriſti humanitatis. Pro cuius intellectu notãdum, ſecundum magiſtrum Ioan. de Tambaco tractatu de delicijs ſenſibilibus paradiſi, quod beati duplex gaudium habebunt: Vnum eſſentiale, quod habebunt de creatore viſo & amato. Aliud accidentale, de creatura cognita & amata. Sed cùm in homine ſit corpus & anima, quorum vtrumque beatificabitur eſſentialiter & accidentaliter: Idcirco eſſentiale gaudium adhuc eſt duplex, ſecundum quod in Chriſto duo reperiuntur. Vnum eſt animæ, &

bunt. Propter carentiam ſecundi mulieres non habebũt, nec viri, qui non ſunt miſſi legitimè ad docendum, nec fraternæ correctioni priuatæ debetur. Propter tertij carentiam, non habebunt aduocati aduocantes, nec medici, nec philoſophi ſuas artes docentes, immo nec theologis philoſophiam docentibus debetur, niſi vtantur ad declarationem Theologiæ, vt Paulus interdum fecit, & Hieronymus, & alij. Nec theologus ex officio prędicans ſine indebito, ſemper ſcilicet propter vanam gloriã, vel qui verbum Dei propter lucrum temporale adulterans, recipit mercedem ſuam, nunquam habebit doctorũ aureolam, etiam ſi in charitate decedat. Non enim pęnitentia poteſt recuperare aureolam, quia pænitentia non viuificat mortua opera, quę nunquam viua fuerunt. Dicuntur autem mortua, non ſolum ſine charitate facta, ſed etiam ſine intentione recta, & quæcunque non fuerunt à principio meritoria. Virgo tamen mente ſolum corrupta, pænitendo recuperare poteſt aureolam: quia mortificata opera per pęnitentiam reuiuiſcunt. i. quę viua fuerunt, & per mortale fuerunt mortificata : ſed virginitas illius quæ mente corrupta eſt, quoad integritatem carnis, & quoad propoſitum continẽdi, viua fuit, licet poſtmodum per propoſitum coeundi potuerit mortificari; ideo per pænitentiam reuiuiſcere poteſt. Sed ſic non eſt de prædicante ſemper ex inani gloria, vel ex auaritia; quia nunquam ſuus actus bonus fuit. Sed doctorum aureolam habebunt prędicantes, & docentes tribus modis ſupradictis: ſiue fuerint magiſtri, ſiue ſimplices ſacerdotes, ſiue pręlati, ſiue non pręlati: ſiue docuerint ſcripto, ſiue verbo, ſiue legendo, ſiue prædicando. Scripta enim componere, quidam modus docendi eſt. Et notandum, quod docere eſt opus charitatis, & miſericordiæ magnum.

10 Dubitatur octauò, vtrum in eadem ſpecie vna aureola præemineat alteri, & vtrum vnius virginis aureola ſit nobilior, quàm aureola virginis alterius, & ſic de martyrij & doctorum aureolis? Reſpond. quod ſic: vna enim ſecundum excellentiam actus, per quem hic pugnauit, nobilior erit: vt exempli gratia, qui acerbius martyrium, aut qui puriorem virginitatem, vitando occaſiones habuit, aut qui plures ſaluauit prædicando, vel frequentius prędicauit, nobiliorem habebit aureolam. Et ratio eſt, quia aureola ſupponitur aureę; ſed aurea eſt in

vno

vno maior,& nobilior quã in alio,vt de dotibus patuit, & patebit:ergo & aureola. Sed notandũ ſecundũThom. quod quãuis aliquis poſſit peruenire ad altius, vel inferius, vel æquale meritũ prẽmij.ſ.eſſentialis, per radicẽ charitatis, habendo ſolam voluntatem ad martyrium, quàm martyr in actu mereatur per martyrium:tamen nõ martyrizatus non venit ad aureolam, niſi prius martyrizetur. Et ſic etiam eſt de alijs duabus aureolis pariformiter ſecundum Thom. ſentiendum. Sciendum ſecundum eundem, quod meritum aureolæ poteſt intendi dupliciter. Vno modo ex parte radicis.ſ. charitatis: Alio modo ex parte operis. Contingit enim eſſe aliquos duos, quorum vnus ex minori charitate maius tormentum martyrij habet,vel magis prædicationi inſtat,aut etiam magis ſe à delectationibus carnis elongat. Intenſioni ergo meriti, quæ attenditur penes radices, non reſpondet intenſio aureolæ,ſed intenſio aureæ: ſed intenſioni meriti, quæ eſt ex genere actus,reſpondet intenſio aureolæ. Vnde poteſt eſſe,quod aliquis minus in martyrio meretur, quantum ad eſſentiale prẽmium:qui habebit pro martyrio maiorem aureolam.

DE FRVCTIBVS BEATORVM.

CAPVT IX.

ARGVMENTA.

1 *Fructus quit ſit,cui virtuti maximè reſpondeat, & vnde ducatur eius ſimilitudo.*
2 *Fructus & aureola quo differant.*
3 *Fructuum tres gradus.1.Trigeſimus.*
4 *2. Sexageſimus. 3. Centeſimus.*
5 *Fructus quibus conueniat.*
6 *Fructus tripliciter accipitur,& fusè explicatur.*

1 NVnc dicendum eſt qui ſunt fructus debiti beatis quibuſdam,vel omnibus, de quo notat Thom. in 4.diſt.49.quod fructus,de quo loquitur Chriſtus Mat. 13.& Luc. 8. quem diuidit in trigeſimum, ſexageſimum, & centeſimum:eſt quoddam præmium, quod debetur homini ex hoc,quod de carnali vita in ſpirituale tranſit;

& reſpondet illi virtuti fructus prçcipuè, qui hominem prçcipuè à ſubiectione carnis liberat; hoc autem facit continentia ſola; quia per eam reprimuntur delectationes, quæ maxime guſtum ſpiritualis dulcedinis impediūt, quem fructus ſuo nomine importat. Nam per delectationes venereas anima prçcipuè corpori ſubditur, adeo vt in actu carnali, ſecundum Hieron. nec ſpiritus prophetiæ corda prophetarum tangit, nec in illa delectatione eſt poſſibile aliquid intelligere, vt philoſophus dicit 7. Ethic. Et ideo continentiç magis correſpondet fructus quàm alteri virtuti. Huius autem fructus ſimilitudo ſic accipitur: Fructus enim ex ſemine conſurgit, fructus autem ſecundum hoc poteſt prodire ex ſemine, quia vis ſementiua eſt efficax ad conuertendum humores terræ in ſuam naturam. Et quanto hæc virtus eſt efficacior, & terra ad hoc paratior: tanto fructus ſequitur vberior. Spirituale autem ſemen, quod in nobis ſeminatur, eſt verbum Dei: Vnde quanto aliquis magis in ſpiritualitatem conuertitur, à carne recedens: tanto in eo eſt maior fructus verbi Dei.

2 Secundum hoc igitur fructus differt ab aureola, quia aureola conſiſtit in gaudio, quod habetur de operis perfectione: ſed fructus in gaudio, quod habetur de ipſa diſpoſitione operantis, ſecundum gradum ſpiritualitatis, in quam proficit ex ſemine verbi Dei. Vnde ſicut aureola non debetur cuilibet victoriæ, ſed excellenti, & cum hoc in materia excellenti: ita fructus ſuo modo, qui importat delectationem debitam pro continentia à vehementi delectatione. Ideo dabitur illi virtuti, non quç ſpreuit minores delectationes, ſicut guſtus, puta abſtinentiæ: ſed dabitur illi, quæ ſpreuit maiores. ſ. venereas, ſicut continentiæ & caſtitati. Albert. lib. de quatuor coæquçuis dicit: Quod ſicut videmus in officijs agriculturç, quod omne quod fructum fert, terra eſt, ſed tamen cultor guſtat, & percipit ipſum fructum: ſic etiam terra corporis noſtri, vel animæ fert fructum; ſed anima guſtat ipſum, ſeu ſpiritus. Eſt autem fructus propriè, qui generatur ex grano cadente in terram, ad quod viuificandum, & fouendum, & nutriendum habet terra virtutem, ſicut dictum eſt ei à principio: *Germinet terra herbam virentem, & facientem ſemen iuxta genus ſuum.* Continentia autem eſt ſecundum delectationes carnis, continendo illud ad quod poteſtatem acceperat primus homo: & etiam accidens

continen-

continentiæ,quod eſt virginitas,naſcitur nobiſcum in agro corporis noſtri,vt facilius excolatur. Vnde quia fortitudo,quæ eſt circa cultum extrinſecum, vel reſiſtentiã paſſionum,& parcimonia circa victum, & iuſtitia circa extrinſecos actus,quæ omnia minorem laborem exigũt; non eſt fructus de quo nunc loquimur,ſed circa venerea, quæ magno indigent cultu.

3 Sed quæreres,qui ſunt gradus fructuũ? Reſp. Lucę 8.& Math.13. quod tres,videlicet trigeſimus,ſexageſimus,& centeſimus,qui dantur in patria:quos triplex gradus cõtinendi meruit in via. Cuius ratio eſt, quia per continẽtiam,cui fructus reſpondet,homo in quandam ſpiritualitatem adducitur,carnalitate abiecta. Et ideo ſecundum diuerſum modum ſpiritualitatis,quem continentia facit, diuerſi fructus diſtinguuntur. Eſt enim quædam ſpiritualitas neceſſaria ad ſalutem : & quædam ſuperabundans. Neceſſaria quidem ſpiritualitas eſt in hoc, quod rectitudo ſpiritus ex delectatione carnis non peruertatur; quod fit cum aliquis ſecundum rectum ordinem rationis vtitur delectabilibus carnis: & hoc eſt ſpiritualitas coniugatorum. Spiritualitas verò ſuperabundans eſt, per quam homo ab huiuſmodi delectationibus carnis,ſpiritum ſuffocantibus,omnino ſe abſtrahit. Sed hoc contingit dupliciter. Vel reſpectu ſolum præſentis & futuri temporis,& hæc eſt ſpiritualitas viduarum: Vel reſpectu cuiuſlibet temporis præteriti,præſentis,& futuri, & hæc eſt virginum. Seruantibus ergo continentiam coniugalem datur in patria fructus trigeſimus,vidualem ſexageſimus, virginalem centeſimus. Cuius ratio ſecundum Thom.& Albert.vbi ſupra, aſſignari poteſt ex ipſa natura numerorum. Tricenarius enim numerus ex ductu ternarij in denarium ſurgit. Eſt autem ternarius numerus omnis rei perfectio,vt dicitur,1.cæli. Et habet in ſe perfectionem quandam omnibus communem.ſ.principij, medij, & finis. Vnde conuenienter coniugatis aſſignatur ternarius,in quibus ſupra obſeruantiam decalogi, qui per denarium deſignatur,non additur perfectio, niſi communis; ſine qua non eſt ſalus. Seruant enim boni coniugati denarium decalogi, & continent ſe à tribus malis circũſtantijs:videlicet à tempore indebito, à perſona indebita, & à circunſtantia indebita. Ideo ſtipes continentiæ eorum,ramo triplici dilatatus, meritò habebit fructum trigeſimum.

4 Sexagenarius autem numerus, ex ductu ſenarij in denarium ſurgit, ſeu cauſatur: & habet ſe ad trigenarium in dupla proportione. Idcirco ſignat fructum vidualis continentię: quia hęc continet, Primò reſpectu omniū perſonarum; Secundò continet reſpectu omnis futuri temporis; & ſic dupliciter excedit coniugalem: ideo duplum fructum habet reſpectu coniugatorum, videlicet ſexageſimum: Vel etiam viduis datur ſexageſimus, quia 60. componuntur ex denario; viduæ autem verè ſeruāt denarium præceptorum: & cum hoc ſenarium operum miſericordiæ, eo quod nec maritum futurum, nec natos in futurum habent prouidere. Et ſic ſtipes continentiæ vidualis in duplici ramo arborem coniugum excedit: ideo ſexageſimum fructum habebunt. Centenarius autē conuenienter reſpondet virginitati, quia denarius, ex cuius ductu centenarius ſurgit, eſt limes & terminus numerorum: ſimiliter virginitas tenet ſpiritualitatis limitē, ſeu apicem, quia ad eam nihil de ſpirituali addi poteſt. Continet enim virgo ab omnibus, à quibus coniugati, & viduæ: & cum hoc continet triplici tempore perfectè, videlicet præterito, præſenti, & futuro. Ideo nonagenarius virginibus debetur: ſed quia ſuper hoc votum emittunt continentiæ virginalis, vel ſaltem firmum propoſitum addunt ſuper tria tempora, idcirco centenarius eis merito debetur, quarum ſtipes eſt obſeruatio decalogi, & rami decuplices.

5 Dubitatur hic primò, vtrum aliquis de fructibus debeatur infantibus poſt baptiſmum mortuis? Reſpond. Albert. vbi prius, quod non propriè. Fructus enim propriè debetur laboranti. Eſt autem infantiū fructus, muneris potius, quàm vſus vel laboris. Sicut ſi ager profert aliqua, quę ſponte naſcuntur ex beneficio ſolis *tantum.* Sol enim iuſtitiæ pro paruulis laborauit, quibus (vt ſupra tactum eſt) eorum innocentia & integritas aliquod gaudium in patria dabit. Dubitatur ſecundò vtrum binubis, id eſt qui ſecundariò nupſerunt, debeatur fructus ſexageſimus, poſtquam continent altero coniugum mortuo? Reſpond. quod non propriè ſecundum Albert. & Pet. de Pal. vbi prius: quia continentia vidualis à ſecundis nuptijs abſtinet. Dubitatur tertiò, vtrum iſti qui nunquā in matrimonio fuerunt, nec virginitatem ſeruauerunt, an fructum aliquem habeant? Reſpond. quod ſic. Vnde Petrus de Pal. diſt. 49. ſicut ad aureolam non ſufficit votū,

ſeu

ſeu propoſitum ſine effectu; ſic nec ad fructum: vnde ſi quis incontinens, in morte pænitcat cum propoſito continendi, auream quidem habet, ſed non fructum. Qui verò corruptus peccato, pænitens vixit ſanus, cum propoſito ſolum continendi matrimonialiter, fructum habebit trigeſimum: ſed ſi cum propoſito continendi ſimpliciter, habebit fructum ſexageſimum: centeſimum autem habere non poteſt, ſicut nec aureolam: quia corde & corpore corruptus eſt. Ad idem eſt Thom. eadem diſt. dicens: Fructus non omnibus conueniunt ſaluandis, ſicut patet de his qui in fine pænitent, & incontinenter vixerunt. Eis enim non fructus, ſed eſſentiale præmium debetur. Nec cuilibet viduæ, ſed ei ſolum, quæ proponit ſeruare viduitatem, & quæ ſeruat, ſexageſimus debetur fructus.

6 Notat tamen Thom. vbi prius, quod fructus tripliciter accipitur. Vno modo, vt dictum eſt hactenus. Secũdo modo fructus ſpiritualis ſumitur ad modum & ſimilitudinem corporalis fructus, inquantum corporalis fructus eſt quoddam commodum, quod ex labore agriculturæ expectatur. Et ſic fructus dicitur illud prę mium, quod homo conſequitur ex labore, quo in hac vita laborat. Et ſic omne prę mium, quod in futuro habebitur ex noſtris laboribus, fructus dicitur: Et ſic accipitur Rom. 6. *Habetis fructum veſtrum in ſanctificationem; finem verò vitã æternam.* Tertiò ſumitur fructus ſpiritualiter, pro eo quod reficit tantum, quamuis non ſit vltimus finis: & ſic virtutes fructus dicuntur, inquantum mentem ſincera delectatione reficiunt, vt Ambroſ. dicit: & ſic accipitur Galath. 5. *Fructus autem ſpiritus ſunt charitas, gaudium &c.* Vbi ponuntur duodecim: quos Thom. exponit ibidem di. quod fructus ſpiritus ſunt, qui in hac vita in anima conſurgunt ex ſeminatione gratię. Et ponit Apoſtolus primò perficientes in anima interius quinque: Secundò ſeptem perficientes in anima exterius. Primò enim interius perficitur anima in corde per amorem, quia primum principium motiuum virium interiorum, eſt inclinatio ad bonum, quæ dicitur amor, ſiue charitas. Secundò perficitur per gaudium amor, quia vltimus terminus, quo perficimur interius, eſt gaudium quod procedit ex præſentia rei per charitatem amatæ. Qui enim habet charitatem, habet quod amat: & ſic conſurgit gaudium. Tertiò perficitur pace. Tunc enim amans pacem habet, quando rem amatam ſufficienter poſſidet, & res amata ſufficiens

eſt amanti, propter ſuam perfectionem. Quartò perficitur patientia. Sunt enim quæ pacem conturbant aduerſa quędam: contra quæ perficit patientia, quæ facit aduerſa patienter tolerare: vnde Luc. 21. *In patientia veſtra poſſidebitis animas veſtras.* Quintò perficitur longanimitate, quia dilatio boni amati etiam impedit gaudium, contra quam dilationem perficit longanimitas, quæ expectatione non frangitur. Vnde Math. 24. *Qui perſeuerauerit vſque in finem, hic ſaluus erit.* Sextò perficitur bonitate, quæ, & ſequentia, ad extrinſeca perficiunt: quæ ſunt aut iuxta nos, vt proximus; aut ſupra, vt Deus; aut infra, vt ſenſitiua, & corpus. Primò ergo in corde, in ordine ad proximum, perficit bonitas, per rectam & bonam voluntatem. Eſt enim bonitas rectitudo, & dulcedo animi, qua omnibus alijs quis bene vtitur: quia Lucę 6. *Non poteſt arbor bona fructus malos facere.* Septimò benignitas perficit in ordine ad proximum, vt quis ei bona ſua largiter communicet, vnde benignitas dicitur, quaſi bona igneitas: quaſi faciens hominem fluere ad proximum, id eſt, rerum largitas. Vnde 2. Cor. 9. *Hilarem datorem diligit Deus.* Vnde Col. 4. *Induite benignitatem &c.* Octauò perficitur manſuetudine, qua quis patienter ſuſtinet proximi moleſtias, de qua Math. 11. *Diſcite à me, quia mitis ſum & humilis corde.* Nonò fide perficimur ad Deum ſuper nos. Fides enim eſt hic cognitio quędam inuiſibilium, certitudine quadam, ſecundum illud Geneſ. 15. *Credidit Abraham Deo, & reputatum eſt ei ad iuſtitiam.* Decimò modeſtia ad id quod infra nos eſt, ſcilicet corpus perficiens in exterioribus actibus. Nam modeſtia actibus, ſeu dictis modum imponit. Vndecimò quoad appetitum ſenſibilium interiorem perficit continentia, quæ etiam à licitis abſtinet. Duodecimò caſtitas, quæ licitis rectè vtitur. Hæc de Thoma.

DE SOCIETATE IOCVNDISSIMA, AMICITIA, CONCORDIA, & HONORE BEATORUM.

CAPVT X.

ARGVMENTA.

1 13. *gaudium erit iucundiſſima beatorum ſocietas.*
2 *Huic gaudio Anſelmus tria bona beatitudinis adiungit. 1.*

Amici-

Amicitiam. 2. Concordiam.
3 *Tertiò honorem.*
4 *14. gaudium erit reſpectu humanitatis Chriſti.*
5 *Quomodo in viſione humanitatis Chriſti omnes ſenſus noſtri quietabuntur.*
6 *Chriſtus, & Sancti, quomodo proprias facies videant.*

1 TErtiumdecimum gaudium extrinſecum corporis erit, de ſocietate iocundiſſima beatorum, & ſegregatione à conſortio malorum. Hæc duo principalia gaudia erunt, & vtrunque nobis multitudine innumerabili. Primò, gaudebunt tot gaudijs, quot ſunt conſodales beati Angeli, & homines. Secundò, tot gaudijs, quot damnatorum dæmonum, & hominum euaſerunt ſodales. De primo dicit Anſelm. proſol. cap. penult. Interroga intima tua, ſi capere poſſint gaudium ſuum de tanta beatitudine ſua. Sed certè ſi quis alius, quem omnino ſicut teipſum diligeres, eandem beatitudinem haberet, duplicaretur gaudium tuum: quia non minus gauderes pro eo, quàm pro teipſo. Si verò duo, vel tres, vel multo plures idipſum haberent: tantundem pro ſingulis, quantum pro teipſo gauderes, ſi ſingulos ſicut teipſum amares. Ergo in illa perfecta charitate, innumerabilium angelorũ beatorum & hominum, vti nullus minus diliget alium quàm ſeipſum, non aliter gaudebit quiſque pro ſingulis alijs, quàm pro ſeipſo. Si ergo cor hominis de tanto ſuo bono vix capiet gaudium ſuum: quomodo capax erit tot, & tantorum gaudiorum? Hæc Anſel. Vnde Thom. in 4. di. 49. dicit: Illud gaudium, quod vnus ſpecialiter videtur habere inter omnes homines beatos, illud quodammodo omnes beati ſimiliter habent, inquantum ſcilicet per charitatem perfectam, vnuſquiſque bonum alterius bonum ſuum reputat. Non tamen hoc gaudium, quo vnus alteri congaudet de aureola, quam in eo videt, poteſt in non habente aureolam vocari aureola: quia non datur in præmium victoriæ eius, ſed magis reſpicit victoriam alienam. Corona verò ipſis victoribus redditur, non victoriȩ congaudentibus. Propter illorum gaudiorum multitudinem, dicitur Math. 25. fideli ſeruo: *Euge ſerue bone & fidelis &c. intra in gaudium Domini tui:* non dicitur gaudium te intrabit, quia etiam extrinſecum gaudium vix homo capere poteſt humana coniectura.

2 Huic etiam tredecimo gaudio aſſociari poſſunt tria

firmitatum fœditate corruptus, & omni, quo vel à frigoris aſperitate defendatur, tegmine nudus: hunc talem, tali modo iacentem, & in nullo ſemet iuuare valentem, ſi rex aliquis potentiſſimus tranſiens videret, miſertus vulneribus mederi iuberet, curatumque ſuis regalibus indumentis, ſeu ornamentis indutum, pręſentatum præciperet, & in filium adoptaret adductum, ac deinde præciperet vt in regno ſuo filius ſuus haberetur à cunctis, atque in nullo quod imperaret, à quoquam ei contradiceretur, hæredem ſuum, filijque ſui proprij cohęredem conſtitueret, & cum ſuo nomine vocari vellet; nonne diceres hunc magnificè, & inopinatè honoratum? Et certè nobis Deus hęc omnia faciet. Nati enim de putredine carnis, replemur multis miſerijs, omni ſolatio deſtituti: omnium paſſionum infirmitate obnoxij, ac peccatorum vulneribus pleni, à Deo recipimur: curat, ſanat, reſtituit, ornat, facit incorruptibiles, adoptatos, cohæredes &c. omnique creaturæ iubebit vt nobis obediat: vocamur dij nomine ſuo. *Ego*, inquit, Pſal. 81. *dixi, dij eſtis.* Ipſe Deus deificans eſt: tu verò Deus deificatus. Sed hęc ratio fortaſſis in Apoſtolis, & excellentibus locum habet. Sed quid de me, qui longè diſto? Attende quod vniuerſaliter ait: *Ego dixi, dij eſtis, & filij excelſi omnes*, vt nullum ab iſta deitate excipiendum Deus oſtēderet. Hæc Anſel. Et ponit ſtatim exemplum de ligno, plumbo, & ferro in ignem poſitis: quorum vnum altero magis ignitum fit, cùm ignis totum penetrauerit. Sicut enim ibi nullum fit ignis, ſed quodlibet fit ignitum, & vnum plus alio igneſcit: ſic in patria, vnuſquiſque deificatus erit ex Dei vnione. Attamen vnus alio beatior, nulluſque verè dicitur Deus per eſſentiam, ſed participatione: vt ſic cuique pro modulo ſuæ vnionis, propinquioris ad Deum, deitatis nomen & honor vnicuique impendatur. *Cap. 67.*

4 Decimum quartum extrinſecum gaudium habebitur reſpectu Chriſti humanitatis. Pro cuius intellectu notādum, ſecundum magiſtrum Ioan. de Tambaco tractatu de delicijs ſenſibilibus paradiſi, quod beati duplex gaudium habebunt: Vnum eſſentiale, quod habebunt de creatore viſo & amato. Aliud accidentale, de creatura cognita & amata. Sed cùm in homine ſit corpus & anima, quorum vtrumque beatificabitur eſſentialiter & accidentaliter: Idcirco eſſentiale gaudium adhuc eſt duplex, ſecūndum quod in Chriſto duo reperiuntur. Vnum eſt animæ, &

erit

cies influxas,hoc poſſunt vbique & ſemper: & etiam poſſunt videre proprias facies, per ſpecies à ſe receptas & reflexas. Poſſunt enim vti corporibus glorioſis aliorum,vel etiam manibus proprijs,leuando eas ante oculos,tanquam ſpeculis mundiſſimis. Cuius ratio eſt,quia ſecundum Gregor.corpora glorioſa ſunt tranſparentia, polita etiam ſunt: Et animæ beatorum poſſunt vti corporibus ſuis,& ſpeciebus ſenſibilibus ad placitum, ſicut & Chriſtus in reſurrectione. Vnde ſubtrahendo, vel immutando, poſſunt corpora ſua facere terminata, & per conſequens optima ſpecierum receptacula: & ſic videre eis ſitu oppoſita. Secundò, in patria Chriſtus erit auditui noſtro obiectum iocundiſſimum. Ita vt verbum vnū amoroſè alteri amicabiliter allocutum, præ dulcedine mortalis homo ſufferre non poſſet, quia cor eius præ dulcedine liquefactum deficeret, niſi miraculoſè Deus aliquem vellet conſeruare: Chriſtus itaque ſimul poſſe loqui poteſt,& cantare optimis regulis artis muſicæ: & alia habebit in ſummo, quę creaturæ beatæ habebunt participatiuè ſolum ab eo. De guſtu,tactu olfactu, contemplare ſicut ſupra dictum eſt de alijs: dummodo nobiliſſimè Chriſto attribuas. Amplexus etiam caſtiſſimos Chriſtus in patria nemini negabit, qui hic dulciter à deuotis permiſit ſe tangi,& quoſdam eſt amplexatus: vt patet in die reſurrectionis de mulieribus accedentibus,quæ pedes eius tenuerunt. Et Mar. 9. dicitur: *Ieſus accipiens puerum,quem cum complexus eſſet,ait illis:Quiſquis vnum ex his pueris receperit,me recipit:* & Mar. 10. ait: *Sinite paruulos venire ad me:& complexans eos,benedicebat eos.* Hæc omnia de Ioanne de Tambaco,vbi ſupra.

DE INTERIORIBVS GAVDIIS IRASCIbilis, concupiſcibilis, quietatione intellectus,& ratione ſcibilium.

CAPVT XI.

ARGVMENTA.

1 *Interiora beatorum gaudia quinque. 1. in ſenſuum interiorum,& exteriorum melioratione.*

2 *2. in iraſcibilis & concupiſcibilis quietatione.*

3 3. de

3 *3. de intellectus perfectione reſpectu omnium ſcibilium.*
4 *Quomodo ſingulis beatorum ſingulorum pateant peccata.*
5 *Quod beati innocentes, beatos qui nocentes fuerunt, non iudicent.*
6 *4. in omnium præteritorum gratiſſima contemplatione.*
7 *5. in omniũ operationũ ad Dei voluntatem conformatione.*

1 QVoad ſecundum principale, de interioribus beatorum gaudijs notandum, quod talium reperiuntur quinque, per oppoſitum ad quinque interiores pœnas damnatorum recitatas ſupra cap. 3. Primum gaudium interius erit in ſenſuum interiorum, & exteriorum multiplici melioratione. Secundum eſt in iraſcibilis & concupiſcibilis quietatione. Tertium in intellectus, reſpectu omnium ſcibilium, perfectione. Quartum in omnium præteritorum gratiſſima contemplatione. Quintum in omnium operationum, ad Dei voluntatem conformatione. Quantum ad primum notandum ſecundum Ioan. de Tambaco vbi prius, quod duodecim ſunt, quę in patria faciunt ſenſibilium interiorum, & exteriorum maximam delectationem: & quodlibet inter illa duodecim habet valde multa ſub ſe. Primũ eſt, debita ſpirituũ quantitas, vel ad minus ſpirituum maior puritas: ſuppoſito quod in patria foret delectatio cum omni dilatatione. Secundum eſt, complexionis bonitas, cuius ſignum eſt, quod melancholici non ſunt apti ad delectationes, ſicut ſanguinei. In patria autem ſancti optimas habebunt complexiones, ſecundum cuiuſlibet merita. Tertium eſt, iuuenilis ætas: quia ſecundum philoſophum 8. Ethic. In ſenibus minus eſt de delectatione quàm in iuuenibus. In ætate autem Chriſti reſurgemus ſecundum Apoſtolum. Vnde aptitudinem maximam habemus ad gaudendum. Sicut etiam ſulphur maiorem habet aptitudinem ad igniendum, quã lignum fumigans. Quartum eſt, perfectio tam ſenſuum quàm operationum: quia quantò potentia eſt perfectior, tanto operatio eſt delectabilior, ſecundum philoſophum 4. Ethic. Fiet autem protunc refluentia ab anima in corpus, vt in ſuis operationibus perficiantur ſenſus: prout dicit Auguſt. in epiſtola ad Dioſcorum. Quintum eſt, quod operabimur attentius, quàm in via: quia protunc non erunt impedimenta quę nunc. Inde ſurget maxima delectatio. Sextum eſt, quia ſine lęſione organorum actuabuntur omnes ſenſus noſtri. Septimum eſt, quia non

vexabimur

vexabimur in organis membrorum & ſenſuum, tædio vel labore. Octauum eſt, permixtio delectationis cum triſtitia. Nonum eſt, quod non minus delectabimur in proceſſu delectationis, quàm in principio. Decimum eſt, quod magis à longinquo poſſumus videre corpora ſanctorum glorioſa, audire, odorare, & ſic de alijs ſenſibus, quàm non glorioſa, quod delectabilius eſt: quia à longinquo videndo, audiendo, & ſic de alijs, plura videmus & audimus. Vndecimum eſt, quod licet non per ſe, tamen per accidens intellectus, & affectus ſentiendo recreabũtur, per pręſentiam Dei in omnibus rebus exiſtentem, maximè in Chriſto. Sicut concludimus in via aliquem viuere, ex locutione. Duodecimum eſt, maius meritum ſecundum ſenſum, quo membra hic, & potentiæ coo-paratæ ſunt ad meritum: propter quę in patria magis gaudebimus ſecundum ſenſus, non ſolum abſolutè, ſed etiam in comparatione vnius ſenſus ad alium, & vnius membri ad aliud: quia ſi aliquis ſecundum certum ſensũ, hic plus meruit priuatiuè vel poſitiuè, quàm ſecundum alium, ſecundum hoc etiam amplius præmiabitur: vt oculus à vanis viſibilibus abſtinendo, vel Euchariſtiam deuotè videndo, & ſic de auribus, & de alijs ſecundum talẽ partem plus præmiabitur. Vnde diues in inferno, ſecundum Greg. vbi plus peccauit, ibi amplius, ſcilicet in lingua, tortus eſt. Sic eadem ratione Lazarus, vbi prius meruit, ibi plus præmiabitur.

2 Secundum principale interius gaudium erit de iraſcibilis, & concupiſcibilis quietatione: quia concupiſcibilis amplius de ſenſibilibus delicijs non poterit optare, cùm ſit in apice perfecta; nec iraſcibilis alicui habebit triſti repugnare, aut aliquid tanquam difficile & arduum conſiderare. Ibi etiam erit amicitia vera per Chriſtum, & eius matrem ex vna parte, & nos ex alia. De quo Anſelmus li. de ſimil. dicit ſic: Contemplare Chriſtum, per quem tibi omnia gaudia euenient, & percipies quod ille plus, quàm tu teipſum, & quàm omnes alij ſe, incomparabiliter amet te: & tu ſuper teipſum, & ſuper omnes alios, ineffabili quadam ſuauitate illum amabis. Hęc ille. Ibi etiam amicitia perfecta erit inter te, & omnes electos homines. Ibi etiam amicitia erit inter te, & omnes angelicos ſpiritus. Ibi etiam gaudebimus de euaſione omnium odiorum, quæ habent damnati. De amicitia, concordia, & honore, habes præcedenti ca. De pręſenti etiã materia Cap. 62.

materia habere potes plura, quæ dicta ſunt de pęnis interioribus damnatorum cap.3.2. membro principali ibidẽ.
3 Tertium principale interius gaudium erit de intellectus, reſpectu omnium ſcibilium, perfectione. Vbi notãdum, quod intellectus animæ beatę quodammodo ſciet innumerabilia, per quinque influxus. Primò, cognoſcet per ſpecies influxas, ſicut aliæ ſubſtantię ſeparatæ naturaliter plura. Secundò, per ſpecies acquiſitas hic in via. Tertiò, per ſpecies receptas per ſenſus corporis glorificati, vt dictum eſt de actuatione quinque ſenſuum. Quartò, per illuminationem animæ Chriſti, & beatæ virginis, & aliorum ſuperiorum beatorum. Vnde dicit Thom. in 4. diſt. 49. quando gloria hominum & Angelorum erit penitus conſummata, omnes beati ſcient omnia, quæ Deus ſcientia viſionis nouit, id eſt omnia quę vnquam ſunt pręterita, omnia pręſentia ſimpliciter, & omnia quę vnquam ſunt futura: ita tamen, quod non omnes beati omnia videant in eſſentia diuina; ſed anima Chriſti ibi plenè videbit omnia, ſicut & nunc videt. Alij autem ibi videbunt plura, vel pauciora, ſecundum gradum quo Deũ cognoſcent. Et ſic anima Chriſti de his, quæ prę alijs videt in verbo, omnes alios illuminabit. Vnde dicitur Apoc.21. quod claritas Dei illuminat ciuitatem beatorum, & lucerna eius eſt agnus. Et ſimiliter alij ſuperiores illuminabunt inferiores, non quidem noua illuminatione, vt ſcientia inferiorum per hoc augeatur: ſed quadam cõtinuatione illuminationis, ſicut ſi intelligatur quod ſol quieſcens illuminat aerem. Et ideo dicitur Dan.12. quod *qui ad iuſtitiam erudiunt multos, fulgebunt quaſi ſtellæ in perpetuas æternitates.* Prælatio autem ordinis dicitur ceſſatura quantum ad ea, quæ nunc circa nos per Angelorum ordinata miniſteria exercentur. Hęc Thom. Quintò, in Dei eſſentia, vel ſpeciali Dei influẽtia, cognoſcent omnia
Cap.59. etiam indiuidua. Vnde Anſelm. lib. de ſimil. dicit ſic: Beatitudinis pars eſt ſapientia, qua hic ſe carere æſtimat, ſ[i] quid non agnouerit, quod alterum ſcire putauerit. Se[d] quæ eius ſapientia, qui ſeipſum ignorat? Quis enim perfectè cognoſcere valeat, cuiuſmodi res ſit corpus eius interius, quale poſterius, & exterius? In futuro autem beatus nihil eorum, quę ſcire voluerit, ignorabit, quia i[n] ſumma ſapientia totius creaturæ bonitatem videbi[t] quam in Deo melius, quàm in ſeipſa relucere conſtat. Ib[i] ſinguli omnes, ibi ab omnibus ſinguli cognoſcentur: ne
quem

quemquam omnino latebit, qua patria, qua gente, qua ſtirpe quis editus fuerit, vel quid etiam in vita ſua fecerit.

4 Sed diceres: Nunquid ſcelera mea, quæ erubeſcenda cunctis confeſſio deleuerat; ibi cunctis in aperto contuēda tradentur, in cordis mei libro? Sed tu cui tanta dimiſſa ſunt, nunquid ingratus eris? Certè vt in illius laudibus æternaliter iocundus ſis, ſemper de quanta miſeria ſis erutus, vt puto coram habebis. Cùm ergo ſingulorum cōſcientię ſingulis pateant, fateri audeo, curata crimina ſine confuſione ad magnam miſericordiam Dei, eiuſque gratificationem, tuamque congratulationem cunctis patere. Non enim pro peccatis te maior cordis anguſtia premet, ſcelerumve tuorum magis pudebit: quàm aliquē magnis vulneribus ſauciatum, iamque ex omni parte ſanatum, aboliti languoris moleſtia premit. Vel nunquid eorum, quę in cunis poſitus infans egerat, nunc grandęuum pudet? Tunc quippe cùm integra ſanitas, perfecta mundicia, plena remiſſio, omnium ſecura, offenſionum impunitas certò tibi arriſerit; cognitio vel recordatio peccatorum tuorum, in nullo tibi horrori vel confuſioni eſſe poteſt. Verum ſuper agnitis delictis, velut enormi ac fæda infirmitate tua, pietas, virtus, ſapientia medici qui te ſanauit, ſublimius à cūctis admirabitur, laudabitur, magnificabitur. Laus talis autem Dei, etiam tua gloria eſt. Cap. 60.

5 Sed dicis: Gloriam Dei ibi intuendam video: ſed quomodo inter tot, innocentes, in me ſanata intuentes, non me iudicent, non intelligo. De quo agis, frater, intelliget te, nequaquam ſe, ſed Deum, in quem peccaſti, offendiſſe: quem tu videris penitus ignouiſſe. Nec in cor innocentis aſcendere poteſt vt te iudicet, cùm ſic Deum offenderes: ſed magis clementiam admirabitur, non ſolum in te, ſed etiam in ſe, qui ne hoc medicamento indigeret, cuſtoditus fuit. Si ipſi etiam Angeli te indignum ſocietate ſua iudicare vellent, dicentes; Tu homo de puluere factus, contra pręceptum Dei te in cænum peccati dimerſiſti: nunquid nobis ſimilis eſſe vis, quos nunquam contra Dei pręceptum ire audiſti? Reſpondebis; Si de puluere (vt dicis) factus ſum: non mirum ſi vento tentationis impulſus ſum cadens. Verum agnita Chriſti gratia, pro eo omnia reliqui; eius voluntatem conatus ſum implere; vide tribulationes in fame, in ſiti &c. quæ ad eius honorem ſuſtinui: vos autem numquam horum mini- Cap. 61.

mum

mum tuliſtis. Sed hæc ratiocinatio adultos tantum reſpicit, qui vim ſibi fecerunt. Vnde alij dicere poſſunt, quod in regno Dei veſtram quęrimus æqualitatem, dono & gratię Chriſti aſcribimus: cuius ſanguis bonis cunctis præponderat. Hęc Anſelmus.

6 Quartum intrinſecum gaudium principale conſiſtit in omnium pręteritorum gratiſſima contemplatione. Nā tunc diſtinctiſſimè videbunt tam in proprijs operibus, quàm in alienis, quomodo diligentibus Deum (ſecundū Apoſtolum.) omnia cooperantur in bonum, cęlum, terra, mundus, infernus, boni & mali, proſpera & aduerſa; dæmon & bonus Angelus. Tunc videri poterunt iudicia Dei, quæ ſunt hic abyſſus multa: vbi Pſal. 72. mirabitur dicens; *Zelaui ſuper iniquos pacem peccatorum videns: non eſt reſpectus morti eorum &c.* Et ſequitur: *donec intrem in ſanctuarium Dei, & intelligam in nouiſſimis eorum,* id eſt, poſt hanc vitā. Et Hierem. 12. *Quare via impiorum proſperatur? bene eſt omnibus qui operantur iniquitatem &c.* Sed pręcedit: *Iuſtus quidem es Domine: ſi diſputem tecum &c.* Hic erunt tot gaudia, quot de cognitis, vt in præcedenti mēbro dictum eſt, notabilia beati conſiderant dona, eis hic in via collata. Hic etiam maxima gaudia habent, quod euaſerunt omnes vermes conſcientiæ, quos habēt damnati in inferno.

Rom. 8.

7 Quintum intrinſecum gaudium conſiſtit in omnium operationum ad Dei voluntatem conformatione. Sicu[t] enim damnati perpetuè peccant; ita iſti perpetuè Deum honorant. Et ſicut damnati, pro quolibet ſuo malo actu eſſentialem pænam habent, id eſt inſeparabilem deordinationem: ſecundum illud Auguſt. lib. confeſſ. Iuſſiſ[ti] Domine, & ita factum eſt, vt pæna ſit ſibi omnis animu[s] inordinatus: ita ſaluati, in quolibet ſuo actu, quoddam inſeparabile & continuum præmium habent, & complacentiam de bonis actibus, quos Deum in eis vident operari &c.

D

DE DOTIBVS ANIMÆ, SCILICET VIſione, delectatione, & comprehenſione.

CAPVT XII.

ARGVMENTA.

1 *Tres dotes animæ beatæ, ex quibus elicit tres perfectiſſimas operationes.*
2 *Cur ſint tres dotes animæ beatæ.*
3 *Prima dos animæ eſt lumen gloriæ.*
4 *Minimus beatus, omnes ſpecies, & genera rerum, & earum rationes videt.*
5 *Qui perfectius Deum in patria videt, plura cognoſcit. In via quintuplex medium eſt inter nos & Deum.*
6 *Secunda dos animæ eſt dilectio.*
7 *Tertia dos animæ eſt comprehenſio.*

1 GAudia ſuperiora animæ beatę in patria, nunc vltimò ſunt declarãda, quæ cõſiſtũt in dotibus animę tribus. Vbi primò notandũ quid ſit dos: de hoc dictũ eſt ſupra 7. cap. Secundò notat Thom. in 4. diſt. 49. Pro- Num. 1. priæ, inquit, dotes animę, ſunt immediata principia illius operationis, in qua beatitudo conſiſtit, per quam anima Chriſto coniungitur. Et ſunt tres dotes, tanquam tria ſuprema dona, animam ſummè ordinantia & diſponentia ad beatitudinem. Prima eſt viſio, id eſt habitus luminis glorię ſeu ſapientiæ. Secunda eſt dilectio .i. conſummata & perfecta charitas patriæ. Tertia eſt comprehenſio .i. tentio Dei infiniti boni: qui ſe tradit ſua vnione ipſius animæ eſſentię, intellectui, voluntati, & memoriæ. Et hoc donum tertium eſt Deus ipſe, quo maius intelligi nequit. Ex his tribus ſupremis donis permanentibus anima elicit tres perfectiſſimas operationes. Ex primo viſionem Dei claram. Ex ſecundo dilectionem Dei sũmam. Et ex tertio certitudinem de non amiſſibilitate ſupremam; quæ tria ſequitur inexplicabilis animę delectatio, fruitio, & lætificatio: vnde ſicut ad dulciter & delectabiliter videndum aliquid, puta roſam, tria principaliter requiruntur, Primò, vt oculus ſit tranſparens, & mundus, per humidum glaciale; Secundò, vt lumen cor-

porale aduenıat oculo & medio, quod facit medium trãſparens in actu, vt poſſit moueri à colore; Et tertiò, ſimilitudo quædam deciſa à roſa, quæ ſimilitudo roſam in oculo repræſentet: quia roſa non eſt in oculo, ſed eius ſimilitudo, in ſpecie coloris: Sic etiam ad videndum Deũ beatificè, primò requiritur aliquod lumen in ipſo oculo animę, quod eſt intellectus, ita vt fiat potens ad Deum intelligendum, non per quod, ſed ſub quo potentior fiat. Sicut potentia per habitum fit fortior: ſecundum illud Math. 5. *Beati mundo corde.* Secundò habitus charitatis perfectus, affectum mulcens, vt delectabiliſſimè videatur. Tertiò Deus ipſe loco ſimilitudinis in corporalibus, ſic ſe vniet memoriæ, vt ſit principium quo, Deum videndi, & non vnit ſe per ſimilitudinem.

2 Sed quæritur, cur ſint tres dotes animæ? Reſpond. ſecundum Thom. & alios, triplici de cauſa. Primò, vt ſic ſatietur tota imago animæ, quę conſiſtit in intellectu, voluntate, & memoria: velut in animæ tribus ſupremis potentijs. Nam ſapientia, ſeu lumen gloriæ perficit ſummè intellectum; charitas conſummata affectum; & comprehenſio Dei appropriatè memoriam. Secundò, vt sũmè remunerentur tres nobiliſſimæ virtutes vię, fides, charitas, & ſpes. Nam fides meretur lumen gloriæ; ſpes intentionem; & charitas ſummam dilectionem. Fides tamen & ſpes non manebunt eſſentialiter in patria: ſed fidei ſuccedit lumen gloriæ, & ſpei tentio. Charitas verò manebit: ſed perficietur ibi ſecundum illud Apoſt. 1. Cor. 13. *Nunc manẽt fides, ſpes, & charitas: maior autẽ horũ eſt charitas.* Tertiò, vt tribus perſonis diuinis optimè conformemur: nam per lumen gloriæ, ſeu habitum ſapientiæ, conformabimur filio, qui eſt ſapientia; per charitatem, ſpirituiſancto, qui eſt charitas; & per tentionem, per quã omnia poſſumus, patris potentiæ.

3 Eſt itaque prima dos animæ lumen gloriæ, quod quidam dicunt eſſe ipſam gratiam conſummatam, alij habitum ſapientię. Certum tamen eſt, quod eſt quidam habitus & decor animæ: vt determinauit eccleſia extra de hæreticis, in clement. Ad noſtram. Vbi dicitur ſic, quod anima rationalis poteſt eſſe beata per naturam, quodque non indigemus lumine glorię, eleuante ad Deum videndum, & beatè fruendum: error. Cuius rationem aſſignat ſanctus Thom. parte 1. q. 12. dicens: quia omne quod eleuatur ad aliquid, quod excedit ſuam naturam, oportet quod

Digitized by Google

quod diſponatur aliqua diſpoſitione ad talem formam. Cum igitur virtus naturalis intellectus creati, non ſufficiat ad Dei eſſentiam videndum, ſecundum illud Rom. 6. *Gratia Dei vita æterna:* oportet quod ex diuina gratia ſuperaccreſcat ei virtus intelligendi. Et hoc augmentum virtutis intellectiuę vocamus lumen glorię. Et eſt illud, de quo dicitur Apoc. 21. quod claritas Dei illuminabit eam, ſcilicet ſocietatem beatorum Deum videntium. Et in Pſalm. 35. *In lumine tuo videbimus lumen.* Et ſecundum hoc lumen efficimur deiformes, id eſt Deo ſimiles: ſecundum illud 1. Ioann. 3. *Cum apparuerit, ſimiles ei erimus.* Huius etiam luminis, & doni magnitudo facit, quod quis in patria plura in Deo videt quàm alius: & quod plus diligit & gaudet. Vnde vbi ſupra dicit Thom. Videntium Deum vnus alio perfectius videt. Et hoc erit per hoc, quod intellectus vnius habebit maiorem virtutem vidēdi Deum. Facultas autem videndi Deum, non competit intellectui per naturam: ſed per lumen glorię, quod intellectum in quandam deiformitatem conſtituit. Vnde intellectus plus participans de lumine gloriæ, perfectius Deum videbit: plus autem participat de lumine gloriæ, qui plus habet de charitate, quam hic meruit, & ad patriā attulit. Quia vbi eſt maior charitas, eſt maius deſideriū: & deſiderium quodammodo facit deſiderantem aptum, & patulum ad ſuſceptionem deſiderati. Vnde qui plus habebit de charitate, perfectius eum videbit, & beatior erit.

4 Sed quæreres: Videbit ne minimus beatus omnes ſpecies, & genera rerum, & rationes earum? Reſpond. ibidem quod ſic: quia naturale deſiderium rationalis creaturę eſt ad ſciendum omnia; quæ pertinent ad perfectionem intellectus creati. Et hæc ſunt ſpecies, & genera rerum, & rationes earum, quæ videbit in Deo quilibet videns eſſentiam diuinam. Cognoſcere autem aliqua ſingularia, & cogitatus, & facta eorum, non eſt de perfectione intellectus creati, nec ad hoc naturale deſiderium tēdit: tamen vt ſupra habitum eſt in auctoritate Anſel. talia etiam cognoſcemus. Vnde videbit vnuſquiſque cogitationes alterius, prout ipſe vult: dicente Greg. Vnuſquiſque mentem ab alterius oculis corpulentia nequaquam abſcondet. Dato etiam, vt dicit Thom. quod tunc ſolus Deus videretur, qui eſt fons & principium totius eſſe, & veritatis; ita repleret deſiderium naturale ſciēdi,

quod nihil aliud quęreretur, & beatus eſſet. Vnde c
Cap. 4. beatus Auguſt. 5. confeſſio. Infelix homo, qui ſcit om
iſta, ſcilicet creaturas; te autem neſcit. Beatus au
qui te ſcit; etiam ſi iſta neſciat. Qui verò te, & iſta n
uit, non propter iſta beatior, ſed propter te ſolum be
tus. Hęc ille.

5 Sed quæreres: Videbit ne vnus in eſſentia diuina pl
ra, quàm alius, de his quæ Deus facere poteſt? Reſpon
ibidem: Horum quæ Deus facit vel facere poteſt, tant
aliquis intellectus plura cognoſcit, quanto perfectiu
Deum videt. In patria ergo videbimus Deum in ſe, &
Deum in nobis, & nos in Deo, & Deum in creaturis, &
creaturas in Deo. Cognoſcere autem Deum in ſua eſſē-
tia, eſt viſio meridiana. Cognoſcere verò creaturas in
verbo, id eſt in diuina eſſentia, eſt viſio matutina. Sed
cognoſcere creaturas in ſe, hoc eſt in proprio genere, eſt
cognitio veſpertina. In via autem quintuplex medium
eſt inter nos & Deum. Primum peccati. Eſa. 49. *Peccata
veſtra diuiſerunt inter nos & Deum*: hæc impediunt
ne Deus videatur, & cognoſcatur delectabiliter, & eſt
medium impiorum. Secundum medium ſunt creaturæ.
Rom. 1. *Inuiſibilia Dei, à creatura mundi, per ea quæ facta
ſunt intellecta, conſpiciuntur: ſempiterna quoque virtus eius ac
diuinitas*: & eſt medium philoſophorum. Tertium figu-
ræ: illud medium fuit patriarcharum & prophetarum.
Vnde 1. Corinth. 10. *Omnia in figura contingebant illis.*
Quartum ſcripturę, de quo Pſal. 118. *Declaratio ſermonũ
tuorum illuminat: & intellectum dat paruulis.* Et hoc eſt
medium theologorum. Quintum eſt fidei. Vnde Apoc.
2. *Eſto fidelis vſque ad mortem, & dabo tibi coronam vitæ.*
Et illud eſt medium omnium fidelium in ſpeculo, & in
ænigmate, & ſimilitudine. Sed in patria ſine omni me-
dio, ſpecie, & ſimilitudine Deus cognoſcetur ſeipſo, quia
immerſus toti animę, ſupplebit vicem ſimilitudinis: &
erit quo met videmus, & quod videmus; & ſic vnietur
Deus toti animæ, ſicut iam lux oculo, mel fauo, & vinum
pani intincto. Vnde 1. Corinth. 13. *Videmus nunc per ſpe-
culum & in ænigmate: tunc autem facie ad faciem.*

6 Secunda dos eſt dilectio, id eſt charitatis habitus, pro
tunc in ſumma ſui perfectione conſiſtens, maior & mi-
nor ſecundum quod in via quis meruit. Hęc charitas ſola
eſt; de qua 1. Corinth. 13. *Charitas nunquam excidit.* Hæc
charitas amplexabitur infinitum bonum, ſine medio, im-
perdibili-

Digitized by Google

perdibiliter: quæ in via per media, & inſecura Deum dilexit. De qua charitate Anſelm. lib. proſolegio cap. 24. ſic dicit: Excita nunc anima mea, & erige totum intellectum tuum: & cogita, quantum potes, quale, & quantum ſit illud bonum. Si enim ſingula bona delectabilia ſunt; cogita mente quàm delectabile ſit illud bonum, quod cõtinet iocunditatem omnium bonorum: & non qualem in rebus creatis ſumus experti, ſed tanto differentem, quãto differt creator à creatura. Si enim bona eſt vita creata: quàm bona eſt vita creatrix? Et cap. 25. Qui hoc bono fruetur, quid illi erit, & quid illi non erit? Certè quicquid volet, erit; & quicquid nolet, non erit. Ibi quippe erunt bona corporis & animæ, qualia nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis aſcenderunt. Cur ergo per multa vagaris homunco, quærendo bona animæ tuæ, & corporis tui? ama vnum bonum, in quo ſunt omnia bona; & ſufficit. Si delectat pulchritudo, fulgebunt iuſti ſicut ſol. Si velocitas, aut fortitudo, aut libertas corporis, cui nihil obſiſtere poſſit: erunt ſimiles Angelis Dei. Quia ſeminatur corpus animale, & ſurget corpus ſpirituale: poteſtate vtique, non natura. Si longa & ſalubris vita, ibi ſana eſt ęternitas, & æterna ſanitas: quia *iuſti in perpetuum viuent*: & *ſalus iuſtorum à Domino*. Si ſatietas: *ſatiabimur, cum apparuerit gloria Dei*. Si ebrietas, *inebriabũtur ab vbertate domus eius*. Si melodia, ibi Angelorũ chori concinunt ſine fine Deo. Si quælibet non immunda, ſed munda voluptas: torrente voluptatis ſuę potabit eos Deus. Si ſapientia: ipſa Dei ſapientia oſtendet ſeipſam. Si amicitia: diligent Deum plus quàm ſeipſos; & inuicẽ tanquam ſeipſos; & Deus illos, plus quàm illi ſeipſos. Si concordia; omnibus illis erit vna voluntas: quia nulla erit ibi niſi Dei voluntas. Si poteſtas; omnipotentes erũt ſuæ voluntatis, vt Deus ſuæ. Nam ſicut poterit Deus, quod volet, per ſeipſum: ita poterunt illi, quod volent, per illum. Quia ſicut illi non aliud volent, quàm quod ille: ita ille nolet, quicquid illi nolent: & quod ille volet, non poterit non eſſe. Si honor & diuitię: Deus ſeruos bonos & fideles, ſupra bona multa conſtituet: immo filij Dei, & dij vocabuntur, & erunt. Et vbi erit filius eius, ibi erunt & illi: hęredes quidem Dei, cohęredes autem Chriſti. Si vera ſecuritas: certi ita erunt, vt nullatenus iſta, vel potius illud bonum ſibi defuturum ſciant. Interroga intima tua, ſi capere poſſunt tantum gaudium ſuũ.

1. Corinth. 15. — *Pſal. 36.* — *Pſal. 16.* — *Pſal. 35.* — *Pſal. 35.* — *Rom. 8.*

de tanta beatitudine ſua.

7 Tertia dos animæ eſt tentio ſeu comprehenſio: prout opponitur inſecutioni viç. Spes enim eſt in via expectatio futuræ beatitudinis. Et ſpes quæ differtur, affligit animam: de qua 1. Cor.9. *Neſcitis quod hi qui in ſtadio currunt, omnes quidem currunt, ſed vnus accipit brauium? ſic currite vt comprehendatis.* Sed in patria ſpes deſinet, certitudo & ſecuritas de felicitate perpetua dabitur, per Dei immediatam eſſentiam, quæ animæ illabetur. De hac dote dicit Anſelm. lib. de ſimilitud. Securitas omnes alias partes beatitudinis confirmat: nec haberi poſſunt perfectè ſine illa. In hac autem vita nihil ſecurum extat totaliter. Sub eodem enim tempore pauper ex diuite: mortuus ex viuo poteſt exiſtere. In futuro autem bonus, quicquid voluerit habebit: & nihil in eo ſe amiſſurum timebit. Hęc ille. Omnia prædicta gaudia, & ſingula, videbit ſe habere beata anima: & ex iſtis quoddam infinitum, quodammodo, ſurget in ea gaudium. De quo Anſelm. ibidem ſic dicit: Quid quæſo maius gaudium cogitari poſſit: quàm ex iſtis compactum prætactis? Gaudium enim erit ei intus & extra: gaudium ſurſum atque deorsũ: gaudium circuncirca & vbique: gaudium plenum. Hæc de Anſelm. Vnde ibidem lib. proſologio cap. vlt. oratione ſic concludit. Dominus meus, & Deus meus, ſpes mea, & gaudium cordis mei: dic animę meæ, ſi hoc eſt gaudium, de quo nobis dicis per filium tuum, *Petite & accipietis, vt gaudium veſtrum ſit plenum.* Inueni namque gaudium quoddam plenum, & pluſquam plenum. Pleno quidem corde; plena mente; plena anima; pleno toto homine: non ergo totum illud gaudium intrabit in gaudentes, ſed toti gaudentes intrabunt in gaudium. Vtique tantum gaudebunt, quantum amabunt; tantum amabunt, quantum cognoſcent: quantum te cognoſcent domine tunc, & quantum te amabunt? Certè nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis aſcendit in hac vita: quantum te cognoſcent & amabunt in alia vita. Oro Deus cognoſcam te, amem te, vt gaudeam de te: & ſi non poſſum in hac vita ad plenum, vt proficiam in dies vſque dum veniat illud ad plenum. Domine per filium tuum iubes, immò conſulis petere; & promittis accipere; vt gaudium noſtrum ſit plenum. Peto domine quod conſulis, per

[Left margin: ...p.69. / ...atth.8. / ...Cor.2.]

per admirabilem conſiliarium noſtrum: accipiam quod promittis, per veritatem tuam, vt gaudium meum plenum ſit. Meditetur interim inde mens mea; loquatur inde lingua mea; amet illud cor meum; ſermocinetur os meum; eſuriat illud anima mea; ſitiat caro mea; deſideret tota ſubſtantia mea; donec intrem in gaudium Domini, qui eſt Trinus & vnus Deus benedictus in ſæcula.

FINIS.

VITTORIO EMANUELE
BIBLIOTECA IN ROMA

Digitized by Google

Digitized by Google

INDEX RERVM IN HOC OPERE CONTENTARVM.

Primus numerus præceptum ; ſecundus caput eiuſdem præcepti; tertius numerum eiuſdem capitis indicat. Quod ſi hoc ſignum] inter numeros interponatur, proximus numerus indicat aliud pręceptum, reliqui caput pręcepti, & eius numeros.

A

ABorſus *cauſæ quæ ſint. præcept.* 5. *cap.* 1. *num.* 6. *quale peccatum ſit. ibidem. Vide* Mulier *&* Homicidium.

Abrenunciatio *omnium temporalium quàm vtilis ſit, & ad quid ordinetur.* 4.4.2.3.4.

Abſolutio *ſacramentalis quos effectus operetur.* 3.9.1. *ficte confitenti non eſt impendenda. ibid. num.* 14. *eius effectum qui volet conſequi, quomodo debeat eſſe diſpoſitus. ibid. num.* 14 *& ſeq. infirmantibus quomodo ſit danda.* 7.9.2.

Abſtinentia *quid ſit.* 6.5.2. *quomodo ſeruanda. ibid. num.* 2.3. *multiplex eſt, & vna ſola virtuoſa. ibid num.* 4. *quid moderetur in cibo & potu. ibid. num.* 5. *Philoſophorum exemplis probatur & commendatur.* 6.8.7. *multa eſt in homine, ſed exercitio ſe exerit. ibid. fit vitioſa tribus modis. ibid. num.* 8.

Accidia *prohibetur.* 1.1.13. *quodnam proprium eius, & quid ſit.* 1.20.1. *eius cauſæ & radices tres. ibid. num* 2. *triplici de cauſa eſt peccatum, & quando primus motus peccatum veniale, quando mortale. ibid. num.* 3.4.5. *viginti modi per eam peccandi. ibid. num.* 6. *& ſeq. Remedia contra ipſam. ibid. num.* 15.

Actus *dilectionis Dei quomodo ſit optimus.* 1.4.10. *Per quæ cauſetur in nobis. ibid. num.* 13. *Actus fidei quid ſit, &*

Aaa quomodo

quomodo 1.2.8. *Actus iuſtorum à filijs huius ſæculi exprobrantur.* 1.21.12. *Actus meritorius an requirat actualem tendentiam in Deum.* 1.4.20. *A quonam accipiat originem, ordinationem, & terminationem.* 1.4.21. *Actus nobiliſſimus in Eccleſia quis ſit.* 3.5.2. *Actus Spei quis ſit, & quibus rebus innitatur.* 1.3.3.

Accuſare *Prælatos an poſſint ſubditi.* 8.3.4. *Accuſare proximum an, quando, & quomodo quis teneatur. ibid.*

Adiurare *quid ſit,* 1.11.32.] 2.4.5. *Adiurandi modus duplex.* 1.11.32.] 2.4.5. *Adiuratio ad quinque rerum genera fieri poteſt.* 2.4.5. *Adiuratio quæ licita, quæue illicita. ibid. Adiurare dæmones an, & quomodo liceat.* 1.11.32.] 2.4.6. *Adiurare homines an liceat.* 1.11.34.] 2.4.5. *Adiurare irrationales creaturas an liceat.* 1.11.33.] 2.4.8. *Adiurare dæmoniacos an liceat ſæcularibus non ordinatis.* 1.11.35.

Adorare *quid ſit.* 1.8.2. *Adorationis tres ſunt ſpecies.* 1.6.4. *& quibus conueniant. ibidem. Adoratio quædam interior, quædam exterior, & quibus in rebus conſiſtant.* 1.6.2. *Adorationis ſigna vbi, quando, & quibus modis exerceri debent.* 1.6.3 *Adoratio cur fiat ad Orientem* 1.8.6.

Adulatio *quid ſit, & quando peccatum mortale vel non* 8.2.4. *quam ſit deteſtabile vitium. ibid.* 5. *Adulationis remedia ibid.* 6. *Adulator quibus aſſimiletur. ibid.*

Adulterium *quid ſit.* 6.2.3. *eius gradus. ibid. Eſt ſemper peccatum mortale ibid. Eſſe graue peccatum ex multis oſtenditur. ibid. num.* 4. *Adulterio an vir, aut mulier magis peccet.* 6.1.1.

Aduocatus *cauſam iniuſtam defendens, aut cauſam bonam aduerſarij grauans quomodo peccet.* 7.4.7. *ad quam reſtitutionem teneatur. ibid.*

Affectio *diligendi Deum an exceſſum habeat.* 1.5.13.

Agens *contra conſcientiam ædificat ad gehennam, quomodo intelligatur.* 1.5.9. *in decima regula.*

Agilitas *qualis erit in corporibus glorioſis.* 10.7.8. *Quomodo agilitate corpora beatorum moueantur. Vide Corpus.*

Alchimiam *facientes quomodo peccent.* 1.16.2.

Ambiguus *cui parti ſtare debeat.* 8.3.8.

Amicitiæ *quænam ſint propria.* 5.6.7.

Amor *carnalis per quæ indicia cognoſcatur.* 4.2.11.

Anathema eſt, *qui Dominum* IESVM *Chriſtum nõ amat.* 1.4.4. *Anathema eſt, qui dicit Deum nobis mandare, quod implere non poſſumus.* 1.1.5.

Anima *humana quanta capacitatis ſit, & quo ſatietur.* 7.

1.10

1.10. *Anima fidelis tribus arris à Deo eſt deſponſata*. 1.5.12. *Animæ Beatorum in quo cælo collocentur*. 10.5.1. *Animæ damnatorum an quandoque ex inferno exeant, & an pœnas ſuas tunc ſecum ferant*. 1.11.8.] 10.2.10. *Animæ in purgatorio an aliquam habeant ſcientiam*. 7.8.9. *an patienter ferant ſuam pœnam*. *ibid*. *A quibus puniantur*. *ibid num*. 10. *Animam pro proximo ponere quomodo liceat, & quando cadat ſub præcepto*. 4.4.4. *Animarum ſex receptacula*. 7.8.1.

Animalia *vera an dæmones formare poſſint, compulſi per incantationem*. 1.11.10. *modus quo ea faciunt Deo permittente*. *ibid*. *cur illa faciant dæmones*. *ibid*.

Annos, *dies, menſes an obſeruare liceat*. 1.11.48.

Ars *notoria quid ſit*. 1.11.46. *an per illam licitum ſit, vel poſſibile ſcientiam acquirere*. *ibid*. *Ars ſaliatorum quænam ſit, & vtrum licita*. *ibid*. *num*. 47.

Articuli *fidei quot ſint, & quomodo diſtinguãtur*. 1.2.2. *ordinata eorũ diſtinctio an cuilibet fideli neceſſario ſciẽda*. *ibid*. *nu*. 3. *Eos, de quibus Eccleſia celebrat feſta publice, quilibet fidelis tenetur in ſpecie cognoſcere, & explicite credere*. *ibid*. & *nu*. 4.

Artificia *quibus ſuperflua fiunt, an ſine peccato exerceri poſſint*. 1.18.67.

Artificum *conditiones vt eorum opera ſint licita*. 3.14.7.

Aſtrologorum *de futuris vera prædictio ex quibus cauſis proueniat*. 1.11.42.

Aſtrorum *aſpectu an licite futura cognoſcantur*. 1.11.41.

Auaritia *à quonam adinuenta*. 1.16.5. *quotuplex & quid ſit*. 7.1.2. *in quibus reperiatur*. *ibid*. *num*. 3. *quando & quomodo ſit peccatum mortale*. *ibid*. *num*. 4. *duplex eius conſideratio*. *ibid*. *num*. 5. *eſt vitium valde deteſtabile*. *ibid*. & *ſeq*. *eſt infirmitatum ſpiritualium peſſima*. *ibid*. *num*. 9.

Auditus *in patria quibus perficietur, & quomodo ratione ſui obiecti præmiabitur gaudio*. 10.6.5. *Audiens falsò iurantẽ, cum ſciat, & taceat, an teneatur eum manifeſtare*. 2.3.9.

Augures, *Aruſpices, Auſpices quomodo differant*. 1.11.43. *Num per auguria liceat futura coniectare*. *ibid*.

Aurea, *Aureola, fructus, quid ſint, & quomodo differant, & quomodo hæc mereamur*. 10.8.1.2. *Aureolæ cur tres*. *ibid*. 3. *Aureolarum quæ perfectior*. *ibid*. 4.

Authoritas *Dei ſuper nos, vnde conſurgat, & quomodo propterea Deum reuereri, honorare, & illi obedire debeamus*. 1.1.3. *Authoritate propria contra iuramentum incautum venire nemini licet, niſi in quibuſdam caſibus, ſed ſuperiorem adire debet*. 2.3.3.

Auxilium *in tempore neceſſitatis, à quibus, & quomodo homo petere debeat.* 1.9.5.

B

BAptiſmi *fructus multiplex.* 3.3.4. *Materia quæ. num.* 5. *forma quæ. num.* 6. *baptiſmi formam qui ſcire teneantur. num.* 7. *baptizare neceſſitatis tempore quibus liceat. ibid. baptizari neceſſitatis tempore debet ea pars quæ extra matrem apparet, ſiue ſit pes, ſiue manus. &c. ibid. baptizans an ſimul abluere & verba proferre debeat. num.* 8. *baptizatus an ſemper recordari teneatur promiſſionis* Deo *in baptiſmo factæ. num.* 9.

Beatitudo *in quo conſiſtat.* 10.12.4. *Beati inter ſe an diuerſos gradus habeant, & quomodo ſe excellant.* 10.5.2. *& ſeq. Beati quomodo propriam pulchritudinem valeant cognoſcere.* 10.10.6. *An ſe inuicem iudicabunt beati de præteritis exceſſibus contra* Deum *factis.* 10.11.5.

Benedicere *infirmos per carmina ſcripta, vel verba ſacra ſecum deferre an liceat.* 1.11.29. *Benedictiones vetularum ſuper infirmos vnde ortum habuerint. ibid.* 30.

Bene *vel male naſci, fortunari, gubernari, cuſtodiri, vnde proueniat.* 1.11.39.40.

Beneficijs *Dei ingratus quomodo peccet; & quæ ſint Dei erga nos beneficia.* 1.1.5. *Beneficiorum Dei memoria quomodo præ oculis cordis noſtri habenda.* 1.5.13.

Bellum *iuſtum quot, & quas requirat conditiones.* 1.22.5. *Bellum iniuſtum ex obedientia ingrediens an excuſetur à peccato. ibid.*

Bigamiam *quis primum inuexit.* 1.16.5. *Bigami an poſſint mereri fructum ſexageſimum.* 10.9.5.

Blaſphemare *quid ſit.* 2.4.1. *Blaſphemia num ex genere ſuo ſit mortale peccatum. ibid.* 3. *Tres eius ſpecies. ibid.* 2. *Tres eius gradus ſecundum S. Thomam. ibid.* 3. *An ſemper ſit peccatum mortale. ibid. Propter quinque mala maxime vitanda eſt. ibid.* 4. *Quomodo ſit in damnatis.* 10.2.7. *Blaſphemat qui animam ſuam dæmonibus deuouet.* 2.4.4.

Bonum *in Deo quid ſit.* 1.4.10. *Bona omnia an, & quomodo à Deo deſcendant.* 1.12.8.10.11. *Bona in genere triplicia. ibid.* 7. & 5.13.8. *Bona hominis quænam ſunt quæ nunquam illi obſunt.* 1.4.8. *Bona hominis quintuplicia; contra quæ vitia quinque militant.* 5.14.1.] 4.1.2.

Bona

Digitized by Google

Bona proximis impendenda in quotuplici ſint differentia, 4.4.5. *Bona neceſſaria ſecundum quæ attendantur*.7.3.10.11. *Bona temporalia in duplici diff rentia*. 7. 3.2. *Bona ſuperflua quæ,& ſecundum quæ ſumuntur*.7.3.4.5.6.7 *Bona ſuperflua habens an teneatur ſubuenire habenti neceſſitatem ſolum in vita honeſtate,& non extremam patienti*.7.3.8. *Bona temporalia an quis tribuere teneatur tyranno, vt ſalua maneant bona naturæ*. 7 4.11. *Bona temporalia quomodo ſint meritoriè ordinanda*.7.6 14. *Bonorum operum proximi vel malorum, an,& quot modis participes fieri poſſimus*. 7. 7. 4. *Bona opera an ſint dimittenda,nè ſcandalum oriatur*. 5. 13. 8. 9. 10. 11. *Bona fama proximorum tribus modis vtiliter poteſt in notitiam aliorum proferri*.1.14.6.7. *quomodo intentio in tali fama ſit regulanda*.7.14.8.

C

CHaracter *quid ſit*.3.5.7. *Characterem indelebilem quæ ſacramenta imprimant. ibid. Characteralis diſtinctio in Eccleſia militante triplex. ibid. Characteris ſacerdotalis effectus num*.1.

Charitas *quid ſit*.1.5.21. *Charitas qua Deus diligitur,ſeptẽ præclaros,fructus parit*.1.4.5.6.7.*Charitas erga proximos Dei gloriam operatur*.5.8.5. *Charitas diuina inter viuos & mortuos permanet*.7.9.8. *Charitas beatorum in patria qualis erit*.10.12. *Charitatis minimus gradus eſt Deum ſuper omnia diligere,& legem eius cuſtodire*.1.3. 12. *Charitate non habita,an aliqua operatio ſit meritoria*. 1.4.4.

Caſtratio , *aut membri alicuius mutilatio,aut abſciſio,an ſit alicui licita*.5.1.8.9.

Cauſalitas *omnium rerũ quomodo à Deo deſcendat*.9.2.2.

Cælum *Empireum quomodo ſit diſpoſitum*. 10.5.1.2. *Cæli manſio quid ſit*.10.5.3.

Cenſus, *tributa, redditus,& ſimilia,Dominis ſæcularibus ſubtrahentes an,& quomodo peccent*.4.7.5.] 7.4.8.11.

Certitudo *quotuplex ſit,& quæ ſufficiat vt euitetur peccatum mortale*.1.5.9.*in ſexta regula. Certitudo moralis tribus vijs acquiritur.ibid.in ſeptima regula. Certitudo coniecturalis quod quis ſit ſine peccato mortali.per quanam haberi poſſit*. 3. 12.7. *Certitudo an aliquis ſit in ſtatu ſalutis quomodo ſumi debeat*.3.8.17.*Certitudo quod aliquis ſit in cœlo,vnde habeatur*.7.8.2. *Certitudo de quibuſdã quod ſint in inferno*.7.8.3.4.

Cibis & *potibus quomodo per temperantiam vtendum ſit,*

Digitized by Google

& alijs naturæ refectionibus, vtpote ſomno, labore, ſpacio &c. 6.5.2. Cibis inſuetis periodus naturalis vitæ abbreuiatur. 6.5.6

Cicatrices in corporibus glorioſis an manebunt in patria. Vide Vulnus.

Circumſtantiæ quæ ſint confitendæ. 3.9.7.8.

Claritas in corporibus glorioſis, qualis & quomodo erit. 10. 7.11. An viſum offendat. num. 13.

Clauis ſacerdotalis quotuplicem effectum habeat. 3.5.1.

Clerici an pretioſis veſtibus vti poſſint. 1.17.6.

Cogitatio de fornicatione an ſemper ſit mortalis. 9.4.11. Cogitatio peccatoris vt conuertatur qualis eſſe debeat. Vide Peccatoris meditatio.

Cognatio ſpiritualis vnde contrahatur. 3.4.2.

Cognitio diuinæ voluntatis quot modis habeatur. 1.19.3. Cognitio ſuiipſius quam vtilis ſit. 9.2.1. Cognitio ſuiipſius per quæ & quomodo acquiratur. num. 2.3.4.5.6. Cognitio præteritorum in patria an habebitur & quomodo. 10.11.6.

Choreas ducere quam ſit periculoſum. 6.3. . 2.3. vnde originem habuerint. num. 1. Ex quibus cauſis ſint licitæ. num. 4. An ducere ſit peccatum mortale. num. 5.

Colendus in quibus ſit Deus. 1.2.8. Colentis Deum quis ſit fructus. 1.9.5. Colendi Deum ante datum decalogum multi fuerunt modi ſuperſtitioſi. 1.1.12.

Communicare quotidie an liceat & expediat. 3.12.12.

Commutatio quotuplex ſit, & quid requirat vnaquæque vt ſit iuſta. 7.5.2. & ſeq.

Concordia beatorum quanta erit in patria. 10.10.2.

Concupiſcentia quid ſit & quotuplex. 9.4. 2. Concupiſcentia carnis tripliciter accipitur. num. 3. quando ſit peccatum veniale, quando mortale, & quando nullum. ibid. & num. 4.5. Concupiſcentiæ carnalis & aliorum peccatorum gradus vndecim. num. 14.

Conditiones in promiſſis, votis, & iuramentis ſubaudiendæ & incluſæ quæ ſint. 8.2.2.

Confeſſio generalis quæ, quotuplex, & ad quid valeat. 3. 9.18. Confeſſio ſuper contritionem quid addat, & quantum proſit. num. 1. Vbi & cui facienda. num. 10. Quando ſit facienda ſub præcepto num. 16. Confeſſio de ignorantia quomodo fieri debeat 9.3.10. Confeſſio in quibus caſibus ſit iteranda. 3. 9.17. An poſſit fieri laico. num. 12. Confeſſionem alicuius audiens doloſè quomodo peccet, & an celare teneatur. 8.3.2.

Confiteri quis teneatur. 3.9.2. Confiteri mutus, & ignorans certum idioma quomodo debeant. num. 3. Confiteri abſenti

ſenti per ſcriptum an liceat.num 4. Confiteri an teneatur habens ſolum veniale.ibid. Confiteri volens quantam diligentiã adhibere debet.num.5. Confiteri quæ teneamur.num 5.6 7.8. Confiteri quis debet vt dubia, quæ dubitat eſſe mortalia. num. 9. Confiteri cui teneatur quis.num.10. Confiteri laico an liceat num.12. Confiteri qui non poteſt, niſi complice expreſſo, quid faciat.num.13. Confitendi tempus obſeruandum. num. 16. Confiteri non ſuo ſacerdoti in quibus caſibus quis poſſit. num.13. Confitens vt effectum abſolutionis conſequatur, quomodo diſpoſitus eſſe debeat.3.9.14.

Confirmatio an ſit ſacramentum neceſſitatis, & quando, & quibus.3.4.4. Quot fructus conferat.num.1. 2. Quibus danda.num 3. Confirmandus qualiter debeat eſſe diſpoſitus. num.3. Confirmandum tenens cuiuſmodi eſſe debeat.ibid. Cõfirmatus quomodo debeat cuſtodiri ne chriſmati irreuerentia inferatur.ibid.Confirmati officium.num.1.

Coniectura quod quis ſit ſine peccato mortali per quæ habeatur 3.12.7.

Conſcientia an ſemper obliget ad faciendum.1.5.9. in regula vndecima. Conſcientia erroneą quomodo ligat. num. 7. Conſcientia perplexa quomodo ſit regenda. num. 9. in regula 13. Conſcientia quando ſit emundanda. 3.2.1. Conſcientiæ bonæ ſignum quod ſit. 5. 3. 4. Conſcientiæ beatorum in patria quomodo ſibi inuicem patebunt.10.11.4.

Conſenſus triplex.9.4.5.6.7. Interpretatiuus conſenſus quid ſit.num.7.8.Conſenſus mortalis quotupliciter fiat.num.6 Conſenſus deliberatus in delectationem peccati mortalis an ſit ſpeciale peccatum mortale in venereis. num.7.8.& 6.2.7. De conſenſu quatuor regulæ Ioannis Gerſonis. 9. 4. 8. De conſenſu num idem ſentiendum in alijs peccatis, quod in peccatis carnis.num.11. Conſenſus omnis voluntarius tam in opus venereum, quam in delectationem ad tale opus per ſe inclinantẽ, prohibetur ſexto mandato.num.15.16.

Conſtans ab inconſtanti quo differat. 1.21.6.

Cõſuetudo quæ poſſit excuſare à peccato, & quæ nõ.7.5.13. verſus finẽ. Cõſuetudo an excuſet à nõ ſoluẽdo decimas. 1.7.7.

Contemptus quid ſit. 1.22.7. quando ſit peccatum mortale, & quando non.num.7.8. Ex contemptu eſſe, vel non eſſe, non ſufficit ad diſtinctionem mortalis & venialis peccati. ibid. Contemptus magnitudo, vel paruitas, ex quibus cauſis oriatur. num.8. Contemptus & negligentia differunt.num.8.

Contritio quid ſit. 3.8.1. Contritionis quinque veluti præambula.num.2. ad veram contritionem ſeptem requiſita.

Digitized by Google

num.3.& ſeq. Contritio de vnoquoque peccato mortali; & de circumſtantijs in aliud genus trahentibus, an ſigillatim ſit habenda. num.3.4.5. Contritio de oblitis quomodo fieri debeat. num.5.6. Contritio de ignoratis quomodo habenda. num. 7.9. Contritio an requirat dolorem ſenſitiuum num. 1.10. Contritionis dolor quam magnus eſſe debeat, & quamdiu durare. num.1.10. Contritio inutilis & falſa quæ ſit. num. 11.13. Cõtritio quomodo, & quando, & virtute cuius informatur charitate. num 14. Contritionis vel Attritionis bonæ, quinque ſunt effectus. num. 15. Contritionis dolor pro peccatis quoties debeat concipi. 3.10.6. *Contriti voluntas qualis eſſe debet.* 1.2.10.] 3.8.10.

Conuerti *ad Dominum celeriter mouemur propter quinque rationes.* 1.20.7.] 3.11.4. *& ſeq.*

Corpora *beatorum qualia erunt in patria.* 10.6.8. *An futura ſint palpabilia.* 10.7.7. *Corpora glorificata an in ſua poteſtate habeant videri, aut non videri.* 10.7.13. *An aliquando corporaliter moueantur.* 10.7.9. *An ab animabus moueantur motu non organico. ibid. An moueantur in inſtanti. nu.* 10. *& quomodo. ibidem. Corpora damnatorum qualia erunt, & quomodo punientur.* 10. 2.9.] 10.3.3.

Correctio *quotuplex.* 5.12.1. *Correctio fraterna. Vide* Frater.

Corrupti *extra matrimonium an aliquem fructum poſſint mereri, & quem.* 10.9.5.

Creaturæ *irrationales an ſint diligendæ.* 4.3.8. *Creaturæ irrationales an poſt diem iudicij manebunt.* 10.5.9.

Credere *omnes articulos fidei explicite, an quilibet Chriſtianus teneatur, & quomodo.* 1.2.2.3.

Chriſtiana *diſciplina in quo conſiſtat.* 7.2.3.

Cuſtodire *quæ quis teneatur, & quomodo.* 5.2.5.

D

DAmnati *in inferno quot exterioribus pœnis puniantur.* 10.2.1. *& ſeq. Damnati an aliquid cogitabunt de Deo,* 10.3.5. *Damnati an poſſint exire ex inferno, & hominibus apparere.* 10.2.10. *An habeant notitiam eorum quæ in mundo fecerunt, & an videant ſanctos in gloria.* 10.3.4. *An odio habebunt quos hic male dilexerunt. ibid. num.* 3. *Eorum pœna reſpectu ſuperiorum quotuplex erit,* 10.4.1. *& ſeq. Damnatorum pœnæ interiores quænam ſint, & quomodo eis puniantur.* 10. 3. *per totum. Damnatorum pœnæ quomodo erunt oppoſitæ dotibus*

bus felicis animæ,& quanam illa erunt. 10.4.2. *Damnatis pro actibus eximie malis, an danda ſit luteola, ſicut excellenter bonis dabitur aureola.* 10.2.11.

Damnificari *homo in quot poſſit, & quomodo debet fieri ſecundum hæc reſtitutio. Vide Reſtitutio. Damnum proximo illatum an obligat ad reſtitutionem, & quomodo.* 7.4.5. *Damni recompenſatio in quibus ſpeciebus furti fieri debeat.* 7.4.4. *& ſeq.*

Decalogus *quantum ſe extendat, & quid contineat.* 1.1.10.11.

Decimæ *de iure naturali & diuino ſunt inſtitutæ.* 1.7.7.8. *Decimæ quare ſint inſtitutæ. num.* 8. *Cui debent dari. num.* 8.] 4.6.3. *De quibus rebus ſolui debent.* 1.7.7. *& vtrum conſuetudo excuſet à non ſoluendo. ibid. Decimas male expendentes quomodo peccent. ibid.* 8. *Decimas an pauper diuiti ſacerdoti ſoluere teneatur. ibid.*

Defectus *proximorum quotuplices ſint, & quomodo remedia illis adhibenda.* 7.2.1.

Delectatio *de quo ſit habenda.* 9.4.20. *Quam ſit multiplex delectatio, & quomodo ex ea generetur peccatum.* 9.4.5. *& ſeq. Delectatio de cogitatione fornicationis an ſemper ſit mortalis. num.* 11. *Delectatio moroſa an in omni genere peccati ſit vitanda. ibid. Delectationes moroſas habere circa actũ venereum de aliqua, legitime habenda in vxorem, vel iam habita, an ſit mortale peccatum. num.* 12.13. *Delectationibus malis immorari quam ſit malum. num.* 19.20. *Delectabilia quomodo ſint fugienda. num.* 20.

Dæmones *qua poteſtate poſſint cogi, & an etiam aliqua naturali virtute.* 2.4.7. *An licitum ſit adiurare dæmones, & qui modi ſeruandi.* 1.11.32.] 2.4.6. *Dæmones adiurare an laicis liceat.* 1.11.35. *Dæmones quomodo futura ſciant, & ex quibus cauſis.* 1.9.7. *Dæmones an hominem inuitum de loco ad locũ deferre poſſint.* 1.11.16. *Dæmones Incubi & Succubi an ſint.* 1.11.25. *Dæmonibus an credendum ſit etiam veritatem dicẽtibus.* 2.4.6. *Dæmonibus an debeat maledici.* 5.4.2. Dæmoniaci *vtrum per herbarum & lapidum appoſitionem poſſint iuuari.* 1.11.31. *Dæmoniacis an Euchariſtia ſit danda.* 3.12.3.

Deriſio *circa quæ fieri ſoleat.* 5.14.1. *Eſt ſpeciale peccatum ab aliis diſtinctum. num.* 2. *In paruis veniale eſt, at in magnis ſæpe mortale. num.* 3. *Deridere Deum grauiſſimum eſt, tum parentes, tum bonos. num.* 4. *Deriſio vitiũ eſt deteſtabile tribus de cauſis. num.* 5. *Deriſorum pœna quæ & qualis,*

Digitized by Google

quales in ſcripturis reperiantur. num. 7.

Deſperatio quando ſit peccatum in Spiritum ſanctum, quando ſimplex mortale, & quomodo opponatur Spei. 1. 3. 7. quare ſit peccatum. num. 8.

Detractio quid ſit. 5. 10. 1. ſit ſex modis. num. 2. Quando ſit peccatum mortale. num. 3. non omnis peccatum mortale eſt. num. 5. Detractio eſt vitium deteſtabile multis de cauſis. num. 6.7.8. Detractor quibus aſſimiletur, & quot perſonis noceat. num. 7. 8. Detractor vno flatu tres interficit. num. 10. Detractori quomodo reſiſtendum. num. 11. Detractorem audire an liceat. num. 9. Detractorem audientes tribus de cauſis ſunt reprehenſibiles. num. 10. Detractorum tres ſunt gradus. num. 4. Detractorum tres modi. nu. 5.

Deuotio vnde cauſetur. 3. 12. 10. Quibus geſtibus melius excitetur. 1. 6. 3. 6. Deuotionis veræ & humilitatis quæ ſint cauſæ. 9. 2. 4.] 1. 6. 3.

Deus anima, corpore, & bonis noſtris diuerſimode colendus & adorandus. 1. 1. 12. Deus quomodo ſpernatur. 1. 5. 5. Deus quare corpore noſtro venerandus. 1. 6. 7. Itē quando & quibus diebus. ibid. Deus pro peccatis quomodo & per quid placādus. 3. 3. 3. ibid. cap. 8. nu. 16. Deus an peccatores exaudiat 7. 9. 8.

Dilectio Dei cadit ſub præceptum. 1. 4. 1. quam ſtrictè præcipiatur. num. 2. Dilectio Dei tripliciter cadit ſub præceptum, ſcilicet vt diligatur fauorabiliter, ordinabiliter, appretiabiliter. num. 8. Dilectio duplex, Concupiſcentiæ & Amicitiæ. num. 9. Dilectio Dei actualis an ſemper ſit habenda, & quando ſit obligatoria, quando non. 1. 5. 10. Dilectionis Dei triplex gradus. num. 11. Dilectio Dei rationabilis eſt ſeptem de cauſis. 1. 5. 13. Dilectio Dei in patria quomodo fiet. num. 11. Dilectio ſuiipſius quare non ſit ita explicitè mandata, ſicut dilectio proximi. 4. 1. 5. Dilectio ſuiipſius ſecundum quæ ſumi debeat, vt ſit bona & licita. num. 2. Dilectio ſuiipſius vt ſit iuſta & licita requirit quatuor. num. 3. Dilectio proximi quomodo ſit neceſſaria, & quomodo in ipſa reliqua mandata compleantur. num. 1. Dilectio proximi quæ in ſe continere debeat. 4. 2. 3. 4. 5. 6. Dilectio proximi per quæ impediatur quo minus ſit meritoria. num. 11. 12. Dilectio proximi nouem habet gradus. 4. 3. 4. & ſeq. & ſecundum hos gradus attenditur eius perfectio vel imperfectio. ibid. Dilectio inimici quomodo ſit implenda. 4. 3. 6. & quod ipſa ſit ſumma. ibid. cap. 4. 1. Dilectionis Dei mandatum ſi in via impleri poſſit. 1. 5. 11. Dilectionis ordo quis ſeruandus. 4. 3. 1. & ſeq. Ad dilectionem proximi quæ moueant & inducant. 4. 2. 9. 10.

Digitized by Google

Diligere *Deum & ſeruire Deo quomodo inter ſe ordinentur.* 1.4 12. *Diligere quid ſit. num.* 8. *Diligere Deum ſuper omnia quid ſit. num.* 10. *& quo amore diligendus ſit Deus. ibid. Diligere ſeipſum quid ſit.* 4.1.2. *Diligere Deum ex tota mente quomodo debeamus exponitur.* 1.4.17 18. *& oſtenditur per ius naturale & ciuile quod omnia ſint in Deum referenda. ibidem. Diligendus quomodo ſit Deus appretiabiliter.* 1.5.4. *Diligendus an ſit Deus propter vitam æternam.* 1.4.12. *Diligendusne Deus propter beneficia, quæ dedit, & quomodo. num.* 13.14. *& ibid. cap.* 5. *num.* 12. *In diligendo Deum quis debeat eſſe reſpectus, & quot de cauſis ſit diligendus. ibid. cap.* 4. *num.* 8.

Diligentia *quanta eſſe debet in præceptorum obſeruatione.* 1.4.3.

Diligentibus *Deum omnia cooperari in bonum quomodo verificetur.* 1.4 6

Diligibilia *quæ Deus mandauit quot ſunt.* 1.1.10.

Diſpenſatores *votorum, & aliorum diſpenſabilium, qui & quot ſunt.* 2.5.21.

Diuinationis *quot ſint ſpecies, & quomomodo differenter fiant.* 1.11.2.

Diuitiarum *appetitus ex quot cauſis proueniat.* 7.1.12. *Diuitiarum appetitus quare ſatiari non poteſt. num.* 10. *Diuites quibus aſſimilentur.* 7.1.12.

Doctores *verbum Dei propter Deum prædicantes, an plus mereantur quam qui dant eleemoſynam corporalem.* 7.3.16.

Dolere *de peccato quoties homo tenetur, & quid prodeſt dolere de peccato.* 3.10.6.

Dominicus *dies multis prærogatiuis inſignitus.* 3.1.3.

Dominus *ſæcularis quis ſit.* 4.7.1. *Domini ſæculares à ſubditis in quinque debent honorari. num.* 3. *Domini ſæculares quot modis dehonorentur. num.* 5. *Dominis temporalibus ex quinque cauſis tenemur obedire. num* 1.2.3. *Dominis ſæcularibus an ſubditi in omnibus obedire teneantur; & in quibus non. num.* 4. *Dominis ſæcularibus an vltra cenſum debitum liceat ſubuenire, & in quibus caſibus.* 7.4.10.

Dos *animæ quid ſit.* 10.7.1. *quotuplex ſit dos. num.* 3. *Dotes animæ beatæ quot & quæ erunt.* 10.4.2.] *cap.* 12.1. *quare ſint tres dotes. ibid. Dotes corporis glorificati quot & quæ erunt.* 10.7.3. *& quare tot. ibid.*

Dubietas *in quibus caſibus à peccato excuſat per obedientiam.* 1.22.5. *Dubia in partem meliorem quoad proximos interpretanda.* 1.13.7. *ſed quoad nos in peiorem partem. ibid.*

Dubia

Dubio ſtante, quomodo recta conſcientia formanda ſit. 1. 21. 6.] 5. 13. 11. *in fine. Dubio ſtante de aliquo agibili, cautum eſt abſtinere, quoad habeatur certitudo.* 1. 2. 7.] *cap.* 5. 9. *in quinta regula & vndecima.*] 9.4.6. *Dubius in fide an ſit infidelis.* 1.2.13.

Duellum *quid ſit, & vtrum ſit licitum.* 1. 19.7. *Duellum quot modis ſit. ibidem.*

E

EBrietas *quot modis capiatur, & quot modis contingat, & quando ſit mortale, veniale, vel nullum peccatum.* 6. 6. 5.

Eccleſiæ *ſententias publicè promulgatas an quilibet etiam ſimplex credere, & ſeruare teneatur.* 1. 2. 7. *Eccleſiæ conſtitutiones quomodo obligent. Vide* Præceptum Eccleſiæ. *Eccleſiæ quare ſint inuentæ.* 3. 13. 2. *Eccleſiæ quot de cauſis ſint adeundæ. num.* 1. *& quænam in ijs licitè fiant. num.* 3. *Eccleſiæ defenſionem petens per refugium in eam, an priuari illa debeat, & in quibus caſibus. num.* 7. *Eccleſiarum, & aliorum ſacrorum locorum immunitas per quæ conſeruetur, & quomodo. num.* 5.6.7.

Electio *per ſortem an fieri poſſit, & quando.* 1.10.8.

Eleemoſyna *quid ſit.* 7.2.2. *Eleemoſyna quos effectus habeat, & quot. num.* 2.3.4. *Eleemoſyna an ſit maior pars ſatisfactionis. num.* 2. *Eleemoſyna an in ſe contineat ieiunium & orationem, & quot de cauſis. ibid. Eleemoſyna an ſit medium diſpoſitiuum reſurgendi à peccato. num.* 3. *Eleemoſyna vnius denarij in vita, quare plus valeat, quam eleemoſyna omnium diuitiarum poſt mortem facta. num.* 5. *in fine & principio. cap.* 9.3. *Eleemoſyna de quibus danda.* 7. 3. 2. *Eleemoſyna quibus ſit danda.* 7.3.13. *& an propinquis. num.* 13.14. *Et cui magis danda. num.* 14. *& an patientibus neceſſitatem in ſola vita honeſtate. num.* 8. *Eleemoſyna ſpiritualis quotuplex ſit.* 7.3.15. *& an ſit melior eleemoſyna corporali. num.* 16. *Eleemoſyna corporalis, an & quando ſit ſpirituali præferenda. num.* 16. *in fine. Eleemoſyna quomodo & ex qua radice ſit danda. num.* 17.] 4.3.9. *Eleemoſynæ largitio quando ſit ſub præcepto.* 7.3.1.2. *Eleemoſynæ efficacia in quo conſiſtat.* 7.2.4. *Eleemoſynam dare quando ſit conſilium.* 7.3.11. *Eleemoſynam multi dare poſſunt, & qui melius dent.* 7.2.5. *Eleemoſynam dare, an, & quando ſit peccatum.* 7.3.10.11. *Eleemoſynam qui poſſint dare, & qui non. num.* 12. *& quibus caſibus vxor ſine conſenſu*

viri

viri dare poſſit.num.12.in fine. Eleemoſynam in magna quãtitate dans,an plus mereatur,quam qui modicum dat ex magna charitate. 7.2.4.

Emptores *rerum furatarum vel alias vitioſarum,an propter ignorantiam excuſentur.*9.3.7. *De alijs emptoribus, Vide* Venditores.

Epicheia *virtus circa præcepta legiſlatorum, quomodo ſit ſeruanda.*6.7.5.

Erubeſcentia *ſequendi Chriſtum prohibetur.*1.21.1. *Erubeſcibilia peccata præ cæteris quæ ſint.*1.21.2.

Æſtimatio *circa Deum quotuplex fieri poſſit.*1.3.8.

Eucharistia *in miſſa oblata quot effectus habeat.* 7.9.5. *Eucharistia in miſſa oblata quantum de pœna tollat.nu.*6.*Eucharistia quibus dari debeat.*3.12 *per totum.Eucharistia ancũ actuali deuotione ſit ſumenda,& vnde cauſetur deuotio.nu.*10. *Eucharistia deuote ſuſcepta ſeptẽ notabiles fructus confert.nu.*11.*Eucharistiã miraculosè mutata in aliã ſpeciẽ,puta in maſſã carnis,digiti &c.an ſit ſumẽda ab aliquo.nu.*9. *Eucharistia nũ post cibũ aut potũ ſumi debeat,& in quibus caſibus.nu.*4.5. *Eucharistiã quotidie percipere an liceat.nu.*12.*Eucharistiã ſumere volẽs quæ ſcire teneatur. nu* 8. *Eucharistiã percipere volens quas conditiones habere debeat.*3.12. *per totum. Eucharistiam percepturus quomodo certus eſſe debeat quod ſit ſine mortali peccato,& quam diligens conſcientiæ examinatio excuſet à peccato,& quæ non.num* 7.*& ſigna bonæ diſpoſitionis. Vide* Certitudo.

Excellentiam *petere quando ſit peccatum, & quando non.* 1.12.10.

Excõmunicatio *à iure fertur ſolũ pro mortali.*1.9.4.*in fine.*

Exercitationis *modus ad virtutes acquirẽdas quis ſit.*9.2.4.

Exorciſmi *cũ characteribus an vim habeãt in dæmones.* 2.4.7.*Exorciſmi per prælatos Eccleſiæ ſunt examinãdi. nu. eodẽ.*

Expoſitio *parabolæ,de homine deſcendente ab Hieruſalem in Iericho,valde apta.*9.2.6.

F

FAcies *animæ,id eſt ſuprema portio eius,ad quot poſſit conuerti.*1.51.2.*Facies dæmonis qualis ſit.* 10.4.3.

Fama *bona quomodo conſeruetur.*5.8.18. *Fama propria an ſit protegenda,& à quibus ibid.Fama hominis quatuor modis poteſt lædi.*7.7.14.*& ſeq.Fama proximi in fraterna correctione an debeat lædi.* 5.11.12. *Fama proximi in confeſſione an debeat conſeruari.*3.9.12.13. *Famæ ablatio quot nocumenta inferat.* 5.10.3.

Felicitas

Felicitas *naturalis in lumine naturali, tantum virtutibus moralibus acquiritur* 1.1.9.

Feſta *Eccleſiæ in nouo teſtamento, ad ſimilitudinem veteris teſtamenti habent quodammodo diſtinctionem.* 3.1.2. *Feſta Eccleſiæ ſunt in triplici differentia.num* 5. *Feſta Eccleſiæ præcipua, quomodo elucident myſteria articulorum fidei* 1. 2. 3. 4.

Feſtiuitas *Sabbati quinque de cauſis in diem Dominicũ commutata.* 3.1.3. *Feſtiuitas ſanctificatur nouem modis.* 3. 2. 1. 2. *Feſtiuo die quid homo facere teneatur vt ſit in ſtatu ſalutis.* 3.8.16.17. *Feſtiuo die an homo ſemper & per totum diem debeat eſſe recollectus, ad exercendum ſe in nouem modis ſanctificandi diem feſtum.* 3 2.11. *Feſtiuo die mortaliter peccans, an magis peccet , quam quis corporale faciens aliâs licitum.* 3.1.7.

Fœtores *totius mundi, & omnes fæculentiæ vbi manebunt poſt diem iudicij.* 10.2.5.

Fictio *quæ ſit mendacium, & quæ non ſit.* 1.15.4.

Fides *ſub primo præcepto cadit.* 1.2.1. *Fides profitenda eſt corde. num.*8 *ore.num.*9.10. *Fides quando ſit ore publicè profitenda, quando non. num.* 9. *Fides ſimplicium an quandoque ſit magis meritoria, quam fides doctiorum.num.* 8. *Fidei actus quis ſit. Vide* Actus. *Fidei articulos an liceat ſcrutari. num.* 13. *Fidei præceptum quot hominum genera tranſgrediantur.* 1.2.13.14. *Fidem corde tenens & ore negans an mortaliter peccet.* 1.2.14.

Fletus *quomodo in damnatis inueniatur , & quomodo eo puniantur.* 10.2.6.

Fomes *peccati originalis quid ſit , & an poſt baptiſmum maneat.* 9.2.6.

Forma *baptiſmi quæ ſit. Vide* Baptiſmus.

Fornicatio *ſimplex quid ſit , & an ſemper ſit mortalis.* 6.2.1.

Fortuna *vnde dicatur, & quid de ea tenendum ſit ; & an aliqui homines ſint à natura bene vel male fortunati , & reſpectu cuius ſit fortuna.* 1.11.38.39. *& vtrum homo vniuerſaliter poſſit eſſe bene fortunatus.num.*40.

Fraterna *correctio quid ſit, ad quos pertineat , & an eam omittentes ſine rationabili cauſa in periculo verſentur.* 5. 9.1. *Fraterna correctio ſeptuplicem fructum affert.* 5. 11.4.5. *Fraterna correctio quo modo ſit facienda, & quibus circumſtantiis. num.*11.12. *Fraterna correctio an pro venialibus peccatis fieri debeat* 5.11.10. *Fraterna correctio quibus competat.*5.12.7. *Fraterna correctio in quibus caſibus non obligat. num. ibid.*

Digitized by Google

Fraternæ correctionis omiſſio quibus noceat. 5.11.3. *& quando eius omiſſio ſit licita & meritoria. num.* 6. *& quando ſit mortalis. num.* 7. *& quando venialis. num.* 8. *Fraternæ correctionis ordo & modus quis.* 5. 12. 2.3.4. 5.6. *Fraternæ correctioni quare Dominus iubet teſtes adhiberi. num.* 5.

Frater *iniuriatus an teneatur quærere reconciliationem iniuriantis ipſo non petente.* 5.8.13. *Frater offendens, & à læſo veniam petens, ſi læſus dimittere non vult, quid faciet. num.* 16. *Frater offendens in ſecreto, an in publico teneatur ſatisfacere, & econuerſo. nu.* 14. *& an teneatur dicere ſe mentitum fuiſſe. num.* 15. *Fratris reconciliatio quibus modis fieri debeat. num.* 3. *& ſeq. & num.* 7. *Fratris reconciliatio num ante oblationem muneris, & quomodo fieri debeat. num.* 5. *Fratris offenſio quot modis fieri poſſit, & quomodo ſecundum hos fieri debeat reconciliatio. num.* 3.4.5.6. *Fratris reconciliatio quantocyus facienda. num.* 9. *Fratri offendenti & non petenti veniam nec ſatisfacienti, an quis dimittere teneatur. num.* 10. *Fratre ſine cauſa iraſcente, an quis ab eo veniam petere teneatur, & quomodo. num.* 4. *Fratrum reconciliatione facta, an liceat rãcoris ſigna retinere. num.* 12.

Fructus *quid ſit.* 10.9.1. *& quare fructus dicatur. ibid. & num.* 6. *Fructus ſpiritus quot, quive ſint. num.* 6. *Fructus oris quot ſunt.* 1.20.6 *Fructuũ gradus quot & qui ſint.* 10. 9.3.4.

Furari *res exiles, vtpote calamum, acum, aut ſimile, an ſit mortale.* 7.4.3. *Furtum quid ſit. num.* 1. *Furtum an ſit peccatum mortale. num.* 2. *Furtum quot modis committatur, & ponuntur modi viginti & vnus. num.* 4. *deinceps. & quomodo fieri debeat compenſatio. ibid. Furtum palliatum quomodo fiat & dantur duæ regulæ. ibidem.* 13. 14. *Furtum palliatum per primam regulam qui committant. num* 13. *Furtum palliatum per ſecundum regulam qui perpetrent. num.* 14.15. *Furtũ ex circumſtantia tranſit in aliam ſpeciem peccati, aut aggrauatur num.* 2. *Furtum an committat rem alienam occulte & iniuſtè retinens. num.* 1. *in fine. Furtum an committat, qui rem ſuam apud alium iniuſtè & occultè detentam furtim & occultè reaſſumit. num* 4. *Furtum an ſit res proximi occultè vel manifeſtè deſtruere, & ex his nihil retinere. ibid. num.* 5. *Furtum an committat creditor ſi pignore ſibi obligato vtatur. ibid.*

G

GAudium *beatorum de Chriſti humanitate quale erit.* 10. 10.4.5.6. *Gaudium eorundem de ſocietate iucundiſſima,*

quam

quam magnum erit.num. 1.2.3. *Gaudium beatorum exterius ad quæ ſe extendat.* 10 5. 1. *Gaudia beatorum interiora quot erunt.* 10. 11.1. *Gaudiorum multitudo & magnitudo qualiter erit in patria.* 10.11.5.6.

Gloria *quid ſignificet in hoc nomine, Inanis gloria.* 1.14.5. *Gloria quotuplex ſit.num.*7. *Gloria vana quot modis fiat.nu.*8. *Gloria diabolica quæ ſit.num.*9. *Gloriam appetere an liceat. num.*5. *& ſeq.ad* 10.

Gratiæ *augmentum an quis alteri poſſit mereri.*7.2.5.

Gradus *peccati mortalis ſunt vndecim.*9.4.14.

Gratus *eſſe Deo an plus teneatur pœnitens quam innocens, aut è conuerſo.* 9.1.8. *Grati eſſe Deo de quibus tenemur.* 1.5.13. *Grati eſſe Deo quomodo tenemur.*9.1.7. *Grati eſſe quibus tenemur. num.*9. *Grati eſſe de beneficio per recompenſationem an teneamur apparenter indignis, & qui ſint. num.* 10. 11. *Grati eſſe an debeamus his, qui ad peccandum nos iuuant. nu.* 11. *Gratitudinis tres gradus.num.*7.

Gula *quotuplex ſit, & quomodo definiatur.* 6. 5. 5. *Gulæ quando ſit peccatum mortale.num.*7. *Gula corpori & animæ infert multa mala.num.*6. *Gula octo remedijs curatur.* 6. 6.8. *Gulæ ſpecies quæ ſint, & quotnam eius filiæ.num.*6.

Guſtus *in patria quibus perficietur, & quomodo immenſo gaudio ratione ſui obiecti præmiabitur.* 10.6.7.

H

HAbentes *alimenta, & quibus tegamur, his contenti ſimus, quomodo intelligatur.* 7.3.7.

Hæretici, *& eorum fautores quomodo ſint excommunicati.* 1.2.14.

Herbis, *lapidibus, & verbis, an & quomodo ſit licitum vti.* 1.9.5. *Herbæ an cum orationibus poſſint colligi.ibid.*

Homicidium *incurritur quindecim modis.* 5. 1. 3. *& ſeq. Homicidij cauſæ quænam ſint.num* 1. *& cap.* 2.1.2. *Homicidio non ſequente, adhuc multis modis tranſgreditur quis præceptũ,* Non occides. 5.1. .9.

Homines *ſilueſtres an ſint, & quotuplicis differentiæ.* 1.11.9. *Homines permittente Deo, an à dæmonibus poſſint lædi. num.* 18. *Homines operatione dæmonum an in beſtias poſſint transformari.num.*11. *Homines an poſſint in lupos transformari.num.*11.12. *Homines à tribus cæleſtibus cauſis diriguntur, ſecundum tria quæ in eis ſunt.num.*38. *Vide* Influxus. *Homines ſub triplici lege poſiti ſunt, quæ regi debent.*9.1.2.

Honeſtas

Honeſtas *perſonæ ſecundum quæ ſumi debet; & qui ſint honorandi.* 7.3.5.

Honor *Dei quomodo ſit quærendus.* 1.4.10.] 6.1.2.3. *Honor beatorum qualis, & quam magnus erit in patria.* 10.10.3.

Hora *prandij in die ieiunij quæ ſit.* 6.7.7. *Hora ſecunda poſt meridiem ſecundum aliquos doctores* Chriſtus *mortuus eſt in cruce. num.* 3. *&* 7.

Humiliare *ſe, & veraciter ſe humilem reputare, quot modis cõtingat.* 9.2.13. *Humilis cõditio in aduerſis quæ ſit.* 5.2.4. *Humilitas quare difficulter acquiratur, cũ tamẽ natura ad hãc inclinet.* 9.2.12. *Humilitatis veræ quæ ſint cauſæ & radices. nu.* 4.

I

Iactantia *unde oriatur. Vide* Hypocriſis, *& cui opponatur.* 8.2.3. *Iactantia quot modis committatur. ibid. Iactantia quando ſit peccatum mortale & quando non. ibid.*

Ieiunium *quid ſit.* 6.7.1. *& quotuplex. ibid. Ieiunium cadit ſub præcepto legis naturæ, legis diuinæ, & Eccleſiaſticæ, & quomodo diuerſimode. num.* 5. *& ſub cõſuetudine loci. nu.* 10. *Ieiunium impugnant caro, mũdus, diabolus. num.* 4. *Ieiunij duodecim præclaræ vtilitates. num.* 2. *Ieiunandum quibus circumſtantijs. num.* 6. *Ieiunium an quis ſoluere poſſit propria auctoritate, & quis poſſit in eo diſpenſare.* 6. 8. 1. *& in quibus cauſis ſit diſpenſandum. num.* 2. *& ſeqq. Ieiunium ſine cauſa legitima tranſgrediens an peccet mortaliter.* 6.7.5. *Ieiunium tripliciter tranſgredi poteſt. num.* 8. *Ieiunium an potu ſoluatur. nu.* 9. *Ieiunium an quis redimere poſſit pecunia.* 6. 8.9. *Ieiunium proprij loci, an in alienis ſit ſeruandum.* 6.7.10. *Ieiunium quot modis fiat vitioſum.* 6. 8. 8. *Ieiunij die plus quã ſemel comedẽs ã peccet mortaliter toties, quoties comedit.* 6.7.6.] 2. 5. 7. *Ieiunij tempore quibus cibis ſit vtendum. ibid. nu.* 8. *& an de caſtore licitum ſit edere die ieiunij. ibid. Ieiunij tempore an ſumi poſſint electuaria & confectiones. num.* 9.

Ignis *inferni quam magnus ſit, & quomodo differt à noſtro igne.* 10.2.4. *Ignis purgatorius quotuplex ſit, & quomodo diuerſimode purget.* 7.8.10. *Ignis quo mundus renouabitur ante diem iudicij quouſque pertinget.* 10.5.7.

Ignorantia *articulorum fidei num in quibuſdam ſit excuſabilis, & quibus de cauſis.* 1.2.5. *& ſeq. Ignorantia quid ſit.* 9.1.1. *quotuplex ſit, & quæ excuſet, quæ vero non. num.* 1. 2. *& ſeq. Ignorantia an ſit peccatum, & quæ. num.* 2. *Ignorantia quænam maximè fugienda.* 9. 2. 1. *Ignoran-*

tiam quomodo euadat quis, & per quæ remedia. 9.3.11.12.] 3. 8.7.8. *Ignorantia legis naturæ an aliquem excuſet.* 9.1.2. *Ignorantia an excuſet à ſtatutis ordinariorum.* 9.3.8. *Ignorantia durante an homo ſemper peccet interim dum ignorat.* num. 10. *Ignorantia ignorata quomodo poſſit deleri per pænitentiam.* num. 11. *Ignorantiæ quæ ſint cauſæ.* num. 9.13.

Illuduntur *opere dæmonum qui in angaria ſe raptos exiſtimant.* 1.11.13. *Illuſio hominum per dæmones quot modis fiat.* num. 4.

Impaſsibilitas *quomodo erit in anima beata, & quomodo differt ab ea quæ fuit in Adam in ſtatu innocentiæ, & quæ eſt in pueris decedentibus in originali peccato.* 10.7.4.

Imperfectionis *omnium rerum cauſa & mater quæ ſit.* 9.2.1.2.

Inanis *gloria quid prætendat.* 1.14.5. *Inanis gloria cui aſſimiletur.* num. 3. *Inanis gloria in omni loco hominem inuadit.* ibid. *multis de cauſis eſt valde periculoſa.* ibid. *omnibus operibus noſtris ſe immiſcet.* ibid. *Inanis gloria quando ſit peccatum mortale vel non.* num. 10.11. *Inanis gloria peccatum quomodo ſit contra Dei charitatem.* num. 12. *Inanis gloriæ remedia quæ ſint.* num. 4. *Inanis gloria quot modis fiat.* num. 8. *differt à ſuperbia.* num. 2. *eſt admodum periculoſa.* num. 3.

Incantatores *qui dicantur, & quomodo ſint prohibiti.* 1.11. 29.

Inceſtus *quid ſit, & quam deteſtabile vitium.* 6.2.5.

Inclinationes *an neceſſitent hominem ad eligendum.* 1.11. 38.

Indeuotio *vnde cauſetur.* 1.20.11.

Infirmitas *an excuſet à ieiunio.* 6.8.3. *Infirmitas hominis quotuplex ſit.* 3.6.1.

Influxus *cœli, Angelus, & Deus quomodo diuerſimode influunt in hominem.* 1.10.4.

Ingratitudo *ſub primis duabus ſpeciebus ſuperbiæ continetur.* 1.12.13. *Quando ſit peccatum mortale aut veniale.* 9.1. 13. *Ingratitudinis multi ſunt gradus.* num. 12.

Inimicus *quis ſit.* 5.7.4. *Inimici quot modis pugnent contra nos.* num. 1. *Inimici in neceſſitatis tempore an actualiter ſint diligendi.* 5.7.8. *Inimici etiam ore tripliciter ſunt diligendi.* 5. 8.1.19. *Inimicorum dilectio an ſit nobis poſſibilis.* 5.7.2. *Inimicos an corde teneamur diligere, & quomodo.* num. 7.8.] & *quomodo tenemur eis benefacere.* 4.3.6. *Inimicorum dilectio an requirat ſpecialem actuationem mentis, & an ſemper debeant diligi.* 5.7.8. *Inimicis an teneamur ex præcepto beneficia impendere.*

Digitized by Google

impendere.5.9.1.2. *Inimicis beneſacere an ſit magis meritorium quam amicis. ibid.*

Innouatio *mundi quare fiat*. 10. 5. 5. *Innouatio mundi quomodo fiat. Vide* Mundi Purgatio. *Innouatio elementorum, ſolis, lunæ, ſtellarum, & aliarum rerum quomodo fiet.nu.* 9. *& cur fiat innouatio rerum.num.* 10.

Intellectus *beati in patria quomodo perficietur.* 10. 12. 3. *& ſeq.*

Intentio *in bona fama de proprio bono facta qualis eſſe debeat*.1.14.6. *Intentionis diſpoſitio in actibus virtuoſis cum tẽdentia cuiuſmodi eſſe debet*.1.4.20.21.

Inuentæ *res an ſint ſeruandæ, vel cui reſtituendæ.* 7.4.16.

Inuentores *nouitatum multarum qui fuerunt, & quomodo à Deo puniti*.1.16.5.

Inuidentia *fraternæ gratiæ quomodo ſit quartus gradus inuidiæ*.5.5.4 *Inuidentia fraternæ gratiæ vt eſt peccatum in ſpiritum ſanctum, quæ ſit. ibid.*

Inuidia *quid ſit*.5.5.1. *Inuidia vnde naſcatur.num.*1.2.3. *quibus communiter inhæreat.ibid.quot filias habeat.* 5.6.1. *quando ſit primus motus*.5.5. 3.*in fine. & quando veniale vel mortale peccatum.num.*4.*Inuidia, Ira, Odium quomodo differant*.5.6.2. *Inuidia quomodo & per quæ remedia extirpanda.* 5.5.6. *Inuidia ſignum filiorum diaboli.* 5.5.5. *Inuidia qualis & quomodo erit in damnatis.* 10. 3. 2. *Inuidiæ quot ſint gradus.* 5.5.3.4. *Inuidia quam ſit deteſtabilis ex nouem cauſis oſtenditur*.5.5.5.

Ira *quam magnum & malum vitium ſit*. 5. 2. 1.2.3. *Ira quare ſit capitale vitium*.5.3.1. *& quare & quomodo ſit omnium vitiorum ianua. ibid.Ira quotupliciter Deum offendat.* 5.2.1. *Ira quintupliciter deformat animam, & vilibus rebus aſſimilat.num* 2.*Ira corpus multipliciter lædit.ibid. Ira quomodo diabolo placeat.num.*3. *Ira quot modis ſit peccatum. nu.* 8. *Ira quando ſit peccatum aut non. num.* 4. 5.6. *& quando mortale aut veniale.num.*8.9. *Ira quomodo naturaliter naſcatur. num.*4. *Ira an ſit licita, & an ea vtendum ſit, & quomodo*.5.3.7.8.9. *& quando ſit meritoria. num.* 7. *Iræ paſſio quare data homini*.5.3.8. *Iræ quot ſint ſpecies.num.* 4. 5. *& quando illæ ſint mortales.num.*6. *Iræ quænam & quot filiæ.nu.* 2. *Iræ quot ſint gradus*.5.2.4.5.6. *Iram irremiſſibilem habentes quam mali ſint*.5.9.4. *Iræ propria remedia*.5.4.4.5.6. *Iræ alienæ remedia .num.*7.

Iudex *amore, odio, aut timore falsè iudicans, aut propter gratiam, ad iudicandum inſufficiens, & ſine peritorum conſilio*

iudicans quomodo peccet. 7.4.7. Iudices an ſecundum probata in iudicio iudicare debeant. 8.3.11.

Iudicium quotuplex ſit. 1. 13. 5. Iudicium temerarium de malitia proximorum quale peccatum ſit. ibid. & num. 6.

Iuramentum quid ſit. 2.1.4. quare introductum. num. 3. in genere quotuplex ſit, & modi quibus fit. num. 5. Iuramentum licitum quid ſit, & plures modi iuramenti illiciti. num. 4. Iuramentum vt ſit licitum tria requirit. nu. 9. & vt ſit diſcretum quinque exigit. ibid. Iuramentum licitum ſuis comitibus regulatum eſt cultus latriæ. ibid. Iuramentum per Deum abſolute, & iuramentum per Deum cum ſolemnitate in vel extra iudicium an ſint idem. num. 6. Iuramentum incautum quot modis fiat, & quinam incaute iurent. 2.3.1. 2.3.4. Iuramentum an propria auctoritate liceat ſoluere. 2. 3. 3. & an liceat in iuramentis diſpenſare. num 7. & per quos. ibid.

Iurans lapſu linguæ, & aduertens ſe falſum iurare an ſit periurus. 2. 2. 4. Iurans in ioco falſum affirmando periurat. nu. 5. Iurans falsũ quod credit verũ, eſt periurus. ibid. Dubitãs num verum ſit quod iurat, & tamen affirmans verum eſſe, periurat. nu. 6. Iurans per Deũ ſuper aliquo, cuius oppoſitum magis credit, aut de vtraque parte æque dubitat. 8. 3. 10. Iurans incaute per metum an teneatur iuramento. 2.3.4. Iurans ex impetu an teneatur iuramento. num. 1. Iurans aliquid quod eſt maioris boni impeditiuum, an ſeruare teneatur. num. 3. Iurans contra conſilium Euangelicum non tenetur. num. 2. Iurantes an poſſint habere dilationem vel abſolutionem à iuramento. num. 8.

Iurare an liceat. 2.1.3. & quando. ibid. Iurare & adiurare quomodo differant, & quotuplex ſit adiurandi modus. 1.11.32. Iurare per creaturas an liceat. 2.4.9. Iurare cum ſolemnitate ſuper Cruce, Euangelio, aut Corpore Chriſti, quare ſtatuit Eccleſia. 2.1.7. Iurare inducens aliquem, quẽ probabiliter credit periurare, an peccet iuramentum ab eo recipiens. 2.3.6. Iurare aliquem falſo ſciens & audiens, an teneatur hoc manifeſtare. num. 9. Iurare volens quomodo debet eſſe certus ſuper re de qua iurat. 2.3.1. Iurare incaute quot modis contingat. ibid. Iurare volens ad teſtificandum quæ ſcire teneatur. Vide Teſtis. Iurare falſo Deum in teſtem inuocando quam periculoſum ſit multis exemplis oſtenditur. 2.1.8.

Ius poſitiuum quouſque ſe extendat. 3.9.13. in medio.

Iuſtitia Dei an debeat peccatum mortale æternis pœnis punire. 10. 1.6.

Iuſtificatio impij quomodo & per quæ fiat. 3.8.16.

Labor

Digitized by Google

L

LAbor *an cadat ſub præcepto & quomodo*. 3.14.2. *& quot de cauſis neceſſe ſit, vel expediat laborare.nu*.2. *Labor ſpiritualis an & quare pœnalior ſit corporali. nu*. 3. *Laboris manualis excuſationem an aliqui poſſint habere, & vti eleemoſynis*. 3.14.5.

Laboratores *infideles quomodo peccent*.7.4.6.

Latria *quid ſit*.1.6.2.*an ſoli Deo exhibenda. ibid. Latriæ adoratione in quibus ſignis Deus colatur. num*. 3.

Leges *humanæ vtrum imponant homini neceſſitatem in foro conſcientiæ* 9.1.3. *Leges humanæ quot modis poſſint eſſe iniuſtæ, & quomodo ſit eis obediendum. ibid. Leges iniquas ſtatuentes quomodo peccent.nu*.5.

Letaniæ *minores quare ſint inſtitutæ*.1.11.18.

Leuantes *de fonte quot eſſe debent, & an cognatio tranſeat ad homines, & vtrum ad leuantes inter ſe*. 3.4.2. *Leuantes de fonte qui eſſe poſſint.ibid.&* 3.3.9.

Lex *quotuplex ſit*.1.1.9. *Lex naturæ quid ſit, & quomodo naturaliter ad virtutes inclinat, & vitia reſpuit*.1.1.9.] 9.1.2. *quomodo ab vna prima lege omnes aliæ deſcendunt*. 1.1.9.

Liberum *arbitrium quid ſit*.1.11.41. *Liberum arbitrium an neceſſitatem habeat per influxũ aſtrorũ* 1.10.4.] 1.11.41.

Loca *ſacra per quæ, & quomodo violentur*.3.13.6. *Locorũ diſtinctio an ſit in inferno, & quinam ad illa perueniant*.10.2.12. *Locum in cælo ſeu manſionem Deo propinquiorem quis habebit*.10.5.4. *Locum in cœlo humanitati Chriſti viciniorẽ quis obtinebit.ibid*.

Ludo *quinam ſe poſſint ad aliquid obligare*. 7.6.12. *Ludo quomodo omnia mandata poſſunt tranſgredi*. 7.6.18. *& quot peccata in eo contingant.ibid.Ludo acquiſita an poſſint retineri.nu*,16.*&* 13.*Ludo perdita an poſſint repeti.nu*.17. *Ludo lucrata ad quos vſus debent conuerti, & per quem nu*.14.*&* 15. *Ludus quale peccatum ſit.num*.13. *Ludus tribus de cauſis eſt valde deteſtabilis nu*.18.*Ludus quomodo ſit contra charitatẽ*. 5.14.4.*Ludus pro recreatione an & quomodo ſit licitus*.7.6.11.

Lumen *gloriæ quid ſit*. 10.12.3.

Lupi *quidam hominibus admodum infeſti, & quibus de cauſis*.1.11.12.

Luſores *an obligare ſe poſſint ad ſortem veniendam ſpe lucri*. 7,6.11.12.*Luſorum ſtultitia oſtenditur.nu*.18.*in fine*.

Luxuria *eſt abominabilis propter peſſimos eius effectus*. 6.1.6. *Luxuria quomodo totam hominis rationem in omnibus*

actibus ſuis deordinet. num. 7. Luxuria in voluntate hominis duplicem deordinationem inducit. ibid. Luxuriæ filiæ. ibid. Luxuria an poſſit ſuperari & vinci. num. 11. & 12. Luxuriæ remedia. num. 8. & ſeq. Luxuria quibus noceat vel diſpliceat. num. 4. Luxuria vitium in ſe eſt deteſtabile. num. 3. Luxuriæ ſpecies & gradus qui ſint. 6. 2. 1. & ſeq. Luxuriæ ſpecies ſingulæ an ſint peccata mortalia. num. 1. Luxuriam quæ foueant & nutriant, & vtrum eiuſmodi ſint peccata mortalia, & quomodo, vel quomodo non. num. 7.] 9. 4. 17. 18. & grauitas iſtorum ſecundum quæ attendatur. 6. 2. 7.

Luxurioſus deſcribitur. 6. 1. 3. in fine.

M

MAla alteri velle an, & quomodo liceat. 5. 7. 5. Maledictiones vitare exemplis ſacræ ſcripturæ docemur. 5. 4. 3. Maledicens alteri primo ſibi maledicit. ibid. in fine. Maledicere quid ſit, & an ſit peccatum mortale. ibid. numero. 1. Maledicere ſub ratione boni an liceat, & quot modis id contingat. num. 2. Maledicere creaturis irrationalibus an ſit peccatum, & quale. ibid.

Maleficia ſacris temporibus quare fiant. 1. 11. 23. Malefici per remedia tollere an liceat, & quomodo. num. 20. Maleficijs ſuis an dæmones lædere poſſint homines in charitate exiſtentes, & ad vitia pertrahere. num. 21.

Maleficæ an poſſint vaccis lac auferre, & quale ſit adhibendum remedium. num. 36.

Malefici an ſuis maleficijs poſſint homines lædere, idque vere, & quibus modis aut rebus. num. 19. Malefici aliqui quare præ cæteris dicantur incantantes. ibid.

Martyr ſine morte quot modis quis fiat. 1. 2. 11.

Martyrio ſe offerentes quales eſſe debeant. 1. 2. 12. Martyrio ſe offerre abſque ſpeciali diuino motu, incautum eſt homini imperfecto. ibid. martyrium an, & quomodo cadat ſub præceptum. num. 10. martyrium quid exigat, vt ſit meritorium Aureolæ. 10. 8. 5. 6.

Matres quare plus diligunt filios, quam patres. 4. 5. 8.

Matrimonialis benedictio ad quæ ſit vtilis. 3. 7. 6. Matrimonialis actus in quibus caſibus ſit peccatum veniale. 6. 4. 6. In quibus caſibus communiter ſit mortalis. num. 8. In quibus caſibus dubitetur ſitne mortalis an venialis. num. 7. In quibus caſibus ſit meritorius, & in quibus licitus tantum. num. 1. Matrimonialis debiti redditio quomodo cadit ſub præcepto, & quomodo

Digitized by Google

quomodo non. num. 1. 2. 3. Matrimonialis actus petitio an ſieri debeat die dominico.3.2.11.

Matrimonium *in quo conſiſtit. 3. 7. 1. Matrimonium quomodo contrahentes conformet Paſſioni Chriſti, & quomodo hoc fiat.ibid. Matrimonium contrahentes quas conditiones obſeruare debeant, vt conſequantur eius vtilitates. num. 3. & ſeq. Matrimonium cauſa libidinis ſolum contractum an ſit verum.num.3. Matrimonium an quis contrahere teneatur vt dote patrem nutriat.4.5.15. Matrimonium carnale & ſpirituale quomodo ad inuicem comparentur. 10.7.1.2.3. Matrimonium contrahentes & conſummantes, an poſt continentiæ votum debitum petere poſſint, & quomodo. 6. 4. 10. Matrimonij bona quot & quænam ſint.3.7.2. Matrimonij effectus & vtilitates.num.1. & 2.*

Medici *circa infirmos quomodo ſe gerere debent.9.2.10.*

Medium *virtutis quomodo ſit ſumendum.7.3.9.*

Mendacium *in genere quid ſit.8.1.3. & quot in ſe includat.num.2. Mendacium quinque de cauſis deteſtandum.nu.8. Mendacium an fieri poſſit ſine peccato.num.3. Mendacium per quæ fieri poſſit.ibid. Mendacium ore factum quot modis incurritur.8.2.1. Mendacium an propter indeliberationem poſſit excuſari vt non ſit mortale. 8.3.9. Mendacia iocoſa & officioſa an in viris perfectis ſint mortalia.8.1.7. Mendacia iocoſa in prædicationibus dicere an ſit ſemper mortale. ibid. Mendaciorum quot ſint genera. num. 4. & quomodo omnia reducantur ad tria.ibid. Mendaciorum generibus quomodo differenter peccetur, & quando ſint mortalia num.5.6.*

Mentiri *& mendacium dicere quomodo differant.* 8. 1. 2. *Mentiri in confeſſione an ſit ſemper mortale.num.7.*

Mercari *quomodo & quot de cauſis ſit periculoſum.7.5.12*

Mercatores *ſaluari volentes quomodo ſe habere debeant.* 7.5.13. *Mercatores, vectores & artifices in neceſſitate laborantes, an excuſentur à violatione ſabbati, & quomodo non.* 3.2.7. *Mercatorum proprietates quis primus inuenit.7.5.1.*

Mercenarios *damnificantes eo quod non ſtatim illis ſoluunt, an peccent, & quomodo, & an teneantur damnum compenſare.7.4.11.*

Meritorium *magis an ſit Deo aſſentire & adhærere, quam cognoſcere ſeu apprehendere.* 1.2.8.

Meritum *ex opere an augeatur per actualem tendentiam in Deum.1.4.20.]* 10.5.4. *Meritum in noſtris bonis actibus ex quatuor augetur.5 9.3. Meritum in noſtris bonis actibus ſecundum quid attendatur, & quomodo hoc fiat.1.4.5.6.7.]7.2.*

4. Meritum qualem actum exigat. nu. 5. in fine. Meritũ ex datione ſpiritualis eleemoſynæ, an maius ſit, quam ex datione eleemoſynæ corporalis. 7. 3. 16. Meritum ex alienis bonis an nobis accreſcat, & quot modis. 7. 8. 4. 5.

Metus quotuplex ſit. 1. 21. 6. Metus quẽ effectũ habeat. nu. 7. Metus cadens in conſtantem virum quis ſit. ibid. Metus cadens in conſtantem virum quotuplex ſit. ibid.

Miracula Sanctorum, Diaboli, atque Antichriſti quomodo differenter fiant 1. 11. 11.

Miſericordia Dei quanta ſit. 1. 3. 9. Miſericordia quid ſit. 7. 2. 1. Miſericordiæ quid opponatur. ibid.

Miſſa tota reuerenter & deuote an à quolibet fideli die dominico ex præcepto ſit audienda. 1. 6. 7.] 3. 1. 10. 11. Miſſæ neglectus in die celebri an per aliud opus æquiualens debeat ſuppleri, & quomodo. 1, 5. 10. Miſſæ ſacrificium quot de cauſis Deo ſit acceptum. 7. 9. 5. 6. Miſſæ ſacrificium quot genera hominum participant. 1. 7. 3.

Modeſtia virtus circa quæ conſiſtat. 1. 17. 1.

Monetam meliorem eligere, & argentum reſoluere vt carius vendatur, an licitum ſit. 7. 4. 12. Monetam malam exponentes ſicut ad eos peruenit an peccent. num. 12.

Mons Veneris an in veritate ſit, & quid de eo ſentiendum ſit. 1. 11. 6. Mons Bernenſis an ſit, & quomodo per hoc homines illudantur. num. 7.

Mora ſola an de Veniali peccato faciat mortale. 9. 4. 6. Et quam magna mora hoc faciat. ibid.

Morientes requirere vt reuelent ſtatum ſuum poſt mortem an, & quibus liceat. 1. 19. 6.

Mortem fugere an liceat in perſecutione Chriſtianorũ, & quando, aut quando non. 1. 19. 8.

Moroſa delectatio an in omni genere peccati ſit vitanda, & quare. 9. 4. 11.

Mulier ornata in chorea quomodo ſit ſagena diaboli. 6. 3. 1. in fine. Mulier an eleemoſynam dare poſſit. 7. 3. 12. Mulier cõtra expreſſam viri prohibitionem dans eleemoſynam, quomodo peccet. 7. 4. 8. Mulieres an pretioſis debeant veſtiri. 1. 17. 4. 5. Mulieres quomodo ſe ornare debeant ad complacendum proprijs viris, & ne ſint alijs cauſa ruinæ. ibid. Mulieres viros non habentes nec habere volentes, nihilominus ornantes ſe ſuperflue, quando peccent mortaliter vel venialiter. 1. 18. 1. Mulieres cur plures ſuperſtioſæ quam viri. 1. 11. 24. Mulieres impregnatæ quomodo prouidere debeant ne homicidium committant. 5. 1. 6. Mulieres pregnantes vel nutrientes an & quomodo

modo

modo ieiunare tenentur. 6. 8. 3. Mulierum ornatus qualis eſſe debeat. 1.18. 1. Mulierum religioſarum ornatus quando ſit mortalis. ibid. 2. Mulierum amore capti, alias incantati ſeu philocapti, an neceſſitentur ad mala opera, & an abſtinere non valeant. 1.11.16. Mulieribus an liceat ſuco vti, vel membra deformia decorare. 1.18.5.

Mundi purgatio ante finale iudicium, quare, quomodo, per quid, & quo ordine fiat. 10.5.6 7. & ſeq.

Mutuans alteri pecuniam, qua ſub certo damno pro ſe egeret, an poſſit exigere indemnitatem, quam, retenta ſua pecunia, euitaſſet. 7 6.3.

Mutuatio quotuplex ſit, & quid, & vnde dicatur. 7. 6. 1. Mutuatio in quibus rebus fieri habeat. num. 5. Mutuatio an transferat dominium. ibid.

Mutuum quomodo debeat dari. 7. 6. 1. 2. & quæ ſit cauſa quod pro mutuo nihil poſſit iuſte accipi. num. 2. & 3. Mutuum dantes quot modis poſſint peccare. ibid. num. 10. Mutui datio quando cadat ſub præcepto, & quando ſub conſilio. nu. 4. Mutuo dato in quibuſdam caſibus licet vltra valorem rei mutuatæ recipere aliquid, non pro mutuatione, ſed alia de cauſa. num. 2. Mutuo dato an exigi poſſint, quæ pecunia nequeunt mẽſurari. num. 2. in fine.

N

NEgligentia quomodo ſit vitioſa, & quando mortale peccatum, & quando veniale. 9.3.13. Negligentia & tepiditas etiam venialis quam mala ſit. num. 14.

Negotiatio nunc temporis quomodo ſit licita. 7.5.1.

Nomen Dei licitè aſſumi poteſt multis modis. 2.1.2. Nomẽ Dei quam honorifice ſit tractandum. ibid. Nominis Dei vana aſſumptio quot modis fiat. ibid. Non aſſumes nomen Dei tui in vanum, de quo nomine intelligatur. num. 1.

Nouæ adinuentiones quomodo ſint iudicandæ vtrum ſint ſuperſtitioſæ, necne. 1.11.26.

Nouitatum inuentio quotuplex ſit, item quæ licita, & quæ non. 1.16.2. Nouitatum inuentio quando ſit mortalis. nu. 4. Nouitatum inuentio quot genera hominum magis implicet. num. 3. Nouitatum inuentio quot, & quibus de cauſis ſit valde periculoſa. num. 5.

Obedien-

O

OBedientia *in dubijs an & quomodo excuſet à peccato.* 1.22.5. *Obedientia quotuplex ſit.* 1.22.3. *& inobedientia quale peccatum ſit.num.*9. *Obediendum in quibus ſit Deo, & in quibus hominibus. num.*2. *Obedire ſubditus prælato an in omnibus teneatur.num.*1. *Obedire Clericis in quibus laici teneantur, & è contra.num.*2. *Obedire dominis ſecularibus in quibus ſubditi teneantur, & in quibus non.*4.7.3.4.

Obduratio *quid ſit.*7.2.1.

Oblatio *quando ſit in præcepto.* 1.7.4. *Oblatio qualis eſſe debeat.num.*6. *Oblatio quot modis vitietur.ibid.in fine. Oblatio ſpiritualis quæ ſit, & quomodo ſit offerenda.* 5.8.1.2. *Oblationis quantitas quæ eſſe debeat.*1.7.4. *in fine. Oblationes non reddentes quomodo & à quibus debeant puniri.ibid.Oblationes ſine charitate proximi an ſint Deo acceptæ.* 5.8.2. *Oblationes per ſacerdotem quomodo debeant diſpenſari.*1.7.5. *Oblationibus quinam vti debeant.ibid.*

Obligantium *verba quomodo ſint intelligenda.* 8.3 6.

Obſeruatio *dierum, menſium, & temporum an ſit licita.*1.11. 41.

Occaſione *vel ſollicitatione aliquem ad peccandum inducens ad quid tentatur.*7.8.18.19.

Ociari *quam malum ſit* 6.1.9.

Ocium *quot mala faciat.* 3.14.4. *Ocio inſiſtentes qui ſint. num* 6.

Occidere *cui liceat.*5.1.2. *Occidere ſeipſum quot modis contingat, & quam magnum ſit peccatum. num.* 7. *Occidere peccatorem an ſit grauius quam occidere iuſtum. num.* 12. *in fine. Occidens aliquem quem poſſit fugiendo euadere, an ſit homicida, num.*3.

Occiſio *quotuplex ſit.*5.1.2. *Occiſio iuſta quot requirat obſeruanda. ibid. Occiſio iniuſta quot modis fiat. ibid. Occiſionis mandato quid prohibeatur.nu.*8. *Occiſionis mandatum*, Non occides, *quot modis quis tranſgrediatur.num.*3. *& ſeq. Occiſiones & alias læſiones iniuſtas multa docent euitare. num.*11. *& ſeq.*

Occiſor *an ſit, qui in extrema neceſſitate proximo non ſubuenit.*5.1.5.

Oculi *beatorum quomodo præmiabuntur, Vide Viſio.*

Odio *haberi Deus an ab aliquo poſſit.* 5.6.3. *Odire Deum quid ſit, & quomodo ſit grauiſſimum peccatum.*1.4.15.] 5.6.4

Odire

Digitized by Google

*Odire quid poſſimus & debeamus.num.*5.

Odium *in damnatis quomodo erit.*10.3.2.

Offenſio *proximi quomodo fiat,& quomodo compenſanda. Vide* Fratris offenſio.

Olfactus *in patria quomodo perficietur,& quibus in gaudio præmiabitur.*10.6.6.

Omen *quid ſit,& an ipſo poſſint futura cognoſci.* 1.11.44.

Opera *miſericordiæ quot ſint.*7.2.1. *Opera ſeruilia quibus ſoluitur ſabbatum,quæ ſint.*3.1.8.9. *Opera exteriora quomodo ab interioribus originari,& regulari debeant.*5.8.1. *Opera miſericordiæ tempore neceſſitatis tam inimicis quam amicis, ſub obligatione ſunt impendenda.*5.9.2. *Opera bona viuorum per quæ,& quomodo deſcendant ad defunctos in purgatorio.*7.9.8. *Operis ſeruilis neceſſitas quot modis fiat,& quomodo à peccato excuſet.*3.2.3.4. *& ſeq. Opus virtuoſum quot mereatur, & contra de malo.*5.4.2. *Opus ſatisfactorium quot debeat habere conditiones.* 3.10.3. *Opus manuale vt ſit licitum quid requirat. Vide* Artifices. *Opus bonum duo in ſe continet, ſcilicet meritum & ſatisfactionem* 7.9.4.

Orans *Deum, nec animam ſuam præparans dimittendo proximo offenſionem, vel ad deuotionem ſe non diſponens an mereatur exaudiri à Deo.*1.19.9.

Orare *quilibet fidelis an pro perſequentibus teneatur.* 5. 8. 19. *Orare pro prælatis eccleſiæ,an quilibet fidelis teneatur.* 4. 6.3. *Orare pro defunctis an ſit melius quam pro viuis.* 7.8.6. *Orare publicè an liceat pro his qui ſubito mortui ſunt. num.* 3. *in fine. Orare an liceat pro his qui in manifeſtis peccatis deceſſerunt. num.* 3. *in principio. Orare an licitum ſit pro ſanctis.num.*1.

Oratio *quid ſit.*3.19.3. *& vnde efficaciam habeat.ibid.*4. *circa finem. Oratio quando & quibus eſt in præcepto.* 1.3.5.6. *Oratio in Eccleſia an ſit vtilior & fructuoſior quam extra, & quot de cauſis.*3.13.4. *Oratio Dominica quomodo contineat ſeptem à quolibet fideli ſperanda & petenda.*1. 34. *Oratio ſuper infirmum per ſacerdotem,vel alium probatæ vitæ, an licite poſſit fundi.* 1. 11. 30. *Oratio quibus animabus defunctorum proſit.*7.8.1. *Orationis ſpecialia loca quare ſint inuenta.* 3. 13. 2.

Orationem *Dominicam & ſymbolum Apoſtolorum diſcere negligentes quomodo peccent contra primum præceptum.* 1. 2. 13.

Ordo *in delectione ſeruandus quis ſit.*4.3.2. *Ordo rectè tẽdendi in Deum in operationibus humanis ad vitam æternam promeren-*

Digitized by Google

promerendam quis ſit. 1.4. 16. *Ordo ſeruandus in emiſſione voti quis ſit.* 2.5.3. Ordines *Eccleſiæ quot ſint.* 3.5.2. *& quis eorum excellentior.ibid.*

Originale *peccatum quid ſit.* 9.2.5. *& quomodo ſpoliauit hominem omnibus virtutibus & gratijs.ibid.& num.* 6.

P

PAtientia *irrationabilis quam mala ſit.* 5.3.7.

Pacta *quomodo ſint ſeruanda.*7.6.15.

Parentes *Sacerdotum an fiant participes bonorum operum per eos factorum ſpecialiori modo quam alij.* 3.5.6. *in fine. Parentes honorare docemur, idque multis de cauſis.* 4.5.1.*& ſeq. Parentes quomodo & in quo ſunt honorandi.num.*7. *Parentes vota filiorum ſuorum,an ſine peccato,& quando poſſint reuocare. num.* 9. *Parentes quot modis inhonorentur. num.* 11. *Parentibus filij an ad omnia obedire teneantur. num.* 10. *Parentibus inuitis an filius religionem poterit intrare. num.* 14. *Parentibus votum filiorum irritantibus an filij debeant obedire.num.*9.

Pater *quare dicatur Deus.* 1.3.4.*Pater ſpiritualis quis ſit.* 4.6.1. *Pater an ſit magis diligendus quam mater.* 4.5.8. *Pater carnalis an ſit plus diligendus quam pater ſpiritualis* 4.3.8. *Pater an poſſit compellere filium ad matrimonium.* 4.5.13. *Patres quos honorare debemus quotuplices ſint.*4.5.1.

Paterfamilias *in quot teneatur ſubditis prouidere.*5.1.10.

Patrini *quid debeant filijs ex fonte ſuſceptis.*1.2.13.

Paſſio *Domini Ieſu quomodo iram compeſcat.*5.4.4.

Paupertas *quæ, & quanta, & quando excuſet à ieiunio.* 6.8.4.

Peccans *contra vnum præceptum omnium fit reus,quomodo intelligatur.*1.1.4. *Peccans in die feſtiuo mortaliter, dupliciter peccat mortaliter.*3.1.7.

Peccare *ex ignorantia quomodo ſit grauiſſimum.*9.3.4.

Peccata *dimiſſa quomodo redire intelligantur.* 9.2.9.*in fine. Peccata in homine quomodo generētur.*9.4.5.*Peccata quomodo & propter quæ ſunt turpia & erubeſcenda.*1.21.2.*& ſeq.Peccata clamantia in cœlum quot & quæ ſint.* 5.1.12. *Peccata aliena quæ & quot ſint.* 7.7.2.3. *Peccata iniquorum an ſemper ſint euellenda, vel aliquibus de cauſis quandoque toleranda.* 5.13.14. *Peccata verborum ex intentione dicentis ſunt iudicanda.* 5.10.3. *Peccata venialia multa an faciant vnum mortale.* 10.1.4. *Peccata parentum Deum vlciſci in filijs vſque ad quartam generationem quomodo intelligatur.* 1.4.1.

Peccati

Digitized by Google

Peccati deteſtatio quid ſit.3.8.4. Peccati malitia & magnitudo penes quæ attendatur. 9. 2. 7. Peccati gradus quinam & quot ſint. Vide Gradus.

Peccatoris meditatio qualis eſſe debeat. 6. 3. 2. Peccatores an Deus exaudiat.7.9.8.Peccatores an ſint diligendi. 4.3.10. Peccatores an ſe odio habeant.5.6.6.Et vtrum ſe diligant.ibid. Peccatorum reliquiæ quæ ſint.3.6.1.

Peccatum mortale ad quæ,& ad quot mala obliget.1.3.4. Peccatum duodecim mala operatur in homine. 9.2.8. Peccatũ mortale nouem de cauſis iuſtè in æternũ punitur. 10.1.6.Peccatũ in quo conſiſtat. 1.17.3. Peccatum cordis & operis quomodo differant,& quando ſint vnum peccatum, & quando duo. 9.4.1. Peccatum proprium an quis teneatur manifeſtare.1.15.5.Peccatum quot modis dicatur occultum. 5. 12. 6. Peccatum mortale quot modis dicatur. 6. 2.7. Peccatum veniale an per moram fiat mortale. Vide Mora. Peccatum veniale an poſſit fieri mortale. 10.1.4. & quot modis. ibid. Peccatum veniale vndecim mala infert.10.1.5. Peccatum contra naturam quid ſit,& quot ſint eius modi & gradus, & quomodo de ipſo ſit prædicandum.7.2.6. Peccatum contra naturam inter peccata carnis tribus de cauſis grauiſſimum.ibid.Peccatum omne ſuper omnia fugere debet rationalis creatura. 9.2.7.

Pæna vtentium ſuperſtitionibus quænam ſit ſecundũ leges. 1.9.3. Pæna legum contra excitantes tempeſtates quæ ſint. 1. 11.37. Pæna damnatorum.Vide Damnatorum pęna. Pænarũ inferni conſideratio an plus moueat ad deſerendum peccata, quam conſideratio gaudiorum cœleſtium. 10. 4. 5. Pænas infligere quinam poſſint, & quomodo diuerſimode.5.1.10.

Pænitentia quid ſit. 3.8.11. Pænitentiæ quot ſint partes. num. 1. Pænitentia ſex de cauſis non eſt procraſtinanda. 1. 3. 11.] cap. 20.7.] 3. 11.4. & ſeq. Pænitentia ſera quomodo ſit periculoſa. ibid. Pænitentia vera quas circumſtantias requirat.num.5. Pænitentia quomodo ſit iniungenda. 3.10.8. Pænitentia ſecundum canones imponenda quæ ſit pro his qui vtuntur ſuperſtitionibus.1.9.3.

Percuſſiones, vulnerationes, mutilationes prohibentur. 5.1.8.9.

Perfectus in Dei dilectione quomodo poſſit pluribus prodeſſe. 1.4.1.

Peregrini an teneantur ieiunare & quomodo. 6.8.5.

Periurium quid ſit.2.2.1. quot modis committatur. nu.3. & ſeq.Periuriũ proprium ſemper eſt peccatum mortale. nu.2. Periurium quam graue ſit peccatum, & ex quot cognoſcatur. 2.2.8.

Digitized by Google

2.2.8. *Periurium an propter indeliberationem excuſari poſſit, vt non ſit mortale.* 8.3.9. *Periurium quatuor de cauſis eſt multum deteſtabile.* 2.2.9. *Periurus quis ſit proprie.* num. 2. *Periuri pœnitentia quæ ſit.* num. 8. *in fine. Periurare oliquem ſcienter permittens, quomodo pœnitere debeat.* 2.3. 6. *Periurus quomodo ſit infamis & non poſſit teſtificari.* 2. 2. 8. *in fine. Periurandi conſuetudo quomodo curanda.* num. 10.

Perplexione *ſtante quomodo ſit euitandum peccatū.* 8. 2.8.

Phyſiognomia *quid ſit.* 1.11.45. *Phyſiognomiæ arte an de moribus hominum poſſit iudicari. ibid. Phyſiognomiæ iudicium ex tribus redditur falſum.*

Piarum *mentium eſt ibi culpam agnoſcere, vbi culpa non eſt, quomodo debeat intelligi.* 1.5.9. *in tertia regula.*

Pollutio *quotuplex ſit, quæ impediat ſumptionem Euchariſtiæ, quæ non, & quomodo.* 3.12.8.

Potentiæ *animæ quomodo & per quæ in patria perficiuntur.* 1.3.4.

Potus *temperantiam quæ nobis ſuadeant.* 6.6. 2. *Potus exceſſus quomodo plus noceat quam exceſſus cibi.* num. 1.

Præceptorum *Dei ſciētia quam ſit homini ad ſalutem neceſſaria.* 9.1.2. *Præceptorum obſeruantia quam ſeuere à Deo præcipiatur.* 1.1.2. *Præceptorum obſeruatores quæ ſequatur vtilitas & quotuplex.* num. 4. *Præceptorum tranſgreſſores quot mala ſequantur.* num. 5. *Præcepta quot de cauſis ſint diligenter ſeruanda.* 1.1.3. *Præcepta quomodo ſecundum dictamen rectæ rationis naturalis ſint homini data, & ideo naturaliter inclinetur ad eorum obſeruationem.* num. 3. & 6 *Præcepta quomodo perfectiſſime ordināt hominē ad Deū, ad proximū, & ad ſeipsū.* nu. 10 *quare ſint decē præcepta. ibid.* & nu. 11. *Præcepta quomodo fiant leuia.* nu. 6. *Præcepta quotuplicia ſint, & quomodo diuerſimode ligent.* num. 9. *Præcepta iuris poſitiui quantum ſe extendant.* 3.9.13. *Præcepta Eccleſiæ quomodo ligent.* 9.1.2. *in fine. Præcepta primæ tabulæ an poſſint diſpenſatiue laxari.* 2. 2. 8. *in medio. Præcepto de parentum honoratione quare addatur præmij promiſſio.* 4.5.12. *Præcepto, Non mœchaberis quæ prohibeantur.* 6.1.2. *Præcepto Non furtum facies quænam vetentur.* 7.1.1. *Præcepto quinto quæ prohibeantur.* 5.1. 8.9. *Octauo quid* 8.1.1. *Quid nono.* 9. 4. 1.2. *Præceptis eccleſiæ quomodo ſit obediendum.* 6.7.5. *Præceptum primum ponitur literaliter.* 1.1.12. *Præceptum ſecundum præparationem animi quid ſit.* 1.2.10.

Prædicatores *quomodo ſe habere debeant ne ſcandalizent.* 5.13.14.

Prælati *qui & quot ſint.* 3.9.10. *Prælati an poſſint à ſubditis accuſari. Vide* Accuſare. *Prælati ſubditos iniuſte lædentes, aut corrigendo offendentes, an veniam ab eis petere teneãtur, & reconciliationem.* 5.8.17. *Prælati Eccleſiæ in quibus ſint honorandi & quomodo.* 4.6.2.3. *Prælati Eccleſiæ quomodo dehonorentur. num.*4. *Prælatorum ſtatus quomodo licitè & moderatè debeat eſſe honeſtus.* 7.3.7. *Prælatis Eccleſiæ quare ſit obediendum* 4.6.1. *Prælatis Eccleſiæ in quibus tenentur laici obedire. num.*2.

Præmium *quotuplex ſit in patria.* 1.4.5.6.7.

Præſumptio *quotuplex ſit.* 1.16.1. *Præſumptio quare ſit peccatum, & quando ſit aut non ſit peccatum in Spiritum ſanctum.* 1.3.9.

Præſtigium *quid ſit.* 1.11.3. *Præſtigium in genere quot modis fiat. ibid.*

Princeps *ſubditis in quot prouidere tenetur.* 1.1.10. *Princeps quomodo debeat æſtimari, & fidem præ cæteris aſtruere.* 1.2.14. *Principi in quot tenentur ſubditi obedire.* 1.1.10.

Proficere *quid ſit.* 1.20.8. *in fine.*

Promittens *temporalia ex metu cadente in conſtantem virum, an teneatur ſoluere.* 1.21.8. *Promittens aliquid facere quod intendit, & tamen non facit, an mentiatur.* 8.2.1.

Propoſitum *bonum an aliquando obliget, & quomodo.* 2.5.12.

Proximus *noſter quis ſit, & quot ſint nobis proximi.* 4.2.2.

Pueri *an in incunabulis opere dæmonum poſſint permutari.* 1.11.15. *Pueri quot annorum eſſe debent vt Euchariſtiam percipiant.* 3.12.2. *Pueris poſt baptiſmum morientibus an debeatur Fructus.* 10.8.7.] 10.9.5.

Puerperæ *quare plus ceteris perſonis infirmis, mirabilibus apparitionibus & phantaſiis vexari videantur.* 1.11.28.

Purgatorium *an ſit, & quomodo oſtendatur ſcriptura, philoſophia & exemplis.* 7.8.7. *Purgatorium quotuplex ſit. nu.* 8. *Purgatorium an vnam animam citius purget quam alteram. nu.* 10. *in medio. Purgatorij pœna quam magna ſit, & quotuplex. num.* 8. *in medio. Purgatorij ignis quotuplex ſit, & quomodo differenter purget. num.* 10. *in medio.*

R

RAtionis *humanæ quot ſint actus.* 6.1.7. *Rationis actus quomodo per luxuriam deordinentur & peruertantur. ibidem.*

Rancoroſi *& iram dimittere nolentes, quam mali, & cui aſſimilentur.* 5.9.4. *Rancor quomodo ſit peccatum, & quomodo ex multis docemur eum expellere.* ibid.

Rapina *quomodo ſit mortale peccatum.* 7.4.2.

Raptor *ultra reſtitutionem rei ablatæ, an teneatur compenſare damnum quod iniuſte intulit.* 7.4.16.

Recidiuatio *in peccata quomodo ſananda.* 3.11.1.2.3.

Reconciliatio *proximo vel fratri facienda. Vide* Frater.

Redditus *cum otio an habere liceat.* 3.14.2.

Regula *omnium humanorum actuum quæ ſit.* 1.4.3. *in fine. Vide* Ordo rectus. *Regula ad cognoſcendum quando quis mortaliter peccat contra dilectionem proximi.* 4.2 7.8. *Regula vna ad cognoſcēdum peccata mortalia à venialibus.* 1.13.11. *Regula vna pro temperantia ſeruanda.* 6.5.3. *Regulæ Doctorū ad dignoſcendū peccata mortalia à venialibus.* 1.5.2.3.6.7.8. *Regulæ Doctorum animum fluctuantem in viam regiam dirigentes ad mandatorum Dei obſeruantiam, & ſunt numero tredecim.* 1.5.9. *Regulæ quibus menſurari debent opera hominis, ne ſuperbiat.* 1.12.5.

Religio *quid ſit.* 1.11.26 *Religionis ingreſſum impediens an peccet, & quid facere teneatur.* 7.7.20. *Religionum inſtitutionis quæ fuerit cauſa.* 1.5.9. *in fine ſeptimæ regulæ.*

Religioſi *quomodo bonam famam conſeruare debeant.* 5.12.2. *Religioſi gratia regulæ & religionis eleemoſynas capientes, & tamen ſecundum regulas non viuentes, quomodo contra Deum & regulam peccent.* 7.4.13. *Religioſus habitum religionis portans, & à ſtatu perfectionis deficens an ſit hypocrita.* 1.15.8. *Idem de Clerico quocunque. ibid. Religioſus an teneatur Prælato ſuo in omnibus obedire.* 1.22.3. *Religioſus an teneatur Prælato ſuo obedire in his quæ ſunt contra regulam. num.* 4.

Reliquiæ *Sanctorum quomodo & quot de cauſis debeant venerari.* 1.8.5.

Remedia *contra ſuperbiam & inanem gloriam.* 1.13.12. *Remedia contra recidiuam peccati. Vide* Recidiuatio. *Remedia contra ſeptem vitia capitalia.* 9.2. *per totum.*

Reſtitutio *opere vel voluntate, eſt quid neceſſario prærequiſitum ad contritionem.* 7.7.1. *Ad reſtitutionem qui ſemper teneantur. num.* 2. *Ad reſtitutionem qui aliquando teneantur, aliquando non.* 3. *Quid ſit reſtituendum. nu.* 5. 6. *Reſtitutio cui fieri debet. nu.* 7. *Reſtitutio per quem fieri debet. nu.* 8. *Reſtitutio quando fieri debet. nu.* 9. *Reſtitutio rei ablatæ in quibus caſibus differri poſſit. num.* 10. 11. *Reſtitutio de bonis corporis*

quomodo

quomodo ſit facienda, & primum de vita. num. 12. Reſtitutio de mutilationibus & alijs læſionibus quomodo fieri debeat. nu. 13. Reſtitutio famæ quomodo facienda. num. 14. 15. 16 17. Reſtitutio in bonis animæ allatis, ſcilicet in moribus vt fieri debet. num. 18. 19. Reſtituere quomodo debet qui aliquem à religione retraxit. num. 20.

Reuerentia Dei exterior in quibus conſiſtat. 1. 7. 1. Reuerētiam Deo aufert, qui Euchariſtiam indigne manducat. 1. 6. 9.

Ridere an ſit peccatum, & quotuplex ſit. 5. 14. 7.

S.

SAbbati præceptum tranſgredientes quam grauiter peccent, & quot de cauſis. 3. 1. 6. Sabbati præceptum quot modis violetur. num. 7. & ſeq. Sabbati præceptum quomodo per mortale peccatum violetur. nu. 7. Sabbati dies quot de cauſis ſit B. Virgini in ſpecialem honorem deputata. num. 4. Sabbatum num in antiqua lege ſtrictius mandatum fuerit, quam nunc dies dominicus. num. 9. Sabbatum quot modis ſanctificetur. 3. 2. 1. 2. Sabbatum cur mutatum in diem dominicum. 3. 1. 3. Sabbatum violant, qui ſine legitima cauſa miſſam audire negligunt. num. 10. Item qui negligunt audire concionem. num. 11. Sabbatum ſoluendi neceſſitatis tempore quis det licentiam. 3. 2. 8.

Sacerdos ſeptem de cauſis eſt multum honorandus. 3. 5. 1. & ſeq. Sacerdos vtiliſſimus eſt Eccleſiæ. num. 4. Sacerdos ſiue bonus ſiue malus maximo in honore habendus. num 6 Sacerdos in pane & aqua ieiunans, & illo die celebrans, an vini ablutionem ſumere debeat. 2. 5. 20. Sacerdotis officium cui aſſimiletur, & quibus. 3. 5. 3. Sacerdotes raro celebrantes aut indigne, quam grauiter peccent ibid num 6 in medio. Sacerdotes ad peccandum inducentes quam grauiter offendant. ibid. Sacerdotibus detrahentes grauiter peccant. ibid. Sacerdos leproſus an celebrare poſſit, & quomodo. 3. 12. 8. in fine.

Sacra ſcriptura quomodo legi debet. 1. 5. 9. in ſeptima regula.

Sacramenta Eccleſiæ quare ſint ſeptem. 3. 3. 2. Sacramenta vnde habeant virtutem & efficaciam. num. 3. Sacramenta quare ſint inſtituta. num. 1. Sacramentorum veneratio tertio mandato præcipitur. ibid. Sacramentorum ſuſceptio quam vtilis ſit. num. 3. in fine. Sacramentis Eccleſiæ quare malefici ſua inſtrumenta tangi permittant. 1. 11. 22.

Sacrificium Deo offerendum quomodo lex natura dictet.

Digitized by Google

1.7.8.*Sacrificium quotuplex ſit.num.3. Sacrificium miſſæ quomodo ſit dignius alijs.ibid.Sacrificium altaris ex quibus cauſis ſit* Deo *acceptum* 7.9 5. *Sacrificium altaris quomodo ſuper omnia valet pro animabus in purgatorio.ibid.nu.7. Sacrificium altaris quantum tollat de pœna. ibid.num.6. Sacrificium altaris quanta ſit efficacia.num.5.*

Sacrilegium *quid ſit,& à quibus committatur.*6.2.5. *Sacrilegium graue peccatum propter quinque ibid.*

Sanatio *animarum à* Deo *quotuplex ſit.*3.8.1.

Sancti *quibus modis ſint honorandi.*1.6.4.]*cap.*8.*num.* 2. *& in quibus ſignis dulia honorentur. nu.* 4. *Sanctos non canonizatos an venerari poſſimus.*1.6.5.

Satisfactio *pro peccatis quare & quomodo debet fieri.*3.10.1. *Satisfactio de quibus rebus & partibus hominis fieri debet. nu.*7. *Satisfactio per quænam opera fieri debeat.num.* 6. *Satisfactio quanto tempore & per quot opera fieri poſſit ac debeat, num.*2.3. *Satisfactio per quæ opera magis fiat.num.*14. *Satisfactio pro animabus in purgatorio per quot & quæ fieri poſſit.* 7.9.1.*& ſeq. Satisfactio proximo pro iniuria illata quomodo fieri debeat.*5 8 8 *Satisfacere per ſe in vita quare melius ſit, quam per alium poſt mortem.*7.9.2. *Satisfacere an quis poſſit in peccato mortali conſtitutus.* 3. 10. 8. *Satisfacere viuus pro viuo peccatore an poſſit,& quot modis.*3.11.10. 13. *& quando non poſſit.num.*11. *Satisfacere pro alio volens quomodo debeat eſſe diſpoſitus.num.*13. *Satisfaciens pro alio an ſibi mereatur.* 3.11.12. *Satisfactorium opus quale eſſe debet. Vide* Opus ſatisfactorium.

Scandalum *quid ſit.*5.13.1.*Eſt deteſtabile peccatum. num.* 2. *Eſt duplex Actiuum & Paſſiuum.nu.*3. *Scandalum quando ſit peccatum veniale,quando mortale.nu.*4. *&* 6. *&* 7. *Scandalum an ſit generale vel ſpeciale peccatum.num.*5. *Scandalũ ne oriatur an bona ſint dimittenda. num.*9. *& ſeq. vſque ad* 14. *Scandalum quot genera hominum patiantur. num.* 8. *Scandali ſuſpicio quomodo faciliter non ſit habenda. num.* 11. *in fine. Scandalum in fama proximorum quomodo ſit cauendum.*7.7.*num.*14.15. *Scandalizantis quæ ſint pœnæ.* 5. 13. 2. *De ſcandalo vitando quatuor regulæ. num.* 15.

Scientia *acquiſita qualem mercedem habebit in gloria.* 1.4.6. *Scire quilibet quæ teneatur.*9.1.2.6.7.*& cap.* 2.1.

Scrupulus *quid ſit.*1.5.9 *in octaua regula. Et qui ſcrupuli ſint abijciendi,& quomodo.ibid.in* 12.*regula.*

Secretum *quotuplex ſit. Vide in* Sigillum.

Senſus *hominis quomodo in patria præmiabuntur.* 10.6.1. *&*

Digitized by Google

& quomodo per ſenſus fiat ſenſatio in patria.num.eod. Sentire quotuplex ſit. ibid. Senſus hominis quomodo ab humanitate Chriſti, tanquam à iucundiſſimo obiecto ſatiabuntur.10.10.5. Senſibilium maximam delectationem quæ & quot cauſabunt in patria 10.11.1.

Serpentes per diuinum verbum an liceat arcere. 1. 11. 29. in fine.

Seruire Deo propter vitam æternam an licitum ſit, & non propterea eum diligere, ſed propter ſe.1.4.12.

Seruile opus die dominico factum an excuſari poſſit aliquãdo, & per quæ 3.2.3 7.9. Seruile opus ex neceſſitate fieri quot modis contingat.ibid.num. 3. 4. 5. 6. Seruile opus die feſtiuo factum, an pietas & paruitas excuſent.num. 9.10 11.

Seruitus quæ Deo fit, quomodo in noſtram cedat vtilitatem. 1.12.11. Seruitus quotuplex ſit.3.1.8.

Sigillum ſecreti & confeſſionis an ſemper liget, & quomodo. 8.3.2.3. Sigilla hominem ad tacendum obligantia quot ſint.3.9.11.

Signum aliquod à Deo petere an ſit licitum.1.19.4. Signum magnæ fidei quod ſit.1.2.8. in fine. Signum reprobationis quod ſit. Vide Superbia. Signa exteriora in verbis, geſtis, & factis, cui debeant reſpondere.1.15.3.

Simulatio quid ſit.1.15.2. Simulatio quotuplex ſit, & quæ mortalis, & quæ non.8. 2. 7. Simulatio & hypocriſis quomodo differant.num.7. Simulatio quare ſit peccatum. 1. 15. 3. & quando ſit peccatum. num. 6. & 10. Simulatio aliqua an ſit licita num.9. Simulata æquitas, quomodo ſit duplex iniquitas. num.6.

Sobrietas quid ſit. 6.6.1.

Societas bona quomodo & quando ſit quærenda. 1.20.15. Societas mala quam periculoſa ſit, & quomodo ſocietas popularis fuit B. Petro occaſio Dominum negandi.1.1.8.

Sol & luna quomodo ſtabunt poſt diem iudicij.10.5.9.

Somnia an & quomodo ſint ſigna futurorum. 1. 10. 3. Somniorum quam diuerſæ ſint cauſæ.num. 2. & quomodo caute ſecundum ea poſſit iudicari.ibid.

Sorte vti quid ſit.1.10.5. Sortibus licite vti in quot caſibus contingat.num.8. Sortibus vti quot modis contingat. num. 6. Sortibus male vti octo modis contingit. nu. 6. & 7.

Species rerum an poſſint permutari.1.11.11.

Speranda & deſideranda quomodo ſint à Deo petenda.1.3. 4. Sperare in ſanctis priuilegiatis quomodo liceat. num. 11.

Spes quid ſit.1.3.2. Cadit ſub præcepto. num. 1. Spes ſuper

miſericordia Dei,& in proprijs meritis quomodo fundari debeat.num.3.

Status *honeſtas quæ ſit.7.3.7.Status decentia quomodo ſit conſeruanda.ibid.*

Strepitus *nocturni,& cetera in quibuſdam domibus contingentia à quo & cuius opere fiant.1.11.17.*

Stuprum *quid ſit.& quod ſit mortale peccatum.6.2.2.Stuprum committens ad quid teneatur.ibid. Ex ſtupro quot mala proueniunt.ibid.*

Subditi *an prælatos debeant accuſare.* Vide Accuſare.

Subtilitas *in corporibus glorioſis quomodo erit in patria.* 10 7.6.

Suffragia *pro defunctis quibus proſint,& quibus non.* 7.8. 1.3.4.5. *Suffragia qua intentione debeant rectè regulari.num* 5 *Suffragia pro alio facta an etiam proſint facienti ad ſatisfaciendum pro ſe.7.8.5. Suffragia facta per peccatores an valeant iuſtis.* 7.9.8. *Suffragia facta pro multis an valeant æqualiter omnibus num.9. Suffragia continuata ſucceſſiue an plus valeant ſimul factis. ibid. Suffragiorum valor per quatuor gradus diſtinguitur.7.9.9.*

Superbia *in primo præcepto prohibetur.* 1.12.1. *Superbia quid ſit.& quomodo per eam peccetur.num.2.8.9.10.Superbia eſſentialiter in quo ſit.num.8. Superbia & inanis gloria differunt quadrupliciter num.3.]* 1.13.3.] 1.14.2. *Superbia duabus virtutibus contraria eſt.1.12.3. Superbia tres radices.nu.4. Superbia quam graue malum ſit.num.* 6 *Superbia quot & quæ ſint cauſæ antecedentes.num* 7. *Superbiæ ſpecies.num.8.9. Superbiæ prima ſpecies.num.8. & quot ſint eius ſigna. num.9. Superbiæ ſecunda ſpecies, & quomodo multipliciter erret qui hac ſpecie peccat.num.10 & ſeq. Superbiæ tertia ſpecies.1.13.1.Superbiæ quarta ſpecies,& quomodo per eam peccetur. nu.3. Superbia quibus operibus ſe immiſceat. num* 8. *Superbiam quot & quænam concomitentur. num. eodem. Superbia multis obeſt,& quibus. num* 9. *Superbia quando ſit mortale peccatū, & quando non. num.* 10 11. *Superbia in veſtitu per multa ſanctorum exempla diſſuadetur, & per alia.* 1. 18 9. 10. 11. *Superbia in veſtitu exteriori eſt quintuplex ſtultitia. num* 11.

Superfluum *quid ſit, & qualiter,& ſecundum quæ ſumi debeat,& perpendi.7.3.4.& ſeq. vſque ad 9.*

Superſtitio *quid ſit,& eius ſpecies.1.11.1.26 Superſtitiones vt cognoſcantur traduntur regulæ num* 26.*Et ponuntur ibi multa ſuperſtitionum exempla. Superſtitio omnis prohibita.* 1.9.1.

Digitized by Google

1.9.1. *Superſtitionis varia ſpecies.num.* 2. *Superſtitionis peccati grauitas.num.* 3. *Superſtitionis peccatum quando mortale.num.* 4.

Suſpicans *de proximo ſuo mortale peccatum ex leuibus & inſufficientibus ſignis, & firmiter illis credens an peccet mortaliter.* 1.13.6.

Suſpicio *quid importet.* 1.13.5. *Suſpicio ex quibus contingat.ibid.Suſpicionis quot ſint gradus.num.* 6.

T

Taciturnitas *in quibus habenda ſit. Vide* Sigillum.

Tactus *in patria quomodo perficietur, & quibus ratione ſui obiecti maximo gaudio præmiabitur.* 10.6.8.

Tædium *vitæ unde oriatur, & quando ſit peccatum.* 1. 20. 13.

Tentare *Deum quid ſit, & res fuſe declaratur.* 1.19. 1.2. 3.4. *Tentare Deum an ſemper ſit peccatum.num.* 1 *.in fine.*

Tentatio *Dei quotuplex ſit.* 1. 19.2. *Tentatio Dei per quos genera hominum fiat.num.* 5. *Tentationis progreſſus quomodo fiat, & quomodo ex ea peccata fluant.* 9. 4.5. 6. *Tentationum viæ quæ ſint, & quomodo obſtruendæ.* 6. 1.9. *Tentantium Deũ quadruplex eſt gradus* 1. 19. 9. *Tentatio hominis in mortis articulo quare, quomodo, & quot de cauſis ſit grauiſſima.* 3.6.1.

Tempeſtates *an liceat verbis ſacris, campanarum pulſu, & ſimilibus arcere.* 1.11.37.

Tepiditas *quam mala ſit.Vide Negligentia. Tepiditas quomodo diabolo præſtat fiduciam tentandi.* 1.20.6.

Teſtificari *an quis teneatur in aliquibus caſibus.* 8. 3. 1. *Teſtis teſtificando vel alias aſſerendo, iurare volens, qualem ſcientiam habere debeat ſuper re ipſa, de qua iurare proponit. num.* 10.11.12.

Teſtimonium *an licite poſſit fieri de his quæ alicui in ſecreto ſunt commiſſa. num.* 8. 3. 2.3. *Teſtimonium falſum an ſemper ſit peccatum mortale.num.* 5.

Theſauri *inuenti an ſint retinendi, & quomodo.* 7. 4. 16.

Timor *in genere an excuſet à peccato.* 1.21.9. *Timor quando ſit mortale peccatum. num.* 10.

Triſtitia *quotuplex ſit.* 1.20.1. *Triſtitia de bono diuino quãdo ſit primus motus, quando peccatum mortale, & quando veniale.nu.* 3.4.5. *Triſtitiæ quot ſint radices & cauſæ,nu.* 2. *Triſtitia de alieno bono quotuplex ſit.* 5.5.2.

Digitized by Google

Turpia & inhoneſta quæ ſint, & quomodo ſint occultanda. 1.21.2.

V

VEnditio & emptio quot requirant conditiones vt ſint licitæ.7.5.2.4.5.7. Venditio & emptio quomodo ſecundum diuinam & naturalem legem requirant æqualitatem, & ſecundum quæ iuſtum pretium in ipſis ſit ſumendum.num.9.7.8. Venditionis & emptionis quis debeat eſſe finis intentus. num.9. In venditione & emptione quot modis fiat fraus.nu. 3. Venditor an teneatur dicere defectum vel vitium rei venditæ.nu.10. Vendere rem carius quam ſit empta an liceat, & in quibus caſibus.7.5.5.Vendentes quomodo diuerſum lucrum debeant capere.num.13.

Veniale peccatum. Vide Peccatum.

Verba contumelioſa proferre, quando ſit peccatum mortale, quando veniale, quando nullum.5.3.3. Verba opprobrioſa quã malos effectus generent. 5. 2. 7. Verba ambigua quomodo ſint intelligenda.8.3.7. Verba vel facta occaſionem ſcandali inducentia, quot modis fiant.5.13.3. Verbum detractorium quãdo ſit veniale vel mortale.5.10.5. Verbum Dei quantæ efficaciæ ſit.1.11.29.

Verecundia quid ſit.1.21.1. Verecundia quotuplex ſit. nu. 5. Verecundia quando, & quibus de cauſis ſit laudabilis. nu.4. & per oppoſitum Inuerecundia quot de cauſis ſit vituperabilis. ibid.Verecundia quando ſit mortale aut veniale peccatum. nu. 11.Verecundia mala quid ſit.nu.6.Verecundia mala in quibus inueniatur. num. 13. Verecundia mala quot habeat radices. num. 14. Verecundiæ remedia.ibid.

Vermis conſcientiæ quid ſit, & quomodo ſit in viuentibus & in damnatis. 10. 3. 6. Vermis conſcientiæ quintuplex eſt. num. 7.

Veſtes pretioſas ferre an ſit licitum.1.17. 3. 4. Veſtes vanæ & turpes, vel ſuperflui ornatus, an propter conſuetudinem ſine graui peccato poſſint ferri. 1. 18. 8. Veſte muliebri an vir vti poſſit, & contra.nu.4. Veſtis exterior quomodo interioris animi debet eſſe indicium.1.17.2.Veſtibus pretioſis quinam vti poſſint. nu.6.Veſtes humiles & abiectas, non autem pretioſas ferre an ſit virtuoſum & laudabile.1.18.12.Veſtium curioſitas quomodo humano ſtudio ſit excogitata, & quantum nunc diſtent à prima veſtium inſtitutione.1.17.7. Veſtium textarum primus inuentor quis fuerit.ibid.

Veſtitu

Digitized by Google

Veſtitu *exteriori an & quomodo virtutes acquirantur.* 1.17.2. *Veſtitu per exceſſum aut defectum contingit duodecim modis peccari. num.* 7. *Veſtitum humilem quomodo quidam impugnent, quorum rationes ſoluuntur.* 1.18.13. *Veſtitus ſuperbia cui aſſimiletur. Vide* Superbia.

Via *ad patriam cæleſtem quæ ſit.* 1.3.4. *Via regia in mandatis Dei obſeruanda quæ ſit.* 1.5.9. *in* 2. *regula. Via vitiorum durior etiam naturaliter mandatorum obſeruantia quinque de cauſis.* 1.1.7.

Vitia *capitalia quare aliqua dicantur.* 7.1.5. *Vitia quare ſenſualibus hominibus appareant virtutibus dulciora, & ex quot, & quibus cauſis id fiat.* 1.1.8. *Vitia reprimere quomodo poſſumus, & per quæ media.* 9.2.3. *Vitium negans quod quis in ſe habet, an & quomodo peccet.* 1.13.2.

Vini *potationem multa reprehenſibilia comitantur.* 6.6.4. *Vinum abuſiue ſumptum ſeptem mala inducit. num.* 3.

Virginem *opprimens vel ſeducens ad quid teneatur in foro conſcientiæ.* 6.2.2. *Virgines an pretioſe ſint ornandæ.* 1.17.5. *Virgines in patria an & quomodo humanitati Chriſti erunt propinquiores.* 10.5.4.

Virtutes *quibus modis acquirantur.* 9.4.19. *Ex virtute operantis quæ ſint conditiones* 1.2.12. *Virtutes quomodo differenter ſint in anima & in actibus exterioribus.* 1.17.2. *Virtutis medium quomodo ſit ſumendum.* 7.3.9. *Virtutem habens perfectam, & habens imperfectam, vel carens virtute, quomodo differenter poſſint eundem actum agere.* 1.2.12.

Vires *Iraſcibilis & Concupiſcibilis in patria quomodo perficientur.* 10.11.2.

Viſio *Dei quotuplex ſit & quæ ſint illæ viſiones.* 10.12.5. *Viſio Dei quot modis habeatur.* 10.3.3. *Viſio Dei in gloria quomodo ſequatur ad maiorem amorem in via.* 1.4.6. *Viſio viæ per quæ impediatur quod non ſit perfecta.* 10.12.5. *Viſio humanitatis Chriſti quale gaudium afferat beatis.* 10.10.4.5. *Viſio beatorum quomodo, & ex quibus cauſis erit maxime gaudioſa.* 10.6.3. *& ſeq. Viſiones nocturnæ ſpirituum quot modis contingant.* 1.11.8. *Viſiones maleficorum in ſpeculis illuſoriæ ſunt. num.* 5 *Viſiones ſortiligæ falſæ ſunt.* 1.10.1.] 1.11.11.

Vnctio *ſacra an ſit ſacramentum neceſſitatis.* 3.6.5. *Vnctio quibus ſit danda num.* 3. *quando ſit danda. nu.* 4. *Vnctio an ſit iteranda etiam in eadem ægritudine. num.* 4. *Vnctionis extremæ effectus, & vtilitates. nu.* 1. *Vnctionis ſacramentum pro quibus ſit inſtitutum. num.* 1. *Vnctionem negligens voluntarie, an & quomodo peccet. nu.* 5. *Vngendus quomodo debet eſſe diſpoſitus. num.*

Digitized by Google

num. 3. *vngi an debeat qui rationis vſum perdidit. num.* 1. *in fine.* 3.

Voluntas *viri iuſti qualis eſſe debet.* 1.2.10.

Votum *quid ſit, & quænam ad illud requirantur.* 2.5.1. *Votum an ſemper obliget.* 9. *Votum ſubitaneum an & quomodo obliget. nu.* 11. *Votum quomodo obliget. num.* 7. *Votum cui propr[illegible]e fieri debet. num.* 2. *Votum an magis obliget quam iuramẽtu[illegible] nu.* [illegible]. *Votum ſub conditione inhoneſta factum an ſit obligato[illegible]ium ſtante conditione. nu.* 17. *Votum ſub conditione factũ, & conditione propter culpam vouentis non impleta, an obliget. nu.* 14. *Votum de abſtinentia carnium an ad medici mandatum laxari debeat. nu* 18. *Votum indeliberatum relaxans propria auctoritate an peccet mortaliter. nu.* 21. *Vouens caſtitatẽ, fornicando quomodo dupliciter peccet. num.* 1. *Vota an irritari, commutari, aut diſpenſari poſſint. num.* 21. *Voti fractio propria auctoritate abſque rationabili cauſa an ſemper ſit mortale peccatum. nu.* 7. *Voto aliquid faciens quod alias non faceret an ex hoc mereatur. nu.* 6. *Vouere an expediat. nu.* 4. *Vouere an ſit actus latriæ. nu.* 4. *Vouere an liceat de non vouendo aliquid, niſi quod vouetur exprimatur verbo, dicto, vel ſcripto. num.* 16. *Voto aliquid facere an ſit melius quam ſine voto. nu.* 5. *Vouens an ſtatim teneatur implere votum. nu.* 10. *Vouens, quod ſi committat aliquod ſcelus, quod horret & non intendit committere, intrabit Religionem, quam non vult, ſed horret intrare, an teneatur tamen intrare, ſi poſtea committit. nu.* 15. *Vouens ieiunare in pane & aqua à quibus abſtinere debet. num.* 19. *Vouens Sacerdos ieiunare vno die in pane & aqua, an poſſit eo die poſt calicem ſumere vini ablutionem. num.* 20.

Vſura *circa quæ committatur.* 7.6.1. *Vſurarij multis modis peccant. num.* 8. *& ſeq. Vſurarius ad quid teneatur. num.* 1. *Vſuræ quot ſunt modi. nu.* 8.

Vulnera *ſanctorum in patria non apparebunt, & quare, & quomodo glorioſa erunt.* 10.7.5.] 10.8.1.

Vxorem *an quis plus diligere teneatur quam parentes.* 4.3.8.

Z

ZElus *domus Dei quomodo & in quo eſſe debet.* 5.11.5.

Zizania *quot de cauſis non ſint euellenda.* 5.13.14.

FINIS.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

6-2-1

Digitized by Google